ארבעה

ארבעה אבות נזיקין. אבות קרי להנך דכתיבן בקרא בהדיא וגמרא [נ: ג.] מפרש הי מיהו תולדות: **השור והבור וכו'.** כסדר שהן כתובין בפרשה[ב] סדרן במשנה בפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה בבור: **מבעה.** מפרש בגמ' [ג.]: **הבער.** כי תצא אש[ג]: **לא הרי שור כהרי המבעה.** כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי אילטריכו למיכתב ולהכי נקט בריש כהרי המבעה ולא נקט להו כסדר לא הרי השור כהרי הבור משום דתו לא הוי מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים להא בור אין בו רוח חיים ועוד טעמא אחרינא דהא רבותא אשמעינן שאע"ג שיש לשניהם רוח חיים לא נפיק חד מחבריה. ובגמ' [ה.] מפרש מאי לא הרי דקאמר: **להרי האש שאין בו רוח חיים.** ואי לא כתביה רחמנא הוה אמינא ליפטר: **לא זה וזה כו'.** אלו שלשתן דרכן לילך ולהזיק: **הלך השור כו'.** מפרש בגמ' [ו.] לאתויי מאי: **במיטב הארץ.** מעידית נכסיו יגבה דמי הזיקו אם רוצה לפרוע לו קרקע: **גמ' חטאת.** בשוגג: **סקילה.** במזיד: **אי עביד שתי אבות.** בשוגג: **מיחייב.** תרתי חטאות: **לא מיחייב אלא חדא.** אחד מלאכה אבל אתולדה דידיה לא מיחייב: **ולר"א דמחייב תרתי כו'.** דאי עביד אב ותולדה דידיה מחייב תרתי חטאות במס' כריתות בפ' אמרו לו (דף טז.). כולהו אבות מלאכות ממשכן גמרינן להו במסכת שבת (דף מט.): וטמא

ארבעה אבות נזיקין. אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובגמרא גבי שלש עשרה אבות נזיקין ובארבעה מחוסרי כפרה (כריתות דף ח:) ואית דוכתא דקתני הן כדקתני ארבעה שומרין הן (שבועות ד' מט.) ובארבעה ראשי נזיקין הן (ר"ה ד' ב. ושם) (גליון. ואע"ת אמאי לא קאמר ארבעה אבות נזיקין הן כדקתני ד' ראשי שניים הן וי"ל שלא בא אלא להגיד ארבע אבות הללו לא רבי זה כראי זה וקנא קשה דבגמרא מוכח דנחית תנא למניינא מדפריך ותנא דידן מאי טעמא לא תני הני לכך י"ל דיש מקומות דלא תני הן כדאשכחן באחרבעה מחוסרי כפרה[ד]. ע"כ):

השור והבור. פי' בקונטרס כסדר שנכתבו בפרשה סדרן במשנה [ה] ואע"ג דלמ"ד תנא שור לרגלו לא הוי כסדר הפרשה דרגל נפקא לן מושלא את בעירה דכתיב בתר בור מ"מ אם שור כתיב קודם בפרשה דהיינו גגיחה דקרן ולמ"ד מבעה זה אדם אע"ג דלבתר הבערה כתיב בפרשה אמור מכה בהמה ישלמנה דהיינו אדם דאזיק שור לא חש לשנותו כסדר הפרשה לפי שרחוק כל כך ושנאו כסדר לא הרי דסיפא שמבעה קודם להבער ור"ת פי' דשם אדם כתיב בפרשה קודם כי יגנוב איש שור והוא אחד מאבות נזיקין דקתני לה בברייתא בגמרא:

לא הרי השור בהרי המבעה. פירוש אין קולתו של שור בקולתו של מבעה כדמפרש לקמן בגמ' למ"ד תנא שור לקרנו ומבעה לשינו משום דשור כוותו להזיק ומבעה אין כוותו להזיק ולפיכך אי כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מיניה שהוא קל מיניה ואין פירושו כשאר מקומות שבתלמוד לא ראי זה

ארבעה אבות נזיקין[1] **השור**[2] **והבור והמבעה**[3] **ההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק [4]חב המזיק לשלם תשלומי נזק [5]במיטב הארץ: גמ' מדקתני אבות מכלל [6]דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן גבי שבת תנן [7]אבות מלאכות ארבעים חסר אחת אבות [8]מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן [9]כיוצא בהן [10]לא שנא אב חטאת ולא שנא תולדה חטאת לא שנא אב סקילה ולא שנא תולדה סקילה ומאי איכא בין אב לתולדה נפקא מינה [11]דאילו עביד שתי אבות בהדי הדדי אי נמי שתי תולדות בהדי הדדי מחייב אכל חדא וחדא ואילו עביד אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא [12]ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי לה תולדה הך דהוה במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא הוי במשכן חשיבא קרי לה תולדה גבי טומאות תנן [13]אבות הטומאות [14]השרץ [15]והשכבת זרע וטמא**

ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש. גבי שור ומבעה לא הוצרך לפרש המומרא כי הכא משום דחד מחד קל למצות חומר באחד מה שאין בחבירו והא דלא תני הכא לא הרי האש כהרי השור ומבעה כדקתני לעיל לא הרי המבעה כהרי השור משום שלא היה יכול למצות חומרא מה שאין בשניהם דאי משום דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו כמו שורו אין זה חומרא [16] מדלא חשיב לה גבי חומר באש מבשור [17] והא דאמרינן לקמן (דף ג: ודף ו.) גבי אבנו וסכינו מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו ה"ק מאי שנא אש שאע"פ שכח אחר מעורב בו ראוי להתחייב בו משום שהוא ממונך ושמירתו כו' ובסיפא גבי בור הוה מצי למימר לא הרי הבור שתחילת עשייתו לנזק כהרי אלו ולא חש לפי שהפסיק באש ובור לא רצה לשנות קודם אש דא"כ הוי אתי אש מיניה דכולהו אתי מבור וחד מהנך כדאמרינן בגמ' (ד' ה:) והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר וקנא קשה דמשמע [18] דעושין ממון מן הדין [19] ובמכלתין תניא כי יפתח וכי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא ללמדך שאין עושין ממון מן הדין ומיהו בפרק הפרה (לקמן מט: ושם) דריש ליה לדרשה אחרינא שעל עסקי פתיחה וכרייה באה לו או להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון (לקמן נא.): [וע' תוס' לקמן ד: ד"ה ועדיס]:

ולרבי אליעזר אמאי קרי ליה אב. וא"ת ונימא דנפקא מינה לענין התראה שצריך להתרות אתולדה משום אב דידה כדאמרינן בפרק תולין (שבת דף קלא.) משמע משום מאי מתרין ביה רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד וי"ל דהכי [20] פריך משום מאי מתרינן ביה שהוא חייב רבה אמר משום בורר אבל התרו בו משום מרקד פטור דכיון שהוא מתרה בדבר שאין דומה סבר שמלעיג בו ופטור אבל אם התרו בו ואמר אל תשמר חייב ועי"ל דזהו שמתרץ הך דהואי במשכן קרי ליה אב ולריך להתרות התולדה בשמה [21] ועוד דנוטע ומבשל אין צריך להתרותו משום אב ואם התרה משום התולדה חייב ואפ"ה לא חשיב ליה בפרק כלל גדול[22]:

[23] **ה"ג** הך דהואי במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה. ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שלא היו משוכין והיו במשכן דתולדות נינהו ולא אבות מלאכות כדאמרינן בפרק במה טומנין (שבת דף מט:) הם העלו הקרשים מקרקע לעגלה דהיינו הכנסה ומושיט בדיוטא אחת ואית דגרסי הך דהוה במשכן וחשיבא קרי לה אב הך דלא הוה במשכן ולא חשיבא קרי לה תולדה ולפי גירסא זו צריך לומר דבעי תרתי אבל חשיבא ולא הוי במשכן או איפכא הוי תולדה:

דאילו

מסורת הש"ם

[1] שקלים פ"ה ה"א כריתות נ:, [2] שבת מט: עג. [וש"נ] שקלים פ"ה ה"א, [3] שבת עה: לו: כריתות נח., [4] כלים פ"א מ"א, [5] [שמות כא-לב], [6] [שם כב], [7] [וע' תוס' ר"ה ב. ד"ה אחרבעה וצע"ק], [8] [עיין תוספות ריש שבת ד"ה יציאות], [9] ל"ל וכמכלתין, [10] ל"ל פירושו, [11] עיין במהר"ם, [12] [וע' תוס' שבת עג: ד"ה משום ועוד שם לו: ד"ה ולר"א דמחייב], [13] עיין במהרש"ל בשם גליון,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ולא. מדלא חשיב לה. לקמן י ע"א: **בא"ד והא דאמרינן לקמן** ג ע"ב: **בא"ד** דעונשין ממון מן הדין. עיין לקמן ד ע"ב תוס' ד"ה ועדיס ועיין ברש"י חגיגה יא ע"ב ד"ה לגמו: **בא"ד** ובמכלתין תניא. וכן עוד במכילתא פרשת משפטים בפסוק וטבחו או מכרו אם על המציאה חייב על המכירה לכ"ש אלא שאין עושין מן הדין:

מוסף רש"י

במיטב הארץ. שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עדיף ולא לגבות הרבה מזיבורית (גיטין מח:).

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהל' מזקי ממון הל' י סמג עשין סז ולאוין רפט טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף א:
ב ב מיי' שם פי"ג הל' ב ופיי"ב הלכה א סמג עשין קח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף א:
ג ג מיי' שם פי"ד הל' א סמג עשין סט טור ש"ע ח"מ סי' תיח סעיף א:
ד ד מיי' שם פ"א הל' ב סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף א:
ה ה מיי' שם ופ"ח הלכה ט סמג שם טור ש"ע שם סעיף ב וסי' תיט סעיף א:
ו ו מיי' שם פ"ב הלכה א וע"ש סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף א:
ז ז מיי' פ"ז מהל' שבת הלכה א סמג לאוין קה:
ח ח מיי' שם הל' ה:
ט ט י כ מיי' שם הלכה ז:
י ל מיי' פ"ד מהל' שאר אבות הטומאה הל' ב סמג עשין רמו:
יא מ מיי' שם פ"ה הל' א סמג שם:

רבינו חננאל

פירוש רבינו חננאל
מסכת בבא קמא
פרק ראשון: ארבעה אבות
בשם השם אמן
ארבעה אבות נזיקין, השור והבור והמבעה וההבער, לא השור כהרי המבעה כו'. ובענין מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן אי לא. גבי שבת תנן אבות מלאכות תולדותיהן כיוצא בהן, בשגגה בין אבות בין תולדות חטאת, במזיד סקילה. פי' אבות, זורע. תולדת, נוטע וכיוצא בו. וכן הארבעים חסר אחת, כולן כעניין הזה פירושם. ומאי טעמ' קרן להאי אב ולהאי תולדה. ופשטי' דאי עביד ב' אבות או ב' תולדות חייב תרתי, אב ותולדה דידיה אינו חייב אלא אחד. ואקשי' ולר' אליעזר דמחייב על אב ותולדה דידיה תרתי, מאי. דתנן אמר ר' עקיבה שאלתי את ר' אליעז' העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת מהו כו' עד חייב על כל אחת ואחת. ופשטי לה בגמרא. תולד' מלאכות כמלאכות דמיין אי לא. ופשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיין. ופרק' הך דהואי במשכן קרי ליה אב. ומלאכה דלא הואי במשכן קרי ליה תולדה. ודברי רבי אליעז' מפורשים הן בכריתות פרק אמרו לו. גבי טמאות תנן אבות טמאות כו',

דאילו אב מטמא אדם וכלים. גרס ולא גרסינן אדם וכגדיס שלשון זה משמע מטומא אדם לטמא בגדים וא"ת והרי טמא מת עושה כלי מתכת כיוצא בו דחרב הרי הוא כחלל אלמא יש מהן כיוצא בהן וי"ל דאכתי אינו עושה כיוצא בו שאותו כלי מתכת אין עושה כלי מתכת אחר כיוצא בו כמו שמדקדק ר"ת בריש מתני' דאהלות:

תנו רבנן שלשה אבות. הפסיק בברייתא זו לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא אהיינא: **אבל** במחוברת **אימא** בולה מועדת היא. לשלם נזק שלם אפילו בפעם ראשונה וא"ת ומהי תיתי אי מתלושה דייה כתלושה אי משאר אבות התינח למ"ד (לקמן ד' ה:) קרן עדיפא דכוותה להזיק ואפילו קרן אתי וכדמפרש ר"ת לקמן דהיינו למ"ד פלגא נזקא ממונא דאית ליה סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא דאית ליה סתם שוורים בחזקת שימור קיימי לא אתיא קרן מכולהו כדאמרינן לקמן (שם) כי שדית בור בינייהו אתי כולהו לבר מקרן דאיכא למיפרך שכן מועדין ממילתן פי' דרכן להזיק משא"כ בקרן דבחזקת שימור קיימי וי"ל דלמ"ד פלגא דנזקא קנסא הא דקאמר אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא ושלם נזק שלם בפעם ראשונה לאו משום דאיצטריך קרא לאשמועינן דאין מועדת אלא התנא הולך לאשמועינן להביא ראיה מן הפסוק דמחוברת נמי הוי בכלל נגיחה אלא תטעה לומר דנגיחה היינו בתלושה דומיא דקרני ברזל דלדקיה אבל במחוברת דרכו להזיק מתחילתו ונלמוד מבור ומחד מאבות לחייבו לכתחלה נזק שלם: **ומלתא** אגב אורחיה קמ"ל.

ואפילו לרב פפא דאמר לקמן בשור שנגח ד' וה' (דף ט.) דמועד לאדם שתמא לא הוי מועד לבהמה היינו דוקא שנגח ג' בני אדם דבהכי לא הוי מועד לבהמה אבל נגח אדם ושור וחמור דהוי מג' מינים הוי מועד לכל אבל נגח שור וחמור וגמל לא הוי מועד לאדם ואע"ג דלכל בהמה הוי מועד אפילו לרב פפא כדאיתא התם וה"ר מנחם פי' דה"ק מועד לאדם שהיה מועד לכל וחזר בו מבהמה ונשאר מועד לאדם הוי מועד לבהמה דחזרה דבהמה לאו חזרה היא אבל מועד לכל וחזרה מאדם לא הוי מועד לאדם דחזרה דאדם חזרה היא: **כאשר** יבער הגלל. פי' ר"ח כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו) שהשן דומה לאבן שיש: הא

[א]טמא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהן [ב]דאילו אב מטמא אדם וכלים [ג]ואילו תולדות אוכלין ומשקין מטמא אדם וכלים לא מטמא הכא מאי אמר רב פפא [ד]יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן ת"ר [ה]ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל קרן מנלן דת"ר [ו]כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר [ז]ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר [ח]בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר וכי תימא [ט]דברי תורה מדברי קבלה לא שיב ולא פטור אלא גלוי מילתא הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא: **אגב.** להכי איצטריך ואומר דמטו דתימא כי חלק רחמנא בין תמה למועדת דבשור תם כתיב וחלו את כספו [שמות כא] דלא משלם אלא חצי נזק ובמועד כתיב שלם ישלם שור תחת השור [שם] דמשלם נזק שלם ה"מ בקרן תלושה דומיא דקרני לדקיה בן כנענה וכגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה ונגחה דהתם ודאי לא משלם תם כוליה נזק משום דאין דרכה בכך ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה: **אבל מחוברת.** דאורחיה הוא: **אימא כולה מועדת היא.** אפילו בתחילה ומשלם נזק שלם: **ת"ש.** וקרני ראם כתיב בה נגיחה אלמא מחוברת נמי קרי נגיחה ובשתם נגיחה פליג רחמנא בין קרן תמה לקרן מועדת: **נגיפה.** שדחפה בגופה והזיקה בכוונה: **רגילה.** שראתה כליה בדרך והלכה ורבצה עליהן כדי לשברה: **בעיטה.** שבעטה ברגליה ושברה את הכלים. ואהכי הוו תולדה דקרן דכוותן להזיק כי קרן ואין הגאה להזיקה כי קרן ואין הזיקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דבל אימת דלא הועדה בב"ד ג' פעמים בכך אינה משלמת נזק שלם: **מאי שנא נגיחה דקרי ליה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו.** וכיון דנגיפה כתיב תיהוי נמי אב: **הך נגיפה נגיחה הוא.** ולא דחיפת הגוף: **פפא הלכוב בנגיפה.** כי יגוף שור איש את שור רעהו: **ופייס בנגיחה.** לו נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגח: **לומר לך.** דהך נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דאכתי נגיפה הוא אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה דשכחן בקרן היא: **גבי אדם.** כשהשור נגח אדם כתיב [שמות כא] כי יגח שור את איש ובגבי נגיחה שור בשור כתיב [שם] כי יגוף שור איש את שור רעהו: **אדם דאיש ליה מזלא.** שיש לו דעת לשמור את גופו: **כתיב כי יגח.** דודאי נתכוון השור להרע ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע שמצאו עומד ודחפו בקרניו. ליישנא אחרינא [י]אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן מעט אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובתחיבת קרן בגוף: **ואגב אורחיה קמ"ל.** קרא מדתלה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא הבהמה למות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא חשיב העדאה לגבי אדם דאם נגח אדם ומת דינו כתם דאינו משלם את הכופר דבתם ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כא) ובמועד כתיב [שם] וגם בעליו יומת וההיא מיתה היינו ממון שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה [כ]כשלא עמד[ו] בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון: **רגילה מולדה דרגל היא.** דעל ידי כפיפת רגליה היא רובצת: **רגל הזיקה מצוי.** דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלוס תחת רגליה היא דורסת: **הני אין הזיקן מצוי.** הלכך תולדה דקרן הן דאין הזיקו מצוי ואין הגאה להזיקו ומשלמי חצי נזק בקרן: **מאי שנא קרן.** דמחייב דכוותה להזיק כו': **ושלח.** את בעירה: הגלל

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ט:

יג ב מיי' שם הל' ז ופ"ח שם הל' ה ופ"ח מהל' שאר אבות הטומאה הל' ח ופ"ד שם הל' ב ופ"ה שם הל' ח ופ"י מהל' טומאת צרעת הל' יא ופ"ח מה' מטמאי משכב ומושב הל' ח סמג עשין רלח רמו:

יד ג מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ז ופ"ח מהל' שאר אבות הטומאה הל' ח סמג שם:

טו ד מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ח ב סמג עשין מז טוש"ע מ"מ סי' שפט סעיף יח:

טז ה מיי' פ"ח שם הלכה י סמג וטוש"ע שם:

יז ו מיי' שם הל"י טוש"ע שם סעיף יט:

יח ז מיי' שם פ"ב הל' ב טור ש"ע שם סעי' יח וסעיף יט:

יט ח טוש"ע מ"מ סי' שלא סעיף ח:

כ ט טור ש"ע מ"מ סי' שלא סעיף ח:

רבינו חננאל

תולדותיהן לאו כיוצא בהן. הכא, מאי. אמר ר' פפא יש מהן תולדות כיוצא באבותם ויש מהן לאו כיוצא בהן. ת"ר ג' אבות נאמרו בשור, השן והקרן והרגל. הקרן, דת"ר כי יגח אין נגיחה אלא בקרן כו'. מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תמה למועדת בתלושה. פי' בקרן תלושה כמו קרני צדקיה בן כנענה שהן קרני ברזל. אבל קרן המחוברת שהוא קרן השור אימא מתחילה מועדת היא. ת"ש וקרני ראם קרניו וגו'. תולדה דקרן, כל דבר שכוונת הבהמה להזיק ואין הזיקה מצוי. כגון נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה. ופשט' תולדה דקרן בקרן. כי קאמ' רב פפא תולדות לאו כיוצא בהן אתולדה דשן ורגל.

מסורת הש"ס

א) [ע' תוס' מה נא: ד"ה ולכתוב], ב) [מגיגה י: מה כב.], ג) [שבת נג:], ד) [לקמן ט.], ה) לקמן נה:, ו) בפ"א: הועד,

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמָת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי:
2. וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְיָ בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם עַד כַּלֹּתָם:
מלכים א כב יא
3. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרָיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה:
דברים לג יז
4. וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמָת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יַשְׁמִרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לה-לו
5. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעַר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם:
שמות כב ד
6. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר:
ישעיהו לב כ
7. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֹּלֶל עַד תֻּמּוֹ:
מלכים א יד י

גליון הש"ם

גמ' דברי תורה מדברי קבלה. ע' מוהרן קלז ע"ב תוס' ד"ה שדה מתי': **רש"י** ד"ה כתיב כי יגח כו' אית ליה מזלא. עיין שבת נג ע"ב ברש"י ד"ה מזלא: **שם** ד"ה ואגב אורחיה. כשלא עמד בדין. לקמן ד' (ה) [מא] ע"א:

מוסף רש"י

כי יגוף. ידחוף, כין בקרניו כין בגופו כין שנאמר בשייני, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה (שמות כא לה). **אדם דאית ליה מזלא.** מלאך שלו ומגין עליו (שבת נג:). **ושלח זה הרגל.** מזקי מדרך כף רגל (שמות כב ד). **ובער זה השן.** מזקי השן האוכלת ומבערת (שם).

הגגל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ביה יבער. לישנא אחרינא גגל זה רעי שהשן מצערת למאכל ועשית גגל כמו גללי אדם וגללי בהמה: **אידי ואידי.** ושלח וביער תרוייהו אשן ושלח אתא לאיוביה היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וקופו לחזור ולעמוד אבל לא כתחלה וביער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער שמבער לגמרי. [9]ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן הא דלא מכליא קרנא דמכליא אבל לא מכליא קרנא והא דלא מכליא לא מכליא דמכליא ליכתוב חד להיכא דלא מיכליא דלייחיב וכ"ש היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא אלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור: **מה רגל לא שנא כו'.** דהא לא כתיב ביה ובער: **מה שן לא שנא כו'.** דהא לא כתיב ביה ושילח: **או הא או הא או רגל משוס דהזיקה מצוי.** אבל שן לא: **או שן משום דיש הנאה להזיקה.** אבל רגל לא: **מכדי.** שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שהרי בשניהם יש בהן לד חמור: **ויבאו שניהם.** מושלח: **דהי מינייהו מפקת.** דלא ליתי מיניה הא שניהן שוין: **אצטריך.** ליה ובער דאי מפקת מושלח הוה אמינא הני מילי היכא דשלחי איהו בכוונה לרעות בשדה חבירו אבל אזלא ממילא לא: **קמ"ל.** ובער וכיון דנפקא לן שן דממילא מובער אתיא רגל וילפה מיניה: **נתחככה בכותל להנאתה.** והפילתו או טינפה פירות להנאתה [10]שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה: **ומאי שנא שן.** מהנך דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל: כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהזיקו מצוי וחין כוונתו להזיק: **ובשערה.** שנדבקו כליס בשערה וגררתן ושברתן: **מאי שנא רגל.** דמיחייב דהיזק מצוי כו': **אב עשרה.** בור עמוק י' טפחים היינו אב דבכך דרכו להמית: **וזה אב לנזקין.** דאם נפל שור בבור תשעה ומת פטור בעל הבור ואם הוזק חייב ואב הוא דהא מדיוקא דקרא נפקא מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתת השור הא בגיר מהכי במיתה לא חייב הא בנזקין מתחייב. לישנא אחרינא סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה למיתה נפקא לן בור ט' לנזקין דכתיב[11] ונפל שמה שור או חמור משמע בין מת ובין הוזק בעל הבור יצלם ומיהו אם מת השור אמור רבנן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב דבור תשעה בר נזקין הוא: **אבנו או סכינו שהניחן ברשות הרבים.** ונתקלו בהן בני אדם והזיקו להם: **דאפקרינהו.** שהפקירן ונתנן ברשות הרבים: **בין לרב בין לשמואל.** דפליגי בפרק המניח את הכד (לקמן דף כח:): **היינו בור.** דתרוייהו אמרו כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב כי היכי דבור חיובא בה"ר היא דהוי הפקר כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מט: נ.) שעל עסקי כרייה ופתיחה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב: אי

הא דלא מבליא קרנא. פ"ה שחת שעתיד לגמות אבל לא כתחלה וקשה והא מכליא קרנא שגם הבעלים הם יכולים לקנות אלא י"ל שטינפה פירות להנאתה מכל מקום קרי ליה לקמן לטינפת פירות להנאתה תולדה כיון דפשטיה דקרא אייר באכילה דמכליא קרנא[9]: **והא דמבליא קרנא.** וא"ת ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער ויש לומר דהוה אמינא דוקא דשילח שלוחו כדלקמן: **דומיא דרגל.** וא"ת וניתא ליפכא דהא דמקשינן לחומרא הנ"מ באיסורא אבל בממונא לא ואומר ר"ת דמדה היא בתורה לא שנא באיסורא ול"ש בממונא: **ושן בהמות אשלח בם.** אע"ג דאמרינן בעלמא [בספרי פרשת האזינו] בהמות שיש להן אדם כנחש ונושכות וממיתות הוי נשיכה שהיא תולדה דקרן מכל מקום אייר נמי בחיות רעות שדרכו ואכלו להנאתן כדמתרגמינן ושן בהמות ושן דחיה ברא וחיה בכלל בהמה:

איצטריך ס"ד אמינא ה"מ **היכא דשלח שלוחי.** וא"ת תיקשי השתא הא דפריך לעיל טועמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל הא לאו הכי במאי אוקימנא והשתא דאוקי אשן דגל דאזלה ממילא מנלן דומיא דשן מה שן לא שנא שלחה שלוחי ל"ש דאזל ממילא אף רגל לא שנא שלחה שלוחי לא שנא אזלה ממילא ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער דמשמע רגל ומשמע שן משמע רגל דכתיב [3]משלחי רגל השור והחמור ומשמע שן דכתיב [4]ושן בהמות אשלח בם אי לאו קרא יתירה ה"א או הא או הא או רגל דהזיקו מצוי או שן דיש הנאה להזיקו [6]מכדי שקולין הן ויבאו שניהם דהי מנייהו מפקת אצטריך סד"א הני מילי היכי דשלח שלוחי אבל אזלא ממילא לא קמ"ל: תולדה דשן מאי היא [2]נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה מאי שנא שן דיש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך הני נמי יש הנאה להזיקן וממונך ושמירתן עליך אלא [3]תולדה דשן כשן וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל תולדה דרגל מאי היא [3]ד"הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה [6]בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה מאי שנא רגל דהזיקו מצוי וממונך ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי וממונך ושמירתן עליך אלא ה"תולדה דרגל כרגל וכי קאמר רב פפא אתולדה דבור תולדה דבור מאי ניהו אילימא אב י' ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי הא לא קשיא [5]והמת יהיה לו אמר רחמנא וקים להו לרבנן י' עבדן מיתה ט' נזיקין עבדי מיתה לא עבדי סוף סוף [7]זה אב למיתה וזה אב לנזקין אלא [7]אאבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והזיקו היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב ובין לשמואל היינו בור ואי ממזקי' דקרא דוגפל לא ממעט אלא אמאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בור עשר ולא איתורא[8]: **בין לרב בין לשמואל היינו בור.** וא"ת הא רב אית ליה לקמן (דף נ:) בור שחייבתו תורה להבלו ולא לחבטו וי"ל דהתם משום דקרקע עולם הזיקתו אבל הכא חבטא דידיה הוא: משורו

ומת חייב, פחות מי' טפחים חייב בנזיקין ולא במיתה. ותרוייהו אבות נינהו, זה אב למיתה וזה אב לנזיקין. **ותולדה דבור** מאי ניהו, אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים. ואמרי' היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב ובין לשמואל היינו בור כו'. חלוקת רב ושמואל בפ' המניח את הכד הלכה נשברה כדו כו'.

לרבות אחת מהן ולמעט האחר, אי אפשר לך אלא לרבות את שניהן. הוה אמינא דאע"ג דמרבת לתרוייהו הוה אמינא לעולם אינו חייב אלא אם שולחיה הוא ואכלה, אבל אם הלכה מעצמה ואכלה לא. קמ"ל ובער בין שילחה ובין הלכה מעצמה.

ז) עי' תוס' דף כ: ד"ה כאשר יבער וכו'.

מסורת הש"ס

א) [זמחיס ד: ערכין ד: מיר מח:], ב) [לקמן ח:], ג) [פי' על זה תמלא בפירוש רש"י לקמן ח:], ד) [שמות כא], ה) [עיין תוספות סנהדרין מה. ד"ה מה],

גליון הש"ם

גמ' אי קרן כתיב. ומי דכשדה אחר משלם מזק אלם והקרא דומלו את כספו ברש"ר ת"ר כו איתברא יתלון דדרש' לקמן כו ע"א דלון מלי מזק תנון: רש"י ד"ה אידי ואידי וכו' ואי קשיא. וכן הקשה תוס' וק"ל הא בפשטו ניחא דומלא לאוריה לא מלי למיכתב דלא הייו יודעין מי מיירי משן מי מרגל מש"ה כתיב לאוריי דמיירי משן. וכן בהא דאמרינן ס"ד אידי ואידי ארגל לא מלי למיכתב ובער לומר דלא הייו יודעין בשלי מיירי לזה כתיב ושלח לאוריי דמיירי מרגל וא"ע: **שם** ד"ה נתחכבה כו' שנתגלגלה עליהן. עיין לקמן יח ע"ב ברש"י ד"ה דמיק: **תד"ה** הא דלא מבליא קרנא וכו' דקרא איירי באכילה דמבליא קרנא. עי' לקמן כג ע"ב:

מוסף רש"י

בפרומביא. לסן (לקמן יז:). **ובזוג.** אסקלינטא (שם). **בין לרב בין לשמואל היינו בור.** דהא נמי תחילת עשייתן לנזק, דהוה ליה לאפוקי אדעתיה דסופו ליפול בהוה מלויה (לקמן ו.).

רבינו חננאל

אמר מר ושלח זו הרגל (וכו') [וכן] הוא אומר משלחי רגל השור והחמור. ולולי האי קרא משלחי רגל השור האי ושלח את בעירה במאי אוקימנא לה. אי קרן, כתי' כי יגח. אי שן, כתי' ובער בשדה אחר. ואוקימנא בשן כדכתי' כאשר יבער הגלל, פי' השן שהיא דומה א) לאבן גלל. מהו דתימא הני תרי קראי ושלח ובער תרוייהו אשן והא דאכל פרי לגמרי וקא מיכליא קרנא, והא דאפסדינהו לפירי דחייב ולא מיכליא קרנא. והשתא דאוקימנא ושלח זו הרגל, שן אי לא מיכליא קרנא מגלן דחייב. ופרק' דומיא דרגל כו'. אמר מר ובער זה השן כו'. כענינא דרגל. ואקשי' וליכתוב רחמנא ושלח דמשמע תרתי, משמע רגל דכתי' משלחי רגל השור, ומשמע שן בם, ולא בעי ובער. ופרק' אי לא הוה כתי' ובער הוה אמינא חד מינייהו. אי רגל דהזיקה מצוי, שמצויה הליכתה בכל עת והפסדתה בהליכתה, אי שן דיש הנאה להזיקה, אבל תרוייהו לא. ואמרי' מכדי שקול הוא יבואו שניהם. פי' מכדי דין השן והרגל שוה, דיש הנאה להזיקה וזו הזיקה מצוי. אין אחד מכריע על חבירו, באי זו דרך אתה יכול

רבינו חננאל (המשך)

כיוצא בו בתחלת שחיטת קדשים מה הפרט מפורש דבר הטעון צפון וישנו בחטאות הפנמיות. שחיטה וקבלה אין הולכה וזריקה לא. איכא למימר הכי ואיכא למימ' הכי שקול הוא יבואו שניהם. ס"א מכדי שקל הוא. תוב גרסי' בפ' הכל מערכין דבר אחר נפשות להביא מנוול ומוכי שחין. והא אפיקתיה להנך, הנך לא צריכי קרא מאי טעמ' שקול הוא ויבאו כולן כי אצטריך למנוול ומוכי שחין. **תולדה דשן** כל שיש לבהמה הנאה בהזיקה, כגון נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה. פי' אילולי שעשתה צרכיה היתה מצטערת לפיכך חייב מפני שנהנת. ודחי' נמי בהא ואמרי' תולדה דשן כשן. כי קאמר רב פפא בתולדה דרגל. **תולדה דרגל** כל דבר שהזיקו מצוי ואין כוונתה להזיק, כגון הזיקה בגופה דרך הילוכה או בשערה דרך הילוכה. ודחי' נמי להא ואמ' כי קאמ' אתולדה דבור, דילפינן מן והמת יהיה לו וקים להו לרבנן די' טפחים עבור מיתה ט' טפחים לא עבור מיתה. פי' בור אם הוא עמוק י' טפחים ונפל שמה שור ממזקי' דקרא דוגפל לא ממעט אלא אמאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בור עשר ולא איתורא[8]: **בין לרב בין לשמואל היינו בור.** וא"ת הא רב אית ליה לקמן (דף נ:) בור שחייבתו תורה להבלו ולא לחבטו וא"ל דהתם משום דקרקע עולם הזיקתו אבל הכא חבטא דידיה הוא: משורו

עין משפט נר מצוה

כא א (מיי' פ"ג מהל' מזק ממון) סמג עשין סז טוש"ע מ"מ סי' שלא סעיף ח:

כב ב מיי' שם פ"א הל' י סמג שם טוש"ע מ"מ שם:

כג ג מיי' שם ופ"ב שם הל' ג סמג שם טור ש"ע שם וסי' שפט סעיף יח:

כד ד מיי' שם סמג שם טור ש"ע שם סי' שפט סעיף ח:

כה ה מיי' שם פ"א הל' י טור ש"ע שם וסי' שפט סעיף יח:

כו ו מיי' פי"ב שם הלכה י סמג עשין סח טוש"ע מ"מ סי' תי סעיף י:

כז ז מיי' פי"ג שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם סי' תיא סעיף ח:

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
2. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֵּלֶל עַד תֻּמּוֹ: מלכים א יד י
3. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
4. מְזִי רָעָב וּלְחֲמֵי רָשָׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: דברים לב כד
5. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לד

משורו למדנו. היינו קרן דשן ורגל פטורין ברה"ר ובאבנו וסכינו אין לחלק בין תמות למועדות דלא שייך לחלק אלא בבעלי חייס וא"ת היכי גמר משור מה לשור שכן ב"ח וכוונתו להזיק הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב: **היינו שור.** ולאו תולדה דשור ניהו ודשור אמרן לעיל תולדה דשור כי שור. ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דבור ניהו מאי דאמר מעיקרא דרב פפא אתולדה דבור ניהו אי לשמואל דאמר מבעה זו שן הא אוקימנא תולדה דשן כשן אי לרב דאמר מבעה זה אדם מאי אבות ומאי תולדות אית ביה וכי תימא אב ניעור תולדה ישן והתנן[3] אדם מועד לעולם בין ער בין ישן אלא אכיחו וניעו היכי דמי אי בהדי דאזלי קמזקי[3] כחו הוה אי בתר דנייח בין לרב בין לשמואל [ד]היינו בור אלא תולדה דמבעה כמבעה וכי קאמר רב פפא אתולדה דאש תולדה דאש מאי ניהו אילימא אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דאזלו קא מזקי היינו אש מ"ש אש דכח אחר מעורב[3] בהן וממונך ושמירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן וממונך ושמירתן עליך אלא [ה]תולדה דאש כאש וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל רגל הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל[7] בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה ואמאי קרי לה תולדה דרגל [ו]לשלם מן העלייה והא מבעיא בעי רבא[8] דבעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העלייה משלם לרבא מבעיא ליה לרב פפא פשיטא ליה לרבא דמבעיא ליה אמאי קרי לה תולדה דרגל [ח]לפוטרה ברה"ר: המבעה וההבער כו': מאי מבעה רב אמר מבעה זה אדם ושמואל אמר מבעה זה השן רב אמר מבעה זה אדם דכתיב[1] אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו ושמואל אמר מבעה זה השן דכתיב[2] איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו אתגליין מטמורוהי ורב מאי טעמא לא אמר כשמואל אמר לך מי קתני נבעה ושמואל מ"ט לא אמר כרב אמר לך מי קתני בועה מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי רב מ"ט לא אמר כשמואל תנא[9] שור וכל מילי דשור ושמואל נמי הא תנא ליה שור אמר רב יהודה תנא שור לקרנו ומבעה לשינו והכי קאמר לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן שיש הנאה להזיקה ולא

אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר. התם בהמניח את הכד (לקמן דף כח:) כל תקלה בור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור: **ורב דאמר.** כל תקלה שלא הפקירה משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב דאי לא הפקיר אינו בור דמחייב אי לא הפקיר אינו בור דמחייב אי לא הפקיר אינו בור דמחייב א

ולא ראי השן שאין כוונתו כו'. דאי כתב רחמנא שן לא אתי קרן מייתי ולהכי פריך ולאו ק"ו הוא כל שכן דמשום האי טעמא נפיק קרן משן. וה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מייתי בק"ו ומה קרן שאין הנאה להזיקה חייב כו'. והאי ליכא לתרוצי דהכי מיפרשא מילתא דרב יהודה לא ראי הקרן שאין הנאה כו' ואי כתב שן לא אתי קרן מייתי ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כו' ואי כתב קרן לא אתי שן מייתי ולא תיקשי מידי האי לאו מילתא היא שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דבעי למיגמר חבריה מייתי נקיטו בריש דקתני מתני' לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ואי כתב הני תרתי לא אתי אש מתרוייהו אלמא כל היכא דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דבעי אגמורי חבריה מייתי נקיטו בריש דקתני מתני' וה"ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה: **אילטריך.** למיכתב קרן: **אפ"ה פטורין.** כדאמרינן בפ' המוכל (לקמן דף פז.) העבד והאשה פגיעתן רעה המוכל בהן חייב והן שהבלו באחרים פטורין: **לאו טעמא רבה איה בהו.** דאי מיחייבת ליה כל שעה שיכעיסנו רבו ילך וידליק גדישו של חבירו כדי לחייב את רבו: **אלא פריך ואימא הכי.** לא ראי השור כראי המבעה דקתני במתני' ה"ק לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כהרי האש שאין כוונתו להזיק אלא להנאתה מתכוונת הלכך אי כתב קרן לא הוה נפיק שן מינה: **ולא הרי האש שיש הנאה להזיקה כהרי הקרן כו'.** ואי כתב שן לא אתי קרן מינה: **ורגל מאי.** עביד ליה תנא דמתני' דלא תני: **שייריה.** בתמיה: **וה"ק.** הך דקתני מתני' לא הרי השור כהרי המבעה ה"ק כו': רגל הזיקה מצוי הלכך לא אתי שן מינה: רגל ובור שן ואש מועדין מתחילתן לשלם נזק שלם דלא פליג רחמנא בין תם למועד אלא בנגיחה: **שור המזיק בראשו הניזק.** שנכנס לראשות הניזק ונגח שם את שורו ואע"ג דתם הוא משלם נזק שלם. ופתמא כר"ט דאמר לקמן (דף טו:) משונה קרן בראשות הניזק נזק שלם משלם: **בנזקי ממונו.** בנזקין שממונו מזיק מייתי ריש: **בנזקי גופו.** שהוא עצמו מזיק לא מייתי: **הא קתני אדם.** בסיפא ולמה ליה למיתני בריש: **למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא.** דקתני חמשה תמין וחמשה מועדין וקחשיב להו ואזיל: **ומאי לא הרי.** דקתני במתני' לא הרי השור כהרי המבעה לרב דאמר מבעה זה אדם: שור מועד שנגח אדם ומת משלם כופר הלכך אי כתב שור לא אתיא אדם מייתי דאדם שהרג את חבירו במזיד נהרג בשוגג גולה ואינו משלם כופר: אדם המוכל בחבירו חייב באחרבעה דברים לער ריפוי שבת ובושת אבל נזק לא קא חשיב דשור נמי נזק משלם אבל בהנך ארבעה דברים אינו חייב כדמסיק בשילהי כילד הרגל מועדת (לקמן כו.) דאמרי' כי יתן איש מום בעמיתו[ב] איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: וקא פריך **הלד השור כו'.** לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור היכי מצי למיתני בקרן דרכו להזיק. ולשמואל ליכא למיפרך דרגל ודאי דרכו לילך ולהזיק: **דרייף ופשיט.** את רגליו: **אורחיה הוא.** לשבר כלים שבלד מרגלותיו: וקא פריך מאי דקתני **ושמירתן עליך.** לשון זה אינו שייך אלא בנזקי ממונו:

ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כראי הקרן שכוונתו להזיק ולאו ק"ו הוא ומה שן שאין כוונתו להזיק חייב קרן שכוונתו להזיק לא כ"ש איצטריך ס"ד אמינא מידי דהוה אעבד ואמה עבד ואמה לאו אע"ג דכוונתן להזיק אפ"ה [א]פטורי ה"ג לא שנא אמר רב אשי אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה איה בהו [ב]שמא [ג]יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום אלא פריך הכי לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כראי השן שאין כוונתו להזיק ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הקרן שאין הנאה להזיקו ורגל מאי שייריה כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן וליתנייה בהדיא רגל וליתנייה בהדיא אלא אמר רבא תנא שור לרגלו ומבעה לשינו וה"ק לא ראי הרגל שהזיקה מצוי כראי השן שאין הזיקה מצוי ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הרגל שאין הנאה להזיקו וקרן מאי שייריה כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן וליתנייה בהדיא במועדין מתחילתן קמיירי בתמין ולבסוף מועדין לא קמיירי ושמואל מ"ט לא אמר כרב אמר לך אי סלקא דעתך אדם הא קתני סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם וליתני ברישא בנזקי ממון קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי ורב נמי הא קתני אדם בסיפא אמר לך רב ההוא למחשביה בהדי מועדין הוא דאתא ומאי לא הרי ה"ק לא ראי השור שמשלם את הכופר כראי האדם שאין משלם את הכופר ולא ראי האדם שחייב בארבעה דברים כראי השור שאין בו ארבעה דברים הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וכי שור דרכו להזיק במועד ומועד דרכו להזיק כיון דאייעד אורחיה הוא אדם דרכו להזיק בישן ישן דרכו להזיק כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא ושמירתן עליך אדם שמירת גופו עליו הוא ולטעמיך הא דתני קרנא ארבעה אבות נזיקין ואדם אחד מהן אדם שמירת גופו עליו הוא אלא כדאמר ליה רבי אבהו לתנא תני אדם שמירת גופו עליו

הכא

מידי דהוה **אעבד ואמה.** ולא כפירוש רש"י שפירש משום דתנן בהמוכל (לקמן דף פז.) עבד ואשה פגיעתן כו' דא"כ ה"ל למינקט עבד ואשה אלא מפרש ר"ת דנקט עבד ואמה משום דקאי אמתני' דסוף מסכת ידים וטעמא משום שמא יקניטנו רבו דבסמוך מפורש התם: **לאו אע"ג** דכוונתו להזיק **אפ"ה פטורין.** וא"ת עבד ואמה גופיה נילף מק"ו דשן להתחייב כיון דאכתי לא ידע טעמא דשמא יקניטנו רבו וע"ק כיון דידע ריש דמתניתין דמסכת ידים (פ"ד מ"ז) מדנקט עבד ואמה ולא נקט עבד ואשה א"כ [ג]מסתמא ידע סיפא וע"ק דעבד ואמה כשאין כוונתן להזיק נמי פטורי וא"כ מאי מייתי וי"ל דשפיר הוה ידע המקשה טעמא דשמא יקניטנו רבו ואפ"ה פריך כיון דעבד ואמה פטורין ואפילו באין כוונתן להזיק ואע"ג דלא שייך טעמא דשמא יקניטנו רבו דאנוס הוא [ד]דפעמים דנתכוונו ואמרו לא נתכוונו לכך פטורי בכל ענין נמצא שכוונתן גורם הפטור ה"נ קרן שכוונתו להזיק יש לנו לפוטרו ורב אשי פי' דאפילו באין כוונתו להזיק איכא טעמא רבה: **כשהזיק** חב המזיק כו'. לא היינו כשהזיק קמא [ה]אלא מאידך כשהזיק מרבה לה: **למחשביה** בהדי מועדין כו'. ושמואל ס"ל דלא ה"ל לאשמועינן בסיפא כיון דלא אשמעינן שום חידוש טפי מבריש אבל שן ורגל אע"ג דתנא ליה בריש תנא ליה בסיפא גבי מועדין משום חידוש דמפרש השן מועדת לאכול את הראוי לה והרגל מועדת לשבר דרך הילוכה וקרן נמי תנא ואע"ג דתנא בריש כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן בסיפא משום דתני ליה גבי חמשה תמים מש"ה תנא ליה נמי בהדי מועדין וא"ת אמאי לא חשיב אש ובור גבי מועדים וי"ל דלא חשיב אלא בעלי חיים אבל בור ואש כך לי פעם ראשונה כמו פעם ג' וד':

בראי אדם שאין משלם את הכופר. הקשה ריב"א מאי חומרא היא זו האי דאין משלם את הכופר משום דקיס ליה בדרבה מייתי ותירץ דשוגג נמי פטור מדתנא דבי חזקיה ואור"י דלאו פרכא היא כלל [ה]דלא מפטר משום קיס ליה בדרבה מייתי וכאן נמי אין שייך להזכיר תנא דבי חזקיה דלקמן בפ"ב (דף כו.) משמע [ו]דאי לאו קרא דעליו ולא על האדם הוה יליפינן אדם משור שיתחייב מזיד מיתה וכופר ומעליו פטרי ליה אפילו שוגג דומיא דשוס[ז] דאין מזיד לשור ותנא דבי חזקיה דפוטר אפילו שוגג היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה ולאפוקי ממאן דדריש בפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) הא אם יהיה אסון לא יענש דדוקא דין אסון אתא חזקיה ואשמועינן לאו דוקא דין אסון לא יענש אלא אפי' שוגג לא יענש: **ביון** דכייף **ופשיט אורחיה הוא.** בירושלמי יש דיש לא מחייב אלא כשהשיב עצמו אצל הכלים אבל אם יצן והביאו כלים אצלו ושברן פטור דהס גרמו לו וכן אם היה יצן והלך חבירו ליצן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב: **ולטעמיך.** פירוש אפילו תימא מבעה זה האדם: **אדם** שמירת גופו עליו. מכאן משמע דלא גרסינן במתני' וממונא[ח] מדלא פריך נמי הכי אדם ממונו הוא [ט]ומש"ה אין צריך למחקו כדפירשתי לעיל (ג: ד"ה וממונך): ואימא

ה"ג

מסורת הש"ס

א) [ידים פ"ד מ"ז], ב) [ויקרא כד], ג) [עי' תוס' פסחים לז. ד"ה אלא], ד) ועי' במהר"מ שהאריך בתירוצים של התוס' ובפפר פ"ר, ה) [נס"ל: דשור], ו) [נס"ל: וממונך], ז) [ומשום בור ואש נמי צריך למותקו כנ"ל עי' מהר"ם],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה כשהזיק כו' **אלא** מאידך. דלקמן דף ט ע"ב ועי' לקמן דף יג ע"ב בתוס' ד"ה כשהזיק: **שם ד"ה כראי** כו' **דלא** מפטר משום קלב"מ. עי' לקמן דף י ע"א בגרס"י ד"ה משא"כ בגש: **באר"ד דאי** לאו קרא דעליו. עי' בספר ירלאים לרא"ם סי' רז:

רבינו חננאל

שן אין כונתה להזיק אלא לאכל להנאתה, קרן כונתה להזיק ואין לה הנאה. ואתא למלף מעבד ואמה דפטורי מרייהו. ודחי לה רב אשי, אטו עבד ואמה לאו טעמ' רבה אית בה במתניתין א) בסוף מסכת ידים תאמרו בעבדו ואמתו שיש בהן דעת שאם יקניטנו ילך וידליק גדישו שלחבירו ונמצא מחייבנו בכל יום. ולא עמד זה התירוץ ונדחה. **ותרץ רבא הכי** תנא שור לרגלו ומבעה לשנו כו'. וקרן מאי, שיירה. מאי טעמ' שן ורגל מועדין מתחילתן הן ותני להו ברישא. קרן דהוא תם ולכי מייעד הוי ליה מועד תנא ליה בסיפא, כשהזיק חב המזיק לאיתויי קרן. ושמואל מאי טעמ' לא אמ' כרב, אמ' לך אדם הא קתני ליה בסיפא דמתני', והאדם. ואמאי לא תנא ליה ברישא, דבנזקי ממונו קמיירי, ונזקי גופו לא קמיירי. **ויש** אומ' הלכה כשמואל. **ורב אמ' לך אדם** האי דקתני ליה בסיפא למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא. מאי לא ראי לא ראי, הכי קאמ' לא ראי השור שמשלם את הכופר כו' הצד השוה שבהן שדרכן להזיק. שור דרכו להזיק במועד. אדם דרכו להזיק בישן. ושמירתן עליך, אדם שמירת גופו עליו הוא, ופרק' כר' אבהו דאמ' לתנא תני אדם שמירת גופו עליו.

ח) עי' תוס' ד"ה מידי דהוה.

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה ט סמג עשין קנט טור ש"ע ח"מ סי' שמט סעיף ד: לד ב מיי' שם הלכה ט:

ואימא מבעה זה המים. פי' כיון דקרא לא דייקי לא כמר ולא כמר ות"ת והיכן כתיב מים בתורה וי"ל מושלח וכן הוא אומר (איוב ה) ושולח מים על פני חוצות ואע"ג דשילא בעירה בהמה בלשון ושלח ולעיל דבעי במאי מוקמינן לה לא מצי מוקמינן במים דכי נמי מוקמת במים אית לן לאוקומי במילי דשור מדכתיב בעירה וא"ת והני מים ה"ד אי דמשקיל עליה בדקא דמיא ובכח ראשון כחו הוא ואי בכח שני גרמא בעלמא הוא כדאמרינן בהנשרפין (סנהדרין דף עז:) וי"ל דמיירי בכח שני וקמ"ל דבכח שני נמי חייב א"ג בתר דנחו ולא דמי לבור כגון פותקין ביבותיהן דלקמן (דף ג.) ואע"ג דאתי במה הלך הוה אמינא דאיצטריך לכותבו לחייב כליס דמבור לא הוה שמעינן והוה מצי למיפרך מאי לא זה וזה שיש בהן רוח חיים אלא דבלאו הכי משני שפיר: **מי כתיב מים נבעו.** וא"ת כי כתיב נמי נבעו לא מיתוקמא מתניתי' במים דמי קתני נבעה כדדייק לעיל (דף ג:) גבי שן [1] וי"ל דלא שייך לאקשויי אלא גבי שן דליתני נבעה שהשן עצמו נבעה דמבעה משמע מגלה [דבר אחר שהיה מכוסה] אבל במים שייך שפיר לישנא דמבעה שהמים רותחים קרויים מבעבעים:

שלשה עשר אבות נזיקין.

וליתיהס י"ב דשוכר כשומר שכר הוי או כשומר חנם הוי:

שומר חנם והשואל. שומר חנם פטור מן הכל חוץ מן הפשיעה שואל חייב בכל חוץ ממתה מחמת מלאכה ונושא שכר חייב במקצת בגניבה ואבידה ופטור באונסין לכך נקט להו בזה הסדר ולא כסדר שנכתב בפרשה:

תרי גווני אדם. וא"ת כיון דתני תרי גווני אדם ליתני נמי ג' אבות בשור הקרן והשן והרגל וי"ל דיתמא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני': **ועדים** זוממין. פירש ריב"א דאפילו שילם על פי העדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבינן להו בק"ו דגבי ממון עונשין מן הדין והא דאמרינן במכות (דף ה:) הרגו אין נהרגים היינו משום דהתם אין עונשין מן הדין [2]: **מנסך.** פליגי בה בהמזקין (גיטין נב: ושם) חד אמר מנסך ממש וחד אמר מערב:

אתקיף רב מרי ואימא מבעה זה מים כדכתי' מים תבעה אש. ודחי' ליה מי כתי' מים נבעו, תבעה אש. כלומ' תבעה מלאכת אש היא. ואקשי' איהכי אימא מבעה זה האש, ונדחת ולא עמדה. **תני רב הושעיה י"ג אבות נזיקין שומר חנם ושואל כו'.** בשלמ' לשמואל דאמ' מבעה זה השן אמ' לך מתני' בנזקי ממונו מיירי בנזקי גופו לא מיירי. אלא לרב דמפרש מבעה זה אדם הוה ליה למתני הני י"ג במתני'. ומפריק, רב תנא מבעה שהוא אדם וכלל בו כל נזקי אדם. ורב הושעייא תנא במתני' אדם דאזיק שור בידים דהוא משלם נזק, והדר תנא אדם דאזיק אדם דמשלם ד' דברים, והזיקה דשור ממילה. **תני ר' חייא כ"ד אבות נזיקין, תשלומי כפל, ותשלומי ד' וה', וגנב וגזלן וכו'.** פי' המדמע, מערב תרומה וכיוצא בה בחולין.

הכא נמי תני אדם שמירת גופו עליו מתקיף לה רב מרי ואימא מבעה זה המים כדכתיב [1]**בקדוח אש המסים מים תבעה אש מי כתיב מים נבעו תבעה אש כתיב מתקיף לה רב זביד ואימא מבעה זה האש דכי כתיב תבעה באש הוא דכתיב אי הכי מאי המבעה וההבער וכי תימא פרושי קמפרש אי הכי ארבעה שלשה הוו וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי אי הכי לא זה וזה שיש בהן רוח חיים אש מאי רוח חיים אית ביה ותו מאי כהרי האש:** [6]**תני רב אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נזק צער וריפוי שבת ובושת וארבעה דמתני' הא תליסר ותנא דידן מ"ט לא תני הני בשלמא לשמואל בנזקי ממון קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי אלא לרב ליתני תנא אדם וכל מילי דאדם ולר' אושעיא נמי הא תני ליה אדם תרי גווני אדם תנא אדם דאזיק אדם ותנא אדם דאזיק שור אי הכי שור נמי ליתני תרי גווני שור ליתני שור דאזיק שור וליתני שור דאזיק אדם האי מאי בשלמא אדם דאזיק שור נזק הוא דמשלם אדם דאזיק אדם משלם ארבעה דברים אלא שור מה לי שור דאזיק שור מה לי שור דאזיק אדם אידי ואידי נזק הוא דמשלם והא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר דאדם דאזיק שור הוא וקתני תני הזיקא דבידים וקתני הזיקא דממילא** [3]**תני ר' חייא עשרים וארבעה אבות נזיקין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וגנב וגזלן ועדים זוממין והאונס והמפתה ומוציא שם רע והמטמא והמדמע והמנסך והני תליסר הא עשרים וארבעה ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני הני בממונא קמיירי בקנסא לא קמיירי גנב וגזלן דממונא הוא ליתני הא קתני ליה שומר חנם והשואל ורבי חייא נמי הא תנא ליה שומר חנם והשואל תני ממונא דאתא לידיה בהיתירא וקתני ממונא דאתא לידיה באיסורא**

עדים

ה"ג פני אדם שמירת גופו עליו. והאי דקתני ושמירתן עליך אשאלה: **אימא מבעה זה המים.** שאם שופך אדם מימיו לרה"ר וגם אחר ונטנפו כליו חייב השופכן: **לקדוח אש המסים.** כמו שהאש שורף דבר הנימסת כגון זפת ושעוה וכל מיני רבב: **מים מבעה אש.** וכמים שמבעבעים את האש כשנותנין מים על האש נעשים כמין אבעבועות הרתיחות וסיפא דקרא הכי הוא להודיע שמך לגריך כן תודיע שמך לגריך כשתאבדם מן העולם: **מי כתיב מים נבעו.** לשון רבים דליהוי משמע דמבעה אמים קאי שהן מבעבעין את האש: **מבעה אש כתיב.** דמשמע שהאש מבעבע המים דתבעה לשון יחיד ולשון נקבה: **פרושי קא מפרש.** המבעה זה הבער: **דאיכ ביה תרתי.** שן ורגל וקרן לא קחשיב דבתמיין לא קמיירי: **מאי לא זה וזה.** דקתני מתני' אשור ומבעה לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ואי מבעה היינו אש מי אית בו רוח חיים: **אבות.** קרי להנך דכתיבן בקרא: **שומר חנם.** חייב בפשיעה והשואל חייב אפילו באונסין ושוכר ונושא שכר חייבים בגניבה ואבידה וכ"ש בפשיעה וכולהו כתיבי כתני בפרק השואל בבבא מציעא (דף צד:) פרשה דאשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישית בשואל הלכך אבות נינהו ולקמן [ה.] בעי מאי נינהו תולדות: **נזק.** החובל בחבירו נותן לו מה שהוא שוה עכשיו פחות מבתחילה: **צער.** אומדין כמה אדם העומד ידו ליקלקן ע"י חרב רולה ליתן כדי שיתקלקן לו ע"י סם דלית ליה צער כולי האי: **וריפוי ושבת ובושת.** כולהו יליף מקראי בפרק החובל (לקמן דף פה.) וכיון דכתיבי אבות נינהו: כל הנך דר' אושעיא הוא עצמו מזיק דהנך ד' שומרים הן עצמם הזיקו הואיל ולא שמרו כראוי ובנזקין דאזיק גופו לא קמיירי מתני': **אלא לרב.** דאמר מבעה זה אדם הואיל ומיירי תנא דמתני' ליתי הני: **תנא אדם.** מבעה דמתני': **תנא אדם דאזיק שור.** כלומר נזקי ממון דהא מבעה דומיא דבור קתני ובור לא מיירי בנזקי אדם דרחמנא פטריה לגמרי כדתניא לקמן (דף נג:) שור ולא אדם חמור ולא כלים ואדם דאזיק שור היכא כתיב דקרי ליה אב דכתיב[6] ומכה נפש בהמה ישלמנה: **בשלמא אדם דאזיק שור כו'.** וכיון דלא דמי חיובינהו להדדי תני להו בתרתי: **אדם דאזיק אדם.** כגון ה' דברים דחובל בחבירו ולקמיה פריך הא ד' שומרין דר' אושעיא אדם דאזיק שור הוא: **וקתני.** רבי אושעיא: אבות דמתני' הזיק דבידים

ד' שומרין הזיק דממילא: **תשלומי כפל.** אם המלא תמלא בידו הגנבה [שמות כב] : **תשלומי ארבעה וחמשה.** בטובח ומוכר: **וגנב.** שמשלם ע"פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמודה בקנס פטור דכאמרינן אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים [שם] והיינו קנס ואמרינן בפ' מרובה (לקמן דף סד:) פרט למרשיע את עצמו: **וגזלן.** נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה) : **אונס ומפתה.** כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כב) ובמפתה כתיב (שמות כב) כסף ישקל כמוהר הבתולות כמוהר בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף: **מוציא שם רע.** כתיב וענשו אותו מאה כסף (דברים כב): **מטמא.** תרומה: **מדמע.** תרומה בחולין: **ומנסך.** יין לע"ז ובמס' גיטין (דף נב:) מפרש אמאי לא קס ליה בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהדיא ואפ"ה הוו אבות שבכלל נזק הן ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כד) מכה נפש בהמה ישלמנה. ומנסך את היין ליכא למימר א] שיסכו היין נסך שזרק בו דלא קמסתריה ולא מידי דהא מזגין ליה בר מדמי יין נסך שבו ומטמא שמגיע שרץ בתרומת כהן דאפסדה מיניה: **גנב.** המודה מעצמו וגזלן דלא משלמי אלא קרן ליתני: **תנא ליה שומר חנם והשואל.** דהתם נמי שייך גניבה כגון שטען שנגנב היומנו והרי היא בידו ואמרינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזלן כגזלן. והא דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דנפטר לא בטוען טענת גנב ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכולו: **דאתא לידיה בהיתירא.** שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב היומנו מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה וגנב וגזלן ממונא אתא לידיה באיסורא:

א) [כריתות ג:], ב) [שם], ג) [ויקרא כד], ד) רש"ל וא"כ אכתי לא דייק קרא, ה) [עיין לעיל ב. תוס' ד"ה ולא זה],

תורה אור השלם

1. בִּקְדֹחַ אֵשׁ הַמְּסִיסִים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם יִרְגָּזוּ: ישעיהו סד א

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה ומנסך וכו' שיסכו יין נסך שזרק בו דלא קמסתרי'. עי' פני יהושע:

עדים זוממין דממונא הוא. דכל המשלם יותר על מה שהזיק כגון כפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס כדלקמן בהך פירקין (ד׳ טו:) וכגון כל דבר קלוב האמור בתורה כגון חמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולהו הוי קנסא אבל מידי אחרינא ממונא: **סבר לה רי״ע.** דאמר בגמ׳ מכות בפ״ק (ד׳ ג.) עדים זוממין אין משלמים על פי עצמן כגון אם הוחמו בב״ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בב״ד ואמרו הוזמנו בבית דינו של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא ומודה בקנס פטור: **אי ר״ע ליתני תרי גווני שור.** דהא לר״ע יש חילוק בין תשלומין של שור לחזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק לתשלומי שור לחזיק אדם דתנן לקמן בפ׳ המניח את הכד (דף נג.) ר״ע אומר כו׳: **נמותר.** אם חבל אדם בשור תם ותם באדם ושמו ב״ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף: **לגזייה.** לכח אגרופו כדאמר בסנהדרין בפ״ק (דף ז.) אדייה לגזיזה וקס: **יכול ישלם פס שחבל באדם מן העלייה פ״ל כו׳.** ואשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה: **אונס ומפתה דממונא הוא.** שחמשים כסף לבד הוי קנס אבל יש בו פגם שאינה עכשיו פחות מדמעיקרא כדאמר בכתובות (דף מ.) ובוטת דממונא הוא: ה״ג **מה נפשך.** משום מאי איצטריך ליה למיתני אי משום נער תנא ליה: **מדמע.** מערב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזבין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא כהן: **מנסך.** שניסך יין חבירו לע״ז ואסרו בהנאה הואיל ועביד ביה מעשה בגופיה דיין: **שאינו ניכר.** כגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו: **לימא קסבר רבי חייא לא שמיה היזק.** ומשום דקנס הוא תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיא: **אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי.** דלא מחשיב בהדייהו: **מוסר.** מלשין שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים: **ומפגל.** [6] כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת א] לשום שלמים דאין הקרבן עולה לאוכלה בעליו ולריך אחר: **וליתני ליה.** ר״ח אי אמר מוסר: **מוליא שם רע דיבורא דאית ביה מעשה.** בעילה: **מכלל דאיכא תולדות.** כדפרשינן לעיל לכל חד וחד גריפה ונשיכה לקרן נתחכחה להנאתה תולדה דשן וכן לכולן: **תחת נתינה כו׳.** דבכולהו כתיב או תחת וגמרינן תחת תחת משור מועד דכתיב ביה שור תחת השור[7] מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדהו[8] אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לניזק בשביל הזיקו מגביהו מן העידית או נתינה וגמר נתינה נתינה משור שנגח את העבד דכתיב ביה יתן לאדוניו[9] או ישלם וגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם[10] או כסף וגמרי מבור דכתיב ביה כסף ישיב לבעליו [שמות כא] ואלבע אבות גמירי כולהו משן ורגל. בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם [שם כב] בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם [שם] בנושא שכר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם [שם] שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו כנושא שכר. בנזק לחובל בחבירו כתיב נתינה כן יתן בו[11] והיינו ממון הניתן מיד ליד כדדרשינן בהחובל (לקמן דף פד.). בלבד כתיב פלע תחת פלע[12] ודרשינן ליה לקמן בהחובל (דף פה.) פלע תחת פלע ליתן לבד במקום נזק. בריפוי ושבת כתיב נתינה שבתו יתן ורפא[13]. ע) ובשבת כתיב תחת גבי אונס ומפתה דכתיב תחת אשר עינה [דברים כב] ודרשינן בכתובות בפרק אלו נערות (דף מ:) חמשים כסף תחת העינוי מכלל דאיכא בושת ופגם. לישנא אחרינא הואיל וכתיב בחובל בחבירו תחת דכתיב תחת פלע כולהו חמשה דברים דיליה מהתם גמרינן. בתשלומי כפל כתיב ישלם שנים [שמות כב] ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה בקר ישלם תחת וגו׳[14] וקרן דגנב בכלל כפל הוא ובגזל כתיב נתינה ונתן לאשר אשם לו (במדבר ה.). בעדים זוממין כתיב בהו נפש בנפש (דברים יט) וכמאן דכתיב תחת דמי. בחונם ומפתה ומוציא שם רע כתיב כסף ונתן לאבי הנערה חמשים כסף (שם כב) הויגו אונס מפתה כסף ישקול כמוהר הבתולות (שמות כב) במוציא שם רע ועבשו אותו מאה כסף (דברים כב). מטמא ומדמע ומנסך בכלל גזל הן[15] ובגזל כתיב ביה תחת: **מאי קאמר.** למה לי למיתני כלל: **ופיפי אידך מינה.** במה מלינו בשור שהוא מזיק וחייב אף המבעה שהוא מזיק יהא חייב: **לא אתיא.** כדמפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה: לכתוב

עדים זוממין דממונא הוא ליתני סבר לה כר״ע [6]**דאמר** [א]**אין משלמין על פי עצמן אי סבר ליה כר״ע** [ב] **ליתני תרי גווני שור ליתני שור דאזיק שור וליתני שור דאזיק אדם** [ג]**דתנן ר״ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם** [ד]**הא תבריה ר״ע לגזיזה דתניא ר״ע אומר יכול אף תם שחבל באדם ישלם מן העלייה תלמוד לומר** [1]**יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה האונס והמפתה והמוציא שם רע דממונא הוא ליתני מה נפשך אי נזק תנא ליה אי צער תנא ליה אי בשת תנא ליה אי פגם היינו נזק מה אית לך למימר קנסא בקנסא לא קמיירי המטמא והמדמע והמנסך דממונא הוא ליתני מה נפשך אי** [ה]**היזק שאינו ניכר שמיה היזק הא תנא ליה נזק אי** [ה]**היזק שאינו ניכר** [2]**לא שמיה היזק הוה ליה קנסא ובקנסא לא קמיירי לימא קסבר ר׳ חייא היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק דאי שמיה היזק הא תנא ליה נזק תנא היזקא דמינכרא ותנא היזקא דלא מינכרא בשלמא לתנא דידן תנא מניינא** [ו]**למעוטי דר׳ אושעיא ור׳ אושעיא תנא מניינא למעוטי דרבי חייא אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי** [ו]**למעוטי מוסר ומפגל וליתני בשלמא מפגל בקדשים לא קמיירי אלא מוסר מאי טעמא לא תני שאני מוסר דדיבורא ובדיבורא לא קמיירי והא מוציא שם רע דדיבורא הוא וקתני דיבורא דאית ביה מעשה הוא והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא וקתני התם אע״ג דלית ביה מעשה רחמנא קרייה מעשה דכתיב** [2]**ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו בשלמא לתנא דידן תנא אבות מכלל דאיכא תולדות אלא לרבי חייא ורבי אושעיא אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן מאי ניהו אמר רבי אבהו כולן כאבות לשלם ממיטב מאי טעמא אתיא תחת נתינה ישלם כסף: לא הרי השור כהרי המבעה: מאי קאמר אמר רב זביד משמיה דרבא הכי קאמר לכתוב רחמנא חדא ותיתי אידך מיניה הדר אמר חדא מחדא לא אתיא: ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים: מאי קאמר אמר רב משרשיא משמיה דרבא הכי קאמר לכתוב**

הא תבראי ר״ע לגזיזיה. לין לפרש דחזר בו מדקתני שמשלם מגופו דבפ׳ המניח (לקמן דף נג.) תני בהדיא ר״ע אומר כמשפט הזה כתמתון ולא כעליון יכול ישלם מן העלייה כו׳ ולפ״ה נמי קשה דפי׳ [ק] אע״ג דזימנין ליכא נזק שלם כגון שהשור אין שוה כדי היזקו מכל מקום ליתני תרי גווי שור כיון דלפעמים איכא נזק שלם וי״ל דכיון דאין משלם אלא מגופו אי אפשר למיתני גבי אבות דאמרינן לקמן כולם כאבות הן לשלם ממיטב: **האונס והמפתה והמוציא ש״ר דממונא הוא.** מוליא שם רע לית ביה ממונא כלל אלא מאה כסף אלא אגב אחריני נקטיה: **המטמא** והמדמע. המ״ל דלא תנא להו משום דלא מיתייב בשוגג: **דאי שמיה היזק.** ואע״ג דחזקיה דאמר שמיה היזק איתותב בהנזקין (גיטין דף נג.) מ״מ ניחא ליה לאוקומי בריתא דרבי חייא אצוי אליביה: **וקתני היזק דלא מינכרא.** והא דקתני שלשה גווי לפי שהם שנויין בפ׳ הניזקין (שם נב:) כדקתני שומר חנם והשואל ונשא שכר והשוכר דקתני גווי טובא: **תני מניינא למעוטי.** הא למעוטי דלא מיירי בהו: **למעוטי מוסר כו׳.** המ״ל למעוטי כופר ושלשים של עבד והא דלא קתני להו משום דבקטלא לא מיירי ומוסר ומפגל אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי מחייב משום קנס בהגוזל בתרא (לקמן דף קיז.): **דיבורא דאית ביה מעשה.** דבכתובות בפ׳ נערה (דף מו.) א״ל אליעזר בן יעקב לא נאמרו דברים אלו אלא כשבעל ור׳ יהודה אית ליה התם עד שיסכור עדים: **כולם כאבות לשלם ממיטב.** ואע״ג דתולדות לאבות דמתניתין משלמין נמי ממיטב מ״מ הני אי לאו דקרינא להו אבות לא הוי ידעי דמשלמי ממיטב: **תחת נתינה כו׳.** בספרי מפיק בושת מוקלותה את כפה ולא תחוס עינך (דברים כה) וליף מעדים זוממין דכתיב לא תחוס עינך (שם יט) וא״ל שהוא גזירה שוה גמורה מדלא קאמר אתיא תחת נתינה עינך ועדים זוממים פרש״י דכתיב בהו נפש בנפש וא״ל דאפילו אם העידו על שור תם שהזיק או העידו פלוני חייב לפלוני מנה דדינו בזיבורית דמשלמי במיטב דאם רצו לחייב מחרים ממיטב לא צריך קרא דמכאשר זמם נפקא דיתחייבו ממיטב: **מאי** קאמר. משום דלא מצי לפרושי אמאי לא הרי כשאר לא הרי שבש״ס קמתמה מאי קאמר:

מסורת הש״ס

ה) מכות ג., ב) לקמן נב. מב: ערכין יד:, ג) לקמן מב:, ד) [גיטין נג.], ה) [שם מד: נה. נג. מועד קטן יג. בכורות לה.], ו) [עיין בתוספו׳ ע״ז עד. ד״ה למעוטין], ח) עי׳ בפ׳ פני יהושע במסכת ב״ק מ״ש בזה, ט) [שמות כא], י) [שם כב], כ) [שם כא], ל) [שם כב], מ) [ויקרא כד], נ) [שמות כא], ס) [שם], ע) אולי ל״ל ובבושת ובפ״ל: ובבשת, פ) [שם], צ) גי׳ ר״מ ונמצ כתיב ישלם דכתיב מכה בהמה ישלמנה, ק) הספר מסר ול״ל ושאכתה דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה דלקמ ע״ג וכו׳. ר״מ,

גליון הש״ם

גמ׳ ליתני תרי גווני שור. עי׳ לקמן דף ז ע״א תוס׳ ד״ה ור״ע:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] רש״י ד״ה ומפגל וכו׳ מטעמא לשום שלמים. עי׳ מנחות דף מט ע״א בלשון רש״י שם בד״ה ומחשב בהו לשום שלמים וכו׳ ובתוספות שם ד״ה וקמחשב בה ועי׳ פני יהושע ושיטה מקובצת ודו״ק:

רבינו חננאל

דברי ר׳ עקיבה דאמר בעדים זוממין אין משלמין על פי עצמן מפורש בתחלת פ׳ כיצד העדים נעשין זוממין. ת״ר ד׳ דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בני גרושה ובני חלוצה ואין גולין לערי המקלט ואין משלמין כופר ואין נמכרין בעבד עברי. משום ר׳ עקיבה אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. פי׳ **תבריה ר׳ עקיבה לגזיזיה.** שיבר כלי זיינו שלוחם בהן. כלומר א) חזר בו, דתניא ר׳ עקיבה אומר יכול ישלם מן העלייה כו׳, זה בפ׳ המניח את הכד. פי׳ **מסור** המוסר את חבירו לגוים ונענש. או מסר ממון חבירו לגוים, אם יש עדים חייב לשלם. ודין מן הטוענו טענת מסור ואין לו ראייה אני עתיד לפרשו במקומו בפ׳ הכונס צאן לדיר. **אשכחן** הני אבות נזיקין כ״ו בהדי מסור ומפגל. ואית בהו ממונא וקנסא. והזק בידים והזיקא דאתי ממילא. ואית בהו ממונא דאתי לידיה בהיתרה וממונא דאתי לידיה באיסורא. ואית בהו נמי היזק ניכר והיזק שאינו ניכר. ואית בהו דיבור שיש בו מעשה, המוציא שם רע. ודיבור שאין בו מעשה ורחמנא שוייה מעשה, עדים זוממין. דיבור שאין בו מעשה, מסור. **והני** אבות תולדותיהן כיוצא בהן בר מתולדה דרגל בחצי נזק צרורות דהילכתא גמירי לה, ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לשלם מן העלייה. וכולן מועדין הן מתחילתן בר מן הקרן. ושן ורגל ברשות הרבים פטורים דאורחייהו הוא ב). **אמר ר׳ אבהו** כולן כאבות הן לשלם ממיטב. מאי טעמא, אמר אביי אתייא תחת נתינה ישלם כסף. פי׳ כיון דקיימ׳ לן היזק שאינו נכר שמיה הזק ושייכי כולהו בכלל נזק. **פיס׳ לא השור כהרי המבעה כו׳.** אמר רבא

עין משפט נר מצוה

לה א מיי׳ פרק יח מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קי טור מ״מ סי׳ לח:

לו ב מיי׳ פ״ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ח סמג עשין ע טוש״ע מ״מ סי׳ שפה סעיף ח:

תורה אור השלם

1. אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ: שמות כא לא
2. וַעֲשִׂיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט

מוסף רש״י

אין משלמין על פי עצמן. אם הוחמו בב״ד ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין על הזומתן עד שבבלמו ובאו בב״ד אחר והודו שהוחמו בב״ד פלוני נזק שלם. **משלם במותר** נזק שלם. אם חבל גם האדם בשור וסמו ב״ד חבלה שבאדם יותר על חבלה שבשור, בעל השור משלם אותו מותר מזק שלם (ערכין יד:). ומפגל. כהן שפגל בקרבנו של ישראל, דשמיט לאוכלו חוץ לזמנו דחייב, אינו משלם ממיטב, דהאי היזקא דיבורא בעלמא הוא והיזק שאינו ניכר כתיב (כריתות ב:).

רבינו חננאל (המשך)

מצאנו בפירוש בשן ורגל דכתי׳ ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. וגמרינן מינה דכל מקום דכתי׳ תשלומין הוא במיטב, **בשור** כתי׳ שלם ישלם שור תחת השור. **בבור** כתי׳ בעל הבור ישלם. **במבעה** כתי׳ מכה בהמה ישלמנה. **בהבער** כתיב שלם ישלם המבעיר. **בשומרים** כתי׳ ישלם שנים לרעהו. **ובשומר שכר** כתי׳ ישלם לבעליו. **ובשואל** כתי׳ שלם ישלם. **שכיר**, או בשומר חנם או כשומר שכר. **גנב** חיים שנים ישלם. **תשלומי ד׳ דה׳** כתי׳ חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה. **בגזלן** כתי׳ ושלם אותו בראשו. ולמד עוד מי שאינו כתוב בו לשון תשלומין בתחת תחת. כתי׳ בנזקי שור שלם ישלם שור תחת השור, מה תשלומי שור כתי׳ ביה תחת תחת והוא ממיטב, אף כל היכא דכתי׳ תחת ממיטב הוא. וילפי מיניה הניזקין דכתי׳ עין תחת עין, **והעדים זוממים** בכלל. **צער**, חבורה תחת חבורה. ויליף מינה **האונס** שנ׳ ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענתה. וחוב ילפי אחרינו מן האונס מה אונס דכתי׳ ביה נתינה וכסף ומשלם ממיטב, אף כל היכא דכתי׳ נתינה או כסף ישלם ממיטב. ויליף מינה **המפתה** דכת׳ כסף ישקל. **ומוציא שם רע** דכתי׳ וענשו אותו מאה כסף. **ויפוי שבת** כתי׳ בהו נתינה שנאמר רק שבתו יתן ורפא ירפא. **המטמא והמדמע והמנסך** מים לע״ז. **והמסור והמפגל**

לז א מיי' פ"ב מהלכות מזקי ממון הלכה ג סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו:
לח ב מיי' שם פ"ח הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף ב וסעיף ט:
לט ג מיי' שם הלכה ח טור ש"ע שם סעיף טו:
מ ד ה מיי' שם פי"ג הלכה ג סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' תי סעיף כח:
מא ו מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ג:
מב ז מיי' פי"ד מהל' מזקי ממון הלכה ח סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף יג:

כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו. מה שפי' הקונטרס דשן אתיא מבור ואש דכי פרכת מה לאש שכן מועדת לאכול אין ראוי לה בין שאין ראוי לה תאמר בשן שאין מועדת לאכול אינה בראוי לה וקשה דלא אשכחן שאינו ראוי בשן דאש אכלה דבר שאין ראוי לה לא הוי תולדה דשן אינה תולדה דקרן כיון דאין הנאה להזיקה ואי משכחת בשוס עניין אילף מאש דמתחייב אף באין ראוי ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא או מאש לחודיה ומיהו י"ל לפירוש הקונטרס דשפיר פרכינן פירכא דלא שייכא בשן דכהאי גוונא פריך בהחובל (לקמן דף פח.) גבי עבד ואשה מה לאשה שכן אינה במילה אף מה שפירש בור יוכיח שאין מועד לדבר שאין ראוי לו כגון אדם קשה חדא דלא פטר אדם אלא ממיתה ולא מנזקין ועוד אטו משום דפטר אדם חשוב אין ראוי והלא באש נמי פטור טמון ועוד דלקמן (דף ט:) גבי חומר בשור מבור אין מוציא לרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור אין ראוי בבור והא משכחת ליה אדם אינה נראה דאדם נמי חשוב ראוי לבור דראוי למות בהבלא אבל כלים חדתי מפקעי בהבלא כדאמר בסוף פרק הפרה לקמן (דף נד.) מ"מ יש כלים שאין מתקלקלים בהבלא וא"ת והיכי אתי אש מבור וחד מאיך מה לאיך שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר באש דכח אחר מעורב בו דהוי קולא מדפריך בסמוך גבי אבנו וסכינו ומשאו מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו וי"ל דבור שנעשה בלא כח אחר חמור מאבנו וסכינו שלא הזיקו בהליכתן אלא לבתר דייחי ולא נעשו בור אלא ע"י כח אחר אבל אש שהולך ומזיק בהליכתו ע"י כח אחר חמור מבור שאין הולך ומזיק אלא במקומו והא דקאמר בסמוך אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו וחייב ה"פ אע"ג דכח אחר מעורב בו ושאבי ליה כאילו בעצמו עושה את הכל וחייב משום חיצוי ה"נ אע"ג דכח אחר מעורב בו חשובים כאילו בעצמו עושה את הבור הזה בלא כח אחר אי נמי היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו דידיה [ה] חמור יותר שע"י זה הולך ומזיק למרחוק מה שאין כן באבנו וסכינו ומשאו וא"ת והיכי אתו כולהו מאש ובור מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו כדמפרש לקמן גבי בור המתגלגל ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק האש וי"ל דלא חייב אש מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעו וא"ת מבור ואדם נמי היכי אתו מה לבור ואדם שכן מעשיו גרמו לו וי"ל דאתו מבור ואדם יש לו נופל מן הגג ברוח שאינה מצויה דחייב כדאמר לקמן בסוף פרק שני (דף כז.) וא"ת מבור ורגל היכי אתי מה לבור ורגל שכן היזקן מצוי דלקמן חשבינן בור היזקו מצוי וי"ל דאין בור היזקו מצוי טפי מאחרים ולא קאמר לקמן הכי אלא להזכיר חומרא אחת ששור בבור וכותל ואילן: **שכן** מועדין וכו'. אין לפרש כ"ת דמועדין מתחילתן היינו שדרכן להזיק משא"כ בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי למ"ד[ו] פלגא דניזקא קנסא ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא היינו למ"ד דפלגא ניזקא ממונא שדרכו להזיק ולא קיימי בחזקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היכא: [ז](גי') **להלכותיהן.** הוה מצי למימר דכולהו אינטריך למיכתב דאי לא כתיב אלא הוה נפקא מחד מהנך דבור הוה פטרי בהו כלים ואי יליף מחד מהנך ומאש הוה פטרי בהו טמון) ומתני' לא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר: **בור לפטור בו את הכלים.** אגב אורחיה נקטיה דבור לא אתי מכולהו:

אש לפטור בו את הטמון. הוה מצי למימר לחייב בו את הכלים דאש לא אתי מבעלי חיים אלא מחד מינייהו ובור לפטור בו את הכלים: אי

לכתוב רחמנא תרתי ותיתי אידך מינייהו הדר אמר חדא מתרתי לא אתי אמר רבא וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו במה הצד לבר מקרן משום דאיכא למיפרך מה לכולהו [א]שכן מועדין מתחילתן ולמאן דאמר אדרבה קרן עדיפא שכוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא אלא למאי הלכתא כתבינהו רחמנא להלכותיהן קרן [ב]לחלק בין תמה למועדת שן ורגל [ג]לפוטרן ברשות הרבים בור [ד]לפטור בו את הכלים [ה]ולרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור [ו]לפטור בו את האדם אדם [ז]לחייבו בארבעה דברים אש [ח]לפטור בו את הטמון ולרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש לאתויי מאי לאתויי

מקרן ובור דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכולן תחילת הדין מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה לבור שכן תחילת עשייתו כו'. וכן אי כתב רחמנא בור ושן אתו כולהו אינך נמי לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הלא השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא מיניייהו דאינא מצוי בור שאין דרכו לילך ולהזיק רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הלא השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא מיניייהו דאינא מצוי בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל ושן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה כגון עצים כלים ואבנים תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי ניהו אדם דכתיב[ט] ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים [לקמן כח:] דאש נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הלא השוה שבהן כו' אף אני אביא שן ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי אבל קרן לא אתיא דמה להלא השוה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן. ולהכי נקט רבא בור דמחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו כולהו מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הוה אתו לא קרן ולא בור קרן מאש ורגל ושן ואדם לא דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ובור נמי לא אתיא דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק. ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דפרכינן מה להלא השוה שבהם שיש בהם רוח חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא שן ובור מינייהו כי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים תאמר בשן דפטור על הכלים כדתנן במתניתין [לקמן יט:] ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק מה שאין כן בבור: **ונמאן דאמר כו'.** לא איתפרש [א] היכא:

להלכותיהן. למה שיש בזה מה שאין בזה: **לפוטרן ברשות הרבים.** דכתיב בהו [שמות כב] ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות היזק: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לקמן בשילהי פרק שור שנגח את הפרה [נג:]. ודרשה דבור נראה בעיני דכדי נסיב לה דהא בור איטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא נפק דכולהו דרכן לילך ולהזיק לבר מבור אלא איידי דדרשי להלכות האחרים נקט לה נמי: **לפטור בו את האדם.** כדדרשינן [לקמן כח:] שור ולא אדם: **אדם.** להכי כתביה רחמנא: **לחייבו בארבעה דברים.** לער ריפוי שבת ובושת משא"כ בכל הני: **לפטור בו את הטמון.** שאם היו בגדים טמונים בגדים פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס לאן לדיר (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם: לאתויי

[ט] לקמן י. כח: נג.,
[ב] רש"ל [ועי' רש"ס],
[ג] בס"ח: כולהו אינך מיניייהו, [ד] [שמות כא],
[ה] פי' שכן דרכו לילך ולהזיק. רש"ל, [ו] [לקמן טו.], [ז] רש"ל מ"ז ועי' רש"ס,

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ולמאן דאמר כו' לא איתפרש היכא. נ"ב הוא בדף הקודם:

רבינו חננאל

וכולהי כי שדיית בור בינייהו אתיין בר מקרן כו'. מה לשור ובור שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא האש. מה לשור שכן יש בו רוח חיים בור יוכיח שאין בו רוח חיים. מה לבור שתחלת עשייתו לנזק שור יוכיח וחזר הדין כו', וכן כולן. ואלא למאי הילכת' פלגינהו רחמנא. ואוקמה רבא להילכותיהן. קרן, לחלק בין תמה למועדת. שן ורגל, לפוטרן ברשות הרבים. בור, לרבנן לפטור בו את הכלים. ולר' יהודה לפטור בו את האדם. אש, לרבנן לפטור בו את הטמון כדבענן למימר לקמן. לר' יהודה

לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו: הצד השוה שבהן: לאתויי מאי אמר אביי [2]לאתויי אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דקא אזלי קא מזקי היינו אש מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו וממונך ושמירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן וממונך ושמירתו עליך ואלא בתר דנייחי אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור שכן תחילת עשייתו לנזק וממונך ושמירתן עליך הני נמי תחילת עשייתן לנזק וממונך ושמירתן עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל [3]דאמר [3]כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמו לבור מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר בהני שכח אחר מעורב בהן אש תוכיח מה לאש שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין רבא אמר לאתויי [4]בור[3] המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ה"ד אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור שכן תחילת עשייתו לנזק ושמירתו עליך הני נמי תחילת עשייתן לנזק ושמירתן עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור שכן מעשיו גרמו לו תאמר בהני שאין מעשיו גרמו לו שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח [5]וחזר הדין לא ראי זה כראי זה רב אדא בר אהבה אמר לאתויי הא דתניא [7]כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להם רשות בימות הגשמים יש להם רשות אע"פ שברשות אם הזיקו חייבים לשלם היכי דמי אי בהדי דקאזלי מזקי כחו הוא אלא בתר דנייח היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור מ"ש בור דתחילת עשייתו לנזק וממונך ושמירתו עליך הני נמי תחילת עשייתן לנזק וממונך ושמירתן עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור שכן שלא ברשות תאמר בהני דברשות שור

לאתויי ליחכה נירו. שאם ליחכה האש חרישתו של חבירו או סכסכה אבניו חייב. באבנים שייך לשון סכסוך שלא נפרפו לגמרי אלא שסכסכה ונדבקה האש בהן וסכסכה מעט כדאמרינן (חולין דף יז:) גבי פגימת סכין מסוכסכת מרוח אחת שלא נפגמה מב' צדדין לגמרי. ולהכי כתב אש לחייבו בהני דנפקא לן התם [נקמן פ.] מאו השדה דלא שמעינן מהכך דמתניתין הא מילתא דליחייב בדבר שאינו ראוי לה כגון הכא שאין עיקר אש בכך: **הלך השור שבהן שדרכן להזיק בו'.** דמשמע אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך ומאי מצית לאתויי: **היינו אש.** דתולדה דאש היא דמאי שנא אש מינה שכן כח אחר מעורב בה הני נמי כח אחר כו': **בור דנייחי.** מזקי בהן שור או חמור: **אי דאפקריה בין לרב בין לשמואל.** דפליגי [6] (בהפקר) בפ' המניח את הכד (נקמן דף כח:): **היינו בור.** דתרוייהו אמרי כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב דכי היכי דחיובא דבור הוא ברה"ר דהוי הפקר כדאמרינן בפ' שור שנגח את הפרה (נקמן דף מט:) שעל עסקי כרייה ופתיחה באה לו אף כל תקלתו שהפקיר חייב דהא נמי תחילת עשייתן לנזק דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה: **אש פוגיה.** והיינו דנקט במתני' הלך השור: **שכן דרכו לילך בו'.** אבל אלו לא הזיקו בהליכתן אלא השור והחמור נתקל בהן: **וחזר בהן הדין.** דאיכא למפרך מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו ואמאי בהלך השור דמתניתין: **בורו המתגלגל.** כגון הניח אבן ברה"ר ובעודה במקומה לא הזיקה וגלגלה רגלי אדם ובהמה למקום אחר והזיקה אש: **אי בהדי דאזלי מזקי בו'.** לא גרס והכי גרסינן **היכי דמי אי דאפקריה בין לרב בין לשמואל בו':** מעשיו. כרייתו גרמה את ההיזק אבל מעשיו של זה לא הזיקו אלא רגלי אדם ובהמה שגלגלוהו: **שור יוכיח.** שאין מעשה בעלים גרמו ההיזק אלא ממונו הזיק והיינו הלך השור דנקט במתניתין: **כל אלו שאמרו.** וקאשיב ואזיל להו אלו הפותקים ביבותיהם וגורפים מערותיהם כלומר כל אלו שאמרו חכמים שיש להן רשות להשליך מזקיהן לרה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן פותחין לינורותיהן המקלחים שופכים ששופכין מחנריהן לר"ה: **וגורפין מערותיהן.** ומשליכין זבליהן לרה"ר: **בימות החמה אין להם רשות.** מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו אבל בימות הגשמים שהרחובות מלוכלכות יש להן רשות: **ואע"פ שברשות.** ב"ד משליכין אם הזיקו חייבין: **לאו הוא.** והיינו אדם ותנא ליה במתניתין: שור

אי לרב דאמר בו'. לא גרסינן כדפירשנו לעילו: **מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו.** למאי [1] דפריך דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו לפי שהרוח מסייע לו ה"מ למפרך הכא מה לבור שכן מעשיו גרמו לו תאמר באבנו וסכינו אלא לפי דפירכא שכן אין כח אחר מעורב בו חשיב טפי דהשתא ליכא למימר שור יוכיח אלא אש גרידא ולקמן גבי בור המתגלגל פריך מה לבור שכן מעשיו גרמו לו דלא שייך התם שכן אין כח אחר מעורב בו דהיכי נימא תאמר בור המתגלגל שכן כח אחר מעורב בו דמשמע דלא הוי בור אלא על ידי כח אחר וזה אינו שהרי נעשה בור בלא כח אחר משמעיהו ברה"ר: **לאתויי בור המתגלגל.** בכל הספרים כתוב אי בהדי דקא אזלי קמזקי כחו הוא ופירש הקונטרס דלא גרס ליה וטעמא משום דאמרינן לקמן בהמניח (דף מז:) אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ובעל התקלה נמי אין לחייבו מטעם אדם המזיק אלא משום דחשיב כרוח מצויה והוי אש ואין למוחקו בשביל כך דלענין כדי שלא יבלו כ"כ בחוזק שיתיו ויזיקו דרכו להתבונן שפיר ולהכי פריך כחו הוא ויתחייב המגלגל הכל ולא בעל התקלה ואע"ג דלגבי כלב שנטל החרדה והלך לגדיש כו' (לקמן ד' כא:) ופריך בגמרא (ד' כג.) וליחייב בעל הגחלת נמי שהוא בעל התקלה היינו משום דכלב לאו בר דעה הוא אבל הכא [8] המקלקל בר דעה הוא תדע דאם הדליק אש ובא אחר ושרף טלית חבירו או חפר בור ובא אחר ודחף שור חבירו לתוכו אין סברא שיתחייב בעל הבור או בעל האש והמגלגל ברגלי בהמה אם הזיק בהדי דאזלי יתחייבו שניהם בעל הבהמה ובעל התקלה והא דאמרינן לקמן בפרק הפרה (ד' נג:[9]) שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין כולן חייבין דמשמע אפילו בעל הבור צריך לומר דמיירי אדם בלא כוונה דכיון דאין בכוונה כלל חייב בעל הבור כמו האדם והא דאמרינן (שם) לענין ד' דברים ודמי ולדות אדם חייב הא' ד' דברים היינו נזק לער וריפוי ושבת אבל בושת אין חייב עד שיתכוין כדאמר בהחובל (לקמן ד' פו.) ולא הוי כארבעה דברים דלעיל דהתם לא חשיב נזק והא דאמר (לקמן נג:) לענין כופר ושלשים של עבד שור חייב ל"ל דהיינו דוקא בכוונה אע"ג דלא הוי דומיא דאדם דבשלא בכוונה ליכא כופר ושלשים של עבד כדאי' בשילהי שור שנגח ד' וה' (לקמן ד' מג.): **מה לבור שכן שלא ברשות.** [10] דאפילו עשאו ברשות ואח"כ הפקיר כיון שהפקיר היינו שלא ברשות: **תאמר** בהני דברשות שור יוכיח. וא"ת למ"ד תנא שור לרגלו היכי קאמר שור יוכיח דברשות חייב והא רגל לא מיחייב אלא ברשות הניזק ושם אין לו רשות וי"ל כגון שהלך ברה"ר והתיז והזיק ברה"ר דחייב כדאמרינן לקמן (דף יט.): (שייך לע"ב) ה"ג **הכותל** והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו **פטור מלשלם.** וכן כתוב בספרים של רש"י וכן בספר רב אלפס וכן עיקר אבל אותם דכתוב בהו חייב נשלם לא נהירא דכיון דבשלא הזהירו חייב לא יתכן להקל עליו לפוטרו ממה שמזהיריו אותו לקוץ ולסתור: **אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור.** וא"ת והא משמע לקמן בהמניח (ד' כט.) דלכ"ע המפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דפטור והאי נמי אונס הוא דבנין ונטיעה שעשה לא פשע כלום וי"ל כיון שהזהירו לקוץ ולסתור שלא יזיקו ועבר הזמן הוי פושע והוי כמפקיר [11] נכסיו לאחר נפילת פשיעה:

היינו בור. לכאורה נראה דמיירי כשהזיקו כותל ואילן בשעת נפילה גופה ואפ"ה מדמה ליה לבור מדלא קאמר הכא אי בהדי דקאזלי קמזקי היינו אש ועוד דאי בהזיק דלאחר נפילה מיירי אמאי פטור מלשלם הלא כיון שנפלו מיד היה לו לסלקן ועוד דא"כ לא הוה ליה למיתני לקוץ ולסתור אלא נתנו לו זמן לפנותו ולסלקו כיון דבהזיק דלאחר נפילה מיירי אע"ג דבור אין הולך להזיק ואלו הולכים ומזיקין יש לנו ללמדם מבור דעדיף היזק דידהו שהולכים ומזיקין מבור שאינו הולך ומזיק אלא מזיק במקומו ונראה דבהזיק דלאחר נפילה

נמי

מסורת הש"ס

1) [נעיל ג: לקמן כח: לא: מח:], 2) [לקמן יט:], 3) [קדושין ה: כא. וש"נ], 4) לקמן ל., 5) [רש"ש מא"ז], 6) [דף ג: ד"ה משורו], 7) ל"ל דפרישים, 8) [ל"ל המגלגל], 9) [נ"ש בתוספות ד"ה שור], 10) ל"ל מזקיו,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מה לבור שכן שלא ברשות דאפ' עשאו ברשות. עי' לקמן כח ע"ב תוס' ד"ה ה"מ:

מוסף רש"י

כולם מבורו למדנו. כל תקלה בור הוא ואע"ג דלא הפקיר (לעיל ג:). כל אלו שאמרו. חכמים מותרין לקלקל ברה"ר, ואלו הן פותקין ביבותיהן. לקלח שופכין שלהן ברה"ר כו', ביב ליעור המקלח שופכין של מי משמש הנית לרה"ר (לקמן ל.).

רבינו חננאל

לאייתויי ליחכה נירו וסיכסכה אבנו. פיס' הצד השוה שבהן כו'. לאייתויי מאי, אמ' אביי לאייתויי אבנו וסכנו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו בתר דנייחי. אבל בהדי דקאזלי נזקי לא איצטרכא ליה דהיינו אש, אלא אפי' בתר דנייחי. רבא אמר לאייתויי בור המתגלגל כו'. רב אדא בר אהבה אמ' לאייתויי הא דתנייא כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להן רשות, בימות הגשמים אע"פ שיש להן רשות אם הזיקו חייב לשלם. ומקום חלוקת רב ושמואל כבר פירשנוהו למעלה.

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פי"ד מהל' מזקי ממון הלכה ח סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף ב:

מה ב ג מיי' פי"ג מהלכות מזקי ממון הלכה ב ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף ג:

מו ד מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ג:

מז ה מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תיד סעיף ב:

נמי מלי חייבי ופטור מלשלם וכגון שלא נודע לבעליו שנפלו או ידעו ולא יכלו לסלקו כל כך מהר והא דלא קתני נתנו לו זמן לסלקו ולפטותו משום דבהיזק נפילה גופה נמי מייבי ונתנו לו זמן לקוץ ולסתור ולפטותו קאמר והשתא אתי שפיר דמדמה ליה לבור טפי מלאש ואף על גב דבשעת נפילה יש לדמותו לאש כמו לבור דמאש חלוק במה שאין כח אחר מעורב בו ומבור חלוק במה שאין תחילת עשייתן לנזק אלא לכך דימה אותו לבור משום דבהיזק דלאחר נפילה אין לדמותו כלל לאש אלא לבור:

חב חייב מיבעי ליה. בשאר דוכתין לא דייק הכי כגון ט) אין חבין לאדם אלא בפניו ותופס לב"ח במקום אחר לאחרים י) דהתם לא שייך לשון חיוב אלא לשון חובה: **ורבי ישמעאל אכל שמינה.** פירוש בשלמא אכל שמינה משלם שמינה אלא אכל כחושה אמאי משלם שמינה אי נמי ה"פ כיון דבשמינה אין משלם אלא שמינה כמו שהזיק ולא קנסינן ליה לשלם יותר ממה שהזיק א"כ כשאכל כחושה נמי לא לקנסיה לשלם יותר ממה שהזיק לשלם שמינה וא"ת אמאי טעי טפי בדברי ר' ישמעאל לומר שאם אכל כחושה משלם שמינה יותר מדברי ר' עקיבא דלמא רבי עקיבא קאמר נמי שאם אכל ערוגה כחושה משלם ערוגה שמינה שבשדותיו וי"ל לפיכך טעה בדברי רבי ישמעאל טפי משום דקאמר רבי עקיבא לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית משמע ששמע מר' ישמעאל שבא הכתוב לחייב יותר ממה שהזיק כגון דאם אכל כחושה משלם שמינה:

כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק. ואיפכא לא מצי למימר דכ"ע מודו דאין משלם אלא עידית שיש לו ואין צריך לקנות כדאמרינן לקמן (ד' ז:) אין לו אלא זיבורית כולם גודין מן הזיבורית ומיהו אי בשל עולם הן שמין המ"ל כגון דזיבורית דמזיק כעידית דעלמא דלר' עקיבא גודין מן הזיבורית ולר' ישמעאל יהיב ליה מעידית דניזק ואפילו למ"ד בשלו הן שמין המ"ל דלית ליה למזיק כעידית דניזק דלמ"ד כסף או מיטב ישלם כסף לרבי ישמעאל ולר' עקיבא לא ישלם אלא ממיטב שלו: **שור** רעהו בו'. תימה ולוקמה בשן ורגל שהזיק את הקדש דהתם לא כתיב רעהו ומקרן ליכא למילף דאינה מועדת מתחילתה ובגזרה שוה דתתם נתינה ישלם כסף נמי לא ילפינן דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב דאי לכל מילי ליפטרו כולהו מטמון וברה"ר וכליס ופסולי המוקדשין וי"ל דכולהו מזקין פטורין בהקדש כדמוכח בירושלמי ברים הניזקין דקאמר התם במה אנן קיימין אי בהכשר מזקין הא תניא שור רעהו ולא שור של הקדש ואי במזקי גופו הא תני רבי חייא מזקין להדיוט ואין מזקין לגבוה אלא באומר הרי עלי מנה לבדק הבית משמע דלא משכחת מזקין בהקדש לא בשן ולא בגרגל פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי: ובעל

מסורת הש"ס

מח א ב מיי' פרק יג מהלכות מזקי ממון הלכה יט סמג עשין סז סח טור ש"ע ח"מ סי' מטז סעיף א:

מט ג ד טוש"ע ח"מ סי' מיט סעיף א:

נ ה מיי' פ"ח מהלכות מזקי ממון הלכה א סמג עשין סז:

מוסף רש"י

הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם. דמאי הוה ליה למיעבד, אגוס הוא (ב"מ קיז:). נתנו לו זמן. שלאותו ב"ד שהיה עוטה ומגרו לו פתוח (שם). מיטב שדהו של ניזק. דשתא משמע שאם שילם בעיניו ואכלה בעל הבית אם אמר בשדה חברו, שמין ערוגה יפה שבכל שדה ניזק ונותן לו דמיה, ואפילו היתה זו כחושה, ולקמן פריך אכל כחושה משלם שמינה (גיטין מח:). לא בא הכתוב. להחמיר עליו יותר ממה שהזיק, אלא לגבות לנזקין. שיעור דמי מזקו כמות שהוא, מן העידית. שאם אין לו מעות וירוצה לפרוע קרקע בשומת צריך ליתן לו מקרקע מעולה שלו (שם). ערוגה בין הערוגות. והיו בהן כחושות וסמנות מעורבות זו אצל זו (שם). המוציא מחבירו עליו הראיה. עליו להביא עדים לברר את הספק, ולשוויתא היא בב"ק (לקמן מו:) מי בעל דברים יגש אליהם (שמות כד) יגיש ראיה אליהם (גיטין שם). כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק. ולרבי ישמעאל נמי אין שמין אכילת ערוגה אלא לפי מה שהיתה, אם שמינה שמינה אם כחושה כחושה, ולאחר שגומרה בב"ד ואמר אין לי מעות לפרוע לו קרקע בדמי מעות מזקו ובא להגבותו מזיבורית שלו והיא טובה כעידית של ניזק והלה אומר מעידית שלך הגביני לפי דמי מזקי שכן אמרה תורה מיטב שדהו וגו' (שם מט:). בדניזק שיימינן. ומיטב שאמרה תורה, שאם בא להגבותו קרקע גרוע מעידיתו של ניזק ויש לו להגבותו ערוגה במיטב של ניזק, על כיתו יגבהו ממיטב, אבל טובה מעידיתו של ניזק אין לנו לכוף את המזיק לפרוע ולפייס לו לו (שם). בדמזיק שיימינן. ממיטב שדותיו אמרה תורה שיגבנו (שם). נאמר שדה למטה. לענין תשלומין, מיטב שדהו וגו' ונאמר שדה למעלה. לענין מזק ובער בשדה אחר (שם). דהאיך דקא משלם. שהוא ישלם כמיב, כמשלם הכתוב מדבר, דהיינו מזיק, והכי קאמר ר"ע לא בא הכתוב להקל על המזיק להפטור מזיבורית שלו אם היא כעידית של ניזק אלא להגבות לנזקין מן העידית של מזיק (שם). ורבי ישמעאל. אמר לך, אהני גזרה שוה. דשלח שדה דבניזק שיימינן, ואהני קרא. דשהוא ישלם, דמשמע דבמזיק שיימינן (שם). וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק. אהני דאי לאו מעידית דידיה דאי לאו קרא הוה אמינא לא הוה ליה עידית (שם). וקא סלקא דעתך דניזקין נמי קאי (שם). לא יהא אלא בעל חוב. בדבורא בעלמא דקבל עליה מי עדיף מחוב דתנן בביעוית, דאם אמרה תורה בניזקין לא ילפינן חוב מביה (שם).

שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין רבינא אמר לאתויי הא דתנן ו)א הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם ב נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב היכי דמי אי דאפקרה בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור דהזיקו מצוי ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי ושמירתן עליך אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בהני שאין תחילת עשייתן לנזק שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין: כשהזיק חב המזיק המזיק חייב המזיק מיבעי ליה אמר רב יהודה אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא ז)קלילא: לשלם תשלומי נזק: ג)ת"ר [1]מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית וק"ו להקדש ור' ישמעאל אכל שמינה משלם שמינה אכל כחושה משלם שמינה אמר רב אבין הכא במאי עסקינן כגון שאכל ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל דמשלם שמינה אמר רבא ומה אילו ידעינן דכחושה אכל לא משלם אלא כחושה השתא דלא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל משלם שמינה המוציא מחבירו עליו הראיה אלא אמר רב אחא בר יעקב הכא במאי עסקינן ד)כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ובהא פליגי רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן ורבי עקיבא סבר ה)בדמזיק שיימינן מ"ט דרבי ישמעאל נאמר שדה למטה ונאמר שדה למעלה מה שדה האמור למעלה דניזק אף שדה האמור למטה דניזק ורבי עקיבא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם דהאיך דקא משלם ורבי ישמעאל ו) אהני ז)גזרה שוה ואהני קרא אהני גזרה שוה כדקאמינא אהני קרא כגון ח)דאית ליה למזיק עידית וזיבורית ועידית לניזק וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק דמשלם ליה ממיטב דידיה דלא מצי אמר ליה תא את גבי מזיבורית אלא גבי ממיטב ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וקל וחומר להקדש מאי קל וחומר להקדש אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש [2]שור ט)רעהו אמר רחמנא י)ולא שור של הקדש אלא לאומר הרי עלי מנה לבדק הבית דאתי גזבר ושקיל מעידית לא יהא אלא בעל חוב ובעל

שור יוכיח. שבכשות ב"ד הוה מהלך בהה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הזיק חייב אף אני כו' והיינו הלד השוה דמתני': נתנו לו זמן. ב"ד: מאי שנא בור שכן הזיקו מצוי. שדרך שנופלין שם בהמות. ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל (ג.) דרגל הזיקה מצוי ולא בור אלא פירכא היא דבור הזיקו מצוי אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת: תחילת. בנין הכותל ונטיעת האילן לא היה לנזק: מיטב שדהו של ניזק. שאם אכלה ערוגה בשדהו שמין ערוגה משובחת של ניזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו: לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידיות. של מזיק דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שזה אותן דמים: וקל וחומר להקדש. מפרש לקמן: וקפריך ורבי ישמעאל אכל ערוגה שמינה. ודאי דין הוא דלשלם שמינה: אכל כחושה. מי משלם שמינה בתמיה: כין הערוגות. ויש שם ערוגות שמינות וטעונות פירות הרבה וכחושות וטעונות מעט ולא ידעינן הך ערוגה הנאכלת מהי ניהו: השתא משום דלא ידעינן משלם שמינה. בתמיה. הא ניזק הוא מוליא מחבירו ועליו הראיה: ה"ג אלא אמר רב אחא בר יעקב. מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא ובהא פליג כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן. למיטב דקרא דיהיב ליה מעידית דידיה: נאמרה שדה למטה. מיטב שדהו ישלם: ונאמרה שדה למעלה. ובער בשדה אחר: אף שדה האמור למטה של ניזק. והכי קאמר קרא שאם יש למזיק קרקע הדומה לעידית דניזק ישלם לו הימנה שיעור דמי מזקו: מיטב שדהו של האיך דקא משלם. דהיינו שדה של מזיק ולא אתי גזרה שוה ועקר ליה לקרא: ואהני קרא. דמשמע מיטב דהאיך דקא משלם: משלם ליה ממיטב דידיה. הואיל וזבורית שלו לא הוא כעידית דניזק: שור רעהו אמר רחמנא ולא שור דהקדש. דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר מזקין שאם מזיק את הקדש פטור. ליטנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דאי שדה חרש להכהנים הוי וכשדה הדיוט דמי וליכא למימר ק"ו להקדש ושדה הקדש נמי דהוי לצורך בדק הבית או המקדיש פודהו לאחר או מוכרין אותו לאחר ולאחר וכשיוצא ביובל להכהנים הוי דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל וגו' להכהנים הוי ואי קודם

מסורת הש"ס

ו) ב"מ קיז:, ז) [עי' רש"י שבת קנג: ד"ה קלי], ח) [ומשמע דבמזיק שיימינן (שם). וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק. אהני קרא דשהוא ישלם, דמשמע דבמזיק שיימינן (שם). וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק. אהני דאי לאו מעידית דידיה דאי לאו קרא הוה אמינא לא הוה ליה עידית (שם). וקל וחומר להקדש. וקא סלקא דעתך דניזקין נמי קאי (שם). לא יהא אלא בעל חוב. בדבורא בעלמא דקבל עליה מי עדיף מחוב דתנן בביעוית, דאם אמרה תורה בניזקין לא ילפינן חוב מביה (שם).], ט) [עי' רש"י שבת קנג: ד"ה קלי], י) [לקמן עט. גיטין מח: (ומשם כל הסוגיא)], יא) [עי' תוספות עכרין טו. ד"ה הוו], יב) [אמי לי' למזיק עדיפא וזיבורית ועידית דניזק לא שויא כעידית דמזיק דמזיק וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק כו' כל"ל מהרי"ם בשם ה"ר שמנא], יג) [לקמן לז:], יד) [שמות כב], טו) [גיטין יא:], טז) [שם: ב"מ י.],

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בְּשָׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

2. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: שמות כא לה

גליון הש"ם

גמ' אהני ג"ש. עי' ערכין טו ע"א תוס' ד"ה הו"ל כ' כתוביס:

רבינו חננאל

רבינא אמר לאיתויי הא דתנן הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטורין. נתנו לו זמן, נפלו בתוך הזמן והזיקו פטור, לאחר זמן חייב. ולעולם דאפקרינהו, ולא דמו לבור אלא אתו במה הצד. וקיימי' לן כרבינא דבתרא הוא. ויש אומרין בכולהו דלא פליגי, אלא כל חד וחד דייק ומוקים. פיס' לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ. ת"ר מיטב שדהו שלניזק, דברי ר' ישמע[א]ל. ואקשי עליה אכל ערוגה שמינה משלם שמינה, אבל אם אכל ערוגה דזה ישלם שמינה. דקאמרת ממיטב שלניזק, כלומ' דראין ערוגה שהיא מיטב שלניזק ומשלם לו המזיק כמותה. ופריק לעולם אינו משלם אלא כשיעור מה שאכל בלא תוספת, וכגון שהיא העידית שהיא מיטב דניזק כזיבורית (שלניזק) [שלמזיק]. ר' ישמע[א]ל אומ' נותן לו (הזיבורית המזיק שלו) [המזיק הזיבורית שלו] דלגבי ניזק מיטב הוא. ואמ' מאי טעמ' נאמ' שדה למעלה, שנ' ובער בשדה אחר והיא שדה שלניזק, ונאמ' שדה למטה, מיטב שדהו. מה שדה האמור למעלה דניזק, אף שדה האמור למטה דניזק. ר' עקיבה אומר מיטב שדהו שלמזיק וקל וחומר להקדש. ואמרי' ר' עקיבה דייק מיטב שדהו, שלמשלם, והוא המזיק. ור' ישמעל אהני גזירה שוה כדאמרן. ואהני דיקדוקי דקרא דאי אית למזיק עידית וזיבורית, וזיבורית דידיה לא שוה כעידית דניזק משלם לו ממיטב שלו.

ובעל חוב דינו בבינונית. במס׳ גיטין בפרק המזקין (ד׳ מח:): **וכי תימא קסבר ר״ע כו׳.** אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לב״ח שכן יפה כחו בנזקין שהדיוט הוא נוטל בהזיקו מן העידית: **תאמר בהקדש שהוצע לחו בנזקין.** דלא שקיל נזק מידי: **דתניא ר״ש בן מנסיא כו׳.** בריש פירקין דשור שנגח [ארבעה וחמשה]: **משלם נזק שלם.** וקדריש ליה לרעהו[ג] הכי שור של רעהו הוא דכי הוי מזיק תם לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תם וקאמר ר״ע דשקל הקדש שיעור דמי שורו מעידית קרקעות של מזיק: **דלמא דב״ע בדניזק שיימינן.** ולא משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל והוא בעידית דניזק דמודה ר״ע לר׳ ישמעאל דאמר מיטב שדהו של ניזק ועידית דקאמר ר״ע עידית דניזק קאמר ולא אתי לאיפלוגי עליה אלא בהקדש: **ונפלוגתא דר״ש בן מנסיא ורבנן פליגי.** דשמעיה ר״ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט אבל בנזקי הקדש פטור ליה ואתי ר״ע לפלוגי עליה: **א״כ מאי לא בא הכתוב.** דמשמע דבקרא גופיה פליגי דלא בא הכתוב להכי אלמא בהדיוט נמי פליגי: **ועוד מאי ק״ו להקדש.** הואיל ומן העידית דקאמר ר׳ עקיבא אינזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק״ו להקדש גריעותא הוי ולר״ע יפה כחו דהקדש בנזקין דאמר דאפילו הוי מזיק תם שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה מרעהו: **ועוד.** תניא בהדיא דמן העידית דקאמר ר״ע אמזיק קאי: **שיב.** כסף ישיב לבעליו דהוה ליה למיכתב בעל הבור ישלם כסף לבעליו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות: **מדעתו.** אי משלם ליה מזיק נזקו מדעתו דלא אטרחיה לנעוק עליו בב״ד שקיל סודין אבל אם אינו רוצה המזיק לשלם נזקו לניזק אלא בב״ד דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא כסף[ד]: **דיקא נמי.** דגבי מיטב כתיב ישלם דמשמע ישלם בעל כרחו: **ישולם.** משמע על ידי אחריס דב״ד יורדין לנכסיו דמזיק אבל ישלם משמע נמי מדעתו: **אלא אמר אביי.** לא משכחת תירוצא להני קראי אלא כדאמר כי האי גוונא דתרלה רבה להך דתניא כו׳: **מי שהיו לו שדות בתים וכרמים.** שור מתמיס זוז ותנן במסכת פאה (פ״ח מ״ח) מי שיש לו מתמיס זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני דלאו עני הוא ונמצא גוזל עניים היו לו מתמיס זוז חסר דינר ונתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול וזה יש לו בתים שדות וכרמים שוה מתמיס זוז אבל אינו מוצא למכור מתכילין אותו מעשר עני עד מתנה שוה מאה זוז וקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפי מפלגא לא זילי לעולם והרי יש לו מתמיס זוז: **והוי בה מר.** והיינו דבה: **אפילו טובא נמי ליספו ליה.** שהרי עכשיו אין שוה מתמיס זוז ותנן (שם) היו לו מתמיס זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת יטול: אפילו אמרת וכו׳ ועל מדת חסידות לא הוו פליגי רבנן ובנאו הכי צריך לפרש התם כן: **מי** שהיו לו **בתים כו׳.** לא מייירי בבתים שדר בהם דהא תנן במסכת פאה (פ״ח מ״ח) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו:

אי דאייקור ארעתא אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. אף על גב שאינו מוצא ליתן עליהם מתמיס זוז לא יטול כולל לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אחזי אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר ממתמיס זוז יכול ליטול קודם שימכור בפחות משויין ורב אלפס מפרש בעשיר ועל מתנה היינו [א] עד שימצא שיקנה אותם לכל הפחות בחצי דמיהן וגרסינן בתר הכי אילימא דזיל ארעתא דב״ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו הוזלו כל כך שאפילו המתנה לא יתנו לו לא ליספו ליה כיון דזל ארעתא דב״ע ושוות מתמיס זוז אף לפי הזול אלא דאייקור כ״ע אפילו טובא נמי ליספו ליה פי׳ אפילו מוצא שיתנו

מסורת הש״ס

א) לקמן לז: גיטין מט., ב) לקמן ט. י: יד: [ערכין כ.], ג) [שמות כא], ד) נכ״ל: מיטב,

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
2. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה מי כו׳ ועל ממלה היינו כו׳ נ״ב ורמב״ם מפרש מחלה למיהן ממש וכן פוסחת טובא ממש:

מוסף רש״י

איכא למיפרך. לומר אפילו סבירא ליה הכי לא יליפין הקדש מיניה, דאיכא למיפרך מה לבעל חוב שהוא הדיוט דינא הוא דלשקול בעידית, שכן יפה כוחו בנזקין. שכן יפה הכתוב כמו בנזקין שחבלו חייב בנזקו (גיטין מט:). **משלם נזק שלם.** ודרש רעהו הכי, רעהו הוא דמשלם חצי נזק, אבל להקדש נזק שלם, ולגבי חיקן הקדש דרש הכי, לרעהו הוא דמחייב אבל הקדש שהזיקה פטור (שם). אי הכי. דר״ע כר״ש אוקמת ליה, מאי דוחקיך לאוקמת פלוגתא דריש בשומת דניזק ומזיק, דלמא לגבות מן העידית דקאמר ר״ע נמי מעדית דניזק קאמר, דהיא זיבורית דמזיק כר׳ ישמעאל, ואמינא לא פליג עליה אלא בק״ו להקדש, דר׳ ישמעאל לא סבירא ליה דר״ש בן מנסיא (שם). **אם כן.** דלא פליג עליה דריש, מאי לא בא הכתוב. דקאמר, דמשמע לא בא לכך אלא לכך (שם). ועוד. אי ר״ע קולא קאמר לגבי מזיק כרבי ישמעאל, מאי קל וחומר להקדש. דקאמר, הואיל וקולא היא היכי מצי למימר וק״ו דמקילינן נמי גבי הקדש (שם). **תניא בהדיא.** דלר׳ עקיבא בדמזיק שיימינן (שם).

ג) [ערכין כ.], ד) נכ״ל: מיטב,

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
2. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה מי כו׳ ועל ממלה היינו כו׳ נ״ב ורמב״ם מפרש מחלה למיהן ממש וכן פוסחת טובא ממש:

מוסף רש״י

איכא למיפרך. לומר אפילו סבירא ליה הכי לא יליפין הקדש מיניה, דאיכא למיפרך מה לבעל חוב שהוא הדיוט דינא הוא דלשקול בעידית, שכן יפה כוחו בנזקין. שכן יפה הכתוב כמו בנזקין שחבלו חייב בנזקו (גיטין מט:). **משלם נזק שלם.** ודרש רעהו הכי, רעהו הוא דמשלם חצי נזק, אבל להקדש נזק שלם, ולגבי חיקן הקדש דרש הכי, לרעהו הוא דמחייב אבל הקדש שהזיקה פטור (שם). אי הכי. דר״ע כר״ש אוקמת ליה, מאי דוחקיך לאוקמת פלוגתא דריש בשומת דניזק ומזיק, דלמא לגבות מן העידית דקאמר ר״ע נמי מעדית דניזק קאמר, דהיא זיבורית דמזיק כר׳ ישמעאל, ואמינא לא פליג עליה אלא בק״ו להקדש, דר׳ ישמעאל לא סבירא ליה דר״ש בן מנסיא (שם). **אם כן.** דלא פליג עליה דריש, מאי לא בא הכתוב. דקאמר, דמשמע לא בא לכך אלא לכך (שם). ועוד. אי ר״ע קולא קאמר לגבי מזיק כרבי ישמעאל, מאי קל וחומר להקדש. דקאמר, הואיל וקולא היא היכי מצי למימר וק״ו דמקילינן נמי גבי הקדש (שם). **תניא בהדיא.** דלר׳ עקיבא בדמזיק שיימינן (שם).

נא א מיי׳ פי״ט מהל׳ מלוה ולוה הלכה ה סמג עשין לד טוש״ע ח״מ סי׳ קב סעיף ה:

נב ב מיי׳ פ״ח מהל׳ גזקי ממון הלכה ב ופ״ח הלכה י סמג עשין סז טור ש״ע ח״מ סי׳ שפט סעיף ב וסי׳ תיט סעיף ה:

נג ג מיי׳ פ״ט מהלכות מתנות עניים הלכה טז טוש״ע יו״ד סי׳ רנג סעיף ג:

רבינו חננאל

ר׳ עקיבה אומר לא בא הכתו׳ אלא לגבות לנזיקין מן העידית וקל וחומר להקדש, דסבר ליה כר׳ שמעו׳ בן מנסיא. רמי ליה אביי לרבא, לר׳ עקיבה דקתני מיטב שדהו שלמזיק, והתניא כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף. פי׳ ישיב כל מה שמשלם המזיק השבה היא, דבדידיה תלה רחמ׳ דכתי׳ ישיב. ופריק אם בא המזיק לשלם מעצמו, כל מה שירצה משלם. ואם דוחה מלשלם וב״ד גובין ומוציאין ממנו, אין גובין אלא מיטב. ודייק רב עולא מדכתי׳ ישלם ש״מ על כורחו. ואקשו עליה מי כתיב ישולם, אדרבה ישלם מדעתו משמע. פי׳ מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, אם הוזלו נכסיו משום דדחיק לזבוני מאכילין אותו מעשר עני עד שיעור חצי נכסיו שביקש למכור שאין דרך לזול יתר מיכן.

עין משפט נר מצוה

ומזיבורית מאי ק״ו להקדש גריעותא הוא וקשה לפי׳ דאין זה גריעותא אלא חומרא דר״י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור״ע מחייבו נ״ש ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיטב דניזק ולא מגרוע דניזק ונראה לר״י דה״פ מאי ק״ו להקדש לענין חיובא מזיק בהקדש לא קאמר דהא מקרא דר״ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר״ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק״ו להקדש כיון דרבי ישמעאל היה מודה בכך אי לאו משום דפטר ליה לגמרי:

ישיב לרבות שוה כסף. בפ״ק דקדושין (דף ח. טז.) דרשינן נמי הכי גבי עבד עברי ויש [שוס] לריכותא (ע״ש דף ב. בתוספות ד״ה בפרוטה): **ישלם** מדעתו משמע. ולא״ת דבפרק הזרוע (חולין ד׳ קל: ושם ד״ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני ישלם דברי ר׳ אליעזר ואת אמרת מדת חסידות שנו כאן וי״ל דהתם לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא בדין חייב ועוד אמר ר״ת דה״ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואת

ברגל ולא באדם המזיק אלא באומר הרי עלי מנה וכן משמע במתני׳ דתנא (לקמן דף ט:) נכסים שאין בהם מעילה ואכולהו אבות קאי ואפילו אמזקין לאדם למאן דאמר מבעה זה אדם והא דאמר שמואל בהשואל (ב״מ ד׳ צט:) כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר מזקין דפטירי בהקדש גמירי מקרן ומאדם ומצור דפטור בו פסולי המוקדשים וכ״ש הקדש וא״ת היכי ילפינן שן מכולהו מה לשן שיש הנאה להזיקה וי״ל דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע״י שילוח בעירה וא״ת רעהו דכתב רחמנא למה לי הא מוכי יאכל נפקא כדאי׳ במסכת מעילה (דף יט.) מקיש רחמנא הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מילי דאכילה ומזיק ליה פטור ולאו דוקא מידי דאכילה כדאיתא התם וי״ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן מכי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה ואע״ג דכי יאכל בתרומה כתיב ושם חייב מזיק קרן דממון דכהן הוא מ״מ מהאי קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא אחרינא דהוי כגזל חבירו ומזיקו ומיהו למ״ד (לקמן כו.) דאיכא כופר ברגל לא אתיא מכל הני דמה לקרן ואדם וצור דלא משלם כופר בפעם ראשונה ולרבי טרפון דאתיא ליה (שם) כופר שלם בתם ניחא:

ורבי עקיבא סבר לה כר׳ שמעון. תימה לעיל (דף ה.) כי מוקי לה עדיס זוממין כר״ע ליקשי אי ר״ע ליתני תרי גווני שור שור לאזיק שור דהדיוט וא״ל דבהקדש לא קמיירי אף קשה כי נמי סבר כר״ש לפרוך מה להדיוט שכן יפה כחו בנזקי אדם ולמאי דפי׳ דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק דלא משלם כלל אלא משום דכתיב רעהו אתי שפיר אף קשה ולפרוך שכן יפה כחו בנזקי בור: **ועוד מאי** ק״ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל ומן העידית דא״ר עקיבא אינזק קאי ולאקולא אתא דיהיב ליה מזיק

נא א מיי׳ פי״ט מהל׳ מלוה ולוה הלכה ה סמג עשין לד טוש״ע ח״מ סי׳ קב סעיף ה:

נב ב מיי׳ פ״ח מהל׳ גזקי ממון הלכה ב ופ״ח הלכה י סמג עשין סז טור ש״ע ח״מ סי׳ שפט סעיף ב וסי׳ תיט סעיף ה:

נג ג מיי׳ פ״ט מהלכות מתנות עניים הלכה טז טוש״ע יו״ד סי׳ רנג סעיף ג:

רבינו חננאל

ר׳ עקיבה אומר לא בא הכתו׳ אלא לגבות לנזיקין מן העידית וקל וחומר להקדש, דסבר ליה כר׳ שמעו׳ בן מנסיא. רמי ליה אביי לרבא, לר׳ עקיבה דקתני מיטב שדהו שלמזיק, והתניא כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף. פי׳ ישיב כל מה שמשלם המזיק השבה היא, דבדידיה תלה רחמ׳ דכתי׳ ישיב. ופריק אם בא המזיק לשלם מעצמו, כל מה שירצה משלם. ואם דוחה מלשלם וב״ד גובין ומוציאין ממנו, אין גובין אלא מיטב. ודייק רב עולא מדכתי׳ ישלם ש״מ על כורחו. ואקשו עליה מי כתיב ישולם, אדרבה ישלם מדעתו משמע. פי׳ מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, אם הוזלו נכסיו משום דדחיק לזבוני מאכילין אותו מעשר עני עד שיעור חצי נכסיו שביקש למכור שאין דרך לזול יתר מיכן.

שיתנו טפי ממחצה מ"מ ליספו ליה עד שימצא למוכרן בשויין דמה שאין מוצא למוכרן בשויין לפי שרואין אותו שהוא דחוק ואית דגרס אי דזוזי כו' אפילו טובא נמי לא ליספו ליה פי' אפילו הוזלו הרבה לא ליספו ליה כיון דשוות מאתים זוז וזול נמי דכ"ע ואי דאייקור אפילו פורתא ליספו ליה פירוש אפילו הוזלו פורתא:

דביומי ניסן יקרי ארעתא. ומ"ת התינח שדות כדפי' הקונטרס לפי שיחרוש בקיץ ויזרע במרחשון אלא בתיס מאי חילוק יש בהן בין ניסן לתשרי וי"ל שרגילין שייקרו בזמן שרגילין לשכור הבתים ולאחר ששכרו זלו:

לבעל חוב מדמינן ליה. ולא שייך למפרך א"כ הורעת כחו שלא יפה הכתוב כח בעל חוב אלא אדרבה הורע כחו דמדאורייתא דינו בזיבורית: **הב** לי זיבורית **טפי פורתא.** לא גרסינן או עדית בגיר פורתא דאם כן מאי קפריך א"כ נעלת דלת בפני לוין הלא אין דינו כלל בעדית דקיימא לן דינו בינונית: **לכתובת** אשה **מדמינן** ליה. ה"ה דהוה מצי לאוקמי בבעל חוב דקאי ביה ודקאמר הב לי עדית בגיר פורתא אלא לפי שהתחיל והעמיד בנזקין ואח"כ בב"ח ניחא ליה למנקט בתרייהו כתובת אשה:

אליבא דר' ישמעאל **לא תיבעי** לך דאמר בדניזק שיימינן. כיון דילף מג"ש דשדה שדה מוציעה בשדה אחר דהוי דניזק אבל לר"ע אפשר דהא דקאמר דהאיך דקמשלש לא אתא אלא למעוטי דניזק:

ה"ג

אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה ואמר מר עלה לא צריכא [א]דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא דב"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואצטריכא ליה זוזי זבין כדהשתא עד פלגא אורחיה למיזל טפי לאו אורחיה למיזל והכא נמי גבי נזקין דיניה בעידית ואי א"ל איהו הב לי בינונית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקיל כיוקרא דלקמיה מתקיף לה רב אחא בר יעקב [ב]א"כ הורעת כחן של נזקין אצל בינונית וזיבורית דרחמנא אמר ממיטב ואת אמרת מבינונית וזיבורית נמי לא אלא אמר רב אחא בר יעקב אי איכא לדמויי לב"ח מדמינן ליה [ג]בעל חוב דיניה בבינונית ואי א"ל הב לי זיבורית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקיל כי יוקרא דלקמיה [ד]מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא א"כ נעלת דלת בפני לוין דא"ל אילו הוו לי זוזי הוה שקלי כדהשתא השתא דזוזי גבך אשקול כיוקרא דלקמיה אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אי איכא לדמויי לכתובת אשה מדמינן דהא [ה]כתובת אשה [ד]דינה בזיבורית ואי אמרה ליה איהי הב לי בינונית בציר פורתא אמר לה אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקלי כיוקרא דלקמיה מכל מקום קשיא אמר רבא כל דיהיב ליה ממיטב ליתיב ליה והא מיטב שדהו כתיב אלא כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב [ה]פרשוה כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי לבר מארעא דליתיב ליה ממיטב כי היכי דלקפוץ עלה זבינא: בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרוניא מרבי אבא כשהן שמין [ו]בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין אליבא דרבי ישמעאל לא תבעי לך דאמר בדניזק שיימינן כי תבעי לך אליבא דרבי עקיבא דאמר בדמזיק שיימינן מאי מיטב שדהו אמר רחמנא למעוטי דניזק או דלמא למעוטי דעלמא נמי אמר ליה רחמנא אמר מיטב שדהו ואת אמרת בשל עולם הן שמין איתיביה [ז]אין לו אלא עידית כולם גובין מן העידית בינונית כולם גובין בינונית זיבורית כולם גובין זיבורית [ח]היו לו עידית ובינונית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית [ט]עידית ובינונית נזקין בעידית ב"ח וכתובת אשה בבינונית בינונית וזיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית עידית

אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. שהרי שוות קרקעותיו מאתים זוז: דביומי ניסן יקרי ארעתא. מפני שהלוקח ניר מורם אותן בימות הקיץ וזורען בתשרי ומרחשון וביומי תשרי זילי שאין סיפק לזורען בתשרי משום דאילטריך לזוזי הלכך בתשתא שנה: זבין דהשתא. עני לא הוי דיטול שוה אלף דינר הואיל וביומי ניסן שוות קרקעותיו מאתים ועשיר לא הוי הואיל ולכולי עלמא נמי לא הוי שוין השתא מאתים הלכך משלימין לו עד מאתים והייו ממלא דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא: והכא נמי גבי נזקין. נמי בהכי מיתרלו קראי כגון דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זול והזיק בתשרי שוה מנה ובא לגבות מנה מקרקעות המזיק ודיינו בעידית דלכתיב [שמות כב] מיטב: ד)[נקוט]. כי זול דהשתא: ואי א"ל. ניזק הב לי מבינונית כדהשתא טפי פורתא ממאי דבעית למיתב לי בעידית לא מצי למכפייה אלא א"ל מזיק אי שקלת בעידית כי דינך שקול כי השתא ואי לא שקול מבינונית כיוקרא דלקמיה ולהכי אמי ישיב [שם כא] לרבות סודין דאי בעי למשקל ניזק סודין כגון שיש לו קרקע סמוך לאותה בינונית של מזיק וניחא ליה בה שקיל לה כיוקרא דלקמיה דהא שוה כסף הוא בגיסן. ולהכי אילטריך לאתויי לאוקמא בהכי כדאמרן דסופה לייקר בגיסן משום דאי אין סופה לייקר קרא למאי אתא פשיטא דאי בעי ניזק למישקל סודין שקיל בע"כ של מזיק שאפילו בעידית יפה כחו כל שכן בבינונית אלא להכי אתא קרא למימר דישיב לו שוה כסף כיוקרא דלקמיה: ה) ליתנא אחרינא **מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה.** לאו אעני קאי אלא אכל אדם שצריך מעות למזונות והיו לו בתיס שדות וכרמים ואינו מוצא למכור אפילו בחצי דמיהן מאכילין אותו מעשר עני עד שיתייקרו קרקעותיו שיוכל למכרן בחצי דמיהן: **אפילו טובא נמי.** אפילו מצי לזבוניהו טובא יותר מחצי דמיהן ליספו ליה עד שיוכל למכור בשוויהן דהא מכה דכולי עלמא הוא ולא פשע מידי: **אפילו פורתא נמי.** אפילו אין יכול למוכרן אלא פורתא לא ליספו ליה דפושע הוא: **עד פלגא אורחיה למיזל טפי לא.** הלכך אם יכול למכור בחצי דמיהן אין מאכילין אותו מעשר

ו) [גיטין מח:], ז) [סס], ח) [כתובות קי.], ד) מהכר"ם, ט) [מחל לע"ז],

רבינו חננאל

אם הוזלו עד חצי דמיהן מה ששוה בניסן ק' זוזי לא משכח בה בתשרי נ' זוזי מאכילין אותו מעשר עני ולא שבקינן ליה לזבוני בהכי. האי נמי לגבי נזיקין אם בא לגבות ממון בתשרי דזילא ארעא ואמ' ליה הניזק דיני בעידית הב לי בינונית כמו ששוה עכשיו. ואמ' ליה המזיק אי שקלת מיטב שקול בזול כי השתא דלא יכילנא לדחותך דהא דינך בעידית. ואי בעית בינונית שקול כמו ששוה בניסן דקרינא ביה ישיב לרבות שוה כסף כי האי גונא מה ששוה בניסן. ודחי' לה, כלום' אם כן היידעתה כחו (שלמזיקין) [שלניזק]. אלא אי איכא לדמויה להא דתניא הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. והוי בה רבה, ופירשה כגון דביומי ניסן יקרא ארעא כו'. ולבעל חוב מדמינן ליה, בעל חוב דינו בבינונית. ואמ' ליה הב לי זיבורית כדשו' השתא בתשרי כו'. ודחי' לה אם כן נעלת דלת בפני לוין כו', ופשוטה היא. **והדרנן לשמעתין,** מכל מקום קשיא. ופרקי' ישיב מטלטלי ניהו וכל מטלטלין מיטב קרינא ביה, דאי לא מזבין בהאי אתרא מזדבני באתרא אחרינא, לבר מקרקע דליתן ליה ממיטב כי היכי דליקפוץ עליה זבונא. **בעא מינה רב שמואל בר אבא מרבא בשלו הן שמין או בשלעלמ' הן שמין.** פי' כגון שהיו בינונית שלו כעידית דעלמ'. אי אמרת בשלעלמא הן שמין דיני בבינונית. ופשט לה בשלו הן שמין. ואותיב ליה מיהא דתניא נזקין בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית. היו לו בינונית וזיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית.

עני דזה דרכו ואם הוזלו טפי מאכילין ולא יפסיד. ותפוס לשון רמשון: **ואם אמרת מבינונית וזיבורית לא שקיל.** כי השתא: **אי איכא לדמויי.** להא דרבה: **לבעל חוב מדמינן לה דבעל חוב דינו בבינונית.** בפרק הניזקין במסכת גיטין (דף מח:) והשתא אם בא בעל חוב לגבות מן הלוה בתשרי וא"ל לגוה הב לי זיבורית טפי פורתא כי היכי דליהוי שוה מלוה דאית לי גבך כזולא דהשתא מצי אמר ליה אי שקלת כו' ואי לא שקלת בינונית שקול כיוקרא דלקמיה: **ולהכונם אשה מדמינן לה.** וכגון שנתן לה בתשרי וזילו ארעתיה והיתה כתובתה מאתים ודינה למיגבי מזיבורית כדמסקינן התם בפרק הניזקין [מט:]: **מכל מקום קשיא.** מיטב ושיב דמרבי קודין: **כל דיהיב ליה ממיטב יהיב ליה.** וכי פרע ליה סודין יתן לו מסודין מעולין שלו: **והא מיטב שדהו כתיב.** ואי כדקאמרת לכתוב מיטב סתמא: **כל מילי.** דמטלטלין שיכול להוליכן ממקום זה למקום אחר הוי מיטב: **דאי לא מיזדבן הכא.** כולי האי: **מיזדבן במתא אחריתי.** ולהכי לא כתיב מיטב אלא לגבי שדות והכי מתרלי קראי בשדות יתן מיטב ובמטלטלים אפי' סודין: **בשהן שמין.** האי עדית וזיבורית: **בשלו הן שמין.** וההוא דהוי עדית לדידיה דמזיק יהיב ליה ואי אית ליה עדית וזיבורית ושוייה זיבורית דידיה כעדית דעלמא אפילו הכי לא יהיב ליה מזיק לניזק אלא מעדית דידיה דבתר ארעתא דידיה אזלינן: **או בשל עולם הן שמין.** ויהיב ליה מזיבורית שהרי לכל העולם הוא עדית: **דאמר בדניזק שיימינן.** וכיון דשוא הך זיבורית כעדית לניזק יהיב ליה מזיבורית: **למעוטי דניזק.** דלא אזלינן בתר מיטב לניזק ואע"ג דהך זיבורית דמזיק הוא מיטב לניזק הואיל ולא הוי מיטב לעלמא לא יהיב ליה מינה אבל אי לעלמא הוא מיטב יהיב ליה מינה אע"ג דאית ליה עדית: **או דלמא למעוטי נמי דעלמא.** דשדהו דוקא והאיא לגבייה הוא עדית יהיב ליה: **א"ל מיטב שדהו אמר רחמנא.** דאזלינן בתר ארעתא דידיה ויהיב ליה מעדית ארעתיה ולא שיימינן בשל עולם: **אין לו אלא עדית.** במי שהיו עליו בעל חוב וכתובת אשה ומזקין: **ולהכונם אשה בזיבורית.** במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף מט:) תני טעמא דיותר משאים רולה לישא אשה רולה לינשא:

עידיים וזיבורים נזקין בעידיים ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורים. מדאוריתא ב"ח בזיבורים כדלקמן ורבנן הוא דתקון ליה בבינונית משום נעילת דלת גלוין והיכא דליתא ליה בבינונית ליתא לתקנתא: **דתרוייהו מיירי שלא היה לו כלל דא"כ הוה מיירי דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא אמאי קרי לה בינונית אלא ה"ק אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה לו מעולם ואפילו הכי אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה הכי נמי מסתברא מדקתני אחריתי בינונית וזיבורית נזקין בבינונית וכתובת אשה בזיבורית קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ כאן שהיתה לו עידית ומכרה כאן שלא היתה לו עידית ומכרה [ו]ואי בעית אימא [ז]אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה ולא קשיא הא דשויא בינונית שלו בעידית דעלמא וכאן דלא שויא בינונית שלו בעידית דעלמא ואב"א אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא והכא בהא פליגי מ"ם בשלו הן שמין ומ"ם בשל עולם הן שמין רבינא אמר בדעולא פליגי [ח]דאמר עולא [ט]דבר תורה ב"ח בזיבורית שנאמר [י]בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה מה דרכו של אדם להוציא לחוץ פחות שבכלים ומה טעם אמרו ב"ח בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוין מר אית ליה תקנתא דעולא ומר לית ליה תקנתא דעולא: [כ]ת"ר [ל]מכר לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים [מ]בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו מכרן לאחד היכי דמי אילימא בבת אחת השתא לשלשה דאיכא למימר חד מינייהו קדים אמרת כולן נכנסו תחת הבעלים מכרן לאחד מיבעיא אלא פשיטא בזה אחר זה ומ"ש שלשה דכל חד וחד אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו האי נמי אכל חד וחד לימא ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו הכא במאי עסקינן [נ]כגון שלקח עידית באחרונה וכן אמר רב ששת כגון שלקח עידית באחרונה אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית משום דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו כדינייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ושקליתו כולכו מזיבורית אי הכי בנזקין

[א]עידית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית קתני מיהא מציעא בינונית וזיבורית נזקין וב"ח בבינונית וכתובת אשה בזיבורית ואי אמרת בשלו הן שמין תעשה בינונית שלו כעידית וידחה ב"ח אצל זיבורית הכא במאי עסקינן [ב]כגון שהיתה לו עידית ומכרה וכן א"ר חסדא כגון שהיתה לו עידית ומכרה הכי נמי מסתברא מדקתני אחריתי בינונית וזיבורית נזקין בבינונית וכתובת אשה בזיבורית קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ כאן שהיתה לו עידית ומכרה כאן שלא היתה לו עידית ומכרה [ו]ואי בעית אימא [ז]אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה ולא קשיא הא דשויא בינונית שלו בעידית דעלמא וכאן דלא שויא בינונית שלו בעידית דעלמא ואב"א אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא והכא בהא פליגי מ"ם בשלו הן שמין ומ"ם בשל עולם הן שמין רבינא אמר בדעולא פליגי [ח]דאמר עולא [ט]דבר תורה ב"ח בזיבורית שנאמר [י]בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה מה דרכו של אדם להוציא לחוץ פחות שבכלים ומה טעם אמרו ב"ח בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוין מר אית ליה תקנתא דעולא ומר לית ליה תקנתא דעולא: [כ]ת"ר [ל]מכר לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים [מ]בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו מכרן לאחד היכי דמי אילימא בבת אחת השתא לשלשה דאיכא למימר חד מינייהו קדים אמרת כולן נכנסו תחת הבעלים מכרן לאחד מיבעיא אלא פשיטא בזה אחר זה ומ"ש שלשה דכל חד וחד אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו האי נמי אכל חד וחד לימא ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו הכא במאי עסקינן [נ]כגון שלקח עידית באחרונה וכן אמר רב ששת כגון שלקח עידית באחרונה אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית משום דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו כדינייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ושקליתו כולכו מזיבורית אי הכי בנזקין

ה"ג **אידי ואידי בשלא היתה לו עידית ומכרה הא דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא הא דלא שויא כו'.** והא דקאמר אידי ואידי כגון שלא היתה לו עידית ומכרה [ו] ולא בעי למימר דתרוייהו מיירי שלא היה לו כלל דא"כ הוה מיירי דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא אמאי קרי לה בינונית אלא ה"ק אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה לו מעולם ואפילו הכי אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה הכי נמי מסתברא מדקתני אחריתי בינונית וזיבורית נזקין בבינונית וכתובת אשה בזיבורית קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ כאן שהיתה לו עידית ומכרה כאן שלא היתה לו עידית ומכרה [ו]ואי בעית אימא [ז]אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה ולא קשיא הא דשויא בינונית שלו בעידית דעלמא וכאן דלא שויא בינונית שלו בעידית דעלמא ואב"א אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא והכא בהא פליגי מ"ם בשלו הן שמין ומ"ם בשל עולם הן שמין רבינא אמר בדעולא פליגי [ח]דאמר עולא [ט]דבר תורה ב"ח בזיבורית שנאמר [י]בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה מה דרכו של אדם להוציא לחוץ פחות שבכלים ומה טעם אמרו ב"ח בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוין מר אית ליה תקנתא דעולא ומר לית ליה תקנתא דעולא: [כ]ת"ר [ל]מכר לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים [מ]בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו מכרן לאחד היכי דמי אילימא בבת אחת השתא לשלשה דאיכא למימר חד מינייהו קדים אמרת כולן נכנסו תחת הבעלים מכרן לאחד מיבעיא אלא פשיטא בזה אחר זה ומ"ש שלשה דכל חד וחד אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו האי נמי אכל חד וחד לימא ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו הכא במאי עסקינן [נ]כגון שלקח עידית באחרונה וכן אמר רב ששת כגון שלקח עידית באחרונה אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית משום דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו כדינייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ושקליתו כולכו מזיבורית אי הכי בנזקין

אי שתקת כו' ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה. אע"ג דבגלא הכי אשה גביא מזיבורית מ"מ לא מציא למימר ליה לכי תהדר כיון שאין מפקיע כחה אבל ב"ח לא מצי למימר דליסקול בזיבורית מטעם דאי שתקת דכיון דמפקיע כחו מצי א"ל לכי תהדר והא השתא נמי מזיבורית אתה רוצה ליתן לי לכך לא פריך בסמוך אלא ממנזקין ולא מב"ח כדפירש הקונטרס [ועי' תוספות יבמות לז: ד"ה דאמר] בדיתמי

מסורת הש"ס

א) ס"א רב אשי אמר. רש"ל, ב) ר"ל אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה ועיין מ"ש וגי' ר"מ כך כאן אלא היתה לו עידית ומכרה לא אידי ואידי שלא היתה כו', ג) גיטין נ. [ב"ב קעה:], ד) [תוספתא דכתובות פי"ב ע"ס], ה) [דבמרייתא רש"ס], ו) גי' מהר"ש לא בעי כו' אלא וי"ו ועי' בספר פ"ר, ז) [ל"ל הגהו"ל עליס קה.], ח) [ב"מ טו. ב"ב קעה: ערכין ז.],

תורה אור השלם

1. בְּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הַעֲבוֹט הַחוּצָה: דברים כד יא

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה מר כו' דשייך כאן כו'. נ"ב אבל הרא"ש פי' דכ"ע בשלו הן שמין ומ"ד בבינונית לית לי' דעולא ובכ"ל ליה כר"ש דאמר בהמקין מ"מ כו' וכאן כיון שהיא בבינונית דעלמא ליכא משום ומוקמוה אדאוריי' ואנן קיימא לן כעולא. (ועבהגר"א מו"מ ס"ס ק"ג): [ב] ד"ה סלו וא"ת כו' נ"ב כל זה לשיטתם בקדושין יג ב אבל לפי' הרי"ף א"ל לזה דר"פ מודה במלוה הכתובה בתורה ועיין רשב"א (ועמ"ש רבינו ביו"ד סימן שה ס"ק כט):

מוסף רש"י

מה דרכו של אדם להוציא לחוץ. לפרוע, פחות שבכלים. שמלוהו לא יפרע עדית (גיטין נ.).

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' קב סעיף ד:

סד ב טוש"ע ח"מ סי' קב סעיף ד ועיין שם נב"י:

סה ג מיי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג עשין לד:

סו ד מיי' פי"ט מהלכות מלוה ולוה הלכה ו סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קיט סעיף ג:

סז ה מיי' שם הלכה ה טור ש"ע שם סעי' ד:

סח ו מיי' שם הלכה ו טור ש"ע שם סעי' ה:

רבינו חננאל

ואי אמרת בשלו הן שמין תיעשה בינונית דידיה עידית, דהא לית ליה טובא ממנה, וידחה בעל חוב בזיבורית. ופרקי', כגון דהוה ליה עידית ומכרה, ותנן אין נפרעין מנכסים משועבדין במקום שיש בני חורין וכו'. ואמרי' הכי נמי מיסתברא דתניא אחריתו בינונית וזיבורית, נזיקין בבינונית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית. קשיין אהדדי כו', ופשוטה היא. **רבינא אמר בדעולא קמפלגי דאמ' דבר תורה בעל חוב בזיבורית שנאמר בחוץ תעמוד וכו'**, מה דרכו שללוה להוציא פחות שבכלים. ומה טעם אמרו בעל חוב בבינונית, שלא לנעול דלת בפני לוין. האי תנא דקתני בעל חוב בבינונית אית ליה דעולא. והאי דקתני בעל חוב בזיבורית לית ליה דעולא. ת"ר **מכרן לאח(ר)[ד] או לשלשה כו'**. היו לו עידית ובינונית וזיבורית, ומכרן לאחד או לשלשה כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים. מגבין לנזקין מן העידית ולבעל חוב בבינונית ולכתובת אשה בזיבורית. ואקשי' אמאי, נימא הנחתי לך מקום לגבות ממנו. ופרק' כגון שלקח עידית באחרונה. והיינו טעמ' דלא גבו כולהו מן העידית משום דאמ' להו אי שתקיתו ושקליתו כדיניכו, שפיר. ואי לא, מהדרנא זיבורית למריה ואמנא לכו הנחתי לכם מקום לגבות ממנו ושקליתו כולהו מן הזיבורית. ואקשי' איהכי

ביתמי דלאו בני פרעון נינהו. [א] אע"ג שזה מחזיר להם קרקע הוו להו כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהן דאין בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן ואף על גב דכשגבו קרקע בחובת אביהן אמרינן ביש נוחלין (ב"ב דף קכה.) דבעל חוב גובה: **רצה** מזה גובה ומזה גובה. ואע"ג דאמרינן אין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין אפי' הן זיבורית שאני הכא דכולהו משעבדי מיגמו: **אבל** זבן עידית וזיבורית. גרסה דאייר אפיר אפי' דשביק בינונית מ"מ הולך טעמא דלהכי טרחי וזביני אדעתא דלא חזי לך מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות ממנו דאמר בשמוך גבי שביק בינונית דכוותיה דשמא ב"ח אוהב זיבורית טפי מבינונית [ב] ובע"כ של שמעון היה יכול ליקח טפי פורתא דאמרינן לעיל דאמר א"כ נעלת דלת בפני לוין ולא אינטריך לטעמא דלהכי טרחי וזבנא אדעתא דלא חזי לך אלא משום דזבן זיבורית אבל משום זבן עידית ושייר זיבורית ובינונית לא אינטריך דכמו שהיה שמעון יכול לדחותו אגב בינונית וזיבורית גם לוי יכול לדחותו דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו:

מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות. לאו דוקא קאמר הא לישנא דלא שייך למימר הכי אלא גבי בעלים ולא גבי לוקח ראשון ועיקר טעמא לא הוי אלא משום דמה מכר ראשון לשני כל זכות כו' והוא היה יכול לדחותו אגב בינונית אחריתי אבל אי לא שביק בינונית דכוותיה לא מצי שייך דראשון לדחותו אגב זיבורית ממי לא היה יכול לדחותו אגב זיבורית דאי משום אי שתקת יאמר לו לכי תהדר: **דינא** הוא דאזיל ראובן וקא משתעי [דינא בהדיה]. ואי"ת מאי נפקא מינה הא כל מה שיכול ראובן לטעון טעינן ליה לשמעון דטעינן ליה לגוקח וכן ליתומים בין פרוע בין מזייף ולריכי עידי קיום ה) דאי לאו הכי לא שבקת חייס לכל בריה ובפרק גט פשוט (ב"ב דף קעד:) נמי מוכח כן דקאמר שביב מרע שאמר מנה לפלוני בידי אמר תנו נותנין לו לא אמר תנו אין נותנין ומוקי לה בדנקט שטרא אמר תנו קיימיה לשטריה לא אמר תנו לא קיימיה לשטריה משמע דטעינן להו ליתמי מזייף ובפ"ק דב"מ (דף יד. ד"ה דינא) האלכתי וכן אין לומר דנ"מ שעדיו של ב"ח קרובים לראובן ורחוקים לשמעון דהא לשמעון נמי אין יכולין להעיד כיון דאי טריף ליה משמעון אזל בתר ראובן וכן אם יהיה לשמעון עדים שמעידין זכותו והם קרובים פסולין להעיד אפילו לראובן כיון דיש ריוח לשמעון שמעמיד הקרקע בידו כדמוכח סוף פרק קמא דמכות (דף ז.) גבי אילנא וטוביה קרובים דערב הוו פסיל להו אפילו לגבי לוה ומלוה משום דכי לית ליה לוה אזל מלוה בתר ערבא א"כ מאי נפקא מינה ויש לומר דנפקא מינה לראיה אחרונה כגון שאמר שמעון אין לי עדים ואין לי ראיה ולאחר זמן מצא ראיה או עדים דשמעון אין יכול להכיאם וראובן שלא אמר אין לי עדים יכול להביאם אי נמי כגון שטוען לבית דין גדול קאזלינא ושמעון לא מצי למטרח כמו ראובן: [ועיין בתוספות ב"מ יד. ד"ה דינא ובכתובות לב: ד"ה דינא]: וילאו

בנזקין נמי נימא הכי אלא הכא במאי עסקינן א) ביתמי דלאו בני פרעון נינהו ושיעבודא דיליה עליה דידיה רמיא הלכך ליכא למימר הכי אלא משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן ב) אין נפרעין מנכסין משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דידי ג) אנא בהא תקנתא לא ניחא לי כדרבא ד) דאמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו מאי כגון זו כדרב הונא ה) דאמר רב הונא ו) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה: ז) פשיטא מכר לוקח בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו ליתו כולהו וליגבו מעידית דהא אחרונה היא ובינונית וזיבורית ליתנהו גביה דמצי למימר להו גבו מבינונית וזיבורית דלא ניחא לי בתקנתא דרבנן אבל מכר עידית ושייר בינונית וזיבורית מאי סבר אביי למימר אתו כולהו גבו מעידית א"ל רבא ח) מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו וכיון דאילו אתו גבי לוקח ראשון מצי אגבי להו מבינונית וזיבורית ואע"פ דכי זבני בינונית וזיבורית אכתי עידית בני חורין הואי ט) ה"ואין נפרעין מנכסים משועבדים כל זמן דאיכא בני חורין מצי א"ל לא ניחא לי בהאי תקנה לוקח שני נמי י) מצי א"ל גבי בינונית וזיבורית דכי זבין לוקח שני אדעתא דכל זכותא דה"ל לראשון בגוה זבין י) אמר רבא י) ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון והלך שמעון ומכר שדה אחת ללוי ובא ב"ח דראובן רצה מזה גובה רצה מזה גובה ח) ולא אמרן אלא דזבן בינונית אבל זבן עידית וזיבורית לא דא"ל להכי דייקי וזבני עידית וזיבורית ארעא דלא חזיא לך ואפילו זבן בינונית נמי לא אמרן ט) אלא דלא שייר בינונית דכוותיה דלא מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבי שמעון אבל שייר בינונית דכוותיה גבי שמעון לא גבי מיניה דמצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות ממנו י) אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ואתא ב"ח דראובן וטרף משמעון דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את דאמר ליה אי מפקת מיניה עלי הדר ואיכא דאמרי אפילו ישלא באחריות נמי דא"ל לא ניחא לי דתהוי לשמעון תרעומת עלי ואמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו

בנזקין נמי נימא הכי. אי בעית למישקל בינונית שקול ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ותשקול זיבורית בע"כ ואמאי יהיב ליה עידית אלא מדלא טעין הכי בע"כ בהכי עסקינן כגון שמת המוכר וכיון שלא הניח קרקע אין היתומים בני פרעון דמטולטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואע"פ שמחזיר להם קרקע הוו להו כיתמי שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם. ולהכי פריך מנזקין ולא פריך מב"ח דמאי לימא ליה אי שקלת זיבורית שקול ואי לא מהדרנא שטרא למריה ותשקול מייה מצי א"ל האי לכשתחזיר להא השתא נמי זיבורית קבעית למפרע לי: **הלך לימא לימר הכי.** לשון קושיא הוא: **אלא.** להכי לא גבי מעידית משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דלוקח: **אלא בהאי תקנתא לא ניחא לי.** שקולו כדייבייכו: **דאמר רבא.** במסכת כתובות: **מאי כגון זו.** על הי מלתא אמר רבא: **האי מכלל דאיכא אחריתי** לא גרסינן ליה: **איני ניזונית.** משלך: **ואיני עושה.** מלאכה דמשום תקנתא דידי דלמא לא שפקי לי מזונות במעשה ידי תקינו לי רבנן מזונות משלך תחת מעשה ידי בההיא תקנתא לא ניחא לי: **פשיטא.** בניחותא: **מכר לוקח.** שלקח עידית באחרונה בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו כו': **דהא אחרונה היא.** ושיעבודייהו עלה רמיא ובינונית הא לית ליה השתא דמלי למימר גבי מייה דלא ניחא לי בתקנתא כו': **מאי.** מי אזלי כולהו בתר לוקח ב' שהרי הוא לקח שיעבודייהו ומלוקח ראשון לא גבו דאמר בעינא בתקנתא דרבנן ועידית דהואי בת חורין בשני לקוחות הראשון שלכם היא: **ראשון לשני.** לוקח ראשון ללוקח שני: **כל זכות שתבא לידו.** וכיון דאי הואי עידית גבי לוקח ראשון הוה מגבי להו מבינונית בהאי טענה דאמרן אי אפשי בתקנת חכמים השתא נמי אמר להו לוקח שני זילו לגבי לוקח ראשון וגבו בינונית: **ומכר שדה אחת ללוי.** וההיא שדה בינונית הואי ולא שייר שמעון בינונית אלא דהכי דייקי אגבי לוקח ראשון: **רצה.** מלוי גובה אותה שדה דא"ל שיעבודי שקלת: **רצה.** משמעון גובה מזיבורית דא"ל את בעל דבריס דידי את דאמר ליה אי מפקת מיניה עלי הדר ואיכא דאמרי אפילו נמי דא"ל לא ניחא לי דתהוי לשמעון תרעומת עלי ואמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו תביעה על בעל חובו לומר פרעתיך דקיימא לן במסכת שבועות (דף מא.) דאע"ג דנקיט שטרא אי א"ל אישתבע לי דלא פרעתיך בעי אישתבועי: **ולא מצי א"ל.** ב"ח לראובן: **נאו בעל דבריס דידי אם.** בקרקע זו שכבר יצתה מרשותך ואנא שיעבודי שקילנא: **משום דא"ל.** לראובן: **כי מפקת מייה עלי הדר.** מה שאתה מוציא משמעון יחזור עלי שהרי קבלתי עלי אחריות: עסיקין

א) [גיטין מח:], **ב)** גיטין עז. כתובות פג. ב"ב מט:, **ג)** כתובות מ: ע: פג. קז: [ע"ש], **ד)** ערכין לא:, **ה)** גיטין מב:, **ו)** כתובות לב. [ע"ש], **ז)** כתובות לב: ב"מ יד., **ח)** וא"ל דנ"מ לענין מזייף שלא שמעון יכול לטענו מספק דפשיטא דהכא ליפרע מנכסי יתומים או ממשועבדים לגריף עידי קיום דאי לאו הכי כו'. כ"ה בס"ת,

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ביתמי כו' אע"ג כו'. נ"ב וכשב"א פירש ביתומים קטנים: **[ב]** ד"ה אבל כו' ובע"כ כו'. נ"ב וכ"ד הרשב"א ושאלי פוסקים והרא"ש חולק על זה (ועיהגר"א סימן ק"ב ס"ק ב):

רבינו חננאל

בנזקין נמי נימא הכי וכל שכן לבעל חוב, דתנן אין נפרעים מנכסים משועבדין במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית, ונדחה. **ואוקימנא** כגון שמת הלוה ולא שבק מידי דיתמי לאו בני פירעון נינהו, ושעבודא על הלוקח רמיא. היילכך לא יכיל למימר מהדרנא שטרא דזיבורית למריה לעולם, וכגון דזבן עידית באחרונה. ואמאי לא גבו כולהו מן העידית, דיכיל למימר ליה מאי טעמ' אמור רבנן אין נפרעין מנכסין משועבדין כו' משום תקנתא דלקוחות, דאמ' לוקח הא תקנתא לא ניחא לי בה ודינא בהדאי כדרבא, דאמר רבא כל האומ' אי איפשי בתקנת חכמ' כגון זו שומעין לו. מאי כגון זו כדרב הונא דאמ' יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה. **פשיטא מכר לוקח זיבורית ובינונית כו'.** ואסיקנא מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, כך לוקח שני בכל זכותא דהוה ליה ללוקח (כאש') [כראשון] או דאתיא לָה בגווה בתר האי דנא זבנא. **הני שמעתתא** דאביי פשוטות הן.

מסורת הש"ס

סט א טור ס"ע ס"מ סימן קיט סעיף ה בהג"ה:

ע ב מיי' פי"ט מהלכות מלוה ולוה הלכה ו סמג עשין לד:

עא ג מיי' פי"ב מהל' אישות הלכה ד סמג עשין מח טור ס"ע אה"ע סימן סט סעיף ד וסימן פ סעיף טו בהג"ה וסי' פח סעיף ג בהג"ה:

עב ד מיי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ז סמג עשין לד טוש"ע ס"מ סימן קיט סעיף ו:

עג ה מיי' שם הלכה ב ופי"ח שם הל' ד סמג שם טוש"ע ס"מ סימן קיח סעיף ח:

עד ו מיי' שם פי"ט הלכה ו ועיין שם סמג שם טוש"ע ס"מ סי' קיט סעיף ו:

עה ז ח ט מיי' שם הלכה ג סמג שם טור ס"ע שם סעיף ח:

עו י מיי' פי"ט מהלכות מכירה הלכה ט סמג עשין סב טור ס"ע ס"מ סימן רכו סעיף ח:

מוסף רש"י

במקום שיש בני חורין. דאמו לקוחות לאינשוי ולמימר מייה גבי שהרי יש לו מקום (גיטין נ:). כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים. שתיקנו לטובתי ואינה טובה לי (כתובות פג.). שומעין לו. הוא"ל והתקנה לגורכו נעשית, יכול לומר כלום עבו אלא בהנאתי, אני אי אפשי בהנאה זו (גיטין נח:). מאי כגון זו. אחיינ אמרה רבא (שם) באיזו תקנת חכמים היו מדברים בבהמ"ד שעליה אמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זאת התקנה שאנו מדברים בה שומעין לו (רשב"ם ב"ב מט:). **כדרב הונא.** אמזונות שתיקנו לאשה תחת מעשה ידיה, ואי אמרה אי אפשי בתקנה זו שתיקנו חכמים לטובתי, אחנו לכל הנשים זמנין דלא שפקי להו מזונות במעשה ידיהן ותיקנו להן מזונות ומעשה ידיהן לבעל, אני איני לריכה לכך, מעוגגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמלא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונותי (כתובות פג.). **איני ניזונית.** משלך, **ואיני עושה.** לך כלום אלא לעצמי (שם) אינו ניזונית משל בעלי ואינו עושה לו מלאכה, דכי תקון רבנן מזוני להתאה תקון, זמנין דלא שפקה במעשה ידיה ואחר כך תקנו מעשה ידיה לבעלה משום איבה, הלכך יכולה לומר אי אפשי (גיטין עז:). **ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון.** בשטר אחד, דבשני שטרות אין גובין מלוי אלא א"כ לקח משמעון אותה שלקח מראובן בתחילה, דאמר א"ל הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקח את זו ואין זו בשעבודך, דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין (כתובות צב.). **רצה מזה גובה רצה מזה גובה.**

וכדמפיים ואזיל דזבן לוי משמעון בינונית, שעשבוד בעל חוב עליה ולא שבק בינונית משל ראובן אלא שמעון, הלכך רצה לגבות משמעון עידית גובה, דאמר ליה אתה לקחת כל הבדות ובכנסת תחת ראובן דהשתעבד לחובי וכל זמן שאתמצא משל ראובן אלכך כלום לא תטרית את לוי שהניח לי מקום לגבות, רצה מלוי גובה, כגון אם לא ימצא אצל ראובן אלא זיבורית, גובה בינונית מלוי, דאמר ליה לקחת את שעבודי בינונית, שדיני מוטלת עליה, ואע"ג דאילו לקחה לוי לבינונית אלאו זיבורית לא היה יכול בעל חוב דראובן לחזור על לוי, כדתנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפילו הן זיבורית, אבל הכא הוא דראובן בעל חובו הוא ואמור רבנן מפני תקון השולם כל זמן שאל בעל חובו כדי חובו לא יטריף לקוחות, אבל כאן שמעון לאו בעל חובו הוא, ואף עליו מכח טריפת הוא בא (כתובות צב.). **ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות.** אם יטרפוה ממנו יגלה לו (ב"מ יד.). **ומשתעי דינא בהדיה.** דבעל חוב ונלקלו מעל שמעון בכל טענה שיוכל לטעון ולומר פרעתיך כך וכך, או כך וכך יש לי עליך תביעה ואני מעכב חוב זה אתמיא (שם) אם יש עליו שום גלגול דבריס לאשוב חוב כנגד חוב, או אישתבע לי דלא פרעתיך (כתובות צב.). **ולא מצי א"ל,** בעל חוב, **לאו בעל דבריס דידי את.** בדבר זה, קלקש שמעון אני טוטל, אם יש לך תביעה עלי העמידני בדין (ב"מ יד.). **אי מפקת מיניה עלי הדר.** אי אפשר מיניה עלי הדר. **מה שאתה מוציא משמעון יחזור עלי** (שם ושם). **אפילו שלא באחריות נמי.** מכרה לראובן לשמעון, לא מצי א"ל בעל חוב לראובן לאו בעל דבריס **דידי את** (כתובות צב:).

עסיקין. עוררין לומר שלנו היא: **חייבא דקיטרי.** שק קשורה ד) מגלח רוח: **ואילא דאמרי אפילו באחריות נמי.** אפי' קבל אחריות עליו דיש לומר הואיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור ויטלנה אפ"ה אינו יכול לחזור בו: **דאמר ליה.** מוכר: **אחוי טרפך.** שכתבו לך ב"ד שטר טירפא שבדין נטלו ממך ואשלם לך: **רב הונא אמר.** לא קשיא קראי דלעיל כסף ומיטב דהכי קאמר רחמנא או כסף יתן לו או מיטב שדותיו. והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דבעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דבעו לעיל [ז:] כשהן שמין אותו ה) (בינונית) בשלו הן שמין כו' ועד הכא קמיירי ואזיל: **שוה כסף.** ואת אמרת כסף: **בדליים ליה.** לא כסף ולא שדות: **מהו דתימא אמרינן ליה.** למזיק: **זיל טרח וזבין.** סודין בכסף ואייתי ליה כסף קמ"ל: **לענין מיטב.** דאפי' יש לו עידית מסלק בכסף אי בעי: **היינו דרב הונא.** והוה ליה למימר וכן אמר רב אסי: **ונטל קרקע.** בשביל חובות אביהם: **דאזיל האי.** אח: **ושקיל פלגא בכספים.** עם אחיו והיינו דקאמר הרי הן כקרקע דבעל כספים נמי יפרע מלי חובו של אביו: **האי ברא והאי לא ברא.** בתמיה. כלומר בעל כספים לא הוי ברא לפרוע חוב אביו אבל בעל קרקע הוי ברא: **איכא דאמרי.** דלאידך גיסא פרכינן דבעל כספים לא ליחייב דאמר ליה לבעל קרקע להכי שקלי כו': **לשני אחין שחלקו.** קרקע: **וכא ב"ח ונטל חלק האחד.** דמשלם לו האחר מלי חלקו או קרקע או מסלק ליה בזוזי והיינו הרי הן כקרקע דמלי מסלק ליה בזוזי בכקרקע: **בטלה מחלוקת.** אותה חלוקה בטילה ומחזירים ומחלקים בשוה החלק הנשאר: **ויפר.** אבד: **רביע בקרקע.** יחזיר לו רביע חלקו או קרקע או מעות: **ורביע במעות.** או רביעית במעות כמו דתנן ביבמות (דף נ:) חלץ ועשה בה מאמר ונתן נכו ובעל: **ליורשים דמו.** ועל שניהם לפרוע הלכך מחלית חלקו יחזיר לו: **אי לקלוחות דמו.** ואין לו עליו כלום הלכך רביע מאותו חלק המגיעו ליפרע דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים ואין נוטל עמו אלא רביע והלה יכול לסלקו או בקרקע או במעות: ל"א **ורביע במעות.** ממש לבד רביע בקרקע והיינו הרי הן כקרקע. מספקא ליה אי ליורשין דמו וחייב להחזיר לו מחלית חלקו קרקע ולא יכול לסלקו במעות או לקלוחות דמו ומיהו כלוקח באחריות דמי וחייב להחזיר לו מחלית מה שאיבד אבל במעות יכול לסלקו הלכך יחזיר רביע בקרקע ליורשים ורביע במעות כמוכר באחריות. ולשון ראשון שמעתי: אבל הכא דבעל הקרקע בספק ולא בעל הכספים דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח פשיטא דעל דעת כן חלקו אשם יפסיד בעל הקרקע שיחזור על בעל כספים:

ונטרף חלקו של **אחד מהם.** ואם תאמר והא כל אחד חייב לפרוע חוב אביהן ואין יכול ליטול חלק האחד כדקתני בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קכד.) יצא עליהם שטר חוב בכור נותן פי שנים ויש לומר דמיירי הכא שעשאו אפותיקי:

ורב אמר בטלה מחלוקת. משמע דלא מצי לסלוקי בזוזי מדקאמר בטלה מחלוקת ותימה מ"ש מדרב אסי דאית ליה שיכול לסלקו בזוזי באותו רביע שנטל מכח ירושה ויש לומר דרב אסי סבירא ליה דאפילו הוו יורשים מצי לסלוקי בזוזי משום דאמר ליה אגא לבעל חוב נמי מסלקנא בזוזי ורב אין חושש לאותה סברא ואע"ג דמיירי בשעשאו אפותיקי לא מיירי כעין אפותיקי דהמקבל (ב"מ דף קי:) דמשמע התם דלא מצי מסלק ליה בזוזי ואם תאמר מכל מקום יתן מעות ויפדה הקרקע מבעל חוב דקיימא לן פרק המפקיד (שם דף לה:) דשומא הדרא לעולם ויש לומר דנפקא מינה היכא דזבנה או אורתא דאמר התם דלא הדרא:

ביורשים הוו. דאי כלקוחות באחריות הוו אמאי בטלה מחלוקת יסלוק לו מעות: **רב אסי מספקא ליה כו'.** בלשון ראשון פ"ה שנוטל חלקו בקרקע או במעות משום דמספקא ליה אי ליורשין הוו אי כלקוחות שלא באחריות הוו וקשה מנ"ל לגמרא שמספקא ליה לרב אסי כלל ביורשים דלמא פשיטא ליה דלאו ליורשים הוו אלא כלקוחות באחריות אי לא מספקא ליה אי הוו כלקוחות באחריות שלא באחריות לכך נראה כלשון אחרון: **הלכך** נוטל רביע בקרקע ורביע במעות. דלא שייך ביה המוציא מחבירו עליו הראיה: אילימא

ויצאו עליה עסיקין. פירוש עוררים אבל אין לפרש אנסים דל"ל אפי' באחריות משהחזיק בה אמאי יכול לחזור ליטול ליה מזלן גרס: **משהחזיק בה** אין יכול לחזור. בפ"ק דב"מ (דף יד:) פרש"י אע"ג שלא נתן מעות דקרקע נקנית בחזקה וקשה אמאי נקט חזקה יותר מכסף ושטר ועוד מאי קנבי מאימת הוה חזקה מתניתין היא בפרק חזקת הבתים (ב"ב דף מב.) נעל פרץ וגדר ועוד מאי קנבי הכא טפי מבשאר דוכתין ועוד דדייש אמצריה משמע דריסה בעלמא שהולך סביב המצרים ונראה לפרש דמיירי שקנאו בקנין גמור בחליפין או בשטר או בחזקה או רפק בה פורתא ודעתו של אדם אע"פ שקנאו בקנין גמור אם יצאו עוררין יכול לחזור בו [א] כל זמן שלא הלך אמצרי השדה לארכה ולרחבה לראות ענייני השדה והיינו דדייש אמצרי [ב] ובלא נתן מעות איירי דאי בנתן מעות איירי אפי' באחריות נמי אמאי יכול לחזור בו משהחזיק בה וכי לעולם יכול לחזור בו [ג] ומ"מ ולימא ליה שקול ארעא בזוזך וי"ל כגון שהוזלו אי נמי כיון שיצאו עליה עוררין אין שוה כמו שהיתה שוה בשעה שקנאה:

רב הונא אמר או כסף או מיטב. פ"ה שבא לתרץ קראי דלעיל ול"ל שלא הספיק לסיים דבריו עד שהקשה לו ואית דגרסי אמר רב הונא וקאי אמתניתין דתניא במיטב האמרן ואמר רב הונא דלאו דוקא מיטב אלא או כסף או מיטב ובספר רב אלפס פירש דרב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא דלעיל [ז:] פליגי אדרב הונא דהכא דאינהו סברי כל מילי מיטב הוא ואפי' סודין ורב הונא סבר דלא הוי מיטב אלא או כסף או קרקע ופסק כרב פפא וכרב הונא בריה דרב יהושע שהם בתראי ור"ת אין סובר כן דמפרש שיש ג' דינין בנזקין וב' כסף או מיטב ואי ליתא ליה אפי' סודין וב"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלקו אלא בזוזי דלמוכתא בהכתובת (כתובות דף פו.) גבי הוהא תולה מעותיו בנכרי הוה ואי ליתא ליה זוזי לא יאמר ליה זיל טרח וזבין ואייתי זוזי לקמן בפרק הפרה (דף מו: ושם) ופועל אי ליתא ליה לבעל הבית זוזי אמר ליה זיל טרח וזבין ואייתי זוזי כדמוכח בהבית והעלייה (ב"מ דף קיח.) דאין יכול לומר לו טול מה שעשית בשבילך ה): **פשיטא** האי ברא והאי לאו ברא. וא"ת ואמאי פשיטא ליה והא שמואל אמר בסמוך בא ב"ח ונטל חלקו של אחד מהם ויתר וי"ל כשחלקו קרקע דוקא אית ליה דויתר דשניהם עומדים בספק זה כמו זה ועל דעת כן חלקו דמי שיפסיד יפסיד אבל הכא דבעל הקרקע בספק ולא בעל הכספים דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח פשיטא דעל דעת כן חלקו אשם יפסיד בעל הקרקע שיחזור על בעל כספים:

ונטרף חלקו של **אחד מהם.** ואם תאמר והא כל אחד חייב לפרוע חוב אביהן ואין יכול ליטול חלק האחד כדקתני בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קכד.) יצא עליהם שטר חוב בכור נותן פי שנים ויש לומר דמיירי הכא שעשאו אפותיקי:

ורב אמר בטלה מחלוקת. משמע דלא מצי לסלוקי בזוזי מדקאמר בטלה מחלוקת ותימה מ"ש מדרב אסי דאית ליה שיכול לסלקו בזוזי באותו רביע שנטל מכח ירושה ויש לומר דרב אסי סבירא ליה דאפילו הוו יורשים מצי לסלוקי בזוזי משום דאמר ליה אגא לבעל חוב נמי מסלקנא בזוזי ורב אין חושש לאותה סברא ואע"ג דמיירי בשעשאו אפותיקי לא מיירי כעין אפותיקי דהמקבל (ב"מ דף קי:) דמשמע התם דלא מצי מסלק ליה בזוזי ואם תאמר מכל מקום יתן מעות ויפדה הקרקע מבעל חוב דקיימא לן פרק המפקיד (שם דף לה:) דשומא הדרא לעולם ויש לומר דנפקא מינה היכא דזבנה או אורתא דאמר התם דלא הדרא:

ביורשים הוו. דאי כלקוחות באחריות הוו אמאי בטלה מחלוקת יסלוק לו מעות: **רב אסי מספקא ליה כו'.** בלשון ראשון פ"ה שנוטל חלקו בקרקע או במעות משום דמספקא ליה אי ליורשין הוו אי כלקוחות שלא באחריות הוו וקשה מנ"ל לגמרא שמספקא ליה לרב אסי כלל ביורשים דלמא פשיטא ליה דלאו ליורשים הוו אלא כלקוחות באחריות אי לא מספקא ליה אי הוו כלקוחות באחריות או כלקוחות שלא באחריות לכך נראה כלשון אחרון: **הלכך** נוטל רביע בקרקע ורביע במעות. דלא שייך ביה המוציא מחבירו עליו הראיה: אילימא

ד) מגלח רוח: ה) (בינונית) בשלו הן שמין כו' ו) מכלכ"ש מ"ז, ז) [ועי' תוספות ב"ב נב: ד"ה אי לליכא ותוס' לקמן מו: ד"ה ה"נ],

תורה אור השלם

1. בְּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

גליון הש"ם

גמ' מספקא לי' אי כיורשים. עי' ב"ב סב ע"ב תוספות ד"ה אתמר:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה משהחזיק כו' כ"ז שלא הלך כו'. נ"ב וי"ל מפרש שעיכבו עם שדותיו ע"ש: [ב] שם בא"ד ובלא נתן מעות אייר. נ"ב ורמב"ם מפרש אפילו בנתן מעות: [ג] בא"ד ות"ת ולימא. נ"ב לפי מ"ש בתוס' לעמוד ד"ה רב הונא כו' לא קשה מילי דעי' תוספות דב"מ יד ע"ב ד"ה עד:

רבינו חננאל

פי' חייתא דקטירי, נוד קשור מלא ולא [ידוע] אי מים אי יין או שמן יש בו, וקניתה אותו במה שיש בו ונמצא מים, כך זה. **ורב הונא אמר כל מילי מיטב הוא לא** ו) דוקא אלא **או כסף או מיטב.** ואותיב עליה רב נחמן ישיב לרבות שוה כסף. ופריק ליה הכא במאי עסקי' בדלית ליה. ואמ' ליה רב נחמן בדלית ליה פשיטא, דאמרי אינשי ממרי רשותך [פארי] איפרע. ואמ' ליה רב הונא מהו דתימ' אמרי' ליה זיל טרח זבין אייתי לֶה, קמ"ל דלא. מיהא שמעינן דלא מסלקינן לבעל חוב בארעא בשומא אלא היכא דקים לן בדלית ליה ללוה מעות למיפרעיה. אבל אי אית ליה למיפרעיה או לזבוני הוא ולאיתויי ליה מעותיו. יש מ' שאומ' הני מילי בניזקין, דכתי' בהו מיטב. והאי דגרסינן בפ' הכותב לאשתו אמ' ליה רב [ספא] לרב חמא ודאי אמריתו משמיה דרבא מאן דמסיק זוזי בחבריה ואמ' ליה שקול מן ארעתא, אמרי' ליה זיל זבין ואייתי ליה. ואמ' ליה, לא. התם נמי בדקים לן ביה דלית ליה זוזי, וכבר פירשנוהו בתחלת פרק המוכר פירות פי' יפה ומבואר. **ואמר רב אסי** כספים הרי הן כקרקע למאי הילכת' לענין מיטב, היינו דרב הונא. אימא וכן אמ' רב אסי. איתמר ז) ג' אחין שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו שלאחד מהן, רב אמ' בטלה מחלוקת וחוזרין וחולקין ב' החלקין הנשארים לג' חלקים, ושמואל אמ' ויתר. רב אסי אמ' נוטל האח שנוטל חלקו בקרקע ברביע ורביע במעות. רב אסי מספקא ליה אי כרב ונוטל חלק כאחד מן השנים אי כשמואל ואינו נוטל כלום. **וכיון** דמספקא ליה, קיימ' לן ממון המוטל בספק חולקין, הילכך נוטל חצי חלקו המגיעו. וזה החצי עוד מספקא ליה אי יורש הוי כרב וקרקע נוטל אי לוקח הוי כשמואל ומעות יש לו. הילכך זה החצי שנוטל מקבל (מקבל) רביע כל חלקו מעות ורביע קרקע נמצא שני רביעים חצי. ורב אסי תרתי מספקא ליה, אי לוקח באחריות ואית ליה מעותיו אי לוקח שלא באחריות ולית ליה ולא מידי. טרינן כולי האי לפרושי טעמ' דרב אסי, אבל בהדיא פסקינן באחרית פ' האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך, והילכת' בטלה מחלוקת.

ו) עי' תוס' ד"ה רב הונא. ז) כן הגי' בר"ף.

להחזיר ממצית מלקו, כרב, דעל שניהם לפרוע חובת אביהן, אי כלקוחות דמו. ואינו חייב כלום, הלכך יפרע רביע לאחיו מן השדה הנשאר לו, דממון המוטל בספק חולקין, או רביע מעות יחזיר לו, דא"ל אגא הוו לי זוזי והוה מסלקינא ליה בזוזי, ובשביל עניותך לא אפסיד מלאי. לשון אחר פירש רבינו זקני בב"ק (רא"ה רש"י כאן) כי' ותפוס לשון ראשון, כך פירש רבינו וכן הוא שהיו ממש בהאי לשון אחרון, דכל היכי דליגי בגמרא תלתא תנאי או תלתא אמוראי כי האי גוונא שהאחד ספק ב' הלכה כדברי מי מן הנשים, הרי הוא רגיל לתפוס כדברי שניהם, ומקשת סבירא ליה כי האי ומסקנא ס"ל כאחד, אבל הכא כיון דמחייב ליה רב אסי להחזיר לו מחלקו כרב בין קרקע ומעות, א"כ במאי קאי כשמואל, הא רב ושמואל לא פליגי בהכי אם יסלקנו בקרקע או במעות, אלא אם יחזיר לו חלקו אם לאו (רשב"ם ב"ב קז.)

מוסף רש"י

ויצאו עליה עסיקין. עוררין, כמו (בראשית כו) התעשקו עמו (ב"מ יד.). **עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו.** אם לא נתן מעות (כתובות צג. וב"מ יד). **אינו יכול לחזור בו.** ואפילו לא נתן מעות שהקרקע נקנית בחזקה והמעות על זה מלוה (ב"מ יד): שהקרקע נקנה בחזקה כי א"ל חזק וקני וש"ש שמחזיקין מיד ונותנין מעות לאחר זמן ומשהחזיק בה נתחייב המעות (כתובות צג.). **חייתא.** שק קטן, דקיטרי. מגלח קשרים (שם וב"מ שם). **סברת רקבלת.** דדמי תחיכות כסף, כלומר נתלית לאבד מעותין מספק (כתובות צג.). **מכי דייש אמצרי.** לאו בהילון מיירי אלא בהגבהת המלר ודש הקרקע לתקן את המלר ולאחזקו דהיינו נעל ובגד (רשב"ם ב"ב ק.). **אפילו באחריות נמי.** מכרה לו אינו יכול לחזור בו וממנו עסיקין, ולא אמרינן סוף סוף עליה הדר ואטרוחי דיינא למה לן (כתובות צג.) אע"ג דסוף סוף עליה הדר אין יכול לחזור בו, שהמוכר מעכב עליו ולא מצי אמר הוא הואיל וסוכך לאלה לי מעותי השתא דידי אעכבם (ב"מ יד:). **אחוי טירפך ואשלם לך.** כשיעמידון וישבו בדין ויכתוב לך הדיין שטר טורף עלי שבדין טרפוה ממך בשבילי בא ואשלם לך, וכל כמה דלא עמדת בדין אימי ירא מהם (שם) אחוי טירפך, שטר טירפא מב"ד שכתבו לך שיצאת השדה מידך בדין ותחזור עלי לטרוף, וכל זמן שלא יצאת מידך לא אשלם, שהרבה עוררין שאין זוכין בדין (כתובות צג.). **ישיב.** כסף ישיב לבעליו, דהוה ליה למיכתב בעל הטור יאלם כסף לבעליו, ישיב דכתב רחמנא לשה לי, הואיל וכבר כתיב ישלם, לרבות כל השבות (לעיל ז). **ורב אסי אמר.** לא בטלה מחלוקת ליטול מחלה מהלק אחיו כרב, וגם לא ויתר כשמואל לגמרי, אלא נוטל רביע קרקע משדה אחיו, דהיינו חלי חלקו, או רביע יתן לו אחיו מעות דמלי א"ל אגא הוי מסלקינא ליה לבעל חוב בזוזי אבל כי אם זוזי ולדידך נמי זוזי משלימנא, וטעמא מפרש לקמיה דמספקא ליה אי כרב אי כשמואל וממון המוטל בספק חולקין (רשב"ם ב"ב קז.). **ביורשים הוו.** יורשין יש עליהם לפרוע בין טוען חובת אביהן, דמשום חלוקה לא איסתלוק מקרקעי דידהו מבעל חוב דאבוהון, דסבירא ליה לרב יש בריה, הוכרל הדבר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו ונמצא אלא בחלק הראוי לו ומצא אלא

עז א ב ג מיי' פי"ט מהלכות מכירה הל' ב סמג עשין סב טוש"ע ח"מ סימן רכו סעיף ה:

עח ד ה מיי' פ"א מהל' נחלות הלכה ו סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סימן קעה סעיף ד:

עט ו מיי' פ"ב מהלכות שכנים הלכה יב ופ' יא מהלכות שמיטה ויובל הלכה כ סמג עשין פ"ג טוש"ע ח"מ סימן קצג סעיף ג:

עט ז [רב אלפס פ"ג דסוכה דף רמז]:

אילימא שליש ביתו. משמע דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפחות והויא מצוה עובדא ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב ואמרינן גמי (כתובות דף נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ובקוכה (דף מא.): תשיב ליה רבותא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז:

אילו איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשוייתא דרבי כלאשכנן בפרק מצילת האשה (כתובות דף סא.) מ"מ ידוע שלא היה חייב לבזבז כל כך:

עד שליש במצוה. פירוש [א] שאם מצא אתרוג כאגוז כמו שעיערו חכמים ואחד גדול ממנו שלש יקנהו:

משל הקב"ה. אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב: **בשור** קשור ובור מכוסה. פי' כראוי לאי בשלא כראוי לאו כלום היא ועוד מדפריך מ"ש הכא כלומר ובשמיהם היה להם ליפטור מדהדר מוקי לה בשור מותר ובור מגולה:

שור עביד לנתוקי. פרש"י אפי' בלא חרש דרכו לנתוקי מאליו וכן בור דרכו לנתורי מאליו וקשה דע"כ בקשרו ובכסהו כראוי מיירי כדפריש ולקמן (דף נב.) תנן כסהו כראוי פטור וגראה לפרש דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש אבל גחלת לא גרע כ"כ דאין דרכו לנבות גחלת כמו שדרכו לנתוקי שור ולנתורי בור דכמה דשביק לה חרש מעמיא עמיא ואזל:

ולרבי יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלהבת פטור כו'. תימה מאי קשה ליה הא שלהבת לרבי יוחנן כמו גחלת לר"ל ובשור קשור ובור מכוסה יכול להעמידו ומשום דחרש עביד לנתוקי ולנתורי כמו שאמר לר"ל וי"ל דמשמע ליה דטעמא דרבי יוחנן דפטר משום שהקטן שומרו ואין הקטן עושה היזק אלא אדרבה עושה שמירה והשתא ניחא דלא תיקשי לרבי יוחנן דמוקי לה בשור מותר ובור מגולה אמאי נקט שמסרו לחש"ו והא בלא מסרו נמי חייב דנקט מסרו לרבותא אע"פ שעשה שמירה קלת ובהאי סברא פליג אריש לקיש:

חומר בשור. האי שור היינו קרן כדמוכח בכולה שמעתין: **ודרכו** לילך ולהזיק. הא דלא חשיב שהוא בעלי חייס מה שאין כן בבור משום דהוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק וכוותה להזיק לא שייך למתני גבי בור שאין בעלי חייס:

מה שאין כן בבור. שאין משלם כופר וכן אם דקתני בסמוך משא"כ באש ואת"ת ונילף משור ונחייבו בכופר ואף על גב דאיכא למימר שכן ב"ח דהא מסקינן לקמן בפרק כילד (דף כו.) דאיכא כופר ברגל שמע מינה דילפינן רגל מקרן ולא פרכינן מה לקרן שכן כוותה להזיק וחייב ברה"ר ויש לומר דאש ובור פטורין דדרשינן עליו ולא על בור עליו ולא על האש כדדרשינן לקמן בסוף כילד (שם) עליו ולא על האדם ואת"ת שור ולא אדם דכתיב בבור למ"ל ת"ל מעליו ויש לומר דאיצטריך שור ולא אדם לפטור עבד שנפל בתוכו או עובד כוכבים הקנוי לישראל:

לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה מאי שנא כו': **הכא** גבי בעירה: **לגבאי דחרש קגריס.** אחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא לגבאי דחרש קגריס שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש הזיק: **לגבאי.** אחיזתו וכחו מלשון לבתא שקורין טייילא"ש: ל"א גרס' **לוותא.** יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה. ולשון לוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי לוותא לחברו (ב"ב דף כא.): **כופר.** במועד שהמית בן חורין: **אסור בהנאה.** אם המית אדם כדכתיב [שמות כא] ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה [לקמן מא.]: **מה שאין כן בבור.** שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם [לקמן כח.]:

מה

שלש ביתו. שחייב אדם לבזבז במצות לולב או ליצית או ספר תורה שלש מה שיש לו: **בהידור מצוה עד שלש במצוה.** שאם מוצא ג' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שלש הדמים ויקח את ההדור דתניא (שבת דף קלג.): זה אלי ואנוהו [שמות טו] התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ליצית נאה: **שלש מלגיו.** כגון אם הקטן ממכר בשתה יוסיף שני דינרי דהיינו שלש מלגיו שלש שבתוך הדמים ויקח את ההדור: **או שלש מלבר.** הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן ממכר בשתה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה: **עד שלש משלו.** דהיינו אותו שלש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום[ב] לעשותם ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג.): **מלאן ואילך.** מה שיוסיף בהידור יותר על שלש יפרע לו הקב"ה בחייו: **מתני' שחנפי בשמירתו.** שנתחייבתי לשומרו: **הכשרתי את נזקו.** כלומר אם הזיק הכשרתי וזיכיתי אותו היזק שלא שמרתיו יפה כך מצאתי. ליישנא אחרינא הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי: **הכשרתי במקלא נזקו חבשי בשלומי כו'.** האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי זיכיתי הוא כלומר אם זיכיתי את מקצת נזקו אע"פ שלא זיכיתי כולו חבתי לשלם את נזקו בהכשר כל נזקו כאילו זיכיתי כולו ובגמרא [יג.] מפרש היכי דמי: **נכסים שאין בהם מעילה.** כלומר אם הזקתי נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הזקתי נכסי הקדש איני חייב דנפקא לן כולהו נזקין משור רעהו[ג]: **של בני ברית.** לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו: **ונכסים המיוחדים.** שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הזקתי נכסים דהפקר פטור ובגמרא [יג.] מפרש לה: **וכלל מקום.** חד המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ואת נכסיו המיוחדין: **חוץ מרשות המיוחדת למזיק.** שאם נכנס שורו של מזיק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: **ורשות הניזק והמזיק.** מפרש בגמרא [שם]: **כשהזיק חב המזיק.** הא דרשינן ליה בריש פירקין [ד.] לאתויי קרן. וכשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשינן ליה דלאו יתירה היא: **גמ' מה שאין כן באש.** כדמפרש לקמן: **גחלת.** שאינה בוערת אלא אם כן ליבה אותה: **שלהבת.** שמסר ד[ד] שור מלובה לחרש דפטור בתמיה: **והאמר ריש לקיש.** בהכונס לאן לדיר (לקמן נט.): **לא שנו.** דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם: **אלא כשמסר לו הגחלת וליבה.** אותה החרש: **בני זיקא.** מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק: **בני.** מזומן: **שור דרגיל לנתוקי.** והוה ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור: **לנתורי.** לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם אלא שמרו כראוי: **מעמיא עמיא ואזלא.** ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה: **ולרבי יוחנן דאמר.** בהכונס [שם] אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה מאי שנא כו': **הכא** גבי בעירה: **לגבאי דחרש קגריס.** אחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא לגבאי דחרש קגריס שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש הזיק: **לגבאי.** אחיזתו וכחו מלשון לבתא שקורין טייילא"ש: ל"א גרס' **לוותא.** יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה. ולשון לוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי לוותא לחברו (ב"ב דף כא.): **כופר.** במועד שהמית בן חורין: **אסור בהנאה.** אם המית אדם כדכתיב [שמות כא] ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה [לקמן מא.]: **מה שאין כן בבור.** שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם [לקמן כח.]:

מה

עין משפט נר מצוה

פ א ב סמג עשין מח טוש"ע ח"מ סימן תכו סעיף ח וכסג"ה:
פא ג מיי' פ"ד מהלכות מזקי ממון הלכה ו סמג עשין סז סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ו:
פב ד מיי' שם פי"ב הל' ח ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ג:
פג ה ו מיי' שם פי"ד הל' ה סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ז:
פד ז מיי' שם פ"ד הל' ו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ו:
פה ח מיי' שם פי"ב הלכה ח סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ג:
פו ט מיי' שם פ"י הלכה ב סמג עשין סז:
פז י מיי' שם פי"ח הל' ח סמג שם:
פח כ מיי' שם הל' ט:

מוסף רש"י

אלא שמסר לו גחלת וליבה. החרש, דלא דמי לשור, דשור מזומן להזיק, אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להזיק (לקמן כב.). **דהא ברי הזיקא.** מזומן היזקו והוי כשורו (שם). **אפילו מסר לו שלהבת** נמי פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר אשו משום תליו, והכא תליו דחרש הן (שם).

מסורת הש"ס

א) לקמן כב: נט: [ע"ש], ב) [דברים יז], ג) [שמות כא], ד) יעב"ץ גרס אוד,

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד. פי' כו' נ"ב ותעת ש"פ כפירש"י:

לעזי רש"י

טיילא"ש [טיגלייי"ש]. צבת. שולא"ש [שול"ץ]. חבורה.

רבינו חננאל

אמר ר' זירא ליהדור מצוה עד שליש במצוה. פי' אם נזדמן לו לולב בכסף ולולב אחר מהודר בכסף וחצי יש עליך להוסיף שליש בדמיו ולהתנאות במצות בלולב נאה. בעי רב אשי שליש מלבר שיהא הוא והשליש שלשה כגון שהוספתה על הכסף חצי נמצאו דמי לולב ג' חצאי כסף שהוא כסף וחצי. או שליש מלגיו שהוא כסף ושליש כסף, ועלתה בתיקו. ועבדינן לחומרא מלבר א). **במערבה אמרי עד שליש משלו,** כלום מוזהר הוא להתנאות במצוה עד שלישה. מכאן ואלך, אם מוסיף יתר על שליש מידה יתירה עושה. כגון המפרנס עני ומוסיף לו יתר שנמצא חיננו, ואין הקב"ה מקפח שכרו אלא משלם לו גמולו משלהקב"ה שני מלוה יי"ר ב) חונן דל, ופשוט הוא. ד"א מכאן ואילך משלהקב"ה, שאם בא להדר המצוה ביתר משליש בדמיה מיגיעו, שחייו ג) קודמין להיידור מצוה כל זה. אבל אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו ובקש להדר המצוה ביותר משליש הרשות בידו. והמהדר המצוה משובח כדתנינן בנר חנוכה והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין וכו'. פי' כל שחבתי בשמירתו הכשרתי וכו'. ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי נזקו. כיצד, שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב מה שאין כן באש. לר' יוחנן אפי' אם מסר לחרש שוטה וקטן שלהבת והזיקו פטור המוסר. מאי טעמ', צבתא דידהו גרים. פי' **נתורי.** ישר העפר והקירוי ויפתח פי הבור. ת"ר חומר בשור שהשור משלם הכופר ול' שלעבד, נגמר דינו אסור בהנאה, ודרכו לילך ולהזיק, מה שאין כן בבור. **חומר בבור.** שהבור תחילת עשייתו לנזק, ומועד מתחילתו, מה שאין כן בשור.

ה) עי' בגלא"ש ושו"ע או"ח סי' תרעו' שפסקו לקולא. ו) כן דיכו של רביעו לכתוב שם ה'. ג) עי' בגמו"י שפירש כן.

חומר בשור מבאש. הא דלא תני שהשור ב״ח משום דהוי בכלל מזקי ממון הלכה ז סמג עשין טו:

צ ב מיי׳ פי״ב שם הלכה ח:

צא ג ד מיי׳ שם הלכה יב סמג עשין סח טור ש״ע ח״מ סי׳ תי סעיף טו:

צב ה מיי׳ פ״ד שם הלכה ז סמג עשין שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלו סעיף ז:

צג ו מיי׳ פ״ו מהלכות חובל ומזיק הל׳ יד ועיין במ״מ מ״ש בזה סמג עשין ע טור ש״ע ח״מ סי׳ שפג סעיף ד:

שייר טמון. דפטור בגשם ושור וכור חייב ופ״ה כגון בעט שור בשק מלא כלים ושברן וכן אם נפל בבור שק מלא תבואה חייב ולא דק דכל מילי דלאו בעלי חייב ממעטים מחמור דבור כמו כלים כדלאמר [ז] בסוף הפרה (דף מח:) גבי נפל לבור והבאים מימיו לאחר נפילה שהוא פטור משום דהוי שור בור ומים כלים:

ליחכה נירו ובסכסה אבניו. גבי דש בנירו פרש״י משא״כ בבור דלא שייך ביה היזק קרקע משמע דה״נ רולה לפרש כן משא״כ בבור דלא שייך ביה היזק יר ואבנים וקשה לפי׳ דאם כן היה יכול להזכיר כמה הזיקות שהאש עושה בדבר הקבוע ששורף ביתו ושאר דברים הקבועין אלא י״ל ליחכה נירו דחייב אף על פי שאין רגילות שתזיק אש יר ואבנים כלל מה שאין כן בבור דפחות מי׳ פטור ממיתה כיון דאין רגילות להמית בפחות מי׳:

שהשור חייב בו פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור. כדדרשינן מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו [ט] ופ״ת למה לי שור ולא אדם תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו כדפטרינן שור פסולי המוקדשין [י] דמת אסור בהנאה דדרשינן גזירה שוה שם שם מעגלה ערופה בפרק אין מעמידין (ע״ז כט:) [ט] ואי משום שהשער מותר כדאמרינן בפ״ק דערכין (דף ז.) ה״נ שער שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן בבכורות פ״ג (דף כה.) ואפילו הכי כיון שעיקרו אסור חשיב אין המת שלו וי״ל דוהמת יהיה לו משמעי בשור ולא ממעטי מיניה אדם תדע מדפריך בפ׳ הפרה (לקמן נג.) ואיפוך אנא פירוש והמת יהיה לו דשור גדרוש למי שהמת שלו והיכי מצי למימר הכי והא בשור משלם כופר ואע״פ שאין המת שלו אלא על כרחך לא חיישינן בהכי כדפריש״ת דאשור קאי ובגאו הכי לא קשיא מידי למאי דפריש״ת לעיל דשור ולא אדם איטריך לעבד ולגכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דהוא שרי בהנאה:

אחרון חייב. גם אמזקין ולאשון פטור מכולם ובפ׳ הפרה (לקמן נא.) מפרש טעם דכתיב כי יכרה אחד ולא שנים לחיובי בתרא אתי ולא קמא דאמר קרא והמת יהיה לו הוא דקא עביד איעור מיתה:

ותו ליבא. ולא״ת נהי נמי דאיכא טובא אטו כי רוכלא ליחשיב ולזיזל וי״ל משום דדחיק לאוקמי מתני׳ דלא כרבי או כרב פפא ולמיתה והיה יכול להעמיד בניזקין ולא״ת ולוקמא כגון שלא היה בו הבל למיתה ולא

**חומר בשור מבאש חומר באש מבשור חומר בשור מבאש שהשור משלם כופר וחייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה מסרו לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש חומר באש מבשור שהאש מועדת מתחילתה מה שאין כן בשור חומר באש מבבור וחומר בבור מבאש חומר בבור מבאש שתחילת עשייתו לנזק מסרו לחרש שוטה וקטן חייב משא״כ באש [ט] חומר באש מבבור שהאש דרכה לילך ולהזיק ומועדת לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה מה שאין כן בבור וליתני חומר בשור מבבור שהשור חייב בו את הכלים מה שאין כן בבור הא מני ר׳ יהודה היא [ט] דמחייב על נזקי כלים בבור אי רבי יהודה אימא סיפא חומר באש מבבור שהאש דרכה לילך ולהזיק ומועד לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה מה שאין כן בבור דבר הראוי לה מאי נינהו עצים דבר שאין ראוי לה מאי נינהו כלים מה שאין כן בבור אי ר׳ יהודה הא אמרת מחייב היה ר׳ יהודה על נזקי כלים בבור אלא לעולם רבנן היא [ט] ותנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר טמון איבעית אימא לעולם ר׳ יהודה ודבר שאין ראוי לה לאו [ט] לאתויי כלים אלא לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו מתקיף לה רב אשי ליתני חומר בשור מבבור שהשור [א] חייב בו שור פסולי המוקדשין [ב] מה שאין כן בבור אי אמרת בשלמא רבנן היא איידי דשייר הך שייר נמי הך אלא אי אמרת ר׳ יהודה מאי שייר דהאי שייר שייר דש בנירו אי משום דש בנירו לאו שיורא הוא דהתנא שכן דרכו לילך ולהזיק: הכשרתי במקצת נזקו: תנו רבנן הכשרתי מקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו כיצד [ג] החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה האחרון חייב [ד] ודלא כרבי דתניא [ד] החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה אחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה אחר שניהם לנזקין רב פפא אמר למיתה ודברי הכל איכא דאמרי לימא דלא כרבי אמר רב פפא למיתה ודברי הכל מתקיף לה רבי זירא ותו ליבא והא איכא [ה] מסר שורו לחמשה בני אדם ופשע בו אחד מהן והזיק חייב היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא הוה מינטר פשיטא דאיהו קעביד אלא דבלאו איהו נמי מינטר מאי קעביד מתקיף לה רב ששת והא איכא [ו] מרבה בחבילה היכי דמי

מה שאין כן בגשם. אם לא חייב בה שריפת אדם שהיה לו לגרום ואם כפות הוא המגעיל חייב מיתה וקס ליה בדרבה מייה כדמפרש לקמן בפרק הכונס לאן לדיר (דף פא.): **וכן שאין לאוי.** לקמן מפרש לה. כל שור דקתני הכא בקרן קמייני ולא בשן ורגל:

חייב בו את הכלים. אם שיברן בנגיחה או בגעיטה שהיא תולדה דקרן. כליס אין לאויין לאש שאין דרך להסיק בכלים: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג.): **אלא לעולם רבנן היא.** ודקשיא לך ליתני חומר בשור שחייב בו את הכלים כו׳ תנא ושייר: **שייר טמון.** דהוה ליה למתני חומר בשור ובור מבאש שאם בעט שור בשק מלא כלים ושברן חייב או אם נפל חמור בבור ועליו שק מלא תבואה חייב ואע״ג דטמון בשק מה שאין כן באש דנפקא לן (לקמן דף ס.) מאו הקמה [ט] דאינו חייב אלא בגלוי: **שור פסולי המוקדשין.** שנפדה ונפל בבור פטור בעל הבור דכתיב (שמות כא) בעל הבור ישלם והמת יהיה לו ילא זה שאין המת שלו דאע״ג דנפדה אם מת אסור להאכילו לכלבים כדאמרינן בבכורות (דף טו.) מזבח [דברים יב] ולא גיזה בשר [שם] ולא חלב ואכלת [שם] ולא לכלבים ובפסולי המוקדשין הכתוב מדבר ואם נגחו שור חייב דהא כתיב [ט] שור רעהו וכיון דנפדה שור רעהו קרינא ביה ואע״ג דבשור נמי כתיב [שם] והמת יהיה לו מוקמי׳ ליה לקמן [ע״ב] לבעלים מטפלים בנבילה: **האי מאי לא** גרסינן: **אי אמרת בשלמא רבנן אייתי דשייר.** טמון וכלים שייר נמי האי: **אלא אי אמרת ר׳ יהודה.** ואין כאן שור דהא כלים בבור וטמון בשם רבי יהודה מחייב מאי שייר דהאי שייר: **דש בנירו.** שאם דש השור בנירו ונתכוון לכך שהרי השוורין מלומדין בדישה תולדה דקרן היא שכוונתה להזיק וחייב לשלם דמי נירו שקילקל מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע: **דהא קתני.** לעיל [ט.]: בשור שדרכו לילך ולהזיק וכל נזקין בכלל: **האחרון חייב.** בין מת בו השור בין החזק וטעמא מפרש לקמן מקרא בפרק שור שנגח את הפרה [נא.]: **אחר אחרון למיתה.** אם מת השור לא ישלם הראשון כלום דט׳ טפחים אין בהם כדי להמית: **אחר שניהם לנזקין.** דאם החזק השור ולא מת ישלמו בין שניהם: **רב פפא אמר.** מתניתין דקתני דהכשר כל נזקו דאין חייב אלא אחרון למיתה שמת השור קמייני: **ודברי הכל.** דאפי׳ רבי קאמר אחר אחרון למיתה: **ותו ליבא.** למימר דהכשר כל נזקו: **והא איכא.** למימר תו כגון אי אתרמי דמסר שורו כו׳. ומסברא קמקשי ליה רבי זירא ואינה משנה: **ופשע בו.** שהלך לו ולא שמרו: הבל לניזקין שהיה רוחבו יתר על עומקו ובא אחר וסייד וכייד דמודה רבי דהאחרון חייב בין למיתה בין לניזקין כדאמר רב פפא בפרק הפרה (לקמן דף נא.) וי״ל דאין זה מקצת נזקו דאחרון עבד הכל:

ט) כגון פפא בר אבא. מפרש רשב״ם דנקט פפא בר אבא לפי שלסתם בני אדם הוא שאול לכל הבא מאליו לישב עליה כי סתם ספסל עשוי לכך והוי כמתה מחמת מלאכה אבל פפא בר אבא שהוא משונה וכבד משאר בני אדם סתמא אין שאול לו ולפי׳ י״ל כגון פפא בר אבא אכולהו קאי מדקאמר בסמוך דא״ל אי לאו את הוה יתבינן פורתא וקיימין משמע דאם היה נשבר היו חייבין ומיהו לפי המסקנא דמשני דבהדי דקסמך עלייהו אין צריך לפרש [ט] דחייב אלא אחרון בלבד ומתוך כך פטר אחרבעה בני אדם שישבו על ספסל אחד של אלמנה ושברוהו והר״ר עזריאל חייב לשלם ור״ת מפרש דנקט פפא בר אבא משום דקאמר בסמקנא דאכו כגופו דמי ולוקא פפא בר אבא שהוא אדם כבד ומתוך כבדו מוגען לעמוד אבל אחר בני אדם שאין כבידין כל כך ואין סמיכתן מעכב מלעמוד אינהו נמי פשעו שלא עמדו וכולן חייבין ולפי זה צריך לומר דרב פפא עלמא בא לתרץ מה שהקשה ותו ליבא:

מאי

מסורת הש״ס

א) לקמן מג: [ע״ש], ב) [לעיל ה: וש״נ], ג) [סוכה נד. וש״נ], ד) לקמן נא. [תוספתא פ״ו ע״ש], ה) [שמות כב], ו) ל״ל בפרק, ז) [עי׳ תוס׳ זמיס עא: ד״ה וכטריפה ותוס׳ נדה נה. ד״ה שמא ותוספות ערכין ב. ד״ה נפשות], ט) שייך לע״ב, י) עי׳ מהרש״א,

רבינו חננאל

חומר בשור מבאש כו׳. עד מסרו לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש. חומר באש שהאש מועדת מתחילתה מה שאין כן בשור. חומר בבור מבאש שהבור תחלת עשייתו לנזק ומסרו לחרש שוטה וקטן חייב, מה שאין כן באש. חומר באש שדרכה לילך ולהזיק ומועד לוכל בין דבר הראוי לה כגון בין עצים וכיוצא בהן, ובין דבר שאין ראוי לו, כגון כלים וכיוצא בהן, מה שאין כן בבור. ותמא כרבנן דפטרי בנזקי כלים בבור. והאי דלא תני שהשור חייב בו את הכלים מה שאין כן בבור, שיירה כמו ששייר הטמון שחייב בו השור מה שאין כן באש. זה מפורש בפרק הכונס צאן לדיר, משנה המדליק את הגדיש והיו בו כלים ר׳ יהודה אומ׳ ישלם כל מה שבתוכו, וחכמ׳ אומרי׳ אינו משלם אלא גדיש שלחטין כו׳. ושייר נמי חומר בשור שחייב בו שור פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור. עיקרו בפ׳ שור שנגח את הפרה דגרס׳ התם שור פסולי המוקדשין אדם ושור חייבין ובור פטור, מאי טעמ׳ אמ׳ קרא והמת יהיה לו, במי שהמיתה שלו, יצא זה שאין המיתה שלו. הני הוו שיורא, אבל דש בנירו לא הוי שיורא דשמעינן ליה מדקתני ודרכו לילך ולהזיק. **ודברין פשוטין הן,** ולא הוצרכנו לכתבם בלשון קצרה אלא להיותם נוחים לעמוד בהן המפרש להיותם בידו כללות. **פיס׳** הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כו׳. ת״ר הכשרתי מקצת נזקו, חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. פי׳ היה הבור חפור ט׳ טפחי׳ והוספתי לו טפח, נתחייבתי לשלם נזק כאלו אני חפרתי הבור כולו. וזהו כיצד זה חפר בור ט׳ כו׳, ודלא כר׳ דתניא החופר בור ט׳ טפחי׳ ובא אחר והשלימו לי׳ טפח׳ האחרון חייב. ר׳ אומ׳ אחר אחרון למיתה אחר שניהן לנזקין. ואוקמה ר׳ פפא למיתה ודברי הכל. פי׳ מרבה בחבילות, מרבה חבילי עצים לחזק הדליקה.

עין משפט נר מצוה

פט א מיי׳ פ״ח מהל׳ מזקי ממון הלכה ח סמג עשין טו:

צ ב מיי׳ פי״ב שם הלכה ח:

צא ג ד מיי׳ שם הלכה יב סמג עשין סח טור ש״ע ח״מ סי׳ תי סעיף טו:

צב ה מיי׳ פ״ד שם הלכה ז סמג עשין שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלו סעיף ז:

צג ו מיי׳ פ״ו מהלכות חובל ומזיק הל׳ יד ועיין במ״מ מ״ש בזה סמג עשין ע טור ש״ע ח״מ סי׳ שפג סעיף ד:

גליון הש״ם

גמ׳ לאתויי כלים. עי׳ לעיל ה ע״ב תוס׳ ד״ה מי שדים: תוס׳ ד״ה שהשור כו׳ וא״ת ל״ל. עי׳ תשובת ח״ל סי׳ קלו: **בא״ד** ואי משום וכו׳. עי׳ זמיס דף עא ע״ב תוס׳ ד״ה וכטריפה:

מאי קעביד. בכולה שמעתין ל״ל מאי קעביד טפי מאחריני ויתלם כל אחד חלקו ואין לומר דליפטר דתניא פרק הפרה (לקמן נח.) אחד המוקק בור לי׳ ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשים כולם חייבין אע״ג דבלאו איהו הוה מתה מיהו בזה צריך לדקדק וכי בשביל שהשליך אים עץ בתוך אש גדולה יתחייב הא לא דמי אלא לאחד שחופר בור ר׳ ובא אחר והשלימו לי״א:

כולן פטורין. ויש לראשון כדי להמית דבשאין בו כדי להמית אפילו לרבנן אחרון חייב כדמוכח בפ׳ כל הנשרפין (סנהדרין דף עח.):

ישלימנה. בעל הבור ישלם אין לדרוש ישלם ישלים אבל ישלמנה משמע שהבהמה עצמה ישלם וזה אי אפשר שכבר מתה לפיכך יש לדרוש ישלימנה:

לא ישלם. אע״ג דקרא בשור כתיב דפטור מאונסין מ״מ מדכתיב עד הטרפה לא ישלם יש ללמוד דהיכא דישלם לא ישלם כלום בשביל הטרפה עצמה:

הא משום דממילא בו׳. כלומר מחד מינייהו לא אתיא אבל מתרוייהו אתיא במה הלד ולא חש להאריך ולדקדק בזה:

לא נצרכא אלא לפחת נבילה. אע״ג דבפ׳ המניח (לקמן לד.) אמרינן כיתשה כשעת העמדה בדין משום דקרנא דתורא קבילא בי׳ התם משום דלא מתה ויש לו להמתין עד שתתרפא אבל הכא מיד היה לו למוכרה:

יביא

אי דבלאו איהו לא אזלא פשיטא אלא דבלאו איהו אזלא מאי קא עביד מתקיף לה רב פפא והא איכא הא דתניא [א]ה׳ שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושברו האחרון חייב ואמר רב פפא כגון פפא בר אבא היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא איתבר פשיטא אלא דבלאו איהו נמי איתבר מאי קעביד סוף סוף מתניתא היכא מתרצא לא צריכא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי והשתא איתבר בחדא שעה [ב]דאמרי ליה אי לאו את הוי יתבינן טפי פורתא וקיימין [א] ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר לא צריכא [ג]דבהדי דסמיך בהו תבר [ב] פשיטא מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי [ד] קמ״ל דכחו כגופו דמי דכל היכא דגופו תבר כחו נמי תבר ותו ליכא והא איכא הא דתניא [ה] הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה ומת כולן פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו בקטלא לא קמיירי ואיבעית אימא בפלוגתא לא קמיירי ולא והא אוקימנן דלא כרבי דלא כר׳ וכרבנן מוקמינן כר׳ יהודה בן בתירא ולא כרבנן לא מוקמינן: חבתי בתשלומי נזקו תנינא להא דתנו רבנן [ג]תשלומי נזק [ה]מלמד [ג] שהבעלים מטפלין בנבילה מנא הני מילי אמר ר׳ אמי דאמר קרא [1]מכה נפש בהמה ישלמנה אל תקרי ישלמנה אלא ישלימנה רב כהנא אמר מהכא [2]אם טרף יטרף יביאהו עד הטרפה לא ישלם עד טרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם חזקיה אמר מהכא [3]והמת יהיה לו לניזק וכן תנא דבי חזקיה והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר אביי אי ס״ד נבילה דמזיק הויא ליכתוב רחמנא שור תחת השור ולישתוק והמת יהיה לו למה לי ש״מ לניזק וצריכא דאי כתב רחמנא מכה בהמה ישלמנה משום דלא שביחא אבל טרפה דשביחא אימא לא צריכא ואי אשמועינן טרפה משום דממילא אבל מכה בהמה דבידים אימא לא ואי אשמועינן הני תרתי הא משום דלא שביחא והא משום דממילא אבל והמת יהיה לו דשביחא ובידים אימא לא ואי אשמועינן המת יהיה לו משום דממונא קא מזיק אבל הכא דבגופא מזיק אימא לא צריכא א״ל רב כהנא [ד]לרב אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו הא לאו הכי הוה אמינא נבילה דמזיק הויא השתא אי אית ליה לדידיה כמה טריפות יהיב ליה דאמר מר [4]ישיב [ה]לרבות שוה כסף ואפילו סובין דידיה מבעיא לא נצרכא אלא [ו]לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טרף יטרף יביאהו עד יביא

[1] אי דבלאו איהו לא אזלא פשיטא. אין זו הכשרתי במקצת נזקו אלא כל נזקו ולא דמי להשליש בור לעשרה דלעש״ג דקי״ל בור ט׳ דלא עבדי מיתה נזקין מיהא עבדי וסייע הראשון בהגרמת מיתתו ואילטריכא למיתני לאחרון חייב: **מאי קעביד.** ואינו חייב כלום: **מרבה בחבילות.** שריבה חבילות זמורות בהדלקה של חבירו וקירבה ע״י החבילות לגדיש אחרים שהיה בדין שיהא הוא חייב ולא הראשון [1]: **פשיטא.** ולמה הוה לן למיתנייה הרי הראשון לא סייע כלום לכל מה דשביק ליה מעמיא ואזיל אבל חופר בור תשעה רוב מיתתו הוא עושה אלא האחרון מקרבה: **לגון פפא בר אבא.** שהיה בעל בשר: **פשיטא.** דלא דמי לבור שהראשון גרם נזקין והרג חליו או רובו אלא משום הכי הוא דמפטר דאמר ליה אי לאו אתה הוה מתזיק ולא הוה מיית אבל אלו לא שברו כלום כל זמן שלא בא זה: **מתניתא.** דספסל: **היכא מיפרלא.** הואיל ומותבת הכי אבל מוסר שורו ומרבה בחבילות לא מתנייתא ניהו אלא מסברא הוו מקשי להו: **דבלאו איהו הוה מיתבר בתרי שעי.** ולהכי אלטריך למיתנייה לאשמועינן דאפי׳ הכי חייב ומיהו בהדי ההיא דחופר בור לא מצי למיתנייה דתהוי הך כהכשר במקצת נזקו דמתני׳ דהאי לא מקצת נזק הוא אלא כל נזק שהראשונים לא התחילו לשברן כי היכי דחופר בור ט׳ הזיקתו הבל חוס של ט׳ והבל חוס של י׳ הרגו: **ולימא להו אי לאו אתון בדידי.** לחוד לא הוה מיתבר ואתם כשישבתם היה לכם לעמוד ומדלא עמדתם אתם כמוני שברתם וגבי משליש בור לעשרה ליכא לאקשויי הכי דמאי הוה ליה לקמא למיעבד: **לא צריכא דבהדי דסמיך עלייהו.** [2]לעולם דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל ודקאמרת פשיטא לא צריכא דלא יאב עליו אלא עמד על רגליו ונסמך עליהם ואתא לאשמועינן דכחו כגופו דמי: **סמך בהו.** נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד. ליתנא אחרינא דזגא מזגא גרסינן כדאמרינן בעלמא חזי למיזגא עליה (שבת דף מח.): **פטורין.** שאין ידוע על ידי מי נהרג: **שקירב מיתתו.** ופלוגתייהו דרבי יהודה בן בתירא ורבנן מפ׳ בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין (דף עח.) ר׳ יהודה סבר כי יכה כל נפש אדם כתיב[3] דמשמע כל דהו נפש ורבנן סברי כולה נפש משמע והיינו הכשרתי במקצת נזקו דומיא דחופר בור שהראשון הזיק והאחרון הרג: **דלא כרבי ורבנן מוקמינן.** דהלכה כרבים: **בנזקו לא קפני.** דליהוי משמע שישלם שור גמור חי והוא יטול את הנבילה: **אלא בשלומי נזקו.** דמשמע השלמה שיטול ניזק את הנבילה וזה משליש לו מה שפחתתו מיתה: **תשלומי נזקו מלמד בו׳.** לשון השלמה משליש לו לניזק: **הבעלים מטפלין בנבילה.** כלומר נוטלין את הנבילה: **ישלימנה.** משמע שישלם המותר: **יביאהו עד.** דריש השתא הכי אם טרוף יטרף השור בפשיעתו של שומר שכר דהאי קרא בשומר שכר כתיב כדאמרינן בהשואל (ב״מ דף לד:) פרשה שנייה נאמרה בשומר שכר יביאהו עד הטרפה שלם כל דהיזק עד דמי הטרפה אבל דמי הטריפה עצמה לא ישלם דניזק מטפל וטורח בנבילה למוכרה: **אי ס״ד נבילה דמזיק.** והאי והמת יהיה לו למזיק קאמר: **ונשקוק.** קרא מייתי דלא אלטריך להכי דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא: **לניזק.** שיטלנו בדמים ועליו ישלים המזיק: **מכה בהמה לא שביחא.** שיהא אדם מזיק בהמה של חבירו לפיכך לא החמיר עליו הכתוב לטרוח במכירת הנבילה: **טריפה דממילא.** שהשאב טרפה והשומר לא נתכוון אמטו להכי חס רחמנא עליה דלא למיטרח בנבילה: **דבידים.** קא מזיק אימא על המזיק לטרוח בנבילה ומשלם הדמים קמ״ל: **והמת יהיה לו.** משמעי בשור נגח דשביח ובידים הוא ממש [4] (שהשור) שהוא [5] (ממונו של מזיק) נתכוון להזיק: שומר שכר שפשע ונטרפה על ידי זאב כנזקי גופו חשיב ליה שהרי היה עליו לשומרה: **השתא אי הוו ליה טריפות.** למזיק כשיעור כל דמי נזקו הוה יהיב ליה בעל כרחיה דניזק דאמר מר ישיב לרבות כו׳ דידיה מיבעיא: **לא נצרכא.** הא דכתב קרא דניזק מטפל בנבילה: **אלא לפחת נבילה.** דהכי אמר רחמנא דמשעת מיתה קאי ברשותיה דניזק ואם הסריח ופחתה דמים משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין פסידא דניזק הוא ומשלם ליה מזיק מה שהנזק הוי יתר על הדמים שהיתה נבילה שוה בשעת מיתה:

ופטור

עין משפט נר מצוה

צד א ב ג מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ שפח:

צה ד מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח ושמירת נפש הלכה ו סמג לאוין קפג:

צו ה מיי׳ פ״ז מהל׳ מזקי ממון הלכה יג סמג עשין סח טור ש״ע ח״מ סי׳ תג סעיף ג:

צז ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

מוסף רש״י

הכוהו עשרה בני אדם כו׳ כולן פטורין. דבעינן שיכה כל נפש אדם, כל הנפש ואין כאן מכה כל הנפש, ופטורים ממיתה (לקמן כז.). **תשלומי** נזק מלמד **שהבעלים מטפלים בנבילה.** תנא דבריתא דריש ליגנא דמתניתין דתנן משלם תשלומי נזק במיטב שאדם ותנא עלה בברייתא דהאי דנקט תנא דמתני׳ תשלומי נזק ולא תנא משלם את הנזק, לאשמועינן אתא שהנזק נוטל את נבילתו ומטפל בה ומוכרה והמזיק משלם עליה מה שחייבתו תורה, אם פחתה אי ואם מועד הכל (כתובות מא.) שמתן לו הנבילה של בהמתו שמתה על ידי זה שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם דמיהן (ב״מ צז.). **ישיב.** כסף ישיב לבעלין, דהוה ליה למיכתב בעל הטור ישלם כסף לבעלין, ישיב דכתב רחמנא למה לי, הואיל וכבר כתיב ישלם, לרבות כל הטבות (לעיל ז.).

רבינו חננאל

ואקש׳ וכי אין מכשיר מקצת נזק וחייב בכל אלא זה. והתניא ה׳ שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו, ובא אחר וישב עמהן ושברו, אחרון חייב. ואתינן לדחוייה כדדחינן מסר שורו לה׳ בני אדם ומרבה בחבילות, ואוקימנא דזגא מיזגא ובלא איהו לא מיתבר. מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי, קמ״ל. אוקימנא להא דת״ר הכשרתי מקצת נזקו כר׳ כרבנן ודלא כר׳. ואקשי׳ והתניא הכוהו ר׳ בני אדם בי׳ מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין. ר׳ יהודה בין בתירה אומ׳ אחרון חייב שקירב מיתתו. תנה ר׳ יהודה בין בתירה סבר המכשיר במקצת נזק חייב בכולו, נוקמיה לדידיה. ומפרקינן דחינן לה מיחידאה ומוקמינן לה כרבים שפיר, אבל לדחוייה מרבנן ולוקמה כר׳ יהודה בן בתירה דהוא יחיד, לא. **פיס׳ חבתי בתשלומי נזקו.** דייקינן ממתני׳ שאינו חייב בכל הנזק אלא בתשלומו, כגון הא דתניא תשלומי נזק מלמד שהבעלין מטפלין בנבילה. ואפיקה ר׳ אמי ממכה בהמה ישלמנה, דריש ביה ישלימנה. רב כהנא מפיק לה מיהא הטרפה לא ישלם, כלומ׳ מה שהיתה שוה עד

מסורת הש״ס

א) נקמן כו: סנהדרין עח., ב) [תוספת׳ פ״ב], ג) [נקמן טו. נג.]. ד) כ״מ לרבא וכן הוא בתסר״י ועי׳ כ״מ, ה) [נעיל ז. וש״נ], ו) שיך לע״ח, ז) ע״כ שיך לע״ח, ח) [ויקח״ כד], ט) רש״ל מ״ז,

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: ויקרא כד יח
2. אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם: שמות כב יב
3. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לו
4. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

גליון הש״ם

גמרא קמ״ל דכחו כגופו. לקמן דף יז ע״ב:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר). תפ״מ וכ״כ הרמב״ם ל״ג ולימא עד ל״ל: [ב] שם פשיטא. כ״כ הרמב״ם ל״ג כאן אלא קודם ל״ל. (ועי׳ בהגר״א סימן שפח): [ג] רש״י ד״ה לא צריכא כו׳ לעולם כו׳ כ״כ רש״י מפרש דקושית ולימא כו׳ קאי גם אדישא דאף דבלאו איהו לא מיתבר כלל דאי אדסמיך ליה מאי קאמר דבהדי כו׳ מבר כו׳ קמ״ל כו׳ ל״ל כלל אף שבבר על ידם לבד ובתרתי שעי. אבל אי קאי אדישא ע״כ צריך שבירתו גם כן וקמ״ל דאף שבבר בסמיכה חי״ם פשיטא מהו דתימא כו׳ חי״ם הש״י לעולם כו׳ ודקאמרת כו׳ והוא תירוץ על קושיא שניה פשיטא ועל קושיא הראשונה ולימא תירץ הש״י בד״ה סמך כו׳. אבל הטור פי׳ דקאי רק אדסמיך לא צריכא דבלאו כו׳:

רבינו חננאל (המשך)

שנעשית טרפה לא ישלם). רב חזקיה אמ׳ והמת יהיה לו, לניזק. וכן תנא דבי חזקי׳. ואסיק׳ אי סלק׳ דעת׳ נבילה דמזיק הוי ליכתו׳ רחמ׳ שלם ישלם שור תחת השור ולישתוק. והמת יהיה לו למה לי, ש״מ (למזיק) [לניזק].

---

[1] וכ״פ הרי״ף בשאילתות בשמות כב׳ יב׳, וז״ל ׳כלומר מסריחה שווה עד שנעשת טריפה לא ישלם, אלא ישלים עכשיו עליה שתשוה כמו שהיתה שוה משיקרא׳

יביא עדים שנטרפה באונס. ואיסי דורש בפרק האומנין (ב"מ פג.) אין רואה הא יש [1] רואה יביא עדים שנטרפה ופטור דמשמעות דורשין איכא ביניייהו: **יביא** ארורה לב"ד. פי' שמתה בלא ברכה ואין דגרא עדורה כמו אחת מהנה לא נעדרה (ישעיה לד) ובקונטרס גרים עדורה כמו יאכל עד:

בשאלתות דרב אחאי [2] גרי'

אמר שמואל אמר לי אבא ולא כפ"ה דפירש דמנהג דיינין כך הוא:

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. פ"ה אין שמין הנבילה והטבריס לבעלים שיחזיר הגנב הפחת אלא ישלם בהמה שלימה וכלים מעולים והטבריס שלו ואע"ג דקיימא לן שיב לרבות שור כסף ככסף ואפי' סודין גנב וגזלן שאני משום דכתיב אשר גזל כעין שגזל הלכך גריך להחזיר הגזילה או דמיה ולא סודין וכן משמע בירושלמי מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן א"ר אבא בר ממל חייס שנים ישלם ולא מתים עד כדון גניבה גזילה מנין א"ר אבא בר ממל והשיב הגזלה אשר גזל כאשר גזל והיינו טעמא דגנב וגזלן קנו מיד כשהוליאו מרשות בעלים אבל מזיק לא נתחייב אלא כמו שהזיק וה"ט דמ"ד אף לשואל כיון דחייב באונסין נמצא שקנאו משעה שהוציא מיד הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב וגזלן [3]:

דקא מטהרת לה מראשון. פירוש

שפופרת י"ד של נקבה

מראשון והדמים שתראה בט"ו יהיו טהורין וא"ת ואמאי לא יהיו טהורים דלמא ביום ראשון יצא ראשו או רובו ואפי' לא יצא דלמא הוא זכר וי"ל דלא מצי למיסרי מספק ספיקא דהוו תרי קולי דסתרי אהדדי אשם תראה יום מ"א תשתרי נמי מספק ספיקא דשמא לא יצא רובו ביום ראשון ואפי' יצא רוב דלמא נקבה היא והשתא בתחילה התרנו משום דשמא זכר השתא נתירנו משום שמא נקבה הרי ממה נפשך נעשה איסור וכה"ג תנן בהמפלת (נדה כט.) תשב לזכר ולנקבה ולנדה אע"ג דכל איסור באפי נפשיה הוי ספק ספיקא: **דאין** מקצת שליא בלא ולד. וא"ת לר"א דאמר חוששין משום דאין מקצת שליא בלא ולד אבל אם היה מקצת שליא בלא ולד לא היתה חוששת ה"ד אי ברה"ר אפי' בחד ספיקא מטהרי ואי ברה"י אפי' בספק ספיקא נמי טמא דהא תנן (טהרות פ"ו מ"ד) כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפי' ספק ספיקא טמא וי"ל דשמעתין איירי לענין לאוסרה לבעלה:

שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה. פי' אסורה אפי' מה שבפנים דשמא באותו מקצת שיצא יצא ראשו של ולד והוי כולו כילוד ולא קרינן ביה כל בבהמה תאכלו דאם יש מקצת שליא בלא ולד היה לנו להתיר מטעם ס"ס תימה דסוגיא דהכא מוכח דשרי ר' אלעזר בשליא שיצתה מקצתה אי הוי ס"ס באכילה ובסוף בהמה המקשה (חולין עז:) משמע דאפילו בס"ס אסר רבי אלעזר דעל הך משנה דשליא שיצתה מקצתה קאמר ר' אלעזר לא שנו אלא בשאינו קשורה בולד אבל קשורה בולד אין חוששין לולד אחר ובשאין קשורה ע"כ לא הוי אלא ס"ס כדקתני בברייתא דקתני התם שמא נימוח שפיר של שליא כו' וא"כ בשאין קשורה תשתרי דשמא אין שם ולד אחר ואפי' יש שם ולד אחר שמא לא יצא רובו וי"ל בברייתא דקתני התם שמא כו' מיירי בשליא של אחר ולד ור' אלעזר איירי בשליא שקודם הולד דודאי יש שם ולד אחר כשאין קשורה בה כדאמרינן בהמפלת (נדה דף כו:) דלא אמרינן תולין את השליא בולד אלא בשליא הבאה אחר הולד ועוד י"ל דהתם אסרי בס"ס גזירה מקצת אטו כולה כדאמרינן בשמעתין: **בסימן** ולד באשה [בך] סימן ולד באשה ומתני' לא מייירי אלא בבהמה ויש לומר משום דבאשה פשוט לו יותר מבבהמה דהרי שפיר שהוא סימן ולד באשה ולא בבהמה כדתנן בהלוקח (בכורות דף יט:) סימן ולד בבהמה שליא ובאשה שפיר ושליא:

ופטור. דשומר שכר פטור באונסין כדכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב): **יביא עדודה.** גזילה: **נב"ד.** לשומה כמה היא שוה והכי משמע קרא יביאהו עד יביא העדודה כדכתיב דהיינו שלא כדמתרגמינן עדאה. מפי מורי: **מאי נאו בהא קמיפלגי.** דבאונסין הא ודאי לא פליג אבא שאול דאמר דאפי' נטרפה באונס יהא חייב דאין שומר שכר חייב באונסין אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר תשלומין יביא עדודה ויוסיף מביתו על הדמים שהיא שוה בשעת מיתה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהשתא אי אית ליה גזילות אחרנייתא יהיב ליה כל שכן הא אלא לפחת גזילה אתא וא"ק דלא מפיק ליה להך דרשה סבר פחת גזילה דמזיק הוי הלכך לא מצי לאוקמי לקרא להך דרשה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהא תניא ישיב לרבות שור כסף: **בטורח גזילה.** להביאה ממקום שמתה שם [1] (למקום שהיתה שם) אבא שאול סבר על המזיק הוא: **והתניא.** בגיותא: **כסף ישיב לבעליו והמת.** משמע שאף המת יביב לבעליו: **ואגודא.** שפת הבור: **בדנפשיה קא טרח.** וריוח דנפשיה קא עביד דשייס ליה לגיזק בדמי יתירי ולמה לי קרא דומתה: **בשורא.** קורה: **בדברא.** בשדה ואע"ג שמחוסר הבאה לעיר נמכר בזול: **אמר שמואל.** מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אלו אין שמין הנבילה והטבריס לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והטבריס שלו: **אלא לגזקין.** שמין כדכתיב ומת יהיה לו: **ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי.** רב: **אף לשואל שמין.** ומגיזקין קאי: **או דלמא אף לשואל אין שמין.** והאי אף אגנב וגזלן קאי: **מדאמרי ליה רב להבא ורב אסי.** בגבא מציעא בפ' השואל (דף לו:): **שליא שיצאה בו.** דקי"ל [2] המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכה [3]: **מונין לה מן הראשון.** דמיום ראשון טמאה ואפי' הוא לידה יבשתא: **לחומרא.** דמטמאין טהרות שנגעה בראשון משעת יציאת שליא: **דקא מטהרת לה מראשון.** שתהא שפופרת י"ד של נקבה עם יום הראשון שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מנייא משני לא חיילא ימי טהרה עד למחר: **חוששת.** לטמא טהרות שנגע בראשון: **מימנא לא ממנינא.** שבועיים דנקבה אלא משני: **מאי קמ"ל.** עולא דאמר חוששת: **דאין מקצת שליא בלא ולד.** ומש"ה חוששת שמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרינן במסכת נדה (דף כח.) יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו ומיימנא ודאי לא מנייא מראשון דשמא לא נפק רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא הוה חיישינן לטמא טהרות דכולי האי לא חיישינן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא: **שליא.** של בהמה: **שיצאה מקצתה.** קודם שחיטת הבהמה: **אסורה.** כולה ואע"פ שאין בה ולד: ה"ג **סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה.** כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח וחיישינן שמא באותו מקצת שיצא קודם שחיטה היה רובו של עובר וקיימא לן [4] יצא רובו ה"ז כילוד ואינו ניתר בשחיטת האם: דיש

פטור. דשומר שכר פטור באונסין כדכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב): **יביא עדודה.** גזילה: **נב"ד.** לשומה כמה היא שוה והכי משמע קרא יביאהו עד יביא העדודה כדכתיב דהיינו שלא כדמתרגמינן עדאה. מפי מורי: **מאי נאו בהא קמיפלגי.** דבאונסין הא ודאי לא פליג אבא שאול דאמר דאפי' נטרפה באונס יהא חייב דאין שומר שכר חייב באונסין אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר תשלומין יביא עדודה ויוסיף מביתו על הדמים שהיא שוה בשעת מיתה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהשתא אי אית ליה גזילות אחרנייתא יהיב ליה כל שכן הא אלא לפחת גזילה אתא וא"ק דלא מפיק ליה להך דרשה סבר פחת גזילה דמזיק הוי הלכך לא מצי לאוקמי לקרא להך דרשה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהא תניא ישיב לרבות שור כסף: **בטורח גזילה.** להביאה ממקום שמתה שם [1] (למקום שהיתה שם) אבא שאול סבר על המזיק הוא: **והתניא.** בגיותא: **כסף ישיב לבעליו והמת.** משמע שאף המת יביב לבעליו: **ואגודא.** שפת הבור: **בדנפשיה קא טרח.** וריוח דנפשיה קא עביד דשייס ליה לגיזק בדמי יתירי ולמה לי קרא דומתה: **בשורא.** קורה: **בדברא.** בשדה ואע"ג שמחוסר הבאה לעיר נמכר בזול: **אמר שמואל.** מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אלו אין שמין הנבילה והטבריס לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והטבריס שלו: **אלא לגזקין.** שמין כדכתיב ומת יהיה לו: **ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי.** רב: **אף לשואל שמין.** ומגיזקין קאי: **או דלמא אף לשואל אין שמין.** והאי אף אגנב וגזלן קאי: **מדאמרי ליה רב להבא ורב אסי.** בגבא מציעא בפ' השואל (דף לו:): **שליא שיצאה בו.** דקי"ל [2] המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכה [3]: **מונין לה מן הראשון.** דמיום ראשון טמאה ואפי' הוא לידה יבשתא: **לחומרא.** דמטמאין טהרות שנגעה בראשון משעת יציאת שליא: **דקא מטהרת לה מראשון.** שתהא שפופרת י"ד של נקבה עם יום הראשון שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מנייא משני לא חיילא ימי טהרה עד למחר: **חוששת.** לטמא טהרות שנגע בראשון: **מימנא לא ממנינא.** שבועיים דנקבה אלא משני: **מאי קמ"ל.** עולא דאמר חוששת: **דאין מקצת שליא בלא ולד.** ומש"ה חוששת שמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרינן במסכת נדה (דף כח.) יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו ומיימנא ודאי לא מנייא מראשון דשמא לא נפק רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא הוה חיישינן לטמא טהרות דכולי האי לא חיישינן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא: **שליא.** של בהמה: **שיצאה מקצתה.** קודם שחיטת הבהמה: **אסורה.** כולה ואע"פ שאין בה ולד: ה"ג **סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה.** כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח וחיישינן שמא באותו מקצת שיצא קודם שחיטה היה רובו של עובר וקיימא לן [4] יצא רובו ה"ז כילוד ואינו ניתר בשחיטת האם: דיש

יביא עדים שנטרפה באונס ופטור אבא שאול אומר יביא עדודה לב"ד מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר פחת גבילה דניזק הוי ומר סבר דמזיק הוי לא דכ"ע דניזק והכא בטורח גבילה קמיפלגי והתניא אחרים אומרים [1] מניין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו ת"ל [2] כסף ישיב לבעליו והמת אמר ליה אביי לרבא האי טורח גבילה ה"ד אילימא דבבירא שויא זוזא ואגודא שויא ארבע כי טרח בדנפשיה טרח א"ל לא צריכא דבבירא שויא זוזא ואגודא נמי שויא זוזא ומי איכא כה"ג אין דהא אמרי אינשי כשורא במתא בזוזא כשורא בדברא בזוזא [3] אמר שמואל אין שמין [4] לא לגנב [5] ולא לגזלן אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי איבעיא להו ה"ק אף לשואל שמין ואבא מודה לי או דלמא ה"ק ואני אומר אף לשואל אין שמין ואבא מודה לי ת"ש [6] דהוא גברא דשאיל נרגא מחבריה תברה אתא לקמיה דרב א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא ש"מ אין שמין אדרבה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי [7] ושתיק ש"מ שמין איתמר אמר עולא א"ר אלעזר [8] שמין לגנב ולגזלן רב פפי אמר אין שמין והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן [9] אבל לשואל שמין בדרב כהנא ורב אסי ואמר עולא א"ר אלעזר שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני [10] מונין לה מן הראשון א"ל רבא מה דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מטהרת לה מראשון אלא אמר רבא [11] לחוש חוששת מימנא לא ממניא אלא לשני מאי קמ"ל [12] דאין מקצת שליא בלא ולד תנינא [13] שליא שיצתה מקצתה [14] אסורה באכילה סימן ולד באשה סימן ולד בבהמה אי ממתני' הוה אמינא

מסורת הש"ס

(א) לקמן לד., ב) ב"מ לו:, ג) [עי' תוס' ב"ב סב. ד"ה ומודה], ד) [עי' תוספות לקמן סח. ד"ה מה. ותוס' ב"מ לו: לז. ד"ה זלזן], ה) מולין סח. עז., ו) [רש"ל מ"ז], ז) [נדה כד:], ח) [סס כו.], ט) [עי' כתובות מו:], י) ס"א לאייה. רש"ג, כ) [פ' אמור סי' קיא], ל) [וער' תוס' ב"מ לו: ד"ה זיל שלים],

תורה אור השלם

1. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

גליון הש"ם

גמ' דאין מקצת שליא בלא ולד. עיין נדה יח ע"א תוס' ד"ה שליא בבית:

מוסף רש"י

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין. דלמקין הוא דשמין את הנבילה לניזק ומוסיף עליה מזיק עד שמגיעים לו מזקו, אבל גנב וגזלן שנטלו בהמה ומתה או נחבשה, אין שמין את הנבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא (לקמן צד.). **תברה.** בפשיעה (ב"מ צו:). **דינא הכי.** שישלם לו כלי עשוי ומתוקן, והתקן גבי ניזקין תשלומי מזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה, שמין לו הנבילה של בהמתו שמתה ע"י זה שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם דמיהן, הכי נמי ישומו לו שברי הראשון ועליהן ישלם דמיו חוץ ילך ויטרח ויקנה לו כלי אחר (שם צז.). **שליא שיצאתה מקצתה אסורה באכילה.** אפילו מה שהיה בפנים בשעת שחיטה, לפי שהשליא סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה, ומחיישינן דלמא בהמה מקצת דנפיק יצא הראשה והוי כילוד הלכך כולה אסורה דשדינן לה בתר דיש (חולין עח.).

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ו מהל' מזקי ממון הל' יג סמג עשין סח טור ש"ע ח"מ סימן תג סעיף ג:

צט ב מיי' פ"ח מהל' גניבה הל' טו ועיין בהשגות וכמ"מ סמג עשין עח טור ש"ע ח"מ סי' שנד סעיף ה:

ק ג מיי' פ"ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה טו סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סי' שסב סעיף יג.

קא ד מיי' פ"ח מהל' שאלה ופקדון הלכה ג סמג עשין לב טוש"ע ח"מ סי' שדמ סעיף ב:

קב ה ו מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הלכה טו סמג לאוין קיח ועשין רמג טור ש"ע י"ד סי' קלד סעיף ו:

קג ז מיי' פ"ה מהלכות מאכלות אסורות הל' יג סמג לאוין קלו:

רבינו חננאל

נימא פחת גבילה תנאי היא, דתניא אם טרף יטרף יביאהו עד, יביא עדים שנטרפה באונס ופטור, אבא שאול אומ' יביאהו עד, יביא אדורה לב"ד. פי', יביא הגבילה בב"ד לשומה לניזק בתשלומין, ש"מ דכל מה שפחתה הגבלה בין מתה לתשלומין על המזיק. ות"ק חולק ואמ' פחת הגבילה לניזק. ונדחת האי סברא ואוקמוה כולי עלמ' פחת גבילה דניזק הוי ובטורחה גבילה פליגי. ת"ק סבר טורח גבילה דניזק ואבא שאול שאמ' יביאהו לב"ד סבר על המזיק להיטרח ולהביאו. **והתניא אחרים אומ' מניין שעל בעל הבור להעלות שור** מבורו כו'. וקיימא הא דאחרים כאבא שאול. דאוקימנא דבבורא שויא זוזא [ואגודא שויא זוזא], וכדאמרי אינשי כשורא במתא בזוזא ובדברא בזוזא. אמ' [שמואל] **אין שמין לו לגנב כו'.** פי' כגון שגנב ראובן משמעון כלי או גזל ושברו או בעלי חיים ומתו או נשברו אין שמין השבר וממלא לו הדמים שהיה שוה מקודם שבירתו, אלא משלם לו כלי כעין הכלי שגנב או גזל וכן בהמה, והשבור נוטלו הגנב או הגזלן. ואסיק' כי הא דגרסי' בפ' השואל פרה מחבירו דהתוא דשאיל נרגא מחבריה. תבריה, אתא לקמיה דרב אמ' ליה שלים ליה נרגא מעליא. אמ' ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי, ושתיק. ש"מ שמין. **והילכת'** אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לשואל. כיון שהזכיר שמרועות דעולא משלימם. **אמר עולא אמר ר' אלעזר** שליא שיצאת מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני מונין לה מן הראשון. פי' ד' ימי טומאה לזכר וי"ד לנקבה מונין מן היום הראשון. ואקשי' עליה האי חומרא, קולא הוא דקא חשבת לילדת מיום ראשון והיא לא ילדה אלא בשני ותטהרנה בח' שהוא ז' ליום ב' ועדיין טמאה היא היום כולו. ופירק רבא לחוש לטומאה חדשה, אבל למנות ז' לזכר וי"ד לנקבה משני מונין. ומה בא עולא להודיענו דאין מקצת

גזירה מקצתה אטו כולה. לאו דוקא דאיך נוכל לנעשות להתיר כולה שגם ביציאת מקצתה היולדת אסור מדאורייתא ולא קאמרינן גזירה מה שבפנים אטו מה שבחוץ ועוד אי גזרינן אטו כולה באשה נמי לגזור אלא י"ל דאטו רובא קאמרינן דאי שרית ביציאת מקצת מה שבפנים משום כל דיש מקצת שליא בלא ולד וגזירה מקצתה אטו כולה קמ"ל ואמר עולא אמר רבי אלעזר [א]בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו וכן [ב]תני רמי בר חמא מתוך שנאמר [1]פדה תפדה יכול אפי' נטרף בתוך ל' יום ת"ל [ג]אך חלק ואמר עולא א"ר אלעזר [ד]בהמה גסה נקנית במשיכה והא אנן תנן במסירה הוא דאמר כי האי תנא דתניא וחכ"א [ה]זו וזו במשיכה ר"ש אומר זו וזו בהגבהה ואמר עולא אמר ר' אלעזר [ו]האחין שחלקו מה שעליהן שמין ומה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין אמר רב פפא פעמים אף מה שעליהן אין שמין [ז]משכחת לה בגדול אחי דניחא להו דלשתמעון מיליה ואמר עולא א"ר אלעזר [ח]שומר שמסר לשומר פטור ולא מיבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר דעלויי עלייה לשמירתו אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם דהשתא גרועי גרעיה לשמירתו נמי פטור שהרי מסר לבן דעת [ט]רבא אמר [י]שומר שמסר לשומר חייב ולא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרועי גרעיה לשמירתו אלא [יא]אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר חייב דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה האי לא מהימן לי בשבועה ואמר עולא א"ר אלעזר [יב]הלכתא גובין מן העבדים אמר ליה ר"נ לעולא אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי לא מיניה [יג]מיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה הכא במאי עסקינן שעשאו אפותיקי כדרבא [יד]דאמר רבא [טו]עשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו [טז]שורו אפותיקי [יז]ומכרו אין ב"ח גובה הימנו מ"ט הא את ליה קלא והא לית ליה קלא לבתר

[א] מנחות לז., [ב] [פסחים ה. וש"נ], [ג] קידושין כה: ב"ב פו:, [ד] ב"מ לו., [ה] [נקמן נו: ב"מ לו:], [ו] [ב"ב קכח.], [ז] [סנ קנז.], [ח] נקמן לג: ב"ב מד: (גיטין מא.), [ט] [עי' תוס' כתובות מט: בד"ה הוא ותוס' נקמן קח: קט. ד"ה לוח], [י] [ועי' תוס' מנחות לז. ד"ה שומע], [יא] [פ"א דקדושין סוף ה"ד],

מוסף רש"י

יכול אפילו נטרף. נהרג, **בתוך ל' יום.** נמי מייב, דאע"ג דכתיב ופדויו מבן חודש תפדה, אפילו הכי הכא איכא למימר אם לא נהרג הוי מי ל' וכבר מעליא הוא (מנחות לז.) כ"א שנטרף, שנולדו לו שימני טריפה כגון ניקב קרום של מוח (ש"מ שם). **והא אנן תנן במסירה.** בעליה מוסרים אותם לנוקח בתפסר לו בשעה כדתניא כילד במסירה כו' אבל משיכה לא מקניא, דאין דרכה בכך להוליכה לפניו (קדושין כה:). **זו וזו בהגבהה.** ולא במסירה ולא במשיכה (שם). **שומר שמסר לשומר פטור.** מכל מה שהיה נפטר אם שמרה הוא עצמו (ב"מ לו:). **ולא מיבעיא כו'.** דפטור מן האונסין ואין לך לומר פשיעה היא זו שמסרה לאחר (שם). **האי לא מהימן לי בשבועה.** שנאנסה (לקמן נו:) ואני אומר שיאנה בילו, או אחלה, או פשע בה (ב"מ לו:). **גובין מן העבדים.** בעל חוב שמת גובה מעבדי יתומים, דכמקרקעי דמי (רשב"ם ב"ב קכח.). **עשה.** לוה, **עבדו אפותיקי.** לבעל חובו, ומכרו. אחרי כן הלוה לאיש אחר (שם מד:). **הא את ליה קלא.** אפסידו לקוחות שנפסידו, **והא לית ליה קלא.** פרע ונעלם ולא ידעו הלקוחות להזהר (שם).

רבינו חננאל (המשך)

לחזור. ואם הוא גדל אחי דניחא ליה להתהלך במלבושין יקרין להיותו נשוא פנים במושב השרים שישמעו דבריו ויאמרו עליו אדם חשוב ויש גם לאחיו בדבריו הנאה, זכה ואין עליו להחזיר. **ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל** בהאשה ניקנת ר' בון פשט כלי רגל וכלי שבת מביאין באמצע וחולקין. אמ' עולא [א"ר אלעזר] שומר שמסר לשומר פטור כו'. רבא אמ' אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר וטרנן שנאנס חייב דאמ' ליה את מהימנת לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה. וקיימ' לן כרבא.

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פי"א מהל' נכסים הלכה י וכפירוש התוס' סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סי' שה סעיף יב:

קה ב מיי' פי"ב מהל' מכירה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קלז סעיף ח:

קו ג מיי' פי"י מהלכות נחלות הלכה ג סמג עשין לו טוש"ע מ"מ סי' רפח סעיף ח:

קז ד מיי' שם פ"ט הלכה טו סמג שם טוש"ע שם בהג"ה:

קח ה ו מיי' פ"א מהל' שכירות הלכה ד ופ"ד מהל' גזלה ואבידה הלכה יא ועיין בהשגות ובמ"מ ובל"מ ובטור סי' שלו ובב"י סמג עשין קח פט טוש"ע מ"מ סי' רלא סעיף כו וסי' שם סעיף ה וסי' שלו סעיף ט:

קט ז מיי' פי"ח מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג עשין לד טור ש"ע מ"מ סי' קיז סעיף ה:

קי ח מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ג:

תורה אור השלם

1. כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיְיָ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָךְ אַךְ פְּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: במדבר יח טו

רבינו חננאל

דיש מקצת שליא בלא ולד וגזירה מקצתה אטו כולה, וכולה כסימן הולד באשה כך סימן הולד בבהמה. **והני מילי לענין אבר** מן **החי.** פי' שליא שיצאת מקצתה ונשחטה הבהמה אותה שליא כולה אסורה באכילה דחיישינן לולד עמה, והילוד אסור ואין אני קורא בה כל שבבהמה תאכלו, שזה כבר נולד והמקצת חשוב ככל וכאילו פירש ואבר מן החי הוא. **אבל לענין טומאה לא חיישינן לולד, קמ"ל. אמר עולא אמר ר' אלעזר בכור אדם שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו,** כי כמת הוא חשוב. **ותניא** כל מי שלא שהא ל' יום באדם הרי זה נפל שנ' ופדוייו מבן חדש תפדה. גרסי' במנחות סוף פ' הקומץ השני איני והתני רמי בר חמא מתוך שני אך פדה תפדה אם בכור האדם שומע אני אפי' נטרף בתוך ל', ת"ל אך חלק וכו'. **אמר עולא אמר ר' אלעזר בהמה גסה נקנית במשיכה.** כמן, כי האי תנא דתניא וחכמ' אומ' זה וזה במשיכה. **ותוב אמרי' האחין שחלקו מה שעליהם שמין, מה שעל נשיהן ועל בניהן אין שמין.** פי' שכבר זכו בהן דתנן בפ' שום היתומין אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו כו'. וכיון דחזא דשקל אחוה מתפוסת הבית ומלביש לאשתו ולבניו, מחל. לפיכך כשבאין לחלוק אין לו

דיש מקצת שליא בלא ולד וגזירה מקצתה אטו כולה קמ"ל ואמר עולא אמר רבי אלעזר [א]בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו וכן [ב]תני רמי בר חמא מתוך שנאמר [1]פדה תפדה יכול אפי' נטרף בתוך ל' יום ת"ל [ג]אך חלק ואמר עולא א"ר אלעזר [ד]בהמה גסה נקנית במשיכה והא אנן תנן במסירה הוא דאמר כי האי תנא דתניא וחכ"א [ה]זו וזו במשיכה ר"ש אומר זו וזו בהגבהה ואמר עולא אמר ר' אלעזר [ו]האחין שחלקו מה שעליהן שמין ומה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין אמר רב פפא פעמים אף מה שעליהן אין שמין [ז]משכחת לה בגדול אחי דניחא להו דלשתמעון מיליה ואמר עולא א"ר אלעזר [ח]שומר שמסר לשומר פטור ולא מיבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר דעלויי עלייה לשמירתו אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם דהשתא גרועי גרעיה לשמירתו נמי פטור שהרי מסר לבן דעת [ט]רבא אמר [י]שומר שמסר לשומר חייב ולא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרועי גרעיה לשמירתו אלא [יא]אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר חייב דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה האי לא מהימן לי בשבועה ואמר עולא א"ר אלעזר [יב]הלכתא גובין מן העבדים אמר ליה ר"נ לעולא אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי לא מיניה [יג]מיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה הכא במאי עסקינן שעשאו אפותיקי כדרבא [יד]דאמר רבא [טו]עשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו [טז]שורו אפותיקי [יז]ומכרו אין ב"ח גובה הימנו מ"ט הא את ליה קלא והא לית ליה קלא

[1] [ב"ב מד: (גיטין מא.), [ט] [עי' תוס' כתובות מט: בד"ה הוא ותוס' נקמן קח: קט. ד"ה לוח], [י] [ועי' תוס' מנחות לז. ד"ה שומע], [יא] [פ"א דקדושין סוף ה"ד],

בכור שנטרף בתוך ל' יום. שנהרג ובמת מעצמו לא אינטריך קרא לאשמועינן דאין פודין דהא כתיב ופדויו מבן חדש תפדה אבל נהרג אינטריך לאשמועינן דלא אמרי' אי לאו דאקטיל הוי חי ולא נפל הוי ולפרקיה משמע קצת דאם קיים לן בגויה דכלו לו חדשיו וחי היה חייב לפדותו וקשה דבפרק יש בכור (בכורות דף מט.) אמר גבי פודה בנו תוך ל' יום ונתאכלו המעות לאחר זמן אין בנו פדוי ואמאי והא אגלאי מילתא למפרע דלא נפל הוא אלא ודאי גזירת הכתוב היא מופדויו מבן חדש תפדה דאפי' קיים לן שכלו חדשיו צריך ל' יום ואע"ג דמהאי קרא נפקא לן (שבת דף קלה:) כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל ה"נ דרשינן (שם) ח' ימים בבהמה אינו נפל מדכתיב מיום השמיני והלאה ירצה לקרבן ואפ"ה כי קיים לן דכלו חדשיו הוי מחוסר זמן תוך שמנה כדמוכח בפ"ק דר"ה (דף ו:) דאמר [בכור] מתאימתי מונין לו שנה חד אמר משעה [שנולדה] להרגלה וחד אמר משעה שנולד ולא פליגי הא בתם הא בבעל מום ומוקמינן לה בתם דקיים ליה בגויה דכלו לו חדשיו ואפ"ה לא חזי להרגלה עד ח' ועוד דבסוף הקומץ רבה (מנחות דף לז.) מחייב גבי בכור שיש לו ב' רגלים ליתן לו י' סלעים לכהן ופריך עלה מבכור שנטרף דפטור ואי נטרף היינו נהרג היכי מדמי ליה להכי ועוד דלא הוה ליה למימר נטרף אלא נהרג ועוד דאסיק גמרא אך חלק הא כיון שנהרג תוך ל' יום מופדויו מבן חדש נפקא ומפ' ר"ת שנטרף היינו שנעשה טרפה והשתא מדמי ליה שפיר בהקומץ לבכור שיש לו ב' רגלים דהוי נמי טרפה [1]:

בהמה גסה. אין עיקר הדבר כאן ובפ"ק דקדושין (דף כה:) האריכתי: **מה** שעל בניהן ובנותיהן אין שמין. שמתביישין להביאם לב"ד ומחלי אהדדי ופסק רב אלפס דוקא בגדי חול אבל בגדי שבת שמין והכי איתא בירושלמי [2]: **בגדול אחי.** אם מוחין הרשות בידם אבל כל זמן שלא מיחו משמתא ניחא להו כי היכי דלשתמעי מיליה דלאמרינן בהניזקין (גיטין נב:) גבי עמרם לבעוה:

לא מבעיא שומר חנם שמסר כו'. פי' דפטור אם נגנבה או נאבדה ומיהו שומר שכר כי משלם משלם לבעלים דלאמרי' בהמפקיד (ב"מ לו:) הלכה כר' יוסי דאמר אין הלה עושה סחורה בפרטו של חבירו: **דעלויי** עלייה לשמירתו. אין לפרש עליה שאם נגנב תחזור לבעלים דהא גרועי גרעיה לא אפשר לפרש בענין זה אלא העילוי והגרעון הוי דשומר שכר מסר נפשו טפי לשומרו משומר חנם: **את** מהימנת לי בשבועה. לפי טעם זה אם השני נאמן יותר מן הראשון נראה דפטור אבל בהמפקיד (שם) איכא טעמא אחריני דאין לנוי שיהא פקדוני ביד אחר ואין שני טעמים הללו שוין כדמוכח התם ואין להקשות לעולא דהכא היכי פליג אההוא טעמא הא מתניתין היא בפ' כל הגט (גיטין כט.) אם אמר טול ממנה חפץ פלוני לא ישלמנו ביד אחר שאין לנוי שיהא פקדוני ביד אחר וי"ל דההוא לכתחילה אבל לא מצינו שיתחייב בדיעבד על כך: **אפילו** מן גלימא דעל כתפיה. אם יש לו שנים לאם אין לו אלא אחד הא אמר בפ' המקבל (ב"מ קיד.) דמסדרים לב"ח א"נ בטלית ששוה מאה מנה שמלבישין אותו בטלית הראוי לו ולא כר"ע דאמר בפ' המקבל (שם קיג:) כל ישראל ראויין לאותו אינטלא ור"ת פוסק הלכה דאין מסדרין:

כגון שעשאו אפותיקי. אפותיקי שהא מכל מקום היכא דגבי מלקוחות גבי נמי מיתמי מידי דהוה אמלוה בשטר דגבי מיתמי ומלקוחות אפילו למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא ומלוה על פה לא גבי ממשעבדי ולא מיתמי ובשלמא בלקוחות איכא לפלוגי

מסורת הש"ס

[1] מנחות לז., [2] [פסחים ה. וש"נ], [3] קידושין כה: ב"ב פו:, [4] ב"מ לו., [5] [נקמן נו: ב"מ לו:], [6] [ב"ב קכח.], [7] [סנ קנז.], [8] נקמן לג: ב"ב מד: (גיטין מא.), [9] [עי' תוס' כתובות מט: בד"ה הוא ותוס' נקמן קח: קט. ד"ה לוח], [10] [ועי' תוס' מנחות לז. ד"ה שומע], [11] [פ"א דקדושין סוף ה"ד],

לבתר דנפק אמר להו עולא הכי אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי אמר ר"נ אשתמטין עולא הוה עובדא בנהרדעא ואגבו דייני דנהרדעא הוה עובדא בפומבדיתא ואגביה רב חנא בר ביזנא אמר להו ר"נ זילו אהדורו ואי לא מגבינן לכו לאפדנייכו א"ל רבא לר"נ הא עולא הא רבי אלעזר הא דייני דנהרדעא והא רב חנא בר ביזנא מר כמאן סבירא ליה א"ל אנא מתניתא ידענא דתני אבימי [א]פרוזבול חל על הקרקע ואינו חל על העבדים [ב]מטלטלין נקנין עם הקרקע [ג]ואינן נקנין עם העבדים לימא כתנאי [ד]מכר לו עבדים וקרקעות החזיק בעבדים לא קנה קרקעות בקרקעות לא קנה עבדים [ה]קרקעות ומטלטלין החזיק בקרקע קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה קרקע עבדים ומטלטלין החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה עבדים והתניא החזיק בעבדים קנה מטלטלין מאי לאו בהא קמפלגי דמר סבר [ו]עבדים כמקרקעי דמי ומר סבר עבדים כמטלטלין דמי אמר רב איקא בריה דרב אמי דב"ע עבדים כמקרקעי דמי והדתניא קנה שפיר והדתניא לא קנה בעינן קרקע דומיא דערים מצורות ביהודה דלא ניידי דתנן [ז]נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה מנהני מילי אמר חזקיה דאמר קרא [ח]ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה איכא דאמרי אמר רב איקא בריה דרב [ט]אידי [י]דב"ע עבדי כמטלטלין דמי והדתניא לא קנה שפיר הא דתניא קנה [יא]בעודן עליו וכי עודן עליו מאי הוי חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה וכי תימא בעומד והא [יב]אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה [יג]והלכתא בכפות והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם [יד]בעומדין בתוכה מכלל דהאי לא קנה כשאין עומדין בתוכה הניחא להך לישנא דאמר רב איקא בריה דרב אמי עבדי כמטלטלי דמי היינו דאי עומדין בתוכה אין אי לא לא אלא להך לישנא דאמר עבדי כמקרקעי דמי למה לי עומדין בתוכה הא אמר שמואל [טו]מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן וליטעמיך להך לישנא דאמר עבדי כמטלטלין דמי למה לי עומד בתוכה הא

לבתר דנפק אמר להו עולא הכי אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי אמר ר"נ אשתמטין עולא הוה עובדא בנהרדעא ואגבו דייני דנהרדעא הוה עובדא בפומבדיתא ואגביה רב חנא בר ביזנא אמר להו ר"נ זילו אהדורו ואי לא מגבינן לכו לאפדנייכו א"ל רבא לר"נ הא עולא הא רבי אלעזר הא דייני דנהרדעא והא רב חנא בר ביזנא מר כמאן סבירא ליה א"ל אנא מתניתא ידענא דתני אבימי [א]פרוזבול חל על הקרקע ואינו חל על העבדים [ב]מטלטלין נקנין עם הקרקע [ג]ואינן נקנין עם העבדים לימא כתנאי [ד]מכר לו עבדים וקרקעות החזיק בעבדים לא קנה קרקעות בקרקעות לא קנה עבדים [ה]קרקעות ומטלטלין החזיק בקרקע קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה קרקע עבדים ומטלטלין החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה עבדים והתניא החזיק בעבדים קנה מטלטלין מאי לאו בהא קמפלגי דמר סבר [ו]עבדים כמקרקעי דמי ומר סבר עבדים כמטלטלין דמי אמר רב איקא בריה דרב אמי דב"ע עבדים כמקרקעי דמי והדתניא קנה שפיר והדתניא לא קנה בעינן קרקע דומיא דערים מצורות ביהודה דלא ניידי דתנן [ז]נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה מנהני מילי אמר חזקיה דאמר קרא [ח]ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה איכא דאמרי אמר רב איקא בריה דרב [ט]אידי [י]דב"ע עבדי כמטלטלין דמי והדתניא לא קנה שפיר הא דתניא קנה [יא]בעודן עליו וכי עודן עליו מאי הוי חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה וכי תימא בעומד והא [יב]אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה [יג]והלכתא בכפות והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם [יד]בעומדין בתוכה מכלל דהאי לא קנה כשאין עומדין בתוכה הניחא להך לישנא דאמר רב איקא בריה דרב אמי עבדי כמטלטלי דמי היינו דאי עומדין בתוכה אין אי לא לא אלא להך לישנא דאמר עבדי כמקרקעי דמי למה לי עומדין בתוכה הא אמר שמואל [טו]מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן וליטעמיך להך לישנא דאמר עבדי כמטלטלין דמי למה לי עומד בתוכה הא

לבתר דנפק. ר"נ: **אמר להו עולא.** ליושבין לפניו: **הכי אמר ר' אלעזר אפילו מיתמי.** דעבדא כמקרקעי דמי: **אשתמטין עולא.** נשמטו ממני וירא[1] משום דס"ל עבדא כמטלטלי דמי ומתיירא הוה שמא אקפמנו בהלכות ובקושיות: **הוה עובדא ואגבו דייני דנהרדעא.** אפי' מיתמי: **הא עולא והא ר' אלעזר כו'.** דכולהו סבירי להו כמקרקעי דמו: **מר.** דאמר כמטלטלי כמאן ס"ל: **פרוזבול.** מפרש בגיטין (דף לו.) שתיקן הלל הזקן פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית המלוה: **חל על הקרקע.** דכיון דלא מחוסרי גובייא וזה כתב לו עליהן שכל חוב שיש לו עליו שיגבנו כל זמן שירצה קיימי ברשותיה דמלוה: **נקנין עם הקרקע.** אם מכר לו קרקע ומטלטלין והחזיק בקרקע קנה מטלטלין אע"פ שלא משך: **ואין נקנין עם העבדים.** שאם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין ויכול מוכר לחזור במטלטלין. אלמא עבדא כמטלטלי: ה"ג **בקרקע לא קנה עבדים.** ואע"ג דס"ל להלן תנא עבדים כמטלטלין דמי אפ"ה לא קנה אלא א"כ עומד העבד בתוכה בשעה שהחזיק בה כדמתרץ לקמן [ע"ב] שאני מטלטלי דניידי ממטלטלי דלא ניידי: **דומיא דערים מצורות.** דמהאי קרא נפקא לן במס' קדושין [כו.] דמטלטלין נקנין בחזקת קרקעות דכתיב ויתן להם אביהם מתנות עם ערי מצורות הלך בעינן מקרקעי דלא ניידי כי התם: **חצר מהלכת היא.** אינה קונה לבעליה כלום דלאו חצר היא במהלכת: **והלכתא.** הא דמתרלינן דקנה ליה עבד בעודן עליו כגון שהעבד כפות שאינו רואי ליכל דדמי לחצר: **והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים.** ולעיל קתני דלא קנה: **בעומדין בתוכה.** והתם דלעיל בשאין עומדין בתוכה: **הניחא להך לישנא.** דאוקי רב איקא לעיל להתם מתני' דעבדי כמטלטלי דמי כו':

הא

בין ע"פ לבשטר דבמלוה בשטר גובה משום געילת דלת ובמלוה על פה לא גבי משום דליכא קלא ובשטר אית ליה קלא אבל מיתמי מה לי מלוה ע"פ מה לי מלוה בשטר אלא ודאי כל היכא דגבי מלקוחות משום געילת דלת גבי נמי מיתמי כמו מלוה בשטר או מלוה הכתובה בתורה למ"ד [ו]ככתובה בשטר דמי או כשעמד בדין גבי נמי מיתמי אבל במלוה על פה כיון דלא חש לעשות שטר לגבות מלקוחות כי לא גבי נמי מיתמי ליכא געילת דלת והא"פ א"ר אלעזר אפי' מיתמי בלא אפותיקי משום דהוי כקרקע לא מייניה פי' בלא אפותיקי לא גבי אלא מייניה ופריך מייניה [ז]לכול' ומשני באפותיקי וגבי נמי מיתמי ומלקוחות א"נ דקרי מייניה אע"ג דגבי נמי מיתמי כיון דמכח הלוה שעשאו אפותיקי קא גבי[ח]:

זילו אהדורו. חשיב להו כטוענה בדבר משנה:

אנא מתניתא ידענא. אע"ג דבכמה דוכתין אשכחן דכמקרקעי דמי לענין אונאה ושבועה אור"י דהכא לא איירי אלא במילי דרבנן ובגבות מיתמי ומלקוחות וסבר שעבודא לאו דאורייתא ולא גבי אלא מדרבנן ולענין פרוזבול [ט] וקנין אגב דהוי נמי מדרבנן וקרא דעיסים מצורות אסמכתא בעלמא היא ולקמן דקאמר להך לישנא דאמר עבדא כמקרקעי דמי למה לי עומדים בתוכה למ"ד נמי כמטלטלי דמי [י] הוה מצי למיפרך דהא לא חשיב כמטלטלי אלא לענין מילי דרבנן אלא דבלאו הכי פריך שפיר והא דבעי למידק בפ' המוכר את הבית (ב"מ סח.) אי עבדא כמטלטלי דמי או כמקרקעי דמי ממתני' דהיו בה עבדים ובהמה כולן מכורין ומייתי לה נמי בפרק מי שמת (שם קנ.) גבי מטלטלין אל[יא] פלוגי לא שייכא הכא כלל דהתם בלשון בני אדם תלינן:

פרוזבול חל על הקרקע. אין כותבין פרוזבול אלא על דבר שאי אפשר לגלותו ואע"ג שכותבין על עצין נקוב (גיטין לז.) כיון דחשיב קרקע לא פלוג רבנן:

מכר לו עבדים וקרקעות. בקנין אגב אייני דאי מטעם אחר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרוייהו קני ואי באין משתמרת לדעתו בתרוייהו לא קנה:

בעינן דומיא דערים מצורות. והחזיק בקרקע לא קנה עבדים משום דאין קרקע נקני' באגב. [א] ול"ל נמי דמיירי בין בכפות מהני דלא הוי אחר מהלכת ושן מהני דהוי משתמרת לדעתו כדאמרינן בגיטין פרק הזורק (דף עח.) גבי כתב גט לאשתו ונתנו ביד [ב] עבדו ישן ומשמרתו ה"ז גט ניעור אין גט משום דהוי אחר המשתמרת שלא מדעתה ופריך ישן אמאי הוי גט אחר מהלכת הוא וכ"ת ישן שאני והאמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה והלכתא בכפות אלמא אע"ג דמוקי לה בכפות אפ"ה ניעור אינו גט ואין לפרש הלכתא בכפות כלומר לא חשיב מהלכת ולא דמי לעומד ויושב וכיון דכפות מועיל ישן נמי מועיל דא"כ דבשאין כפות אייני רבא אמאי קאמר רבא ניעור אין גט משום דהוי אחר המשתמרת שלא לדעתה תיפוק ליה דהוי אחר מהלכת וכן פ"ה פרק הזורק והלכתא בכפות ובהוה קאמר רבא דניעור אין גט וכן פסקו הלכות גדולות דכפות וישן בעינן:

בעומדין לתוכה. והא דקאמר לא קנה באין עומדין לתוכה ואפ"ה במטלטלין קנה דלא בעינן לגורין במטלטלין דלא אייני ולקמן דדייקינן והא קי"ל דלא בעינן לגורין מגופה הוה מצי למידק: **למה** לי עומדין בתוכה. פי' על כרחך לא מטעם אחר קנה דאתם עבדים אין משתמרין לדעתו ואפי' עומד בגד שדהו הוי עבד כלבי רץ כדרכו ומטעם אגב נמי לא קנה דקרקע אין נקנית אגב קרקע ואפי' אמר קני קרקע הסמוכה לתחום ואגבה תקנה העליונה דהשתא הוי זו על גב זו לא קני באגב אלא ע"כ הא דקני היינו מחמת דחשיב כמחובר וא"כ אפי' אין עומדין בתוכה נמי הוי כעשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן והא דקאמר שמואל בפרק חזקת הבתים (ב"מ דף נד.) לא קנה אלא מקום מכושו בלבד היינו בנכסי הגר דהפקר אבל אם דעת אחרת מקנה אותו קנה הכל והא דקאמר התם דמגר מפסיק היינו נמי בנכסי הגר או במכר ולא נתן להם דמי כולם דדמי כולם בעינן כדמוכח בפ"ק דקדושין (דף מז:):

מסורת הש"ס

[1] [יבמות לט. גיטין לט. ב"ב סח. קנ.], [2] קדושין כו., [3] [ל"ל אמרי], [4] גיטין כא. עח. ב"מ ט:, [5] קדושין מ. ב"ב סז., [6] ס"א לומר בפני, [7] [קידושין כט:], [8] [ל"ל וכו'], [9] [ועי' תוס' ב"ב קעה: ד"ה לא], [10] [ל"ל לפלוגי], [11] [ל"ל עבדים],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אנא כו' וקנין אגב דהוי נמי מדרבנן. עי' קדושין דף ה ע"א תוס' ד"ה ומנין שאף בשטר ולקמן דף ע"ב ד"ה אגב: **באא"ד** הוה מצי למפרך. קשה לי על קושייתם הא כתבו בסמוך ד"ה למה לי כו' פי' על כרחך כו'. איאור דבריהם בהא דאמרי' מכלל דאי אין עומדין בתוכה ל"ק דמשמע בזה מדקתני עומדין בתוכה דקנה הוא דקאי דגם באין עומדין בתוכה לקני. והייגו דבלא"ה ל"ק ד"ל דעבד לא הוי כמחובר לקרקע ולא מהני בו חזקה דקרקע אלא מדקתני בעומדין בתוכו ע"כ דהוי כמחובר ממילא גם באין עומדין לקני מדין י' שדות. וא"כ ממילא ניחא דאי עבדי כמטלטלין ניחא די"ל דלא הוי כמחובר ועומדין דקנה מדין אגב ובאין עומדין לא קני מדין חזקה. אף דבדאוריתא הוי כקרקע מ"מ לא הוי כמחובר. אבל למ"ד דכמקרקע א"כ מקני בעומדים בתוכה ע"כ מדין חזקה ומוכח דהוי כמחובר בה קשה דגם באין עומדין לקני מדין י' שדות ולגע"ג:

מוסף רש"י

נקנין עם נכסים שיש להם אחריות. היינו קרקעות, שאמריות כל אדם הלוה והגוסה בחבירו עליהן לפי שקיימין ועומדין לפיכך נסמכין עליהן (קדושין כו.). **בכסף בשטר ובחזקה.** אם מכר מטלטלין עם קרקע, כיון שקנה נוקח את הקרקע באחד משלשה קניינים נקנים מטלטלין עמה (שם). בחזקה, רפק בה דמי מתנה או דיש אמגלי או נעל או פרץ כל שהוא (שם). **וחצר מהלכת לא קנה.** דכי אמור רבנן חצרו של אדם קונה לו, לאו בחצר מהלכת אמור, דשאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי (גיטין בא.). **כיון** שהחזיק באחת מהן קנה כולן. וכדאמרינן בפ"ק דקדושין (מז:) שנתן לו דמי כולן, דכיון דקיבל המוכר כל הדמים של עשר השדות הרי אשתעבוד כולהו לגוקח בשביל מעותיו שנתן לו, ודי לן בחזקת אחד מהן וכדאמרינן טעמא דסדנא לחרעא חד הוא, כל השדות אלדוקין בגוף קרקע של עולם שהוא אחד וכמו שהחזיק בכולהו דמי (רשב"ם ב"ב סז.).

עין משפט נר מצוה

קיא א מיי' פ"ט מהל' שמטה ויובל הלכה יט סמג לאוין רעא טור ש"ע ח"מ סימן מז סעיף כב:

קיב ב מיי' פ"ג מהל' מכירה הל' ח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רפ סעיף ג:

קיג ג מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ט:

קיד ד מיי' שם הל' יא ועי' בהשגות ובמ"מ טור ש"ע שם סעיף ח:

קטו ה מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ג:

קטז ו ז ח מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ט:

קיז ט מיי' שם הלכה יא ועיין שם טור ש"ע שם סעיף ח:

קיח י מיי' שם פ"א הלכה יט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קלב סעיף יב:

תורה אור השלם

1. וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה וְאֶת הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי הוּא הַבְּכוֹר:

דברי הימים ב כא ג

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה והלכתא בכפות וע"ל כו'. נ"ב ומגמ"ס חולק (ועי' בהגר"א ח"מ סי' רפ ס"ק טו ובאה"ע סימן קלט ס"ק יט):

רבינו חננאל

אמ' עולא היל' גובין מן העבדים אפי' מן היתומים כו'. אמ' ליה רבא לרב נחמן הא עולא והאר' אלעזר והא דייני דנהרדעא והא רב אחא בר ביזנא, כולהו סבירא להו גובין מן העבדים, מר כמן סבירא ליה. אמר ליה אנא מתניתא ידענא דתני אבימי פרוזבול חל על הקרקע ואינו חל על העבדים. מטלטלין נקנין עם הקרקע ואין נקנין עם העבדים. וקיימ' לן כרב נחמן. ואמ' לימא כתנאי מכר לו עבדים וקרקעות, החזיק בעבדים לא קנה קרקעות, בקרקעות לא קנה עבדים כו'. ותניא אידך החזיק בעבדים קנה מטלטלין כו'. והילכ' בכפות, קשורות ידיו ורגליו שאינו יכול לזוז ממקומו, ומכר לו העבד והכלים שעליו, החזיק בזה העבד הכפות קנה מטלטלין שעליו וכו'. והא דתניא החזיק בקרקעות קנה העבדים, בעומדים בתוכה.

שאני מטלטלי. פי׳ שיש להם דעת אחר בהמות לא משיבי מטלטלי דניידי ונקנין בחצר אפי׳ אין צבורים כדאמרינן בפ״ק דקדושין (דף כו:) טפח על טפח לפלוגי ועמו מאה לאחר: **שאני מקרקעי דניידי.** וא״ת אפילו לא ניידי הא תרי תשמישי נינהו [1] והוי כחולטית ומצולה דמחזיק באחד מהן לא קנה האחר כדאמרינן בפ׳ המוכר [את] הבית (ב״מ סו.) לחד לישנא וי״ל דעבד וקרקע משיב חד תשמיש לפי שהעבד ראוי לעבודת קרקע:

מאן תנא. כלומר פשיטא ליה דלא בא למעט מעילה דלית בהו מעילה כגון קרקע דיין דהם נכסי גבוה מעילה לא מעלה ולא מורדת:

ומחיים מי אמר. תימה מאי קס״ד אי מחיים לא אמר כ״ש לאחר שחיטה ואין לומר דה״פ ומחיים מי אמר אפילו היכא דחזיא להקרבה מדקמפלגת בין מחיים לאחר שחיטה מכלל דמחיים אפילו בחזי להקרבה חשבת ליה ממונו דומיא דלאחר שחיטה דאם כן כי פריך מבכור לסייעיה משלמים דקאמר בן עזאי לא בא הכתוב אלא לרבות שלמים ובן עזאי ואבא יוסי אתו לפרושי מילתיה דר״י הגלילי דבפ״ה ושלמים חזו להקרבה ואפילו לכתחילה יקרבו וי״ל דה״פ ומחיים מי אמר במתנות כהונה בחלק שיש לכהנים בשלמים מדלא קאמר מתנות כהונה שאני דהמקדש בחלקו היינו מתנות כהונה חלק שיש לכהנים בשלמים אלא קאמר משום דלאחר שחיטה משלחן גבוה זכו משמע אבל מחיים הוי ממון בעלים אע״ג דהוי מתנות כהונה וא״ת אי הוה משני מתנות כהונה שאני הוה משמע דחלק בעלים אפי׳ לאחר שחיטה הוי ממון בעלים ובפ״ב דיו״ט (ביצה כא.) נמי אמר [2] דבעלים משלחן גבוה זכו וי״ל דה״מ לענין נדרים ונדבות דאינן קריבים בי״ט משום דעיקר שחיטה הוי בשביל גבוה ולא משום אכילת בעלים והוי לכם ולא לגבוה אבל פשיטא דחלק בעלים אפי׳ לאחר שחיטה הוי ממון בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר וכן משמע דהמקדש בחלקו בחלק כהנים איירי לשון המקדש בחלקו לא שייך אלא בחלק כהנים דבבעלים לא שייך בהן לשון חלק דעיקר הקרבן שלהן וקראי נמי דמייתי בפ׳ האיש מקדש (קדושין דף נב:) אמתני׳ דהמקדש בחלקו וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האשם לא כתיב אלא בכהנים והא דקאמר התם לימא מתני׳ דלא כר׳ יוסי ומשיב כי קאמר ר׳ יוסי מחיים דיקא נמי דקתני המקדש בחלקו דמשמע לאחר שחיטה לא הוי לפי המסקנא דהכא אלא לפי מה דסלקא דעתיה מעיקרא דלפי המסקנא במתנות כהונה אפי׳ מחיים הוי ממון גבוה: **תם** חי **אבל לא** שחוט. הא לא איצטריך לאשמועינן דבבכור בזמן הזה מוקמינן לה דאין שייך בו מכירה לאחר שחיטה דמיתסר בהנאה אבל קמ״ל דמוכרין אותו חי אע״ג דמעשר אין נמכר דגאמר בו לא ימכר ולא יגאל וכן איתא בפ״ק דתמורה (דף ה:): **ואיתיביה רבא לר״נ.** ובזמן שבית המקדש קיים מייתי דומיא דשלמים דכאמרינן בפ״ק דתמורה (דף ח.) אע״ג דבפ״ה דלענין לאתויי קרבן מעילה קדיש קרא דלא שייך אלא בזמן שבית המקדש קיים: **בבכור** בחו״ל. הא דלא תירץ בבכור בזמן הזה משום דדומיא דשלמים קתני כדפי׳ לעיל אבל ר״נ דלעיל המ״ל בבכור בחו״ל אבל זה הוא דוחק וניחא ליה להעמיד בבכור בזמן הזה: **ואליבא** דר״ש דאמר אם באו תמימים יקרבו. ור״ע פליג עליה בפ׳ אלו קדשים בתמורה (דף כא:) ואמר לא יקרבו דברים מהקישא מקום שאי אתה מביא מעשר שני אי אתה מביא בכור וא״ת ואמאי קאמר ואליבא דר״ש אליבא דר״ע דאמר לא יקרבו דהוי ממונו וי״ל דמוקי לה כר״ש משום דדומיא דשלמים קתני דקריבים ועוד י״ל דע״כ לא מתוקמא כר״ע מדמצריך קרא לרבויי שהוא ממון בעלים: **לכתחילה לא.** פי׳ אין צריך להביאם כדמפרש בפ׳ אלו קדשים (שם) אמר ר״ש מה טעם לפי שכל הקדשים אין להם פרנסה במקומן פי׳ אין להם התרה אלא במקדש חוץ מן הבכור ומעשר שיש להם פרנסה במקומן פי׳ שנאכלין במומן ולהכי תלי לה בר״ש דכולה ר״ש היא וקצת היה נראה לגרום ר׳ ישמעאל דהתם פריך אמתני׳ שאמר יקרבו מבן אנטוניוס שהביא בכורות מבבל ולא קבלם ומשני הא כר׳ ישמעאל הא כר״ע ומוכח התם שהמשנה כר׳ ישמעאל [3] ובריית׳ דבן אנטוניוס כר״ע: **ואם איתא לישני ליה.** פי׳ ואם איתא דמחיים הוי ממונו לר׳ יוסי הגלילי אפי׳ במתנות כהונה דחזו להקרבה לישני ליה הא דר״נ אמר רבה בר אבוה כרבנן דממה נפשך לא הוי כר״י הגלילי ולפי סברא זו לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן בסוף הפרה (דף נג: ושם) דבכור לא הוי בכלל רעהו אפי׳ בזמן הזה דפליגי אביי ורבא בשור של פסולי המוקדשין שנגחו ופי׳ רבינו יהודאי גאון בבכור שור דלא פריק ליה וכפי׳ ל״ל כמו שאפרש שם בע״ה ומסתמא בימיהם פליגי [4] דבזמן הזה לכ״ע הוי ממון הדיוט ומשני אלא מתנות כהונה שאני וה״ג ורש״י ל״ג כן והשתא מלתיה דר״נ לא מיתוקמא אלא כר׳ יוסי הגלילי ופלוגתא דאביי ורבא לקמן כרבנן נראה דדוקא מחיים הוי לרבנן ממון גבוה אפי׳ בעל מום דאסור בגיזה ועבודה אבל לאחר שחיטה למה יחשב ממון גבוה אפילו בזמן שבית המקדש קיים דהא אפילו לנכרי שרי להאכיל כדתני׳ בפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לג.) דאתקש לנבי ואיל:

הא קיימא לן [5] **דלא** [6] **בעינן צבורין** [7] **אלא מאי** [8] **אית לך למימר שאני ממטלטלי דניידי ממטלטלי דלא ניידי ה״נ שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי עבדא מקרקעי דניידי הוא התם סדנא דארעא חד הוא:** [9] **נכסים שאין בהן מעילה וכו׳:** מעילה הוא דלית בהו הא מקדש קדשי מאן תנא א״ר יוחנן בקדשים קלים [10] **ואליבא דר׳ יוסי הגלילי** דאמר ממון בעלים הוא דתניא [11] ומעלה מעל בה׳ לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי והתנן [12] המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת לימא דלא כרבי יוסי הגלילי אפי׳ תימא ר׳ יוסי הגלילי כי אמר ר׳ יוסי הגלילי מחיים אבל לאחר שחיטה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה [13] דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו ומחיים מי אמר והתנן [14] בכור מוכרין אותו חי (ולא שחוט) ובעל מום חי ושחוט [15] ומקדשין בו את האשה ואמר ר״נ אמר רבה בר אבוה לא שנו [16] אלא בבור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים זכייה בגוייהו אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה לא ואיתיביה רבא לר״נ ומעלה מעל בה׳ לרבות קדשים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי ומשני רבינא בבכור בחו״ל ואליבא דר״ש דאמר [17] אם באו תמימים יקרבו אם באו אין לכתחלה לא ואם איתא דכי א״ר יוסי הגלילי ממונו הוא מחיים לישני

הבכור שלו הוא: **לא שנו.** דבכור חי הוי ממון בעלים בבהמה תם אלא בזמן הזה: **זכייה בגוייהו.** מחיים: **ואיתיביה** גרסי׳: **שהן ממונו.** אפי׳ בזמן שבית המקדש קיים דהא קרא דשבועת הפקדון בזמן שבית המקדש הוא דמחייב ליה אשם: **ומשני רבינא.** הכא דקתני דממון בעלים הם בבכור הנולד בחו״ל בזמן המקדש עסקינן דלא קאי להקרבה: **ואליבא דר״ש דאמר.** במסכת תמורה (דף כא.): **אם באו.** בכורות מחו״ל לא״י תמימים יקרבו: **באו אין לכתחילה לא.** אלא ירעו עד שיסתאבו והלכך כיון דלאו להקרבה קאי הוי ממון כהן: **ואם איתא.** דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממון בעלים הן כדקתני מתני׳ דחיידין על מזקן ואוקימנא כר׳ יוסי הגלילי: לישני

הא קיימא לן. בפ״ק דקדושין (דף כו.) דמטלטלין נקנין עם הקרקע ולא בעינן שיהו עומדין לתוכה: **אלא מאי אית לך למימר כו׳.** והשתא דבעל כרחך אתית להכי אפי׳ תימא לאידך לישנא דעבדא דלא להוי בהו בנכסים שאני מחייב בנזקין הא אי לית בהו מעילה אע״ג דמקדש קדשי [אני] חייב בנזקין כגון קדשים קלים שאין בהן מעילה מחייב אלא באימורין לאחר זריקת דם כדגרסינן במסכת מעילה (דף ז:): **מאן תנא.** דמחייב בנזקין אם שור שלמים של חבירו: **ממון בעלים הן.** ושור דעהו [18] קרינן ביה: **ומעלה מעל בה׳.** וכתב בעמיתו וגו׳ גבי שבועת הפקדון כתיב: **לרבות קדשים קלים.** הא דכתיב בה׳ לרבות קדשים קלים שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואשם ואע״ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן כדגרסינן בפרק הזהב (ב״מ דף נו.) בקדשים קלים נשבעין: **שהן ממונו.** של חבירו וקרינן בהו בה׳ וכתב בעמיתו וכתב: **המקדש.** אשה בחלקו: **כי אמר ר׳ יוסי הגלילי.** ממון בעלים הוי: **מחיים.** שאחריות הוא עליו: **אבל לאחר שחיטה.** כי זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בשאר הבשר משלחן גבוה זכו: **בכור מוכרין אותו.** בזמן הזה כדמוקי לה לקמן [19] [והכהנים] מוכרין אותו שיפול בו מום ויאשרנו ימתין עד שיפול בו מום ויאשרנו אבל תמים שמוט לא תאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה בקדשים השחוטין בחוץ הוא: **ומקדשין בו.** כהנים: **את האשה.** דממונו הוא דבעליו של בכור הייגו כהן דמשגולד

מסורת הש״ס

[1] (קדושין כז.), [2] [3] [4] [5] [6] [7] [8] [9] [10] [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19]

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיְיָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְתְשׂוּמֹת יָד אוֹ בְגֵזֶל אוֹ עָשֹׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא

גליון הש״ם

גמ׳ אלא מאי אית לך למימר. בגמ׳ בתרא דף קנ ע״ב:

רבינו חננאל

ואע״ג דקיימ׳ לן צבורין לא בענן, הני מילי במטלטלי דלא ניידי אבל בהדי דניידי בענן צבורין. והא דתניא החזיק בקרקעות לא קנה עבדים, בדלא קיימי בגווה. **הא דאמר שמואל** מכר לו ר׳ שדות ב׳ מדינות כיון שהחזיק באחד זכה בכולן דסדנא דארעא הואי, קיימ׳ לן כוותיה דהא מותבינן מינה וליכא דפליג עליה. **מתני׳. נכסין שאין בהן מעילה כו׳.** פי׳ המזיק אותם חייב לשלם. ודייקי׳ מינה, קדשין הן ואין בהן מעילה, כלומ׳ הנהנה מהם אינו חייב קרבן מעילה. מאן תנא אמר ר׳ יוחנן ר׳ יוסי הגלילי היא דתניא ומעלה מעל בי״י וכחש בעמיתו בפיקדון, לרבות קדשים קלין שהן ממונו, דברי ר׳ יוסי הגלילי. פי׳ אם יפקיד אדם קדשים קלים שלו אצל אדם ויכפור בהן וישבע, חייב קרן וחומש ואשם. וכן הגזל, שנאמר בי״י וכחש בעמיתו בעמיתו [בפקדון] וגו׳, כלו׳ הן לי״י ונקראין ממון עמיתך לדברי ר׳ יוסי הגלילי, ואין זה ומעלה מעל שחייב קרבן מעילה, אלא פירושו נפש כי תחטא וחטאה חטא בדבר שיש בו לי״י והוא ממון בעלים כגון קדשים קלין. **ואקשי׳ עליה** מיהא דתנן בקידושין פ״ב המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלין אינה מקודשת. ואי קדשים קלין ממון בעלין הן אמאי אינה מקודשת, לימ׳ מתניתין דלא כר׳ יוסי הגלילי. ופרקי׳ כי אמר ר׳ יוסי ממון בעלים הם מחיים אבל לאחר שחיטה לא אמ׳, ומתני׳ אחר שחיטה היא. **ואקשי׳** ומחיים מי אמ׳, והתנן בתחילת מעשר שני בכור מוכרין אותו תמים חי, ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה, ואתינן לה בשמעתא דרך גרדה בתמורה פ״א, ואוקמה רב נחמן התם בבכור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית לכהנים זכייה בגוייה. אבל בזמן שבית המקדש קיים, דחזי להקרבה ולית לכהנים זכייה בגוייה אין מוכרין הבכור. ומותיב רבא עליה דרב נחמן ומעלה מעל בי״י לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי דתנן הבכור והמעשר והפסח קדשים קלין. הנה הבכור ממון כהן הוא אפי׳ בזמן שבית המקדש קיים וכיון דממוניה הוא מצי מזבין ליה. ושני רבינא בבכור הבא מחוץ לארץ, כלומ׳ הא דאמרי׳ לרבות קדשים קלין שהן ממונו ואוקימנה בבכור ואפי׳ בזמן שבית המקדש קיים, בכור הבא מחוץ לארץ ואליבא דר׳ שמעו׳ דאמ׳ בתמורה פ״א באו תמימין יקרבו ואם בעלי מומין יאכלו במומן לבעלים. אמר ר׳ שמעו׳ מה טעם שהבכור והמעשר יש להן פרנסה במקומן ושאר כל הקדשים אע״פ שנולד בהן מום הרי אלו בקדושתן, ש״מ. ואפי׳ ר׳ שמעו׳ לא אמ׳ אלא אם באו דיעבד אבל לכתחילה לא אמ׳, דקליישא קדושה דידהו ומשום הכי קרי להן ממונו ומצי מזבין להו. ואם איתא הא דאמרת דסבר ר׳ יוסי הגלילי כי אמינא ממונו הוא מחיים לא שנו. לכהן יכול למוכרו חי (שם). אית להו לכהנים זכייה בגוייהו. מחיים, דמזמן הזה נמי הוו הבכורות לכהנים (שם). דחזי להקרבה לא. אין מוכרים אותו תמים חי, דלית ליה לכהן זכייה בגויה אלא מהקטרת אימורין ואילך (שם).

מוסף רש״י

דלא בענין צבורין. שיהו אותן מטלטלין מונחים בשוה קרקע (קידושין כו.). ומעלה מעל בה׳. וכתב בעמיתו דבריהם שיש בהם לה׳ ולעמיתו (זבחים קיד.). לרבות קדשים קלים. שאם הפקיד אצל חבירו בהמת שלמים וכפרו ונשבע עליה ואחר כך הודה ישלם קרן וחומש ואשם, דקרינא ביה בה׳ וכעמיתו דכתיב ומעלה מעל בה׳ וכתב בעמיתו ישלם, ושלמים יש בהם לה׳ ולעמיתו (בכורות נג: וכעי״ז תמורה ח. ושם: שלמים או בכור או מעשר) אע״ג דאין נשבעין על ההקדשות ונשבע עליהם והודה אינו מביא אשם של שבועת הפקדון, דוכתב בעמיתו כתיב, הני איתרבו להו מבה׳, וכתב בעמיתו נמי קרינן בהו לפי שהן ממונו (קדושין נב:). שהן ממונו. שהן ממון בעליה דקרינא ביה וכתב בעמיתו (זבחים קיד. תמורה ח.) כשאר גזל ממון, שהרי ממונו הן, שהבשר והעור שלו ואין לגבוה בהן אלא אימורים ולכהן חזה ושוק, וכה׳ ובעמיתו קדיש, דהייגו שלמים, שהאימורים לה׳ והבשר לבעלים (רשב״ם ב״ב קכג:). המקדש בחלקו. שחלק עם אחיו הכהנים (קדושין נב:). דכי קא זכו. בין הכהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר, משלחן גבוה קא זכו. הקרבת אימורים חריקת הדם מתיר הבשר (שם) כעבד הנוטל פרס מבית רבו (ביצה כא.). בכור מוכרין אותו חי. השתא משמע בין בזמן המקדש בין בזמן הזה. והכי משמע אם בית המקדש קיים מוכרין אותו כהן לכהן מי ואותו כהן יקרינו, אבל שחוט לא, דבזמן קדשים הוא דלאו אורח מרעא לעשות קטורה בדבר שקרב ממנו למזבח, ואי בזמן הזה הוא מוכרין אותו תמים מי בין כהן לכהן בין כהן לישראל והלוקח יתמין עד שיפול בו מום ויאכלנו, דבכור בזמן הזה משגפל בו מום אין בו אלא איסור גזל שגזל את הכהן, ואם מכרו כהן לו נתנו לו מותר לאוכלו, וכדאמרינן בבכורות (לב:) גבי בכור בעל מום ב״ה תמירין ואפילו עכו״ם מותר לאכול הימנו. אבל בתם שחוט בזמן הזה ליכא (תמורה ז:).

לישני. רבינא: **הא רבי יוסי הגלילי.** ורב נחמן דאמר כרבנן: **מתנות כהונה קאמרת.** בכור מעשרים וארבע מתנות כהונה [נקמן קי:] והלכך אוקמה רבינא להא דרב נחמן כר"י הגלילי דאיהו נמי מודה בהא דכל זמן שהבית קיים משולחן גבוה זכו להו כהנים ואפילו מחייס וכי קאמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים הן בשלמים קאמר דבעלים ישראל לא זכו להו מחייס משלחן גבוה והא דתיקן רבינא לרבי יוסי הגלילי בבכור בחולה לאחר ולא תירץ בשלמים משום דסיפא דברייתא מוכיח דבבכור קמיירי דקתני לא אמר בן עזאי אלא בבכור וכן עזאי מילתיה דרבי יוסי קמפרש ולקמייה מפרש מילתיה: **שלמים שטעונין סמיכה ונסכים.** מנחת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש כדמפרש במנחות בפ' ו) כל [המנחות] (דף סא) אבל בכור לא: **בכור מבעיא.** ובבכור בחולה לאחר קאמר דכיון דלאו להקריבה קאי לא זכו ליה משלחן גבוה דלא חזי לגבוה: **למעוטי מעשר.** בהמה שעע"פ שהוא קרב שלמים כדאמרינן בפ' בתרא דבכורות (דף ס.). אפי' הכי לא הוי מחייס ממון בעלים בשלמים: **בכור.** תם נאמר אך בכור שור וגו' לא תפדה פדיון הוא דלית ליה דליפוק מקדושת בכור למכור באיטלז וליסקול בליטרא אבל נמכר הוא חי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם או אם הבית קיים יקריבנו: **במעשר נאמר לא יגאל.** וגמרינן בבכורות בפ' [חמישי] (דף לב.) האי לא יגאל מלא יגאל דחמרמים דכתיב בהן לא ימכר ולא יגאל[1] מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו הלכך אינו נמכר לא חי ולא שחוט כו' אלמא לאו ממון בעלים הוא: **רבא אמר.** מעילה דמתניתין לא תידוק מיניה הא מקדש קדשי אלא ה"ק שאין בהן דין מעילה שאין בהם שום קדושה לשמים דבקדושת שמים שייכא דין מעילה כגון קדשי קדשים: **ומאי ניהו.** כגון נכסים דהדיוט: **גובה.** חלי מזקו מבשרו דמזק שור תם משלם מגופו: **לא צריכא.** הא דקתני אינו גובה מאימורין הא קמ"ל דאין גובה מבשרו כנגד אימורין כגון שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים אינו גובה אלא חציו[2] דמי בשרו אף על גב דלא הוי מנה אלא ודמי חצי אימורין לא ישתלם מדמי חצי האחר של בשר: **אי אליבא דרבנן.** דפליגי עליה דרבי אליעזר דאמר דרבנן. פי' בקונטר' אי אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי נתן בפ' הפרה (לקמן נג. ושם) גבי שור שדחף חבירו לבור ואמר [בתם] דבעל השור משלם מחצה ובעל הבור פטור אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"ג שבו נמצא ההיזק ופשיטא דאין גובה מבשרו כנגד אימורין עכ"ל משמע מפירושו שהשור עושה כל ההיזק ובעל הבור אין עושה כלום הלכך שור מועד משלם מזק שלם ותם חצי מזק ולכך לא מצי למיתק אלא מתם ולא ממועד וכן פי' בהדיא לקמן בפ' הפרה (שם ד"ה אם) וז"ל אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כוליה היזקא קעביד הלכך במועד בעל השור משלם נ"ש ובתם משלם חצי מזק [3] (ובעל השור) ופליגא מפסיד וקשה לר"י היכי דייק דאין גובה מבשרו כנגד אימוריהן מדלא משתלם מבעל הבור כלום בתם שמפסיד פלגא דהתם משום שהבור לא עשה היזק כלל אבל בשלמים שהבשר עשה כמו כן היזק כיון דליכא לאשתלומי מאימורין משתלם מן הבשר דעל כרחך ס"ל השתא שיש שהיזקו האי כוליה היזקא עבד והאי כוליה היזקא עבד כיון דלא אסיק אדעתיה טעמא דתורא בדיבוק אשכחתיה דאי כל חד וחד פלגא היזקא עבד למה ישלם בתם לרבי נתן בעל הבור שלשה חלקים דהיינו יותר ממה שהזיקו ובלא טעם אין לנו לומר כדמוכח בהפרה ועוד מנא ליה לגמרא דלרבנן בתם משלם בעל השור מחצה ובעל הבור פטור דלמא בתם בעל השור משלם מחצה ובעל הבור משלם מחצה ורבנן דאמרי ובעל הבור פטור אירי במועד ונראה לר"י דרבנן דאמרי בעל השור חייב ובעל הבור פטור היינו דבעל השור משלם מחצה במועד ובתם רביע ובעל הבור פטור לגמרי אלא חייב הכתוב בור אלא היכא דנפל ממילא דכתיב ונפל שמה שור אבל אם אחרים מפילים אותו בבור פטור בעל הבור והכא ה"פ הא אמרי כי ליכא לאשתלומי מבעל הבור לא משתלם מבעל השור ע"ג דס"ל האי כולא היזקא עבד והאי כו' ופשיטא דאין גובה מבשרן כנגד אימוריהן ומאי קמ"ל רבי אבא וא"ת מנליה דהא דקאמרי רבנן ובעל השור חייב לאו היינו דחייב הכל וי"ל דאי הוו פליגי רבי נתן ורבנן בתשלומי השור הוה להו לפרש ומדלא פירשו ש"מ אינו לרבי נתן בהא ועוד דאם איתא דמחייבי רבנן הכל לבעל השור ה"ל לר' נתן למימר דאין משלם אלא מחצה: **אנא תוראי בבירך אשכחתיה.** ודוקא גבי בור קאמר דמשלם אע"ג דכל חד וחד הזיקא עבד שייך לחלק בין שור לבור מהאי טעמא ומיהו כיון דידע טעם דתורא בבירך אשכחתיה מצי למסבר נמי דכל חד וחד פלגא דהזיקא עבד כדאמרינן בהפרה (שם) ושם אפרש בע"ה: אמר

רביע ובעל הבור שלשה חלקים ובמועד בעל השור משלם מחצה והכא נמי אמאי אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן הא הכא נמי תרוייהו אזיק חלק גבוה וחלק הדיוט. וספרים דכתיב בהן אע"ג דאיכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהתם לא מצינו לאוקמי הכי: **הני מילי.** דלא אמרינן כי ליכא לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי: **בתרי גופי.** כגון שור ובור: **אבל בחד גופא.** אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימוריהן הוה אמינא דמצי א"ל מכל היכא דבעינא משתלמנא: **התם הוא דאמר ליה בעל השור.** ההרוג לבעל הבור: **אנא תוראי בבירך אשכחתיה.** מת הלכך כל המזק עליו מה דאית לי לאשתלומי מבעל השור משתלמנא אם תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי מזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר משתלמנא מינך: אבל

להא שמעתא דשלמים שהזיקו כו', אי אליבא דרבנן פשוטה היא. אי אליבא דר' נתן פשוטה היא. וחלוקתם בפ' שור שנגח את הפרה בסופו, ואני עתיד לפרשו שם ביאר היטב.

מסורת הש"ס

א) [לרך מיקון ועי' במהר"מ הגי' אמר לך], ב) תמורה ה: ס. בכורות לא: לב., ג) ל"ל לגבות יעב"ץ, ד) [נקמן נג.], ה) [שם], ו) [ל"ל שני מדות 5:], ז) [ויקרא ס:], ח) בס"א: חלי, ט) עיין מהר"מ, י) ר"מ מ"ג

רבינו חננאל

לישני רבינא הא ר' יוסי הגלילי כטעמיה. והא דתנן בכור מוכרין אותו תמים חי כו' ואוקמה רב נחמן בזמן הזה אבל בזמן שבית המקדש קיים לית להו לכהנים זכייה בהו לרבנן. ופרקי' הכי לא תימ' כי אמר ר' יוסי מחיים, אלא הכי קאמ' אפי' תימא ר' יוסי הגלילי, ושני מתנות כהונה דמשלחן גבוה קא זכו לפיכך אינו ממונם. וכי קאמר ר' יוסי הגלילי בקדשים קלין שלו כגון זבחי שלמים שלו. **גופה, ומעלה מעל ביי"י, לרבות קדשים קלים שהן ממונו, דברי ר' יוסי הגלילי.** פי' לרבות כל קדשים קלים. בן עזאי אומ' לרבות שלמים. ואמרי' בן עזאי למעוטי מאי. אילימ' למעוטי בכור שאינו ממונו, השתא שלמים שטעונין סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק אמרת ממוניה הוא, בכור מיבעיא. אמר ר' יוחנן למעוטי מעשר וכדתניא בבכור נאמ' לא תפדה ונמכר הוא, אוקמוה בתחלת תמורה בבעל מום. במעשר נאמ' לא יגאל ואינו נמכר כלל כו'. **רבינא מתני אסיפא** אבא יוסי בן דוסאי אמ' לא אמ' בן עזאי אלא בבכור בלבד למעוטי מאי אילימ' למעוטי שלמים כו'. ואוקמ' ר' יוחנן למעוטי מעשר וכדתניא וכו'. ועלתה בקשיא. **רבא אמ'** מאי שאין בהן מעילה, שאין בהן דין מעילה, ומאי ניהו נכסי הדיוט. ואקשי' עליה וליתני נכסין שלהדיוט, קשיא. אמ' **רבא** שלמים שהזיקו, לדברי ר' יוסי הגלילי, גובה מבשרן ולא מאימוריהן כו'. כיון שאמ' קדשים קלים ממון בעלים הן והמזיקן חייב לשלם הוצרך לומ' כך אם הזיקו הן חייבין. פי' שור שלשלמים שחבל בשור שלחולין בק' כספים חצי הנזק נ' כספים, יכיל למימר ליה המזיק תרי שותפי אנן בהאי תורא, בשרא דידי ותרבא דהקדש. אנא משלימנא לך מן הבשר מנתא דמטי לי לפום חושבנא, ודהקדש מטי לך. או דילמ' מצי אמ' ליה נ' זודי כולהו מבשרא משתלמנא דהא לא יכילנא לאישתלומי מן האימורין דלגבוה טלקי, שקילנא כל קבל מנתא דמטי להו לאימורין לשלומי מבשרא. ואי לא שוה הב לי בשרא אחרינא דהא את מתכפר באימורין. ואמרי אליבא דמאן אמרה רבא

עין משפט נר מצוה

קכח א מיי' פ"ג מהל' מעלה קרבנות הל' ו סמג עשין קפג:
קכו ב מיי' שם פ"ב הל' ב סמג שם:
קכז ג מיי' פ"ט שם הלכה ו:
קכח ד מיי' פ"ו מהל' בכורות הלכה ה ו סמג עשין ריב ולאוין שדמ:
קכט ה ו מיי' פ"ח מהל' מזקי ממון הלכה ב ג:

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיְיָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקֻדּוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֹת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא
2. אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: במדבר יח יז
3. לֹא יִבְקַר בֵּין טוֹב לְרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: ויקרא כז לג

גליון הש"ס

גמרא אליבא דרבנן פשיטא. עי' לקמן נג ע"ב תוס' ד"ה הא כרבנן וע"ע:

מוסף רש"י

לרבות את השלמים. קתמי, דוהלי הן ממונו, אבל מעשר לא, דאיהו לאו ממונו הוא ולא יכול למוכרו מי ולא שחוט לא מום ולא בעל מום (תמורה ח.). **אלא בבכור בלבד.** שהפקיד כהן בכורו אצל אחר וכפר ונשבע והודה, אבל שלמים לאו ממונו הוא, הואיל וחיילא עלייהו קדושה כל כך שטעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, ומעשר נמי לא הואיל ואינו יכול למוכרו (שם). **בבכור נאמר לא תפדה.** אף בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה וגו', ומשמע בעלים אין פודין אותו (בכורות לא:) פדיון הוא שאין לו שיכנס הפדיון בקדושה והוא יצא לחולין (תמורה ח.) שאין הבעלים יכולין לפדותו ולנהוג בו מנהג חולין כגון גיזה ועבודה (שם ה:). **ונמכר תם חי.** לאחרים משיבא ליד כהן (בכורות לא:) שאם נפל בו מום יכול למוכרו לכהן בתורת בכור דלהכי כתיב לא תפדה דלאשמועינן דבמכירה שרי (תמורה ה: ועי"ש בהגהות הגר"א) ואכל בקדושה חו היא הקדושה שלא ישחטנו באיטלז ולא ישקלנו בליטרא (שם ח.). **במעשר נאמר לא יגאל.** והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל (בכורות לא:).

אמר רבא תודה שהזיקה. אע"ג דרבא מפרש מתניתין דין מעילה ולא אוקי מתניתין כרבי יוסי הגלילי על כרחך הכא איירי לר' יוסי הגלילי: **שנאמר** והועד בבעליו והמית. גרסה דלאו מוהועד קדיש דהאי והועד לא איירי בעדות שעושין לסקלו כ"א לייעדו אלא מסיפא דקרא קדיש דכתיב והשור יסקל וכן משמע ליה דפריך והא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב: **חצר** השותפין חייב בה על השן ועל הרגל. במיוחד לפירות ולא לשוורים פליגי כדמוכח בסוף הסוגיא דפליגי בקושיא דרבי זירא ובפירוקא דאביי ולפי זה היה יכול רב חסדא לפרש המשנה כמו שמפרש ר' אלעזר ויפרש רשות הניזק והמזיק במיוחדת לפירות ולשוורים דמודה רב חסדא דפטור וגרסינן לקמן אמר לך רבי אלעזר ותסברא מתניתין מי לא פליגי ומיהו לספרים דגרסי לקמן ותסברא מתניתין מי פליגי ובסוף גרסי אלא כי תניא ההיא וכל זה מדברי רבי אלעזר וא"ל דפליגי במיוחדת לפירות ולשוורים וה"פ ותסברא מי פליגי והתניא כו' אלא ולאי לא פליגי וכי קתני כו' ולפי גירסא זו לא יהיה תחילת הסוגיא כמו במסקנא דפליגי בקושיא דרבי זירא ובפירוקא דאביי:

כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן. וא"ת ולרב חסדא מנא ליה לאתויי קרן לשמואל וכל הני לרב ועוד דבריתא דקתני כשהזיק חב המזיק מייתר לאתויי כל הני קשיא לרב חסדא וי"ל דלדידיה נמי איכא יתורא דהוי מצי למיתני ורשות הניזק והמזיק חייב ולא ליתני כשהזיק חב המזיק אך קשה לשמואל תיקשי הברייתא:

כגון שקבל עליו שמירת גופו כו'. איפכא לא מצי למימר כגון דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל וכגון שקבל עליו שמירת נזקיו ולא קבל עליו שמירת גופו דמילתא דלא שכיח הוא ואע"ג דבהכיר בו שהוא נגחן אמרינן סוף [פרק שור] שנגח ד' וה' (לקמן מה:) סתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומזיק אחריני קביל עליה לאחו אחריס ומזקי ליה לדידיה לא קביל עליה בשואל לא שייך למימר הכי דמסתמא שואל לא קבל עליה שמירה מעולה: ולא

אבל הכא מי מצי אמר בשר אזיק אימורין לא אזיק אמר רבא [א]תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה לחם פשיטא סיפא אצטריך ליה ניזק אוכל בשר ומתכפר מביא לחם הא נמי פשיטא מהו דתימא כיון דלחם הכשירא דזבח הוא לימא ליה את אכלת בשר ואנא אייתי לחם קמ"ל דלחם חיובא דבעלים הוא: [ב]נכסים שהן של בני ברית: למעוטי מאי אי למעוטי דעובד כוכבים הא קתני לה לקמן [ג]שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור תנא והדר מפרש: נכסים המיוחדין: למעוטי מאי אמר רב יהודה למעוטי זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק הא תני לקמן [ד]היו שנים רודפין אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין תני והדר מפרש במתניתא תנא [ה]פרט [ו]לנכסי הפקר ה"ד אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהפקר מאן תבע ליה אלא דנגח תורא דהפקר לתורא דידן ליזיל וליתיה [ז]בשקדם וזכה בו אחר רבינא אמר למעוטי [ח]נגח ואח"כ הקדיש [ט]נגח ואח"כ הפקיר תניא נמי הכי [י]יתר על כן אמר ר' יהודה אפי' נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר פטור שנאמר [יא]והועד בבעליו והמית איש וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד וגמר הדין לא בעינן הא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב אלא אימא עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד: [יב]חוץ מרשות המיוחדת למזיק: [יג]דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: ורשות הניזק והמזיק: אמר רב חסדא אמר אבימי חצר השותפין חייב בה על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק ור' אלעזר אמר פטור על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק נמי פטור וכשהזיק חב המזיק לאתויי קרן הניחא לשמואל אלא לרב דאמר [יד]תנא שור וכל מילי דשור חב המזיק לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר כשהזיק חב המזיק [טו]להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותן תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם [טז]נפרצה בלילה או שפרצוה לסטין ויצתה והזיקה פטור אמר מר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר היכי דמי אילימא דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל [יז]לימא ליה אילו אזיק בעלמא בעית לשלומי את השתא דאזקיה לתורא דידך בעינא לשלומי אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל [יח]ליה אילו איתזק מעלמא בעית לשלומי בוליה תורא השתא דאזקיה תורא דידך פלגא ניזקא הוא דמשלמת לי לעולם דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל והכא במאי עסקינן [יט]שקבל עליו שמירת גופו ולא

שאינו רעוע קאמר דהוה ליה אונס: **לימא ליה.** משאיל לשואל: **אילו אזיק.** [כ]שור של אדם אחר: **בעית לשלומי ליה.** שהרי שמירתו עליך השתא כו': **אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל.** וקתני חצי נזק: **לימא ליה.** בעלים: **אילו איתזק מעלמא.** אם הזיקו שור של אדם אחר: **בעית לשלומי לי כולא ניזקא.** דהא שואל חייב באונסין השתא דאזקיה כו': **לעולם דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל.** וקאמר חייב משאיל לשלם. ודקשיא לך הרי השואל מוטל לשומרו שלא יזיק: **דשקבל עליו.** השואל: **שמירת גופו.** שלא יזיקנו אחר: ולא

אבל הכא מי מצי אמר. על הבשר נמצא המזק יותר מן האימורין הלכך שור חצי האימורין יפסיד: [1]לשון אחר **לא לריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן.** דודאי גובה מבשרן כנגד אימוריהן דהאי גובה מבשרן דקאמר רבי אבא אפי' חלק האימורין קאמר וקא פריך מי אליבא דרבנן אמאי הא אמרינן כו' מי אליבא דר' נתן פשיטא ולא שמעתיה. ומאשון עיקר דמסתברא דהאי דאותביה קא משני ליה דהא גמרא מסיפא דמילתיה דקאמר אינו גובה מאימוריהן פריך פשיטא אימורין לגבוה סלקי ועלה בעי לשנויי מה אינו גובה מאימוריהן דקאמר אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן: **אחס פשיטא.** הא לא אזיק: **ניזק אוכל בשר.** לאחר הקרבת אימורין: **למעוטי זה אומר שורך הזיק.** שאינו יודע שור של מי הזיקו שהיו עמו שוורים של אנשים הרבה ומיוחדין דמתניתין הכי משמע שיהו כל נכסים שהזיקו מיוחדים לאדם אחד שאין בהם ספק: **שנים שהיו רודפין.** שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד: **בשקדם וזכה בו אחר.** לאחר שהזיק: **למעוטי נגח ואח"כ הקדיש.** דהכי משמע שיהיו מיוחדים לאדם אחד לעולם משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין: **והועד בבעליו והמית איש השור יסקל וגם בעליו יומת.** דמשמע שיהא לו בעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין: **שוין לאחד.** בבעל אחד: **חוץ מרשות המיוחדת למזיק.** שאם נכנס שור ניזק בחצר המזיק והזיקו שור המזיק פטור: **חצר השותפין חייב בה.** הכתוב על השן ועל הרגל אם אכלה בהמתו של זה פירותיו של זה או דרסה על כליו חייב בשדה אחר[ט] קיימין ביה ולא הוי כרשות הרבים וכ"ש על הקרן ותולדותיו דהא אפי' ברה"ר נמי חייב ודקתני מתניתין רשות הניזק והמזיק אדלבתריה קאי וה"ק רשות הניזק והמזיק כגון חצר השותפין כשהזיק חב המזיק ובשן וברגל קאמר דבקרן לא אצטריך למימר דהא ברה"ר ליכא לאתויי רשות בה נמי חייב אלא בשן ורגל קאמר וקמ"ל דלאו כרה"ר דמיא: **ורשות הניזק והמזיק נמי פטור.** בשן וברגל קאמר דבעינן ובער בשדה אחר[י] אבל קרן חייב דלא גרע מרה"ר: **כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן.** לר' אלעזר דאי משום מיטב הא תנא ליה ריש אלא לאתויי קרן דחייב עליו דלא תייה לעיל בהדי ארבעה אבות: **הניחא לשמואל.** דאמר בריש פירקין [ג:ד.] מבעה זה בשן ותנא שור לרגלו ומבעה לשינו אצטריך הא לאתויי קרן: **אלא לרב דאמר.** מבעה זה אדם ושור דתנא בהדי ארבעה אבות לכל מילי תייה לאתויי מאי: **הא משלם חצי נזק ומועד נזק שלם.** מפרש לקמיה: **נפרצה.** כותל בלילה מאליה. ובכותל

[1] לשון אחר מי מצי אמר בשר אזיק אימורין לא אזיק אמר רבא תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה לחם פשיטא סיפא אצטריך ליה ניזק אוכל בשר ומתכפר מביא לחם הא נמי פשיטא מהו דתימא כיון דלחם הכשירא דזבח הוא לימא ליה את אכלת בשר ואנא אייתי לחם קמ"ל דלחם חיובא דבעלים הוא: נכסים שהן של בני ברית: למעוטי מאי אי למעוטי דעובד כוכבים הא קתני לה לקמן שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור תנא והדר מפרש: נכסים המיוחדין: למעוטי מאי אמר רב יהודה למעוטי זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק הא תני לקמן היו שנים רודפין אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין תני והדר מפרש במתניתא תנא פרט לנכסי הפקר ה"ד אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהפקר מאן תבע ליה אלא דנגח תורא דהפקר לתורא דידן ליזיל וליתיה בשקדם וזכה בו אחר רבינא אמר למעוטי נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר תניא נמי הכי יתר על כן אמר ר' יהודה אפי' נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר פטור שנאמר והועד בבעליו והמית איש וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד וגמר הדין לא בעינן הא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב אלא אימא עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד: חוץ מרשות המיוחדת למזיק: דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: ורשות הניזק והמזיק: אמר רב חסדא אמר אבימי חצר השותפין חייב בה על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק ור' אלעזר אמר פטור על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק נמי פטור וכשהזיק חב המזיק לאתויי קרן הניחא לשמואל אלא לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור חב המזיק לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותן תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם נפרצה בלילה או שפרצוה לסטין ויצתה והזיקה פטור אמר מר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר היכי דמי אילימא דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל אזיק בעלמא בעית לשלומי את השתא דאזקיה לתורא דידך בעינא לשלומי אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל ליה אילו איתזק מעלמא בעית לשלומי בוליה תורא השתא דאזקיה תורא דידך פלגא ניזקא הוא דמשלמת לי לעולם דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל והכא במאי עסקינן שקבל עליו שמירת גופו ולא

עין משפט נר מצוה

קל א מיי' פ"ח מהל' מזקי ממון הל' ב ג:
קלא ב מיי' שם הל' ה ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תו סעיף א:
קלב ג ד מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ב:
קלג ה מיי' שם:
קלד ו מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
קלה ז ח מיי' פ"ו שם הלכה ז סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף י:
קלו ט י מיי' שם פ"ד הלכה א ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ח:
קלז כ ל מ טוש"ע ח"מ סי' שמז:

רבינו חננאל

אמר רבא תודה שהזיקה וכא הניזק להשתלם מבשרה מי יביא הלחם. המתנדב חייב להביא לחמה דחיובא עליה רמיא, או דילמ' לחמה הכשירה דזיבחא הוא והרוצה להכשיר הזבח לוכל הבשר, והוא הניזק, עליו להביא (ראייה) [לחמה]. ואסיק' המתנדב חייב דלחם חייוב בעלים הוא. **כתב גאון זצ"ל** אשכחן נוסחא עתיקתא בהאי לישנא. אמר רבא תודה שהזיקה לר' יוסי הגלילי משתלם חצי נזק מבשרה, אבל לא מאמוריהא והניזק אוכל בשר ומתכפר מביא לחמה. היינו קמייתא דרבא, סיפא איצטריכא ליה מהו דתימ' לימא ליה מזיק את אכלתא בישרא אנא אייתי לחמא קמ"ל דאמ' ליה הניזק לחם למאי אתי ליה לכפרה אני מי אית לי כפרה בגווה. **נכסין שלבני ברית,** למעוטי דנכרי כו'. **נכסים המיוחדין למעוטי זה אומ' שורך הזיק וזה אומ' שורך הזיק.** במתניתא תנא למעוטי דהפקר, וכגון שקדם אחד וזכה בו. רבינא אמ' למעוטי נגח ואחר כך הקדיש או הפקיר. ואסיק' בענן עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד. **חוץ מרשות המיוחדת למזיק,** דיכיל למימר ליה תורך ברשותי מאי בעי. **ורשות הניזק והמזיק.** אמ' רב חסדא אמ' אבימי חצר השותפין חייב בה על השן ועל הרגל, והכי קאמ' כו'. ר' אלעזר אמ' פטר בה על השן ועל הרגל והכי קאמ' כו'. כשהזיק חב המזיק לאייתויי קרן. הניחא לשמואל דאמ' תנא שור לרגלו ומבעה לשנו, כשהזיק חב למזיק לאייתויי קרן. אלא לרב לאייתויי מאי, לאייתויי הא דת"ר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר, דאזיק תורא דמשאיל לתורא דהני, וכגון דקבילו עלייהו נטירותא דגופיה

מסורת הש"ס

א) [דף לז:], ב) [דף לה.], ג) [מוספתא פ"ח], ד) לקמן מד:, ה) [לעיל ג:], ו) [אחר לע"ל], ז) [שמות כב], ח) [ל"ל שורך. יעב"ץ] וכדפר"ר איתא שורו של אדם וכו' ותיכא שור ליתא,

תורה אור השלם

1. וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט

מוסף רש"י

היו שנים רודפין אחר אחד. ושלשתן של שלשה בני אדם (לקמן לה.). **שניהן פטורין.** דתרוייהו מדמו ליה (לקמן לה:). **שנאמר והועד בבעליו.** הייו בב"ד, ואין העדאה אלא בב"ד (לקמן מד:).

ולא קבל עליו שמירת נזקיו. אם יזיק הוא את אחרים: **איני והא תני רב יוסף.** אדרבי אלעזר פריך: **והפונדק.** בית גדול שרגילין אורחים ואכסנאין לנון בו ואם הזיק זה את חבירו אשן ורגל ולא הוי כרה"ר דהואיל ואינו מיוחד לבני רשות הרבים אלא לאותן הדרין בו כשדה[ד] אחר קרינן ביה שהרי ע"י שכירות הם דרים שם: **והסברא דמתניתא לא פליגי.** דליכא בריתתא דקאי כוותי והתניא ד' כללות כו': **חייב בכל.** לקמן מפרש שאפילו קרן תמה משלם נזק שלם הואיל ונכנס לרשותו והזיקה: **פטור מכל.** דאמר ליה מורך ברשותי מאי בעי: **על השן ורגל.** דלא קריין ביה בשדה אחר[ה] דמשמע שיהא מיוחד לניזק אבל על הנגיחה ועל הנגיפה והנשיכה והרביצה והבעיטה שהן תולדותיו של קרן תם משלם חצי נזק דכרה"ר הוא שהרי לשניהן רשות בו: **לא זה ולא זה.** מפרש לקמיה דאינו של שניהן אלא של אחד מהן של ניזק: **חייב בה על השן ועל הרגל.** נ"ש: **ועל הנגיחה כו'.** ולקמן פריך הא תנא רישא דבאחר הניזק אפילו קרן תמה משלם נ"ש: **פטור בה על השן ועל הרגל.** והיינו כר' אלעזר: וקפריך גמרא **קשיא אהדדי: כי תניא הכיא.** דפטור: **באחר המיוחדת לזה ולזה.** לפירות ולשוורים דהוא ליה אחר השותפין לגבי שן ולגבי קרן הלכך בשן פטור ברה"ר[ו] ובקרן תמה ח"ע ברה"ר[ז] משלם: **ודרב יוסף באחר המיוחדת כו'.** דהוא אחר הניזק שלא היה לו להכניס שם שוורים ולא דמי לרה"ר: פונדק אינו מיוחד לשוורים לפי ששם מונחת פרגמטיא של סוחרים ואינן מניחין ליכנס שם שוורים שלא ידחפו ויטנפו כליהם: סתם בקעה רועים שם שוורים: **בעינן שדה אחר וליכא.** שהרי יש למזיק רשות בה להכניס פירותיו: **שדה אחר קרינן ביה.** שהרי נכנס שלא ברשות שלא היה לו רשות לשוורים: **אמוראי נמי לא פליגי.** דהא דרב חסדא בשאינה מיוחדת לשוורים ודרבי אלעזר במיוחדת אף לשוורים: **בקושיא דר' זירא ופירוקא דאביי.** ובאחר המיוחדת לפירות ולא לשוורים רב חסדא כאביי דכיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה ורבי אלעזר כרבי זירא כיון דיש למזיק רשות בה לפירות לא קרינא ביה שדה אחר: **חייב על הכל לא קאני.** דליהוי משמע על השן והרגל ועל הקרן אלא חייב בכל דמשמע על הקרן אע"ג שהוא תם אתא לאשמועינן דחייב נ"ש: **רבי טרפון היא דאמר.** לקמן בפרק כיצד (דף כד:): **משונה קרן באחר הניזק נ"ש משלם.** קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה הואיל ושינו את הסתן שלא היו דרכן לכך: **אלא דאחר.** שאינו לא ניזק ולא מזיק וקתני חייב על השן והא בעינן שדה אחר: **אלא דחד מינייהו.** כלומר דניזק: **הא א"ל שמואל לרב יהודה כו'.** לקמן [טו:] גבי חמשה תמין: **שבור מפניהן.** לא תטרח לשנויי כחד תנא: **ואם אבסרתי.** ואימא כוותי דאוקי אלא רישא רבי טרפון וסיפא רבנן וד' כללות דקאמר ר"ש תרי מינייהו כחד דוכתא חד כר' טרפון וחד כרבנן: **אלא דחד.** דניזק: **דלגבי שן הויא באחר הניזק.** וחייב המזיק בנזקי שן שהרי לגבי פירות אינה אלא דניזק: **ולגבי קרן הויא רה"ר.** שהרי ברשות הכנים שם שורו ומשום הכי הוא משלם חצי נזק ותו לא: **ג' כללות הוו.** דהאי כללא בתרא שמעינן ליה מקמאי דכיון דלגבי שן הויא באחר הניזק למה ליה למתני חייב על השן הא תנא ליה רישא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל וקרן באחר השותפין הא תנא ליה רישא כגון באחר השותפין והבקעה על הנגיפה ועל הנגיפה תם משלם חצי נזק:

שלשה

ולא קבל עליו שמירת נזקיו אי הכי אימא סיפא נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצתה והזיקה פטור הא ביום חייב הא לא קבל עליו שמירת נזקיו הכי קאמר [א]אם קבל עליו שמירת נזקיו חייב נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצתה והזיקה פטור אינו והא תני רב יוסף חצר השותפים והפונדק חייב בהן על השן ועל הרגל תיובתא דרבי אלעזר אמר לך רבי אלעזר ותסברא מתניתא מי לא פליגי והתניא [ב]ארבעה כללות היה ר' שמעון בן אלעזר אומר בנזקין [ג]כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל [ד]דמזיק ולא לניזק פטור מכל [ה]לזה ולזה כגון חצר השותפים והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנגיפה ועל הנשיכה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בו על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנשיכה ועל הנגיפה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם קתני מיהת חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל קשיא אהדדי כי תניא ההיא [ה]בחצר מיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים ההיא דרב יוסף [ו]בחצר מיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק דיקא נמי דקתני הכא דומיא דפונדק וקתני התם דומיא דבקעה שמע מינה מתקיף לה רבי זירא כיון דמיוחדת לפירות הא בעינן [ז]ובער בשדה אחר וליכא א"ל אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא לימא מדמתניתא לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי אמר ליה אין ואם תמצא לומר פליגי בקושיא דרבי זירא [ח] ובפירוקא דאביי פליגי: גופא ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזקין כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל על הכל לא קתני אלא חייב בכל בכולי נזק מני [ט]רבי טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אימא סיפא לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בה על השן ועל הרגל מאי לא לזה ולא לזה אילימא לא לזה ולא לזה כלל אלא דאחר והא בעינא ובער בשדה אחר [י]וליכא אלא פשיטא לא לזה ולא לזה אלא דחד וקתני סיפא תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם אתאן לרבנן דאמרי [יא]משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם רישא רבי טרפון וסיפא רבנן [יב] אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה [יג]שיננא שבוק מתניתין ותא אבתראי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן רבינא משמיה דרבא אמר כולה רבי טרפון היא ומאי לא לזה ולא לזה לא לזה ולא לזה לפירות אלא דחד לזה ולזה לשוורים [יד]דלגבי שן הויא לה חצר הניזק לגבי קרן הויא לה רשות הרבים א"ה ארבעה שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק

שלשה

ולא קבל עליה שמירת נזקיו. ואם תאמר כיון דלא קביל עליה פשיטא דתם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ויש לומר דסלקא דעתך דשמירת נזקין דעלמא לא קביל אבל אנזקין לתורא דשואל גופיה סלקא דעתך שקבל עליה משאיל:

מי לא פליגי. הוי מצי לאוקמי דהיא דרב יוסף לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד:

לא לזה ולא לזה לפירות אלא לחד. ר"ת גרים לא לזה ולא לזה לשוורים דגבי שן הויא חצר הניזק שהזיק פירות אבל גבי שוורים ה"ל קרן ברה"ר כיון שלא היה להם רשות ליכנס ול"ג כמו שכתוב בספריס ולזה ולזה לשוורים דא"כ חצר הניזק כיון שיש רשות לכל חד וחד להכניס שם שורו כדמוכח לעיל ולא בעי לאוקמא לזה ולזה לפירות ולא לשוורים דלא כר' זירא ועוד דלישנא לא משמע הכי[ט]:

אי הכי ארבעה שלשה הוו. בשלמא לשמואל דמוקי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן אלטריך סיפא לאשמועינן לאפוקי מדרבי טרפון אלא לרבינא לא צריכא כלל דלגבי שן הוי חצר הניזק שמעינן מכל שהוא רשות לניזק וקרן ברה"ר שמעינן מחצר השותפין והבקעה:

פרה

[א] נראה לכוונת הר"ם לומר, שהחצר מיוחדת לפירות רק לאחד מהם, הגם שהוא חצר השותפין. [ב] ואז חייב המזיק על הכל, היינו שן ורגל. וכן היא שהחצר הוא רשות לשניהם לשוורים.

מסורת הש"ס

[א] [תוספתא פ"ח], [ב] [לקמן טו: טז. יח. כד: מח.], [ג] [בכרכות לו. וש"נ], [ד] במ"ק: בשדה, [ה] [שמות כב], [ו] בפ"ק: בהה"ר, [ז] במ"ק: בהה"ר, [ח] [ועיין תוספות לקמן טז. ד"ה כולה],

גליון הש"ם

גמ' **ובפירוקא דאביי פליגי.** עי' לקמן דף טז ע"א תוס' ד"ה כולה ר"ט: **אין דהא א"ל שמואל כו'.** לקמן דף טו ע"ב ודף לו ע"ב:

רבינו חננאל

ולא קבילו עלייהו נטירותא דנזיקין, דמרי תורא משלם לשומרין תם חצי נזק ומועד נזק שלם. ואם קיבלו עליהן גם שמירת נזקין בעל השור פטור, דיכיל למימר להו אלו אזיק לאחריני אתון בעיתו לשלומי השתא דאזיק לתורא דידכו בעינא לשלומי לכו. וכיון שקיבלו השומרים שמירת נזיקין, נפרץ ביום ויצא חייבין השומרים, נפרצה בלילה או שפרצוה ליסטין ויצתה והזיקה פטור. **ואקשי'** על ר' אלעז' הא דתני רב יוסף חצר השותפין והפונדק חייב בה על השן ועל הרגל. ופריק במיוחדת לזה ולזה לפירות ולא לשוורים. דאי לא תימ' הכי, הא דתניא ד' כללות היה ר' שמעון בן אלעזר אומ' בנזקין, כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק, חייב בכל. למזיק ולא לניזק, פטור בכל. לזה ולזה כגון חצר השותפין והבקעה, פטר בה על השן ועל הרגל. קתני מיהא פטר בה על השן ועל הרגל, קשיין אהדדי. אלא הא דתני ר' שמעו' בחצר המיוחדת לשניהן בין לפירות בין לשוורים. והתני רב יוסף בחצר המיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים, ופשוטה היא. **ואמרי'** כיון דשנית להו למתניתא, שני נמי לאמוראי ואימ' רב חסדא דחייב על השן ועל הרגל בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים, ור' אלעזר דפטר בחצר המיוחדת לשתיהן, לפירות ולשוורים. ואם תמצא לומ' פליגי, בקשיא דר' זירא דאמ' כיון דמיוחדת לפירות הא בעינא ובער בשדה אחר וליכא. ופריק אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה. ר' אלעז' כר' זירא ורב חסדא כאביי. גופה, ד' כללות היה ר' שמעון בן אלעזר [אומר, בנזיקין] כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל. דייקינן מדלא קתני חייב על הכל דמשמע על קרן ועל השן ועל הרגל, אלא קתני חייב בכל דמשמע שן הוא דאיכא תרי מינייהו, דמרי תמה משלם לשומרין תם חצי נזק ומועד נזק שלם. ואם קיבלו עליהן גם שמירת נזקין בעל השור פטור, דיכיל למימר להו אלו אזיק לאחריני אתון בעיתו לשלומי השתא דאזיק לתורא דידכו בעינא לשלומי לכו. וכיון שקיבלו השומרים שמירת נזיקין, נפרץ ביום ויצא חייבין השומרים, נפרצה בלילה או שפרצוה ליסטין ויצתה והזיקה פטור. **ואקשי'** על ר' אלעז' הא דתני רב יוסף חצר השותפין והפונדק חייב בה על השן ועל הרגל. ופריק במיוחדת לזה ולזה לפירות ולא לשוורים. דאי לא תימ' הכי, הא דתניא ד' כללות היה ר' שמעון בן אלעזר אומ' בנזקין, כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק, חייב בכל. למזיק ולא לניזק, פטור בכל. לזה ולזה כגון חצר השותפין והבקעה, פטר בה על השן ועל הרגל. קתני מיהא פטר בה על השן ועל הרגל, קשיין אהדדי. אלא הא דתני ר' שמעו' בחצר המיוחדת לשניהן בין לפירות בין לשוורים. והתני רב יוסף בחצר המיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים, ופשוטה היא. **ואמרי'** כיון דשנית להו למתניתא, שני נמי לאמוראי ואימ' רב חסדא דחייב על השן ועל הרגל בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים, ור' אלעזר דפטר בחצר המיוחדת לשתיהן, לפירות ולשוורים. ואם תמצא לומ' פליגי, בקשיא דר' זירא דאמ' כיון דמיוחדת לפירות הא בעינא ובער בשדה אחר וליכא. ופריק אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה. ר' אלעז' כר' זירא ורב חסדא כאביי. גופה, ד' כללות היה ר' שמעון בן אלעזר [אומר, בנזיקין] כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל. דייקינן מדלא קתני חייב על הכל

עין משפט נר מצוה

קלח א מיי' פ"ד מהל' מזקי ממון הלכה י סמג עשין סז סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ח וסימן שמז:

קלט ב ג מיי' פ"א שם הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שפט סעיף י:

קמ ד ה מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף יא:

קמא ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף יב:

קמב ז מיי' שם הלכה ח ועיין במ"מ טוש"ע שם סעיף יא:

קמג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף יט:

קמד ט מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף יג יד:

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

רבינו חננאל (המשך)

דמשמע על קרן ועל השן ועל הרגל, אלא קתני חייב בכל דמשמע בכל הנזק, שמעינן מינה דלר' טרפון היא דאמ' קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם. והא דר' טרפון בפרק כיצד. ודייקי' תוב מסיפא דקתני לא לזה ולא לזה, אלא דחד מינייהו והוא דניזק וקתני תם משלם חצי נזק. רישא ר' טרפון וסיפא רבנן. אין, האמ' ליה שמואל לרב יהודה שבוק מתני' ותא בתראי, פירושו בשמועה שאחרי זאת כו'. ובא רבינא ותירצה הכי, כגון חצר המיוחדת לפירות לאחד ולשניהן לשוורים, דלגבי שן הויא לה חצר הניזק לבדו, ולגבי קרן הויא לה רשות הרבים. **ואקשי' עליה** אי הכי ד' כללות ג' הוו. לניזק ולא למזיק חייב בכל. למזיק ולא לניזק פטור בכל. לזה לפירות חייב בכל א). ולשניהן לשוורים תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם הנה ג' דינים.

[ט] נראה לכוונת הר"ם לומר, שהחצר מיוחדת לפירות רק לאחד מהם, הגם שהוא חצר השותפין. [י] ואז חייב המזיק על הכל, היינו שן ורגל. וכן היא שהחצר הוא רשות לשניהם לשוורים.

פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה. פי׳ הקונטרס שהזיקו זה את זה ושמין הנזק בכסף ומי שהזיק חבירו יותר יגלם העודף וקשה דע״כ פרה שהזיקה טלית היינו בחלר הניזק או בכוונתו להזיק והוי קרן או דרך הלוכו והוי רגל וטלית שהזיקה פרה היינו בר״ר דהוי מטעם גור דלא אפשר לאוקמי פרה שהזיקה טלית נמי בר״ר ומטעם קרן לא״ס כן היה פטור בעל פרה כדאמר לקמן בפרק ב׳ (דף כ.) דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ואפילו אם נפרש שכן אירע שפרה הזיקה טלית בחלר בר״ר הניזק וטלית שהזיקה פרה בר״ר אכתי מתניתין היא לקמן בפרק המניח (דף נג.) ב׳ שוורין תמיס שחבלו זה בזה משלמים במותר ח״נ מועדים משלמים במותר נ״ש וי״ל דתני והדר מפרש ור״ת מפרש דאו אי קתני כמו חלן ועשה מאמר ונתן גט ביבמות (דף נ.) ולא בא לאשמועינן שאין אומרים שיקח כל הטלית בשביל מה שהזיקו דהא טלית בור הוא ולא משלם מגופו ועוד נמי שמעינן הא מתניתין דהמניח אלא אומר ר״ת דאין אומרין תנא פרה בטלית בא לאשמועינן דלא כר״ע דאמר לקמן בהמניח (שם) יוחלט שור לניזק אלא יוסי כרבי ישמעאל ובקרן מיירי וטלית בפרה אתא לאשמועינן דלא גבי מיתמי דלא ס״ל דליגבי אף ע״ג דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי דמה שאמרה תורה מן העלייה זהו ליפות כחו של ניזק דאם אין המזיק שוה נזקו ישלם מן העלייה אבל ביתמי דאי משתלמי מן העלייה הוה פסידא דניזק דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ואי משתלם מגופו יגבה אפי׳ מיתמי דהוי כאלו תפס מחיים וה״א דמשלם מגופו וע״ג פרה שהזיקה טלה דא״כ ליתני שוורים שחבלו זה בזה כדלקמן בהמניח (שם) ודרך הש״ס להזכיר פרה וטלית כדאמרינן (לקמן דף לד:) הניח להם אביהם פרה וטלית:

דבר השוה כל כסף. [א] לאו דוקא דיתר מפלגא [ו] יש להם אוגאה כדמשמע בפרק הזהב (ב״מ דף מ:) אלא שוה כל כסף יותר ממטלטלי: **עבדים** ושטרות נמי ניקנין בכסף. וע״ג שטרות דאין נקנין בכסף אלא במסירה ובשטר ואפילו בחליפין נמי ל״ע ובקונטרס פירש דלא אתפרש היכא ששטרות נקנין בכסף:

ביתמי. וא״ת נרב ושמואל דאית להו בפרק גט פשוט (ב״ב דף קעה.) דשיעבודא לאו דאורייתא ומלוה על פה לא גבי מיורשין אפי׳ נכסים שיש להן אחריות אין מזקקין ויש לומר דאיירי בשעמד בדין [ז]:

שמע מינה לוה ומכר נכסיו כו׳. פי׳ הקונטרס והא קיימא לן דאתי מלוה וטריף ותימה אי מזקין כמלוה בשטר הוא לא הוה ליה למימר ש״מ כו׳ אלא ה״ל למיפרך והתנן [ח] המלוה חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים ואי חשיב מלוה ע״פ א״כ מאי קאמר ש״מ אין ב״ד גובין לו מהן הא פשיטא דאין גובין דהתנן המלוה חבירו בעדים גובה מנכסים בני חורין ואי היא גופה קדייק ש״מ דאין גובין לו מהן והוי כמלוה על פה ואע״ג דמזקין מלוה הכתובה בתורה היא וקשה למ״ד בפ״ק דערכין (דף ו:) דמלוה הכתובה בתורה כתובה בשטר דמיא א״כ אמאי אמר לוה ומכר נכסיו הוה ליה למימר ש״מ מלוה הכתובה בתורה לאו בשטר דמיא ומפרש ר״ת ש״מ לוה ומכר נכסיו אין ב״ד גובין לו מהם מן התורה דשיעבודא לאו דאורייתא א] ולהכי בזקין נמי לא גבי דבמלוה בשטר דוקא תקון רבנן דליגבי ממשעבדי משום נעילת דלת דאי שיעבודא דאורייתא ובמלוה ע״פ מדרבנן הוא דלא גבי משום תקנת לקוחות א״כ תיקשי הכא אמאי לא גבי בזקין דהכא ליכא תקנה דלקוחות ולא דמי למלוה על פה דהתם מאן דיזיף בנגעא יזיף אבל מזיק לא דייק ואית ליה קלא וקשה למ״ד שיעבודא דאורייתא פרק גט פשוט (ב״ב דף קעה:):

פרט לבית דין הדיוטות. פ״ה לענין דיני קנסות ואע״ג דמתניתין לא איירי בקנסות למ״ד תנא שור לרגלו ומבעה לשינו מ״מ מרמז לנו התנא במתני׳ אפי׳ במילי דלא איירי בריש׳ דה״ג מפרש בסמוך ע״פ עדים פרט למודה בקנס ואח״כ בלו עדים:

אלא למ״ד מודה בקנס ואח״כ באו עדים דחייב מאי איכא למימר. למודה בקנס ולא בלו עדים כלל לא אצטריך דמתניתין היא במרובה (לקמן דף עד:) דע״פ עצמו פטור דלא שייך תני והדר מפרש דאין מאריך שם יותר מבכאן:

שנשה כללות בד׳ מקומות. דאין כאן אלא ג׳ דינין בדרשות הניזק חייב בכל בדרשות המזיק פטור מכל בחלר השותפים חייב בח״נ בקרן ופטור על השן והרגל אבל ארבעה מקומות הן שאין דינן שוה דיש חלר השותפין שהוא חייב בה על השן כגון דמיוחדת לחד לפירות ולשניהן לשוורין: **מתני׳** שלשה כללות בארבע מקומות: **מתני׳** שום כסף שוה כסף בפני ב״ד ועל פי עדים בני חורין בני ברית והנשים בכלל הנזק והניזק והמזיק בתשלומין: **גמ׳** מאי שום כסף אמר רב יהודה שום זה לא יהא אלא בכסף תנינא להא [ט] דתנו רבנן [א]פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמין אותה בדמים: שוה כסף: דתנו רבנן שוה כסף מלמד [ב]שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות אבל אם קדם ניזק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן אמר מר שוה כסף מלמד שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות מאי משמע אמר רבה בר עולא דבר השוה כל כסף מאי ניהו דבר שאין לו אונאה [ג]עבדים ושטרות נמי אין להן אונאה אלא אמר רבה בר עולא דבר הנקנה בכסף [ד]עבדים ושטרות נמי נקנין בכסף אלא אמר רב אשי שוה כסף ולא כסף והני כולהו כסף נינהו רמי ליה רב יהודה בר חיננא לרב הונא בריה דרב יהושע תנא שוה כסף מלמד שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות והתניא [ה]ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין הכא במאי עסקינן [ה]ביתמי אי ביתמי אימא סיפא אם קדם ניזק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן אי ביתמי אמאי בית דין גובין לו מהן [ו]כדאמר רבא אמר רב נחמן שתפס מחיים הכא נמי [ז]שתפס מחיים: בפני בית דין: פרט למוכר נכסיו ואחר כך הולך לבית דין שמע מינה לוה ומכר נכסיו ואחר כך בא לבית דין אין בית דין גובין לו מהן אלא [ח]פרט לב״ד הדיוטות: על פי עדים: [ח]פרט [ט]למודה בקנס ואחר כך באו עדים שהוא פטור הניחא למאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור למאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב מאי איכא למימר סיפא אצטריך ליה בני דאי סבר להו אבוהון המזיק מקרקעי גבי מייניהו אבל ממטלטלי לא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב דאיכא למימר לאחר מיתת אביהן קנאום: **כדאמר רבא אמר רב נחמן.** במסכתא כתובות בפרק הכותב: **שתפס מחיים.** דאבוהון: **בפני ב״ד.** הכי משמע מתניתין שוה כסף בפני ב״ד שיהו הקרקעותיו בפני ב״ד: **פרט למוכר נכסיו.** וכילה המעות ובא לבית דין שאין בית דין נפרעין מן הלקוחות: **ש״מ.** בתמיה והא קי״ל דאתי מלוה וטריף: **אלא.** להכי אתא מתניתין דב״ד מומחין דנין דיני קנסות ולא בית דין הדיוטות: **ע״פ עדים.** שיעידו על הנזק בב״ד שזה הזיקו: **הניחא למ״ד כו׳.** פלוגתא הוא לקמן בפרק מרובה (דף עה.):

מסורת הש״ס

א) טוש״ע ח״מ סי׳ שפט סעי׳ יז:

ב) מיי׳ פ״ח מהל׳ מזקי ממון הל׳ י סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סימן תיט סעיף ג [וכל סוגיא זו איתא ברב אלפס במסכת זו וגם בב״מ פ״ד דף לד]:

ג) מיי׳ פי״ג מהל׳ מכירה הלכה ח סמג לאוין קיג וש״ע ח״מ סימן רכז סעיף כט:

ד) מיי׳ שם פ״ב הלכה ג סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סימן קלו סעיף ג וסימן קלח סעיף ג:

ה) מיי׳ פ״ח מהלכות מזקי ממון הלכה יא סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סימן תיט סעיף ג:

ו) מיי׳ פ״ה מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין לו טוש״ע ח״מ סימן ג סעיף ג:

ז) מיי׳ פ״ג מהל׳ גניבה הלכה ח סמג עשין עח:

ח) עי׳ שטמ״ק שמניח בשם ר״ת. ט) עי׳ תוס׳ ד״ה עבדים.

עין משפט נר מצוה

קמה א טוש״ע ח״מ סי׳ שפט סעי׳ יז:

קמו ב מיי׳ פ״ח מהל׳ מזקי ממון הל׳ י סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סימן תיט סעיף ג [וכל סוגיא זו איתא ברב אלפס במסכת זו וגם בב״מ פ״ד דף לד]:

קמז ג מיי׳ פי״ג מהל׳ מכירה הלכה ח סמג לאוין קיג וש״ע ח״מ סימן רכז סעיף כט:

קמח ד מיי׳ שם פ״ב הלכה ג סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סימן קלו סעיף ג וסימן קלח סעיף ג:

קמט ה ו מיי׳ פ״ח מהלכות מזקי ממון הלכה יא סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סימן תיט סעיף ג:

קנ ז מיי׳ פ״ה מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין לו טוש״ע ח״מ סימן ג סעיף ג:

קנא ח מיי׳ פ״ג מהל׳ גניבה הלכה ח סמג עשין עח:

תורה אור השלם

1. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה פרה וכו׳ בחלר הניזק (וטלית). תז״מ וג״כ ס״א אד טלית:

גליון הש״ם

רש״י ד״ה עבד כו׳ לא איתפרש. עי׳ ברכות דף כה ע״ב ברש״י ד״ה מאן שמעת ליה ושם נסמן:

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה דבר כו׳ לאו דוקא כו׳. נ״ב ורי״ף ורמב״ם חולקין על זה:

הגהות מהר״ב רנשבורג

[א] תוס׳ ד״ה ש״מ וכו׳ ולהכי בזקין נמי לא גבי. עי׳ באור דבריהם היטב בשער המלך פי״ט מהל׳ מלוה ולוה הלכה ה ודוק היטב:

מוסף רש״י

ישיב. כסף ישיב לבעליו, דהוה ליה למיכתב בעל ישיב כסף לבעליו, ישיב דכתב רחמנא לשם לי, הואיל וכבר כתיב ישלם, לרבות כל הטבות (לעיל ז.).

ט) [תוספתא פ״ח], י) [ב״מ ז.], [וש״נ], יא) כתובות פד:, יב) [לקמן עד:], יג) ס״א מינו, יד) [עי׳ תוספות קדושין מב: ד״ה ס״ג וכתובות לח. ד״ה אלמנה. ועוד שם ק. ד״ה אל״ר נמנן], טו) [ועי׳ תוספות לעיל יח: ד״ה כגון], טז) [ב״ב קעה.],

בני חורין ובני ברית בני חורין [א]למעוטי עבדים בני ברית למעוטי [ב]עובדי כוכבים וצריכא דאי אשמעינן עבד משום דאין לו יחס אבל נברי דיש לו יחס אימא לא ואי אשמעינן נברי משום דלא שייך במצות אבל עבד דשייך במצות אימא לא צריכא: והנשים בכלל הנזק: מנהני מילי [ג]אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא [1]איש או אשה כי יעשו מכל חטאת (ד) [2]השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דבי רבי אלעזר תנא [2]ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה דבי חזקיה ורבי יוסי הגלילי תנא אמר קרא [3]והמית איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה [ה]וצריכי דאי אשמעינן קמייתא התם הוא דחם רחמנא עלה כי היכי דתהוי לה כפרה אבל דינין איש דבר משא ומתן אין אשה לא ואי אשמעינן דינין כי היכי דתיהוי לה חיותא אבל כפרה איש דבר מצוה אין אשה דלאו בת מצוה לא ואי אשמעינן הני תרתי הכא משום כפרה והכא משום חיותא אבל לענין קטלא איש דבר מצוה [ו] לשלם כופר אשה לא ואי אשמעינן כופר משום דאיכא איבוד נשמה אבל הני תרתי דליכא איבוד נשמה אימא לא צריכא: הניזק והמזיק בתשלומין: [ז]אתמר פלגא נזקא רב פפא אמר ממונא רב הונא בריה דרב יהושע אמר [ח]קנסא רב פפא אמר ממונא קסבר [ט] סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן ובדין הוא דבעי לשלומי בוליה ורחמנא הוא דחם עליה דאכתי לא אייעד תוריה רב הונא בריה דרב יהושע אמר [ט] קנסא קסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי ובדין הוא דלא לשלם כלל ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה תנן הניזק והמזיק בתשלומין בשלמא למאן דאמר פלגא נזקא ממונא היינו דשייך ניזק בתשלומין אלא למ"ד פלגא נזקא קנסא השתא דלאו דידיה שקיל בתשלומין איתיה לא נצרכא [ה]אלא [ז]לפחת נבילה פחת נבילה הא תנא ליה רישא [ט]תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה חדא בתם וחדא במועד וצריכא דאי אשמעינן תם משום דאכתי לא אייעד אבל מועד אימא לא ואי אשמעינן מועד משום דקא משלם כוליה אבל תם אימא לא צריכא ת"ש [י]מה בין תם למועד [יא]שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה ואם איתא ליתני נמי הא [יב]תם אינו משלם ע"פ עצמו מועד משלם ע"פ עצמו [יג]תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר [יד]שייר חצי כופר אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא הא מני [טו]רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר ת"ש המית

בני חורין. שיהו העדים בני חורין ובני ברית: **עבד אין לו יחס.** דתמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.) הכל מודים בעבד שאין לו יחס כדכתיב[ט] עם החמור עם הדומין לחמור: **גרי יש לו יחס.** כדמפרש התם דכתיב [מ"ש טו] הדרימון[ט] בן טבריימון בן [כ] חזאל: עבד כנעני שייך במצות שהנשים חייבות בהן דגמר לה לה מאשה[כא]: **לפניהם.** כולן בכלל: **קמייתא.** אין לו אשה כי יעשו דמשתעי בקרבן: **הם הוא דחם רחמנא עלה.** דמיהוי כאיש לענין כפרה: **כי היכי דיהוי לה חיותא.** דאי לא הואי בכלל דיינין הוי פרשי תגרי מינה: **אין דבר מצוה.** משלם בעל השור כופר ליורשים משום דבטליה ממצות: **ממונא.** דין הוא שישלמנו ואינו קנס ופקא מינה דאי מודה מקמי דאתו שהדי לא מיפטר: **לאו בחזקת שימור קיימי.** שרגילין בנגיחה וצריכין שמירה: **בתשלומין.** משמע דשניהן מפסדי ממון בתשלומין שזה משלם מחצה וזה מפסיד מחצה: **דשייך ניזק בתשלומין.** כלומר מפסיד ממה שהיה ראוי לו דבעי למשקל כוליה שזה פשע בשורו שלא שמרו: **בתשלומין איתיה.** בתמיה דמשמע שמפסיד מדינו: **לפחת נבילה.** דכל פחת נבילה דניזק הוא והיינו דשייך ניזק בתשלומין שאפילו אותו קנס שזיכתה לו תורה אינו נוטל כולו: **הא תנא ליה רישא.** חבתי בתשלומי נזקו וקתני עלה תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה ומתרינן לא נצרכא אלא לפחת נבילה: **מגופו.** ואם אינו שוה חצי נזק מפסיד הניזק כדכתיב (שמות כא) וחצו את כספו: **מן העלייה.** אם אינו שוה כנגד כל הנזק נוטל נכסים מביתו: **ואם איתא.** דקנסא: **ליתני נמי הא.** שחצי נזקו של תם קנס ואינו משלם ע"פ עצמו ומועד הוי ממון ומשלם ע"פ עצמו: **חצי כופר.** מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים ותם אפילו חצי כופר לא משלם: **רבי יוסי הגלילי היא דאמר.** בפרק שור שנגח את הפרה[מ] (לקמן דף מב.) תם[מא] משלם חצי כופר ולישנא אחרא דאי משום דאי משלם כופר שלם והאי לא משלם אלא פלגא כופר לאו שיורא הוא דהא תני לה תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וכופר בכלל: המית

השוה הכתוב אשה לאיש. היינו דוקא היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר כי הא דריש תמורה (דף ב:) דפריך אמאי איצטריך רבוי לענין תמורה לפי שהפרשה נאמרה בלשון זכר והא השוה הכתוב אשה לאיש אבל היכא דכתיב איש בהדיא ודאי התם צריך רבוי כהאי דפרק אלו דברים מיתות (סנהדרין סו.) איש כי יקלל אין לי אלא איש אשה מניין ת"ל לקמן בשור שנגח ארבעה וחמשה (דף מד: ושם ד"ה שור שור האשה) דאמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שבעה שהמית אמאי איצטריך רבוי הא התם לא כתיב איש ואע"ג דכתיב גם בעליו יומת אינו אלא לשון זכר בעלמא ואומר ר"ת [מ] [דמקשינן] התם נגיחה למיתה ונגיחה לנזקין והוה יליפינן מנזקין דכתיב בהו (שמות כא) איש כי יגוף שור איש למעוטי אשה אי לאו רבוי דקרא:

אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש. תימה הא לפניהם לא איירי אלא בכסרים לדון דכן דרשינן בפרק בתרא דגיטין (דף פח: ושם) לפניהם ולא לפני הדיוטות ואשה פסולה לדון דתנן בפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד כדאמרינן בהמוכל (לקמן דף פח.) ובפרק שבועת העדות (שבועות דף ג.) וי"ל דהתם דפרק בא סימן (נדה ד' מט:) באיש איירי כלומר כל איש הכשר לדון כשר להעיד ומדכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את ישראל בדבורה אין להביא ראיה דאשה כשירה לדון דשמא היו מקבלין אותה עליהם משום שכינה וא"ת בגיטין (ד' פח:) דרשינן לפניהם למעוטי הדיוטות והכא דרשינן לרבות אשה וי"ל דהתם ממעט משום דלפניהם קאי אאלהים דכתיב בפרשה וא"ת בלא לפניהם תיפוק ליה דבעינן מומחים מאלהים ויש לומר דלפניהם איצטריך לכל דבר עשוי וכפייה אף על פי שאינו דין דבעי מומחין וכן מוכח בפ"ק דסנהדרין (דף ז:) דדריש מאשר תשים אלו כלי הדיינין[מ]:

והמית איש או אשה. תימה דקרא קמא כי יגח שור את איש או את אשה ה"ל הכא לאתויי דמקרא דוהמית איש דרשינן בשור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מב:) מה איש נזקין ליורשיו כו' והכי איתא התם והמית איש או אשה אמר ר' עקיבא וכי מה בא זה ללמדנו לחייב על אשה באיש הרי הוא אומר כי יגח שור וכו' אלא להקיש אשה לאיש מה איש מזקין ליורשיו כו':

לכל מיתות. כלומר שחייבין עליהם מיתה או כופר כמו על האיש דבהכי איירי קרא דוהמית איש או אשה ובסמוך נמי קאמר

בני חורין. [א] דאי לא אשמעינן בני חורין אימא לא אבל בני ברית אימא לא דאי אשמעינן בני ברית אבל בני חורין אימא לא דאי אשמעינן בני חורין אבל בני ברית אימא לא דאי אשמעינן תרוייהו אבל בני חורין אבל בני ברית

לך וי"ל שהוא בכלל שהתם משלם חצי נזק מגופו וא"ת ג"כ מהאי טעמא אמאי לא מוקי אפילו כר"ע דפוטר בתם מחצי כופר דכשהשור בסקילה לא איצטריך למיתני שפטור מחצי כופר דהתנן שהתם משלם מגופו וכיון דמשלם מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה כגון ע"פ עד אחד וע"פ בעלים בין תם בין מועד שניסם פטורין מכופר מדרבה דאמר פרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מג.) שור שהמית בן חורין אלא בכוונה פטור שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת כל זמן שהשור בסקילה בעליו משלמים כופר וי"ל דאין ה"ג דלר"ע נמי כופר לא הוי שיור והא דלא קאמר הא מני רבי עקיבא היא משום דדריש בשור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן מב.) נקי מדמי עבד ואי ר"ע ליתני שהתם פטור מדמי עבד ומאי שייר דהאי שייר למ"ד פלגא נזקא ממונא דאי משום חצי כופר לאו שיורא הוא דהתנן שהתם משלם ח"ג מגופו וא"ת ומנא ליה דאית ליה לרבי יוסי הגלילי תם משלם חצי כופר אי משום דדריש לקמן נקי מדמי ולדות ולא דריש נקי מחצי כופר דלמא לעולם ס"ל דפטור דכשהשור בסקילה הביאהו לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה פטור מדרבה וי"ל דהא דקאמר דתם משלם [ח] חצי כופר לאו משום דשמעינן ליה הכי אלא כלומר דמאי סבר דמשלם חצי כופר ולא יסבור דרבה כר' טרפון דאית ליה נמי לקמן שלחי כילד הרגל (דף כו.) דתם משלם כופר ואי נמי ס"ל רבי יוסי הגלילי דתם לא משלם חצי כופר משום דרבה לאו שיורא היא כדפרישית וה"ה דהוה מצי למימר הא מני ר"ש בן זומא היא דדריש התם נקי מדמי עורו ולדידיה נמי כופר לאו שיורא הוא [ט]:

לפלוג וליתני בדידה בד"א במועד אבל בתם כו'. תימה היכי הוה מצי למימר הכי אבל בתם אין משלם ע"פ עצמו דמשמע דע"פ עדים משלם כשהמית שורו את פלוני דאמר לא סבר כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר: **והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא.** נראה דדוקא למ"ד פלגא דנזקא קנסא אבל למ"ד פלגא דנזקא ממונא לא מיחייב כלל דמהי תיתי דמקרן לא אתיא דקרן אורחיה הוא דתתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי והאי משונה הוא דלאו אורחיה דכלבא למיכל אימרי דרבי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא הוי תולדה דקרן דתרוייהו משונים הם אע"ג דקרן כוותה להזיק: **ואי תפס לא מפקינן מיניה.** [א] אור"ת דוקא אי [ט] תפס [י] [המזיק עצמו כגון] כלב או השורה קאמר דלא מפקינן דבמזיק הקילו חכמים שיוכל להחזיק בו אם נקחו בשעת ההיזק אבל מידי אחרינא לא דאי בכל דבר שיתפוס לא מפקינן יבא לידי תקלה דהיום או למחר יגזול כל אשר לו ולא נוגיא ממנו דאין מנו דיני קנסות וזה יפסיד יותר ממה שהזיק והא דאמר בכילד הרגל (לקמן דף יט.): הכוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא וחייביה רב יהודה אנהמא נזק שלם ואסלא חצי נזק מיירי בתפס או היה דוחקו ע"י שמתא דקבעיה זימנא לא"י: כולה

[ח] המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו מאי לאו בתם לא במועד אבל תם מאי הכי נמי דאין משלם על פי עצמו אי הכי אדתני סיפא [ב] המית שורי את עבדו של פלוני אין משלם על פי עצמו לפלוג וליתני בדידיה בד"א במועד אבל בתם אינו משלם על פי עצמו כולה במועד קמיירי תא שמע [ג] זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו מאי לאו הא פחות ממה שהזיק משלם לא הא כמה שהזיק משלם אבל פחות מאי הכי נמי [ד] דלא משלם אי הכי אדתני זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו ליתני זה הכלל כל שאינו משלם כמה שהזיק דמשמע פחות ומשמע יותר תיובתא והלכתא פלגא נזקא קנסא [ה] תיובתא והלכתא אין טעמא מאי הויא תיובתא משום דלא קתני כמו שהזיק לא פסיקא ליה כיון דאיכא חצי נזק צרורות [ו] דהלכתא גמירא לה דממונא הוא משום הכי לא קתני והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא [ז] האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא משונה הוא [ח] ולא מגבינן בבבל [ט] והני מילי ברברבי אבל בזוטרי אורחיה הוא [י] ואי תפס לא מפקינן מיניה ואי אמר [יא] קבעו לי זימנא דאזלינא לארעא דישראל קבעינן ליה [יב] ואי לא אזיל משמתינן ליה ובין כך ובין כך [יג] משמתינן ליה עד דמסלק הזיקא מדרבי נתן דתניא [יד] רבי נתן אומר [טו] מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל [טז] לא תשים דמים בביתך: **מתני'** [יז] חמשה תמין וחמשה מועדין הבהמה אינה מועדת לא ליגח ולא ליגוף ולא לשוך ולא לרבוץ ולא לבעוט [יח] השן מועדת לאכול את הראוי לה הרגל מועדת לשבור בדרך הילוכה ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם [יט] הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין והנחש מועד לעולם: **גמ'** מדקתני השן מועדת לאכול מכלל דבחצר הניזק עסקינן וקתני בהמה אינה מועדת לשלם כוליה אבל חצי נזק משלמת מני רבנן היא [כ] דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם אימא סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם אתאן לרבי טרפון [כא] דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם הוא דמשלם רישא רבנן וסיפא רבי טרפון [כב] אין דהאמר ליה שמואל לרב יהודה [כג] שיננא שבוק מתני' ותא אבתראי רישא רבנן וסיפא רבי טרפון רבי אלעזר משמיה דרב אמר כולה

דיגר: **לפלוג וליתני בדידיה.** בקמייתא גופיה דהמית שורי שורו של פלוני מצי לפלוגי: **כולה במועד קמיירי.** וחילוקים דמועד בעי לאשמועינן: **יותר על מה שהזיק.** כגון ג' של עבד: **הא פחות.** כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו: **כמה שהזיק.** נזק שלם דמועד: **משום דלא קתני כמה שהזיק.** הא לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה למיתני כמה שהזיק דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ עצמו כיון דאיכא חצי נזק צרורות דאינו משלם כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: **אימרי.** כבשים: **משונה הוא.** דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק: **ולא מגבינן לה בבבל.** דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה [כד]: **ברברבי.** תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן: **ואי תפיס.** ניזק בבבל לא מפקינן מיניה: ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי זמן דליתי בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה: **וכין כך וכין כך משמתינן ליה.** להרוג את הכלב ואת החתול: **עד דמסלק הזיקא.** שיהרגם: **מתני' לא ליגח.** בקרן: **ולא ליגוף.** דחיפת גוף. וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין: **ושור המועד.** ג' פעמים ליגח או לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העלאה דעדים אתי בהו חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא: **ושור המזיק ברשות הניזק.** ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם: **והאדם.** הרי חמשה. ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן [פח.] פריך אמאי לא חשיב האדם והדוב כו': **הרי אלו מועדים.** אפילו בנשיכה ובכל נזקין ומשלמין בעלים שלהן נזק שלם: **שהן בני תרבות.** שגידלן אדם בביתו: **גמ' וקתני הבהמה אינה מועדת.** לא ליגח ולא לגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם: כולה

[ח] המית שורי כו' מאי לאו בתם. וה"ק המית שורי את פלוני משלם חצי כופר ע"פ עצמו ורבי יוסי הגלילי היא דאורו של פלוני המית משלם ע"פ עצמו חצי נזק אלמא ממונא הוא: **עבדו של פלוני.** הא קנסא הוא דמשלם ג' סלעים ואפילו אינו שוה אלא

[ב] המית שורי את פלוני אין משלם. הא פחות. כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו: **כמה שהזיק.** נזק שלם דמועד: **משום דלא קתני כמה שהזיק.** הא לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה למיתני כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: **אימרי.** כבשים: **משונה הוא.** דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק: **ולא מגבינן לה בבבל.** דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה: **ברברבי.** תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן: **ואי תפיס.** ניזק בבבל לא מפקינן מיניה: ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי זמן דליתי בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה: **וכין כך וכין כך משמתינן ליה.** להרוג את הכלב ואת החתול: **עד דמסלק הזיקא.** שיהרגם: **מתני' לא ליגח.** בקרן: **ולא ליגוף.** דחיפת גוף. וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין: **ושור המועד.** ג' פעמים ליגח או לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העלאה דעדים אתי בהו חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא: **ושור המזיק ברשות הניזק.** ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם: **והאדם.** הרי חמשה. ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן [פח.] פריך אמאי לא חשיב האדם והדוב כו': **הרי אלו מועדים.** אפילו בנשיכה ובכל נזקין ומשלמין בעלים שלהן נזק שלם: **שהן בני תרבות.** שגידלן אדם בביתו: **גמ' וקתני הבהמה אינה מועדת.** לא ליגח ולא לגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם

[ג] [לקמן מג. כתובות מא.], [ד] [עירובין י. בח: כתובות מא:], [ה] [לקמן מו. [כתובות מא:], [ו] [לקמן כד:], [ז] [לעיל יד. וש"נ], [ח] [בכורות לו. וש"נ], [ט] [סנהדרין יד.], [י] פי' בית"כ. רש"ל, [יא] [עי' תוספות כתובות מא: ד"ה הא], [יב] רש"ל,

תורה אור השלם

1. כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:
דברים כב ח

גליון הש"ס

מתני' השן מועדת לאכול. עיין לעיל דף ד ע"א תוס' ד"ה למתפייה: **גמ'** אין **דהא א"ל** שמואל. לעיל יד ע"ב לקמן לו ע"ב: **תוס'** ד"ה ואי כו' **תפס** המזיק עצמו. עי' לקמן דף לו ע"ב ברש"י ד"ה הכוא דתקע:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ואי תפס כו' אור"ת דוקא. נ"ב אבל הרא"ש וש"פ חולקין עליו:

מוסף רש"י

מאי לאו בתם. ואי משום דקמני בה המית שורי את פלוני דמיומו כופר ותם לאו בר כופר הוא, הא מני ר' יוסי הגלילי היא (כתובות מא:). **אדתני סיפא כו'.** דלא אסכא פטור על פי עצמו אלא בעבד, **לפלוג וליתני בדידיה.** בבן מורין ובבהמה נמי הוה מצי לאנויי חילוק ולמיתני דאיכא דלא משלם על פי עצמו, **בד"א.** דמשלם ע"פ עצמו, במועד כו' (שם). **כולה במועד קמיירי.** במועד אתא לאשמועינן דאף הוא יש בו חילוק דאיכא היא מידי דלא משלם ע"פ עצמו ומאי ניהו נגיחת עבד, ואי הוה מני כדקאמרת הוה אייתי במועד ופיפא ניתני תם, ומה לי שבקה מני לאורמיה גבי ניזק לגלגי מבן מורין לעבד, מה לי שבקה במזיק ולגלגי ממועד לתם (שם). **יותר על מה שהזיק.** כגון נגיחת עבד וכן אוגם ומפתה ומועלת שם רע ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה (שם). **הא פחות ממה שהזיק.** כגון חצי נזק דתם (שם). **והלכתא פלגא נזקא קנסא.** דהואיל וכל חצי נזק אינו אלא בניזקא דלאו אורחיה, לאו על מנייה הוה רמיא למינטריה בהכי, אלא קנסא הוא כי היכי דלסיף ביה נטירותא (שם). **דלא קתני כמו שהזיק.** דלישתמע מינה נמי חצי נזק, הא לאו תיובתא היא, **כיון דאיכא** חצי נזק צרורות. דמשתלם בנזקי בהמה במהלכת והתחה צרורות מתחת רגליה והזיקה, דתנן בב"ק (יח.) דמשלמת חצי נזק, ובהאוא חצי נזק קי"ל דהלכתא גמירי לה מסיני שהיא תולדה של רגל ופטורה בריה"ר כי רגל ונזקי רגל לאו קנסא ניהו אלא ממונא, שהרי מועדת מתחילתה וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא, וכיון דממונא הוא משלם ע"פ עצמו, משום הכי לא פסיקא ליה למיתני כל שאינו משלם כמה שהזיק דלא איכא חצי (שם). חצי נזק צרורות, בהמה שהיתה מהלכת בדרך והיו צרורות מנתקין מתחת רגליה ושיברה את הכלים דמשלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שינוי דהא תולדה בהכי והוא תולדה דרגל ולאו תולדה דקרן אמה והוי ליה לשנומי נזק שלם, הלכה למשה מסיני לחצי נזק והוה חצי נזק ממונא הוא דהא לאו תולדה דקרן הוא (שבועות לג.). **דאכיל אימרי.** שאנן טלאים חיים ואכלם, **משונה הוא.** אין דרכו בכך וכל נזק משונה בהמה הוי אלמא תולדה דקרן אמה, אלא היא משונה בזקנים ליה בדייני בבל, שאין שם סמיכה בזקנים ולא מקרו מומחה וגבי קנס כתיב ירשיענו אלהים (כתובות מא:). **אבל בזוטרי אורחיה הוא.** והוו להו נזקי דשן ושן מלאמת נזק שלם וממונא הוא וגוזרן אותו בבבל (שם). **ואי תפיס.** ניזק ממונא דמזיק גבי קנסא דאלי נזקו, דאיכא צרך לעשות לפניו, **לא מפקינן מיניה.** וגבי פלגא נזקיה (שם). **ואי אמר קבעו כו'.** ואי לא תפיס ואמר קמן קבעו לי זמנא באתרא דישראל, קבעינן ליה (שם). ובין כך ובין כך. בין שרוצה נזק לילך לארץ ישראל בין שאינו רוצה, משמתינן ליה. למזיק מיהא להרוג אותו כלב ולסלק היזיקיה (שם). משונה קרן בחצר הניזק. קרן אמה וכל תולדותיה קרי משונה, הואיל ושינו את הדרכן לכך (לעיל יד.).

מסורת הש"ס

[ט] [לקמן מג. כתובות מא.], [כ] [עירובין י. בח: כתובות מא:], [כא] לקמן מו. [כתובות מא:], [כב] [לקמן כד:], [כג] [לעיל יד. וש"נ], [כד] [בכורות לו. וש"נ], [כה] [סנהדרין יד.], [כו] פי' בית"כ. רש"ל, [כז] [עי' תוספות כתובות מא: ד"ה הא], [כח] רש"ל,

רבינו חננאל

ת"ש זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אין משלם על פי עצמו. פי' כגון תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' שהן קנס, אינו משלם על פי עצמו. מאי לאו הא פחות ממה שהזיק משלם מפי עצמו, וש"מ חצי נזק ממון הוא. ופריק, לא, כמה שהזיק, כגון המועד שמשלם נזק שלם ודאי זה ממון הוא ומשלם על פי עצמו, אבל פחות לא. ואקשי איהכי היה לו לתנא לשנות כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם על פי עצמו דמשמע יתר כעין כפל וכיוצא בו ומשמע פחות והוא חצי נזק. וכיון דלא קתני הכי שמעינן מינה דפחות ממה שהזיק ממונא הוא ומשלם על פי עצמו. ועלתה בתיובתא לרב הונא, והילכת' פלגו ניזקא קנסא. ומתמהינן תיובתא והילכת', כלומ' מאן דאיתותב הילכת' כוותיה. ופרק, בלא עיונא הוא, דכיון דאיכא חצי נזק צרורות דהילכת' גמירי לה דממונא הוא ומשלם על פי עצמו, לפיכך לא מיתני בה כמה שהזיק. **השתא דאמר פלגו נזקא קנסא, כלבא דאכל אימרא ושונרא דאכל תרנגולא משונה היא ולא מגבינן בבבל,** דקיימ' לן אין גובין קנס בבבל. ואם תפס ניזק לא מפקינן. ואם אמ' אזמנוה לדינא באראע דישר' מזמנין ליה, ואי לא אזיל משמתינן ליה. ובין כך ובין כך משמתינן ליה לסלוקי הזיקא מדר' נתן, דתניא ר' נתן אומ' מניין שלא יגדל אדם כלב בתוך ביתו וכו'.

כולה רבי טרפון היא. הכא נמי גרסינן במיוחדת לאחד מהן לפירות ולא לזה ולזה לשוורים תימה דמשמע הא לשניהם לפירות פטור וא"כ תיפשוט מהכא דפליגי בקושיא דר' זירא ובפירוקא דאמיי ולעיל (דף יד.) הש"ס מסופק ולהספרים דגרסי לזה ולזה לשוורים קשיא איפכא דתיפשוט דלא פליגי במיוחדת לשניהם לפירות דמשיב ליה אחר הניזק ואע"פ שמיוחדת לשניהם לפירות:

ראוי לה אין שאין ראוי לה לא. אין להקשות דלמא הא דקאמר מועדת היינו לשלם מן העלייה ושאין ראוי לה אע"פ שמשלם נ"ש כר' טרפון אינו מועד לשלם מן העלייה דלתמרינן בפ"ב (דף יח:) ולשון מועד שייך על זה כדאמרינן הידוס אינו מועד ויש אומרים מועד ובהא קמיפלגי דמר סבר מגופו ומר סבר מן העלייה דע"כ אם אין ראוי לה לא משלם כי אם חצי נזק דלקמן בפ"ב (דף יט:) בהדיא קתני גבי השן מועדת אכלה כסות או כלים משלמת חצי נזק: [ו] **והנחש הרי אלו מועדים.** [א] לאו בכל עניני היזק משיבי מועדים אלא כל אחד במידי דאורחיה כגון שבא זאב וטרף אדי ודרס או טרף להניח אבל במידי דלאו אורחיה כגון אדי שטרף ואכל וכן שאר הזיקות דלאו אורחייהו לא הוו מועדים אלא משלמי' ח"נ ובמידי דאורחייהו דמשלם נ"ש היינו דוקא בחצר הניזק אבל ברה"ר פטור דהוי שן ברה"ר דלמר שמואל בגמ' אדי ברה"ר דרס ואכל פטור ואפי' נחש שאין נהנה מנשיכתו דלתמרינן בפ"ק דתענית (דף ח.) שנתקבלו כל החיות אצל הנחש ואומרות לו מה הנאה יש לך מ"מ כיון דאורחיה בהכי הוי כמו רגל ופטור ברה"ר ולא הוי כמו קרן בתר דאייעד אע"פ דמתכוין להזיק מדמשיב ליה גבי אחרינא:

**כולה רבי טרפון היא רישא בחצר המיוחדת לפירות לאחד מהן ולזה ולזה לשורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק ולגבי קרן הויא רשות הרבים אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ואמר לי מי מצית מוקמת לה כולה כרבי טרפון הקתני השן מועדת לאכול את הראוי לה ראוי לה אין שאין ראוי לה לא ואי ר' טרפון האמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אלא לעולם רבנן היא וחסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן והיכן העדתן בחצר הניזק מתקיף לה רבינא הא קתני לקמן [ו] שור המזיק ברשות הניזק כיצד אי אמרת בשלמא איירי בה משום הכי קתני כיצד אלא אי אמרת לא איירי בה מאי כיצד אלא אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן ויש מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והברדלס והנמר והנחש תניא נמי הכי [א]חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן [ב]ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש איכא דרמו לה מירמא תנן חמשה תמים וחמשה מועדים ותו ליכא והאיכא הזאב הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש ומשני אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש: ולא לרבוץ: אמר רבי אלעזר [ג]לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא לימא מסייע ליה הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים דלמא מן הצד איכא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא פכין גדולים הוא דלאו אורחיה אבל פכין קטנים אורחיה הוא אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא מיתיבי ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר דלמא מן הצד איכא דרמי לה מירמא תנן ולא לרבוץ והתניא ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים כאן בפכין קטנים: הזאב והארי וכו': מאי ברדלס אמר רב יהודה נפרזא מאי נפרזא אמר רב יוסף אפא מיתיבי רבי מאיר אומר אף הצבוע רבי אלעזר אומר אף הנחש ואמר רב יוסף * צבוע זו אפא לא קשיא כאן בצבוע זכר כאן בצבוע נקיבה * דתניא צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה עטלף עטלף לאחר שבע שנים נעשה ערפד ערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש קימוש לאחר שבע שנים נעשה חוח חוח לאחר שבע שנים נעשה שד שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים אמר מר ר"מ אומר אף הצבוע רבי

מסורת הש"ס

א) לקמן כד.; ב) [לעיל דף ג.], ד) ס"א ל"ג, ה) ל"ל וא"א והוא כ"ת ולשנא אחריא, ו) שיך לעיל במשנה,

גליון הש"ם

גמ' צבוע זו אפא. היינו אפעה תוס' סנהדרין טו ע"ב ד"ה והברדלס וכ"כ הרל"ך שמואל פ יג יח: שם דתניא צבוע. עיין ירושלמי פ"ק דשבת הלכה ג עלה דמתני' דלא יצא המייט:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה והנחש כו' לאו בכל כו'. נ"ב ומע"ש תולה על זה:

עין משפט נר מצוה

קעג א מיי' פ"א מהל' מזקי ממון הל' ה סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' שפט סעיף ו:

קעד ב מיי' שם הלכה ו טור ש"ע שם סעיף ח:

קעה ג מיי' שם הלכה ה סמג שם טור ש"ע שם סעיף ז ועיין שם בטור:

רבינו חננאל

מתני'. חמשה תמים וחמשה כו'. ושקלינן וטרינן בהא מתני' ולא מתוקמא שפיר, ותירצה רבינא הכי חסורי מיחסרא והכי קתני ה' תמים הן, ואין משלמין אלא חצי נזק, ואלו הן נגיפה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה. ואם הועדו, חמשתן מועדין לשלם נזק שלם מן העליה. ושן ורגל מועדין מתחילתן הן, השן בראוי לה והרגל לשבר כדרך הילוכה. ושור המועד. ושור המזיק ברשות הניזק, מחלוקת ר' טרפון ורבנן. והאדם, המזיק. ויש מועדין כיוצא באלו, הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס. תניא נמי הכי חמשה תמים הן כו'. ולא לרבוץ, אמר ר' אלעזר אינו מועד לרבוץ על פכים גדולין, ומשונה הוא ומשלם חצי נזק. אבל על פכים קטנים אורחיה הוא ונזק שלם משלם. ואמרי' נימ' מסייעא ליה בהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים. ודחי' דילמ' מן הצד היא אורחיה דהוא היפוך מתהפכת כעין חיכוך שדרך הבהמה להתחכך בצדדיה, אבל לרבוץ על הכלים לא. ואסיק', איכא דרמי להו מירמא ופריק ר' אלעזר מתני' דתני תם בפכין גדולים, מתניתא דתני מועדת בפכין קטנים. מפירוקיה דרב יוסף שמעינן דנפרזא וצבוע תרווייהו אפא נינהו, מיהו נפרזא שם הנקבה וצבוע שם הזכר א). ירושלמי בשבת פ"א ר' יוסי ב"ר בון בשם ר' זביד אחת לשבע שנים הקב"ה מחליף (שלמו) [עולמו] ב) ממוחא דרישא מתעבד עקבר ודמניא סממא תולעתא דסוסיא מתעבדא אורעי. ודתורתא מתעבדא דברי, עכברא דטורא מתעבדא חזיר. בר שיזבא דנונא מתעבדא נדל. דתניא צבוע זכר לאחר ז' שנים נעשית ערפד. ערפד לאחר ז' שנים נעשית קימוש. קימוש לאחר ז' שנים נעשית חייה, ויש אומ' חוח. חייה לאחר ז' שנים נעשה שד. שדרו שלאדם לאחר ע' שנים נעשה נחש והני מילי בההוא דלא כרע במודים.

ו) פי' רבינו הוא כלישנא אחרינא שב' רש"י ז"ל. ב) לפנינו בירושלמי שם איתא מומיתא דרישא כו' ומיתא שממי.

רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים. תימה דבריש פ"ק דסנהדרין (דף ג. וש"נ) תנן המלי והזאב והדוב כו' ר"מ אומר כל הקודם להורגו זכה ומפרש ר' יוחנן בגמ' (שם טו:) אע"פ שלא המיתו דאין להם תרבות ואין להם בעליס ואור"י דהכא גרסינן ר' אלעזר שהוא אחר ר' מאיר והתם גרסינן ר' אליעזר שהוא קודם ר' עקיבא דקתני בתריה ר' עקיבא אומר מיהו אכתי קשה דהתנן והנחש מועד לעולם אליבא דר"ע והתם מפרש ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעליס אפי' אנחש ואומר ר"ת דהתם בקשורים בשלשלאות כגון מרי בגוהרקי שלו דבעניין זה יש להם תרבות [1] [ואין להם להרגם אע"כ המיתו ותרבות דהכא היינו שגילדם בביתו] ועוד יש לחלק דוקא לענין זה יש להם תרבות שאין להם להרגם כל הקודם אע"כ המיתו אבל לענין אם הזיקו לשלם נזק שלם או לא בהא לא איירי מידי אם חשיב תרבות שלהם תרבות: [2] **והוא** דלא ברע במודים. לפי שמלה לכרוע וכי זקיף זקיף כחוא כדאשכחן ברב ששת במסכת ברכות (דף יב: וש"נ) מדה כנגד מדה ועשה נחש זהו עונשו שגאלי הוא לו במה שנעשה נחש: גליון. ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש [3] שיש עלס בשדרו של אדם שממנו נולר לעתיד לבא ואותו עלס חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עלס נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

דרס ואכל. פירוש שאוכל מחייס כדאמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מט: וש"נ) [4] מה אני דורס ואוכל ואינו ממתין עד שיעמוד אף עם האדם כו':

והתניא וכן חיה. תימה ולוקמה בזאב דאורחיה לטרוף וי"ל דחיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולא הוה מלי לשנויי דכרבי טרפון אתיא דאמר (לעיל יד.) משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם מדקתני לה גבי תולדה דשן כדמסיק: **כי תניא מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר.** לא נקט ר' אלעזר לאפוקי רבנן אלא לרבותא נקטיה וה"ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ"ש דאפילו בארי תרבות אליבא דר' אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא איכא לאוקמי דהיינו בדאייעד כדמפרש ואזיל ומאותו הטעם שיתחייב לר' אלעזר יתחייב לרבנן ועוד י"ל דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דחיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולר' אלעזר כיון דהוו בני תרבות לאו אורחייהו לטרוף ומיירי תרוייהו בדאייעד אבל לרבנן דלאו בני תרבות נינהו ואורחיה דזאב לטרוף כי לא אייעד נמי משלם נ"ש וזהו דוחק להעמיד הברייתא לגדיים זאב בלא אייעד וארי באייעד ואת"ת ולמאי דס"ד השתא דהוי תולדה דקרן אמאי נקט בברייתא שנכנסו בחצר הניזק וי"ל משום זאב נקט דכיון דאייעד חוזר לקדמותו והוי שן דפטור ברה"ר: **שחשדוהו** בזונה. דירמיה כהן הוה וזונה אסורה לכהן: **אפילו** בשעה שעושין צדקה. ול"ג ישראל דאתאנשי [6] ענתות קאי: **לפניך** זו צדקה. שנאמר והלך לפניך לדקך (ישעיה נח): **שהושיבו** ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף לד: ע"ש) שבדקו מדן עד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש:

[1] **אף הנחש.** מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הוו אינך מועדין: **והא אינן תנן ר' אלעזר אומר.** נחש הוא מועד אבל הני לא: **דרס.** שלא הרגה אלא מחייס אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה"ר פטור: **טרף.** שהרגה ואכלה: **חייב.** דלאו אורחיה היא ותולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה"ר: **בדי גורותיו.** די מאכל גורותיו ילדיו. אלמא טורף הוא: ומשני **בשביל גורותיו.** אורחיה להרוג ולהביא ולהניע אבל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי לאו אורחיה: וקפריך **והכתיב ומחנק בגאותיו.** אלמא אורחיה להרוג. ומשני בשביל לגאותיו: **והכתיב וימלא טרף חוריו** ומשני **בשביל חוריו.** אורחיה להרוג ולהביא לחוריו ולהניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל לאו אורחיה הוא: **טרפה בהמה.** והרגתה ואכלה הבשר: **משלם נזק שלם.** מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ותולדה דשן היא וברה"ר ליפטר: **להניח.** להניע אורחיה להרוג: **ועוד דשמואל נמי.** דאמר טרף ואכל חייב אמאי חייב דאמר הכי הוא דטרף על מנת להניע ונמלך ואכל וליפטר: ה"ג **אמר רב נחמן לגדדין קמני טרפה והניחה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם.** כלומר הא דקתני ברייתא טרפה בהמה ואכלה בשר תרי מילי נינהו טרפה בהמה והניחה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם: **רבינא אמר.** לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה"ר באר תרבות ואליבא דר' אלעזר: **אי הכי אפי' דרס נמי לחייב אלא.** ודאי דרבינא לא אשמואל אתמר אלא אמתניתא כי תני מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה א"ה ח"נ בעי לשלומי דאייעד א"ה מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למיתנייה קשיא: **מתני'** [2] מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה: **גמ'** [3] מאי עלייה אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר [2] וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה וחד אמר שבעה ומלמדין אותו בתוך ביתו ומלמדין אותו בתוך בית הכנסת ומלמדין אותו בתוך בית הקברות ומלמדין אותו בתוך בית הטומאה ומלמדין אותו בתוך בית הטהרה ומלמדין אותו בתוך בית הרחוק ומלמדין אותו בתוך בית הקרוב ומלמדין אותו בתוך בית הרבים ומלמדין אותו בתוך בית הרבים ומלמדין אותו בתוך בית הרבים

וחד אמר שבעה. ימים: **זה חזקיה מלך יהודה.** לישנא דש"ס הוא ולא לאשמועינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אגב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו במותו נקיט ואמר הכי: **חלוצי כתפיה:** כמו וחלצה נעלו (דברים כה) שקרעו בגדיהם על שנרצחו כתפיהם: **והאידנא מפקינן.** ספר תורה קמי גברא רבה: **אנוחי.** על מטתו לא מנחינן: **כי הוה עייל לבית הכסא.** כלומר זימנא חדא כי הוה עייל לבית הכסא אמר לן הכי קייס אמרינן לימד לא אמרינן ולימד אמרו לחזקיה והאידנא לא משום כבודו דחזקיה דלימד עדיף מקייס: **מביא לידי מעשה.** אלמא מעשה עדיף: **למיגמר.** לעצמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחריני עדיף מעשה הלכך לימד לא אמרינן: **זורעי.** היינו לדקה וחסד כדמפרש לקמיה: **נחלת שני שבטים.** דהכי משמע רגליכם ישולחו בנחלת השור והחמור יוסף וישכר: **כנוס לעדה עלי שור.** היינו כילה: **חמור גרם.** מתרגמא עתיר בנכסין: יוסף איקרי שור בכור שורו הדר לו (דברים לג):

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד הרגל מועדת. כלומר במה הרגל מועדת: **לשבר בדרך הלוכה.** כלומר בכך היא מועדת שמשברת דרך הלוכה: **הבהמה מועדת כו'.** קפדין בגמ' (ע"ב) היינו רגל היינו בהמה הא תנא ליה לשבר דרך הלוכה: **היתה מבעטת.** שינוי הוא זה ותולדה דקרן (ה) הלכך חצי נזק ותו לא: **או שהיו צרורות מנשוין בו'.** אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא אפ"ה ח"נ ותו לא דהלכתא גמירי להו ובדרשא הניזק קאמר דברה"ר פטור כדאוקימנא בריש פ"ק (דף ג:) לצרורות תולדה דרגל לפוטרו בר"ה: **ונפל על גני.** אחר: **ראשון.** נזקי רגל הן ומשלמת כולה ואחרון ע"י צרורות נשבר הלכך חצי נזק: **דגיל קשור ברגלו.** כל דבר הנקשר ברגל התרנגול קרי דגיל. ואית דגרסי דגי: **מהדס.** מרקד: **משלם חצי נזק.** דדגיל היינו צרורות כדמפרש בגמ' [יט:] דאדייה אדויי. הידוס נמי כגון שהתיז והצרורות שברו את הכלים:

גמ'

שלשים וששה אלף. לו בגימטריא הכי הוי: **והלא לפני אהאב עשו כן.** שעשו לו הספד גדול כדאמרינן במגילה (דף ג. ופס) כמספד הדרימון בן טברימון כדמתרגמינן כמספד אחאב בן עמרי דקטיל יתיה הדרימון בן טברימון ובמלחמה היה שהיו שם עם רב וכולן שפדו עליו ואע"ג דכתיב (מלכים א כב) ויעבור הריגה במחנה ואמרינן (סנהדרין דף לט:) באבוד רשעים ריגה באבוד אחאב בן עמרי ריגה היינו לגדיקים שבדור אבל עבדיו ואוהביו היו מספידין אותו:

אלא שהניחו ס"ת **על מטתו.** ואע"ג דבפ' בתרא דמ"ק (כה.) גבי רב הונא משמע דאסור לעשות כן משום דאסור לישב ע"ג מטה שס"ת מונחת עליה ובהקומץ רבה (מנחות דף נב:) איכא פלוגתא דאמוראי ליכא למיפרך מדר' נחמיה דהכא דשאני חזקיה דהוה גדול בתורה ובמעשים טובים ביותר: **והאמר** מר גדול למוד תורה **שמביא לידי מעשה.** פי' בקונטרס אלמא מעשה עדיף וקשה לר"ת דאדרבה מהכא דייק ספ"ק דקדושין (דף מ: ופס) למוד גדול ממעשה גבי זקנים שהיו מסובין בעליית בית נתזה בלוד ונשאלה שאילה זו בפניהם למוד גדול או מעשה גדול ונמנו כולם ואמרו למוד גדול שמביא לידי מעשה ואומר ר"ת דה"פ והאמר מר שלמוד מביא לידי מעשה וכיון שאנו אומרים קייס הרי אנו אומרים שלמד דאי לא שלמד היאך קייס שהלמוד מביא לידי מעשה ולא מסיק אדעתיה השתא לחלק בין למד לגימד ומשני הא לאגמורי [דלימוד] ודאי לא אמרינן דהא ודאי עדיף שמביא את הרבים לידי מעשה כשמלמדם ובשאלתות דרב אחאי גאון (ו) ל"ג קייס אמרינן לימד לא אמרינן אלא גרם ומנח תפילין והדר אמר לן ותו לא ופריך גמרא והיאך הוה מנח תפילין תחלה קודם שהיה אומר להם השמעתתא והלא למוד גדול ממעשה ומשני הא למגמר הא לאגמורי דליגמר נפשיה למוד גדול שמביא לידי מעשה אבל לאגמורי לאחרים לא עדיף ולפיכך היה מניח תפילין תחילה (ז):

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד הרגל מועדת. אמתניתין דפ"ק (דף טו:) קאי ותימה אי אדפתח ליתי כילד השן בריש אי אדסליק הא תניא ושור המזיק ברשות הניזק והאדם בסוף ואומר ר"י ודאי אדפתח ביה קאי ושן ורגל כחד חשיבי משום דשוין בהלכותיהן ומחד קרא נפקי ומשום דתנא רגל בתר שן נקט הכא רגל בריש דסליק מייניה:

הבהמה מועדת. אית דגרס והבהמה בוי"ו וה"פ כילד העדאה דרגל לשבר דרך הלוכה פי' דרך הלוכה היא העדאתה וכן בסיפא גבי שן אבל קשה לר"י מה חידש כאן שלא שנאה בפרק קמא ונראה לר"י דל"ג בוי"ו וה"פ כילד הרגל מועדת לשבר דרך הלוכה שאמר בפרק קמא (דף טו:) הבהמה מועדת כו' ומ"מ דייק בגמרא שפיר היינו רגל היינו בהמה דהרגל מועדת והבהמה מועדת הכל אחד: **היתה מבעטת.** אגב דשוה לצרורות נקט לה הכא: **דרסה** על הכלי. אור"י דאיצטריך לאשמועינן דסד"א דמשונה הוא כיון דדרסה כ"כ בחזק שניתן השבר על כלי אחר ושברו ומסתמא להזיק נתכוונה:

מסורת הש"ס

(ה) [כי הוה נפיק כ"ס גירסת הבאלמות פר' לך לך], 3) מגילה ס. קדושין מ: ספרי פ' עקב, 3) ע"ז ה: ע"ש, ד) [לקמן פב. ע"ז ה:], ס) [לקמן יט.], ו) [פ' לך לך סימן ז], ו) [ער' תוספות קדושין מ: ד"ה לימוד],

תורה אור השלם

1. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
2. זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם: הושע י יב
3. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ישעיהו נה א
4. בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר: בראשית מט כב
5. יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם: בראשית מט יד
6. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנַי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: דברים לג יז
7. וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם: דברי הימים א יב לג

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה היתה וכו' דקרן היא הלכך:

מוסף רש"י

שהלימוד מביא לידי מעשה. נמצאו שניהם כידו (קדושין מז:).
הדרן עלך ארבעה אבות

עין משפט נר מצוה

קעח א מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף יח:
א ב ג מיי' פ"א מהל' מקוה ממון הלכה ה סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שפט סעיף ו וסעיף ו וסימן שלז סעיף ה:
ב ד מיי' שם פ"ב הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שלז סעיף ג:
ג ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ה:
ד ו מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף י:

רבינו חננאל

ור' נחמיה אמר שהורשיבו ספר תורה על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה. והיידנא מפקינן, ואי מנחי, קיים לא אמרינן. פי' **חלוצי כתף** כך שמענו, שמרוציא יד אחד מבית הצואר שלו ממקום הקרע כדי שיהא הקרע ברור ונמצא הכתף חלוץ מן החלוק. ר' יוחנן, **קיים אמרי' לימד לא אמרי'. והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה.** ופרקי' לא קשיא למיגמר הוא תלמוד גדול שהתלמוד מביאו לידי מעשה, לאגמורי הוא לאחריני מעשה גדול. ש"מ דלמיגמ' הוא ולאיעסוקי קמיה רביה טפי עדיף וקדים על לאגמורי הוא לאחריני. אמר ר' יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים, והן יוסף וישששכר. **הדרן עלך ארבעה אבות**
פרק שני: כיצד הרגל כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה, הבהמה מועדת להלך כדרכה כו'.

סד"א ושלח את בעירה כתיב. מע"ג דכבר אשמועינן בריש דאפי' תרנגולין מועדין מ"מ ניחא ליה לאשמועינן גבי שן וקשה קנא אמאי לא תנא נמי תולדה בשן כמו ברגל:

קמ"ל דחיה בכלל בהמה. לא מהסיא דרשה דבהמה המקשה (חולין דף עא.) קאמר הכא דחיה בכלל בהמה דהא הכא אפילו עוף נמי הוי בכלל בהמה כדקתני התרנגולת מועדת אלא יליפינן בהמה משבת כדאמרינן בס"פ הפרה (לקמן דף נד:) דבעירה ובהמה הכל אחד דמתרגמינן בהמה בעירה:

וחמור במשאו. מע"ג דכבר אצטריך לאשמועינן לפי שאין משאו של חמור מהודק ומחובר בו כבשאר בהמה וס"ד דלא הוי כגופו:

נובר באשפה. יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ) מתרגמינן יבוריניה ומע"ג דתנא צרורות דרגל אשמועינן צרורות דשן דלהנאתו קעביד: **כל** שבזב טהור. אין זה הכלל דוקא דהא קנה בקומטו של זב והסיט בו הטהור טהור[ב] ולענין נזקין אין חילוק וכל עיקר האי כללא לא בא אלא למעט זורק: **בתר** מעיקרא אזלינן בו'. ומדתנן דרסה על הכלי ושברתו דמשמע הא נתגלגל למקום אחר ונשבר שם חייב מ"ג ליכא למידק דאדרבה מדמפליג בין ראשון לשני ולא מפליג בראשון גופיה איכא למידק איפכא:

זרק כלי מראש הגג כו'. נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו דפטיטא דחייב ולא שייך כאן מנא תבירא תבר דאי אזלינן נמי הכא בתר מעיקרא לא משכחת בצרורות מ"ג ושברא פטיטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו:

והא

גמ' א"ל רבינא לרבא היינו רגל היינו בהמה א"ל תנא אבות וקתני תולדות אלא מעתה סיפא דקתני[ג] השן מועדת הבהמה מועדת מאי אבות ומאי תולדות איכא הוה קמהדר ליה בבדיחותא וא"ל אנא שנאי חדא ואת שני חדא וטעמא מאי אמר רב אשי תנא שן דחיה וקתני שן דבהמה ס"ד אמינא [1]ושלח את בעירה כתיב בהמה אין חיה לא קמ"ל [ב]דחיה בכלל בהמה אי הכי הא מבעי ליה למיתני ברישא האי[ג] [2] דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה אי הכי רישא נמי ליתני ההיא דלא כתיבא ברישא הכי השתא התם אידי ואידי אבות נינהו הך דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה הכא שביק אב ותני תולדה איבעית אימא איידי דסליק מרגל פתח ברגל תנו רבנן בהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר כיצד [3]בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה בגופה דרך הלוכה ובשערה דרך הלוכה באוכף שעליה ובשליף שעליה ובפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה וחמור במשאו משלם נזק שלם סומכוס אומר צרורות וחזיר שהיה נובר באשפה ובזיק משלם נזק שלם פשיטא אלא אימא התיז והזיק משלם נזק שלם צרורות מאן דכר שמיהו חסורי מחסרא והכי קתני [ב]צרורות כי אורחייהו חצי נזק [ג]וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם חצי נזק סומכוס אומר צרורות וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם נזק שלם: ת"ר [ד]תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים בכנפיהן משלם נזק שלם [ה]ברוח שבכנפיהן משלמין חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם תניא אידך [ו]תרנגולין שהיו מהדסין ע"ג עיסה ועל גבי פירות וטינפו או ניקרו משלם נזק שלם [ז]העלו עפר או צרורות משלמין חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם תניא אידך תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום ויצתה רוח מתחת כנפיו ושיברה את הכלים משלם חצי נזק סתמא כרבנן אמר רבא בשלמא סומכוס קסבר כחו כגופו דמי אלא רבנן אי כגופו דמי כוליה נזק בעי לשלם ואי לאו כגופו דמי חצי נזק נמי לא לשלם הדר אמר רבא לעולם כגופו דמי [ח]וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה: אמר רבא כל שבזב טמא בנזקין משלם נזק שלם כל שבזב טהור בנזקין משלם חצי נזק ורבא צרורות אתא לאשמועינן לא רבא [ט]עגלה מושכת בקרון קא משמע לן תניא כותיה דרבא בהמה מועדת לשבר בדרך הלוכה כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה [י]בגופה דרך הלוכה ובשערה דרך הלוכה באוכף שעליה ובשליף שעליה ובפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה וחמור במשאו ועגלה מושכת בקרון משלם נזק שלם תנו רבנן [יא]תרנגולים שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינא וגופיה הוא או דלמא בתר תבר מנא אזלינא וצרורות נינהו [יב]תפשוט ליה מדרבה [יג]דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמרינן ליה מנא תבירא תבר לרבה פשיטא ליה לרבא מבעיא ליה ת"ש הידום אינו מועד וי"א ה"ז מועד הידום ס"ד אלא לאו הידום והתיז ובהא קמפלגי דמר סבר בתר מעיקרא אזלינן ומר סבר בתר תבר מנא אזלינן לא בהתיז

אמאי לא ליהוי מועד הא אורחיה הוא: **הידום והתיז.** שגלגל הכלי בקרקעתו למקום אחר ונשבר מ"ד מועד למקום שלם סבר בתר מעיקרא אזלינן: בהתיז

גמ' היינו רגל ומאי בהמה דתני תרתי במתני' הא חדא היא והאמאי הדר תני הבהמה מועדת: **פנא אבות.** רגל ממש שדרסה ברגליה וסיפא קתני תולדות הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוכה דתולדות דרגל הן דהזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק: **מאי אבות ומאי תולדות איכא.** (והא) ליכא למימר דהאי דתנא בהמה מועדת לאכול פירות וירקות הוי להו תולדה דהיינו שן ממש ותולדה דשן היינו נתחכחה בכותל להנאתה: **הוה קמהדר ליה.** רבא לרבינא: **בבדיחותא.** בשחוק: **וא"ל אנא שנאי חדא.** רישא ואת שני סיפא: **וטעמא מאי.** אסיפא קאי: **בעירה.** היינו תרגום של בהמה[ד]: **קמ"ל.** מתני' דאשן דחיה נמי מיקייב: **דחיה בכלל בהמה.** דכתיב (דברים יד) זאת הבהמה אשר תאכלו ומפרש בתריה איל לבי ויחמור: **אי הכי הא.** שן בהמה מבעי ליה למיתני בריש והדר שן חיה: **רישא נמי ליתני.** בהמה דהוי תולדה בריש דלא כתיבא: **אידי ואידי.** שן דחיה ושן דבהמה: **הכא.** גבי רגל: **שביק אב ותני תולדה.** בתמיה: **דסליק מרגל.** בפ"ק (דף טו:) תנן הרגל מועדת ולא תנן הבהמה: **אוכף.** שיל"א בלע"ז: **שליף.** משאוי שבאמתחת ובמרלופין: **הפיז.** דהוה לרורות: סומכוס לית ליה הלכתא דאדי נזק לרורות אלא נזק שלם ס"ל: **נובר.** בחוטמו ובלע"ז פורייי"ר: **לרורות כי אורחייהו.** כלומר אע"ג דאורחייהו להתיז לרורות משלם אדי נזק כדמפרש לקמיה דהלכתא גמירי לה וכן חזיר הנובר ומתיז לרורות בחוטמו הוי נמי כלרורות דרגל דכל מה שהוא כחו ולא גופו קרי לרורות: **בכנפיהם.** שנגעו בכנפיהם בכלי: **רוח שבכנפיהם.** היינו לרורות דכחו הוא: **מהדסין.** מרקדין: **ונקרו.** בחרטוס שלהם שקורין בי"ק: **העלו עפר.** מן הארץ לעיסה: **אדי נזק נמי נא.** דלא אשכחן אדי נזק אלא במשונה אבל במידי דאורחיה לא: **שבזב טמא.** משמע נגיעה ממש: **שבזב טהור.** כגון שזרק חפץ על אדם הוי טהור ובנזקין כעין לרורות אדי נזק: **לרורות אתא לאשמועינן.** בתמיה: **עגלה מושכת בקרון.** אתא לאשמועינן דבזב טמא אם הלכה קרון שהזב עליה על גבי כלים טמאים משום מדרס הזב ובנזקין נמי עגלה שמשכה בקרון ע"ג כלים כגופה הוי ולא כלרורות ואם התיז לרורות מתחת הקרון דבזב טהור בנזקין נמי לרורות מיהו: **בפרומביא.** לשון מיקלייט"א: **מחטטין.** מנקרין בחרטומיהן: **בחר מעיקרא.** שדחפתו וכגופה תבר מנא: **ושברו במקל.** קודם שנח: **פטור.** המשברו וחייב הזורק. אלמא בתר מעיקרא אזלינן והואיל וסופו לישבר לכשיגוח כמי ששברו הוא דמי: **הידום.** רקידת התרנגולים: **הידום ס"ד.** נזק שלם. **תניא כותיה דרבא** הרגל מועדת לשבר, עד ועגלה מושכת משלמין נזק שלם. תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם. בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מהו. בתר מעיקרא אזלינן וגופו הוא או דילמ' בתר תבר מנא אזלינן וצרורות נינהו. תיפשוט ליה מדרבה דאמ' זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור. מאי טעמ', מנא תבירא תבר. ואמרי' לרבה פשיטא ליה ולרבא מסייעא ליה. **ואמרי' ת"ש הידום אינו מועד כו'.** ופשוטה היא.

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"א מהלכות מזקי ממון הלכה י סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שלז סעיף א:
ו ב ג מיי' פ"ב מ"ב הל' ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ג ד:
ז ד מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף א:
ח ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:
ט ו מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף א:
י ז מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ד:
יא ח מיי' שם פ"א הל' י סמג שם טוש"ע שם סעיף א:
יב ט מיי' שם פ"ב הל' יד ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף יא:
יג י טוש"ע שם סעיף ה בהג"ה ועי' במיי' פ"ב מהלכות מזקי ממון הלכה י והשגות שם:

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

רבינו חננאל

מקשי רבינא היינו רגל היינו בהמה. ופריק ליה רבא תנא הרגל שהיא אב וקתני הבהמה תולדות. אלא מעתה סיפא דקתני השן מועדת והבהמה מועדת כו'. פי', בשלמ' גבי רגל מפרש בעיטה והיא תולדה וקתני לה הכי גבי בהמה, ש"מ דמשום תולדות קתני בהמה. אלא לגבי שן, מאי מן התולדות דשן דקתני בהמה לאייתויי תולדה דשן. ופריק רב אשי רישא שן דחיה סיפא שן דבהמה וכולהו אבות נינהו. ושאר השמועה פשוטה היא. ת"ר הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר, כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה בגופה דרך הילוכה או בשערה דרך הילוכה, באיכוף שעליה או בשליף שעליה, (בפרומיה) [בפרומביה] שבפיה בזוג שבצוארה, וחמור במשאו משלמין נזק שלם. וצרורות כי אורחייהו, כגון שהיה פרה מהלכת וצרורות מנתזין מתחת פרסותיה, וחזיר נובר באשפה והתיז והזיק משלמין חצי נזק. סומכוס אומ' צרורות וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם נזק שלם. ת"ר תרנגולין שהוו מחרסין בעיסה או על גבי פירות וטינפו או ניקרו, נזק שלם. העלו עפר או צרורות, חצי נזק. סומכוס אומ' נזק שלם. **תניא אידך** תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים בכנפיהם, נזק שלם. ברוח שבכנפיהן, חצי נזק. סומכוס אומ' נזק שלם. וליתה לסומכוס, דתניא תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום ויצא רוח מתחת כנפיו ושברה כלים משלם חצי נזק, וסתמא כרבנן. **אמר רבא** בסמקנא לעולם כוחו כגופו דמי, חצי נזק דצרורות היל' גמירי לה. **אמר רבא כל שבזב טמא בנזקים משלם נזק שלם, וכל שבזב טהור בנזקין חצי נזק.** ואמ' רב אשי הא שמעתא דרבא בע"ז פרק ר' ישמעאל בסופו בהאי לישנא, אמ' רב אשי כל שבזב טמא בגוי עושה יין נסך, כל שבזב טהור בגוי אינו עושה יין נסך. מכאן, אמר ר' שמעו' בן לקיש קנה בקומטו שלזב והסיט בו את הטהור, טהור. וזהו ששינינו במשנתינו טהור מכה את הטמא, טהור. אבל קנה בקומטו שלטהור והסיט בו את הזב טמא, כדתנן וטמא שמכה את הטהור טמא. וכן אם זרק זב חפץ ונגע בטהור טהור, דתנן זב שהקיש על כסוסטרא ונפל ככר שלתרומה, טהור. ורבא קיימ' ליה דכוחו כגופו דמי, ומדחזינן דמותיב רב חייא בר אשי לרב אשי נטל החבית וזרקה

מסורת הש"ס

א) [לקמן יט:], ב) [לקמן נד: נדרים פפ. מיר לה: זמביס קטו: מולין נט. עא. פד.], ג) [ובמתני' ב: וש"נ], ד) [תוספתא פ"כ], ה) לעיל ג:, ו) [שם.], ז) לקמן כו:, ח) בגליון ת, ט) [נדה מג.],

---

גליון הש"ס

גמ' דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה. ב"ג קא ע"ב:

לעזי רש"י

שיל"א. אוכף. פורייי"ר. לחפור. בי"ק. חרטום. אישקיליט"א. פעמון קטן.

מוסף רש"י

חביבא ליה. לתנא ולקדמה בריש (יבמות ב:). **הלכתא גמירי לה.** מסיני שהיא תולדה של רגל ופטורים בר"ה כי רגל, ומזקי רגל לאו קנסא מינהו אלא ממונא, שהרי מועדת מתחילתה ובגי לרורות הוא לקיל דממנא (כתובות מא:) ואע"ג דפלגא מזק של נגיחה הוי קנס, האי פלגא נזקא ממונא הוא (לעיל ג:). **ובשערה דרך הלוכה.** שנדבקו כלים בשערה וגררתן ונשברו (לעיל ג.). **זרק.** בעל הכלי, **כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור.** זה ששברו במקל קודם שבירתה, שהרי סופה לישבר (לקמן כו:).

רבינו חננאל (המשך)

בחמתו לבור, זה היה מעשה והתירו, ודייקי' מדקתני בחמתו, בחמתו דשרי הא שלא בחמתו אסור, וכי האי גוונא בזב טהור. ופריק כגון דאזיל מיניה מיניה. אחרי שפתחנו דרך למבינים נחזור לפרש שמועתנו. אקשי' על רבא, וכי צרורות אתא לאשמועינן. כל שבזב טמא דבר ידוע הוא כל נגיעה, כל נגיעה שלזב טמא תנינא בהדיא, כיוצא בו בנזקין בין הזיקה בגופה בין בשערה בין בשליף שעליה כל שהוא מכוחה נזק שלם. לא נשאר אלא כגון ההקשה שמקיש הזב ונפל ככר שלתרומה שהוא טהור וכו'. תניא זה הכלל הבאין מכח רעדה טהורין מכח הסטה טמאין, כך בנזיקין צרורות הניתזין מכח הליכת הבהמה חצי נזק גם שנינו זה. **ופריקי', לא עגלה מושכת אתא לאשמועינן.** כלומ' כשם שהזב הישוב בספינה, כדתנן הזב והטהור שישבו בספינה או באסדה או שרכבו על גבי בהמה אע"פ שאין בגדיהן נוגעים הרי אלו טמאין. כיוצא בו הישוב בעגלה המושכת עם הזב טמא, כך אם היו בעגלה מושכת כלים ונשברו חייב א) הישוב בעגלה לשלם נזק שלם. ד"א עגלה מושכת, כבהמה בשליף שעליה, כשם שזה נזק שלם כך זה

בחמתו לבור, זה היה מעשה והתירו, ודייקי' מדקתני בחמתו, בחמתו דשרי הא שלא בחמתו אסור, וכי האי גוונא בזב טהור. ופריק כגון דאזיל מיניה מיניה. אחרי שפתחנו דרך למבינים נחזור לפרש שמועתנו. אקשי' על רבא, וכי צרורות אתא לאשמועינן. כל שבזב טמא דבר ידוע הוא כל נגיעה, כל נגיעה שלזב טמא תנינא בהדיא, כיוצא בו בנזקין בין הזיקה בגופה בין בשערה בין בשליף שעליה כל שהוא מכוחה נזק שלם. לא נשאר אלא כגון ההקשה שמקיש הזב ונפל ככר שלתרומה שהוא טהור וכו'. תניא זה הכלל הבאין מכח רעדה טהורין מכח הסטה טמאין, כך בנזיקין צרורות הניתזין מכח הליכת הבהמה חצי נזק גם שנינו זה. **ופריקי', לא עגלה מושכת אתא לאשמועינן.** כלומ' כשם שהזב הישוב בספינה, כדתנן הזב והטהור שישבו בספינה או באסדה או שרכבו על גבי בהמה אע"פ שאין בגדיהן נוגעים הרי אלו טמאין. כיוצא בו הישוב בעגלה המושכת עם הזב טמא, כך אם היו בעגלה מושכת כלים ונשברו חייב א) הישוב בעגלה לשלם נזק שלם. ד"א עגלה מושכת, כבהמה בשליף שעליה, כשם שזה נזק שלם כך זה

א) גי' רבינו עגלה מושכת כגי' המי"ף ופי' כזה הוא כפי' הרב המאירי ז"ל שהוכיח בש"מ כאן ע"ש.

בהסיו לרורות. והלרורות שברו הכלים והוא לא נגע בכלי. מאן דאמר מועד סבר לה כסומכוס ומאן דאמר אינו מועד סבר לה כרבנן: **ונשבר הדלי.** קס"ד דעל ידי שהיה התרנגול מנקר את החבל נתגלגל הדלי ונשבר: **הרגמא אחבל.** הא דקתני נזק שלם אחבל: **משונה הוא.** שאין דרך שן לאכול את שאין רואי לה ואפי' נזק לשלם: **דמאוס בליסה.** שמדובקת בו עיסה. דמאוס לשון לכלוך: **אלא סומכוס היא.** ועלועס בתר תבר מנא אזלינן ולרורות הן וסומכוס היא: **כין כחו לכח כחו.** לפי שנתגלגל הוי כמו והאחר שנשבר בלרורות הדלי הוי כח כחו: **דבעי רב אשי.** לקמן בשמעתין: **דקא אזיל.** לפי: **מייה מייה.** דתרנגול ולא נשבר על ידי גלגול למקום אחר אלא הוא דוחפו כל שעה ובשעת שבירה נמי: **קסבר מגופו משלם.** והיינו אינו מועד **דדינו** כתם לכל מילי: **קסבר מעלייה משלם.** והאי מועד דקאמר לאו לנזק שלם אלא לענין עלייה לאפי נזק: **לא כפלוגתא דסומכוס ורבנן.** ומועד לנזק שלם קאמר: **ועל החררה נ"ש.** דהיינו שן. והלקת גדיש הוי לרורות דאינו אלא כחו שהוא מניח כאן הגחלת והוא הולך ודולק למקום אחר והא מתניתין היא בפירקין: **ואפי' עלה.** בתוספתא [פ"ג ה"ל] מגופו משלם להאי אפי נזק: **ותסברא.** משום לרורות כי אורחייהו מחייב לה: **לר' אלעזר.** דאמר בברייתא נזק שלם ואפילו אי סבירא ליה כסומכוס דאמר לרורות נ"ש מגופיה מי אשכחן נזק שלם וכל אורחיה כגון לרורות דבא גופיה לא קמיבעי ליה אלא אליבא דרבנן דאמרי אפי' נזק מבעיא ליה אי הואי האי כשאר אפי' נזק ומגופו או דלמא בתר כאורחיה אזלינן וכל כי אורחיה מעלייה הוא אבל אליבא דסומכוס פשיטא ליה לרבא דמעלייה משלם דהא לכל מילי כמועד משוי להו: **אלא כגון דשני בגחלת.** שנטלה בפיו והניחה דהיינו שינוי אלא בעיין מהכא לא תפשוט דאי בלרורות כאורחייהו דכולי עלמא מעלייה משלם והכא בלרורות שאינה בהן קמיפלגי ובלרורות כי אורחייהו בין ר' אלעזר בין תנא קמא סבירא להו כסומכוס דנזק שלם משלם הלכך הכא דשני בלרורות קאמר ת"ק אפי' נזק ומגופו משלם דמשונה הוא ותולדה דקרן: **ורבי אלעזר סבר לרבי טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק משלם נזק שלם.** והואיל ומשונה הוא אע"ג דנזק שלם משלם מגופו הוא דמשלם כדאמרינן לקמן (דף עב:) בשמעתין לרבי טרפון משונה קרן בחצר הניזק מגופו משלם: **ולא היא.** האי ותסברא דקפרכת ובעית למידק מדרבי אלעזר דלאו בלרורות כי אורחייהו אזלינן לאוקמיה לאו דוקא ודאייה הוא דמלי לדחויי ולמימר דלאו בכי אורחיה פליגי אלא בדשני אבל מגופה לא תידוק הכי דהא שפיר מצית לאוקמה בלרורות כי אורחייהו ותפשוט דלרורות מגופו משלם דמאי טעמא מוקמת לה בשינוי ורבי טרפון משום דנזק שלם במידי דאורחיה לא אשכחן מגופו הא לא תיקשי דלעולם בלרורות פליגי ורבי אלעזר כסומכוס: **ומ"ל כר"י דאמר.** לקמן במועד לד תמות במקומה עומדת לקמן בפרק שור שנגח ארבעה (דף מה:) והלכך גבי לרורות נמי לסומכוס דחשיב ליה מועד משלם החלי מגופו וכי קתני מגופו אלד תמות: **במועד מתחילתו.** כגון לרורות דאורחייהו: מי

בהתיז צרורות ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת"ש תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם שמע מינה בתר מעיקרא אזלינן תרגמא [א]אחבל והא חבל משונה הוא [ב]דמאוס בליסה והא נשבר דלי קתני אלא סומכוס היא דאמר צרורות נזק שלם משלם אי סומכוס אימא סיפא ניתז ממנו שבר ונפל על כלי אחר ושברה על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק וכי תימא שאני ליה לסומכוס בין נזק כחו לכח כחו ואלא הא [ג]דבעי רב אשי כח כחו לסומכוס ככחו דמי [ד] או לאו ככחו דמי תפשוט ליה דלאו ככחו דמי אלא לאו רבנן היא ש"מ בתר מעיקרא אזלינן אמר רב ביבי בר אביי [ה]דקאזיל מיניה מיניה [ו]בעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מעלייה משלם מגופו דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מעלייה או דלמא מעלייה משלם דלא אשכחן כאורחיה דמשלם מגופיה ת"ש הידום אינו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הידום סלקא דעתך אלא לאו הידום והתיז ובהא קמיפלגי מאן דאמר אינו מועד קסבר מגופו משלם ומאן דאמר מועד קסבר מעלייה משלם לא בפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת"ש [ז]הכלב שנטל חררה והלך לגדיש ואכל החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק מאי טעמא לאו משום דהויא להו צרורות ותני עלה משלם חצי נזק מגופו ותסברא לר' אלעזר נזק שלם מגופיה מי אשכחן אלא כגון דשני בהא בגחלת [ח] ורבי אלעזר סבר לה כר' טרפון [ט]דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ולא היא מאי טעמא מוקמת לה כרבי טרפון משום נ"ש רבי אלעזר סבר כסומכוס דאמר צרורות נזק שלם משלם וסבר לה כרבי יהודה דאמר [י]צד תמות במקומה עומדת וכי קתני מגופו אצד תמות אמר ליה רב סמא בריה דרב אשי לרבינא אימור דשמעת ליה לרבי יהודה בתם ונעשה מועד במועד מתחילתו מי

והא חבל משונה הוא. בשלמא אי אדלי קאי איכא לאוקמא בחבל גרוע ושן וכלוי דאורחיה הוא ליפסק בחטיטה מועטת שמחטטין למצוץ המיס שבחבל אבל השתא דקאי אחבל ע"כ אייתי בחבל חזק דשייכא ביה תשלום אי נמי אי אדלי קאי מצינו לפרש דנפסק היינו שהותר הקשר שהיה ביה הדלי קשור בחבל:

תפשוט דלאו בכחו דמי. הוה מצי למימר דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה אלא דבלאו הכי משני שפיר:

ועל הגדיש משלם ח"נ. לקמן (דף כב.) מפרש למ"ד אשו משוש חציו על כל הגדיש משלם חצי נזק דחציו דכלב הן והוי לרורות לבד ממקום גחלת ולמ"ד אשו משוש ממונו על כל הגדיש פטור ועל מקום גחלת חצי נזק בדאלייה אדווי: **נזק** שלם מגופו מי אשכחן. פירוש בכי אורחיה:

במועד מתחילתו מי שמעת ליה אלא כגון דשני

ואייעד. זו גירסת הקונטר' ומפרש כיון דאייעד הדר ה"ל כי אורחיה וכי היכי דבלרורות כי אורחייהו שמועדים מתחילתן ח"נ ותו לא הא נמי דשני ואייעד לא חמור ממועד מתחילתו ואין העדאה לרורות ששינה בהן ומדקתני דמשלם מגופו אלמא לרורות כי אורחיה נמי מגופו ותפשוט דרבא וקשה דהיכי פשיט הא דרבא דלמא לרורות כי אורחיה מעלייה אבל היכא דשני במקומה עומדת ואין לומר דאין הכי נמי דלא אמי למפשט בעיא דרבא אלא בא לומר שיש לייסד הברייתא בע"א דאין זה סוגית הש"ס וגראה בגירסא דגרס אלא כגון דאייעד ולעולם מצי למפשט בעיין ולא תקשה מידי דרבי אלעזר דלא פליגי בפלוגתא דסומכוס ורבנן ולא בדשני דקאמרינן ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן אלא תרוייהו כרבנן דסומכוס והכא בלרורות כי אורחייהו ובדאייעד והשתא פשיט בעיא דרבא דיש העדאה לרורות דאיירי בלרורות כי אורחייהו וכן משמע מדקאמר או דלמא תולדה דרגל היא משמע דאיירי בלא שינוי וכן מדמייתי עלה הידום אינו מועד דאכי אורחיה מייתי לה לעיל ותימה דלקמן (דף יט.) מוכח דמיירי על ידי שינוי גבי הא דבעי רב אשי יש שינוי בלרורות וקאמר ותפשוט מדבעי רבא יש העדאה מכלל דאין שינוי פירוש דאי יש שינוי היכי אתי מרביע נזק לנזק שלם וכן לקמן פריך והא משונה הוא משמע דאי הוה מוקמא פלוגתייהו בהעדאה ניחא משמע דבעיא דרבא על ידי שינוי איירי וגראה דבתרוייהו מבעיא ליה אם יש העדאה או לאו דאי יש העדאה בלרורות כי אורחייהו גם על ידי שינוי יש העדאה דעיקר העדאה בקרן כתיבה ואי אין העדאה בכי אורחייהו גם ע"י שינוי אין העדאה דע"י העדאה לא הוי טפי מכי אורחיה ומה שפ"ה דבעי' דיש העדאה לא שייך לאוקמא בכי אורחיה דכיון דהוי אורחיה מה לי פעם ראשונה מה לי פעם רביעית ולאו פירכא הוא כיון דדמייה רחמנא לקרן בחלי נזק שייכא ביה העדאה: אלא

מסורת הש"ס

א) [לקמן יט.], ב) לעיל ג:, ג) לקמן כא:, ד) [לעיל יד. וש"נ], ה) [לקמן לט: מה:],

גליון הש"ם

גמ' או לאו ככחו דמי. עי' לקמן כב ע"א תוס' ד"ה וכ"י בדאמה אמומי: שם דקאזיל מיניה מיניה. לקמן מד ע"ב: שם ור"א סבר לה כר' טרפון. עי' לקמן דף כא ע"ב תוד"ה ומר סבר:

רבינו חננאל

ת"ש תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי, משלמין נזק שלם. ואוקימנא, דמאוס בלישא, דלאו משונה. ובדלי, פשיט רב ביבי דקאזיל מיניה מיניה. פי' מיניה מיניה דדלי א) כי התרנגול מנקר בלישא שבחבל ומגלגל הדלי עמו והקישו לאבן ונשבר הדלי ונפסק החבל בחיטוטו. כי האי גונא משלם נזק שלם, הכי ודאי בגופם הזיקו את הדלי ולא בכוחם. אבל אם נפסק החבל שלא מחמת חיטוטו ונפל הדלי ונשבר, זה דין צרורות הוא וחצי נזק הוא דמשלם. ואמרי' כי האי גוונא כגון דקאזיל מיניה מיניה בע"ז פ' ר' ישמעל והטעם בין בזה בין בזה אחד הוא. **ובעיא** דרבא לא איפשיטא, ודינא כדין תיקו. **בעי רבא** חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העליה. ת"ש כלב שנטל את החררה והלך לגדיש, אכל את החררה והדליק לגדיש. על החררה משלם נזק שלם, ועל הגדיש משלם חצי נזק. על הגדיש חצי, מאי טעמ' משום דהוו להו צרורות. ותני עלה, פי' תני בברייתא, ועל הגדיש משלם חצי נזק מגופו. ש"מ מגופו משלם. ואקשי' אי הכי לר' אלעז' דאמ' על הגדיש נזק שלם, מי איכא נזק שלם מגופו. והא דר' אלעז' לא אשכחנן לה בהדיא היכא איתמרא, מיהו מסתברא דבגדיש מיירי. ופרקי' אלא כגון דשני בהאי גחלת, פי' דאדייה אדייה, ור' אלעז' סבר לה כר' טרפון דאמ' משונה בחצר הניזק נזק שלם. **ודחי' לה,** ואמ' ולא היא אלא ר' אלעז' סבר לה כסומכוס דסבר צרורות נזק שלם, וסבר לה כר' יהודה דאמ' צד תמות במקומה עומדת. וכי קתני מגופו לדברי הכל, לרבנן פשוטה היא, ולר' אלעז' מצד תמות בלחוד קתני מגופו, והחצי שהוא מועד מן העליה, כר' יהודה. **והא** דר' יהודה בסוף פ' שור שנגח ד' וה' שוורים, הלכה קשרו בעליו כו' עד ר' יהודה אומ' תם חייב מועד פטור. גמ', אמר רב אדא בר אהבה לא פטר ר' יהודה אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת. **ודחיא רב חמא** ב) להאי סברא ואמ', אימור דשמעת ליה לר' יהודה האי סברא בקרן, [דאית] ליה תמות ומועדות. אבל בשן ואש דמועדין מתחילתן הן, (אין יש בהן צרורות) [איך יש בהן צד תמות].

עין משפט נר מצוה

יד א ב ג ממי' פ"ג מהל' נזקי ממון הלכה יד ועיין בהשגות וכמ"מ סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפ סעיף יא וע"ש:

מוסף רש"י

משונה קרן בחצר הניזק. קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה, הואיל ושינו את ומתן שלא היו דרכן לכך (לעיל יד.).

ה) נמי' הרשב"א ד'דקא אזיל דלי מיניה מיניה', וכ"ה בגמ"י. ו) אל"ל רב סמא.

אלא הא דבעי רבא יש העדאה בו׳. ואע״ג דרבא לא הוה ידע הצרייתא מדבעי מגופו משלם מ״מ דייק גמרא דנפשוט מינה תרוייהו ודחי לא נפשוט מינה לא הא ולא הא:

בין לרבנן בין לרבי אלעזר בסומכוס ס״ל. והיינו דיחוי דלמעלה ומסברא [ח] [אלא שלא האריך למעלה כל כך] וא״ת ולמה דחק לומר כסומכוס ס״ל וי״ל משום דאי כרבנן א״כ תפשוט דאין שינוי לצרורות לרגיע מזק ועוד דאי בצרורו׳ כי אורחייהו יסבור רבי אלעזר ח״נ כרבנן בצרורות ע״י שינוי לא יתחייב מזק שלם אע״ג דסבר כרבי טרפון דליכא ק״ו דכיון דבצרורות שן ורגל בחצר הניזק אין משלם אלא ח״נ גם צרורות דקרן לא ישלם כ״א ח״נ ולא רצה להעמיד כרבנן ובמקום אחלת וכגון דאתאה אמוחי על הגדיש בשינוי דניחא ליה למימר דמשלם ח״נ על כל הגדיש כרבי יוחנן:

היכא דלא מפריך ק״ו אית ליה דיו. וא״ת ומימא איפכא ק״ו נשלם מן העלייה ודיו לח״נ וי״ל דהכי שפיר טפי דכי אמר דיו לענין מגופו לא משגיחן מח״נ כלל מכמו שהיה אלא שאנו מוסיפין עליו עוד ח״נ אחר אבל אי אמרת דיו לח״נ עקרת ליה לגמרי מח״נ קמא דמפקא ליה מתשלומי גופו ומוקמינן אתשלומי עלייה ובכל לד שאנו יכולין לעקור קל וחומר ולקייס דיו יש לנו לקייס: ובהא

מי שמעת ליה אלא כי קאמר רבי אלעזר נזק שלם כגון דאייעד ובהא קמיפלגי מר סבר אין העדאה לצרורות ומר סבר יש העדאה לצרורות אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או [א]אין העדאה לצרורות אי לרבנן אין העדאה לצרורות אי לרבי אלעזר יש העדאה לצרורות אמר לך רבא כי מיבעיא לי לדידי אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר כסומכוס סבירא להו דאמר צרורות נזק שלם משלם וטעמא מאי אמור רבנן חצי נזק דשני ולא אייעד ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן קמיפלגי אימור דשמעת ליה לר׳ טרפון נזק שלם מגופו מי שמעת ליה אין מהיכא מייתי לה מקרן מרשות הרבים דיו לבא מן הדין להיות כנדון והא רבי טרפון לית ליה דיו [ב]כי לית ליה דיו היכא דמפריך קל וחומר היכא דלא מפריך ק״ו אית ליה דיו גופא בעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות לקרן מדמינן ליה או דלמא תולדה דרגל הוא ת״ש הידום אינו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הידום ס״ד אלא הידום והתיז מאי לאו כגון דעבד תלתא זימני ובהא

קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת״ש בהמה שהטילה גללים לעיסה רב יהודה אומר משלם נזק שלם ורבי אלעזר אומר [ג]חצי נזק מאי לאו כגון דעבד תלתא זימני ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס ולימא [ג]ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס ולימא רבי אלעזר הלכה כרבנן גללים אצטריכא ליה ס״ד אמינא הואיל ובתר גופיה גרירין כגופיה דמי קמ״ל תא שמע [ג]דתני רמי בר יחזקאל [ד]תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית [ה] ותקע בו ושברו משלם נזק שלם [ו]ואמר רב יוסף אמרי בי רב [ה]סוס שצנף וחמור שנער ושיבר את הכלים משלם חצי נזק מאי לאו כגון דעבד תלתא זימני ובהא

משלם אלא חצי נזק: **אמר לך רבא כי קמבעיא לי אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס.** וכדפרשינן והכא ס״ל דבין רבנן ובין רבי אלעזר כסומכוס ובזימנא קמייתא קמיפלגי דקאמר רבי אלעזר נ״ש ורבנן אמרי חצי נזק ובדשני בצרורות כגון שזרק הכלב הגחלת בידו על הגדיש דכיון דלאו הני צרורות כי אורחייהו הוו תולדה דקרן הלכך לרבנן ח״נ ומגופו ור״א כרבי טרפון דמשונה בחצר הניזק משלם נ״ש. ויתא ליה לרבא לאוקמינהו לרבנן ורבי אלעזר כסומכוס דאילו לרבנן לא פסיקא ליה לאוקמי להא בצרורות ע״י שינוי דכיון דבכי אורחיה סבירא להו לרבנן דפליגי עליה דסומכוס דח״נ הוא דמשלם ותו לא דלמא משלם אלא דיש שינוי לרגיע מזק וכדבעי רב אשי לקמן [יט.] יש שינוי לרגיע מזק כו׳: **מהיכא קמייתי ליה.** רבי טרפון למשונה בחצר הניזק: **מקרן בהפ״ר.** כדמפרש במתניתין [כד: כה.] הלכך דיו לבא מן הדין להיות כנדון ומה להלן מגופו אף כאן מגופו: **והא רבי טרפון ליה ליה דיו.** דאי אית ליה דיו לא ישלם אלא חצי נזק כקרן בהפ״ר: **כי ליה ליה דיו היכא דמפריך ק״ו כו׳.** כגון אי הוה אמרינן דיו דלא משלם אלא פלגא מאי אהני לן ק״ו הא מקרא נמי שמעינן דברשות הניזק לא גרע דהא בקרא דנגיחת תם לא כתיב רה״ר אבל היכא דלא מפריך ק״ו אית ליה דיו כי הכא דאתי ק״ו לנזק שלם ואהני ליה דיו למגופו: **נקרן מדמינן ליה.** הואיל [ו](ומשונה הוא) חצי נזק הוא דמשלם כי קרן: **או דלמא.** מעיקרא כי עבדא כי אורחיה תולדה דרגל היא דהא אורחה הוא והזיקה מצוי ואפ״ה ח״נ הוא דמשלמת הלכך זו היא העדאתה ואין לה העדאה אחרת: **גללים.** היינו צרורות: **והא משונה הוא.** דאין דרכה להטיל גלגלים לעיסה ותולדה דקרן היא: **דחיק לה עלמא.** שעומדת במקום צר ואין לה מקום לזוז משם ובשלא להנאתה עסקינן כגון במשלשלת דאי להנאתה תולדה דשן היא. ונראה בעיני דכל גלגלים להנאתה הוא ואפ״ה לאו תולדה דשן מינהו דשן הזיקא דגופה הוא והני צרורות מינהו והא דאמרינן בפ״ק (דף ג.) טנפה פירות להנאתה הוי תולדה דשן היינו כגון שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים שקורים בוטנ״ר וכן עיקר. ואי קשיא דר״א אדר׳ אלעזר דלעיל [ע״ב] אמר מזק שלם בצרורות גבי כלב שנטל חררה והכא תני ח״נ בעל כורחיה ההיא דלעיל מוקמי׳ כדאוקימנא בריש [שם] כדשני בגחלת ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן ובמקום אחלת ולא בשאר הגדיש והא דשני רבא בין ר״א בין רבנן בסומכוס סבירי להו דחויי הוא דקא מדחי מפי מורי. ובעיני נראה בהך מילתא בהמה שהטילה גללים אמורלאי אינהו ורב יהודה גרסינן ור״א היינו ר״א בן פדת ולא תקשי דר״א אדרבי אלעזר ונראין הדברים דהא פרכינן ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס ור״א הלכה כרבנן ואי תנאי אינהו היכי פרכינן הכי הא אין דרך תנאים לחלוק בנשון זה ועוד דלעיל גבי הידום מועד אמאי לא פרכינן הכי: **ובתר גופה גרירין.** דבגופה טענה להו כגופה דמיין קמ״ל: **ותקע בו ושברו.** שנבקע הכלי מחמת הקול: **סוס שצנף ושיבר כלים.** בקולו. וכל הני צרורות מינהו דכחו הוא:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי׳ פ״ג מהל׳ מזק׳ ממון הל׳ ב סמג עשין סו טור ש״ע ח״מ סי׳ שלא סעיף ג:

טז ב ג טוש״ע שם סעיף ח:

יז ד ה מיי׳ שם הלכה ט י ועיין בהגות ומ״מ טוש״ע שם סעיף ט:

רבינו חננאל

אלא האי כלב כגון דאייעד, פי׳ שעשה זה הכלב ג׳ פעמי׳ כך, נטל חררה והלך ואכלה על גבי הגדיש והדליק הגדיש, ור׳ אלעז׳ סבר אע״פ שהן כצרורות מועד הוי, ורבנן סברי כי האי גוונא לא הוי מועד. ואמ׳, **אלא הא דבעי רבה יש העדאה לצרורות אי לא כו׳**, אמר לך רבה. כי קמיבעיא לי יש העדאה לצרורות אי לא אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס, אבל הכא בין רבנן דאמרי חצי נזק ובין ר׳ אלעז׳ דאמ׳ נזק שלם, כסומכוס סבירא להו דאמ׳ צרורות כי אורחייהו נזק שלם. ומתולדות דקרן מוקמי להו, והכא בדשני הכלב ולא אייעד ורבנן כרבנן, ור׳ אלעז׳ כר״ט דאמר משונה בחצר הניזק נזק שלם. ומקשי׳ עלה, אימור דאמר ר׳ טרפון במשונה נזק שלם, מגופו מי שמעת ליה דאמרת ר׳ אלעז׳ כר׳ טרפון. ומהדרינן, אין מהיכא קמייתי לה מקרן ברשות הרבים, והכי קאמ׳ ומה קרן שמתחלת חצי נזק חייב במשונה, שן ורגל שמתחלתן נזק שלם אינו דין שחייבין במשונה. דיו לשן ורגל הבאין מן הדין להיות כקרן הנדון. מה קרן במשונה מגופו משלם אף שן ורגל במשונה מגופו. **ואקשי׳**, והא ר׳ טרפון לית ליה דיו. ופרקי׳ כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק״ו. כגון שדן זה בנזק שלם וזה בחצי נזק, וא״ת דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה קרן חצי נזק אף שן ורגל חצי נזק, כי עקר הדין, שהקרן קל מפני שמשלם חצי נזק ושן ורגל חמורין שמשלמין נזק שלם. ואם תעמיד זה חצי וזה חצי אין אחד מהן חמור על חברו ונתפרך הקל וחומר. אבל אם תדין דיו לבא מן הדין להיות כנדון לא מיפריך ק״ו, אית ליה. ולשלם מגופו לא איפריך ק״ו. **ואסיק׳ לשמעת׳** בתחלת ד׳ אבות נזיקין הא דבעי רבה חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העלייה לרב פפא פשי׳ ליה דמן העלייה משלם. **גופא בעי רבה יש העדאה לצרורות אי לא.** ת״ש הידום אינו מועד ויש אומ׳ הרי זה מועד, ואוקי׳ הידום והתיז צרורות, ש״מ חלוקה. ודחינן לה, ואמ׳ לעולם בדלא איעד ובפלוגתא דסומכוס ורבנן פליגי.

גליון הש״ם

גמ׳ ותקע בו ושברו. עיין ב״י יו״ד סי׳ קיג ד״ה מ״כ לטיפוח:

לעזי רש״י

בולט״ר [וולט״ר]. לגלגל.

רבינו חננאל (המשך)

ת״ש בהמה שהטילה גללים לעיסה, ר׳ יהודה אומ׳ נזק שלם ור׳ אלעזר חצי נזק. מאי לאו דעביד ג׳ פעמים ובהא קמפלגי, ר׳ יהודה סבר יש העדאה ור׳ אלעזר סבר אין העדאה. ודחינן, לא בחדא זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן פליגי. גללים משונה היא, ופרק דדחיק ליה עלמא, כלומר המקום היה דחוק ונתזו הגללים בתוך העיסה כגון זה אינו שינוי כדבעי למימר לקמן היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה וכו׳. ולימ׳ ר׳ יהודה הילכ׳ כסומכוס ור׳ אלעזר הילכ׳ כרבנן. גללים איצטרי׳ להו סד״א הואיל ובתר גופא גרירא כי גופא דמיא קמ״ל דכצרורות הן. ת״ש דתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם. ואמרי בי רב (שור) [סוס] שצנף וחמור שנער ושבר את הכלים משלמין חצי נזק, מאי לאו כגון דעבד ג׳ פעמים וכו׳.

מסורת הש״ם

א) [נקמן כה.], **ב)** [ע׳ תוס׳ מנחות ל: ד״ה ולימא], **ג)** קדושין כד:, **ד)** ג״ז שם, **ה)** הס״ג מוה׳ שבגמ׳ ממקן מיצה ועיקר ומהרנ״ש לא הסכים עמו, **ו)** רש״ל מ״ז ומחילופי גרסאות כתוב ח״ל ואולי היה כתוב למעוט הך ולגי׳ כו׳ אחר ד״ה אמר לך ושם מתקן רש״ל אבל כאן כמ״ש לפניו הוא נכון עכ״ל, **ז)** רש״ל מ״ז ול״ל וחלי מזק, **ח)** רש״ל,

משונה הוא. התרנגול שאין דרכו לתקוע בכלי: **דשדו ביה בזרעי.** שיש זרעים בכלי לאורחיה להכניס ראשו בתוכו ולאכול וכיון דאורחיה לאכול אורחיה נמי לצעוק: **יש שנוי לצרורות לרביע נזק.** לרבנן דפליגי אסומכוס ואמרי צרורות כי אורחיה חיי נזק היכא דשיכה בהן כגון בעטה ברגלה ומתמת ביעוטו התיזה צרורות ושברה כלים מי חשיב שנוי והוי כתם ומשלם רביע נזק דהא אהעדאתן חיי נזק הלכך תמותן רביע נזק: **או אין שנוי.** לשלם רביע לבעולם חיי נזק שאין תמות והעדאה בהם דלא אשכחן תם דמשלם ביר מפלגא: **מכלל דאין שנוי.** דאי יש שנוי לרביע הוי מ"ג להעדאתן ואמאי אצטריכא לרבא למיבעי ודאי אין העדאה לשלם נזק שלם דהא תמות רביע נזק והעדאה חיי נזק: **ומשני רב אשי דלמא רבא אם תמצי אמר.** ותרוייהו מספקי ליה והכי קא מבעיא ליה יש שנוי או אין שנוי ואם תמצי לומר אין שנוי וזו היא לד תמותו יש העדאה לתמות זו או אין העדאה: **מי גמיר הלכה.** למשה מסיני דחיי נזק צרורות ומוקים לה בכח כחו או לא גמיר: **והזיקה בבעיטה.** בלא צרורות ותולדה דקרן היא: **פ"ש.** דקתני סיפא דמתני': **דרסה על הכלים כו'.** מדחייב לצרורות חיי נזק ש"מ מתני' לאו סומכוס היא: **ראשון להתזה.** אותו כלי שנשבר מחמת התזת שברי כלים שדרסה עליו קרי ראשון ואע"ג דצרורות נינהו משלם נזק שלם דסומכוס היא: **אחרון אחרון להתזה.** כגון שמאותו כלי שנשבר ע"י צרורות התיזו שברים ושברו כלי שלישי דהוי כח כחו ומשו"ה משלם חיי נזק: **תפשוט.** בעיא דרב אשי: **רב אשי דרבנן מוקי לה.** והך בעיא דבעי רב אשי לעיל יש שנוי לצרורות או אין שנוי אהא מתניתין בעי לה והכי קבעי היתה מבעטת כו': **היתה מהלכת.** בחלר הניזק מלאה צרורות וא"ל שלא תהא מנתזת כו': **אורחיה הוא.** וצרורות דעלמא הוא ומשלם מ"ג: **או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט הוא.** וא"ת יש שנוי לצרורות לרביע נזק הא רביע נזק משלמת: ליענא אחריבא **אורחיה הוא.** וצרורות נינהו ותולדה דרגל אפילו אייעד בביעוט והתיזה הא לא משלם אלא חיי נזק דהא בלאו הכי הוי נמתזה או דלמא מחמת ביעוט אתי ואם הועדה בכך משלמת נזק שלם דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן. מפי המור"ם אבל הראשון עיקר: **נקרן מדמינן ליה.** הואיל ד) (ובעיטה) וחייבת מ"ג כי קרן: **או דלמא.** כל צרורות כי אורחייהו תולדה דרגל נינהו ופטור ברה"ר: **הפיזה ברה"ר.** כי אורחיה והלכו צרורות ברשות הניזק ושברו כלים: **הנחה יש לאן.** בתמיה. כלומר פטור הואיל ועקירה הואי במקום פטור: **והזיקה ברה"ר.** חייבת. אי אמרת בשלמא צרורות כי אורחייהו נקרן מדמינן להו לחייב ברה"ר כי קרן דהא דמי לקרן דמשלמת חיי נזק כי קרן ואע"ג דקרן משונה הוא וצרורות אורחיה הוא הלכך ברשות הרבים חייבת חיי נזק אלא לדידך דאמרת כל צרורות כי אורחיה לרגל מדמינן להו משום דהוי תולדה דרגל ואע"ג דהתם נזק שלם וצרורות חיי נזק אמאי תני ברה"ר חייב: **על הראשון פטור.** דרגל הוי ועל האחרון חייב מאי נאו' כו':

והא"ר

ובהא קמיפלגי. תימה מנליה דפליגי דלמא רמי בר יחזקאל בדאייעד ואמרי בי רב בדלא אייעד וי"ל דא"כ מאי קמ"ל אמרי בי רב ואין לתמוה היכי פליג אבריתא דסתם אמרי בי רב משמיה דרב ורב תנא ופליג א"ג משום דלא מיתני בי ר' חייא ור' אושעיא לא מותבינן מיניה תיובתא[ה]:

ובי תימא ראשון להתזה. ואע"ג דלא שייך לפרש הכי בריתא דלקמן דתני עלה בד"א ברשות הניזק אבל ברה"ר על הראשון פטור ועל האחרון חייב ואי ראשון להתזה כך יכול להיות ראשון להתזה או ברשות הניזק או ברה"ר כמו שני להתזה מכל מקום מתניתין מאי שפיר מיפרשא הכי:

רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי. הוה מצי למימר דאמ"ל קאמר אמ"ל לאו כבחו דמי מתניתין רבנן היא או סומכוס היא דלא עדיפא ליה למיבעי בשם שנוי ואין שנוי ומראה דבעיא דלעיל לא היתה אלא אי מתניתין איירי בצרורות כי אורחיה או ע"י שנוי ותו לא והא"ס הוסיף מדעתו רבנן היא או סומכוס היא ורב אשי מפרש דאיבעיא להו אי יש שנוי לרביע או אין שנוי וכה"ג איכא פ' המקבל (ב"מ דף קיב. ופס ד"ה אומן) גבי בעיא דרב ששת דקבלן עובר בבל תלין או אין עובר והוסיף הא"ס לומר אומן קונה בשבח כלי כו' ורב ששת שאלו אתם ובהגהות קמא (לקמן דף לט. ופס ד"ה בשליחא) מוכח דמייירי בשליחא דאגרתא[ו]:

במקום שאי אפשר לה אלא א"כ וכו'. אין לפרש דאייירי ברה"ר ומיבעיא ליה דאם אורחיה פטור מידי דהוה אגרגל מדלא קאמר היתה מהלכת ברשות הרבים כמו בבעיא דבסמוך ופ"ה עיקר: אבל

ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זמנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי והא משונה הוא [א]דאית ביה בזרני בעי רב אשי יש שנוי לצרורות לרביע נזק או [ב]אין שנוי לצרורות לרביע נזק תפשוט ליה מדרבא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות מכלל דאין שנוי דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר אם תמצי לומר אין שנוי יש העדאה או אין העדאה תיקו [ג]בעי רב אשי כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לא מי גמיר הלכה ומוקי לה בכח כחו או דלמא לא גמיר הלכה כלל תיקו: היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק: איבעיא להו היכי קאמר היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כאורחייהו משלם חצי נזק ורבנן היא או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט משלם חצי נזק הא כי אורחיה משלם נזק שלם ומני סומכוס היא ת"ש מסיפא דרסה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק וכי תימא ראשון ראשון להתזה ושני שני להתזה ושאני ליה לסומכוס בין כחו לכח כחו אלא הא דבעי רב אשי כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לאו ככחו דמי תפשוט ליה דלאו ככחו דמי רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כאורחייהו חצי נזק הא מחמת ביעוט רביע נזק ויש שנוי [ד]או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט חצי נזק ואין שנוי תיקו: בעי מיניה רבי אבא בר ממל מרבי אמי ואמרי לה מרבי חייא בר אבא היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזת ובעטה והתיזה והזיקה מהו כיון דאי אפשר לה אורחיה הוא או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרורות [ה]תיקו: בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא היתה מהלכת ברה"ר [ו](ובעטה) והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן ליה וחייבת או דלמא תולדה דרגל הוא ופטורה אמר ליה [ז]מסתברא תולדה דרגל הוא התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י מהו א"ל עקירה אין כאן הנחה יש כאן איתיביה היתה מהלכת בדרך והתיזה בין ברה"י בין ברה"ר חייב מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"ר לא [ח]התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן א"ל הדרי בי איתיביה [ט]דרסה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק ותני עלה במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברה"ר על הראשון פטורה ועל האחרון חייבת מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים לא התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"י והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן אמר ליה הדרי בי איני

והאמר

ה) [נעיל יח.], ב) ר"מ מ"ז, ג) נעיל יח., ד) ר"מ מ"ז, ה) [כדלמתא חולין קמח.], ו) [ועיין תוס' נדה לד: ד"ה כיון],

רבינו חננאל

ודחינן, לא בחדא דזמנא וכו', והא משונה היא, (דשתו) [דשדו] ביה בזרני פי' כגון שהיו זרעונין בכלי, והכניס העוף ראשו בתוכו ואכל, שאינה משונה אלא כך דרכו. **בעי רב אשי,** צרורות כי אורחייהו הא קיימ' לן היל' חצי נזק. יש שינוי בצרורות ואם ישנה לא יתחייב אלא חצי שלחצי הנזק שהוא רביע לכל הנזק, או אין שינוי. ועלתה בתיקו. **וכן בעא עוד רב אשי כח כחו לסומכוס** דאמ' צרורות נזק שלם מוקים לה בכוחו והא דגמירא לך היל' צרורות חצי נזק גם הוא גמיר היל' דא ומוקים לה בכח כחו או דילמ' לא גמיר היל', ועלתה גם זו בתיקו. **פי'** כח כחו, כגון שהיה פרה מהלכת ונתזה צרור מתחת רגליה ושברה כלים, זה כחה. אבל אם נתז עוד שבר מן הכלי ונפל על כלי אחר ושברו, זו היא כחו כחו. **פיס'. היתה מבעטת או שהיו צרורות וכו'.** איבעיא להו מתני' היכי פירושא, היתה מבעטת והזיקה בבעיטה דהיא תולדה דקרן, וצרורות כי אורחייהו, ובתרויהו חצי נזק ורבנן היא, או דילמ' היתה מבעטת והזיקה בבעיטה שהיא תולדה דקרן, אינמי צרורות בבעיטה חצי נזק. הא צרורות כי אורחייהו נזק שלם, ומתני' (רבנן) [סומכוס] היא. ת"ש מסיפא דמתני', דרסה על כלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק. ואי סומכוס, מי אית ליה חצי נזק. פי' דרסה על כלי ושברתו, קיימ' לן רגל ברשות הניזק נזק שלם. אבל אם נתז מכח דריסתה השבר ההוא ונפל על כלי אחר ושברו, דהיינו צרורות כי אורחייהו, חצי נזק. ש"מ מתני' רבנן היא, דלסומכוס לית ליה חצי נזק. **וכי תימ'** הא דתני דרסה, לאו דרסה על הכלי ממש אלא דרסה על אבן והלכה ונפלה האבן מכח דריסתה על כלי ושברתו, ועוד נתז שבר מן הכלי בעת שבירתו ונפל על כלי אחר ושברו, שנמצא הכלי הראשון נשבר מכחה ולפיכך משלם נזק שלם ושני מכח כחה לפיכך חצי נזק, אלא הא דבעא רב אשי כו'. **ואמרי'** רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי, היתה מבעטת והזיקה בבעיטה וצרורות כי אורחייהו, בתרויהו חצי נזק. הא צרורות מחמת

רבינו חננאל (המשך)

ביעוט, חציו שלחצי שהוא רביע שלנזק ויש שינוי לצרורות, וכל דין משונה לשלם חצי מה שמשלם כדרכה, או דילמ' היתה מבעטת כו'. ועלתה בתיקו. **בעי ר' אבא בר ממל היתה מהלכת במקום צרורות שאי אפשר לה [אלא] אם כן מנתזת (ובעיטה) [וביעטה] והתיזה מהו.** כיון דלא אישפר לסגויי אלא אם כן מנתזת, אורחה הוא ורגל ברשות הנזק נזק שלם משלם. או דילמ' השתא מיהת ביעוט נתזן, וצרורות נינהו. ועלתה בתיקו. **וכל הני שמעתתא** דסלקא להו בתיקו, קיימ' לן דממונא לקולא ולא מפקינן. **בעי ר' ירמיה מר' זירא היתה מהלכת ברשות הרבים והתיזה מהו.** לקרן מדמינן ליה וחייב לשלם או דילמ' תולדה דרגל היא והרגל ברשות הרבים פטורה. אמ' ליה תולדה דרגל היא. **פשט ליה** כרבא דאמ' בריש פירקין קמא צרורות תולדה [דרגל] הן ופטורה ברשות הרבים. **תוב בעא,** הותזה ברשות הרבים והלך הצרור והזיק ברשות היחיד מהו. אמ' ליה עקירה אין כאן הנחה יש כאן. כלומ', במקום העקירה רשות הרבים היא ופטורה, וכיון שאין חייב על העקירה בהנחה לא איכפת לן היכא היא. ואותיב עליה והדר ביה, ואמ' ליה הדרי בי, ש"מ.

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ג מהל' מזק ממון הל' ט י ועי' בהסגות ובמ"מ סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' שלז סעיף ט:

יט ב ג ד מיי' פ"ג מהל' מזק ממון הלכה ז סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סימן שלז סעיף ז ח:

כ ה מיי' שם הל' ה ועיין בהסגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג:

כא ו מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:

אבל קשרו אדם חייב. פי' בתר דנייח ומשוס בור ולאו דוקא קשרו אלא כל היכא דלא אצנעיה כקשרו דמי כדקאמר לי דלא אצנעיה פושע הוא:

אלא מתני' בדאדייה אדויי. ואיירי בדליל הפקר או דחבריה ואצנעיה: **וכי** אתמר דרב הונא בעלמא אתמר. דלא מתוקמא אמתני' דקשרו אדם חייב משמע הכל ובדאדייה אדויי ° נמי חייב בעל תרנגול ובקונטרס פי' דלא מתוקמא אמתניתין משום שהקושר היה פטור כיון דאדייה אדויי שלא נתקל אדם בבורו וקשה לפי' מ"מ ליחייב משום אשו דהוי כאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי כרוח מצויה מדפריך לי דלא אצנעיה פושע הוא: **נקשר** מאליו פטור. דאיש בור ולא שור בור:

קשרו אדם חייב. לאו דוקא קשרו דה"ה אם היה במקום המוצנע והניחו במקום המורפה שפשע בו ואפי' לא הגביהו ולא קנאו ולא כמו שפירש הקונטרס דקני' בהגבהה כשקשרו ויש לו להאי דליל בעליס דכל תקלה שהניחה ברה"ר מיחייב ביה משום בור אע"ג שלא זכה בה דעד כאן לא פליגי רב ושמואל (לקמן ד' כח:) אלא בדלא אפקרי' אבל בדאפקרי' בין לרב בין לשמואל חייבו בור:

וחזיר שאכל חתיכה של בשר. אכילה ע"י הדחק היא כדמסיק והא דתנן גבי מדורות הנכריים ומייתי לה בפרק קמא דפסחים (דף ט.) כל מקום שחזיר וחולדה יכולין להלך אין לריכין בדיקה אומר ר"ת דשאני נפליס דרכיכי:

מתגלגל

והא"ר יוחנן. לקמן בהאי פירקין (דף כו.): **כי קאמר רבי יוחנן.** אין חצי נזק חלוק על חצי נזק דקרן קאמר דכתיב [שמות כא] יחלון וחלו תרי זימני לאפוקי ממאן דפריך לקמן [כו.] ולא תהא קרן ברה"ר חייבת כלום מק"ו אבל חצי נזק דלרורות לעולם פטור ברה"ר: **לקילעא.** פרק"א שלפני הבית: **כשכשה בזנבה מהו.** אורחה הוא ופטורה ברה"ר או לא: **וכי יאחזנה.** בעלה בזנבה וילך ודאי פטור ברה"ר: **הא אורחה היא.** ותולדה דרגל היא: **כשכוש יתירא קמבעיא ליה.** אי אורחיה הוא או לא: **לא שנו.** דחצי נזק ותו לא: **אלא שנקשר מאליו.** הדליל ברגל התרנגול: **אבל קשרו אדם חייב.** הקושר נזק שלם דהוי בור ואם נתקל בו אדם חייב בנזקו: **נקשר מאליו.** דמתניתין **מאן חייב.** לשלומי חצי נזק: **אי בעל הדליל.** שאין התרנגול שלו: **פושע הוא.** וכוליה נזק בעי לשלומי שהרי בורו הוא שהשליכו לרה"ר: **אלא.** דאצנעיה בביתו והוציאו תרנגול מביתו וחייב בעל התרנגול: **אין בור ולא שור בור.** כי יכרה איש בור אמר רחמנא ולא כי יכרה שור בור והאי דליל תרנגול כרהו: **אלא מתני'.** לא מתוקמא אלא בדאדייה אדויי שזרק התרנגול הדליל וחייבו בזריקתו כלים דהוו לרורות ואפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל התרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו. ודבר הוגא לא מתוקמא אמתני' אלא בעלמא אתמר והכי אתמר דליל הפקר כו': **נקשר מאליו.** בתרנגול ונתקל בו אדם פטור דמאן ליחייב דליל ליה בעליס בעל התרנגול נמי אין בור אמר רחמנא ולא שור בור: **קשרו אדם חייב.** הקושר דקנייה בהגבהה ויש לו להאי דליל בעליס: **משום מאי מחייב.** דהא לאו בור מעליא הוא שהרי לא הזיק במקום שקשרו אם שהתרנגול גררו למקום אחר: **בורו המתגלגל.** דמייתינן ליה בפ"ק (דף ו.) בהאל השור: **מתני' יילד השן מועדת.** ומשני לאכול את הראוי לה: **משלמת ח"נ.** דמשונה היא: **אבל ברה"ר פטור.** דבעינן ובער בשדה אחר [שמות כב] ואכסות וכלים נמי פטור. בגמרא [כ.] מפרש לה: **מה שנהגיה.** לאו תשלומין מעליא הוא כדמפרש בגמ' [שם]: **מלדי הרחוב משלמת מה שהזיקה.** כדין קרן תם חצי נזק ומועד נזק שלם ובגמ' [כא.] מפרש לה: **גמ' ופרה שאכלה שעורין.** שהן מאכל חמור: **וחמור שאכל כרשינין.** שהן מאכל פרה וכן חזיר וכלב. ואע"ג דאינן רגילין בכך הואיל ואורחייהו למיכלינהו ע"י הדחק כשהן רעבין רחויין להן קרינן ביה: **כל מידי דלאו אורחיה.** למיכל כל שעה: **ואכלה ע"י הדחק.** כלומר ואורחיה למיכל ע"י הדחק כי הני: **שמיה אכילה.** ואפילו שלא ע"י הדחק: **שורא דאכל חמרי.** אורחיה למכלינהו ע"י הדחק אבל כסות וכלים אפילו ע"י הדחק לאו אורחיה למכלינהו אלא מתכוין להזיק: **ופנסיה.** לעשן: לישנא אחרינא פנסיה סדקו ולא שמעתי: **אפלא חצי נזק.** דמשונה הוא וכגון דתפס ניזק דאין דנין דיני קנסות בנבל ופגעו מזקא קנסא: **אורחיה לפנוסי פנא.** כשהוא לועס הפת לועס הסל עמו: **בחיה.** שאין דרכה בפת אפילו ע"י הדחק אבל חמור דרכו בכך: **דמטוי.** נלי אש: **בטניה.** נלי אין דרכו בפת ובשר: **ובפסורא.** שעל השלחן אכלו שאין דרכו בכך: ההוא

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי' פ"א מהל' מזקי ממון הל' יא סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שלא סעי' ב:
כג ג ד ה ו מיי' שם פ"ב הלכה י יא ועי' בהשגות ומ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף י וע"ש בהגה"ה:
כד ז מיי' פ"א שם הל' ה וסמג שם הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו:
כה ח ט מיי' שם פ"ג הלכה א ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלא סעיף א ב:
כו י מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ז ומימן שפט סעיף טו:
כז כ מיי' שם הל' א סמג שם טוש"ע שם סימן שלא סעיף ח:
כח ל מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעי' ט:
כט מ נ מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף ג:
ל ס ע פ מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ד:
לא צ ק מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד חייב, וזה שאמר ר' יוחנן אין חצי נזק חלוק לא ברשות היחיד ולא ברשות הרבים. אוקימנא אקרן, כרבנן ולא כר' טרפון. **כישכשה בזנבה** והזיקה כרגל דמי דהא אורחא היא וברשות הרבים פטורה, כי מיבעיא לן כישכוש יתירא. **וכן** כישכוש באמתו. **הני** תרי איבעיון ולא איפשיטן. **מתני'.** התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר וכו'. אוקימנא למתני' דאדייה אדויי, פי' שדידה התרנגול את הכלי בדליל שברגלו ושברו שהיא משונה בחצר הניזק שמשלם בעל התרנגול חצי נזק כרבנן. **דליל הפקר אמ' רב הונא,** נקשר מאליו ברגלי התרנגול ודידה ושיבר כלי פטור בעל התרנגול, מאי טעמ' דכתי' כי יכרה איש בור ולא שור בור, וזה הבור תרנגל עשאו. קשרו אדם ברגלי התרנגל ודידה ושיבר כלים חייב הקושרו. מאי טעמ', אמ' רב הונא בר מנוח משום בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה. וקיימ' לן בבור נזק שלם. **מתני'. כיצד השן מועדת לאכול כו'.** ת"ר בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראוין לה ושתת משקין הראוין לה משלמת נזק שלם. וכן פרה שאכלה שעורין וחמור שאכל כרשינין וכלב שליקק את השמן וחזיר שאכל חתיכה שלבשר, משלמין נזק שלם. וכן חייה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה בהמה ואכלה בשר, משלמין נזק שלם. דייק רב פפא מיהא דקתני פרה שאכלה

מסורת הש"ס

א) [לקמן כו.], ב) [לקמן מח. נא.], ג) [עי' ביצה לט. פירש"י שם], ד) [לעיל ו.], ה) [לעיל יח:], ו) לעיל מז:, ז) [שבת עו. ועי' לקמן קי.], ח) [שמות כא],

---

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וכי כו' נמי חייב בעל התנגול. עי' לקמן כג ע"א תוס' ד"ה ולמייב:

לעזי רש"י

פרק"א [פורק"א]. אכסדרה.

מוסף רש"י

בדאדייה אדויי. כמו (איכה ג) וידו אתן בי (ביצה לט.). **בורו המתגלגל.** כגון הגיס אתן ברה"ר ונעורה במקומה לא הזיקה וגלגלה רגלי אדם ונכנסה למקום אחר והזיקה שם (לעיל ו.). **וטרפה בהמה ואכלה בשר.** הרגתה ואכלה הכשר (לעיל מז:).

רבינו חננאל (המשך)

שעורים וחמור שאכל כרשינין וחזיר שאכל בשר, ואמ' השתא דאמ' כל מידי דלא אורחיה ואכלה על ידי הדחק שמה אכילה, שונגרא דאכל תמרי וחמרא דאכל ביניתא משלם שלם. **ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא,** חתך בשיניו הסל, חייביה רב יהודה אנהמא נזק שלם, שהשן ברשות הניזק נזק שלם משלם, ואסלא חצי נזק דמשונה היא. ורמינן עליה אכלה פת ובשר או תבשיל משלמין חצי נזק. ופרקי' מתני' בחיה כגון ארי שאין דרכו לוכל פת. ואקשי' אי חיה, בשר אורחיה היא. ואוקימנא בשר צלי, או כגון צבי שאין דרכו לוכל בשר. **פי' פתותא,** פת א) פתיתא בתוך המרק.

א) וכ"ה בפיטה מקובלת בשם רבינו דגרים בפתותא והוא פת הנעוטא בקערה וזה אין דרכה לאכול וע"ש.

ההוא ברחא. עז: **בקופלא.** שקפלה ואכלה על לוארה שאין דרכה בכך ותולדה דקרן הוא וחייבת חצי נזק קאמר: **כגון דקיימא עמיר ברשות הניזק.** ובהמה ברשות הרבים ומגלגלת ואתי מרשות היחיד לרשות הרבים: **מאי.** בתר אכילה אזלינן ופטורה או בתר דשקלה ליה אזלינן וחייבת. והוא הדין נמי אי בהמה ברשות הניזק ועמיר ברשות הרבים וגילגלתו מרשות הרבים לרשות היחיד אי בתר אכילה אזלינן חייבת ואי בתר דשקלה ליה אזלינן פטורה: **משני.** קס"ד אמתמה מלאה שעורין ואכלה בפיס חייבת: **מאי נאו.** כגון שאכלתו כולו והכי קאמר אכלתו בפיס כגון שגלגלה את כולו בפיס חייבת גילגלתו לחוץ פטורה אלמא בתר אכילה אזלינן: **אימא אכלה על מה שבחוץ פטורה.** על מה שהיה מונח מתחילה בחוץ פטורה ועל המונח בתחילה בפיס חייבת דבתר דשקלה ליה אזלינן בין היא בפיס בין היא בחוץ: **ואיבעיא אימא.** לעולם כדקתני אכלתו בפיס חייבת על כולו אכלתו בחוץ פטורה על כולו ולא תפשוט דגלגול מלתא הוא דכי א"ר חייא בתחילה דאספסתא משוי של שתא שעליו מרוכין ולאשו אחד בפיס ולאשו אחד בחוץ דכיון דהאי רישא כי גריר ליה אזיל אידך בתרייה כמאן דמנח כולו בחד דוכתא דמי הלכך אזלינן בתר בהמה כי קמיבעיא לן כגון שעורין דכוליה גרעין קאי בפיס או בחוץ וכי אכלה האי לא מגלגלה אזיל האי בתרייה אי לא מגלגלה ליה: **פשיטא.** על מה דאיכא הוא קרי ליה בתחילה: **אכולהו.** הא דקתני מתניתין בהא"ר פטורה אכולהו קאי ואפילו אכסות וכלים דשינוי הוא ותולדה דקרן: **כל המשנה.** כגון זה שהניח כסותו וכליו בהא"ר: **ובא אחר ושינה בו.** כגון זו שאכלתו: **בעטה מהלכת ברבוצה פטורה.** ואף על גב דבהא"ר חייבת הכא פטורה דכל המשנה כגון זו שרבצה בהא"ר ובא אחר כו': **מתפחי.** עומדין לפוש: **בהמה נאו אורחה.** לרבון: **דמי עמיר.** שאם אכלה שעורין כדי שביעתה אינו משלם לו אלא דמים שהיה צריך ליתן בקשין ובתבן להאכילה דאמר ליה אי אפשי להאכילה שעורין אלא קשין ותבן: **דמי שעורין בזול.** כפי שהיה צריך ליקח שעורין למאכלה אם היה רוצה להאכילה שעורין ולא יתן לו כשער שבשוק דלמא אינו לא מאכיל לה שעורין אלא בזול יתן כדאמרינן בפרק מי שמת (ב"ב קמו:) וכל זוזא חציב באריבע דנקי דהיינו שני שלישי הדמים: **אע"פ שאינו רגיל.** להאכילה שעורין אלא עמיר משלם לו דמי שעורין כפי מה שאדם אחר רגיל ליתן לבהמתו קב או קבייס: **לפיכך.** כיון דמשערינן בדבר הראוי לה: **אכלה חטים או כל דבר הרע לה.** דלא נהנית פטורה ברשות הרבים: **בתחומא.** לא היית קרוב אצלנו שתוכל לבא. ל"א בתחומא בבית המדרש. ראשון שמעתי: ה"ג **אי נימא בחצר דלא קיימא לאגרא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר.** דלא עביד למיגר זה שדר באותה חצר אינו עשוי לשכור חצרות לפי שמצויין לו בתים להשאיל או יש לו בית אחר: **זה לא נהנה.** דהא שכיחי ליה בתים בחנם: **וזה לא חסר.** דהא לא קיימא לאגרא ופשיטא דפטור: **זה נהנה.** שהרי היה לו לשכור בית אחר: **וזה חסר.** דחצרו קיימא להשכיר והוה מוגר לאחריני: **דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר.** דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר: **מאי חסרתיך.** הא בלאו הכי לא מוגרת: הא זה לא נהנה, שכן כל מקום ששוכן אינו נותן שכר מפני שהוא חשוב ונשוא פנים ומבקשים הכל לדור אצלם בלא שכירות, וזה לא חיסר שאינה עומדת לשכירות. חצר דקיימ' לאוגורא וגברא דעביד למיגר איבעיא להו: מה שבפנים רשות הניזק וחייב, מה שבחוץ רשות הרבים ופטורה. ובעיא איבעיתימא בפתילה דאספסתא, דנקראין דרזי, כלומ' אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא, ומוטלת כשלדא בפנים ובחוץ.

מתגלגל מהו. פ"ה דמספקא ליה אי בתר אכילה אזלינן ואי בתר לקיחה וקשה דלקמן (דף כח:) גבי כלב שנטל חררה והלך לגדיש פשיטא לן [ט] דאי אכליה בגדיש דעלמא דפטור ועוד דלשון מתגלגל לא משמע הכי וגראה לר"י כגון דקיימי פירות ברשות הניזק ומגלגלי ואתו לרשות הרבים דאי לאו שהבהמה מעכבתן בפיה ואכלתן אם היה סופן להניח ברשות הרבים וקמבעיא ליה אי חשיבי כמונחים ברשות הרבים או לאו וקאמר מ"ש משוי מקלתו בפיס כו' מאי לאו במתגלגל דאורחיה דמילתא כך היא במקלתו מבפיס ומקלתו מבחוץ וקתני אכלה בפיס חייבת אע"פ שסופו להתגלגל בחוץ אם לא שאכלתן ואכלה בחוץ פטורה תנא אגב ריש"א דמילתא דפשיטא היא אימא על מה שבפיס חייבת פירוש על מה שראוי להיות בפיס שאין סופו להתגלגל בחוץ חייבת ואיבעית אימא בפתילה דאספסתא שעליו מרוכים וסד"א ניזול בתר רוב עלה שבפיס או בחוץ:

ואזדא ריש לקיש לטעמיה. תרוייהו לריכי הך הכא לריכא דלא נימא כסות עבדי אינשי דמנחי גלימא ומתפחי וההיא דב' פרות אשמועינן דוקא בעטה רבוצה במהלכת חייבת הא הוחקה פטורה כדדייק לקמן פרק המניח (דף לב.) דאבעי לה לסגויי באידך גיסא: **זה** אין נהנה וזה אין חסר הוא.

אפילו [א] בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר הו"מ למימר דפטור כיון שלא נהנה אע"פ שגרם הפסד לחבירו דאפילו גירשו חבירו מביתו ועל דלא בפניו אין זה אלא גרמא בעלמא: **זה** נהנה וזה חסר הוא. דכל זמן שרואין את זה עומד בביתו אין מבקשין ממנו להשכיר: הא

מתגלגל מהו. פ"ה דמספקא ליה אי בתר אכילה אזלינן ואי בתר לקיחה וקשה דלקמן (דף כח:) גבי כלב שנטל חררה והלך לגדיש פשיטא לן [ט] דאי אכליה בגדיש דעלמא דפטור ועוד דלשון מתגלגל לא משמע הכי וגראה לר"י כגון דקיימי פירות ברשות הניזק ומגלגלי ואתו לרשות הרבים דאי לאו שהבהמה מעכבתן בפיה ואכלתן אם היה סופן להניח ברשות הרבים וקמבעיא ליה אי חשיבי כמונחים ברשות הרבים או לאו וקאמר מ"ש משוי מקלתו בפיס כו' מאי לאו במתגלגל דאורחיה דמילתא כך היא במקלתו מבפיס ומקלתו מבחוץ וקתני אכלה בפיס חייבת אע"פ שסופו להתגלגל בחוץ אם לא שאכלתן ואכלה בחוץ פטורה תנא אגב ריש"א דמילתא דפשיטא היא אימא על מה שבפיס חייבת פירוש על מה שראוי להיות בפיס שאין סופו להתגלגל בחוץ חייבת ואיבעית אימא בפתילה דאספסתא שעליו מרוכים וסד"א ניזול בתר רוב עלה שבפיס או בחוץ:

ואזדא ריש לקיש לטעמיה. תרוייהו לריכי הך הכא לריכא דלא נימא כסות עבדי אינשי דמנחי גלימא ומתפחי וההיא דב' פרות אשמועינן דוקא בעטה רבוצה במהלכת חייבת הא הוחקה פטורה כדדייק לקמן פרק המניח (דף לב.) דאבעי לה לסגויי באידך גיסא: **זה** אין נהנה וזה אין חסר הוא.

אפילו [א] בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר הו"מ למימר דפטור כיון שלא נהנה אע"פ שגרם הפסד לחבירו דאפילו גירשו חבירו מביתו ועל דלא בפניו אין זה אלא גרמא בעלמא: **זה** נהנה וזה חסר הוא. דכל זמן שרואין את זה עומד בביתו אין מבקשין ממנו להשכיר: הא

ההוא ברחא דחזא ליפתא אפומא דדנא סריך סליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא [א]חייביה רבא אליפתא ואדנא נזק שלם מאי טעמא כיון דאורחיה למיכל ליפתא אורחיה נמי לסרוכי ולמסלק אמר אילפא [ב]בהמה ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה חייבת מאי טעמא גבי חברתה בחצר הניזק דמי לימא מסייע ליה היתה קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת [ג]הכא נמי בקופצת והיכא איתמר דרבא אהא דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי אורחיה הוא אמר רבא [ד]בקופצת בעי ר' זירא מתגלגל [ה]מהו היכי דמי כגון דקיימא [ו]עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות היחיד לרה"ר מאי ת"ש דתני רבי חייא משוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה איבעית אימא כי קאמר רבי חייא [ז]בפתילה דאספסתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר רב אכולהו מאי טעמא [ח]כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר [ט]לא שנו אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת וכן אמר ריש לקיש אכולהו ואזדא ריש לקיש לטעמיה [י]דאמר ריש לקיש שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת ורבי יוחנן אמר לא שנו אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת לימא רבי יוחנן לית ליה דריש לקיש אפילו בשתי פרות לא לעולם אית ליה כסות עבדי אינשי דמנחי גלימי ומתפחי אבל בהמה לאו אורחה: ואם נהנית משלמת [וכו']: וכמה רבה אמר דמי עמיר רבא אמר [יא]דמי שעורים בזול תניא כוותיה דרבה תניא כוותיה דרבא דרבה רבי שמעון בן יוחי אמר אין משלמת [יב]אלא דמי עמיר בלבד תניא כוותיה דרבא אם נהנית משלמת מה שנהנית [יג]כיצד אכלה קב או קביים אין אומרים תשלם דמיהן אלא [יד]אומדין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל [טו]לפיכך אכלה חטין או דבר הרע לה פטורה א"ל רב חסדא לרמי בר חמא [טז]לא הוית גבן באורתא [יז]בתחומא דאיבעיא לן מילי מעלייתא אמר מאי מילי מעלייתא א"ל הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך היכי דמי אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר אלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר זה נהנה וזה חסר לא צריכא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר מאי מצי אמר ליה מאי חסרתיך או דלמא מצי אמר

הא

מסורת הש"ס

ט) [לקמן כח:], י) גי' הרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים איפכא כגון דקיימא ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרה"י לרה"י וע"ש, יא) [לקמן כד:], יב) [לקמן לב. [כד:], יג) [לקמן קיב. ב"מ מב: ב"ב קמו: כתובות לד:], יד) [תוספ' פ"ק], טו) ב"ב נא., טז) [פ' בנית המדרש שהוא תמוהה של תויה. כ"ה בערוך], יז) [לקמן כג.],

גליון הש"ם

גמ' לא הוית גבן באורתא. זבחים דף ג ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה זה אין כו' אפי' בחצר כו'. נ"ב אבל הרי"ף וס"פ כתבו דכה"ג חייב ועכ"ל:

מוסף רש"י

בעטה מהלכת ברבוצה פטורה. דלא היה לה לרבון בהא"ר וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור (לקמן כד:). בתחומא. בתי מדרשות שלהן בסוף התחום היו כדי שיוכלו לבא שם בשבת מן העיירות שמסביב (רשב"ם ב"ב נא.).

רבינו חננאל

ההוא ברחא, פי' איל וי"א שעיר עזים, דחזא לפתא אפומא דדנא סריך סליק אכל ללפתא ותבריה לדנא, חייביה רבא לתרוייהו נזק שלם. מאי טעמ', כיון דאורחיה לוכל לפתא אורחי נמי לסרוכי ולמיסק. אמ' אילפא בהמה ברשות הרבים, פשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה חייבת. מאי טעמ', גבי חברתה כחצר הנזק דמי. לימא מסייעא ליה כו', ונדחת. אמר **ר' הושעיה בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה**, דאורחה הוא ושן ברשות הרבים פטורה. עמדה ואכלה, חייבת. ותרצה רבא בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב ברשות הרבים שאינה יכולה לוכל כשהיא מהלכת, וכיון שלא שימרה בעלה וקפצה ואכלה [חייבת]. אבל אם היה נמוך, אפי' עמדה ואכלה פטורה דהיינו אורחה. **בעי ר' זירא מתגלגל מהו**, כגון דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד מאי, בתר עקירה אזלינן ופטור או בתר הזיקה וחייב. ת"ש דתני ר' חייה משוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כו'. ודחי' לה ומתרצינן לה הכי אימא על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה. איבעיתימא בפתילה דאספסתא, כלומ' אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא, ומוטלת מה שבפנים רשות הניזק וחייב, מה שבחוץ רשות הרבים ופטורה. ובעיא

רבינו חננאל (המשך)

דר' זירא לא איפשיטא, ודינה כדין תיקו. **מתני'. אכל כסות או כלים משלם חצי נזק**. חלקו רב ושמואל בסיפא דמתני' דקתני אבל ברשות הרבים פטור. רב אמ' אכולהו, פירות וירקות כסות וכלים כולם דינם שוה, ברשות הרבים פטור. מאי טעמ', כי זה שהניח כליו וכסותו ברשות הרבים שינה, שאין דרך בני אדם להניחם בדרכים. באת הבהמה ושינת ואכלתן שלא כדרך הבהמות, פטורה. ושמואל אמ' אין שן ורגל פטורין ברשו' הרבי' אלא בפירות וירקות שכן דרכן, אבל אכלה כסות וכלים כקרן דיינינן ליה שהוא שינוי וחייב ברשות הרבים. **וקיימ' לן כשמואל** [ב], ולא עוד אלא ר' יוחנן קאי כותיה. ואע"ג דריש לקיש קאי כרב, דבריו דחוין הן. אבל בשתי פרות ברשו' הרבי' אחת רבוצה ואחת מהלכת, ביעטה מהלכת ברבוצה פטורה, רבוצה במהלכת חייבת, קיימ' לן כותיה, דהא ר' יוחנן מודה ליה. ומפרש, כסות וכלים עביד אינש דמנח ברשו' הרבי' ומיתפח, והמניח אין אומ' ששינה, שכגון זה אינו שינוי. בהמה לאו אורחה למרבץ ברשות הרבי'. ורבא נמי, דהוא בתרא, מחייב אפי' בביעוט מהלכת ברבוצה כדבעינן למימר לקמן. **פיס' ואם נהנת משלמת מה שנהנת**. וכמה, רבה אמ' דמי עמיר. תניא כותיה, ר' שמעו' אומ' אינה משלם אלא דמי עמיר בלבד. רבא אמ' דמי שעורין בזול. תניא כותיה כיצד משלמת מה שנהנת, אכלה קב או קבים אין אומ' תשלם דמיהם אלא אמ' כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל, לפיכך אכלה חטים או דבר רע לה פטור. **ירושלמי** רב אמ' אכלה שעורין משלם תבן. (וכין התניא) [וכיון דתניא] כתרוייהו, ורבה רבו שלרבא, קיימ' לן כותיה. **הא דאמ' ליה רב חסדא לרמי לא הות גבן באורתא כו'**, דברין פשוטין הן. **חצר דלא קיימ' לאגורא וגברא דלא עביד למיגר**, פטור. דהא

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ג מהלכות מזקי ממון הלכה ח סמג עשין מז טוש"ע מ"מ סי' שלא סעיף ה:
לג ב ג מיי' שם הלכה י ועי' בכ"מ שהאריך טוש"ע שם סעיף יא:
לד ד מיי' שם הלכה ד ועיין בהגהות ומ"מ טוש"ע שם סעיף יב:
לה א שם ש"ע בהג"ה:
לו ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
לז ז ח ט מיי' שם הלכה ב ג טור ש"ע שם סעיף מ:

ט) [לקמן דף לב. דכתב רבינו ויש אומרים כיון דרבא בתרא הוא הלכתא כוותיה.

הא איתהנית. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:) כופין אותו על מדת סדום ויהבינן ליה אחד מגרה שאם היה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו ולמ"ד התם מעלינן ליה כנכסי דבר מוריון משום דדמי למונע מבירו מתחילה לדור בביתו אבל הכא כבר דר ואם תאמר ההוא דתחב לו חבירו בבית הבליעה דרים אלו נערות (כתובות דף ג:) אמאי חייב האוכל זה נהנה וזה לא אסר הוא שאם היה מחזיר היתה נמאסת ואין שוה כלום וי"ל דלא דמי הואיל ונהנה מחמת החסרון שהיה מתחילה מידי דהוי אהא דתנן מתוך הרחבה משלם מה שנהנית דאלעיסה לא מחייב דהוי שן ברה"ר אלא אהנאת מעיו מחייב אע"פ שאם מחזירו אין שוה כלום:

אפקורי מפקר להו. לא לגמרי דא"כ אפילו מה שנהנית לא משלם אלא מתיישא מהם שסבור שיתקלקלו מחמת שרצים דורסים עליהם [1] עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית: **את** גרמת לי הקיפא **יתירא.** מתוך פירוש הקונטרס משמע דמיירי בגדר שבין שדהו לשדה ניקף וקשה דהיכי חשיב ליה זה נהנה וזה אין חסר הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשדה ניקף ועוד דהוה ליה למימר את גרמת לי כל זה הקיף דהקיפא יתירתא משמע שגרם ליה להרבות אלא נראה שמבחוץ סביב לד' רוחות הקיף והקיפא יתירא משום שמחמת שדה האמצעי הקיף גדול יותר מדאי: **אם** עמד ניקף. בסדר המשנה ל"ג בהדיא ניקף אלא לגירסת דמפרש התם דקתי אניקף דייק הכא: **טעמא** דניקף **הא** מקיף **פטור.**

ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דא"ל את גרמת לי הקיפא יתירא וא"ת ואי זה נהנה וזה לא חסר פטור אפילו עמד ניקף נמי וי"ל שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה ולא דמי לדר בחצר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם: **ת"ש** ר"י אומר. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דביתא לעלייה משתעבד: **נתנה** לחבירו **בו'.** בפ"ק דחגיגה (דף י:) פריך מכדי מנגל גזליה מה לי הוא מה לי חבירו ומשני באבני בנין המסורות לגזבר עסקינן וא"ת מ"מ למעוט דהוי מתכוין לקנות ואפילו למ"ד (ב"מ דף מא.) שליחות יד צריכה חסרון ה"מ כשאין מתכוין לקנות הכל וי"ל דאין אדם מועל אלא במתכוין להוציאו מרשות מי שהוא והכא הוא סבור שלו הוא: **והוא** שהניחה **ע"פ ארובה.** פ"ה דלא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה ותימה כי קבעה נמי לא קני דשינוי החוזר לברייתו הוא כדאמר בהגוזל קמא (לקמן לו:) האי דגזל נסכא מחבריה עבדיה זוזי לא קני בשינוי מ"ט דהדר עביד להו נסכא: **אשגוחי לא אשגח ביה.** ושמואל עצמו הדר ביה כדאמרינן בפרק השואל (ב"מ דף צט:): כהדיוט

הא איתהנית. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:) כופין אותו על מדת סדום ויהבינן ליה אחד מגרה שאם היה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו ולמ"ד התם מעלינן ליה כנכסי דבר מוריון משום דדמי למונע מבירו מתחילה לדור בביתו אבל הכא כבר דר ואם תאמר ההוא דתחב לו חבירו בבית הבליעה דרים אלו נערות (כתובות דף ג:) אמאי חייב האוכל זה נהנה וזה לא אסר הוא שאם היה מחזיר היתה נמאסת ואין שוה כלום וי"ל דלא דמי הואיל ונהנה מחמת החסרון שהיה מתחילה מידי דהוי אהא דתנן מתוך הרחבה משלם מה שנהנית דאלעיסה לא מחייב דהוי שן ברה"ר אלא אהנאת מעיו מחייב אע"פ שאם מחזירו אין שוה כלום:

אפקורי מפקר להו. לא לגמרי דא"כ אפילו מה שנהנית לא משלם אלא מתיישא מהם שסבור שיתקלקלו מחמת שרצים דורסים עליהם [1] עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית: **את** גרמת לי הקיפא **יתירא.** מתוך פירוש הקונטרס משמע דמיירי בגדר שבין שדהו לשדה ניקף וקשה דהיכי חשיב ליה זה נהנה וזה אין חסר הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשדה ניקף ועוד דהוה ליה למימר את גרמת לי כל זה הקיף דהקיפא יתירתא משמע שגרם ליה להרבות אלא נראה שמבחוץ סביב לד' רוחות הקיף והקיפא יתירא משום שמחמת שדה האמצעי הקיף גדול יותר מדאי: **אם** עמד ניקף. בסדר המשנה ל"ג בהדיא ניקף אלא לגירסת דמפרש התם דקתי אניקף דייק הכא: **טעמא** דניקף **הא** מקיף **פטור.**

ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דא"ל את גרמת לי הקיפא יתירא וא"ת ואי זה נהנה וזה לא חסר פטור אפילו עמד ניקף נמי וי"ל שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה ולא דמי לדר בחצר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם: **ת"ש** ר"י אומר. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דביתא לעלייה משתעבד: **נתנה** לחבירו **בו'.** בפ"ק דחגיגה (דף י:) פריך מכדי מנגל גזליה מה לי הוא מה לי חבירו ומשני באבני בנין המסורות לגזבר עסקינן וא"ת מ"מ למעוט דהוי מתכוין לקנות ואפילו למ"ד (ב"מ דף מא.) שליחות יד צריכה חסרון ה"מ כשאין מתכוין לקנות הכל וי"ל דאין אדם מועל אלא במתכוין להוציאו מרשות מי שהוא והכא הוא סבור שלו הוא: **והוא** שהניחה **ע"פ ארובה.** פ"ה דלא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה ותימה כי קבעה נמי לא קני דשינוי החוזר לברייתו הוא כדאמר בהגוזל קמא (לקמן לו:) האי דגזל נסכא מחבריה עבדיה זוזי לא קני בשינוי מ"ט דהדר עביד להו נסכא: **אשגוחי לא אשגח ביה.** ושמואל עצמו הדר ביה כדאמרינן בפרק השואל (ב"מ דף צט:): כהדיוט

מעל. דמעיקרא נמי ברשותיה הוי כי השתא ולא שינוי הוא: **נתנה לחבירו.** קנייה חבירו לגזבר יש לו רשות ליתן וזה שהוציאו לחולין מעל: **בגאה.** גזבר בתוך ביתו לא מעל כו': **והוא שהניחה ע"פ ארובה.** ולא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה: **זאת אומרת.** דכי דר תחתיה חייב ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד: בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכינה איכא הלכך כהדיוט מדעת דמי: מדקתני דכי דר תחתיה חייב ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד: בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכינה איכא הלכך כהדיוט מדעת דמי: אין

הא איתהנית. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:) כופין אותו על מדת סדום ויהבינן ליה אחד מגרה שאם היה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו ולמ"ד התם מעלינן ליה כנכסי דבר מוריון משום דדמי למונע מבירו מתחילה לדור בביתו אבל הכא כבר דר ואם תאמר ההוא דתחב לו חבירו בבית הבליעה דרים אלו נערות (כתובות דף ג:) אמאי חייב האוכל זה נהנה וזה לא אסר הוא שאם היה מחזיר היתה נמאסת ואין שוה כלום וי"ל דלא דמי הואיל ונהנה מחמת החסרון שהיה מתחילה מידי דהוי אהא דתנן מתוך הרחבה משלם מה שנהנית דאלעיסה לא מחייב דהוי שן ברה"ר אלא אהנאת מעיו מחייב אע"פ שאם מחזירו אין שוה כלום:

אפקורי מפקר להו. לא לגמרי דא"כ אפילו מה שנהנית לא משלם אלא מתיישא מהם שסבור שיתקלקלו מחמת שרצים דורסים עליהם [1] עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית: **את** גרמת לי הקיפא **יתירא.** מתוך פירוש הקונטרס משמע דמיירי בגדר שבין שדהו לשדה ניקף וקשה דהיכי חשיב ליה זה נהנה וזה אין חסר הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשדה ניקף ועוד דהוה ליה למימר את גרמת לי כל זה הקיף דהקיפא יתירתא משמע שגרם ליה להרבות אלא נראה שמבחוץ סביב לד' רוחות הקיף והקיפא יתירא משום שמחמת שדה האמצעי הקיף גדול יותר מדאי: **אם** עמד ניקף. בסדר המשנה ל"ג בהדיא ניקף אלא לגירסת דמפרש התם דקתי אניקף דייק הכא: **טעמא** דניקף **הא** מקיף **פטור.**

ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דא"ל את גרמת לי הקיפא יתירא וא"ת ואי זה נהנה וזה לא חסר פטור אפילו עמד ניקף נמי וי"ל שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה ולא דמי לדר בחצר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם: **ת"ש** ר"י אומר. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דביתא לעלייה משתעבד: **נתנה** לחבירו **בו'.** בפ"ק דחגיגה (דף י:) פריך מכדי מנגל גזליה מה לי הוא מה לי חבירו ומשני באבני בנין המסורות לגזבר עסקינן וא"ת מ"מ למעוט דהוי מתכוין לקנות ואפילו למ"ד (ב"מ דף מא.) שליחות יד צריכה חסרון ה"מ כשאין מתכוין לקנות הכל וי"ל דאין אדם מועל אלא במתכוין להוציאו מרשות מי שהוא והכא הוא סבור שלו הוא: **והוא** שהניחה **ע"פ ארובה.** פ"ה דלא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה ותימה כי קבעה נמי לא קני דשינוי החוזר לברייתו הוא כדאמר בהגוזל קמא (לקמן לו:) האי דגזל נסכא מחבריה עבדיה זוזי לא קני בשינוי מ"ט דהדר עביד להו נסכא: **אשגוחי לא אשגח ביה.** ושמואל עצמו הדר ביה כדאמרינן בפרק השואל (ב"מ דף צט:): כהדיוט

מעל. דמעיקרא נמי ברשותיה הוי כי השתא ולא שינוי הוא: **נתנה לחבירו.** קנייה חבירו לגזבר יש לו רשות ליתן וזה שהוציאו לחולין מעל: **בגאה.** גזבר בתוך ביתו לא מעל כו': **והוא שהניחה ע"פ ארובה.** ולא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה: **זאת אומרת.** דכי דר תחתיה חייב ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד: בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכינה איכא הלכך כהדיוט מדעת דמי: אין

הא איתהנית. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:) כופין אותו על מדת סדום ויהבינן ליה אחד מגרה שאם היה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו ולמ"ד התם מעלינן ליה כנכסי דבר מוריון משום דדמי למונע מבירו מתחילה לדור בביתו אבל הכא כבר דר ואם תאמר ההוא דתחב לו חבירו בבית הבליעה דרים אלו נערות (כתובות דף ג:) אמאי חייב האוכל זה נהנה וזה לא אסר הוא שאם היה מחזיר היתה נמאסת ואין שוה כלום וי"ל דלא דמי הואיל ונהנה מחמת החסרון שהיה מתחילה מידי דהוי אהא דתנן מתוך הרחבה משלם מה שנהנית דאלעיסה לא מחייב דהוי שן ברה"ר אלא אהנאת מעיו מחייב אע"פ שאם מחזירו אין שוה כלום:

אפקורי מפקר להו. לא לגמרי דא"כ אפילו מה שנהנית לא משלם אלא מתיישא מהם שסבור שיתקלקלו מחמת שרצים דורסים עליהם [1] עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית: **את** גרמת לי הקיפא **יתירא.** מתוך פירוש הקונטרס משמע דמיירי בגדר שבין שדהו לשדה ניקף וקשה דהיכי חשיב ליה זה נהנה וזה אין חסר הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשדה ניקף ועוד דהוה ליה למימר את גרמת לי כל זה הקיף דהקיפא יתירתא משמע שגרם ליה להרבות אלא נראה שמבחוץ סביב לד' רוחות הקיף והקיפא יתירא משום שמחמת שדה האמצעי הקיף גדול יותר מדאי: **אם** עמד ניקף. בסדר המשנה ל"ג בהדיא ניקף אלא לגירסת דמפרש התם דקתי אניקף דייק הכא: **טעמא** דניקף **הא** מקיף **פטור.**

ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דא"ל את גרמת לי הקיפא יתירא וא"ת ואי זה נהנה וזה לא חסר פטור אפילו עמד ניקף נמי וי"ל שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה ולא דמי לדר בחצר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם: **ת"ש** ר"י אומר. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דביתא לעלייה משתעבד: **נתנה** לחבירו **בו'.** בפ"ק דחגיגה (דף י:) פריך מכדי מנגל גזליה מה לי הוא מה לי חבירו ומשני באבני בנין המסורות לגזבר עסקינן וא"ת מ"מ למעוט דהוי מתכוין לקנות ואפילו למ"ד (ב"מ דף מא.) שליחות יד צריכה חסרון ה"מ כשאין מתכוין לקנות הכל וי"ל דאין אדם מועל אלא במתכוין להוציאו מרשות מי שהוא והכא הוא סבור שלו הוא: **והוא** שהניחה **ע"פ ארובה.** פ"ה דלא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה ותימה כי קבעה נמי לא קני דשינוי החוזר לברייתו הוא כדאמר בהגוזל קמא (לקמן לו:) האי דגזל נסכא מחבריה עבדיה זוזי לא קני בשינוי מ"ט דהדר עביד להו נסכא: **אשגוחי לא אשגח ביה.** ושמואל עצמו הדר ביה כדאמרינן בפרק השואל (ב"מ דף צט:): כהדיוט

מעל. דמעיקרא נמי ברשותיה הוי כי השתא ולא שינוי הוא: **נתנה לחבירו.** קנייה חבירו לגזבר יש לו רשות ליתן וזה שהוציאו לחולין מעל: **בגאה.** גזבר בתוך ביתו לא מעל כו': **והוא שהניחה ע"פ ארובה.** ולא קבעה בבנין דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה: **זאת אומרת.** דכי דר תחתיה חייב ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד: בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכינה איכא הלכך כהדיוט מדעת דמי: אין

הא איתהנית א"ל מתניתין היא הי מתניתין א"ל לבי תשמש לי שקל סודריה כרך ליה א"ל אם נהנית משלמת מה שנהנית אמר רבא [6] כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה דאע"ג דלא דמי למתניתין קבלה מיניה האי זה נהנה וזה חסר והאי זה נהנה וזה לא חסר הוא ורמי בר חמא סתם פירות ברשות הרבים אפקורי מפקר להו תנן [7] [8] המקיף חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו הא רביעית מחייבין אותו ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם דאמר ליה את גרמת לי הקיפא יתירא ת"ש א"ר יוסי [9] אם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל טעמא דגדר ניקף הא מקיף פטור ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם [10] דאמר ליה לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא ת"ש [11] הבית והעלייה של שנים שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה בית ויושב בה עד שיתן לו יציאותיו יציאותיו הוא דמחייב ליה בעל הבית הא שברו לא ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם דביתא לעלייה משתעבד ת"ש רבי יהודה אומר אף זה [12] הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם משום שחרוריתא דאשייתא שלחוה בי רבי אמי אמר וכי מה עשה לו ומה חסרו ומה הזיקו רבי חייא בר אבא אמר [13] נתיישב בדבר הדר שלחוה קמיה דרבי חייא בר אבא אמר [14] כולה האי שלחו לי ואזלי אילו אשכחי בה טעמא [15] לא שלחנא להו אתמר רב כהנא א"ר יוחנן [16] אינו צריך להעלות לו שכר רבי אבהו אמר רבי יוחנן צריך להעלות לו שכר אמר רב פפא הא דרבי אבהו [17] לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דתנן [18] נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל נתנה [19] בגאה לתוך ביתו הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה ואמר שמואל [20] [21] והוא שהניחה על פי ארובה ויתיב רבי אבהו קמיה דר' יוחנן וקאמר משמיה דשמואל זאת אומרת הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ושתק ליה איהו סבר מדשתיק מודה ליה ולא היא אשגוחי לא אשגח ביה כדרבה דאמר [22] רבה הקדש שלא מדעת כהדיוט

הא איתהנית א"ל מתניתין היא הי מתניתין א"ל לבי תשמש לי שקל סודריה כרך ליה א"ל אם נהנית משלמת מה שנהנית אמר רבא [6] כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה דאע"ג דלא דמי למתניתין קבלה מיניה האי זה נהנה וזה חסר והאי זה נהנה וזה לא חסר הוא ורמי בר חמא סתם פירות ברשות הרבים אפקורי מפקר להו תנן [7] [8] המקיף חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו הא רביעית מחייבין אותו ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם דאמר ליה את גרמת לי הקיפא יתירא ת"ש א"ר יוסי [9] אם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל טעמא דגדר ניקף הא מקיף פטור ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם [10] דאמר ליה לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא ת"ש [11] הבית והעלייה של שנים שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה בית ויושב בה עד שיתן לו יציאותיו יציאותיו הוא דמחייב ליה בעל הבית הא שברו לא ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם דביתא לעלייה משתעבד ת"ש רבי יהודה אומר אף זה [12] הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם משום שחרוריתא דאשייתא שלחוה בי רבי אמי אמר וכי מה עשה לו ומה חסרו ומה הזיקו רבי חייא בר אבא אמר [13] נתיישב בדבר הדר שלחוה קמיה דרבי חייא בר אבא אמר [14] כולה האי שלחו לי ואזלי אילו אשכחי בה טעמא [15] לא שלחנא להו אתמר רב כהנא א"ר יוחנן [16] אינו צריך להעלות לו שכר רבי אבהו אמר רבי יוחנן צריך להעלות לו שכר אמר רב פפא הא דרבי אבהו [17] לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דתנן [18] נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל נתנה [19] בגאה לתוך ביתו הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה ואמר שמואל [20] [21] והוא שהניחה על פי ארובה ויתיב רבי אבהו קמיה דר' יוחנן וקאמר משמיה דשמואל זאת אומרת הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ושתק ליה איהו סבר מדשתיק מודה ליה ולא היא אשגוחי לא אשגח ביה כדרבה דאמר [22] רבה הקדש שלא מדעת כהדיוט

כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה. כמה סמוך ומונטח ואין צריך לדאג מכל דעה מי שהקב"ה בעזרו (יומא כב:). **המקיף חבירו משלש רוחותיו.** שקנה ג' שדות סביב שדה חבירו לשלמן מצריה וגדר את שלשתן ומצא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו (ב"ב ד:). **אין מחייבין אותו.** לתת כלום, כדאמרינן דסתם הקנה מקום שהגו שלא לגדור הוא. הג"ה תמ"ש (תוס' מודרנו שמואל, והוא הרשב"ם) וא"ע עצמו משום דאמרי לא מהני ליה מידי שהכל יכולים להיכנס מרוח רביעית, הא רביעית מחייבין אותו דאמרינן בגמ', ואע"ג דאמרינן דסתם הקנה מקום שנהגו שלא לגדור הוא, ה"מ בין הקנה לנקנה וכותל וגבוה ד' אמות לשם הוא דלא בעינן דליכא החיק בהמות שלא יכנסו לשדה צריך לגדור גדר שלו שעדיה טופחים המועט מלינכם הבהמות (שם). **הבית והעלייה של שנים.** בית של זה והעלייה של זה שאלתן כך בנאלת מביהן (ב"מ קיז:). **אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות.** הסותרה והתקרה התחתונה המוטלין עליו לבנות והוא ינכה הסותרה מן התקרה ולמעלה ותקרה העליונה של גג (שם). **הרי בעל העלייה בונה בית.** לבדו עד תקרה התחתונה, **ויושב בה עד שנותן לו יציאותיו.** ואח"כ יצא ממנו וינכה עליהם (שם). **נתיישב בדבר.** נעיין בה עד שתתישב דעתנו להשיב כהלכה (גיטין סג:). **נתנה לחבירו הוא מעל.** הנותן מעל שהוציאה לחולין (תמילה כ:) דכיון שנתנה לו הוציאן מיד הקדש לחולין (חגיגה י:) שקנאה חבירו במתנתו והוא יצאה להקדש (ב"מ צט:). **וחבירו לא מעל.** בכל שיעשה הוא בה, הא דידיה הוא ועליה להאיך לגלגומי להקדש כדכתיב (ויקרא ה) ומאשר חטא מן הקדש יצאה (חגיגה י:). **בגאה לתוך ביתו הרי זה לא מעל כו'.** במס' חגיגה (שם) פרכינן מכדי משקל שקליה, מה לי בגאה הוא מה לי נתנה לחבירו, ומוקמינן בגזבר שאמר קודש מסורין לו עסקינן, דבגאה הכי נמי בדשוחיה הוה נמחת, הלכך לא מעל בהגבהתו (ב"מ צט:). **והוא שהניחה על פי ארובה.** לפקוח האדובה וכל שעה שילקה טוטלה ולא שנייה מידי (חגיגה יא:). **זאת אומרת.** דכי דר תחתיה מעל ואע"ג דלא שנייה, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר. אפילו בחלר דלא קיימא לגגרא דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר, דהא הכא שלא מדעת הקדש דר וקאמר דמשלם מעילה להקדש (ב"מ צט:).

עין משפט נר מצוה

לח א ב ג מיי' פ"ג מהלכות שכנים הלכה ג סמג עשין פב טור ש"ע ח"מ סי' קנח סעיף ו וע"ש:

לט ד מיי' שם פ"ד הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קסד סעיף ה:

מ ה מיי' פ"ג מהלכות גזילה והאבידה הלכה ט סמג עשין עג טור ש"ע ח"מ סי' שסג סעיף ו:

מא ו מיי' פ"ו מהלכות מעילה הלכה ז ח וע"ש בכ"מ סמג עשין רי:

מב ז ח מיי' שם הלכה ח:

מוסף רש"י

כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה. כמה סמוך ומונטח ואין צריך לדאג מכל דעה מי שהקב"ה בעזרו (יומא כב:). המקיף חבירו משלש רוחותיו. שקנה ג' שדות סביב שדה חבירו לשלמן מצריה וגדר את שלשתן ומצא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו (ב"ב ד:). אין מחייבין אותו. לתת כלום, כדאמרינן דסתם הקנה מקום שהגו שלא לגדור הוא. הג"ה תמ"ש (תוס' מודרנו שמואל, והוא הרשב"ם) וא"ע עצמו משום דאמרי לא מהני ליה מידי שהכל יכולים להיכנס מרוח רביעית, הא רביעית מחייבין אותו דאמרינן בגמ', ואע"ג דאמרינן דסתם הקנה מקום שנהגו שלא לגדור הוא, ה"מ בין הקנה לנקנה וכותל וגבוה ד' אמות לשם הוא דלא בעינן דליכא החיק בהמות שלא יכנסו לשדה צריך לגדור גדר שלו שעדיה טופחים המועט מלינכם הבהמות (שם). הבית והעלייה של שנים. בית של זה והעלייה של זה שאלתן כך בנאלת מביהן (ב"מ קיז:). אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות. הסותרה והתקרה התחתונה המוטלין עליו לבנות והוא ינכה הסותרה מן התקרה ולמעלה ותקרה העליונה של גג (שם). הרי בעל העלייה בונה בית. לבדו עד תקרה התחתונה, ויושב בה עד שנותן לו יציאותיו. ואח"כ יצא ממנו וינכה עליהם (שם). נתיישב בדבר. נעיין בה עד שתתישב דעתנו להשיב כהלכה (גיטין סג:). נתנה לחבירו הוא מעל. הנותן מעל שהוציאה לחולין (תמילה כ:) דכיון שנתנה לו הוציאן מיד הקדש לחולין (חגיגה י:) שקנאה חבירו במתנתו והוא יצאה להקדש (ב"מ צט:). וחבירו לא מעל. בכל שיעשה הוא בה, הא דידיה הוא ועליה להאיך לגלגומי להקדש כדכתיב (ויקרא ה) ומאשר חטא מן הקדש יצאה (חגיגה י:). בגאה לתוך ביתו הרי זה לא מעל כו'. במס' חגיגה (שם) פרכינן מכדי משקל שקליה, מה לי בגאה הוא מה לי נתנה לחבירו, ומוקמינן בגזבר שאמר קודש מסורין לו עסקינן, דבגאה הכי נמי בדשוחיה הוה נמחת, הלכך לא מעל בהגבהתו (ב"מ צט:). והוא שהניחה על פי ארובה. לפקוח האדובה וכל שעה שילקה טוטלה ולא שנייה מידי (חגיגה יא:). זאת אומרת. דכי דר תחתיה מעל ואע"ג דלא שנייה, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר. אפילו בחלר דלא קיימא לגגרא דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר, דהא הכא שלא מדעת הקדש דר וקאמר דמשלם מעילה להקדש (ב"מ צט:).

מסורת הש"ס

[1] יומא כב: ועי' שם בפי' רש"י ד"ה כמה לא חלי, [2] ב"ב ד:, [3] ב"מ קיז. [ע"ש], [4] [גיטין סג:], [5] [שבועות מח.], [6] [מי לא שלחו'], [7] [בכורות ט. וש"ן], [8] חגיגה י: ב"מ צט: מעילה יט:, [9] [חגיגה יא. ע"ש מעילה כ. ע"ש], [10] [בב"מ צט: מי רבא], [11] ס"ל עד שלא יבואו אלא לדמי,

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' יהודה אומר אף זה דר כל"ל ואות ה' נמחק:

גליון הש"ם

גמ' לבי תשמש. עי' מ"ל פ"ג מהלכות עבדים הלכה ח:

רבינו חננאל

ובתר דשמיש רב חסדא כתלמיד לרב לרמי בר חמא פשטיה ליה מיהא דתנן אם נהנה משלמת מה שנהנה. ודחי' לה ואמרי' ולא היא, בעיין זה נהנה וזה לא חיסר, ומתני' זה נהנה וזה חיסר. **והא** דתנן במעילה פ"ה נטל אבן או קורה שלהקדש, בגאה בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה. ואמ' שמואל והוא שהניחה על פי ארובה, שאם רצה נוטלה. אבל אם בגאה בתוך הבית, חייב מיד. ודייק ר' אבהו מדברי שמואל ואמר זאת אומרת הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, ושמע ליה ר' יוחנן ושתק, קבעה בשמיה. ולא היא, אלא דשתיק ליה משום דלא אשגח ביה, דסבר לה כדרבה דאמ' שכירות הקדש שלא מדעת

אין צריך להעלות לו שכר. ועוד אמר אבא מרי דהשוכר בית מראובן כו' ומצאת בית של שמעון והוא שכרה מראובן מעלה שכר לשמעון: **תרתי.** בתמיה. כלומר תרתי מילי קאמר דסתרן אהדדי דהאי דשכר בית שמעון מראובן הוה ליה לר בתאר שמעון שלא מדעת שמעון וקאמר צריך להעלות לו שכר וריש קאמר אין צריך: **הא דקיימא לאגרא.** מעלה שכר לשמעון דהוה ליה זה נהנה וזה חסר: **הדר בחצר חבירו.** דלא קיימא לאגרא שלא מדעת אין צריך להעלות שכר: **שנאמר ושאיר יוכת שער.** שד שמו שאיר מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו והלכך זה שעמד בו ההנהו. ליגמא אחרינא בית שהוא שאור ויחיד מאין אדם יוכת שער מזיקין מכתתין אותו: **ניחא מיתבא יתיב.** בית שהוא מיושב בדירת בני אדם יתיב ישובו קיים לפי שהדרין בתוכו רואין מה שהוא צריך ומתקנין אותו: **דקמשתמש בו.** בעל הבית בגיבי ותיבנא שהיו עניו ותבנו בתוכו וזה הלך ודר בו משום שאיה ליכא הואיל ומשתמשין בו משום ביתא מיתבא איכא דאין זה ישוב וזה שדר בו יפה עשה והנהנו: **אקילקלתא.** (א) אשפה דמתרגמינן אקילקלתא מאשפות יריס אביון (מהליס קיג): **קרמנאי.** שם אומה. ל"א קדמונאי קדמונים היו יושבין בו ומעלים שכר ליתומים והוה ליה קיימא לאגרא: **אמר רב ומחזורת.** ראשה מרחבה לגילה של רחבה ואכלה פירות קתני מתניתין דמשלמת מה שהזיקה אע"ג דכולה קיימא ברחבה: **פטורה.** הואיל וגוף הבהמה קאי ברחבה דאורחה הוא להחזיר ראשה ושן ברה"ר היא: **וקמה בגידי רחבה.** שאין דרך שוורים ללכת שם הלכך לאו כר"ה דמי: **נאפי נפשה.** לאו אמתניתין: **מחזורת.** שהחזירה ראשה ואכלה בגידי רחבה: **פטיעה במחזורת.** דהא פתח חנות בתוך הרחבה ליכא ולא משכחת לה אלא במחזורת וקתני מה שנהנית כו': **דקיימא.** חנות בקרן זוית כגון מבוי קטן הכלה במבוי גדול וקיימא חנות בראש מבוי קטן ומשון קלת כלפי פנים וכשנכנסה בהמה ממבוי גדול לקטן פגעה בפירות מיד דרך הלוכה דלאו מחזורת

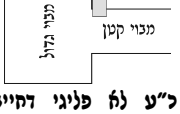

היא: **כ"ע לא פליגי דחייב.** דלא היה לה להחזיר ראשה לגידי רחבה: **במקלה מקום.** שכנס לתוך שלו ונגח והניח מקרקעו לרה"ר ושטח שם פירות ונכנסה שם בהמה דרך הלוכה ואכלתן: **לימא.** רב ושמואל בחופר בור ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו קמפלגי ובפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע דפליגי בה לקמן בפרק שור שנגח את הפרה (דף מט:) דרב סבר חייב ומשום הכי פטורה הן בהמה דזה ששטח שם פירותיו הוה ליה כמו בור שאם הוחלקה בהן בהמה חייב שהרי הפקיר רשותו הלכך לא היה לו לעשות כן וקי"ל בהמניח את הכד (לקמן דף נ:) כל המקלקלין ברשות הרבים שהזיקו חייבין לשלם וכל המחזיק בהן זכה: **ושמואל סבר פטור.** הלכך בהמה שאכלתן חייבת שהרי ברשות עשה ורשות הרבים נמי לא הוי שאין זה דרך הילוכה: בעלמא

בקונטרס ובהמה שאכלה פטורה ורב לטעמיה דאמר בפרק המניח (לקמן דף נ:) זכה בין בגופן בין בשבחן ואין לתמוה איך מפטר מפירות

כהדיוט מדעת דמי. פ"ה דדעת שכינה איכא וקשה דשלא מדעתו לאו דוקא אלא אורחיה דמילתא נקט וה"ה מדעתו אלא גרמה כהדיוט מדעת דמי כלומר דדעת שכינה איכא שלא יהנה אדם בלא מעילה: **ויהבי** להו ליתמי דבר מועט. ומתמת כן חייב לשלם מה שנהנה אע"פ שלא חיסר כל כך וכן מוכח כולה שמעתין דלאמרינן לעיל משום שחרוריתא דאשייתא:

ובמחזורת. פי' בקונטרס דדוקא במחזורת אבל אכלה בלא חיזור כגון שגידי הרחבה בולטין ואכלה מאותה בליטה משלמת מה שנהנית בפי' ד) אחר של רש"י פירש דמחזורת חייבת משום קרן דמשונה הוא וקשה לפירושו דלעיל אמרינן כיון דאורחיה למיכל ליפתא אורחיה נמי לסרוכי ולמיסק הכא נמי אורחיה לחזור ואפילו לעלות בגידי רחבה ועוד דמשלמת מה שהזיקה משמע נ"ש ועוד דמשמע בסמוך דחיובא דמקלה מקום לרה"ר כחיוב מחזורת ונראה לר"י דגידי רחבה חשיבי חלר הניזק שכל אחד יש לו רשות להניח פירותיו כנגד פתח ביתו בגידי רחבה ולרב אפילו במקום שיכול לאכול בחיזור חשיב חלר הניזק וחייבת נזק שלם מטעם שן ושמואל מקום שיכולה לאכול בחזרה חשיב לה כרשות הרבים:

מפתח החנות. הן תריסי החנויות שמניחין לפני החנויות כשפותחין אותן ונותנין שם פירות: **מה** שנהנית. לא רצה להעמיד כגון שפתח החנות בולט לתוך הרחבה ויכולה לאכול בלא חיזור דמודה רב דפטור לפי שאין דרך החנות להיות בולט כל כך:

דקיימא בקרן זוית. כגון מבוי עקום וכשמגעת לעקמומיתה קודם שתפנה לצד אחר אוכלת מפתח החנות כנגדה בלא חיזור ובתוך החנות משלמת מה שהזיקה אע"פ שאוכלתן בלא חיזור דחלר הניזק ממש הוי ובירושלמי משני הך פירכא דמפתח החנות אגיבא דרב כגון שהיה חמור טעון גדיים ובשעת עמידתו פשטו לוארייהן ואכלו לפ"ה אתי שפיר דלגבי חמור שאוכל בחיזור חשיב קרן ולגבי גדיים דאכלי כי אורחייהו חשיב שן ולפי' ר"י ל"ל דכל מה שהגדיים יכולין להגיע ולאכול חשיב רה"ר אפילו לחמור שאין יכול לאכול בלי חיזור כי זה דוחק לומר דגבי חמור חשיב חלר הניזק ולגבי גדיים שעל גביו חשיב רשות הרבים: **כי** פליגי במקצה מקום בו'. שכנס לתוך שלו והניח מקרקעו לבני רה"ר ולא שהפקיר רשותו דא"כ הוי רה"ר גמור אלא הניח לשטוח שם פירותיו אבל כ"ז שאין פירות שם יש רשות לבני רה"ר להלך שם ומסקינן פלוגתא דרב דאמר דחשיב שן ברה"ר אפילו אין יכולין לאכול בלא חיזור דלא דמי למחזורת בגידי הרחבה דחייב דגידי הרחבה הם גבוהים ורחבים ומובדלים ממנו וחשובים חלר הניזק אבל מקלה מקום שוה הוא לרשות הרבים ושמואל אמר חייבת משום שהפירות מונחין ברשותו והוי חלר הניזק אף על פי שיש רשות לבהמות לדרוס אלא: **דרב** סבר בור ברשותו חייב. ולכך פטור דחשיב כמו כורה בור שאם הוחלקה בהמה באותם פירות חייב הלכך כל הקודם זכה כדין תקלה ברשות הרבים כדפירש

כהדיוט מדעת דמי. (ה) שלח ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או לא אדהכי נח נפשיה דרב הונא א"ל רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב [א]אינו צריך להעלות לו שכר והשוכר בית מראובן מעלה שכר לשמעון שמעון מאי עבידתיה הכי קאמר נמצא הבית של שמעון מעלה לו שכר תרתי [ב]הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אתמר נמי א"ר חייא בר אבין אמר רב ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבין אמר רב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר והשוכר בית מבני העיר מעלה שכר לבעלים בעלים מאי עבידתייהו הכי קאמר נמצאו לו בעלים מעלין להן שכר תרתי הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר משום שנאמר [ג]ושאיה יוכת שער [ד]אמר מר בר רב אשי לדידי חזי ליה ומנגח כי תורא רב יוסף אמר ביתא מיתבא יתיב מאי בינייהו איכא בינייהו דקא משתמש ביה בציבי ותיבנא [ג]ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיתמי אגביה רב נחמן לאפדניה מיניה לימא לסבר רב נחמן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ההוא מעיקרא קרמנאי הוו דיירי ביה ויהבי להו ליתמי דבר מועט א"ל זיל פייסינהו ליתמי ולא אשגח אגביה רב נחמן לאפדניה מיניה: כיצד משלמת מה שנהנית וכו': אמר רב ובמחזורת ושמואל אמר [ד]אפילו מחזורת נמי פטור ולשמואל היכי משכחת לה דמחייב כגון [ה]דשבקתה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה ואיכא דמתני להא שמעתא באפי נפשה מחזורת רב אמר חייבת ושמואל אמר פטורה ולשמואל משלמת מה שהזיקה היכי משכחת לה דמחייבא כגון דשבקה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה מתיב רב נחמן בר יצחק מפתח החנות משלמת מה שנהנית היכי משכחת לה פשיטא במחזרת וקאמר (מר) מה שנהנית מה שנהנית אין מה שהזיקה לא הוא מותיב לה והוא מפרק לה דקיימא בקרן זוית איכא דאמרי מחזרת כולי עלמא לא פליגי דחייבת כי פליגי במקצה מקום מרשותו לרשות הרבים והכי אתמר אמר רב ל"ש אלא מחזרת אבל [ו]מקצה מקום מרשותו לרה"ר פטורה ושמואל אמר אפילו מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים חייבת לימא בבור ברשותו קמפלגי רב דאמר פטור [ז]קסבר בור ברשותו חייב ושמואל דאמר חייב קסבר בור ברשותו פטור אמר לך רב לעולם אימא לך בעלמא

מגז א מיי' פ"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה ט טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף ו:

מד ב מיי' פ"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה ט סמג עשין עג טור ש"ע ח"מ סי' שסג סעיף ט וסעיף י:

מה ג סמג עשין נ:

מו ד ה מיי' פ"ג מהל' מזקי ממון הלכה ט סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' שלא סעיף ט:

מז ו טוש"ע שם סעי' י:

רבינו חננאל (המשך)

רחב הרחבה ו' אמות ובמקום אחר ד' אמות ובאותן ב' אמות פתח פתוח לחנות ובה פירות והבהמה בדרך הילוכה פשטה ואכלה מאותו הפתח בלא חזרה והשן ברשות הרבי' בלא שינוי פטורה. **ואשכחן בתלמוד** ארץ ישר' רב אמ' עקמה צוארה ואכלה, משלמת מה שהזיקה. והתנינן מפתח החנות משלמת מה שנהנת. תיפתר בשהיה חמור טענן גדיים ובשעת עברתן פשטו צואריהן ואכלו מפתח החנות. פי' לפי דרכם אכלו הגדיים בלא עקימת הצואר, ועל כגון זה שנינו מה שנהנת. **איבא דאמרי מחזרת כולי עלמ' לא פליגי דחייב. כי פליגי במקצה מקום** מרשותו ונתן בו פירות והניחה הבהמה רשות הרבים והלכה לה אל הפירות ואכלתם. רב אמ' פטור כרשות הרבים הוא חשוב ושן ברשות הרבי' פטור. לרב ואלו חפר (בו) [בור] במקום זה שהקצהו לרשות הרבי', כגון שהכניס כתלי חצירו בפנים והניח מחצירו מקום משוה לרשו' הרבי' בלא מחיצה, ונפל באותו הבור שור, חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באותו מקום כי כחופר (בו) [בור] ברשות הרבים דמו. ושמואל אמ' מקצה (מקצה) מקום מרשותו לרשו' הרבי' כי האי גוונא חייב, שהרי לא הפקירו וכחצירו הוא, והשור שאכל פירות באותו מקום חייב כי שן ברשו' הניזק חייבת. ואמרי' אהכי, וכן אלו חפר באותו מקום שהקצה מרשותו ונפל שמה שור פטור בעל הבור, דיכיל למימר ליה תורך ברשותי מאי בעי. **ופשטינן לה** לעולם אימא לך

תורה אור השלם

1. נִשְׁאַר בָּעִיר שַׁעַר וּשְׁאִיָּה יֻכַּת שָׁעַר: ישעיהו כד יב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אקילקלתא אשפה. נ"ב וכן הוא במס' ע"ז דף כח ע"א ובסוריות דף יב ע"א:

גליון הש"ם

גמ' קסבר בור ברשותו חייב. עי' לקמן דף כח ע"ב תוס' ד"ה הנ"מ:

מוסף רש"י

כהדיוט מדעת דמי. שהקדש מוגח למעול לכל הנא ואין מוסה בידו ולחמנא אמר מאן דמתהני למעול ולחמנא ידע (ב"מ צט:). **ושאיה יוכת שער.** לשון בית השאה מאין יושב ומתון כך שעירים מרקדים שם ומנגחין וכותתין את שעריו (סוטה מח.) שד הוא ושמו שאיה מכתת שערים וכותלי בית שאין אדם דר בתוכה (לקמן צז.). **ביתא מיתבא יתיב.** זה הדר בתוכה הנהנו לבית זה שהוא מיושב בדיורין. יתיב, שאינו מרכ, לפי שהדר בתוכה טס ומשפיע סדקיה תמיד (שם).

רבינו חננאל

כהדיוט מדעת דמי, וחייב. **ובהדיוט שלא מדעת,** קיימ' לן חצר דלא קיימ' לאוגורא פטור, שנ' ושאייה יוכת שער. **השוכר בית** מראובן ונמצא אותו הבית כי לשמעו' הוא, משלם הדר בו שכירות לשמעו', וכן השוכר בית מבעלי העיר ונמצאו בעלים משלם השכירות לבעליו. **ההוא גברא דבנא אפדנא אקילקילתא דיתמי ואגביה רב נחמן לאפדניה מיניה,** להשתלם השכירות ממנו. לימ' קסבר הדר בחצר חבירו בלא דעתו צריך להעלות שכר. לא, אלא משום דמעיקרא קרמנאי הוו יתבי בההוא קילקילתא והוו יהבי ליתמי דבר מועט, ואמ' ליה ר' נחמן זיל פייסינהו ליתמי. לא אשגח ביה, ואגבא לאפדנא מיניה. **מתני'. מצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה.** אמ' רב ובמחזורת, כגון שיש חנויות פתוחות בצדדין שלרשות הרבים והיתה מהלכת ומחזורת ראשה וחוטפת בפיה מן הפתחים ואוכלת. ושמואל אמ' אפי' מחזורת פטורה ומשלמת מה שהזיקה, היכי משכחת לה כגון דשבקה לרחבה ואזלה וקם בצידי רחבה. **ואותיב רב נחמן** עליה דרב ממתני' מפתח החנות משלמת מה שנהנת, מאי לאו במחזורת ותקתני מה שנהנת אבל מה שהזיקה לא. ופריק, מתני' כגון דקיימ' זה פתח החנות בקרן זוית, כגון שהיה

עין משפט נר מצוה

בקרן זוית. כגון שהיה

בעלמא בור ברשותו פטור ושאני הכא דאמר לאו כל כמינך דמקרבת להו לפירותך לרה"ר ומחייבת להו לתוראי ושמואל אמר בעלמא בור ברשותו חייב דבשלמא בור איכא למימר לאו אדעתיה אלא פירות מי איכא למימר לאו אדעתיה הא חזי להו לימא מחזרת תנאי היא דתניא אבלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית מצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה דברי ר"מ ורבי יהודה רבי יוסי ור"א אומרים אין דרכה לאכול אלא להלך ר' יוסי היינו תנא קמא אלא מחזרת איכא בינייהו ת"ק סבר מחזרת נמי משלם מה שנהנית ורבי יוסי סבר משלמת מה שהזיקה לא דכולי עלמא מחזרת אי כרב אי כשמואל והכא בביער בשדה אחר קא מיפלגי מר סבר [1]ובער בשדה אחר [ו]ולא ברה"ר ומר סבר ובער בשדה אחר ולא ברשות המזיק ברשות המזיק לימא פירך ברשותי מאי בעי אלא [ז]דאילפא ורבי אושעיא איכא בינייהו:

מתני' [א]הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם מפני שהן מועדין [ג]הכלב שנטל חררה והלך לגדיש אכל החררה והדליק הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק:

גמ' טעמא דקפצו הא נפלו פטור אלמא קסבר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור תניא נמי הכי הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם נפלו פטורין הניחא למ"ד [ד]תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ"ד [ג]חייב מאי איכא למימר [ד]כגון דמקרבי כלים לגבי כותל דכי קפצי בקפיצה לא נפלי עלייהו ואפילו תחלתו בפשיעה ליכא אמר רב זביד משמיה דרבא פעמים שאפילו נפלו נמי חייב משכחת לה בכותל רעוע מאי ניהו דאבעי ליה לאסוקי דעתא דנפיל ארחי סוף סוף לא נפל ארחי ונפול אינהו תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא לא צריכא [ה]בכותל צר תנו רבנן [ו]הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה פטורין מלמעלה למטה חייבין [ז]אדם ותרנגול שדלגו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה חייבין והתניא

פגימייס דלא הוו תקלה דכיון דיש רשות לבני רה"ר לנכת שם כשאין שם פירות א"כ כשיטלו חילוניס נמצא פגימייס סמוכים לרה"ר לפיכך כל המחזיק בכולן זכה והא דתנן מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית ולא אמר דפטורה מטעם דכל הקודם זכה מייבי שלא נתנו ברה"ר כדי להשביח דלא קנסו גופו כדמשמע בהמניע (לקמן דף ל:) וקשה לר"י על פי' זה דהא רב אמתניתין קאי ואמר לא שנו אלא במחזרת וא"כ רב נמי אייבי בשלא נתנו להשביח ועוד דקאמר אלא פירות הא קחזי ליה ואי בור לאו אדעתיה פירות נמי לאו אדעתיה ונראה לר"י לפרש דרב סבר בור ברשותו חייב דכשהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו ונפל בו שור לא מצי א"ל תורא בבירא מאי בעי דאין אדם יכול לנמנם כל כך כשעובר ברה"ר שלא יכנס ברשות אחרים ולפיכך לא היה לו לקרב בורו ממש לרה"ר והא נמי פטורה שלא היה לו לקרב פירותיו ממש לרה"ר שאין בני רה"ר יכולין לנמנם עצמן ושמואל מחייב דמשום שלא היה לו לקרב פירותיו סמוך לרשות הרבים אין לפטור שיכול בעל הפירות לסמוך וגם בעל הבור יכול לסמוך ולחי דבעלמא פטר רב והכא אמר ליה נהי דכי מתזקה א"ל תורא בבירא מאי בעי מכל מקום לאו כל כמיניה לחיובי לי במאי דמקרבת לפירות ברשות הרבים ושמואל סבר נהי דבעלמא לאו אדעתיה כשנפל לבור הכא לא מצי למימר הכי למפטר בהמה שבבוונה אלבתן: **אי** כרב **אי** כשמואל. רבי יוסי לא מצי סבר כשמואל דהא מחייב ברה"ר אלא כלומר אי כרב דחשיב חצר הניזק אי כשמואל דחשיב ליה רה"ר אע"ג דלר' יוסי אין נפקותא ולפי' הקונטרס ניחא טפי אי כרב דחשיב ליה קרן אי כשמואל דחשיב ליה שן:

ומר סבר. פי' ר"א ובער בשדה אחר ולא בשדה המזיק אבל ברה"ר חייב וא"ת דהא לעיל (יח.) אמר דר"א ס"ל כרבי טרפון ועל כרחך מקרן ברה"ר מייתי לה וא"כ שן ורגל פטור ברה"ר וי"ל דלעיל מייתי לפי המסקנא דהכא:

דאילפא ורבי אושעיא. לאו מענין אחד דרבי אושעיא מייתי בקופצת דהוי קרן ואילפא אייתי על גבי חבירתה דחשיב שן: **הא** נפלו פטורין אלמא קסבר בו'. וא"ת היכי דמי אי מקרבי כלים לגבי כותל היכי מיתברי בקפילה והא אמרינן בסמוך דכי קפלי מאבראי קפלי ואי מרחקי היכי משתברי בנפילה וי"ל כגון שהיו לא מרוחקות ולא מקורבות דמיתברי בין בנפילה בין בקפילה אי נמי בכלי ארוך דאי נפלי לגד הסמוך לכותל מיתבר ואי קפלי מיתבר לגד המרוחק: **אדם** ותרנגול בו'. וא"ת ומה חידוש באדם דחייב וי"ל דנפקא מינה אם הפקיד ביתו לחבירו לשמור ויש שם חש"ו שיש לו ליזהר שלא ידלגו מלמטה למעלה ויש"כ כלים [ואומר ר"י] [א] מתוך כך נראה לפרש דהא דקתני הכלב והגדי שדלגו מלמטה למעלה פטורין דהיינו לגמרי דחשיב אונס להכי איצטריך לאשמועינן באדם דחייב דאי פטורין מנ"ש וחייבין ח"ג ואינו אלא [ז]משנה בעלמא אמאי איצטריך לאשמועינן באדם דחייב ואתי שפיר הא דמסיק ומאי פטורין ואית דגרסי אי הכי אמאי פטורין דמעיקרא ניחא ליה פטורין דס"ד פטורין לגמרי קאמר מלמעלה למטה כמו מלמטה למעלה דלאו אורחיה למיקפץ כלל אבל כיון דמוקי בדאפיך מיפך דאינו אלא משונה בעלמא אמאי פטורין ונראה דגם לפי המסקנא מלמטה למעלה פטורין לגמרי דאמוס רבא דאשמועינן דאדם דחייב ואתי שפיר הא דמסיק ומאי פטורין ואית דגרסי אי הכי אמאי פטורין דמעיקרא ניחא ליה פטורין דס"ד פטורין לגמרי קאמר מלמעלה למטה כמו מלמטה למעלה דלאו אורחיה למיקפץ כלל אבל כיון דמוקי בדאפיך מיפך דאינו אלא משונה בעלמא אמאי פטורין ונראה דגם לפי המסקנא מלמטה למעלה פטורין לגמרי דאמוס רבא דאשמועינן דאדם דחייב ואתי שפיר הא דמסיק ומאי פטורין ואית דגרסי אי הכי אמאי פטורין דמעיקרא ניחא

הפקיר רשותו חייב בעל הבור אבל פירות כו': **הא קא חזי להו.** ואפילו הוחלקה בהן פטור. ואע"ג דכל תקלה בור הוא הנ"מ ברה"ר דאין לו רשות לתת שם תקלה: **ר' יוסי היינו ת"ק.** דקס"ד דלאו אתוך הרחבה קאי רבי יוסי דלבעי לחיובי דהא כתיב[ה] ובער בשדה אחר ולא ברה"ר אלא אגידי רחבה קאי דאין דרכה לאכול אלא להלך וזו שאכלה חייבת שיינו ת"ק: **מחזרת איכא בינייהו.** [ט]דשמעינן לר"מ דאמר בגידי הרחבה משלמת מה שהזיקה וכגון דאכלה אבל מחזרת לא וקאמר רבי יוסי אין דרכה להחזיר דאשה ולאכול אלא להלך וזו שהחזירה ואכלה חייבת: **והכא בבער בשדה אחר פליגי.** ואתוך הרחבה נמי מחייב ליה רבי יוסי: **ולא ברשות המזיק.** שאם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור: **לימא ליה מאי בעית ברשותאי.** וקרא למה לי: **דאילפא ורבי אושעיא.** דאמר אילפא לעיל בהמה שפשטה לוארה ואכלה מעל גבי חבירתה חייבת ורי' אושעיא דאמר בהמה הקופצת ואכלה מתוך הקופה חייבת: **אילא בינייהו.** ר"מ סבר מתוך הרחבה לעולם פטור אלא לפי מה שנהנית ואפילו בדאילפא ור' אושעיא ואתא רבי יוסי למימר אין דרכה לפשוט לוארה על חבירתה ואין דרכה לקפוץ מדרך ולאכול אלא להלך ואית ליה דאילפא ורבי אושעיא: **מתני' מפני שהן מועדין.** לקפוץ. וברשות הניזק קאמר דתולדה דרגל היא: **על החררה משלם נזק שלם.** דהוי שן ברשות הניזק: **ועל הגדיש חצי נזק.** מפרש בגמ' [כב.]: **גמ' אחלפו בפשיעה.** דאיבעי לאסוקי אדעתיה דלמא קפלי דהא אורחייהו לקפוץ: **וסופו באונס.** דהא נפלו ונפילה לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה: **הניחא למ"ד הו'.** אמורא פליגי בה בפרק [המפקיד] (נ"מ ד' מב.): **דמקרבי כלים לגבי כותל.** טובא דליכא תחלתו בפשיעה דאי הוו קפלי לברא ממאי הוו קפלי וכי נפול להדי כותל ואיתבר מנא אנוס הוא: **שאפילו נפלו חייבין.** ואפילו למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור: **משכחת לה בכותל רעוע.** שמעקה הגג רעוע דאפילו לגבי נפילה הוי פשיעה: **דאיבעי ליה לאסוקי.** בתמיה: **לא נפל ארחי ונפול אינהו הו'.** כלומר כיון דסוף סוף לא נפל ארחי אין סופו בפשיעה: **בכותל לר.** שמעקה הגג לר ודחוק וכי הניחם בראש הגג הוה ליה לאסוקי אדעתיה דקפלי אמעקה כדרכן [ט] (ומן המעקה שהוא לר נפלי). ליתנא אחריינא לר משופע: **מלמטה למעלה פטורין.** מנזק שלם וחייב בחלי נזק דמשונין הן: **אדם ותרנגול הו'.** אדם אי נמי לאו אורחיה לקפוץ מלמטה למעלה חייב דאין באדם לד תמות אלא בבהמה ותרנגול דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה: בזקירא

בעלמא בור ברשותו פטור. דלא חייבה תורה אלא על בור ברה"ר וכדלילף רבי ישמעאל טעמיה התם [לקמן נ.]: **בעלמא בור ברשותו חייב.** הואיל והפקירו. והכא מ"ט בהמה שאכלתן חייבת: **דבשלמא בור איכא למימר לאו אדעתיה.** דשור לנטורי נפשיה מבור וכיון דברשות נכנס דהא

---

[1] [לקמן כה:], [ג] [לעיל כ.], [ד] [לעיל יח.], [ה] [לקמן נו. נח. ב"מ לו: מב. לב:], [ו] [שמות כב:], [ז] ס"א ופל כותל ופל אינסו, [ח] נש"ל משונה

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מחזרת וכו' דשמעינן לר"מ. כעין זה ביומא דף סד ע"ב ברש"י ד"ה כי קאמר:

הגהות הגר"א

[**א**] תוס' ד"ה אדם כו' מתוך כך נראה כו'. נ"ב אבל גר' הרי"ף ע"כ משלם חלי נזק:

מוסף רש"י

על החררה משלם נזק שלם. דהיינו שן, והגלקת גדיש הוי לרוחות דאינו אלא כמו, שהוא מגיע כאן הגחלת והוא הולך ודולק למקום אחר (לעיל יח).

רבינו חננאל (המשך)

מאי איכא למימר. ופרקי', כגון הכלים שנשברו היו סמוכין לכותל כעינין דבוקים, שאפי' היו הגדיים נופלין מכח קפיצה, חוץ לכלים היו נופלים, ובין בתחילה ובין בסוף אנוסין הן. רב זביד אמ' פעמ' אפי' נפלו חייבין, כגון שהיה הכותל רעוע. ואמאי חייבין, דאיבעי להו אסוקי אדעתא דילמ' נפלי ארחי ותברי למאני, ודא היא פשיעה. ואע"ג דלא נפלי ארחי ונפלי אינהו הגדיים ושברו כלים חייבין, האי נמי תחילתו בפשיעה וסופן באונס הוא, וכדאמרי'. ואוקימנא בכותל צר שאינו יכול להלך אלא עד שיפול, והכל פשיעה. ת"ר **הכלב והגדי שדילגו**, פי' שקפצו כגון זו ששנינו במשנתינו, ממעלה למטה פטורין. אדם ותרנגול שדילגו בין כך ובין כך חייבין, פי' אדם מועד לעולם ותרנגולין היינו אורחייהו.

מסורת הש"ס

[**ה**] [לקמן כה:], [ג] [לעיל כ.], [ג] [לעיל יח.], [ד] [לקמן נו. נח. ב"מ לו: מב. לב:], [ו] [שמות כב:], [ז] ס"א ופל כותל ופל אינסו, [ח] נש"ל משונה

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ב מהל' מזקי ממון הלכה טו סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' שלז סעיף יב:

מט ב מיי' שם הלכה ז ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלב:

נ ג מיי' שם הלכה טו סמ"ג שם טוש"ע ח"מ סי' שלז סעיף יב וסי' שלו סעיף ח:

נא ד ה ש"ע שם סי' שלז סעיף יב בהגה"ה:

נב ו ז מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע שם:

רבינו חננאל

בור באותו מקום שהקצהו לרשות הרבי' פטור, דבור ברשותו. איהכי אמאי פטר בו את השן, משום דיכיל מרי דתורא למימר ליה לאו כל כמינך דכי קרבת לפירך ברשו' הרבי' ומחייבת לתוראי. ולשמואל אימ' לך לעולם בור כי האי גוונא חייב דכרשו' הרבי' הוא. איהכי אמאי מחייב בו את השן, אמ' לך בשלמ' בור איכא למימר דלאו אדעתיה אלא פירות מי איכא למימר לא אדעתיה, הא קא חזי להו. **ואתינן** לאוקומה מחזרת כתנאי, ודחי' לה ואמ' לא כולי עלמ' מחזרת אי כרב אי כשמואל, והכא בהא פליגי, ר' מאיר ור' יהודה שן ברשו' הניזק הוא שהיא חייבת, אבל ברשו' הרבי' אינה משלמת אלא מה שנהנת. ור' יוסי ור' אלעז' סברי אפי' ברשו' הרבי' השן חייבת, וזה שכתו' ובער בשדה אחר למעוטי ברשות (הניזק) [המזיק], כגון שהכניס אדם פירות בחצר חבירו ובא שורו שלבעל החצר ואכלם שהוא פטור. ומתמהינן, זה הוצרך שיאמר, לימ' ליה בעל החצר פירך ברשותאי מאי בעי. והדרינן בהא ואמרי', אי דאילפא דמחייב בבהמה הפושטת צוארה ואוכלת מעל גבי חברתה, אי דר' הושעיא דמחייב בעומדת ברשו' הרבי' ואוכלת. לר' מאיר ור' יהודה לא שנא להו ברשו' הרבי', בין מתוך הרחבה בין מעל גבי חברתה בין מהלכת בין עומדת, ואפי' קופצת הכל ברשות הרבי' אינה משלמת אלא מה שנהנת. ור' יוסי ור' אלעז' אומ' אינה פטורה ברשות הרבי' אלא כעין דרכה במקום שמהלכת בלבד, אבל אלו כולן חייב. **מתני'.** **הכלב והגדי שקפצו מראש הגג.** ותניא נמי הכי כי האי גוונא, ומדברי שניהן דייקינן טעמ' דקפצו בפשיעה, הא בעו לקפוץ ונפלו, פטורין. שמענן מינה דתחילתו בפשיעה, דאי בעי ליה אסוקי אדעתא דילמ' נפיל, וסופו באונס, פטור. א)אלא למאן דאמ' חייב

ה) לפנינו המשא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור.

בזקירת. קפילה: **סריקת.** שנועץ לפרניו בכותל שאין דרכו בכך ומשונים הן: **אשו.** השולח את הבערה: **משום חציו.** חייבו הכתוב דאיסור קעביד דהוי כזורק חץ: **משום ממונו.** כשורו וזורו שהזיקו. וקס"ד דאיכא ביניייהו כגון שהדליק בגחלת שאינו שלו דלרבי יוחנן חייב דחציו הן ולר"ל פטור דלאו ממונו הוא: **הא לאו מלחו.** דאש מאליה הולכת ודולקת למרחוק: **הא ליה ביה ממשא.** דשלהבת היא המזקת דאין לה ממש הלכך כי חייביה רחמנא משום חציו הוא דחייביה: **חציו דלגב הן.** דהוה ליה לרורות הלכך משום ח"ג ואדם המדליק מש"ה חייב נ"ש שאין דין לרורות באדם: **לאו ממונו דבעל הלב הוא.** אלא דבעל חברה: **דאדייה אדויי.** שזרקו: **ועל מקום גחלת.** מקום שנפלה גחלת שם: **משום חציו זוק.** לרורות הן והכלב עשאן. ליגמא אחרינא דמשונה הוא: **ועל גדיש עוליה פטור.** דאשו משום ממונו והאי לאו ממונו הוא ולרורות ליכא למימר דהא ממקום גחלת ואילך דלקה אש מאליו. ומשום הכי אוקמה בדאדייה אדויי דאי אגאה עם החברה כי אורחיה לא מצי למימר ח"ג אמידי דאמקום גחלת חייב זוק שאם דאורחיה הוא ליטול חברה עם הגחלת: **ור' יוחנן.** דאמר אשו משום חציו מוקים לה בדאגאה כי אורחיה דעל חברה נ"ש דשן היא ואמקום גחלת נ"ש דאורחיה היא וביריס עבד: **ואגדיש עוליה ח"נ.** דחציו דלגב הוא והיינו לרורות: **בירה.** בית גדול: **בגר חנוכה פטור.** שמצוה להניחה ברה"ר לפרסומי ניסא[ג]: **לאו ממונו דבעל גמל הוא.** אלא דחנווני: **במסכסכת את כל הבירה.** שהגמל עובר בפני כל הבירה ומסכסכו דהא ודאי הוי כולו כמקום גחלת אבל בעלמא שהאש הולכת מאליה לאו חציו הן: **מסכסכת.** מדלקת: **בשעמדה.** עמד הגמל במקומו וסכסך את כל הבירה שהיתה חבילתו גדולה כנגד כל הבירה. והגמרא לא שבק לאסוקי למילתיה ופריכה: **כל שכן.** שהיה לו למהר ולהגהה שלא תסכסך: **בעמדה להטיל מימיה.** דאנוס הוא וסכסכה: לאפוש

והתניא הכלב. אמתניתין הו"מ למפרך אלא נטר עד דמייתי ברייתא ופריך אתרוייהו: **דאפיך מיפך.** וא"ת למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס ד) [חייב] לחייב נ"ש דתחילתו בפשיעה דאורחיה וסופו באונס דאונס הוא וי"ל דלא אמר משום דתחילתו בפשיעה לגבי רגל לחייב נ"ש לגבי קרן דאפילו פושע גמור לענין קרן לא חייבתו תורה אלא חצי נזק דאי לאו הכי אדי שנכנס לחצר הניזק וטרף ואכל לחייב נ"ש דתחילתו בפשיעה לענין דריסה וכן כל קרן בחצר הניזק תחילתו בפשיעה לענין שן ורגל: **גדיא בסריבא.** שנועץ לפרניו באדרן וקופץ כמו הכלב ולא דמי לסרוכי וסליק ה) שנסרך בחבית עד שמגיע לנפש: **ועל הגדיש ח"נ.** ואע"ג דלגבי שולא בעיבה לא מחייב עד דמסר לו שלהבת לר"ל ולר' יוחנן עד דמסר לו גוזא פעמים שיש גחלת הרבה בחברה דהוא כמו מסר לו גוזא לר"י ושלהבת לר"ל: **אשו משום חציו.** לא שיבעיר בעצמו האש אלא כל מקום שפשע ולא שמר גחלתו חציו מיהו: **אשו משום ממונו.** כלומר חיוב ממונו יש בו ולא שיהא האש שלו דאפילו הדליק באש של אחר חייב כדאשכחן בפ' הכונס (לקמן דף נו.) בכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה ומטיא ברוח מצויה ובגי גן שיצא מתחת הפטיש ו) אע"ג דמסתמא מפקיר ליה ועוד דאין לך אדם שיתחייב בדליקה שיפקיר הגחלים וידליק גדיש של חבירו ולא כפ"ה דפי' דאיכא ביניייהו דאדליק בגחלת שאין שלו: **רבי** יוחנן מ"ט לא **אמר כר"ל.** אע"ג דדריש טעמא דר' יוחנן מקראי הוה ליה לאוקמי קרא לדרשה אחריתי דסברא כריש לקיש ח"נ קס"ד השתא דמאן דאית ליה משום חציו לית ליה משום ממונו וקבעי היכא דכלו לו חציו אמאי לא מחייב משום ממונו:

ממונו אית ביה ממשא. אע"ג דבור לית ביה ממשא שחייבה תורה להבלו ולא לחבטו מ"מ ממונו כעין חציו שדרכו לילך ולהזיק אית ביה ממשות אע"ג בור נמי חשיב אית ביה ממשא דע"י כריית הבור משתנה ממשות של קרקע ונעשה חלל אבל מקום הילוך שלהבת אינו משתנה ממשותו אלא שנעשה דולק ושורף ואע"ת ממונו נמי לית ביה ממשא כגון לרורות ברוח שבכנפיהם בריש פירקין דאיכא לסומכוס נ"ש וי"ל דמ"מ גוף הממון שפשע בו אית ביה ממשא שיש לו לשמור ממונו שלא יזיק לא ברוח ולא בשוס דבר ואין שוס ממון שלא יהא בו ממשא במה שפשע אבל יש חץ שאין בו ממשות כגון שיבר כלי ברוח פיו ויש אש שאין בו ממשות כגון שלהבת בלא גחלת כדאמרינן בסוף בילה (דף לט.) הילכך דמו להדדי שאין בשניהם ממשות בהמזיק שפשע בו רק בגוף האדם: **דאדייה אדויי.** הו"מ לאוקמי באגאה אנוחי ע"י שינוי כדאמרינן בריש פירקין: **ורבי** יוחנן בדאגאה אנוחי. לא מצי למימר באדייה אדויי ועל כל הגדיש ח"נ דאי כח [ב] כחו לאו כוכחו דמי הוי על כל שאר הגדיש פטור: **לאו** ממונו דבעל כלב הוא. דהוא לא הדליקו ועל אש של כלבו לא חייבתו תורה ואע"ג דלגבי בור אלטריך מיעוט אינש בור ולא שור בור כדאמרינן בשור שנגח את הפרה (לקמן דף מח. וסס) תרי אינש כתיב מ"מ פשוט ליה לגמרא משום ו) [איזה] דרשא דפטור על אש בהמתו דג' אבות נאמרו בשור ולא יותר: **במסכסכת** כל הבירה כולה. דהוי כולה מקום גחלת: **ואי** במסכסכת אמאי חייב. חנווני הכל גם בעל הגמל יתחייב עמו כיון שגם הוא פושע בסכסוך אבל אי בלא מסכסכת ניחא ליה דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שיהא נר מבחוץ אבל כיון דאוקמיה במסכסכת אי אפשר שלא ירחה הדליקה כיון שדולקת כל כך שמסכסכת כל הבירה דרך הילוכה והיה לו להרחיק ולמונעה מלהיות הולכת ומסכסכת אבל אין לפרש אמאי חייב חנווני בעל הגמל יתחייב הכל דהא לקמן (דף כג.) פריך וליחייב בעל הגחלת ואע"פ שבעל הכלב פשע גם בעל הגחלת יש לו להתחייב שלא שמר גחלתו ומשני כשעמדה כלומר לאו במסכסכת דרך הילוכה אלא בעמדה במקום אחד והרבה כל כך במשאוי שמסכסכת כל הבירה בעמידה ופריך דכ"ש חנווני פטור לאו פטור לגמרי אלא כלומר פטור מחלקו של בעל הגמל דיותר מסכסכת בעמידה משאילו היתה הולכת ועוברת בלי עיכוב ומשני כשעמדה להטיל מימיה דאנוס הוא בעמידה זו: רישא

ה) עיין בפ' מ"ח שגרם חייבין. ב) לקמן סב: שבת כח:. ג) [שבת כח:]. ד) [רש"ל]. ה) [לעיל כ.]. ו) [לקמן סב:]. ז) רש"ל.

הגהות הגר"א

[א] גמ' בין מלמטה למעלה פטורין. נ"ב גירסת הרי"ף והרמב"ם חייבין ומפרשים תרגמא ר"פ לקמיתא דף כו'. (ועבהגר"א ס"ש ס"ק): [ב] תוס' ד"ה וכי יוחנן כו' דאי כח כמו כחו כו'. נ"ב וכ"פ הרמב"ם. ולא"ש בסימן ב' חולק (ועבהגר"א סימן ש"ך ס"ק יג וכסי' של"ב ס"ק ב'):

מוסף רש"י

והדליק את הבירה בעל גמל חייב. אלא היה לו להגדיל בחבילתו שתכנס לתוך (שבת כא:). **בגר חנוכה פטור.** תנוי, שבראות פרסום מצוה הניחה שם (שם).

רבינו חננאל

ואקשי' והתניא הכלב והגדי שדילגו בין כך ובין כך חייבין, ותרגומה דאפיך מפיך כלבא בסיקרא וגדיא בסריבא. פי' דרך הגדי בסיקרא כדאמרינן כדי שיזדקר הגדי בבת ראש, והכלב בסריבא כדאמרי' דלמ' אתי למיסרך. וכיון שדילגו בשינוי דלאו כי אורחייהו, הוה ליה משונה, וקיימ' לן משונה בחצר הניזק פטורה מנזק שלם וחייבי' חצי נזק כרבנן. איתמ' ר' יוחנן אמ' **אישו משום חציו,** כאילו בידיו מכה והוא המזיק בעצמו ודינו כדין אדם המזיק בעצמו. ריש לקיש אמ' משום ממונו, כלומר כמו שמתחייב בנזק שורו וכיוצא בו שחייב בהיזקן, כך באשו דהא אינו הולך מכחו ומזיק אלא מכח הרוח, וכל מה שחייב בנזקי ממונו חייב באשו. ור' יוחנן אמ' אינו ממונו, דהא השלהבת המזקת אין בה ממש להשמר כמו השור וכיוצא בו. **ואקשי' על ריש לקיש ממתני' הכלב שנטל את החברה והלך לגדיש כו'.** בשלמ' ר' יוחנן (כו') דאמר אשו משום חציו, חיצי דכלב הן, לפיכך חייב בעל הכלב. אלא לריש לקיש דאמ' משום ממונו האי אש לאו דבעל הכלב הוא, לבעל החברה הוא. וראינו לרבותינו הגאונים בשמועה זו פי', ונראה לנו בו פירכא בעיקר הדין, ולפיכך נמנענו מלדבר, לא בעניין הפירוש ולא בפירכא. ופריק ריש לקיש כגון דאדייה אדויי, כלומר

מוסף רש"י (המשך)

לא הגביה את החברה אלא בדרך דידוי הביאה אל הגדיש, ולא יצתה הגחלת מחזקת בעליה. ועל החברה משלם נזק שלם, שזה דרכו לחטוף ולוכל, ועל מקום הגחלת משלם חצי נזק שמעשה עשה בידים אבל משונה היא, ומשונה בחצר הניזק חצי נזק כרבנן. ועל שאר הגדיש פטור, שאינו ממון בעל הכלב שהרי לא עקר והניח ובעל הגחלת נמי לא מיחייב דהא אוקימנא לקמן בששומר גחלתו והכלב חתר והרוציאה. ור' יוחנן אמ' אפי' אנחה אנוחי, כגון שעקר והניח, על החברה ועל מקום גחלת נזק שלם, שדרך הכלב לחטוף חברה בגחלת דבוקה ולוכל, ועל שאר הגדיש חצי נזק דמשונה היא. ת"ש גמל טעון פשתן עובר ברשות הרבים וכו'. בשלמ' לר' יוחנן חיציו שלגמל הן, אלא לריש לקיש לאו ממון בעל גמל הוא. ופריק ריש לקיש במסכסכת כל הבירה. פירוי מסכסכת כגון ליחכה נירו וסיכסכה אבניו, שעמד הגמל והדליק כל הבירה בסיכסוך כעין חיכוך שנמצאת הדלקת כל הבירה כגון מקום גחלת בגדיש (דלרב') [דלדברי] הכל נזק שלם. ואקש' אהדין פירוק', סיפא דקתני ואם הניח חנוני נרו מבחוץ חנוני חייב, ואי במסכסכת אמאי חנוני חייב, הגמל הזיק בידים. ופירק בשעמדה. ואקשי' כל שכן אם עמדה ומסכסכת ודאי היא הזיקה בידים, חנוני אמאי חייב. ופרקי' אנוסה שעמדה להטיל מים ולא סכסכה.

עין משפט נר מצוה

נג א ב מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון הלכה טו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שלז סעיף יב:

נד ג מיי' פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה טו סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' תיט סעיף א:

נה ד מיי' שם פ"ג הלכה יז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלב:

נו ה ו מיי' שם פי"ד הלכה יג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תיט סעיף יב וכהג"ה וע"ש בטור:

רישא בעל גמל חייב וכו'. אע"ג דמעיקרא נמי הוי טעמא דרישא וסיפא הכי אלא דמעיקרא היה הטעם פשוט יותר למאן דאמר אשו משום חציו דמתחייב בעל הגמל על מחלת הדלקת הפשתן ואע"פ שהאש הולכת מעצמה ע"י רוח מצויה אבל מ"מ משום ממונו דלא מחייב אלא על שמסכסכת הבירה וזה לא פשע כ"כ שלא ראה הדליקה עד שעמדה סמוך לבירה ואז לא היה יכול לסלקה לפי שעמדה להטיל מימיה ולכך הולך לפרש דאפ"ה חייב דלא איבעי ליה לאפושי בטעייה דהוה ליה לאסוקי אדעתיה כשיכנס פשתנו לתוך החנות ותדליק בגר ותעמוד להטיל מימיה לא יוכל לסלקה משם: **והיה גדי כפות לו.** תימה דליתני

ברישא גדי ועבד סמוך

ובסיפא גדי ועבד כפות דהוי רבותא טפי ופי' רש"ס דגדי נמי היה לו לברוח וריש"א דקתני גדי כפות ועבד סמוך דוקא בכה"ג חייב ובסיפא גדי סמוך ועבד כפות לו פי' או עבד כפות לו וה"פ גדי סמוך לו ועבד כמו שאמר בריש"א שהיה סמוך לו פטור אע"ג דלא קס ליה בדרכה מיניה משום דהיה לו לברוח ועבד כפות לו וגדי כמו כן כפות כמו שאמר בריש"א פטור אע"ג דלא היה לו לברוח דקיס ליה בדרכה מיניה והוא דסוף פירקין (ד' מ.) עבדו כגופו שורו כממונו אייר בעבד ושור כפות והבעלים עומדים אצלם וכשהיה הגחלת על לב עבדו פטור שמתשב בלבו שהאדון יסירנה ולא יסמוך אתשלומין אבל כשהיה על לב שורו אינו חוש האדון להסירה לפי שישלם לו דמי שורו ור"ת מפרש דאיצטריך גדי כפות דחייב אע"ג דפטריינן טמון באש דדרשינן מה קמה בגלוי אף כל בגלוי וס"ד דכל דבר דלאו אורחיה הכי לאו כעין קמה הוא ופטור וגדי אין דרכו להיות כפות וס"ד למפטריה וקמ"ל השתא בריש"א דאפ"ה חייב וסיפא קמ"ל דאע"ג דסמוך הוא דהוי כי אורחיה פטור לכך תניא התם מתניתין דהכוסס (לקמן דף פח:) בתר פלוגתא דטמון דר' יהודה ורבנן ובתר הך בבא דגדי כפות קתני ומודים חכמים לר' יהודה במדליק הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים והפסיק התנא בהאי בבא כדפרישית לאשמועינן דאע"ג דלאו אורחיה בגדי להיות כפות חייב ואפילו למ"ד אשו משום חציו דלא שייך בדידיה למפטר טמון מ"מ אצטריך לאשמועינן דחייב היכא דכלו לו חציו לאחר שריפת העבד ואע"ג דשריפת העבד מחמת חציו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך ביה שפיר קס ליה בדרכה מיניה הואיל וע"י מעשה אחד בא הכל ותדע דלמ"ד משום ממונו מוקי כשהלית בגופו של עבד ופטריינן ליה אע"ג דלא הלית בגופו של גדי ולפי' ר"ת ורשב"ם אתי שפיר הא דתקנו גדי ולא נקנו גדים ובקונטרס פי' משום דמסקינן בגדי דחד ועבדא דחד וסתמא העבד לבעל הגדים שאדם מניח עבדו לשמור גדישו ולפירושו ל"ל הא דפריך מאי למימרא הוה מצי למימר ולטעמיך תיקשה לר' יוחנן אמאי נקט גדי: **קטל** תוריה עבדא ה"נ דלא מיחייב. פ"ה הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו וקשה דאם לא לומר דה"ה לגבי אשו דמשלם שלשים של עבד הא אי אפשר לומר כן דבפ"ק (דף ט:) אמרינן דהשור משלם שלשים של עבד משא"כ באש ואם ר"ל דכי היכי דהתם משלם קנס ה"נ משלם דמי הגדי הא לא גמרינן ממון מקנס ונר' לר"י דהכי פריך ה"נ דלא מחייב בממון שהזיק עם הריגת העבד והא בדבר שממונו עושה לא שייך קס ליה בדרכה מיניה: **בגדי** דחד ועבדא דחד. וכן נמי אמר רבא בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד.) רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר הכלים בין של גרדף בין של כל אדם פטור וקשה דבפ"ק דסנהדרין (דף י. ושם) אמר ממון לזה ונפשות לזה חייב ותירץ הר"ר יצחק בר מרדכי דכל רודף אחר חבירו חשיב מיתה ותשלומין לאחד משום דמחייב מיתה לכל אדם דהכל חייבין להורגו להציל הנרדף ור"ת מפרש דבכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה פטור לגד מעדים זוממין דבעינן שיתקיים כאשר זמם בכל אחד ואע"ג דבעדים זוממין נמי כשהוא מיתה ותשלומין לאחד פטור התם משום דבהוא גברא מתקיים כאשר זמם והבית ראיה דגמרינן (כתובות דף לה.) שאין מיתה ותשלומין מצא יהיה אסון ענש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש התם מיתה לאשה ותשלומין לבעל ומיהו אין זה ראיה דעל כרחך צ"ל דהא חשיב מיתה ותשלומין לאחד כיון שהן גוף אחד דאי לאו הכי למאי דבעי למימר מעיקרא בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד.) גבי רודף דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב היכי הוה משני ליה לקרא ועוד הביא ראיה דתנן במכילתין (דף לד:) דהוא שהדליק הגדיש או שחבל בחבירו בשבת פטור דקס ליה בדרכה מיניה אע"ג דהוי מיתה לשמים ותשלומין לחבירו ואין זה דיוקא דזה חשיב מיתה ותשלומין לחד וקלת קשה לר"י מה חידוש יש בגדי דחד ועבדא דחד טפי ממה שהיה של אחד הלא אין מתחייב מיתה לפי שהפסיד לו עבדו דאפילו הרג עבד של עלמו חייב ונריך לדחוק דמ"מ נ"ל חידוש יותר[ה]:

חציו דחרש הן. תימה לר"י אי חשיב מסירה לחרש כרוח מצויה לר' יוחנן נמי מחייב ואי לא חשיב כרוח מצויה א"כ מה קשה לר"ל הא לא דמי למסר שורו דהא כ"ע מודו דאין חייבין כלל על האש אלא ביכולה להזיק ברוח מצויה ואומר ר"י דלמ"ד אשו משום חציו הוא לא מחייב אלא באש שיכול להזיק ברוח מצויה הרבה וקרוב ודאי היזק כעין חציו והכא אין במעשה השולח קרוב ודאי היזק הלכך לא דמי לחציו דחרש הן אבל למ"ד משום ממונו אע"ג דלא מזומן כולי האי מחייב מידי דהוי אמסר שורו קשור כראוי לחרש דחייב דדרכו[ה] לנטורי ע"י עסקיו של חרש אע"ג דלא הוי קרוב ודאי כעין חציו והא דפוטר ר' יוחנן אפילו במסר לו שלהבת שלהבת לא בני הזיקא כמו שור כדאמרינן בפרק קמא (דף ט:): טמון

רישא בעל גמל חייב דלא איבעי ליה לאפושי בטעיינה סיפא חנווני חייב דלא איבעי ליה לאנוחי גרו מאבראי תא שמע [ו]המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור בשלמא למ"ד אשו משום חציו משום הכי פטור אלא למאן דאמר אשו משום ממונו אמאי פטור אילו קטל תוריה עבדא הכי נמי דלא מיחייב אמר לך רבי שמעון בן לקיש הכא במאי עסקינן כשהצית בגופו של עבד דקס ליה בדרכה מיניה אי הכי מאי למימרא לא צריכא בגדי דחד ועבד דחד ת"ש [ז]השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בשלמא למ"ד אשו משום חציו דחרש הוא אלא למאן דאמר אשו משום ממונו אילו מסר שורו לחרש שוטה וקטן הכי נמי דלא מיחייב הא אתמר עלה [ח]אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה לא שנו אלא כשמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מאי טעמא ברי היזיקא ורבי יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור קסבר צבתא דחרש קא גרים לא מיחייב עד דמסר ליה גווזא סילתא ושרגא אמר רבא קרא ומתניתא מסייע ליה לרבי יוחנן קרא דכתיב [ט]כי תצא אש תצא מעצמה ישלם המבעיר את הבערה ש"מ אשו משום חציו מתניתא [י]דתניא פתח הכתוב בנזקי

בתוך שלו הדליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כאילו הדליקו בעצמו אלמא אשו משום חציו: בנזקי

מסורת הש"ס

ה) לקמן מג: סא:, ו) לקמן מו. נט: קידושין מב:, ז) לעיל ט: נט: [ע"ש], ח) לקמן ס:, ט) [עי' תוס' כתובות לו: ד"ה רב אסי],

תורה אור השלם

1. כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה: שמות כב ה

מוסף רש"י

והיה גדי כפות לו. לגדיש, חייב. אגדי ואגדיש ופטור על העבד דהיה לו לברוח (לקמן מז:). חייב על הגדי, דבעלי חיים נמי אחרכו מאז הקמה, ואם דקס ליה בדרכה מניה ליכא למפטריה, דאיהו חייב מיתה על העבד, דהואיל ואיהו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלומין (לקמן סא:). **עבד כפות לו וגדי סמוך לו.** כו' פטור. אפילו על הגדי ועל הגדיש, דחייב מיתה על העבד, דכתיב (שמות כא) נקס יינקס, וקס ליה בדרכה מניה, ואפילו לא הכהו בו שאינו נהרג, הא קי"ל דחייבי מיתות שוגגין פטורין, ובגדי לא שני לן בין כפות לשאינו כפות, ואילו דנקטו בעבד נקטו בגדי, ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור, דהיה לו לברוח, והכי קאמר היה עבד כפות לו אי לו גדי סמוך לו פטור, ואע"ג דפשיט בשלהי פרק שני (כז.) שורו כממונו, דאם הניח גחלת עליו ונשרף חייב, התם הוא דהניח על גבי שור, דלא היה לו לשור ליטול, אבל הכא היה לו לברוח (לקמן סא:). **פטור מדיני אדם.** לשלם, **וחייב בדיני שמים.** פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.). **לא שנו.** דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם, **אלא כשמסר לו גחלת וליבה.** אותה החרס (לעיל ט:). **ברי היזיקא.** מבורר היזקו לכל שהיא מחוממת להזיק, ברי, מזומן (שם). **צבתא דחרש קא גרים.** אחיזתו של חרש גמרה הסבעה שהוא עטה והוליכה לגדיש, לצבתא, אחיזתו וכחו, מלשון לצבתא שקורין טוניילא"ש. ל"א גרסקין לוותא, יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה, ולשון לוותא שולא"ש כדאמרינן (ב"ב כא.) ליטוי לוותא לחברו (לעיל ט:). **גווזא.** קוליס, **סילתא.** עלים דקיס (לקמן נט: ס:). **ישלם המבעיר את הבערה.** אע"פ שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה ע"י קוליס שנתלה, חייב לשלם, כפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק (שמות כב ה).

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פי"ד מהלכות מזקי ממון הלכה י סמג עשין סט:

הגהות הב"ח

(**ה**) תוס' ד"ה מניו כו' דדרכו לנתוקי על ידי עסקיו:

רבינו חננאל

רישא בעל גמל חייב דלא איבעי ליה לאפושי טעונה דליעול בגו חנותא למיחך בדליקתא, ודמי כמאן דאסיק תורא דמינטר ואזיק דחייב מן דאפקיה. סיפא חנוני חייב דלא איבעי ליה לאנוחי גרו מאבראי, וכיון דאנחיה הוא, ברא הזיקה. ת"ש המדליק את הגדיש כו', היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור. בשלמ' לר' יוחנן פטור משום דקס ליה בדרבה מיניה שחייב על העבד דין מיתה. אלא לריש לקיש, הלא השור כשיגח עבד משלם בעל השור ואע"פ שהשור חייב מיתה. ופירק ריש לקיש כגון שהצית המדליק אש בידיו בגופו שלעבד, והרגו, וממנה יצאה האש והדליק הגדיש. דהא ודאי חייב על העבד דין מיתה, קס ליה בדרבה מיניה, וקיימא לן אין מת ומשלם. ואקשי' זה לא היה צריך לתנא לשנותו. ופריק אפי' גדיש דחד וגברא דחד. סד"א הני מילי אין מת ומשלם כגון דמיתה ותשלומין לחד, אבל מיתה לחד ותשלומין לחד לא, קמ"ל. ת"ש השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור. בשלמ' לר' יוחנן חיצי חרש הן ולפיכך פטור. אלא לריש לקיש אילו מסר שור נגח לחרש והזיק השור הכי נמי דבעל השור פטור. ופרקי' לריש לקיש לא שנו שפטור השולח את הבעירה אלא בזמן שמסר לו גחלת וליבה החרש, שהרי קנאה החרש בשנוי מעשה והאי הליבוי. אבל אם מסר לו שלהבת שממונו כמות שהוא חייב בעל גחלת כמו שחייב בשורו. ור' יוחנן דאמ' אפי' מסר לו שלהבת פטור, אמ' לך צבתא דחרש גרים, כלומר המעשה שלחרש הוא, ועד שימסור לו עצים מכותתין כעין קנה מרוסס שהאש כשמתאחזת בהן אינן צריכין ליבוי, כגון זה ודאי מעשה השולח הן. **והיל' כר' יוחנן בכולהו.** ואע"ג דשני ריש לקיש, אשינייה לא סמכינן. אמ' **רבא** קרא מסייע ליה לר' יוחנן דכתי' כי תצא אש וגו'. מתניתא, דתניא, פתח הכתו'

בנזקי ממונו. דכתיב[ה] כי תצא אש דמשמע מעצמה: בנזקי גופו. דקרי ליה מבעיר: היכי משכחת לה. אילו אדם זורק חץ והזיק בטמון [ו] לא מיחייב בנזק הא קיימא לן בהאי פירקין (דף כו:) פלא תחת פלא [שמות כב] לחייב את השוגג כמזיד ואונס כרצון. ליטנא אחרינא האי חץ לעולם בטמון הוא נכנס ומזיק ולא שמעתי: וניחא ליה. ומשני לה הכי: ונפלה גדר. שלא מחכמת דליקה. דאי מחמת דליקה חציו הוא: דכלו לו חציו. שנשעה שהדליק האש הדיינו זריקת חץ לא היה רואי להזיק בחצר אחרת: אית ליה נמי משום ממונו. והיכא דליכא לחיובא משום חציו ואיכא לחיובא משום ממונו מחייבינן ליה הלכך לענין גלוי אע"ג דכלו לו חציו חייב משום ממונו: וכגון שהיה לו גודרה. בטרם תעבור הדליקה שם היה לו שהות ויכול לגודרה: ולא גדרה. דאע"ג דליכא לחיובא אהבער דאשון מתחייב על שם סופו שלא שימר גחלתו לגדור בפניה: שורו הוא ולא טפח באפיה. הרי זה ככונס שורו לדיר ולא נעל בפניו ויצא והזיק: וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו וכגון דאית ליה בשיניהו מאי ביניהו. היכא דגחלת שלו היתה מאי איכא בין ר' יוחנן דמחייב ליה משום תרתי לר"ל דלא מחייב ליה אלא משום חדא דהא על כרחך היכא דגחלת שלו נמי פליגי דהא אמרן לעיל [כב.] לרבי יוחנן אשו משום חציו אלמא באשו נמי פליגי היכא דגחלת שלו בשלמא עד השתא דשמעינן משום חציו דוקא ולאו משום ממונו וכדאמרת ממון אית ביה משמע הא לית ביה משמע איכא ביניהו היכא דאיתיה ממונו ולית ליה חציו כי הך דנפלה גדר דכלו לו חציו דלמ"ד משום חציו דוקא אבל השתא דלתרוייהו חייב מאי ביניהו: לחייבו בד' דברים. למ"ד משום חציו נמי מחייבינן ליה אם שרף אשו יד אדם חייב בארבעה דברים נזק ועור ריפוי ושבת אבל בבושת לא דאמרינן בשילהי פירקין [מא.] אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין אבל ד' דברים חייב דפשיעה היא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח מוליכתה וכדאמרינן בשילהי פירקין [שם] נפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת למ"ד משום ממונו פטור. והוא הדין נמי דאיכא ביניהו כל הני דלעיל [כב.] כלב וגמל דלמ"ד משום חציו חייב דהא ממונו אע"ג דלאו חציו וחציו אע"ג דלאו ממונו אית ליה ולמאן דלית ליה חציו פטור אף"כ מסכסכת כדאוקימנא לעיל [שם] והאי דנקט ד' דברים משום דאפילו היכא דהגחלת שלו משמע לו דיש חילוק בדבריהם ועוד דמילתא דשכיח היא. מפי המורה שמעתי ג) אבל לשון ראשון נראה לי: מאן חייב בעל הכלב. אמתניתין מהדר דקתני על הגדיש משלם חצי נזק: ה"ג וניחייב נמי בעל הגחלת. דהא בין מר ובין מר משום ממונו אית להו הלכך לר' יוחנן דאמר לעיל [שם] על הגדיש משלם חצי נזק דלרורות הן לשלם בעל הגחלת חצי האחר דהא ממונו הוא ויש לקיש דאמר על הגדיש כולו הוי פטור לשלם בעל הגחלת כוליה וקס"ד ג) דגחלת (ד) דחד וחברה וגדיש דחד: בששימר גחלתו. שנעל דלתות ביתו יפה ואונס הוא: זאת אומרת. מדחייב לבעל כלב אחרה נזק שלם אלמא לאו שיורא הוא זה שחתר את הדלת: דספס דלתות חתורות הן אצל הכלב. ולא תימא משונה הוא ופלגא נזקא משלם: בגדיש דעלמא. אמאי משלם (ג) חברה הא שן הוא ובעינן שדה אחר דניזק וליכא: תפשוט. דמדקא משלם חברה: דפי פרתו. של מזיק האוכלת בחצר הניזק: בחצר

בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו אמר רבא קשיא ליה לאביי למ"ד אשו משום חציו טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה וניחא ליה [א]כגון שנפלה דליקה לאותו חצר ונפלה גדר שלא מחמת דליקה והלכה והדליקה והזיקה בחצר אחרת דהתם כלו ליה חציו אי הכי לענין גלוי נמי כלו ליה חציו [א] אלא למאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו [ב]וכגון שהיה לו לגודרה ולא גדרה דהתם שורו הוא ולא טפח באפיה וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו מאי ביניהו איכא בינייהו [ג]לחייבו בארבעה דברים: על החררה משלם כו': מאן חייב בעל כלב וליחייב נמי בעל גחלת [ד]בששימר גחלתו אי בששימר גחלתו מאי בעי כלב התם [ה]בשחתר אמר רב מרי בריה דרב כהנא זאת אומרת סתם דלתות חתורות הן אצל כלב דאכלה היכא אילימא דאכלה בגדיש דעלמא הא בעינן [ו]וביער בשדה אחר וליכא לא צריכא [ז]דאכלה בגדיש דבעל חררה תפשוט [ח]דפי פרה בחצר

טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה. פי' בשלמא למ"ד אשו משום ממונו אין תימה דפטור טמון ואע"ג דבכל נזקי ממונו כמו קרן שן ורגל חייב טמון שבממון מצינו חילוקים בקרן שן ורגל להלכותיהן אבל באדם המזיק לא חלק הכתוב דכתיב פלא תחת פלא ודרשינן בסוף פירקין (דף כו:) לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון ליכא לאביי דלרוש אשו משום חציו: **מאי** בינייהו. הוה מצי למימר איכא בינייהו כל הני דלעיל כלב שנטל חררה ואנחי אנוחי בגדיש דלרבי יוחנן משלם על שאר הגדיש חצי נזק ולר"ל על שאר הגדיש פטור ולרבי יוחנן אפילו לא הצית בגופו של עבד קס ליה בדרבה מייניה וטמון היכא שלא כלו חציו חייב לרבי יוחנן: **וליחייב** בעל הגחלת. פירוש גם בעל הגחלת ולא שיפטר בעל הכלב לגמרי כדפ"ל (דף כב. ד"ה ולא) גבי חנוני אמאי חייב ועוד אי בשלא שמר גחלתו ומפטר בעל הכלב אמאי קאמר (לעיל יט:) מתני' באדייה אדויי ודרב הונא בעלמא איתמר ליתא דרב הונא קאי אמתני' קשרו אדם חייב הקושר נ"ש ובעל התרנגול פטור כמו הכא דפטור בעל הכלב אלא ולאי בשלא שימר גחלתו חייב נמי בעל הכלב ולכך לא מיתוקמא דרב הונא אמתני' דקשרו אדם משמע דחייב הכל הקושר ובעל התרנגול יש לו להתחייב כמו כן: **וליחייב** בעל הגחלת. אאי ליטנא לאו דוקא דהא מיתוקמא דאכלה בגדיש דבעל החררה אלא כלומר שיפטר בעל הכלב מחלקו של בעל הגחלת ולא יפטר כי אם הרביע ות"ת ואמאי לא פריך וליפטר בעל הכלב מן החררה [ט] ונראה מכאן לדקדק דיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יוזק שמחויב לשמור גחלתו מן הכלב אע"פ שאין לו רשות ליכנס לביתו כדי שלא יזיק אחרים ואפשר לשמור עצמו כדי שלא יכנס כלב כדי ליטול חררתו וכן משמע בהמניח (לקמן דף לא.) בשמעתין דקדרין דפריך אי נתקל פושע שני נמי ליחייב אלמא חשיב שני פושע לחייבו בנזק שלישי ואינו פושע לענין שיפטר ראשון בנזקין: **בששימר** גחלתו. ות"ת ומה שמירה היא זו כיון שיכול הכלב ליכנס שם בחתירה דסתם דלתות חתורות הן אצל הכלב וי"ל כיון דנטר כדנטרי אינשי לא אטרחוהו רבנן טפי: **בשחתר.** ואם תאמר ולישני כגון דנפלה גודא בלילא וידע בעל הכלב ובעל הגחלת לא ידע ויש לומר דאין זה רגילות דבעל הכלב ידע ובעל הגחלת לא ידע ולקמן גבי עיזי דבשדות רגילות הוא לפעמים: **סתם** דלתות חתורות הן. תימה דלמא משום דהוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס תחילתו בפשיעה משום פתיחה ויש לומר דא"כ לא מיחייב בחתירה כ"א רביע כי היכי דהוה מתחייב בפתיחה שהיה בעל הגחלת מתחייב מחצה אבל אין לתרץ דלא אמרינן תחלתו בפשיעה בבתים פתוחים וסופו באונס בנעולים כיון דגבי נעולים לא הוי שום פשיעה דאמרינן בהפרה (לקמן דף נב:) דלא אמרינן מגו דהוי פושע לענין חרש הוי פושע לענין פקח כו' ומגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין שוורים דלא דמי דהתם ודאי לא אמרינן מגו משום דלגבי פקח או לגבי שוורים הניזקין לא פשעי כלל אבל הכא פושע הוא בכלב זה לענין זה הגדיש להיות ניזוק בגחלתו בפשיעה היכא שלא שמר גחלתו לכך יש להתחייב אפילו נזוקין באונס למאן דמחייב תחילתו בפשיעה וסופו באונס: **תפשוט** דפי פרה בחצר הניזק דמי. תימה דאמאי לא פשיט משאר בני דמתני' דתנן האש מועדת לאכול הרעוי לה ומהיא דאכלה מצידי הרחבה ומתוך החנות ועוד אותם שהיו מדקדקין משיסה בו את הכלב למה לא הביאו מתניתין כלב שנטל חררה דדייק מינה השתא ועוד מאי קאמר מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי כיון שהכלב לקחה ורלה לר"י דמכל הנהו דמתניתין לא מצי למפשט ולא מהיא דנטל חררה משום דס"ל דאם לקחה הבהמה פירות בחצר הניזק ואכלה בגשות הרבים ד) [אם בחצר המזיק] חייב ט) דמחייבינן בלקיחה לחודא וכן הסברא נוטה דכיון דפשע בלקיחה מה לנו באכילה והא דממעטינן משדה אחר רשות הרבים היינו לקיחה וקמבעיא ליה כגון אם הושיט פירות בפי פרה חש"ו ועכו"ם דלאו בני תשלומין נינהו וכגון שהבהמה לא היתה יכולה ליקח אם לא שהושיט לה ואי בחצר הניזק דמי חייב בעל הפרה ואי בחצר המזיק דמי פטור כיון שנתנו אחר לתוך פיה והא דקאמר תפשוט אלו ממתני' אלא מסוגיא דשמעתין דאוקמה אכלה בגדיש דבעל החררה שמע מינה דבעו לקיחה ואכילה בחצר [הניזק] אף על פי שאין טעם בדבר זה מה צורך באכילה אלא דגזירת הכתוב הוא ותפשוט כשנתן אחר לתוך פיה דחייב דבחצר הניזק דמיא דאי בחצר המזיק דמיא ומאי אמר ליה מאי בעי ריפתך בפומא דחיותאי ה"ג מאי ח"ל מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי

וזה

נזקי גופו ד) [שמות כב], ג) ועיין רש"ל, ג) גי' רש"ל דגחלת ומרכיה לחד וגדיש לחד, ד) [רש"ל],

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היכי וכו' והזיק בטמון מי לא מיחייב: (ב) ד"ה ה"ג וכו' וקס"ד דגחלת וחברה דחד וגדיש לחד: (ג) ד"ה בגדיש וכו' אמאי משלם האי חברה שן הוא:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה דסתם דלתות כו' ולא תימא משונה. עיין בהרא"ש בפרקי' סי' ג': תוס' ד"ה וליחייב כו' האי לישנא כו' ונראה מבאן לדקדק. עי' לקמן דף כז ע"ב תד"ה אמאי פטור: ד"ה תפשוט כו' דמחייבי' בלקיחה לחודא. עי' לעיל דף כ ע"א תוספות ד"ה מתגלגל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא למאן כו'. נ"ב הרי"ף ורמב"ם מפרשים אחזר מתני' לאשון כגון שנפלה כו' ומפרשים דמיירי הוא משום ממונו (ועבהגר"א סי' תי"ח ס"ק ל"ג):

מוסף רש"י

בנזקי ממונו. שהזיק ממונו, דכתיב כי תצא, משמע מעצמה, שהדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו (לקמן ס:). וסיים בנזקי גופו. שקלקל מבעיר בידים (שם). לומר לך אשו משום חציו. שזורק חץ שמזיק למרחוק דאיהו גופיה עביד, הכא נמי איהו גופיה עביד, ונפקא מינה לחייבו בארבעה דברים אם החזק בה אדם (שם).

נח א מיי' פי"ד מהלכות מזקי ממון הלכה ד טוש"ע מ"מ סי' תיח סעיף יג ועיין במ"מ פי"ד מהלכות מזקי ממון הלכה טו:

נט ב מיי' פי"ד מהל' מזקי ממון הלכה ד סמג עשין סז טוש"ע שם סעיף ו וסעיף יג:

ס ג מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ח:

סא ד ה ו מיי' פ"ב שם הלכה ח יח ועי' בהשגות ומב"מ סמג שם טור ש"ע מ"מ סי' שנב:

סב ז טוש"ע מ"מ סי' שלא סעיף ז:

רבינו חננאל

בנזקי ממונו, כי תצא, וסיים בנזקי גופו, המבעיר, לומ' לך אשו משום חציו. אמר רבא קשיא ליה לר' אמי לר' יוחנן דאמ' אשו משום חציו, טמון באש דפטרי חכמי' שחולקין על ר' יהודה היכי משכחת לה. ובאנו לומר כגון שהצית אש בחצר ונפל גדר שלא מחמת הדליקה והלכה האש והזיקה בחצר אחרת דכלו חציו בחצר ראשונה, ואלו לא נפלה הגדר לא הייתה האש עוברת באותה החצר. והקשי', איהכי אפי' בגלוי פטור הוא דכלו חציו, וכל שכן על הטמון. ופרקי' מאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו, וכגון שהיה לו לגדור בפניה שלא תעבור ולא גדר. ואקשי' וכי מאחר דמן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו, בגלוי דכיון דהוה ליה לשמור ולגדור שלא תעבור הדליקה כמו שחיב לשמור בהמתו שלא תצא ותזיק ואם יצאה והזיקה חייב באשו שהוא כממונו. ואמרי' איהכי מאי ביניהו איכא ביניהו, לחייבו בד' דברים, צער ריפוי שבת ובושת. ר' יוחנן דאמר אשו משום חציו אע"ג דאית ליה נמי אשו משום ממונו חייב בד' דברים הללו וכל שכן בנזק. אבל ריש לקיש דאמר אשו משום ממונו אמר לך כשם שאינו חייב בנזקי שורו אלא נזק בלבד כדבעינן למימר לקמן. כך אינו חייב באשו אלא נזק בלבד. **בתר דאקשי'** על ריש לקיש הני כולהו תיובתא, ושנינהו דאוקימ' דר' יוחנן נמי אית ליה משום ממונו, והלכה כר' יוחנן, הדרינן לשמעתין ואמרי', תנינן במתני' על החררה משלם נזק שלם. מן משלם, בעל הכלב או בעל הגחלת. ופשיט' לן דבעל הכלב מפני שבעל הגחלת שומר גחלתו והכלב חתר והוציאה, ארחיה הוא לחתור ולא שינה כי כן דרכו. ואם לא חתר אלא לא שמר בעל הגחלת כראוי חייב בעל גחלת. ואוקי' דאכלה בגדיש דבעל חררה.

סג א מיי' פ"ג מהלכות מקוי ממון הלכה יט ועי' בהגהות ובמ"מ סמג עשין סז טוש"ע מ"מ סי' שלה:

סד ב ג ד מיי' שם פ"י הלכה ח סמג שם:

סה ה מיי' שם הלכה יא:

סו ו מיי' שם פ"ה הלכה ט ועיין בהגהות ובמ"מ סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שלז סעיף ג וסעיף ב:

סז ז מיי' פ"ו שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע מ"מ סי' שפט סעיף ה:

סח ח מיי' שם הלכה ז:

תורה אור השלם

1. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בְּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט

רבינו חננאל

גם נתברר מזו דפי פרה כחצר הניזק דמי. דכד איבעיא ואפשיטא דכחצר הניזק דמי, דתאה רב מרי ואמ' שן דחייב רחמנא כגון שנתחככה בכותל להנאתה והפילה הכותל או טינפה פירות להנאתה, שדומה הזיקין לשן דיש לה הנאה להזיקה שכשם שיש לה הנאה באכילתה כך יש הנאה כשנתחככה בכותל וכיוצא בה. ואקשי' עליה, והא כתי' ובער זה השן וכתי' כאשר יבער הגלל עד תומו, ש"מ דשן דחייב רחמנא כגון דבעיר ליה כוליה שנאמר עד תומו. וזה שהפילה הכותל וטנפה הפירות לא ביערם לגמרי דהא קיימי ומתחזו. ופריק **רב אשי**, כגון דשף צלמי. פי' כגון שהיו לו צורות מצויירים בכותל נתחככה בהן ושפשפה אותם מלשון א) ושפית יתיה בשופינא, ובערם מן הכותל לגמרי כדגרסי' בסוף יום הכפורים בענין שכבת זרע (שיבע) [שיבש] על בשרו אם מבערב ישפשף כלומ' יחכך בבשרו עד שיבערהו לגמרי. ובא רב אשי ופירק [פירוק] אחר דפסע פסועי, פי' כגון בצע המקום שנתחככה בהן שיברה האבנים ושחקתן והפירות בדריסה טינפתם ודרסתם, כדכת' בצע אמרתו לשון כליה והוא תמימות והשלמות. **ואתינן** למפישטה מיהא, שיסה בו כלב כו', ופשוטה היא. **דאפיק כלבא לניביה וסרטיה**, פי' שיני הכלב שהן נינין גדולין יוצאין מפיו ולחוץ (וחכה) [וחכה] בהן ולא הכניס לתוך פיו. ת"ש **השיך בו את הנחש כו'**. ופרק' לענין קטלא דברי הכל חייב ולא יכיל מזיק למימר מאי בעית ברשותי. כי קמיבעיא לן לענין ממונא. **ולא** [איפשיטא] אלא ממתני' דקתני על החורה משלם נזק שלם ש"מ דפי הכלב כחצר הניזק דמי. **והשתא** שלקא שמעתין כר' יוחנן דאמ' אישו משום ממונו, וקיימ' לן כוותי'. **הנהו עיזי דבי תרבו דהוו מפסדי לר' יוסף** ואמ' **לאביי זיל אצנעינהו**, כלומ' הזהר לבעליהן שישמרו אותן. והשיבו אביי יאמרו לבעליהן יגדור גדר לשדהו. והשיב רב יוסף אם כל שדות (אם כל שדות) גדורות הן האי דכתי' ובער בשדה אחר היכי משכחת לה. ופירק אביי, בשחתרה הבהמה הגדר או נפל הגדר בלילה ונכנסה הבהמה ואכלה, כי האי גוונא השן חייבת, אבל בשדה שאינה גדורה השן פטורה. ועמדה הא דאביי, ולא איפריכא. והא דמכריע רבה ואיתמא ר' יוסף, לאו דסמכה היא, דרב יוסף כשמעתיה, ואביי הא אוקמיה בטעמא, ואסתלק רב יוסף ושתק, ולדבה לא איתבריה דדבריו נינהו דהא גרסי' ואיתמ' ר' יוסף, לפיכך אין כח לפסוק הלכה כמותו. **פי' עיזי דשוקא**. העמדין לטביחה. **מתני'**. איזהו תם ואיזהו מועד. מועד שהעידו עליו ג' ימים, ותם שיחזור בו ג' ימים, דברי ר' יהודה. ור' **מאיר אומ' מועד שהעידו בו ג' פעמ' וכו'**. ואמרי' מאי טעמ' אמ' אביי תמול תרי. כלומ' אלו היה כתי' תמול אינו

ז) עי' ערוך ערך שף. ב) היינו בפעם רביעית.

וזה הלשון לאו דוקא דהכא לא שייך לשון זה שהכלב לקח מעצמו אלא כלומר כיון דגזירת הכתוב דבעי' אכילה בחצר הניזק ואי פי פרה בחצר המזיק אפילו כי אכלה בגדים דבעל החבורה הוי אכילה בחצר המזיק ואגב דשייך לשון זה בנתן אחר לתוך פיה נקט ליה ומייתי משיסה בו את הכלב דשסוי מיקרי [ט] אפילו הכניס יד חבירו בפי הכלב או הנחש והשיך היינו דתחב ודחק שיני הכלב ונחש בנשך חבירו וא"כ אמאי חייב בעל הכלב והלא ידו בחצר המזיק הוא ולימא ליה מאי בעי ידך בפומא דכלבאי והא דקאמר שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה אף על גב דמשכחת לה שפיר כגון שהלקיחה היתה בחצר הניזק אלא משום דפשטיה דקרא משמע שהביעור היתה בחצר הניזק קבעי היכי משכחת לה וכריס מסכת שבת (דף ג:) איכא נמי תפשוט מסוגיא דשמעתין דקאמר תפשוט מדבעי רב ביבי בר אביי: **תא שמע שיסה בו את הכלב.** ותימה דאמאי לא משני לענין קטלא לא אמרינן כדאמרינן בסמוך דהך משנה היא ריש"א דהשיך בו את הנחש דמייתי בתר הכי בפ' אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו: ושם) ושמא משמע ליה ריש"א בין לענין מיתה בין לענין מזקין ולקמן נמי מייתי לה גבי בעיא משסה כלבו של חבירו: **דאפקיה לניביה וסרטיה.** הו"מ לשון כגון אלא הכניס יד חבירו אלא הכלב עצמו לקחה כשסיסהו אלא דמשני לפי מה שסבור דמיירי כשהושיט לו ידו: **יכלי למימר לגדור מר גדירא בארעיה.** היה נשמט אביי אלא היה חפץ לילך לשם דהתנן (לעיל דף יט:) אלה מתוך החנות משלמת כו' ולא אמרינן היה לו לנעול חנותו וכן אלה מלידי הרחבה ולעיל נמי לא פריך דליפטר בעל הכלב מן החרבה ורב אלפס פסק כרב יוסף ולימה לדאביי דלמוא בעלמא הוא: **הנהו עיזי דשוקא כו'.** דוקא בהנהו דקיימי לשחיטה ואע"ג שישלמו מה שהזיקו לא בעי למיקם בהדייהו לדינא וזימנין נמי דליכא סהדי אבל עז לחלבה ורחל לגיזתה יכול לומר כשיזיק ישלם כדאשכחן גבי עיזי דבי תרבו דאמר ליה זיל אצנעינהו ולא אמר ליה זיל שחטינהו: **איזהו מועד כו'.** אומר ר"י דהא דאמרינן בהבא על יבמתו (יבמות דף סד:) דסתם לן תנא דשור המועד כרשב"ג דאמר בשלש זימנין הוי חזקה לא משום דתיהוי פלוגתייהו בשור המועד דמקראי דרשינן[ז]:

שיהו התינוקות כו'. אף על גב דאדם אית ליה מזלא מ"מ כיון שנעשה שפל כל כך שהתינוקות ממשמשין בו ולא חזר לקדמותו ולא נא ר"מ למעבד שלא תועיל חזרה שלשה ימים אלא שמיענו דאפילו ביום אחד פעמים דאיכא חזרה כגון ע"י תינוקות וג' פעמים ביום אחד נראה דאין מועיל לדידיה לחזרה אע"פ שמועיל להעדאה דס"ל דאשכחן לר"ש דבשלשה פעמים הוי מועד ובחזרה בעי ג' ימים:

ולא ישמרנו האידנא חייב. פי' בקונטרס בפי' דאשונה דלרבא בפעם ג' חייב נ"ש ג"ל לפי' הא דקאמר לקמן דאתו ג' כיתי סהדי בחד יומא דלמ"ד לייעודי תורא אייעד ומשלמין בעלים נ"ש אע"פ שלא ידעו תחלה ואינו נראה דוהועד בבעליו כתיב ואח"כ אם לא ישמרנו משלם נ"ש ובריתא דלקמן קתני דאין העשור נעשה מועד עד שיעידו בפני בעלים וא"כ אפילו למ"ד לייעודי תורא צריך שידעו הבעלים תחלה וכי אתו ג' כיתי סהדי בחד יומא והעידו בבעלים לא ישלמו בעלים נ"ש עד שגיחה ד' ורש"י עלמוו חזר בו משום דברים חזקת הבתים (ב"ב דף כח. ושם) קאמר סתמא דגמרא אי מה שור המועד עד שגיחה ד' לא מיחייב כו' ופי' דמשמעות דורשין איכא ביניייהו והר"ל

כחצר הניזק דמי דאי כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי רפתך בפומא דכלבאי דאיבעיא להו פי פרה כחצר הניזק דמי או כחצר המזיק דמי ואי אמרת כחצר המזיק דמי שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה אמר רב מרי בריה דרב כהנא כגון שנתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה מתקיף לה מר זוטרא והא בעינא כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא רבינא אמר דשף צלמי רב אשי אמר דפסעי פסועי ת"ש [ט] שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור מאן פטור [ח] אמשסה פטור וחייב בעל כלב ואי אמרת כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי ידך בפומיה דכלבאי אימא פטור אף משסה ואיבעית אימא דאפקיה לניביה וסרטיה ת"ש [ט] השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים [ב] פוטרים [ג] ואמר רב אחא בר יעקב כשתימצי לומר לדברי ר' יהודה ארם נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך [ד] מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים [ג] ארם נחש מעצמו מקיא [ד] לפיכך נחש בסקילה ומכיש פטור ואי אמרת כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי ידך בפומא דחיוואי לענין קטלא לא אמרינן ומנא תימרא דתניא [ה] הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית ומת השור בסקילה ובעלים פטורים מן הכופר בעלים פטורין מן הכופר מ"ט דאמר ליה ברשותי מאי בעית שורו נמי לימא ליה מאי בעית ברשותי אלא לענין קטלא לא אמרינן הנהו עיזי דבי תרבו דהוו מפסדי ליה לרב יוסף א"ל לאביי זיל אימא להו למרייהו דליצנעינהו אמר ליה אמאי איזיל דאי אזילנא אמרי לי לגדור מר גדירא בארעיה ואי גדר שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה כשחתרה אי נמי דנפיל גודא בליליא [ו] מכריז רב יוסף ואיתימא רבה דסלקין לעילא ודנחתין לתחתאה הני עיזי דשוקא דמפסדי מתרינן במרייהו תרי ותלתא זמנין אי ציית ציית ואי לא אמרין ליה תיב אמסחתא וקבל זוזך: **מתני'** איזהו תם ואיזו מועד מועד כו' [ז] שהעידו בו שלשה ימים ותם משיחזור בו שלשה ימים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים [ח] ותם כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח: **גמ'** מאי טעמא דר' יהודה אמר אביי [ו] תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא ולא ישמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית רבא אמר תמול מתמול חד שלשום תרי ולא ישמרנו האידנא חייב ור"מ מ"ט דתניא א"ר מאיר

ריחק

ז) סנהדרין עו: לקמן כד:, ב) סנהדרין שם, ג) [שם עח.], ד) [מלה זו ליתא בערוך ולא בתוספי ולולי ל"ל ומשרש וע' ערוך ע' אחס], ה) [יבמות סה. ע"ש], ו) [מ"ל יד], ז) [וע' תוס' יבמות סה. ד"ה ושור],

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאן פטור פטור משסה ומייב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה תפשוט וכו' אפי' הכנים יד חבריו. עי' לקמן ד' נו ע"א תוספות ד"ה מיומא:

לעזי רש"י

וולט"ר [וולטי"ר]. לגלגל.

מוסף רש"י

שיסה. גיליס (סנהדרין עו:). השיך בו את הנחש. שאמא את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני נחש בידו של חבירו (שם) והשיך הנחש בשניו (שם עח.). בין שיניו הוא עומד. והרי הוא כחוקע סכין בצוטו, דלאו גרמא הוא, שהרי כלי משמיתו בידו (שם). מכיש בסייף. כדין רוצח (שם). מעצמו מקיא. בנשיכתו, וכשהשיכו זה עדיין אין בו כדי לסמיע, לפיכך גרמא בעלמא הוא, אף על פי שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מייא (שם). נחש בסקילה. כדין שור שהמית, דכל בהמה ומיה כשור הן אלא שדבר הכתוב בשור (שם). תמול חד מתמול תרי. כי יהודה סבר כתיב אי נודע מי שור נגח הוא מתמול אלשום, מתמול תרי אלשום תלתא, הרי ג' ימים (תענית כא:).

רבינו חננאל (המשך)

אלא יום אחד, השתא דשינה קרא וכתי' מתמול תרי יומי ניגהו. שלשום תלתא, ולא ישמרנו ונגח רביעית, נעשה מועד ומשלם נזק שלם. רבא אמ' לא שנא כתי' תמול ולא שנא כתי' מתמול תרוויהו חדא יומא משמע, שלשום תרי, ולא ישמרנו אלא נגח עוד עד יום שלישי, מכאן ולהבא נעשה מועד וכל מה שיגח שלם ישלם שור תחת השור. **ולדברי הכל** נגיחה רביעית נזק שלם, ואביי ורבא בקראי פליגי ולא בעיקר הנגיחות, דבהדיא קתני כל שהעידו בו ג' ימים. ועוד, הלא תראה בתחלת חזקת הבתים דמותיב במתמיה בדבר ברור אי מה שור המועד עד נגיחה רביעית לא מיחייב הכא נמי עד שנה רביעית לא קמה ברשותיה. ופריק, הכי השתא התם מכי נגח ג' נגיחות הוה ליה מועד, ואיידך כי לא נגח מאי

משלם. הכא, כיון דאכלה ג' שנים קמה ליה ברשותיה. ועוד שנינו משנה שלימה, שור שנגח את האדם ומת מועד משלם את הכופר ותם פטור מן הכופר, וזה וזה חייבין מיתה. ואקשי' בגמ' וכי מאחר דמתם קטלינן ליה, מועד דקטל היכי משכחת לה. ופריש רבה פי' ודחאו רב אשי, ופירש הוא כגון שסיכן ג' בני אדם. רב זביד אמ' כגון שהרג ג' בהמות, ומועד לבהמה הוי מועד לאדם. הרי בפי' דבתלתא דימני תם הוא, ונעשה מועד ואם הרג יהרג ב), וזהו המועד שנסקל ומשלם הכופר, ובטעמ' חדא אזדו הני. ורב שמי בר אשי, וריש לקיש, ורב פפא, ורב אחא בריה דרב איקא כולהו סבירא להו דבתלתא זמני תם הוא. ותוב, גרסינן בפ' הבא על יבמתו וסתות ושור המועד היל' כרשב"ג דאמ' בהדי' לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא. והכא אמ' רב נחמן אמ' רב אדא בר אהבה הילכ' כר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו. **והוצרכנו לפרש כל זה** שראינו במקצת פירושי רבותינו הגאונים שאמרו כי בנגיחה השלישית משלם נזק שלם, וכמדומים עבר אגב שיטפא.

ריחק נגיחותיו. ג' ימים: **חייב.** כדכתיב [שמות כא] תמול שלשום: **ריחקה ראיותיה.** ג' ראיות בג' ימים טמאה ז' ימים כדכתיב [ויקרא טו] כי יזוב זוב דמה ימים רבים וגו' ודרשינן (בת"כ פ' מצורע ב) ימים שנים רבים שלשה: **קירבה ראיותיה.** ביום אחד טהורה מטומאת שבעה אלא שומרת יום כנגד יום: **הרי הוא אומר וזאת תורת הזב.** ומשום גזירת הכתוב הוא דלא דרשינן ק"ו: **הזב בראיות.** דכתיב בהאי קרא זוב תלתא זימני וכתיב טומאתו היא דמשמע בהנך ג' הוי טמא וכתיב זאת דמשמע אין לך אלא מה שכתוב בו זב בראיות ואם זבה בראיות: **קאי בראיות.** הלי וזאת גבי ראיות כתיב וממעט ראיות לזבה: **ממעט ימים.** בתמיה: **אלא לחודה.** שאם חזר לאחר העדאתו שלשה ימים שראה שוויים ולא נגח חזר לתמותו: **רבי יהודה.** דמתני': **נימוקו עמו.** טעמיו וראיותיו עמו: **לייעודי תורה.** ולמעוטי היכא דנגח ביום אחד: **או לייעודי גברא.** לייעד בעל השור בעינן שלשה ימים: **בחד יומא.** והעידו על שלש נגיחות של ג' ימים: **אי אמרת.** לא בעינן ג' ימים אלא לייעודי תורה ולמעוטי קירב נגיחותיו הא מייעד דריחק בנגיחות: **השתא הוא דקמסהדו בי.** כל שלשתן הכיתות בתו ביום אחד והתורה אמרה שלשה ימים: **והועד בנעליו.** ואין עדות אלא בב"ד: **הרי לאן ג' עדיות.** שאם בטלה אחת מהם לא בטלו השתים ומשלם עליהם חצי נזק ואם לא בטלה הרי הוא מועד: **והן עדות אחת להזמה.** שהרי על ידי שלשתן הוא מועד הלכך עדות אחת הן לכך שאם נמצאת כת ראשונה זוממת הוא פטור מלשלם על הנגיחה [1] שלישית אלא חצי נזק: **והן.** הזוממין: **פטורין.** מתשלומי נגיחה שלישית ואע"פ שהן היו גורמים לו לשלם עליה נ"ש פטורין שאין העדים משלמין ממון עד שיזומו כולן: **כולן חייבין.** לשלם הח"נ של העדאת נגיחה שלישית בין כולן ולד תמות משלמים שני עדים המחרגים שהעידו עליה: **אי אמרת לייעודי תורה.** בעינן ג' ימים אבל גברא ביום אחד מייעד מצי לאוקמא כשבאו כולן ביום אחד שהביאן ניזק שלשי להעיד על ג' נגיחות של ג' ימים ומשום הכי שייכי קמאי בלד העדאה שרגלים לדבר לשוייה מועד אתו אלא מצו למימר אנן לחיובי פלגא נזקא אתינן מקמייתא ולא לשוייה מועד דודאי הני ידעי בהני שהרי בעל נגיחה שלישית הביאן ומה לו ולנגיחות הראשונות אלא כדי לייעדו והבהי הדדי אתו: אלא

ולא בעי למימר אבל לא זבה מראיות דאם כן לשתוק מוחלת אי נמי המקשה סמך אהיקשא וכדפריך בסמוך מה ראית: **קאי בראיות ממעט ראיות.** תימה אדרבה קאי בזב ממעט זב קאי בזב ממעט זבה כדדרשינן בפ"ק דשחיטת חולין (דף כד. ושם) שאין הלוים פסולים במומים דכתיב וזאת אשר ללוים ואין אחרת ללוים וש לומר דהתם נמי הוה דרשינן וזאת ללוים ולא להכהנים שאין שניים פוסלין בכהנים אלא משום דדרשינן ליה מאשר ללוים: **אנא** כרבי יוסי ס"ל. והא דלא קאמר הלכה כרבי יוסי משום דניחא ליה למנקט תנאי דמתניתין: **אי לייעודי גברא.** לא שיהא מועד לעבור בהתראות דאם כן לא היה מתחייב עד נגיחה של חמישית נ"ש אלא לייעודי שיודיעו בכל פעם שנגח שורו וישמרנו: **תלתא** כיתי עדים. ואם דוקא דהוא הדין כת אחת: **השתא** הוא דקמסהדי בי. תימה לר"י [2] דמ"מ קנס לא הוי אחי' למ"ד (לעיל דף טו.) פלגא נזקא קנסא דמכי נגח אלא אלא נגיחות יצא מחזקת שימור ונראה לתרץ דאין חצי נזק חלוק כיון דהוי קנס בחד דוכתא הוי קנס בכל דוכתי כדאשכחן גבי אלשים של עבד דאחי' העבד שוה אלשים לא פחות ולא יותר מכל מקום הוי קנס ואי מודה ביה מיפטר:

בפני ב"ד. זהו מסברא דמי יקבל עדות אם לא בפני בית דין: **הרי כאן שלש עדיות.** לענין אלא אחין ואחד מן השוק מצטרף עמהן: לימרו

ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן אמרו ליה זבה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה קירבה ראיותיה טהורה אמר להן הרי הוא אומר [1] וזאת תהיה טמאתו בזובו [א] תלה הכתוב את הזב בראיות ואת [2] הזבה בימים ממאי דהאי וזאת למעוטי זבה מראיות [3] אימא למעוטי זב מימים אמר קרא [2] והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש זכר לנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים ולקיש נקבה לזכר מה זכר בראיות אף נקבה בראיות הא מיעט רחמנא וזאת ומה ראית מסתברא קאי בראיות ממעט ראיות קאי בראיות ממעט ימים תנו רבנן איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים ותם שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש פעמים ולא אמרו שלשה ימים אלא לחזרה בלבד אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה הלכה כר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו והלכה כרבי מאיר בתם שהרי ר' יוסי מודה לו אמר ליה רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כרבי מאיר במועד שהרי רבי שמעון מודה לו והלכה כרבי יהודה בתם שהרי רבי שמעון מודה לו אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי [3] דרבי יוסי נימוקו עמו [3] אבעיא להו שלשה ימים דקתני [4] לייעודי תורא או לייעודי גברא למאי נפקא מינה דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא אי אמרת לייעודי תורא מייעד ואי אמרת לייעודי גברא לא מייעד מימר אמר השתא הוא דקמסהדו בי מאי תא שמע [4] אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו [5] בפני בעלים ובפני בית דין העידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים בפני בעלים ושלא בפני בית דין אינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים [6] העידוהו שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדיות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה זוממת הרי כאן שתי עדיות והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שניה זוממת הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שלישית זוממת כולן חייבין ועל זה נאמר [3] ועשיתם לו כאשר זמם וגו' אי אמרת לייעודי תורא שפיר אלא

[6] ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו. כשנגח בג' ימים זה אחר זה, קירב נגיחותיו. שנגח ג' פעמים ביום אחד, לא כל שכן (תענית כא:) הוי מועד מקל וחומר (ב"ב כח:). נימוקו עמו. טעמי ראיותיו מצי לו בכל מקום, במסכת גיטין (מז.) מני שבחן של חכמים והו שבחו של ר' יוסי (ערובין יד:) מים וקו, דבר ישר וקו המסקולת (שם נא.) פירושו עמו לתת טעם לכל דבריו, שהיה מייצב את דבריו (גיטין שם) טעמו, שהיה מצי טעם לדבריו כל שעה (בכורות לז.).

רבינו חננאל

אמרו לו לר' מאיר זבה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה, קרבה ראיותיה טהורה. תורת הזב ג' ראיות, שני וזאת תהיה טומאתו בזובו, וטומאתו בזובו היא תלויה ואינה תלויה בימים. בזובו רד זוב מלמד שמטמ' בג' ראיות. ותורת הזבה בימים, שנ' ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים, ימים ב' רבים ג' ואם ראתה אשה כמה ראיות ביום אחד אינה זבה עד שתראה ג' ימים. וזהו שאמרו לר' מאיר זבה תוכיח, שאם קרבה ראיותיה ביום אחד אינה זבה, כך השור אם נגח ביום אחד כמה נגיחות אינו מועד. פי' וזאת תהיה טמאתו בזובו לימד כי טמאת הזב בראיות, וכת' וזאת למעוטי הזבה שאין טומאתה בראיות. ולא יתכן למעט מוזאת הזב מליטמא בימים ולומ' וזאת טומאתו בראיות ולא בימים, דקיימ' לן דכי ממעט קרא, מן הענין דמרבה כותיה ממעט. וזהו פירושו, מרבה טומאת הזב בראיות ביום אחד, ממעט טומאת הזבה אחד ביום אחד. ולא יתכן לפרש ולמעט ימים, דהוא מרבה ראיותיו שלזב שקובעין אותו לזיבה. אמ' רב נחמן הלכ' כר' יהודה במועד דאמ' איזהו מועד כל שהעידו עליו ג' ימים שהרי ר' יוסי מודה לו. והלכ' כר' מאיר בתם דאמ' איזהו תם שתינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח שהרי ר' יוסי מודה לה דר' יוסי נמקו עמו, פי' תורתו עמו, כלומ' תורתו גמרא ברורה מסורת בידו. **איבעיא להו שלשה ימים דקתני לייעודי תורא או לייעודי גברא.** למאי נפקא מינה, דאייתו תלת כיתי שהדי בחד יומא, ביום רביעי, ואשהידו דנגח האי תורא בחד בשבא, ובתרין בשבא אחרינא, ובלתלא בשבא תורא אחרינה. אי אמרת לייעודי תורא, אע"פ שהג' כיתות ביום רביעי העידו נעשה השור מועד וכל מה שיגח מכאן ולהבא נזק שלם משלם. אבל אי אמרת לייעודי גברא, בענן להיות זו העדות כעין התראה לו כדי להזהירו לשמור את שורו, יכול בעל השור לומ' שעד

מסורת הש"ס

א) תענית כא: ב"ב כח:, ב) [גיטין מז.], ג) [לקמן מא.], ד) ל"ל בפני ב"ד ובפני בעלים שנאמר והועד בנעליו וכו' מהכר"מ, ה) [מכלתא דזבים פרשה ה], ו) ס"ל רבעיתא, ז) ועיין מהכר"מ מ"ש בשם גליון עוד מירון אחר, ח) [ל"ל פ"ג רש"ש], ט) עי' מהכר"ש,

גליון הש"ם

גמ' אימא למעוטי זב מימים. עיין תוספת רשד"ש חלק י"ד סימן רלו ותוספת הרי"מ אלנקר סימן עו: תוס' ד"ה [בדף כג ע"ב] ולא ישמרנו כו' ועדיין שלו הוא. עיין זבחים דף עח ע"א תוס' ד"ה אפי': **בא"ד** שלו הוא עד לאחר בקילה. עי' יש"ש דמכילתין [פרק ג] סימן כ"ג בשה"ד:

מוסף רש"י

ריחק נגיחותיו. כשנגח בג' ימים זה אחר זה, קירב נגיחותיו. שנגח ג' פעמים ביום אחד, לא כל שכן (תענית כא:) הוי מועד מקל וחומר (ב"ב כח:). נימוקו עמו. טעמי ראיותיו מצי לו בכל מקום, במסכת גיטין (מז.) מני שבחן של חכמים והו שבחו של ר' יוסי (ערובין יד:) מים וקו, דבר ישר וקו המסקולת (שם נא.) פירושו עמו לתת טעם לכל דבריו, שהיה מייצב את דבריו (גיטין שם) טעמו, שהיה מצי טעם לדבריו כל שעה (בכורות לז.).

רבינו חננאל

אמרו לו לר' מאיר זבה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה, קרבה ראיותיה טהורה. תורת הזב ג' ראיות, שני וזאת תהיה טומאתו בזובו, וטומאתו בזובו היא תלויה ואינה תלויה בימים. בזובו רד זוב מלמד שמטמ' בג' ראיות. ותורת הזבה בימים, שנ' ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים, ימים ב' רבים ג' ואם ראתה אשה כמה ראיות ביום אחד אינה זבה עד שתראה ג' ימים. וזהו שאמרו לר' מאיר זבה תוכיח. שאם קרבה ראיותיה ביום אחד אינה זבה, כך השור אם נגח ביום אחד כמה נגיחות אינו מועד. פי' וזאת תהיה טמאתו בזובו לימד כי טמאת הזב בראיות, וכת' וזאת למעוטי הזבה שאין טומאתה בראיות. ולא יתכן למעט מוזאת הזב מליטמא בימים ולומ' וזאת טומאתו בראיות ולא בימים, דקיימ' לן דכי ממעט קרא, מן הענין דמרבה כותיה ממעט. וזהו פירושו, מרבה טומאת הזב בראיות ביום אחד, ממעט טומאת הזבה אחד ביום אחד. ולא יתכן לפרש ולמעט ימים, דהוא מרבה ראיותיו שלזב שקובעין אותו לזיבה. אמ' רב נחמן הלכ' כר' יהודה במועד דאמ' איזהו מועד כל שהעידו עליו ג' ימים שהרי ר' יוסי מודה לו. והלכ' כר' מאיר בתם דאמ' איזהו תם שתינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח שהרי ר' יוסי מודה לה דר' יוסי נמקו עמו, פי' תורתו עמו, כלומ' תורתו גמרא ברורה מסורת בידו. **איבעיא להו שלשה ימים דקתני לייעודי תורא או לייעודי גברא.** למאי נפקא מינה, דאייתו תלת כיתי שהדי בחד יומא, ביום רביעי, ואשהידו דנגח האי תורא בחד בשבא, ובתרין בשבא אחרינא, ובלתלא בשבא תורא אחרינה. אי אמרת לייעודי תורא, אע"פ שהג' כיתות ביום רביעי העידו נעשה השור מועד וכל מה שיגח מכאן ולהבא נזק שלם משלם. אבל אי אמרת לייעודי גברא, בענן להיות זו העדות כעין התראה לו כדי להזהירו לשמור את שורו, יכול בעל השור לומ' שעד

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"ב מהל' מחוסרי כפרה הלכה ז ז מ:

ע ב מיי' פ"ו מהלכות אסורי ביאה הלכה ז סמג עשין רמג:

עא ג מיי' פ"ו מהלכות נזקי ממון הל' ח:

עב ד מיי' שם הלכה כ ופ"ח מהל' סנהדרין הלכה יב:

עג ה מיי' פכ"א מהל' עדות הלכה מ:

תורה אור השלם

1. וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת זוֹבוֹ אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הוּא:

ויקרא טו ג

2. וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה: ויקרא טו לג

3. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט

רבינו חננאל (המשך)

עתה לא הוגד לי ששורי מנגח, מעכשיו אשמרנו. ונמצאו ג' הללו כאילו כת אחת הן שכולן ביום אחד באו, ועדין שור זה תם. ת"ש אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני ב"ד. העידו בו בפני בעלים שלא בפני ב"ד, בפני ב"ד שלא בפני בעלים, אינו מועד עד שיעידוהו בפני ב"ד ובפני בעלים. העידוהו ב' בראשונה ב' בשנייה ב' בשלישית, הרי ג' עדות והם עדות אחת להזמה. נמצאת כת אחת זוממת הרי כאן שתי עדיות הוא פטור והן פטורין כו'. פי' כגון דאתו תרי שהדי אשהידו בפני ב"ד ובפני בעלים דהדין תורא נגח תורא דראובן בחד בשבא במקום פלו', ואתו אחריני ואסהידו דבתרין בשבא נגח האי תורא תורא דשמעון במקום פלו', ואתו אחריני ואשהידו דבתלתא בשבא נגח תורא דלוי במקום פלו', נעשה השור מועד ומעכשיו כל מה שיגח משלם נזק שלם מן העלייה. נמצאת כת ראשונה זוממת, כגון שבאו עדים ואמרו לאלו העדים עמנו הייתם בההוא חד בשבא במקום פלו' רחוק מן המקום שהעידו כי ראו העדות באותו מקום יותר ממהלך יום, בעל השור פטור הוא מלשלם נזק שעדיין אין השור מועד, ונמצא שלא נגח אלא שתי נגיחות ועדיין תם הוא. והעדים פטורין מלשלם צד המועדות כי לאחר שתתקיים עדות ג' כיתות מתחייב במועדות. וכולן שמקצתן הוזמו ומקצתן לא הוזמו, כשם שפטורין מי שלא הוזמו כך פטורין משהוזמו, וזה דומה לב' עדים שהעידו והזם אחד מהן והאחר לא הוזם ששניהן פטורין, ולפיכך אמרה הברייתא והן עדות אחד להזמה, כלומ' אינן חייבין לשלם עד שיזומו שלשתן, ובענין הזה השנייה והשלישית. ואע"פ שהראשונה כשהוזמה פטורה מלשלם צד המועדות שבנגיחה רביעית, משלמת התמות שחייבתו לשלם לראובן עומדת, וכן דין השנייה וכן דין השלישית. אבל אם הוזמו אלו הג' כיתות כולן, משלמת הראשונה מה שחייבתו בעדותה לשלם לראובן, והשנייה משלמת מה שחייבתו לשלם לשמעו', והשלישית משלמת מה שחייבתו לשלם ללוי, ושלשתן משלמות, ומשלמות צד מועדות שבנגיחה רביעית. ועל זה נאמ' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. ופעמים שמשלמות גם צד התמות שברביעית, היכי דמי כגון שהודה בנגיחה רביעית וקיימ' לן פלגו נזקא קנסא ואין אדם משלם קנס על פי עצמו, וכיון שהיעידו הללו שהוא מועד נתחייב על עדותם. **השתא דייקינן** מיהא ממתניתא. אי אמרינן לייעודי תורא, משכחת לה כגון דאשהידו כחדא כולהו.

לימרו הנך קמאי בו'. הוא הדין דהו"מ למפרך מבתראי שלא ידעו בראשונים כיון שבאו בג' ימים אלא מקמאי פריך בפשיטות טפי:

לימרו הנך בתראי וכו'. מקמאי לא הו"מ למפרך דמוכח מילתא דלייעודי קאתו מדהמתינו עד נגיחה ג' וא"ת מאי קאמר מנא ידעינן דכל דקאי בבי דינא כו' לוקמא כגון שהיו אחרונים במעמד כשהעידו כת ראשונה וי"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כת שלישית תחלה דאי כשהעידו בסוף אם כן תקשה מקמאי דלמא לחיוביה פלגא נזקא קאתו דליכא הוכחה במה שהמתינו עד נגיחה שלישית דשמא לא היה להם פנאי לבא בג"ד להעיד אלא כשהמתינו עד כשהעידו כת שלישית אז מוכחא מלתא דלייעודי קאתו:

אלא דקמרמזי רמוזי. לפי הספרים דגרסי אלא משמע דבעי לאוקמי הכא נמי דקמרמזי רמוזי ויתא אפי' אי לייעודי גברא וכגון שבכל שלשה ימים בא אלו עם אלו וקמרמזי ולא ברמיזה כהיא דהניזקין דהתם מיירי ברמיזה גרועה דלאו מילתא היא א"נ דיני נפשות שאני וכל הנך שנויי בתראי אתו נמי לייעודי גברא:

במבירין בעל השור בו'. ואם תאמר אכתי מנו למימר לחיוביה פלגא נזקא קאתינן אקטן שבשוורים כדתנן בהמניח (לקמן דף לח:) גבי זה אומר קטן הזיק וי"ל דיכול לומר אחד מהם נאבד א"נ דנאבד אחד מהם (ב) אחר כל נגיחה (ג) וא"ת דכיון דאין מכירין את השור שמא אותו שנגח ראשונה לא זהו שנגח שניה ושלישית וי"ל כגון שלאחר שהעידו כולם ראוהו והכירוהו שהיה עושה כל הנגיחות ואם תאמר לייעודי גברא אין העדים שהעידו ביום ראשון יכולין לייעד אלא שחוששין שמא יגח ב' וג' (ד) ויכירו ומטעם זה יכולים נמי לומר לחייבו חצי נזק באנו כשיכירו ואפי' כי אמרינן לייעודי תורא דמצינו למימר דמיירי כשהכירוהו עד שנגח שלשה נגיחות ולאחר שלשה ימים כשבאו להעיד נתערב בין שוורים אחרים הדומים לו או שכחו מה שור היה ואין מכירין אותו בשעת העדות דהשתא ודאי לייעודי קאתו ואף על פי שאין מכירין אותו יצאת נ"ש כשיגח נגיחה רביעית כרבי אחא דאמר ברים המוכר פירות (ב"ב דף לג. ושם) בידוע שזה הרגו ומ"מ אותם (ה) שהכירו תחילה יכולים הם לומר לחייבו חצי נזק באנו כשיכירו לייעודי גברא נמי לא מצי אמר אלא שאשה שמא יגח שנים או שלשה ויכירוהו וי"ל דאי לחייבו ח"נ אתו לא היה להם להעיד כלל עד שיכירוהו אבל ולאי לייעודי אתו כי בין לייעודי תורא ובין לייעודי גברא צריכין להעיד קודם נגיחה רביעית דאין הבעלים מתחייבים עד שיודיעוהו תחילה ולכך צריכין למהר להעיד קודם הכרה וכן פר"ח דהך מתני' בין לייעודי תורא בין לייעודי גברא ובעיין לא אפשיט ותימה דלא משני שאין מכירין השור המנוגח אי נמי שנגח שור של הפקר או של כנעני או שהעידו שנגח שוורים של עצמו ואור"י דשמא אין העדאה מועלת אלא (ו) בפני חיוב ולכך לא מצי למימר שאין מכירים השור המנוגח דאי אין מכירים שמא הוי דכנעני או להפקר: **המשמה** בלבו של חבירו בו'. לא דמי לשור האלטדין (לקמן דף לט.) שהאדם נלחם עמו להורגו: אני אחרינ' ומשהדי, דהא איתבריר דהוו ידעי, וכיון דאיתזמו חשבינן להו ככת אחת. **רב אשי אמ' כגון שבאו רצופין,** וטע' חדא היא, מיהו אמ' לך רב אשי כיון דחזינן להו דאתו לבי דינא רצופין, אע"ג דלא חזינן להו דמרמזי, ככת אחת חשבינן להו. ולייעודי תורא ולייעודי גברא, חדא אורחא וחדא טעמ' לתרויהו. **רבינא אמ' במבירין בעל השור** והעידו ב' ביום ראשון

ו) עי' כרש"י ותוס' בקונית. ז) ראה תוד"ה אלא, ובד"ה במבירין שכ"ה לפי גרסת הר"ח, וכ"כ הרשב"ם. והראב"ד כתב דלא קאי אלא לייעודי תורא. ח) עי' בריש"ש סי' יד'.

אלא אי אמרת לייעודי גברא [ה] לימרו הנך קמאי אנן מי הוה ידעינן דבתר שלשה יומי אתו הני ומייעדי ליה אמר רב אשי אמריתה לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמר לי ולייעודי תורא מי ניחא ולימרו הנך בתראי אנן מנא ידעינן דכל דקאי בי דינא לאסהודי בתורא קאתו אנן לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן [ו] א דקמרמזי רמוזי רב אשי אמר ב כשבאו רצופים ג רבינא אמר ד במבירין בעל השור ואין מכירין את השור אלא היכי מייעדי ליה דאמרי תורא נגחנא אית לך בבקרך אבעי לך לנטורי לכוליה בקרא אבעיא להו המשמה כלבו של חבירו בחבירו מהו משמה ודאי פטור בעל כלב מאי מי אמרינן מצי א"ל אנא מאי עבידנא ליה או דלמא אמרינן ליה כיון דידעת בכלבך דמשמי ליה ומשתמי לא אבעי לך לאשהוייה אמר רבי זירא ת"ש ותם שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח הא נוגח חייב אמר אביי מי קתני נגח חייב דלמא הא נגח לא הוי תם ובההיא נגיחה לא מחייב ת"ש ה שיסה בו את הכלב שיסה בו נחש פטור מאי לאו פטור משמה וחייב בעל כלב לא אימא פטור אף משמה אמר רבא אם תמצי לומר ו המשמה כלבו של חבירו בחבירו חייב ז שישהו הוא בעצמו פטור מאי טעמא ח כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור א"ל רב פפא לרבא איתמר משמיה דריש לקיש כוותיך ט דאמר ריש לקיש שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת א"ל י אנא בההיא חיובי מחייבנא דאמרינן ליה כ כי אית לך רשותא לסגויי עלי לבעוטי בי לית לך רשותא: **מתני'** יא שור המזיק ברשות הניזק כיצד יב נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים משלם חצי נזק ברשות הניזק יג רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים יד חצי נזק אמר להם רבי טרפון ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם אמרו לו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק אמר להם טו אף אני לא

כגון ראובן ששיסה כלבו שלשמעון על עצמו והזיק הכלב ההוא את ראובן, פטור שמעון בעל הכלב. מאי טעמ', כל המשנה, כגון ראובן זה ששיסה הכלב ובא הכלב ושינה והזיקו פטור בעל הכלב. ואע"ג דרבא בבעיטא מהלכת ברבוצה מחייב, בהא פטור. וקיימ' לן שיסה בו כלב שיסה בו נחש, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

עין משפט נר מצוה

עד א ב ג מיי' פכ"ח מהלכות עדות הלכה ח:

עה ד ה מיי' פ"ב מהלכות מזקי ממון הלכה יט ועי' בהשגות ומב"מ סמג עשין סז טור ש"ע מ"מ סימן שלה:

עו ו מיי' שם הלכה כ סמג שם טור ש"ע מ"מ סי' שפט סעיף ב:

עז ז ח מיי' שם פ"ח הלכה ז ח סמג שם טושי"ע שם סעיף יח:

מוסף רש"י

שיסה. גירה (סנהדרין עו:). **ובעטה מהלכת ברבוצה פטורה.** ואע"ג דבכה"ר חייבת הכא פטורה, דכל המשנה כגון זו שרבצה בכה"ר ונפ אחר כו' (לעיל כ.). **שור המזיק ברשות הניזק כיצד.** דקמפרש לטולמו מועדין דפרק קמא וקמפרש נמי שור המזיק ברשות הניזק כיצד (לעיל סז.).

רבינו חננאל

אלא אי אמרת לייעודי גברא ולעולם לא הוי מועד עד שיעידו הללו ג' כיתות בשלשה ימים, לימרו הנך שהדי קמאי דאשאידו עליה דנגח בחד בשבא לתורא דראובן מי הוינן ידעי דלמחר וליום אחרינא אתו שהדי אחרני ומשהדי עליה דחשבת לן לתלתא כיתי כי חד לחיובינן, דייקינן מינה דלייעודי תורא הוא. ואמ' ליה רב כהנא לרב אשי, וי"א כי רב אשי הוא האמ', ולייעודי תורא מי ניחא, הכי איכא למימר נימרו קמאי א) מי ידעינן דכל דקאי בבי דינא לאשהודי להאי תורא אתא דחשבת לן כת אחת, אנן לחיוביה פלגו ניזקא קא אתינן, וכיון שהחזמו שילמנו צד תמות, אבל בצד מועדות לא הענו. הנה אפילו לייעודי תורא לא משכחת לה. אלא מאי אית לך למימר, דאיכא שהדי דחזו להו בהתקבצם בב"ד מרמזי רמוזי אהדדי, כלומ' זאת אומרת לכת האחרת הגישו העידו והנה אנחנו עוד מעידין אחריכן, דלא יכלי למימר לא הוינן ידעי דלאשהודי בהאי אתו. אפי' תימ' לייעודי גברא ב), שנדמנא להללו ג' כיתות, אחת שהעידה תמול והאחרת שהעידה שלשום ישיבה בב"ד כאחת עם הכת השלישית שבאה להעיד היום, ומרמזי אהדדי ואמ' אלו שתי הכיתות לכת השלישית העידו גם אתם כאשר היעדנו אנו, שנחשבין כולן עכשיו ככת אחת, ואינן יכולין לומ' מי הוינן ידעין דלמחר וליומא אחרא אתו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לימרו וכו' פלגא נזקא אתינן ואין עליו: (ב) תוס' ד"ה במכירין וכו' דנאבד אחד מהם (אחר כל נגיחה) תא"מ וי"ב ס"א אחר כל הנגיחות: (ג) **בא"ד** שמא יגח שנים ושלישית ויכירוהו ומעטם זה וכו' נאנו כשיכירוהו כל"ל וכן לקמן:

גליון הש"ם

גמרא לימרו הנך קמאי. עיין ב"ב דף נו ע"ב תוספות ד"ה משלשין: **שם** כי אית לך רשותא בו'. עיין לקמן דף כז ע"ב תוספות ד"ה אמאי פטור:

רבינו חננאל (המשך)

כי ראינו שור שפירש מן השורים שלפלו' ונגח שורו שלראובן, מזהיירין אותו ב"ד לשמור כל בקריו. והעידו אחרים כי ביום שני ראינו שור שפירש מבקרו שלפלו' ונגח ביום שני שורו שלשמעון, והעידו אחרים כי פירש שור מן השורים שלפלו' ונגח ביום שלישי שורו שללוי. ונדדמן להן לאלו ג' כיתות שראו בבת אחד אחד מן השורים שהעידו על בעליהן כי ראו בכלל בקרו שור נגח, ואמרו הכת הראשונה שזהו השור שהעדנו על בעליו ביום ראשון, והעידה הכת השנייה כמוה והשלישית כמוהו. נמצאו ג' כיתות בעדות בעלין ובעדות אחת לגבי השור. וכי היכי דאיכא למימר מיהא מתניתא לייעודי תורא הם, הכי איכא למימר לייעודי גברא, ובעיא לא איפשיטא ג). **ועוד דברים הללו שפירשנו,** מבוארין למבינים בפ' שור שנגח ד' וה' שוורים. **איבעיא להו המשמה כלבו שלחבירו באחר והזיקו מאי.** משמה ודאי פטור בעל הכלב חייב אי לא, ולא איפשיטא. **ת"ש שיסה בו כלב שיסה בו נחש פטור.** אוקימנא פטור אף משמה. אמר רבא אם תימצא לומ' המשמה כלבו שלחבירו בחבירו חייב בעל הכלב, שיסהו בעצמו פטור. פי'

מסורת הש"ם

א) [סנהדרין פו:], ב) [לקמן מח.], ג) לעיל כג: [וש"נ], ד) [לעיל כ.], ה) לעיל כ. לקמן לב., ו) לעיל עח., ז) [לעיל יד. וש"נ], ח) [לעיל טו:], ט) [נפסח"מ לא גרס אף], י) [ל"ל דהנמנקין פו:], כ) [וע' תוספות סנהדרין פו: ד"ה קמ"ל], ל) הוא גליון. רש"ל, מ) ל"ל שהעידו. מהר"מ, נ) ל"ל בנני,

---

ס) [סנהדרין פו:], ע) [לקמן מח.], פ) לעיל כג: [וש"נ], צ) לעיל כ.], ק) לעיל כ. לקמן לב., ר) לעיל עח., ש) [לעיל יד. וש"נ], ת) [לעיל טו:], א) [נפסח"מ לא גרס אף], ב) [ל"ל דהנמנקין פו:], ג) [וע' תוספות סנהדרין פו: ד"ה קמ"ל], ד) הוא גליון. רש"ל, ה) ל"ל שהעידו. מהר"מ, ו) ל"ל בנני,

לא אדון קרן מקרן. כדאמרן לעיל אלא קרן מרגל מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: **דיו לבא מן הדין להיות כנדון.** לסוף סוף אי לאו קרן ברה"ר לא משתכחת לד [1] ק"ו: **גמ' והא דיו דאורייתא הוא דתניא.** גבי י"ג מדות בתורת כהנים מדין ק"ו וכו': **היכא דמפריך.** ומתניתין אי דרשת דיו מיפרך ק"ו כוליה ולא גמרת בה מידי כדמפרשינן דהתם שבעה דשכינה כו': **הכא אלי נזק לפיכ.** ומשמע נמי מרשות הניזק ואי דרשת דיו ואוקמת ליה ברשות הניזק אחלי נזק לא אגמרינן ק"ו מידי: **ור"ט ההוא דאפגר.** לאשמועינן דדרשינן דיו הוא דאתא דאי לא כתיב הכי הוה מוקמינן ליה אמרבסר: **דאפי' בעלמא דרשינן דיו.** ומייתינא דקרא גמרינן ליה: **קרי בזב מניין.** קריו של זב מניין שתהא הטיפה מטמא במגע ובמשא כטיפה של זב דקי"ל במסכת נדה (דף נה.) שמטמא במשא וקרי לא דמי לזב כדאמר בפרק בנות כותים (שם דף לה:) זב דומה לנובן בילה המוחזת קרי דומה לנובן בילה שאינה מוחזת: **ומה.** רוק שהוא טהור באדם טהור הוי טמא ומטמא במשא באדם טמא כגון זב כדכתיב [2] וכי ירוק הזב בטהור דמשמע במה שביד הטהור כדדרשינן במסכת נדה (דף נה:) דהיינו משא וכתיב [3] וכבס בגדיו כו' קרי שטמא בטהור הטיפה מטמא במגע כדכתיב [4] וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו' ואדם נמי מטמא במגע כדכתיב [5] או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע וגו' ודרשינן במסכת נדה בפרק יוצא דופן (דף מג:) מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע ת"ל או איש אינו דין שיהא טמא בזב: **וקמייפי לה בין למגע בין למשא.** כי רוק: **ואמאי נימא ק"ו אייפי מגע ודיו אפיק משא.** דהא קרי של טהור אינו מטמא במשא: **מידי ונא ד"א כתיב.** מקרה לילה כתיב בין בטמא בין בטהור משמע הלכך למגע לא אצטריך ק"ו: **ומאן תנא דשמעת ליה כו'.** דקאמר דמהאי ק"ו מפיק מגע ומשא מני לא ר"א ולא רבי יהושע: **למעלה מהן.** משלשה אבות הטומאות דשרץ ושכבת זרע וטמא מת דקתני לעיל מהך מתני' במסכת כלים ואינם מטמאין אלא במגע: זובו

לא אדון קרן מקרן אני אדון קרן מרגל ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר החמיר בקרן מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הניזק אינו דין שנחמיר בקרן אמרו לו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק: **גמ' ור"ט לית ליה דיו והא דיו דאורייתא הוא** [6] דתניא מדין ק"ו כיצד [1] ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון [3] כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו התם שבעה דשכינה לא כתיבי אתא ק"ו אייתי ארבסר אתא דיו אפיק שבעה ואוקי שבעה אבל הכא חצי נזק כתיב ואתא ק"ו ואייתי חצי נזק אחרינא ונעשה נזק שלם אי דרשת דיו אפריך ליה ק"ו ורבנן שבעה דשכינה כתיבי תסגר שבעת ימים ור"ט ההוא תסגר דדרשינן דיו הוא ורבנן כתיב קרא אחרינא [2] ותסגר מרים ור"ט ההוא דאפי' בעלמא דרשינן דיו ולא תאמר הכא משום כבודו של משה אבל בעלמא לא קמ"ל א"ל רב פפא לאביי והא האי תנא דלא דריש דיו ואע"ג דלא מפריך ק"ו דתניא קרי בזב מניין ודין הוא מה טהור בטהור טמא בטמא טמא בטהור אינו דין שיהא טמא בטמא וקא מייתי לה בין למגע בין למשא ואמאי נימא אהני ק"ו למגע אהני דיו לאפוקי משא וכי תימא למגע לא אצטריך ק"ו דלא גרע מגברא טהור איצטריך סד"א [3] מקרה לילה כתיב מי שקריו גורם לו יצא זה שאין קריו גורם לו אלא דבר אחר גרם לו קמ"ל מידי ולא ד"א כתיב ומאן תנא דשמעת ליה דאמר שכבת זרע של זב מטמא במשא לא ר"א ולא רבי יהושע [4] דתנן [5] שכבת זרע של זב מטמא במגע ואין מטמא במשא דברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר [6] אף מטמא במשא [7] לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם אלא שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה הא לאו הכי לא אלא האי תנא הוא דתנן [1] למעלה מהן זובו

מידי ולא ד"א כתיב. תימה דימא דאהני ק"ו למגע ומשא לטומאה גופיה ואהני דיו לומר דלא מטמא אדם לטמא בגדים ובריש מסכת כלים ובסוף מסכת זבים משמע דש"ז של זב מטמא אדם לטמא בגדים וכ"ת לא שייך דיו לאחלק בטומאה שלא מצינו שום דבר שמטמא במשא שלא יטמא אדם לטמא בגדים הא לעיל (דף יח:) אמרינן כי האי גוונא לר"ט אהני ק"ו לנ"ש ואהני דיו למגופו ואע"פ שלא מצינו נ"ש מגופו וכן לקמן גבי מפץ אומר אהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לטומאת ז' ואע"פ דלא מצינו דבר הנוגע במת שלא יטמא ז' ושמא יש לנו לאחלק דנ"ש ומגופו שני דברים הן ואין זה לאחלאין וכן לקמן יש דברים הנוגעים במת שאין להן טומאת ז' ואין נעשים אב הטומאה כגון אוכלין ומשקין וכלי חרס אבל הכא כיון שיש בו טומאת משא אי אפשר להיות לאחלאין וכן בפ"ק דפסחים (דף יח: ושם) יליפינן משקין הבאין מחמת שרץ ממשקין הבאין מחמת כלי ולא אמר דיו שיהיו שנייס כמותם דלא מצינו דבר הנוגע בשרץ שלא יהא ראשון ות"ת ולימא דאהני ק"ו למגע לטמא אדם לטמא בגדים כרוקו ואהני דיו לאפוקי ממשא וי"ל הא נמי הוי לאחלאין דלא אשכחן מידי שמגעו מטמא אדם לטמא בגדים שלא יטמא במשא ואדרבה אשכחן מרכב ברים מסכת כלים שמגעו מטמא אדם ולא לטמא בגדים ומשאו מטמא אדם לטמא בגדים ות"ת ולימא אהני ק"ו למשא ואהני דיו לאפוקי מגעו שלא יטמא אדם לאודיה ולא לטמא בגדים שיהא דיו כמרכב הא נמי ליתא ולאו פירכא היא דמשא דלא כתיב ביה כלל יליפינן מק"ו ומגע דכתיב ביה לא נציא לכל דין מגע רוק מק"ו: **אלא האי תנא הוא.** והני תנאי דאייתי פרק בתרא דזיר (דף סו.) ותנא דמתני' דתתם קסברי ש"ז של זב מטמא במשא לא שייך לאתויי כלל הכא דתתם כולהו סברי דוקא קרוב לראייה זיבה מעת לעת או יומו מטמא ש"ז והכא בעי לאתויי תנא שיטמא במשא כל ז' בק"ו מרוקו ות"ת בפרק בנות כותים (נדה דף לד:) דקבעי רב יוסף ראייה לאשונה של מצורע מהו שתטמא במשא כו' ואמאי לא פשיט דמטמא במשא מק"ו מרוקו דטהור בטהור כמו קרי של זב דהכא וי"ל דבעיין דתתם לאו אליבא דרבי טרפון אלא אליבא דרבנן דאית להו דיו היכא דמפריך קל וחומר:

אני לא אדון קרן מקרן. לדבריהם קאמר להו דלדידיה לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו ות"ת מה לשן ורגל שכן הזיקן מלוי תאמר בקרן שאין הזיקו מלוי כ"כ דבחזקת שימור קיימי למ"ד פלגא נזקא קנסא [6] ואין לומר מרשות לרשות גמרינן ומה לה"ר שהקיל בה לענין שן ורגל החמיר בה לענין קרן רשות הניזק לא כל שכן דמ"מ שייך למפרך שפיר כדמשמע לקמן דבעי למילף כופר אלא בתם בחצר הניזק מנזקין דרגל ופריך מה לנזקי דרגל שכן ישנן בתם וי"ל דלאו פירכא היא דאין חומרא זו מועלת לחייבו בה"ר וה"ר דיינינן ק"ו ומה שן ורגל שאין חומרות מועילות לחייבו בה"ר (א) נ"ש כו' [7] ובפ"ק דזבחים (דף י.) גבי שוחט לשמה לזרוק דמה אלא לשמה דפסול מק"ו דשוחט חוץ לזמנו דכשר ופריך מה לחוץ לזמנו שכן כרת אע"פ שאין חומרא זו מועלת [6] לחוץ לזמנו לפסול חומרא שהחמירה תורה שאני דכיון שהחמירה תורה חומרא זו החמירה חומרא אחרת וא"ת והיכי קאמרי רבנן דיו כל ק"ו כך הוא דבשביל חומרא אחריתי קטנה שיש בזה מה שאין בזה יש ליתן בחמור כל החומרות שבכל וי"ל כיון שהחומרא מעין הדין שאנו באין ללמוד שייך לומר דיו שפיר וא"ת בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה:) אמר ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה שהיא דוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שתהא מת מצוה דוחה אותה והשתא נימא כמו שאינה דוחה את העבודה אלא בשב ואל תעשה כך אל תדחה שבת אלא בשב ואל תעשה וי"ל כיון דגוף העבודה נדחית מפני קבורת מת מצוה אין לנו לומר שתהא [8] חמורה ממנה בשוס מקום:

ק"ו לשכינה י"ד יום. אור"ת משום דאמרינן [9] בהמפלת (נדה דף לא.) שהאב ואם נותנין בו כל אחד ה' דברים והקב"ה נותן בו י' דברים וי"מ דנקט י"ד יום כנגד שני הסגרות דאין הסגר פחות מז' ימים וכן מוכח בתוספתא דמסכת אבות [10]:

והא האי תנא דלא דריש דיו. וכולהו מילתא ותימה דבפרק השולח (ב"מ דף לה.) פריך הניחא למאן דאית ליה דיו אלא למאן דלית ליה דיו מאי איכא למימר ואף על גב דהתם לא מפריך קל וחומר ויש לומר דפריך למאי דס"ד מעיקרא להכי אמורלאי:

עה א מיי' פ"ח מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יד:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: במדבר יב יד
2. וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם: במדבר יב טו
3. כִּי יִהְיֶה בָךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: דברים כג יא

מוסף רש"י

מדין קל וחומר כיצד. מגין שהטומאה ניתנה לזרקן ק"ו (זבחים סט:) ברש"י תוס' כהנים מגיה ר' ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות הטומאה נדרשת בהן מק"ו ומגזרה שוה ומבנין אב כו' והלל מפרש לה חדא חדא מק"ו כילפ. באיזה ענין אנו דורשין דבר מדבר ע"י ק"ו (רשב"ם ב"ב קיא.). **הלא תכלם.** לשון מימה הוא ולשון ק"ו (זבחים סט:). **דיו לבא** מן הדין להיות כנדון. לפיכך אף בזמיפתי תסגר שבעת ימים (במדבר יב יד). הכמוב למדך שאינך רשאי להטיל על הבא מן הדין יותר מן הנידון, דכתיב תסגר שבעת ימים (זבחים סט:) כלומר לא לתחמיר במחמור מבקל, הוא"ל וכא ללמוד מן הקל, אלא דיו ללמד שיהא כמלמד, כלומר דיו לבא מן הדין כו' (רשב"ם ב"ב שם). **כי לית ליה** דיו היכא דמפריך ק"ו. כגון אי הוה אמרינן דיו ללא משלם אלא פלגא, מאי אהני לן ק"ו, הא מקבא נמי אמעינן שבכולה הניחן לא נגע, דהא בקבא דנגיחתם לא כתיב רשות הרבים (לעיל יח:). **לפי שאי אפשר.** לראות שכבת זרע הבאה מן הזב אלא טיפת לחלוחי זיבה (נדה כב.).

רבינו חננאל (המשך)

טהור, טהור. הנה רוקו שלכל אדם שהוא טהור רוקו טהור אבל רוקו שלזב טמא, קרי שהוא טמא בכל אדם טהור, אינו [דין] שיהא טמא אפי' בזב. והעמיד קיריו שלזב כזובו שטמטא אפי' במשא, והיה לו לדרוש לדון דיו לקיריו שלזב להיות כקיריו שלטהור, מה זה קיריו שלטהור מטמא במגע ולא במשא, אף זה שלזב כך. וכיון שלא דרש כך, ש"מ דלא דריש דיו, ואע"ג דלא מיפריך ק"ו. ואוקימנא דלמגע לא איצטריך ק"ו דלא גרע מן גברא טהור, דהוא בעל קרי, דמטמא במגע. ואע"ג דאמרי' איצטריך ק"ו למגע, כבר נדחה האי סברא, דאיתקשה מאן דאית ליה האי סברא ומייתי לה מדבר אחר. אקשי' עליה מידי דבר אחר כת', ועמדה הברייתא דלמגע לא צריך ק"ו, ולא גרע מגברא טהור. וכי איצטריך ק"ו לאיתויי קיריו שלזב לטמא במשא, ואי דריש דיו למעוטי מלטמא במשא איפריך ק"ו, ומשום האי לא דריש הא דיו, דסבר לה כר' טרפון. **ומאן האי תנא דשמעת דיו דאמר שכבת זרעו שלזב מטמא במגע ובמשא, לא ר' אליעזי ולא ר' יהושע, דתניא שכבת זרעו שלזב כו'.** ואפי' ר' יהושע דמטמא אינו מטמא אלא בימים שרואה בהן הזוב דחייש לצחצוחי זיבה. אבל זב בימי סיפרו, דליכא למיחש משום צחצוחי זיבה, לא.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי וכו' שאין חומרות מועילות לחייבו בה"ר מועילות ברשות הניזק לחייב (קרן) נ"ש כו':

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אני וכו' בבה"ד חמורה ממנה בשום מקום. עיין יבמות דף ז ע"א תוס' ד"ה ומה עבודה ומבהכ"מ פ"ח שם:

רבינו חננאל

מתני'. שור המזיק ברשות הניזק כיצד נגח וכו'. ור' טרפון לא דרש דיו, והא דיו דאורייתא היא דתניא מדין ק"ו כיצד ואביה ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, ק"ו לשכינה י"ד. אשכחן נמי בשחיטת קדשים פ' חטאת העוף בסופו, ולר' מאיר לית ליה דיו והא דיו דאורייתא הוא דכתי' ויאמר י"י אל משה ואביה ירק כו'. ואמרי', לעולם אית לר' טרפון נמי דיו היכא דלא מיפרך ק"ו, כגון נזיפת ד' שאין כתיב אפי' ד' ובא בק"ו מאביה שיש לו ז' והוא קל, דין הוא להיות לשכינה שהיא חמורה ממנו י"ד. יבא דין דיו לבא מן הדין להיות כנדון והוציא ז' מי"ד, נשארו ד', אהני ק"ו ללמד ד' לשכינה, כי האי גונא אית ליה לר' טרפון דיו. אבל היכא דמפריך ק"ו לגמרי לא דריש. ואיך מפריך הכא ק"ו, דדרשינן הכא מה מקום שהיקל על הרגל ברשות הרבים שהיא פטורה החמיר בקרן, שנ' וחצו את כספו, לא שנא רשות הרבים ולא שנא חצר הניזק לא, דלא גרעא רשות הניזק מרשות הרבים. מקום שהחמיר על הרגל ברשות הרבי' נזק שלם, אינו דין שנחמיר על הקרן ברשות הניזק נזק שלם. ואם תאמ' דיו לקרן ברשו' הניזק להיות כקרן ברשו' הרבי' חצי נזק, איפריך ק"ו, וחזר הדין לתחילתו, דהוא מקודם שנדין ק"ו אוקימ' חצי נזק דקרא אפי' ברשו' הניזק, דלא גרע מרשו' הרבי'. וראינו לרבותינו הגאונים פי' כך, ומה הרגל שהיא קלה ברשו' הרבים ושאינה חייבת נזק שלם חייבת ברשו' הרבי' חצי נזק צרורות א), ודכותה הקרן ברשו' הרבי' נזק שלם וממילא למידין קרן מקרן ב). ואמרו לו דיו לקרן ברשו' הניזק להיותו כקרן ברשו' הרבי', חצי נזק צרורות. כשם שהקרן ברשו' הרבי' חצי נזק כך ברשו' הניזק חצי נזק. ואיכא על האי פירושא פירכא. **ואקשי'** וליכא תנא דלא דריש דיו ואע"ג דלא מפריך ק"ו, והתניא קרויו בזב מנא לן דטמא, ודין הוא טהור בטהור, והוא הרוק שלכל אדם שהוא טהור וגם רוקו טהור, בזב טמא שנ' וכי ירוק הזב וכו'. טמא בטהור, והוא הקרי, אינו דין שיהא טמא באדם

(א) לפי רווח של התיבות המתוקות שבכתי"ש, ולפי הבנת הענין כאן, ניכר יש חסרון בדברי הר"ש, וחע"ד. ב) כאן נראה רווח כמו שויה בכתי"ש, עד 'דיו' לקרן, וחע"ד.

מפץ במת כו'. הא דאמרינן בכל דוכתין (גדה מט. סוכה כ.) כל המטמא מדרס מטמא טומאת מת מהכא נפקא:

ומה פכין קטנים שטהורין בזב. שאין יכול ליגע בהם בתוכם מפני שפיהם לר ובהיסט נמי לא מטמא כדפירש בקונטרס מה שבא לכלל מגע בא לכלל היסט ושאין בא לכלל מגע כו' ואע"פ שראוי לנגיעת שער הזב לא מטמא (א) משום דבעינן ראוי לנגיעת בשר דטומאת שער נפקא לן מבשר הזב ות"ת דבפרק קמא דנדה (דף ה:) אמרינן דכלי חרס המוקף למיד פתיל הניצול באהל המת אין ניצול במעמד לעת שבנדה ובהמזקין (גיטין דף פא:) נמי פריך בסופו וניחוש שמא תסיטם אשתו נדה אלמא משמע דמטמא בהיסט אע"ג דאין בא לכלל מגע ואורי"ת דלמיד פתיל בא לכלל מגע משבינן ליה מפני שעומד להפתח ואע"ג דגבי קוליא נבילה אמר בהעור והרוטב (חולין דף קכו:) דמחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי ואע"ג שחשב עליה לנוקבה אין מטמא במשא דהתם שתמא אין עומדת לנקיבה אלא ע"י מחשבתו אבל למיד פתיל שתמו עומד להפתח וא"ת מה לפכין קטנים שכן מטמא מאוירן [א] שיכול לתלות שער של מת בפיהן ובסמוך נמי דייקינן ק"ו מפכין קטנים דמטמא בשרץ ואם כן בבעדשה נמי יכול ליכנס בפיו וי"ל כלי עץ יוכיחו מה לשאר כלים שכן נעשין אב הטומאה תאמר במפץ כו' פכין קטנים יוכיחו וא"ת מפכין גדולים מלי גמר דלא מטמא מדרס כדנפקא לן בפרק ר' עקיבא (שבת פד: ושם) דכלי חרס אין מטמא מדרס ומטמא טומאת מת ושמא ניחא ליה למינקט פכין קטנים שטהורין מכל טומאת זב:

שטהורין בזב. תימה מנ"ל אלא יטמא במעיינות הזב נהי דבשער הזב לא מטמא הג"מ בשער שמבשר הזב גופיה נפקא לן טומאת שער הלבן בעינן ראוי לנגיעת בשר אבל רוקן דכתיב ביה בהליא וכי ירוק הזב בטהור פשיטא דלא בעינן ביה ראוי לנגיעת בשר:

מפץ שמטמא בזב כו'. וא"ת כלי חרס המוקף למיד פתיל יוכיח שמטמא בזב בהיסט כדפ"ל וטהור במת ואומר ר"ת דלא שייך למימר יוכיח מלמיד פתיל שהרי כענין שמטמא בזב היה מטמא במת דמה שמטמא בהיסט זהו משום דהוי כמו שהזב נגע בתוכו כדאמרינן (מ"ק פרשה מעורע) אי זהו מגע שהוא כגולו הוי אומר זה הסיטו ובמת נמי אם היה כזית מן המת בתוכו היה טמא: **וקמייתי ליה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה.** תימה דמה טומאת שבעה שייכא ביה דלית ליה טהרה במקוה כדאמרינן בפרק ר' עקיבא (שבת דף פד:) ואין לומר דין טומאת שבעה קאמר כלומר שנעשה אב הטומאה כדין דבר שמטמא טומאת שבעה הא כיון דלית ליה טהרה במקוה [ב] אין נעשה אב הטומאה כדמוכח בסוף עירובין (דף קד:) וי"ל דהאי ק"ו נמי מהני לפשוטי כלי עץ המיוחדים למדרס שטמא במת ומייתי להו לטומאת שבעה א"נ הכרייתא מיירי בכל המפלים בין מפץ של עץ שיש לו טהרה במקוה בין מפץ של שיפה וגמי ובמסכת שבת (דף פד.) פריך ממפץ של שיפה וגמי והכא פריך ממפץ של עץ: **ש"מ מופנה משני צדדין.** תימה למה לי גז"ש כיון דלתיתקש מת לשכבת זרע וש"ז לשרץ דבכל התורה כולה למדין למד מן הלמד חוץ מן הקדשים (ג) וי"ל דעל כרחך נלוז לכל מילי גמרי מהדדי לא מהיקישא ולא מגזירה שוה דלתשכחן בריש פרק שני דחולין (דף לו:) גבי הכשר דחד לטומאת מת וחד לטומאת שרץ ולריכא ומדאלטריך ג"ש הוא דשמעינן דלכל מילי לא גמירי מהדדי כי אם לגבי הך דהכא ובסוף פרק במה אשה (שבת דף סד.) לרבות דבר הבא מזוג הסוס ומזוג הפרה שעיון אחד הם לטומאת בשביהם וכן ידות הכלים והאוכלים דילפינן בהעור והרוטב (חולין דף קיח.) לא מצלינן תרי קראי למת ולשרץ: **אמר קרא** וכבסתם בגדיכם. וא"ת ולילף מק"ו כדמעיקרא וי"ל דאטומאה דכתיב בהליא משמע ליה קרא והשתא דילפינן מת בגזירה שוה אע"ג דשרץ גופיה גמרינן מקל וחומר ככתוב בהליא חשיב ליה:

[א] זובו של זב. [2]ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו [3]ודם הנדה מטמאין בין במגע בין במשא ודלמא ה"נ לפי שא"א בלא צחצוחי זיבה א"כ לתנייה גבי זובו מ"ש דקתני לה גבי רוקו אלא משום דאתי מרוקו א"ל רב אחא מדפתי לרבינא והא האי תנא לא דריש דיו ואע"ג דלא מפריך ק"ו [ד]דתניא [ה]מפץ במת מניין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורים בזב מטמא במת מפץ שמטמא בזב אינו דין שיטמא במת וקמייתי לה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה ואמאי אימא אהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי טומאת שבעה א"ל כבר רמא ניהליה ר"נ בר זכריה לאביי וא"ל אביי תנא ממפץ בשרץ מייתי לה וה"ק [ה]מפץ בשרץ מניין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורים בזב טמאין בשרץ מפץ שטמא בזב אינו דין שיהא טמא בשרץ אלא מפץ במת מניין נאמר [1]בגד ועור בשרץ ונאמר [2]בגד ועור במת מה בגד ועור האמור בשרץ מפץ טמא בו אף בגד ועור האמור במת מפץ טמא בו [3]מופנה דאי לא מופנה איכא למפרך מה לשרץ שכן מטמא בבעדשה תאמר במת שאין מטמא בבעדשה אלא בכזית לאיי אפנויי מופנה מכדי שרץ אתקש לשכבת זרע דכתיב [3]או איש אשר תצא וגו' וסמיך ליה [4]או איש אשר יגע בכל שרץ וכתיב ביה בשכבת זרע [5]וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע בגד ועור דכתב רחמנא בשרץ למה לי ש"מ לאפנויי ואכתי מופנה מצד אחד הוא הניחא למ"ד [3]מופנה מצד אחד למידין ואין משיבין שפיר אלא למ"ד [7]למידין ומשיבין מאי איכא למימר דמת נמי אפנויי מופנה מכדי מת אתקש לשכבת זרע דכתיב [3]והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו וגו' וכתיב ביה בשכבת זרע וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע בגד ועור דכתב רחמנא במת למה לי ש"מ לאפנויי והוי מופנה משני צדדין הניחא למ"ד [8]דון מינה ואוקי באתרא אלא למ"ד דון מינה ומינה מאי איכא למימר אמר רבא אמר קרא [6]וכבסתם בגדיכם ביום השביעי [9]כל טמאות שאתם מטמאין במת לא יהו פחותין משבעה ותהא שן ורגל חייב ברשות הרבים מקל וחומר ומה קרן שברשות הניזק אינו משלם אלא חצי נזק ברשות הרבים חייבת שן ורגל שברשות הניזק משלם נזק שלם אינו דין שברה"ר חייב אמר קרא [7]ובער בשדה אחר [9]ולא ברה"ר

זובו של זב כו'. וכולהו הכי מפרש בפ' דם הנדה (נדה דף נה:) דמטמאו במשא: **ת"ל לפני.** ש"ז גבי זוב: **דאפיה מרוקו.** כדגמרינן לעיל [ע"ש] מה טהור בטהור כו': **מפץ במה מניין.** שמטמא לפי שנאמר במת גבי מדין וכל בגד וכל כלי עור וגו' (במדבר לא) וזה אינו לא בכלל בגד ולא בכלל עור ולא בכלל כלי עץ מניין שאפי' הוא מטמא באהל המת: **פכין קטנים שהורים בזב.** בכל טומאותיו דכלי חרס אין מטמא אלא מאוירו ומתוך שפיו שלו לר אין יכול להכניס אצבעו לתוכו ולמדרס נמי לא חזי והיסטו נמי להכי אפקיה רחמנא להיסטו כלי חרס בזב בלשון מגע דלכתיב (ויקרא טו) [ו](וכל כלי) חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהיסטו למימר דכל שאינו ראוי לטמא במגעו אינו מטמא בהסיטו: **מטמא באהל המת.** דכתיב [ז](שם יא) וכל כלי פתוח וגו' ואי זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס וכתיב טמא הוא ואפי' פיו לר הרי הוא ראוי להאהיל עליו: **מפץ שמטמא בזב.** שראוי למשכב וכתיב המשכב אשר ישכב וגו' (שם טו): **וקמייתי ליה.** מפץ שיהא טמא במת ז' ימים כשאר כלים שבאהל המת: **ליהני דיו למעוטי מטומאת שבעה.** דהא זב לא מטמא ליה במשכבו אלא טומאת ערב: **תנא ממפץ בשרץ מייתי ליה.** מפץ במת וגג"ש כדלקמן גאמר בגד ועור כו' ולאו בק"ו מזב דכתמרת והך משנה ה"ק מפץ בשרץ תנא ליה. ואית דגרסי תנא מפץ בשרץ מייתי כלומר והאי תנא מפץ בשרץ הוא דמייתי בק"ו מזב ולטומאת ערב ולא מפץ במת: **טמא בשרץ.** דשרץ מטמא בבעדשה ולאו הוא ליכנס בפי פך קטן: **הניחא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא.** איכא למימר דלא איצטריכא בגד ועור דמת אלא לאפנויי דגמרינן לה מש"ז לקבולי טומאת מת ומוקמינן טומאת מת באתרא מה בשאר כלים טומאת שבעה אף גבי מפץ טומאת ז': **אלא למ"ד דון מינה ומינה.** דמילתא דילפינן ליה ממילתא אחריתי לכל מילי דייקינן ליה מינה מפץ במת לטומאת שבעה מנלן [ח](השתא בגד ועור דמת איצטריך) דאי [ט][משרץ הוה גמרי] אמינא טומאת ערב הוא דאית ליה: **וכבסתם בגדיכם וגו'.** וגזירת הכתוב הוא דלא אמרינן ביה דון מינה ומינה: חלי

מסורת הש"ס

[ו] שבת פד., [ז] שבת סד., [ח] נדה דף נה:) דמטמאו במשא: [ט] [ע"ש] מה טהור בטהור כו' [ד] [ע"ש] גבי זוב [ה] [ע"ש] יבמות עח: וש"נ), [ו] [לעיל כא.], [ז] [ל"ל וכלי], [ח] [נ"ל במדבר יט], [ט] רש"ל מ"ז ועי' רש"ל, [י] [רש"ל], [כ] כמ"ל: מסרת גמר הוה, [ל] [כתוספתא שבועות י. זבחים מט.],

תורה אור השלם

1. וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק כָּל כְּלִי אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְטָהֵר: ויקרא יא לב
2. וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל כְּלִי עֵץ תִּתְחַטָּאוּ: במדבר לא כ
3. אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טְמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע: ויקרא כב ד
4. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ: ויקרא כב ה
5. וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע וְרֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו יז
6. וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה: במדבר לא כד
7. כִּי יִבְעַר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומה וכו' לא מטמא כדפי' בקונטרס [במס' שבת]:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וקמייתי כו' אין נעשה אב הטומאה. עי' פסחים דף ח ע"א תוספות ד"ה רבינא:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ומה כו' (שיכול לתלות שער של מת בפיהן) תא"מ (ועיין בהגהות רש"ש):

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

רבינו חננאל

עט א מיי' פ"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יב סמג עשין רמא רמב:
פ ב מיי' שם הלכה יד:
פא ג מיי' שם הל' מ:
פב ד ה מיי' פ"א מהל' כלים הלכה יג ופכ"ג הלכה ח:
פג ו מיי' פ"ה מהלכות טומאת מת הלכה ח סמג עשין רלא:

רבינו חננאל

אלא האי תנא הוא. דתנן למעלה מהן זובו שלזב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו ודם נידה, שמטמאין במגע ובמשא. דדייקינן משום דאתנייא גבי רוקו ולא קתני ליה גבי זובו, ש"מ דמרוקו מרבה ומייתי ליה, וקתני בין במגע בין במשא. **אמר ליה** ר' אחא מדפתי לרבינא והא האי תנא דלא דריש דיו אע"ג דלא מפריך ק"ו, דתניא מפץ במת מניין, ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורין בזב טמאין במת, מפץ שמטמא בזב דין הוא שיהא טמא במת. וקתני לה בין לטומאת ערב ובין לטומאת ז', ואמאי להני ק"ו לטומאה סתם ולהני דיו למעוטי מטומאת ז'. **פי'**, פכים קטנין כלי חרש עגולין שאין בהן לא שכיבה ולא ישיבה, דגרס' במסכת שבת פ' אמר ר' עקיבה ומדרס כלי חרש מנא לן דטהור, אמ' חזקיה דאמ' קרא ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו מה הוא אית ליה טהרה במקוה אף משכבו דאית ליה טהרה במקוה, לאפוקי כלי חרש דלית ליה טהרה במקוה. מתיב ר' אילעא מפץ במת מניין. ודין הוא, ומה פכין קטנין שטהורין בזב טמאין במת כו'. רבא אמ' מדרס כלי חרש דטהור מהכא וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא. הא יש צמיד פתיל עליו, טהור. מאי לאו דיחדינהו לאשתו נידה, ולקמר רחמ' טהור. **ותנינן בתורת כהנים** וכל אשר ישב עליו הזב יטמא, יכול כפה סאה או תרקב וישב עליה יהא טמא ת"ל אשר ישב עליו, המיוחד לישיבה. פרט לזה שאומרי' לו עמוד ונעשה מלאכתינו. נתברר תורת פכין קטנים. **וכתי' במת וכל בגד או עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו**, וכתי' נמי במת וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל וגו', והוא מפורש בשחיטת חולין אחרית פ"א, איזהו כלי שטמאה קודמת לפתחו, כלומ' שטומאתו מאויר, הוי אומ' זה כלי חרס. **הרי** למדנו שפכים קטנים שהורין במדרס זב וטמאין במת. וילפינן למפץ מיניהו, ומה פכין שטהורין בזב טמאים במת, מפץ שהוא מכלל משכב ומושב וטמא בזב כשאר כל משכב ומושב, אינו דין שיהא טמא במת בק"ו, אם המפץ הזה מטמא בזב שהוא קל על אחת כמה וכמה שיטמא במת שהוא חמור שאפי' פכין קטנין טמאין במת כדאמרינן. **ועמדה**, כי המפץ טמא במת סתם כשאר טמאות שבו. **ומצאנו** בתחלת מסכת אהלות במשנה כלין הנוגעין במת טמאין ז', כלין בכלין וכלין אחרין בהן, טומאת ערב. נמצא טומאת המפץ לכאורה אם הוא נגע במת או נגע בכלין שנגעו במת טמא טומאת ז', ואם נגע מגע שלישי טומאת ערב בטומאת כל הכלים. אמאי, כיון דמפץ במת מן הזב למד נדין בו דיו לבא מן הדין, והוא המפץ במת, להיותו כנדון, והוא המפץ בזב. מה מפץ בזב טומאת ערב שאין טומאת כלי בזב טומאת ז' אף מפץ במת טומאת ערב ולא טומאת ז'. **ופרק'**, מפץ במת בגזירה שוה למד ממפץ בשרץ, והשרץ למד מן הזב בק"ו. והכי קאמ', מפץ בשרץ מניין ודין הוא ומה פכין קטנין (שטמאין) [שהורין] בזב טמאין בשרץ שנ' וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו וגו', מפץ שטמא בזב שנ' כל המשכב דין הוא שיהא טמא בשרץ, דליכא הכא דין דיו דחדרהו ליכא בכלין המטמאין בהן טומאת ז'. ואחרי שלמד השרץ מן המפץ מן הזב בק"ו, חזר ולמד המת מן השרץ טומאת מפץ בגזירה שוה ולא בק"ו. והוא מפורש בפ' איזהו מקומן שלובחים בתחילתו א) כי דבר הלמד בק"ו דין הוא שילמד בגזירה שוה. והכי למד, נאמ' במת וכל בגד וכל עור וגו', ובשרץ כת' או בגד או עור או שק וגו', מה בגד ועור האמורין בשרץ מפץ טימא בו אף בגד ועור האמורין במת מפץ טימא בו. **וחזרנו** להקשות על זה הדרך ולומ', אם כן הוא דבר ברור הוא כי הלמד בגזירה שוה מופנה צריך להיות הדבר ההוא הלמד והמלמד, שאם הוא מופנה בצד אחד לבדו ובצד אחד צריך, בא לגופו, רב יהודה אמ' שמואל משום ר' ישמעאל, לרבנן למדין ומשיבין. מופנה משני צדדין, לדברי הכל למדין ואין משיבין, ואלו הדברים מבוארין במסכת נידה פ' המפלת חתיכה באר היטב. **ואוקימ'** דמופנה משני [צדדין] הוא כי בגד ועור הכת' בין בשרץ בין במת

רבינו חננאל (המשך)

מופנה הוא ואין צריך כלל, ודבריו פשוטין הן. כי השרץ איתקש לשכבת זרע דכת' או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע, וכת' או איש אשר יגע בכל שרץ, וכת' בשכבת זרע וכל בגד או עור וג'. דמת נמי מופנה הוא, מכדי כתי' והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע, הנה איתקש טמא מת לשכבת זרע, וכת' בשכבת זרע וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע. בגד ועור דכת' רחמ' במת למה לי, ש"מ לאפנויי. ולמדנו מהמפץ במת סתם והוא טומאת ז'. **תוב אקשי', הניחא למאן דאמ' דון מינה ואוקים באתרא**, אלא למאן דאמ' דון מינה מאי איכא למימר. ועיקר זו השמועה היא בפ' אחרון במנחות והביאוה גרדה בשחיטת קדשים בפ' כל החדיר, וכך היא הציעה. שמן לא יפחות מלוג, ר' אומ' ג' לוגין. רבנן סברי דון מינה ומינה, מה מנחה מתנדבין אף שמן מתנדבין, ומינה מה מנחה בלוג אף שמן בלוג. ור' סבר דון מינה ואוקים באתרא, מה מנחה מתנדבין אף שמן מתנדבין, ואוקים באתרא כנסכין מה נסכין ג' לוגין אף שמן נמי ג' לוגין. ובפרק שבועת העדות אסקו חלוקה זו חלוקת ר' מאיר ורבנן. **וכן פי' שמועה זו**, הניחא לר' דאמ' דון מינה ואוקים באתרא, כלומ' (כ)תלמד מפץ במת שהוא טמא ממפץ בשרץ, ועמוד במקומך ככל טמאות המת כל כלי לפי ענינו, אם נגע במת או בכלי שנגע במת אותו הכלי טומאתו ז', ואם נגע במגע שלישי טומאת ערב. אלא לרבנן דאמרי דון מינה ומינה, וכך פירושו תלמד מפץ במת ממפץ בשרץ מה שרץ טמא אף במת טמא, ומה שרץ טומאת ערב אף במת טומאת ערב, מאי איכא למימר. **ופריק רבא**, הכי אמר רבא, טומאת מפץ במת ז' מהכא וכבסתם בגדיכם ביום השביעי, כל טמאות שאתם מטמאין במת לא יהיו פחותים מז'. **וקיימא** לן מפץ אין לו טהרה במקוה, ותהרתן כדתנינן בתוספת' מפץ שעשאו לקורות אע"פ שמשתמש בו, טהור. היה טמא ועשאו לקורות טמא עד שיקבענו במסמר. ובסופה שנו, מאימתי טהרותו ב"ש אומ' משיחבר וב"ה אומ' משיתחבר, דברי ר' מאיר וכו'. נמצא חבולו או חבורו מטהרו, כגון כלי חרס שאין לו טהרה במקוה שבירתו מטהרתו. **חזרנו** לדקדק על דברי משנתנו ותהא שן ורגל חייבות ברשו' הרבי' מק"ו.

ט) דברי רבינו ל"ע לכאורה דהא בגל"ה כבר אמר ר"י שם דבכל התורה כולה למדין למד מלמד לבד מקדשים וע"ש.

(א) **חלי נזק קאמר.** דתחייב כי קרן דהא מקרן מייתי לה וקרא דנשדה אחר [שמות כב] לחיובי ביה ברשות הניזק נזק שלם אתא דהכי משמע נשדה אחר נזק שלם: **כספו של זה.** קרן: **ישלם.** מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם [שם] לגמרי משמע: **אמר קרא יחלון.** דקרא יתירא הוא דנכתוב וחלו את כספו וגם את המת אלא לדרשא אתא דאף ברשות הרבים נמי חייב: **ויהא אדם חייב בכופר.** כגון במזיד ולא אתרו ביה לתיתיה בר קטלא ולא בר גלות: **ומה שור שאינו חייב.** בחבלה: **ארבעה דברים.** בער ריפוי שבת ובושת אלא נזק לחודיה: **חייב כופר.** היכא דקטליה: **אדם שחייב בו': עליו ולא על האדם.** על נזקי שור משלמין כופר אבל על נזקי אדם אין משלמין כופר אלא אלו מיתה או גלות: **איש כי יפן מוס בעמיתו איש בעמיתו.** הוי בדין נתינת מומין ולא שור בעמיתו של בעליו: **בחצר הניזק.** דחיובא דרגל בחצר הניזק הוא: **הכא נמי לא שנא.** דרגל מועדת מתחילתו היא להלך ולדרוס: **ולא משום דסבר רבי יוסי הגלילי.** דאמר בפירקין (דף מג.) תם משלם חצי כופר ברה"ר: **ומייתי לה.** רבי טרפון לרשות הניזק כופר שלם: **מק"ו מרגל.** כי היכי דגמר לקרן תם לענין נזקין במתניתין והכי גמר לה מה שן ורגל שפטורין ברשות הרבים לגמרי ברשות הניזק כופר שלם קרן שברה"ר חצי כופר כר' יוסי הגלילי אינו דין שברשות הניזק כופר שלם: **שכן ישנו בתם.** תאמר בכופר שאינו בתם כדאמרינן בפ"ק (דף י.): **מטמון.** שפטור בתם וחייב ברגל ומייתי לה הכי מה רגל שברשות הרבים פטורה מכלום חייבת ברשות הניזק אפילו על הטמון נזק שלם קרן שברה"ר חצי כופר כו': **שכן ישנו בגזר.** שתם היה גדי טמון בשק או במרלוף ונתגלגל ונפל לגזר חייב: **מכלים.** פטר בהו את הגזר ומכליס דרגל מייתי לה וכדפרישית: **מכלים טמונים.** דרגל מייתי לה: **א"ל רב אחא מדפתי כו' מה לניזקין דרגל שכן ישנו ברגל.** תאמר בכופר שאינו ברגל: **מתני' סימא את עין חבירו.** אפי' בשוגג: **גמ' מה כלים ארבעה דברים לא.** דלא שייכי בהו: **אף סימא את עין חבירו.** בשוגג: **נזק אין ארבעה דברים לא.** דלא מחייבי ארבעה דברים אלא או מזיד או קרוב למזיד דומיא דכי יריבון אנשים (שמות כא) **להתם כתיב ריפוי ושבת:**

מנהגי

מידי כוליה קאמרינן פלגא קאמרינן אמר קרא [1] וחצו את כספו כספו של זה ולא כספו של אחר [2] ולא תהא שן ורגל חייבת ברשות הניזק אלא חצי נזק מק"ו מקרן ומה קרן שברה"ר חייבת ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק שן ורגל שברשות הרבים פטורה אינו דין שברשות הניזק משלם חצי נזק אמר קרא [2] ישלם תשלומין מעליא ולא תהא קרן ברה"ר חייב מק"ו ומה שן ורגל שברשות הניזק נזק שלם ברה"ר פטורה קרן שברשות הניזק חצי נזק אינו דין שברה"ר פטורה אמר רבי יוחנן [6] אמר קרא יחצון אין חצי נזק חלוק לא ברה"ר ולא ברה"י ויהא אדם חייב בכופר מק"ו ומה שור שאינו חייב בארבעה דברים חייב בכופר אדם שחייב בארבעה דברים אינו דין שיהא חייב בכופר אמר קרא [3] ככל אשר יושת עליו עליו ולא על אדם ויהא שור חייב בארבעה דברים מק"ו ומה אדם שאינו חייב בכופר חייב בארבעה דברים שור שחייב בכופר אינו דין שיהא חייב בארבעה דברים [5] אמר קרא [4] איש בעמיתו [6] ולא שור בעמיתו [8] איבעיא להו רגל [7] שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק מהו שתשלם כופר מי אמרינן מידי דהוה אקרן קרן כיון דעבד תרי ותלתא זמני אורחיה הוא ומשלם כופר ה"נ לא שנא או דלמא קרן כוונתו להזיק האי אין כוונתו להזיק ת"ש הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו לבעל הבית ומת השור בסקילה ובעליו בין תם בין מועד משלם כופר שלם דברי ר' טרפון כופר שלם בתם לרבי טרפון מנא ליה לאו [8] משום דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי [9] דאמר תם משלם [10] חצי כופר ברה"ר ומייתי לה מק"ו מרגל אלמא [11] איכא כופר ברגל אמר רב שימי מנהרדעא תנא מניזקין דרגל מייתי לה ולפרוך מה לניזקין דרגל שכן ישנן באש מטמון מה לטמון שכן ישנו בבור מכלים מה לכלים שישנן באש מכלים טמונים מה לכלים טמונים שישנן באדם אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מייתי לה אלמא איכא כופר ברגל ש"מ א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ה"נ מסתברא דאיכא כופר ברגל דאי ס"ד ליכא כופר ברגל ותנא מניזקין דרגל מייתי לה לפרוך מה לניזקין דרגל שכן ישנן ברגל אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מייתי לה אלמא איכא כופר ברגל שמע מינה: **מתני'** [12] אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד [13] בין ער בין ישן סימא את עין חבירו ושיבר את הכלים [2] משלם נזק שלם: **גמ'** קתני סימא את עין חבירו דומיא דשיבר את הכלים מה התם נזק אין ארבעה דברים לא [ד] אף סימא את עין חבירו נזק אין ארבעה דברים לא **לאו** משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי. ות"ת בלא רבי יוסי הגלילי מק"ו גמר ומה שן ורגל דפטורין ברה"ר חייבין בחצר הניזק כופר שלם קרן לא כ"ש וי"ל דאם היה כופר חלוק מדין נזק מדפטר ברה"ר לא הוה שייך למידן ק"ו: **אלמא** איכא כופר ברגל. והא דפליגי אביי ורבא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מא. ושם) ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק דלרבא לא משלם כופר אליבא דההוא תנא מייתי ולא משום דסבר רבא הכי: היכי בעי למילף מקרן שכן חייבת ברשות הרבים: **לאו** משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי. ות"ת אפי' בלא רבי יוסי הגלילי מק"ו גמר ומה שן ורגל דפטורין ברה"ר חייבין בחצר הניזק כופר שלם קרן לא כ"ש וי"ל דאם היה כופר חלוק מדין נזק מדפטר ברה"ר לא הוה שייך למידן ק"ו: **אלמא** איכא כופר ברגל.

(ב) [לעיל יט.], (ג) [לקמן לג.], (ד) [עי' היטב תוס' לקמן מב. ד"ה נגד], (ה) [לקמן מא.], (ו) [לעיל טו. לקמן מח.], (ז) [עי' תוס' לעיל טו. ד"ה הא], (ח) סנהדרין עב. לעיל ג.; (ט) [כסנהדרין איתא בין בתוס' בין בגלון ושיין תוספות יבמות נג. ד"ה הכא], (י) [כוונתו מדברים המם נקי מדמי ולנזום], (כ) עי' לעיל י. פירש פירוש אחר והתוס' הקשו עליו, (ל) עיין רש"ת, (מ) רש"ת.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חלי מק ל"ל פלגא קאמרינן חלי מק קאמר:

גליון הש"ם

גמ' ולא תהא שן ורגל. עי' לקמן דף נה ע"ב תוס' ד"ה המוכה: שם **אבעיא** להו רגל. עי' לקמן דף מד ע"ב תוס' ד"ה ק"נ בתמתכך: שם משום דסבר ליה כריה"נ. עי' לעיל טו. תד"ה הא מני: **תוס'** ד"ה ולא וכו' וי"ל **דאי לאו בכפו.** עיין מולין דף כג. ע"ב תוד"ה ותהא פרה: **שם** ד"ה **ויהא** כו' **לא** מצינן למילף מיניה כלל. עיין לעיל דף ד ע"א תוספות ד"ה כלאי אדם:

רבינו חננאל

ופרקי', כספו שלקרן ולא זולתו. ולא תהא שן ורגל חייבות ברשו' (הרבי') [הניזק]. ופרקי' ישלם תשלומו משמע. ולא תהא קרן חייבת ברשו' הרבי' כלל. ופרק ר' יוחנן אין חצי נזק חלוק. **ויהא אדם חייב בכופר**, ופרקי' עליו ולא על אדם. **ויהא שור חייב בד' דברים**, ופרקי' אמ' קרא איש בעמיתו ולא השור. השור אינו חייב אלא נזק בלבד. **איבעיא להו** רגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק והרגתו מהו שתשלם כופר. ת"ש הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו לבעל הבית ומת, השור בסקילה ובעליו בין תם ובין מועד משלם כופר שלם, דברי ר' טרפון. ואמרי' כופר שלם בתם לר' טרפון מנא ליה, לאו דסבר לה ר' טרפון כר' יוסי הגלילי דסבר תם משלם חצי כופר, (ודיו) [ודין] ק"ו מרגל, ומה רגל שברשו' הרבי' פטורה מן הכופר ברשו' הניזק משלם נזק שלם, קרן דברשו' הרבי' חצי כופר אינו דין לשלם בחצר הניזק כופר שלם. **ודברי** ר' יוסי הגלילי דתם משלם חצי כופר לא אשכחנן בהדיא ודייקי' מדבריו בפ' שור שנגח ד' וה' שוורים בעל השור נקי, ר' יוסי הגלילי אומ' נקי מדמי וולדות, מכלל שאם נגח והמית זולתי וולדות חייב, ואי איפשר לחייבו כופר שלם דאם כן היינו מועד והאי בעל השור נקי בתם הוא דכתי'. **ובא רב שימי** ודחא האי סברא דלדברי הכל איכא כופר ברגל, ואמר ר' טרפון מייתי לה בק"ו והכי קאמ', ומה רגל שברשות הרבי' פטורה בנזקין, ברשות הניזק נזק שלם. קרן שברשו' הרבי' חצי כופר ברשות הניזק כופר שלם. ולא תיפשוט דאיכא כופר ברגל. **יש ספרין** כתו' בהן ולפרוך מה לנזקין שכן ישנו באש. ויש שכתו' בהן מה לנזקין דרגל שכן ישנו בבור, וטעמא חדא בתרויהו, ואנו מפרשין האחת והוא הדין ללשון אחרת. פיר', אם מנזקין דרגל גמר ר' טרפון הכופר יש לדבריו פירכא, מה לנזקין דרגל שהם חייבין ברשו' הניזק נזק שלם שכן אותם הנזקין ישנן בנזק שלם בבור, ואין בבור דין כופר דכתי' ונפל שמה שור, ודרשי' שור ולא אדם, מימר שאם יפול אדם בבור וימות אין על בעל הבור כלום דרחמנא פטריה, וכשם שאין כופר בבור כך אין כופר שלם בקרן ברשו' הניזק. **ואמרי'** מנזקי כלים מייתי לה ר' טרפון והכי קאמ', ומה רגל שבשרשות הרבי' פטורה בנזקי כלים ברשות הניזק חייבת בנזק כלים נזק שלם, קרן שברשו' הרבי' חצי כופר ברשו' (הרבי') [הניזק] כופר שלם. ומקשי' תוב, איכא למפרך מה לנזקי כלים שכן ישנן באש ואין כופר באש, וכשם שאין כופר באש בחצר הניזק כך אין כופר שלם בחצר הניזק. וה"מ בתם אבל במועד לא גרע חצר הניזק מרשות הרבי' שחייב כופר שלם. ופרק' מטמון מייתי לה שפטור באש, כדתנן המדליק את הגדיש והיו בו כלים וכו', כרבנן דפטרי אטמון והכי קאמ', ומה רגל שפטורה בטמון ברשו' הרבי'. ברשו' הניזק אם היו לו פירות טמונין בביתו ודרסה אותן והזיקם נזק שלם. קרן שברשו' הרבי' חצי כופר אינו דין לשלם ברשו' הניזק כופר שלם. ומקש' תוב, מה לטמון שכן ישנו בבור, ואצ"פ שאינו חייב לטמון באש חייב בטמון בבור ואין בבור כופר. **אי זה טמון חייב בבור, יש מי שאומר עובר** במעי פרה שאם נפלה פרה מעוברת בבור משלם הפרה ועוברה. **וקשיא והא** קיימא לן דעובר ירך אמו הוא, ולדברי הכל פחות מבן ט' מתכשר בשחיטת אמו, **וכמה ראיות זולתי זו** מוכיחות לדחות **זה הפי'. ויש מי שאומר** הבור עצמו אם הוא טמון כדתנן לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומתחייב, הנה אע"פ שהבור אם הוזק בו שור חייב נזק שלם ואין בו כופר. **ופירק מנזקי כלים טמונים** א) מה לה שהן בבור הכלים גלוים פטור דקיימ' לן שור ולא אדם חמור ולא כלים, טמונים מיבעיא. ובאש נמי כלים טמונים פטור, דמייתו להו מקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. והכי קאמ' ומה רגל שפטורה ברשות הרבים, בכלין טמונין ברשו' הניזק נזק שלם, קרן שברשו' הרבי' חצי כופר ברשות הניזק אינו דין שישלם כופר שלם. איכא למפרך מה לנזקי כלים טמונים שכן ישנן באדם כדתנן אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן וכו', ואין כופר באדם כדאמרי' לעילא. **ונדחת** הא דרב שמי, ואסק' דר' טרפון מכופר (ורגל) [דרגל] גמר והכי קאמ' ומה רגל שברשו' הרבי' פטורה ברשו' הניזק כופר שלם לדברי הכל, קרן שברשו' הרבי' חצי כופר אינו דין שברשות הניזק כופר שלם. **ואיששיטה** בעיין דרגל שדרסה על תינוק בחצר הניזק והרגתו כופר שלם. **מתני'. אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד כו'.** שמעינן ממתני' דקתני מי שסימא עין חבירו אינו חייב אלא נזק בלבד ולא ד' דברים, דבשוגג הוא.

(ג) [לקמן לג.], (ד) [לקמן לג.], (ה) [לקמן מא.], (ו) [לקמן מח.], (ז) [לעיל טו.], (ח) [לקמן מב.], (ט) [לעיל יט.], (י) [לקמן מא.], (כ) [לעיל טו. לקמן מח.], (ל) [לקמן מא.], (מ) [לקמן מח.], (נ) [לקמן מח.], (ס) [לעיל טו. לקמן מח.], (ע) [לקמן מח.], (פ) [לקמן מח.], (צ) [לקמן מח.], (ק) [לקמן מח.], (ר) [לקמן מח.], (ש) [לקמן מח.], (ת) [לקמן מח.], (א) [לקמן מח.], (ב) [לקמן מח.], (ג) [לקמן מח.], (ד) [לקמן מח.], (ה) [לקמן מח.], (ו) [לקמן מח.], (ז) [לקמן מח.], (ח) [לקמן מח.], (ט) [לקמן מח.], (י) [לקמן מח.], (כ) [לקמן מח.], (ל) [לקמן מח.], (מ) [לקמן מח.], (נ) [לקמן מח.], (ס) [

פח א ב מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכח סעיף י:

פט ג מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ט סמג עשין ל ולאוין סה:

צ ד מיי' פ"ו מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יד סמג עשין עה:

צא ה מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה יג סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף לו:

צב ו ז מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכח סעיף י:

צג ח מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה טו:

צד ט מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ט:

צה י כ מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכח סעיף י:

צו ל מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ט:

צז מ מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה י:

צח נ מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה יא וע"ש בכ"מ סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף לו:

צט ס מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכח סעיף י:

ק ע מיי' פי"ג מהלכות שבת הלכה כח:

קא פ מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה י:

קב צ מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ד:

קג ק מיי' שם הלכה ח ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג:

קד ר מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ו סמג לאוין קסג:

תורה אור השלם

1. כְּרֵיָה תַּחַת כְּרֵיָה פְּצַע תַּחַת פְּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה
2. וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לְחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: שמות כא כו
3. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה יא
4. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג

רבינו חננאל

ועלה אמר' מנא הני מילי אמ' חזקי' פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. ואקש' האי מיבעי לי שאע"פ שמשלם הנזק חייב גם צער הפצע. ופרק' אם כן היה לכתו' פצע בפצע דדרשינן פצע זה הנזק, בפצע זה הצער שבפצע. והואיל ולא כת' כך, אלא כת' פצע תחת פצע, ש"מ לתת צער במקום נזק, וש"מ לחייב השוגג כמזיד, שלא תאמ' אם אין נזק משלם צער אבל נזק וצער לא, קס"ל. **אמר רבא היתה אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה (משלם) [מעולם] ועמד ונפלה, לענין נזיקין חייב**, כדאמ' אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד. ירושי'. אמר ר' יצחק מתניתא כשהיו (אחד) [שניהם] מהן ישנין, אבל אם היה אחד ישן ובא אחר וישן אצלו, הבא לישן הוא המועד. **ולענין ד' דברין פטור**, דכת' והכה איש את רעהו באבן או באגרוף, אבן דומיא דאגרוף מה אגרוף דאית ליה ידיעה אף אבן דאית ליה ידיעה. **נקוט האי כללא** בידך דלא מחייב בד' דברים אלא בתר ידיעה וכונה. **לענין שבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה.** פי' מלאכה שמחשב עליה לעשותה. **לענין עבד**, כגון דנפלה אבן זו מחיקו ושיברה שן עבדו או סימת עינו, לתנא קמא יצא לחירות, לר"ש ב"ג כיון דלא נתכוון

כיצד הרגל פרק שני בבא קמא

האי מיבעי ליה ליתן צער במקום נזק. וריפוי ושבת ובושת כולהו מצער ילפינן לחייב במקום נזק כדמשמע בהחובל (לקמן דף פה.) דאמר תנא וכולן חייבין בתשלומין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע כו' משמע דכולהו ילפינן מצער ורב פפא דאמר התם אמר קרא ורפא ירפא ליתן ריפוי במקום נזק כולהו ילפינן מריפוי וא"ת דהכא משמע דצער שלא במקום נזק פשוט טפי דאיצטריך קרא לצער במקום נזק ובפרק החובל (שם:) משמע איפכא דאמר צער שלא במקום נזק דמשלם מאן תנא וי"ל דשלא במקום נזק דלקמן היינו במקום שלא עשה רושם כדקתני כוותו על גפריו וצער שלא במקום נזק דהכא היינו על בשרו שניכר ריפומו ולא אפחתיה מכספיה וצער במקום נזק דהכא כגון קיטע ידו ושיבר רגלו דאפחתיה מכספיה דהתם לא שמעינן ליה לא מחבורה ולא מכויה:

ש"מ תרתי. וא"ת לעיל אמרינן סימא עינו של חבירו בשוגג או באונס נזק אין ד' דברים לא צער נמי ליחייב דבהתם קרא דמרבינן נזק כתיב נמי צער וי"ל דכל מה דמצינן למיפטר שוגג פטרינן ולכך מוקמינן דהאי קרא דמרבה שוגג דוקא בנזק דאיירי ביה עיקר קרא ולא בצער:

לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן. תימה דבפ"ק דקדושין (דף כד: ושם ד"ה מיבעי) מוקמי רבנן האי ושתתה להושיט ידו במעי שפחה וסימא עובר שבמעיה דפטור משום שלא נתכוין לעין וה"ג לא נתכוין וי"ל דלא פטרוהו רבנן אלא היכא דלא נתכוין לעין וגם נתכוין לטובתו של עבד כי התם אבל נתכוין לעין אע"פ שנתכוין לטובתו או לא נתכוין לטובתו אע"ג דלא נתכוין לעין לא:

בשגגה מכלל דה"ל ידיעה. משום דגבי גלות כתיב טובא בשגגה דריש לה דהא גבי חלב אע"ג דכתיב ביה בשגגה לא חיישינן להיתה לו ידיעה ומהאי טעמא נמי ממעטינן בריש אלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אלא) אומר מותר מבשגגה לגבי גלות אע"ג דגבי שבת וע"ז כתיב בשגגה ומחייבינן אומר מותר בפרק כלל גדול (שבת דף סח: ושם): **נתכוין** לזרוק שתים וזרק **ארבע** כו'. לענין שבת פטור ואפילו לאביי דמחייב בפרק כלל גדול (שבת דף עג.) היינו נתכוין לזרוק שתים ונמצאו ארבע דומיא דנתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר דהיינו שבור תלוש ונמצא מחובר דאי נתכוין לזה וחתך זה היינו מתעסק כדמוכח בפרק ספק אכל (כריתות דף יט:):

פרט לפרש דלא הוי בכלל מכה אים ומת דהוי לעיל מינה מלפרש כי יזיד דהוי בתריה וא"ת אמאי איצטריך לחייב לענין שבת נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע דמהיכא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה ודאי לא אתיא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דמבלא לדייה דריש באלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אשר) פרט לנתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר ומהאי קרא הוה פטרינן אפי' נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע ולפירוש אחרון שפירש בקונטרס שפטור מגלות קשה קצת דבפרק אלו הן הגולין אמר אם בפתע בלא איבה הדפו פרט לשוגג בלא לדייה פרט לנתכוין לזרוק בצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא לדה פרט לנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מאשר לא לדה דכתיב בריש ואלה המשפטים הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לזרוק בצד זה שלא נתכוין לצד הנגלא וי"ל משום דהתמיל התנא לדרוש קרא דבלא לדייה נקט בריש נתכוין לזרוק בצד זה דרולה להזכיר הפשוט תחילה וא"ת אמאי איצטריך באלו הן הגולין [1] מבשגגה לפטור נתכוין להרוג הבהמה והרג האדם ע"כ היינו או נתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר או נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע וי"ל דהתם איצטריך כגון שהיו הבהמה והאדם [2] זה בצד זה א"נ כסבור בהמה ונמצא אדם ותימה דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט הברזל מקתו ומן הענ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי בריש אלו הן הגולין אמאי חייב והא הוי כמו נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שנתכוין לנקב עצים שלפניו והלך למרחוק [3]: **ואמר** רבה זרק **כלי מראש הגג.** רבה גרסינן דרבא מספקא ליה לעיל (דף יח:) אי בתר מעיקרא אזלינן אי לא וקאמר דנפשוט מרבה שהוא רבו:

קדם וסילקו. פירש רב אלפס דרבה לטעמיה דלית ליה דינא דגרמי בריש הגוזל קמא (לקמן דף לח.) ולר"י נראה דהא גרמא בניזקין הוא ופטור לכולי עלמא: **זרק תינוק מראש כו'.** לא דמי להרג טריפה דפטור לכולי עלמא באלו הן הנסקרין (סנהדרין דף עח.):

מנהני מילי. דמזק חייב אפילו שוגג: **פצע תחת פצע.** קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב [4] כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה וגו' וכויה וחבורה דרשינן בהחובל (לקמן דף פה:): **במקום נזק.** דאפי' היכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא דצער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק כגון כוותו בשפוד על גפרנו דלא אפחתיה מכספיה ולהך דרשה מפקינן ליה בהחובל: **לענין נזקין חייב.** דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון: **מלאכה מחשבת אסרה תורה.** שנתכוין לעשות מלאכה אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת. וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור: **לענין גלות.** כגון אם נפלה על האדם ומת: **פטור.** דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה (במדבר לה) ולא מיקרי שגגה אלא היכא דה"ל ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם: **לענין עבד.** אם נפלה על עבדו וסימאה עינו פלוגתא דרשב"ג ורבנן: **לענין ד' דברים פטור.** דאע"ג דהכיר בה הוא שכחה שוגג ולא פשיעה: **לענין שבת פטור.** ואע"ג דמקריא שגגה לענין גלות פטור בשבת דבעינן מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוין: **לזרוק שתים וכו'.** לענין שבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן: **לענין גלות.** חייב דכתיב ואשר לא לדה ושמתי לך מקום וגו' פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שאינו בתורת וכי יזיד איש וגו') אלא בתורת ושמתי לך מקום וגו'. ליפנה אחריהן ואשר לא לדה פרט למתכוין כו' דפטור מגלות דהכי משמע אלא לדה אלא נתכוין לנדל ולזרוק אלו יוסף פרט לזה שלדה: **אם אמר כל מקום שתרלה תנות.** חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזרק ארבע אבל נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע אפילו אמר כל מקום שתרלה תנות פטור שעיקר מחשבתו אינה למלאכה: **זרק.** בעל הכלי כלי מראש הגג: **פטור.** זה שסברו במקל קודש שבירתה שהרי קופה ליסבר: **זרק.** מזיק כליס מראש הגג והיו תחתיו כריס וכסתות כו': **פטור.** שהרי מזיקתו אין קופו ליסבר עד שיגטלו הכריס וזה שנטל הכריס ואפילו הזורק עצמו נטלן פטור דגרמא בניזקין הוי: פטורין

נתכוין לזרוק שתים וזרק **ארבע** כו'. לענין שבת פטור ואפילו לאביי דמחייב בפרק כלל גדול (שבת דף עג.) היינו נתכוין לזרוק שתים ונמצאו ארבע דומיא דנתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר דהיינו שבור תלוש ונמצא מחובר דאי נתכוין לזה וחתך זה היינו מתעסק כדמוכח בפרק ספק אכל (כריתות דף יט:):

פרט לפרש דלא הוי בכלל מכה אים ומת דהוי לעיל מינה מלפרש כי יזיד דהוי בתריה וא"ת אמאי איצטריך לחייב לענין שבת נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע דמהיכא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה ודאי לא אתיא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דמבלא לדייה דריש באלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אשר) פרט לנתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר ומהאי קרא הוה פטרינן אפי' נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע ולפירוש אחרון שפירש בקונטרס שפטור מגלות קשה קצת דבפרק אלו הן הגולין אמר אם בפתע בלא איבה הדפו פרט לשוגג בלא לדייה פרט לנתכוין לזרוק בצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא לדה פרט לנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מאשר לא לדה דכתיב בריש ואלה המשפטים הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לזרוק בצד זה שלא נתכוין לצד הנגלא וי"ל משום דהתמיל התנא לדרוש קרא דבלא לדייה נקט בריש נתכוין לזרוק בצד זה דרולה להזכיר הפשוט תחילה וא"ת אמאי איצטריך באלו הן הגולין [1] מבשגגה לפטור נתכוין להרוג הבהמה והרג האדם ע"כ היינו או נתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר או נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע וי"ל דהתם איצטריך כגון שהיו הבהמה והאדם [2] זה בצד זה א"נ כסבור בהמה ונמצא אדם ותימה דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט הברזל מקתו ומן הענ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי בריש אלו הן הגולין אמאי חייב והא הוי כמו נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שנתכוין לנקב עצים שלפניו והלך למרחוק [3]: **ואמר** רבה זרק **כלי מראש הגג.** רבה גרסינן דרבא מספקא ליה לעיל (דף יח:) אי בתר מעיקרא אזלינן אי לא וקאמר דנפשוט מרבה שהוא רבו:

קדם וסילקו. פירש רב אלפס דרבה לטעמיה דלית ליה דינא דגרמי בריש הגוזל קמא (לקמן דף לח.) ולר"י נראה דהא גרמא בניזקין הוא ופטור לכולי עלמא: **זרק תינוק מראש כו'.** לא דמי להרג טריפה דפטור לכולי עלמא באלו הן הנסקרין (סנהדרין דף עח.):

ככש

גליון הש"ם

גמ' לענין גלות חייב. עיין לקמן דף לב ע"ב תוס' ד"ה מאן: **שם** והיו תחתיו כרים. עיין לקמן דף לג ע"א תוס' ד"ה והוליף: **שם** וסלקן **פטור.** עי' סנהדרין עז ע"א תד"ה סוף:

מוסף רש"י

ליתן צער במקום נזק. ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק משלם אף הצער (לקמן פד.). שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לתתקה בכל מה שיכלה, אלא אומרים יש לו לתתקה בכסף שאינו מצטער כל כך, וחז תתקה בנכרגל ויעברו (שמות כא כה). **מלאכת מחשבת אסרה תורה.** שנעמכה פרשת שבת למלאכת המשכן ביקרבל, והתם מלאכת מחשבת כתיב (ביצה יג.) ומלאכת מחשבת שהעשה אותה מתכוין למלאכה גמורה שמלאכה בשבת או סבור שמלאכה זו מותרת (בבחים מז. וכעי"ז חגיגה י:) שאשב לעשות זאת (סנהדרין שב:) שאשב ומתכוין למלאכה זו עצמה (כריתות יט:). **חתור לי שיני.** לנקרה ולגרר סביב מוצאה (קדושין כד:). **אשר לא צדה,** שלא נתכוין לזרוק בלבו וכשמוך לו אלא למקום שזרק, אבל לא היה יודע שיש שם אדם, פרט למתכוין לזרוק **שתים** וזרק ארבע. וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה (מכות ז: ובהגהות ר"ב רגשבורג הגיה: וזרק שתים, עי"ש). **באומר כל מקום שתרצה תנות.** וכיון דלא איכפת ליה הוא ליה קיום מחשבה בתרוייהו (שבת צז:). **ושברו במקל.** קודם שנתן, **פטור.** המשברו ומייב הזורק (לעיל יז:).

רבינו חננאל (המשך)

פטור. ותניא הרי שהיה רבו רופא ואמ' לו כחול לי עני וסימאה כו'. **הכיר בה ושבחה ועמד ונפלה,** נזקין חייב, ואפ' אנוס. לענין ד' **דברים פטור**, כדאמרי'. לענין **גלות חייב**, דהא הות ליה ידיעה. לענין **שבת פטור**, דכל מלאכה הנעשת שלא במחשבתו פטור עליה. לענין **עבד** חלוקת ר"ש ב"ג ורבנן. **נתכוון לזרוק שתים** וזרק ד', והזיק חייב. אבל בד' דברים פטור, דהא לא נתכוון. לענין **גלות ואשר לא צדה פרט למתכוון לזרוק ב' וזרק ד'**, דקרוב

פטורין. דבעינן שיכה כל נפש אדם ע) כל הנפש ואין כאן מכה כל הנפש ופטורים ממיתה. לר' יהודה בן בתירא חייב זה שקיבלו בשייף מפני שקירב את מיתתו: **בא שור. מועד: וקבלו בקרניו. ומת: פלוגתא דר' ישמעאל ורבנן.** לענין כופר לר' ישמעאל דאמר כופר במזיק שיימין משלם כופר אבל לרבנן דשיימין בניזק האי לא הוה ליה דמים ופטור: **ונתקע באשה חייב בד' דברים.** וכגון שנפל ברוח מצויה דהוה ליה קרוב למזיד: **וביבמתו לא קנה.** אע"פ ששמיעו (יבמות דף נג:) הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה הני מילי היכא דנתכוין לביאת אשה אחרת אבל זה לא נתכוין לשום ביאה הלכך לא קנה ואם חזר ועשה אחד מן האחין בה מאמר פסלה עליו: **ואם נתפפך.** ע)[לאחר] שהתחיל לנפול דנתכוין לנפול על האדם להנאתו: **חייב אף על הבשת.** אע"פ שלא נתכוין לשם בשת: **על לבו ומת פטור.** שהיה לו לסלקה: **חייב.** דהא דלא סלקה סבר אתבעייניה ליה בדינא ויפרע לי: **כבש עליו.** שתקפו שם עד שמת: **חייב.** דה"ק ליה אם תרגה קרע ושלם אבל פירש לו ע"מ פטור: **עבדו לגופו דמי.** ואם הניח אדם גחלת על לב עבדו פטור שהיה לו לעבד לסלקה: **שורו לממונו.** אמין בו דעת לסלקה וחייב:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח את הכד. **ושברה פטור.** בגמרא [ע"ב] מפרש טעמא: **ואם הוזק בה.** הנתקל: **בעל החבית חייב.** מפרש בגמ' [שם]: **גמ' שברה לדו של זה בקורתו של זה פטור.** שלשניהן רשות להלך: **פתח בחבית.** דקתני זה בא בחביתו: **וסיים בכד.** דקתני שברה כדו של זה כו': **והניל את הדבש לתוכה.** מפני שהדבש דמיו יקרים: **שברו.** כשאר פועל ואין בעל הדבש משלם דמי היין: **פתח בכד.** דקתני וזה בא בכדו של דבש: **וסיים בחבית.** דקתני נסדקה חבית של דבש: **נמכר וממכר.** שביד המוכר נתת לו איזה שילה ואפילו התנה עמו חבית דמשמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה: אין

פטורין ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב מיתתו בא שור וקבלו בקרניו פלוגתא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא ורבנן דתניא ע)[1] ונתן פדיון נפשו [א]דמי ניזק ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר דמי מזיק [ב]ואמר רבה נפל מראש הגג ונתקע באשה חייב בד' דברים [ג]וביבמתו לא קנה בנזק בצער בריפוי בשבת אבל בשת לא דתנן [ג]אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוין ואמר רבה [ד]נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור בד' דברים [ה]ברוח מצויה והזיק ובייש חייב בד' דברים ופטור על הבשת [ו]ואם נתהפך חייב אף על הבשת דתניא ממשמע שנאמר [2]ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה לומר לך [ז]כיון [ז]שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש ואמר רבה [ח]הניח לו גחלת על לבו ומת פטור [ט]על בגדו ונשרף חייב אמר רבא תרוייהו תננהי על לבו דתנן [ט]כבש עליו לתוך האור או לתוך המים ואינו יכול לעלות משם ומת חייב [י]דחפו לתוך האור או לתוך המים ויכול לעלות משם ומת פטור בגדו דתנן[ו] לקרע את כסותי שבר את כדי חייב על מנת לפטור פטור בעי רבה הניח גחלת על לב עבדו מהו כגופו דמי או כממונו דמי אם תמצא לומר כגופו דמי שורו מהו הדר [מ]פשטה עבדו כגופו שורו כממונו:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח [נ]את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו: **גמ'** פתח בכד וסיים בחבית [ו]ותנן נמי זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור פתח בחבית וסיים בכד [מ]ותנן נמי [מ]זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו פתח בכד וסיים בחבית אמר רב פפא היינו כד היינו חבית למאי נפקא מינה למקח וממכר היכי דמי אילימא באתרא דכדא לא קרו חבית וחבית לא קרו כדא הא לא קרו לה לא צריכא דרובא קרו לה לכדא כדא ולחביתא חביתא ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא מהו דתימא זיל בתר רובא קמ"ל

מודיעים פריך וי"ל דלא שייכא הכא הודעת דמים דקרוביס דמי הכד לדמי החבית מ"ג שמכר לו כדיס או חביות שוה מאתים זוז ולא שייך לומר בזה הודעת דמיס כלל ומיירי דאית ליה זוזי דלא שייך לומר שקול ע) כדך בזוזך ולספריס דגרסי בהפרה ובהמוכר פירות אי דליתנהו להנך זוזי צריך לאוקמי שיש לנוקח מעות המכר והקנה לו אגב קרקע או אחר כך הוזלו הכדיס והחביות אי נמי הכי פירושו מהו דתימא זיל בתר רובא אע"פ שהדמיס מסייעיס למוחזק קמ"ל וה"ה דהוי מצי למימר איפכא מהו דתימא זיל בתר חזקה קמ"ל דאין הולכין בתר חזקה אלא אחר הרוב אם הדמיס מסייעין לרוב אלא משום דמתניתין מוכחא דבא להשמיענו דלא אזלינן בתר רובא דכד וחבית חדא גינהו ולפי זה אתי שפיר טפי אליבא דרב מאליבא דשמואל מדשמעינן דלא אזלינן בתר רובא אלא היכא שהדמיס מסייעיס למוחזק ולא שמעינן זה במקום דאין הדמיס מסייעיס:

בבש עליו כו'. בגלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו: וש"ס) מפרש דריש נקט כבש לרבותא ופיפא נקט דחפו לרבותא: **קרע** בסותי חייב. תימה היכי מייתי ראיה דלמא שאני הכא שהיה לו להסיר הגחלת מעל בגדו מדנקט רבה על בגדו חייב מכלל דעל בשרו פטור והתם לקמן (דף לג.) תנן שמא את עיני אפי' על מנת לפטור חייב אלא ע"כ על בשרו פטור משום שהיה לו להסיר כמו בעל לבו ומת וי"ל דהא פשיטא ליה דמעל בשרו יסיר הגחלת ומעל בגדו לא חייב ולא איצטריך לאתויי ראיה אלא שלא תאמר כיון שמניח על בגדו והוא שותק א"כ דעתו הוי שיפטר הא אשכחן אפי' במלוה לקרוע דחייב:

הניח גחלת על לב עבדו כו'. כשעבד כפות ורבו עומד אלגו אייר כדפרישית לעיל (דף כב: ד"ה והיה) ומיירי שלא מת העבד אלא הוזק ולהכי מספקא ליה שמא לא יחוש הרב לסלקו מפני שישלם לו דמי נזקו:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח. ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא. תרוייהו לריכי שאם התנה לתת לו כד והקנה לו בסודר ונתחייב הלוקח לתת דמים יכול הלוקח לומר לא אתן לך דמים אם לא תתן לי חבית דקרי ליה לחביתא כדא לפי שהוא מוחזק ולא אזלינן בתר רובא ואם התנה לתת לו חבית ונתן הלוקח דמים יכול לומר לו המוכר לא אתן לך אלא כד דקרי לכדא חביתא ולא אזלינן בתר רובא ואומר ר"ת דאפי' רב דאמר בפרק המוכר פירות (ב"ב דף לג. וש"ס ד"ה וליחזי) ולקמן בהפרה (דף מו.) הולכין בממון אחר הרוב גבי המוכר שור לחבירו ונמלא נגחן הכא מודה שיכול המוחזק לומר למוליא אע"פ שהרוב מסייעך לא תוליא ממני ממון דקים לי בנפשאי שאני מן המיעוט אבל בנמלא נגחן לא מצי אמר מוכר קים לי בנפשך שאתה מן המיעוט דזבני לנכסתא דאדרבה יאמר הלוקח למוכר אתה הטעתני דקים לי בנפשאי שאני מן הרוב דזבני לרדיא ומ"ת ונחזי אי דמי כדא אי דמי חביתא כדפריך לקמן ברים הפרה (שם) ובהמוכר פירות (ב"ב דף לג.) ונחזי אי דמי רדיא לרדיא ושם אפרש בע"ה דאפילו לרבנן דפליגי אר' יהודה בהמוכר את הספינה (שם דף עז:) גבי מכר הלמד לא מכר הבקר דלית להו הדמיס בכליו או בפירותיו או על גדי ונשרף שחייב, כך דין העבד וחייב. **בתר דבעיא הדר פשטא,** עבדו כי גופו והנותן גחלת בלב העבד, בדלא כפית ויכול להסירה ולא הסירה ונשרף ומת, פטור. שורו כממונו, וחייב. **הדרן עלך הרגל מועדת**

פרק שלישי: המניח את הכד המניח את הכד ברשו' הרבי' ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור. ואם הוזק בה בעל החבית חייב. פתח בכד וסיים בחבית. אמ' רב פפא כד וחבית אחד הוא. למאי נפקא מינה, כלומ' מה צורך לדקדק בזה, ואמ' למקח וממכר. קיימ' לן כי הכד הוא פחות מן החבית שהכד שואבין בו מים א) מן המעיין כדכת' וכדה על שכמה, וההבית גדולה (לחבירו) [ממנה]. ואם אמ' אדם לחבירו חבית אני מוכר לך ורב אותו המקום קורין לגדולה חבית ולפחותה ממנה כד, ומיעוטא קרו נמי לחביתא כדה ולכדה חביתא. והמוכר אומ' כדה מכרתי לך והלוקח אומ' חבית קניתי ממך, מהו דתימא זיל בתר רובא ורובא לא קרו לכדה חביתא.

ע) לקמן מ. מכות נ:, נ) יממות נד., ג) לקמן פו:, ד) [לקמן לה.], ה) סנהדרין עו: [ע"ש], ו) לקמן לב., ז) לקמן לח:, ח) לקמן קטו., ט) [ויקרא כד], י) [רש"ן], כ) גי' רש"ל כדלא כו' ופירוש על המוכר קאי וה"ה שהלוקח יכול לומר שקול כדך בזוזי היכא שהוא מוחזק ועיין תשובת רלב"מ,

תורה אור השלם

1. אם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:

שמות כא ל

2. כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיהוּ וְקָרְבָה אִשֶּׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו:

דברים כה יא

מוסף רש"י

פטורין. שאין יודע על ידי מי נהרג (לעיל י:). **ונתקע באשה חייב בד' דברים.** נמוק ועצר ורפוי ושבש, כדאמר בהמוכל (לקמן פה:) פגע תחת פגע לרגות השוגג כממיד ואונס כלגלן (יבמות נד.). **וביבמתו לא קנה.** דלא אכוין לביאה (שם). **כבש עליו כו' או לתוך המים.** כבש, פרמי"ל בלע"ז, ומוחז לאשו של מכיהו ומוקפו במים כדי שלא יוכל להריס לאשו ונגעל ומת (סנהדרין עו:).

הדרן עלך כיצד הרגל

זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. ופגע זה בזה (לקמן לא:). **אין לו אלא שכרו.** שכר כלי ושכר פעולה (לקמן קטו:).

רבינו חננאל

לר' יהודה בן בתירה המקבלו בסייף חייב שקירב מיתתו, והזורקו פטור. **בא שור וקיבלו בקרניו והרגו חלוקת ר' ישמעל בנו שלר' יוחנן בן ברוקה [ורבנן] היא. דתניא ונתן פדיון נפשו, דמי מזיק.** ר' ישמעל אומ' דמי מזיק. לרבנן דאמרי דמי ניזק, חייב בעל השור בכופר שהרי שורו הרג. לר' ישמעל דאמ' דמי מזיק, פי' המזיק הוא היה חייב מיתה מפני שלא שמר שורו כאלו הוא הרג, ורחמ' חס עליה לשלם כופר לפי שלא עשה מעשה בידים. והכא אפי' הוא בעצמו בכי האי גוונא לא היה מתחייב, דהא רבנן דפליגי עליה דר' יהודה בן בתירה פטרי ליה, וכל שכן על שורו. **אמ' רבה היה ישן בראש הגג ונפל ונתקע באשה** או כיוצא בה והזיק חייב בד' דברים דקיימ' לן אין קישוי אלא מדעת, והנה כאלו יש ידיעה וכוונה וחייב בכל חרץ מן הבושת דתנן אינו חייב בושת עד שיהא מתכוין. וביבמתו לא קנה שנ' יבמה יבא עליה, וקיימ' לן עד שיתכוונו שניהן לביאה. **ואמ' רבה נפל מן הגג ברוח גדולה וחזיק ובייש,** פטור בד' דברי' דאנוס הוא, וחייב בנזק אע"פ שהוא אנוס. נפל ברוח מצויה חייב בד' דברי' דהא הוי ליה ידיעה וקרוב לכוונה ופושע הוא אבל בבשת פטור דבענן כונה מוכחת. ואם נתהפך והזיק ובייש, כיון שבהיפוכו נתכוון להזיק קיימ' לן כיון שנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב. **אמ' רבה הניח גחלת על לב חבירו**

רבינו חננאל (המשך)

ומת פטור. מאי טעמ' היה לו להשליכה מעל לבו. הניח גחלת על בגד חבירו ונשרף חייב. אמ' רבא תרוייהו תנינהו, דתניא דחפו לתוך האור או לתוך המים ויכול לעלות משם ומת פטור. בגדו דתנן קרע את כסותו ושיבר את כדו חייב. ש"מ דאפי' אם אמ' לו קרע וקרע חייב, וכל שכן הרואה אותו שורף את בגדיו ולא הציל שחייב השורף בנזיקין, לא אמרי' היה לו להציל ממונו אלא למזיק אמרי' ליה לא היה לך להזיק ממון חבירך וכיון שהיזקתה נתחייבת. **בעי רבא עבדו כגופו דמי,** והנותן גחלת בלבו נשרף העבד כנותן גחלת בלב אדונו עצמו דמי (דמי), מה בלב אדונו עצמו פטור דאמרי' כיון שיכול להסירה מעל לבו היה לו להסירה, לא הסירה הוא הרג עצמו, כן דין העבד ופטור. או כממונו דמי, כמו הנותן גחלת בכליו או בפירותיו או על גדי ונשרף שחייב, כך דין העבד וחייב. **בתר דבעיא הדר פשטא,** עבדו כי גופו והנותן גחלת בלב העבד, בדלא כפית ויכול להסירה ולא הסירה ונשרף ומת, פטור. שורו כממונו, וחייב. **הדרן עלך הרגל מועדת**

פרק שלישי: המניח את הכד המניח את הכד ברשו' הרבי' ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור. ואם הוזק בה בעל החבית חייב. פתח בכד וסיים בחבית.

א) מי' פי"ח מהל' מזק ממון הלכה ח סמג עשין סז:

קז ב) מי' פ"ב מהלכות יסוד הלכה ד סמג עשין כח טוש"ע אה"ע סימן קסו סעיף ח:

קז ג) מי' פ"ח מהלכות חובל ומזיק הלכה י סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ח:

קח ד ה ו ז מי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף יח:

קט ח טוש"ע ח"מ סי' שפג סעיף ח וסימן תיח סעיף יח:

קי ט מי' פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה כב סמג עשין ע טוש"ע שם:

קיא י כ מי' פ"ג מהל' רוצח הלכה ט:

קיב ל מי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הלכה יח סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפ סעיף ח:

קיג מ מי' שם פ"ד הלכה כב ועיין בהשגות ובמ"מ ובנ"י שהאריך סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שפג סעיף ח וסימן תיח סעיף יח:

א נ מי' פי"ג מהלכות מזקי ממון הלכה ה סמג עשין קח טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ה:

ב ס מי' פי"ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה ה סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סימן רסד סעיף ה:

ע) עי' בערוך ערך כד מ'.

קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב. תימה מה טעם אין הולכין ליתי בק"ו מדיני נפשות כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ג:) וכ' יפה"ת מייתי ליה בק"ו מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זל בתר רובא דיני ממונות לא כ"ש ואפי' רובא דליתיה קמן אזלינן בדיני נפשות בתר רובא כדאמר בריש בן סורר ומורה (סנהדרין דף פט.) ע) וי"ל דהתם גבי דיינים שאני דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו וליכא למימר התם אוקי ממונא בחזקת מריה דהא ב"ד מפקי מייניה אבל גבי שאר ממון דאיכא מיעוט וחזקה לא אזלינן בתר רובא: ה"ג **אמאי** פטור איבעי ליה לעיוני. אבל הך לא פריך אמאי חייב בנזקו כשהוזק איבעי ליה לעיוני כדפירשתי לעיל (דף כג. ד"ה ונחייב) דיותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יוזק ° ולא שייך כאן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור (לעיל כ. כד:) דגבי אדם לא אמר הכי והא דאמר (לעיל דף כב.) הניח חנוני גרו מבחוץ בעל הגמל פטור ולא אמר איבעי ליה לעיוני וי"ל דדוקא במקום הליכתו אמרינן איבעי ליה לעיוני וקנס קשה הא דאמר רבא לעיל כי אית לך רשות לסגויי עילאי ואמאי אית ליה רשות לסגויי הא בהמה נמי איבעי לה לעיוני כדמוכח בהפרה (לקמן דף נב:) דשור פקח ביום פטור וליכא למימר בממלא רה"ר שאינה יכולה לעבור אלא דרך עליה דא"כ לבעוטי נמי אית לה רשותא: **ושמואל אמר באפילה שנו.** והא דפליגי לקמן (דף כט.) מי נתקל פושע הוא או לא כגון שנתקל מעצמו ולא נתקל בשום דבר אבל הכא שנתקל מחמת מכשול ולא איבעי ליה לעיוני אונס הוא ואע"ג דלעיל (דף כו:) מרבינן אונס כרלון באדם המזיק מפלע תחת פלע אונס גמור לא רבי רחמנא דהא בירושלמי פוטר אותו שיש ראשון אם הזיק לשני הבא אצלו ישן וכן בהגחל בתרא (לקמן דף קיב.) גבי הניח להם אביהם פרה שאולה כסבורים של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול שכך ° נהגו אבל מה שהזיקו לא דאונסין הן ובמתניתין נמי תנן היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון דאם עמד בעל חבית ונשברה חבית בקורה פטור ונראה לדקדק דאדם המזיק דמפטר באונס ° (משום) שהוא כעין גניבה מדתניא בשלהי האומנים (ב"מ דף פב: ושם ד"ה וסבר) המעביר חבית ממקום למקום ונשברה רבי יהודה אומר חנם ישבע ושא שכר ישלם והשתא מדמחייב נושא שכר ופוטר אומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דבאונס דכעין גניבה אדם המזיק פטור ומדמה ר' יהודה נתקל לגניבה אבל באונס שהוא כעין אבידה שהיא קרובה לפשיעה יותר כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף לד:) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה נראה דאדם המזיק חייב דא"א לומר שלא יתחייב אלא בפשיעה וכן משמע לעיל דמחייב בנפל מן הגג ברוח שאינו מצויה ואע"ג דברוח שאינו מצויה מפטר בה שומר חנם כדאמרינן בסוף ארבעה ומשה (לקמן דף מה.) גבי ארבעה נכנסו תחת הבעלים כו' וחייבין לשלם דמי שור לבעלים חוץ משומר חנם ומוקי לה כגון דנטריה שמירה פחותה דשומר חנם כלתה לו שמירתו והכך לא כלתה שמירתן ומייתי מדר' יהודה דמועד סגי ליה בשמירה פחותה דהיינו דלא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואין יכולה לעמוד בשאין מצויה אלמא אע"ג דמפטר שומר חנם מחייב בה אדם המזיק והיינו טעמא משום דהוי כעין אבידה ונתקל הוי כעין גניבה ופטור ביה אדם המזיק וכן מוכח בפרק הגוזל עצים (לקמן דף צט: ושם) גבי טבח אומן שקלקל דפריך למאן דפטר (בשומר) חנם מברייתא דקתני נתן בהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר ° אלמא ס"ל דמקשה אפי' בחנם חייב כמו שומר שכר שחייב על האבידה ומשני אימא מפני שהוא נושא שכר ולפיכך בשכר חייב בחנם פטור דהוי כעין גניבה [עי' תוס' ב"מ פב: ד"ה וסבר וב"ב לג: ד"ה חייב]:

לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. והא דתני (לקמן דף נב:) שור פקח ביום פטור דשור עיניו למטה ומיבעי ליה לעיוני טפי מאדם: **הדרי אמרו לרכובה שלשה.** י"מ דלעני שבישראל קאמר אבל אחרים הכל לפי המביים והמתביים ולר"י נראה דהיינו לגדול שבישראל דומיא דהניא דתנן בהחובל (לקמן דף נ.) סטרו נותן לו מאתים זוז ומוקי לה (לקמן ד' נא.) לגדול שבישראל: **קנסא** קמגבית בבבל. לאו קנסא אלא דין קנסא הוא כדאמרינן בהחובל (לקמן ד' פד:) דמילתא דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו: **אלא** שבור את שיניו. דליכא פסידא איירי מדאסר ליכנס שלא ברשות:

קמ"ל ‡דאין הולכין בממון אחר הרוב: ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור: אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומיזל אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רה"ר כולה חביות שמואל אמר באפילה שנו רבי יוחנן אמר בקרן זוית אמר רב פפא לא דיקא מתניתין אלא או כשמואל או כרבי יוחנן דאי כרב מאי אריא נתקל אפילו שבר נמי ‡אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין דאפי' שבר והאי דקתני נתקל איידי דבעי למתני סיפא ואם הוזק בה בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל שבר לא מאי טעמא הוא דאזיק אנפשיה קתני רישא נתקל אמר ליה ר' אבא לרב אשי הכי אמרי במערבא משמיה דר' ‡עולא ‡לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים הוה עובדא בנהרדעא וחייב שמואל בפומבדיתא וחייב ‡רבא בשלמא שמואל כשמעתיה אלא רבא לימא כשמואל ס"ל אמר רב פפא ‡קרנא דעצרא הוי דכיון דברשות קעבדי ‡איבעי ליה לעיוני ומיזל שלח ליה רב חסדא לר"נ ‡הרי אמרו לרכובה שלש ולבעיטה חמש ‡ולסנוקרת שלש עשרה לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי ‡שלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה שלח ליה דההוא גרגותא דבי תרי דכל יומא הוה דלי חד מנייהו אתא חד קא דלי ביומא דלא דיליה א"ל יומא דידי הוא לא אשגח ביה שקל פנדא דמרא מחייה א"ל מאה פנדי בפנדא למחייה אפילו למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה דאתמר רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה רב נחמן אמר עביד איניש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה כי פליגי היכא דליכא פסידא רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה דיינא ר"נ אמר ‡‡עביד איניש דינא לנפשיה דכיון דבדין עביד לא טרח מתיב רב כהנא ‡בן בג בג אומר אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל א"ל

עמך

מזיק ממון הלכה ה סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף א:

ד ב ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ב:

ה ד מיי' פ"ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף מא:

ו ה מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב סמג עשין לז טוש"ע ח"מ סי' ד וכהג"ה שם:

לעזי רש"י

פושי"ר [פושוי"ר]. מעדר.

מוסף רש"י

דאין הולכים בממון אחר הרוב. אלא אחר המוחזק, אם יש לו שום טענה (רשב"ם ב"ב צב:).

רבינו חננאל

קמ"ל כד היינו חבית ולא אזלינן בממון אחר הרוב והדין עם הנתבע ועל התובע להביא ראייה. וכן הדין. **ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור.** ואקשי' אמאי משום דנתקל בה אם שיברה פטור, הוה לעיוני ומיזל. ואוקמ' רב למתני' בממלא רשו' הרבי' חביות שאין לו מאין לעבור, אבל אם אינה מליאה אמרי' איבעי ליה לעיוני ומיזל. ואם שיבר חייב. וכן הדין. ושמואל אמ' באפילה פטור, אבל באורה אם שיבר חייב. ר' יוחנן אמ' בקרן זוית פטור. וסוגיין דשמעתין בממלא רשו' הרבי' כולה אפי' אם שיבר פטור. ובאפילה או קרן זוית, נתקל פטור שיבר חייב. וקיימ' לן כר' יוחנן דהא אמ' רב פפא מתני' דייקא כוותיה. ותוב הא תנן סתמא אדם מועד לעולם ואפי' אנוס חייב בנזק. ושמואל ורב דחייבו בכי האי גוונא בנתקל, כל שכן דמחייב בה ר' יוחנן. ואסיק' דכי הוה עובדא בקרנא דבי עצרי הוה דכיון דברשות קא עבדי מחייבינן לעוברין ושבין לעיוני ומיזל. אבל זולתם באפילה או בקרן זוית לא, דאמרי' אין דרך בני אדם להתבונן בדרכים. **שלח ליה רב חסדא לרב נחמן הרי אמרו לרכובה ג'**, פי' המכה את חבירו ברכובתו חייב לתת לו ג' סלעים. לסנוקרית פי' הכאה באגרוף תחת לחייו, י"ג סלעים. המכה את חבירו בפדא דמרה, פי' שופינא שהוא עץ המרה שחופר בו, או בקופינא דמרא, כמה סלעין מחייבינן ליה. שלח ליה רב נחמן חסדא חסדא קנס אתה רוצה לגבות בבבל, הא קיימ' לן אין גובין קנס בבבל. הגד לי המעשה שבא לידך. והגיד לו דגרגותא הוה לתרי דכל יומי דלי חד מינייהו, אתא חד דלי בימא דלאו דיליה וקם אידך למנעיה, לא אשגח ביה שקל פדא דמרא ומחייה. אמ' ליה רב נחמן כל כי האי גוונא אפי' רב יהודה דפליג עלי בהא

מסורת הש"ס

ג) [לקמן מו: ב"מ לג:], ד) לקמן כח., ה) ס"ל אלעאי וכן הוא בריי"ף, ד) ס"ל רבה וכן לקמן, ה) פי' הרמב"ם קבן אלבעותיו כמו אוגד אגודה, ו) לקמן פד:, ז) [תוספתא פ"י ע"ס], ח) בס"ל ליתא אה, ט) [עי' תוספות יומא פה. ד"ה להחזיר וכב"מ כ: ד"ה איסורא וכתובות טו: ד"ה להחזיר וכסנהדרין ג: ד"ה דיני], י) ל"ל נהגו, כ) ר"מ מ"ז, ל) עי' ר"מ מ"ש בשם תוס' פרק המומין,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אמאי כו' ולא שייך כאן כל המשנה. ועי' לקמן לב ע"א תוספות ד"ה והא הכא:

רבינו חננאל (המשך)

מודה לי, דכיון דאיכא פסידא עביד איניש דינא לנפשיה ומחי ליה לכתחילה, וכל שכן דאי כבר מחייה דפטור דדינא קא עביד, אמ' לא מצינא דאיטרח לבי דינא. במקום דאיכא פסידא דברי הכל עביד איניש דינא לנפשיה. רב נחמן אמ' עביד איניש דינא לנפשיה. **והביאו** ח' הלכות לברר הלכ' כמן מתרוייהו ושנינהו לכולהו. וקיימ' לן כרב נחמן. והני כולהו בשינויא דרב נחמן דהילכתא כותיה. א' הא דבן בג בג אומ' שבור את שיניו ואמור לו את שלי אני נוטל, כרב נחמן,

עמך. בתמיה [כלומר] וכי [נראה] בעיניך שתשובה זו הוגנת היא. לישנא אחרינא עמך תהא תשובה זו שאינה כלום: **דדין.** מנעיהו לדין: **אומרים לו.** ב"ד שלו הוא נוטל מנעי ליה: **מאי נאו.** דהוי עליון מועד דאי הוה שביק ליה ומיית דידיה ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה: **כאם.** דאי הוה אזיל לבי דינא אדהכי מיית דיליה ולית ליה אלא פלגא נזקא: **נהניא וזיופיו.** כגון אם היה זה טוענו שהאבן שלו ונריך זה להניא שטר מכירה שקנאה: **שלנו ימיו.** שהגיע יובל: **מסרבב.** מפליר: **ואכל בו.** הרב בעבד: **לא תקחו כופר לשוב וגו'.** דרוש בה לשב למי שרוצה לשוב לקלקולו ולהיות עבד. לישנא אחרינא לשב למי שדינו להיות שב אל משפחתו ואינו רוצה: **לא תקחו.** לגרכו שוב ממון: **בעבדא גנבא.** דאיכא פסידא: **עד האידנא היזיקא.** דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה (שמות כא): **והשתא.** שהוא בן חורין: **איסורא.** ורשאי להלקותו ולהפריחו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא: **הא שברה חייב.** ואוקמא רב לעילא בממלא רה"ר כולה חביות. אלמא לא עביד [איינש] דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא: **בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר.** דבדין קא עבדא. אלמא לא עביד איינש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה: **כשיכולה להציל ע"י דבר אחר.** דלא דינא עבדא: **פרט לשליח ב"ד.** שפטור על הבושת: **לנקוט פזרא וליתיב.** יקח מקל ויסב על דרך הראשון דהא דינא הוא דהא אמרת מה שנתן נתן. אלמא חילוף מעליא הוי: **דרך עקלתון.** דלאו דינא הוא: **קרובה לזה.** לעיירות היושבין סמוך לאותו לד: **ורחוקה לזה.** לאותן הסמוכין לגד האחר שיהו צריכין להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך: **א"ה.** דלאו חילוף הוא [א] אמאי שלו לא הגיעו: **לפוטרו מן המעשר.** דאף פאה הנשארת הפקר חשיבא ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר: **חייב בפרט ובעוללות וכו'.** אע"ג דהפקר פטור מפאה דתנן (פאה פ"ח מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר ובפאה[ו] אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני כדמפרש טעמא בהגוזל עליס (לקמן לד.) דכתיב ביה[ו] תעזוב יתירה: **ופטור ממעשר.** דלא כתיב ביה תעזוב יתירה אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר כדתנן[ו] כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר: **אלא שטינפו בליו במים.** דרב מוקי למתניתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך נמצא שנזוקו כליו של זה בממונו של זה והוי כי שורו:

ואי בתם אמאי חייב. בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשומטו אבל אי בתם איירי לא קלקא דעתך שהיה לו לשומטו לפי שהוא בהול שירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשומטו:

משבר ויוצא. אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשומטו היינו משום דליכא טירחא בשמיטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסלדן זה על זה:

מניין לנרצע שבלו ימיו. אורחא דמילתא נקט שאז רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו:

טעמא דנתקל הא שבר חייב. אליבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאיבעי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אכולהו אמוראי דלעיל ולתרוייהו לא פריך דאע"ג דאיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לאחר שבירו שאדם יכול להקיף ברה"ר ולילך בכל מקום שירצה:

לא בשיכולה להציל על ידי דבר אחר. וכיון דיכולה להציל על ידי דבר אחר אפילו דין אינו:

ולינקוט פזרא וליתיב. והשתא דשלו לא הגיעו לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין:

אי הכי מה שנתן נתן אמאי. ולא גרסינן [אמאי] שלו לא הגיעו:

(אי הכי) אמאי זה וזה פאה. דבשלמא אותו שנטלו הוא פאה הואיל דנטלו מדעתו אלא אותו שהניח שתמת דמילתא היה בדעתו אם יטלו מלד אחר שיחזור ויזכה בה: **זה וזה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא בו'.** ומייתי לאיה דבשביל שחזר וזכה בו לא מחייבינן (ה) כיון דמתחילה פאה גמורה היתה ונפטרה ופאה דמיפטרא מן המעשר לא מטעם הפקר הוא תנן במסכת פאה (פ"ו מ"ח) ב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר וב"ה אומרים אין הפקר עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא היינו טעמא דמיפטרא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים ובית הלל יליפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולעשירים:

אבל

עמך בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה דרבי ינאי אמר מאי שבור את שיניו בדין אי הכי ואמור לו ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל מיבעי ליה קשיא ת"ש [א]שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו [ב]במועד דליכא פסידא לא [ג]בתם דאיכא פסידא אי הכי אימא סיפא [ד]דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב [ה]שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע [ו]הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנס להביא זכיותיו ת"ש [ז]מניין לנרצע שבלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל [ח]לא תקחו כופר לשוב לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא עד האידנא לא גנב והשתא גנב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא לית ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה בנענית עד האידנא היתירא והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה [ט]הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני נתקל איידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל [י]שבר לא דהוא אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש [כ]וקצתה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדתני סיפא ושלחה ידה פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה ה"נ קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש [ל]הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה לנקוט פזרא וליתיב [מ]אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה [נ]דאמר רב יהודה [ס]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [ע]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה וא"א עביד איניש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא[פ] המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: **מתני'** נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [צ]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב [ק]לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל

(שם). **רב אשי אמר.** מתני' בכל דרכים שבעולם מיירי, הן ישראל הן עקלתון, ולא משום גזירה אלא משום דכולהו סוו עקלתון, דכל דרך שנמנתן מלד אחד אלא היא שם דרך תמילה, יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה ויש שנעשית להם קרובה יותר, דלאותן העומדים בעיר מלד דרך הראשון אז נעשית דרך עקלתון ואין הרשות ניתן לגזול את הרבים, וכיון רב אשי לרב אמרי אלא מילוק טעמים כעין משמעות דתורשין אינא בייסיו (שם ק). **אי הכי.** מקשי לכולהו כיון דמתקנא חכמים הוא מי דין הוא דשלו לא הגיעו, אם כן למה הם שנתן נתן, לימא להו כי' דמקח טעות הוא (שם). **מיצר שהחזיקו בו רבים.** לעשותו להן דרך, **אסור לקלקלו.** ואע"פ שהוא של יחיד (ב"ב כו:). שהאווהו ומיקניהו להילוך והבעלים יעשו ושתקו, דודאי לרבים מחל, וכ"ש מתני' שנתן להם הוא דרך בידים, הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו (רשב"ם שם ק). **והשכים בבקר ובצרו.** חוכה בין אינו עלמו (נדרים מז:) קודם שיבאו עניים לגלות שיחזו בהפקר אם היו קודמין (לקמן צד.). **חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** כמו משאר כלים (נדרים שם) דאע"ג דהפקר פטור מכולם, דכתיב תלוך שדך וכרמך, מהני תעזוב יתירא דלא גזונא דלא הוי הפקר לפטור, ואע"פ שפטור מן המעשר, ובכל הני כתיב תעזוב יתירא כו' (לקמן צד. ובביר"ז חולין קלד: ותמורה ו. ונדה נא).

עין משפט נר מצוה

ז א ב ג ד ה מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ו ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפג סעיף ב:
ח ו מיי' שם הלכה ה ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף ד ומיי' חיב סעיף ב:
ט ז מיי' פ"ג מהלכות עבדים הלכה ה טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ו בהג"ה:
י ח מיי' פי"ג מהלכות גזקי ממון הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן חיב סעיף ג:
יא ט טוש"ע ח"מ סימן חיב סעיף ב:
יב י מיי' פי"ג מהלכות גזקי ממון הלכה כז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שעז:
יג כ מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע שם בהג"ה ומיי' חיב סעיף ב:
יד ל מיי' פ"ב מהלכות מתנות עניים הלי יג:
טו מ מיי' שם פ"ה הלכה מ:
טז נ מיי' פי"ג מהלכות גזקי ממון הלכה ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן חיב סעיף ד וסימן חי סעיף ג:

מוסף רש"י

וקצותה את כפה ממון. דמי בשמן, הכל לפי המחייב והמתחייב (דברים כה יב). דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. שהוחזקו לעבור שם מעולם, לו ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך (רשב"ם ב"ב צט:). מה שנתן נתן ושלו. שנטל עכשיו, לא הגיעו. והרי יש להם שני דרכים, ועשה מפורש בגמ' (שם). ראי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה. כלומר למה לא תקינו לו תכמים שיהא לו רשות לתת להם דרך מן הלד בעל כרמן שהרי אין מפסידים כלום, דכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלהן קנוי לו לגמרי שאם ירלו לעבור בהאי דרך שלקח לעצמו והוא אינו יכול להעמיד רבים בדין, לנקוט פזרא. מקל או רחת שקורין פורקא, וליתיב. בהאוא דרך להכות את כל מי שירלה לעבור וליעביד דינא לנפשיה, מאחר דאית ליה פסידא במה שעוברין בתוך שדהו, והמקשה סבר דיכון דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה ודרכם קנוי לו, והאי דקתני לא הגיעו היינו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכאן והוא לא יוכל למנען, דלא עביד אינש דינא לנפשיה (שם). גזרה שמא יתן להם דרך עקלתון. כלומר לעולם עביד אינש דינא לנפשיה, אבל הכא מן הדין אנו אומרים דשלו לא הגיעו, שכך תקנו חכמים דלא ליהוי דייתי אפילו היכי דיתן להם דרך ישר כשלהן, דיימינן דאתי למיתב להו דרך עקלתון ושם לא יתנו אל לבם, דקדירא דשותפי לא תמימא ולא קרירא, וחזנו חכמים לתקנתא דרבים טובא (שם). רב משרשיא אמר. היכא דיתן להם דרך ישר אמרינן שלו הגיעו וליעקוט פזרא וליתיב, דלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון, אבל הכא במאי עסקינן שהדבר ידוע שיתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד

אבל הוא עצמו פטור דקרקע עולם הזיקתו. ולא בעי למימר שהוחק הוא עצמו במיס לגיפנא משמע שהוחלק עצמו במיס ולא שהוחק בהן ובאפקריה לא מצי לאוקמי דא"כ לא מחייב לא אכלים ולא על עצמו:

ה"מ היכא דאפקרינהו. פ"ה דסבר רב דבור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו וא"ת דבשמעתין דמחזרת (לעיל דף כא.) ר"ל דרב סבר בור ברשותו חייב ושמואל סבר דפטור ופי' שם בקונטר' דפליגי בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו וי"ל דלא קיימא מסקנא דהתם הכי ומיהו נראה דרב מצי סבר שפיר דהפקיר רשותו ולא בורו ומי חייב אע"ג דאבנו וסכינו ומשאו לא אפקרינהו לא הוי בור ורב היינו משום דעדיפי מבור ואיכא נמי לחיובינהו משום שור ולחייב בהן את הכלים אבל בור ברשותו ליכא לחיובי משור דשור ברשותו פטור כדתנן (לעיל דף ט:) חוץ מרשות המיוחדת למזיק לכל הפחות בור הוי ופטור על הכלים ושמואל סבר הכא דאפילו לא אפקרינהו הוי בור מצי סבר דבור ברשותו פטור לגמרי ואפילו בור לא הוי דמצי א"ל ברשותי מאי בעית ומה שבקונטרס דלא לחייב בהפקיר רשותו ובורו כמו בחופר בור ברה"ר אין נראה לר"י דחופר בור ברה"ר חפר בור באיסור וכן חפר בור ברשותו סמוך לרה"ר באיסור חפרו ואפילו חופר באמצע רשותו והפקיר רשותו ולא בורו כיון דשלו הוא חייב להסיר התקנה דלאמרינן בהפרה (לקמן דף מא. ושם) דכיון דאית ליה לממליה ולא מלייה כמאן דכרייה דמי ס אבל הפקיר רשותו ובורו וחפר בהיתר וגם השתא הפקיר לאו בעל הבור הוא לא מחייב תדע דבפ' הפרה (לקמן נא.) דחקינן לאשכוחי בור של שני שותפין:

ונשוף באבן. דוקא נקיט דנשוף באבן אבל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דקרקע עולם הזיקתו ואפילו שמואל ס מודה הכא דפטור כדפטר לקמן בהפרה (דף נג. ושם) נתקל בבור ונפל לאחורי הבור והיא לעיל דמחייב שמואל לריך לאוקמא כגון שנתבע בקרקע שהמיס נשפכים עליה דדמי לקרקע הבור ואע"ג דשור שדחף חבירו לבור וגם הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור מחייבין בהפרה (שם) יש לחלק כיון שיש שם תקלה על הבור ומיהו ודאי לרב קשה כי היכי דקאמר רב קרקע עולם הזיקתו ה"נ נימא בעל האבן בור של פלוני הזיקו:

אמר רבה במתכוין להורידה כו'. רבה לא בעי לאוקמי במתכוין לשבור כדמוקי לה אביי לקמן משום דנשברה כדו דקאמר ת"ק משמע דנשברה מאליו עלה קאתי ר' יהודה לחלק בין מתכוין לשאין מתכוין ואח"ת והא ר' יהודה אית ליה בפרק האומנין (ב"מ דף פב: וסס"ו) דנתקל לאו פושע הוא גבי מעביר חבית ממקום למקום ונשברה דקאמר ר' יהודה שומר חנם ישבע ונשא שכר ישלם ומפרש התם האי דאיכא והאי דאיכא ואין לומר דמתכוין להורידה דהכא הוי פושע טפי דא"כ היכי דייק מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה דלמא בנתקל דוקא מחייב אבל נפשרה דהוי אונס טפי לא וי"ל דקסבר רבה כי היכי דאמרינן התם לר"מ דשבועה זו תקנת חכמים היא בשומר שכר ה"נ לרבי יהודה תקנת חכמים היא בשומר חנם אלא דקסבר רבי יהודה דבשומר שכר לא רצו חכמים להקל: **ואונס** רחמנא **פטריה.** ומפצע תחת פצע לא מרבינן אונס גמור כדפרישתי לעיל (דף מז:[ט]):

והתניא נשברה כדו כו'. וא"ת והיכי מייתי מברייתא דפטר ר"מ בקנקנים ברוח שאינה מצויה דלמא ה"מ לענין שאר נזקין אבל מתני' איכא לאוקמי באדם המזיק דדרך הלוכו נפלו הארסים על האדם מכאן ואדם המזיק חייב ברוח שאינה מצויה כדאמרינן לעיל סוף פרק שני (דף מז.) וי"ל דבמתניתין נמי קתני והוחלק אחד במיס דתקנת מימיו הוא ולא אדם המזיק ולמה מחייב שם ר"מ יותר מבקנקנים וא"ת ומאי פריך מולגערה לא תעשה דבר דבנפשרה ודאי מחייב ר"מ אע"פ שהנפילה היתה באונס מ"מ אחר כך היה לו לסלק וי"ל דרבי מאיר מחייב בכל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לסלק:

אבל הוא עצמו פטור דקרקע עולם הזיקתו כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי מכדי [א]אבנו וסכינו ומשאו [ב]מבורו למדנו [ג]וכולן אני קורא בהן שור ולא אדם חמור ולא כלים [ג]והני מילי לענין קטלא [ד]אבל לענין נזקין אדם חייב וכלים פטורין ורב הני מילי היכא דאפקרינהו אבל היכא דלא אפקרינהו ממונו הוא מתיב רב אושעיא [1]ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים מכאן אמרו [ה]נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים הא למה זה דומה לאבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו אדרבה מה דומה לזה מבעי ליה אלא מאי דומה לזה אבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו לפיכך אם הטיח צלוחיתו באבן חייב רישא קשיא לרב וסיפא קשיא לשמואל ולטעמיך תיקשי לך היא גופא [ו](קשיא) רישא פטור וסיפא חייב אלא רב מתרץ לטעמיה ושמואל מתרץ לטעמיה רב מתרץ לטעמיה במה דברים אמורים כשהפקירן אבל לא הפקירן חייב לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב ושמואל מתרץ לטעמיה השתא דאמרת אבנו סכינו ומשאו כבורו דמי לר' יהודה [ז]דמחייב על נזקי כלים בבור לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב א"ר אלעזר לא שנו אלא שנתקל באבן ונשוף באבן אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור כמאן דלא [ח]כר' נתן איכא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא בנתקל באבן ונשוף באבן הוא דמחייב אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור [ה]אלא אפילו נתקל בקרקע ונשוף באבן חייב כמאן כר' נתן: ר' יהודה אומר במתכוין חייב [וכו']: ה"ד מתכוין אמר רבה במתכוין להורידה למטה מכתיפו א"ל אביי מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה א"ל אין מחייב היה ר"מ אפי' אזנה בידו אמאי אנוס הוא [ט]ואונס [י]רחמנא פטריה דכתיב [2]ולנערה לא תעשה דבר וכי תימא ה"מ לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב והתניא [כ]נשברה כדו ולא סלקו נפל גמלו ולא העמידו ר"מ [מ]מחייב בהזיקן וחכמים אומרים פטור

אבנו. הוחק הוא עצמו פטור: **קרקע עולם.** שאין לה בעליה: **הזיקתו.** וממונו של זה גרמא בעלמא עבד ליה ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף נ:) בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לאבנו: **מבורו למדנו.** בפ"ק (דף ו.): **שור ולא אדם חמור ולא כלים.** והני מילי היכא דמת האדם דקרא במיתה משמעי דכתיב והמת יהיה לו אבל במזק אדם חייב בעל הבור דקרא מכופר (מ) ממעטינן: **וכליס פטורין.** על נזקי כליס פטור בעל הבור דשבירתן זו היא מיתתן ומתניתין נמי מימיו בורו הוא הלכך כי חייב על נזקי הגוף חייביה ולא על הכליס: **ורב ה"מ.** דתקלתו למדנו מבורו: **דאפקרינהו.** כי בור דסבר רב בור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו הוא דחייבתו: **אבל לא אפקרינהו ממונו הוא.** ומשורו למדנו הלכך טיוף כלי ממונו דמזיק עבד אבל נזק הגוף קרקע עולם עבדה ושמואל סבר בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו נמי משמעי קרא ופטר בו את הכליס הלכך מתני' אע"ג דלא אפקרינהו בורו הוי ומאי דקתני חייב בהיזק גופו קמיירי ולא בכליו ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב דשמואל לטעמיה דאמר לקמן (דף נ:) בור שחייבה עליו תורה להבלו וכ"ש לחבטו ואע"ג דקרקע עולם אזקתיה: **נשברו.** בכלי האור שייכא שבירה כגון עול וסולמנין. קריעה שייכא במרדעת של חמור: **הא למה זה דומה אדרבה.** תולה כתיבא בלא כתיבא: **אלא מה דומה לזה כו'.** דאם הוזקו בהם כליס או נתקל בהן אדם ומת פטור: **רישא.** דקתני אבנו וסכינו דומין לבור: **קשיא לרב.** ס"ד אפי' בדלא אפקריה מייריי: **וסיפא.** דקתני אם הטיח אחר צלוחיתו באבן של זה חייב: **קשיא לשמואל.** דהשתא משמע דמשורו למדנו: **בד"א.** דאבנו דומה לבור כשהפקירו: **לר' יהודה דמחייב על נזקי כליס בבור.** בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג.): **לא שנו.** דהטיח צלוחיתו באבן חייב: **אלא שנתקל באבן ונשוף.** הכלי באבן חייב: **פטור.** דקרקע גרמה לו: **דלא כר' נתן.** דאמר לקמן (דף נג.) בשור שדחף את חבירו לבור כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מבור האי דעבד ליה הזיקא: **במתכוין להורידה למטה מכתיפו.** ונתקל והוטחה בכותל חייב דנתקל פושע הוא: **אמר אביי מכלל.** דר"מ דמחמיר טפי מחייב: **אפי' נפשרה.** נימוחה הכל מעצמה על כתיפו דהוי אונס: **נפשרה.** נימוחה כדמתרגמינן (שמות טז) וחס השמש ונמס פשר: **אפילו אונה בידו.** אפילו נפשרה מעצמה שלא נפלה מידו אלא נימוחה ונשאר האוזן בידו: פטור

מסורת הש"ס

(א) [לעיל ג: ו. לקמן לא: מח:], (ב) לקמן נב., (ג) רש"ל מ"ז, (ד) [לעיל ה: וש"נ], (ה) [לקמן נג.], (ו) [נדרים כז.] ע"ז נד., (ז) לקמן נו. לט: ב"מ פב.; (ח) [עי' תוס' ב"מ קיח. ד"ה זמן], (ט) [ד"ה וסבר], (י) [ד"ה ומומאל].

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג
2. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעַר חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: דברים כב כו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שור ולא וכו' מכופר ממעטיה הס"ד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ח"מ כו' אבל הפקיר רשותו ובורו. עיין לעיל דף ו ע"א תוספות ד"ה מה לבור: שם ד"ה ונשוף כו' מודה הכא דפבור. עיין לקמן דף ג ע"ב תוספות ד"ה לשמואל:

מוסף רש"י

דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. משום דאנוסה היא (נדרים כז.).

רבינו חננאל (המשך)

וכיוצא בו בקרקע ונחבט (האבן) [באבן] ונשבר חייב בעל האבן כי הוא בעל הבור, ודומה הקרקע הזה לשור שדחף את שור אחר לאבן שהוא בור, ואמרי' כמן כר' נתן. דבנן כי האי גוונא פטרי ליה לבעל הבור, דתניא שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב בעל הבור פטור. ר' נתן אומ' זה משלם מחצה וזה משלם מחצה. ואסיק' לר' נתן תמן בעיקר פלוגתייהו כל היכא דליכא לאשתלומי מתורא משתלם מריה (דתורא) [דבירא] כוליה הזיקא. הילכך, כיון דקאמר ר' אלעזר חייב כמן כר' נתן, כיון דליכא לאשתלומי מן הקרקע משתלם כל הנזק מבעל האבן. וחלוקת ר' נתן ורבנן ופירוש טעמן בפ' שור שנגח את הפרה באחריתו. וקיימ' לן כשמואל דהיל' כוותיה בדיני, וכר' אלעזר אליבא דר' נתן. פיס', ר' יהודה אומ' במתכוין חייב כו'. דייקינן מדקתני ר' יהודה במתכוין חייב ואוקמ' רבה במתכוין להורידה למטה מכתיפו ונפלה ונשברה, מכלל דת"ק דהוא ר' מאיר, מחייב אפי' אונה בידו. ואמאי, אנוס הוא ואונס רחמנא

עין משפט נר מצוה

יז א ב מיי' פי"ג מהל' מזקי ממון הלכה ב סמג עשין סח טור ש"ע ח"מ סימן תיא סעיף א:
יח ג ד מיי' שם הלכה א ב סמג שם טוש"ע שם סימן תי סעיף כא וסימן תיב סעיף ה:
יט ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סימן תיא סעיף א:
כ ו מיי' פי"א מהלכות חיובי גיפה הלכה ה ופי"ו מהלכות רוצח הלכה א:

רבינו חננאל

לא שנו אלא שנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו אם הוזק פטור, מאי טעמ' קרקע עולם הזיקתו. אמ' ליה שמואל מכדי אבנו סכינו ומשאו שהזיקו מבור למדנו, ואלו כמו אבנו הן, בכולן אני קורא בהן ונפל שמה שור, שור ולא אדם חמור ולא כלים. והני מילי לענין קטלא, אבל לנזקים אדם חייב נמי. **וכלים** פטורים דתניא למה זה דומה וכו'. ותרוצנא מה דומה לזה מניח אבנו וצלוחיתו לרשו' הרבי' והזוק בהן אחר חייב בנזקי אדם ופטור בנזקי צלוחית. **ומשני** רב היכא דאפקרינהו להני אבנו סכינו ומשאו פטור בנזקי כלים, אבל לא אפקרינהו ממוניה נינהו וכשורו הן חשובין שחייב בנזקי הכלים. **הילכך** לרב הני ממוניה נינהו וחייב בכלין, ושמואל כל תקלה ברשות הרבים בור חשיב ליה וחייב בנזקי אדם ופטור בנזקי כלים. **ואותבינן** עלייהו ונפל שמה שור או חמור, שור ולא אדם חמור ולא כלים, מכאן נפל לתוכו שור וכליו ונשברו, חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים. מה דומה לזה אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבי' והזיקו. לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב. הא מתניתא קשיא לתרויהו, והיא גופה קשיא רישא אסיפא, רישא קתני ופטור על הכלים וסיפא קתני הטיח צלוחיתו חייב. רב מתרץ לטעמיה, חייב על הבהמה ופטור על הכלין בד"א כשהפקירן, אבל לא הפקירן אפי' בכלים חייב דממוניה נינהו, הטיח צלוחיתו באבן חייב בעל האבן. שמואל מתרץ לטעמיה, חייב על הבהמה (ופטור על הבהמה) ופטור על הכלין, כבור נינהו לפיכך פטור בכלים. ולר' יהודה דמחייב אניזקי כלים בבור, הטיח צלוחיתו באבן חייב בעל האבן. חלוקת ר' יהודה ורבנן בסוף פרק שור שנגח את הפרה. אמר ר' אלעזר לא שנו כו'. איכא דאמרי אמר ר' אלעזר לא תימ' נתקל באבן הוא אבל ניתקל בקרקע ונשיף באבן פטור, אלא אפילו נתקל בקרקע ונשיף באבן חייב, כמן כר' נתן. פי' כיון לדברי הכל אבנו (אבנו) כשהפקירו בור הוא, אמר ר' אלעז' נתקל שור

פטור מדיני אדם. כדמפרש לקמן: **וחייב בדיני שמים.** משום דלא סליק: **ברוח שאין מצויה.** דלמנוס הוא: **אלא אמר אביי בחרסי פליגי.** במתני' כשהזיק הכד בשעת נפילה ופליגי כשהוזק בחרסי לאחר נפילה: **במפקיר נזקיו.** כגון זה דמסתמא מפקיר לחרסיו ור"מ סבר מפקיר נזקיו חייב דבור שחייבה עליו תורה בבור ברה"ר דהפקר הוא חייבה ור' יהודה דסבר פטור ג)[ס"ל] דהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה ולקמן (דף מט:) פליגי ר' ישמעאל ור"ע בהא מילתא וה"ק רבי יהודה במתכוין לשוברה והזיק בנפילה חייב ובשאין מתכוין אלא מתכוין להורידה מכתיפו ונתקל ושברה פטור דנתקל ולא פושע הוא ובהזיק דלאחר נפילה נמי לקמן מפרש מאי מתכוין איכא: **ומדמתניתין בחרסי כו'.** גמרא קפריך לה: **אלא בשעת נפילה.** היכי איכא למימר נתקל פושע הוא מה הוא יכול לעשות אם נתקלה בהמתו דבשלמא נתקל הוא ובשברה כדו איכא למימר איבעי ליה לעיוני ומיזל אלא גמלו מי איכא למימר הכי: **שרעפא דנהרא.** שגדל הנהר וכסה את עין הדרך ופושע הוא בכך שאילו היה הדרך מגולה לא נתקל גמלו: **שרעפא.** לשון שרוע וקלוט (ויקרא כב): **פושע הוא.** ואין לו דין נתקל: **דאתקיל.** בדרך יבשה ונתקל ביה בהמתו והוי ליה איהו פושע: **לזכות בחרסיה.** שלא הפקירן חייב ובשאין מתכוין שוב לזכות בהן פטור דמפקיר נזקיו פטור: **והאיכא ר"מ דמחייב.** מדקתני בברייתא ולא סלקה ולא העמידה מכלל דבהזיק דלאחר נפילה פליגי: **אף בשעת נפילה.** ומשום דלישנא דברייתא לא משתמע בשעת נפילה אלטריך לרבי אלעזר לאשמועינן דדייקינן לה ממתניתין דקתני תרתי כדאמר אביי לעיל: לא שהוא לא עשה בור זה כיון דדידיה הוא עליה דידיה רמי לסלקו ואידך מודים קמי אפלוגתייהו דלאחר נפילה ומודה רבי מאיר לחכמים במעלה קנקנין ונפלו ברוח שאין מצויה דפטור אע"פ שהיה לו פנאי לסלק דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ומאי אמר הא מילתא דקתני תרתי שלא תאמר דוקא בשעת נפילה מחייב ר"מ משום דנתקל פושע הוא והתקלה היתה שלו עדיין אבל אחר נפילה שכבר הפקיר התקלה פטר ר"מ אע"ג דפושע הוא כמאן דפטר בור ברשות הרבים וי"ל דאי לאו שרבי יהודה בא לחלוק עליו בזה לא היה צריך להשמיענו כיון דבהדיא תנן סתמא לקמן דבור ברשות הרבים חייב:

מדמתני' בתרתי בברייתא נמי בתרתי. וא"ת מברייתא נמי יש להוכיח דבתרתי פליגי דמדקתני ולא סלקה ולא העמידה משמע דלאחר נפילה פליגי ועוד דאי לא פליגי אלא בשעת נפילה אמאי חייב בדיני שמים לרבנן דאית להו נתקל אנוס הוא ובשעת נפילה נמי פליגי מדנקט מודים חכמים באבנו סכינו ומשאו דלא מצי קאי אלא אשעת נפילה דאי לא פליגי אלא לאחר נפילה במפקיר נזקיו א"כ אפי' נוקי בהפקיר אבנו סכינו ומשאו לא יתישב דאי מודים ברוח מצויה דחייב ושאין מצויה דפטור א"כ לא פליגי כלל וי"ל דמברייתא לא מצי למידק כלל דאיכא למימר דפליגי בשעת נפילה ולאחר נפילה ובחד טעמא כדפרישית לעיל והא דנקט בהאי מודים אבנו כו' ובהאי מודים קנקנים אורחא דמילתא נקט דאין אדם מקפיד באבנו אם תפול ברוח מצויה ובקנקנים כדי שלא יסברו מניחם בענין שלא יפלו ברוח מצויה:

ה) **הוחלק** אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסי' אחר הנפילה. ה"ה דמ"ל איפכא אלא דנקט הכי משום דסתם חרסים מפקיר להו כדמוכח ההיא דקנקנים ומיס לא מפקר להו כולי האי ועוד דרב אוקי למיס דמתניתין בדלא אפקרינהו וכי פליגי בדלא אפקרינהו דוקא בשעת נפילה פליגי דלאחר נפילה מודה ר"י שעליו לסלק כיון שהם שלו ויש לו פנאי לסלק אבל בפלוגתא דלאחר נפילה במפקיר נזקיו לאו דוקא לאחר נפילה אלא אף לאחר נפילה שהיה לו פנאי לסלק פוטר ר"י משום דהוי בור דלית ליה בעלים ור"מ מחייב אף בשעת נפילה כיון דסבר דנתקל פושע הוא ומפקיר נזקיו חייב:

אלא גמלו בשלמא לאחר נפילה משכחת לה. דפליגי כגון שהפקיר נגלתו אחר נפילתה בפשיעה כגון שהוליכה במקום שיש לחוש שתפול אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה דלפלגו כעין פלוגתא דפליגי בנתקל וא"ת ולוקי פלוגתייהו בשעת נפילה אכדו ולאחר נפילה אגמלו כדמוקי מתניתין דהוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסית לאחר נפילה דאם לא מפקר להו וסתם נפילה לא מפקר לה כחרסית ועוד מדקתני ולא שלקה משמע דכדו נמי היה לו פנאי לסלק והואיל וכן הוא אי מוקמינן לכדו בשעת נפילה א"כ מיירי כדו בתרתי ומדכדו בתרתי גמלו נמי בתרתי:

אבל לאחר נפילה מאי. כי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה מאי דברי הכל פטור הא איכא רבי מאיר דמחייב ע"כ אפילו הפקיר דאם לא הפקיר לא פטרי רבנן דעליה רמי לסלוקי: **אלא** מאי ד"ה חייב **הא איכא רבנן דפטרי.** הו"מ לדחויי דלא פטרי רבנן אלא היכא דאנוס הוא אבל לאחר נפילת פשיעה מחייבי אבל היה קשה דא"כ רבי יוחנן דאמר בסמוך לאחר נפילה מחלוקת לא הוה פליג במידי אדרבי אלעזר ומתוך הלשון משמע שבא לחלוק על רבי אלעזר:

פליגי בשעת נפילה בתקל פושע. דלר"מ דפושע הוא חייב כל כמה דלא הוה ליה פנאי לסלק קרי שעת נפילה ולאחר נפילה פליגי במפקיר נזקיו ג) ואפי' לאחר נפילת פשיעה כגון שסיבר במתכוין דרבנן דפטרי ס"ל דלא חייבה תורה אלא בור דאית ליה בעליס כגון הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו או חפר בור סמוך לרה"ר וכן משמע לישנא מר סבר מפקיר נזקיו חייב ומ"ס מפקיר נזקיו פטור משמע דבכל מפקיר נזקיו פליגי אפי' לאחר נפילת פשיעה ועוד דקאמר לקמן מפקיר נזקיו מאי מתכוין איכא האיכא לפרש במתכוין ושיבר כמו שפירש על שעת נפילה ולא בעי לאוקמי אבי פלוגתייהו בלאחר נפילה בנתקל פושע דלרבי מאיר דפושע הוא חייב דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה ולרבנן דלאו פושע הוא פטור דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס וכן אית ליה לר' יוחנן בסמוך משום דמתני' מוכחא דבתרתי פליגי ולא היה זה בתרתי אלא בחד דחד טעמא הוא והשתא נמי תרי ומודים דקתני בברייתא חד קאי אשעת נפילה ד) דמודים חכמים לר"מ באבנו וסכינו ומשאו דנפלו ברוח מצויה שהוא חייב אע"פ שלא היה לו פנאי לסלק אבל ברוח שאין מצויה היה פטור אע"ג דלא אפקריה דסתם אבנו כו' לא מפקר להו כי נפלו שאין מתקלקלין בנפילתם ומשום דלא היה לו פנאי לסלק מיפטר דאי היה לו פנאי לסלק הוה מחייב אפי' ברוח שאין מצויה דכיון דלא אפקרינהו עליה דידיה לסלוקינהו כדאמר בסמוך דמתכוין לזכות בחרסין ואפי' נתנו אחר שם כדאמרינן בהפרה (לקמן דף מז: ושם) בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור ובשמעתין אמר גבי גלל דאם הפכה בפחות מג' אם נתכוין לזכות בה חייב אע"פ ורבי שהוא לא עשה בור זה כיון דידיה הוא עליה דידיה רמי לסלקו ואידך מודים קמי אפלוגתייהו דלאחר נפילה ומודה רבי מאיר לחכמים במעלה קנקנין ונפלו ברוח שאין מצויה דפטור אע"פ שהיה לו פנאי לסלק דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ומאי אמר הא מילתא דקתני תרתי שלא תאמר דוקא בשעת נפילה מחייב ר"מ משום דנתקל פושע הוא והתקלה היתה שלו עדיין אבל אחר נפילה שכבר הפקיר התקלה פטר ר"מ אע"ג דפושע הוא כמאן דפטר בור ברשות הרבים וי"ל דאי לאו שרבי יהודה בא לחלוק עליו בזה לא היה צריך להשמיענו כיון דבהדיא תנן סתמא לקמן דבור ברשות הרבים חייב:

מדמתני' בתרתי בברייתא נמי בתרתי. וא"ת מברייתא נמי יש להוכיח דבתרתי פליגי דמדקתני ולא סלקה ולא העמידה משמע דלאחר נפילה פליגי ועוד דאי לא פליגי אלא בשעת נפילה אמאי חייב בדיני שמים לרבנן דאית להו נתקל אנוס הוא ובשעת נפילה נמי פליגי מדנקט מודים חכמים באבנו סכינו ומשאו דלא מצי קאי אלא אשעת נפילה דאי לא פליגי אלא לאחר נפילה במפקיר נזקיו א"כ אפי' נוקי בהפקיר אבנו סכינו ומשאו לא יתישב דאי מודים ברוח מצויה דחייב ושאין מצויה דפטור א"כ לא פליגי כלל וי"ל דמברייתא לא מצי למידק כלל דאיכא למימר דפליגי בשעת נפילה ולאחר נפילה ובחד טעמא כדפרישית לעיל והא דנקט בהאי מודים אבנו כו' ובהאי מודים קנקנים אורחא דמילתא נקט דאין אדם מקפיד באבנו אם תפול ברוח מצויה ובקנקנים כדי שלא יסברו מניחם בענין שלא יפלו ברוח מצויה:

ה) **הוחלק** אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסי' אחר הנפילה. ה"ה דמ"ל איפכא אלא דנקט הכי משום דסתם חרסים מפקיר להו כדמוכח ההיא דקנקנים ומיס לא מפקר להו כולי האי ועוד דרב אוקי למיס דמתניתין בדלא אפקרינהו וכי פליגי בדלא אפקרינהו דוקא בשעת נפילה פליגי דלאחר נפילה מודה ר"י שעליו לסלק כיון שהם שלו ויש לו פנאי לסלק אבל בפלוגתא דלאחר נפילה במפקיר נזקיו לאו דוקא לאחר נפילה אלא אף לאחר נפילה שהיה לו פנאי לסלק פוטר ר"י משום דהוי בור דלית ליה בעליס ור"מ מחייב אף בשעת נפילה כיון דסבר דנתקל פושע הוא ומפקיר נזקיו חייב:

אלא גמלו בשלמא לאחר נפילה משכחת לה. דפליגי כגון שהפקיר נגלתו אחר נפילתה בפשיעה כגון שהוליכה במקום שיש לחוש שתפול אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה דלפלגו כעין פלוגתא דפליגי בנתקל וא"ת ולוקי פלוגתייהו בשעת נפילה אכדו ולאחר נפילה אגמלו כדמוקי מתניתין דהוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסית לאחר נפילה דאם לא מפקר להו וסתם נפילה לא מפקר לה כחרסית ועוד מדקתני ולא שלקה משמע דכדו נמי היה לו פנאי לסלק והואיל וכן הוא אי מוקמינן לכדו בשעת נפילה א"כ מיירי כדו בתרתי ומדכדו בתרתי גמלו נמי בתרתי:

אבל לאחר נפילה מאי. כי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה מאי דברי הכל פטור הא איכא רבי מאיר דמחייב ע"כ אפילו הפקיר דאם לא הפקיר לא פטרי רבנן דעליה רמי לסלוקי: **אלא** מאי ד"ה חייב **הא איכא רבנן דפטרי.** הו"מ לדחויי דלא פטרי רבנן אלא היכא דאנוס הוא אבל לאחר נפילת פשיעה מחייבי אבל היה קשה דא"כ רבי יוחנן דאמר בסמוך לאחר נפילה מחלוקת לא הוה פליג במידי אדרבי אלעזר ומתוך הלשון משמע שבא לחלוק על רבי אלעזר:

מסורת הש"ס

ג) [לקמן לא. עט:] ב"מ פב:], ב) [רש"ל], ג) עי' רש"ל מ"ש בשם תוס' אחרים, ד) עי' רש"ל מ"ש בשם תוס' אחרים ועי' רש"ש, ה) שיך קודם ד"ה מדמתני',

גליון הש"ס

גמ' מדקתני תרתי. קשה לי למאי דמכוחר בתוס' ד"ה ותסתי' דלקה בחרס אפשר דבדרך הלוכו נפל החרס עליו בכח והוחלק במים משמע דתקלת מיימיו אם כן הולרך למנקט תרתי והיינו דהוחלק דמדין בורו הוא מזה נשמע דר"מ ס"ל דנתקל פושע הוא וחרסים דמיירי בדרך הלוכו נפל על הארם בזמן אף אם לאו פושע הוא דאי לאו לחייב מדין אדם המזיק דכל שהוא בכלל אבילה חייב ומדפטר ר"י מוכח דס"ל נתקל הוא כעין גניבה כדס"ל לר"י בחמת בספ"ו דב"מ וא"כ מוכרח למתני תרוויהו לאשמעי' דלר"מ הוי פושע גמור ולר"י הוי אונס בדרך כעין גניבה ולע"ג:

מוסף רש"י

פטור מדיני אדם. לשלם, וחייב בדיני שמים, פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפקיר את ישראל (גיטין נג.).

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פי"ג מהל' גזקי ממון הלכה ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיא סעיף ב וסימן תיב סעיף ד:

כב ב ג מיי' שם ופ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ח סמג שם טור ש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד:

רבינו חננאל

פטריה דכתי' ולנערה לא תעשה דבר. וכי תימ' כי סבר ר' מאיר דפטר רחמנא לאנוס מקטלא אבל בנזיקין אפי' אנוס חייב, והתניא נשברה כדו ולא סילקה כו', וקתני סיפא ומודה ר"מ לחכמ' במעלה קנקנים לגג על מנת לנגבן ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו שפטור, לאו מכלל דסבור אנוס הוא ואנוס אפי' בנזקין פטור. ופריק אביי ר' מאיר ור' יהודה בתרתי פליגי, בנתקל פושע הוא ובמפקיר נזקיו. ודייק ממתני', דקתני הוחלק אחר במים או שלקה בחרסיה חייב. הוחלק אחר במים בשעת נפילה, ובהא פליגי דר' מאיר סבר נתקל פושע הוא לפיכך חייב, ור' יהודה סבר נתקל לאו פושע הוא ופטור. או שלקה בחרסיה לאחר נפילה, ר' מאיר סבר נשברה כדו ולא סילקה אלא הפקירה מפקיר נזקיו חייב, ור' יהודה סבר מפקיר נזקיו פטור. ואם נתכוון לזכות בחרסיה חייב, ולדברי הכל אנוס אפי' בנזקין פטור. ואי קשיא לך הא דתני דבי חזקיה פצע תחת פצע לחייב על האונס כרצון, התם בנזקי גופו, אבל הכא דבנזקי ממונו (לה) [לא]. ומדמתני' בתרתי פליגי ברייתא נמי בתרתי פליגי. ואקש', בשלמ' כדו, משכחת לה בשעת נפילה שהוזק במימיה, לאחר נפילה נמי הוזק בחרסיה. אלא גמלו, בשלמ' לאחר נפילה משכחת לה במפקיר נבלתו. אלא הוזק בשעת נפילה היכי משכחת לה. ואמ' כגון שהעביר גמלו, פי' על שפת הנהר דהוא בשרעתא דנהרא, ונפל הגמל ובנפילתו התיז מים מן הנהר וטינף בגדים. ונדחת האי פירוקא ופרקי' פירוק אחר, כגון דליכא דרכא אחריתי וכגון דנתקל הוא ונפל ונתקל הגמל עליו ונפל ובנפילתו התיז מים, ואילולי שנתקל הגמל בגופו שלאדם לא היה נופל, לפיכך בהעברתו לגמל בשרעתא דנהרא אינו לא פושע ולא אנוס.

ורבי יוחנן אמר לאחר נפילה מחלוקת אבל בשעת נפילה מאי ד"ה **פטור כו'**. הו"מ למפרך מברייתא גופה כיון דבשעת נפילה פטור משום דאנוס הוא מ"כ לאחר נפילה מחייב ר"מ אף על גב דהוו לאחר נפילת אונס ומ"כ היכי קתני ומודה ר"מ במעלה קרקעים כו' אמאי פטור והא ר"מ לאחר נפילת אונס נמי מחייב ואיכא למימר דאיירי בשעת נפילה דא"כ מה לו להזכיר קרקעים לא הוה ליה למימר טפי אלא ומודה ר"מ בשעת נפילה דפטור משום דאנוס הוא:

כי פליגי אליבא דרבנן. לא נעי למימר איפכא דפליגי אליבא דר"מ ומאן דפטר אמר לך דע"כ לא מחייב ר"מ אלא משום דפושע הוא וכי פליגי ר' יוחנן ור' אלעזר במפקיר נזקיו דאונס דקיס ליה דבמפקיר נזקיו דפשיעה פליגי:

תסתיים דר' אלעזר הוא דאמר חייב. במסקנא לא קיימא הכי והא דלא פריך מההיא דרבי אלעזר דלעיל משום דאין להוכיח ממילתיה דר"א לחודיה דפטרי רבנן במפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת פשיעה אם לא מכח דפליג אדרבי יוחנן כדפ"ל ומיהו מר' יוחנן קשה אמאי לא פריך מההיא דלעיל דאית ליה מפקיר נזקיו דעלמא חייב לרבנן וי"ל משום דלא מפרשא בהדיא אלא מתוך קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן להכי שביק לה ומייתי מילתא דמפרשא טפי בהדיא:

אלא אמר רב אשי כשהפכה בפחות מג'. מכאן אין לדקדק דלא נעי הגבהה ג' טפחים דכי מתכוין קני בהגבהה פחות מג' דשמעי הכא משום [a] דאפילו [b] מבטה בהפקר קני א"נ משום דהוי האי גלגל בכליו וקני ליה כליו א"נ כשמגביה בידו דכיון שהוא בידו קני בפחות מג' וכך איתא בריש אלו נערות (כתובות דף לא.) והא דאמר בפרק חלון (עירובין דף עט: וסש"ס) [c] גבי חבית של שתופי מבואות צריך שיגביה טפח שאני שתופי מבואות דרבנן תדע דהתם לא נהשמיענו דין הגבהה בכל מקום קאמי [d]:

אלא ר' יוחנן דאמר חייב. מ"מ איצטריך לפרש לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים לפרש מתניתין אפילו כמאן דמחייב בור ברשותו ושמא רבי יוחנן בבור ברשותיה נמי מחייב דאיכא דאמר הכי בפרק הפרה (לקמן דף נ.): לא

ורבי יוחנן אמר לאחר נפילה מחלוקת אבל בשעת נפילה מאי דברי הכל פטור והא מדקאמר רבי יוחנן לקמן לא תימא מתניתין ר"מ היא דאמר נתקל פושע הוא מכלל דרבי מאיר מחייב אלא מאי דברי הכל חייב והא מדקאמר ר' יוחנן לקמן לא תימא מתניתין ר"מ היא דאמר נתקל פושע הוא מכלל דפטרי רבנן אלא הא קמ"ל [a] דמפקיר נזקיו דהכא הוא דפטרי רבנן דאנוס הוא אבל מפקיר נזקיו דעלמא מחייבי איתמר מפקיר נזקיו רבי יוחנן ור"א חד אמר [b] חייב וחד אמר פטור לימא מאן דמחייב בר"מ ומאן דפטר כרבנן אליבא דר"מ כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבנן מאן דפטר כרבנן ומאן דמחייב אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא פטרי רבנן אלא במפקיר נזקיו דהכא משום דאנוס הוא אבל מפקיר נזקיו דעלמא מחייבי תסתיים דר"א הוא דאמר חייב [c] דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן [d] בור ברשות הרבים [e] וחמץ משש [שעות] ולמעלה תסתיים ומי אמר רבי אלעזר הכי והא אמר רבי אלעזר איפכא דתנן [f] ההופך את הגלל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואמר ר"א לא שנו אלא שנתכוין לזכות בהן אבל לא נתכוין לזכות בהן פטור אלמא מפקיר נזקיו פטור אמר רב אדא בר אהבה שהחזירה למקומה אמר רבינא משל דרב אדא בר אהבה למה הדבר דומה למוצא בור מגולה וכסהו וחזר וגילהו א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא מי דמי התם [g] לא אסתלק להו מעשה ראשון הכא אסתלק להו מעשה ראשון הא לא דמי אלא למוצא בור מגולה וטממה וחזר וחפרה [h] דאסתלקו להו מעשה ראשון וקיימא לה ברשותו אלא אמר רב אשי כשהפכה לפחות משלשה ומאי דוחקיה דר"א לאוקמיה כגון שהפכה לפחות מג' וטעמא דכי נתכוין לזכות בה הא אין מתכוין לזכות בה לא לוקמה למעלה מג' ואע"ג דלא נתכוין לזכות בה חייב אמר רבא מתני' קשיתיה מאי אריא הפך לתני הגביה אלא ש"מ כל הפך למטה משלשה הוא ומדרבי אלעזר אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור ומי א"ר יוחנן הכי והתנן [i] המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואמר רבי יוחנן לא שנו אלא במפריח אבל במצמצם פטור מצמצם מאי טעמא פטור לאו משום דהויא ליה בור ברשותו מכלל דחיובא דבור ברשות הרבים הוא אלמא מפקיר נזקיו חייב לא לעולם אימא לך מפקיר נזקיו פטור ומצמצם מ"ט פטור משום דאתמר עלה אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים ומי אמר ר' יוחנן הכי והא א"ר יוחנן [j] הלכה כסתם משנה ותנן [k] החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב אלא לעולם רבי יוחנן אמר חייב ומדרבי יוחנן אמר חייב ר"א אמר פטור והאמר ר"א משום

למקוס מהלך בני אדם: **ומי אמר רבי יוחנן הכי.** דמפקיר נזקיו פטור: **בור ברה"ר.** אלמא חיובא דבור ברשות הרבים הוא: משום

עין משפט נר מצוה

כג א ב מיי' פי"ג מהל' מזקי ממון הלכה ז סמג עשין קפ טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד:

כד ג מיי' שם פי"ב הלכה יב סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ו:

כה ד מיי' פי"ח מהלכות ממון ומזק הלכה ט סמג לאוין עז טוש"ע ח"מ סימן תמג סעיף ח:

כו ה ו מיי' פי"ב מהל' מזקי ממון הלכה ו ועיין בהשגות ומ"מ סמג עשין קפ טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ג:

מוסף רש"י

ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. להתחייב עליהן. (פסחים ו:). **בור ברשות הרבים.** הפותחו חייב בנזקין ואין הבור שלו אלא של הפקר, שהרי ברשות הרבים הוא, ואף על פי שכרהו אין רשות הרבים קנויה לו (שם). **הלכה כסתם משנה.** רבי הוא סידר המשנה וכסלקה דברי חכם ויבאו בעיניו שנאן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהא שניה מפי יחיד ונלאין כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן (ביצה ב:).

רבינו חננאל

ור' יוחנן אמ' לאחר נפילה מחלוקת כו'. ודברין פשוטין הן. **ואסיק'** אלא הא קמ"ל מפקיר נזקין דהכא פטרי רבנן משום דהוא אנוס, אבל מפקיר נזקין דעלמ' חייבי מחייבי. **איתמ'** מפקיר נזקיו, ר' יוחנן ור' אלעז' חד אמ' חייב וחד אמ' פטור. **תסתיים** דר' אלעז' דאמ' חייב דאמר ר' אלעז' משום ר' ישמעל שני דברין אינן ברשותו שלאדם ועשאן הכתו' כאלו הן ברשותו, ואלו הן בור ברשות הרבי' וחמץ מו' שעות ולמעלה. הנה בור זה אמר ר' אלעז' אינו ברשותו, מכלל שהוא מופקר וחייבין בעליו, ש"מ מפקיר נזקיו חייב. **ואקשי' עלה,** והתנן ההופך את הגלל לרשו' הרבי', כגון שהוציא ראובן גלל ובא שמעו' והפכה. פי' גלל, זבל כדכתי' בגללי צואת אדם. והוזק בהן אחר, חייב בנזקו. ואמר ר' אלעז' לא שנו אלא שנתכוון לזכות בגלל, להוציאה לגנו ולזבל בה, אבל לא נתכוו לזכות בה פטור. אלמא ר' אלעז' מפקיר נזקיו פטור סבירא ליה. ופירק ר' אדא בר אהבה כשהחזיר גלל זה למקומה, ולא הפקירה א). אמ' רבינא משל דרב אדא למה הדבר דומה למוצא בור מגולה כו'. רב אשי אמ' כגון שהפכה פחות מג' טפחי', פי' כגון שהוציא ראובן גלל לרשות הרבי' ובא שמעו' והפכו בפחות מג', ונמצא שלא הגביהה ולא קנה

מסורת הש"ס

א) פסחים ו: ע"ש, **ב)** [לקמן נ.], **ג)** [לקמן נ.], **ד)** [שבת מו. וש"נ], **ה)** [לקמן נ:], **ו)** ס"א דכל היכא, **ז)** ל"ל הכמה, **ח)** ל"ל הכמה, **ט)** [ד"ה כדרך], **י)** [ועיין תוספות כתובות לא. ד"ה דאי ודי"ל ימא ותוספות קדושין כו. ד"ה אי נמי],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל וכו' לזכות בו: **(ב)** ד"ה וקמה וכו' אסתלקו להו מעשה ראשון: **(ג)** ד"ה כשהפכה וכו' משום כוסה. נ"ב פי' דלא הרמיקו ג"כ ג' טפחים וחשבינן ליה דלא סילק מעשה ראשון וכבור פתוח הוא ולא נסתם מעולה ועיין בהגהת אשר"י:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה **אלא** וכו' **דאפילו הבטה בהפקר** קנה. עי' תו"ט פ"ל מ"ל דשקלים ד"ס מתנדב:

רבינו חננאל (המשך)

בהגבהה ולא (רמה) [קמה] ברשותו, דפחות מג' סמוך לארץ כארץ דמי. אם נתכוון לזכות בה בזה ההיפוך חייב, ואם לאו פטור. וכי האי גוונא פטור, אבל המפקיר נזקיו חייב. **ודייקי'** מדר' אלעז' אמ' חייב ר' יוחנן אמ' פטור. איני והתנן המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, והגודר בקוצים, וגדר שנפל לרשות הרבים והזיק, חייב. ואמר ר' יוחנן, לא (שהוא) [שנו] חייב אלא מי שהוא מפריח ומרחיבם ברשו' הרבי', אבל (המצמם) [המצמצם] אותן בכותל פטור. ודייקי' מינה, מצמצם אמאי פטור דהוה להו כי בור ברשותו מכלל שהמפריח מפני שעשה בור ברשות הרבי' חייב, ש"מ מפקיר נזקיו חייב. ודחינן להאי דוקיא ואמרי' מאי טעמ' מצמצם פטור לא מפני שהוא בור ברשותו אלא מפני שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים. **ואקשי'** והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן החופר בור ברשו' הרבי' ונפל שמה שור או חמור ומת חייב, והא בור ברשות הרבי' נזקיו מופקרין הוא ואמר ר' יוחנן חייב. **ואסיק'** לעולם הוא דאמ' מפקיר נזקיו חייב, והלכה כמותו, דקיימ' לן כוותיה. ור' אלעז' סבר פטור והאי דאמ' ב' דברין אינן ברשותו שלאדם כו'

א) נשון זה משולב הנגה לאלרבה אם לא הפקירה אמאי פטור ועי' ברש"י וא"ש.

משום ר' ישמעאל. שני דברים אינן ברשותו כו' (ח): **לא יהא אלא ברפשו.** המשליך זבלו ברה"ר מי לא מיחייב כי לא הפקירו ה"נ רפשו הוא לאחזקיה שנתערבו המים והעפר ונעשה טיט ושלו הוא מדמוקי לה בטינוף כלים מכלל דלא אפקריה להא בור לא מייב בו כלים: **מי סברת דלא תמו מיא.** אלא נתכנסו ונעשו רפש: **בדתמו מיא.** ונבלעו קמיירי ואין כאן רפש: **ותרתי למה לי.** לאשמעינן במתניתין טינוף כלים והא תנינא לעיל [כח.] נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים ואוקמה רבינו (ט) נמי בדלא הפקירן ובטינוף כלים: **ותדא בימות הגשמים.** ואיצטריך לאשמעינן דאע"ג דברשות קעבדי אם הזיקו מייב לשלם: **לא אלו שאמרו.** חכמים מותרין לקלקל ברה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן לקלח שופכין שלהם ברה"ר כו'. ביב ליבור המקלח שופכין של מי תשמיש הבית לרה"ר: **בכותל רעוע.** דה"ל למנייע לאסוקי אדעתיה שכותל זה עומד לסותרו (י): **וחייב בעל הכותל.** דה"ל לאמנעינהו: **בדליו של חבירו.** כסוי בור של חבירו: **חייב בעל הבור.** כדאמרינן במנייע קוצותיו דהיינו בור בכותל רעוע של חבירו וסתר זה את כותלו דחייב המנייע והכא נמי איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שזה יטול את דליו: **פשיטא.** היא היא ומאי אשמעינן רבינא: **מהו דתימא.** לא דמי דהתם משום הכי ליכא לחיובא לבעל כותל דלא הוי ידע ליה למנייע דלודעיה שיבא ויטול קוצותיו (כ) אבל בעל הדלי דידע לבעל הבור איבעי ליה לאודעיה שהוא נוטל את דליו אשמעינן רבינא דלאו היינו טעמא: **דגלא.** חידקל: **מתני' לזבלים.** שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: **כל המקלקלין ברה"ר.** רבן שמעון בן גמליאל שמעיה לת"ק דלא קנים אלא שבחא אבל גופא לא כדקתני בברייתא בגמרא [ע"ב] ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר דגוף נמי כל הקודם בו זכה. ליפנא אחריא כל המקלקלין ואפי' עושין ברשות: **גמ' כל שלשים יום.** רשאי להיחזק שם: **שעל מנת כן בו'.** שלא יהו מקפידין על כך: **בנר חנוכה פטור.** כ) בפרק הכונס לאן לדיר דקתני גמל שהיה טוען פשתן: **מאי לאו משום דברשות נ"ד.** הניח בחוץ משום פרסומי ניסא פטור: ה"ג **דתניא רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור: מפני שהוא רשות מצוה.** כלומר משום רשות נ"ד דמצוה מיפטר אבל ברשות נ"ד דלאו מצוה חייב: **מותרין לקלקל.** כגון פותקין ביבותיהן וגורפין מערות:

תבנו

לא יהא אלא ברפשו. הא דלא דייק הכי לעיל (דף כח.) בהוחלק אחד במים משום דהתם לא אייר כשפכם בכוונה אבל הכא תנא השופך משמע שפכם בכוונה במקום שנעשין רפש וטיט א"נ בריש קתני הוחלקו משמע דלא עשו המים אלא החלקה אבל הכא קתני חוזק משמע שבמים עצמן חוזק: **בדתמו מיא.** פירוש בתמו מיא נמי אייר וניחא ליה לאוקמי בין תמו בין לא תמו ודוקא בכלים מלאוקמי דוקא בלא תמו ובין בכלים ובין בעצמו וא"ת ואי תמו מיא סתמא מפקר להו והוי בור ופטור בו הכלים וי"ל דלא תמו כל כך שלא יהא עדיין ראויין לשום דבר ואי הוה גרס מיפכא הוה ניחא מי סברת דתמו מיא ונכנסו בעפר ונעשה טיט לא דלא תמו מיא שהמים צלולים עדיין דמסתמא לא אפקריהו: **וחייב** בעל הכותל. וא"ת כותל רעוע נמי מיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שמא הנייעם שם כשהיתה בריא וי"ל דמ"מ ראוי המנייע להתחייב כיון שפשע ואין צריך להעמיד ברעוע מעיקרו: **שלא** תעכב המחרישה. פירושלמי מפרש כדי שלא תעלה הממרישה: **אפילו** תימא רבי יהודה בו'. וא"ת והא מתני' קתני כל הקודם בהן זכה וי"ל דכל הקודם בהן לאחר שלשים יום זכה ותימה למאי דס"ד דמתניתין בשעת הוצאת זבלים תקשה ליה דרשב"ג אדרשב"ג דקתני במתני' דחייב לשלם ובהבית והעלייה (ב"מ דף קיח:) תנא דשב"ג אומר אף מתקן מלאכתו כל שלשים יום ודייק מינה בגמ' דס"ל כל מקום שנתנו חכמים רשות להניח והזיק פטור מלשלם ולפי לשון אחר שפירש בקונטרס דרשב"ג פליג את"ק וס"ל דאפילו הניח ברשות חייבין לשלם קשה אפי' לפי המסקנא ושמא אין הענייים שוין אע"ג דבשמעתין דהתם ס"ל להו בהדי הדדי:

מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא. תימה דלא משני הכי בהבית והעלייה (ב"מ קיח: ושם) דקתני המוליא זבלו לרה"ר המוליא מוליא והמזבל מזבל כו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וקאמר בגמרא מתני' דלא כר' יהודה וי"ל דהתם כי יעמיד מתני' נמי שלא בשעת הוצאת זבלים אתיא דלא כר' יהודה דהא שרי להוליא ע"מ לזבל לאלתר ואפי' הכי קתני שמשלם מה שהזיק אלמא בדבר שיש לו רשות משלם מה שהזיק ולרבי יהודה משמע דלא משלם מדקאמר שעל מנת כן כו' ועוד מדלא קתני בהדיא ואם הזיק משלם מה שהזיק מ"מ מתני' דהתם משמע ליה בשעת הוצאת זבלים מדקתני המזבל מזבל ושפיר אית ליה רשות להניח שלשים יום והא דאמר המזבל מזבל עלה טובה קמ"ל כלומר מזבל לאלתר שלא יצטרך לשלם:

תבנו

הגהות הב"ח

(ח) גמ' אבל מלמלא פטור מ"מ פטור: (ט) רש"י ד"ה מהו דתימא וכו' ויטול קוצותיו. נ"ב ס"א ולגבי כותל ברייא חייב בעל הכותל משום דשני למיסתר כותל ברייא:

גליון הש"ם

גמרא אמר רבינא זאת אומרת. כעין זה לקמן דף לג ע"ב:

מוסף רש"י

המצניע את הקרן ואת הזכוכית. ברה"ר (לעיל כח:). **והגודר את גדרו בקוצים.** שעשה גדר של קוליס, דשמה גדר של אגנים הוא דכתיב (מצלי כד) וגדר אגניו נהרסה (לעיל כט:). **וגדר.** אגנים, שנפל לרה"ר כו' (שם). **אבל הוא עצמו.** החק הוא עצמו (לעיל כח:). **קרקע עולם.** שאין לו בעלים (שם). **כל אלו שאמרו.** וקתני וחזל להו אלו הפותקים ביבותיהם וגורפים מערותיהם, כלומר כל אלו שאמרו חכמים שם לבן רשות להשליך מזקיהן לרה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן. פותחין שיבוותיהן, שופכין המקלחים שופכין, שופכין ממלכיהן לרה"ר, וגורפין מערותיהן. ומשליכין זבליהן לרה"ר (לעיל ג.). **בימות החמה אין להם רשות.** מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו, **ובימות הגשמים.** שהרחובות מלוכלכות, יש להם רשות (שם). **ואע"פ שברשות.** ר"ל משליכין, אם הזיקו חייבים (שם). **ההרפך את הגלל.** זבל המופקר ברה"ר והסכו ממקום למקום (לעיל כט:). **חייב בנזקו.** דקנייה בהגבהה וממנו הוא (שם). **כל שלשים יום.** שלשים יום שלו להניחו שם (לקמן פא:) או: משלשים לשלשים מחזר ומוכרו כדי שיהא ניסף יפה (ב"מ קיח:). **בנר חנוכה פטור.** חנוי שברשות פרסום מצוה הניחה שם (שבת כא:). גבי הניח חנוי נרו מבחוץ ועבר גמל טעון פשתן ודלקה בנר והדליק את הבירה (ב"מ קיח:). **מאי לאו משום רשות ב"ד.** אלמא כל מידי דייהבו ליה רבנן רשותא אם הזיק פטור (שם). **כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים.** כל אותן מזקין שנתנו חכמים עליהם רשות ואמרו מותרין לקלקל ברה"ר ולהשליכן לשם, כגון הוצאת זבלים לר' יהודה וכגון פותקין ביבותיהם וגורפין מערותיהן בימות הגשמים, דברשות קא עבדי (שם).

משום רבי ישמעאל כו' לא קשיא הא דידיה הא דרביה: מתני' א) השופך מים ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו ב) המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרה"ר והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן: **גמ'** אמר רב ג) לא שנו אלא דנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו א"ל רב הונא לרב ד) לא יהא אלא כרפשו מי סברת דלא תמו מיא בדתמו מיא ותרתי למה לי חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים דתניא ה) כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להן רשות ואע"פ שברשות הוא אין להם רשות אלא בימות הגשמים ו) כל אלו שאמרו בכותל רעוע חייב בעל הכותל ז) אמר רבינא מהו דתימא התם הוא דלא הוי ידע ליה דלודעיה אבל הכא דידע ליה הוה ליה לאודועיה קמ"ל ת"ר ח) חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה רב ששת ישדי להו בנורא רבא ט) שדי להו בדגלת אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין י) רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות: **מתני'** יא) המוציא את תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה רשב"ג אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגלל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו: **גמ'** לימא מתני' דלא כר' יהודה דתניא יב) ר' יהודה אומר יג) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק יג) והתנן רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור מפני שהוא ברשות מאי לאו משום רשות בית דין לא משום רשות מצוה דתניא רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור מפני שהוא רשות מצוה ת"ש יד) כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ורבי יהודה פוטר אמר רב נחמן מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר

תבנו

רבינו חננאל

משום ר' ישמעל רביה קאמ', ולויה לא סבירא ליה. וקיימ' לן כר' ישמעל. **מתני'.** השופך את המים לרשות הרבי' והוזק בהן אחר חייב. אמ' רב הונא אמ' רב לא שנו חייב אלא שנטנפו כליו במים, אבל הוא עצמו פטור. מאי טעמ', קרקע עולם הזיקתן. ומקשי' אדרב לא יהא אלא ברפשו, פי' מלשון ויגרשו ממימי הרפש וטיט. וכי המטיל חבירו ברפש והוזק גופו פטור. ופריק בדתמו מיא, דלאו ברפשו הוזק. ואקשי' לרב ותרתי למאי לי. פי' תנן נשברה כדו ברשות הרבי' והוחלק אחר במים כו', ואמ' רב יהודה אמ' רב לא שנו אלא שנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור. ותנן ומאי השופך מים ברשו' הרבי' והוזק כו', ואמ' רב הונא אמ' רב לא שנו אלא שנטנפו כליו. ופרק', אדקש

תבנו וקשו תנן משום דמשרקי. והא דמחייב מתני' בגלגלים אע"ג דלא שריק היינו משום דלית ביה שבחא ולא התירו להוציא בחנם: **דבר** שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו. מכאן יש להוכיח דל"ג כל הקודם בהן זכה גבי מלגיע קוץ וחזכיה וגדר שנפלה לרה"ר דהתם ליכא שבחא: **שטר** שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית. נראה לר"י שר"מ קונס להפסיד החוב לגמרי אפי' בהולאה ועדות אחרת כדמשמע לישנא דאין גובה לא את הקרן ולא את הרבית דמשמע דאין גובה כלל וכן משמע מדמדמי לקנסו גופו משום שבחו שמפסיד גוף הממון ואין להקשות דבפרק איזהו נשך (ב"מ דף עב. וסס"ד) מדמי הך דהכא דשטר שיש בו רבית לשטרי חוב המוקדמין ומוקי הכיא דשטרי חוב כר"מ והיכי מדמי דהכא מפסיד גוף הממון והתם אינו מפסיד דא"ל דלא השטר דמה שאין מפסיד שם דלא השטר לפי שלא היה עבירה בגוף הממון אלא בשטר אבל ברבית יש עבירה דהלוהה ברבית אפי' בלא שטר אע"ג דאמרינן דמשעת כתיבה עבד ליה שומא בלא שטר נמי איכא איסורא בהלוהה הקשה ריב"א אם יפסיד כל חובו לגמרי מצינו הלוה חוטא נשכר ואור"י דאין זה קושיא כי הממון שמרויח קנסו בגוף ממחת השטר ומתוך כך יזהר אבל הלוה אין לנו במה לקנוס שתחילתו על מנת לפרוע הוא לוה: **וחכמים** אומרים גובה את הקרן בו'. משמע שגובה ע"פ השטר אפי' ממשעבדי וקשה לר"י למה השטר כשר כיון שהעדים עובדים על לא תשימון אע"ג דאינם דאינם עדי חתם דאין מרויחין כלום הא קי"ל כאבי (סנהדרין דף מ.) דמי שאוכל נבלות להכעיס פטור והא דלא תני לה בזה בורר (שם כד:) ה"ל לא תני לה בזה אלא בכלל מלוה איתיה דמשמע התם בגמרא גבי מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית ואין לומר דמיירי באין ניכר הרבית בשטר אלא כתוב סתמא פלוני חייב לפלוני מנה וסברו העדים שהכל קרן ואח"כ נודע שהוא רבית דבפרק איזהו נשך (ב"מ דף עב. וסס"ד) מתרץ ר' יוחנן עלה דההיא דשטרי חוב המוקדמין פסולין אפילו תימא דבנו גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ואי אין ניכר בשטר שיש בו רבית נמי לגזור שמא יגבה רבית במקום קרן ואין לומר שלכך הן כשרים שלא עשו שומא כיון שניכר מתוך השטר הרבית לא יבא לגבות הרבית על ידי שטר זה והא דתנן באיזהו נשך (שם עה:) שהעדים עובדים בלא תעשה היינו כגון שאין ניכר הרבית מתוך השטר דהא אמרי' בשמעתין דמשעת כתיבה עבד ליה שומא א"כ בשטר זה עובדים בלא תעשה וי"ל דלא תשימון עליו נשך לאינשי במלוה ולוה וערב משמע להו ולהכי לא מפסלי בהכי דלהאמרינן (שם דף ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו א"נ כגון שיש עדים שהם אנוסין מחמת נפשות וכן נ"ל בשטרי חוב המוקדמים דיש מעמידין אותה כר"מ אבל לרבנן כשרים ואפי' רבי מאיר אין פוסל אלא מטעם קנס ואמאי הלא עדים פסולים הם שחתמו על שטר מוקדם אלא י"ל שיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות א"נ כגון שאמרו טעינו בשנת המלך ואומר ר"י דהלכה כרבנן אע"ג דקי"ל (כתובות דף ס:) כר' מאיר בגזירותיו דוקא בגזירותיו ולא בקנסותיו וכן פסקו הלכות גדולות כרבנן דר"מ מטעם זה במעוברת חבירו ומינקת חבירו (יבמות לו:): [עי' תוספות זבחים קד. ד"ה א"ר עקיבא]: **דמשעת** כתיבה עבד ליה שומא. תימה לרבינו יצחק מה שומא יש כאן ומה מזקק עדותן לזוה והלא לא יגבו ב"ד הרבית ע"י שטר זה כיון שניכר בתוכו רבית: **לימא** בהני תנאי בו'. מכאן יש להוכיח דל"ג במתני' במילתיה דרשב"ג כל הקודם בהן זכה דאי גרסינן ליה הוה ליה לאתויי (ג) דעל כרחך רשב"ג אגופן נמי קנסים דאי לאו הכי במאי פליג אתנא קמא וי"ל דהוי מצי לדחויי דכולה רשב"ג היא וה"ק שהיה רבן שמעון בן גמליאל אומר כו' א"נ ס"ד דוקא אתבנו וקשו דאיכא אבחא טובא אבל שאר דברים לא ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר דכל המקלקלין שוין אפי' לית בהו אלא שבחא פורתא:

והדר קאמר דאסורין משום גזל. ולא בעי למימר דאסורין משום גזל לאותו שקדם וזכה ורשב"ג קאמר דמותרין דאין סברא לליפלגו בהכי: **לזעירי** ודאי תנאי היא. דאין סברא לומר דפליגי בהלכה ומורין כן לענין שבחא דפשיטא דלכולי עלמא מורין: וקתני

תבנו וקשו תנן. דמחייב דעדיין לא נעשו זבל וקשים הם ומחליקין בהן וכי קאמר רבי יהודה בזבל קאמר דמוליא אדם זבלו שאינו נוח להמליק כל כך: **משרקי.** מחליקין: **בשבחן.** במה (ה) שהשביחן ברה"ר: **ואילו כל הקודם זכה לא קתני.** משום דגלל זהו רעי ואינו משביח ברה"ר דמושבח ועומד הוא וקשה לרב: **והא קתני עלה.** בברייתא אסורים משום גזל: **אכולה מתניתין קאי.** הא' אסורין משום גזל ואפילו אתבן וקש הלכך הכי קאמר דלאחר שקדם וזכה בהם אחר אסור לגזלן היימנו: **מדקא איירינן גזל.** עליה דרב מכלל דאיכא סבר לאלתר קנסינן דאי לבתר דאייתי שבחא מאי רומיא דגלל הא (ג) לאו שבח בגלל: **כי איירינן גזל מקמי דשני רב נחמן.** דהוה סבירא לן דאע"ג דאין סופו להשביח קנים רב וכ"ש דבדבר שסופו להשביח קנים לאלתר: **לבתר דשני מי איכא למימר [גזל] גזל.** והשתא דקים לן דטעמא דקנסא משום שבח הוא מיבעיא לי לאלתר קנים או כי מייתי שבח: **שיש בו רבית.** שכתוב בו שלוה ברבית: **קא מזקק.** עתיד להזיק: **עביד ליה שומא.** שם עליו נשך ועבר בלא תשימון (שמות כב): **לזעירי ודאי תנאי היא.** דליכא למימר דכ"ע לא קנסו דהא רבן שמעון קנים: **בהלכה ואין מורין כן קמיפלגי.** תנא קמא סבר הלכה דקנסו גופן ואין מורין כן והכי קאמר [הלכה] כל הקודם בהן זכה ואפי' גופן דיעבד ואי אתי מריש לקמן לאימלוכי אמרינן ליה אסורין משום גזל: **אפקר חושני.** שעורין קלופין ששטח איש אחד ברה"ר כדי שיתייבשו והפקירן רב הונא והורה שהקודם בהן זכה: סליקוסתא

הכא קרן גופא קמזיק וזעירי אמר לך אנא דאמרי אפי' לר"מ עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא דמשעת כתיבה דעבד ליה שומא אבל הכא מי יימר דמזיק לימא כהני תנאי המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה ואסורין משום גזל ר"ש בן גמליאל אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ומותרין משום גזל הא גופא קשיא אמרת כל הקודם בהן זכה והדר קאמר אסורין משום גזל אלא לאו הכי קאמר וכל הקודם בהן זכה בשבחן ואסורין משום גזל אגופן ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר אפי' גופן נמי כל הקודם בהן זכה לזעירי ודאי תנאי היא לרב מי לימא תנאי היא אמר לך רב דכולי עלמא קנסו גופן משום שבחן והכא בהלכה ואין מורין כן קא מיפלגי דאתמר רב הונא אמר רב [ה]הלכה ואין מורין כן רב אדא בר אהבה אמר הלכה ומורין כן איני והא רב הונא אפקר חושלי רב אדא בר אהבה אפקר סליקוסתא

תבנו וקשו תנן משום דמשרקי: כל הקודם בהן זכה: אמר רב [א]בין בגופן בין בשבחן וזעירי אמר בשבחן אבל לא בגופן במאי קמיפלגי רב סבר קנסו גופן משום שבחן וזעירי סבר לא קנסו גופן משום שבחן תנן ההופך את הגלל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואילו כל הקודם זכה לא קתני תנא לרישא וה"ה לסיפא והא תני עלה אסורין משום גזל כי קתני אסורין משום גזל אכולה מתני' קאי לאותו שקדם וזכה והא לא קתני הכי דתנן המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה [ב]ומותר משום גזל וההופך את הגלל לרה"ר והוזק בהן אחר חייב [ג]ואסור משום גזל [ד] אמר רב נחמן בר יצחק גלל קרמית דבר שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו דבר שאין בו שבח לא קנסו איבעיא להו לדברי האומר קנסו גופן משום שבחן לאלתר קנסינן או לכי מייתי שבחא קנסינן ת"ש מדקאיירינן גלל ותסברא כי איירינן גלל מיקמי דלשני רב נחמן לבתר דשני רב נחמן מי איכא למימרא גלל כלל לימא כתנאי [ה]שטר שכתוב בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי ר"מ וחכמים אומרים [ו]גובה את הקרן אבל לא את הרבית לימא רב דאמר כרבי מאיר וזעירי דאמר כרבנן אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא קרן דבהתירא אבל

מסורת הש"ס

(א) ב"מ עב. ב"ב לד:, (ב) [ד"ה שטרן], (ג) ד"ה שטר,

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה בשבחן במה שהשביחו: (ב) שם ד"ה מדקא איירינן וכו' הא לא שבח גלל: (ג) תוס' ד"ה לימא וכו' הוה ליה לאתויי למתני' דע"כ רשב"ג:

גליון הש"ם

גמ' אמר רנב"י גלל קרמית. תמוה לי לפ"ד דלא ממלק בכך הו"ל למפרך ממתני' לגעיל דף יט ע"ב אכלה ממוך הרחבה משלמת מה שנהנית הא הפירות נעשו הפקר וכל הקודם בהן זכה. ועי' לעיל כא ע"א תוס' ד"ה דרב סבר ולע"ג:

מוסף רש"י

שטר שכתוב בו רבית. שכתוב בו פלוני לוה מפלוני מנה ברבית כך וכך לזמן פלוני (ב"מ עב.).

רבינו חננאל (המשך)

אמרי כו'. וקיימ' לן כרב דכל דבר שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו. מיהו כי קנסינן ליה מיד קנסינן ליה או לכי מייתי שיבחא קנסינן ליה, איבעיא להו ולא איפשיטא. וסוגייא דשמעתא כרב ריהטא. ותוב, הא אמ' רב הונא ורב אדא ותרווייהו משמיה דרב הלכה. מיהו הורה ואפקר חושלה כשמעתיה דא[מר], הלכ' ומורין כן. רב הונא אמ' הלכ', אבל אין מורין כן.

רבינו חננאל

תבנו וקשו שני, אפי' ר' יהודה מודה שחייב משום דמשרקי, פי' שרגלי בני אדם מחליקין בהן, לפיכך חייב לדברי הכל. וכל **הקודם בהן זכה.** אמ' **רב(א) זכה בין בגופן בין בשבחן.** קנסו גופן אטו שבחן, והני מילי בדבר שיש בו שבח. זעירי אמ' בשבחן זכה, לא קנסו גופן משום שבחן. פי' סבר רב זה שהוציא התבן לרשו' הרב' לישוף ברגלי בני אדם ולהשביח ולהיעשות זבל קנסוה אפי' בעיקר וכל הקודם זכה בכל. ורמינן גלל דמתני' דלא קתני כל הקודם זכה. ופריק תנא רישא בתבן וקש כל הקודם זכה והוא הדין לגלל. והתני אסור משום גזל. ופריק אכולהו, בין בתבן בין בגלל, קתני בברייתא אסורין משום גזל. כלומ' הברייתא חולקת על המשנה. ואמרי', והא לא תני הכי, ו(ב)בהדיא תני בברייתא בתבן וקש מותרין משום גזל, ובגלל אסורין משום גזל. ופירק רב נחמן בר יצחק דבר שיש בו שבח כגון התבן שהשביח כי נעשה גלל וכיוצא בו קנסו גופן משום שבחן, דבר שאין בו שבח כגון גלל לא קנסו. ומיבעיא לן, רב דאמ' קנסו גופן משום שבחן לאלתר קניס בעת שהרציאו מיד הקודם בו זכה או אם נשאר ברשות הרבים זמן ונישף והשביח אחר כן הקודם בו זכה בגופו וכל שכן בשבחו, דקנסינן ליה משום דקילקל ברשות הרבים. ואתינן למיפשטה מדאמרי' גלל דלית ליה שבחא, ש"מ דמיד קנסוה, ודחי' לה. ואתינן לאוקמ' להא דרב ודזעירי כתנאי דתנן שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה כו', רב כר' מאיר וזעירי כחכמ'. ודחו ואמרי כל חד אמ' אנא לדברי הכל

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פי"ג מהלכות מזקי ממון הלכה יד סמג עשין סח טוש"ע מ"מ סי' תיד סעיף ג:

לז ב מיי' פ"ו מהלכות גזילה הל' ה טוש"ע שם:

לח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

לט ד מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ו ועי' במגיה למלך סמג לאוין קלו ועשין עג טוש"ע מ"מ סי' נב סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' קסא סעיף יא:

מ ה טוש"ע מ"מ סי' תיד סעיף ג בהג"ה:

סליקוסתא. פסולת עילורי תמריס שעשו מהן שכר. ל"א שמרי שכר תמריס ומנגבין אותן כעין יין קרוש ומאכילין לחמורים: **כשמעתיה.** דאמר הלכה ומורין כן: **מותרין הוו.** שהתרו כמה פעמים בבעלים: **שהיה לו לעמוד.** כלומר בהכי מתוקמא מתניתין שהיה בגפילתו כדי עמידה ולא עמד: **לנתף.** לתקן הקורה על כתיפו כדרך נושאי משאוי: **לפוש.** דמשונה הוא ואין דה"ר עשויה לכך: **והזגגין.** מוכרי כלי זכוכית: **ואם מחמת ראשון נפלו רובן.** לקמן מפרש: ה"ג

סליקוסתא בשלמא רב אדא בר אהבה כשמעתיה אלא רב הונא לימא הדר ביה [א]**הנהו מותרין הוו: מתני'** [ב]שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקי שני: **גמ'** אמר רבי יוחנן לא תימא מתני' ר' מאיר היא דאמר [ג]נתקל פושע הוא וחייב אלא אפילו לרבנן דאמרי אנוס הוא ופטור הכא חייב שהיה לו לעמוד ולא עמד רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לא היה לו לעמוד [ד]היה לו להזהיר ולא הזהיר ורבי יוחנן אמר כיון דלא היה לו לעמוד לא היה לו להזהיר דטריד תנן [ה]היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל קורה חייב מאי לאו שעמד לכתף דאורחיה הוא וקתני חייב דהוה ליה להזהיר לא [ו]כשעמד לפוש אבל עמד לכתף מאי [ז]פטור אדתני סיפא ואם אמר לו לבעל חבית עמוד פטור לפלוג וליתני בדידה בד"א כשעמד לפוש אבל עמד לכתף פטור הא קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש כי קאמר לו לבעל חבית עמוד פטור ת"ש [ח]הקדרין והזגגין שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי בשני ראשון חייב בנזקי שני ושני חייב בנזקי שלישי [ט]ואם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בנזקי כולם ואם הזהירו זה את זה פטורין מאי לאו שלא היה להן לעמוד לא [י]שהיה להן לעמוד אבל לא היה להם לעמוד מאי פטור אי הכי אדתני סיפא אם הזהירו זה את זה פטור לפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים שהיה להן לעמוד אבל לא היה להן לעמוד פטורין הא קמ"ל דאע"ג דהיה להן לעמוד כי הזהירו זה את זה פטורין [כ]אמר רבא [ל]ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו ממה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב אי נתקל לאו פושע הוא אפילו ראשון נמי ליפטר ראשון בשלישי כל כך ומ"מ כשגוף השני הזיק אפי' בממון השלישי חייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אבל כשהזיק ממונו של שני אפילו גופו של שלישי פטור דאמר ליה מאי בירא לאו אנא כריתיה דה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס מיתיבי כולן פטורין על נזקי ממונן אפילו ראשון אם הזיק ממונו אפילו את גוף השני ולא מני אוקמה דברייתא כרבנן דאמרי נתקל אונס הוא דהוי ראשון נמי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ורבא כר"מ דאמר נתקל פושע הוא דקי"ל דברייתא ורבא לפרש הברייתא דקדרין וזגגין קאתו להכי ליכא למימר דפליגי ובקונטרס פירש דרבא ס"ל דבין לר"מ ובין לרבנן נתקל פושע הוא ולא פליגי אלא במפקיר נזקיו אבל מכל מקום ה"ל לאוקמי ברייתא כרבנן דאית להו מפקיר נזקיו פטור ועוד דבהאומנים (ב"מ דף פב: ושם) משמע דליכא מאן דפליג אמאי דאוקימנא לעיל פלוגתא דנתקל פושע דקאמר התם וקי"ל דנתקל פושע פליגי ומשני אלא אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דשני והוא דהזיק בגופו אע"ג דאנוס מדפטר בברייתא כשהזיק ראשון בממונו מ"מ חייב על שהיה לו לעמוד או להזהיר ולא עמד והזהיר אבל שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו של שלישי ולא אממונו דגוף השני הוי בור משום דאנוס יותר מן הראשון ולכך מטעם שהיה לו לעמוד לא הוי אלא בור וראשון שאין אנוס כל כך אע"ג דבאנוס זה מפטר אדם המזיק כדמשמע בהאומנים כיון שהיה לו לעמוד ולא עמד חשיב ליה אדם המזיק אע"פ שזה דוחק אין לחוש כיון דלא קאי מסקנא הכי א"נ י"ל דרבא סבירא ליה בנתקל פושע כר"מ ולכך הראשון הוי אדם המזיק ולא בור מ"מ פטר ליה בברייתא אנזקי ממונו משום דסבר מפקיר נזקיו פטור אפילו אחר נפילת פשיעה אע"ג דרבא סבר כר"מ בהא לא סבר כר"מ ופריך הניחא לשמואל אלא לרב אמאי חשיב ליה להאי שני בור תרגמה רב אדא כגון שהוזקו כלים בכלים והשתא הדר ביה ורבא לישב הברייתא לגישנא קמא דרבא וכולן חייבין על נזקי גופו שגופו הזיק את ממונו ופטורין על נזקי ממונו שממון הזיק את הממון ואע"ג דנתקל פושע הוא מ"מ הוי ממונו בור ופטור על כלי שני אבל כשהזיק ממונו את הגוף הראשון חייב והשני פטור וגרס בריש האי בירא לאו אנא כריתיה ובאלא אמר רבא גרסינן ה"ל בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים ולשון ראשון פ"ה והיא גירסת ר"ח אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דשני כשהוזקו בגופו של ראשון כדמפרש דראשון ולאי פושע הוא לר"מ דמנפשיה נפיל והוי אדם המזיק ולרבנן משום שהיה לו לעמוד ולהזהיר ושני חייב בנזקי גופו של שלישי אבל לא בנזקי ממונו של שלישי כדמסיק דאגופו של שלישי מחייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דה"ל בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים ופריך ראשון נמי נחשב גופו בור ויפטר על ממון השני ומשני ראשון מנפשיה נפיל וה"ל פושע לר"מ ולרבנן משום דה"ל להזהיר לרב נחמן ולרבי יוחנן היה לו לעמוד אע"ג דלרבנן שניהם אנוסין מ"מ הראשון שאין אנוס כ"כ הוי אדם המזיק מטעם שהיה לו להזהיר והשני שהוא אנוס יותר אין נחשב מטעם זה כ"א בור ולפי זה הו"מ למפרך השתא הניחא לשמואל (ה) כדאמרינן לקמן מיתיבי כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן של נזקין וחוזר בו רבא מתוך קושיא זו ותימה דלישני דגופו וממונו אמזיקין קאי וחייבין אנזקי גופו דראשון מטעם אדם המזיק וגופו של שני משום בור ופטור אנזקי ממונו הזיק כרבנן דאמרי נתקל לאו פושע הוא והוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אלא אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דראשון אם הזיק בגוף השני יש ספרים שכתוב בהן בהדיא בין איתזק מגופו בין איתזק ממממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו דשני משום שהיה לו לעמוד אבל לא בנזקי ממונו דשני דא"ל הא בירא לאו אנא כריתיה דאנוס היה שהראשון גרם לו ליפול אבל ראשון ולאי פושע הוא ולהכי קתני בברייתא וכולן פטורין על נזקי ממונן פי' על נזקין שגוף הראשון נמי נחשב בור כיון שלא הזיקו בידים וקשה כיון דפושע הוא אמאי פטור כשגופו הזיק ממון השני ואע"פ שאין מזיק בידים אין לו ליחשב בור דהתנן אם עמד בעל קורה חייב בחבית של חבירו אלמא חשיב אדם

וקתני חייב. שהוה לו להזהיר אע"ג דטריד לכתף היה לו להזהיר וא"ת ומנליה דמשום שהיה לו להזהיר חייב דלמא משום דמוקמינן לקמן דרמי כשלדא וחייב משום דלא ה"ל למירמייה כשלדא וי"ל דכשלדא נמי דרכו כשמכתף וא"ת אי אורחיה אמאי הוה ליה להזהיר הא לקמן מוכח דאי לא רמי כשלדא פטור דאיצטי ליה לבעל חבית לאסוקי אדעתיה שמא יעמוד בעל קורה וא"כ אפי' כשלדא נמי ליפטר הכא דאיצטי ליה לבעל חבית לאסוקי אדעתיה שמא יעמוד כשלדא כיון דדרך המכתפין בכך וי"ל כיון דלפעמים מכתף ואין מניח כשלדא לא איצטי ליה לאזהורי וא"ת כי מוקי לה נמי כשעמד לפוש אמאי חייב הא כיון דאיצטי ליה לאזהורי במכתף בעומד לפוש נמי איצטי ליה לאזהורי דמנא ידע אם עומד לכתף או לפוש ופושע הוא וי"ל דמיגכר שפיר אם עומד לפוש או לכתף הלכך כשעומד לפוש אין לאחרון ליזהר משלדא דלאו אורחיה כשלדא כשעומד לפוש הלכך ההוא דעמד פושע הוא אם לא יזהיר אבל כשעמד לכתף אורחיה הוא להניח כשלדא ואין לו להזהיר: **אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני.** לשון שני פי' בקונטרס מפי המורה וכן נראה לר"י עיקר והכי פירושו ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דראשון ובנזקי גופו מחייב אף על ממונו דשני דהוי אדם המזיק ובנזקי ממונו מחייב אנזקי גופו דשני ולא על ממונו דקדירות הראשונות הוי בור ולא מחייב אכלים כדמפרש דראשון ודאי פושע הוא ולפיכך חייב על נזק שממונו עושה אבל שני לא פשע

מסורת הש"ס

(ה) [לעיל כט:], (ב) עיין במהדורי הרשב"ץ, (ג) [ד"ה וסבר],

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה אמר רבא וכו' כדאמרינן לקמן. נ"ב נ"ל כדפריך:

מוסף רש"י

סליקוסתא. עשב שהוא נאה למראה ולריח. (שבת [:]).

רבינו חננאל

ואם התרו בהן דברי הכל הלכ' ומורין להן כל הקודם בהן זכה, כרב הונא דאפקר חושלא וכרב אדא דאפקר חליקוסתא. **מתני'.** שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון כו'. אמר ר' יוחנן לא תימ' מתני' ר' מאיר היא דאמ' נתקל פושע הוא ומשום הכי חייב, אלא אפי' רבנן דאמ' נתקל אנוס הוא, הכא חייב שהיה לו לעמוד ולא עמד. ור' נחמן בר יצחק אמ' אפי' נשבר ואינו יכול לעמוד חייב שהיה לו להזהיר לבאין אחריו. ר' יוחנן אמ' כיון שנשבר ואינו יכול לעמוד טרוד הוא להזהיר. **תנן היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון כו'**, וקתני חייב דהוה ליה להזהיר ולא הזהיר, מאי לאו כשעמד לכתף, לתקן המשאוי על כתיפו. ואע"פ שהוא טרוד אמרי' היה לו להזהיר, קשיא לר' יוחנן. ופריק כשעמד לנוח שאינו טרוד, ואע"פ שעמד ליפוש כי אמ' לבעל החבית עמוד פטור. **ת"ש הקדרין והזגגין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל כו'.** ופריק ר' יוחנן בהא נמי אע"פ שהיה להם לעמוד ולא עמדו כי הזהירו זה את זה פטורין, ודברין פשוטין הן. **אמר רבא** נתקל ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו, שני חייב בנזקי שלישי כו'.

עין משפט נר מצוה

מא א טוש"ע ח"מ סי' תיד סעיף ז בהג"ה:
מב ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין קפ טוש"ע ח"מ סי' תיג סעיף ז:
מג ג ש"ע שם בהג"ה:
מד ד ה ו מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה ח סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף ג:
מה ז מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה י ועיין במ"מ והל"מ סמג עשין קפ טוש"ע ח"מ סי' תיג סעיף ג:
מו ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
מז ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

המניח פרק שלישי בבא קמא

מח א ב ג מיי' פי"ג מהלכות גזקי ממון הלכה י ועיין בהסגות ובמ"מ סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' מיג סעיף ב:

מט ד מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ג:

נ ה טוש"ע שם בהג"ה:

נא ו מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ח סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף א:

נב ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

ומותבינן עליה כולן חייבין על גזקי גופן ופטורין על גזקי ממונן מאי לאו אפי' ראשון כו'. וכיון דאיתותב הדר אמר רבא ראשון חייב בגזקי שני בין דאיתזק השני בגופו שלראשון בין דאיתזק בממונו שלראשון, שני חייב בגזקי שלישי אי איתזק בגופיה דשני. אבל איתזק בממונו שלשני לא. **האי בירא לאו אנא כריתה.** פי' גאון זק"ל, אלא ראשון הוא דחפרה שנתקל תחלה. פי' הראשון חייב לשני אם הזוק שני בממונו שלראשון בכליו דאינון כגון אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבי' שאם הזוק בהן אדם חייב כדאמרי' לעילא [כח:], וכל שכן אם הזוק השני (השני) בגופו שלראשון שהיה לו לעמוד ולא עמד, ואם אינו יכול לעמוד היה לו להזהיר ולא הזהיר. אבל שלישי בגופו שלשני חייב השני, שהיה לו לעמוד או להזהיר כמו שאמרנו ולא עשה לפיכך חייב, אבל הזוק בכליו שלשני פטור דאמ' ליה הלא המניח כליו ברשות הרבי' כאלו כרה בור ברשו' הרבי' וחייב, אלו הכלים לא השלכתים אני ברשו' הרבים, הראשון

אדם המזיק אע"פ שאינו מזיק בידים וכולן חייבין על גזקי גופן כמו אמר מר הוא הניחא לשמואל כו' ומשני כגון שהוזקו כלים בכלים והשתא כולן חייבין על גזקי גופן ופטורין על גזקי ממונן ע"כ נלמ"ו על גזקין קאי דאי קאי אמזקין כדס"ד השתא א"כ מיירי כשהוזקו בממון המזיקין כדמוקי כשהוזקו כלים בכלים דאי בגוף המזיק אמאי קאמר דפטורין על גזקי ממונן וכיון דהוזקו בממון מזיקין איירי אמאי חייב שני כשהזיק גוף שלישי בממונו והא האי בירא נלמ"ו איהו כרייה אנא אמזיקין קאי וכולן חייבין אגזקין שהזיק גופו בין בממון בין בגוף שאפי' גוף שני חייב על ממון שלישי דמטעם שהיה לו לעמוד ולהזהיר הוי אדם המזיק וחייב על הכלים אף לשמואל והשתא לא קשה מה שהקשה מאם עמד בעל קורה דכיון שיתחייב לפי המסקנא אין לחוש אם יכול לומר ולטעמיך ולשמואל מי ניחא דיש מקומות שאין הש"ס מקפיד ופטורין על גזקי ממונן פירוש שמזיק ממונו את הכלים אפי' ראשון דפושע הוא דהוה ליה ממונו בור ופטור על הכלים:

בחוטרא דסמיותא. אדב פפא פליג וס"ל לרב זביד דכי פסקה לאורחא כשלדא לא היה לראשון חייב בגזקי שלישי שהיה לו ליזהר כשראה השני שנפל אבל בחוטרא דסמיותא דהוי באלכסון כשנתקל הראשון בראש החוטרא אותו שבא אחר כך ונתקל בסוף החוטרא לא ראהו:

ואם

[1]ראשון ודאי פושע הוא [2]שני אגופו מחייב דהוה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור [3]דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה מיתיבי כולן חייבין על גזקי גופן ופטורין על גזקי ממונן מאי לאו אפי' ראשון לא לבר מראשון והא כולם קתני אמר רב אדא בר אהבה כולן הניזקין האי מאי אי אמרת בשלמא אפילו ראשון היינו דקתני כולן אלא אי אמרת לבר מראשון מאי כולן ליתני הניזקין [4]אלא אמר רבא ראשון חייב בין בגזקי גופו דשני בין בגזקי ממונו דשני ושני חייב בגזקי שלישי בגזקי גופו אבל לא בגזקי ממונו מ"ט דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כל תקלה [5]בור הוא אלא לרב דאמר אי אפקריה אין אי לא לא מאי איכא למימר לעולם כדאמר מעיקרא ודקשיא לך כולן חייבין תרגמה רב אדא בר מניומי קמיה דרבינא שהוזקו כלים בכלים אמר מר אם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בגזקי כולם מחמת ראשון היכי נפיל רב פפא אמר [6]דפסקה לאורחיה כשלדא רב זביד אמר [7]כחוטרא דסמיותא: **מתני'** [8]זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך [9]היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה ואם

ה"ג **ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מיחייב שהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה מיתיבי כולן חייבין על גזקי גופן כו' עד מאי טעמא דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כו' אלא לרב דאמר מאי איכא למימר תרגמה רב אדא בר מניומי.** והכי פירושו ראשון חייב בגזקי שני בין שגזק בגופו של ראשון ובין שהוזק בממונו של ראשון גופו כדין מזיק וחייב אף על כליו דשני דגופו לא משוינן [ליה] כדין בור וממונו [הוה ליה] כתורת בור וחייב על גוף ג' ופטור על כליו אם הוזק ממון בממון פטור דבור חייב בו גזקי אדם דאמרינן לעיל [כח:] דכי דרשינן שור ולא אדם לענין קטלא אבל לענין גזקין חייב ופטר בו את הכלים ושני חייב בגזקי שלישי כדין מזיק היכא דהוזק בגופו של שני אבל לא בגזקי ממונו שאם ממונו של שני הזיק את השלישי בגופו אינו חייב אפילו תורת בור אין לו על הקדירות של השני להתחייב במה שהזיק ואפילו הזיק בגופו של שלישי: [10]**מה נפשך.** דמשוית לממונו של ראשון בור וממונו דשני פטור: **אי נתקל פושע הוא.** והוי כמשליך תקלותיו ברה"ר משום הכי ממון ראשון חייב: **שני נמי נחייב.** בגזקי שלישי דעביד ממונו לגופו של שלישי: **ואי לאו פושע הוא.** ואנוס משוית ליה: **אפי' ראשון נפטר.** אפי' בגזקין דהזיק בגופו כ"ש בממונו[11]: **ראשון ודאי פושע הוא.** דמנפשיה נפל הלכך גופו הוי כמזיק וממונו הוה ליה כורה בור ומחייב מיהא בגופו דשני [12]וקסבר רבא דרבנן לא פליגי עליה דר"מ בנתקל פושע

הוא כדאמרי לעיל [כט.] אבל דבתרתי פליגי אלא באפקר גזקין הוא דפליגי אבל נתקל מעצמו פושע הוא לדברי הכל: **שני.** בנפילתו אנוס הוא בגופו מיהא מיחייב כמזיק בידים שהיה לו לעמוד ולא עמד: **אממונו פטור.** לגמרי ואפי' היה לו לעמוד: **דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה.** אלא ראשון ומפקיר גזקין לאחר נפילת אונס אמרן לעיל (דף כט.) דפטור: **מיתיבי כולן חייבין על גזקי גופן.** שהזיק גופן את אחרים בין בגוף בין בממון: **ופטורין על גזקי ממונן.** שהזיק ממונן את אחרים. וקס"ד השתא דלגמרי פטר להו אפי' הזיק הממון את גוף חבירו: **מאי לאו אפילו ראשון.** וש"מ נתקל לאו פושע הוא ואגופו הוא דמיחייב דהוה ליה לעמוד. ואע"ג דתחילתו אנוס חייב דבגופו לא משוינן ליה דין בור דגימא מפקיר גזקין אחר נפילת אונס הוא אלא מזיק ממש הוא דאדם לא הוי בור אבל אממונו פטור: **לא לבר מראשון כו': אלא אמר רבא כו'.** ע"כ רבא לא חייב הראשון בגזקי ממונו שהזיק בשני דלאו פושע הוא ולא חלק בין ראשון לשני אלא בגזקין שהזיק גופו והכי אמר רבא ראשון הוי גופו מזיק וחייב אפילו בגזקי ממונו של שני הואיל והיה לו לעמוד אבל שני אפילו היה לו לעמוד לא מיחייב כוליה האי כראשון דראשון הוי פושע טפי משני הלכך ראשון ודאי הוי מזיק ושני מיסתייה אי משוית ליה לגופיה בור וחייב על גזקי גופו של שלישי אבל לא בגזקי ממונו דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים ובריתתא דקתני כולן חייבין על גזקי גופו דמשמע אפילו שני כגון שהזיק את גופו של שלישי: **הניחא לשמואל.** איכא למימר דגופו של שני אית ליה תורת בור: **אלא לרב דאמר.** אי לא אפקריה לא הוה בור בשלמא ממון איכא למימר דמפקיר אינש אלא גוף מי מפקיר: **תרגמה רב אדא בר מניומי.** לבריתתא דלעיל כגון שהוזקו כלים בכלים ולעולם מילתיה דרבא כדהוה שמעינן ליה מעיקרא דגופו דראשון ושני הוה כמזיקין בידים וחייבין על הכל ואפילו לשמואל דאמר דמידי דלא אפקריה הוי בור ה"מ בממון אבל בגופו אדם הוא ולא בור וחייב על גזקי כלים. וממונו של ראשון לשמואל בין אפקריה בין לא אפקריה הוי בור ולרב אי לא אפקריה חייב בכל ואי אפקריה הוי בור דנתקל מעצמו פושע הוא. וממונו של שני פטור אף על גזקי גוף השלישי דנזק המופקר על ידי אונס הוא ואע"ג לא אפקריה שורו הוא וטפח באפיה שהרי אנוס הוא. ומילתיה דרבא מתוקמא בין לרב בין לשמואל. ודקשיא לך בריתתא דקתני שאפילו ראשון ממונו פטור היינו היכא דהוזקו כלים דשני בכליו דראשון דמיפטר משום דבור נינהו ולא חייב בו את הכלים ולרב בדאפקרינהו ולשמואל אפילו לא אפקרינהו והכי קתני כולן חייבין על גזקי שמזיק גופו ואפילו הזיק כלים דגופו דאדם מזיק הוא ופטורין על גזקי ממונן אם הזיק ממונן את כלי חבירתן דאפילו ממון דראשון טפי מבור לא משוית ליה שאין לך פושע יותר מכורה בור ופטר בו את הכלים אבל הזיק ממונו את הגוף יש מהן חייב ויש מהן פטור דראשון חייב ושני פטור. וגירסא הכי איתא אמר רבא ראשון חייב בגזקי שני בין בגזקי גופו בין בגזקי ממונו שני חייב בגזקי שלישי בגזקי גופו אבל לא בגזקי ממונו מה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב ואי נתקל לאו פושע הוא ראשון נמי ליפטר ראשון ודאי פושע הוא ושני אגופו מיחייב דהוה ליה לעמוד ולא עמד אממונו פטור דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה. ולא גרסינן הכא דהוה ליה בור מיתיבי כו' עד לבר מראשון והא כולן קתני כו' עד שני חייב בגזקי שלישי בגזקי גופו ולא בגזקי ממונו דהוה ליה בור כו' ולא גרסינן הכא האי בירא לאו אנא כריתיה וכו': **כשלדא.** כגבילה המושלכת למעבר הדרך ברחבה וממלאה את כל הדרך. שלדא גבילה כדאמרינן בעלמא שלדו קיימת (נדה דף כח.): **לחוטרא דסמיותא.** כמקל של קומין שמגשש הסומא בו ופעמים שהוא מושיטו לרוחב הדרך ומגשש: **מתני' זה בא בחביתו כו'.** ופגע זה בזה: **פטור.** שלשניהם רשות להלך: **היה בעל קורה ראשון כו' פטור.** שזה מהלך כדרכו והוא מיהר ללכת: **גמ'**

ה"ג **ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מיחייב שהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה מיתיבי כולן חייבין על גזקי גופן כו' עד מאי טעמא דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כו' אלא לרב דאמר מאי איכא למימר תרגמה רב אדא בר מניומי.** והכי פירושו ראשון חייב בגזקי שני בין שגזק בגופו של ראשון ובין שהוזק בממונו של ראשון גופו כדין מזיק וחייב אף על כליו דשני דגופו לא משוינן [ליה] כדין בור וממונו [הוה ליה] כתורת בור וחייב על גוף ג' ופטור על כליו אם הוזק ממון בממון פטור דבור חייב בו גזקי אדם דאמרינן לעיל [כח:] דכי דרשינן שור ולא אדם לענין קטלא אבל לענין גזקין חייב ופטר בו את הכליס ושני חייב בגזקי שלישי כדין מזיק היכא דהוזק בגופו של שני אבל לא בגזקי ממונו שאם ממונו של שני הזיק את השלישי בגופו אינו חייב אפילו תורת בור אין לו על הקדירות של השני להתחייב במה שהזיק ואפילו הזיק בגופו של שלישי: [10]**מה נפשך.** דמשוית לממונו של ראשון בור וממונו דשני פטור: **אי נתקל פושע הוא.** והוי כמשליך תקלותיו ברה"ר משום הכי ממון ראשון חייב: **שני נמי נחייב.** בגזקי שלישי דעביד ממונו לגופו של שלישי: **ואי לאו פושע הוא.** ואנוס משוית ליה: **אפי' ראשון נפטר.** אפי' בגזקין דהזיק בגופו כ"ש בממונו[11]: **ראשון ודאי פושע הוא.** דמנפשיה נפל הלכך גופו הוי כמזיק וממונו הוה ליה כורה בור ומחייב מיהא בגופו דשני [12]וקסבר רבא דרבנן לא פליגי עליה דר"מ בנתקל פושע הוא כדאמרי לעיל [כט.] אבל דבתרתי פליגי אלא באפקר גזקין הוא דפליגי אבל נתקל מעצמו פושע הוא לדברי הכל: **שני.** בנפילתו אנוס הוא בגופו מיהא מיחייב כמזיק בידים שהיה לו לעמוד ולא עמד: **אממונו פטור.** לגמרי ואפי' היה לו לעמוד: **דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה.** אלא ראשון ומפקיר גזקין לאחר נפילת אונס אמרן לעיל (דף כט.) דפטור: **מיתיבי כולן חייבין על גזקי גופן.** שהזיק גופן את אחרים בין בגוף בין בממון: **ופטורין על גזקי ממונן.** שהזיק ממונן את אחרים. וקס"ד השתא דלגמרי פטר להו אפי' הזיק הממון את גוף חבירו: **מאי לאו אפילו ראשון.** וש"מ נתקל לאו פושע הוא ואגופו הוא דמיחייב דהוה ליה לעמוד. ואע"ג דתחילתו אנוס חייב דבגופו לא משוינן ליה דין בור דגימא מפקיר גזקין אחר נפילת אונס הוא אלא מזיק ממש הוא דאדם לא הוי בור אבל אממונו פטור: **לא לבר מראשון כו': אלא אמר רבא כו'.** ע"כ רבא לא חייב הראשון בגזקי ממונו שהזיק בשני דלאו פושע הוא ולא חלק בין ראשון לשני אלא בגזקין שהזיק גופו והכי אמר רבא ראשון הוי גופו מזיק וחייב אפילו בגזקי ממונו של שני הואיל והיה לו לעמוד אבל שני אפילו היה לו לעמוד לא מיחייב כוליה האי כראשון דראשון הוי פושע טפי משני הלכך ראשון ודאי הוי מזיק ושני מיסתייה אי משוית ליה לגופיה בור וחייב על גזקי גופו של שלישי אבל לא בגזקי ממונו דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים ובריתתא דקתני כולן חייבין על גזקי גופו דמשמע אפילו שני כגון שהזיק את גופו של שלישי: **הניחא לשמואל.** איכא למימר דגופו של שני אית ליה תורת בור: **אלא לרב דאמר.** אי לא אפקריה לא הוה בור בשלמא ממון איכא למימר דמפקיר אינש אלא גוף מי מפקיר: **תרגמה רב אדא בר מניומי.** לבריתתא דלעיל כגון שהוזקו כלים בכלים ולעולם מילתיה דרבא כדהוה שמעינן ליה מעיקרא דגופו דראשון ושני הוה כמזיקין בידים וחייבין על הכל ואפילו לשמואל דאמר דמידי דלא אפקריה הוי בור ה"מ בממון אבל בגופו אדם הוא ולא בור וחייב על גזקי כלים. וממונו של ראשון לשמואל בין אפקריה בין לא אפקריה הוי בור ולרב אי לא אפקריה חייב בכל ואי אפקריה הוי בור דנתקל מעצמו פושע הוא. וממונו של שני פטור אף על גזקי גוף השלישי דנזק המופקר על ידי אונס הוא ואע"ג לא אפקריה שורו הוא וטפח באפיה שהרי אנוס הוא. ומילתיה דרבא מתוקמא בין לרב בין לשמואל. ודקשיא לך בריתתא דקתני שאפילו ראשון ממונו פטור היינו היכא דהוזקו כלים דשני בכליו דראשון דמיפטר משום דבור נינהו ולא חייב בו את הכלים ולרב בדאפקרינהו ולשמואל אפילו לא אפקרינהו והכי קתני כולן חייבין על גזקי שמזיק גופו ואפילו הזיק כלים דגופו דאדם מזיק הוא ופטורין על גזקי ממונן אם הזיק ממונן את כלי חבירתן דאפילו ממון דראשון טפי מבור לא משוית ליה שאין לך פושע יותר מכורה בור ופטר בו את הכלים אבל הזיק ממונו את הגוף יש מהן חייב ויש מהן פטור דראשון חייב ושני פטור. וגירסא הכי איתא אמר רבא ראשון חייב בגזקי שני בין בגזקי גופו בין בגזקי ממונו שני חייב בגזקי שלישי בגזקי גופו אבל לא בגזקי ממונו מה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב ואי נתקל לאו פושע הוא ראשון נמי ליפטר ראשון ודאי פושע הוא ושני אגופו מיחייב דהוה ליה לעמוד ולא עמד אממונו פטור דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה. ולא גרסינן הכא דהוה ליה בור מיתיבי כו' עד לבר מראשון והא כולן קתני כו' עד שני חייב בגזקי שלישי בגזקי גופו ולא בגזקי ממונו דהוה ליה בור כו' ולא גרסינן הכא האי בירא לאו אנא כריתיה וכו': **כשלדא.** כגבילה המושלכת למעבר הדרך ברחבה וממלאה את כל הדרך. שלדא גבילה כדאמרינן בעלמא שלדו קיימת (נדה דף כח.): **לחוטרא דסמיותא.** כמקל של קומין שמגשש הסומא בו ופעמים שהוא מושיטו לרוחב הדרך ומגשש: **מתני' זה בא בחביתו כו'.** ופגע זה בזה: **פטור.** שלשניהם רשות להלך: **היה בעל קורה ראשון כו' פטור.** שזה מהלך כדרכו והוא מיהר ללכת: **גמ'**

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ראשון ודאי כו' וקבבר רבא בו'. קשה לי הא דרבא אמר ספ"ו דב"מ הא' כי דייניה והא' כי דייניה הרי דס"ל לרבא דלר"י נתקל לאו פושע הוא מדפטר בש"ס ועי' לעיל דף כח ע"ב תוספות ד"ה אמר רבה דלרבה דסבר דלר"י נתקל פושע ל"ל דהטעם דפטר בש"ס משום תקמ"ל אבל רבא דאמר הא' כי דייניה מוכח דסבר דלר"י נתקל לאו פושע ולע"ג.

רבינו חננאל (המשך)

שנתקל עליו כאלו הוא השליכם. והא דרבא הל' היא דלית מאן דפליג עליה ומסקנא כוותיה. אמר מר כולן חייבין על גזקי גופן ופטורין על גזקי ממונן. הניחא לשמואל דאמ' כל תקלה בור הוא ולענין קטלא אמ' שור ולא אדם חמור ולא כלין אבל לענין גזקין אדם חייב וכלין פטורין. אלא לרב דאמ' אי דאפקרינהו הוו בור ואי לא ממונה נינהו וכשורו הן שחייב בזה ובזה גופו היכי מפקר ליה. תרגמה אבא בר מימי קמי רבינא שהוזקו כלין בכלין שיכול להפקירן. פי' כשלדא, כגון שפשט ידיו ורגליו לרוחבה שלדרך ופסקה מלעבר בה אדם. וכן חוטרא דסמוותא, פי' הסומא מגשש במטה שבידו הנה והנה בצדדין ובאנ[מ]צע הדרך.

א) עיין בריי"ף ובהרא"ש ובעל המאור ובמלחמות פירושים אחרים. ב) [לעיל ג: ו. כח: לקמן מח.], ג) [לקמן לב. עיין שם], ד) [לעיל מז., ה) [מחר לע"ב], ו) [ע"כ מע"ב],

תרוייהו כי הדדי נינהו. שניהן שוין בשבירתן שאף בעל חבית סייע בשבירתה: **הנפשות העושות.** ונאף ונאפת במשמע: **כמהלכת.** דבעל קורה שעמד הוי משונה שאין דרך לפוף ברה"ר: **הא סיועי בעיא.** דרבונה במהלכת חייבת: **אלא מקשי נמי קשיא.** מתניתין לריש לקיש דאמר בעטה רובלת חייבת: **הא הוזקה ממילא.** מהלכת ברבונה פטורה והכא קתני במתניתין דממילא חייב: **מתניתין דפסקה.** קורה לאורחא כשלדא שהיו רואים לרוחב הדרך הלכך אפילו ממילא חייב שאין דרך לבעל החבית לנטות: **לסגויי באידך גיסא.** הלכך טעמא דבעטה אבל ממילא פטור: **מתניתין.** דקא מסגי בעל הקורה כי אורחיה ואין כאן שיוי הלכך פטור אבל מהלכת שבעטה ברבונה שינתה את דרכה ואימא לך דחייבת: **מתני' שניהן פטורין.** כדמפרש בגמרא: **גמ' מפני ארץ [ברשות].** מפרש לקמן: **הא מו למה לי [הטעמא] אחד רץ ואחד מהלך.** דרך שינה ומהלך לא שינה פטור שייסס לריש לקיש מבעיא: בואו

[א]ואם עמד בעל קורה חייב ואם אמר לבעל חבית עמוד פטור [ב]היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב [ג]ואם עמד בעל חבית פטור [ד]ואם אמר לבעל קורה עמוד חייב [ה]וכן זה בא בנרו וזה בפשתנו: **גמ'** בעא מיניה רבה בר נתן מרב הונא המזיק את אשתו בתשמיש המטה מהו כיון דברשות קעביד פטור או דלמא [ו]איבעי ליה לעיוני א"ל תניתוה שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך אמר רבא ק"ו ומה יער שזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס נעשה כמי שנכנס לרשות חבירו וחייב זה שלרשות חבירו נכנס לא כל שכן אלא הא קתני שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך התם תרוייהו כהדדי נינהו [ז]הכא איהו קעביד מעשה והיא לא והכתיב [1]ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם הנאה לתרוייהו אית להו איהו מעשה הוא דקעביד: היה בעל קורה ראשון כו': [ח]אמר ריש לקיש שתי פרות ברה"ר אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת לימא מסייע ליה היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל קורה חייב והא הכא דכרבוצה במהלכת דמי וקתני חייב ותסברא הא סייעי בעיא לא מסתייא דלא מסייעי אלא מקשה נמי קשיא טעמא דבעטה הא הוזקה ממילא פטור והא מתני' דממילא וקתני חייב מתני' [ט]דפסקה לאורחא הכא כגון דרבעה בחד גיסא איבעי לה לסגויי באידך גיסא אלא סיפא דמתני' מסייע ליה לר"ל דקתני היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור והא הכא דכמהלכת ברבוצה דמי וקתני פטור מתני' דכי אורחיה קא מסגי הכא א"ל [י]נהי [יא]דאית לך רשות לסגויי עלי לבעוטי בי לית לך רשותא: **מתני'** שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין [יא] [יב]והזיקו זה את זה שניהם פטורין: **גמ'** מתני' דלא כאיסי בן יהודה דתניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא משונה ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות א"ר יוחנן [יג]הלכה כאיסי בן יהודה ומי אמר רבי יוחנן הכי [יד]והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין פטורין מתני' בע"ש בין השמשות ממאי מדקתני או שהיו שניהם רצין פטורין הא תו ל"ל השתא אחד רץ ואחד מהלך פטור שניהם רצין מבעיא אלא הכי קאמר אחד רץ ואחד מהלך פטור בד"א בע"ש בין השמשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב שניהם רצין אפי' בחול פטורין אמר מר ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות בע"ש מאי ברשות איכא כדר' חנינא [טו]דאמר ר' חנינא בואו

בעל קורה אפי' שייסס ברשות כיון שעשה כל היזק דזוקא משום דתרוייהו כי הדדי נינהו פטורין ליה ולא דמי לעמד בעל חבית דמתניתין דכיון שהוא ידע שבא אחריו בעל קורה נוסף כשלדא פשע בעמידה כדפי' במתני' ואי חבית נמי איירי דהוא כשלדא אחי נמי שפיר: **איהו** קעביד מעשה. ומיהו לענין חטאת ולענין מלקות חייבת דרחמנא אחשביה להנאה מעשה: **דרמיא** כשלדא. ולא"ת והלא בקדרין מחייב לעיל כשנתקל השני בראשון ולא אמרינן איבעי ליה לסגויי באידך גיסא והתם לא מיירי כשלדא דלא מוקמינן דפסקה לאורחא כשלדא אלא היא דאם מחמת הראשון נפלו כולם וי"ל כשנפל אין רואהו ולא מצי א"ל איבעי לך לסגויי באידך גיסא: **איבעי** לה לסגויי **באידך גיסא.** שלא תהא ניזוק ולא"ת והא אפי' להזיק אית לה רשות לסגויי עלה וי"ל משום דהוי רגל ברשות הרבים ואביעוט נמי לא מיחייב משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: **והא** הכא דכמהלכת ברבוצה דמיא. תימה מאי ס"ד השתא וכי סובר הוא שאם שבר במתכוין שהוא פטור כמו בעטה מהלכת ברבולה הא פשיטא לן ברגים פירקין דשובר חייב דבאדם לא שייך כל המשנה כו' וי"ל דס"ד כי היכי דבמתני' פטרינן בעל הקורה לפי שבעל חבית גורם לו בעמידתו שאין לו לבעל קורה ליזהר שאם יעמוד בעל חבית ה"ג פרה רבולה גרמה לה למהלכת שתבעוט בה ואין לבעל הפרה ליזהר שאם תמצא פרה רבולה ברשות הרבים ותבעוט בה פרתו ומשני דבשביל שרבלה לא גרמה לה בכך שתבעוט בה דנהי דאית לך רשות לסגויי עלאי לבעוטי בי לית לך רשות: **שנים** שהיו מהלכין וכו' והזיקו זה **את** זה **פטורין.** שכל אחד גרם לעצמו חבלה זו ולא הזיקו [א] ממש במתכוין אלא כלומר הוזקו זה בזה כדאמרי' בהפרה (לקמן דף מח: ושם[ט]) שייסס ברשות שייסס שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הוזקו זה בזה פטורין:

ונתזה

ואם עמד בעל קורה חייב. בגמרא מוקי דרמיא לקורה כשלדא אבל אי לא רמיא כשלדא פטור דאיבעי ליה לבעל חבית כשראה שעמד בעל הקורה לסגויי באידך גיסא כדי שלא יוזק אבל כי הוי כשלדא לא פשע בעל החבית דלא ידע כשעומד כשלדא אע"פ שגוף האדם רואה כשעמד מה שעמד כשלדא אין רואה אבל קשה דבסיפא אם עמד בעל החבית אמאי פטור דחבית לא מסתבר דהוי כשלדא שהוא דבר קטן והו"ל לבעל הקורה לסגויי באידך גיסא כדי שלא יוזק בעל חבית דהא כשבעל חבית אחרון מוטל עליו לסגויי באידך גיסא כדי שלא יוזק [ויזק] כ"ש כשבעל קורה אחרון דאיבעי לסגויי באידך גיסא כדי שלא יוזק כדפי' (לעיל דף כג.) גבי כלב שנטל חררה ועוד דגם זה דוחק שהאדם רואה שהוא עומד ואין רואה שהוא עומד כשלדא וגראה לר"י דאורחא דמילתא הוא כשהולכין בעל חבית ובעל קורה זה אחר זה דאין האחרון יכול לעיין באותו שהולך לפניו כל שעה ולכך כי לא הוי קורה כשלדא יש לאחרון לנכת בתחלת הלוכו באידך גיסא כדי שלא יזיק או שלא יוזק ע"י עמידת הראשון אבל כשנוטל את הקורה כשלדא אין לאחרון להסתלק באידך גיסא בין שהוא בעל קורה בין שהוא בעל חבית ולכך אין פושע אלא הראשון כשעמד ומיירי מתני' בין ריסא בין סיפא שהקורה כשלדא: **תרוייהו** כי הדדי נינהו. שאף בעל חבית מסייע בשבירתה שבדרך הלוכו הטיח חביתו בקורת חבירו וא"ת ואם כן ל"ל שלזה רשות להלך אפי' אין רשות לא לזה ולא לזה פטור בעל הקורה מטעם זה וי"ל דבא למעוטי אם היה בעל קורה רץ ובעל חבית מהלך אע"פ שבעל חבית עצמו הטיח החבית אע"ג דפטור במתני' אחד רץ ואחד מהלך היינו משום דקסבר שיש לו לרוץ ברה"ר אבל כשנוטל קורה על כתיפו אין לו רשות לרוץ א"נ מתניתין דאחד רץ ואחד מהלך מיירי בע"ש כדמוקי לה רבי יוחנן אי נמי י"ל דבא למעט במקום שאין לו רשות להלך כגון בחצר בעל החבית דכיון דאין לו רשות לבעל [הקורה] להלך אין לבעל חבית ליזהר ממנו מיהו כשעמד בעל חבית חייב

מסורת הש"ס

א) לעיל כ. כד:, ב) [לעיל לא: ע"ש], ג) [לעיל כד:], ד) [עי' רש"י לקמן מח: ד"ה מיינין], ה) [שבת מו. וש"נ], ו) סס קיט. ע"ש, ז) [ד"ה שייסס],

תורה אור השלם

1. כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם:
ויקרא יח כט

הגהות הב"ח

(א) בבשנה והזיקו זה את זה. נ"ב היינו החקו זה בזה אבל בכוונה אבל הזיקו בכוונה חייב כן פרש"י דף מח ע"ב ע"ש:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה שיש כו' ולא הזיקו כו'. נ"ב והרמ"ה כתב דהזיקו ממש ופטורים הואיל תרוייהו עבדי מעשה:

מוסף רש"י

בעטה מהלכת ברבוצה פטורה. ואע"ג דבכה"ל חייבת, הכא פטורה דכל המשנה כגון זו שרבולה ברה"ר, ובא אחר כו' (לעיל כ.) דלא היה לה לרבוץ ברה"ר (לעיל כד:). כשלדא. מגדלה המוטלת לעבר הדרך ברחבה וממלאה את כל הדרך, שלא יגיעה, דלאמרינן בעלמא שלדו קיימת (לעיל לא:). והזיקו זה את זה שניהן פטורין. במזקן לא שי לן בין מתכוין לשאין מתכוין, והא דתנן שיש שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין, הטוא הזיקו הוטא, ולא דק בלשיסס (לקמן מח:). הלכה כסתם משנה. רבי הוא סידר המשנה וכשלאה דברי חכם וישרו בעיניו שנאמן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהא שנויה מפי יחיד וגרלאן כאלו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן (ביצה ב:).

רבינו חננאל

זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. הא דבעא רבה בר נתן מרב הונא המזיק את אשתו בתשמיש המיטה מהו, איפשטא דאע"ג דתרוייהו אית להו הנאה, איהו לחודיה קא עביד מעשה, ואם הזיקה חייב דאמ' ליה איבעי לך לעיוני. היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון. אמ' ריש לקיש ב' פרות ברשו' הרבי' אחת רבוצה ואחת מהלכת, ביעטה מהלכת ברבוצה פטורה,

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' מ סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' שפט סעיף ב:
נד ב ג ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
נה ו ז מיי' שם פ"ד הלכה יז סמג שם טוש"ע מ"מ סי' תכח סעיף יב וטוש"ע אה"ע סי' פג סעיף ב:
נו ח מיי' פ"ב מהלכות חובל ומזיק הלכה כ סמג עשין סז סח טוש"ע מ"מ סי' שפט סעיף כ:
נז ט מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' ט סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' שפח סעיף ח:
נח י מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ז:

רבינו חננאל (המשך)

רבוצה במהלכת חייבת. לימ' מתני' מסייעא ליה, רישא לסיפא וסיפא לרישא. רישא דקתני אם עמד בעל הקורה חייב, דכיון שעמד בעל הקורה כרבוצה במהלכת דמי, וקתני חייב כריש לקיש. ומתמהינן, והא סיועא בעייא ביעטה ודאי דאמ' לך לא מסתייך דרבצת ברשו' הרבים אלא תבעט עלי, אלא מקשה קשיא טעמ' דבעיטה ולפיכך חייבת, הא לא ביעיטה אלא ההוקה מהלכת ברבוצה פטור. והא מתני' שבירת החבית בקורה דממילא היא וחייב. ופריק מתני' דרמיא כי שורא, עמד בקורה לרוחב הדרך ופסק הדרך, הכא נמי דרבעה פרה בחד גיסא, איבעי ליה לסגויי באידך גיסא. סיפא לימא מסייעא ליה לרישא דריש לקיש, היה בעל חבית ראשון כו'. כיון דאמרי' כיצד הרגל מועדת בהא שמעתא דריש לקיש, ר' יוחנן אית ליה הא דריש לקיש, ש"מ דהילכ' כוותיה. ודברי רבא ורב פפא דאמ' אנא פליגנא עליה לא משגחינן ביה. ויש אומ' כיון דרבא בתרא הילכת' כוותיה. מתני'. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהן רצין והזיקו זה את זה פטורין. אוקימ' בערב שבת בין השמשות, והכי קתני בד"א בערב שבת בין השמשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך זה שרץ חייב. ואפי' בחול שניהן רצין פטורין. אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי דתניא איסי בין יהודה אומ' רץ חייב מפני שהוא משונה ומודי איסי ב[ערב] שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שהוא רץ ברשו'. מאי ברשות, פי' ברשות מצוה, כר' חנינא

ונתזה בקעת וטפחה לו בפניו. לא גרסינן ומת דהא מוקי לה לענין ארבעה דברים: **זה** שלדעת חבירו נכנס. משמע דאיירי כשראהו נכנס וא"ת בשלא ברשות אמאי פטור כיון שראהו שנכנס הא אמרינן בפ' הפרה (לקמן מח. ופס ד"ה החקו) הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות לאפי' בעל הבית הזיקו חייב אי הוה ידע ביה ואפילו שלא בכוונה דומיא דלא הוה ידע דפטור התם וי"ל הא דקתני ריש"א פטור היינו מד' דברים אבל נזק חייב וכן פי' בקונטרס א"נ כולה בריית"א בשלא ראהו מ"מ חייב לדעת חבירו שהיה לו לידע שלא על מנס שאל ממנו רשות אלא משום שרואה ליכנס: **דלא** סגי ליה בגלות. וא"ת והא תנן בחלו הן הגולין (מכות ח.) הזורק אבן לחצרו והרג אם יש לו רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה ואמאי גולה כשנכנס ברשות וי"ל דהתם מיירי כגון שיש לו דרך בתוכו או במכר או במתנה או בשאלה או בשכירות שאין בעל החצר יכול לעכב עליו אבל הכא מיירי באדם ששואל רשות ליכנס לפי שעה דיודע הוא שיכנס לאלתר כיון ששאל ממנו רשות להכי הוי קרוב למזיד: **מיתיבי** הזורק אבן לרה"ר והא **הא** דשוגג קרוב למזיד.

בריש אלו הן הגולין (מכות דף ז:) דריש בשגגה פרט למזיד ומוקי לה באומר מותר וקרי ליה מזיד משום דאומר מותר קרוב למזיד והא דלא מייתי הך משנה התם דלא משמע ליה לדמויי האי קרוב למזיד לההוא אבל ההוא דלעיל לא הוי קרוב למזיד טפי מהאי והא דפריך בגמ' אהך משנה במכות והא מזיד הוא ומשני בסותר כותלו וכולה סוגיא כהכא סמיך אהא דפטרינן הכא קרוב למזיד ולא אתיא ההיא סוגיא כמאן דמתני דר' יוסי בר חנינא אריש"א: **חייב בארבעה דברים.** פי' בקונטרס כיון דחזייה דעייל איבעי ליה לעיוני וקשה לריב"א דאם ראה היה לו להתחייב גלות אע"ג דלא נתן לו רשות ליכנס מידי דהוה אמסרהב בו לגלות גבי נפח בסמוך דחייב גלות אאחר דלא הוי שוגג דנגרי ואע"פ שנכנס ברשות כיון שעתה מסרהב בו לגלות הוי כשלא ברשות וי"ל דשאני התם כיון שתחילת כניסתו ברשות לפיכך באחר יש לו לחוש שמא לא יצא ודמי טפי ליער כי בוטח הוא שלא למהר לגלות כיון שנתן לו רשות ליכנס והיה לו לנפח לעיין אם יצא אם לאו אבל הכא שתחלת כניסתו שלא ברשות אין לו לחוש כל כך ולא דמי ליער והכיא ראיה מירושלמי דגר' א"ר יוסי בר חנינא היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתזה בקעת והזיקו חייב ואם מת אינו גולה לפי שאין דומה ליער פטור מגלות דלא פליג דהא דאמר ר' יוסי בר חנינא כשראהו ומה דתני ר' חייא בשלא ראהו הרי משמע אפי' דראהו פטור מגלות כיון דנכנס שלא ברשות אע"ג דמסרהב בו לגלות מחייבינן גבי נפח היכא דנכנס ברשות וכי דחי בירושלמי ומוקי דר' חנינא[ט] כשאומר לו הכנס ודאי צריך להעמידה כשלא ראהו דלא תקשה דנפח על מה שהוא פטור מגלות: **מאן** דמתני לה אסיפא כ"ש אריש"א. משמע דיותר בריש"א קרובה לאונס ממה שהסיפא קרובה למזיד ותימה אי מטעם אונס פטור מגלות כ"ש שהיה לו ליפטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (דף כו:) בהכיר בה ושכחה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו מטעם אונס פטור ליה הכא אלא לפי שאין דומה ליער כשנכנס שלא ברשות והא דקאמר כל שכן אריש"א משום דדמי סיפא טפי ליער מריש"א וכן פירש בקונטרס:

[א] בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא רבי ינאי [ב] מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה: **מתני'** [ג] המבקע (א) [ד] ברה"ר והזיק ברה"י ברה"י והזיק ברה"ר ברה"י והזיק ברה"ר ברה"י אחר חייב: **גמ'** וצריכא דאי תנא המבקע ברה"י והזיק ברה"ר משום דשכיחי רבים אבל מרה"ר לרה"י דלא שכיחי רבים אימא לא ואי תנא מרה"ר לרה"י משום דמעיקרא שלא ברשות עביד אבל מרשות היחיד לרה"ר דברשות עביד אימא לא ואי תנא הנך תרתי הא משום דשכיחי רבים והא משום דשלא ברשות אבל מרה"י לרה"י אחר דלא שכיחי רבים ומעיקרא ברשות אימא לא צריכא: ת"ר הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה על פניו ומת פטור ואם נכנס ברשות חייב מאי חייב א"ר יוסי בר חנינא חייב בד' דברים ופטור מגלות לפי שאין דומה ליער יער זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס זה לרשות חבירו נכנס אמר (ב) רבא ק"ו ומה יער זה לדעתו נכנס וזה לדעתו נכנס נעשה כמי שנכנס לדעת חבירו וגולה זה שלדעת חבירו נכנס כל שכן אלא אמר רבא מאי פטור מגלות דלא סגי ליה בגלות והיינו טעמא דרבי יוסי בר חנינא משום דהוי ליה שוגג קרוב למזיד מתיב רבא [ה] הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו והא הכא דשוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי אסוקי אדעתיה דמייתי אינשי בחדא רצועה וקתני הרי זה גולה אמר רב שימי מנהרדעא דטעי במנינא [ו] טפח ליה רבא בסנדליה אמר ליה אטו הוא מני והתניא [ז] [ח] גדול שבדיינין קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו אלא אמר רב שימי מנהרדעא דטעה דיינא גופיה מיתיבי [ט] הזורק את האבן לרה"ר והרג הרי זה גולה והא הכא דשוגג קרוב למזיד הוא [י] דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה דברה"ר שכיחי אינשי וקתני הרי זה גולה [יא] אמר רב שמואל בר יצחק [יב] בסותר את כותלו איבעי ליה עיוני בסותר בלילה [יג] בלילה נמי איבעי ליה עיוני [יד] בסותר את כותלו ביום לאשפה האי אשפה ה"ד אי דשכיחי רבים מזיד הוא ואי לא שכיחי רבים אנוס הוא אמר רב פפא [לא צריכא אלא] [טו] באשפה העשויה להפנות בלילה ואינה עשויה להפנות ביום ואיכא דמיקרי ויתיב מזיד לא הוי דהא אינה עשויה להפנות ביום אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי ויתיב רב פפא משמיה דרבא מתני לה אריש"א [יז] הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה לו בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור אמר רבי יוסי בר חנינא [יח] חייב בארבעה דברים [יט] ופטור מגלות מאן דמתני לה אסיפא כ"ש אריש"א ומאן דמתני לה אריש"א אבל אסיפא [כ] כיון דברשות חייב גלות ומי חייב גלות והתניא הנכנס לחנותו של נפח ונתזה ניצוצות וטפחה לו על פניו ומת פטור ואפילו נכנס ברשות הכא במאי עסקינן בשוליא דנפחי שוליא דנפחי למקטלא קאי כשרבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא ומשום דרבו מסרהב בו לצאת למיקטליה קאי כסבור יצא אי הכי אחר נמי אחר

כוחו וגלה. כאדם המקבל פני מלך: **מתני' המבקע.** עליס: **והזיק ברה"י.** שלא אחריס: **ברשות היחיד.** שלו: **והזיק ברשות היחיד אחר.** של אחריס חייב: **גמ' דשכיחי רבים.** והוה ליה לעיוני: **דלא שכיחי רבים.** במקום הנזק: **פטור.** מגלות: **חייב בד' דברים.** אם לא מת אלא הוזק נותן לו נזק ועד ורפוי ושבת דהוה ליה פושע אבל בושת לא דליכו חייב על הבושת עד שיתכוין[ט]. וריש"א דשלא ברשות פטור מד' דברים דליכא פשיעה אבל אמזק חייב כדקיימא לן[ט] פלע תחת פלע לחייב על האונס כללון: **לדעתו.** שלא נטל רשות מחבירו: **קרוב למזיד.** דאיבעי ליה לעיוני: **הוסיף לו.** שליח ב"ד לתי שחייב מלקות: **רצועה אחת.** יותר על מה שאמדוהו ב"ד שיכול לקבל ומת גולה על ידו: (ג) **טפח רבא.** לרב שימי: **בסנדליה.** דרב שימי הכהו על סנדלו. ל"א בעבר בסנדלו לרב שימי: **אטו הוא.** השליח מני: **קורא.** והפלא ה' את מכותך וגו' (דברים כח): ה"ג **בסותר את כותלו ביום לאשפה:** להפנות. בני אדם נפנין בה לנקביהם: **מתני לה.** לדר"י בר חנינא: **חייב בד' דברים.** דהתם נמי פושע הוא כיון דחזייה דעייל איבעי ליה לעיוני: **מאן דמתני לה אסיפא.** פטור מגלות שאינו דומה ליער כ"ש אריש"א: **בשוליא דנפחי.** תלמידו של אותו נפח: **מסרהב.** מפליג בו לגלות:

אחר

[א] [במשנה שבמשניות איתא להיפך בתחלה המבקע ברה"י והזיק ברה"ר המבקע ברה"ר ומתוך המבקע ברה"ר ומזיק מובן סדר אלריכותא בגמרא]. [ב] מכות כב:, ג) [מו"ק כה. ב"ב כב.], ד) מכות כג. כריתות יח., ה) מכות ח., ו) ג"ז שם, ז) [לעיל כו.], ח) [לעיל כו:], ט) ל"ל דר' יוסי ב"ר חנינא. מצורע דבבא,

הגהות הב"ח

(א) במשנה המבקע ברה"ר והזיק ברה"ר ברה"ר והזיק ברה"י: (ב) גמ' אמר רבה ק"ו ומה יער: (ג) רש"י ד"ה טפח וד"ה בסנדליה הד"א:

מוסף רש"י

מתעטף. בבגדיס נאים (שבת קיט.). בואי כלה. הכי קרי ליה לשבתא שבת מתוך מכיבות (שם). הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו. ולא דמי להכהו עצמה בני אדם בעשר מקלות, דאמרינן בהגשרפין (סנהדרין עח.) טול פטורין, דהסיא אוקימנא לה בנוסס בידי אדם (מכות כב:). טפח ליה רבא בסנדליה. הכהו על סנדלו בחקל דרך שוק, כשם שמכין למי שאינו חשוב (ב"ב כב.). ואיכא דמיקרי ויתיב. ליפנות ביום (מכות ח.).

רבינו חננאל (המשך)

וזרק אבן לאשפה והיה שם אדם עושה צרכיו והכהו האבן ומת. מזיד לא הוי דאינה עשויה ליפנות בה ביום, אנוס לא הוי דהאיכא דמקרי ויתיב. רב פפא, הא דר' יוסי ב"ר חנינא מתני לה אריש"א הנכנס לחנותו שלנגר כו'. ומחייב גלות, והתנן הנכנס לחנותו שלנפח ונתזו ניצוצות וטפחו לו על פניו ומת פטור, ואפ' נכנס ברשות. ופרק' זה שנכנס וטפחו לו ניצוצות ומת בשולייא דנגרי וכשרבו מסרהב בו לצאת מחנותו וכסבור שיצא, ומשום דאית ליה אימתא עליה, אע"ג דאמ' ליה צא, הוה לי אסוקי אדעתיה דלמ' לא נפק.

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ל מהל' שכנים הל' ג סמג עשין ל טוש"ע ח"מ סי' רסג סעיף ג:
ס ג מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה יז סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' תכא סעיף ט:
סא ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה יב סמג לאוין קנט:
סב ה מיי' שם הל' יח סמג שם:
סג ו ז ח ט מיי' פ"ו מהלכות רוצח הל' ו:
סד י כ מיי' שם הל' ז:
סה ל מ מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הל' יז עי' מ"מ סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' תכח ס"ט:
סו נ ס מיי' פ"ו מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה יח סמג עשין עה:

רבינו חננאל

דהוה מרקד ואזיל דאמ' בואו ונצא לקראת כלה, ואמרי לה לקראת מלכה. ר' ינאי מיעטף וקאי [ואמר] בואי כלה בואי כלה. מתני'. המבקיע ברשו' היחיד והזיק ברשו' הרבי' כו'. הני תלתא בבי דקתני במתני' לא שמעינן חדא מנו חברתה אלא כולהי צריכן למיתנינהי בהדיא. ת"ר הנכנס לחנותו שלנגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו, פטור. ואם נכנס ברשו' חייב. מאי חייב דקתני, אמר ר' יוסי ב"ר חנינא חייב בד' דברין דקיימ' לן אדם מועד לעולם, ומתכוין לנגרותו חייב חוץ מן הבורשת דבעינן עד שיהא מתכוין לו לבייש או אפי' להזיק. ופטור דקתני פטור מגלות, ופירש רבה דלא סגי ליה בגלות דהוא שוגג קרוב למזיד. ומותיב רבה הא דתנן בפ' אלו הן הלוקין הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה, והא הכא שוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה דמיית איניש בחדא רצועה. ופרק' כגון דטעא הדיין במנינא. ת"ש הזורק אבן לרשות הרב' והרג הרי זה גולה, והא הכא שוגג קרוב למזיד הוא. ופרקי' האי זורק אבן בסותר כתלו לאשפה שאין דרך בני אדם ליפנות בה ביום אלא מעט ודרכה ליפנות בה בלילה, וזה סתר כותלו

אחר ליה ליה אימתא. דנפח עליה והוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא לא יגלה: **וחייב בד' דבריס.** דהוה ליה פושע שזרק למקום שבני אדם מצויים: **מאן דמסני אהא.** חייב באחרעה דבריס: **לא אקמייתא.** הנכנס לחנותו של גבר לכיון דחזייה דעייל אינבי ליה לעיוני: **בביתו.** בביתו ולא בשוק: **מתני' במופר.** שמין מה הזיקו של זה יותר על נזקיו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר את האחי: **מועד בפס משלם במופר.** כלומר אם הוא הזיק את התם יותר משהזיקו תם: **גמ' כמשפט הזה יעשה לו.** רבנן לא דייקי הזה דמייתי ליה לדרשה כדלקמן: **כך משפט שור באדם.** דהאי קרא בשור באדם כתיב או בן יגח וגו': **לפתחון ולא לעליון.** משפט התחתון משתעי במועד וקרא קמא בתם. רבי עקיבא הזה דייק כלומר דינא דסליק האי קרא מיניה: **יכול.** תם שחבל באדם יהא כמועד לכל דבריו אפי' לשלם מן העלייה: **מגופו משלם.** ואם אינו שוה כנגד כל החבלה יפסיד נזקן ואינו נוטל אלא השור: **לפוטרו מארבעה דבריס.** דהכי משמע משפט זה יש לו לשלם נזק שלם[פ] ולא משפט אדם החובל בחבירו: **הני מילי לער נחודיה.** משום דלא חסר ביה ממונא: **אבל רפוי ושבת.** דחסר ביה ממונא אימא כי נזק מינהו ומיחייב: **קמ"ל.** יתורא: **מתני' נוטל את השור.** דהיינו חצי נזק: **גמ' יוסף שור.** המזיק בב"ד ויתן לו מזיק מעות דמי השור שהוא חצי נזקו. ובשור מנה שנגח לשוה מאתים ואין הנבילה שוה כלום קמיירי: **והחלט השור.** השור עצמו יקח. ולקמן מפרש מאי ביניהו: **שופפין זינהו.** בההוא שור דמשתעי ביה קרא שוינהו רחמנא שופפין וקרא משתעי בשוה מאתים שנגח לשוה מאתים כדתנן במתניתין [לד.] זהו שור האמור בתורה הלכך הכא דמזיק אינו שוה אלא מנה נוטל את השור: **הקדישו ניזק אילא ביניהו.** לרבי ישמעאל לא קדיש ליה לרבי עקיבא קדיש: כיון

אחר ליה אימתא דרביה האי אית ליה אימתא דרביה רב זביד משמיה דרבא מתני לה אהא [1]ומצא פרט לממציא את עצמו מכאן א"ר אליעזר בן יעקב [א]מי שיצתה אבן מתחת ידו והוציא הלה את ראשו וקיבלה פטור א"ר יוסי בר חנינא פטור מגלות וחייב בארבעה דברים מאן דמתני לה אהא כ"ש אקמייתא ומאן דמתני לה אקמייתא אבל אהא [2]פטור לגמרי: ת"ר [3]פועלים שבאו לתבוע שכרן מבעל הבית ונגחן שורו של בעל הבית ונשכן כלבו של בעה"ב ומת פטור [ב] אחרים אומרים רשאין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית ה"ד אי דשכיח במתא מ"ט דאחרים אי דשכיח בבית מ"ט דת"ק לא צריכא בגברא דשכיח ולא שכיח וקרי אבבא ואמר להו אין מר סבר אין עול תא משמע ומ"ם אין [ד]קום אדוכתך משמע תניא כמ"ד אין קום אדוכתך משמע דתניא פועל שנכנס לתבוע שכרו מבעה"ב ונגחו שורו של בעה"ב או נשכו כלבו פטור אע"פ שנכנס ברשות אמאי פטור אלא לאו דקרי אבבא ואמר ליה אין וש"מ אין קום אדוכתך משמע: **מתני'** [ה]שני שוורין תמין שחבלו זה את זה משלמין במותר חצי נזק [ו]שניהן מועדין משלמין במותר נזק שלם [ז]אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נ"ש תם במועד משלם במותר חצי נזק [ח]וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם [ט]אדם במועד ומועד באדם משלם במותר נזק שלם אדם בתם ותם באדם [י]אדם בתם משלם במותר נזק שלם [כ]תם באדם משלם במותר חצי נזק [כא]ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם: **גמ'** ת"ר [2]במשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם מה שור בשור תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם ר' עקיבא אומר כמשפט הזה כתחתון ולא כעליון יכול משלם מן העלייה ת"ל יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה ורבנן זה למה לי [ל]לפוטרו מארבעה דברים ורבי עקיבא לפוטרו מארבעה דברים מנא ליה נפקא ליה [3]מאיש כי יתן מום בעמיתו [כב]איש בעמיתו ולא שור בעמיתו ורבנן אי מההיא הוה אמינא צער לחודיה אבל ריפוי ושבת אימא ליתן ליה קמ"ל: **מתני'** שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור: **גמ'** מתניתין מני רבי עקיבא היא דתניא יושם השור בב"ד דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר הוחלט השור במאי קמיפלגי ר' ישמעאל סבר [כג]בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה ור' עקיבא סבר [כד]שותפי נינהו וקמיפלגי בהאי קרא [4]ומכרו את השור החי וחצו את כספו ר' ישמעאל סבר לבי דינא קמזהר רחמנא ור"ע סבר לניזק ומזיק מזהר להו רחמנא מאי ביניהו הקדישו ניזק איכא ביניהו בעא מיניה רבא מר"נ מכרו מזיק לר' ישמעאל מהו כיון דא"ר ישמעאל בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה מכור או דלמא כיון

עקיבא אין מכור וכן שיבח מזיק או כיחש מזיק כדאמרינן לקמן ומילי טובא דדרש בשור שנגח ארבעה וחמשה (דף לו:) נמי איכא ביניהו אלא חד מייניהו נקט[כה]: **איבא** בינייהו. דלרבי ישמעאל אין קדוש ואם תאמר ואמאי אין קדוש לאמן דאמר בפרק כל שעה (פסחים דף ג:) למפרע הוא גובה וי"ל דלמאן דאמר למפרע הוא גובה היינו היכא דגבאו לבסוף אבל הכא אם נתגלה ניזק לבסוף לקבל המעות ולא גבאו לרבי ישמעאל אין קדוש ומכל מקום לרבי עקיבא קדוש דשותפין נינהו

והוציא הלה את ראשו. לא דמיא להיה תחתיו כריס וכסתות דשלהי כילד הרגל (לעיל כו:) דאין לו לחשוב שיסלקו הכריס ויזכרו הכלים: **אי** דשכיח בשוקא מאי טעמא דאחרים. פירוש יתמינו עד שימצאהו בשוק חוץ לבית ואית ספרים דגרסי אי דשכיח במתא דכיון שאין רגיל לצאת חוץ מעירו הרבה פעמים ימצאהו חוץ לביתו אבל לא שכיח במתא כעין רוכל המחזר בעיירות יש להם רשות ליכנס שלא יגך לו:

בגברא דשכיח ולא שכיח. אי שכיח פשיטא ליה דקוס אדוכתך משמע ואי לא שכיח א"כ ואי עול תא משמע: **תניא** כמ"ד קום אדוכתך משמע. וע"כ בשכיח ולא שכיח דאי בשכיח זה לא היה קורא וכנס ברשות דפשיטא דקוס אדוכתך משמע: **שני** שוורים תמים שחבלו זה בזה כו'. תימה דכולה מתניתין שאין ניכר היא וי"ל דלרבי עקיבא אצטריך שלא תאמר כיון דאית ליה יוחלט השור לנזקן אם כן שורו של זה קנוי לזה [ו] ואם הקדישו קדוש קמ"ל דלא אמרינן הכי ואפילו לרבי ישמעאל נמי נ"מ אם נאבד האחד שלא יאמרו הבעלים אגבה כל חצי נזקי משלך ואתה תפסיד נזקך שנאבד שורי שמשלם מגופו:

ורבנן הזה למה לי לפוטרו כו'. וא"ת לרבנן כמשפט למה לי דבלא כמשפט ידעינן דתם באדם משלם ח"ג דמהיכא תיתי לשלם נ"ש וי"ל דכיון דהזה אצטריך למכתב לפוטרו מארבע' דבריס אי לאו כמשפט שור בשור לא הוה דרשינן הזה לפוטרו מארבעה דבריס אלא הוה דרשינן הזה כרבי עקיבא הזה כתחתון ולא כעליון דהכי מסתברא טפי: **לפוטרו מארבעה דברים.** תימה מכמשפט שור בשור כך משפט שור באדם שמעינן ליה וי"ל דזה אין ללמוד משום דגבי שור לא שייכי ארבעה דבריס דלער ובושת ליכא ורפוי [ט] ושבת הוי בכולל נזק דכששמוהו כמה היה שוה מתחילה וכמה הוא שוה עכשיו שאם ירלה בעליו לא ירפאהו אלא ימכרהו מיד ויקנה אחר נמצא כשמשלם לו יכול לקנות שור בשלו אבל אדם על כרחך צריך לרפאות עצמו ושבת נמי איכא: **הוה אמינא צער לחודיה.** יש ספרים דגרסי לער [ו] ובושת אבל רפוי ושבת לא וא"ת מהיכא תיתי לתיתב ליה אי [ט] מק"ו דאדם שאין משלם כופר מה לאדם שמשלם לער וי"ל דלא שייך ביה פירכא דמאי דכתיב באדם שמשלם רפוי ושבת אין אלא גלוי מילתא בעלמא שכל זה חשיב נזק ונזק מצינו בהדיא בקרא שהשור משלם:

הקדישו ניזק איכא בינייהו. ה"מ למימר דלמר יכול לסלקו ולמר אין יכול לסלקו וכן מכרו מזיק לרבי ישמעאל מכור לרבי דכאמרינן בשמעתא [א] ולרבי

סז א מיי' פ"ו מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה ט סמג עשין פה:

סח ב מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הל' יט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ג:

סט ג ד מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הל' יא וטו"ש במ"מ סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף י בהג"ה:

ע ה מיי' פ"ג שם הל' יד סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תה סעיף ב:

עא ו ז מיי' שם טוש"ע שם:

עב ח (מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק) סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכא סעיף יג:

עג ט מיי' פ"ו מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' תה סעיף ב:

עד י מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף ב:

עה כ ל מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הלכה ג סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' תה סעיף ב:

עו מ מיי' פ"ט שם הל' יב וע"ש סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' תא סעיף ב:

מוסף רש"י

ומצא את רעהו ומת. שהיה מכהו שם בשעה שהיים זה הגרזן מייב (ערכין ל.) משמע שהוא שם ומגאו נשיכת נשל הגרזן, פרט למממציא את עצמו. אחרי כן הוציא הלה את ראשו מן האבן וקיבל מאבן במגאו (מכות ח.) שפטור זה מגלות (ערכין שם). **אף תם שחבל באדם.** אם תבל אדם בשור תם ותם באדם ומתו ב"ל תבלה שחבל שור באדם יותר מתבלה שחבל אדם בשור, משלם בעל השור אותו עודף (לעיל ה.) **משלם במותר נזק שלם.** בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם (ערכין יד:). **איש בעמיתו.** הוי בדין נתינת מומין, **ולא שור בעמיתו.** של בעליו (לעיל כו.).

רבינו חננאל (המשך)

מועד נזק שלם, כן יעשה לו. ור' עקיבא אומ' אם כן הוה ליה לקרא לומ' כמשפט יעשה לו. מאי טעמ' כת' הזה, ללמדך שזה דין כתחתון ולא כעליון. לפי שבתחילת הפרשה תורת התם והוא נקרא עליון, ואחריו כתי' ואם שור נגח הוא, המועד והוא הנקרא תחתון שזה אחרי זה כתי'. ודייק ר' עקיבה הזה, הסמוך לו, והוא תורת התחתון והוא המועד. יכול ישלם מן העלייה, כיון שאע"פ שהוא תם באדם משלם נזק שלם כמועד נדין אותו בכל דבר כמועד, ת"ל יעשה לו, מגופו משלם ולא מן העלייה. ורבנן דפליגי עליה דר' עקיבה אמ' הזה, כשם שאין בזה ד' דברין אלא כופר בלבד, כך אין שור באדם משלם ארבעה דברים אלא נזק בלבד. ור' עקיבה נפקא ליה מאיש בעמיתו, איש בעמיתו משלם ארבעה דברים ולא שור ד' דברים, בעמיתו ממעט השור מלשלם ד' דברין. ורבנן מאיש בעמיתו הוה אמינא צער לחודיה דהכין כתי' מום, ומום צער לחודיה משמע, אבל ריפוי שבת ובשת אימא כנזק דמי וליתן ליה, קמ"ל. **והילכת'** כרבנן דגרס' בתחלת פרקין קמא א) תבריה ר' עקיבה לגזזיה. **מתני'.** שור שוה ק' שנגח לשור שוה ר' ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור. מתני' ר' עקיבה, דתניא יושם השור בב"ד דברי ר' ישמעל, ר' עקיבה אומ' הוחלט השור. קסבר ר' עקיבה שותפי נינהו, וכי כתי' ומכרו את השור החי וחצו את כספו, לניזק ומזיק מזהר להו רחמנא, והרשות ביד הניזק למכור שנ' ומכרו וחצו את כספו, הנוטל כסף הוא המוכר. ר' ישמעל סבר בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק, ולבי דינא מזהר להו למכור השור ולפרוע את חובו שלזה, שנ' ומכרו את השור החי וגו'. מאי ביניהו, אמר ר' יוחנן היקדישו ניזק, לר' עקיבה מוקדש לר' ישמעל אינו מוקדש. **והילכת'** בהא כר' עקיבה דסתם מתני' כותיה.

תורה אור השלם

1. בַּיַּעַר לְחִטֹּב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָיָה:
דברים יט ה

2. אוֹ בֵן יִגָּף אוֹ בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ:
שמות כא לא

3. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ:
ויקרא כד יט

4. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֲהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן:
שמות כא לה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' כלנו של בעל הבית ומת פטור. נ"ב היינו מכופר אבל מ"מ השור הוא בקקילה כדלעיל דף כג ע"ב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לפוטרו וכו' ושבת הוי בכלל נזק. עי' גיטין דף מב ע"ב תוס' ד"ה ושור: ד"ה הוה אמינא וכו' מק"ו דאדם שאין משלם כופר. כלעיל דף כו ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה הקדישו כו' ולר"ע אין מכור. נ"ב ומש"ס כתב דגם לר"ע מכור (ועי' בהגר"א ריש סימן תז):

רבינו חננאל

רב זביד מתני אהא ומצא פרט לממציא עצמו מכאן אמר ר' אליעז' בן יעקב משיצתה אבן מידו הוציא הלה את ראשו וקיבלה, פטור מגלות וחייב בד' דברין. מאן דמתני אהא חייב בד' דברים, כל שכן אקמייתא דודאי חייב. ומאן דמתני לה אקמייתא, אבל אהא פטור לגמרי מד' דברין וחייב, וכדרבא דאמ' בסוף פ' כיצד היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה, לענין נזקין חייב, לענין ד' דברין פטור. ואפי' אנוס חייב בנזק הכיר דאמור רבנן בהדיא פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. ת"ר פועלין **שנכנסו לתבוע שכרן מבעל הבית כו'.** סוגייא דשמעתא, פועל שבא לתבוע שכרו מבעל הבית ונכנס בלא רשותו שלבעל הבית והזק מבהמתו שלבעל הבית, ואפי' אם מת, פטור בעל הבית, וכל שכן זולתי פועל. ואם אמ' לו בעל הבית הכנס ונכנס והזק, בעל הבית חייב. ואם הוא בעל הבית שהוא פעמ' מצוי בשוק פעמ' אינו מצוי בשוק, ובא ועמד בשער וקראו לבעל הבית והשיבו ואמ' לו אין ונכנס והזק, פטור בעל הבית שלא היה לו להיכנס, דאין לאו משמע עול אלא קום אדוכתיך משמע. ותניא הכי סתמא דתניא, פועל שנכנס לתבוע שכרו מבעל הבית ונגחו שורו שלבעל הבית או נשכו כלבו שלבעל הבית ומת פטור אע"פ שנכנס ברשות. ברשו' אמאי פטור, אלא לאו כגון דקרא אבבא ואמ' ליה אין, ועל והזק, פטור. ש"מ אין קום אדוכתיך משמע, ש"מ. **ב' שוורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר חצי נזק כו'.** אדם בתם ותם באדם, אדם בתם משלם במותר נזק שלם. ותם באדם משלם במותר חצי נזק. ר' עקיבה אומ' אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם. **ת"ר או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו, כמשפט שור בשור כן משפט אדם באדם כו'.** פרשה זו תחילתה וכי יגח שור את איש מפרש בתם, ואם שור נגח הוא מתמול מפרש במועד. בתם הוא אומ' ובעל השור נקי, ובמועד כת' וגם בעליו יומת, אם כופר ישות עליו. הנה במיתה פירש דין התם ודין המועד, לנזקין לא פירש. כשחזור וכתב או בן יגח או בת יגח, למאי אתא, לדברי הכל לנדיקין הוא דאתא. ת"ק סבר כמשפט הזה יעשה לו, כמשפט נזקי שור בשור, תם חצי נזק מועד נזק שלם. אף שור שהזיק אדם, תם חצי נזק

(פ) מכות ח., (ב) לעיל ה. [נקמן מב:] ערכין יז:, (ג) [לעיל כו.], (ד) [נקמן לד. לו.], (ה) [רש"ל מס"ק], (ו) לשון מופסות שכן ואם הקדים כל אחד שורו של חבירו כנגד כל מלי נזקו קדוש קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא כנגד מלי המוחר מהכרס"ל, (ז) [נ"ר מוס' לקמן מב. ד"ה נכנס], (ח) [וכ"כ תוס' ב"ב ה: ד"ה ואפי'],

(ה) גמ' כלנו של בעל הבית ומת פטור. נ"ב היינו מכופר אבל מ"מ השור הוא בקקילה כדלעיל דף כג ע"ב:

(ו) גמ' ד"ה לפוטרו וכו' ושבת הוי בכלל נזק. עי' גיטין דף מב ע"ב תוס' ד"ה ושור: ד"ה הוה אמינא וכו' מק"ו דאדם שאין משלם כופר. כלעיל דף כו ע"ב:

(א) תוס' ד"ה הקדישו כו' ולר"ע אין מכור. נ"ב ומש"ס כתב דגם לר"ע מכור (ועי' בהגר"א ריש סימן תז):

(ב) ה, ו. ופר' הר"ש שם פי' תבריה ר' עקיבה לגזזיה שיבר כלי זיינו שלוחם בהן כלומר חזר בו דתניא ר' עקיבה אומר יכול יהא משלם מן העליה כו' זה כפ' המניח את הכד.

ניהו ועוד דלרבי עקיבא קדוש הגוף והשבח משהקדיש אבל לרבי ישמעאל אפילו למ"ד למפרע הוא גובה שבח דמזיק הוי ולא קדיש עד שיגבנו ונראה לתא"ג דלרבי עקיבא קיימא ליה בראומיה משעת המזק קודם העמדה בדין והשבינן כאילו בא חלי מזק לידו מאותה שעה ותא"ג דקי"ל פלגא נזקא קנסא מכל מקום אם העידו עדים ששורו נגח ביום א' ואמו עדים אחריני ואמרו ביום ג' הייתם עמנו אלא בע"ש נגח דמשלמין דבעידנא דקמסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא דכל זמן דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו בר תשלומין אע"ג דקס בראומיה דניזק בשעת המזק כדמוכח במרובה (לקמן דף עד. וסס"ד) גבי מעידנו בחיים פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני) וסימא את עינו ואתו סהדי ואפיכיהו ואזמינהו ומוקים לה דקדמי לקדומי ואפ"ה פריך אי דלא עמד בדין דמי כולו עבד בעי לשלומי דאכתי לא מחייב גברא אלא לא חשבינן גברא בר תשלומין כל זמן שלא נודע אע"פ שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשינן תחת עינו ולא תחת עינו ושינו ות"ת דבפרק נערה (כתובות דף מא. וסס) תנן לא הספיק לעמוד בדין עד שבגרה קנסה לעצמה ואמאי והא משעת פתוי זכה בה האב אלא משמע דבקנס לא זכי עד שעת העמדה בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת המזק וכן במרובה (דף עד: וסס) משמע דאי לא כתיב תחת עינו לשלם דמשמע ולא תחת עינו ושינו הוה אמרינן דסימא עינו והפיל שינו דיוצא בעינו ושינו אלמא לא זכי עד שיעמוד בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת המזק ועוד [9] דר' עקיבא אית ליה בהשולה (גיטין מב:) דיוצא בשן ועין דלריך גט שחרור והתם אמר דמ"ד דלריך גט שחרור קסבר שיוצא בשינו ועינו [9] ושמא י"ל דהיינו טעמא דזוכה משעת נגיחה משום דגלי לן קרא דמשעת לרבי עקיבא דמכרו אמזיק ואניזק קאי והשתא דמרובה (דף עד:) נמי גלי קרא למאן דאית ליה: **איבא** בינייהו. דלרבי עקיבא קדוש אף על גב דאי מודה מפטר דקנס הוא מכל מקום השתא מיהא לא הודה:

משום דרבי אבהו. אבל בלא ר' אבהו לא קדיש משום דקדושת דמיס אין מפקעת מידי שעבוד ומיירי הכא בבעל מוס א"ל בתם וכגון שהקדישו לבדק הבית דקדוש קדושת דמיס וכדאמרינן (תמורה דף ו.) המתפיס תמימים לבדק הבית מה שעשה עשוי [9] וקשה מכאן לר"ת שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידי שעבוד ואפי' קדושת דמיס ואומר ר"ת דאלמוה רבנן לשעבודא דניזק דכדאמרינן בהחובל (לקמן 5. וסס) אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל: **זאת** אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליג אדרשב"ג דמחייב בהשולה (גיטין מא. וסס[9]) לחד מאמוראי דהתם: **שמע** מינה ב"ח מאוחר שקדם וגבה בו'. ולא כבן נגש בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף 75.) דלדידיה כי היכי דבקרקעות עדיף ב"ח מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח מאוחר הכי נמי אע"ג דמלוקח מאוחר גבי ליה ניזק כדאמר לעיל משום [9] דאית ליה קלא מב"ח מאוחר לא גבי ליה משום נעילת דלת: אילו

כיון דמשעבד ליה לניזק לאו כל כמיניה א"ל [א]אינו מכור והתניא מכרו מכור [ב]חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור לרידיא ש"מ לוה [ג] ומוכר מטלטלין ב"ד גובין לו מהם שאני התם דכמאן דעשאו אפותיקי דמי [ד]והאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו ב"ח גובה הימנו שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו עבד מ"ט משום דאית ליה קלא האי נמי [ה]כיון דנגח קלא אית ליה דתורא גנחנא קרו ליה תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו מכרו אין מכור הקדישו מוקדש מכרו מאן אילימא מזיק מכרו אין מכור מני ר"ע היא דאמר הוחלט השור והקדישו מוקדש אתאן לרבי ישמעאל דאמר יושם השור בב"ד אלא ניזק מכרו אינו מכור מני רבי ישמעאל הקדישו מוקדש אתאן לר"ע לעולם מזיק ודברי הכל מכרו אינו מכור אפילו לרבי ישמעאל דהא משעבדא ליה לניזק [ו]הקדישו מוקדש אפילו לר"ע [ז]משום דר' אבהו דא"ר אבהו [ח]גזירה [ג]שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון: ת"ר [ד] שור תם שהזיק [ו]עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי [ז]משעמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום [ח]קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו [ט]מועד שהזיק בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי לפי שאין משתלם אלא מן העלייה: אמר מר מכרו מכור לרדיא הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא אלא שחטו [י]ליתי ולשתלם מבשריה דתניא חי אין לי אלא חי [כ]שחטו מנין ת"ל ומכרו את השור מ"מ אמר רב שיזבי לא נצרכא אלא לפחת שחיטה אמר רב הונא בריה דרב יהושע [ט] זאת אומרת [ט]המזיק שעבודו של חבירו פטור פשיטא מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתיך ולא מידי דא"ל זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך אבל בעלמא ליחייב קמ"ל הא נמי רבה אמרה [ט]דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא דא"ל ניירא בעלמא קלאי מינך אבל [ט] היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משלם אלא מגופו בשלמא הזיק עד שלא חב ניזקין קדמו אבל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים ואפילו

עין משפט נר מצוה

עז א ב ג מיי' פ"ח מהלכות מזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' מז סעיף ג:

עח ד ה מיי' שם הל' ז: **עט** ו מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ג ב:

פ ז מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג:

פא ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

פב ט מיי' שם הל' ט סמג שם:

פג י כ מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע שם סעיף ג וע"ש בהג"ה:

פד ל מיי' פ"ו מהלכות מוכר ומזיק הל' יא ועיין בהשגות וכמ"מ סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' שפו סעיף ג ב וע"ש:

גליון הש"ס

גמ' **זאת אומרת המזיק** בו'. כעין זה לעיל ל' ע"ב ועי' לקמן נה ע"ב תד"ה אמר ר"ל: **שם היכא** דחפר בה בורות שיחין בו'. עי' לקמן דף ק ע"ב תוס' ד"ה ממיגא: **תוס' ד"ה (ע"א) איבא** בו' דר"ע אית ליה בו'. תמוה לי טובא דמאי קושיא דהתם כיון דלריך גט שחרור מש"ה לא שייך לומר דלמפרע נשתחרר משעת שהפיל שינו דהא הוא מחוסר גט שחרור אבל בעצמא וכמו הכא בתם שפיר י"ל דלמפרע קם בראומו ומלי למיון זה לזה וצע"ג. ולולוי שאני כדאי היה נ"ל לפרש דאין זה קושיא בפ"ע אלא דבאו לחזק קושייתם דבמרובה משמע דאי לא כתיב תחת עינו ש"מ דיוצא בשן ועין אלמא דלא זכי עד שיעמוד בדין דהיה מקום לתרץ דהא דאמרינן הכא בפפיטות דלר"ע קיימא בראומיה למפרע משעת המזק בא דהוי מסבבא אלא דבלא דיוצא בשן ועין דגלי קרא דיוצא בעין לחודיה ולריך לשלם לו דמי השן דוכה בעצמו למפרע ולזה כתבו ועוד דר"ע אית ליה וכו' וא"כ נ"ל דטעמא דהכא דאמרינן דלר"ע זכה למפרע משום דילפינן מקרא דתחת עינו דהא ר"ע בחמת לא דרים הך קרא וסבירא ליה בחמת דיוצא בשן ועין וא"כ ע"כ הא דאמרינן הכא בפפיטות דלר"ע זכה למפרע ע"כ דסבירא פפיטה היא כן ושפיר קשה מהא דאידך תנאי דדרשי תחת עינו דל"ל קרא הא מסבירא זכה למפרע ונכון בעז"ה: **בא"ד** ושמא י"ל בו'. לפ"ז נתיישב קושייתם בתחלה דלמ"ד למפרע נוכה אמאי אינו קדוש לר"י דהא לר"י דומכרו קאי על בי דינא ת"כ דוחה קיימא הסבירא דבקנס נ"ם דוחה למפרע כיון דהחוב נעשה רק ע"י העמדה בדין: ד"ה בשום בו' וקשה מבאן לר"ת. מבואר בתוס' בספר הישר לר"ת אות 5"ה:

מסורת הש"ס

א) ועיל יא: ב"מ מד: (גיטין מא.). ב) [ערכין כג:]. ג) [שם לב.]. ד) [תוספתא פ"ה ע"ש]. ה) [גיטין מא.]. ו) לקמן נא. ז) [ל"ל תניי]. ח) [ל"ה דלקמן]. ט) [ל"ה במזיק]. י) עיין מהרש"ל.

הגהות הב"ח

(א) גמרא ש"מ לוה ומכר מטלטלין:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לרדיא שאם כו'. נ"ב ותמה"ס ותוספ"ת פירשו לחרוש בו לכתחלה דלשלם בגלא"ה פטור כמש"ל לו ע"ב סוף סוף כו':

מוסף רש"י

אפותיקי. לשם תכא קמי, כלומר מזה יהא לך פרעון (לעיל יא:) עשה לזה עבדו אפותיקי לבעל חובו, ומכרו. אחרי כן הלוה לאיש אחר (רשב"ם ב"ב מד:). **משום דאית ליה קלא.** אפסידו לקומות אנפשייהו (שם).

רבינו חננאל

בעא מיניה רבה מרב נחמן מכרו מזיק, לר' ישמעאל מהו. אמ' ליה אינו מכור. והתניא מכרו מכור. פי', אמ' לו הא דתניא מכור, שאם חשוב הוא כמכור, שאם עשה בו מלאכה הלוקח אינו יכול להוציא מיד הקונה שכירות אותה מלאכה שמכירתו מכירה היא, אבל חוזר וגובה אותו מכח השעבוד שיש לניזק עליו. דייקינן לדברי ר' ישמעל הניזק בעל חוב הוא, וכי יכול המלוה לטרוף המטלטלין שכבר מכר הלוה. וכי יש אחריות למטלטלי, וב"ד כי האי גוונא למלוה כמטלטליה. ודחי' שני האי, דכיון דנגח אית ליה קלא דתורא נגחנא הוא וכעבד שעשאו אפותיקי דמי, אבל בעלמ' ב"ד לא מגבו ממטלטלין מכורין. **תני ר' תחליפא מכרו אינו מכור הקדישו מוקדש.** ופשטנא מכרו המזיק אינו מכור, לר' עקיבה דהא כיון שהוחלט לניזק הוא. אלא לר' ישמעל מכרו המזיק אינו מכור דהא משועבד ליה לניזק. **הקדישו מוקדש, אפי' לר' עקיבה, גזירה כדר' אבהו כו'.** שאם תאמ' לא הוקדש וירצא לחולין הרואה אינו יודע ששור שנגח הוא והוחלט לניזק, אלא אמ' מכיר זה השור שהוא שורו שלפלו' זה המזיק הוא וראוהו שהקדישו ואחר כך יצא לחולין. יבוא לומ' הקדש יוצא בלא פדיון, לפיכך גזרו להיותו מוקדש משום הא דרבי אבהו. והא דר' אבהו בערכין פ' שום היתומין. **הילכך,** מכרו המזיק, לדברי הכל אינו מכור. הקדישו, מוקדש לדברי הכל, גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. מכרו ניזק, לר' עקיבה מכור, לרבי ישמעל אינו מכור. הקדישו נמי אינו מוקדש, ולא חייש שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון דהא שור זה אינו יודע לניזק אלא למזיק, והרואה אומ' מפני מה יצא לחולין שהקדיש שאינו שלו, ולדברי הכל אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. **והלכה כרבי עקיבא.** ת"ר **שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין,** מכרו מכור לרדייה הקדישו מוקדש, כרבי אבהו. שחטו כאלו שלו שחט, אבל הניזק משתלם מבשרו ואינו משתלם ממנו דמי פחת שחיטה. נתנו במתנה, לרדייה. ודייק מדתני שחטו מה שעשה עשוי ואינו חייב לשלם, פי' חי הוא שזה מנא שחטו שזה מנה פחות סלע, ותנינן אינו חייב לשלם, לר' ישמעל דאמ' שורו שלמזיק הוא והוא משועבד לניזק, זאת אומרת המזיק שיעבודו שלחבירו פטור. ואם חפר בשדה שהיתה משועבדת לחבירו בורות שחין ומערות, וכל שכן השורף שטרותיו שלחבירו, דשחיטת השור כגון חפירות בורות. **קדמו בעלי חוב והגיהוהו,** תם שמגופו משתלם לא עשה כלום, דיכול למימר ליה לבעל חוב בין חב קודם שיזיק בין חב אחר שהזיק אלו תורך הזה ואזקן לאו מינך הוינא גבי ליה. **משעמד בדין** דברי הכל בחזקת הניזק ובין מכר ואפי' הקדיש או שחט או נתן לא עשה כלום, וחייב לשלם דמי פחת שחיטה. ואם קדמו בעלי חובי המזיק ונטלוהו חייבין לחזיר בין קדם חובו להיזקן בין קדם היזק לחובן. **והני מילי** בתם שמשעמד בדין ונתחייב בדבר להחזירו עמד הדבר ההוא בחזקת התובע ונעשה קנינו. אבל דין המועד, אפי' אחר שעמד בדין, אם מכרו או הקדישו או שחטו או נתנו במתנה מה שעשה עשוי, ולא אמרי' בהא מכור לרדייה וחוזר וגובהו. **ואם** קדמו בעלי החוב ונטלוהו, ואפי' מה שלוה אחר שהזיק, זכו ואין יכול הניזק להוציא מידם לדברי הכל. מאי טעמ', מטלטלי נינהו.

ואפי' הזיק עד שלא חב. נמי בעל חוב קדים לתפיסה וכיון דתפס אמאי מפקינן מיניה: **ש"מ.** בתמיה. דפלוגתא היא בעלמא (כתובות דף לד.) דאיכא למ"ד מה שגבה גבה: **ואפי' הזיק עד שלא חב נמי דניזק קדים ש"מ כו'.** כלומר אע"ג דניזק קדים שיעבודיה קשיא ליה האי: **אילו גבך הוה.** דכבר גבית ליה קודם שהזיק: **לאו מינך משסלימנא.** בתמיה: **ושבח.** ניזק ועמד על ד' מאות זוז: **שאלמלא כו'.** כלומר הואיל ואיכא למימר אלמלא לא הזיקו היה עומד על שמונה מאות זוז נותן לו כ"ה זוזים כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא שבח טפי משום דאמר ליה ניזק אי לא אזיקתן הוי שבח וקאי על תמני מאה. ל"א שאלמלא לא הזיקו כו' ועכשיו תובע ניזק מאתים אליין של ד' מאות אלי נזק שהפסידו אינו נותן לו אלא כ"ה כשעת הנזק ורלשון עיקר: **ליחש.** הניזק מחמת המכה ורלאה עכשיו הזיקו גדול יותר מתחילה בשעת הנזק נותן לו כפי נזק שבשעת העמדה בדין כדקאמר לקמן קרנא דתורך קבירא ביה: **שבח מזיק.** ועמד על ד' מאות: **נותן לו.** כ"ה זוז כשעת הנזק ואין יכול ניזק לומר לו תן לי חלק שמיניתי שבו שזכיתי בו משעת הנזק וברשותי השביח: **לחש בשעת העמדה בדין.** ונותן לו חלק שמיניתי שבו שברשותו כחש. ולקמן פריך ריש"א לקיפא: ה"ג **כולה ר' עקיבא היא וכשפיטמו.** מזיק לשור ומסר ממונו לשבוחיה הלכך לא שקיל ניזק בשבחא: **אימא ריש"א שיבח ניזק ועמד על ארבע מאות זוז.** אפי' הכי נותן לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך משום דא"ל ניזק אלמלא לא הזיקו היה עומד על ח' מאות: **ואי כשפיטמו.** ניזק לשורו צריכא למימר דיהיב לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא האי דאשבח משום פיטומו הוא ומסר ביה ממונא. לגיסנא אחריגא הכי משמע אימא ריש"א שבח ניזק נותן לו כשעת הנזק ותו לא ולא מצי למימר ניזק תן לי ב' מאות שאלמלא לא הזיקו כו' ואי בשפיטמו ניזק צריכא למימר דלא יהיב ליה מזיק ב' מאות האי דאשבח משום פיטומא הוא וקשיא לי הא ולאי אצטריך לאשמועינן [1] דאשבחא דאפסדיה דאי לא אזיק הוה קאי השתא בהאי פיטומא דפטימה על תמני מאה ולשון ראשון שמעתי ועיקר: **ריש"א נותן לו כשעת הנזק.** ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך בין דפטומי פטימה בין דשבח ממילא והיכא דפטימה לא הוה אצטריך למיתנא אלא משום היכא דשבח ממילא אצטריך לאשמועינן: **לחש בשעת העמדה בדין.** אריש"א מהדר: **מתני' ואלו אם לספו.** דהיינו אאי נזק: **וכן הלכה.** ולאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו מ"ג אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור אחי וגו'. ובגמ' מפרש במאי פליגי: **והגבילה יפה נ' זוז.** דה"ל הזיקו ק"נ ופלגא נזקא דהיינו ע"ה בעי ניזק להפסיד והלכך שקיל אאי נזק להפסיד ע"ה: **גמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי.** כלומר נבילה לא שייכא גבי מזיק כלל אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק אאי הפחת: **האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל.** היכא דנבילה שוי נ' דהא לר"מ גופי' שקיל נ' דנבילה וע"ה מן אחי דהיינו אאי הפחת שפחתה מיתה והוו קכ"ה ולרבי יהודה נמי נוטל הניזק אאי אחי דהיינו ק' ואאי אמת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: **פחת נבילה.** אם פחתו דמיה משעת מיתה עד שעת מכירה לר"מ דאמר לא שייך מזיק בנבילה פחת דניזק הוי ולא יהיב ליה אלא אאי מה שפחתה מיתה:

תס

אילו גבך הוה לאו מינך הוה גבי ליה. תימה אז הוא בדין שיגבה שפשע בשמירתו וי"ל דלא קאמר אלא כלומר לאין גוף השור משועבד לב"ח כמו שהוא משועבד לניזק שמשתלם מגופו וכן פירש בקונטרס בריש שור שנגח ארבעה ומשמע (לקמן ד' לו.):

שאלמלא לא הזיקו היה עומד על שמנה מאות זוז נותן בשעת הנזק. לא נקטיה לאשמועינן אלא יאלם כל מה שהיה ראוי להשביח אלמלא לא הזיק דמילתא דפשיטא הוא דאתו אם נגח שור קטן הייתי סבור שיאלם דמי שור גדול לפי שהיה ראוי להיות גדול ומשביח ועוד אי להכי אצטריך מאי פריך בסמוך אי כשפטומו צריכא למימר אלא י"ל כפי' הקונטר' בלשון אחר: **הכא במאי עסקינן כשפטמו.** וכגון שאין השבח יותר על היציאה שאם היה יותר נהי נמי דאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב ד' מב:) דשותף הוי כיורש ברשות מ"מ מה שאדם רוצה ליתן למפטם לפטם יטול המזיק והמותר יש לו להיות לניזק ומ"ת מ"כ אמאי אצטריך למיפרך מרישא מסיפא גופה לפרוך אי בשפטומו צריכא למימר וי"ל דסיפא אצטריך דסד"א כיון דאמר ר"ע הוחלט השור הוי ליה מזיק כשפטומו מגיח מעותיו על קרן הצבי כמו בהלך למדינת הים ובא אחר ופרנס אשתו (כתובות ד' קז:) **ועוד מצינו** למימר דאייתי שפיר שהשבח יתר על היציאה והא דקאמר נותן כשעת הנזק לאו דוקא אלא בא להשמיענו שיטול יותר מדמי יציאותיו לכיורש ברשות דמי:

כשפיטמו. ומ"ת אמאי מפליג בין שבח לחש לפלוג בשבח גופיה דשבח ממילא כשעת העמדה בדין וי"ל דאגב דנקט בריש"א שבח וחש בסיפא נמי נקט הכי: **זה נוטל חצי החי וחצי המת.** האי ליסנא לאו דוקא ולא אתי למימר אלא שמקבל עליו חצי הפחת ולפי המסקנא שקיל בשבחא: **דרבי מאיר סבר פחת נבלה דניזק.** אע"ג דבפ"ק (ד' י:) נפקא לן מוהמת יהיה לו מ"מ האי קרא דהכא אצטריך לאשמועינן דלא משלם אלא חצי נזק דאי מוחלו את כספו ה"א שהוא פעמים יותר ופעמים פחות כדמוכח בסמוך דפריך א"כ מצינו תם לר' יהודה דמשלם יותר מח"נ ומשני אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתו מיתה מחצין אלמא נפקא לן מוגם את המת יחצון דלא משלם אלא חצי נזק:

מצינו

ואפילו הזיק עד שלא חב בעל חוב קדים ש"מ [6] א"ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לא לעולם אימא לך מה שגבה גבה ושאני התם דא"ל אילו גבך הוה לא מינך הוה גבי ליה דהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא: ת"ר [2] שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו בחמשים זוז ושבח ועמד על ארבע מאות זוז שאלמלא [3] (לא) הזיקו היה עומד על שמנה מאות זוז [4] נותן כשעת הנזק [5] כחש כשעת העמדה בדין [6] שבח מזיק נותן לו כשעת הנזק כחש כשעת העמדה בדין אמר מר שבח מזיק נותן כשעת הנזק מני ר' ישמעאל היא דאמר [7] בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה אימא סיפא כחש כשעת העמדה בדין [8] אתאן לר"ע [7] דאמר שותפי נינהו רישא רבי ישמעאל וסיפא ר"ע לא כולה ר"ע היא והכא במאי עסקינן [9] כשפיטמו אי כשפיטמו אימא רישא שבח ועמד על ד' מאות זוז נותן לו כשעת הנזק אי כשפיטמו צריכא למימר אמר רב פפא [1] רישא משכחת לה בין דפטמה פטומי בין דשבחא ממילא ואצטריך לאשמועינן דהיכא דשבחא ממילא נותן לו כשעת הנזק סיפא לא משכחת לה אלא כשפטמו כחש כשעת העמדה בדין כחש מחמת מאי אילימא דכחשא מחמת מלאכה לימא ליה את מכחשת ואנא יהיבנא אמר רב אשי [2] דכחש מחמת מכה דא"ל [8] קרנא דתורך קבירא ביה: **מתני'** שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום אמר ר"מ על זה נאמר [1] ומכרו את השור החי וחצו את כספו א"ל רבי יהודה וכן הלכה קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימת וגם המת יחצון ואיזה זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת: **גמ'** ת"ר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזהו שור האמור בתורה דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין זהו שור האמור בתורה אלא שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון פחת שפחתו מיתה מחצין בחי מכדי בין ר"מ בין רבי יהודה האי מאה ועשרים וחמשה שקיל והאי מאה ועשרים וחמשה שקיל מאי בינייהו אמר רבא [9] פחת נבילה איכא בינייהו רבי מאיר סבר פחת נבילה דניזק הוי ורבי יהודה סבר פחת נבילה דמזיק הוי פלגא א"ל אביי אם כן מצינו לרבי יהודה

ק' וחצי הנבילה י' הכל ק"י. **הקשה** עליה אביי לדבריך שאתה אומר כי ר' יהודה מתחייב המזיק לשלם פחת הנבלה, נמצא כי הוא עתה כשיעור הניזק, דיכיל למימר ליה מזיק אנא מפטימנא ואת שקיל. ודוקא אטול השור כמות שהו

מסורת הש"ס

6) [כתובות 5. לד. ערכין ז:], 3) [ע' מגילה כא. תוספות ד"ה אלמלין], 4) [לעיל נב. נקמן לו.], 5) [נסם], 6) [לעיל טו.], 7) ל"ל דאשתכח,

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: שמות כא לה

גליון הש"ם

גמ' **אתאן לר"ע.** עי' לקמן דף מז ע"א תוס' ד"ה לית: **שם קרנא דתורך** בו'. ע' לעיל דף י ע"ב תוס' ד"ה לא לגלרכא:

מוסף רש"י

שותפי נינהו. בהסוא שור דמסתעי ביה קרא שויסו לרמנא שותפין (לעיל לג). **והצו את כספו.** בשוס הכתוב מדבר, שור שוס מאתים שהמית שור שוס מאתים, בין שהנבלה שוס הרבה בין שהיא שוס מעט, כשנטל זה חצי המי וחצי המת וזה חצי המת וזה חצי המי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה, למדנו שהתם משלם חצי נזק. שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר (שמות כא לה).

רבינו חננאל

ש"מ בעל חוב מאוחר שקדם וגבה ממטלטלי מה שגבה גבה, שדין שור המועד כיון דמן העלייה משלם זוזי הוא דמסיק ביה ולית ליה בתורא מידי אלא מלוה מסיק ביה, והאי תורא כשאר מטלטלי דמזיק דמי וכל מה שעשה עשוי. וקיימ' כי הא מתניתא. ת"ר שור **ששוה ר' שנגח שור ששוה ר' וחבל בו בני זוזי,** ולא תבעו הבעלין, ושבח מעצמו, וכל שכן אם פיטמו דאמ' ליה המזיק אנת מפטם ליה לתורך ואנא יהיבנא לך, אינו נותן לו אלא משעת הנזק, ואפי' שבח ועמד על ת' מאות זוז ולולי הנגיחה היה שוה עתה ת"ת זוז, נותן לו כשעת הנזק חצי ההזק, והוא כ"ה כספים. כחש מחמת הנגיחה ולא מחמת מלאכה, נותן לו כשעת העמדה בדין כדין א), וכר' עקיבה דאמ' שותפי נינהו. שמין כמה היה שוה השור הניזק מקודם שיזיקו וכמה שוה עתה בשעת העמדה בדין והפחיתם הנגיחה משלם חצי נזק לניזק. **שבח המזיק נותן לו כשעת הנזק.** סלקא דפטמיה המזיק לתרויה, פי' שור שוה נ' שנגח שור שוה ג' מאות וחבל בו בר, דינו ליטול השור בנזקו שאינו משתלם אלא מגופו וישתלם נ' זוז ויפסיד ק"נ זוז. עמד המזיק ופיטם את שורו והשביחו ושוה ק' זוז, אין לו לניזק לומ' אטול השור כמות שהו

פה א מיי' פרק כ מהל' מלוה ולוה הלכה ח סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' קד סעי' ח:

פו ב ג מיי' פ"ז מהל' מזקי ממון הל' יא טוש"ע מ"מ סי' תד סעי' ח:

פז ד ה ו מיי' שם הל' יא יב טוש"ע שם סעי' ב:

פח ז מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעי' ח:

פט ח מיי' שם טוש"ע שם סעי' ב:

רבינו חננאל (המשך)

כשפיטמו המזיק, אבל שבח ממילא לא, אלא שקיל ניזק משבחה שיעור ניזקיה. **כחש המזיק,** כגון שהיה ק' והיתה החבלה שוה ק"ק ועתה בשעת העמדה בדין המזיק נ', אין יכול הניזק לומ' לו תן לי ק' שכך היה שוה שורך כשעה שהזיק, אלא אומ' לו קח השור כמות שהוא כר' עקיבה דאמ' הוחלט השור. **וכן הדין. מתני'.** שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' כו'. ת"ר שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ונבלה יפה נ' זוז, זה נוטל החצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזהו שור האמור בתורה, דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומ' אין זה שור האמור בתורה אלא שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ואין הנבילה יפה כלום, על זה נאמ' ומכרו את השור החי וחצו את כספו. ומה אני מקיים וגם את המת יחצון, פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. פי' אם נגח שור שוה ש' שור שוה ר' והנבילה יפה [ק'] רואין השור עכשיו בחייו היה שוה ר', המיתו פחת מדמיו ק' זוז ושוה נבלה ק' זוז. מחציו ק' זוז שהן פחיתת השור המת חצים משלם המזיק מגופו שלחי וחצים מפסיד הניזק. **ואקשי',** מכדי בין לדברי ר' יהודה בין לדברי ר' מאיר דאמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז, לר' יהודה חולקין זה וזה, זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת, ובין לר' מאיר דאמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז, לר' יהודה דאמ' זה נוטל חציו שלחי מנה, נוטל מן הנבלה כ"ה זה חצי הנבילה, וכך נוטל המזיק. ולר' מאיר נוטל חצי פחת שפחתתו המיתה, והוא ע"ה כספים, והנבילה בנ' זוז, הרי קכ"ה זוז. מאי בינייהו, אמר רבא פחת נבילה איכא בינייהו, פי' כגון שהיתה שוה הנבלה בשעת מיתה נ' כספים ועכשיו שוה כ', ר' מאיר סבר הנבילה לניזק, לא חייבה התורה לניזק אלא חצי שפחתתו המיתה והוא ע"ה כספים. ור' יהודה סבר זה וזה חולקין והפסד הנבלה על שניהן, נמצא לר' מאיר שנוטל הניזק ע"ה מן החי וכ' דמי הנבילה הכל צ"ה, ולר' יהודה נוטל חצי החי

ק) כשטמ"ק נוסף. כדון כר"ש.

עין משפט נר מצוה

מצינו תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) לד תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו לד תמות חמור מלד מועד ומייתי מברייתא דשור שור מנה כו' ומה לד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק לד תמות הקל לא כל שכן: **והתורה אמרה ומברו.** לאו משום דלשתמע פשטיה דקרא ח"ב דקרא לא משמע כלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה ומכרו ועכ"כ ר"י לא מפרש לקרא דלשתלם כל שעה יותר מחצי דהא שמעינן ליה לר"י דאית ליה מ"ג לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' (ד' לז.) אמר להן לשנתות משלם נזק שלם ולימי החול משלם חצי נזק: **שורו שבייש פטור.** נער ורפוי ושבת ודמי ולדות לא חשיב משום דשמעינן מתניתין דהחובל (לקמן דף פז.) ואע"ג דבושת נמי קתני התם מ"מ תנא הכא לדקדק הוא דומיא דשורו או שורו דומיא דדיה וכן שור שהליק הגדיש אצטריך להכי כדאיתא בגמרא דלמילתא אחריתי לא אצטריך דפשיטא דחייב לענין שורו מה לי שבת ומה לי חול ואגב הליק הגדיש דמיירי בגדון בנפשו קתני חבל בחביו ואמו אבל שורו שסימא את עין עבדו אצטריך שאע"פ שבעלמא חייב בשורו פטור הכא לא אשמועינן בשום משנה: **חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו.** רבינו שמואל פירש דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ורבי יוחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה והבערה פטור וצריך לכלבו או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחייב אפי' לר"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כר"י מאן דמתני כרבי שמעון משתיקין ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (דף טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי דרבי אבהו כר"ש כדאיתא פרק האורג (שבת דף קו. וסה"ד חוץ) ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי שמעון בעי תקון קלת ומיהו לא חשיב תקון שיתחייב בכך לרבי יהודה או לר"ש בשאר מלאכות דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלבו ולשרוף גדיש בעבור אפר וטעמא בחובל ומבעיר כדמפרש התם בפרק האורג משום דגמר ממילה והבערת בת כהן וא"ת ואמאי מחייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך לכלבו ולאפרו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעינן צריכה לגופה כדמוכח בריש הנחנקין (סנהדרין דף פד: וסה"ד מאן) ובשאלתי כל כתבי (שבת דף קכא.) ובפרק כלל גדול (שם דף עב. וסה"ד שם טפי) ובשאלתי ספק אכל (כריתות דף כ:) ואור"י דכל הנך סוגיות כרבי יוחנן והיא דספק אכל ופרק כל כתבי דהוי בריית' איכא למימר דהתם תנא סבר כר"י בחדא וכרבי שמעון בחדא ועי"ל טעמא בשמ' שבת בפרק האורג (ב) מדאצטריך קרא למיסרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב כגון השוקף כלי דמקלקל הוא: **איכא משנה.** דאיתיהו נמי פטורי: **בצריך לכלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן. והא (דתנן) נגרר הדס אע"פ שלא יצא מושט לובש הוא דמחייב: אף

תם חמור ממועד וכי תימא הכי נמי כדתנן (ג)ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור אימר דשמעת ליה לרבי יהודה לענין שמירה דכתיבי קראי לענין תשלומין מי שמעת ליה והתניא רבי יהודה אומר יכול שור שוה מנה שנגח חמש סלעים והנבילה יפה שבעה זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת וכי מועד למה (ג) יוצא להחמיר עליו או להקל עליו הוי אומר להחמיר עליו ומה מועד אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אלא א"ר יוחנן [a]שבח נבילה איכא בינייהו דמ"ס דניזק הוי ומ"ס [b]פלגא והיינו דקא קשיא ליה לר"י השתא דאמרת חם רחמנא עילויה דמזיק דשקיל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה מנה והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת היכן מצינו מזיק נשכר שזה נשכר ואומר [1]שלם ישלם בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין מאי ואומר וכי תימא הני מילי היכא דאיכא פסידא לניזק אבל היכא דליכא פסידא לניזק כגון שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה שלשים זוז שקיל נמי מזיק בשבחא ואומר שלם ישלם בעלים משלמין [2]ואין בעלים נוטלין א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא א"כ מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק והתורה אמרה [2]ומכרו את השור החי וחצו את כספו אית ליה לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי מנא ליה [2]מוגם את המת יחצון והא אפקיה ר' יהודה לזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת א"כ נכתוב קרא ואת המת מאי וגם ש"מ תרתי: **מתני'** [c]יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו [h]כיצד שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו שסימא את עין עבדו והפיל את פטור והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ואמו פטור שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב [3]והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו: **גמ'** [4]תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן [1]כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל [7]פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר משנה [1]חובל בצריך לכלבו [8]מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה אף

אם חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בנבילה דכתיב והמת יהיה לו וגו'[e] לניזק: **דתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר אם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כדמפרש התם: **זה גוטל חצי החי.** שאוה חציו י"ב סלעים ופלגא בשביל תשלומין שלו אלא שוה אלא ה' סלעים: **אם הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה אם קל קרי ליה: **ר"מ סבר שבח נבילה דניזק הוי.** דלית להו שום שותפות: **והיינו דקשיא ליה לר"י.** דשמעינן ליה בברייתא דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ס"ל דאם רחמנא עליה דמזיק למשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה ג' זוזים דשקיל מזיק חצי החי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורבינו: **אמרת וכי היכן מצינו מזיק נשכר.** שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי מ"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי: **שלם ישלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה שלשים זוז.** שהוקרה הנבילה משמתה דשקיל מזיק חמשה זוזי באותן י' זוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזק דהוא נמי מרויח ה' דינר: **אם כן מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי נזק.** א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה ה' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והוי נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי כ"ה ובמת י' הרי [ל"ה] נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי חי יותר מנזק שלם נפקא ליה חצי דלא שקיל ניזק חצי חי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו מיתה.** הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחת שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני' שורו שבייש פטור.** דקיימא לן (לעיל דף כו.) אין בעמיתו[1] ולא שור בעמיתו: **שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ' כל המקלקלין פטורין.** לענין שבת: **חוץ מחובל ומבעיר.** כדמפרש אימא אם משלם לו חד זוזא תשלומי הוו וחולק עמו במת ובחי, ואע"פ שזה מפסיד יהיה זה נשכר. אמ' ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, כלומ' המזיק משלם החיזק, ואם אין שם החיזק אין למזיק כלום. **אמר רבא אחא בר תחליפא לרבא,** לדידך דאמרת לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה פלגי, נמצא תם משלם יתר מחצי נזק כגון שור שוה ה' שנגח שור שוה ה' והנבילה יפה נ' זוז נמצא חצי נזק ע"ה פחתה הנבלה ואינה שוה עכשיו אלא ל' זוז, לר' יהודה דאמ' פלגי חייב המזיק לשלם לניזק פ"ה זוז נמצא משלם יתר על חצי נזק י' זוז. ופריק כל כי האי גוונא אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **לישנא אחרינא** אם כל נזק כיוצא בו זולתי שור שוה ה' שנגח שור שוה ה' והנבלה יפה כלום מחצין המת והחי בלבד. **מתני'.** יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו כו'. שורו שחבל באביו ובאמו חייב, הוא שחבל באביו בפטור. וכן שורו שהדליק את הגדיש כו'. **תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין.** פי' בשבת, פטורין חוץ מחובל ומבעיר. אמ' ליה חוץ מחובל ומבעיר אינה משנה, אלא כל המקלקלין פטורין אפי' חובל ומבעיר בכללם הכל פטורין. אם תימצא לומ' משנה, חובל כגון שהכה בהמה וכיוצא בה והרגה בצריך לכלבו, מבעיר בצריך לאפר. ואינן מקלקלין, לפיכך חייבין, אבל כל חובל ומבעיר שהוא מקלקל פטור. ואקשי' ממתני' שורו שהדליק את הגדיש חייב כו'.

עין משפט נר מצוה

צ א ב מיי' פ"ז מהל' מזקי ממון הלכה ח סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' תג סעי' ג:
צא ג טוש"ע שם סא הסג"ה:
צב ד ה מיי' פ"ז מהל' מזקי ממון הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תה סעיף ה וסעי' ג:
צג ו מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' ח ופ"ח מהל' שבת הל' יז ופ"ח הלכה ז ופ"י הלכ' י ופי"ב הלכה ה סמג לאוין סה ועשין עח:
צד ז מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ז:
צה ח מיי' שם פי"ב הל' ה:

רבינו חננאל

תם חמור ממועד כי המועד כתי' ביה שלם ישלם שור תחת השור, לא ידענא דהמת מזיק שקיל ליה, מאי טעמ' כתי' והמת יהיה לו אלא ללמדך שהוא לניזק והמותר ממה שהיה שוה המת והוא בחיים משלם, נמצא פחת הנבלה על הניזק ואין על המזיק כלום. ואם תאמ' בתם בפחת הנבלה משלם גם המזיק, נמצא חומרא בתם מן המועד, כי מה שאינו משלם המועד משלם התם. וכי תימ' לר' יהודה תם חמור לזה, דתנן ר' יהודה אומ' תם חייב מועד פטור כו', ואסיק' שני התם דכתיבי קראי, אבל לעניין תשלומין לא אמר ר' יהודה. ועוד, והתניא ר' יהודה אומ' יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' סלעים והנבלה יפה סלע כו', ונדחו דברי רבא. ופירק ר' יוחנן פחת נבלה דברי הכל דניזק הוי, ושבח נבלה איכא בינייהו. ר' מאיר סבר דניזק הוי ור' יהודה פלגי, והיינו דתני בברייתא דקא קשיא לר' יהודה השתא דאמרי' חס רחמ' עליה דמזיק ולא שקיל בפחיתא ושקיל בשבחא, יכול שור שוה ה' סלעים שנגח שור שוה ק' והנבלה יפה נ' זוז, חולקין חצי החי וחצי המת, שנמצא המזיק נוטל יותר מדמי שורו כולו, היכן מצינו מזיק נשכר, ואמ' שלם ישלם. מאי ואמ', וכי תימ' הני מילי דאמרת היכן מצינו מזיק נשכר הני מילי היכא דאית ליה פסידא לניזק שלא יהא מפסיד וזה נשכר, אבל היכא דלית ליה פסידא לניזק, כגון שור שוה ה' סלעים, שהן כ' זוז, שנגח שו[ר] שוה ה' סלעים ושבחה הנבלה ושוה ל' זוז דשקיל האי כ"ה זוז והאי כ"ה זוז, נמצא המזיק נוטל דמי שורו כולו ותוספת ה' זוז, לפיכך כתי' שלם ישלם הבעלים משלמין ולא נוטלין. אמ' **ליה רב אחא בר תחליפא לרבא,** לדידך דאמרת דילמ' כי חס רחמ' עליה דמזיק דשקיל בשבחא היכא דלית ליה פסידא לניזק אבל היכא דאית ליה פסידא לניזק לא, מדגלי רחמנא גבי מועד שלם ישלם תשלומי מעלי' מכלל דתם אע"ג דמפסיד ניזק תשלומי הוו.

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לו
2. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן:
שמות כא לה

הגהות הב"ח

(א) גמ' למה יצא להחמיר: (ב) רש"י ד"ה חוץ מחובל וכו' בפרק האורג. נ"ב ד' קו ע"א:

מוסף רש"י

חוץ מחובל. כגלס דמקלקל הוא וחייב, דתנן (לקמן פז.) החובל בחבירו בשבת פטור מלשלם מפני שנדון בנפשו (שבת קו.). ומבעיר. את הגדיש מקלקל הוא וחייב, כדתנן והוא שהליק את הגדיש פטור מן התשלומין מפני שנדון בנפשו (שם). פוק תני לברא. לטעות הוא (סנהדרין סב.). אינה משנה. לא נמנית מעולם בנית המדרש (ביצה יב:) דאם מקלקל הוא פטור (שבת קו.). בצריך. לגס היינו מן החבלה, לכלבו. ואם מקלקל הוא אלא נחבל, מתקן הוא אלא הכלב (שם).

רבינו חננאל (המשך)

כן שהוליק הניזק והמזיק השור החי והמת פעמ' שישוה השור החי ש' והמת היה שוה ר' והנבלה יפה נ' זוז[ז] הניזק נוטל מן החי ק"נ ומן הנבלה כ"ה הכל קע"ה והנזק לא היה אלא ק"נ זוז שהנבלה היתה שוה נ' זוז עכשיו נמצא תם משלם יתר מחצי נזק. ופרק' אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **מנא ליה, מגם את המת יחצון.** הא אפקיה ר' יוחנן אליבה דר' יהודה דאית ליה למזיק בשבח נבילה. ופרק' אם כן לכתוב קרא ומכרו את החי וחצו את כספו וגם את המת ולישתוק, והוה אמינא בזמן שנגח שור שוה ר' לשור שוה ר' והנבילה לא יפה כלום דמקיימא חלוקה חצי בחצי בחי ובמת, אבל בזמן דלא מקיים האי והאי לא. כתב יחצון מכל מקום הנזק, לאשמועינן פחת שפחתתו [מיתה] מחצין בחי. **ואית** מאן דמפיק האי סברא מוגם, ואמ' אתין וגמין רבויין אתא גם לרבות שור שוה ש' שנגח שור שוה ר' והנבלה יפה נ' זוז ומחצין בחי הנזק והוא פחת שפחתתו מיתה, וכן

(a) לקמן מה:, ב) [ע' תוס' כתובות ל: כד"ה כיב אמין], ג) שבת קו., ד) [שבת סז. בילה יב: יבמות עז: סנהדרין סב:], ה) [שמות כא], ו) [ויקרא כד], ז) [ל"ל דתניא שבת קז:],

---

(ב) גמ' למה יצא להחמיר: (ג) רש"י ד"ה חוץ מחובל וכו' בפרק האורג. נ"ב ד' קו ע"א:

מסורת הש"ס

(a) לקמן מה:, ב) [ע' תוס' כתובות ל: כד"ה כיב אמין], ג) שבת קו., ד) [שבת סז. בילה יב: יבמות עז: סנהדרין סב:], ה) [שמות כא], ו) [ויקרא כד], ז) [ל"ל דתניא שבת קז:],

אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין. אלמא חיוב מיתה איכא: **אף שורו דקבעי ליה.** לאו דוקא דאפי׳ לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני׳ דבמקום שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין: **בשור פקח.** שהשור חכם: **ומנא ידעינן.** דלהכי איכוין דאלטריך לאשמועינן מתני׳ דאע״ג דמרייה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי׳ מרייה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דאריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: **חינכיה.** שיניו: **ופקחיה לגזייתא.** דחק כסוי הכלי שהשכר בתוכו: **שורו.** דפטור דומיא דחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא בתמכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת: ומשני **משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק.** דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו׳: **רבא אמר.** לעולם מתני׳ בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני׳ אפי׳ בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: **מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת.** הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי׳ בשוגג כדאמרי׳ (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: **דרך עלייה.** שהרגו בלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ״ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי׳ בשוגג פטור מלשלם: ה״ג **הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו.** והיכי דמי בגרדא לאפרו השתא בשוגג פטור: **מתני׳** והוזק. הגרדף: **נשלע נקב.** מתחכך היה בשלע ונקב: **היו שנים רודפין אחר אחד.** ושלשתן של שלשה בני אדם:

שניהם

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא נדון בנפשו לא שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משכחת לה א״ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא ומנא ידעינן דלבתר דקלייה קמגנדר בקוטמא ומי איכא כי האי גוונא אין דההוא תורא דהוה בי רב פפא דהוה כיבין ליה חינכיה עייל [9] ופתקיה לגזייתא ושתי שיכרא ואיתסי אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דידיה נתכוון לבייש היכי משכחת לה כגון שנתכוון להזיק [6] דאמר מר נתכוון להזיק אע״פ שלא נתכוון לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתנא דבי חזקיה [3] דתנא דבי חזקיה [1] מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה [8] לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם [2] לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור: **מתני׳** [3] שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה [6] היו שנים רודפים אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק

ועי״ל דאפי׳ במקלקל גמור משכחת לה דהיא גריכה לגופה כגון חובל באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות ליתן לכלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל בו קדירה וא״ת ורבי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בספ״ק דחגיגה (דף י:) ולעניין חבורה לא חיישינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בס״פ ספק אכל (כריתות דף יט:) דאמר הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא מטעם מלאכת מחשבת וי״ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהנהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקלקל ור׳ אבהו נהי דלורך מצוה לא משוי ליה תקון מ״מ גריכה לגופה משוי ליה מה שהוא צריך למצוה וא״ת צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב גריכה לגופה מ״ש מחופר גומא ואין צריך אלא לאפרה [7] וי״ל דלא דמי דהכא צריך הוא לנטילת נשמה דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש כדי לתת לכלבו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לבשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה כלל ממנו וא״ת הא דאמר בפ״ק דיבמות (דף ו:) דאלטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס״ד למשרי מקל וחומר דעבודה דדחיא שבת תיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי״ל דהתם כר׳ יהודה דחשיב ליה תקון:

מה שורו דלא קבעי ליה. משמע דלא פריך אלא אליבא דר׳ יוחנן ותימה דלר׳ אבהו נמי תקשה מה שורו דלא צריך לגופו כו׳ ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי גריכה לגופה א״ש: **נתכוון לבייש היכי משכחת לה.** תימה כיון דלא אסיק מדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דבשור ליכא כוונה ובאדם בעי כוונה וי״ל דאי אמרת הוא דומיא דשורו אז משמע שפיר כוונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כוונה לגיים אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כוונה דשכיח טפי באדם מבשור דהיינו כוונה דידיה לגיים ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי׳ שיתכוין לגיים דאילו מתכוון להזיק שכיח יותר בשור מבאדם [6] [ועוד] דליכא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתכוון להזיק מבושת דלהא לא אלטריך דהא תנן בהחובל (לקמן דף פז.) דשור פטור בכל ארבעה דברים וסתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא״כ ע״כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לגיים וזה א״א ששור אין מתכוון לגיים ועל כרחך אית לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ״ל דלא בעינן מתכוון לגיים ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ״ל שיכול להיות ששורו דומיא דידיה וא״כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לגיים שזה אי אפשר להיות בשור: [1] **מתניתין** בשוגג. פי׳ בקונט׳ דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מאותו טעם ששוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה אבל כאן אין איסור מלאכה אלא י״ל מתני׳ בשוגג דבהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתנא דבי חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דברים הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע״ג דבמסקנא נפקא לן חבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה מ״מ מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי״ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו במכה אביו מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה אינם כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד: ושם [9]) ולגדדים מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. גג׳ ענייני ממון מיירי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד מיירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בשמעתין ובאלו נערות (כתובות דף לא. ושם) ולענין זה אית להו לכ״ע הקישא דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ׳ אלו נערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאינו מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה מיירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדרבי דדרים במתכוון להרוג זה והרג זה ונתת נפש תחת נפש ממון וקמ״ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אתא כמו דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא למפטריה הכי נמי דרך ירידתו אע״ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אלטריך ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אלטריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא דפריש:

מסורת הש״ס

6) לעיל כו., 3) כתובות לה. [לח. סנהדרין עט: פד:], 1) [שבת עג:], 2) רש״ל, 7) עיין רש״ל לפי פי׳ התוס׳ גי׳ הגמרא, 8) [ד״ה אינם].

גליון הש״ם

גמ׳ ופתקיה לגזייתא. עי׳ מו״ק דף יב ע״ב ברש״י ד״ה לגזיי:

מוסף רש״י

מכה אדם ומכה בהמה. מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון דמכה אדם לחיוב ממון דמכה בהמה, מה מכה בהמה אין לך בו חיוב לחיוב אף מכה אדם אין לך בו חיוב לפטור, מכה בהמה לעולם חייב, דאמרינן (לעיל כו:) פלע תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד ואונס כולן (כתובות לה.) לכך הוקשו הא מה קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, ומשמע בבהמה חייב ממון ובאדם פטור מממון, דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם, והקיש לך הכתוב פטור תשלומין של אדם לחיוב תשלומין של בהמה (סנהדרין עט:). לשאין מתכוין. אין בו חיוב מיתה באדם (כתובות לה.). לדרך עלייה. שהכהו בהגבהת ידו או שהתכו בחרבו מלמעלה למעלה (שם) דרך עלייה לא שייך למתני׳ גבי בהמה, אלא משום דבאדם אשכחן ביה חילוק בהורג בשוגג, דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עלייה בהרימו חת ידו פטור מגלות, דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות, דרך נפילה בעינן (סנהדרין עט: ובני״ר כתובות לה.). לפוטרו ממון. דלומר לא חילקת בו שוס לד להיפטר מן תשלומין אלא בכל לדניו הוא דמחייב דרבינן כל מקרן (לעיל כו:) מפלע תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כולן, ומכה בהמה מזק הוא (סנהדרין עט:). אף מכה אדם. אין דין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לשוס לד שיתחייב ממון, אלא כל שעה פטור מממון, בין בשוגג ואין מתכוין דפטור ממיתה, בין במזיד ומתכוין דחייב מיתה (שם). היו שנים רודפים אחר אחד. שני שוריס של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד (לעיל יג:).

רבינו חננאל

ופרקי׳ שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה, פי׳ מתכוין להדליק את הגדיש שצריך לאפרו, כך השור מדליק את הגדיש בכוונה, שצריך לאפרו לאיגנדורי ביה. ומנא ידעינן שכך כוונת השור, דחזינן ליה לבתר דקלייה קא מיגנדר בקיטמיה. פי׳ חינכיה, למעלה בית

עין משפט נר מצוה

צו א מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הלכה ו סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ שפח סעיף א:

צז ב מיי׳ פ״ח מהל׳ נערה בתולה הל׳ יג ופ״ג מהל׳ גניבה הל׳ ח ופ״ד מהל׳ חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ תכג סעיף ד:

צח ג מיי׳ פ״ט מהל׳ מזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סימן ת סעיף ח:

צט ד מיי׳ שם הל׳ ז טוש״ע שם סעי׳ ב:

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:
ויקרא כד כא

רבינו חננאל (המשך)

הבליעה קרוב לשניים. פתק לגזייתא, פתו[ח] הקנקנים. ואקשי׳ על האי סברא, מתני׳ דקתני שורו שבייש ואע״ג דנתכוון לבייש, דומיא דאדם מה אדם אינו חייב בבשת עד שיתכוין לבייש, ואוקימתא למתני׳ שורו דומיא דידיה, שורו דכוונתו לבייש היכי משכחת לה. ופרק׳ אע״ג דלא אשכחן כוונה לבהמה לבייש אשכחן ליה כוונה להזיק, ואמר מר כיון שנתכוון להזיק אע״פ שלא נתכוון לבייש חייב, לגבי בהמתו כי האי גוונא פטור מן הבשת. רבא אמר מתני׳ כולה בשוגג וכדתנא דבי חזקיה כו׳, ופשוטה היא. ומיתוקמא בשורו דומיא דידיה א) מה שורו בלא מתכוין אף הוא בלא כוונה, דהא שוגג הוא עלה. וסלקא כו׳ יוחנן דאמ׳ מתני׳ דתנינן בשבת כל המקלקלין פטורין ואפ׳ חובל ומבעיר, חוץ מחובל דצריך לכלבו ומבעיר דצריך לאפרו כדאמרי׳. מתני׳. שור שהיה רודף אחר שור אחר, זה אומ׳ שורך הזיק והלה אומ׳ לא כי אלא בסלע לקה, המוציא מחבירו עליו הראייה כו׳.

א) אולי צ״ל איהו דומיא לשורו.

זאת אומרת חלוקים עליו חבריו על סומכוס. דוקא בכי האי גוונא פליג סומכוס שראוי להסתפק בדבר והיא (ב"מ דף ק. וסס) דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך בנא טעותא ראוי להסתפק בב"ד אבל במקום שהספק בא ע"פ דבריהם לא פליג סומכוס דהרי למ"ד אמר סומכוס אפילו ברי וברי אטו אם אמר אדם לחבירו טלית זו שאתה לבוש שלי הוא מי אמר סומכוס חולקים ובשנים אוחזים בטלית אמר דאי אתו לקמן כי תפיס חד וחד מיסרך סרוכי דאפי' לסומכוס סרוכי נאו כלום הוא:

ממאי דמתני' ברי וברי. ואי"ת והיכי אמרינן דמתני' ברי וברי מי משום דאמר אמר סומכוס ברי וברי היינו משום דאי לא אמר סומכוס בברי וברי לא היה יכול לדקדק ממשנה דחולקים דהוי מצי לאוקמי בברי וברי ודברי הכל וי"ל דה"ק ממאי דמתני' מצי לאוריי כלל בברי וברי דלמא בברי ושמא דוקא איירי כדאמרינן בסמוך דריש דומיא דסיפא [ו] דתקנו זה אומר לא כי ואף על גב דבפ"ק דכתובות (דף יב: וסס [ח]) תנן והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסת והיה מקחי מקח טעות ומוכח התם דהיינו שמא התם ליכא למיטעי שאין הבעל רגיל לידע אבל הכא אי בשמא איירי לא ה"ל למיתני לא כי כיון דאיכא למיטעי:

הא לא מייתי ראייה שקיל כדאמר מזיק. ואי"ת דלמא הא לא מייתי ראייה לא שקיל מידי וי"ל דלשון המוציא משמע במה שבא להוציא צריך ראייה אבל מה שהוא מודה לו לא ולקמן דמשני ראוי ליטול ואין לו היינו בלא תפס אבל בתפס יש לו ולהכי א"ש לשון המוציא:

לימא תיהוי תיובתא דרבה בר נתן. ואי"ת ואמאי לא מוקי לה כר"ג דאמר בפ' שבועת הדיינין (שבועות דף מ. וסס [ט]) טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב וי"ל דמהדר לאוקומי כרבנן ועוד י"ל דרבה בר נתן אמרה למילתיה ככולי עלמא ולא מחייב ר"ג אלא שבועה דאי הוה מחייב בדמי שעורים מנליה לרבה בר נתן דרבנן פליגי עליה בהא דלמא לענין שבועה דוקא פליגי דכתיב כי הוא זה דבענין הודאה ממין הטענה וכי תימא דרבה בר נתן סבר דמהאי טעמא דפטרי רבנן שבועה לא הוא נמי הודאה להתחייב שעורין הא ליתא דהא אמרינן בשבועת הדיינין (שם דף מ:) טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור והתם ודאי לכ"ע חייב במה שטענו ואפ"ה פטור משבועה ע"כ נראה דרבה בר נתן לכ"ע פוטר מדמי שעורים דמשמע ליה דסברא הוא שהוא פטור כיון שהודה לו שאין חייב לו שעורין ומחל לו ובשבועה דוקא פליגי אי בענין ממין הטענה:

מדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי בו' ואמר סומכוס בו'. אבל מסיפא גופה ליכא למיפרך דאיכא למימר כיון דאיכא הודאה במקצת שהרי מודה שהקטן הזיקו לכל הפחות הלכך איכא למימר דקאמר סומכוס חולקים אע"ג דניזק קאמר שמא ומזיק אמר ברי ואם תאמר דנימא ברי ושמא ברי עדיף כדקאמר רב יהודה בהגוזל בתרא (לקמן דף קיח.) גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ויש לומר דהתם הוי ברי טוב שלא יהיה לו פנים לשקר כיון שחבירו יכול לידע בשקרו זה והשמא אינו טוב שאין זוכר אם חייב לו ומוכחא מילתא דחייב לו אבל הכא ברי שלו גרוע שיודע בחבירו שאין יכול להכחישו ולכך טוען ברי והאי נמי דקאמר שמא לפי שלא ראה המעשה הלכך לא אמרינן ברי עדיף: **רישא** במזיק שמא. ואם תאמר והא לא כי קתני וי"ל דברי נמי אייר: רלוי

שניהם פטורים. דתרוייהו מדאמר ליה: **שניהם חייבין.** מפרש בגמרא(ס): **גדול הזיק.** ויש בגופו שוה חצי נזק: **קטן הזיק.** ודמי הקטן תקנה ומותר חצי נזק תפסיד: **וקטן הזיק אם הגדול.** ואע"ג שחצי נזקו של גדול מרובה לא תקנה אלא קטן שלו וחצי נזק של קטן שלך קח מן הגדול: **גמ' על סומכוס.** דאמר לקמן (דף מו.) בברייתא בגמ' בשור שנגח את הפרה ממון המוטל בספק חולקין וממתני' שמעינן דחלוקים עליו תביריו דקתני דמוציא מחבירו כו': **אמר סומכוס אפילו ברי וברי.** דשניהם טוענים טענת ברי ואפילו הכא דנתבע טוען ברי לי שאיני חייב ואפילו הכי כיון דלבי דינא מספקא ו) מי קאמר קושטא חולקין דקאמרת מתניתין דלא כסומכוס: **לא כי.** משמע דפשיטא ליה דבסלע לקה: **שקיל דאמר מזיק.** וגובה מן התם ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני: **פטור.** אף מדמי שעורין דהא אמר ליה תובע לאו שעורין יהבי לך ואחולי מחיל גביה: **דקאמר ניזק ברי לי.** ואפ"ה שקיל מן התם כל שכן דהוה תיובתא דרבה בר נתן: **אלא דקאמר ניזק שמא.** הלכך מתרוייהו תבע וכי לא מייתי ראיה שקיל מן התם: **רישא נמי ניזק.** אומר שמא שורך הזיק ומזיק אומר ברי בסלע לקה וכי אפ"ה קאמר סומכוס דחולקין דאיצטריך לרבנן לאפלוגי ולאשמועינן דלא פלגי: **רישא דקאמר מזיק שמא וניזק ברי.** והתם אמר סומכוס שהורע כחו של נתבע וחולקין ואתו רבנן לאשמועינן דלעולם יד נתבע על העליונה: **והא לא דמיא רישא לסיפא.** וכיון דסוף סוף לאו בחדא מילתא מוקמת להו שפיר מצי ר' חייא בר אבא לאוקמי לריש ברי וברי ולמפשט דסומכוס אפי' בברי וברי אמר ומאי אתקפתיה דרב פפא: ה"ג **תנן היו ניזקין שניה כו': ראוי ליטול.** אי מייתי ראיה ואין לו אי לא מייתי ולא תדוק מינה דבקדייקת ולהכי

שניהם פטורים [א] אם היו שניהם של איש אחד שניהם חייבים היה [ב] אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק [ג] אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר [ד] לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה [ה] היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן [ו] אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה: **גמ'** אמר רבי חייא בר אבא [זאת אומרת] חלוקים עליו חבריו על סומכוס [ז] דאמר ממון המוטל בספק חולקין א"ל ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא אמר סומכוס אפילו ברי וברי א"ל אין [ח] אמר סומכוס אפילו ברי וברי וממאי דמתני' בברי וברי הוא דקתני זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי מתקיף לה רב פפא מדרישא ברי וברי סיפא נמי ברי וברי אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן ניזק אומר גדול הזיק ומזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק אחד תם ואחד מועד ניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק נימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אלא בברי ושמא דקאמר ברי מאן דקאמר שמא מאן אי נימא דקאמר ניזק ברי וקאמר מזיק שמא אכתי לימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן אלא דקאמר ניזק שמא וקאמר מזיק ברי ומדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי ניזק שמא ומזיק ברי ואמר סומכוס אפי' בהא דאיצטריך לאשמועינן דלא לא [ט] סיפא ניזק שמא ומזיק ברי [י] רישא ניזק ברי ומזיק שמא והא לא דמיא רישא לסיפא אמרי ברי ושמא שמא וברי חד מילתא היא ברי וברי שמא וברי תרי מילי נינהו: גופא אמר רבה בר נתן [יא] טענו חטין והודה לו בשעורין פטור מאי קמ"ל תנינא [יב] טענו חטין והודה לו בשעורין פטור אי מהתם הוה אמינא פטור מדמי חטין וחייב בדמי שעורין קמ"ל [יג] דפטור לגמרי תנן היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן וכו' הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק אמאי חטים ושעורים נינהו ראוי ליטול ואין לו והתניא הרי זה משתלם על הקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן דתפס תנן היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק ואמאי חטין ושעורין נינהו ראוי

עין משפט נר מצוה

ק א ממי' פ"ט מהל' מזק ממון הל' ז סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' ת שעי' ב:

קא ב ג ממי' שם הל' ט טוש"ע שם שעי' ג ד:

קב ד ה ממי' שם הל' יא טוש"ע שם שעי' ד:

קג ו ז טו"ע שם שעי' ג בהג"ה:

קד ז טוש"ע שם ס"א:

קה ח ט ממי' שם הל' יא וי"ג מהל' טוען ונטען הלכה י סמג עשין לה טוש"ע מ"מ סי' פח שעי' יב וסי' ת שעי' ד [והובא בדב אלפס במקומו ובשבועות פ"ו דף ש"ה]:

רבינו חננאל

אמר ר' חייה בר אבא אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על סומכוס דאמ' ממון המוטל בספק חולקין. ודברי סומכוס מפורשין בפ' שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה כול'. ואמ' רב יהודה אמ' שמואל זו דברי סומכוס דאמ' ממון המוטל בספק חולקין. ותניא כהא בהדיא שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד, דברי סומכוס. וחכמ' אומ' המוציא מחבירו עליו הראייה. ואע"פ שבמקומות הרבה מקצירו, בזה המקום עיקרו. **ודייק** ר' חייא בר אבא ממתני' דקתני המוציא מחבירו עליו הראייה ולא קתני חולקין, ש"מ מתני' חכמ' היא וחולקין על סומכוס. ואמ' ליה רבה בר אמ' סומכוס אפי' בריא ובריא חולקין. אמ' ליה הין, מתני' בריא ובריא הוא, ואוקיי' דלא כסומכוס. ואתקיף לה רב פפא הכי, מדרישא דמתני' בריא ובריא סיפא נמי בריא ובריא, ואמ' רבנן המוציא מחבירו עליו הראייה. ואילא מייתי ראייה שקיל כדקאמ' מזיק, דמחייבינן ליה כמה שהודה, אמאי שקיל בעולם א) אפי' כדקאמ' מזיק, חטים ושעורין נינהו, ואם איתא לדרבה פטור לגמרי הוא. נימא תהוי תיובתיה דרבה בר נתן דאמ' טענו חטים והודה לו בשעורים פטור. וכיון דקיימ' לן כרבה בר נתן פרקי' הכי, סיפא דמתני' אינה ברי וברי, ברי ושמא הוא. ואמרי' היכי דמי, אינימא דטענין ניזק ואמ' שמא ב) תורך הזיק ומזיק אמ' בריא ליה שבסלע לקה. מתמהינן עלה כי האי גוונא כשתובע טענין שמא אמ' סומכוס חולקין ומטענת שמא מיחייב דאיצטריך לרבנן למימר המוציא מחבירו עליו הראייה. ודחי' לא דמי רישא לסיפא, רישא ניזק אמ' בריא לי ששורך הזיק והמזיק טוען שמא בסלע לקה, ועל זה הוצרך סומכוס לומ' חולקים ורבנן המוציא מחבירו עליו הראייה. סיפא, ניזק שמא ומזיק בריא ואילא מייתי ראייה שקיל כדקאמ' מזיק, דהא ניזק מספקא ליה. ואקשי' והא לא דמי רישא לסיפא, רישא אמ' בריא לי ששורך הזיק והמזיק טוען שמא בסלע לקה, ועל זה הוצרך סומכוס לומ' חולקים ורבנן המוציא מחבירו עליו הראייה. ודחי' לא דמי רישא לסיפא, רישא ניזק אמ' בריא לי ששורך הזיק והמזיק טוען שמא בסלע לקה. אמר מר' יוחנן הלכה כסומכוס בספק חולקין. ומפורשין בפ' שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה כול'. ואמ' רב יהודה אמ' שמואל זו דברי סומכוס דאמ' ממון המוטל בספק חולקין. ותניא כהא בהדיא שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד, דברי סומכוס. וחכמ' אומ' המוציא מחבירו עליו הראייה. ואע"פ שבמקומות הרבה מקצירו, בזה המקום עיקרו. **ודייק** ר' חייא בר אבא ממתני' דקתני המוציא מחבירו עליו הראייה ולא קתני חולקין, ש"מ מתני' חכמ' היא וחולקין על סומכוס. ואמ' ליה רבה בר אמ' סומכוס אפי' בריא ובריא חולקין. אמ' ליה הין, מתני' בריא ובריא הוא, ואוקיי' דלא כסומכוס. ואתקיף לה רב פפא הכי, מדרישא דמתני' בריא ובריא סיפא נמי בריא ובריא, ואמ' רבנן המוציא מחבירו עליו הראייה. ואילא מייתי ראייה שקיל כדקאמ' מזיק, דמחייבינן ליה כמה שהודה, אמאי שקיל בעולם א) אפי' כדקאמ' מזיק, חטים ושעורין נינהו, ואם איתא לדרבה פטור לגמרי הוא. נימא תהוי תיובתיה דרבה בר נתן דאמ' טענו חטים והודה לו בשעורים פטור. וכיון דקיימ' לן כרבה בר נתן פרקי' הכי, סיפא דמתני' אינה ברי וברי, ברי ושמא הוא. ואמרי' היכי דמי, אינימא דטענין ניזק ואמ' שמא ב) תורך הזיק ומזיק אמ' בריא ליה שבסלע לקה. מתמהינן עלה כי האי גוונא כשתובע טענין שמא אמ' סומכוס חולקין ומטענת שמא מיחייב דאיצטריך לרבנן למימר המוציא מחבירו עליו הראייה. ודחי' לא דמי רישא לסיפא, רישא ניזק אמ' בריא לי ששורך הזיק והמזיק טוען שמא בסלע לקה, ועל זה הוצרך סומכוס לומ' חולקים ורבנן המוציא מחבירו עליו הראייה. סיפא, ניזק שמא ומזיק בריא ואילא מייתי ראייה שקיל כדקאמ' מזיק, דהא ניזק מספקא ליה. ואקשי' והא לא דמי רישא לסיפא, רישא

מסורת הש"ס

א) [ע' תוס' ב"ב לג. ד"ה רבי מאיר], ב) לקמן מו. ב"מ כ: ו. לח: ק. [ב"ב קמא.], ג) [בבא מציעא כ: ע"ש ק. ע"ש], ד) ב"מ ה. [ק:] שבועות לח: מ., ה) [לקמן לו.], ו) ס"ל מלן, ז) [כלן ל"ל סס"ד ואמ"כ מה"ד. דקתני], ח) [ל"ה ותוס], ט) [ל"ה והוס],

מוסף רש"י

טענו חטין והודה לו בשעורין פטור. דבענין הודאה ממין הטענה עצמה (ב"מ ק:).

רבינו חננאל (המשך)

ניזק ברי ומזיק שמא, סיפא מזיק ברי וניזק שמא. ופריק ברי ושמא שמא וברי חדא מילתא היא, אבל רישא לאוקומה בברי וברי וסיפא בברי ושמא תרתי מילי נינהו. ואסקי' דברי וברי אפי' סומכוס מודה שהמוציא מחבירו עליו הראייה, וכי פליג בשמא ושמא או בברי ושמא או שמא וברי. ובכולהו רבנן פליגי ואמרי המוציא מחבירו עליו הראייה. והילכתא כרבנן. **גופא אמר רבא בר נתן טענו חטים והודה לו בשעורין פטור.** נימא מסייעא ליה טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ורבן גמליאל מחייב. ודחי' אי מהתם הוה אמינא לעולם פטור משבועה דאוריית' וחייב בשעורין שכבר הודה לו בהן. ורבה בר נתן פוטרו אפי' מן השעורין, שהרי התובע אין טוען שיש לו אצלו שעורין ואין מחייבין הנתבע בחטים לשלם שעורין. ואקשי', תנן היו הנזקין ב' אחד גדול ואחד[ן] קטן והמזיקין ב' כו' ואילא מייתי ראייה משתלם מן הקטן, והלא ניזק טוען כי הגדול הזיק ולא הקטן כטוען חטים ולא שעורין דמי. ואם איתא לרבה פטור לגמרי הוא, אלא נימ' תהוי תיובתיה. ופריק ראוי לישתלם קתני ולא שקיל ודאי. ואקשי' ומי מצית אמרת הכי, והתניא בהדיא הרי זה משתלם לגדול מן הקטן ולקטן מן הגדול, אלמ' שקיל ממש. ומשנינן דאיתהפ, פי' אם קדים ניזק ותפס תורה דאודי ביה כבר והשתא הדר ביה לא מפקינן מינה דניזק דהא איהו הוא דאודי ליה. **וכן הדין** באחד תם ואחד מועד. **יש מי שאומר** כרבה בר נתן קיימ' לן דהא מקשי' ומפרקי' אליבא דידיה, ש"מ הילכתה כותיה. וכן הדין זה אומ' גדול הזיק להשתלם חצי נזק מגופו רוה אומ' קטן הזיק, אין משתלם חצי נזק ולא אפי' מקטן, אלא אי תפש הניזק לא מפקינן מיניה. **ויש מי שאומר** כיון דמתני' דשבועות לא מסייעא לרבה בר נתן ולא דייקא כוותיה ומתני' ומתניתא דהכא קשו עליה, ובשינוי הוא דדחי, ובהדיא קיימ' לן אשינויא לא סמכינן.

ח) לולי ל"ל בעלים. ט) דברי הר"ח ל"ב, שהרי ע"כ הלשון שמא לקה בסלע' מוכח דקאי כרישא דמתני'. ושמא נשמט שורה מה"ד וכ"ל, 'דטענין ניזק ואמ' שמא ומזיק אמ' בריא, ורישא נמי דטענין ניזק ואמ' שמא וכו'.

ולהכי מוקים לה הכי ולא מוקים לה כדאוקים למגיעתא לעיל בניזק שמא ומזיק ברי דאם כן היינו הך וסיפא אמאי אצטריך ב) וכבה לאוקמא למגיעתא דניזק שמא ומזיק ברי ולא אוקמה בברי וברי ולישני לאוי ליטול ואין לו משום דס"ל דסומכוס לא אמר חולקין בברי וברי הלכך ריש"א דקתני לא כי אלא בסלע לקה לא אצטריך למיתני' בברי וברי לאשמועינן דמוליא מחבירו כו' להכי אוקמה למגיעתא בשמא וברי דתיקו נמי ריש"א בברי ושמא: **דספס.** שקדם ניזק ותפס השור: **שמע מינה.** מדקתני שניהם: **רלה מזה גובה רלה מזה גובה.** ואם אבד האחד קס חבירו במקומו ומשתלם הימנו: **במועדין.** דסוף סוף משלם מעליה לפיכך כל נכסיו אחראין לפרעון: ה"ג **מאי נפקא ליה מינה סוף סוף דמי תורא מעליא בעי לשלומי: אלא לעולם בתמין.** והאי דקתני שניהם לאו כדקאמרת דמאיזה שירלה יגבה אלא הא קמ"ל דכל זמן ששניהם בפיהו גובה אבד אבד האחד אינו גובה: **ור' עקיבא היא דאמר שותפין נינהו.** בגוף של שור הלכך אבד השור אבד נזקו הלכך כי הוו שניהם הוא דמחייב ואי ליתנהו לתרוייהו אלא אחד אמר ליה אייתי ראיה כו' אבד לרבי ישמעאל כיון דאמר[ג] בעל חוב הוא וחזי הוא דאסיק ביה אבד האחד לא איבד את זכותו:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה. ובכולן היה תם דמשתלם מגופו והיכי דמי כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח ונגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראה ב' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד אא"כ נגח הג' נגיחות בשלשה שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין והיכא דסירוגין שוין כדתניא לקמן בפירקין[ד]: **ישלם.** ח"נ תחילה לאחרון ובגמרא מפרש מני: **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו.** כל חלי נזקו והראשונים יפסידו: **רבי שמעון אומר.** שותפין הן בנזקין כילד שור [שור] מאתים שנגח כו': **ושלפניו.** זה ניזק ראשון נוטל חמשים זוז והבעלים חמשים זוז דיש לניזק ראשון בו החלי הלכך משלם חלי תשלומי נזקו דסבר לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו: **חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה.** החלי מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה החלי שלו משלם מחצלקו חלי מנזק[ה] שנוטל האחרון: **ושנים הראשונים.** ניזק ראשון והבעלים שהיה להן לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית של נזקו: **דינר וחצי.** עשרים וחמשה דינרים כסף בפרק הזהב (ב"מ דף מה:): **גמ' ראשון נשכר מבעי ליה.** והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שותף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין. והא לא דמיא לחב עד שלא הזיק דאמרינן בהמניח (לעיל דף לג:) קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום דהתם הוא דאמר ליה ניזק לבעל חוב מהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא ובעל חוב לא מצי למימר ליה הכי הלכך ב"ח יטול נכסים אחרים אבל הכא האי ניזק והאי ניזק ולא משתלם אלא מגופו ומאי דשקיל האי מפסיד האי הלכך קמא קמא קדים:

יחזיר

ראוי ליטול ואין לו. פירוש ראוי ליטול אם תפס ואין לו אם לא תפס [א] ודוקא היכא דיש לו תביעה על שני השוורים על הגדול ועל הקטן אם תפס משתלם אבל מתני' דלעיל דאין לו תביעה אלא על הגדול אפי' תפס הקטן אין משתלם מיניה ולא שייך לשנויי לעיל ראוי ליטול ואין לו כיון דאם תפס לא משתלם מיניה ובטענו חטים גראה דאם תפס שעורים לא משתלם וא"ת אמאי לא משני הכא כדלעיל דקאמר ניזק שמא ומזיק ברי וי"ל דא"כ הו"מ למיפרך היינו הך כדפירש בקונטרס והשתא איכא גריכותא בכולהו בני דמתניתין דריש"א אשמעינן אפילו מזיק שמא וניזק ברי פליגי רבנן עליה דסומכוס ואמרי המוליא מחבירו עליו הראיה והוא דקטן וגדול משמיענו אפילו ניזק שמא ומזיק ברי פליג סומכוס ואחד תם ואחד מועד אשמעינן דאפילו לר' אחא דאמר בריש פרק המוכר פירות (ב"ב דף לג.) גמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו מודה הכא דלא תלינן במועד כיון דשניהם רצין והך דהניזקין שניהם אשמועינן[ו] דנתפסם שקיל כדאמר מזיק וסיפא דתם ומועד איידי דאיירי בבא דלעיל בגדול וקטן ותם ומועד איירי נמי הכא:

ש"מ. מדקתני שניהם רלה כו' ואם אבד האחד קס חבירו

תחתיו ומשתלם הימנו כך פירש בקונטרס וקשה דלא הוה ליה למימר שמע מינה אלא מסיפא הוה ליה למפרך דקתני אחד גדול ואחד קטן המוליא מחבירו עליו הראיה ומשלם לגדול מן הקטן א"כ כשאבד אחד מהן לא משתלם מאותו שנשאר וגראה לפרש דבשני שוורים שהזיקו שור בודאי איירי דחשיב כאילו הוי חד גופא ומשתלם מן השני ואע"ג דמתניתין לא איירי אלא בענין שאנו מסופקים איזה מהן נגח מ"מ דייק מלישנא דקתני שניהם חייבים לאשמועינן איכול להיות שיהיו שניהם חייבין כגון אי ידעינן בודאי שהזיקו שניהם יחד:

ורבי עקיבא היא דאמר שותפין נינהו. פירש בקונטרס דלר' ישמעאל דאמר ב"ח הוא וחזי הוא דמסיק ביה אם אבד האחד לא איבד זכותו וקשה דהא לעיל (דף לג.) אמר אפילו לר' ישמעאל שחטו מה שעשה עשוי וגראה לפרש דמשום הכי מוקי לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו: **חזר** שוס חידוש דפשיטא דאיבד זכותו כשאבד האחד כיון דב"ח הוא אבל לר' עקיבא דשותפי נינהו ס"ד דהוי כאילו האחד מן השנים בחזקת הניזק ומצי למימר ניזק שלך נאבד ולא שלי[ז]:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה: **אי כרבי עקיבא דאמר שותפין נינהו יחזיר לכולן מבעי ליה.** תימה דלר' עקיבא נמי אמאי אין ראשון נשכר דלמה יהא מוטל עליו לשמור אנקו כל זמן שלא עמד בדין ולא בא עדים דמה הוא יודע אם יזכה וצריך לדחות דכיון שיש בידו להביא עדים לאלתר ולזכות מתחייב בשמירתו[ח] ולא מצי לשנויי כגון שאין בידו דאם כן תיקשי ליה לרבי עקיבא ראשון נשכר מבעי ליה:

כגון

מסורת הש"ס

א) [לעיל לג. לד.], ב) הס"ג מו"ס שכנא הגיה וכ"כ פפא ומהרש"ם לא הסכים עמו ופירש דקאי אסתמא דתלמודא דלוקמי לדהכא הכי אבל לר"פ לא קשי' דאפשר דלית ליה אלא תי' דאוי ליטול, ג) לעיל לג. לד., ד) [דף לז.], ה) בס"א: מנה, ו) ל"ל דאי תפס, ז) ועיין ברשב"ם בשבע שיטות שמביא פירושים אחרים, ח) גי' ר"מ דלא מלי וע"ש,

הגהות הגר"א

[א] תר"ה לאוי כו'. ודוקא כו'. נ"ב ואלר פוסקים חולקין ע"ז:

מוסף רש"י

שותפין נינהו. בהסוא שור דמשתעי ביה קרא שוינהו דממנא שותפין (לעיל לג.).

הדרן עלך המניח

עין משפט נר מצוה

קו א ב מיי' פ"ע מהל' מזקי ממון הל' יא סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' ת סעי' ג בהג"ה וסעי' ד: קז ג ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' ב:

א ה מיי' פ"ע מהל' מזקי ממון הל' יב טוש"ע מ"מ סי' תא סעי' ח:

רבינו חננאל

מתני' היו שניהן [ש]לאיש אחד שניהן חייבין כו'. אוקימ' בשוורין תמין ור' עקיבה היא דאמ' שותפי נינהו. וטעמ' דאיתנהו לתרוייהו דלא מצי מדחי ליה, אבל ליתנהו לתרוייהו מצי אמ' ליה זיל אייתי לי ראייה דהאי תורא אזקך ואשלם לך. [נוסח כתי"ב] גאון. הא מני ר' עקיבא היא דאמ' שותפאי נינהו, בעל השור הניזוק ובעל השורים המזיקין שותאפי נינהו עד שישתלם הניזק מהם חצי נזק, ודקאמרתי שניהן חייבין, לא ללמד שאם רצה מזה גובה ואם רצה מזה גובה אלא ללמד שאם היו שני השוורים המזיקין עומדים לא מצי מדחי ליה, אילא יש לו להשתלם רביע נזקו מזה ורביע נזקו מזה, וזה הוא שניהן חייבין. אבל אם אין שניהן [עומדין] אלא אחד מהם, הוא שמצוי והאחד מת או ברח מצי מזיק לדחוייה וכו', שאומ' לו טול מזה חצי מה שראוי לך] כול' או שתביא ראיה שזה המצוי הוא שהזיקך ותיטול כל מה שראוי לך ממ[נה]. הדרן עלך המניח את הכד

פרק רביעי: שור שנגח ד' וה' שור שנגח ד' וה' שורים זה אחר זה ישלם לאחרון כו'. באנו לחקור משנתינו דתנן הכא אחרון נשכר דברי ר' מאיר, אליבא דמן, לא כר' ישמעל ולא כר' עקיבה. משום דר' מאיר תלמיד ר' ישמעל ור' עקיבה הוא כדגרסי' בתחלת עירובין, הוצרכנו לומ' ר' מאיר כמי מהן שנאה, דתניא יושם השור בב"ד דברי ר' ישמעל, ר' עקיבה אומ' הוחלט השור. ועלה אמרי', אי כר' ישמעל דאמ' בעלי חובות נינהו אמאי תני אחרון נשכר, ראשון ראשון נשכר מיבעי ליה, שכן דין בעלי חוב כל הקודם זכה, ומעת שנגח נגיחה הראשונה נתחייב לשלם מגופו שלחצי השור חצי נזק לניזק, פשע המזיק ולא שימר השור ויצא והזיק חייב לשלם לראשון ולשני. אי כר' עקיבה שנה ר' מאיר משנתו

כגון שתפסו ניזק בו'. ודוקא לר' ישמעאל הוא נעשה שומר שכר [ח] אבל לר' עקיבא דאמר שותפין גינהו וכיחס ושיכא הוי ברשות הניזק לא נעשה שומר שכר אלא מחלקו דעל כל אחד מוטל לשמור חלקו והשתא אתי שפיר דבין ר' מאיר ובין ר' שמעון איירי בשתפסו ניזק ולא כפירוש הקונטרס:

אם יש בו מותר בנזקיו'. והשתא אחרון אחרון נשכר דמתניתין אאחרון שבכולם דהוא החמישי קאי אבל פעמים שהרביעי אין לו כלום והשלישי יש לו כגון שנזקי ד' וה' שוים ונזקי ג' יתרים [ט] ואפי' חמישי נמי פעמים שאין לו כל נזקו אם נזקיו יתרים על של רביעי שאין נוטל אלא חלקו של רביעי ומיהו כשכל הנזקין שוין כולן מפסידין והאחרון נשכר:

נותן לו סלע. בסלע מדינה איירי כדמוכח בסמוך ומנה דר"י הגלילי הוא מנה זוזי כדמוכח בהחובל (לקמן דף 5:) ותימה לומר שחלוקים כ"כ זה מזה דסלע מדינה אחד ממחצית במנה זוזי ונראה לר"ת דלא פליגי אלא האי בעני והאי בעשיר ומיהו מדקאמר בהחובל (שם) הא אלא הא ר"י הגלילי משמע קצת דפליגי מ"מ אע"ג דפליגי מצינו למימר דזה דיבר בעשיר וזה דיבר בעני כר"ת דא"א שאם בושתו של עני סלע שלא יעלה בושתו של עשיר [ט] או פחות או יותר ממנה: **ושל** דבריהם בכסף מדינה. [א] נראה לר"י דרב יהודה לא איירי אלא בסלעים דומיא דכסף האמור בתורה דמפרש פ"ק דקדושין (דף יא.) כסף קנוב ולא מצינו כסף קנוב בתורה אלא סלעים כדמפרש התם ה' סלעים לפדיון הבן ג' של חומש ק' של מוליא ש"ר וג' של עבד ודומיא דהני הוי של דבריהם אבל שאר מטבעות של דבריהם הוי כסף צורי דהא מנה של ר"י הגלילי הוי צורי כדמוכח בהחובל (לקמן דף 5:) וכתובה נמי הוי מאתים זוז של צורי למ"ד כתובת אשה דרבנן כמו למ"ד דאורייתא דנפקא לן מכמוהר הבתולות דלא פליגי דשב"ג ורבנן בפרק בתרא דכתובות (ד' קי:) אלא אם נותן לה ממעות ארץ ישראל או ממעות קפוטקיא אבל לכ"ע נותן לה שוה מאתים זוז ממעות צורי ואפילו כתובת אלמנה שהיא דרבנן לכ"ע הוי מנה צורי דבפ"ק דכתובות (דף יב.) משמע קצת דשל בתולה כפלים משל אלמנה גבי אחד אלמנת כהן ואחד אלמנת ישראל: **יד עניים אנן.** וא"ת בלא יד עניים נמי מחייב לדקה בא"מירה כדדרשינן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו לדקה וי"ל דכמו שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ה"נ אין אדם נותן לדקה דבר שלא בא לעולם וכשאמר ניתביה לעניים הוי זה החוב כמו שלא בא לעולם וכן אם היה אומר ניתביה להקדש לא היה הקדש קונה ונהי שאם היה אומר חוב זה לכשיבא לידי אתנהו להקדש או לדקה דומה שמתחייב מטעם נדר אבל זה לא אמר כן אלא אמר תנהו לעניים ולא נדר ור"ח פירש שזה לא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה אלא היה רוצה לצוותו לפי שעה ולהחזיר אחר לעניים תחתיו וא"ל רב יוסף דיד עניים אנן וחכינן בו במעמד שלשתן ואמרינן בפ"ק דערכין (ד' ו.) האומר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי אסור לשנותו משבא ליד גבאי מותר לשנותו [ט] אין

[ח] לכולם מבעי ליה אמר רבא לעולם כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות גינהו ודקשיא לך אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה הב"ע כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו [י] ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין אי הכי יש בו מותר יחזיר לשלפניו יחזיר לבעלים מבעי ליה אמר רבינא הכי קתני אם יש בו מותר בנזקיו יחזיר לשלפניו וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן משום פשיעת שומרין נגעו בה במאי אוקימתא בר' ישמעאל אי הכי אימא סיפא ר' שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו נוטל חמשים זוז ושנים הראשונים דינר זהב [כ]אתאן לר' עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא אמרי אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה [ל] שיננא שבוק מתניתין ותא בתראי רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא [מ] (אתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איכא בינייהו) תנן התם [נ][ס]התוקע לחבירו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר"י הגלילי מנה ההוא גברא דתקע לחבריה שלחיה רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן אמר ליה תניתוה ושנים הראשונים דינר זהב ואי סלקא דעתך תני תנא סלע מדינה נפלוג ונתני עד תריסר וסלע א"ל תנא [ע] כי רוכלא ליתני וליזיל מאי הוי עלה פשטוה מהא [פ] דאמר רב יהודה אמר רב [צ] כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה אמר ליה ההוא גברא הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא נתביה לעניים הדר אמר ליה נתביה ניהלי איזיל ואברי ביה נפשאי א"ל רב יוסף [ק]כבר זכו ביה עניים ואף על גב דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן [ר] דאמר רב יהודה אמר שמואל יתומים אינן

יחזיר לשלפניו. כל חצי נזקו ושלפני פניו יפסידו: **יחזיר לזולן.** אינ לפי מה שהיה לו בו מבעי ליה: **שתפסו ניזק בו'.** וכן שני וכן שלישי הלכך אין שמירתו אלא עליו: **יחזיר לבעלים מבעי ליה.** דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת נזק הראשון שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק וכשהזיק לשני אינד לאשון מנה שלו ותפסו שני ונעשה עליו שומר וכן כולן ונעשו שומרי שכר לשמור חלק הבעלים בהיות הנאה המשתלמי נזקייהו מהשור דלא אעריקו ליה בעלים לאגמא: **אם יש בו מותר בנזקיו.** כגון שהיה נזקו של רביעי מרובה משל חמישי כגון שור של רביעי שוה מנה יש לו במזיק חצי מנה ושל חמישי שוה נ' ואין לו על זה אלא דינר זהב יחזיר דינר זהב לשלפניו וכן כולן אם נזקו של ראשון יותר על של אחרון: **משום פשיעת שומרי' נגעו בה.** לחייב את המזקין הראשונים ור' ישמעאל היא: **שבוק מתני'.** ולא תטרח לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש אליבא דחד. ומי קשיא נוקמא לדר"מ נמי כר' עקיבא וכשתפסו ניזק וכדשניין דמאי טעמא מפקינן לה מר' עקיבא משום דקתני יחזיר לשלפניו והא אוקמינן אם יש בו מותר בנזקין לא אפשר לאוקמא כר' עקיבא דאי אמרת ר' ישמעאל היא אצטריך לאשמועינן דאחרון אחרון נשכר דקמ"ל הואיל ותפסו ניזק נעשה עליו שומר [שכר] וקס ליה ברשותיה ואע"ג דלא נישום השור בב"ד כדקא בעינן לר' ישמעאל אלא לר"ע ל"ל למיתני כלל בלא תפיסה נמי הוי אחרון נשכר: **הקדישו ניזק כו'.** ל"ג (מאי בינייהו): **הפוקע.** המכהו כנגד אזנו לשון מורי. ל"א תקיעה ממש: **נותן לו סלע.** דמי בושתו לבד לער ונזק ורפוי אם ישנם שם: **הוא דתקע ליה.** והיה זה תפוס משלו דאי לאו הכי לא מגבינן ליה בנבל: **סלע צורי.** ד' וזוזים: **סלע מדינה.** שמיניה שבסלע צורי והוא חצי דינר וכל מקום שאינו שום כסף מדינה בין סלע בין שקל הוי שמיניה לצורי: **לפלוג.** אכתי וליתני במתני' חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ולשלפניו דינר זהב ושנים הראשונים הבעלים וניזק ראשון י"ב דינר וסלע מדינה שהוא חצי דינר אלא ש"מ לא תני תנא סלע מדינה ולהכי לא פליג תו דלא בעי למיתני חצי דינר דבחצאין לא אייריי: **ושל דבריהם.** כגון האי דשיעורא דרבנן הוא: **כסף צורי.** הסלע ד' דינר והדינר משקלו זהב [ד] וכן קורין בקוסטנטינ"א לזהב [ה] דינר והוא שנים ומחצה למשקל הבראל: **הואיל ופלגא דזוזא הוא.** דמיחייב לי ותו לא כסיפא לי מילתא למישקליה נתביה לעניים: **אנן יד עניים אנן.** רב יוסף הוה גבאי בשילהי החובל (לקמן ד' לג.): אין

[ט] [כרכות לו. ושם נסמן], [י] ס"א ל"ג, [כ] הרשון לכ. [ל] קדושין יא: כבורות נ:, [מ] [גיטין לב. וש"נ], [נ] [קדושין יא. ע"ש בכורות נ: ע"ש], [ס] גיטין לו., [ע] בס"א: זהוב, לזהוב, [פ] עיין מהר"ם, [צ] עיין במפרשי מוס' על ד"ג, [ק] [ועי' תוספות ערכין ו. ד"ה משבאתם],

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשלפניו יחזיר לכולם מבעי ליה: (ב) תוס' ד"ה נותן וכו' בושתו של עשיר פחות או יותר מסלע הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] תוד"ה ושל כו' נראה לר"י כו'. נ"ב אבל ר"ת חולק וכ"פ הרמב"ם:

מוסף רש"י

התוקע לחבירו. הכהו על אזנו, לשון מורי, ל"א תוקע ממש (לקמן צ.) באזנו, לשון רבינו אלי וכיונו הוקן למדנו שהכהו אלא האחן (קדושין יא:) המכה את חבירו באזנו, לשון מורי בב"ק וכאן שמעתי תוקע ממש שתקע בפיו באזנו, וראיה ללשון מורי בב"ק וכאן שמעתי אל תהי בתוקעי כף (משלי כב כו) שמיכם בכפם על כף חבריהם להיות ערבים בשביל אחרים (בכורות נ:). נותן לו סלע. משום בושת (לקמן צ.) כך שיערו דמי בושתו לאדם ביעוני (קדושין יא:). **כי רוכלא.** מוכר לאוכות של בשמים (גיטין לג.) כסומר זה שמוכר מעותיו (ערכין כב.). כי רוכלא דמחזר על העיירות בפרגמטיא שלו והולך ומכריז יש לי מתנין וכוסות וקערות, ה"ל ליתביה וליזיל (נדר יא.). **כל כסף האמור בתורה כסף צורי.** אם פירש שקלים הוי שקל צורי ואם סתם הוי מטבע הפסחות שבצורי (קדושין יא.) היינו דכתיב שקל הוי סלע צורי דהוא ארבעה דינרי, והיינו דלא כתיב שקל אלא כסף הוי דינר צורי (בכורות נ:). **ושל דבריהם כסף מדינה.** שמיניה שבכסף צורי, אם סלע הוא שמיניה שבסלע צורי ואם דינר הוא שמיניה שבדינר צורי (קדושין יא. וכעי"ז בכורות נ:).

רבינו חננאל (המשך)

ליה, ליתביה לעניי. הדר אמ' להו ליתבוה לי איזיל איברי נפשאי כו' אמ' ליה ר' יוסף כבר זכו ביה עניי כו'. פיר' האי גברא לאו איחורוטי אחרט והדר ביה מדלא קתני הדרי בי אלא הכי קאמ' ליה ליתבוה לי השתא לדידי אָזיל אברי

רבינו חננאל

יחזיר לכולם מבעי ליה, דלכולהו שותפי גינהו. **ואמר רבא לעולם ר' ישמעל, וכגון שתפסו** ניזק בתורת משכון לגבות ממנו דנעשה עליו שומר שכר ונתחייב לנזקים, דקיימ' לן המלוה על המשכון שומר שכר. ודחי', איהכי יחזיר לשלפניו יחזיר לבעליו מיבעי ליה, שאחריות השור על הניזק הוא ומשלו חייב לשלם הנותר לבעליו חייב להחזיר. ופירק רבינא לקיים דברי רבא ואמ' הכי קתני אם יש בו מותר בנזקין יחזיר, וכן אמר ר' יוחנן משום פשיעת שומרין נגעו בה. ופי' כגון שור שוה ר' ונגח לשור שוה ר' ואין הנבלה יפה כלום נתחייב המזיק לתת לניזק ק' שהוא חצי נזקו, עוד חזר ונגח שור שוה ק' שנזקו [נ'] עוד חזר ונגח שוה ק' נזקו נ' זוז, משלם הניזק הראשון מן המנה שהוא נושה במזיק נ' זוז לאחרון וב' הנשארים מחזירים לניזק השני, נמצא השני שחסר מן המנה שלו נ' זוז, שכיון שתפסו לשור הניזק השני נתחייב באחריותו, ולעולם כך הן חולקין וחצי השור לעולם חוזר לבעלים, שנכנסו הנזקין במקומו ונתחייבו לשלם, דיכיל למימר להן אלו שבקתון לתוראי בהדאי הוינא נטריה ולא הוה נגח השתא דפשעתון ולא נטרתון ליה נזקין עלייהו רמו. ואקשי' אימ' סיפא ר' ישמעל אומ' שור שוה ר' ונגח שור שוה ר', עד האחרון נוטל מנה והאחרון נ' זוז ושנים הראשונים דינרי זהב הן הבעלין והניזק הראשון. הנה חלוקה מפורשת כחלוקת השותפין מכלל דמתני' ר' עקיבה היא דאמ' שותפי גינהו אמרי רבא ורבינא אין כשמואל דאמ' רישא ר' ישמעל וסיפא ר' עקיבה. **איתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איכא בינייהו,** לר' שמעון מוקדש לר' מאיר אינה מוקדש. **וקיימא לן** דכל מקום שחולקין ר' ישמעל ור' עקיבה הלכה כר' עקיבה, וכן ר' מאיר ור' שמעון הלכ' כר' שמעון. וכיון דקאי ר' שמעון כר' עקיבא כדאומ' רבא ורבינא דהוא בתרא, ודר' יוחנן נמי מסייעא להו, ש"מ הילכת' כר' שמעון דמתני'. ודייקינן ממתני' ואשכחנן חלוקתם לפי חשבון ממון והוו פירושה, שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ואין הנבלה יפה כלום נכנס השור בשותפות ביניהן נמצא שור זה חציו לניזק וחציו למזיק. חזר ונגח שור אחר שוה ר' הפסידו הניזק והמזיק מנה ונשאר להן מנה נמצא השור הזה חציו לניזק ולמזיק. וחציו לניזק השני חזר ונגח שור אחר שוה ר' עוד הפסידו שלשתן מנה כל אחד לפי ממונו הניזק והמזיק היה להן בשור מנה הפסידו נ' זוז ונשארו להן נ' זוז הניזק השני היה לו בשור מנה הפסיד נ' זוז ונשאר לו נ' זוז והניזק האחרון נוטל חצי הנזק והוא מנה וזהו ששנינו האחרון והוא הניזק השלישי נוטל מנה והניזק השני נוטל נ' זוז והניזק הראשון והמזיק כל אחד דינ' זהב שהוא כ"ה זוז אלו דמי השור וזה חלוקתם מפורשת לפי חשבון ממון איתברירה דר' שמעון כר' עקיבה אית להו האי סברא ורבא ורבינא דבתרא הוא וכן הלכה. **ההוא דתקע ליה לחבריה** וחייביה מיהא דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע. ופשטינן דהאי סלע פלגא דזוזא הוא. ואמ' ההוא גברא דתקעו ליה הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא נפשאי, ובתר הכי יהיבנא אנא סלע לעניי מדידי. ואמ' ליה רב יוסף אנן יד עניי אנן וכיון דאמרת איתבוה לעניי כאלו אמרת מנה לי בידך תנהו לפלו' במעמד שלשתן קנה, ותוב לית לך רשותא לשנותה. דת"ר האומ' סלע זה לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותה, משבא ליד גבאי אסור לשנותה ואנן השתא יד עניי אנן וכאלו באת לידי גבאי וזכו בה עניי ותוב לית לך למשקלה השתא ולאהדורה בתר הכי. שמעינן מינה דעניי כיתומין נינהו מדפשטינן רבן גמליאל ובית דינו אביהן שליתומין, ובהדייא גמור רבנן במסכת גיטין יתומין הרי הן כהקדש וכו'. **תנן התם התוקע לחבירו נותן לו סלע.** פשטנה מיהא דאמר ר' יהודה אמ' רב אסי כל כסף קצוב האמור בתורה כגון ל' שלעבד וג' שלאונס ושלמפתה וק' שלמוציא שם רע כולן כסף צורי והוא שקל הקודש שמשקלו ד' דינ', ושלדבריהן כגון זה הסלע וכגון ד' זוז כתובת בתולה וכיוצא בהן כולם כסף מדינה שמנה כספים דרבנן. כסף שלתורה רביע שקל. ופירשו בשמועה זה כי זו הסלע ששנינה לשלם התוקע הוא פלגו דזוזא ודייקי' מנה מדקתני שהסלע פלגו דזוזא וכלל הסלע ארבעה זוזים ומצאו שאי סלעים הוי דאורייתא והוא דינר מכלל כ' דינ' שבחמשת שקלים שלבכור. ושדר רב אשי לרב אחא שבסר זוזי בפדיון בנו פשטי' מיהא דרב אשי דדינרי דתנינן ארבעה בסלע אינון זוזי ומעשה דרב אשי נפרשנהו במקומו בעזרת שמייונו. ושאר השמועה פשוטה היא. ותקיעה בקול באזנו ולא בהכאת יד כדאמרי' המבעיות את חבירו פטור מדיני אדם כיצד תקע לו באזנו וחרשו פטור אחזו ותקע בו חייב והכא בשאחזו ותקע בו ולא הזיקו.

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ט מהל' מזק ממון הל' יג סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תלא סעי' ב:
ג ב מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ג:
ד ג מיי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעי' מג:
ה ד מיי' שם הלכה י ופ"ג מהל' טוען ונטען הלכה ג ופ"ל מהל' ערכין הלכה ד ופ"ל מהל' סנהדרין הלכה ג ב ג ד ופ"ל מהל' נערה בתולה הל' ג ופ"ג הל' ג טוש"ע שם סעי' מג וסי' פח סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' שה סעי' ג וסי' רלד סעי' ו:
ו ה טוש"ע י"ד סי' רנח סעיף מ וסעיף ט:

לעזי רש"י

קושטנטינ"א [קושטינטי"ן נובל"א]. קושטא (איסטנבול).

מסורת הש"ס

אין צריכין פרוזבול. דבלאו הכי לא משמע שביעית לחוב שלהן דאמן ידייהו דיתמי אמן ורמי עלן להפוכי בזכותייהו הלכך שטרות שלהן כמסורים לב"ד למי ותנן המוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין במסכת גטין (דף לו.). להכי נקט ר"ג דנשיא הוה ובית דינו ב"ד משום: **וגזר מלא.** פחותה לורתו: **ולא הוה משתקיל ליה.** לא היה יכול להוציאו: **מתני' לקטנים.** לענגלים: **הרי הוא מועד לשבתות.** לפי שהוא בטל ממלאכה וחזה דעתו עליו: **ואינו מועד ליומא אחוד.** מה משפטו של זה. תלמידיו היו שואלין אותו: **ג' ימי שבתות.** לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח אין משלם אלא חצי נזק: **גמ' ואינו מועד אגן.** ואין מועד לשאינו מינו דידעינן ביה דלא נגח וכגון דעבריהו להו קמיה ולא נגח הלכך למי שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק אבל משתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים: **השתא יש לומר מקטנים לקטנים.** כגון ממינו לשאינו מינו אשמעינן ריש"א אינו מועד מקטנים לגדולים מבעיא: **דאפילו מאדם.** דאית ליה מזלא לא חצי נזק: סתמיה מועד לבהמה: **אלא אי אמרת ואינו מועד.** לשאינו מינו תנן: **אבל שממינו מועד.** ממינו לשאינו מינו: **השתא מבהמה לבהמה הוי מועד.** ואפי' למין אחר: **מאדם לבהמה מבעיא.** והא ליכא למימר דהיא גופה אלטריך לאשמועינן דהיכא דחזינן דאינו מועד לבהמה אינו משלם על בהמה אלא חצי נזק דהא פשיטא לן דתם משלם חצי נזק: **רישא אחורה קאי.** והיא גופה אלטריך דאבהמה לא משלם אלא חצי נזק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם: **שיולי משייליי ליה.** היכא דחזינן דהועד לשבתות ובימי החול לא נגח מאי דיימה: **ומו איהו מאי קא מהדר להו.** הא אינהו נמי אינו מועד קאמרי: **פרושי קא מפרש לה.** אידי דנקט לה משום דוקיא דידיה דדייקינן הא סתמא הוי מועד על כרחיך אסקיה למילתיה: **אלא אי אמרת אינו מועד אגן פסקה.** למילתיה ואשמועינן דאינו מועד מאי תו דקתני למי שאינו מועד כו': **עד השתא כו'.** בתמיה: **ואם תמצא לומר נמי איתא נדרב פפא.** דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו: **נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל.** ולא בעינן ג' נגיחות לכל חד וחד מאחר שנתקיימה העדאתו ע"י ג' מינין: **לסירוגין.** אם יגח לגופין אינו משלם אלא חצי נזק על האחרון: **ערוד.** חמור הבר:

[א] אינן צריכין פרוזבול וכן תני רמי בר חמא היתומים אינן צריכין פרוזבול ר"ג ובית דינו אביהן של יתומין היו [ב] חנן בישא תקע ליה להההוא גברא אתא לקמיה דרב הונא א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא הוה ליה זוזא מכא [ג] בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא לא הוה משתקיל ליה תקע ליה אחרינא ויהביה נהליה: **מתני'** [ד]שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו מועד לאדם ואינו מועד לבהמה מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים את שהוא מועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק אמרו לפני רבי יהודה [ה]ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לחול אמר להם [ו]לשבתות משלם נזק שלם לימות החול משלם חצי נזק אימתי הוא תם משיחזור בו ג' ימי שבתות: **גמ'** איתמר רב זביד אמר ואינו מועד תנן רב פפא אמר [ז]אינו מועד תנן רב זביד אמר ואינו מועד תנן הא סתמא הוי מועד רב פפא אמר אינו מועד תנן דסתמא לא הוי מועד רב זביד דייק מסיפא רב פפא דייק מרישא רב זביד דייק מסיפא דקתני מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני הא סתמיה הוי מועד הא קמ"ל דאפי' מקטנים לגדולים נמי מסתמא הוי מועד אלא אי אמרת אינו מועד קתני סתמא לא הוי מועד השתא י"ל מקטנים לקטנים דעלמא סתמא לא הוי מועד מקטנים לגדולים צריכא למימר דלא הוי מועד ורב פפא אמר לך אצטריך סלקא דעתיך אמינא הואיל ופרץ ביה בההוא מינא פרץ ביה לא שנא גדולים דידיה ולא שנא קטנים דידיה קמ"ל דלא הוי מועד רב פפא דייק מרישא דקתני מועד לאדם אינו מועד לבהמה אי אמרת בשלמא אינו מועד תנן סתמא לא הוי מועד הא קמ"ל דאפילו מאדם לבהמה נמי סתמא לא הוי מועד אלא אי אמרת ואינו מועד קתני הא סתמא הוי מועד השתא י"ל מבהמה לבהמה סתמא הוי מועד מאדם לבהמה צריכא למימר דהוי מועד ורב זביד אמר לך רישא אחורה קאי כגון דהוה מועד לאדם ומועד לבהמה והדר ביה מבהמה דקאי גבי בהמה תלתא זימני ולא נגח מהו דתימא כיון דלא הדר ביה מאדם חזרה דבהמה לאו חזרה היא קמ"ל דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא מיתיבי סומכוס אומר [ח]מועד לאדם מועד לבהמה מק"ו ומה לאדם מועד לבהמה לב"ש מכלל דת"ק אינו מועד קאמר א"ל רב זביד סומכוס אחזרה קאי והכי קא"ל ת"ק דקאמרת חזרה דבהמה חזרה היא חזרה דבהמה לאו חזרה היא מק"ו מאדם ומה מאדם לא קא מהדר ביה מבהמה לא כ"ש אמר רב אשי ת"ש אמרו לפני רבי יהודה ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול אמר להן לשבתות משלם נזק שלם לימות החול משלם חצי נזק אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני שיולי הוא דקא משייליי [ליה] והוא נמי קמהדר להו אלא אי אמרת אינו מועד קתני אגמורי הוא דקא מגמרי ליה ותו איהו מאי קא מהדר להו אמר רב ינאי מרישא נמי דיקא דקתני את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו [משלם] ח"נ אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני פרושי קא מפרש לה אלא אי אמרת אינו מועד קתני פסקה מאי תו את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם ח"נ עד השתא לא אשמעינן דהתם משלם ח"נ ומועד משלם נזק שלם ואת"ל נמי איתא לדרב פפא [ט]נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל: ת"ר [י]ראה שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח נעשה מועד לסירוגין לשוורים: ת"ר [יא]ראה שור נגח חמור לא נגח סוס נגח גמל לא נגח פרד נגח ערוד לא נגח נעשה מועד לסירוגין לכל איבעיא להו נגח

שור

אין צריכין פרוזבול. דקטורות שלהם דמי כמסורין לב"ד כך פירש בקונטרס וא"ת מלוה על פה מאי איכא למימר דכותבין עליה פרוזבול כדמוכח בהשולח (גיטין דף לו.) וי"ל דהוי כאילו החוב שלהם מסור לב"ד ואפי' אין לוה קרקע מקנים לו חכמים קרקע בשביל תקנת היתומים שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע:

הרי הוא מועד לשבתות. מפרש בירושלמי לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים ומשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם:

משיחזור בו ג' שבתות. אבכר אשמועינן רבי יהודה בפ"ב (דף כג.) אלטריך דס"ד הואיל ולאו מועד אלא לשבתות לא בעי חזרה כ"כ ולפ"ה ניחא דמפרש מועד לשבתות לפי שאין עושה מלאכה דקמ"ל דאפי' שבת ממלאכה בימי החול ולא נגח לא הוי חזרה:

רב זביד אמר ואינו מועד תנן. הא סתמא הוי מועד לשאין מינו ואפילו מבהמה לאדם נמי שמעי' לה לקמן בפירקין (דף מא.) דסתמא הוי מועד גבי הא דפריך וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומפרש רב זביד כגון שהרג ג' בהמות והוה מלי למיתני בתמני' מועד לבהמה ואינו מועד לאדם לאשמועינן דסתמא הוי מועד ומיהו שמא חזר בו רב זביד מהיא דלקמן דפריך עלה התם שאם לא תאמר כן קשי' ליה הייא [ד] דריש מכילתין (דף ג.):

שור ולא נגח. בתרא דנקט (ב) כדי שאם יגח לאחר משלם נ"ש:

נעשה מועד לסירוגין לשוורים. וא"ת לרב זביד אפי' לכל דבר הוי מועד וי"ל כגון שראה שאר בהמות ולא נגחן:

נעשה מועד לסירוגין לכל. ע"כ בשלא ראה בינתיים כלום דאי ראה לא הוי מועד [ה][לכל] לסירוגין וא"ת כיון שלא ראה אחרים לשוורים לחודיה הוי מועד לכל לסירוגין לרב זביד וי"ל דקסבר רב זביד דרבותא קמ"ל דס"ד בהגך מיני דחזא ולא נגח לא הוי מועד ולאו בסירוגין תליא מלתא א"ג בשעה שנגח ג' מינים אלו היו לפניו מינים הרבה ולא נגח אלא אלו דהשתא אם היו שלשתן שוורים הייתי אומר כיון דכל שעה מזומן ליגח השוורים ומניח שאר מינים אין מועד ליגח אלא שוורים אבל השתא דהוו ג' מינים האחד מהם נוגח ואינו חושש ליגח אלא האחד:

שור

מסורת הש"ס

[א] [בכורי' נ: ע"ש], [ב] [במשנה שבמשניות איתא הכי שהיו], [ג] [לעיל ב:], [ד] עי' רש"ל נראה שלא היא הכא דמכילתין והייו מתניתין דהכא ועי' מהר"ם, [ה] ר"מ,

הגהות הב"ח

(א) גמ' הוה ליה זוזא מכא ולא הוה משתקיל ליה בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא לא הוה ליה תקע ליה אחרינא כצ"ל: (ב) תוס' ד"ה שור וכו' דנקט כדי נקט שאם:

גליון הש"ם

גמ' חנן בישא. ע' סנהדרין דף ג ע"א תוס' ד"ה אלא פלגא דזוזא. ע' סנהדרין דף נח ע"ב תוס' ד"ה קן ידא:

מוסף רש"י

אינן צריכין פרוזבול. שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המת (גיטין לו.). דזוזא מכא. שנפחתה לורתו (בכורות נא.). לא הוה משתקיל ליה. כלומר לא היה ניקח בעיר להוציאה, לא היה הדיינר שקול ושוה לו כלום (שם). נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל. ולא אמרינן עד שיהא מועד בשלשה בכל מין ומין, דהואיל והועד שלשה בגיחותיו בשלשה מינין אין זה מקפיד על מין אחר (חגיגה ד.).

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הלכה כד סמג לאוין רעא טור ש"ע ח"מ סי' סז סעיף כח:
ח ב ג ד מיי' פ"ו מהל' מקני ממון הלכה ח:
ט ה ו מיי' שם הל' ט:
י ז מיי' שם הלכה י:

רבינו חננאל

פרוזבול, משנה מפורשת זהו גופו שלפרוזבול, והיא בסוף שביעית, ופירושה בהשולח גט בגיטין. רבן גמליאל ובית דינו אביהן של יתומין, וכן הלכה. מתני'. שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו כו'. רב זביד אמ' ואינו מועד תנן, כגון שעומד עם מי שאינו מינו ואינו מנגחם אבל סתמא מועד הוי. ר' פפא אמ' אינו מועד תנן. סתמיה לא הוי מועד. מועד למינו לא הוי מועד לשאינו מינו. ושקלינן וטרינן ואוקימנא למתני' כדוקיה דרב זביד שאם נגח ג' ימים ג' שוורים נעשה מועד מכאן ולהבא לכל בהמה ואפילו לחמורין ולגמלין וכיוצא בהן אבל אם נגח שור וראה חמור ומהלך עמו או עומד עמו ואינו נוגחו וכן שאר בהמה זולתי שור כי ראה שור מנגחו שאינו מועד אלא לשוורים בלבד ואם עמד לנגח אפי' לנגח שאר בהמות תם הוא ואינו משלם נזק שלם עד שיעידו עליו שנגח ג' ימים לשאר בהמות. ודרב פפא נמי איתא דאסקינן לה ואם תימצא לומ' נמי איתא לדרב פפא נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל וקיימ' לן כל אם תימצא הלכ' היא. ת"ר ראה שור ונגח ראה שור ולא נגח ראה שור ונגח ראה שור ולא נגח ראה שור ונגח ראה שור ולא נגח ג' ימים נעשה מועד לסירוגין לשוורים.

שור שור ושור חמור וגמל. וכגון שכין שוורים לאשוים לאה בהמות אחרות ולא נגח ובבעיא שנייה כין שוורים אחרוים ואתי שפיר כולה קוגיא כרב זביד ולא כרב אלפס שפירש קוגיא דשמעתין כרב פפא ונראה לר״י דהני תרי בעיות באם תמצא לומר דשור בתר שוורים שדינן ליה לאיכא תרי טעמי דסברא למשדייה בתר קמאי ובתר שוורים שהן מינו חמור וגמל שור ושור מהו משדינן ליה בתר קמאי או בתר שוורים שהן מינו:

יום ט״ו בחדש זה כו׳. נראה דג׳ פעמים בט״ו בחדש לכ״ע הוי מועד ובגדה גמי קובעת ואתה אע״ג דליכא אלא שתי פעמים סוף ל׳ יום דלאו סוף ל׳ יום גריס אלא ט״ו בחדש גריס כמו ריש ירחא וריש ירחא וריש ירחא דקבע ואתה בג׳ ראיות הללו כדאמעא בשילהי בגות כותים (נדה ד׳ לט:) וכמו שבת שבת ושבת דסגי בשלש פעמים דלאו סוף ז׳ גריס אלא יום שבת והיכא דאין שם היום גורם ולא שם מנין החדש כגון אם ראתה היום ולסוף עשרים לראייתה זו ראתה וחזרה וראתה לסוף עשרים לכ״ע אין הראשונות מן המנין דהא סוף עשרים גריס וכן משמע בגדה בפ׳ האשה (ד׳ סג:) דתנן היתה למודה לראות ליום ט״ו ושיתה ליום עשרים זה וזה אסורים שיתה ג״פ ליום עשרים הותר יום ט״ו ונאסר יום כ׳ שאין האשה קובעת כו׳ אלמא בעי׳ ג״פ ליום כ׳ ואין הראשוים של ט״ו יום מן המנין ואין נראה לחלק משום דהתם למודה לראות ועוד מדקתני שאין האשה קובעת כו׳ משמע דפסיקא ליה הכי בכל הנשים ולפ״ז אם נגח יום א׳ ויום ב׳ לא נגח יום ג׳ נגח ויום ד׳ לא נגח יום ה׳ נגח ויום ו׳ לא נגח אין נעשה מועד לכ״ע עד שישלש בדלוג ואין הראשוים מן המנין ותימה דגבי לאה שור ונגח ולאה שור ולא נגח הוי ראשון מן המנין ונריך לחלק בין סירוגים של ימים לסירוגים של שוורים: דאם

שור שור ושור חמור וגמל [א]מהו האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד למידי אחרינא לא אייעד או דילמא האי שור בתרא בתר חמור וגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני חמור וגמל שור שור ושור [ב]מהו האי שור קמא בתר חמור וגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני או דילמא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד שבת שבת ושבת אחד בשבת ושני בשבת [ג]מהו הא שבת בתרייתא בתר שבת הוא דשדינן ליה ואכתי לשבת הוא דאייעד לימות החול לא אייעד או דילמא בתר אחד בשבת ושני בשבת שדינן ליה ואייעד ליה לכולי יומא ה׳ בשבת וערב שבת ושבת שבת ושבת [ד]מהו הא שבת קמייתא בתר ה׳ בשבת וע״ש שדינן ליה ואייעד לכולהו יומי או דילמא הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדינן ליה ולשבתות הוא דאייעד [ה]תיקו: [ו]נגח שור יום ט״ו בחודש זה ויום ט״ז בחודש זה ויום י״ז בחודש זה פלוגתא דרב [ז]ושמואל [ח]דאתמר ראתה יום ט״ו בחדש זה ויום ט״ז בחדש זה ויום י״ז בחדש זה רב אמר קבעה לה וסת ושמואל אמר [ט]עד שתשלש בדילוג אמר רבא [י]שמע קול שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות פשיטא מהו דתימא הך שופר קמא סיוטא בעלמא הוא דנקטיה קמ״ל: **מתני׳** [יא]שור של [יב] ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור שנאמר [יג]שור רעהו ולא שור של הקדש [יד]בשור של ישראל שנגח לשור של [טו]כנעני פטור [טז] ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם [יח]: **גמ׳** מתניתין דלא כר״ש מנסיא דתניא שור של הדיוט שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור רעהו ולא שור של הקדש [יט]ר״ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור ושל הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אמרי מאי קא סבר ר״ש אי רעהו דוקא אפילו של הדיוט שנגח של הקדש ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דהקדש נמי כי נגח דהדיוט ליחייב וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא ומיהו דהדיוט כי נגח דהקדש היינו טעמא דמיחייב משום דקא מייתי ליה מקל וחומר דהדיוט ומה הדיוט שנגח של הדיוט חייב כי נגח דהקדש לא כל שכן דמיחייב דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן תם חצי נזק הכא נמי חצי נזק אלא אמר ריש לקיש הכל היו בכלל נזק שלם כשפרט לך הכתוב רעהו גבי תם רעהו הוא דתם משלם חצי נזק מכלל דהקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם דאם

דלא לפוטרו לגמרי בא נכתביה לפטורא גבי מועד אבל להקדש בהדיוט כיון דרעהו דוקא לא היה בכלל נזק שלם דכיון דהקדש תם לגמרי פטור דהא ליכא למדרשיה כדדרשינן גבי הדיוט ולמימר רעהו הוא דתם משלם חצי נזק דהא אין רעהו להקדש ועל כרחך לגמרי קא ממעט ליה הלכך הקדש מועד נמי לא היה בכלל נזק שלם דכי היכי דתם פטור מועד נמי פטור דכי כתיב במועד נזק שלם היכא דמיחייב חצי נזק בתמותו כתיב דאתם דלעיל קאי או נודע כי שור נגח הוא:

הופיע

דנקיט ליה. פי׳ פחד. מתני׳ שור שלישראל שנגח שור שלהקדש וכול׳. מתניתין דלא כר׳ שמעון בן מנסיא דאמ׳ שור של ישראל שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד נזק שלם. וטעמיה ברור הוא, משום דכי כתב רחמנא רעהו דמשלם חצי נזק ומועד נזק שלם גבי תם הוא דכתיב, הא דהקדש תם נמי נזק שלם משלם, דאם כן נכתביה להאי רעהו גבי מועד, והענין כולו פשוט הוא.

א) דכרי רכינו אלו ופירושו בדברי הגמ׳ הוכא בראש״א בתו״ה אלרוך בשבר הוספות (דף קעד בפוס בלילן) בשמו וע״ש מה שכ׳ על דברי רכינו בזה.

עין משפט נר מצוה

יא א ב ג ד ה מיי׳ פ״ו מה׳ מזקי ממון הל׳ יב יג:

יב ו ז מיי׳ שם הל׳ יח:

יג ח מיי׳ פ״ח מהל׳ מיסורי ביאה הלכה ו סמג לאוין קיח טוש״ע י״ד סי׳ קפט סעי׳ ז:

יד ט מיי׳ פ״ו מהל׳ מזקי ממון הל׳ יח:

טו י מיי׳ פ״ח שם הל׳ ח סמג עשין סו:

טז כ מיי׳ שם הל׳ ה ועיין בהשגות ובמ״מ ובל״מ וסמג שם טוש״ע ח״מ סימן מו סעי׳ ח:

מוסף רש״י

קבעה לה וסת. ואסורה ליום י״ח בחדש רביעי וליום י״ט בחודש חמישי וכן לעולם (נדה סד.). עד שתשלש בדילוג. ויום ט״ו אינו מן המנין, שהוא תחלת רביעיתה ואין שם דילוג (שם). ר״ש בן מנסיא אומר שור של הקדש כו׳ פטור ושל הדיוט כו׳ משלם נזק שלם. ודיה דעהו הכי, דעהו הוא דמשלם חצי נזק אבל להקדש נזק שלם, ולגבי הזיק הקדש דיש הכי לגרעהו הוא דמחייב אבל הקדש שהזיק פטור (גיטין מט. וכבר״ז לעיל ז.).

רבינו חננאל

ת״ר ראה שור ונגח ראה חמור ולא נגח ראה סוס ונגח גמל ולא נגח פרד נגח ערוד לא נגח, נעשה מועד לסירוגין לכל. ואיברר לן פירושא דסירוגה ליום כ״ד דהכי קאמ׳ לא חזאי בכ״ג וחזאי בכ״ד. איבעיא להו נגח שור שור חמור וגמל מהו האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד. למינא אחרינא לא אייעד. ועלתה בתיקו. ותיקו דממונא לקולא. ובעיא זו אליבא דרב פפא הוא, ש״מ איתא לדרב פפא. פי׳ רב אמ׳ קבעה לה וסת לדילוג. נגח ט״ו בניסן י״ז באייר י״ז בסיון וחזר ונגח ט״ו בתמוז ויום י״ז באב ויום י״ז באילול וחזר ונגח יום ט״ו בתשרי ויום י״ז במרחשון ויום י״ז בכסליו זהו שילוש בדילוג. וכענין הזה גבי נדה כי האי גוונא, ראתה בט״ו בניסן ועוד ראתה בי״ו באייר ועוד ראתה בי״ז בסיון. ועוד ראתה בט״ו בתמוז ועוד ראתה בי״ז באב ועוד ראתה בי״ז באילול וחזרה א) וראתה ט״ו בתשרי וי״ז במרחשון וי״ז בכסליו. ושמואל אמ׳ עד שתשלש בדילוג פי׳ הראייה הראשונה שראת בט״ו בניסן אינה מן החשבון אלא צריכה לראות י״ז באייר י״ז בסיון י״ח בתמוז י״ט באב וכן לכל חודש כאשר כבר. מהו דתימא האי שופר קמא סיוטא בעלמא הוא

מסורת הש״ס

א) נדה סד., ב) לעיל יג., ג) [בס״א: נכרי] וכן לקמן, ד) כתב הרמב״ם ז״ל בהלכות ר״מ פ״ח הלכה ה׳ וז״ל לפי שאין הכעעים מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה והרי אינו דין להם כדיוטם. והוא מירושלמי ב״ק פ״ד ה״ג דאמרו עלה התם ז״ל ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אמר כדיוטם, ה) כתב הרמב״ם ז״ל שם וז״ל קנס זה הוא לבעעים לפי שאין זהירין במעוה ואינן מסלקין המזק. ואם לא מחייב אותן על מזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות עכ״ל, ו) לעיל ז. גיטין מט., ז) [נדה כ.], ח) ע׳ רש״א וכ״מ שרש״י חזר מפירוש זה, ט) [שיך לעמ׳ הבא], י) [שמות כא], כ) [מחוק לעמ׳ זה],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: שמות כא לה

הגהות הב״ח

(א) במשנה שור של הדיוט שנגח שור של הקדש:

דאם כן לכתוב רחמנא גבי מועד. וליכא למימר דכי כתב רחמנא רעהו בתם לפטור תם דהדיוט בהקדש קאתי ומועד כדקאי קאי ולהכי לא כתביה גבי מועד [6]דלא חייביה רחמנא במועד אלא במקום שחייב בתם ולפטור לגמרי בתמיהם הדיוט בהקדש ממי לא אתי דא"כ לכתביה רחמנא גבי מועד דהוי רבותא טפי וגם ליכא למיטעי למדרשיה אלא לפטור וכ"ש בתם אלא ודאי מדלא כתב גבי מועד אתא רעהו לחייב תם בהקדש מזק שלם וה"ה שנא לפטור לגמרי תם בהדיוט וכיון דתם פטור מועד ממי פטור וה"ק קרא רעהו הוא דאיכא חילוק בין תם למועד אבל כשאינו רעהו לא דהדיוט בהקדש

עמד והתיר ממונן לישראל.

משמע דוקא בענין זה שנגח [7] שור שלנו שור שלהם ולמ"ד בפ' בתרא (לקמן דף קיג.) גזל כנעני אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה:

מפארן הופיע ממונן לישראל.

פי' הקונטרס שסיבב והחזיר התורה בכל האומות ולא קבלוה משמע שר"ל דבפארן נגלה לאומות וכן משמע בתרגום ירושלמי דמתרגם מטורא דגבלא אתגלי לבני ישמעאל ופארן ארץ ישמעאל היא כדכתיב בהגר ותשב במדבר פארן וברים מסכת ע"ז (דף ב: ושם) [8] אית דגרסי מאי בעי בשעיר מאי בעי בפארן וקשה דבשבת פ' ר"ע (ד' פט.) משמע דפארן הוא סיני דקתניב ר' שמעת שנקרא לו מדבר אין מדבר קדש מדבר פארן מדבר סיני מדבר קדמות ונראה דמדבר סיני מדבר גדול ומלא אחד נקרא סיני ומלא אחר נקרא פארן וכל חמשה שמות דקתניב במסכת שבת חמשה חלקים היו בו שכל אחד שמו נקרא כן ואע"ג דקדרים התם לכל השמות אין להקפיד על זה ובאותו לא ששמו פארן נגלה לבני ישמעאל:

אלא האדם. תימה הא אין עובדי כוכבים קרויין אדם כדתניא בפ' המקבל (ב"מ קיד:) אמר רשב"י אין בכרי העובדי כוכבים מטמאים באהל שנאמר אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם ואין העובדי כוכבים קרויים אדם ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט. ושם) [9] פי' בקונטרס דר"מ דהכא כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן יוחי בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סא. ושם) [10] ורבינו תם מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם) תדע מדפריך ביבמות מקראי דנביאים ולא פריך מקראי דתורה דהאדם והבהמה אשר ימלא בשדה (שמות ט) אך התם הוי קודם מתן תורה ואי"ת א"כ הוה ליה למימר אדם [11] ולא נאמר אלא האדם כדאיתא בת"כ וטובא היא דהך בריתא מתניא בת"כ וטובא

סופיע. גילה ממונן והתירו: **מפארן.** כשסיבב והחזיר התורה על כל האומות ולא קיבלוה [12] : **והגלה אותם.** כגון כפתוריים היוצאים מכפתור (דברים ג) וכגון ובשעיר ישבו החוריים וגו' (שם) וכן לאומות הרבה: **לומר שאפי' מקיימין אותן לו.** שהרי אינם מצוויים אבל מעוגשין לא פטרן: **למדונו סורדיסה: חוץ מדבר זה.** והם לא גילו להם טעמו של דבר שיהא ממונו של כנעני בחזקת הפקר מפני הסכנה: **דגידופא הוא.** כלפי מעלה:

מואבים

דאם כן נכתוב קרא להאי רעהו גבי מועד: שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור: אמרי ממה נפשך אי רעהו דוקא דכנעני כי נגח דישראל נמי ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח דכנעני נחייב א"ר אבהו אמר קרא [1]עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ראה שבע מצות [2] שקיבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל [3] רבי יוחנן אמר מהכא [2]הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונם לישראל תניא נמי הכי שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור שור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם שנאמר עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ואומר הופיע מהר פארן מאי ואומר וכי תימא האי עמד וימודד ארץ מבעי' ליה לכדרב מתנה וכדרב יוסף ת"ש הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל מאי דרב מתנה דא"ר מתנה עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום עמד והגלה אותם מעל אדמתם ומאי משמע דהאי ויתר לישנא דאגלויי הוא כתיב הכא ויתר גוים וכתיב התם [3]לנתר בהן על הארץ ומתרגם לקפצא בהון על ארעא מאי דרב יוסף [4]דא"ר יוסף עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתירן להם איתגורי אתגר א"כ מצינו חוטא נשכר אמר מר בריה דרבנא לומר שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר ולא [5]והתניא [6]ר"מ אומר מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול ת"ל [4]אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אמרי אין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה [7]דא"ר חנינא [8]גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה: ת"ר וכבר שלחה מלכות רומי [9] שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ממ"נ אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דישראל ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח דכנעני לחייב ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות [10] רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתא אמרו ליה רבנן לעולא קום ניזל נינחמיה אמר להו מאי אית לי גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא דאמרי מאי אפשר למיעבד הא אפשר למיעבד עבדי אזל הוא לחודאי גביה א"ל [5]ויאמר ה' [11](אל משה) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה [6]צרור את המדינים והכיתם אותם

מואבים

איכא התם בני האי גוונא דקתני התם וכן הוא אומר (ישעיה כו) פתחו שערים (לאשיכם) ויבא גוי וגו' ויבאו הכהנים לוים ישראלים לא נאמר אלא גוי לדיק וכן הוא אומר הטיבה [ה'] לטובים הכהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא לטובים הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול וא"ת והא עובדי כוכבים ממי קרויים אדם כדכתיב לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם וי"ל דבמקום שמזכיר השם מזכיר עובדי כוכבים בלשון אדם כלומר דבר חלש נולד מאדם וכן גבי חירם (יחזקאל כח) אתה אדם ולא אל וכן מה יעשה לי אדם (תהלים קיח) וריב"א הקשה מדכתיב (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך ותירץ דדרשינן ואתן אדום תחתיך גבי ההוא רומאה בפרק בתרא דברכות (דף סב:) והא דאמר בהשולח (גיטין דף מז.) יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפוץ בה בורות שיחין ומערות מדכתיב והארץ נתן לבני אדם בני אדם משמע אדם הראשון [12] : **הרי** הוא בכהן גדול. הא דנקט כהן גדול משום דדרשינן בסוטה (דף ד:) יקרה היא מפניים מהכן גדול הנכנס לפני ולפנים:

קראו ושנו ושלשו. ות"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יג.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דברו ליעקב (תהלים קמז) ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן אי נמי עשו עצמם גרים כדאי' בספרי דפרשה אף חובב עמים:

נשא משה קל וחומר. אור"ת דלאו דוקא אלא כלומר עתיד משה לישא ק"ו אם לא שהזהירו הכתוב תחילה דקודם נאמר אל תצר את מואב ממה שנאמר צרור את המדינים והכיתם אותם כדדרשינן עתה ילחמו אלא היה מתיירא בלב אלא מלחיכה בעצלתא שלא היו מותרין אלא בחגגריא וקרא דמדין אחר מעשה דבלק היה והא דקאמר ממי הקדוש ברוך הוא למשה לא כשעלתה על דעתך לאו דוקא הקשה הר"ר אלחנן דהכא משמע דאחר שנאמר צרור את המדינים עדיין היו מוזהרין שלא לצור

מואב

מסורת הש"ס

6) ע"ז ב:, ב) ע"ז ג. סנהדרין נט., ג) [עי' תוס' יבמות סא. ד"ה ואין וכ"כ בסנהדרין נט. היש ספרים דגר' ר' ימאיה], ד) לקמן פז. ע"ז ג. קדושין לא., ה) [עי' תוס' קדושין לא. ותוס' ע"ז ג. ד"ה גדול], ו) [בס"ת: הרשעה], ז) [ל"ל אלין], ח) [ע"ז ב:], ט) רש"ל הגיה שור שלהם שור שלנו כו' וכתב מהרי"ם דל"ל להגיה דכוונת התוספות הוא דלענין נגיחה דוקא מותר גזל כנעני ונקט רישא דמילתא דמתיר. [ועי' מהרה"ם ומהר"ם], י) [ד"ה מאי], כ) [ד"ה אלא], ל) [ד"ה ואין], מ) ל"ל לא, נ) [ועי' תוס' יבמות סא. ד"ה ואין ומ"ש שם על הגליון],

תורה אור השלם

1. עָמַד וַיְמַדֵּד אָרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הָרְרֵי עַד שְׁחוֹ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ:
חבקוק ג ו
2. וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ:
דברים לג ב
3. אַךְ אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֹׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל אַרְבַּע אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בְּהֵן עַל הָאָרֶץ:
ויקרא יא כא
4. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ:
ויקרא יח ה
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶלֵּי אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה:
דברים ב ט
6. צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם:
במדבר כה יז

גליון הש"ם

תוס' ד"ה דא"כ כו' דלא חייביה רחמנא במועד. עי' לקמן דף מב ע"א תוס' ד"ה כתב:

מוסף רש"י

מפארן הופיע ממונם לישראל. הופיע והפקיר ממונם לישראל (ברכות לג.). עמד והתירן להם. ראה ויתר גוים, נראה בעיניו ויסר להתירן (ע"ז ב:). אין מקבלין עליהן שכר. התרה זו לא טובתם היא אלא שאין מצווין לקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר (שם ג. ועי"ש ו.). אלא אדם. כ"מ לים לים אתם קרויים אדם ולא עובדי כוכבים קרויין אדם, וכ"ש היא דדרש לה במסכת יבמות (סא.) (סנהדרין נט.). למדונו תורתכם. שאתם לומדים במשנה (רש"י כת"י).

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"א מהלכות מ"ת הלכה יג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ו:

שיטה מקובצת

[6] ראה שבע מצות וכו'. משמע דכל שמקיימין שבע מצות דינם אצלנו כדיננו אצלם. ומעתה אין צריך לומר באומות הגדורות בדרכי דתות ונמוסים (מאירי ז"ל): [7] ממונן לישראל. כלומר ראה שאכודים ולב רע להם וחשודים על כל שהן מצווין משבע מצות וכ"ש שאינן מצרים בצרת אחיהם לפיכך קנסם הכתוב כדי שישמרו שוורידהן וכ"ז לא דברו אלא על ז' אומות דכתיב בהו לא תחי' כל נשמה כו' (ה"ר יהונתן ז"ל): [8] ודבר זה אין אנו מודיעים למלכות. כ"ז מדברי הסרדיוטות הוא כלומר ובדבר הזה נעשה חסד עמכם שלא להודיעו למלכות (תלמיד הר"פ ז"ל): [9] בין אדם להאדם. והיינו טעמא דהאדם הוי מיעוט אחר מיעוט אדם הוי מיעוט האדם הוי מיעוט כאומר המיושר שבאדם כמו הירך המיומנת שבירך ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (הרא"ש ז"ל):

רבינו חננאל

שלחה מלכות הרשעה שני סרדיוטאות אצל חכמי ישראל. פי' שרים ממונים לעשות דין מהדיוטות.

מוחאב ובברחאשית רבה סוף פרשת וילך קאמר דכששלח דוד יואב אל אחס נהריס ואל אחס נוסה פגע במואבים ובקש לאבדם והביאו לו אסטרלות שלהם אל תגר את מואב והשיב דוד שהם פירלו גדר תחילה דכתיב וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור משמע שמאותה שעה הותרו ומיהך ר״י דדיחויא בעלמא השיב וקרא דשופטים [שלחנם] עגלון מלך מואב היה לו להביא אלא שמן התורה היה רוצה להביא [להם תשובה] מפני חילול השם אע״פ שעל אדומים מייתי קרא דקבלה ויאסוף אליו בני עמון ועמלק וילך [ויך את ישראל] וילכו את עיר התמרים מ״מ כל זמן המשכה דברי תורה ניחא ליה לאתויי:

מואבים עצמן לא כל שכן. וא״ת תינח מואב אדומי ועמון מאי איכא למימר וי״ל דאסטרליך לאסור בהן אנגריא שהיו מותריס דאנגריא היה עושה שלא ברשות ואע״פ שמזכיר ג׳ פרידות על עמון לא אסטרליך אלא משום מואב: **לעולם** יקדים אדם **לדבר מצוה.** לשם מצוה נתכוונו כדאיתא בפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע חביריו ואמר ואני (נזיר דף כג.): **גרי אריות הן.** ואע״ג דפסקינן בסוף פ״ק דיבמות (דף טח.) הלכה (א) דגרי אמת כולן הני מילי היכא שמתגיירים לגמרי אבל גרי אריות דהכא לא נתגיירו לגמרי כדכתי׳ בקרא את ה׳ היו ירא׳ין ואת אלהיהם היו עובדין ומ״ד גרי אמת סבר דלבסוף נתגיירו לגמרי:

וחכמים מטהרים. בפרק דם הנדה (נדה ט:) פריך אי דישראל מטהרין דמאן מטמו ומשני מבין ישראל ומבין הכותים בחדדיהם טמאים לכ״ע דכותים גרי אמת הן והנמצאים בערי ישראל טהורין שלא נחשדו על כתמיהם ואנשי מצנעי להו והנמצאים בערי הכותים ר״מ מטמא דנחשדו על כתמיהם וחכמים מטהרים דלא נחשדו:

על הנתינה. בכתובות פרש״י דאסטרליך לאשמועינן שיש להם קנס אע״פ שדוד גזר עליהם והקשה ר״ת דמדאורייתא אסירי בלאו דלא תתחתן כדמסיק רבא בפ׳ הערל (יבמות דף טו.) דבגיותן לית להו חתנות וכי מגיירי אית להו חתנות ובפרק אלו הן הלוקין (מכות יג.) קחשיב נתינה וסתם נתינה דקתני בכל מקום היינו בגיורת שיש לה קנס ותפסי בה קדושין ובפרק יש מותרות (יבמות פה:) משמע נמי דנתינה דאורייתא דאמר ממזרת ונתינה איכא ביניהו למ״ד דאורייתא הא נמי דאורייתא וברים אלו נערות (כתובות דף כט:) גבי פלוגתא דשמעון התימני ור״ש בן מנסיא ואור״ת דדוד לא גזר עליהם אלא שעבוד אבל מדאורייתא אסירי לבא בקהל מלא

תתחתן בם וברים אלו נערות ראוי להאריך בזה יותר:

ועל הכותית. סוגיא דשמעתין מוכחא דקסבר גרי אמת הן וא״ת א״כ מה חידוש לומר שיש להם קנס וכי תימא משום דאמר רבה בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עו.) ממזר מאמותו ומאשת איש נתערבו בהן מרישא שמעינן ליה דיש להן קנס ואפילו ודאי ממזר וכ״ש ספק ממזרת וי״ל דהיא גופה קמ״ל דגרי אמת הן דאם היו גרי אריות לא היו להן קנס וא״ת ולרבא דאמר בפרק עשרה יוחסין (שם) דעבד ושפחה נתערבו בהן אמאי יש להן קנס נימא לה אייתי ראיה דלאו שפחה את ושקול דהא שפחה אין לה קנס כדמוכח בלאו נערות (כתובות ד׳ כט.) ועל כרחך לאו מטעם שהיא בחזקת בעולה אין לה קנס כדאמרינן בירושלמי דשפחה אפילו משומרת אין לה קנס ואע״ג דרובן לאו שפחה נינהו מ״מ תקשה לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב וי״ל משום דכל חדא מוקמינן לה בחזקת אביה שהשפחות נתערבו בהן ונשאו לכותים אף על גב דלרבא פסלו כותים משום איסור שפחה ולא מוקמינן להו בחזקת אביהן מ״מ לענין קנס לא מחשבינן להו כשפחה אלא יהא חוטא נשכר ואף על גב דנקט רבא עבד ושפחה לאו דוקא לפי מה שפירש שהשפחות נשאו לכותים והכותים לעבד ואם כן משום עבד אין לפוסלן דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר: **ה״נ** נקנום. מדרבנן לדרבנן נמי הוי מצי למיפרך דמודו רבנן דקנסינן להו דקתני שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור אלא משום דסתם מתניתין רבי מאיר מרבי מאיר מרבי מאיר:

שלא

מואבים עצמן לא כל שכן אמר לו הקב״ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן רות המואביה ונעמה העמונית והלא דברים ק״ו ומה בשביל שתי פרידות טובות חס הקב״ה על ב׳ אומות גדולות ולא החריבן בתו של רבי אם בשרה היא וראויה היא לצאת ממנה דבר טוב על אחת כמה וכמה דהוה חיה (ב) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אין הקב״ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה דאילו בבירה דקאמרה מואב אמר לו הקב״ה למשה [1]אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה מלחמה הוא דלא הא אנגריא עביד בהו צעירה דקאמרה בן עמי א״ל הקב״ה למשה [2]וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בם כלל דאפילו אנגריא לא תעביד בהו (ג) ואמר ר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמתה בבירה לצעירה קדמתה ארבע דורות לישראל עובד ישי ודוד ושלמה ואילו צעירה עד רחבעם דכתיב [3]ושם אמו נעמה העמונית ת״ר שור של ישראל שנגח * שור של כותי פטור ושל כותי שנגח שור של ישראל תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ר״מ אומר שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור ושל כותי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם למימרא דסבר ר״מ (ד) כותים גרי אריות הן ורמינהי (ה) כל הכתמים הבאים מרקם טהורים רבי יהודה מטמא מפני שהן גרים וטועים מבין הנכרים טהורים מבין ישראל ומבין הכותים ר״מ מטמא וחכמים [2]מטהרין שלא נחשדו (ו) (ישראל) על כתמיהן אלמא קסבר ר״מ כותים גרי אמת הם א״ר אבהו קנס הוא שקנם ר״מ בממונם שלא יטמעו בהם מתיב רבי זירא (ז) [3]ואלו נערות שיש להם קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הכותית ואי ס״ד קנס ר׳ מאיר בממונם ה״נ נקנום כדי שלא יטמעו בהן אמר אביי כדי שלא

מואבים עצמן. שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם: **פרידות.** גוזלות: **כמו של רבי אם ראויה.** לזרע כשר על אחת כמה וכמה שתמיה: **דקאמרה מואב.** לשון פריצות שהוא מאביה: **אנגריא.** להשתעבד בהן להביא להם מיס ומזון: **שור של ישראל שנגח נשל כותי פטור.** לקמן מוקי טעמא דקנס הוא שקנסוס שלא יטמעו ישראל בבנותיהם ודיין בקנס זה אבל כולי האי לא קנסינן שיהו הם משלמים על התם נ״ש ור״מ חשיב כותי כנכרי: **גרי אריות הן.** בספר מלכים (ב יז) מפורש ושלח ה׳ בהם את האריות וכותים כתיבי התם ויבא מלך אשור (אנשים) מכותה וקא חשיב שאר מקומות: **מרקם טהורים.** עיר שרובה נכרים היא ודם נכרים טהור מדאורייתא דכתיב (ויקרא יב) דכר אל בני ישראל אשה כי תזריע וילדה בת ישראל מטמאה בלידה ובנדה ולא נכרית ואע״ג דרבנן גזרו עליהם שיהו חזין על כתמיהן לא גזרו להא כתמין דישראל גופייהו מדרבנן ניינהו דמדאורייתא דם יהיה זובה בבשרה כתיב (שם טו) שתלאהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה ואפילו לאתה מגופה אמרינן בתמ׳ נדה (דף לד.) אלא גזרו על דם נכרית טומאה אלא בעודו לא דתנן דם הנכרית ב״ש מטהרין וב״ה אומרים כרוקה וכמימי רגליה מטמאין לח ואינן מטמאין יבש: **רבי יהודה מטמא מפני שהן.** רובן גרים ודמן מטמא וכישראל הם אלא שהם טועין ונוהגין בחוקות הנכרים והרי הן כישראל מומרי״ן: **מבין ישראל הו׳.** בתמ׳ נדה (דף טו:) פרכינן אי דישראל טהורין דמאן טמאין ותרלינן לה הכי מבין ישראל ומבין הכותים טמאים והנמצאים בערי ישראל במקום הפקר טהורים אלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעין אותם שלא יטמאו בהן טהרות והנמצאין בין הכותים ר״מ מטמא שנחשדו על כתמיהן וחכמים מטהרין שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעים אותם עד שיבבסום. אלמא מדאמר ר״מ דם כותים מטמא אלמא גרי אמת הן: **קנס הוא הו׳.** וקנים ליה טפי מת״ק: משום

עין משפט נר מצוה

יח א ב מיי׳ פ״ד מהל׳ טומאת מת ומושב הלכה י:

יט ג מיי׳ פ״ח מהל׳ נערה הלכה י סמג עשין כד טוש״ע אה״ע סי׳ קט:

מוסף רש״י

דקאמרה מואב. משמע מאבי (נזיר כג.). דקאמרה בן עמי. בלשון נקיה הוא, דלא רצתה להודיע דמאביה נתעברה (שם). אל תצורם ואל תתגר בם. ומדלא חייב בהו מלחמה, שמע מינה דאפילו בערלה לא לישביה להו, ולא עוד אלא אפילו אבירה דקרייתיה מואב הכתוב פרסמה, דכתיב ותשכב את אביה ובעבירה כתיב ותשכב עמו (שם). כותים גרי אריות הן. דכתיב בספר מלכים ושלח ה׳ בהם את האריות, ונתגיירו לדכתיב התם בגלות שומרון (יבמות כד:) והכי הם בעכו״ם גמורים (סנהדרין פה:). כל הכתמים. שנמצאו בבגדיה (יבמות טז.) הבאים מרקם טהורים. שהן עובדי כוכבים ודמן טהור (נדה נו:) לפי שלא גזרו על כתמי עובדי כוכבים (יבמות טז.). מפני שהן גרים. ודמן מטמא (שם) ודמן טמא (נדה נו:). וטועים. שאין מצניעין את כתמיהם (שם) שסמיכו דמם וגזרו על כתמיהם, אף על פי שחטאו שהמירו, ישראלים הם (יבמות טז.). מבין הנכרים. שאין ישראל דרים שם (שם). שלא נחשדו. ומכסין אותם (נדה נו:). גרי אמת הן. מתחילתן גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו (סנהדרין פה:) ודמן טמא (נדה נו:). שיש להם קנס. אם אנסה אדם נותן לאביה חמשים כסף כדכתיב (דברים כב) ונתן האיש השוכב וגו׳ (כתובות כט.). הבא על הממזרת. ואע״ג דלא קיימן ביה ולו תהיה לאשה שהרי אינה ראויה לקיימה, אפילו הכי יש לה קנס (שם יא.). ועל הנתינה. מן הגבעונים והיא אסורה לקהל, דדוד גזר עליהם כדאמרינן ביבמות (עח:) ועל שם ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים וגו׳ (יהושע ט) קרי להו נתינים (כתובות כט.). ועל הכותית. קסבר גרי אריות הן ושנן בלאו לא תתחתן בם (שם. ועי׳ תוס׳ שם).

מסורת הש״ס

א) מיר כג: הוריות י:, ב) מיר כג: הוריות יא., ג) [יבמות כד: קדושין עח: סנהדרין פה: חולין ג: נדה עו:], ד) יבמות טו. נדה עו:, ה) מהרש״ם מ״ז, ו) כתובות יא. כט., ז) בס״ל: משומד, ח) רש״ל,

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה: דברים ב ט
2. וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה: דברים ב יט
3. וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מָלַךְ בִּיהוּדָה בֶּן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רְחַבְעָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַר יְיָ לְשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית: מלכים א יד כא

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה גרי וכו׳ הלכה דכולן גרי אמת ה״מ:

גליון הש״ס

גמ׳ שור של כותי פטור. עי׳ סנהדרין דף פה ע״ב תוס׳ ד״ה ושורו כישראל:

רבינו חננאל

כל הכתמים הבאים מרקם טהורים ורבי יהודה מטמא מפני שהן גרים וטעו. הכתמים הבאים מן הגרים טהורים. פי׳ שאין כתמי גרים מיטמין.

משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעים. אי אמרת ליהוי דעניים מאן אתי תבע ליה לדינא אי תבע ליה עני ח״ל לעני אחר יהיבנא ליה: **מתני׳ שור של חרש שנגח לשור של פקח פטור.** בגמ׳ מפרש דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אבל בנזקי מועד מעמידין אפוטרופוס לשור היתומים להיות במקום הבעלים לקייס והועד בבעליו[ג] וגובים הנזק מנכסי הקרקע של יתומים אבל תם דגבייתו מגופו הוא והוא מטלטלין אין מעמידין אפוטרופוס לכך כדאמרינן בפ״ק (דף יד:) שהה כסף מלמד שאין ב״ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות ואוקימנא ביתמי. ואיכא דאמר טעמא משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא נינהו וקשיא לי א״כ מאי לגבות מגופו דנקט ועוד לקמן בשמעתין [ע״ב] אמרינן במועד למ״ד לד תמות במקומה עומדת אינה נגבית מן היתומים מהאי טעמא ואי טעמא משום קנסא הא לאו במועד מי הוי קנסא הא לאו בחזקת שימור קיימי: **ומעידין בהן בפני אפוטרופוס.** וקס״ד השתא דהאי מעידין בהם דקאמר למגבי מ״נ תמות וקשיא ריש״א לפיפא ולאחר שלשה עדיות נעשה מועד ומשלם נ״ש מעלייה: **חזר לתמותו.** דקסבר רשות משנה. מועד שיצא מרשות זה ונכנס ליד בעלים אחרים הרשות משנה את דין הועדתו: **שור האצטדין.** שמיוחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך: **גמ׳ אין מעמידין אפוטרופוס.** לשור תם של חש״ו להיות אפוטרופוס במקום בעלים לקייס והועד בבעליו ויגבה חצי נזקו מגופו: **הכי קאמר.** שור של חרש שוטה וקטן שנגחו והוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס ולא לגבות מ״נ אלא לשייה מועד דכי הדר נגח משלם מעלייה: **אין נזקקין.** ב״ד לנכסי יתומין לגבות מהן כלום ואפילו שטר שכתב אביהם כדמפרש טעמא במס׳ ערכין [כב.] דיתמי לאו בני מעבד מלוה נינהו אלא נטר עד דגדלי ומפקי ליה וגבי והתם מותבינן ליה כמה תיובתא ושנינהו בשטר שיש בו רבית: **אלא אם כן רבית אוכלת בהן.** שלוה אביהן מנכסי ברבית החיישינן להפסד שלהן ומוכרין בית דין מנכסיהן ופורעין אותו חוב: **משום מזוני.** שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניזונת משלהם: **דיינא הוא.** ולא קאמר דנזקקין לנכסי יתומים:

ממנעי

שלא יהא חוטא נשכר. והא דמשמע בפ״ק דכתובות (דף יא. וש״ס) דלית ליה לרבא האי טעמא גבי גיורת שנתגיירה פחותה מבת ג׳ שניס דמשמע ליה לרבא שאם היתה יכולה למחות כשהגדילה לא היה לה קנס לא דמי להתם הוא דמן הדין אין לה קנס כלל ומשום שלא יהא חוטא נשכר לא אמר דיתן לה הואיל ומן הדין אין לה אבל הכא דמן הדין יש לה אלא משום דבעיא למקנסה סברא הוא דמשום שלא יהא חוטא נשכר מוקמינן לה אדינא ובפרק אלו נערות (כתובות דף לו:) אית ליה שלא יהא חוטא נשכר בבת ישראל שבויה משום דמוקמינן לה אקדושתה:

אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. תימה מאי טעם דאין מעמידין דאין לומר משום דאין ב״ד נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות כדאיתא בפ״ק (דף יד:) גבי שור כסף ואוקמינן ביתמי דלא דמי כלל דהתם מיירי בהזיקו בחיי האב ומשום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב״ח ואין לומר נמי דהיינו טעם משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא נינהו דלמ״ד פלגא נזקא ממונא מאי איכא למימר ועוד אפילו במועד למ״ד לד תמות במקומה עומדת אינו גובה ח״נ של לד תמות [ט] ואע״ג דהתם לאו קנסא אלא דינא וגס אין לומר משום דאיהו גופיה כי מזיק פטור דפגיעתו רעה ממונו לא כ״ש ובמועד עבדי רבנן תקנה מפני תיקון העולם דכשהלכו בעליו למדינת הים יהבינן ליה דין חרש ואע״ג דלא שייך האי טעמא וגס אין לומר משום דמשתלם מגופו חשו חכמים שלא יפסיד שורו שהוא דבר מסויים אבל במועד דמשתלם מכל דבר לא חשו דהא לר׳ ישמעאל ב״ח הוא ויכול לסלוקיה בזוזי וי״ל דהטעם הוא כיון דחס רחמנא על התם שלא ישלם נ״ש הלכך לגבי יתמי חשו עלייהו וכן מי שהלכו בעליו למדינת הים כיון שאין להם בעלים גמורים אלא ע״י תקנת ב״ד בהעמדת אפוטרופוס אקילו ביה רבנן וכן המועד נמי בלד תמות אין מעמידין אפוטרופוס כיון דחס רחמנא עליה למ״ד לד תמות במקומה עומדת שאם אין השור שוה חצי נזקו אין משלם אלא מגופו:

אלמא מעמידין אפוטרופוס. ואי״ת ומימא דריש״א כגון שלא היה אפוטרופוס בשעת נגיחה וי״ל דהא מילתא דפשיטא היא: **ואם** הוחזקו נגחנין. אין לפרש שנגחו שלש פעמים ומעמידין אפוטרופוס שאם יגח רביעית ישלם נ״ש דהניחא אי ליעודי תורא בעינן אלא אי ליעודי גברא בעינן לא אייעד ד) בשותא נגיחה ועוד דהאי תנא סבר רשות משנה כדקתני סיפא חזר לתמותו וכ״ל דהוחזקו נגחניס רשעים ומשתגעים ליגח כי ההיא דלקמן דשאלו בחזקת תם דמוקי כגון שהכיר בו שהוא נגחן ואפילו הוחזקו נגחניס ג׳ פעמים לא יעשה מועד עד שיחזור ויגח שלש פעמים ברשות אפוטרופוס: **ורבי** יוחנן אמר **או** לשטר שיש בו רבית. וא״ת והא טעמא דאין מזקקין משום דחייסינן לגרר כדמפרש רב הונא בריה דרב יהושע בפרק גט פשוט (ב״ב דף קעד. וש״ס) והתם פסקינן הלכתא כוותיה והכא לא שייך טעמא דגרר ורבא דהכי נמי מפ׳ טעמא בפ׳ שום היתומים (ערכין דף כב. וש״ס) משום שובר והכא לא שייך כלל וא״כ אמאי הוי דרבי יוסי בר חנינא טועה וי״ל ר׳ יוחנן קאמר בכל ענין אין מזקקין בין במלוה הבאה מחמת עצמה ומשום דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ויתומים כשלא בפני בעל דין דמי כדמוכח בהגוזל בתרא (לקמן דף קיב.) גבי ה) חמור דרבי ירמיה ובין במלוה הבאה מחמת אביהם ואפילו בשטר המקויים אין מזקקין משום שובר וגרר וא״ת אדפריך משות ליה לר׳ יוסי בר חנינא טועה תקשה מר׳ יוסי בר חנינא אדרבי יוסי בר חנינא דאמר בהגוזל בתרא (שם:) גבי הא דאמר ר׳ יוחנן וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין קבלה מיניה ר׳ יוסי בר חנינא כגון שהיה חולה או עדים חולים או שהיו עדיו מבקשים ללכת למדינת הים ושלחו לו ולא בא אבל בענין אחר לא ו״ל דשמא הוא מדמה קטנים להא:

דאי אמרת מעליית אפוטרופוס ממנעי ולא עבדי. מכאן מדקדק הר״ר חיים דאפוטרופסין לא משלמי אפילו פשעו בשל יתמי דהא הכא פשע בשור האפוטרופוס ואפ״ה מפטרי ומה שהאפוטרופוס נשבע ליתמי כדמשמע בהניזקין (גיטין דף נב. וש״ס:) היינו שלא עכב כלום משלהם אבל אין נשבעין שלא פשעו דאפילו פשעו פטורים והר״ר שלמה בחור ב״ר יוסף דקדק דמשלמי בפשיעה מהאי דהמפקיד (ב״מ דף מב: וש״ס ו) דההוא תורא דלא ה״ל כחי ושיני וקאמר נימא לאפוטרופוס זיל אליס אמר אנא לבקרא מסרתיה משמע דאם פשע משלם והשתא קשה אהדדי ואור״י דודאי מחייב אפוטרופוס לשלם בפשיעה ולא ממנעי בין מינהו אבי יתומים בין מינהו בית דין כדמפרש

טעמא

מסורת הש״ס

ג) ערכין כב., ב) [לקמן נג. ב״מ קח:], ג) [שמות כא], ד) [בחותן נגיחות כל״ל], ה) [ל״ל בר ממוה], ו) [ד״ה ניימא],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: שמות כא כח

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה אין כו׳ ואע״ג דהתם לאו קנסא. וכ״כ תוס׳ לקמן דף מה ע״ב ד״ה לא:

מוסף רש״י

שור האצטדין. מנגח והולג אנשים ושחוק הוא להם (ע״ז טז.). אין נזקקין לנכסי יתומין. למוכרן, אלא א״כ רבית אוכלת בהן. שהיו מחויבין לעובד כוכבים מעות ברבית (ערכין כב.). משום מזוני. דכל זמן שאינה גובה כתובתה מזונות משלהם והוי פסידא דידהו (שם).

רבינו חננאל

מתני׳. שור של פיקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן חייב. הא גופה קשיא אמרת שור חרש כולי, ואוקמה רבא הכי, שור חרש שוטה וקטן שנגחו שור שלפיקח פטור, ואם הוחזקו נגחנין מעמידין להן אפטרופין ומעידין להן בפני אפטרופא ומשוינן לֵיה מועד דכי הדר נגח ישלם מן העלייה. ר׳ יוחנן אמר מעליית יתומים דא״כ מימנעי ולא עבדי. וקי״ל כר׳ יוחנן, וכן פסק ר״ח ז״ל. ר׳ יוחנן אמר מעליית יתומין. ואע״ג דפליג רבי יוסי בר חנינא עליה ואמר מעליית אפיטרופא, ואמר ר׳ יוסי דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא, בהא קיימ׳ לן כר׳ יוח׳.

עין משפט נר מצוה

כ א מיי׳ פ״ו מהלכות נ״מ הלכה ג סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סי׳ תו סעיף ה:

כא ב מיי׳ שם הלכה ג:

כב ג מיי׳ שם הלכה ו:

כג ד מיי׳ שם הלכה ה ועיין בהשגות ובמ״מ ופ״י הלכה ח:

כד ה מיי׳ שם הלכה ד:

כה ו ז מיי׳ פי״ב מהל׳ מלוה ולוה הלכה ג סמג עשין לד טוש״ע ח״מ סי׳ קי סעיף ג:

כו א מיי' פ"ו מהלכות מזקי ממון הלכה ד:
כז ב ג מיי' שם שם הלכה ג:
כח ד מיי' שם הלכה ו וע"ש במ"מ:

ג) ל"ל אמרי' יעב"ץ, ב) [לקמן מ:], ג) [לעיל יח. לקמן מה:], ד) כמ"ש: דהא שמעינן,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דאי אמרת וכו' אי אם יודע הוא בעצמו שפשע:

טעמא בהניזקין (גיטין דף נב: ושם) אבל כאן דשלא בשביל היתומים ממנין אותו דטוב היה להם אפוטרופוס אלא בשביל תקנת העולם ממנין אותו כדי שישמור השור שלא יגח אי אמרת דמשלם ממנעי ולא עבדי ובירושלמי בהנזקין אמר אתיא דר' יוחנן כרבנן בתמיה אפילו יסבור כאבא שאול דאמר מיעוהו ב"ד ישבע בעי ההוא בר מינן למיתב זוזי בגין דמתקרי מהימן כלומר לא ימנע בשביל כך אם יהיה זקוק לפרוע אם יפשע דשמא הוא שנחשב בכך לגנמן כשב"ד ממנין אותו אבל גבי שור אין נחשב לגנמן בשביל מנוי זה שאין זה בשביל תקנת יתומים אלא בשביל שלא יזיק לעולם ואין נחשב אלא כשומר בעלמא ששומר השור שלא יזיק ודרבי יוסי ב"ח כאבא שאול אפילו יסבור כרבנן אדם מבריח עצמו מן השבועה ואין אדם מבריח עצמו מן התשלומין כלומר בשביל השבועה יהיה נמנע שלעולם צריך לישבע שלא עיכב כלום משלהם וגרמה דאפילו נאבד דבר משל יתומים שלא ישבע שלא פשע שאם כן יהיו נמנעים אבל בזה אין חושש אם יש עדים או אם מודה (א) הוא בעצמו שפשע לא ימנע אם מזקיקין אותו לשלם: **אי בתם פשיטא.** וכ"ת דאשמועי' דמעמידין אפוטרופוס לתם א"כ ה"ל למתני ר' יעקב מחייב ותו לא ומדנקט ח"נ משמע דאינטריך דלא נימא מזק שלם:

ולא משלם אלא פלגא דמועד. ורבא לא בעי לשנויי הכי מדלא קתני ר' יהודה אומר חייב נ"ש ור' יעקב אומר ח"נ ועוד דמשמע ליה לרבא דכיון דלא נטריה כלל ה"ל למתני אין משלם אלא חצי מזק שזהו החידוש ומדקאמר משלם ח"נ משמע דקמ"ל דמשלם אפילו ח"נ אבל השתא דנטריה שמירה פחותה חידוש הוא דקמ"ל דמשלם אפילו ח"נ ועוד דמשמע ליה ח"נ מגופו כשתם ח"נ דבכל מקום: **אדמוקי** לה במועד לוקמיה בתם. תימה דמעיקרא הוה פריך אי בתם פשיטא ולא הוה בעי למימר דאתא לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם כדפי' לעיל דאם כן ה"ל למימר רבי יעקב מחייב והשתא פריך לאוקמיה בתם וי"ל דהשתא דאסיק אדעתיה דאמר לד תמות במקומה עומדת לא מצי למתני רבי יעקב מחייב דאינטריך להזכיר ח"נ לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם ואי הוה תני מחייב הוה מוקמינן לה במועד אבל תם פטור דאין מעמידין אפוטרופוס לתם ואינטריך לאשמועינן דמועד משלם נ"ש לאפוקי ממ"ד לד תמות במקומה עומדת אבל מעיקרא דלא הוה אסיק אדעתיה לד תמות כו' פריך שפיר אי בתם פשיטא דאי לאשמועינן מעמידין אפוטרופוס לתם אתא לתני מחייב והוה מוקמינן ליה בתם דלמועד לא אינטריך:

שור אפוטרופוס לתם דאשמועינן[ד] ליה במתניתא בתרייתא דאמר אין מעמידין הלכך ע"כ קמייתא נמי במועד ולא נטריה כלל ומשלם ח"נ דמועדות: **אלא לרבא דאמר לא פליגי.** ואית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם: **אדמוקי לה.** לקמייתא במועד לוקמא בתם:

אי

ממנעי ולא עבדי רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופוס [א]וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי ומעמידים להן אפוטרופין לתם לגבות מגופו תנאי היא דתניא שור שנתחרשו בעליו ושנשתטו בעליו ושהלכו בעליו למדינת הים יהודה בן נקוסא אמר סומכוס הרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים וחכ"א [ב]מעמידין להן אפוטרופין ומעידין בהן בפני אפוטרופין נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן ובאו בעליו ממדינת הים יהודה בן נקוסא אמר סומכוס חזר לתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים רבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו [ג]אמרו מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכוס אילימא דלא מייעד כלל הא מדקתני סיפא חזר לתמותו מכלל דאייעד אלא מאי הרי הוא בתמותו הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינן ליה אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וחכמים אומרים מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס אלמא [ד]מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וסיפא במאי קמיפלגי [ה]רשות משנה איכא בינייהו סומכוס סבר [ו]רשות משנה ור' יוסי סבר רשות אינה משנה ת"ר שור חרש שוטה וקטן שנגח רבי יעקב משלם ח"נ ר' יעקב מאי עבידתיה אלא אימא רבי יעקב אומר משלם ח"נ במאי עסקינן אי בתם פשיטא דכ"ע נמי ח"נ הוא דמשלם ואי במועד אי דעבדי ליה שמירה כלל כלל לא בעי לשלומי ואי דלא עבדי ליה שמירה כוליה נזק בעי שלומי אמר רבא לעולם במועד והכא במאי עסקינן דעבדי שמירה פחותה ולא עבדי ליה שמירה מעולה ורבי יעקב [ז]סבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת וסבר לה כרבי יהודה דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה וסבר לה כרבנן דאמרי מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו א"ל אביי ולא פליגי והתניא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ר' יהודה מחייב ור' יעקב אומר ח"נ הוא דמשלם אמר רבה בר עולא מה שמחייב ר' יהודה פירש ר' יעקב ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי אמר לך הב"ע במועד ולא נטריה כלל ר' יעקב סבר לה כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא סבר כר' יהודה בחדא דאילו ר' יהודה סבר צד תמות במקומה עומדת ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ור' יעקב סבר אין מעמידין ולא משלם אלא פלגא דמועד אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר אלא לרבא דאמר לא פליגי אדמוקי לה במועד נוקמא בתם

ממנעי ולא עבדי. אפוטרופוס: **מעליית אפוטרופוס.** שלא שמרהו כראוי: **וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי.** דאי לא ממנעי ולא עבדי: **חזר לתמותו.** לקמן מפרש מאי קאמר: **מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכוס.** בריש"ג: **אילימא דלא מייעד.** בשלא נגיחות לשלם מעלייה כשהועד: **הא מדקתני סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו.** דקסבר רשות משנה מכלל דמעיקרא מייעד ליה: **הרי הוא בתמימותו.** דלא גבי נגיחות תמות מייניה דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו: **רשות משנה.** הרשות שנשתנה לה שיצא מידי אפוטרופוס ונכנס לרשות בעלים משנה את העדאתו: ה"ג **ר' יעקב משלם ח"נ: במאי עסקינן.** דאצטריך ליה למיתני ח"נ ולא תנא רבי יעקב מחייב: **אי דעבד ליה שמירה.** מעולה ונפרלה בגילה או שפרלוה לסטין משום הכי פטר ליה ממזק שלם כלל לא בעי לשלומי: **ואי דלא עבד ליה שמירה.** מעולה כוליה מזק בעי לשלומי: **שמירה פחותה.** נעל בפניה כראוי ואמרינן [לקמן] (ל' נה:) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי והיינו שמירה פחותה אבל רוח שאינה מצויה ואצטריך לאשמועינן דמשלם ח"נ ולא כולו ולאפוקי מהני תנאי דפליגי בשילהי פירקין [מה:] דאיכא למ"ד דפטור ואיכא דמחייב ליה מזק שלם ואשמועינן הכא דרבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר בשילהי פירקין [שם] במועד סגי ליה בשמירה פחותה דמייתבי ביה קראי ומפטר ממזק שלם ומיהו בחצי מזק מחייב כדאמרינן לקמן [שם] לא פטר ר' יהודה אלא על לד העדאה שבו אבל לד תמות במקומה עומדת ותם לא סגי ליה בשמירה פחותה דלא מייתבי ביה קראי ואע"ג דהך לד תמות מגופיה משלם אית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופיה כרבנן דפליגי עליה דסומכוס לעיל: **ולא פליגי.** ר' יעקב ורבי יהודה: **ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי.** אי בתם לא קאמר רבי יהודה נ"ש ואי במועד ושמירה פחותה הא שמעינן ליה לרבי יהודה אפילו בשור של פיקח ח"נ ותו לא ואי בדלא נטריה כלל מאי טעם דר' יעקב: **ולא נטריה כלל.** וקאמר רבי יהודה נ"ש חצי מן העלייה והחצי מן גופו דשמעינן לרבי יהודה לקמן דכל תם ונעשה מועד לד תמות במקומה עומדת ומגופו נגבית והאי אע"ג דלית ליה בעלים בני דעה מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו לד תמות: **ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה בחדא.** דכל תם ונעשה מועד לד תמות במקומה עומדת לגבות מגופו הלכך הכא פטור מכל תמות דבהך פליג עליה דקסבר אין מעמידין אפוטרופוס לתם כו': **בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר.** מוקי לה במועד למתניתא קמייתא דבתם ליכא לאוקמא לאשמועינן דמעמידין

לי לר״י. כלומר לי כר״י סבירא ליה דאמר לקמן [מה:] תם לא סגי ליה בשמירה פחותה כגון דעבד ליה שמירה פחותה: **לי לר״א בן יעקב.** דאמר תם סגי ליה בשמירה פחותה כגון דלא עבד ליה שמירה כלל. ואילטריך לר׳ יעקב לאשמועינן דמעמידין דאפוטרופוס לתם ולהכי תנא ח״ג ולא תנא רבי יעקב מחייב סתמא דלא תימא במועד קמיירי וכולה גזקא קאמר אבל בתם אפילו פלגא גזקא נמי לא דאין מעמידין: **א״ל הדא דאית ביה תרתי טעמא.** הואיל וס״ל לרבא דלא פליגי ר׳ יעקב ור״י בכולהו סבירא ליה הכי ולהכי אוקמה רבא במועד ובשמירה פחותה דתסמע מינה דאית ליה לר׳ יעקב כרבי יהודה דסגי ליה לבד מועדות בשמירה פחותה ולד תמות במקומה עומדת ולדידיה לא סגי ליה בשמירה פחותה ותסמע נמי דמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו: **רשות משנה איכא ביניייהו.** בין רבי יעקב לר״י: **הרי הוא בחזקתו.** שהועד בבית אפוטרופוס ומשלמים בעלים נ״ש החצי מגופו וחצי מעלייה בכל תמיס שהועדו: **משלמין מן העלייה.** נזק: **ואין משלמין כופר.** היכא דהמית את האדם: **בדניזק שיימינן.** בגופו של מת ובהכי מכפר מזיק: **נאמרה שיחה למעלה.** לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה [שמות כא]: **ונאמרה שיחה למטה.** במועד שהמית אם כופר יושת עליו [שם]: **כילד משלמין כופר.** דבשלמא נזקין האי פלגא משלם והאי פלגא משלם דאחזיקא דניזק קפיד רחמנא והאי מטי ליה נזק שלם אבל כופרא כפרה דמזיק הוא ותרוייהו כפרה בעו ובחצי כופר לא מיכפר: **ממשכנין אותו.** גזבר הקדש דכיון דלאו לכפרה אתי משהי ליה: **חייבי חטאות אין ממשכנין אותן.** דכיון (א) לכפוריה חטאיה קבעי לה לא משהי ליה: **אסתגר בקמייתא.** הוסגרתי ונתלמתי בראשונה: **ונמצא מועד.** והזיק בבית שואל: **בעלים משלמין ח״ג ושואל חצי נזק.** דנטירותא דתם מיהא (ב) מקבל עליה ובעלים הואיל ולא הודיעוהו משלמין החצי: **הועד בבית שואל.** שהזיק בתוך ימי שאילתו ג׳ פעמים: **והחזירו לבעלים.** ואח״כ הזיק בעלים משלמין חצי נזק. לקמן [ע״ב] מפרש טעמא דקסבר רשות משנה ופרכינן ריש״א לסיפא: **אריא לא שאילי.** נטירותא דאריא לא קבילת עלי דאי תם הוה לא הוה נגח: **שהכיר בו שהוא נגחן.** אבל לא ידע שנגח ג׳ נגיחות הלכך נטירותא [דתם] נגח קביל עליה והוה לי׳ לנטורי: **מגופו.** ולא (ג) משלי: הוה

שור של ב׳ שותפין. בשני שוורים של שניים לא מצי למיבעי דלר״י בן בתירא דאמר (סנהדרין דף עח.) בהכהו עשרה בני אדם זה אחר זה האחרון חייב ה״נ האחרון חייב ואי בבת אחת כולן פטורין ממיתה דכמיתת בעלים כך מיתת השור וכיון דפטורין ממיתה פטורין מכופר למ״ד לקמן אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר: **כופר אחד אמר רחמנא ולא ב׳.** ואע״ג דלגבי חטאת אמר בפ׳ המניעו (שבת דף נב: ושם[1]) גבי המוציא ככר לרה״ר והוציאו שניים חייבין ומסתמא כל חד וחד חייב חטאת התם כיון דכל חד מיחייב אזדונו כרת מיחייב נמי אשגגתו חטאת ועוד חטאת דלגבוה אין להקפיד אי מביאין שתי חטאות אבל כופר דלחבירו למה יכויח זה במה שהשור לשניים: **כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר.** דוקא לענין כופר דכפרה היא דמסתמא כפרה שלימה צריכא [ד]אבל לענין התשלומין אמר לקמן במרובה (דף עח:) ה׳ בקר ואפילו ה׳ חצאי בקר ושם אפילו מקצת שה דפ׳ אותו ואת בנו (חולין דף עט:) ודמו [אפילו] מקצת דמו דכיסוי הדם (שם דף פח.) וחצי מתנות דהזרוע (שם דף קנב.) ובכור ואפילו מקצת בכור דרים בכורות (דף ג. ושם[1]) לא שייך לאתויי הכא והיא [ה]דמוסיף ולא חצי חומש דפ׳ יש בכור (שם דף מח:) שייך טפי והא דמשלם תם חצי כופר לר׳ יוסי הגלילי היינו כופר שלם דידיה וכן המית מי שחליו עבד וחליו בן חורין דהשולח (גיטין דף מב:) דמשלם חצי כופר ליורשים היינו כופר שלם דידיה[ו]: **חייבי כופר מאי.** ביורשי הניזק עצמו מבעיא ליה אם יכולין למשכנו: **ולימא** ליה אי תם הוה משתלם מגופו. הך פרכא לית ליה לר״י דאמר לד תמות במקומה עומדת וכן היא פירכא דהוה מערקנא ליה לאגמא אבל היא פירכא דמודינא ומפטרי אתיא אף אליבא דר״י [ז]דכיון דאייעד לאו קנסא הוא: **לאו** תורא בעית לשלומי. וא״ת אי הוה תם לא הוה משתלם אלא כמו שהשור שוה והשתא משלם כל חצי נזק מהעלייה אע״פ שאין השור שוה כל כך וי״ל דהשתא נמי לא משלם אלא בשויו של שור: אי

אי לר״י דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה אי לר״א בן יעקב דלא עביד ליה שמירה כלל דתניא ר״א בן יעקב אומר אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה פטורין והא קמ״ל ר׳ יעקב דמעמידין להן אפוטרופין לתם לגבות מגופו א״ל הכי קאמר הדא דאית ביה תרתי טעמא רבינא אמר רשות משנה איכא בינייהו כגון דהוה מועד ונתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן ר״י סבר הרי הוא בחזקתו ר׳ יעקב סבר רשות משנה: ת״ר [א]אפוטרופסים משלמין מן העלייה [ב]ואין משלמין כופר מאן תנא [ג]כופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו א״ר חסדא ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה היא דתניא [ד]ונתן [ה] פדיון נפשו [ו] דמי ניזק ר׳ ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר [ז] דמי מזיק מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי כופרא ממונא הוא ור׳ ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר כופרא כפרה א״ר פפא לא דכ״ע כופרא כפרה הוא והכא בהא קמיפלגי רבנן סברי בדניזק שיימינן ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר בדמזיק שיימינן מ״ט דרבנן נאמרה שיחה למטה ונאמרה שיחה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ור׳ ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר ונתן פדיון נפשו כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן [ח] משבח ליה רבא לר״נ בדרב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא א״ל לכשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא לגביה א״ל בעי מינאי מילתא בעא מיניה שור של שני שותפין כיצד משלמין כופר [ט]משלם האי כופר והאי כופר כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרין האי חצי כופר והאי חצי כופר כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר אדיתיב וקא מעיין בה א״ל [י]תנן [יא]חייבי ערכין ממשכנין אותן [יב]חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי כופרין מאי כיון דכפרה הוא כחטאת ואשם דמי מחמר חמיר עילויה ולא בעי משכוניה או דלמא כיון דלחבריה הוא דבעי מיתבא ליה ממונא הוא ולא לגבוה הוא ולא חמיר עליה [יג]ובעי משכוניה אי נמי כיון דהוא לא חטא וממוניה הוא דאזיק לא חמיר מילתא עילויה ובעי משכוניה א״ל שבקן [יד]אסתגר בקמייתא: ת״ר [טו]שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום אמר מר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל חצי נזק ואמאי לימא ליה תורא שאילי אריא לא שאילי אמר רב הכא במאי עסקינן [טז]שהכיר בו שהוא נגחן ונימא ליה תם שאילי מועד לא שאילי משום דא״ל [יז]סוף סוף אי תם הוה פלגא נזקא בעית שלומי השתא נמי זיל שלים פלגא נזקא ונימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו משום דא״ל סוף סוף את לאו תורא בעית שלומי לדידי ונימא ליה אם

מסורת הש״ס

א) [לקמן מא:]. ב) לעיל כז. מכות ב:, ג) לקמן קב: ערכין כא., ד) [גי׳ הערוך אסתניד פי׳ חליתי מזאת השאלה כגון אסתניס אני שהוא לשון יוון חולה]. ה) ע״א מעלייה, ו) [ד״ה זה], ז) [ד״ה וכיי], ח) [לתמא ולא אי אמר תמא כל״ל], ט) [וע׳ תוס׳ ב״ב נו: ד״ה וכבנו וכסנהדרין פו. ד״ה דבר].

תורה אור השלם

1. אם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:
שמות כא ל

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה מייבי וכו׳ דכיון דלכפוריה: (ב) ד״ה בעלים כו׳ מיהא קיבל עליה:

גליון הש״ם

גמ׳ ונתן פדיון נפשו. עי׳ ערכין דף כ ע״א תוד״ה דמי: שם דמי ניזק. עי׳ ירושלמי ספ״ה דשבועות: שם דמי מזיק. עי׳ לקמן דף פד ע״א תוס׳ ד״ה אלא: שם משבח ליה רבא. כעין זה ברכות דף לא ע״א וש״נ: תום׳ ד״ה כופר שלם כו׳ אבל לענין התשלומי׳. עי׳ ב״ב דף נו ע״ב תוס׳ ד״ה ורבנן: ד״ה ולימא כו׳ דביון דאייעד. עי׳ לעיל דף לט ע״א תוס׳ ד״ה אין. ולקמן דף מה ע״ב תוס׳ ד״ה לא:

רבינו חננאל

שבקן דאסתניד בקמיתא. פירוש חליתי מזאת השאלה, כגון אסתניס אני, שהוא לשון יוון חולה. ויש שהן בין היונים לועזים והנה אביך חולה אסתנס, ויש לועזים ארוסטרוס.

עין משפט נר מצוה

כח א מיי׳ פ״ו מהלכות נזקי ממון הלכה ל:
כט ב מיי׳ שם פ״ט הל״ו: ל ג מיי׳ שם והלכה ד:
לא ד מיי׳ שם הלכה ה:
לב ה מיי׳ פ״ג מהלכות ערכין הלכה יד:
לג ו מיי׳ פי״ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י:
לד ז מיי׳ פ״י מהלכות נזקי ממון הלכה ד:
לה ח ט י מיי׳ שם פ״ד הלכה ח ט וע״ש בהשגות ובמ״מ:

מוסף רש״י

מאן תנא כופרא כפרא. לכפר על זה שהרג שורו את האדם (מכות ב:). דרבנן סברי כופרא ממונא. שהזיק גופו של זה ונתחייב ליורשיו דמי ההרוג (שם). סבר כופרא כפרה. לכפר על עצמו שחייב מיתה בידי שמים, לפיכך יתן דמי עצמו (שם). בדניזק שיימינן. בהכי הוא ליה כפרה מי יהיב דמי ניזק, ולקמיה מפרש טעמיה (שם). מ״ט דרבנן. דאלו ר׳ ישמעאל מסתבר טעמיה, כיון דכופלא כפרה, דמי עצמו ליה למיתב (שם). נאמרה שיחה למטה. בכופר אם כופר יושת עליו (שם). ונאמרה שיחה למעלה. בנוגף אשה הרה, כאשר ישית עליו בעל האשה (שם). מה להלן בדניזק. שמשלם דמי ולדות שמזקו (שם). ונתן פדיון נפשו כתיב. דנותן את הכופר (שם). ורבנן. אמרי לך, אין ולאי פדיון נפשו הוא, דכופלא כפרה, מיהו בדניזק שיימינן, והכהי הוא למזיק פדיון נפשו (שם). ממשכנין אותן. גזבר נכנס לבתיהן וטוטל בעל כרחו (ערבין כג.).

אי תם הוה מודינא ומפטרינא. הך פירכא ליתא למ״ד מודה בקנס ואמ״כ בתו עדים חייב וכי קאמר אפילו למ״ד פלגא נזקא ממונא ה״ה דהו״מ למפרך אפילו למ״ד פלגא נזקא קנסא ולמ״ד מודה בקנס ואמ״כ בתו עדים חייב לימא ליה אי תם הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא חדא מיניהו נקט וא״ת והאיך יכול לטעון אי תם הוה מודינא אי תם הוה מעריקנא ליה הא קמן שלא הודה ולא הכריח אע״פ שהיה סבור שהיה תם וי״ל דמיד אחר נגיחה הוגד לו שהוא מועד וא״ת לישני כגון שיש עדים שלא הוגד לו משעת נגיחה עד שיצא נב״ד ואפ״ה לא הודה ולא הכריח הא לא שכיח ועדיפא מיניה קמשני דקדם ב״ד ותפסוה:

הוה מעריקנא ליה לאגמא. תימה מה טענה היא זו א״כ היה עושה שלא כדין ובשלמא לרבי ישמעאל דאמר ה) ב״ח נינהו ניחא קצת דאיכא למימר דהוה אכלנא ליה התם או מזבינא ליה ולא הוה אלא כמזיק שעבודו של חבירו ופטור אבל לר״ע דאמר שותפין נינהו אי הוה מעריק היה גוזל לו שורו לניזק ועוד דב״ד ידהוהו אם לא ישלם אם יש לו וי״ל שרוצה לומר מתוך דבריה אלו שהייתי עושה היה ניזק מתפשר עמי בדבר מועט והיה מוחל לי ונמצא שהפסדתני כל היתרון:

אי הכי בעלים אמאי משלמין ח״נ לימא ליה אתפסתיה לתוראי כו׳. וא״ת והרי הוא לא התפיסו בידים דהא קדיש ב״ד ותפסוה והוא לא היה יודע שהוא מועד וי״ל דמיד כשנגח היה לו לחוש יותר שמא היה מועד דנהי דקודם נגיחה אין לו לחוש כ״כ לפי שאין הפסד מזומן דשמא לא יגח אבל לאחר שנגח מזומנין ב״ד לתופסו והיה לו לחוש להזהר שלא יפול ביד בית דין: **מן הבהמה להוציא הרובע כו׳.**

בתמורה בפ׳ כל האסורין (דף כח: ושם) מפרש דגבי רביעה כתיב בהמה ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגבי נעבד כתיב לשון נקב כדכתיב ויומירו את כבודם בתבנית שור ומוקי לה התם ע״פ עד אחד או על פי בעלים דאי איכא עדים בני קטלא נינהו והך ברייתא פליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דנפקא ליה בפרק אין מעמידין (ע״ז דף כג:) מכי משתתפ בהם מוס כו׳ כל מקום שנאמר השתתה אינו אלא דבר ערוה וע״ז וכן איתא בתמורה (דף כח:) דפליגי: **למה נאמר נוגח.** הא דלא קאמר למה נאמר נעבד דההוא פשיטא דקיל מכולהו דלאו בר קטלא הוא ובעי קרא יתירא: **ויש בנוגח בו׳.** בחד מנייהו סגי דכיון דלא מפרשי קראי בהדיא הוה אוקימנא ליה בדדמי ו) ולא שייך למימר שקולים הם ויבואו שניהם דהני חומרות אין שקולות ולא משכחת שיקול אלא בריש מכילתין: **רובע** עשה בו אונס ברצון. וא״ת רובע בתורה היכי משכחת לה הא אין קישוי אלא לדעת וי״ל כגון שנתקשה למינו ותקפתו והביאתו עליה: **לאו** לקרבן. והשתא ה״ק נוגח לא עשה בו אונס כרצון כלומר השתא נמי שנכתב אין שייך להעמיד פסול קרבן שלו אלא ברצון כעניין שיש בו חיוב מיתה הלכך כשלא היה כתוב כלל אין שייך ללמוד אפילו רצון שלו מרובע כיון דלא אפשר למילף בכל עניין בין באונס בין ברצון וא״ת אמאי ס״ד לקרבן קאמר דפי׳ דחוק הוא כדמוכח בשמעתין ומה קשה ליה אי לקטלא קאמר דשייך שפיר לעשות קולא או חומרא פירכא מקטלא אקרבן כמו שעשה ק״ו מכופר אקרבן וי״ל כיון דלא מפרש בהדיא לעניין מה עשה ולא עשה אונס כרצון משמע לעניין קרבן דאיירי ביה קרא קאמר דאי לעניין קטלא הוה ליה למימר לא חייב בו אונס כרצון:

אם תם הוה מודינא ומפטרינא ואפילו למ״ד ו) פלגא נזקא ממונא נימא ליה אי תם הוא הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא הכא במאי עסקינן כגון דאקדים בי דינא ותפסיה אי הכי בעלים אמאי משלמים חצי נזק נימא ליה אתפסתיה לתוראי בידא מאן דלא מצינא לאשתעויי דינא בהדיה משום דא״ל אי אהדרתיה ניהלך לאו מינך הוו שקלי ליה ונימא ליה אי אהדרתיה ניהליה הוה מעריקנא ליה לאגמא משום דא״ל סוף סוף לאו מעלייה הוו משתלמי הניחא היכא דאית ליה נכסי היכא דלית ליה נכסי מאי איכא למימר משום דא״ל כי היכא דמשתעבדנא לדידך הכי נמי משתעבדנא להאיך מדר׳ נתן דתניא ז) רבי נתן אומר א) מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנים לזה ת״ל [1] ונתן לאשר אשם לו הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום סיפא ז) רשות משנה רישא רשות אינה משנה א״ר יוחנן תברא מי ששנה זו לא שנה זו ° רבה אמר מדרישא רשות אינה משנה סיפא נמי רשות אינה משנה וסיפא היינו טעמא משום דא״ל לאו כל כמינך דמייעדת ליה לתוראי רב פפא אמר מדסיפא [2] רשות משנה רישא נמי רשות משנה ורישא היינו טעמא משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו: [3] שור האצטדין אינו חייב מיתה [וכו׳]: איבעיא להו מהו לגבי מזבח רב אמר ד) כשר ושמואל אמר פסול רב אמר כשר אנוס הוא ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה מיתבי [2] מן הבהמה ז) ה) להוציא את הרובע ואת הנרבע מן הבקר [1] להוציא את הנעבד מן הצאן [1] להוציא את המוקצה ומן הצאן ח) להוציא את הנוגח אמר רבי שמעון אם נאמר רובע למה נאמר נוגח ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע מפני שיש ברובע שאין בנוגח ויש בנוגח שאין ברובע רובע ט) עשה בו אונס ברצון נוגח לא עשה בו אונס ברצון נוגח משלם כופר רובע אינו משלם את הכופר לפיכך הוצרך לומר רובע והוצרך לומר נוגח קתני מיהת רובע עשה בו אונס ברצון נוגח לא עשה בו אונס ברצון למאי הלכתא לאו לקרבן לא לקטלא הכי נמי מסתברא דאי אמרת לקרבן נוגח לא עשה בו אונס ברצון לאו אונס דידיה כתיב ולאו רצון דידיה כתיב אלא לאו לקטלא: אמר מר נוגח משלם את הכופר רובע אינו משלם את הכופר ה״ד אילימא דרבעה וקטלה מה לי קטלה בקרנא מה לי קטלה ברביעה ואלא דרבעה ולא קטלה האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה הוא אמר אביי לעולם דרבעה ולא קטלה דאתיוה לבי דינא וקטלוה מהו דתימא כמאן

אי תם הוה מודינא ומפטרינא. בקנס ואמ״כ בתו עדים חייב וכי קאמר אפילו למ״ד פלגא נזקא ממונא ה״ה דהו״מ למפרך אפילו למ״ד פלגא נזקא קנסא ולמ״ד מודה בקנס ואמ״כ בתו עדים חייב לימא ליה אי תם הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא הכא במאי עסקינן כגון דאקדים בי דינא ותפסיה אי הכי בעלים אמאי משלמים חצי נזק נימא ליה אתפסתיה לתוראי בידא מאן דלא מצינא לאשתעויי דינא בהדיה משום דא״ל אי אהדרתיה ניהלך לאו מינך הוו שקלי ליה ונימא ליה אי אהדרתיה ניהליה הוה מעריקנא ליה לאגמא משום דא״ל סוף סוף לאו מעלייה הוו משתלמי הניחא היכא דאית ליה נכסי היכא דלית ליה נכסי מאי איכא למימר משום דא״ל כי היכא דמשתעבדנא לדידך הכי נמי משתעבדנא להאיך מדר׳ נתן דתניא [3] רבי נתן אומר [א] מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנים לזה ת״ל [1] ונתן לאשר אשם לו הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום סיפא [3] רשות משנה רישא רשות אינה משנה א״ר יוחנן תברא מי ששנה זו לא שנה זו ° רבה אמר מדרישא רשות אינה משנה סיפא נמי רשות אינה משנה וסיפא היינו טעמא משום דא״ל לאו כל כמינך דמייעדת ליה לתוראי רב פפא אמר מדסיפא [2] רשות משנה רישא נמי רשות משנה ורישא היינו טעמא משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו: [3] שור האצטדין אינו חייב מיתה [וכו׳]: איבעיא להו מהו לגבי מזבח רב אמר [ד] כשר ושמואל אמר פסול רב אמר כשר אנוס הוא ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה מיתבי [2] מן הבהמה [ז] [ה] להוציא את הרובע ואת הנרבע מן הבקר [1] להוציא את הנעבד מן הצאן [1] להוציא את המוקצה ומן הצאן [ח] להוציא את הנוגח אמר רבי שמעון אם נאמר רובע למה נאמר נוגח ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע מפני שיש ברובע שאין בנוגח ויש בנוגח שאין ברובע רובע [ט] עשה בו אונס ברצון נוגח לא עשה בו אונס ברצון נוגח משלם כופר רובע אינו משלם את הכופר לפיכך הוצרך לומר רובע והוצרך לומר נוגח קתני מיהת רובע עשה בו אונס ברצון נוגח לא עשה בו אונס ברצון למאי הלכתא לאו לקרבן לא לקטלא הכי נמי מסתברא דאי אמרת לקרבן נוגח לא עשה בו אונס ברצון לאו אונס דידיה כתיב ולאו רצון דידיה כתיב אלא לאו לקטלא: אמר מר נוגח משלם את הכופר רובע אינו משלם את הכופר ה״ד אילימא דרבעה וקטלה מה לי קטלה בקרנא מה לי קטלה ברביעה ואלא דרבעה ולא קטלה האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה הוא אמר אביי לעולם דרבעה ולא קטלה דאתיוה לבי דינא וקטלוה מהו דתימא

כמאן

עין משפט נר מצוה

לו א מיי׳ פ״ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ו ועיין במ״מ סמג עשין לד טושע״ח מ״מ סי׳ פו סעיף ה:

לז ב מיי׳ פ״ד מהל׳ מזקי ממון הלכה ט:

לח ג מיי׳ שם פ״י הלכה ח ועיין במ״מ ופ״ו הלכה ה:

לט ד מיי׳ פ״ד מהלכות איסורי מזבח הלכה ג סמג לאוין שיו:

מ ה ו ז ח מיי׳ שם הלכה א ופ״ג הלכה ו סמג שם:

מא ט מיי׳ פ״ד שם הלכה ה:

רבינו חננאל

משום דא״ל כי היכא דמשתעבדנא לדידך הכי נמי משתעבדנא להאיך מדרבי נתן דתניא רבי נתן אומר מנין לנושה בחברו וכו׳. פסק רבינו חננאל זצ״ל בשמעתין דהלכה כר״נ שמוציאים מזה ונותנים לזה ובלבד שידוע האמת שחייב לו עדיין למחול ללוה שלו ולהפסיד למלוה שלו כדי שלא יגבה ממנו. **תניא ר׳ נתן אומ׳ מנין לנושה בחבירו וכו׳, וקימ׳ לן כר׳ נתן.** והני מילי בדליכא חששא כלל דילמ׳ פרע ליה בעל חוב דיליה, אבל היכא דאיכא למיחש חיישי׳ ולא ספקי. **אצטדין.** פי׳ אחר שלא פירשוו למעלה מושב שחוקקין לפני המלכים שמביאין בהמות מלומדין למלחמה כגון אריות ונמרים ונחשים ושוורים ומשסים זה על זה להלחם אלו עם אלו וכולם עם אדם ואדם עם כולם. **שור האיצטדין רב אמ׳ כש׳ לגבי המזב׳,** והילכת׳ כוותי׳ דהתני׳ כוותי׳ הא דתני׳ ר׳ (ישמע׳) [שמעון] אומ׳ רובע אינו משלם, אוקמ׳ אביי בדרבעא ולא קטלה כגון שהיה רובעה בעל כורחה ובתר דאלבשה יצר ותקפה יצרה, אתרו בה סהדי וקיבלה התראה, ואישתכח דמעיקרא בעל כורחה היא וכאילו הוא קטלה, וכי האי גוונא אמר אביי אינו משלם כופר. אבל רבעה וקטלה אע״ג דלא מתכוין להזיק משלם הכופר כמה דמשלם רגל שדרסה על תנוק בחצר הניזק והרגו כדאמר בסוף פרק כיצד הרגל, והתם עיקר (והכי אימרא) [והכא מימרא], וקיימא לן כדסלקא במקר׳ עיקורה, ותו דאמ׳ לקמן מועד שלא בכוונה משלם כופר, ולא חיישי׳ להא דרבא, דאיכא למימר רבא טעמא דר׳ שמעון קא מפרש וליה לא סבירי׳ ליה. **מהו דתימא כמאן דקטלה דמי** קמ״ל. פר״ח ז״ל שהשור קפץ עליה ואלבשה יצר.

מסורת הש״ס

א) [נעיל טו. וש״נ], ב) פסחים נא. מ״ק כ. [קדושין טו.], ג) [נעיל נט:], ד) בכורות מא. תמורה כח. [נדה מא. זבחים פה:], ה) [ויקרא כ:], ו) [שמות כא], ז) ל״ל והכי, ח) [נעיל נג.],

תורה אור השלם

1. וְהִתְוַדּוּ אֵת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסִף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: במדבר ה ז
2. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיְיָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: ויקרא א ב

גליון הש״ס

גמ׳ רבה אמר מדרישא רשות. כעין זה בעירובין דף טו ע״ב [ובמות דף קג ע״ב] זבחים דף קג ע״ב]: **תוס׳** ד״ה ויש כו׳ ולא שייך למימר. עיין זבחים ד ע״ב תוס׳ ד״ה שקולים:

מוסף רש״י

פלגא נזקא ממונא. דין הוא שישלמנו ויחיו קנס, ונפקא מינה דאי מודה מקמי דאתו סהדי לא מיפטרי (לעיל טו.) ומשלם על פי עצמו (כתובות מא.) בפרק אלבעה אבות (לעיל טו.) פליגי בה, דקסבר סתם שוורים נגחנים הם ומדינא סולהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטריה, ולחמנא הוא דחס עליה (סנהדרין ג.). **ת״ל ונתן לאשר אשם לו.** ולא כתב לאשר אלוהו, אלא לאשר האשם שלו, ואפשר הוא קרן כדאמרינן בהגחל (קי.) למי שהקרן שלו (כתובות יט. וכעי״ז פסחים לא.) לאשר הקרן שלו, ולא כתיב לאשר נזקה בו (כתובות פב.). **מן הבהמה.** אדם כי יקריב מכם מן הבהמה, ולא כל בהמה (נדה מא. תמורה כח.). **מן הצאן.** קרא כתיב בזיקה ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים וגו׳, ודרשינן מן הצאן ולא כל הצאן, וכן כולהו (בכורות מא.). **להוציא את הנעבד.** שעשאוהו עבודת כוכבים (שם). **המוקצה.** שהוקצה והופרש לעבודת כוכבים (שם). **הנוגח.** את האדם ומת (שם) שהמית את האדם, ואפי׳ רובע ונוגח דקתני, כגון על פי עד אחד או על פי הבעלים, דמודה בקנס פטור, הלכך להדיוט אבי ולגבוה אסור, אבל על פי שני עדים בפקילה הוא ולהדיוט נמי אסור (נדה מא.).

א) [לעיל כו.], ב) [לעיל כד.], ג) לעיל כד.: ד) פסחים כב: קדושין ו:, ה) פסחים כא: ע"ש קדושין ו: חולין קיד:, ו) [עי' רש"י קדושין ו: ד"ה לגר], ז) ל"ל בנכת, ח) [ע"ב ודף מב.], ט) [דבריס יד], י) [ד"ה אלמא], כ) [ד"ה ולא],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: שמות כא כח

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה לי קטלה בקרנא מה:

גליון הש"ם

גמ' כגון שהרג ג' בהמות. עי' לעיל דף לז ע"א תוס' ד"ה כ' זכיר: תוס' ד"ה מאחר וכו' דכה"ג לא הוי מועד לאדם. עיין לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה והא תס הוא המקשן וכו':

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה איני יודע וכו'. וא"ת אלטריך לגן פקועה. עי' שיטה מקובצת ודו"ק:

רבינו חננאל

כמאן דקטלה דמי. הקשה רבינו חננאל ז"ל כיון דקטלה לה בי דינא לאחתא אלמא מדעתה רבעה, וכיון דהכי הוא אמאי קאמר דכמאן דקטלה איהו דמי, והא איהי דגרמה אנפשה דאחתתיה עלה. ואיכא למימר תחילתה באונס וסופה ברצון, ומשום הכי קטלינן לאחתא וקטלינן נמי לבהמה. ואי קשיא לך הא דרבא דאמר בכתובות תחילתה באונס וסופה ברצון אונס הוא, מאי טעמא יצר אלבשה, איכא למימר דלא סבירא ליה האי מימרא. אי נמי כי אמר רבא דוקא אדם דמינה הוי ואמשיכא אבתריה, אבל גבי בהמה לא וכיון דאיכא רצון קטלינן להו לתרווייהו. במאי פליגי ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק לאביי משלם כופר לרבא לא משלם כופר תניא כוותיה דרב שור האיצטדין אינו חייב מיתה וכשר לגבי מזבח מפני שהוא כמעושה: **מתני'** שור שנגח את האדם ומת מועד משלם כופר ותם פטור מן הכופר וזה וזה חייבין מיתה וכן בבן וכן בבת נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים בין שהוא יפה מאה מנה ובין שאינו יפה אלא דינר אחד: **גמ'** וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה אמר רבה הכא במאי עסקינן כגון שאמדוהו לשלשה אדם רב אשי אמר אומדנא לאו כלום הוא אלא הכא במאי עסקינן כגון שסיכן לשלשה בני אדם רב זביד אמר כגון שהרג שלשה בהמות ומועד לבהמה הוי מועד לאדם אלא אמר רב שימי כגון שהרג שלשה עובדי כוכבים ומועד לעובדי כוכבים הוי מועד לישראל אלא אמר רשב"ל כגון שהרג שלשה בני אדם טרפה ומועד לטרפה הוי מועד לשלם אלא אמר רב פפא דקטל וערק לאגמא דקטל וערק לאגמא רב אחא בריה דרב איקא אמר כגון שהוזמו זוממין הניחא אי לייעודי תורא בעינן שפיר אלא אי לייעודי גברא בעינן מימר אמר ליה לא הוה ידענא כגון דאמרי כל אימת דקטיל תוריה גביה הוה קאי רבינא אמר במכירין את בעל השור ואין מכירין את השור מאי ה"ל למעבד משום דאמרי ליה תורא נגחנא אית לך בבקרך איבעי לך נטורי כולי בקרך: וזה וזה חייבין מיתה כו': ת"ר ממשמע שנאמר סקל יסקל השור איני יודע שנבילה היא ונבילה אסורה באכילה מה ת"ל לא יאכל את בשרו למגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה אין לי אלא באכילה בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי מאי משמע שמעון בן זומא אומר כאדם שאומר לחבירו יצא איש פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום וממאי דלא יאכל את בשרו להיכא דשחטו אחר שנגמר דינו שאסור באכילה אימא דהיכא דשחטו לאחר שנגמר דינו שרי באכילה הוא והאי לא יאכל את בשרו להיכא דסקליה מסקל דאסור בהנאה הוא כדר' אבהו דאמר רבי אבהו אמר ר' אלעזר כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכלו לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה אמרי הני מילי היכא דנפיק ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מקרא מלא יאכל אבל הכא דאיסור אכילה מסקל יסקל נפקא אי סלקא דעתך האי לא יאכל את בשרו איסור הנאה הוא נכתוב רחמנא לא יהנה אי נמי לא יאכל את בשרו למה לי דאף על גב דעבדיה כעין בשר דשחטיה אסור מתקיף לה מר זוטרא אימא הני מילי היכא

כמאן דקטלה דמי. וא"ת ומה פשע השור היא הרגה עצמה שהרי הניאתו עליה וי"ל כמו שפירש ר"ח שקפץ עליה השור לרבעה ונלכדה בה ילדה ונתרצה ואפילו למ"ד בכתובות פ' נערה (דף נא:) תחילתה באונס וסופה ברצון דמותר הייגו תחילת ביאה באונס אבל הכא תחילת ביאה זו ברצון ואסורה לכ"ע וה"ה שהרגה: **הא** אין בוונתו להזיק. ואע"ג דכשכשה באמתה מבעיא בפ' כילד הרגל (לעיל דף יט:) לפי שיש שם שינוי קצת ודמי טפי לקרן אבל רביעה לאו שינוי הוא ולא דמי לקרן וכשן גמורה היא שמזקת ע"י אכילה: **ברגל** שדרסה. שן הוה שייך למנקט הכא אלא אגב דנקט רגל בפ"ב (דף כו.) נקטיה הכא: **לרבא** לא משלם כופר. אליבא דהך בריתא קאמר כדפי' בפ"ב (דף כו.): **מאחר** דמתם קטלינן בו'. לא מצי לאוקמי כגון שנשלם גגיחות לאשונות נתכוון להרוג הבהמה והרג את האדם כ דהכ"ג לא הוי מועד לאדם הואיל ולא נתכוון לאדם וגם בהרג ג' פעמים על פני בעליו לא הוי מועד כדאמרינן בפרק שני (דף כד.) אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעליס ובפני ב"ד: **כגון** שאמדוהו לג' בני אדם. כולה סוגיא מוכחא דלא מיתייב בשלשי נ"ש כדפרישית בפ"ב (דף כד.): **איני** יודע שהיא נבילה. א) וא"ת אלטריך לגן פקועה לרבנן דרבי מאיר דלא בעי שחיטה (חולין דף עד.) וכ"ת דלא אקרי שור הא לענין פטר חמור מקרי שה בפ"ק דבכורות (דף יב.) ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עד:) ואפילו שחוט מוכח ביומא (דף מט: נ.) דמקרי פר וכ"ש גן פקועה וי"ל בלאו הכי פריך שפיר ולפי המסקנא ניחא דנפקא לן מבשרו אע"ג דשחטיה ועבדיה כעין בשר: **והאי** לא יאכל להיכא דסקליה מסקל דאסור בהנאה. ונעבל השור נקי להנאת עורו וכי תימא לשמוק מלא יאכל אם כן לא הוה מוקמינן נקי אלא להנאת בשר דוקא:

בדרבי אבהו. לרווחא דמלתא נקט דבלאו רבי אבהו לא הוה מצי למימר אלא להנאה דלאכילה לא צריך:

כל מקום שנאמר לא יאכל. ואם תאמר חמץ בפסח הנאתו היא בכרת דכתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכ"ת הכי נמי א"כ בפרק כל שעה (פסחים דף כג:) דבעי מאי איכא בין חזקיה לרבי אבהו הוה ליה למימר דהא איכא ביעייהו וי"ל דלא יאכל או לא תאכל ילפינן מלא תאכלו אבל כי כל אוכל מלא תאכלו לא ילפינן: היכא

מב א מיי' פ"י מהלכות מזקי ממון הלכה ט י סמג עשין סס:
מג ב מיי' שם הלכה יג סמג שם:
מד ג מיי' שם הלכה ח והלכה ב סמג שם:
מה ד מיי' שם פי"ח הלכה ח סמג עשין סו:
מו ה ו ז ח ט י כ מיי' שם פ"י הלכה ג סמג עשין סח ועי' במ"מ:
מז ל מיי' שם פי"ח הלכה ט ופ"ד מהל' מחלוקות אסורות הלכה כב סמג לאוין קלה ועשין סח:
מח מ מיי' פ"ח מהל' מחלוקות אסורות הלכה טו סמג לאוין קלו:
מט נ מיי' פ"י מהלכות ע"ז הלכה ד:

מוסף רש"י

איני יודע שנבילה היא. הואיל ומקלו, ונבלה כבר למדנו מלא תאכלו כל נבלה שאסורה באכילה (קדושין נו:). שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה. ותרמי דאמעינן קרא, מקול יסקל השור ואם נשחט לא יאכל (שם) והכי אמר קרא מקול יסקל השור ואם לא מקלו אעפ"כ לא יאכל את בשרו (פסחים כב:). נקי מנכסיו. מסר (נדה לא:). להיכא דסקליה מסקל דאסור בהנאה הוא. ולאסקיה בהנאה אמת, דלא יאכל משמע איסור הנאה כדרבי אבהו, דמנבילה לא נפקא לן בה איסור הנאה, שהנבילה פרט בה הכתוב היתר הנאה, ולהכי כתיב בדיעיה בהדיא לא יאכל ולא פרט אחריו היתר, ובעל השור נקי לדרשא אחרינא אתא דלאי כופר ודמי ולדות כדלקמן (קדושין נו:). עד שיפרט לך הכתוב בדרך שפרט לך בנבילה. דמדאלטריך לפרש בנבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה בו אלא לא תאכלו, שמע מינה לא תאכלו איסור הנאה הוא (שם וכנע"ז פסחים כא:) שאע"פ שלא כתב לך אלא לא תאכל, הואיל לפרש בה היתר הנאה הא כל מקום שאם פירש לך בה היתר הנאה הוי ממשמע איסור הנאה אלא תאכל (חולין קיד:). לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה, ל"ג במילתיה דרבי אבהו, דאי הוה קמיבעיא ליה דבריס בכתב דוקא מו לא מצי ליף מיניה דהיכא דלא פרט היתר ליתסר, דהאי דנבלה לאו אחי לאיתר הנאה אלא לאשמועינן דחילופא אסור (קדושין נו:). הני מילי. דשמעינן איסור הנאה מלשון אכילה, היכא דנפקא לן איסור אכילה מינה, לרבין דמנבי ליה נמי לאזהורי אאכילה, כלל כל הנאות בלשון אכילה, דילפינן מנבילה התם דלא יאכל איסור הנאה נמי משמע, אבל הכא דאיסור אכילה מקרא אחרינא נפיק ולא הוצרך זה אלא להנאה, למה לי לאפוקי הנאה בלשון אכילה, ליכתוב לא יהנה, אלא ודאי לאכילה

גופיה אלטרך ולהיכא דשחטה (שם). אי נמי. לכתוב לא יאכל. ולשמוק, את בשרו למה לי (שם). אימא הני מילי. דאשמעינן קרא דאפילו שחטו אסור (שם).

היכא דבדק צור בו׳. לע״ג דשחיטה בצור כשירה מכל מקום כיון דהך שחיטה כעין סקילה אסרה תורה ומשני אטו סכין כתיב בהדיא ולא אתיא צור אלא מריבויא כך הוא עיקר שחיטה בצור אפילו לשחוט לכתחילה כמו בסכין ולפיכך אין לחלק כלל בין צור לסכין ובדין הוא דליבעי לאתויי ברייתא דבכל שוחטין בין בצור בין בקרומית כו׳ (חולין דף טו:) דמשמע לכתחילה אלא דניחא ליה להביא המשנה ומ״מ סמיך אברייתא דשריא אפילו לכתחילה ובהאיש מקדש (קדושין דף טו:) מייתי הברייתא אהך מילתא גופה: **נפקא** להו מאת בשרו. משמע דרבי יוסי הגלילי דריש אתין דאיהו דריש לקמן נקי מדמי ולדות ותימה דנפרק המקשה (חולין דף ע: וש״ס) גבי הא דתנן רבי יוסי הגלילי אומר בטומאה טמא בטהורה טהור דדריש מהלכי כפים בחיה טמאתי לך ופריך קלוטה במעי קלוטה ליטמא דמהלכי ד׳ [במהלכי] ד׳ היא ומאי קשה הא קתני בטומאה טמא והאי בטומאה הוא דרבי יוסי הגלילי וכיון דדריש אתין ע״כ כר״ש ס״ל דאוסר גמל במעי פרה כדמוכח בפ״ק דבכורות (ד׳ ו:) דמאן דשרי לא דריש אתין וי״ל דבחולין פריך מקלוט שראשו ורובו דומה לאמו דמודה ר״ש דשרי כדמוכח פרק קמא דבכורות (שם) ש״מ רואה לישב דברי רבי יוסי הגלילי דבחולין אפילו לרבנן דבכורות: **כיון** שהגיע לאת ה׳ אלהיך תירא פירש. לע״ג דבפ״ק דקדושין (ד׳ ג:) דריש נאמר אים אמו ואביו תיראו ונאמר את ה׳ אלהיך תירא השוה הכתוב מורא אב ואם למורא שמים לא הוה ניחא ליה למדרשיה לאוקמי לעשה יתירא: **לרבות** ת״ח. וא״ת מפני שיבה תקום למה לי תיפוק ליה מהכא וי״ל דהכא ברבו מובהק כדתנן (אבות פ״ד משנה י״ב) מורא רבך כמורא שמים או ברב מופלג דהוי כעין רבו: **נקי** מחצי כופר. לא בעי למימר נקי מדמי ולדות כרבי יוסי הגלילי משום קושיא דאנשים ומדמי עבד דהיינו שלשים של עבד לא קאמר דכריש נקיים ס״ל דאמר לקמן (ד׳ מג.) כשאין השור בסקילה דלא משלם קנס ואע״ג דכופר מחייב רבי אליעזר היינו משום דדריש אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה כרבי יוחנן דלקמן אבל אם עבד לא דריש הכ״ק ר״ל לקמן וסברא דרבי עקיבא דס״ד דתם משלם דמי עבד מן העלייה כדלקמן ליה ליה לרבי אליעזר וא״ת ולימא נקי מדמי עבד ממש משויו [1]דבמקום דלא משלם קנס משלם דמיס כדמשמע לקמן הלכך אצטריך למפטר תם וי״ל כיון דבתם ליכא קנס בכוונה שלא בכוונה נמי פשיטא דלא משלם דמיס ג״כ אין סברא להעמיד פטור דנקי אלא אחיובא דכתיב בפרשה בהדיא כגון כופר וקנס ודמי ולדות ולפי הטעמים הללו ג״ש נמי לרבי עקיבא דדריש לקמן נקי מדמי עבד כלומר משלשים של עבד ולא בעי למנקט נקי מחצי כופר משום דאפילו מועד נמי פטור שלא בכוונה ולא בעי לאוקמי נקי מדמי בן חורין דמועד איכא דמיס שלא בכוונה כדמוכח לקמן אלא היינו טעמא כדפרישית או משום דדמיס לא כתיבי או משום דכיון דלא משכחן כופר בתם לא אצטריך למעט הדמיס וא״ת והא לקמן יליפינן אשו שלא בכוונה משור שלא בכוונה אע״ג דליכא כופר באש וי״ל דלא דמי דבאש לא שייך כופר כלל הלכך משום כופר לא שבקינן דמיס אבל שור דשייך ביה כופר ואפ״ה ליכא כופר בתם אין סברא לחייבו דמיס שלא בכוונה ועי״ל טעם אחר לר״א דמסתבר ליה לאוקמי בכופר מבכל דבר דהכי משמע ליה פשטיה דקרא מדכתיב בתריה ואם שור נגח הוא שישלם כופר וא״ת לרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר וקאמר נקי מדמי ולדות טפי הוה ליה למימר נקי מחצי כופר מטעמא דפרישית וי״ל דאין דומה לו סברא לפוטרו מחצי כופר מאחר שחייבו הכתוב ח״נ: **הביאהו** לבית דין וישלם לך. וא״ת והא לרבי יהודה מועד משלם כופר שלם אע״פ שהשור נסקל דכתיב והשור יסקל וכתיב אם כופר יושת עליו ג״כ משלם מן העלייה אע״ג דלענין ניזקין משתלם מגופו דלד תמות במקומו עומדת וי״ל דשחני מועד דגלי ביה קרא ושמא מלד מועדת מחייבו הכתוב כופר שלם אבל תם דלא כתיב בהדיא לא מצי למילף אלא מניזקין וניזקין גופייהו מגופו:

על פי עד אחד או על פי בעלים. ברייש פרק התערובת (זבחים ד׳ עא. וש״ס[6]) ובריש פרק כל האסורים (תמורה ד׳ כח. וש״ס) פי׳ הקונטרס דשור אין נהרג על פי בעלים לא נוגח ולא רובע משום דמודה בקנס הוא ותימה לר״י היכן מצינו דהריגת שור הוא קנס ובפ״ק דסנהדרין (ד׳ י.) נמי דקאמר פלוני רבע שורי הוא ואחר מצטרפין להורגו משום דאין אדם קרוב אצל ממונו ומה בכך מ״מ יפטר מטעם דמודה בקנס ונראה דהיינו טעמא דלא מחייב על פי הבעלים אפילו יהיו ב׳ כגון של שני שותפין ומעידין עליו משום דאדם קרוב אצל ממונו דהא דאמרינן בסנהדרין דאין אדם קרוב אצל ממונו ה״מ כשבאין להעיד ג״כ על חבירו דמתוך שנאמן על חבירו נאמן גם על שורו כדמוכח סוגיא התם אבל אמר שורי נרבע לא מבעיא לן דפשיטא דקרוב אצל ממונו הוא כיון שלא בא להעיד על חבירו:

מודה בקנס הוא. דקיימא לן פלגא נזקא קנסא ונראה דהוה מצי למפרך אעד אחד דאין סברא לומר שלא יחשוב מרשיע עצמו כשמודה ואין רואה לישבע ואף על גב דעל ידי העד בא עליו חיוב זה אלא הפשוט יותר נקט:

היכא דבדק צור ושחט בו דעבדיה כעין סקילה אבל היכא דשחטיה בסכין לא אמרי אטו סכין כתיבא באורייתא והתנן [6]אהשוחט במגל יד בצור ובקנה שחיטתו כשירה והשתא דנפקא ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מלא יאכל את בשרו בעל השור נקי למה לי [2]להנאת עורו דסלקא דעתך אמינא בשרו הוא דאסור בהנאה אבל עורו נשתרי בהנאה קמשמע לן בעל השור נקי ולהנך תנאי דמפקי ליה להאי בעל השור נקי לדרשה אחרינא [3][כדבעינן למימר קמן] הנאת עורו מנא להו נפקא להו מאת בשרו את הטפל לבשרו מאי ניהו עורו והאי תנא [3]את לא דריש כדתניא[7] שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע [1]לאת ה׳ אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה עד שבא ר׳ עקיבא ולימד את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים: ת״ר ובעל השור נקי רבי אליעזר אומר [2]נקי מחצי כופר אמר לו ר׳ עקיבא והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לבית דין וישלם לך אמר לו רבי אליעזר כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה אין דיני אלא בשהמית את האדם על פי עד אחד או על פי בעלים על פי בעלים מודה בקנס הוא קסבר [3]כופרא כפרה תניא אידך אמר לו רבי אליעזר עקיבא כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה אין דיני אלא במתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם למצרי[1] והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא [5] הי אמר ליה ברישא רב כהנא משמיה דרבא אמר מתכוון אמר ליה ברישא רב טביומי משמיה דרבא אמר המית אמר ליה ברישא רב כהנא משמיה דרבא אמר מתכוון אמר ליה ברישא משל לצייד ששולה דגים מן הים

משכח

היכא דבדק צור. דהיינו כעין סקילה (בא) באנגיס: **אטו סכין כתיבא באורייתא.** שתהא שחיטתו חשיבא להתיר יותר משחיטת צור: **והשתא דנפקא ליה אלילה והנאה מלא יאכל.** כרבי אבהו להיכא דשחטיה וכ״ש להיכא דסקליה בעל השור נקי[1] למה לי: **לא דריש.** כדתניא דפירש מהן נחמיה: אתין וגמין ריבויין: **שהגיע לאת ה׳ אלהיך תירא.** לא ידע מה לרבות: **נקי מחצי כופר.** דלא תימא כשהמית משלם חצי כופר כי היכי דבנזקין ח״נ: **אמר לו רבי עקיבא.** פשיטא דפטור והלא אם חייב היה אין תשלומיו אלא מגופו וזה שנסקל ממה משלם יאמרו לו בעליו הביאהו לב״ד ויגמלו לך היימנו: **אין דיני.** אין מדרשי זה שאני דורש אלא כשהמית על פי עד אחד שאינו נסקל אבל ממונא אימא לשלם להכי אצטריך קרא: **מודה בקנס.** פטור וכי היכי דמפטר מקטלא מפטר נמי מכופר ולמה לי קרא. והוא הדין דהוה מצי למפרך אעד אחד פשיטא דפטור: **קסבר כופרא כפרה.** לפיכך אי לא מעטיה הוה אמינא ליחייב בין בעד אחד בין ע״פ עצמו כי היכי דתיהוי ליה כפרה: **אלא במתכוון להרוג בו׳.** דפטור מסקילה כדתנן במתני׳ (לקמן דף מד.): **מתכוון אמר ליה בריש״א.** דראיה גדולה היא דלהאי ודאי אצטריך קרא אבל המית על פי עד אחד כו׳ דאיה קטנה היא דאיכא לאתויה מודה בקנס פטור ובעד אחד נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי ממונא ואפילו גבי מועד נמי פטור:

משכח

מסורת הש״ס

1) חולין טו: קדושין נו: ע״ש, 2) רש״ל, 3) [פסחים כב: וש״נ], 4) קדושין נז. בכורות ו: ע״ש פסחים כב: [ועי׳ מגיגה יב.], 5) [נעיל מ.], 6) [בס״: בנכרי], 7) [שמות כא], 8) [ד״ה קלוטן], 9) ר״מ, 10) [עי׳ תוס׳ מנחות יא: ד״ה וכ״ש], 11) גי׳ ר״מ דשמועה, 12) [ד״ה על],

תורה אור השלם

1. אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ: דברים ו יג

גליון הש״ם

גמ׳ הי אמר ליה ברישא. כעין זה נדה דף יג ע״א: תוס׳ ד״ה נפקא בו׳ אי נמי רוצה לישב. כעין זה עי׳ לקמן מז ע״א בתוס׳ ד״ה מאי טעמא גופה וכו׳:

מוסף רש״י

היכא דבדק צור ושחט בו. דסקילה היא, דמנגלה לא מצי נפיק, דלאו נגלה הוא, אבל שחיטת סכין לא (קדושין נו:). **אטו סכין כתיבא באורייתא.** אבל שחיטה, וכיון דהכי הוא כי שחטה נמי בצור לאו סקילה היא אלא שחיטה, ואסר לך הכתוב בשרו והוא הדין סכין (שם). **במגל יד.** דפס״ל בלע״ז ויש לה שתי פיות האחת חלקה כסכין והאחת יש לה פגימות (חולין טו:). **את לא דריש.** לריבויא דסבר לה כשמעון העמסוני (פסחים כב:) שפירש מלזוכסן (קדושין נז.). **היה דורש כל אתין שבתורה.** לריבויא (שם). **כיון שהגיע לאת ה׳ אלהיך תירא.** אמר מה תרבה לילא עמוו, פירש. מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש, דמהאי לאו לרבויי אתא כולהו נמי לאו לרבויי אתו (פסחים כב:) פירש מכל דרשות שדרש, דכל אתין באין לרבות וזה אין מה לרבות בו (בכורות ו:) שילא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום (קדושין נז.). **לרבות תלמידי חכמים.** שיהא מורא רבך כמורא שמים (פסחים כב:). **נקי מחצי כופר.** שאם הרג את האדם נקי מחצי כופר, ואע״ג דמועד משלם כופר אלא לא אמרינן תם משלם חצי כופר כי היכי דגבי מזקין משלם חצי מזק (קדושין נו: וכעי״ז פסחים כב: וכתובות מא.). **כופרא כפרה.** לכפר על זה שהרג שורו את האדם (מכות ב:).

רבינו חננאל

אין דיני אלא כשהמית [את האדם] על פי עד אחד או על פי בעלים, וקסבר כופרא כפרה.

עין משפט נר מצוה

נ א מיי׳ פ״א מהלכות שחיטה הלכה יד סמג עשין סג טוש״ע י״ד סי׳ ו סעיף א:

נא ב מיי׳ פ״ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה כב ופ״ד מהל׳ אסורי מזבח הלכה א ב:

נב ג מיי׳ פ״ו מהל׳ מזק ממון הלכה ב והלכה יג:

משכח רבבי. ברישא שקיל להו וכי הדר משכח זוטרי שקיל. הכא נמי אע״ג דרחייה גדולה אמר ליה ברישא כי הדר משכח רחייה זוטרתי אמרה ניהליה: **משכח זוטרי.** ברישא שקיל להו סבר דלמא לא משכח אחרינו וכי הדר משכח דברבי ולית ליה מנא כולי האי דליחזקינהו לכולהו שדי זוטרי ושקיל רבבי. ה״נ המית אמר ליה ברישא דלכתי לא הוה ידע ליה מילתא דעדיפא מיניה כי הדר משכח הך הדר ביה מקמייתא: **מדמי ולדות.** נגח את האשה וילדו ילדיה: **כי יצאו אנשים.** ונגפו אשה הרה ולא שוורים: **אף שוורים.** דפטור להו קרא מועדים הוא דפטור אבל תמין ליחייבו: **כתב רחמנא ובעל השור נקי.** למימר דלא דרשינן אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים אלא תם פטור ומועד חייב: **גבי בושת נמי.** דקיימא לן (לקמן דף פז. ד) שורו שביים פטור ונפקא לן מכי יצאו אנשים יחדו אים ואחיו וקרבה אשת וגו׳ וקנסותה את כפה ה) ממון דהיינו בושת נימא הכי כו׳: **וכ״ת ה״נ.** דלרבי יוסי הגלילי משלם מועד ממון בושת: **אלא אביי ורבא דאמרי דתרוייהו.** להכי אצטריך דאי מדר״ע הוה אמינא אנשים ולא שוורים הכי מידרש אנשים הוא דכי יש אסון באשה לא יענשו בדמי ולדות דקס ליה בדרבה מיניה אבל שוורים אפילו יש אסון יענשו בדמי ולדות דליכא בה חיוב מיתה כתב רחמנא כו׳: **אטו באסון תליא מילתא בכוונה תליא מילתא.** ואפילו יש אסון באשה יענשו אם נתכוין לחבירו דסבירא ליה לרב אדא אדא כר׳ שמעון דאמר במס׳ סנהדרין באלו הן הנשרפין (דף עט.) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון ולית ליה דתנא דבי חזקיה דאמר לא חלקת בו בין מתכוין לשאין מתכוין לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ולא יהיה אסון דקרא בחבירו קדרים ליה אם אין אסון בחבירו אפילו יש אסון באשה יענש וכיון דאנשים אהיכא דיש אסון נמי יענשו אשתכח דאמעיט שוורים בין ביש אסון בין בשאין אסון ובעל השור נקי למה לי: ונימא

מסורת הש״ס

ה) רש״ל מ״ז, ג) [עיריבין ט. יומא מז.], ו) לקמן מט., ז) [ולעיל לד:], ח) [דבריס כה], ו) [ד״ה ומין],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: שמות כא כח
2. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה גבי וכו׳ לא נפיק מתים אלא מאנשים. נ״ב ס״א ולעיל בהמעיה גרסי׳ אי מהסוא ה״א לעבר לחודיה וכ״נ לעבר ובושת דבושת נפק מאנשים:

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה כתב וכו׳ כדפ״ר לעיל. דף לח ע״א תוס׳ ד״ה דא״כ:

מוסף רש״י

יציבא. אזרחי (ערובין ז.).

עין משפט נר מצוה

נג א ב מיי׳ פ״א מהל׳ גזקי ממון הלכה ג:
נד ג ד ה מיי׳ פ״ד מהלכות חובל ומזיק הלכה ה ו סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ תכג סעיף א וסעיף ד:

הא תם מיחייב. לא בעי למימר תם שמחויב ממה שהמועד פטור דאטו משום דאייעד יהיה פטור יומר אלא ה״ק דמועד יהיה פטור שלא לחייבו בהעדאה יומר מתם והא דקאמר יציבא באריעא משום לד תמות הקל שאין משלם אלא מגופו חייב לד מועדת לא כ״ש: **כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור.** ואצטריך למיכתב אנשים דאי לא כתב אלא בעל השור נקי הוה מוקמינן נקי מחלי כופר והוה מחייבינן בין תם בין מועד בדמי ולדות אבל השתא דכתיב אנשים למעוטי מועד אית לן לאוקמי פטור דנקי אתם דלא להוי יציבא באריעא וכו׳: **כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב.** ונקי מדמי ולדות דקתני לאו לפוטרו מדמי ולדות אצטריך אלא כלומר דוקא תם פטור מדמי ולדות ואי לא כתב אנשים כלל הוי פטורין נמי במועד דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם [ט] כדפירשתי לעיל (לא.) ולהכי כתב אנשים דליתי נקי לגלויי עליה דלא משתעי אנשים ולא שוורים אלא בתם והא דתניא בהחובל (לקמן דף פז.) שור אין משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות משמע דאיירי במועד דמשלם נ״ש ועוד דומיא דאדם ואפילו הכי פטור מדמי ולדות הכא כר״ע אתיא:

גבי בושת נמי נימא הכי אנשים כו׳. דגבי בושת כתיב כי יצאו אנשים יחדו אים ואחיו דמאים בעמיתו לא נפקא אלא לענר לחודיה וריפוי ושבת נפקא מהזה כדאמרינן בהמניח (לעיל דף לג.) ואפילו לר״ע דמאים בעמיתו נפקי כולהו מודה הוא דבושת לא נפיק מיניה אלא לענר וריפוי ושבת שרגילין להיות ע״י חבלה דומיא דנתינת מוס אבל בושת דרגיל להיות רוב פעמים בלא חבלה לא נפיק מאים אלא מאנשים [א] וא״ת וריפוי ושבת בין לר״ע ובין לרבנן לילף מאנשים דכתיב גבי ריפוי ושבת וכי יריבון אנשים וי״ל דקיס ליה לגמרא דההוא אנשים אתא לדרשה אחרינא ומהאי טעמא נמי א״ש דלא פריך גבי ריפוי ושבת נמי נימא הכי אבל ההוא דבושת קיס לן דלמעוטי שוורים אתא והא דלא פריך גבי לענר נמי נימא הכי דכתיב אים בעמיתו שור דומיא דאים כו׳ משום דניחא ליה למפרך מקרא דאנשים דומיא דהכיא דאייריי בה: **בכוונה תליא מילתא.** פ״ה דס״ל כר״ש דאמר באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט. ושם) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וכיון דפטור ממיתה חייב בדמי ולדות דלית ליה דתנא דבי חזקיה וקשה לר״י וכי היה תמה רב אדא בר אהבה על אביי ורבא אם סבורין כרבנן ועוד דלריכא למימר דרב אדא ובריתא דרב חגי דרומאה פליגי אתנא דבי חזקיה וה״ל למפרך הכא כדפריך רבא עליה דרב דימי פרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) ומי איכא מאן דלית ליה דתנא דבי חזקיה ונראה לר״י דרבא ואביי לא היו פוטרין שוורים מדמי ולדות מנקי אלא דוקא היכא דלא נתכוונו לאשה דומיא דאנשים דמשתעי בהו קרא אבל נתכוון לאשה עצמה חייב מדלא קאמר אנשים אין אסון יענש הא יש אסון לא יענש בין נתכוונו זה לזה בין לא נתכוונו זה לזה אלא לאשה עצמה ולא שוורים דבין הכי ובין הכי יענש כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור והוה משמע שפיר דפטור בכל ענין אלא ודאי בנתכוונו לאשה עצמה חייבין לאביי ורבא ואע״ג דבאנשים פטירי טפי כשמתכוונים לאשה היינו משום דשייך בהו קס ליה בדרבה מיניה אבל בשור לא שייך ופריך רב אדא בר אהבה והא ע״כ בכוונה תליא מלתא לרבי דדרים בהנשרפין (סנהדרין דף עט. ושם) ונתתה נפש תחת נפש ממון ולית ליה לא חלקת בין מתכוין לשאין מתכוין לענין דמי הנהרג וסובר רב אדא דהוא הדין לענין דמי ולדות דכיון דגלי קרא שיש לחלק בין מתכוין לשאין מתכוין לענין דמי הנהרג לא נלמוד עוד שום פטור ממון כשאין מתכוין מכח הקישא ואע״ג דאית ליה הקישא לענין שאר דברים וא״כ לדידיה אנשים אפילו יש אסון באשה יענשו ולדידיה יש לנו לפטור בשוורים אפילו נתכוונו לאשה שאי אפשר לרבי לדרוש אלא כמו שדורש אחרי כן ומדרבי נשמע לכולהו תנאי שלא מצינו מחלוקת זה ביניהם ואביי ורבא סבירי להו דדוקא למאי דגלי קרא כגון לדמי הנהרג לרבי גלי אבל בשאר ממון לא גלי וכן מוכח בהפרה (לקמן דף מט.) דאביי ורבא סבירי להו שהוא חייב בשוורים כשנתכוין לאשה עצמה דתנן שור שהיה מתכוין לחבירו והכה אשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות ודייקינן בגמרא דנתכוין לחבירו אבל נתכוין לאשה משלם נימא תהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה משמע דלרבא ואביי ניחא דמחייבי ומתניתין דהמובל (לקמן דף פז.) דפטור שור מדמי ולדות דוקא כשלא נתכוין לאשה דומיא דאנשים דקרא:

משכח רבבי שקיל זוטרי שקיל רב טביומי משמיה דרבא אמר המית אמר ליה ברישא משל לצייד ששולה דגים מן הים משכח זוטרי שקיל משכח רבבי שדי זוטרי ושקיל רבבי תניא אידך [1]בעל השור נקי רבי יוסי הגלילי אומר נקי [א]מדמי ולדות אמר לו ר״ע הרי הוא אומר [2]כי יצאו אנשים [ב](ונגפו אשה) אנשים [ג]ולא שוורים שפיר קאמר ר״ע אמר רב עולא בריה דרב אידי איצטריך ס״ד אמינא אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים מה אנשים מועדין אף שוורים מועדין הא תם מיחייב כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור אמר רבא [ד]יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אלא אמר רבא איצטריך ס״ד אמינא אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים מה אנשים מועדין אף שוורים מועדין וק״ו לתמין דפטירי הדר כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב א״ל אביי אלא מעתה גבי בושת נמי נימא הכי אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים מה אנשים מועדין אף שוורים מועדין לתמין דפטירי הדר כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב וכ״ת ה״נ אי הכי ליתני בעל השור נקי רבי יוסי הגלילי אומר פטור מדמי ולדות ומבושת אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו [ד]אנשים אין אסון באשה יענשו [ד]יש אסון באשה לא יענשו ולא שוורים דאע״ג דיש אסון יענשו הדר כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור מתקיף לה רב אדא בר אהבה אטו באסון תליא מילתא בכוונה תליא מילתא אלא [ה]אמר רב אדא בר אהבה אנשים [ה]כי נתכונו זה לזה אע״ג שיש אסון באשה יענשו כי נתכונו לאשה עצמה לא יענשו ולא שוורים דאפילו נתכונו לאשה עצמה יענשו כתב רחמנא בעל השור נקי דפטירי וכן כי אתא רב חגי מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה כוותיה דרב אדא בר אהבה תניא אידך בעל השור נקי ר״ע אומר נקי מדמי עבד

ונימא

ונימא רבי עקיבא לנפשיה. ולא בעי למימר שלא היה יודע אותם תירוצים וכשאמר לו רבי אליעזר קבלם דפשוט לו לגמרא דמסתמא היה יודע ומה שלא היה חושש משום דאית ליה דרבה דאי אין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר ואי״ת ודלמא אם כופר לא דריש ואם עבד דריש וי״ל כיון דלא דריש אם כופר כ״ש דלא דריש אם עבד כדמוכח לקמן: **אלא** אמר רב **אבי כו׳.** וא״ת ומה דוחקו לתרץ נימא דגם ר״ע היה יודע וסובר אותו תירוץ שהשיב לו ר״א וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרינא כדאמר לעיל אקדם ושחטו וי״ל דגבי טעם דקדם ושחטו שייך לומר הכי שאינו טעם טוב מ) כדפרישית לעיל אבל אטעם דהמית על פי עד אחד וגבי טעמא דנתכוון לא שייך למימר דלמא אית ליה טעמא אחרינא דטעמים חשובין הן וליכא למפרך עליהו מידי:

ועבד יפה סלע נותן ל׳. אע״ג דשור ק׳ אין נותן אלא שלשים מ״מ כיון שנותן קצבה של שלשים אע״פ שאין שור אלא אלא סלע או יותר שלעולם הקצבה עומדת א״כ גם כשהשור אין שוה כלום קיימת: **מה** כשחייב בן חורין חלקת בין **תם למועד.** בריתא זו מוכחת דר״ע לא קבל תשובה דר״א דהא לא דריש ר״ע נקי מחצי כופר ואפילו הכי פוטר כאן בתם והיינו משום דכי לא מיחייב סקילה פשיטא דפטור מכופר: **נקי** מדמי עבד. פירוש משלשים של עבד וש מפרשים דאפילו דמים לא משלם וכ״ש קנס: **והוה** ליה **ראוי.** אף על גב דגיש נוחלין (ב״ב דף קיג.) דריש דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מקרא אחרינא מהכא לא נפקא דהוה אמינא דשאני כופר דלעולם הוי ראוי ולא אתי מיניה שאר ראוי וכופר נמי לא נפיק מהתם דהתם בירושה שנפלה לאחר מיתת האשה אין הבעל נוטל בראוי אבל כופר דמחייב נעשה החבלה שהכופר בא על ידה הוה אמינא דנוטל מ): **נותן** נזק **וצער לאשה.** נקט נזק וצער לפי שרגילות הוא שמלטערת יותר וגם נפחתין דמיה כשמפלת ע״י הכאה מכשיולדת בזמנה אבל ריפוי ושבת אורחא דמילתא הוא שאין צריכה ריפוי וגם אינה מתבטלת יותר ממלאכה משאר יולדת וכזה היה סופה כשתלד וא״ת ובושת מ״ט לא חשיב וי״ל נתכוון לגיים זה ובייש זה פטור לר״ש בהחובל (לקמן דף פו.) ומיירי דנתכוון להכות חבירו והכה האשה כפשטיה דקרא:

היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה. פ״ה נתעברה מן הגר ומן המשוחרר וכן משמע בהפרה (לקמן דף מט.) דקאמר לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר ואין לומר כרי״א שנתעברה בעודה שפחה דאין לבעל כלום דשל אדון היה ועכשיו נשתחררה כדמשמע לישנא דהיתה שפחה דהא בהפרה (שם) משמע כדפ״ה והא דנקט היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע״כ כשאין לה בנים קאמר ולהכי נקט ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב וה״ה לישראלית נשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעלה והא דנקט שפחה וגיורת משום לאורחא דמילתא כך דסתם משוחררת נשואה למשוחרר וסתמא גיורת לגר:

ו) ונימא רבי עקיבא לנפשיה והלא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לבית דין וישלם לך אמר רב שמואל בר רב יצחק כשקדם בעליו ושחטו מהו דתימא לישתלם מיניה קמ״ל הואיל ובר קטלא הוא אע״ג דשחטיה לא לישתלם מיניה אי הכי לרבי אליעזר נמי כשקדם ושחטו ה״נ וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי ונימא ליה ורבי אליעזר נמי לישני ליה שקדם ושחטו אמר לך התם הוא דנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם דשור לאו בר קטלא הוא כלל דס״ד אמינא ניחייב אצטריך קרא למעוטי אבל הכא דמעיקרא בר קטלא הוה לא צריך קרא אע״ג דשחטיה ולר״ע נמי ודאי הכי הוה אלא אמר רב אסי האי מילתא מפי דגברא רבה שמיע לי ומנו רבי יוסי ברבי חנינא סלקא דעתך אמינא הואיל ז) ואמר ר״ע אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם משתלם נמי ז) [דמי עבד] מעלייה כתב רחמנא בעל השור נקי אמר ליה רבי זירא לרב אסי ז) והא תבריה ר״ע לגזיזיה דתניא ר״ע אומר יכול ישלם מן העלייה ת״ל [1] כמשפט הזה יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה אלא אמר רבא אצטריך ס״ד אמינא הואיל ומחמירני בעבד יותר מבן חורין שבן חורין יפה סלע נותן סלע שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים משתלם נמי דמי עבד מן העלייה כתב רחמנא [2] בעל השור נקי תניא כותיה דרבא בעל השור נקי ר״ע אומר נקי מדמי עבד והלא דין הוא הואיל וחייב בעבד וחייב בבן חורין מה כשחייב בבן חורין חלקת בו בין תם למועד אף כשחייב בעבד נחלק בו בין תם למועד ועוד ק״ו ומה בן חורין שנותן כל שוויו חלקת בו בין תם למועד עבד שאינו נותן אלא שלשים אינו דין שנחלוק בו בין תם למועד לא מחמירני בעבד יותר מבן חורין שבן חורין יפה סלע נותן סלע שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים יכול יהא חייב ת״ל בעל השור נקי ח) נקי מדמי עבד: תנו רבנן [3] והמית איש או אשה אמר ר״ע וכי מה בא זה ללמדנו אם ט) לחייב על האשה כאיש הרי כבר נאמר [2] כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש [3] נזקין ליורשיו אף אשה [3] נזקיה ליורשיה וסבר ר״ע לא ירית לה בעל י) והתניא [4] וירש אותה [4] מכאן שהבעל יורש את אשתו דברי ר״ע אמר ריש לקיש [5] לא כ) אמר אלא בכופר [6] הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה והוה ליה ראוי ל) ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מאי טעמא אמר קרא והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו ובנזקין לא אמר ר״ע והתניא מ) [7] הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל (פ) [8] אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נ) נותנת ליורשיה [5] היתה שפחה ונשתחררה או

ז) [עי׳ פסחים כ:], ח) [עי׳ לעיל ה. לג. ובערכין יד:], ט) [רש״ל, ד) [לעיל ה.], י) [רש״ל], יא) [לעיל ה.], יב) [רש״ל], יג) [שמות כא], יד) [שמות כא], טו) [רש״ל], טז) [שמות כא], יז) [רש״ל], יח) [רש״ל], יט) [רש״ל], כ) [רש״ל], כא) [רש״ל], כב) [רש״ל], כג) [רש״ל], כד) [רש״ל], כה) [רש״ל], כו) [רש״ל], כז) [רש״ל], כח) [רש״ל], כט) [רש״ל], ל) [רש״ל], לא) [רש״ל], לב) [רש״ל], לג) [רש״ל], לד) [רש״ל], לה) [רש״ל], לו) [רש״ל], לז) [רש״ל], לח) [רש״ל], לט) [רש״ל], מ) [רש״ל], מא) [רש״ל], מב) [רש״ל], מג) [רש״ל], מד) [רש״ל], מה) [רש״ל], מו) [רש״ל], מז) [רש״ל], מח) [רש״ל], מט) [רש״ל], נ) [רש״ל], נא) [רש״ל], נב) [רש״ל], נג) [רש״ל], נד) [רש״ל], נה) [רש״ל], נו) [רש״ל], נז) [רש״ל], נח) [רש״ל], נט) [רש״ל], ס) [רש״ל], סא) [רש״ל], סב) [רש״ל], סג) [רש״ל], סד) [רש״ל], סה) [רש״ל], סו) [רש״ל], סז) [רש״ל], סח) [רש״ל], סט) [רש״ל], ע) [רש״ל], עא) [רש״ל], עב) [רש״ל], עג) [רש״ל], עד) [רש״ל], עה) [רש״ל], עו) [רש״ל], עז) [רש״ל], עח) [רש״ל], עט) [רש״ל], פ) [רש״ל], פא) [רש״ל], פב) [רש״ל], פג) [רש״ל], פד) [רש״ל], פה) [רש״ל], פו) [רש״ל], פז) [רש״ל], פח) [רש״ל], פט) [רש״ל], צ) [רש״ל], צא) [רש״ל], צב) [רש״ל], צג) [רש״ל], צד) [רש״ל], צה) [רש״ל], צו) [רש״ל], צז) [רש״ל], צח) [רש״ל], צט) [רש״ל], ק) [רש״ל], קא) [רש״ל], קב) [רש״ל], קג) [רש״ל], קד) [רש״ל], קה) [רש״ל], קו) [רש״ל], קז) [רש״ל], קח) [רש״ל], קט) [רש״ל], קי) [רש״ל], קיא) [רש״ל], קיב) [רש״ל], קיג) [רש״ל], קיד) [רש״ל], קטו) [רש״ל], קטז) [רש״ל], קטח) [רש״ל], קט

או גיורת. מעובדת מגר ומתו שניהם פטור מן הכל שהוא קודם הואיל ואין להד[1] יורשין כל הקודם בשלהד[2] זכה וזה שישנו בידו קודם לכל אדם אבל ישראלית מעובדת מישראל אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לירש חלקה ויש לו יורשין לירש חלקו. ודוקא נשתחררה קודם חבלה אבל היתה שפחה כשחבל בה חייב בכל אפילו בדמי ולדות ויתן לאדוניה דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדאמרינן לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט.) דאמר ליה חמרתא מעברתא אזקת מינאי: **בגרושה.** עסקינן ומש"ה נותן ליורשיה שגירשה אחר החבלה: **בעל האשה.** אבועל הקפיד: **ונוקמה לרבה בו'.** למה להו לרבה ולר"נ לאוקמה בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה בין בוחלין[3] נוקמה לרבה כגון שגבו ב"ד מעות מן המזיק לשלם נזק ונער ואע"פ שנתחייב לה מחייב לא עדיף ממלוה בשטר: **דאמר רבה גבו.** יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם יש לו לגבות פי שנים דהוה ליה כמוחזק דהאי קרקע אשתעבד ליה לאבוהון: **גבו מעות אין לו.** פי שנים דלאו הני מעות הניח אביהן והוי רלוי: **ור"נ אמר גבו מעות יש לו.** דכמוחזק דמי שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו: **גבו קרקע אין לו.** דקרקע לא הניח אביהם והוי רלוי. והכא נמי לוקמא ר"נ כגון שגבו קרקע דהוי רלוי: **אמרי הני מילי.** דאפלוג רבה ור"נ בין בוחלין: **אלינא דבני מערבא.** דשלחו בכור נוטל פי שנים במלוה ולא ברבית ואוקימנא אלינא דרבנן דפליגי עליה דרבי דאמרי אין בכור נוטל פי שנים בשבח שבחו נכסים לאחר מיתת אביהן דאי רבי אפילו ברבית נמי שקיל פי שנים דשבחא דממילא הוא ופרשוה רבה ור"נ להא דבני מערבא דאמרי לרבנן בכור נוטל פי שנים במלוה מר בגבו מעות ומר בגבו קרקע: **וכי אמרי הכא.** בגרושה ולא מוקמינן לה בהכי: **ברבי.** דאמר בכור נוטל פי שנים בשבח דכמוחזק דמי וכ"ש במלוה דכמאן דגבית דמי לא שנא גבו קרקע ולא שנא גבו מעות הלכך אי לאו דגירשה שקיל דבעל בכור ומיהו בכופר אפילו רבי מודה דרלוי הוא דהואיל ואין בו שום חיוב מחייב לא הוי כשבחא דממילא: ה"ג [א] **ה"מ לבני מערבא אלינא דרבנן כי קאמר הכא לרבי:** שור שלא בכוונה פטור מסקילה כדתנן במתני' (לקמן דף מד.) נתכוין להרוג את הבהמה כו' ולפיכך לה בגמרא [שם:] כמיתת בעלים כך מיתת השור: **אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר.** ור"א דאמר לעיל (דף מא:) אין דיני אלא במתכוין להרוג כו' פליג עליה דמדאינטריך קרא למפטריה בתם שלא בכוונה מכלל דמועד שלא בכוונה [1] (בר כופר הוא ועוד מתניתין בהדיא תנא לקמן דפליגי עליה דקתני מועד שלא בכוונה) פטור ממיתה וחייב בכופר ורבה אקרא סמיך ומוקמינן למתני' דלקמן כוותיה דהאי דקתני מתני' פטור מכופר ומסקילה קאמר: **או שורו של פלוני.** במועד אוקימנא בפירקא קמא [טו:]. קתני מיתת המית שורי את פלוני משלם ע"פ עצמו: **מאי לאו כופר.** ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הודה ואמרו כמיתת בעלים כך מיתת השור ואדם בהולאתו אינו נהרג: **לא דמים.** הא דקתני משלם לאו בתורת כופר דניבעי כפרה דאפילו לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בכלל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דשור אבל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים דלא גרעה מיתה ממזקין דאילו אזקיה אע"ג דאינו בסקילה בעי לשלומי ליה פחת דמיו ה"נ משלם דמיו ליורשיו: **אינו משלם ע"פ עצמו.** דשלשים של עבד קנס הן: **ואי דמים.** כלומר ואי ס"ד יש תורת מזקין להיכא דקטליה וע"כ כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו ואמאי קתני דלא: **שנוייא דחיקא.** בתרי טעמא: מיהו פי עצמו ומשלמו בתורת דמים אבל עבדו של פלוני תשלומין שחייבו הכתוב דהיינו שלשים של עבד לעולם לא ישלם על פי עצמו: אשו

גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות. דקס"ד דלא אקרי בעל האשה אלא כשהאשה תחתיו וק"ק דמאי פריך דתפלוג בדמי ולדות אטו ולדות גרי ניהו דזכיה בהו דהכי פריך לקמן (דף מט.) דבעל גופיה לא הוה זכי בהו אי לאו דאשכחן דזכי ליה רחמנא ולאשה לא אשכחן דזכי:

אפילו בא עליה בזנות. בירושלמי בעי ר"ע בא על אמו בא על אחותו יכול אף הוא בעל ההריון ת"ל בעל אותו שראוי לקרות לבעל יצאו אלו שאינם ראויים לקרות בעל: **ונוקמה לרבה כגון שגבו מעות.** הוה מצי למימר לרבה אליבא דנפשיה לוקמיה בין בגבו מעות בין בגבו קרקע דבסוף גט פשוט (ב"ב דף קעה:) מוכח דס"ל אליבא דנפשיה אפילו גבו קרקע אין לו דשעבודא לאו דאורייתא אלא לא חש לדקדק כל כך ולהאריך שיהיה צריך להקשות ההיא דשעבודא לאו דאורייתא ההיא דגבו קרקע יש לו ותרצה: **ולרב** נחמן שגבו קרקע. פי' כגון שגבו נמי קרקע ולא בא למעוטי מעות דהא דחייב התם ר"ג מעות כמוחזקין היינו גבי מלוה כדפ"ה משום דזוזי יהיב וזוזי שקיל אבל הכא לא שייך האי טעמא ור"י מפרש לפי שדרך בני אדם לפרוע מעות חשיב ר"ג מעות מוחזקים: **אמר** רבה שור שהמית בן חורין. כר"ע ס"ל דלר"א ודאי חייב דכדאמרינן לעיל ואביי דפריך סבר דאפילו ר"ע מודה דחייב כופר מועד שלא בכוונה מאם כופר לרבות שלא בכוונה והא דאצטריך ליה לר"ע לאוקמי בעל השור נקי לדמי עבד ולא בעי לאוקמי נקי לאחי כופר שלא בכוונה היינו משום דמאם כופר לא מרבינן אלא דבשלא בכוונה מחייב בכבכוונה והיינו דוקא מועד דמחייב ע"פ עדים בכוונה אבל תם ע"פ עדים ליכא כופר בכוונה משום דהביאהו לב"ד וישלם לך שלא בכוונה נמי אי ע"פ עצמו ליכא לרבויי מאם כופר ולהכי פריך שפיר ר"ע לר"א אפילו לאביי דמכח הביאהו לב"ד וישלם לך יש לפוטרו אפילו שלא בכוונה בלאו קרא דנקי וכן (אמר) רב דימי א"ר יוחנן לקמן לדאמר אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה אפילו לר"ע נמי קאמר הכי [1] כדפריך אביי ורב ושמואל דפליגי נמי לקמן (דף מד.) אמתני' דשור שהיה מתחכך בכותל בכופר שלא בכוונה נראה לר"י אליבא דר"ע פליגי והא דאיתותב רב מברייתא דמייתי תניא כוותיה דשמואל ותיובתא דרב אי תיובתא דרבה לגירסת רשב"ם י"ל דחשיב ליה גמרא תיובתא גמורה משום דאיירי בסיפא רבי יהודה ור"ש שהם תלמידי ר"ע דכדאמרינן בסנהדרין (דף פו.) וכולן אליבא דר"ע ובינמות (דף סב:) נמי אמר עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנה להם ור"א ס"ל דאיכא כופר שלא בכוונה בלא ריבוי דאם כופר ולהכי אצטריך קרא דנקי למעוטי תם שלא בכוונה מהכי כופר ואת"ל דמרבויא דאם כופר נפקא ליה כופר שלא בכוונה נמי לר"א ל"ל דבהך סברא דפריך[2] לא מרבינן מאם כופר שלא בכוונה אלא היכא דאיכא כופר בכוונה פליג איהו אדר"ע: **מאי** לאו כופר לא דמים. ואת"ת למ"ד (לעיל דף מ.) כופר דמי ניזק מאי איכא בין דמים לכופר ונראה לר"י כגון שמת המזיק דאין כפרה לאחר מיתה כמו חטאת ואשם דאין באין לאחר מיתה אבל דמים משלם ולפ"ז חמורה שלא בכוונה מבכוונה והכי נמי יש חומרא אחרת שלא בכוונה מבכוונה למ"ד כופר דמי מזיק דפעמים שהניזק שוה יותר מן המזיק ועוד י"ל דנפקא מינה בין דמים לכופר דדמים יכול למחול וכופר אין יכול למחול ואי הוה פשיטא לן דכופר שלא אמר רחמנא ולא אלא כופר הוה נ"מ נמי להא: **רישא** דמים ו**סיפא** קנס. תימה מה תירוץ הוא זה ואומר ר"י דמצי לישב פירוש המשנה כן המית שורי את פלוני הרי זה משלם תשלומין שחייבו הכתוב כגון כופר על

1. וכי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב
2. אם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: שמות כא לב
3. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט

גליון הש"ם

גמ' גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות. ק"ל דהא בל"ז יקשה על הרשא דאין בעל נותן ליורשיו דתפלוג היא בדמי ולדות דמאי שנא אלמנה מגרושה לענין זה וצ"ע:

הגהות הגר"א

[א] רש"י סד"ה כרבי דאמר כו' ה"ג כו'. נ"ב לאפוקי מגירסת הרי"מ אבל בעלמא כרבי (ועי' בהגר"א אה"ע סי' ל סק"ה):

מוסף רש"י

זכה. החובל במה שבידו, ואפילו לאחר מיתת הגר אבל בה זכה בה (לקמן מט.). **גבו קרקע.** מבעל חוב, יש לו. לגבות פי שנים, דהאי קרקע אשתעבד לאבוהון בחייו וכמו שהיה לו במשכון דמי וחשבינן ליה מוחזק ליטול הבכור פי שנים (רשב"ם ב"ב קכד:). **גבו מעות אין לו.** דמלוה להוצאה ניתנה והני מעות אחרני נינהו וכאילו לא הוחזק בם אביהם (שם). **גבו מעות יש לו.** שהרי מעות הלוהו ומעות חשבינן ליה מוחזק, **גבו קרקע.** בחוב מלוה אביהן, אין לו. לגבות פי שנים דמעות הלוהו ולא קרקע (שם). **המית שורי את פלוני.** והרמי חייב בכופר, הרי זה משלם על פי עצמו. קסבר כופרא ממונא (כתובות מא.). **את עבדו של פלוני.** והרמי חייב שלשים סלע, אינו משלם על פי עצמו. דקנס ניהו, שאפילו אין יפה דינר נותן שלשים (שם).

רבינו חננאל

אמר רבה שור שהמית בן חורין שלא בכוונה פטור מכופר. פר"ח כתב דלית הילכתא כרבה דסלקא לקמן בתיובתא עליה. ור' יוחנן ורשב"ל תרווייהו סבירא להו דכופר שלא בכוונה חייב ככופר בכוונה. ובעיא דרבא דאשו שלא בכוונה מי משלם דמים סלקא בתיקו היא, ומעיקרא בעיא דלא כהלכתא. והא דר' יוחנן דאמר כופר אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה אם עבד לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה הילכתא היא.

אשו שלא בכוונה. על פי עדים נשלם דמיס כיון דשורו שלא בכוונה אע״פ שאין יכול לבא בשום ענין לידי כופר וקנס משלם דמיס אם כן באם גמי משלם דמיס אע״פ שאין יכול לבא בשום ענין לידי כופר ולאו דוקא אשו שלא בכוונה דכ״ש אשו בכוונה דאי בכוונה פשיטא ליה דלא משלם דמיס היכי דייק מההוא דעבד כפות לו דפטור דלמא ההיא בכוונה ודוקא אליבא דמ״ד אשו משום ממונו פריך דהוא דומיא דשור אבל למ״ד אשו משום חציו היינו אדם המזיק: וכי מיהו בן חורין דמשלם כופר ע״פ עצמו והיכי דמי דאי אתו סהדי ואסהידו ביה דקטל ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה דמועד הוא דמשלם כופר על פי עצמו היכא דליכא עדים משלם דמים גבי עבד שאינו משלם קנס ע״פ עצמו והיכי דמי דאי אתו עדים ואסהידו ביה דקטל ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה מועד הוא לא משתלם קנס ע״פ עצמו היכא דליכא עדים לא משלם דמים מתיב רב שמואל בר רב יצחק כל שחייב בבן חורין חייב בעבד בין בכופר בין במיתה כופר בעבד מי איכא אלא לאו דמים איכא דאמרי הוא מותיב לה והוא מפרק לה איכא דאמרי אמר ליה רבה הכי קתני כל שחייב בבן חורין בכוונה על פי עדים כופר חייב בעבד קנס וכל שחייב בבן חורין שלא בכוונה ע״פ עדים דמים חייב בעבד שלא בכוונה על פי עדים דמים א״ל רבא אי הכי אשו שלא בכוונה ע״פ עדים נשלם דמים ומנא ליה לרבא דלא משלם אילימא מדתנן [6] היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור האמר ריש לקיש כגון שהצית בגופו של עבד דקם ליה בדרבה מיניה ואלא מהא דתניא [3] חומר באש מבבור שהאש מועדת לאכול בין דבר הראוי לה בין דבר שאין ראוי לה מה שאין כן בבור ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה דמים מה שאין כן בבור לא קתני דלמא [3] תנא ושייר אלא רבא גופיה אבעויי מבעיא ליה אשו שלא בכוונה מי משלם דמים או לא מי אמרינן גבי שור הוא דבכוונה משלם כופר שלא בכוונה משלם דמים אבל אשו דבכוונה לא משלם כופר שלא בכוונה נמי לא משלם דמים או דלמא כיון דגבי שורו שלא בכוונה אע״ג דליכא כופר משלם דמים גבי אשו נמי אע״ג דבכוונה לא משלם כופר שלא בכוונה מיהת משלם דמים ולא ידעינן תיקו: כי אתא רב דימי א״ר יוחנן כופר מה ת״ל [1] אם כופר [8] לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה א״ל אביי אלא מעתה עבד נמי מה ת״ל [2] אם עבד לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה וכי תימא הכי נמי והאמר ריש לקיש שור שהמית את העבד שלא בכוונה פטור משלשים שקלים א״ל [7] גברא אגברא קא רמית כי אתא רבין א״ר יוחנן עבד מה תלמוד לומר אם עבד [2] לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה ולריש לקיש נמי נימא מדעבד אם עבד לא דריש כופר אם כופר נמי לא דריש אמרי לא עבד אם עבד לא דריש כופר אם כופר דריש ומאי שנא עבד אם עבד לא כתיב במקום תשלומין כופר אם כופר כתיב במקום תשלומין: וכן בבן או בבת: ת״ר [3] או בן יגח או בת יגח לחייב על הקטנים כגדולים והלא דין הוא הואיל וחייב אדם באדם וחייב שור באדם מה כשחייב אדם באדם לא שנא בין קטנים לגדולים אף כשחייב שור באדם לא תחלוק בו בין קטנים לגדולים ועוד קל וחומר הוא ומה אדם באדם שלא עשה בו קטנים כגדולים חייב בו על הקטנים כגדולים

שור

מיהו בן חורין. דאשכחן ביה כופר ע״פ עצמו: **והיכי דמי כגון דאתו סהדי וכו׳.** דהכא ודאי משלם כופר דכופרא כפרה ולא קנסא דליפטר משום הודאת עצמו והיכא דליכא עדים כלל הוא דפטורא מכופר משום גזירת הכתוב דאין השור בסקילה והכא הרי השור בסקילה בהעדאת העדים דאי נמי תם הוי בר סקילה הוא הלכך היכא דליכא עדים כלל דאינו בר כופר משלם דמים. אבל עבד דלא משכחת ביה קנס ע״פ עצמו דאי נמי אתו סהדי ואמרי קטל עבד ולא ידעינן אי תם אי מועד ואמר מריה מועד הוא דפטור מקנס אע״ג דהשור בסקילה ואפילו תם כדאמרינן לקמן כל שחייב מיתה בבן חורין חייב בעבד וכיון דאמרת בן חורין ע״פ עצמו משלם דמים אמאי קתני לגבי עבד אינו משלם ע״פ עצמו: **הכי קאמר כל שחייב כו׳.** הכי פירושא דבריתא דקתני כל לאו במודה מפי עצמו (8) קאי אלא בהעדאת עדים כסתם כל באי לב״ד והעדאת עדים ליכא מידי דמחייבת בבן חורין דלא מיחייב בעבד והכי קאמר כל שחייב בבן חורין בכוונה ע״פ עדים כופר כגון בכוונה שחייב בבן חורין כופר כגון בכוונה וע״פ עדים חייב נמי בעבד בכוונה ע״פ עדים קנס אלשים דהא השור בסקילה וכל שחייב בבן חורין דמים והיכי דמי כגון שלא בכוונה ע״פ עדים חייב נמי בעבד דמים אבל ע״פ עצמו אע״ג דבבן חורין משלם דמים בעבד פטור כדאמרן הואיל ומצינו חילוק בע״פ עצמו בין כופר דבן חורין לקנס דעבד אבל בעדים שלא בכוונה לא אשכחן חומרא בכופר מבקנס דהכא והכא פטור הלכך לגבי דמים תרוייהו כי הדדי נינהו: **אי הכי.** דשורו שלא בכוונה ע״פ עדים דליתיה בתורת כופר משלם דמים כיון שיש דמים למיתת אדם במקום שאין כופר וקנס אשו נמי דליתיה בתורת כופר לשלם דמים שלא בכוונה דהא ישנה בתורת נזקין ומיהו בכוונה פשיטא לן דפטור דקס ליה בדרבה מיניה: **היה גדי כפות לו.** לגדיים: **חייב.** לגדי ולגדיים ופטור על העבד דהיה לו לברוח: **עבד כפות לו וגדי סמוך לו.** ונשרפו עמו פטור. וקסבר רבא האי פטור לעבד וגדי קאמר לעבד אשו דאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס בשור המועד ולגדי משום דהיה לו לברוח אבל משום דקס ליה בדרבה מיניה לא פטר ליה דקסבר אשו משום ממונו ואין כאן חיוב מיתה: **האמר ר״נ.** בפ׳ כילד [לעיל כב:]: **כגון שהצית בגופו של עבד.** דליכא עליה חיוב מיתה ואפילו לגדיים נמי פטר ליה משום דקס ליה בדרבה מיניה: **בין דבר שאין ראוי לה.** ליחבה נירו וסכסכה אבניו: **ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה.** דליכא דרבה מיניה דמיס: **מה שאין כן בבור.** דפטר ביה מיתת אדם דכתיב שור [שמות כא] ולא אדם לא קתני: **אלא רבא גופיה.** הא דאותיב לעיל אשו שלא בכוונה לאו דפשיטא ליה דלא משלם ובתיובתא מייתי לה אלא בלשון בעיא אייתי לה והכי קאמר ליה רבא לרבה אי הכי דשור שלא בכוונה אאין כופר יש דמים אשו שלא בכוונה מאי: **אבל אש דבכוונה לא משלם** (3) **כופר.** אדא דאין כופר בהא ועוד דקס ליה בדרבה מיניה: **לרבות כופר שלא בכוונה.** אע״ג דאין השור בסקילה ופליגא אדרבה: **לרבות עבד שלא בכוונה.** לקנס: **אם כופר כתיב במקום תשלומים.** דסברא דלרבוי אחריני אתא לתשלומין דלגופיה לא אצטריך דהוה ליה למכתב כופר: **אם עבד לא כתיב גבי תשלומין.** אלא גבי נגיחה אם עבד יגח [שם] ולגופיה אצטריך לחלק בין עבד לבן חורין: **לחייב על הקטנים.** סקילה: **והלא דין הוא.** ולא צריך קרא: **הואיל וחייב.** מיתה באדם ההורג את האדם: **וחייב.** מיתה שור באדם: **לא חלקת בין נהרגים קטנים לגדולים.** דכתיב [ויקרא כד] כי יכה כל נפש אדם אפילו קטנים במשמע: **מה אדם באדם שלא עשה בו׳** (6). רולח קטן כגדול דכתיב (ויקרא כד) ואיש כי יכה איש ולא קטן: **חייב בו.** על הנהרגין קטנים כגדולים:

שור

עין משפט נר מצוה

סב א ב מיי׳ פ״ו מהל׳ מזקי ממון הל׳ ט והל׳ יג סמג עשין מז:

מוסף רש״י

היה גדי כפות לו. לגדיים, ועבד סמוך לו. לגדיים, ונשרף עמו חייב. אגדי ולגדיים לפי שאין לו דין מיתה בשביל העבד שהיה לו לברוח (לעיל כב:) חייב על הגדי, דבעלי חייב נמי אתרבו מאו הקמה, ומשום דקס ליה בדרבה מיניה ליכא למפטריה, דאיהו חייב מיתה על העבד דהואיל ואיהו כפות היה לו לברוח, ופטור עליו ממיתה ומתשלומין (לקמן סא:). **עבד כפות לו וגדי סמוך לו כו׳ פטור.** אפילו על הגדי ועל הגדיים, דחייב מיתה על העבד, דכתיב (שמות כא) נקס יגקס, וקס ליה בדרבה מניה, ואפילו לא התרו בו שאינו נהרג, הא קי״ל דחייבי מיתות שוגגין פטורין, וכגדי לא שני לן בין כפות לשאינו כפות, ואילו דנקט בעבד נקט בגדי (לקמן סא: וכעי״ז לעיל כב:) ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור, דהיה לו לברוח, והכי קאמר היה עבד כפות לו או גדי סמוך לו פטור, ואע״ג דפשיט בשלהי פרק שני (כז.) שורו ממונו, דאם הגיח נחלת עליו ונשרף חייב, התם הוא דהגיח על גבי שור, דלא היה לו לשור ליטול, אבל הכי היה לו לברוח (לקמן סא:).

מסורת הש״ס

א) לעיל דף כב: לקמן דף סא:, ב) לעיל דף י. ע״ש, ג) [סוכה נד. וש״נ], ד) [פנעיח ד: וש״נ], ה) בס״א: בו,

תורה אור השלם

1. אם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:
שמות כא ל
2. אם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל:
שמות כא לב
3. אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח בַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ:
שמות כא לא

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה הכי קאמר וכו׳ מפי עצמו קאמר אלא בהעדאת: (ב) ד״ה אבל אש וכו׳ לא משלם דמים חדא:

שור באדם שעשה בו. שור קטן ההורג כשור גדול ההורג [6] דהא שור בן יומו קרוי שור דכתיב (ויקרא כב) שור או כשב כי יולד: **אינו דין שחייב.** בו סקילה על תינוק קטן כעל אדם גדול: **שכן חייב.** בנזקין ארבעה דברים שהשור פטור מהן ונזק לא חשיב דהא שור נמי נזקא משלם: **פ"ל כן וכו'.** קטנים משמע דלעיל מיניה כתיב והמית איש או אשה: **ואין לי אלא במועד.** דקרא במועד כתיב: **לא חלקה בין סם למועד.** לענין סקילה: **שהורע כחן בנזקין.** דאם הזיקו משלמין: **יפה כחן.** [7] דמרש שוטה וקטן פגיעתן רעה המובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין: **וכי דין קל מחמור.** תם ממועד: **להחמיר.** על הקל דימא כי היכי דמחמור חייב קל נמי חייב דקדרשת תם ממועד במה מצינו דקתני חייב באיש ואשה וחייב בבן ובת במועד דהא חיוב דבן ובת במועד הוא דכתיב וקאמרת מה חיוב לאיש ואשה (במועד) עשה בו תם במועד אף בן ובת נעשה בו תם במועד ואשתכח דקא ילפת תם ממועד דאי לא אשכחת חיוב דבן ובת במועד לא הוה ילפת ליה בתם מאיש ואשה דהא במועד גופיה אי לאו דרבינהו קרא לא מצית לאתויינהו מדינא לעיל: **אם החמיר.** הכתוב בבן ובת [8] באיש ואשה במועד כתב לך שהרי חמור הוא לענין כופר: **נחמיר.** אנן מדינא בתם הקל בתמיה: **אם אמרת באיש ואשה.** כלומר וק"ו דדרשת נמי בסיפא פריכא הוא דאם אמרת באיש ואשה כו'. ל"א וכי דין קל [9] וחומר בן ובת שפטורין מן המצות מאיש ואשה וזה שמעתי וראשון מצאתי וכשר הוא מן האחרון דהיכי פשיטא ליה הך קושא והך חומרא דקמתמה וכי דינין כו' והא תנא אשכח חומרא בבן ובת דיפה כחן בנזקין מאיש ואשה: **פ"ל או בן יגח או בת יגח.** יגח יגח תרי זמני דריבה לה נגיחה למועד ולתם למיתה ולנזקין: **פטור ממיתה.** דהא לא נתכוין דאמרינן לקמן (ע"ב) כמיתת בעלים אם הרג כן מיתת השור שהרג: **וחייב בכופר.** דדרשינן [10] כופר אם כופר [שמות כא] להביא שלא בכוונה: **ורב אמר פטור מזה ומזה.** כדדרים [11] רבא לעיל [מג.] השור יסקל וגו' כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר: **והא תם הוא.** אפילו למאן דדרים אם כופר ה"מ למועד שלא בכוונה והאי תם הוא בחיכוך זה: **במועד ליפול על בני אדם בבורות.** לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מח:): **משלמא תמם.** גבי שור שנפל על האדם בבור איכא לתרוצי כדמתרלינן התם דהאי דלא קטלינן ליה בנגיחות ראשונות כגון דחזא ירוקא ונפל שלא בכוונה על זה שראה עשב בתוך פי הבור ובא לאוכלה ונפל: **אלא הכא.** הואיל ומועד לכך מאי שלא מתכוין איכא: **הכא נמי.** דחזינן ליה דמתחכך להנאתו ולא להפילו עליו: ואכתי

וכי דנין קל מחמור. פ"ה דהך פירכא אדין לאשון דבדין שני דקו"ו דאיש ואשה שהורע כחן בנזקין לא דנין קל מחמור דאפילו אי לא הוה כתיב מועד כלל הוה יליפינן בהאי קל וחומר אע"ג דבק"ו נמי קאמר לא חלקת האי ליעשה לאו דוקא ולכך אצטריך לא אם אמרת לעשות פירכא בדין שני שהוא ק"ו: **נגיחה** לנזקין. אצטריך לרבות נזקין משום דדרשינן בסיפיה דהאי קלא בנזקין בהמניח (לעיל דף לג.) כמשפט שור בשור וכן בסוף פרקין לענין שמירה מעולה דנזקין דרשי מלא ישמרנו אע"ג דלא ישמרנו גבי מיתה כתיב: **והא תם הוא.** לא בעי למימר דמתני' כר"י הגלילי כדמוקי שמואל מתני' בהפרה (לקמן דף מח:) גבי היה אביו או בנו בתוכו דמאי דוחקיה דשמואל לאוקמי מתניתין כר"י הגלילי ומה פלוגתא הוה שייך בזה דהוו פליגי רב ושמואל מתני' כמאן ועוד דרישא דמתני' דקתני מועד דמשלם כופר ותם פטור מן הכופר לא אתיא כר"י הגלילי והא דלא מוקי שמואל מתני' דלקמן במועד ליפול על בני אדם בבורות כדמפרש מילתא דהכא במועד להתחכך על בני אדם בכתלים משום דהתוא לא שכיחא כי האי: **והא תם הוא.** המקשן סבור שמתחכך בכותל להפילו ולא מתכוין להפילו על בני אדם דא"כ לא היה פטור ממיתה ועל זה מקשה והא תם הוא שאפילו עשה כן כמה פעמים והרג בני אדם שלא בכוונה אין מועד להרוג אדם כדפי' לעיל מדלא אשכחן מועד במתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם ומשני במועד להתחכך על בני אדם פירוש במתחכך להנאתו כדמפרש ואזיל דהוי מועד מתחילתו והוי כאורחיה וא"ת ומי דוחקו לשמואל לומר שחייב כופר יעמידנו במתכוין להפיל הכותל ולא נתכוין להפיל על בני אדם ופטור גם מכופר לפי שהוא תם וי"ל דלרב ושמואל משמע להו לישנא דמתני' דקתני ונפל על האדם שלא היה מתכוין להפילו אלא ממילא אירע שנפל ע"י שהיה מתחכך בו להנאתו ולכך קאמר שמואל היכא דמתחכך בכותל להנאתו כדמשמע לישנא דמתני' דפטור ממיתה וחייב כופר ורב אמר פטור מזה ומזה כדמשמע לישנא דפטור שפטור לגמרי והמקשן היה סבור דהא דנקט במתני' ונפל על האדם ולא קתני להפילו משום דלא מתכוין להפילו על האדם מיירי אבל אם ע"מ במתכוין להפילו ושלא על האדם משמע ליה שמיירי:

הכא נמי במתחכך להנאתו. תימה דהכא אמר רב דפטור מזה ומזה ולקמן בהפרה (ד' מח:) מוקי רב מתניתין דקתני משלם הכופר במועד ליפול על בני אדם בבורות וחזא ירוקא ותירץ רבינו תם דלקמן הוי רגל בכוונה כשמניח עצמו בבור כדי לאכול הירק שבבור ויודע שמתמעך האדם כמו רגל שדרסה ע"ג תינוק שיודע שיהרוג התינוק ולפיכך משלם כופר אע"פ שאין השור בסקילה הואיל ואינו מתכוין להזיק דילפינן רגל בכוונה מקרן בכוונה אבל הכא שמתחכך בכותל להנאתו [12] (שלא בכוונה הוא [13] שלא בכוונה) שאינו יודע שיפול הכותל על האדם לפיכך פטור מן הכופר בקרן שלא בכוונה ומועד הכא ולקמן אלא בשלא פעמים אלא כלומר בדבר שנעשה מועד מתחילתו כגון שן ורגל והא דפריך לקמן כדמוקי לה במועד ליפול על בני אדם בבורות אי הכי בר קטלא הוא דייק ממתני' דקתני משלם הכופר ולא קתני חייב מיתה ומשלם הכופר משמע דפטור הוא מן המיתה ורש"י פירש כל הסוגיא דלקמן בע"א אבל דוחק הוא ושם אפרש בע"ה ועל פי ר"ת נמי קשה דפטור רגל בכוונה לדרוס על האדם ממיתה כיון שלא נתכוין להרוג א"כ ר"ש דיליף בשמעתין נזקין מקטלא פטר רגל מנזקין בכוונת דריסה על הכלים כשלא נתכוין להזיק וזה אי אפשר דעל כרחך לאו בכוונת היזק חייביה רחמנא דאי בכוונת היזק א"כ היינו קרן והואיל וכן על כרחך ליכא למילף נזקין מקטלא לענין כוונה ורבינו שמואל מצא בספר ישן דלא גרסינן מילתא דרב דפטור מזה ומזה ולקמן גרסינן תניא כוותיה דשמואל ותיובתא [14] דרב דפטור לעיל מכופר כשאין השור בסקילה: הוה

[6] ר"מ מ"ז, [7] [לקמן מח:], [8] דאיכא הוו פטורי בדיניהו אם שבתכוין להרוג אם זה והרג אם זה, [9] לקמן מח:, [10] ל"ל כאיש, [11] [לעיל מג:], [12] [ל"ל רבה], [13] ר"מ מ"ז, [14] ר"מ, [15] [ל"ל דרבה],

הגהות הב"ח

(א) גמ' בתם מנין והלא דין הוא: (ב) רש"י ד"ה אם אמרת וכו' ליפנא אחריא וכי דנין קל מחמור בן ובת:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה שור באדם וכו' דהא שור בן יומו קרוי שור. לקמן סה ע"ב: שם ד"ה יפה כחן דחרש שוטה וקטן וכו'. לקמן פז ע"א: תוס' ד"ה והא תם הוא המקשן כו' בדפי' לעיל. דף מא ע"א ד"ה מאחר:

רבינו חננאל

אמר שמואל פטור ממיתה וחייב בכופר וכו'. תניא כוותיה דשמואל ותיובתא דרבה.

סג א מיי' פ"י מהל' מזקי ממון הלכה ט סמג עשין סז:

סד ב ג ד ה מיי' שם הלכה י והלכה יג:

תורה אור השלם

1. אוֹ בֶן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ: שמות כא לא

הוה ליה פלגא ופלגא וספק נפשות להקל. תימה למ״ד התראת ספק לא שמיה התראה בלא טעמא דספק נפשות להקל פטרינן ליה מהאי טעמא דלא שמיה התראה אפילו ס״ל דספיקא לחומרא ואי אליבא דמ״ד שמיה התראה היכי פטרינן ליה מהאי טעמא הכא אם נמצא שישראל הרג הא מחייבינן ליה בהכה את זה ומזיר והכה את זה [ס] אע״ג דספק הוא ובנותר שאמר לו אל תומיר וי״ל דשאני התם דיודע בבירור דיבא לידי איסור ולאי אם יותיר או אם יכה את שניהם משום הכי שמיה התראה אבל הכא כשזורק אבן לגו אין ידוע שיבא לידי איסור ולאי שאין יודע את מי יכה: **כל** קבוע במחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא בכל דוכתי דלאיתא בפ״ק דכתובות (דף טו.) ותימה לר׳ שמעון קבוע מנא ליה ואין לומר הכא דלמסיק ע) בערכין (דף ז) ובהגשרפין (סנהדרין דף עט.) דר׳ שמעון יליף נתינה נתינה אייתר ליה ואדב לו לקבוע דאכתי לתנא דבי חזקיה קשה מנא ליה דכל קבוע כו׳ ועוד כיון דפטר ר״ש אפילו בכולן ישראל עד שיאמר לפלוני אני מכוין לא שייך למדרשיה כלל וי״ל דלר׳ שמעון בכולן ישראל וכנעני אחד ואמר לאותו שעומד שם אני מכוין דפטור מטעם קבוע מוארב לו דכאי גוונא כולן ישראל חייבין [פ]: **שור** שור שבעה כו׳. חד לגופיה ושית לאתויי: **שור** האשה. אצטריך [צ] לאתויי משום דאמר לעיל (ע״א) כי יגח

מכור

ואכתי צרורות נינהו. אמר רב מרי בריה דרב כהנא [ס] דקאזיל מיניה תניא כוותיה דשמואל ותיובתא דרב [ר]יש חייב במיתה ובכופר ויש חייב בכופר ופטור ממיתה ויש חייב במיתה ופטור מן הכופר ויש פטור מזה ומזה הא כיצד מועד בכוונה חייב במיתה ובכופר מועד שלא בכוונה חייב בכופר ופטור ממיתה תם בכוונה חייב במיתה ופטור מכופר תם שלא בכוונה פטור מזה ומזה והנזקין שלא בכוונה ר׳ יהודה [א]מחייב ור׳ שמעון פוטר מאי טעמא דרבי יהודה יליף מכופרו מה כופרו שלא בכוונה חייב אף הנזקין נמי שלא בכוונה חייב ורבי שמעון יליף מקטליה דשור מה קטליה שלא בכוונה פטור אף נזקין שלא בכוונה פטור ור׳ יהודה נמי נילף מקטליה דנין תשלומין מתשלומין ואין דנין תשלומין ממיתה ור׳ שמעון נמי נילף מכופרו דנין חיוביה דשור מחיוביה דשור לאפוקי כופר דחיוביה דבעלים הוא: נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם [וכו׳] פטור: [ב]הא נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב מתניתין דלא כר׳ שמעון דתניא ר׳ שמעון אומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור מ״ט דרבי שמעון דאמר קרא [ג]השור יסקל וגם בעליו יומת [ד]כמיתת בעלים כך מיתת השור מה בעלים עד דמיכוין ליה אף שור נמי עד דמיכוין ליה ובעלים גופייהו מנלן [ה]דאמר קרא [ו]וארב לו וקם עליו [ז]עד שיתכוין לו ורבנן האי וארב לו מאי עבדי ליה אמרי דבי רבי ינאי [ח]פרט לזורק אבן לגו [ט]היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם תיפוק ליה דרובא כנענים נינהו [י] אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים ואחד כנעני דאע״ג דרובא ישראלים נינהו כיון דאיכא חדא כנעני בינייהו הוי ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי [י]וספק נפשות להקל: **מתני׳** [ה]שור האשה ושור היתומים שור האפוטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין הרי אלו חייבין מיתה ר׳ יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת [פ] פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים: **גמ׳** ת״ר שור שור שבעה להביא שור האשה שור היתומים שור האפוטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין ר׳ יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים אמר רב הונא פוטר היה רבי יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר ממאי מדקתני תרתי שור המדבר ושור הגר שמת ואין לו יורשין שור הגר שמת מאי ניהו דכיון דאין לו יורשין הוה ליה שור הפקר היינו שור המדבר היינו שור הגר שמת ואין לו יורשין אלא לאו הא קמשמע לן דאפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר שמע מינה [ק]תניא נמי הכי יתר על כן אמר ר׳ יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר פטור שנאמר [ק]והועד בבעליו והמית וגו׳ עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד וגמר דין לא בעינן והא השור יסקל גמר דין הוא אלא אימא עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד: **מתני׳** [ו]שור שהוא יוצא ליסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש ואם שחטו בשרו מותר [ט]מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר נכנסו תחת הבעלים מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק: **גמ׳** תנו רבנן [י]שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו

מכור

ואלבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר שמע מינה. ואין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש: **דקאזיל.** כותב: **מיניה מיניה.** ע״י דחיפתו וגלגולו כל שעה עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג: **חייב בכופר ופטור מן המיתה.** דדרשינן כופר אם כופר [ב] והיינו כוותיה דשמואל: **והנזקין.** [ג] שהזיק שור שלא בכוונה ולא הרג: **מכופרו.** דלתמרינן [ד] שלא בכוונה חייב מרבויא דאם כופר: **חיוביה דשור.** תשלומי נזקין מחמת [מ] הבור באין: **מחיוביי׳ דשור.** קטליה: **כופר חיובא דבעלים.** כפרת נפשו: **מה בעלים עד דמכוין ליה.** ר׳ שמעון אית ליה הך סברא גבי רוצח באלו הן הנשרפין [סנהדרין דף עט.] ורבנן פליגי עליה ואמרי אף בעליו נמי מתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב דהאי וארב לו אמרי דבי רבי ינאי רבנן מוקמי ליה פרט לזורק אבן לגו לתוך חבורת אנשים ויש שם כנעניים וישראלים ואיכא למימר לכנעניים נתכוין: **תיפוק ליה דרובא כנעניים נינהו.** ולא אצטריך קרא למפטריה: **ואי נמי.** חמשה כנעניים וחמשה ישראלים לא אצטריך קרא למפטריה דרחמנא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה דהא ספק נפשות להקל: **לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים.** דאי לאו קרא הוה אמינא זיל בתר רובא וישראל איכון ואע״ג דלמא לאו להאי איכון נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב קא משמע לן קרא דהואיל והוה ליה כנעני קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות לא קבוע על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן: **מתני׳ שור היתומים.** שאין להן אפוטרופוס או שור אפוטרופוס של יתומין אלא שעל אפוטרופוס לשומרו: **גמ׳ שור שור ו׳.** ז׳ שור כתובין בפרשה [ו] בנוגח אדם: **שור האשה.** דלא תימא בעל השור כתיב לשון זכר: **מדקתני תרתי.** שור הפקר תרי זמני: **הא קמ״ל.** הא דהדר תנא שור הגר לר׳ יהודה דאע״ג דנגח בחיי הגר ומת והוי ליה הפקר פטור: **והועד בבעליו.** היינו בב״ד דאין העדאה אלא בב״ד: **מתני׳ מסרו לשומר חנם.** עד שלא נגח. ואלו אריש קאי אלא מילתא אחריתי היא: **פתח הבעלים.** מתחייבין בנזקין כבעלים: **גמ׳ אם עד שלא נגמר דינו מכרו מכור.** ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעליו דנהוי מיתה והעמדה בדין כא׳ ומיחייב קטלא:

מכור

עין משפט נר מצוה

סה א מיי׳ פי״ח מהל׳ נזקי ממון הלכה ו:
סה ב מיי׳ פ״י מהלכות נזקי ממון הלכה ט סמג עשין סז:
סו ג ד מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח הלכה ח סמג לאוין קסג וע״ש בכ״מ:
סז ה מיי׳ פ״י מהלכות נזקי ממון הלכה ו סמג שם:
סח ו מיי׳ שם פי״ח הלכה ט סמג שם:
סט ז מיי׳ שם פ״ד הלכה ד סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלו סעיף ח:
ע ח מיי׳ שם פי״ח הלכה ט סמג שם:

מוסף רש״י

וארב לו. קרא יתירא הוא נכתוב כי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו (סנהדרין עט.). **עד שיתכון לו.** פרט למתכוין להרוג את זה והרג את זה (כתובות טו.). **פרט לזורק אבן לגו.** לתוך חבורת בני אדם כנעניים וישראלים, אבל שני ישראלים עומדין ומתכוין להרוג את זה והרג את זה והתרו בו וקבל התראה ונפלה על מכירו חייב (שם, וכעי״ז סנהדרין שם). **תיפוק ליה דרובא כנעניים נינהו,** ולמה לי קרא, אי נמי פלגא ופלגא. אמאי לא אצטריך קרא, דמהיכא מיתי דיניקטליה, **ספק נפשות.** דיני נפשות, להקל. דהא והצילו העדה כתיב (כתובות טו.) למה לי קרא למפטריה, הא כיון דמאי למימר לכותים קא מתכווינא אית לך למפטריה משום דספק נפשות להקל (סנהדרין עט.). **כיון דאיכא חדא כנעני בינייהו הוי ליה קבוע.** ואשמעינן דאי קרא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (כתובות טו.) ואשמעינן קרא דפטור משום דהוה ליה כותי קבוע בינייהו, ולפיכך מהאי קרא דכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה על מחצה והוי ספק נפשות להקל, ומהכא נפקא לן בכל דוכתי דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי, דהא מהיכי מיתי לן, דילמא האי דפטר ליה לאלי משום דספק נפשות להקל ולא משום דמסתברא ליה כרובא, אבל מחצה על מחצה לא מיתי, דאי לאו כמחצה על מחצה דמי לא הוה ליה ספק נפשות להקל ואמאי פטור הא רובא דישראל ניהו וכבר אית להו נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב (סנהדרין עט.). **שנאמר והועד בבעליו והמית וגו׳.** דמשמע שיהא לו בעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין (לעיל יג.). שוין כאחד. בבעל אחד (שם). **שור שהמית.** את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו (לקמן צח:).

מסורת הש״ס

(א) [תוספתא פ״ד], (ב) סנהדרין עט. עט. לקמן מה., (ג) כתובות טו. סנהדרין עט., (ד) [יומא פד:], (ה) [ואינהו בדיינהו הוו פטרי את שנתכוין להרוג את זה והרג את זה, (ו) [שבת קכט. וש״נ], (ז) לעיל יג.; (ח) מלשון רש״י שפי׳ דאין העדאה אלא בב״ד משמע דמיהוועד יליף אבל מלשון התוס׳ לעיל [יג.] דפי׳ דלאו מיהוועד קדיש לריכין להגיה והמית וגו׳, (ט) לקמן עו.; (י) לקמן לח:; (כ) [שמות כא], (ל) [לעיל מג.]; (מ) [ל״ל השור], (נ) [שמות כא], (ס) [מכות טז.], (ע) [לא מצאתי כן בערכין ובאמר דוכתי חוץ בסנהדרין], (פ) [עיין תוספות כתובות טו. ד״ה פרט ותוס׳ נדה יח. ד״ה פסיקון],

תורה אור השלם

1. וְאִם שׁוֹר נֶגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בְּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט
2. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכֶּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וָנָס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה: דברים יט יא

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה והמקין שור שהזיק שלא: (ב) תוס׳ ד״ה שור האשה אצטריך. נ״ב עי׳ בפ״ד מיתות סו ע״א [תוד״ה לרבות]:

גליון הש״ס

גמ׳ דקאזיל מיניה מיניה. לעיל יח ע״א: **מתני׳ פטורין** מן המיתה. עיין תשובת הרשב״א סי׳ קי״ד:

רבינו חננאל

דקאזיל מיניה מיניה. כגון שהיה מתחכך בכותל להנאתו ולא נתכוון להזיק וכגון שנפל הכותל מחיכוכו והשור עמו ונפלו על האדם. **תניא כוותיה דשמואל ותיובתא דרבה. רבי יהודה מחייב ורבי** שמעון פוטר. רבי שמעון לטעמיה דסבר דבר שאינו מתכוון פטור, ורבי יהודה מחייב. ואף על גב דקיימא לן כרבי שמעון לענין פיטורי שבת, יש מי שאומר בהא הלכתא כרבי יהודה, דהא רבי שמעון ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. ויש אומרים כיון דאמרו רבנן הלכה כרבי יהודה בעירוב מכלל דלית הילכתא כוותיה במקומות אחרים. אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל.

מסורת הש״ס

א) לקמן עא: צח: [כתובות לד.], ב) [לעיל מד: וש״נ], ג) [עי׳ תוס׳ סנהדרין [עט:] ד״ה כשור ותוספות זבחים ע: ד״ה אפי׳], ד) [קדושין מו:], ה) ל״ל כשמתפיס,

תורה אור השלם

1. וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה מכור וכו׳ לפי דמוי דרבה ושור:

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה מכור כו׳. דמחיים לא מתחר. עי׳ זבחים עא ע״א תוד״ה אפילו:

רבינו חננאל

אמר רבינא לא דכולי עלמא אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. [הדרן עלך שור שנגח ד׳ וה׳]

מכור. הוא לרדיא: **הקדישו מוקדש.** ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל: **מוחזר.** ואע״ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא: **אינו מוקדש.** דלאו בר שותפיה דמריה קאי לאקדושיה: **אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך.** ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר: **דא״כ.** דלרבנן אין אומרין: **ליפלוג.** רבנן בחמץ בפסח וליימרו דחייב ואנן קיימא לן בהגוזל עצים (לקמן ד׳ צח:) דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך דקתני גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא והא סברא לרבנן הוא דשמיעא להו דקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצי מ״ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר דאמר ליה אתפסתיה לתוראי כו׳ והזיקא דבידיס הוא שהביאו לבי דינא. והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה לאו משום דחיובא דלא אהדריה הוא דא״כ בחמץ בפסח נמי ליימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה אכילנא ליה ועוד לר׳ יעקב נמי נהי דגומריס דינו של שור שלא בפניו ניתא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה אכילנא ליה אלא אדלא אהדריה לא מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא חיוביה משום דהוליכו לב״ד בידיס והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב״ד דאי הוה בידי הוה מערקנא ליה מינייהו: **סוף סוף מיגמר הוה גמרי ליה לדייניה.** הלכך הוה ליה הזיקא דממילא ולא בידיס: **מה בעלים בפניהם.** כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט (במדבר לה:): **אי דנטריה.** שמירה מעולה: **כולהו נמי ניפטרו.** מדמי שור בר משולם דהא אנוסין הם: **שמירה פחותה.** דלא שיכולה לעמוד ברוח מצויה: **נלתה ליה שמירתו.** דאין עליו להתחזק בשמירתו ודי בכך ולאו פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי כפרה: **והני לא נלתה שמירתן.** שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו ופשיעה היא מידי דהוה מגניבה ואבידה: **למאן אי כר״מ.** דאמר במתניתין [ע״ב] מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין כופר: דאמר

מכור. פי׳ בקונטרס לרדיא ומשנגמר דינו אינו מכור דאסור בהנאה ואפילו ר״ת דמפרש [ה] ג) דמתחייב לא מיתסר מ״מ הרי אסור להשהותו לענות דינו ובמהדורא אחת פרש״י מכרו מכור דאמר ליה מוכר היה לך לשוחטו כיון שידעת שהרג ואת הוא דאפסדת אנפשך ולא הוי מקח טעות וא״ת וסיפא כשנגמר דינו דקתני אינו מכור מסתמא יודע שנגח ושנגמר דינו דומיא דריש״א שיודע שהרג וא״כ ליהוי מעות מתנה כמו במקדש אחותו [ד] וי״ל שאין הכל בקיאין בדין שור הנסקל וסבור שיכול להשהותו לעשות בו מלאכתו או אפילו לשחטו סבור דשרי: **דאם כן ליפלוג בחמץ בפסח.** פ״ה ואנן קי״ל בהגוזל [עצים] (לקמן דף צח:) דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני בברייתא גזל חמץ ועבר עליו הפסח שור והחזירו עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר דינו לא והאי סברא לרבנן הוא דשמעינן להו דקתני דבחמץ בפסח מודו וקשה לפירושו דקוגיא דהכא אתא נמי התם בהאי שמעתא ומוכח התם דרבה שדחה ואמר דב״ע אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך מדלא פליגי בחמץ בפסח לא היה יודע אותה ברייתא שלא רבה בר שמואל הביאה ואמר ליה רב חסדא אי משכחת להו לא תימא להו ואור״י דדייק מדלא פליגי בחמץ שלא הייתי יכול לטעות ולהעמיד מחלוקתם במילתא אחריתי:

השתא אתפסתיה לתוראי. פי׳ הקונטרס אתפסתיה בידיס שמסרו לב״ד לדונו בסקילה ולכך אין יכול לומר לו הרי שלך לפניך לפי שהתפיסו בידיס והשתא לפי זה נוכל להעמיד כל הנבא דמתני׳ בהגוזל קמא (לקמן ד׳ לו:) כרבנן דרבי יעקב לפי דחוי [ה] דרבא ושור היוצא ליסקל דקתני במתני׳ דהתם דא״ל הרי שלך לפניך כגון שתפסוהו ב״ד מאליהן ומיהו רש״י פי׳ שם שאין מעמיד כרבנן רק ריש״א אבל הסיפא דשור היוצא ליסקל דמתניתין לא אתיא כרבנן אלא כר׳ יעקב דוקא וזה פי׳ משום שרוצה להעמיד שור היוצא ליסקל דמתניתין בתפיסה בידיס ליד ב״ד דומיא דבריתא דהיינו בהתפיסו בידיס וקשה לפירושו דאם זה ההיזק לא הוי היזק ניכר אפילו אתפסיה בידיס לא יתחייב ואם הוא ניכר אפילו תפסו ב״ד מאליהן למה יפטר וכי לא היה לו לשומרו שלא יבא לידי כך ועוד דאם הוא פטור כשתופסים אותו מאליהן [ו] כשתופסים אותו בידיס נמי פטור דסוף סוף אפילו לא היה מתפיסו בידיס היו תופסים אותו מאליהן ולא הפסידו בעלים בהתפסתו כלום ונראה לר״י דבתפסתו מאליהן נמי חייב דמה שנופל ליד ב״ד אשוב היזק ניכר וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד ב״ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח שהוא היזק שאינו ניכר הלכך יכול לומר אם הרי שלך לפניך ור׳ יעקב לא חשיב היזק ניכר מה שנופל ליד ב״ד וגמרו את דינו כיון שאפילו לא בא לידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע״י שבא לידם אלא כאילו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה נאסר והוי היזק שאין ניכר ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח ואי אהדרתיה לא נתינת טעם הוא שהיה יכול להציל ע״י כך שאין תלוי בזה כמו אם אפ״ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גרמת שנתפס בידם וגומרין דינו ע״י מה שנפל בידם וכיון שנפסד ע״י מה שנפל בידם חשיב היזק ניכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן משמע בהניזקין (גיטין ד׳ נג:) דבהיזק ניכר אין יכול לומר הרי שלך לפניך דפריך ממתני׳ דגזל מטבע ונפסל כו׳ ואי אמרת היזק שאין ניכר שמיה היזק פי׳ משום דחשיב כאילו ניכר אמאי אומר ליה הרי שלך לפניך גזל הוא וממונא מעליא בעי לשלומי כי אין זה ממון שגזל כיון שחשוב כאילו ההיזק ניכר בו שאין לך שינוי גדול מזה אילו היה ניכר ושור תם דמזיק ברשות שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירנו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמזיק ע״י פשיעת שומר ונפל ברשות ניזק להחליט לו מיד לר״ע להתעבד בו ולרבי ישמעאל לגבות מגופו והוה ליה היזק ניכר שהוא מופסד שנפל ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו שיכול לומר בשור שהרג אפילו לאחר גמר דין לר׳ יעקב ולרבנן קודם גמר דין ובחמץ לכ״ע: **אלא** שור בר טענה הוא. ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כך מיתת השור לא מילתא אין סברא לדורשו: **חוץ** משומר חנם. הוא הדין דהוה מצי למימר כולן פטורין בשמרו שמירה מעולה חוץ משואל דחייב באונסים: **אפילו** כולהו נמי ליפטרו. ושואל גופיה נמי דחייב לשלם דמי שור לבעלים מ״מ כופר אין משלם:

בחזקת

עין משפט נר מצוה

עא א מיי׳ פ״ג מהל׳ גזילה ואבידה הלכה ד סמג עשין עג טוש״ע ח״מ סי׳ שסג סעיף ח:
עב ב מיי׳ פי״ח מהל׳ נזקי ממון הלכה י סמג עשין סז:
עג ג ד מיי׳ שם פ״ד הלכה ד סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלו סעיף ח:

מוסף רש״י

מכור. ולא יסקל, דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד (לקמן צח:). מוהזר. ופטור שומר (שם). דאמר ליה אי אהדרתיה כו׳. בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה הא אי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא כגון חמץ בפסח, אלא אם קטלתיה בידיס שהבאתו לב״ד, דאי הוה גנבי אנא מעריקנא ליה לאגמא כו׳ (שם).

בחזקת שימור קיימי. אין הפירוש כהיא דפ"ק (ד' טו.) גבי פלוגתא דפלגא נזקא קנסא דבחזקת שימור דהתם היינו דאין לריכין שימור שאין דרכו להזיק כמו שן ורגל אבל חזקת שימור דהכא היינו שדרך בני אדם לשומרו ופתם עביד להו שמירה פחותה ור"ת גרס בדר' מאיר בחזקת שימור ובדרבי יהודה לאו בחזקת שימור ולפי הגיר' הכי פירושו מאי טעמא דר' מאיר קסבר פתם שוריס בחזקת שימור חשיבי לבעליס שאין דרכן להזיק ועל כן אינס חוששין לשומרס וטעמא דר"י פתם שוריס לאו בחזקת שימור חשיבי לבעליס וטרי להו שמירה פחותה ולהך גירסא הוי פירוש חזקת שימור דהכא כחזקת שימור דפ"ק ומיהו בין לר"מ בין לר"י סברי שפיר פלגא נזקא קנסא: **והא** מיבעי ליה ללאו. גרלה כגירסת הספריס דגרסי והא מיבעי ליה לגופיה כלומר לריבוי אחר ריבוי: **לא** פטר ר"י אלא צד העדאה שבו. מסברא אומר כן דאלו משוס שנעשה מועד גרע ויפטר אפילו מח"ע בשמירה פחותה ומ"ת התינח לחומרא דאית לן למימר לד תמות במקומה עומדת מסברא דפריש"ת אלא לקולא דאין משתלם אלא מגופו [10] ואין מעמידין אפוטרופוס [11] מגלן וי"ל הואיל דלריכין אנו לומר לד תמות במקומה עומדת לחומרא ה"ה לקולא ומיהו ליפטר בהולאתו למ"ד פלגא נזקא קנסא לא אמרינן במקומה עומדת [12] דכיון דאייעד לאו קנסא הוא: **מועד** לקרן ימין. מלינו למימר דדוקא נקט לפי שקרן ימין מזומן להזיק יותר מקרן של שמאל אבל מועד לקרן שמאל כ"ש דמועד לקרן ימין או שמא אין מועד ואורחא דמילתא נקט:

אלא

דאמר [6] שוכר כשומר חנם דמי ליתני חוץ משומר חנם והשוכר ואי כר"י דאמר שוכר כנושא שכר דמי ניתני חוץ משומר חנם וכולן במועדין פטורין לענין כופר אמר רב הונא בר חיננא הא מני ר"א היא דאמר אין לו שמירה אלא סכין ולענין שוכר סבר לה כר"י דאמר שוכר כנושא שכר דמי אביי אמר לעולם כר' מאיר וכדמחליף רבה בר אבוה ותני [7] שוכר כיצד משלם ר"מ אומר [8] כשומר שכר רבי יהודה אומר כשומר חנם א"ר אלעזר מסר שורו לשומר חנם הזיק חייב הוזק פטור אמרי היכי דמי אי דקביל עליה שמירת נזקיו אפילו הוזק נמי ליחייב ואי דלא קביל עליה שמירת נזקיו אפילו הזיק נמי ליפטר אמר רבא לעולם שקיבל עליו שמירת נזקיו והכא במאי עסקינן [9] כגון שהכיר בו שהוא נגחן וסתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומזיק אחרינו קביל עליה דאתי אחרינו ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה: **מתני'** [1] קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ [2] רבי יהודה אומר [3] תם חייב ומועד פטור שנאמר [4] ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין: **גמ'** מאי טעמא דר"מ קסבר [5] סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי ואמר רחמנא תם ניחייב דניבעי ליה שמירה פחותה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דנבעי ליה שמירה מעולה וליף [6] נגיחה לתם לנגיחה למועד ר"י סבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי אמר רחמנא תם נשלם דניבעי ליה שמירה מעולה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דנעביד ליה שמירה מעולה [7] הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעט הכתוב לשמירה מעולה וכי תימא נגיחה לתם לנגיחה למועד הא מיעט רחמנא ולא ישמרנו לזה ולא לאחר והא מיבעי ליה ללאו אם כן נכתוב רחמנא ולא ישמור מאי ולא ישמרנו לזה ולא לאחר תניא ר"א בן יעקב אומר אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה פטור מאי טעמא סבר לה כר"י דאמר מועד בשמירה פחותה סגי ליה וילף נגיחה לתם ונגיחה למועד אמר רב אדא בר אהבה לא פטר ר"י אלא צד העדאה שבו אבל [8] צד תמות במקומה עומדת אמר רב [9] מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל אמרי אליבא דמאן אי אליבא דר"מ האמר אחד תם ואחד מועד שמירה מעולה בעי אי אליבא דרבי יהודה מאי אריא קרן שמאל אפילו בימין נמי אית ביה צד תמות ואית ביה צד מועדת אמרי לעולם כרבי יהודה ולא סבירא ליה דרב אדא בר אהבה והכי קאמר כי האי גוונא הוא דמשכחת ביה צד תמות ומועדת אבל

אלא ודאי רב לענין שמירה אשמועינן ואי אליבא דר"מ הא תם ומועד לענין שמירה כי הדדי הינהו. לא גרסינן אי אליבא דר"מ פשיטא ואי גרסינן הכי מפרש אי אליבא דר"מ ולענין שמירה לא אשמעינן רב דהא אין חילוק בשמירתו אלא לענין תשלומין אשמעינן פשיטא דהא כי האי גוונא טובא תנן: **אלא אליבא דר"י.** ואשמועינן רב דאם שמרו שמירה פחותה ולא הזיק בקרן ימין שהועד לה פטור דמועד בשמירה פחותה סגיא ליה ואם נגח בשמאל חייב דתם לא אמעיט לשמירה פחותה: **מאי אריא קרן שמאל.** דאי נגח בה חייב חצי נזק כי נגח בימין נמי איכא צד תמות ומועדת לחציו פטור ולחציו חייב דהא צד תמות במקומה עומדת ואשתכח דהכא נמי חצי נזק משלם ומאי נפקא לן מדרב: **ליה ליה דרב אדא.** אלא לגמרי פטר ביה ר"י ואשמעינן רב דכי האי גוונא משכחת צד תמות ומועדת בחד תורא ולענין שמירה דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי ואם בשמאל משלם חצי נזק:

אבל

עד א מיי' פ"א מהל' שכירות הלכה ב סמג עשין פ פט טוש"ע ח"מ סימן שז סעיף א:

עה ב טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ה ועיין מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הלכה י והשגות ובמ"מ ובנ"מ:

עו ג מיי' פ"ז מהלכות נזקי ממון הלכה ה סמג עשין סז טור ש"ע ח"מ שם סעיף א:

עז ד מיי' שם הלכה ב ועיין בהשגות ובמ"מ ובנ"מ סמג שם:

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שִׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:

שמות כא לו

גליון הש"ם

תוס' ד"ה לא פטר כו' דבין דאייעד לאו קנסא הוא. וכ"כ רש"י לעיל לט ע"ב ד"ה שור של מרה ותוס' שם ד"ה אין מעמידין ולעיל מ ע"ב תוס' ד"ה ולימא ליה:

מוסף רש"י

דאמר שוכר כשומר חנם דמי. דקא יסיב אגר מלאכתו ואינו נוטל שכר על שמירתו (ב"מ פ:). דאמר שוכר כנושא שכר דמי. הואיל ולהנאתו הוא אצלו, אע"פ שנתן שכר פעולתו שומר שכר הוא, דאי לא יהיב שכר הוי שואל ומייב באונסין, השתא דיהיב ליה אגרא לא הוי שואל והוי שומר שכר (שם). שוכר כיצד משלם. דשומר חנם ושומר שכר ושואל מתיבי, שוכר לא כתיב ומהו דין מיזמו לענין גניבה ואבידה, פטור או חייב (שם). קשרו בעליו. לשור (לקמן נה:). תם חייב. דלא סגי ליה בפחותה (שם). סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי. שהגילו בנגיחה וצריכין שמירה (לעיל טו.) אם לא ישמרום בעליה אלא יזיקו אינם בחזקת משתמרים מאליהם אלא יזיקו, אלא מזיקין אפילו נזקא דלאו אורחיה הלכך על מרייהו רמיא לנטוריינהו (כתובות מא.).

מסורת הש"ם

[6] [לקמן מ: וש"נ], [7] ב"מ פ: לג. לה: לקמן מ: שבועות מט:, [8] לקמן נה: לט: [ועי' בתוס' שבת נב. ד"ה קפריסן], [9] לעיל לד:, [10] [לעיל טו.], [11] [לעיל מד.], [12] [פסחים כג.], [1] [לעיל יח. לט:], [2] [לעיל יח.], [3] [לעיל לט.], [4] [לעיל לט.],

אבל מועד לגמרי לא משכחת לה גלד תמות גנג. דליחייב חצי נזק: שלא יגדל אדם כו'. הכי גמי האי לא יקשמרנו לא יקיימנו הוא:

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה נגדה. ומת: **ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה.** ולא מת מחמת הנגיחה: **אם משנגחה.** ומחמת הנגיחה הפילתו: **ורביע נזק.** דתם חייב חצי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין: **וכן פרה שנגחה כו'.** מפרש בגמ' [ע"ב]: **גמ' אי גמי לכי הא.** דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך ואף על גב דאיכא למימר זיל בתר רובא ורובא לרדיא קזבני והוי מקח טעות אשמעינן מתניתין[1] דהואיל ונקיט מוכר דמי הוה ליה אידך מוגיא מחבירו ועליו הראיה: **לנכסתא.** לשחיטה: **דמי רדיא.** יקרין: בעל

אבל מועד לגמרי לא משכחת ביה צד תמות כלל: ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין (כו'): אמר רבה מאי טעמא דר"א דאמר קרא [1]ולא ישמרנו שוב אין לו שמירה לזה א"ל אביי אלא מעתה דכתיב [2]ולא יכסנו נמי שוב אין לו כיסוי לזה וכי תימא הכי נמי והתנן [6]כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור אלא אמר אביי היינו טעמיה דר"א כדתניא [3]ר' נתן אומר מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנאמר [3]ולא תשים דמים בביתך:

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור [3]שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס [7]דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים [4]זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה למה לי למימר זה כלל גדול בדין אצטריך דאפילו [5]ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המוציא מחבירו עליו הראיה אי נמי לכי הא דאתמר [8]המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר [9]יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך אמאי וניחזי אי גברא דזבין לרדיא אי גברא דזבין לנכסתא לא צריכא [7]בגברא דזבין להא ולהא וניחזי אי דמי רדיא לרדיא אי דמי נכסתא לנכסתא [8]לא צריכא דאוקיר בישרא וקאי בדמי רדיא אמרי ואי

אלא טעמא דר"א בדתניא. תימה מהאי טעמא נמי לא תסגי דור בכסוי משום דרבי נתן וי"ל דבור אית ליה תקנתא טפי כשמכסהו כראוי משור נגחן ועי"ל דמעיקרא ולאי ס"ד דר"א לענין תשלומין קאמר אבל השתא דמסקינן טעמא כדר' נתן לאו לענין תשלומין איירי אלא לגבי איסור בעלמא דאסור לקיימו ואיכא למימר דגבי בור נמי איכא אבל מודה שאם שמרו שמירה מעולה והזיק פטור מיהו בשמירה פחותה ולאי לא סגיא מדאוסר לקיימו ולהכי אמר לעיל (דף מה:) הא מני ר"א היא:

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

שור שנגח את הפרה. זו דברי סומכוס. תימה דבפרק השואל (ב"מ דף ק. ושם)[10] משמע דלא אמר סומכוס יחלוקו אלא בעומד בתגם גבי המחליף פרה בחמור דפריך בגמרא אמאי יחלוקו ונחזי ברשות דמאן קיימא אמר שמואל בעומדת בתגם ופריך ונוקמה בחזקת מרא קמא הא מני סומכוס היא מדלא אמר אלא משמע דלא הדר ביה משנויא קמא והך דהכא איכא לאוקמי בעומדת בתגם לר"ע דאמר יוחלטו השור אבל לר' ישמעאל דמלי לסלק ליה בזוזי לא תתיישב אך מהיא דהמניח (לעיל דף לה:) קשה דדייק זאת אומרת חלוקים עליו חבריו על סומכוס דמשמע התם דאפילו בברי וברי קאמר סומכוס דחולקין ואפילו עומד בביתו מדלא אוקי מתניתין בעומד בביתו או כרבי ישמעאל דאמר ב"ח הוא ומאי לסלוקי' בזוזי ותיתי אפילו כסומכוס:

דאפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא. וא"ת והא מחויב שבועה ואין יכול לישבע הוא שזה מודה במקצת בנזק הפרה ובנזק הולד אומר איני יודע ומתוך שאין יכול לישבע משלם כדאמר רבא בפרק השואל (ב"מ דף לא. ושם) ומיהו שמואל לית ליה האי סברא בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז. ושם)[11] ועוד י"ל דלמ"ד טעמא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם מפרש בפרק כל הנשבעין (שם) משום דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ומפרש התם כגון שאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשים ידענא דבאבוה כה"ג מיחייב ועל כרחך צריך ליתן טעם למה בא"ב חייב וביורשים פטור דבלא טעמא אין לומר כדאמר התם אי דאמר ליה נ' אית ליה וג' לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה אלא היינו טעמא דבא"ב חייב לא ידענא דהיה לו לידע אם חייב לו מנה אם לאו אבל יורשיו לא היה להם לידע במילי דאבוהון ומהאי טעמא אית ליה נמי למיפטר בשמעתין שאין לו לידע דבר זה אם משנגחה ילדה או קודם ואי"ת דהכא משמע דלית ליה לרב יהודה ברי עדיף ולקמן בפרק בתרא (דף קיח.) ובהשואל (ב"מ דף לז: ושם)[12] אמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהודה ורב הונא מחייבי דברי עדיף ואין לתרץ דהכא משמיה דשמואל קאמר דהא בספ"ק דכתובות (דף יב: ושם)[9] בעי למימר הא דרב יהודה ורב הונא דשמואל היא ולפי אותה סברא תקשה דשמואל אדשמואל וי"ל כדפרישית לעיל דהתם ברי שלו טוב שיודע שיכחישנו אם הוא משקר וגם אותו יש לו לידע אם חייב לו אם לאו אבל מדטענין שמא מוכחא מלתא דברי דהאי אמת הוא וברי עדיף אבל הכא מה שטוענין ברי לפי שיודע שזה לא היה בשעת נגיחה וזה טוענין שמא שאין לו לידע משו"ה אין ברי עדיף ובספ"ק דכתובות (שם) דבעי למימר הא דרב הונא ורב יהודה דשמואל היא ולא מסיק אדעתיה הא דאחי התם במסקנא היה יכול להקשות התם דשמואל אדשמואל דהתם פסיק שמואל כר"ג דאמר נאמנת בהיא דמשתרסתי נאנסתי אע"ג דהתם אין לבעל לידע מתי נאנסת והכא בשמעתין מודה שמואל דלא אמר ברי עדיף במקום שהברי גרוע אלא שבכמה מקומות יכול לומר וליטעמיך ולא קאמר והיא דהכית והעלייה (ב"מ דף קטו: ושם)[9] דהיה אחד מכיר מקלת אבניו נוטלן ואמר [בגמ'] דאידך קאמר איני יודע ופריך לימא תיהוי תיובתא דר"נ ומשמע דלרב יהודה ניחא התם י"ל דרגילות הוא שכל אחד מכיר מקלת אבניו וכן מוכח דמוקי לה כגון שיש עסק שבועה ביניהם ואם לא היה לו להכיר אבניו לא הייתי אומר מתוך שאין יכול לישבע משלם כדפרישית לעיל וההיא דתנן בית נוחלין (ב"ב דף קנד. ושם קלה) זה אחי אין נאמן ויטול עמו בחלקו ומוקי בגמ' דאמרי אינך אין אנו יודעין ודייק זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי ברי גרוע הוא שאין להם לאחין לידע אם הוא אחיהם דמה יודעים באותו שבא מגדיות היש התם בלאו הכי דחי שפיר ואין חושש לומר וליטעמיך ועוד י"ל דהתם מצי למימר דהכי קאמר זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי ברי גרוע והשמא טוב כעין ההיא דמתני' דהתם:

המוציא מחבירו עליו הראיה. משמע מהכא דאין הלכה כסומכוס מדלא ס"ל שמואל כוותיה ובשמעתין דכל דאלים גבר בפרק חזקת הבתים (ב"ב דף לה. ושם)[6] יש להאריך בזה: **ונחזי אי דמי רדיא לרדיא.** פי' הרר"י בר מרדכי דהכא אפי' כרבנן דאמרי בהמוכר את הספינה (שם דף עז:) מכר הנמל לא מכר הבקר ולית להו הדמים מודיעים הכא מודו דהני מילי גבי נמל דאיכא רובא וחזקה דרובא קרו לנמל נמל ולבקר בקר וגם הוא מוחזק ואפילו לפי הספרים דלא גרסי רובא מ"מ לא אתיא דמים לחודייהו ומפקי מחזקה אבל הכא רובא לרדיא זבני ואיכא חזקה כנגד אותו הרוב שהמוכר מוחזק אמרינן הדמים מודיעים לסייע לו לרוב או לחזקה ורש"ש פירש בהמוכר פירות (שם דף לב. ושם)[10] בענין אחר:

א א ב מיי' פ"ט מהל' מקי מתנות הל' ב ג והלכה ו סמג עשין קפ טוש"ע ח"מ סימן שלט סעיף ב ג וסימן ת סעיף ג:

ב ג ד ה מיי' פט"ז מהלכות מכירה הל' ה סמג לאוין קנ טוש"ע ח"מ סי' רלב סעי' כג:

מוסף רש"י

כסהו כראוי. ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת (לקמן נב.).

הדרן עלך שור שנגח ד"ה

ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע. לב"ד, ולא עדיס יודעין אבל הם יודעין, דלא קמני ואינו יודע, והכי אמרינן בשנים אוחזין (ב:) ולרבה בר רב הונא דאמר אמר סומכוס אפילו ברי וברי כו' (רשב"ם ב"ב צב.). **אם עד שלא נגחה.** השור, ילדה. ופטור בעל השור (שם). **משלם.** בעל השור, חצי נזק לפרה. השור תם משלם חצי נזק, ורביע נזק לולד. משום דחצי נזק דולד הוי ממון המוטל בספק וחולקין (שם). **ונמצא נגחן.** שהיה נגחן קודם מכירה ואין ראוי אלא לשחיטה (שם צב.). **מקח טעות.** כיון ומצא מומן והדרי זחי כדמפרש טעמא לקמיה דרובא לרדיא זבני (שם). **יכול שיאמר לו כו'.** דבממונא לא אזלינן בתר רובא אלא אחר טענה טובה (שם). **לשחיטה מכרתיו לך.** הכא איכא דזבין לשחיטה, ורובא לאו כלום הוא והוה ליה כי פלגא ופלגא והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואפילו לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין, וקי"ל כווותיה, דתמס לן תנא כוותיה, הני מילי כגון שור שנגח את הפרה ומצא עוברה בצדה ואין ידוע לב"ד איזה מהם המעשה אם ילדה קודם נגיחה או אחר כן, ואפילו טוען אד מנייהו טענת ברי ואידך טענת שמא, וכמו שנא' ויכס בנכסי ספק בפרק החולץ (לח.) דקי"ל חולקין משום דאין ידוע אם בן ט' לראשון וילדנו וזקנו או בן ז' לאחרון ובנו של יבם הוא, אבל הכא שאנו יודעין איזה היה המעשה, הרי זה מכרן לזה סתם ונתבלבל הדבר שהיה נגחן קודם לכן, הכא מודה סומכוס דלא הוה ממון המוטל בספק אלא אזלינן בתר ההוא שטוענו יפה, דיכון דרובא לא כלום הוא לא היה לו למורר לפרש אלא הלוקח הוה ליה למימר לרדיא קבעינא ליה, ומדלא פירש הספיק, ולא דמי ליה ומצלא מומן, דהתם יין קתבע מיניה דמוכר בהדיא (רשב"ם שם). **וניחזי אי גברא כו'.** כלומר היכי דמי דפליגי רב ושמואל, ליחזי אי האי גברא עובד אדמה הוא ולא טבח, וגיל לקנות שוורים לחרישה, וכגון שהיו מכירין זה את זה, ודאי לרדיא זבין, ואפילו לשמואל ליהוי מקח טעות, דכיון שמכירים זה את זה הרי כאילו פירש לו מכור לי שור לחרישה (שם). **דזבין לנכסתא.** כגון טבח שאינו עובד אדמה (שם). **דזבין להא ולהא.** כגון טבח ועובד אדמה (שם). **וניחזי אי דמי רדיא לרדיא.** כיון דהאי גברא עביד דזבין להכי ולהכי היה לנו ליגע אחר הדמים ומימא הדמים מודיעים, דשור לרדיא קונין בעשרים דינרים אדמה (שם). **דזבין להא ולהא.** כגון טבח ועובד אדמה (שם). **וניחזי אי דמי רדיא לרדיא.** כיון דהאי גברא עביד דזבין להכי ולהכי היה לנו ליגע אחר הדמים ומימא הדמים מודיעים, דשור לרדיא קונין בעשרים דינרים ולשחיטה כ' דינרים ומיחזי אי דמי רדיא יהב ליה דהיינו כ' דינר הדמים מודיעים לרדיא זבין והכי זה מקח טעות, כמוכר יין ומצלא מומן, ואמאי קאמר שמואל דיכול לומר לשחיטה מכרתיו הא ולאי לרדיא זבין, דהא אפילו לשחיטה זבין כיון דדמי רדיא קביל מיניה דלוקח מקחו בטל, דנתאנה יתר משתות, דהא לא חזיא לרדיא, שהרי נמצא נגחן ואינו שוה אלא ר' דינרים לשחיטה, ואי דמי נכסתא יהב ליה ולאי לנכסתא זבין (שם, עי"ש בארוכה). **דאוקיר בישרא.** וליכא דמיס מודיעין, ואיכא דגרס דזל רדיא וקם כי בישרא, והיינו הך (שם).

מסורת הש"ס

1) לקמן נב., 2) לעיל טו: [כתובות מא:], 3) ב"ב לג., 4) לעיל לה: ב"מ ב: לח: ק. [ב"ב קמא.], 5) ב"ב לב., 6) [מתניתא. רש"ן], 7) [ד"ה הא], 8) [ד"ה מתוך], 9) [ד"ה רב הונא], 10) [ד"ה רב הונא], 11) [ד"ה ומאי], 12) [ד"ה ולחזי],

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לו
2. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג
3. כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: דברים כב ח

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאפילו וכו' וע"ל דלמ"ד פלגא נזקא קנסא. עיין לעיל דף מז ע"ב תוספות ד"ה מודה:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה דאפילו כו' ועוד תל"ש כו'. נ"ב וכ"כ הרלב"ד והרמ"ם ספ"ו וס"פ. אבל הרמב"ם חולק:

רבינו חננאל

פרק חמישי: שור שנגח את הפרה

אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין, המוציא מחבריו עליו הראיה. פר"ח דקיי"ל כחכמים ואע"ג דאמר רבה בר אבוה בפרק השואל את הפרה אין אומר סומכוס אפילו ברי וברי שינויא הוא ודחויה היא דקיי"ל כחכמים. איתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן. קיי"ל הלכתא כשמואל בדיני. וכן פר"ח זצ"ל דהלכתא כשמואל.

ה"ג. אי ליכא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בזוזי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה ואית דגרסי אי ליתא להני זוזי משמע שאם אין אותן מעות בעין שנתן לוקח למוכר אפי' אית ליה זוזי אחריני לא יהיב ליה זוזי ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא סברא הוא שדינו כדין ב"ח וב"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדמוכח בהכותב (כתובות דף פו. ושם) בהוא דקאמר תולה מעותיו בנכרי הוה ואור"ת שיש ג' דינים לב"ח ולגזקין ולשכיר דבעל חוב אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדפי' ואי לית ליה זוזי לא מצי מ"ל זיל טרח וזבין ואייתי זוזי כדמוכח בהכותב והכא בשמעתין דקאמר ממרי רשוותך פארי אפרע וגזקין אפי' אית ליה זוזי מצי לסלוקי באחרעא לרב הונא דאמר בפ"ק (דף ט.) אי כסף או מיטב ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא ובשכיר אפי' לית ליה זוזי אמרינן ליה זיל טרח וזבין זוזי דגבי פועל לא אמרינן ממרי רשוותך פארי אפרע כדמוכח בהכית והעלייה (ב"מ דף קיח.):

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה.

פ"ה כגון לאותן תובע לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת אי משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת לאותן ומוציאין לו המנה משמעון ואח"כ נזקקין לשמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון והשתא ל"ל לפ"ה דמיירי כגון שיש לראובן שטר על המנה דאי לאו הכי נאמן שמעון אפי' יש עדים לראובן דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואת"ת היכי דמי אי יש לשמעון עדים מוכיחים או טוענן שיבא עדים תוך ל' יום שתפס ראובן משלו למה יגבה ראובן תחילה והלא אם שואל ל' יום לפרוע חובו נותנים לו שהוא זמן ב"ד ואם שמעון אומר שיבא עדים שלו לאחר ל' יום אפי' בלא קרא נמי לא היינו שומעין לו ואפי' זילו נכסיה דאטו אם אומר שלאחר שנה או שנתים יבא עדים מי שומעים ליה כלל וי"ל כגון דשמעון אומר פלוני ופלוני בשעת מעשה היו יודעים שכדברי כן הוא ואנו יודעים שהוא אומר אמת בזה שהיו בשעת המעשה ואי לאו קרא ה"א שראוי להמתין להם אפי' סופן לבא לזמן מרובה וי"מ כגון שזה תובע שחבל בו ושמעון אומר יש לי שאר תביעות עליו ומגבינן לראובן דמי חבלתו אע"פ ששמעון אומר שהיום או למחר יבא עדים ואין ממתינין לו כלל דקי"ל בהחובל (לקמן דף לא.)[1] דאין נותנין זמן לחבלות ויותר משמע לפרש לענין חבלה מלענין מלוה מדמייתי עליה קרא דאשרו חמון בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה. ושם)[2]:

ורביע נזק אחד משמונה בנזק. תימה היאך משוה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה דאמר אם יש לו לאחד ט' חלקים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו היתה חציה שלו והא תניא בהדיא בפרק ארבעה וחמשה (לעיל דף לו.) האחרון נוטל מנה ושלפניו [חמשים זוז ושניים] הראשונים דינר זהב משמע שכל אחד מפסיד כפי מה שיש לו ומפרש ריב"א דכולה מלתא נקט לסימנא בעלמא כאילו הולד עשה חצי נזק אבל לעולם לא משלם אלא רביע נזקו שאם הפרה שוה שמונים זוז בלא הולד ועם הולד מנה וחצי כל נזק שעשתה מנה כגון שנגחה שור שוה מאתים ונמצא חלק חמישית לולד ואם היה ולאי שותף היה נוטל הפרה עם הולד ובכשיו שהוא ספק נוטל חצי הולד שהוא עשר זוז שהוא רביע נזקו של ולד:

גלית אדעתיך דשותפא אית לי. ומאחר שהודה שיש לו שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואידך פלגא לא משלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור שם שדחף את חבירו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רביע אע"פ שודאי הזיק לפיכך משתלם כל השאר מבעל הבור כיון שהבור הרגו לשור אבל כאן שאם הולד במעי אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה תשלומין שהם על הולד לשלם אם נגח:

מידע ידעי דשותפות אית לי. פי' שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סומכוס כיון דאיכא תרתי שהוא מוחזק וגם איכא חזקת גופה דאמרינן המע"ה הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כאילו ודאי אית ליה שותפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולד אין מועלת חזקה הלכך לא משלם בעל הולד אלא אחד משמיני נזק ואידך אחד משמיני נזק מפסיד וה"נ אשכחן בהוא דהמחליף פרה בחמור דמוקי בהשואל (ב"מ דף ק. ושם)[3] כסומכוס ולא אמרינן אוקי אחזקתיה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (שם דף לז: ושם לח:) תנן זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו גבי שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה כסומכוס ואמאי לא אמרינן אוקמיה אחזקתה והשתא היא דמתה להעמיד הממון ביד השואל ויפטר מלשלם ואור"י דשמא יחלוקו לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אחת ושכר אחת:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פט"ז מהל' מכירה הל' ה טוש"ע מ"מ סי' רלב סעיף כג: ד ב ג מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הלכה כ כפי' התוס' בשם י"מ סמג עשין קו טוש"ע מ"מ סימן כד:

מוסף רש"י

ואי ליכא לאשתלומי מיניה. דליכא מעות מצויות למוכר לאשתלומי לוקח מיניה דמוכר, אמאי אמר רב הרי זה מקח טעות ויחזיר השור, ליעבד תורא עצמו בזוזי (רשב"ם ב"ב צב:). דאמרי אינשי כו'. מקרא נפקא לן בפ"ק (ט.) דאמר רב הונא אם כסף או מיטב שהם, ואיתביה רב נחמן לרב הונא יביא לרבות שור כסף, ומשני הכא במאי עסקינן בדליא ליה מעות מצויות, דליא ליה פשיטא, מהו דתימא אמרינן זיל טרח וזבין ואייתי ליה קמ"ל (שם). ממרי רשוותך. מבעל מוכך (ב"מ קיח.) הא"ם אשר אתה נושה בו (ב"ב שם). פארי אפרע. אפילו נותן לך סודין קבלם (ב"מ שם) סודין בשוויהן (ב"ב שם). דאיכא לאשתלומי מניה. דאיכא מעות מצויות למוכר לאשתלומי לוקח מניה (שם, עי"ש באורכה). ורובא. דשוורים לרדיא זבני (שם). באיסורא. כגון תשע תגויות מוכרות בשר שחוטה וכאחת מוכרת בשר נבילה, דאמרינן בנמצא הלך אחר הרוב (שם). בממונא לא אזלינן בתר רובא. אלא אחר המוחזק אם יש לו שום טענה (שם) לא אמרינן בתר רובא דזל ואחריסה קנאו והוי מקח טעות, אלא אמר המוציא מחבירו עליו הראיה ויכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך (לעיל כז:). מי בעל דברים. מי שיש לו דין (שמות כד יד). יגיש ראיה אליהם. עליו להביא עדים לברר את הספק, ולאו־ייתא היא (גיטין מח:). שאינן נזקקין אלא לתובע תחילה. כגון התובע את חבירו לדין שהלוהו ואינו משלם חב טוענו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד, מזקקין אחלה ב"ד לתביעת התובע עד שיבא ממונו בידו ואחר כך מזקקין לדין המשכון (סנהדרין לה.).

מסורת הש"ס

א) ב"מ קיח. ב"ב צב:, ב) [לעיל מז: ב"ב צב:], ג) [עיין תוספות שבועות כב: ד"ה מיבעיא אימא], ד) [עי' רש"י סנהדרין לה. ד"ה ומידע], ה) רש"ל מ"ז, ו) רש"ל מ"ז, ז) [עי' ש"ך חו"מ סימן כ"ד סק"ב מ"ש על דברי תוס' אלו], ח) [ד"ה אשרו], ט) [ד"ה הא],

---

תורה אור השלם

1. וְאָל הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:

שמות כד יד

גליון הש"ם

גמ' ואי ליכא לאשתלומי כו'. עיין לעיל דף כז ע"ב תוספות ד"ה ואיכא נמי ועיין מהרש"א שם: שם למה לי קרא. כתובות כב ע"ב נדה כה ע"ב:

רבינו חננאל

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד, דברי סומכוס. וחכמ' אומ' המוציא מחבירו עליו הראייה. וכן פרה שנגחה את השור וכו', [חצי נזק ורביע נזק מאי עבידתיה פלגא נזקא הוא דבעי שלומין]. ואוקמא רבא בפרה וולד דחד, והכי קאמרינן אי איתא לפרה משתלם חצי נזק מפרה,

---

* ואי ליכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורא בזוזי [6]דאמרי אנשי ממרי רשוותך פארי אפרע לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה רב אמר הרי זה מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך [8]ולא אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל [3]בממונא לא אזלינן בתר רובא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר [1]מי בעל דברים יגש אליהם יגיש ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי הא * למה לי קרא [3]סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא קרא לכדר"נ אמר רבה בר אבוה דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה[7] [2]מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי [4]פעמים שנזקקין לנתבע תחלה והיכי דמי דקא זילי נכסיה: וכן פרה שנגחה את השור [וכו']: חצי נזק ורביע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבעא מאי עבידתיה אמר אביי חצי נזק אחד מארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד נינהו ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי [5](אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה ליתא

---

[1] בעל דבריס. תובע: שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. כגון לאותן תובע משמעון מנה שהלוהו [1] (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת לאותן ומוציאים לו המנה משמעון ואחר כך נזקקין לו לטענת שמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון: דקא זילי נכסיה. שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר ילכו להם. אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם ושלם לו מהן: חצי נזק ורביע נזק. הרי כל הנזק חסר רביע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: אמר אביי חצי נזק. דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין ולד דהא איהי משלמת ח"ג השתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות וכדמפרש ואזיל דולד דאיכא אחריינא הוא: ורביע נזק. דקתני אולד רביע חצי נזק שהיה חייב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמפרש טעמא ואי פרה וולד כו': דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: דא"נ. בעל הפרה: גליא אדעתיך דשותפא אית לי. ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמספקא לך שמיית משתלמת מינאי: ליתא

[2] ג"מ קיח. ב"ב צב:, [לעיל מז: ב"ב צב:], [3] [עיין תוספות שבועות כב: ד"ה מיבעיא אימא], [4] [עי' רש"י סנהדרין לה. ד"ה ומידע], [5] רש"ל מ"ז, [6] רש"ל מ"ז, [7] [עי' ש"ך חו"מ סימן כ"ד סק"ב מ"ש על דברי תוס' אלו], [8] [ד"ה אשרו], [9] [ד"ה הא],

ליתא לפרה משתלם רביע נזק מולד טעמא דלא ידעינן אי הוה ולד בהדה כי נגחה אי לא הוה אבל אי פשיטא לן דהוה ולד בהדה כי נגחה משתלם כוליה חצי נזק מולד רבא לטעמיה דאמר רבא [א]**פרה שהזיקה גובה מולדה מאי טעמא גופה היא** [ב]**תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה מ"ט פירשא בעלמא הוא ואמר רבא** [ג]**אין שמין לפרה בפני עצמה ולולד בפני עצמו אלא שמין לולד על גב פרה שאם אי אתה אומר כן נמצא אתה מכחיש את המזיק** [ד]**וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו וכן אתה מוצא** [ה]**במזיק שדה של חבירו א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ואי דינא הוא ליכחוש מזיק משום דאמר ליה פרה מעברתא אזיקתך פרה מעברתא שיימנא לך פשיטא פרה דחד וולד דחד** [ו]**פיטמא לבעל פרה נפחא מאי רב פפא אמר לבעל פרה רב אחא בריה דרב איקא אמר חולקין** [ז]**והלכתא חולקין: מתני'** [ח]**הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברה בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב** [ט]**הכנים פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב** [י]**הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות**

ליתא לפרה. ותם מין (א) משלם חלא מגופו ואמר ליה הב לי כולה פלגא הזיקא מולד דאיהו גמי חזקן בהדי פרה ורבא ס"ל דחד גופא הוא והוי כאחד מאבריה כדמפרש בסיפא דמילתיה משלם ליה מינה רבעא דנזקא ואידך רבעא מפסיד ואפי' שור הולד כל פלגא נזקא: **משלם כוליה חצי נזקא מולד.** כי ליתא לפרה: **פרשא.** דבר המופרש ממנה: **אין שמין.** אריסא קאי שור שנגח את הפרה והפילה אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולין דמי הנזק הרבה אבל שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה תחילה וכמה היא שוה עכשיו אם מתה אם חיה: **מכחיש.** מפסיד. ולקמיה פריך אי דינא הוא לכחוש: **נקוטע יד עבדו של חבירו.** אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד כזה דודאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה הוא שוה עכשיו וכמה היה שוה תחלה: **המזיק שדה חבירו.** קולן נטיעותיו או אבל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה תחלה ומה פחתו דמיה בשביל ערוגה זו: **פטומא.** מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני שומנה הוי דבעל פרה דהא ולד מחמתיה לא אתי שומנה: **נפחא מאי.** מה שהיתה יפה מפני נפחא למי ישלם:

מתני'

הכנים ברשות בעל החצר חייב. [יא]הכנים פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב [יב]הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות

ולבסוף נרבעו אסור ואותו לשון דרבא אמר רב נחמן הוא עיקר דמייתי לה בפרק כל הבלמים (ע"ז דף מו:) גבי המשתחוה לקמה וכן משמע בתמורה בפרק כילד מעריסין (דף כה.) דמסיק אדר' יוחנן דאמר עובר לאו ירך אמו תיובתא דרבי יוחנן תיובתא אע"ג דאמר בתר הכי לימא תנאי היא (ג) כן דרך הגמ' כשאין הדבר עיקר אומר תיובתא אע"ג שיכול למצוא תנאי דפליגי כדאשכחן בהניזקין (גיטין דף נג:) דמסיק תיובתא דמאן דאמר דאמר היזק שאינו ניכר שמיה היזק ובתר הכי קאמר לימא תנאי היא ואע"ג דבפרק הערל (יבמות דף עח. וסש"ס) מייתי מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה כו' ודחיק לשנויי שאני עובר כו' לא משום שהיה מילתיה דרבי יוחנן עיקר (ד) אלא משום דבעי לאוקמי מילתיה דרבא דנכרית כו' לדברי הכל (ד) [דהא] רבא גופיה אית ליה הכא עובר ירך אמו:

מאי טעמא פירשא בעלמא הוא. והא דאמר בחילו טריפות (חולין דף נח. וסש"ס) גבי פלוגתא דר"א ורבי יהושע בולד טריפה הכל מודים בבילת טריפה שהיא אסורה מאי טעמא כיון דאגידה בגופה כגופה דמיא היינו דוקא אותם שמעורות בגידין שנמצאו אדומות במעי תרנגולת חשיב כגוף התרנגולת ולכך אין גובה מביצתה דמי ימר שהיו מעורות בשעה שהזיקה התרנגולת ואפילו לסומכוס לכל הפחות מאותה דמתיילדא האידנא אין גובה דמאתמול גמרה לה אבל לענין טריפה אסורה דשמא בשעה שנטרפה היתה מחוברת ואפילו אותם שנולדו מיד אחר שנטרפה אסורה מגזירה דרבנן כמו שאסרו ביצת דתרנגולת נבילה דתנן במסכת עדיות (פ"ה מ"ו) דב"ה אוסרין ונראה דטעם דבילת תרנגולת נבילה אסורה אטו ביצת טריפה שהגדילה באיסור אע"פ שהיא גמורה (ה):

וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו כו'. וא"ת אמאי לא קאמר נמי וכן אתה מוצא בשומת דמי ולדות דתנן במתני' לקמן (ד' מח:) שאמנין אותה כמה היתה שוה האשה עד שלא ילדה מחמת ולדות וכמה היא יפה משילדה ואין שמין דמי ולדות בפני עצמן שהיה נכחש מזיק ביותר אלא שמין הכל ביחד ורשב"ג לא נחלק על רבנן אלא בזה שאם שמין כך פטור המזיק שהאשה משבחת יותר לאחר לידה אבל לא בא לחלוק לומר שישומו הולדות בפני עצמם כי זה לא נתן טעם למה יחלוק בכך אלא לרשב"ג שמין ולדות אגב האשה כמה שוה האשה מעוברת למכור גופה בלא ולדות פחות מלמכור הכל ביחד ונראה לר"י דבין לרבנן ובין לרשב"ג שמין ולדות בפני עצמם ולא אגב האשה משום דכיון דגוף האשה לאו ממון בעלים הוא וגם לענין שאר תשלומי חבלות אינו שלו אינו ראוי לשום ולדות אגב האשה כמו ולד אגב פרה ומתני' לא איירי כלל בשומת הולד אלא בשומת שבח ולדות ולכך לא מייתי הכא ראיה מדמי ולדות וכן משמע דמתניתין לא איירי בשומת ולד כלל למאן דמפרש מילתיה דרשב"ג וכי האשה משבחת יותר קודם שתלד מלאחר שתלד והא דאלו סברא גדולה הוא שדמיה עם הולדות מרובין מדמיה שלאחר לידה אלא ודאי לא דברו רבנן ורשב"ג אלא בשומת שבח ולדות אבל ולדות שמין לכ"ע בפני עצמם וה"פ דמתניתין כילד משלם דמי ולדות ולא תימא דמי ולדות לבדן אלא שמין את האשה כו' ומוסיפין הדמים הללו על דמי הולדות ודמי ולדות גופייהו לא אצטריך לפרש מידי והא דמקשה בגמרא האי דמי ולדות שבח ולדות הוא לאו משום דבכלל שומת האשה דמתניתין ליהוי דמי ולדות אלא להיות נתוסף על דמי ולדות הוא דקתני לה במתניתין כדפרישית וכי משני כילד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה כו' היינו פי' שבח ולדות אבל דמי ולדות א"ל לפרשו:

אי דינא הוא ליכחוש מזיק כו'. סובר המקשה כיון שפרה וולד שני גופין הן שמין ולד בפני עצמו ולא דמי לקוטע יד עבד שכל העבד גוף אחד וכן כל השדה שהיא הכל של מזיק כגוף אחד דמי ולהכי מקשה אי דינא הוא כאשר נראה מתוך הסברא לפי שהן שני גופין לכחוש מזיק ומשני הא נמי כגוף אחד דמי דאמר ליה פרה מעוברת כו': **נפחא מאי רב פפא אמר לבעל הפרה.** ולא דמי לשבח ולדות דהוי כולה לבעל לרבנן ורשב"ג חולקין דהכא כיון שבעל הפרה יכול למכור פרתו בלא ולד ונמצא כשמפסידו מפסיד כל מה שדמיה נפחת אבל אשה דאינה יכולה למכור אותו שבח אין ליפות כחה בשבח ולדות אע"ג דבשאר מזקין גופה יש לה אע"פ שאין יכולה למכור עצמה מטעם זה יפה כח בעל הפרה בנפחא מכח האשה בין לרבנן בין לרשב"ג וכן למ"ד דבנפחא חולקין יפה מטעם זה כח בעל הפרה בנפחא מכח האשה בשבח ולדות לרבנן:

הקדר שהכנים קדרותיו כו'. הגך תלתא בני גריכי ולא זו אף זו קתני דאי תנא קדירות הוה אמינא ברשות חייב לפי שנוחות לישבר ובסתמא קבל עליה נטירותא אבל פירות לא ואי תנא פירות שנוחות להתקלקל אבל בהמה לא:

מסורת הש"ס

(א) [עי' תוי"ט ר"פ זה ד"ה וכיון זמן], ב) [עיין תוספות זבחים קיד. ד"ה וקסבר], ג) [ד"ה אלא], ד) רש"ל, ה) [עיין תוספות ביצה ו: ד"ה ביצים],

רבינו חננאל

ליתא לפרה משתלם רביע נזק מולד. פירוש, משום דלא ידעינן אי הוה ולד בהדה כי נגחה אי לא. ואי פשיטא לן דהוה ולד בהדה כי נגחה משתלם כוליה חצי נזק מולד (דאי ולד נגחה). וכיון דלא ידעינן, משלם רביע דהוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין. זו דברי סומכוס כדכתבינן. אבל חכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. הילכך, אי פשיטא דהוה ולד בהדה כי נגחה השתא ליתא לפרה משתלם כוליה חצי נזק מולד. ואי לא אישפשטא לן דלא הוה וליתא לפרה דלישלם מינה, לית ליה ולא מידי. כך פירש רבינו יצחק אלפסי זצ"ל, וכן פר"ח זצ"ל כדבריו. ר' אחא אומ' גמל האוחר בין הגמלים וכול'. פיר' האוחר נוחר בנשיכה והורג. אמר רבא פרה שהזיקה גובה מולדה. מאי טעמא, גופה היא. תרנגולת שהזיקה וחייבת להשתלם חצי נזק מגופה כגון הא היה דליל קשור ברגלו או שהיה מהדס ושובר כלים משלם חצי נזק. אם אינו מספיק דמי התרנגול לתשלום חצי הנזק, אינו משתלם מביצתה. מאי טעמא, ביצה פרשא בעלמא הוא. אבל אם היא מועדת כתדנן התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר משתלם מן העלייה, וכל שכן מן הביצה. אמר רבא פרה מעוברת שהוזקה והפילה או מתה אין שמין לפרה בפני עצמה ולולד בפני עצמו אלא שמין לולד על גב אמו, שאם אי אתה אומ' כן נמצאת מכחיש את המזיק. ואקשינן ואי דינא הוא, ליכחוש. ופריק רב אשי כי יכיל למימר ליה כי היכי פרה מעברתא אזיקו מינך, הכי נמי שיימנא לך. פרה דחד וולד דחד, פיטמא פשיטא דבעל פרה. שבח שומת ניפחא, היל' חולקין בעל הפרה ובעל הוולד, שכן הדין בקוטע יד העבד ובמזיק שדה חבירו ששמין העבד והיד בכלל וכן השדה כולה ומה שהוזק השדה בכללה. אסיקנה פיטמא פשיטא דבעל הפרה, ניפחא חולקין, וכן הלכה.

עין משפט נר מצוה

ה א ב מיי' פ"ט מהל' מזקי ממון הלכה ח סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שלט סעיף ח:
ו ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:
ז ד מיי' פ"ח מהלכות חובל ומזיק הלכה ב סמג עשין עח טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף טו:
ח ה מיי' פ"ד מהלכות מזקי ממון הלכה יג סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שלד סעיף ו:
ט ו ז מיי' פ"ט שם הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שלט סעיף ה:
י ח ט מיי' פ"ג מהלכות מזקי ממון הל' יג יד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלג סעיף ח:
יא י מיי' שם פ"ז הל' ד סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שלח סעיף ח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ליתא וכו' אין משתלם אלא:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מאי טעמא גופה היא וכו' בסה"ד אלא משום דבעי לאוקמי. כעין זה לעיל דף מא ע"ב בתוס' ד"ה נפקא:

אימא סיפא אם הכנים ברשות בו'. תימה לר"י אמאי לא דייק מתחלת הברא דקתני שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור ברשות חייב דבסתמא קביל עליה נטירותא כרבנן וקשה להוזקה בהן בעל הקדירות חייב כרבי ועל הבבא בפני עצמה היה יכול להקשות ריש"א וסיפא דרבנן ומליעתא רבי וי"ל דמרישא אין יכול לדקדק דשפיר מתוקמא כרבי ושלא ברשות דנקט משום דבעי למתני ואם הוזקה בהם בעל הקדירות חייב אבל לא מצי למימר דכולה רבנן ושלא ברשות דנקט משום שברתן בהמה של בעל הבית פטור דמשום הא לא אצטריך דהא בהדיא קתני סיפא ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב וא"ת בבא הכנים שורו היכי מצי למימר נגח לשורו של בעל הבית חייב דוקא שלא ברשות הא ברשות פטור בשלמא קדירות ופירות פטור דכיון דמאליה הוזקה בהמתו של בעל הבית דין (ג) שיפטר לרבי דאמר בסתמא לא קביל עליה נטירותא אבל כשנגח שורו לשורו של בעל הבית אפילו לרבי דלא מקבל עליה נטירותא אמאי פטור ברשות לא יהא אלא חצר השותפין וחצר השותפין חייב וי"ל דעכשיו סובר לרבי כשמכנים שורו ברשות הרי הוא כאילו מפרש בהדיא שיפטר כל אחד ואחד בנגיחות שורו ובכל מזקין ולפי האמת לרבי אם הכנים שורו ברשות הזק חייב הוזק פטור כדאמרינן לקמן גבי כנוס שורך ואשמרנו:

ואפילו נשברו ברוח. ולא דמי להא דיתא קמך דפרק הזהב (ב"מ מט: ושם.) (ד) דאין אלא מראה מקום הוא לו ואפילו נותן לו שכר אמר התם דלא מקבל עליה נטירותא ואין נוטל שכר שמירה אלא שכר בית (ה):

הוה לה שלא תאכל. אין לפרש דלכך פטור דחשיב כרוח שאינה מצויה דהא לקמיה אמרינן דברשות חייב גבי היה אוכל חטין והתריז ומת משום דברשות מקבל עליה נטירותא ומה בכך והלא ש"מ פטור ברוח שאינה מצויה כדפי' בריש המניח (לעיל דף מז:) אלא היינו טעמא כיון שבמתכוין מביא עליו דבר שמזיקו אינו ראוי זה להתחייב בכך: **באפרזתא.** והא דלא אשמעינן בשארפירותלרבותא נקט סם המות אע"פ שהיתה אבודה לגמרי מן העולם אפ"ה פטור מדיני אדם: **שנכנסה** לטחון. רבותא נקט שאף על גב שזה משתכר ברחיים צריך רשות: **או** דלמא אפילו מעלמא נמי. וא"ת דאפילו נשברו ברוח מצויה אמר לעיל דקביל וי"ל דמבעיא ליה אי הוי דחוי בעלמא או לא ועי"ל נטירותא דעלמא כגון בבהמות של אחריס דלא מסיק אדעתיה שיכנסו בחצרו ויגחו את שורו של זה מבעיא ליה אבל אם יצא השור חוץ מחצרו של בעל הבית ובאו שוריס ונגחוהו לא מבעיא ליה דהא פשיטא דמקבל עליה נטירותא אפילו מעלמא כיון שיצא חוץ לחצר: **מאי** לאו פטור בעל החצר וחייב בעל החצר. וא"ת ולך ויתבע מבעל השור ויש לומר כגון דהוה שור הוי של חרש שוטה וקטן דלאו בני תשלומין נינהו א"נ זה יתבע מבעל החצר ובעל החצר יתבע מבעל השור:

ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור [א]נגח הוא שורו של בעל הבית חייב [ב]נפל לבורו והבאיש מימיו חייב היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר [ג]ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב רבי אומר [ד]בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו (ה) לשמור: **גמ'** טעמא דשלא ברשות הא ברשות לא מיחייב בעל קדירות בנזקי בהמתו דבעל חצר ולא אמרינן קבולי קביל בעל קדירות נטירותא דבהמתו דבעל חצר מני רבי היא דאמר כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא אימא סיפא אם הכנים ברשות בעל חצר חייב אתאן לרבנן דאמרי בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא ותו רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ריש"א וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר ר' זירא [ו]תבראי מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא וברשות שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב [ז]לא שנו אלא שהוחלקה בהן [ח]אבל אכלה פטור מאי טעמא [ט]הוה לה שלא תאכל אמר רב ששת אמינא [י]כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [יא]הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיחייב ואמאי הויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרזתא דהיינו פירי: [יב]מיתיבי [יג]האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הוזקה חייבת ואמאי נימא הוה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני אם הוזקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הכא קתני אם הוזקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חטין והתריז ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא מהו [יד]דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל הבית ואי בעל השור מאי

מתני' היה אביו או בנו. של בעל הבית בתוכו: **משלם את הכופר.** בגמ' [מח:] פריך הא תם הוא ואמאי נקט הכי(ו): **גמ' טעמא דשלא ברשות.** משום הכי אם הוזקה בהם בעל קדירות חייב: **מני רבי היא.** דאמר בסיפא בכולן אינו חייב כו' דקס"ד דלרבנן כי היכי דבעל חצר ברשות מיחייב במזקי קדירות דבסתמא קביל עליה נטירותא הכי נמי מיחייב בעל קדירות במזקי בעל הבית דבסתמא כי יהיב ליה בעל הבית רשותא למיעל קביל עליה קדר נטירותא דלא ליזקו קדירותיו לבעל החצר: **תבראי.** קשה אהדדי ריש"א וסיפא דת"ק ומי ששנה זו לא שנה זו ותנאי היא אליבא דרבנן מר סבר פליגי רבנן עליה דרבי ומר סבר לא פליגי: **אפי' נשברין ברוח.** דעול ומנטרייה לך קאמר ליה אבל בעל קדירות לא קביל עליה מידי: **לא שנו.** הא דקתני אם הוזקה בהן בעל הפירות חייב: **אבל אכלה.** יותר מדאי ומתה: **באפרזתא.** עשב דעבידא למיכליה והוא סם המות לבהמה: **והסריו.** אגפורד"א בלע"ז: **היכא דקביל עליה נטירותא.** כגון לרבנן בסתמא ולרבי דאמר ליה כנוס שורך ואני אשמרנו: **דנפשיה.** שלא יגחנו שורו ולא ישכנו כלבו:

הויא

מסורת הש"ס

(א) לקמן נט: ב"מ פא: בילה מ"ג. (ב) [שבת לב: וש"נ ועי' תוס' כתובות עח: ד"ה תברא], (ג) לקמן מז:, (ד) [יבמות כד: וש"נ], (ה) לקמן נו., (ו) בס"ק: הכי, (ז) [ועיין תוספות לקמן מח: ד"ה ומאמאי],

הגהות הב"ח

(א) במשנה עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור: (ב) תוס' ד"ה אימא וכו' דין הוא שיפטר לרבי: (ג) ד"ה ואפילו וכו' דאינו אלא מראה:

לעזי רש"י

אנפודר"א [אינפונדר"א]. מחלה בבהמה.

רבינו חננאל

מתני'. הקדר שהכניס קדירותיו לחצר בעל הבית כולי. פיר', שלא ברשות, שאמ' לו בעל חצר אל תכניסם והכניסם, לפיכך חייב בעל קדרות בנזקי בהמות של בעל הבית. ואם הכניס ברשות, לרבנן קבולי קביל עליה בעל חצר נטירותא דקדירות ואפילו נשברו ברוח, אבל בעל קדירות לא מחייב אפילו בסתמא הכי אוקמה רבא להא מתניתין. תברא מי ששנה זו לא שנה זו. פי' שבועה היא שנשבע, כדגרסינן בפרק ואלו מגלחין בגמרא דסמך הנזיר מאי תברא אמ' רב יצחק בריה דרב יהודה תברי בתי. פירוש אחר בוודאי שוברת זו את זו ומי ששנה זו לא שנה זו. הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות כולי'. אם הוזקה בהו חייב, אמ' רב לא שנו אלא הוזקה בהן בעל הפירות חייב, אלא בשהוחלקה בהן, אבל אם הוזקה מן האכילה פטור. מאי טעמא, היה לה שלא תאכל. וסלקא בהכי דהא אוקמה רבא למתניתין הקדר שהכניס קדירותיו לחצר בעל הבית אם הכניס ברשות שמירת קדירות קיבל עליו אפילו נשברו ברוח, וכן המכניס שורו לחצר בעל הבית אם הכניס ברשות אמרי' שמירת שורו קיבל עליו ואפילו חנק עצמו, שינויי נינהו לרבנן אליבא דרב. ארזפתא דהני פירי. ס"א אפרזתא, והוא סם המות של בהמה. אכל חטים והתריז ומת, פטור.

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ז מהלכות מזקי ממון הלכה ד סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שלח סעיף ב:
יג ב מיי' שם הלכה ה ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ד:
יד ג מיי' שם ופ"ג הל' יג סמג שם טוש"ע שם סעיף ה ועיין בהג"ה וסימן רלח סעיף ג וסי' שלג סעיף ח:
טו ד מיי' שם פ"ג הלכה יד ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שלג סעיף ח:
טז ה מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ב:
יז ו מיי' שם פ"ד הלכה ב סמג שם:
יח ז מיי' שם פ"ג הלכה יד טוש"ע ח"מ סי' שלג סעיף ח בהג"ה:
יט ח טור ש"ע ח"מ סי' שלח סעיף ה בהג"ה עיין בטור ובב"י שם ובסימן רלח:

מוסף רש"י

ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב. בנזקו, כי אמר ליה עול, עול ואנטר לך קאמר ליה (ב"מ פא: ביצה מ). רבי אומר כו' עד שיקבל עליו לשמור. דעול ותיב ונטר לך קאמר ליה (ב"מ פא:). תברא. קשין אהדדי (יבמות יג.) קשיא ריש"א לסיפא (כתובות עה:). פטור מדיני אדם. לאלם, וחייב בדיני שמים. פורענות לאלם לרשעים, שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.).

הויא שן בחצר הניזק. דכיון דיהיב ליה בעל חצר רשותא לעיולי דוכתא אקני ליה בגוה והויא ליה חצר הניזק וחצר השותפין דפטור בה על הסן ועל הרגל[1] ה"מ משותף לחבריה דחצר של שניהם אבל שור מעלמא דעל ואזיק לחד מינייהו ובער בשדה אחר [שמות כב] קרינן ביה: **ברשות הרבים.** לאו דוקא כלומר לאו בשדה אחר דניזק קרינא ביה: **מאי ברשות ומאי שלא ברשות.** בקרן אין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל החצר היינו דשלא ברשות פטור דאין עליו לשמרו: **ולא משלמא אלא חצי נזק.** והאי פטור מנזק שלם קאמר וברשות חייב נ"ש: **ברשות.** עז: **חציו.** נתחמם: **הכא ברשות קביל עליה נטירותא.** דבהמתו. וטעמא דרבא לאו משום דקסבר דמאן דעל ברשות קביל עליה נטירותא דבהמות בעל חצר דהא איהו הוא דשני לעיל[2] כולה רבנן היא ואוקי דבעל קדירות כי על ברשות לא קביל עליו נטירותא והכא כדמפרש טעמא לקמיה דלמיפא בעיא לגיעותא ואסתלקו מרוותא דחצר וגמרא דאותביה מהאשה שנכנסה לטחון משום דלא אסיק למילתיה הוא: **למיפא בעיא לגיעותא.** שמגלה זרועותיה: **ובעל חצר חייב בנזקי הבור.** אם הפקיר רשותו ואף על גב דכתיב כי יכרה איש בור ולא [כי] יכרה שור בור ה"מ בבור ברה"ר דלאו עליה דידיה רמייה למלוי: **הכא היון דאיש ליה למלוייה.** מקמי דליפקרייה דהא בור דידיה הוא וכי אפקר בתר הכי נותן תקלה ברה"ר: **חוזק בו.** שנתקל בו: **רבץ פטור.** קס"ד השתא רבץ ושיבר כלים או נתקל בו בע"ה לאחר שרבץ: **ונטנפו כליו.** לאחר מיכן. ודוקא כליו אבל הוא עצמו חוזק חייב בעל השור ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור בור בכל מידי דהוה דידיה בשעת נפילה כגון גגלים וכגון שנפלה גמלו ולא העמידה מחייבינן ליה משום בור ואע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת נפילה דידיה הוא ועליה לסלוקיה כמו דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור ברשות הרבים דחפירה לאו דידיה היא ולליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו דלליל לאו דידיה הוא: **וחזיק.** קרי בין מתכוין בין שאין מתכוין ומיהו בידיס חזיקו: **חוזק.** שזה היה עומד במקומו ובא בעל הבית ונתקל בו: שניהם

מאי ברשות ומאי שלא ברשות איכא אמרי ברשות הויא לה שן ברשות הניזק ושן ברשות הניזק חייבת שלא ברשות הויא לה שן ברה"ר ושן ברשות הרבים פטורה ת"ש הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ונגחו פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר וחייב בעל חצר לא פטור בעל השור וחייב בעל השור אי הכי מאי ברשות ומאי שלא ברשות איכא אמרי הא מני [6]ר' טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ברשות הויא לה קרן בחצר הניזק ומשלם נזק שלם שלא ברשות הויא לה קרן ברה"ר ולא משלמא אלא חצי נזק: **ההיא איתתא דעלתה למיפא בההוא ביתא אתא ברחא דמרי דביתא אכלה לליש חביל ומית** [7]חייבה רבא לשלומי דמי ברחא לימא פליגא אדרב דאמר רב הויא לה שלא תאכל אמרי הכי השתא התם שלא ברשות לא קביל עליה נטירותא הכא ברשות קביל עליה נטירותא ומאי שנא מהאשה שנכנסה לטחון חטין אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה חייבת טעמא שלא ברשות הא ברשות פטור אמרי לטחון חטים כיון דלא בעיא צניעותא מידי לא בעי מסלקי מרוותא דחצר נפשייהו ועליה דידיה רמי נטירותא אבל למיפא [8]כיון דבעיא היא צניעותא מרוותא דחצר מסלקי נפשייהו הלכך עלה דידה רמיא נטירותא: **הכנים שורו לחצר בעל הבית:** אמר רבא [9]הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בה בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור אף על גב [10]דאמר מר [1]כי יכרה איש בור [11]דולא שור בור הכא [12]כיון דאית ליה להאיך למלוייה ולא קא מלייה כמאן דכרייה דמי ואמר רבא [1]הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית הוזק בו חייב רבץ פטור ומשום דרבץ פטור אמר רב פפא מאי רבץ [1]שהרביץ גללים ונטנפו כליו של בעל הבית דהויא גללים בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל [13]דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי איכא למימר (h) אמרי סתם [14]גללים אפקורי מפקיר להו ואמר רבא [15]נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית הוזק בו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא [16]לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ"ט משום דאמר ליה [1]נהי דאית לך רשותא לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא ואזדו לטעמייהו דאמר רבא ואיתימא רב פפא שניהם

הכא ברשות קביל עליה נטירותא. אע"ג דלעיל אמר רבא דאדרבה משום דברשות הוא דמקבל בע"ה נטירותא טפי ואפי' חנק את עצמו אלמא הורע כחו של בעל הבית ברשות הכא היינו טעמא כדמסיק משום דבעיא לגיעותא שמגלה זרועותיה בשעת ליסה ומסלק מרוותא נפשייהו ומש"ה פריך עליה מהאשה שנכנסה לטחון ולא רצה להקשות מכל הנך דממניתין קדירות ופירות ושור דמאשה ניחא ליה למפרך דס"ד דאשה מסלקי מרוותא נפשייהו טפי משום יחוד:

אע"ג דאמר מר איש בור ולא שור בור. כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר וא"ת כ"ש דאי לא ממעטינן שור שהיה ראוי לפטור בעל החצר דהוה ליה למירמי חיובא אבעל הסור וי"ל דה"ק אע"ג דאמר מר איש בור ולא שור בור היה (c) ראוי לפטור כל אדם בבור שכרה שור כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר דה"ל למירדש מפסוק זה שלא יתחייב שום אדם בבור שכרה שור זה אין סברא לדרוש כך אלא כיון דעליה למלוייה כמאן דכרייה דמי וגראה [9]דאפי' אם חפרו אדם דבר חיובא הוא חייב בעל החצר בנזקי בור ועליה דידיה למלוייה והחופר משלם בנזקי החצר וא"ע: **איש** בור ולא שור בור. וא"ת והא לעיל (דף כב.) פטרינן בעל הגמל כשלא שכסכה למ"ד אשו משום ממונו אע"ג דלא כתיב איש אש ולא שור אש וי"ל דהתם נמי כתיב אלם ישלם המבעיר את הבערה דמשמע דוקא כשמבעיר עצמו הוא משלם:

וטינפו כליו. פ"ה דוקא כליו אבל הוא עצמו [חוזק] חייב בעל השור ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור בור בכל מידי דהוה דידיה בשעת נפילה כגון בגגלים וכן נפלה גמלו ולא העמידה דמחייבת ליה משום בור אע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת כרייה דידיה הוא ועליה רמי לסלוקיה ולא סלקיה כמאן דכרייה דמי אף על גב דמפקיר להו בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור ברה"ר דחפירה לאו דידיה הוא ולליל הקשור ברגל התרנגול מאליו דלליל לאו דידיה הוא עכ"ל משמע מתוך פ"ה למאי דמסקינן סתם גגלים אפקורי מפקר להו דלא פטרינן אלא כליו דוקא אבל הוא עצמו חייב ולכ"י גראה דודאי מעיקרא דס"ד דלא אפקריה לא פטר אלא כליו אבל לפי המסקנא דאמר דמפקר להו אפי' הוא עצמו פטור מידי דהוה אמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ונפילת גמלו מוקמינן דאתקל ואתקלא ביה גמליה או דרך שרעתא דנהרא דהוי פושע אבל הכא דלא פשע אע"פ שאם לא היה מפקיר היה חייב לסלק מ"מ השתא דהפקירה פטור ופ"ה גראה שאחוזר ממה שלא פטר אלא כליו וחשיב האי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה אפושע הוא שמכניס שורו שלא ברשות שדרכו להרביץ גגלים:

הזיקו ב"ה פטור. וא"ת מתניתין היא בפרק המניח (לעיל דף לב: ושם) גבי מבקע דחייב כשמבקע ברה"י והזיק ברה"י אחר אבל הזיק באותו רשות היחיד פטור וי"ל דהוה סלקא דעתך התם משום דאיכא תרי ספיקי שמא לא תהא בקעת נתזת וגם לא יבא שום אדם שם ויזוק: שניהם

מסורת הש"ס

(h) [לעיל יד. וש"נ], (1) [לעיל יט:], (2) [לעיל יט:], (3) [לעיל מה: וש"נ], (4) [ב"מ מ. סח:], (5) [לעיל יד.], (6) [דף מז:],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג

רבינו חננאל

ההיא איתתא דעלא למיפא בההיא ביתא ברשות מריה דביתא, אכל ברחא דמרי ביתא ללישה חביל ומית וְחִיְּיבֶיהּ רבא לשלומי ברחא למרי ביתא. נימא פליג אדרב דאמ' היה לה שלא תאכל, ומשני התם לא אמ' רב הכי אלא דשלא ברשות על ולא קביל עליה בעל פירות נטירותא דבהמתו דבעל הבית. אבל הכא, כיון דברשות עיילה קבלה עלה נטירותא דבהמתו דבעל הבית, ולא עוד אלא כיון דלמיפא בעיא צניעותא דהא בעיא לגלויי זרועותיה בלישה ובאפייה ומרי דביתא שלוקי סליק נפשיה הלכך עלה רמיא נטירותא, וכן הלכה, ודרב נמי איתה דהא רבא מברר טעמה ולא דחי לה. ובטחינה לא בעיא צניעותא ומרי דביתא לא מסליק נפשיה מביתיה הילכך בטחינה פטורה. **מתני'.** הכנים שורו לחצר בעל הבית וכול', אמר רבא הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר השור בה ברגליו בור, **בעל השור חייב בנזיקי החצר ובעל החצר חייב בנזקי בור.** ואע"ג דאמר מר כי יכרה איש בור ולא שור בור, הכא כיון דהוה ליה לאיתויי עפר ולטמייה ולא עבד, כמאן דכרייה הוא דאמי. **ואמר רבה הכנים שורו לחצר חבירו שלא ברשות והוזק בו בעל הבית, חייב,** וכל שכן אם עמד שור והזיקו. אבל אם הרביץ גללים ונטנפו כליו של בעל הבית, בין לרב בין לשמואל פטור, דהויין להו בור, וסתם גללים אפקורי מפקר להו ולא מצינו בו[ר] שחייב בו הכלים. **ואמר רבה נכנס הוא לחצר חבירו שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית הוזק בו חייב, הזיקו בעל הבית פטור.** ולית לן למימר דרב פפא פליג עליה, אלא מפרש הוא ואמ' דאי ידע ליה בעל הבית ואזקיה חייב, דאמ' ליה נהי דאית לך רשותא לאפוקן לאזוקן לית לך רשותא, ואזדו לטעמיהו דאמ' רבה כול'. והני שמועתא דרבה הילכתא נינהו, דלית מאן דפליג עליה.

עין משפט נר מצוה

כ א ב מיי' פ"ג מהל' מקו' ממון הלכה יד סמג עשין מז טוש"ע מ"מ סימן שלג סעיף ג:
כא ג מיי' שם פ"ז הלכה ו ופי"ב הלכה ז סמג שם טוש"ע מ"מ סימן שלח סעיף ג וסימן מי סעיף ד:
כב ד טוש"ע מ"מ סימן מי סעיף ה:
כג ה מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' ד וסימן שלח סעיף ג:
כד ו מיי' שם פ"ז הלכה ו סמג שם טוש"ע מ"מ סימן שלח סעיף ב:
כה ז מיי' שם פי"ג הלכה ד סמג שם טוש"ע מ"מ סימן מיא סעיף ז:
כו ח ט י מיי' פ"ז שם הלכה ז ופ"א הלכה ז וס"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ג סמג שם וסימן ע טוש"ע מ"מ סימן שעח סעיף ד וסעיף ו וסימן שלח סעיף א וסימן תכא סעיף ז:

הגהות הב"ח

(h) גב' אמרי סתם גגלים. נ"ב עי' מ"ש מזה בב"מ דף סח ע"ב: (c) תוס' ד"ה אע"ג דאמר וכו' והיה דומה לפטור כל אדם בבור:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אע"ג וכו' דאפילו אם חפרו. עיין לעיל דף כט ע"א תוס' ד"ה פליגי ולקמן דף מט ע"ב תוספות ד"ה בהה"י:

מוסף רש"י

משונה קרן בחצר הניזק. קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה הואיל ושינו את וסתן, שלא היו דרכן לכך (לעיל יד.).

שניהם ברשות. פ"ה כגון ברה"ר שלא ברשות כגון ששניהם רצים ברה"ר וקשה דהיינו מתניתין בפרק המניח (לעיל דף לב.) וגרסה לפרש כגון שנכנס לחצר בע"ה שלא ברשות או ברשות דאית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לאחר רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמא גם אחר נכנס שלא ברשות ולכך חייבין כשהזיקו זה את זה אפי' הזיקו שלא מדעת אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי והאי לית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי ואם שלא מדעת הזיקו ברשות פטור שלא ברשות חייב:

דחזא ירוקא ונפל. רש"י מוקי הכיא דהיה מתחכך בכותל בג' פעמים הראשונים לא היתה כונתו להתחכך אלא בכוונה להפיל על האדם ופטור דקתני התם אחך אחרונה שהיתה להתחכך והראשונות אהנו שנעשה מתוך כך מועד ובהך אחרינא חשיב ליה משונה קצת שהרג בנפילת הכותל ולכך לא נחשב מועד אלא מחמת הראשונות וזהו דוחק דחשיב משונה מה שעושה להנאתו לאכול ירוקא או להתחכך [ט] וגם תימה הוא לומר דהוי מועד בהפלת כותל אחרונה שהיתה שלא בכוונה על ידי הראשונות שהיו בכוונה ולפירושו צ"ל דהא דקאמר הכא במועד ליפול על בני אדם בבורות לא הזכיר בני אדם אלא בשביל אחרונה דבג' הראשונות לא חייבינן אלא שיהא מועד ויעשה אורחיה להפיל עצמו בבור לאכול הירק:

ושמואל אמר הלכתא כרבי. לכאורה נראה דהלכתא כשמואל בדיני וצ"ע דרבא קאמר לעיל הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בו בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר משמע אבל ברשות פטור ואי כרבי אפי' ברשות חייב דלרבי סתמא חייב בעל השור וכולה סוגיא דלעיל מסיק רבא כרבנן ואפי' נשברו ברוח ואפי' חנק עצמו [י]:

טעמא דאמר ליה שמרו. כולה הך סוגיא כרבא דלעיל דלר' זירא לא קשה כלל ריש"א לסיפא וכולה רבי היא והוי סתמא שניהם פטורין בין בריש"א בין בסיפא דאין כל אחד מקבל עליו שמירת חבירו ולרבנן הא סתמא שניהם חייבים:

אימא סיפא כו'. הכא לא משני נעשה כדמשני בפרק קמא דקדושין (דף ה:) גבי נתן הוא [כ] ואמרה היא מקודשת נתנה היא [ל] ואמר הוא אין מקודשת משום דהכא אית ליה שנויא אחרינא דקאמר תברא אבל התם ליכא למימר תברא דליכא פלוגתא במילתא:

מתרצתא

שניהם ברשות. כגון ברה"ר שלא ברשות כגון ששניהם רצים לכנס: **או שניהן שלא ברשות.** כגון שניהן רצין ברה"ר: **הזיקו.** בילים זה את זה ואפי' שלא במתכוין: **חייבין.** דבמזקין לא שני לן בין מתכוין לשאין מתכוין. והא דתנן במתניתין (לעיל דף לב.) שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין הכוונה הזיקו הוזקו הוא ולא דק בלישניה: **דברשות פטור.** בין היזק דבילים בין היזק דממילא ובדלא ידע ליה: **שהבאיש בשעת נפילה.** דהוי מזיק ממש ולא דמי לבור: **ומיס בליס.** כל הפליס ככליס דלא חייב בבור [מ] (עלה מיתה אלא על מזקי בהמה) ושאר הפליס הזיקן זו היא מיתתן: **מאי איכא למימר.** הא לית ליה תורת בור וממונו הוא ומשורו למדנו ולא פטר ביה כליס: **מגופו.** שהיה מלוכלך בטיט: **אבל מריחיה.** לאו גופיה הוא דקרחון דנבילה ממילא אתי לה ונבילה גרמא הוא שגורמת לקרחון שיבא: **בר קטלא הוא.** בנפילה קמייתא והיאך בא לידי מועד בשלמא גבי מועד דנגיחות איכא למימר כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף מא.) דקטל וערק א"נ בשאין מכירין את השור אי נמי שהוחמו זוממי זוממין אבל זה לא עלה מן הבור מאליו וליכא למימר ערק ולא אין מכירין ולא הוחמו דמילתא דאית ליה קלא היא: **דחזא ירוקא.** עשב על פי הבור ובא לאכול ונפל דאהך נפילה לא איכוין ומיהו כופר שלא בכוונה משלם בנפילה אחרונה ואע"פ שאין השור בסקילה ושמעינן לרב (לעיל דף מד.) דאמר פטור מזה ומזה ה"מ במועד לנגיחות בכוונה וערק לאגמא בראשונה [נ] ונגח ד' שלא בכוונה פטר ליה מגזירת הכתוב דכתיב [ס] השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר אבל זה שלא היתה בו חיוב סקילה כלל אין העדאתו אלא לכופר של שן ורגל בחצר הניזק דאוקמינן [מא.] ברגל שדרסה ע"ג תינוק בחצר הניזק דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא בכוונה הוא ואין השור בסקילה וה"ג דחזא ירוקא ונפל תולדה דשן היא דמתכוין להנאתו. וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאייעד ליה אורחא הוא ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה לא מצינן לגבי כוונה תם הוא וליכא כופר דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא אייעד: **ושמואל אמר.** לעולם בתם ומתניתין חצי כופר קאמר ור' יוסי היא: עולא מוקים לה נמי בתם וכופר שלם: **היינו דקתני אביו או בנו.** דהוי קרן בחצר הניזק דמשלם כופר שלם אלא לשמואל דאמר חצי כופר מאי איריא כו': **מי ששנה זו כו'.** ריש"א רבנן וסיפא רבי: **כולה רבי היא.** וסיפא דוקא ורישא לא תידוק מינה הא סתמא חזק חייב דולאי סתמא נמי הזיק חייב חזק פטור והאי דנקט ושמרו לאיובה מזק שלם קאמר אם חזק שורו של בעל חצר הא סתמא חצי מזק: **מתני' שור שהיה מתכוין לחבירו.** הוא הדין למתכוין לאשה נמי פטור כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף מב.) נקי מדמי ולדות ובגמ' [מט.] מפרש אמאי נקט מתכוין לחבירו:

[א] שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הוזקו זה בזה פטורין טעמא דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות דברשות פטור שלא ברשות חייב: נפל לבור והבאיש מימיו חייב: אמר רבא [ב]לא שנו אלא שהבאיש בשעת נפילה אבל לאחר נפילה פטור מ"ט הוי שור בור ומים כלים ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר [ג] כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי איכא למימר אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש מגופו אבל הבאיש מריחו פטור מאי טעמא גרמא בעלמא הוא וגרמא בעלמא לא מיחייב: היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר: ואמאי הא תם הוא [ד]אמר רב [ה]במועד ליפול על בני אדם בבורות עסקינן א"ה בר קטלא הוא אמר רב יוסף [ו]דחזא ירוקא ונפל שמואל אמר [ז]הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר עולא אמר [ח] ר' יוסי הגלילי היא דאמר כר' טרפון [ט]דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ה"ג כופר שלם משלם בשלמא לעולא היינו דקתני היה אביו או בנו לתוכו אלא לשמואל מאי איריא אביו או בנו אפילו אחר נמי אורחיה דמילתא קתני: ואם הכנים ברשות בעל חצר חייב [כו']: איתמר רב אמר הלכתא כת"ק ושמואל אמר הלכתא כרבי תנו רבנן כנוס שורך ושמרו הזיק חייב הוזק פטור כנוס שורך ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור הא גופא קשיא אמרת כנוס שורך ושמרו הזיק חייב הוזק פטור טעמא דא"ל שמרו דחייב בעל השור ופטור בעל חצר הא סתמא חייב בעל חצר ופטור בעל השור דבסתמא מקבל עליה נטירותא אימא סיפא כנוס שורך ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור טעמא דאמר ליה ואני אשמרנו הוא דמחייב בעל החצר ופטור בעל השור הא סתמא חייב בעל השור ופטור בעל חצר דבסתמא לא מקבל עליה נטירותא אתאן לרבי דאמר עד שיקבל עליה [כא] נטירותא בעל הבית לשמור רישא רבנן וסיפא רבי א"ר אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא איידי דנסיב רישא שמרו תנא סיפא ואני אשמרנו רב פפא אמר כולה רבי היא וסבר לה כר' טרפון דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם הלכך אמר ליה שמרו לא מקני ליה מקום בחצר והויא ליה קרן בחצר הניזק וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם לא אמר ליה שמרו אקנויי אקני ליה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקרן בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק: **מתני'** [יא]שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות [יב]ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות [יג]שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה יא וס"ו הלכה ג ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף ז וסימן תכא סעיף ח:

כח ב מיי' פ"ז מהלכות נזקי ממון הלכה ה ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שלח סעיף ד:

כט ג ד מיי' פ"י סה הלכה י סמג שם:

ל ה מיי' פי"א מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג שם טור ש"ע ח"מ סימן תס סעיף ג:

לא ו ז מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה ח ב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ח:

מסורת הש"ס

[א] [לעיל כח: לא:], [ב] לעיל מד., [ג] [לעיל טו. כו.], [ד] [לעיל יד. וש"נ], [ה] [לעיל ל"ל על המיתה אלא על נזקי הבהמה], [ו] בס"א: בראשונות, [ז] עיין ר"מ, [ח] [שמות כא], [ט] ועיין בספר כוס ישועות, [י] [ועי' תוספות ב"מ מט. ד"ה כל הא], [כ] [ל"ל ואמר הוא], [ל] [ל"ל ואמרה היא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אתמר לרבי דאמר עד שיקבל עליה בעל הבית נטירותא ריש"א רבנן כל"ל:

גליון הש"ם

גמ' ריה"ג היא דאמר בר"ש. קשה לי הא להדיא אר"ע כן בכופר דמשלם בראשון נחק כופר שלם לעיל דף כו ע"א וא"כ נמאי צריך ללמוד ממה דאמר ר"ט כן בנזק וגם הו"ל לומר בקיצור ר"ט היא דאמר תם משלם כופר שלם בראשון הניזק וצ"ע:

רבינו חננאל

נפל השור לבור והבאיש את מימיו, אוקמה רבא בשהבאיש המים מגופו כגון שעכרן, אבל הבאיש מריחו כגון שהבאיש השור והבאישו המים מריח רע שבו פטור, מאי טעמא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין לא מחייב. היה אביו או בנו בתוכו משלם הכופר, ואקשינן והא תם הוא ותם אינו משלם כופר, ואוקימנה במועד ליפול על בני אדם בבורות בעידן דחזי ירוקא בגוויה. וקימא לן מועד שלא בכוונה חייב בכופר ופטור מן המיתה, והאי כיון דחזא ירוקא לא איכוון להזיק אלא למיכל ההוא ירוקא לפיכך אינו מת. שמואל ורבולא אוקמה לר' יוסי הגלילי, ופשוטה היא. איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כרבי. וקיי"ל הילכתא כשמואל בדיני.

ח"כ משהאשה יולדת כו'. מפרש בגמרא: **ונותן לבעל.** שהתורה זכתה לו לכתיב בעל האשה (שמות כא): **היתה שפחה ונשתחררה.** כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת פטור דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין זכה וזה קודם לזכות במה שבידו.

והאי דנקט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ בשאין לה בנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היו להם בנים והוא הדין נמי ליסראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעל והאי דנקט שפחה וגיורת משום דסתם שפחה משוחררת נשואה למשוחרר וסתם גיורת לגר: **גמ' דרב אחא בר אהבה.** בשור שנגח ארבעה וחמשה (לעיל דף מב.): **דהכי איב קרא.** כי יגנו אנשים[1] אלמא במתכוין לחבירו משמע: **דמי ולדות שבח ולדות הוא.** דקתני שמין את האשה כו' ויש בכלל שומא זו דמי ולדות ובמה[2] שהאשה נראית משובחת ונעלת אבריה מפני העובר ודמיה יקרין: **ה"נ קאמר כיון משלם דמי ולדות ושבח ולדות.** שהן משביחין את האשה: **שמין את האשה.** כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה וכמה היא יפה עכשיו כשנתרוקנה ונפחתו דמיה ונותן לבעל ומקה של אשה אינו בכלל שומא זו ואין כאן אלא פחת ריקון העובר אבל כחש גופה מחמת המכה ונפחתו דמיה משהיתה ראויה לימכר כשהיתה בריאה ריקנית הוא מזק ואינו של בעל אלא כשאר חבלה הוא והדין קנוב בכתובות (דף סה:) בזמן שבשתר לה שני חלקים ולו אחד ובזמן שבגלגו לו ג' חלקים כו': **מאי קאמר.** דמשמע דהכי קאמר ליה דא"כ לדידך אית לך דמשהאשה יולדת משבחת ות"ק הא קאמר דמפחתת: **והלא אשה משבחת.** בדמים לאחר שתלד דמתחילה דמיה פחותין לימכר שמסוכנת היא למות בצער לידה והכי משמע מתניתין א"כ דכך שמין דקאמרת אשתכח אלא יהיב ליה מידי דמשהאשה יולדת משבחת: **וכי למי שהאשה יולדת.** למי שזכתה תורה דמי ולדות יהבינן נמי שבח דמי נפחא שדמי גופה מתעלין הא ודאי שבח דמי נפחא מחמת גופה נמי אתי ונזק הוא: **חולקין.** שדמי הנפח מחמת שניהן באין: **אלא שמין נזק בפני עצמו.** היינו כחש הגוף מחמת מכה ודמיה פחותים משהיתה ריקנית בריאה ואין כאן שומת פחת ריקון: **ועצר בפני עצמו.** ונזקא דהכא כחבלה דעלמא הקנוב במסכת כתובות כדפרישית לעיל: **ושמין ולדות.** (ב) ונותן כל דמיהן לבעל: **ושבח ולדות.** דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין: **קשיא דר"ש כו'.** דהכא קתני ושבח ולדות חולקין אלמא אשה משבחת לימכר כשהיא הרה יותר מריקנית ולעיל קתני אשה משבחת משתלד יותר מקודם לכן: **במכברת.** דמיה פחותין קודם לידה מלאחר לידה דמסוכנת היא: **שיחמא.** חמימות והיינו כנגד כל החלב כולו: **זליא בהו איסי.** דהא ולדות נכסי בעליהן (ג) וכשמת הגר ועדיין היא מעוברת היא החזיקה בהן והיא קודם לכל אדם הלכך כי חבל בה בתר הכי משלם לה לדידה: **מרי דיבי.** בעל שמועה זו. הלזה מתרגמינן דיבי (בראשית ל:): **לרבי ניהו.** קשרי מעות וכספים הן שתזכה בהן מן ההפקר: **איתיה לבעל.** או ליורשיו זכי להו רחמנא: **ליתיה לבעל כו'.** דחיובא אימת אתי לה בשעת חבלה והכי אין לה תובענין: **אין האשה נותן ליורשיה.** הא אוקימנא בגרושה לפיכך אין הבעל יורשה בפרק שור שנגח ד' וה' (לעיל דף מג.): **זכה.** המובל במה שבידו ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה:

לרבה

חמרתא מעברתא כו'. וא"ת הא גבי בור תנן בשלהי פרקין נפל לתוכו עבד או אמה פטור ולא אמרינן דהוי כחמרתא מעברתא ולא נמעטייה משור ולא אדם וי"ל דהכא לא מיעטו הכתוב שור (ד) בדמי ולדות אלא במקום שהולדות של בעל כדכתי' בעל האשה אבל כאן הולדות לאדון דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה: **אטו ולדות צררי נינהו.** [א] ביורשים לא פליג רב חסדא ומודה הוא דזכו דהא בכתובות בפרק נערה (דף מג:) אלטריך קרא למעוטי שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו והכא ליכא מיעוט ועוד מדפריך לרבה מברייתא דהכה את האשה ומוקי לה שחבל בחיי הגר אבל לרב חסדא משמע דניחא לאחר מיתת הגר דוווקא גר אבל כשאינו גר משלם דמי ולדות ליורשים:

ומי עדיף ממתניתין. וא"ת ומאי ס"ד דמקשן וכי לא ידע דלא עדיף ויש לומר משום דבהך ברייתא קתני מזק ועצר וכי היכי דמזק ועצר איירי בכל עניין כמו כן זכה בדמי ולדות איירי בכל עניין:

ותני

[1] שבו לכם פה עם החמור (ג) עם הדומה לחמור: (ה) כיצד משלם דמי ולדות: דמי ולדות (ו) שבח ולדות מיבעי ליה הכי נמי קאמר כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה: אמר רשב"ג א"כ משהאשה יולדת משבחת: מאי קאמר רבה ה"ק וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל תניא נמי הכי וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל רבא אמר הכי קתני וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין תניא נמי הכי אמר רשב"ג וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין נזק בפני עצמו וצער בפני עצמו ושמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין קשיא דרשב"ג אדרשב"ג ל"ק כאן במכברת כאן בשאינה מכברת ורבנן דאמרי שבח ולדות נמי לבעל מאי טעמא [2] כדתנן ממשמע שנאמר [7] ויצאו ילדיה איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה לומר לך שבח הריון לבעל ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו חייב עד שיכנה כנגד בית ההריון אמר רב פפא לא תימא כנגד בית הריון ממש אלא כל היכא דסליק ביה שיחמא לולד לאפוקי יד ורגל דלא: [ד] היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור: אמר רבה לא שנו [ה] אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון דחבל בה בחיי הגר זכה בהו גר וכיון דמת הגר זכה בהו מן הגר אבל חבל בה לאחר מיתת הגר זכיא לה איהי בגוייהו ומיחייב לשלומי לה לדידה א"ר חסדא מרי דיבי אטו ולדות צררי נינהו וזכיא בהו אלא איתיה לבעל זכה ליה רחמנא ליתיה לבעל לא מיתיבי [ו] הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותן ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר הכא נמי שחבל בה בחיי הגר ומת הגר ואיבעית אימא לאחר מיתת הגר

ותני

מסורת הש"ס

ה) לעיל מב., ב) [שבת נ. וש"ס], ג) קדושין סח. [ינמות סב. כתובות קיא. נדה יח.], ד) ל"ל כדתניא, ה) לעיל מב., ו) [שמות כא], ז) כש"ל: ומה,

תורה אור השלם

1. וְיָאמַר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: בראשית כב ה
2. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב

רבינו חננאל

אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. כיצד משלם שמין האשה כמה היתה יפה כולו. ואקשינן אמתניתין האי דמי ולדות ושבח ולדות הוא, דהא שמין אותה כאשה שכבר ילדה ולדה עמה. אמ' רב יהודה אין, והכי קאמ' כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות, שמין את האשה כמה היתה יפה. האי דאמרינן מאי קאמ', לפרושי דברי רבן שמעון בן גמליאל. אמ' רבה הכי קתני, וכי אשה משבחת קודם שתלד, אדרבה אינה משבחת אלא אחר שתלד דאיפריקא לה מסכנת לידה כול', תניא כוותיה. רבא אמ' הכי קתאני, וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין כול', תניא כוותיה, אמ' רבן שמעון בן גמליאל וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום, אלא שמין נזק וצער כי חבלא דעלמא ונותן לאשה, ודמי ולדות לבעל, ושבח ולדות חולקין. ואקשינן דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל, ומשנינן הא דתני אין לה שבח במכברת דאית לה צער והא דתני יש לה שבח בשילדה כבר דלית לה צער ויש לה שבח. **פירי**, כל היכא דסליק בולד שיחמא הוא מקום החלל, לאפוקי יד ורגלא. **היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור.** אוקמה רבה בשחבל בה בחיי הגר ומת הגר דפקעה זכותיה, אבל חבל בה לאחר מיתת הגר הולדות לעצמה הן. ורב חיסדא אמ' איתיה לגר זכה בהו, ליתיה לגר לא זכה בהו. ומותבינן מיהא, היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה. ומפרקינן, מי עדיפא ממתניתין דאוקימנה בשחבל בה בחיי הגר ומת הגר דפקעה לה זכותיה, ואי בעיתימא הא לאחר מיתת הגר חבל

ותני זכה.

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה כ ועיין בהסגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ח:
לג ב ג מיי' פי"א מהל' מזקי ממון הלכה ג ד סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן תה סעיף ג:
לד ד ה מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה ג ד סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושבח ולדות מיבעי ליה: (ב) רש"י ד"ה ושמין ולדות ונותנין כל: (ג) ד"ה וכי זכיא וכו' בעליהן הן וכשמת: (ד) תוס' ד"ה ממנתא וכו' הכתוב שור מדמי ולדות:

גליון הש"ס

גמ' כיצד משלם דמי ולדות. עיין לעיל דף מז ע"א תוספות ד"ה וכן:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אטו וולדות כו' ביורשים לא כו' ב"ב וכ"ל ש"פ ומהב"ם חולק (ועבהגר"א סימן תכ"ג ס"ק ד):

מוסף רש"י

שבו לכם פה. אליעזר עבד אברהם הוה (יבמות סב.). ודמי ולדות לבעל. התורה זכתה לו דכתיב בעל האשה (לעיל מב:). אין האשה נותן ליורשיה. מזק וצער (שם). היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת מעובדת ממשוחרר (שם). או גיורת. מעובדת מגר, ומתו שניהם, זכה. פטור מן הכל שהוא קודם שחיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה זכה חס שיפנו בידו קודם לכל אדם, אבל ישראלית מעובדת מישראל, אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לירש אלקה ויש לו יורשין לירש אלקה, ודווקא בשמתחרה קודם הבלה, אבל היתה שפחה כשחבל בה חייב בכל, אפילו בדמי ולדות ויתן לאדוניה, דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדאמרינן (לעיל) דאמר ליה ממנתא מעברתא אזקת מינאי (לעיל מג.).

ותני זכתה. ומין מגיה הכרייתא אלא כלומר זכה מי שיש לו זכות: משכונו של ישראל ביד גר כו' מוציאין אותו מידו. ואפילו משכנו אצל בשעת הלוואתו ואפילו למ"ד בעל חוב קונה משכון דע"כ אין לו אלא שעבוד עליו כיון שהיה יכול לפדותו הישראל ולסלקו בדמיו: **והלכתא** דליתיה בחצר. פ"ה דמשכון קאי דאם איתיה בחצר קני אע"פ שאין עומד בצד שדהו וצריך לומר דאיירי בחצר המשתמרת דאי בחצר שאין משתמרת לא קנה אלא אם כן עומד בצד שדהו כדאיתא בפ"ק דב"מ (דף יח. ושם) ולמאי דס"ד דאיירי כשהמשכון בחצר ובעל החצר אין כאן זה אינו כפי המסקנא של ב"מ ולר"י נראה דמעיקרא נמי הכי ס"ל דאיירי בחצר שאין משתמרת ולא קנה אלא אם כן עומד בצד שדהו וכן משמע נמי מבא זה והחזיק בה אם כן לא היתה משתמרת אלא זה דקאמר והלכתא דליתיה בחצר אבעל חצר קאי כלומר אינוא דשיגן אינוא הוא: **החופר** בור ברה"י **ופתחו** לרה"ר. כללא דמילתא בכל הך שמעתתא בור בתר פתחו אזלינן דנחשב הבור כאילו הוא במקום שהפתח שם:

ברה"ר ופתחו לרה"י. פירש בקונט' והפקיר רשותו דה"א אם מתחילה סמכיה לרה"ר ולא הולך לפרש בהפקיר רשותו אלא משום דמשמע ליה ליישנא דפתחו לרה"י בחמצע רה"י כדמוכח בגמרא דקתני ברה"ר ופתחו לרה"י פטור דמוקי שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו ומעיקרא ס"ד כשהפקיר רשותו ולא בורו והיינו משום דמשמע ליה ופתחו לרה"י בחמצע רה"י: **ברה"י ופתחו לרה"י אחר.** פ"ה שהפקיר רשותו אותה שפי הבור בתוכה אין נראה שר"ל שפתחו לרה"י של אדם אחר ובא אותו אדם והפקיר רשותו שלא היה לו לומר אותה בלשון נקבה אלא משמע שרוצה לפרש הכל ברשות עצמו ולשון אחר אינו מיושב לפירוש זה ואין להקשות אמאי אצטריך למתני ברה"י ופתחו לרה"י אחר ה"ל למימר החופר בור ברה"י ותו לא דאגב אחריני נקט הכי ופירש לנו שהבור והפתח הכל עושה ברשותו ור"י מפרש ברה"י ופתחו לרה"י אחר דהיינו שחפר בור ברשות עצמו ופתחו לרשות חבירו ואצטריך דלא תימא פתחו לרה"ר הוא דחייב דשכיחי רבים (ה) ומזקי אבל ברה"י דליכא למיחש אלא לנזק יחידי פטור וכה"ג תניא בהמניח (לעיל נב:) גבי המבקע ולפי פי' ר"י קשה למה הוא חייב בנזקי בעל חצר אם נפל שורו לבור כיון שהחופר משלם נזקי החצר (ו) על בעל חצר למלוייה: **ת"ר** החופר בור ברה"י **ופתחו** לרה"ר. וי"ס שכתוב בהן ברה"ר ופתחו לרה"ר והכי מתניא בתוספתא (פ"ו) וק"ק דה"ל למימר החופר בור ברה"ר אבל אין להקפיד משום דקאי אהנך דמתניתין דאיירי שהפתח ברשות אחרת אצטריך לאשמועינן דאיירי באותו ענין שהבור והפתח במקום אחד ברשות הרבים: **על** הבריה **לא ב"ש.** (ז) במכלתין אמרינן מכאן שאין עושין מן הדין אבל בש"ס שלנו אין סובר כן כדפרישית בריש המסכת (דף ב.) (ח): [עיין תוס' לעיל ד': ד"ה ועדיס]:

ותני זכתה לימא כתנאי בת ישראל שנשאת לגר ונתעברה ממנו וחבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לגר לאחר מיתת הגר תני חדא חייב ותני חדא פטור מאי לאו תנאי נינהו לרבה ודאי תנאי היא אלא לרב חסדא מי לימא (ט) תנאי היא ל"ק הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג מאי אריא לאחר מיתה אפי' מחיים נמי אית לה פלגא מחיים אית לה פלגא לאחר מיתה כוליה ואיבעית אימא הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות אמרי משבח ולדות לישמע דמי ולדות ומדרשב"ג לישמע לרבנן אמרי לא שבח ולדות דשייכא ידה בגוייהו זכיא בהו בכולהו דמי ולדות דלא שייכא ידה בגוייהו לא זכיא בהו כלל: בעי מיניה רב ייבא סבא מר"נ המחזיק בשטרותיו של גר מהו מאן דמחזיק בשטרא אדעתיה דארעא הוא דמחזיק (י) ובארעא הא לא אחזיק (כ) ושטרא נמי לא קנה דלאו דעתיה אשטרא או דלמא (ל) דעתיה נמי אשטרא א"ל (מ) עני מורי (נ) וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך א"ל (ס) לצור ולצור אמר רבה (ע) משכונו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה (פ) משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר ואמאי תקני ליה חצירו (צ) דהאמר רבי יוסי בר חנינא (ק) חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמרי הכא במאי עסקינן דליתיה כל היכא דאיתא לדידיה דאי בעי מקני [מצי] קני קניא ליה [נמי] חצירו כל היכא דליתיה לדידיה דאי בעי הוא למיקני לא מצי קני חצירו נמי לא קניא (ר) והלכתא דליתיה בחצירו דלא קנה: **מתני'** (ש) החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר או ברה"ר ופתחו לרה"י ברה"י ופתחו לרה"י אחר חייב: **גמ'** ת"ר החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר (ת) (ברה"ר ופתחו לרה"י) חייב וזהו בור האמור בתורה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר (א) הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה אמר רבה בבור ברה"ר כ"ע לא פליגי דמיחייב מ"ט אמר קרא (ב) כי יפתח וכי יכרה (ג) אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שכן אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו לא נחלקו אלא בבור

מאחר וכסהו ובא אחר וגילהו: **נאה לו.** שאין לו חלק בו אלא שכרהו או שפתחו דהיינו ברשות הרבים שאין הקרקע שלו: בעל

דקסבר חיובא דבור בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד היא ובלבד שיפקיר רשותו: **ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד.** אף על גב דאין כאן לד רשות הרבים: **חייב.** ובלבד אם הפקיר רשותו אותה שפי הבור לתוכה: **גמ' ופתחו לרשות הרבים.** כיון שהתקלה ברשות הרבים הוא ליה כמי שחפרו ברה"ר: **וזהו בור כו'.** לקמיה [נ.] מפרש מאי זהו: **מאם** לא גרסינן: **כ"ע לא פליגי דמיחייב.** ור"ע מודה ליה לרבי ישמעאל בבור ברשות הרבים דהוא אמור בתורה אבל רבי ישמעאל לא מודי ליה לרבי עקיבא בבור ברשותו דקסבר כי אפקרנא לך רשותי לאחיובי אנא בהזיקא אפקרתיה: **אם על פותח.** שחפרו לאחיובי אנא בהזיקא אפקרתיה: **אם על פותח.** שחפרו

לרבה ודאי. ע"כ מוקי למילתיה כתנאי דהוא אמר חייב והא דתני פטור לא מצי מוקי ליה כוותיה וע"כ הכי מתרץ אנא דאמרי כתנא דמחייב: **אלא לרב חסדא מי לימא.** מי מיבעיא ליה לאוקמיה מילתא בפלוגתא כתנאי ולמימר אנא דאמרי כתנא דפטר אי מצי לתרוצי הכי דתנא חייב במילתא אחריתי אלא תקשי ליה: **לא קשיא.** כלומר אמר לך רב חסדא תרוייהו תנאי כוותי קיימי דבדמי ולדות פטור והא דתניא חייב בשבח ולדות ואליבא דר"ש דאמר אשה פלגא בהו והיא קיימת: **והא.** דתני פטור רבנן היא דאמרי כולהו דבעל והרי הוא מת וזכה זה מן ההפקר. אבל רבה לא מצי לתרוצי מידי דהא איהו אמר אשה זכתה בחלק בעלה מן ההפקר הואיל והיא מעוברת ומוחזקת בהן בשעת מיתה ואמאי פטור משבח ולדות ודמי ולדות דידה ניהו: **מאי אריא לאחר מיתה.** הגר דתני חייב ליתן לה חלקה: **מחייב.** דגר: **נמי.** חייב ליתן לה חלקה: **לאחר מיתה.** הגר: **כוליה.** דזכיא בחלק שבח ולדות של בעלה: **אמרי.** א"כ קשיא לרב חסדא דמשבח ולדות המגיע חליו בחיי הגר לגר וקאמר ר"ש דכשמת והיא מעוברת זכתה היא בחלקו נשמע דזכתה נמי בדמי ולדות דבעלה דמאי שנא דמי ולדות משבח ולדות: **ומדר"ש.** דאשמעינן דזכתה בחלקו נשמע נמי לרבנן דזכתה בכולו דרבנן לא פליגי אלא במחייב אבל בזכיה דמיתה לא פליגי רבנן ור"ש: **אמרי.** לא דמו דמי ולדות לשבח ולדות: **שבח ולדות.** לר"ש דשייכא בהו מחייב בפלגא כי מיית זכיא בכולהו: **בשטרות של גר.** שנעבד לו ישראל אחר קרקעותיו: **מהו.** לקנות את הנייר: **ושטרא נמי לא קני.** ולי אתא ישראל אחר והחזיק בה לגור על פי צלוחיתו קנייה: **עני מורי.** עניי אלוני: **וכי לצור על פי צלוחיתו.** דליהוי דעתיה אשטרא מעיקרא (ד) (ולאו דעתיה אארעא): **פקע ליה שעבודיה.** וקס ליה ברשותי' דמריה: **דליתיה.** שאין המלוה בעיר: **והלכתא.** הא דאמרינן זה קנה את השאר: **בדליתיה.** למשכון בחצירו של מלוה בשעת מיתת הגר אבל איתיה למשכון בחצירו קני ליה חצירו: **מתני' ופתחו לרה"ר.** וכ"ש אם חפר ברה"ר ופתחו לרשות הרבים. ולא תימא דוקא חופר ברשותיה דהוה ליה בור דאית ליה בעלים אבל חפר ברה"ר פטור דהא תני סיפא [נ:] החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו כו': **ברה"ר ופתחו לרה"י.** דהוה ליה בור ברה"י והפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו: **חייב.**

ת"ר החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר. ופתחו לרה"ר. אבל אם הוא בביתו קנה לו ביתו. והילכתא דליתנהו המשכון, אבל איתיה למשכון בחצר המלוה קנאו, ואע"פ שאינו המלוה בחצרו חצרו המשתמרת קונה לו שלא מדעתו בחצרו.

עין משפט נר מצוה

לה א ב ג ממ' פ"ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן רעה סעיף יח:

לו ד ממ' שם פ"ב הל' יד סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף מז [רב אלפס בב"ב פ"ג דף קפ"ד]:

לז ה ממ' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף כח [רב אלפס שם]:

לח ו ממ' שם הלכה טז

ופ"ד שם הלכה ח ופט"ז מהלכות אבידה הלכה ח ופי"ז הלכה ח סמג שם וסימן עד טוש"ע ח"מ סימן רמג סעיף כח וסימן רמח סעיף ג וסימן רעה סע' כח [רב אלפס שם]:

לט ז ממ' פ"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה טז סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' רעה סעיף כח:

מ ח ט ממ' פ"ב מהל' מזקי ממון הלכה ב סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ו:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג

מוסף רש"י

עני מורי. עניי אלוני (סנהדרין כז: מנחות יז.) עניי מורי (מנחות פא.).

מסורת הש"ס

א) גי' רש"ל מי לימא מתני' היא ל"ק כאן בדמי ולדות כאן בשבח ולדות ואב"ש הא בשבח ולדות ול"ק הא רבנן הא רשב"ג מי' מאי מרי' כו' לאחר מיתה טליה אמרי משבח ולדות לישמע כל"ל וכן הגיה מהו' שבגא עכ"ל. ב) [עיין תוספות ב"ב נד. ד"ה אדעתא], ג) [סנהדרין כו: מנחות יז. פא.], ד) [ב"מ ז: יג. ב"ב עו:], ה) ב"מ יח. קב. קיט. חולין קמא:, ו) רש"ל מ"ז, ז) [לקמן נ. נא.], ח) ש"ל ל"ג, ט) [ד"ה ה"מ], י) [ל"ל דמחילתא], כ) [ד"ה ולא].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ברה"י וכו' דשמיה רבים ומתחזקי אבל:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ברה"י וכו' על בעל חצר למלוייה. עיין לעיל דף כט ע"א תוספות ד"ה פליגי ודף מח ע"א תוספות ד"ה אע"ג:

רבינו חננאל

לימא כתנאי, בת ישראל שניסת לגר ונתעברה, חבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לגר. לאחר מיתת הגר, תני חדא חייב ותניא אידך פטור. הא דתניא פטור ודאי חולק על רבה דהא הוא דאמ' אחר מיתת הגר ולדות לה לעצמה והכא קתני פטור, לרב חיסדא נמי דאמ' איתיה לבעל זכי ליה רחמנא הא הכא ליתיה לבעל וקתני חייב החובל. ופרקינן לא קשיא הא דקתני פטור פטור מדמי ולדות, והך דקתני חייב בשבח ולדות. **ואסיקנה** בהאי הא דבעא רב ייבא סבא מרב נחמן המחזיק בשטרותיו של גר, לא איפשיטה. **אמר רבא** משכונו של ישראל ביד הגר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק במשכון מוציאין אותו מידו. מאי טעמ', כיון דמת גר פקע שעבודיה. אבל משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו, זה קנה כנגד מעותיו, והמחזיק בו קנה השאר. והני מילי דליתיה המשכון של גר בבית הנושה בו, אבל אם הוא בביתו קנה לו ביתו. והילכתא דליתנהו המשכון, אבל איתיה למשכון בחצר המלוה קנאו, ואע"פ שאינו המלוה בחצרו חצרו המשתמרת קונה לו שלא מדעתו בחצרו.

בעל הקקלה. ולעולם ברה"ר אבל ברשותו אע"פ שהפקיר פטור כדפריש"ת. האי דנקט ולא הפקיר בורו דאם הפקיר אף בורו הוה ליה בור ברה"ר: **ומאי זהו דר"ע.** בשלמא זהו דרבי ישמעאל למעוטי דר"ע אלא זהו דר"ע למעוטי מאי הא בור ברה"ר נמי אמור בתורה כדדרשינן: **נשלומין.** בור דאית ליה בעלים נאמר אצל תשלומין כדכתיב בעל הבור ישלם ובור ברה"ר נאמר אצל הניזקין כדכתיב (ח) כי יפתח איש וכי יכרה ונפל שמה וגו' והכי קאמר ר"ע אמאי פטרת בבור ברשותו והא זהו בור האמור בתורה אצל תשלומין: **הגהו מילרך לריכי.** ולעולם ברשות היחיד והפקיר רשותו ולא בורו דהוה ליה ממונו שהזיק חייב משום דקרינן ביה בעל הבור אבל ברה"ר דלאו ממונו הוא פטור: **דטאיס.** יסתוס (ט) וימלא עפר: **ומאי זהו דר' ישמעאל.** הואיל ולדידיה תרוייהו כתיבי: **לנזקין.** בור ברה"ר פתח בו הכתוב תחלה כשדבר בנזקו ונפל שמה שור או חמור בור ברשות הרבים דבר בו הכתוב כי יפתח וכי יכרה ונפל. ואי קשיא מתני' מני רבה מוקי לה כר"ע דמחייב אתרוייהו ורב יוסף מוקי לה כר' ישמעאל: **פטור.** אם נפל דרך פיו שברשותו וקס"ד אפילו הפקיר רשותו פטור אבל אם נפחתה הקמירה שקמר וכסה ברה"ר חייב דהאי תנא סבר חיובא דבור ברה"ר הוא: **לאושין.** יסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב הבית אצל רה"ר. וחבירו בספר עזרא (ד) ואשיא יחיטו ובגמרא נפל אשיתא (ברכות דף נו.): **פטור.** והיינו נמי כחופר בור ברשותו דאית ליה בעלים והפקיר רשותו דלא מצי למימר ליה מאי בעית ברשותי הכא נמי לא מצי למימר ליה למה הלכה בהמתך על שפתו דהא ברשות הרבים היא: **וטעמא דלאושין.** שדרך לעשות כן ואינו פושע: **הא לאו לאושין חייב.** אלמא בור ברשותו חייב וקשיא רישא לסיפא: **רישא.** דקתני בור ברשותו פטור ר' ישמעאל: **וסיפא.** דמיחייב דדייקינן הא לאו לאושין חייב ר"ע: **אלא לרב יוסף.** דאמר בור ברשותו דכולי עלמא חייב רישא דקתני פטור מני: **לא רשותו ולא בורו.** דא"ל ברשותאי מאי בעית. ואלטריך לאשמועי' דאע"ג דאינו רשאי לעשות כן דאין עושין חצר תחת רשות הרבים מיהו הואיל ולרשותו פתחו פטור: **דארווח בה ארווחי לרה"ר.** (א) דהוה ליה חופר בור ברה"ר והלכך טעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב: **ברה"י הסמוכה לרה"ר.** (ב) כגון מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים דהוה ליה הפקיר רשותו פטור: **ומסר לרבים.** דאמר לבני עירו הבור זה שחפרתי צריך לכם לשתות מי גשמים המתכנסין שם ולאויה לשתות בהמות מהן הרי הוא מסור לכם: **חופר שיחין.** לעולי רגלים בדרכים: **שעה ראשונה.** שעדיין היא ראויה להיות חיה בתוך המים: **אמר להם שנוס.** תעלה וכן שניה: **שנישית.** דהוה לה שהות שתצא נפשה אם ישנה שם: **אמר להן.** כבר עלתה ודאי דלאמרינן לקמן דפשיטא ליה דלא תמות שם: **זכר של רחליס.** אילו של יצחק: **וזקן מנהיגו.** אברהם: **מצטער בו.** לחפור בורות ומערות לעולי רגלים: **עם סביביו.** לדיקים הדבקים בו: **נשערה מאד.** לשון חוט השערה: **ונורא על כל סביביו.** מטיל אימת משפטיו עליהם: **ופרן.** לעבור על כל פשעם: **יופרו חייו.** יופקרו חייו וגופו שמורה אל הבריות לחטוא:

ארך

בבור ברשותו. פי' בקונטר' (ג) דקסבר [ר"י] דכי אפקיריה רשותאי לא ליחייב אנא בהזיקא אפקיריה משמע דרולה לומר אם סתם הבור מתחילה ברה"ר חייב לכולי עלמא ואין משמע כן ועוד דבסמוך אמר הא לאו לאושין חייב ואוקמה רבה כר"ע אבל בבור ברשותו ר"ע סבר (ה)אבור ברשותו נמי חייב דכתיב [1]בעל הבור בבור דאית ליה בעלים קאמר רחמנא ור' ישמעאל סבר בעל התקלה אלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר"ע זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לתשלומין ורב יוסף אמר בבור ברה"י כולי עלמא לא פליגי דמחייב מאי טעמא בעל הבור אמר רחמנא בבור דאית ליה בעלים עסקינן כי פליגי בבור ברה"ר רבי ישמעאל סבר [2]בור ברה"ר נמי חייב דכתיב כי יפתח וכי יכרה (ו)אם על פתיחה חייב על כרייה לא כ"ש אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו ור"ע הנהו מיצרך צריכי דאי כתב רחמנא כי יפתח הוה אמינא פותח הוא דסגי ליה בכסוי כורה לא סגי ליה בכסוי עד דטאים ליה ואי כתב רחמנא כי יכרה הוה אמינא כרייה הוא דבעי כסוי משום דעבד מעשה אבל פותח דלא עבד מעשה אימא כסוי נמי לא בעי קמ"ל ואלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר' ישמעאל זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לניזקין מיתיבי החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"י פטור ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן לפי [3]שאין עושין חלל תחת רה"ר החופר בורות שיחין ומערות ברשות היחיד ופתחו לרה"ר חייב [4]והחופר בורות ברה"י הסמוכה לרשות הרבים כגון אלו (ז)החופרים לאושין פטור ור' יוסי בר' יהודה מחייב עד שיעשה מחיצה עשרה או עד שירחיק ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה (ח)טפחים טעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב הא מני בשלמא לרבה רישא ר' ישמעאל וסיפא ר"ע אלא לרב יוסף בשלמא סיפא דברי הכל אלא רישא מני לא רבי ישמעאל ולא ר"ע אמר לך רב יוסף כולה דברי הכל היא ורישא שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו אמר רב אשי השתא דאוקימתא לרב יוסף לדברי הכל לרבה נמי לא תוקמה כתנאי מדרישא ר' ישמעאל סיפא נמי ר' ישמעאל וטעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב כגון דארווח ארווחי לרה"ר מיתיבי החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרה"ר חייב ברה"י הסמוכה לרה"ר פטור בשלמא לרבה כולה ר' ישמעאל היא אלא לרב יוסף בשלמא רישא רבי ישמעאל אלא סיפא מני לא ר' ישמעאל ולא ר"ע אמר לך בחופר לאושין ודברי הכל: (ט)ת"ר (י)חפר ופתח ומסר לרבים פטור חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות שהיה חופר ופותח ומוסר לרבים וכששמעו חכמים בדבר אמרו קיים זה הלכה זו הלכה זו ותו לא אלא אימא אף הלכה זו: (כ)תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישית אמר להם עלתה אמרו לה מי העלך אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו אמר רבי אחא אף על פי כן מת בנו בצמא שנאמר [2]וסביביו נשערה מאד מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ר' (כא)נחוניא אמר מהכא [3]אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו אמר ר' חנינא כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חייו שנאמר [4]הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט (כב)א"ר חנא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב

ארך

מא א ב מיי' פי"ב מהלכות נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ו:
מב ג מיי' פי"ג שם הלכה כג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תיז סעיף ו וע"ש בהגה"ה:
מג ד ה טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ט:
מד ו מיי' שם הלכה כג סמג שם טור ש"ע שם סעיף ז וסימן תיז סעיף ח:

מוסף רש"י

בעל התקלה. אף על פי שאין הבור שלו, שעשאו ברה"ר, עשאו הכתוב בעלים להתחייב עליו בנזקיו (שמות כא לד). חופר שיחין. לעולי רגלים ומים מתכנסין בהן והיו שותין הן והבהמה (במות קבא:) אמר להם שלום. שעדיין יכולה לחיות, וכן בשניה, אבל שלישית שאינה יכולה לחיות אמר להן עלתה לה, שידוע היה לו שלא תמות שם כדלקמן, דבר שהיה מתעסק בו אותו לדיק, אמיה, לא יכשל בו זרעו (שם). זכר של רחלים. זה אילו של יצחק, וזקן אחד מנהיגו. זה אברהם (שם). נביא אתה. לידע שלא תמות (שם). מצטער בו. בטורח עשיתו (שם, לגירסת: מתעסק בו). אף על פי כן מת בנו. של (ר') נחונ'ה, בצמא. שכך דרכו של מקום לדקדק עם החסידים (שם). וסביביו נשערה. לשון חוט השערה (שם). עם סביביו. עם לדיקים ההולכים אחריו (שם).

מסורת הש"ס

(ח) [לעיל כח.], ט) [לעיל מט: לקמן נח.], ג) גי' רש"ל אמות, ד) תוספתא פ"ו, ה) שקלים פ"ה ה"ל יומא קכח: [ע"ש], ו) [ביומא שיטת מגילה], ז) עירובין כב. [ע"ש], ח) [שמות כא], ט) [עיין פרש"י לקמן נח: ד"ה טס],

תורה אור השלם

1. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד
2. יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׁעֲרָה מְאֹד: תהלים נ ג
3. אֵל נֶעְרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו: תהלים פט ח
4. הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: דברים לב ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דארווח כה מרווחי לרה"ר כגון מקצה מקום מרשותו לרה"ר דהוה ליה חופר: (ב) ד"ה ברה"י הסמוכה לרשות הרבים דהוה ליה הפקיר כל"ל ותיבות כגון מקצה וכו' נמחק: (ג) תוס' ד"ה בבור וכו' פי' בקונטרס לעיל דקסבר:

רבינו חננאל

כגון אלו החופרים לאושין פטור. פי' יסודות כדכתיב ואושיא יחיטו, ותאכל יסודותיה, תרגו' ואכלת אושוותהא. [מסר לו דליו. כלי שלו]. אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו. פי' זכר של רחלים, אילו של יצחק. וזקן אחד, אברהם.

ארך אפים לצדיקים ולרשעים. בעושין פסין (עירובין דף כב. ושם) משמע לרשעים להאריכם מן העוה"ב וכחלק (סנהדרין דף קיא.) משמע לטובה וי"ל כשאין סופו לעשות תשובה הוא לרעה אבל בסופו לעשות תשובה הוא לטובה: **איבא** בינייהו דעבד גובה. ה"ג הוה מצי למימר דנפל דרך אחוריו לרב לא מיתייב אלא דרך אחוריו לרב לא מי נמי בבור שרשבה בבל מי נמי בבור דלמא בבל דלמרגין (לקמן נא:) והלא נקטו: **לשמואל** אגובה נמי מיחייב. ע"כ בנתקל בגובה ונחבטו בקרקע דאי בנחבטו בגובה מודה רב דחייב כמו בחבטו וסכינו ומשאו דאמר (לעיל דף ג.) מי דאפקרייה בין לרב בין לשמואל הייו בור והיינו משום דחבטה דידיה הוא וקשה דבנתקל בגובה [9]ונחבטו בקרקע מודה שמואל דפטור דקרקע עולם הזיקתו כדמוכח לקמן (דף נג.) אמר שמואל היכי דמי לאחוריו דפטור כגון שנתקל בבור ונפל אחורי הבור וי"ל כגון דעבד גובה ה' טפחים וסביב הגובה חפר בעומק ה' טפחים ונתקל בגובה ונחבטו בעומק בור א"ג דוקא התם גבי נפל מקול הכרייה פטור שמואל שקול הכרייה גרם לו ליפול וחבטה נמי לא גרם לו מעשיו שנחבטו בקרקע שחוץ לבור ואין להקשות דליחייב בעל הבור אחי שעשה אחי התקלה ובכל נמי ליחייב דהא מוקי לה כרבי נתן דכי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי י"ל דקסבר שמואל שאין לחייב בעל הבור לעולם אפי' לרבי נתן אלא כשעשה כל התקלה אז יתחייב בעל הבור כשנחבטו ואפי' נחבטו בקרקע עולם או כשעשה ההיזק אע"ג שלא עשה התקלה אבל בחאי התקלה לא יתחייב בור כשנחבטו בקרקע עולם ולפי זה אמי שפיר הא דמשמע לקמן (שם) נתקל בחבן ונפל לבור דמחייב בעל החבן אע"ג דהאי בור לאו איהו כרייה: **תני** והדר מפרש. פי' תני והדר מפרש מהיכא נפקא לן: **אם** שהתה מעת לעת ושחטה כשירה. בפרק אלו טריפות (חולין נא: ושם) אומר עמדה אין בריכה מעת לעת בדיקה ולאי בעי אבל אפילו בדיקה לא בעי אבל כשהתה מעת לעת אין להוכיח משם אי בעי בדיקה אי לא ומתוך ה"ג משמע דבעי בדיקה שפירש אבן לא בקיאינן בבדיקה ולדידן בעי י"ב חדש: אמרי

[1]ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים: ת"ר [א]לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר [ב]מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך עליו לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותו רה"ר ונכשל באותן אבנים אמר יפה אמר לי אותו חסיד מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך: **מתני'** [ב:ג]החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור חייב [2]אחד החופר בור שיח ומערה חריצין ונעיצין חייב א"כ למה נאמר בור [ג]ד"מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים [ה]היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב: **גמ'** [ד]אמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו אלמא קסבר חבטה קרקע עולם הוא דמזקא ליה ושמואל אמר [1]להבלו וכ"ש לחבטו וא"ת לחבטו אמרה תורה ולא להבלו התורה העידה על הבור ואפילו מלא ספוגין של צמר מאי ביניייהו איכא ביניייהו דעבד גובה ברה"ר לרב אגובה לא מיחייב לשמואל [1]אגובה נמי מיחייב מ"ט דרב דאמר קרא ונפל עד שיפול דרך נפילה [ו] ולשמואל ונפל כל דהו משמע תנן א"כ למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים בשלמא לשמואל אף כל לאתויי גובה אלא לרב אף כל לאתויי מאי לאתויי חריצין ונעיצין חריצין ונעיצין בהדיא קתני להו תני והדר מפרש והני כולהו דקתני למה לי צריכא דאי תנא בור הוה אמינא בור עשרה הוא דאית ביה הבלא משום דקטין וכריכא אבל שיח דאריך אימא בעשרה לית ביה הבלא ואי תנא שיח הוה אמינא שיח עשרה הוא דאית ביה הבלא משום דקטין אבל מערה דמרבעא אימא בעשרה לית בה הבלא ואי תני מערה הוה אמינא מערה בעשרה הוא דאית בה הבלא משום דמטללא אבל חריצין דלא מטללי אימא בעשרה לית בהו הבלא ואי תנא חריצין הוה אמינא חריצין עשרה הוא דאית בהו הבלא משום דלית בהו רויחא מלעיל טפי מתתאי אבל נעיצין דרויחי מלעיל טפי מתתאי אימא בעשרה לית בהו הבלא קמ"ל: תנן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב נפל לתוכו שור או חמור ומת פטור מ"ט לאו משום דלית ביה חבטה לא משום דלית ביה הבלא אי הכי אם הוזק בו חייב הא לית ביה הבלא אמרי אין הבלא למיתה ויש הבלא לנזקין ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי שחטיה מריה רב נחמן אמר רב נחמן אי שקיל מריה דהאי תורא קבא דקמחא ואזל תנא בי מדרשא [ח]אם שהתה מעת לעת כשירה לא אפסדיה לתורא דשוה כמה קבי אלמא קסבר ר"נ יש חבטה בפחות מעשרה איתיביה רבא לרב נחמן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור מאי טעמא לאו משום דלית ביה חבטה לא

[א] משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע. ארך אפיס משמע שני רלוניס אחת של טובה ואחת של רעה: **לצדיקים.** מלשון שכר טוב לאתר: **ולרשעים.** מלפרע מהן לאתר: **לא יסקל.** לפנות אבניס: **מרשות שאינה שלך.** שמא אתה עתיד למוכרה: **לרשות שלך.** לשון הרבים כל ימיו הוא שלו: **לגלג עליו.** לא היה מכיר טעמו של דבר: **מתני' חרילין ונעילין.** בור עגול הוא. שיח ארוכה וקלה. מערה מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה. חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח: **נעילין.** קלרין מלמטה ורחבין מלמעלה: סתם בור עשרה טפחים: **מה בור שיש בו כדי להמית.** דהיינו י' טפחים: **גמ' להבלו.** משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו: **קרקע עולם.** ואינו שלו: **שמואל אמר להבלו.** חייבה תורה כדקאמרינן ואע"ג דהבלא ממילא אתי ליה וכ"ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבטה: **ואם תאמר.** דוקא לחבטו ולא להבלו דהא ממילא הוא ואינו לא עבדיה: **התורה העידה על הבור.** דכתיב בור [ד] סתם: **ואפילו מלא ספוגין של צמר.** דליכא חבטה: **מאי ביניייהו.** מכדי היכא דמת בו בין לרב בין לשמואל חייב ואפילו נבקעת כריסו או נשברה מפרקתו מחייב נמי רב דאיכא למימר הבלא נמי קטלתיה ואפי' נשברה רגלו וכיחש איכא למימר מחמת הבל הבור חלה וכיחש מה לי אי טעמא דחיובא משום חבטה מה לי משום הבל: **דעבד גובה.** תל גבוה עשרה ברה"ר ועלה שם שור ונפל דהכא ליכא הבלא אלא חבטו: **דרך נפילה.** בעומק משמע ועל פניו: **אני.** חרילין ונעילין בריאה: **והדר מפרש.** מהיכא נפקי: **דקטין וכריכא.** קלר וענול: **אבל חרילין.** דרחבין ולא מטללי אימא לא: **לאו משום דלית ביה הבל.** ואע"ג דאית ביה הבל וקשיא לתרוייהו: **לא משום דלית ביה הבלא.** וכ"ש דחבטה לית ליה: **לנזקין.** חלה מחמת הבל וכיחש: **אריתא.** יאור: **דדלאי.** משקה שדות והיא עמוקה אמה ולפיכך היא נקראת אמת המים דעמוקה אמה ורחבה אמה: **טרפיה רב נחמן.** משום ריסוקי אבריס דהיא אחת מי"ח טריפות דתנן (חולין דף מב.) נפלה מן הגג ואע"פ דלא חזינן ביה מכה אלא שאין יכול לעמוד ואמרינן התם (דף נא:) אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה ואם עמדה והלכה אינה צריכה מעת לעת ושור זה לא עמד: **קבא דקמחא.** להוליאותיו עד שיבא לפני חכמים לשאול ויורוהו אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה: **לא אפסיד.** שהיה ממתין: לא

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כג סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף א:
מו ב מיי' שם פי"ב הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ו:
מז ג ד ה מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעיף י:
מח ו מיי' שם הל' א ו"ל טוש"ע שם סעיף ח:
מט ז מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יח:
נ ח מיי' פ"ט מהלכות שחיטה הלכה יט סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' נח סעיף ג:

רבינו חננאל

אמ' רב בור שחייבה תורה עליו לחבלו ולא לחבטו. פיר', חבלו חמותו של בור, ושמואל אמ' לחבלו וכל שכן לחבטו, ואם תאמר לחבטו ולא לחבלו, התורה העידה על הבור שנאמר ונפל שמה שור ואפילו יש בתוכו ספוגין וגיזי צמר כדגרסינן התורה העידה על כלי חרש שנאמר אל תוכו ואפילו כלי מלא חרדל ונכנס שרץ באורירו נטמא, ודבר ידוע הוא שאין בכל הפירות ממלא הכלי לבלתי ישאר בו אויר ואפילו כל שהוא כמו החרדל, ואפילו הכי טמא שהתורה אמרה סתם באויר כלי חרס. כך העידה בבור סתם ואפילו מלא גיזי צמר או ספוגין. וקימא לן כשמואל דחייב בין בחבלא בין בחבטא, ואפילו עבד גובהה ברשות הרבים, מאי טעמא ונפל כל דהוא משמע. ויש אומרין הילכתא כרב דתני רב חנניה לסיועיה לרב וכיון דתניא כוותיה הילכתא כוותיה. פיר' בור עגיל שיח ארוך וצר. חריץ, רחב מלמטה וצר מלמעלה. נעיץ, צר מלמטה ומרווח מלמעלה. מערה, מרובעת ומסוככת. ואקשינן עליה דרב תנן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. מאי לאו משום דלית בהו חבטא, לא משום דלית בהו חבלא, אי הכי סיפא דקתאני אם הוזק בהן חייב, הא לית בהו חבלא, ופריק אין חבלא למיתה בפחות מעשרה טפחים אבל יש חבל לנזקין. **ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי, שחטיה מריה, טרפיה רב נחמן וכו', עד אם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה.** פירוש, אריתא אמת המים שמושכת מים מן הנהר והיא עמוקה ו' טפחים, דהיינו אמה. ומשום הכי נקראת אמת המים. ודולין ממנה מים להשקות את השדה, ותרגום יאורים אריתא. אי שקיל מריה דתורא קבא דקמחא להוצאה ואזל וגמר בבי מדרשות וכו', הואי משהי להאי תורא מעת לעת דחיישינן לדיסוק אברים, ולא אפסדיה. **ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי.** פיר', תרגום יאור אריתא, נפל שור ליאור. שחטיה מריה, טרפיה רב נחמן משום שלא שהה מעת לעת. דייקינן מינה, אלמא קסבר רב נחמן יש חבט בפחות מעשרה טפחים. אלמא קסבר רב נחמן יש חבטה בפחות מעשרה. פר"ח וצ"ל ויש מי שאומר הילכתא כשמואל בחבטא דהא רב נחמן קאי כוותיה.

מסורת הש"ס

(א) [תוספת' ספ"ב], ב) לעיל כט:, ג) לקמן נא. סנהדרין מה., ד) לקמן נג. נד., ה) [שמות כא],

תורה אור השלם

1. וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: שמות לד ו

הגהות הב"ח

(ו) גמ' דרך נפילה ושמואל ונפל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לשמואל וכו' ונחבט בקרקע מורה שמואל. עיין לעיל דף כח ע"ב תוספות ד"ה ונשוף:

מוסף רש"י

ארך אפים לצדיקים ולרשעים. פטים משמע פניס, בין שוחקות בין זועמות, לפיס שוחקות מאריך ומאחר לצדיקים לעתיד לבא, ולפיס זועמות מאריך לרשעים ומאחר פורענות לעוה"ב (ערובין כב.). **אחד החופר בור שיח ומערה.** אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור (סנהדרין מה.) וכן דרכי התנאים בכל מקום, דהכיא דפשיטא ליה תנא בראשא ואותו השני כשבא להשמיענו שהוא שוה לו הוא שוה אחריו (שובה ב.). **מה בור שיש בו כדי להמית.** והיינו עשרה טפחים. דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים (שם, ולקמן צא.) אף כל שיש בו כדי להמית, ומאי ניהו עשרה טפחים (סנהדרין מה.).

לא

לא משום דלית ביה הבלא. אבל חבטה אית ביה ואפ"ה פטור כרב: **ולטעמיך נעביד י'.** דהא בעשרה מיהא מודית דיש חבטה: **מיפסי יפה.** שימות מהר: **דמנוול.** שנעשה אברים: **ממנו ולא לתוכו.** בית גבוה מרה"ר שראוי ליפול ממנו לרה"ר חייב במעקה ולא בית עמוק מרה"ר שהנופל נופל על גגו: **גבוה ממנו י' טפחים ונופל מסוכה לתוכו.** כלומר שהנופל נופל מתוך רה"ר לתוכו על גגו: **פטור.** מן המעקה: **ונפל מסוכו לתוכה.** כלומר שהנופל נופל מגגו לרה"ר: **חייב.** במעקה: **למה לי.** בית גבוה י' דמשמע הא בגיר מהכי פטור ממעקה: **לאו בית הוא.** ותורה לא חייבה במעקה אלא בית ואע"ג דיש חבטה: **אי הכי.** דטעמא משום דאינו קרוי בית הוא אמאי קתני עמוקה ממנו י' טפחים חייב כי הוי נמי עשרה לגד רה"ר: **דל אקרא ומעזיבה לא הוי גוואי י'.** ולא חזי לדירה ולא הוי בית: **משכחת לה.** דהוי בית: **דחק ליה מגוואי.** עד דהוי מגוואי י' טפחים והוי בית וחייב: **אלא.** טעמא ודאי משום דאין חבטה פחות מעשרה הוא ולרב נחמן לא תקשי דקסבר ר"נ כו': **דאיגנדר.** שוכב היה ונתגלגל ונפל: **מתני' הני חייב.** והראשון פטור. ובגמרא [ע"ב] מוקי לה בשהניחו ראשון לשני משתמש ודולה כשהלך לו: **גמ' אין שליח לדבר עבירה.** להתחייב שולחו אלא שליח מיחייב וסברא הוא דאמרי' ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין[ב]: **הניחא לרבי.** דאמר לקמן אחר שניהן לנזקין: **וכנזקין משכחת לה.** דתרוייהו מיחייבי: **אלא לרבי ולמיפה.** דבמיפה מודה דאחרון חייב ולא ראשון היכי משכחת לה: **שעקרו שניהם.** שחפר האחד תשעה ובא חבירו וסייעו ועקרו בבת אחת חולא מקרקעותיו: **והשלימה לעשרה.** דאין כאן אחרון [ג] (לנזקין) דתרוייהו כי הדדי משוו ליה בור ובין לרבי ובין לרבנן חייבין במיפה וכ"ש בנזקין: **מילרך לריכי.** כדאמרן לעיל בפירקין (דף ג.): **אחד ולא ב'.** מעטיה קרא לראשון כדמפרש לקמיה וכי מעטיה לנזקין מעטיה דאי ממיפה לא אצטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיפה: **שור פסולי המוקדשין.** כגון בכור בעל מום שהוא של כהן [ג] דקרינן ביה שור רעהו[ד] או שור קרבן שנפל בו מום ונפדה דקרינא ביה שור רעהו ואפ"ה לענין בור פטור דכתיב והמת יהיה לו מי שראוי לו להאכיל נבילתו לכלבים יצא זה כו' דהכי אמרינן בבכורות (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין שנפדו תזבח[ה] ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת[ו] ולא לכלבך אבל שור שנגחו חייב כדמפרש לקמיה בפירקין[ז]. ולהכי נקט פסולי המוקדשים דאילו קדשים תמים מאי אריא בור אפי' שור שנגחו נמי פטור דכתיב שור רעהו ולא שור הקדש: **לאו ממילא הוי.** כלומר תרתי שמעת מינה: **סייד וכייד.** שמתחילה רחב היה ולא היה בו הבל כל כך וזה שסיידו קלרו: **כייד.** עשה בו ליורין בכתלים בטיח הסיד שטח בו:

לא משום דלית ביה הבלא אי הכי [ו] הוזק בו חייב הא לית ביה הבלא אמר ליה אין הבל למיתה ויש הבל לנזקין איתיביה [ז]א בית הסקילה היה גבוה שתי קומות ותני עלה וקומה שלו הרי כאן שלש ואי סלקא דעתך יש חבטה בפחות מי' למה לי כולי האי ולטעמיך נעביד עשרה אלא כר"נ דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה [3]אמר קרא [1]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי נגבה טפי משום דמינוול איתיביה [2]כי יפול הנופל ממנו ממנו ולא [ח] בתוכו כיצד [3]היתה רה"ר גבוה ממנו עשרה טפחים ונפל מתוכה לתוכו פטור עמוקה ממנו עשרה טפחים ונפל מתוכו לתוכה חייב ואי ס"ד יש חבטה בפחות מי' למה לי עשרה א"ל שאני בית דכל פחות מעשרה לאו בית הוא אי הכי השתא נמי דהוי מאבראי עשרה דל מיניה תקרה ומעזיבה מגואי לא הוי עשרה א"ל כגון דחק מגואי אי הכי כי לא הוי נמי מאבראי עשרה משכחת לה דהוי מגואי עשרה כגון דחק בה טפי אלא היינו טעמא דר"נ סבר [3]מכריסא דתורא לארעא כמה הוי ארבעה אריתא דדלאי כמה הוי שיתא הא עשרה [4]אישתכח דכי קא מחבט מעשרה הוא דקא מחבט אלא מתני' דקתני מה בור שהוא כדי להמית י' טפחים אף כל שיש בו כדי להמית י' טפחים בשיתא נמי סגיא אמרי מתני' דאיגנדר לבור: **מתני'** [ח]בור של שני שותפין עבר עליו הראשון ולא כסהו והשני ולא כסהו [ג]השני חייב: **גמ'** אמרי בור של שני שותפין היכי משכחת לה הניחא אי סבירא לן כר"ע [7]דאמר בור ברשותו חייב משכחת לה בחצר של שניהם ובור של שניהם והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור היכי משכחת לה דחייב עליה ברה"ר וברה"ר בור של שני שותפין היכי משכחת לה אי דשוו שליח תרוייהו ואמרי ליה זיל כרי לן ואזל כרה להו [9] [8]אין שליח לדבר עבירה ואי דכרה האי חמשה והאי חמשה נסתלקו להו מעשה ראשון הניחא לרבי ולנזקין משכחת לה אלא לרבי ולמיתה ולרבנן בין למיתה בין לנזקין היכי משכחת לה אמר רבי יוחנן כגון שעקרו שניהן חוליא בבת אחת והשלימו לעשרה מאי רבי ומאי רבנן דתניא [10]אחד החופר בור תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה האחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה ואחר שניהם לנזקין מאי טעמא דרבנן דאמר קרא [3]כי יפתח וכי יכרה [11]אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון ורבי אמר לך הנהו מיצרך צריכי כדאמרינן ורבנן נמי מיצרך צריכי אלא היינו טעמא דרבנן אמר קרא כי יכרה איש בור אחד ולא שנים ורבי ההוא מיבעי ליה [9] [12]כי יכרה איש בור ולא שור בור ורבנן תרי איש בור כתיבי ורבי [13]איידי דכתב האי כתב האי וממאי דלחיובי בתרא דלמא לחיובי קמא לא סלקא דעתך דאמר קרא [4]והמת יהיה לו ההוא דקא עביד מיתה והאי והמת יהיה לו מבעי ליה לכדרבא [14]דאמר רבא [15]שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו במי שהמת שלו אמרי ולאו ממילא שמעת מינה דבההוא דעבד מיתה עסקינן: ת"ר [ח]אחד החופר בור עשרה ובא אחר והשלימה לכ' ובא אחר והשלימה לשלשים כולן חייבין ורמינהו אחד החופר בור עשרה ובא אחר וסייד וכייד האחרון חייב לימא

אמרי אין הבל למיתה כו'. והמקשה היה סובר דלענין חבטה שייך שפיר אין חבטה למיתה אבל יש חבטה לנזקין אבל לענין הבל היה סובר דאי יש הבל למיתה יש הבל לנזקין ואי אין הבל למיתה לנזקין נמי אין הבל: **נעביד** פחותה מעשרה. והשתא מדמה טריפות לאדם לטריפות דבהמה וכן באלו טריפות (חולין דף מג. ושם) ומייתי ראיה מתיבו וקשה לר"ת דמתלק ביניהם[ט]: **בור** של שני שותפין היכי משכחת לה. ולא בעי למימר שהפקירו רשותן ובורן דפטור לכולי עלמא כדפריש בהמניח (לעיל דף כח: ושם) ולא בעי למימר כגון שחפר זה עשרה וזה עשרים דאמר לקמן דכולם חייבין דאכור עשרה דמתמיתין קאי:

האחרון חייב. דוקא הוא בשגיל שחידש מיתה שלא היה מתחילה אבל ראשון מ' וזה ט' כולם חייבין בנזקין כמו זה י' וזה עשרים:

בור י' **ובא אחר והשלימו לעשרים.** [9]והוא הדין לי"ל למאי דפריך עלה מסייד וכייד ומשני הא רבי והא רבנן:

שלא

נא א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קכ:

נב ב מיי' פי"ח מהל' רוצח הלכה ב סמג עשין עט טוש"ע מ"מ סי' תכז סעיף ד:

נג ג ד טוש"ע י"ד סי' נח סעיף ג ועי' בכ"מ פ"ט מהלכות שחיטה הלכה מ:

נד ה מיי' פי"ב מהל' מזקי ממון הלכה ז סמג עשין סז טוש"ע מ"מ סי' תי סעיף כה:

נה ו מיי' פ"ז מהלכות מעילה הל' ג טוש"ע מ"מ סס סעיף מ:

נו ז מיי' פי"ב מהלכות מזקי ממון הלכה יז:

נז ח מיי' סס הל' יב סמג עשין סז טוש"ע מ"מ סי' תי סעיף יד:

תורה אור השלם

1. לא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יח
2. כִּי תִבְנֶה בֵית חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לַגַּגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:
דברים כב ח
3. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:
שמות כא לג
4. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לד

מוסף רש"י

בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. ומפיו מעם לאלן (סנהדרין מח.). וקומה שלו. שהיה מפיו מעומד ולא מיושב (שם). מיתה יפה. שימות מהר (שם). אין שליח לדבר עבירה. אין שליח חשוב שלח לדבר עבירה שיתחייב שולחו, אלא הרי הוא כעושה מעליו (קדושין מב:). דאמרו לקלקל רה"ל (לקמן נג.). **האחרון חייב.** כין מת בו השור כין נחוק, וטעמא מפרש לקמן מקלקלי (לעיל י.). אחר אחרון למיתה. אם מת השור לא ישלם הראשון כלום, דכי עפחים אין בהם כדי להמית (שם). אחר שניהן לנזקין. דאם נחוק השור ולא מת ישלמו כין שניהם (שם). אם על פתיחה חייב. שחפרו אחר וכסהו ובא אחר וגילהו (לעיל מט:). ולא שור בור. ולא כי יכרה שור בור (לעיל יט: מח.). שור פסולי המוקדשין. שנפדה, דקרינא ביה שור רעהו אחר שפדאו (לקמן נג:). במי שהמת שלו. שיכול למכור הנבילה, יצא זה שאף על פי שנפדה טעון קבורה, דאמרינן גבי פסולי המוקדשין שנפדו במס' בכורות בפרק שני (טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבך, מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (לקמן נג:).

מסורת הש"ס

א) סנהדרין מח., ב) [סנהדרין מח. נב. פסחים עה. כתובות לז:], ג) גי' הרי"ף והרמב"ם הראשון מייב, ד) לעיל ג., ה) [קדושין מב: וש"נ], ו) לעיל י., ז) [לעיל מט: נ.], ח) לעיל מח., ט) [יבמות נד: וש"נ], י) לקמן נג: נד., כ) [קדושין מב:], ל) ס"פ ל"ג, מ) [שמות כא], נ) [דברים יב], ס) [שם], ע) [דף נג:], פ) [עיין תוספות עירובין ז. ד"ה כגון ותוספות זבחים קטז. ד"ה ולעמא ותוספות גיטין נו. ד"ה ויקיר ותוספות חולין מב: ד"ה ואמר ותוספות בכורות לז: ד"ה כלין],

---

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי הכי ואם כחוק כו כל"ל: (ב) שם ממנו ולא לתוכו כיצד וכו' ונופל מתוכה וכו' ונופל מתוכו: (ג) רש"י ד"ה שור פסולי וכו' של כהן (דקרינא ביה שור רעהו) תא"מ וי"ב עיין רש"י לקמן דף נג ע"ב:

גליון הש"ם

גמרא אין שליח לדבר עבירה. עיין במ"ל פ"ב מהלכות רוצח הלכה ב ובטורי אבן מגיהה דף י ד"ה וכי זה חוטא: שם כי יכרה איש בור ולא שור בור. לעיל דף יט ע"ב: **תוס'** ד"ה בור י' וכו' הה"ה לי"א. עיין לעיל דף י ע"ב תוס' ד"ה מאי קעביד:

רבינו חננאל

מתני'. בור של שני שותפין ועבר עליו הראשון ולא כיסהו כולי'. וקשי' לן בור של שני שותפין היכי משכחת לה, הניחא אי סבירא לן בור ברשותו חייב, משכחת לה בחצר ובור של שניהם והפקירו רשותם ולא הפקירו בורם. אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור, ואינו חייב אלא בור ברשות הרבים, היכי משכחת לה. ואוקמה ר' יוחנן כגון שעקרו שנים חוליא בבת אחת והשלימוה לעשרה. מאי רבי ומאי רבנן דתניא אחד חפר בור תשעה טפחים ובא אחד והשלימו לעשרה האחרון חייב, רבי אומ' אחר אחרון למיתה אחר שניהם לנזקין, מאי טעמא דרבנן דכתיב כי יכרה איש בור, איש אחד ולא שנים וכתיב נמי כי יפתח איש, אנשים ולא שוורים, ומדכתיב והמת יהיה לו לחיובי בתרא דקא עביד מיתה הוא דאתא. ובא אחד וסייד וכייר, אחרון חייב.

שלא היה בו הבל למיתה. שהיה רחבו יותר מעמקו: **אי בהבלא מיית.** הרבה הוא תימה דנהי דמיעט הבלא מכל מקום **השותפין** שנדרו הנאה **זה מזה אסורים ליכנס בחצר.** בגדרים (דף מו:) מפרש בין יש בה דין חלוקה ובין אין בה דין חלוקה אסורים ואע"פ שאין יכול למחות ליכנס כשאין בו דין חלוקה מ"מ יכול לאסור עליו מדי דהוי אמשכיר בית לחבירו שיכול המשכיר להקדיש כדאיתא במסכת ערכין בפ' האומר משקלי (דף כא. ושם) אע"פ שאין יכול למחות ביד השוכר שלא ליכנס ומ"ת ומ"ש מב"ח דאמי ושקיל אפי' הקדיש שדהו אלא משום דר' אבהו מוסיף דינר שלא יאמר כו' (שם דף כג:) וי"ל דשאני ב"ח דגוף הקרקע יוצא מתחת יד המקדיש אבל גבי שוכר לעולם אין גוף הקרקע יוצא מתחת יד המשכיר: **זה נכנס בתוך שלו.** השתא משמע דדריסת הרגל אסור במודר הנאה ואפילו ר"א בן יעקב לא שרי אלא שותפין משום דבשלו נכנס אבל בלא שותפים מודה דאסור דקפדי אדריסת רגל כדמשמע בסוף חזקת הבתים (ב"ב דף מז: ושם) וקשה דבפ"ק דמגילה (דף ח. ושם) תנן אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת רגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש ופריך בגמרא דריסת הרגל הא לא קפדי ומאי קפריך הא משמע הכא דקפדי ומפרש ר"ת דהכי פריך התם דע"כ בדריסת הרגל דלא קפדי כמו בבקעה מיירי דאי בהתיא דקפדי כגון בחצר א"כ אפי' נודר הימנו מאכל יהא אסור כיון דקפדי א"כ כיונא בו משכירין ותניא בגדרים בפ' אין בין המודר (דף לג.) וכל דבר שאין עושה בו אוכל נפש מקום שמשכירין כיונא בו אסור וכיון דלא קפדי אמאי אסור והוא הדין דהוה מצי (ה) למימר כלים הא לא קפדי: כיון

לימא הא רבי הא רבנן אמר רב זביד הא והא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן אחרון חייב אלא היכא דלא עבד קמא שיעור מיתה אבל היכא דעבד קמא שיעור מיתה אפילו רבנן מודו דכולן חייבין והא סייד וכייד דקא עבד קמא שיעור מיתה וקתני אחרון חייב אמרי התם שלא היה בו הבל למיתה ובא אחר והוסיף בה הבל למיתה איכא דאמרי אמר רב זביד הא והא רבי הך דקתני כולן חייבין שפיר הא דקתני אחרון חייב כגון שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין ובא אחר והוסיף בו הבל בין למיתה בין לנזקין אמר רבא [א]הניח אבן ע"פ הבור והשלימה לעשרה באנו למחלוקת רבי [ב]ורבנן פשיטא מהו דתימא למטה הוא דהבלא דידיה קא קטיל ליה אבל למעלה דלא הבלא דידיה קא קטיל אימא לא קמ"ל בעי רבא טם טפח וסילק אבניו מהו מי אמרינן מאי דעבד שקליה או דלמא נסתלקו מעשה ראשון וקמה ליה כוליה ברשותיה [ג]תיקו: אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל בר מרתא [ד]בור שמונה ומהן שני טפחים מים חייב מ"ט כל טפח דמיא כתרי דיבשה דמי איבעיא להו בור תשעה ומהן טפח אחד מים מהו מי אמרינן כיון דלא נפישי מיא לית ביה הבלא או דלמא כיון דעמיק טפי אית ביה הבלא בור שבעה ומהן שלשה טפחים מים מהו מי אמרינן כיון דנפישי מים טפי אית ביה הבלא או דלמא כיון דלא עמקא לית ביה הבלא [ה]תיקו: בעא מיניה רב שיזבי מרבה הרחיבה מהו א"ל הרי מיעט הבלא א"ל אדרבה הרי קירב הזיקא אלא אמר רב אשי ניחזי אנן [ו]אי בהבלא מיית הרי מיעט הבלא אי בחבטה מיית הרי קירב הזיקא איכא דאמרי אמר רב אשי ניחזי אנן [ז]אי מההיא גיסא נפל הרי קירב הזיקא ואי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הבלא: איתמר בור שעומקה כרחבה רבה ורב יוסף דאמרי [ח]תרוייהו משמיה דרבה בר בר חנה דאמר משמיה דרבי מני חד אמר לעולם יש בה הבל עד שיהא רחבה יתר על עומקה וחד אמר [ט]לעולם אין בה הבל עד שיהא עומקה יתר על רחבה: [י]עבר עליו הראשון ולא כסהו: וראשון מאימת מיפטר רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו משמיה דרבה בר בר חנה דאמר משמיה דרבי מני חד אמר משמניחו משתמש וחד אמר [יא]משימסור לו דליו כתנאי המדלה מים מן הבור ובא חבירו ואמר לו הנח לי ואני אדלה מים כיון שהניחו משתמש פטור רבי אליעזר בן יעקב אומר משימסור לו דליו במאי קמיפלגי רבי אליעזר בן יעקב סבר יש ברירה האי מדידיה קא ממלא והאי מדידיה קא ממלא ורבנן סברי אין ברירה אמר רבינא ואזדו לטעמייהו דתנן [יב]השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר ר"א בן יעקב אומר 'זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו במאי קמיפלגי ר"א בן יעקב סבר יש ברירה האי לדנפשיה עייל והאי לדנפשיה עייל ורבנן סברי אין ברירה א"ר אלעזר [יג]המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דליו קנה היכי דמי אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה לעולם בחזקה [יד]ובעי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר לו דליו [טו]כמאן דאמ' ליה לך חזק וקני דמי: א"ר יהושע בן לוי [יז]המוכר בית לחבירו כיון

לעולם בחזקה. לבד מסירת דליו בעי לאחזוקי ביה ומיהו להכי מהני מסירה דאי בחזקה לחודה בעי למימר ליה לך חזק וקני כו':

עין משפט נר מצוה

נח א ב ג מיי' פי"ב מהלכות נזקי ממון הלכה יב סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף טו:

נט ד מיי' שם הל' יא וגרסתם להיפך כמו שכתוב בש"ס שלפנינו ועיין במ"מ טוש"ע שם סעיף יא:

ס ה מיי' שם טור ש"ע שם סעיף יב:

סא ו ז מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף טז ועיין בהג"ה:

סב ח מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף יח ועיין בכ"מ:

סג ט מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף כה:

סד י מיי' פ"ז מהלכות גזלה ד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכו סעיף ח:

סה כ ל מ נ מיי' פ"ח מהלכות מכירה הלכה ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנב סעיף ג:

מסורת הש"ס

א) [בהרא"ש ליתא מלת תרוייהו], ב) עיין בספר ת"מ, ג) בילה לט: גדרים מה: ב"ב מז:, ד) [שמות כא], ה) [שם], ו) [קידושין כו.], ז) [ד"ה רבינא], ח) [ד"ה דריסת],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה זה וכו' וה"ה דס"מ למיפרך כליס:

מוסף רש"י

השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר. במאכל של שניהן לכל חד אסור בדריסת הרגל של חבירו, וקא סבר אין ברירה, דאימור האי לאלתר חבירו עייל והאי לאלתר חבירו עייל (נדרים מה:) שכל זמן שלא חלקו את המאכל נכנס כל אחד באלתר חבירו וקם ליה בגלא יאכל דבריו, שהרי נהנה מחבירו שעומד באלרו (רשב"ם ב"ב נז:).

רבינו חננאל

טם טפחו וסלק אבניו מהו. פי' טמם אותו טפח בצרורות או באבנים. ורבנן סברי אין ברירה. קי"ל כרבנן. משימסור לו דליו. פי' נטלא, וכאילו נסתלק הוא ממנו והעמידו ברשותו, והוברר הדבר משמסר לו הדלי שהבור עומד ברשותו, ומשל עצמו הוא דולה. **פר"ח** **זצ"ל,** והני שמעתתא כולהו עבדינן בהו לקולא דקיי"ל ספק ממונא לקולא.

משכוכית. לקמיה מפרש דבר המושך כל העדר אחריו: **ה"ד אי במשיכה.** שהכישה במקל ולתתה לפניו שכן דרך בהמה דקה: **ליקני במשיכה.** למה לי מסירת משכוכית: **אי במסירה.** קני להו שהיה רה"ר או חצר שאינה של שניהן שאין משיכה אלא בשמטה או בחצר של שניהן בהמוכר את הספינה בנבא בתרא (דף עו:): **קרקשתא** גרסינן. זוג שמקרקש בה לפני העדר והולך כולו אחריו: **עיזא דאזלא בריש עדרא.** יש לבעל העדר עז חריף ודרך העזים להלך בראש והעדר הולך אחריהם: **עביד לנגדא סמוכתא.** לעז המושכת מנקר עייה ונכשלת ונופלת בבורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להן פרנסים שאינן מהוגנין: **מתני' כשהו הראשון.** כשנתמשך בו: **ובא השני.** להשתמש בו: **ומצאו מגולה.** כגון שהתליע ונשבר הכסוי: **השני חייב.** והראשון פטור ובגמרא מפרש עד מתי ראשון פטור. אבל לא כשהו ראשון ובא שני ומצאו מגולה ולא כשהו שניהן חייבין ודקתני השני חייב הא אוקימנא [נא:] שהניחו ראשון לשני משתמש וסמך עליו שיכסנו: **כשהו הראשון.** ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת: **פטור.** ובגמרא פריך הואיל וכראוי הוא היכי נפל: **נפל לפניו מקול הכרייה.** בור כרוייה ונכנס כורה שכיר לתוכו להרחיב או להעמיק ושור הולך על שפת הבור ושמע קול הפטיש ונבעת ונפל על פניו בבור (א): **חייב.** בעל הבור. ואפילו שור שהוא פקח דאמר לקמן (דף נד:) במתניתא דבעל הבור פטור דאיבעי עיוני ומיזל הכא חייב שקול הכרייה בעמתו. ובגמרא[ג] פריך נימא כורה גרם ליה. ל"א לפניו מקול הכרייה בעל הבור חייב דאע"ג דאיכא למימר כורה גרם ליה וכורה גרמא בעלמא הוא דעבד דקי"ל [ד] המבעית את חבירו פטור מדיני אדם ותרוייהו ליפטרו אפ"ה בעל הבור חייב כר' נתן כדמפרש בגמ'[ה] וזה שמעתי: **לאחריו מקול הכרייה פטור.** כדמפרש בגמרא[ו]. ואיידי דנקט בריש מקול הכרייה תנא סיפא לאחריו מקול הכרייה: בכלי שור שייכא שבירה העול והמחרישה. בכלי חמור שייכא קרייעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: **ופטור על הכלים.** כדמפרש בגמרא [נג:]: **שור חרש שוטה וקטן הו.** מפרש בגמ' [נד.]: **כן או בת.** כלומר אע"ג דקטנים הן ולא למימר איבעי להו עיוני ומיזל אפ"ה פטור מגזירת הכתוב[ז] שור ולא אדם חמור ולא כלים [נג:]: **גמ' וראשון עד אימת מיפטר.** היכא דבא השני ונשתמש בו ולא כשהו עד אימת רמיא כולה חיובא אשני וראשון פטור: **בכדי שידע.** שיבא גם הראשון אחרי כן וירא מגולה הואיל ושניהן יודעין שהוא מגולה רמיא חיובא אתרוייהו: **ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו.** אע"פ שלא בא וראהו חייב בחלקו ולא רמיא כולה אשני דהא לא גילהו דנחייביה משום פותח לשון מורי. לשון אחר עד כדי שיודיעוהו אפי' בא וראהו פטור עד שיודיעוהו ולשון ראשון כשר: **ויכרות ארזים בו.** אבל לשני שבא ונשתמש בו לא יהביגן שיעורא כולי האי דהוה ליה לאותובי שומרים עליוה: **ואחרעוה.** קלקלוה ונעשה רעועה: **ואתו שוורים ונפלו ביה.** דאי נפלו ביה גמלים לא מבעיא לן דחייב דהא לגבי גמלים פושע הוא: **אי שביחי גמלים פושע הוא.** אף לגבי שוורים דאית ליה לאסוקי אדעתיה דגמלים מרעי ליה: ולא

כיון דמסר לו מפתח קנה ה"ד [אי] בכספא בו'. רשב"ם מפרש בפ' חזקת הבתים (ב"ב ד' נב: ושם ד"ה נעל) גבי נעל וגדר בגין שהוא בנכסי הגר דנעל היינו שקבע מנעול בדלת לנעלו דהוי בגין אבל סגר הדלת בנכסי הגר אין חזקה דאין זה אלא כמדבריא אדי מנכסי חבירו ואע"ג דגבי שכירות הבתים אמר בריש מסכת פסחים (דף ד. ושם)[מ] דכשמסר לו מפתחות הוי בחזקת השוכר לבדוק וה"ה לקנותו ה"מ מוכר ומשכיר בית לחבירו אבל בנכסי הגר מאן מסר ליה דליקני וקשה לר"י דהכא משמע בהדיא דמסירת מפתח לא קני אלא הוי כאומר לך חזק וקני ודוקא גבי חמץ הוא דתלוי במסירת מפתח דמי שמפתח בידו עליו לבדוק כיון שהוא יכול ליכנס בזה הבית לבדוק ומה שפי' דלא קני בנעילת דלת אין נראה דבגיטין בפרק הזורק (דף עז:) אומר גבי גט דתיזיל איהי ותיחוד ותפתח אלמא נעילה לחוד קניא אלא היה יכול לעשות שום מנעול דשבת היה ואע"פ שאסור לקנות בשבת בשביל מרע שרי אלא תטרוף דעתו כדאמרי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קנו: ושם) ובחזקת הבתים (שם דף נז.) נמי מוכח גבי ההוא דתנן אלו דברים שיש להם חזקה ואלו שאין להם חזקה ופריך הגמרא מ"ש ריש"א ומ"ש סיפא ומשני אמר רבא כל שאילו בנכסי הגר קנה בנכסי חבירו (ב) קנה בנכסי הגר לא קנה בנכסי חבירו לא קנה א"כ הא דקתני סיפא הכנים תרנגולין לתוך הבית הרי זו חזקה בנכסי הגר נמי קנה והיינו טעמא דקנה דמסתמא כשנתן שם תרנגולין נעל דלת כדי לשמרם אלמא בנעילת דלת סגי ואין לדמות נעילת דלת למבריח אדי דדוקא נתן לרוח דסכר מייה מיא הוא דאמרי' בחזקת הבתים (ב"ב דף נג.) דהוי כמבריח אדי אבל נעל נעל שנעל דלת בפני כל אדם ואין מניח אדם ליכנס מוכחא מילתא שהבית שלו וקני בנעילה לחודה והא דאמר התם הבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להם דלתות קנה אורחא דמילתא נקט שאותו שמעמיד דלתות רגיל לנעלם וה"ה נעל ולא העמיד: **בכדי שידע.** כלומר שהקול יצא שהבור מגולה דמסתמא שמע ושמואל אמר בשמיעה בעלמא לא מחייב דאין סומך אשמיעה עד שיודיעוהו ורבי יוחנן אמר עד שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים וה"ה השני שנותנין לו שיעור זה אלא דלא בעינן שיודיעוהו שכבר ידע ושמואל סבר דמיד יש לו להושיב שם שומרים שלא יפול שום דבר בבור: **ואתו** שוורים **ונפלו ביה.** פ"ה דאי נפלו בו גמלים לא מיבעיא לן דחייב דהא לגבי גמלים פושע הוא וכן משמע הלשון ויש ליתן טעם בדבר דאפילו לא שביחי גמלים כלל יש לחוש שמא יבאו גמלים ויפלו אבל אין לחוש שירעו גמלים ויפלו אחרי כן שוורים:

תא

כיון שמסר לו מפתח קנה ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר לו מפתח כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי אמר ריש לקיש משום ר' יוסי א המוכר עדר לחבירו כיון שמסר לו משכוכית קנה ה"ד אי במשיכה ליקני במשיכה אי במסירה ליקני במסירה לעולם במשיכה ובעי למימר ליה לך משוך וקני וכיון דמסר לו משכוכית ב כמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי מאי משכוכית הכא תרגמו קרקשתא ר' יעקב אומר עיזא דאזלא בריש עדרא כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כד רגיז רעיא על ענא עביד לנגדא סמותא: **מתני'** ג כשהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כשהו השני חייב ד כשהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור לא כשהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב ה נפל לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור ו נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים ז נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב ח בן או בת עבד או אמה פטור:

גמ' וראשון עד אימת מיפטר אמר רב בכדי שידע ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו ורבי יוחנן אמר [א] ט בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו: כשהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור: כיון דכשהו כראוי נפל אמר ר' יצחק בר בר חנה י שהתליע מתוכו איבעיא להו כשהו כשוי שיכול לעמוד לפני שוורים ואין יכול לעמוד בפני גמלים ואתו גמלים וארעוה ואתו שוורים ונפלי ביה מאי אמרי היכי דמי אי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנוס הוא לא צריכא דאתו לפרקים מי אמרינן כיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה או דלמא כיון דהשתא מיהת ליכא אנוס הוא ת"ש כשהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ה"ד אילימא כראוי לשוורים וכראוי לגמלים היכי נפול אלא לאו כראוי לשוורים ולא

מסורת הש"ס

א) לעיל מו., ב) לעיל כח., ג) [לקמן נג.], ד) לקמן דף נו., ה) [לקמן נג.], ו) [שם], ז) [שמות כא], ח) [ל"ה אס],

הגהות הב"ח

(מ) רש"י ד"ה נפל לפניו וד"ה חייב הד"מ:
(ב) תוס' ד"ה כיון וכו' בנכסי חבירו נמי קנה כל שאילו בנכסי הגר לא קנה בנכסי חבירו נמי לא קנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' בכדי שיודיעוהו. נ"ב גי' הרמב"ם שידע. וכ"ה גי' הרא"ש ועוד:

רבינו חננאל

כיון שמסר לו דליו משכוכית וכול'. וכן המוכר עדר לחבירו ומסר לו משכוכית והיא המהלכת בראש העדר שתולין לה זוג בצוארה והצאן נמשכות אחריה, כיון שהחזיק במשכוכית ומשך שאר העדר קנה הצאן במשיכה, כמאן דאמ' ליה לך משוך וקני. מאי משכוכית [הכא תרגימו] ברכושתא. פי' כבש גדול שתלוי זוג בצוארו והולך בראש העדר. ר' יעקב אמ' עיזא דאזלא ברישא. פי' המהלכת בראש העדר שתולין לה זוג בצוארה והצאן נמשכין אחריה. כיון שהחזיק במשכוכית ומשך שאר העדר קנה הצאן במשיכה. כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חיסדא, פיר' כדאמרינן בכמה מקומות אוקי אמורא עליה ודרש. כדרגיז רעיא על עניה עביד להו נגידא סמיתא ברישא. פיר' כשכועס הרועה על הצאן משים המושך שלהם סומה כדי שישליכום בפחתים ויוליכום במקום שאין מרעה דאלמא בתר מושך אזלי. כדרגיז רעיא על עניה עביד נגידא סמיתא. פי' משל הוא לענין פרנס לפי הדור, כלו' מסמא את המנהיג להטעות הצאן אחריו. וגם אל שפטיהם, תרגו' ואף [אל] מנגדיהון. פר"ח זצ"ל, והני שמועות הילכתא נינהו כולהו. וראשון עד אימת מיפטר אמר רב בכדי שידע ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו ורבי יוחנן אמר בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו. פר"ח זצ"ל הילכתא כרבי יוחנן.

עין משפט נר מצוה

סו א ב מיי' פ"ב מהל' מכירה הלכה ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קלז סעיף ד:
סז ג מיי' פי"ב מהל' חוקי ממון הל' ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף כו:
סח ד מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף כב:
סט ה מיי' שם הלכה יח ועי' בהגהות ובמ"מ טור ש"ע שם סעיף לא:
ע ו מיי' שם פי"ג הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף כא:
עא ז מיי' שם פי"ב הלכה טז סמג שם טוש"ע שם סעיף יט:
עב ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:
עג ט מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף כו:
עד י מיי' שם הלכה ד ועיין בהגהות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף כב:

תא שמע לא בסהו כראוי כו'. תימה דמתחילה רצה להוכיח מרישא דפטור א"כ ע"כ סיפא איירי דתנא רישא בסהו כראוי תנא סיפא לא בסהו כראוי ולא אתא לאשמועינן מידי א"כ היכי בעי להוכיח מידי מסיפא וי"ל דמעיקרא ודאי שלא היה יכול לומר טעם אחר כדי לומר איירי אבל השתא שיכול למצוא חידוש סברא הוא דלית לן למימר איירי:

ושכיחי גמלים והתליע מתוכו מהו. כלומר אם מתחילה עברו גמלים ואח"כ בא שוורים ונפלו פשיטא דחייב דפשע הוא כיון דשכיחי גמלים או אפי' אתו לפרקים איבעי ליה לאסוקי אדעתיה וכי מיבעיא לן היכא דלא אתו גמלים אלא בא שוורים ונפלו מחמת שהתליע מתוכו מאי אמרינן מגו או לא ומסיק דלא אמרינן מגו ואי"ת כי לא אמרי' מגו נמי מתחייב דתחילתו בפשיעה הוא לענין שוורים אם יעברו גמלים תחילה ואח"כ שוורים וסופו באונס שהתליע ומיירי ריב"א דלא אמרינן תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב אלא היכא שמחמת הפשיעה בא האונס אבל הכא לא בא האונס מחמת הפשיעה דאפי' היה מכוסה כראוי לשוורים וגמלים היה מתליע וכן משמע בהמפקיד (ב"מ לו: ושם) גבי פשע בה וילאה לאגם דאפילו למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב התם פטור דמלאך המות קטלה מה לי הכא מה לי התם וא"ת בהכונס (לקמן דף נו. ושם) גבי נפרצה בלילה קאמר בכותל רעוע כי חתרה אמאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא והתם לא בא אונס מתוך הפשיעה דאפי' כותל בריא יכול לחתור וי"ל דלקמן פרש"י שחתרה והפילה הכותל ע"י חתירה הרי דמחמת הפשיעה שהיתה רועה בא האונס דאם היה בריא לא היה נופל בחתירה ובסוף הפועלים (ב"מ דף לג: ושם) גבי רועה שהניח עדרו ובא לעיר ובא אריה וטרף דפריך אבל תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא דאי בעידנא דלא עייל אינשי אפילו לא היה יכול להגיל אם היה אם חייב והתם לא בא האונס מחמת הפשיעה דמה לי הכא ומה לי התם כיון שאינו יכול להגיל אומר ריב"ם [לפי' רב אלפס] דלאבי ודאי חייב אע"פ שלא בא האונס מחמת הפשיעה כדמשמע בהמפקיד (שם) דקאמר לא מבעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב כו' מכלל דלמ"ד חייב ניחא ליה לאבי בלאו טעמא דהבלא דאגמא קטלה [א] ועוד דבלאו הכי מפרש שפיר התם ר"י דלא קשה כלום ואין להאריך כאן יותר אבל קשה לר"י דהיכי פשיט מנפל לתוכו שור חש"ו הא לא דמי כלל דהא לענין פקח בדין הוא שלא יחשב פושע ע"י מגו שהרי אין פושע לגבי שור פקח כלל אבל בבעיא דידן הוא פושע לענין שוורים כי מרעי [ו] (לגבי) גמלים לכיסוי ולכך יש להועיל שם המגו להחשב פושע לענין שוורים אף לענין התלעה וראה לר"י דכשהו שלא כראוי לגמלים איירי בכה"ג שמיד שהגמלים עוברים נפחת תחתיהן הכיסוי דהשתא ליכא פשיעה בשוורים כלל ותחילתו וסופו באונס דאי לא אתו גמלים כראוי הוא לשוורים ואי אתו גמלים נפחת מכל וכל וחזו שוורים פקחים [ז] ומזהרים ולא נפלי ומ"מ מגו ודאי איכא ושפיר מיבעיא לן אי אמרי' מגו דהוי פושע לגמלים הוי פושע לשוורים בהתלעה ולפ"ז לא שייך תחילתו בפשיעה וסופו באונס דתחילתו וסופו באונס הוא וא"ת כיון שיודע דשור פקח פטור דלאו פושע הוא א"כ מאי קמיבעיא ליה תפשוט ממתני' דתנן שור חש"ו חייב הא פקח פטור ולא אמרינן מגו וי"ל דס"ד השתא דכל השוורים בין שוטים בין פקחים פטורין ביום וחייבין בלילה ומתני' מיירי בלילה וחרש דנקט לרבותא דס"ד דחרש לא מחייב כדבעי למימר לקמן דחרשותו גרמה לו ומהא דלא אמר מגו דהוי פושע בלילה הוי פושע ביום לא מצי למפשט מידי דלא דמיא כיון דבהיא שעתא הוא אנוס ועוד אור"י דמצי למימר דשפיר ידע האמת דפקח פטור וחרש חייב ונהי דלא אמר התם מגו משום דחשיב לפקח כמזיק עצמו וכמתכוין להפיל את עצמו לבור והתורה לא חייבה בתקלת הבור אלא כשאין לו לעיין ולילך אבל כשנפל ע"י התלעה אז יש להתחייב ע"י מגו כיון דלא שייך ביה טעמא דאיבעי ליה לעיוני ובמסקנא כשפושט הש"ס אין חושש בזה החילוק וא"ת נקט בעיא שלו בשכיחי גמלים אפילו לא שכיחי גמלים כלל יכול לשאול לענין גמלים עצמן חשיב פושע וחייב עליו אם היו נופלים אפילו לא שכיחי כדמוכח בבעיא קמייתא וי"ל דבלא שכיחי או אפילו אתיין לפרקים פשיטא דלא אמרינן מגו כיון דלא שכיחי ביה חיובא דגמלים:

ולא כראוי לגמלים ואי דשכיחי גמלים אמאי פטור פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים פשיטא אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוה ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני פטור אלמא כיון דהשתא ליכא אנום הוא אמרי לא לעולם כראוי לשוורים וכראוי לגמלים ודקא קשיא לך היכי נפול א"ר יצחק בר בר חנה שהתליע מתוכו ת"ש לא בסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים פשיטא צריכא למימר דחייב אלא לאו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים היכי דמי אי דשכיחי גמלים פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני חייב אלמא כיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה (ו) לעולם כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ודקא קשיא לך פושע הוא איידי דנסיב רישא כסהו כראוי נסיב סיפא נמי לא כסהו כראוי איכא דאמרי אהא נמי ודאי לא איבעיא לן דכיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה כי איבעי לן הכי הוא דאיבעיא לן כסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים ושכיחי גמלים והתליע מתוכו מהו מי אמרינן מגו דהוי פושע אצל גמלים הוי פושע נמי לענין התלעה או דלמא לא אמרינן מגו ת"ש כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואתמר עלה אמר רבי יצחק בר בר חנה שהתליע מתוכו היכי דמי אילימא כראוי לשוורים וכראוי לגמלים והתליע מתוכו פשיטא דפטור מאי הוה ליה למעבד אלא לאו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ושכיחי גמלים והתליע מתוכו וקתני פטור אלמא לא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה לא לעולם כראוי לגמלים וכראוי לשוורים והתליע מתוכו ודקא קשיא לך כי התליע מאי הוה ליה למעבד מהו דתימא איבעי ליה למיזל ומנקש עליה קמ"ל ת"ש לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים צריכא למימר דחייב אלא לאו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ואי דשכיחי גמלים פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים אנום הוא אלא לאו דשכיחי גמלים והתליע מתוכו וקתני חייב אלמא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה אמרי לא (ז) לעולם כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ושכיחי גמלים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה ודקא קשיא לך פשיטא פושע הוא איידי דנסיב רישא כסהו כראוי נסיב סיפא נמי לא כסהו ת"ש [ח]-נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא ומהלך בלילה חייב [ג]-פקח ומהלך ביום פטור ואמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח אלא לאו שמע מיניה [ד]-לא אמרינן מגו שמע מיניה: נפל לפניו כו': אמר רב לפניו [ט]-לפניו ממש לאחריו אחריו ממש

וזה

ולא כראוי לגמלים. ואתו גמלים ואחרעוה: **הכי הוא דאיבעיא לן כו' ושכיחי גמלים.** ומיהו גמלים לא אחרעוה אלא מתוכו התליע ועבר עליו שור ונפחת: **אבעי לך למיזל.** תדיר ולמנקש עילויה ברגליך בכח ולבדוק שלא התליע: **ואי דשכיחי גמלים.** ואתו ואחרעוה פשיטא פושע הוא: **שור חרש.** שור שהוא חרש או שור שהוא מהלך בלילה אפילו הוא פקח חייב: **פקח.** ונפל לתוכו ביום פטור (ג) (האי פקח) דאיבעי לעיוני ומיזל: (ד) **לפניו ממש.** על פניו נפל ומת מן ההבל: וזה

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הלכה ד סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף כג:

עו ב ג מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סעיף יט:

עז ד מיי' שם הלכה ה ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף כד:

מוסף רש"י

נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא. שור שהוא חרש או שוטה או קטן או סומא, או מהלך בדרך בלילה ואפילו הוא פקח (לקמן נד:).

מסורת הש"ס

(א) לקמן נד.; ב) ל"ל פניו רש"ל, ג) רש"ל מ"ז, ד) ל"ל פניו. רש"ל, ה) רש"ל, ו) ר"מ מ"ז,

הגהות הב"ח

(ז) גב' דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה (לעולם כראוי לשוורים וכו' פושע הוא) אחיל דנסיב רישא וכו' אינא דאמרי (הא נמי ודאי וכו' כי איבעי לן) תא"מ וכ"כ ס"א לעולם לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ודקא קשיא לך כו': (ב) שם לענין התלעה אמרי (לא לעולם כראוי וכו' פושע הוא) תא"מ וכ"כ ס"א לא כראוי לשוורים ולא כראוי וכו': (ג) תוס' ד"ה ושכיחי וכו' וחזו שוורים פקחים ומזדהרי ולא נפלי:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ושכיחי כו' ועוד דבלא"ה מפרש כו'. נ"ב עיין תוס' דב"מ עח ע"א ד"ה הוחמה כו' וי"ל כו' וי"א פירש כו':

רבינו חננאל

מהו דתימא איבעי ליה לנקושי עליה קא משמע לן. פירוש לדפוק.

וזה וזה בבור. ואפילו הכי אשמועינן מתניתין דפטור הואיל ולא מהבלא מיתת אלא מחבטא וקרקע עולם דבני רה"ר הזיקתו: **רבה אמר הכא במאי עסקינן.** דקתני חייב: **במתהפך דנפל על אפיה.** ברישא ומקמי דמטא לקרקעיתא נתהפך ונפל על גביה: **דאהני ביה.** הבלא שנכנס בו בתחילת נפילתו והועילה בו להמית היא המיתתו: **הכא בנזקי בור בשור.** שהשור נכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות ולא הפקיר לא רשותו ולא בורו ונפל לבור והבאיש את מימיו: **דרך נפילה.** על פניו משמע דרוב בהמות הנופלין בעומק על פניהם נופלים: **נפל לפניו מקול הכרייה חייב ואמאי נימא כורה גרם ליה.** וכורה פטור הוא דגרמא בעלמא הוא [1] (ואפילו הכורה בעל הבור איכא למיפטריה מהאי טעמא דכיון דמשום גרמא נפל אסתלק חיובא דבור מיניה ורמי אפשיעותא דקול הכורה והוא גרמא בעלמא דפטור ע"ב) וכשאין הכורה בעל הבור עסקינן אלא שהוא שכירו וכגון שהיתה בור כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה דאסור לקלקל הה"ר: **בעל הבור הזיקא עביד.** כלומר בתוך שלו נמצא הנזק וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מכורה דקול גרמא בעלמא הוא משתלם מיניה דבעל הבור: **בעל הבור פטור.** בין שהשור הניזק שוטה בין שהוא פקח דאמר ליה בעל הבור אי לאו תורך לא נפל והאי דחיפה מעשה בידים הואי ולא גרמא: **רבי נתן אומר בעל הבור משלם מחצה.** שהרי בין שניהם המיתוהו. אפי' הוי שור הניזק פיקח חייב דליכא למימר אבעי לך עיוני ומיזל דהא חבירו דחפו: **הא בחפו.** בעל השור משלם רביע וטעמא מפרש לקמיה: **הא במועד.** דמיחייב נ"ש דכל חד משלם מחצה ממה נפשך אי תרוייהו כוליה הזיקא עביד דעל ידי חד מינייהו מיית השתא דעבדי תרוייהו משלם כל חד פלגא אי כל חד וחד פלגא הזיקא עביד מאי דעבד משלם דהא מועד הוא: **אי קסבר האי כוליה הזיקא עבד.** הואיל דבלאו בור נמי מיית הוי כאילו המיתו כולו וכן גבי בור הואיל ובלאו מכת נגיחות השור הוי מיית כאילו המיתו כולו ומשום הכי מחמיר ג' חלקים על בעל הבור: **האי משלם פלגא והאי פלגא.** כיון דבעל השור נמי כוליה הזיקא עבד ושור תם משלם חצי נזק שהוא עושה: **ואי קסבר.** הואיל ושניהם עשאוה יחד האי פלגא עבד והאי פלגא עבד ומשום הכי שור רביע הוא דמשלם דהא תם הוא ופלגא מאי דעבד משלם: **ובעל השור.** דתם הוא לשלם רביע ובעל הבור דמועד הוא לשלם פלגא ואידך מפסיד ניזק: **רבי נתן אב בית דין.** במסכת הוריות בסופה [דף יג.]: **שוספותאי מאי אהניא לי.** בלאו שותפות נמי פלגא הוא דמשלמנא וכיון דבעל הבור נמי כוליה הזיקא עביד משלם ג' חלקים: **אם קטלתיה.** בתוך שלך מצאתי: **מאי דאיתא לי כו'.** אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כולה הזיקא עבד הלכך במועד בעל השור משלם כוליה ובתם בעל השור משלם פלגא ופלגא מפסיד וגבי מתניתין נמי בתר כורה אזלינן ושניהם פטורין: **הניח אבן.** בור כרויה ואדם אחר בא והניח אבן על שפתה: **באנו למחלוקת כו'.** לרבנן בעל האבן חייב דהוא גרם כל הנפילה ומשום גרמא בנזקין ליכא למיפטריה [8] דאבן נמי הייבו בור והזיקא בידים הוא כדתניא בפ"ג (דף כח:) הא מה דומה לזה אבנו וסכינו כו' ולרבי נתן בין שניהם משלמי:

ה"ג

שמואל לטעמיה דאמר להבלו וב"ש לחבטו. וא"ת דלמא הכרייה גרם לו ליפול וגם נחבט בקרקע עולם בהא הוה פטור וי"ל דשפיר הוי לטעמיה דאשכחן דמחייב בחבטה כשנחבט על ידי מעשיו:

בעל השור חייב. פי' מחצה ובעל הבור פטור לגמרי גזירת הכתוב מוגפל שמה שור או חמור מעצמו ולא שיפילוהו אחרים כדפרישית פרק קמא (דף יג. ושם) [1]:

ובעל הבור משלם מחצה. בשוטה או מהלך בלילה קאמר דאי בפקח ביום הא מגיגא לעיל דפטור וכי תימא ה"מ כשנופל מעצמו אבל הפילוהו אחרים חייב א"כ כשנופל נמי מעצמו ליחייב דתחילתו בפשיעה פן יפול ע"י שוורים וסופו באונס חייב אלא על כרחיך שור פקח נשמר יפה [6] ומרחק כל כך מן הבור שאין שוורים אחרים יכולין להפילו בתוכו: **לעולם** קסבר האי פלגא נזקא בו' **אנא תוראי בבירך אשכחיתיה.** וא"ת כיון דפלגא נזקא עבד מה סברא היא זו דמשום דאשכחיה בבור משלם יותר ממה שהזיק והיה רוצה ר"י לפרש דה"ק האי פלגא הזיקא עביד בעלמא כגון בשני שוורים שהזיקו אבל הכא בשור שדחף חבירו לבור הבור כוליה הזיקא עבד כדאמר את קטלתיה בבירך אשכחיתי' ולכך מאי דלית לי לאשתלומי מיניה משתלמנא מינך וחזר בו ר"י מפירוש זה דא"כ מועד לר' נתן אמאי משלם מחצה כי היכי דמהני שותפות לבור שאין הבור משלם אלא חצי ממה שהזיק כמו כן יועיל שותפות הבור לשור ולא ישלם השור מחצה ובתם נמי איכא להקשות אמאי משלם רביע ע"כ נראה דבור נמי פלגא נזקא עבד ומשום שגמר ההיזק ודומה כמי שעשאו כולו אמרינן כי ליכא לאשתלומי מבעל השור משתלם מבעל הבור:

שור

וזה וזה בבור רב לטעמיה [6] דאמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו ושמואל אמר [7] בבור בין מלפניו בין מלאחריו חייב שמואל לטעמיה דאמר להבלו וכל שכן לחבטו אלא היכי דמי לאחריו מקול הכרייה דפטור [2] כגון דנתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור איתיביה בבור בין לפניו בין לאחריו חייב תיובתא דרב אמר רב חסדא מודה רב בבור ברשותו דחייב משום דאמר ליה ממה נפשך אי בהבלא מית הבלא דידך הוא אי בחבטא מית חבטא דידך הוא רבה אמר הכא במאי עסקינן במתהפך דנפל אאפיה ואתהפיך ונפל אגביה דהבלא דאהני ביה אהני ביה רב יוסף אמר הכא בנזקי בור בשור עסקינן מאי ניהו שהבאיש את מימיו דלא שנא לפניו ולא שנא לאחריו מיחייב תני רב חנניה לסיועי לרב ונפל עד שיפול דרך נפילה מכאן אמרו נפל לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור וזה וזה בבור אמר מר נפל לפניו מקול הכרייה חייב ואמאי נימא כורה גרם ליה אמר רב שימי בר אשי הא מני רבי נתן היא דאמר [3] בעל הבור הזיקא קא עביד [4] וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מהאי משתלם מהאי דתניא שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב בעל הבור פטור [5] רבי נתן אומר [8] בעל השור משלם מחצה ובעל הבור משלם מחצה והתניא רבי נתן אומר [9] בעל הבור משלם ג' חלקים ובעל השור רביע לא קשיא [10] הא בתם הא במועד ובתם מאי קסבר אי קסבר האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד האי משלם פלגא והאי משלם פלגא ואי קסבר האי פלגא הזיקא עבד והאי פלגא הזיקא עבד בעל הבור משלם פלגא ובעל השור רביע ואידך ריבעא מפסיד אמר רבא [7] רבי נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא לעולם קסבר האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד ודקא קשיא לך לשלם האי פלגא והאי פלגא משום דאמר ליה בעל השור לבעל הבור שותפותאי מאי אהניא לי איבעית אימא לעולם קסבר האי פלגא הזיקא עבד והאי פלגא הזיקא עבד ודקא קשיא לך בעל הבור משלם פלגא ובעל השור משלם רביע ואידך ריבעא נפסיד [8] המשום [9] דאמר ליה בעל השור לבעל הבור אנא תוראי בבירך אשכחיתיה את קטלתיה מאי דאית לי לאשתלומי מהיאך משתלמנא מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך משתלמנא ממך: אמר רבא [10] הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל בבור באנו למחלוקת [11] ר' נתן ורבנן פשיטא מהו דתימא התם הוא דאמר בעל הבור לבעל השור אי לאו בירא דידי תורא דידך הוה קטיל ליה אבל הכא מצי א"ל בעל אבן לבעל הבור אי לאו בירא דידך אבנא דידי מאי הוה עבדא אי הוה מיתקל בה הוה נפל וקאי קמ"ל דאמר ליה אי לאו אבן לא הוה נפיל לבירא איתמר

שור

עין משפט נר מצוה

עח א ב ג ד מיי' פי"ב מהלכות נ"מ הלכה יח סמג עשין עח טוש"ע מ"מ סי' תי סעיף לא ועי' במ"מ ובהשגות:

עט ה ו ז ח מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף לג:

פ ט י מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף לג:

מוסף רש"י

להבלו ולא לחבטו. משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו (לעיל נ:). **רבי נתן דיינא הוא.** אבל"ד היה כדאמרינן בהוריות בפ' בתרא (ב"מ קיז:). **דאמר ליה בעל השור.** ההיזק, בבירך אשכחיתיה. מת, הלכך כל המזק עליו, מה דלית לי לאשתלומי מבעל השור משתלמנא, אם תם הוא משלם רביע, ואפילו היזקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע, והשאר משתלמנא מינך (לעיל יג.).

הגהות הב"ח

(**א**) תוס' ד"ה ובעל וכו' יפה ומתרחק כל כך:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה באנו למחלוקת וכו' דאבן נמי חיינו בור. עיין לעיל דף כח ע"ב תוס' ד"ה ונשוף:

רבינו חננאל

אמר רב חסדא מודה רב בבור ברשותו כו'. פירש רבי חננאל צדוק"ל כגון שהכניס שורו בחצר חבירו ברשותו ונפל לבור. דאמר לי' בעל השור מה נפשך כו'. **תני רב חנניה לסיועי לרב.** קי"ל כרב. **פר"ח זצ"ל דהני כולהו משנינא אליבא דרב,** ותני נמי רב חנינא לסיועיה, הילכתא כוותיה דרב בהא. **נימא כורה גרם.** ור"ח ז"ל פי' הכורה הזה אינו כורה בתוך הבור אלא במקום אחר הוא כורה ומכח הכורה נבעת השור ונפל, וכתב דהכורה פטור משום דיכול לומר אנא ברשות קא עבידנא. **ופר"ח זצ"ל,** הילכתא כר' נתן, דאוקמינא מתני' כוותיה, (ופרך) [ופירק] רבא, ר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא.

שור ושור פסולי המוקדשים שנגחו. פירש רב יהודאי גאון דהיינו שור בכור דלא פריק ליה ולפי שאין לו פדיון אעפ"י שדינו להיות נשחט במדינה ונאכל לכהנים במומו כגבי וכאיל דאפילו להאכילו לנכרים מתיר ר' עקיבא בבכורות (דף לב:) מטעם דאיתקש לגבי ואיל אפי' הכי לא חשיב בחיין ממון הדיוט ושור רעהו וכן כל פסולי המוקדשים שלא נפדו אבל במוקדשין שנפדו ליכא לאוקמי דשור רעהו מקרו אע"פ שאסורים בגיזה ועבודה דהא לקמן בשמעתין מחייבינן שור הדיוט שהמית שור פסולי המוקדשין ושור נמי הוה מחייבינן אי לאו משום דכתיב והמת יהיה לו:

הא כרבנן הא כר' נתן. וקמ"ל דאפי' בשני שוורים יהיה הדין כמו בשור ושור אע"ג דבשור ושור לר' נתן שייך טפי למימר כי ליכא לאשתלומי משור משתלם מבור מטעם דאמר אגא תורמי בביכך שכחיתיה את קטלתיה ובשור ושור ליכא למימר הכי ולרבנן הא קמ"ל דלא תימא דוקא בשור ושור אמרינן הכי דכי ליכא לאשתלומי מבור לא משתלם משור דהיינו משום דבור עושה עיקר המעשה ואיהו קטל בהגליה לכך לא נטיל חיובו על השור אע"ג דליכא לאשתלומי מיניה אבל בשור ושור שאין בזה עיקר ההיזק יותר מבזה הוה אמינא דאפילו לרבנן כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי ונראה לר"י דאביי ורבינא ס"ל האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד דאי ס"ל פגגא מזקא עבד למה יאמר רבי נתן דכי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי הא לא שייך הכא טעמא דאגא תורמי ולא קאמר הא והא כרבי נתן הא כמ"ד פגגא מזקא עבד והא כמאן דאמר כולה מזקא עבד משום דנראה לו לגמרא טעם ראשון שאמר רבא עיקר דהא כולה מזקא עבד ולהכי מוקי כולהו כוותיה:

שור ואדם שדחפו לבור. לא שדחף אדם בכוונה דא"כ בעל הבור אמאי מחייב דאטו אם יגיס אדם טליתו של חבירו באש של חבירו וכי יתחייב בעל האש ואם תאמר אי שלא בכוונה אמאי יתחייב בבושת ויש לומר כגון שידע האדם בשעת הגיסה שלילת חבירו וחשיב בכוונה מידי דהוה אנתהפך דסוף פ"ב (לעיל ד' מח.): **לענין כופר** ושלשים של **עבד שור חייב.** וא"ת והא שור פטור ממיתה כיון שהוא ואדם דחפו דהוי כמו (לעיל י:) הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דבבת אחת דברי הכל פטור וכיון דלא מיחייב מיתה לא מיחייב כופר דלעיל בפ' ד' וה' (ד' מג. ושם) משמע דרבא ס"ל כרבה דאמר דאי אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר דאמר בהדיא דשלא בכוונה משלם דמיס ונראה דלא איירי כשדחפוהו שיהיה בבת אחת אלא כל אחד בפני עצמו: **לענין** כלים ושור **פסולי** המוקדשין. כשנפדו מיירי דאי לא נפדו אדם ושור נמי פטורין מדכתיב רעהו תימה דבבור אמאי פטור כיון שנפדו והא הוי המיתה שלו למ"ד פודין הקדשים להאכילן לכלבים ואי הוה מיירי בשלא נפדו ניחא שלא יכולים לפדותו לאחר מיתה דבעינן העמדה והערכה ואפילו למ"ד אין פודין קשה דמוכח בפרק כל שעה (פסחים דף כט:) דהיינו דווקא להאכילן לכלבים אבל להסיקן תחת תבשילו פודין לכ"ע בשמעתתא דאוכל חמץ של הקדש במועד מעל ומסיק רב אשי לכ"ע אין פודין כו' ודכ"ע דבר הגורם לממון לממון דמי ובפלוגתא דר' יוסי הגלילי ורבנן קמפלגי אלמא מדמעל פודין להסיקן תחת תבשילו או לצורך הנאה אחרת וכן פי' שם הקונטר' ואין לתמוה מ"ש אכילת כלב משאר הנאות דדלמא כיון דמיעטיה מואכלת ולא לכלביך לית לן למעוטי אלא כיוצא בה אכילה ומיהו אליבא דרב יוסף דמפרש התם לעולם בפודין הקדשים להאכילן לכלבים קמפלגי ל"ל ודאי דאין חילוק בין אכילת כלב לשאר הנאות ושמא רבא כרב יוסף ס"ל: **נפקא** ליה מוהמת יהיה לו דשור. ואע"ג דלא יליפינן שור מבור לפטור היכא שאין המיתה שלו מ"מ יליפינן בור משור לבעלים בנבילה דג' קראי כתיבי דלאמרינן בפ"ק (דף י:): **איפוך** אנא. וא"ת אם כן רעהו דכתב רחמנא למה לי לאפוקי הקדש ו"ל דאלטריך להקדש שנגח הדיוט אך קשה דמשור אים נפקא: לו

[א] שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו [ב] (מאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה) אביי אמר [ג] משלם ח"נ [ד] רבינא אמר משלם רביע נזק הא והא בתם הא כרבנן והא [ה] כרבי נתן איבעית אימא הא והא כרבנן הא בתם הא במועד איכא דאמרי אביי אמר ח"נ רבינא אמר כוליה נזק הא והא במועד הא כרבנן והא כר' נתן איבעית אימא הא והא כרבי נתן הא במועד והא בתם אמר רבא [ו] שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין כולן חייבין [ז] לענין ארבעה דברים [ח] ודמי ולדות אדם חייב ושור ובור פטור [ט] לענין כופר ושלשים של עבד שור חייב אדם ובור פטורים [י] לענין כלים [יא] ושור פסולי המוקדשין אדם ושור חייבין ובור פטור מאי טעמא [יב] אמר קרא [יג] והמת יהיה לו במי שהמת שלו [יד] יצא זה שאין המת שלו למימרא דפשיטא ליה לרבא והא מיבעיא בעי ליה לרבא דבעי רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור מהו האי והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו או דילמא והמת יהיה לו [טו] לבעלים מטפלין בנבילה הוא דאתא בתר דבעיא הדר פשטה אלא בעלים מטפלין בנבילה מנא ליה נפקא ליה מן והמת יהיה לו דשור מאי חזית דוהמת יהיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה והמת יהיה לו דבור מפקת ליה למי שהמת שלו איפוך אנא מסתברא פטור גבי בור הואיל ופטר בו את הכלים אדרבה פטור גבי שור שכן פטר בו חצי נזק כוליה נזק מיהת לא אשכחן: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו כו': מתניתין דלא כר' יהודה דתניא [טז] ר"י מחייב על נזקי כלים בבור מאי טעמא דרבנן דאמר קרא [2] ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים ורבי יהודה או לרבות את הכלים ורבנן

[1] והמת יהיה לו במי שהמת שלו. מי שראוי לו להאכיל נבילתו לכלבים, יצא זה כו' (לעיל נא.). **לבעלים מטפלין בנבילה.** כלומר מוטלין את הנבילה (לעיל י:) שאמין לו הנבילה של בהמתו שמתה על ידי זה שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם דמיהן (ב"מ צז.).

[2] ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים. בכור בעל מום שאין בו פדיון דכיון דלאו בר פדיון הוא לא נפק מקדושה קמייתא הלכך שור הקדש קיימא ביה ואע"פ שהכהן אוכלו לא קיימא ביה שור רעהו [שמות כא] דמשלמין גבוה קזבה. והאי דנקט פסולי המוקדשים ולא נקט שור ושור הקדש שנגחו רבותא אשמעינן דאף לבכור בעל מום פטור הואיל ולא נפדה אבל פסולי המוקדשין שנפדו חייב לשלם אם נגחו דשור רעהו קיימא ביה מדאמר לקמן בשמעתין דשור הדיוט שנגח לשור פסולי המוקדשין חייב אלמא שור רעהו הוי: **שור הדיוט ושור פסולי המוקדשים שנגחו.** בין שניהם שור: **אביי אמר ח"נ משלם.** בעל השור והשאר מפסיד הניזק. ובתם מוקמינן לה וכדרבי נתן דאמר [ע"ב] מה דלית ליה לאשתלומי מהאי לשתלם מהאי והוי כמי שאין לו שותף ומשלם ח"נ כדינו: **רבנן.** רביע נזק הואיל ויש לו שותף וזה שאינו יכול להשתלם מן הקדשים יפסיד: **ואיבעיא אימא.** תרוייהו כרבנן ולא פליגי: **בתם.** רביע נזק הואיל ויש לו שותף ומועד חצי נזק והשאר יפסיד: **שור ואדם שדחפו.** דבר אחד לבור ונמצאו שלשתן שותפין בנזק השור והבור והאדם: **לענין נזקין.** כגון אם דחפו שם אדם והוזק משלמין בין כולן פחת דמיו דכולן חייבין בנזקי אדם דהא דקיימא לן לגבי בור שור ולא אדם בקטלא קיימא לן כגון אם נפל לתוכו עבד ומת אבל בנזקין חייב וכרבי נתן היא דלא אזיל בתר דחיפה לחודה: **ארבעה דברים.** שהן לבד מנזק: **אדם.** שדחפו חייב אבל השור והבור פטורים דקיימא לן (לעיל ד' כו.) אים בעמיתו [3] ולא שור בעמיתו וכן בדמי ולדות אנשים כתיבי) [4] (גבי ולדות) ולא שוורים: **לענין כופר.** אם מת: **שור חייב.** כדינו ובמועד: **אדם ובור פטורין.** אדם דהא בר קטלא הוא ואי נמי לא אתרו ביה פטור מדתנא דבי חזקיה בהמניח את הכד (לעיל לה.) ובור דכתיב שור ולא אדם: **ושור פסולי המוקדשין.** אם דחפו לתוכו שור פסולי המוקדשין שנפדה דקיימא ביה שור רעהו אחר שפדאו: **מאי טעמא.** בור פטור: **דכתיב והמת יהיה לו.** גבי בור: **מי שהמת שלו.** שיכול למכור הנבילה יצא זו שאף על פי שנפדה טעון קבורה דאמרינן גבי פסולי המוקדשין שנפדו בנמס' בכורות בפ' שני (ד' טו.) תזבח [דברים יב] ולא גיזה בשר [שם] ולא חלב ואכלת [שם] ולא לכלביך מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים: **לבעלים מטפלין בנבילה.** כדאמרינן בפ"ק (ד' י:) והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק כו': **ומאי חזית דהאי והמת יהיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה.** ומחייבת ליה אגניחת פסולי המוקדשין: **איפוך אנא.** ואוקימנא חיובא דפסולי המוקדשין אבור: **שור ולא אדם.** מדלא כתיב ונפל שמה הנופל אלמא למעוטי אתא. ולקמיה [נד.] פריך שאר בהמות מנא ליה דלמא כולם ממעטינן: לחלק

[3] אים בעמיתו. ד"ה שור ואדם וכו' לא שדחף אדם. עיין לעיל ד' ו ע"א תוס' ד"ה לתתוי:

[4] (גבי ולדות) ולא שוורים. ד"ה שור ואדם וכו' לענין כופר. עיין לעיל ד' ה ע"ב תוס' ד"ה לתתוי:

[5] רש"ל מ"ז, ג) [עי' תוס' לעיל יב: ד"ה ואם אינתא וכו' גרסי רבא], ג) [לעיל נא.], ד) [עי' תוס' לעיל ד' נד.], ה) [עי' תוס' בכתים עא: ד"ה ובטריפה], ו) [לעיל י: וש"נ], ז) לעיל ה: וש"נ, ח) רש"ל מ"ז וכ' דגם מתוספות משמע שרב יהודאי פירש כן ולא רש"י וכ' מהרי"ם מ"ש ברש"י ה"ג ר"ל הלכות גדולות בא לומר שכן נמצא בהלכות גדולות שחבר רב יהודאי גאון ומ"מ נראה שאינו מלשון רש"י שהרי כתב לעיל [דף נא. ד"ה שור] בפשיטות דלא כוותיה וכאן לא הזכיר שחולק עליו אלא שתלמיד אחד כתבו בגליון, ט) [ויקרא כד], ט) [שמות כא], י) רש"ל מ"ז, כ) [עי' תוס' לעיל יב: ד"ה ואם], ל) [עי' לעיל ו. תוס' ד"ה לתתוי],

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

פא א ב ג מיי' פי"ב מהל' נ"מ הל' כח:
פב ד מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה טז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף לד:
פג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף לו:
פד ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף לה:
פה ז מיי' שם הל' טז:
פו ח מיי' שם וסמג שם טור ש"ע שם סעיף לו:
פז ט מיי' שם הל' טז:

מוסף רש"י

במי שהמת שלו. מי שראוי לו להאכיל נבילתו לכלבים, יצא זה כו' (לעיל נא.). **לבעלים מטפלין בנבילה.** כלומר מוטלין את הנבילה (לעיל י:) שאמין לו הנבילה של בהמתו שמתה על ידי זה שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם דמיהן (ב"מ צז.).

תורה אור השלם

1. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד
2. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שור ואדם וכו' לא שדחף אדם. עיין לעיל ד' ו ע"א תוס' ד"ה לתתוי:

רבינו חננאל

אמר רבא שור ושור פסולי המוקדשין. פיר', שור פסולי המוקדשין שלא נפדו. שור ולא אדם. פר"ח זצ"ל, מדמקשי ומפרקי אליביה, שמע מינה דהילכתא כוותיה בהאי.

מסורת הש"ס

(א) [לקמן סג.], (ב) [לעיל נ: נג.], (ג) לעיל נא. [נג:], (ד) ב"מ כז., (ה) רש"ל (ו) [דברים כב], (ז) [ב"מ כז.], (ח) [עי' תוס' לקמן עא: ד"ה וסבר ותוספות כתובות לד. ד"ה סברו],

תורה אור השלם

1. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאינו קרב לגבי מזבח לא כתב רחמנא חמור ואי כתב רחמנא חמור וכו' שאין קדוש בבכורה שור אלא אמר קרא: (ב) תוס' ד"ה חמור וכו' הגהל קמא קשיא דלא תשיב:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה חמור וכו' דהוו בעלי חיים. עיין מנחות דף יד ע"ב:

רבינו חננאל

דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא. פי' כגון בהמה וחיה דכתיב בהון בהדיא דמטמאין מגע ובמשא. אבל עופות דאינן מטמאין במגע ובמשא אלא כגריס אבית הבליעה.

עין משפט נר מצוה

פח א מי' פי"ב מהל' מזקי ממון הלכה ח סמג עשין סח טוש"ע מ"מ סי' תי סעיף ח:

מוסף רש"י

להבלו ולא להבטו. משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו (לעיל נ:). במי שהמת שלו. מי שראוי לו להאכיל נבילתו לכלבים (לעיל נא.) שיכול למכור הנבילה, יצא זו שאף על פי שנפלה טעון קבורה, דאמריגן גבי פסולי המקודשין שנפדו תוזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא בלבניך, מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (לעיל נג:). חמור דבור לר' יהודה. דמחייב על מזקי כלים בבור, קשיא לן לממי אתא, דאילו לרבנן מצעי להו שור ולא אדם חמור ולא כלים (ב"מ כז.).

לחלק. דלא תימא אינו חייב עד שיפול שם שור וחמור ביחד: **ונפל.** לשון יחיד: **ונפל טובא משמע.** ה)[כמו ועשה בגלגל והליאב] (שמות לו) וכא האות והמופת (דברים יג) וכא האדי ואת הדוב (שמואל ב יז): **מידי אחרינא לא.** ושאר מילי מנלן: **אף כל בעלי חיים.** לרבנן קמתרץ לה ולר' יהודה אתא לו ורבי אף שאר מטלטלין: עופות אין מטמאין במגע ובמשא: **א"כ.** דלא רבי אלא מאי דדמי ליה לפרטא משני לדידן: **לכתוב רחמנא חד פרט.** לו שור לו חמור ודרשינן כל כעין הפרט ומדכתב אידך אם אינו ענין לדבר שנבלתו מטמאה דהא אתי בכללא תנהו ענין לעופות דדמו לפרטא בחד לד דהוה בעלי חיים ואיכא למפרך השתא דתרוייהו צריכי מהיכא ממעט אדם אלא מהך מלתא דעופות מקשי ואזיל עד דמפיק ליה מכוליה טעמא: **שאין קדוש בבכורה לא.** כגון סוסים וגמלים כתב רחמנא שור דלא איצטריכא דהא מכלל אתי לרבויי אפי' סוסים וגמלים הואיל ודמו לפרטא משני לדדין בעלי חיים ובבלתן מטמא אבל עופות דלא דמו אלא בחד לד לא: **אלא.** לא תימא חזר וכלל למדרשיה בכלל ופרט וכלל אלא אימא אמר קרא והמת יהיה לו כו': **כלים בני מיתה נינהו.** בתמיה ול"ל קרא למעטינהו לרבנן ורבי יהודה היכי מצי לרבויינהו הא לא קרינן בהו והמת יהיה לו: **שבירתן זו היא מיתתן.** הלכך לרבנן אתא חמור למעוטינהו הואיל ולאו מיתה ממש היא ושור למעוטי אדם שאינו מין בהמה ואי כתב רחמנא חד הוה אמינא למעוטי אדם אבל כלים לא דכי קא ממעט בעלי חיים דכוותיה קא ממעט להכי איצטריך חמור ולרבי יהודה לו לרבויי כלים אתא אף ע"ג דלאו בני מיתה נינהו ממש ושור למעוטי אדם בעלי חיים דכוותיה ולקמן פריך לר' יהודה חמור למה לי: **בחדשי.** חדשים: **שור פסולי המוקדשין.** שנפדה אין המיתה שלו דקיימא לן בבכורות בפרק ב' (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין לאחר פדיונו תוזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא בלבניך: **שור ולא אדם.** שאינו מין בהמה: **ושה דאבידה.** כיון דכתיב ו) לכל אבידת אחיך למה לי דכתב רחמנא חמור ושור ושה ושלמה ובפרק אלו מציאות ז) דרשינן להו לגולהו בר משה: **הא של פקח פטור.** בתמיה. היכא פטריה קרא: הא

או מבעי ליה לחלק. אמי סוגיא כר' יאשיה דמצריך לו לחלק בכל דוכתין אבל לרבי יונתן אין צריך לו לחלק ותימה א"כ סוגיא זו דלא כהלכתא דבכ' השואל (ב"מ דף לה:) מוקי אביי כרבי יאשיה ורבא כרבי יונתן וקי"ל כרבא לגבי דאביי ובפ' אותו ואת בנו (חולין דף עח:) גבי פלוגתא דחוטשין לזרע האב משמע דתליא בפלוגתא דרבי יונתן ור' יאשיה ממי יש לתמוה למה אין אנו פוסקין כמ"ד כר' יונתן מכח מילתיה דרבא בפרק השואל: **הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין.** תימה למה לא יליפינן הכא שור שור משבת ובמסקנא ממי דמרבינן עופות מדכתיב ישיב לבעליו לכל דאית ליה בעלים כל חמור חמור ומשבת כמו שור לו חמור חמור משבת כמו חסימה ופריקה לקמן וממילא אמעיט אדם דליכא למילף משבת כדאמרינן לקמן (ע"ב) גבי כלאים להנהה הקשתיו ולא לדבר אחר וכן גבי תשלומי כפל והשבת אבידה מה צריך ריבוי לקמן מילף משבת ומיהו להפרשה דהר סיני ניחא דלא שייך למילף משבת דעדיין לא נאמרו עשרת הדברות וי"ל דבמקום שייך לדרוש בכלל ופרט לא יליפינן שור שור משבת וכן כל הני דהוה דרשינן בכלל ופרט דתשלומי כפל דרשינן ליה בהדיא במרובה (לקמן דף סג.) אי לאו רבויא דכל וכן יש לפרש בהשבת אבידה אבל בכל אחריני י"ל דלא מדרשי בכלל ופרט וכלל: **קרב לגבי מזבח.** בפ"ק דקדושין (דף יז.) גבי הענקה דכתיב לאן גורן ויקב לא ממעט כל דבר שאין קרב לגבי מזבח משום דבכלל גורן הוי כמה דברים שאין קריבים לגבי מזבח אבל בפ"ק דחולין (דף כה:) ל"ע דכתיב כל מעשה עזים תתחטאו דאמר עזים למעוטי עופות ואמאי לא ממעטינן כל דבר שאין קרב לגבי מזבח ומיהו להוה ליפנא דאמר לקמן כל ריבויא הוא לא קשה מהתם: **בין** לרבי יהודה דמרבה כלים בני מיתה נינהו. וא"ת ומאי פריך כ"ש משום דלאו בני מיתה נינהו לריכי ריבויא לרבי יהודה וי"ל דלר' יהודה נמי הוה ממעט כלים מחמור אי לאו ריבויא ולהכי פריך בין לרבנן דממעטי להו כלים מחמור ובין לרבי יהודה דמרבה להו כלים מאו לאפוקי ממיעוט דחמור הא לאו בני מיתה נינהו: **בין** לרבנן בין לר' יהודה **כלים בני הבלא** נינהו. אפילו למאן דאית ליה בפ' המניח (לעיל דף נט.) דלרבי יהודה מפקיר מזקיו לאחר נפילת פשיעה פטור וא"כ לא מחייב רבי יהודה אלא בבור ברשותו ובבור ברשותו אצטריך שפיר למיפטר כלים בחבטה דחבטה דידיה הוא מ"מ פריך שפיר דבהיזק הבל משתעי קרא מדדרים רב ונפל עד שיפול דרך נפילה וחבטה היכא דהוי דידיה אתיא בק"ו ובהבל דמשתעי ביה קרא אית לן לאשכוחי ריבויא דכלים לר"י ומיהו אין נראה שידרוש ר' יהודה אפילו לרב עד שיפול דרך נפילה דכיון דלא מחייב אלא בבור ברשותו אין לו לדורשו כמו ששמואל אין דורשו משום דבכל מקום שיתחייב בהבל מתחייב בחבטה: **חמור** דבור לר' יהודה בו'. והא דלא קאמר נמי גם לב"ה דברים הגזל קמא לקמן (דף לד.) (ג) דלא חשיב אלא הכי דדמו ד) דהוו בעלי חיים הקשה הר"ר משה מפונטייז"ל ואימא דחמור אתא למעט שטרות ואור"י דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אפי' הוא עצמו פטור ולמאן דדאין דינא דגרמי נמי לא מחייב אלא מדרבנן כדמוכח ה) בפרק הכונס (לקמן דף סב.) דמיבעיא ליה אי עשו תקנת גזל במסור או לא ואי דינא דגרמי דאורייתא למה לא עשו תקנת גזל במסור כמו בגזל: **שה דאבידה לדברי הכל קשיא.** וא"ת לגופיה אצטריך למהוי פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואתרבו כל מילי דשור וחמור ושלמה אצטריך כל חד וחד למילתיה כדדרים בפ' אלו מציאות (ב"מ דף כז.) ואי לא שה דמייתר הוה משייר חד מינייהו לפרט וכלל ולא הוה דרשינן ביה מידי וי"ל דבכל מקום שיש פרט וכלל רגיל רבינו שמואל ליתן טעם למה לי לפרט כיון דאתרבי כל מילי ומפרש דשמא יש דברים שלא היה מתרבי מהכלל אם לא שקדמו פרט להיות כלל מוסיף עליו ולרבות כל דבר והכא קיים ליה לבעל הש"ס דמאבידה סתם הוה שמעינן שפיר כל אבידה כאילו יש פרט וכלל שאין למעט שום אבידה מבנין אב או מק"ו או בשום ענין וא"ל כאן פרט כדי שלא למעט מן הכלל שום דבר על ידי שום דין א"נ לכל אבידה כתיב והוי לכל ריבויא לרבות כל אבידה כאילו יש פרט וכלל אף על גב דדרשינן מיניה בע"ז (דף כו:) לרבות המומר מכל מקום איכא למדרש נמי כל אבידה דאתרוייהו קאי ריבויא מאבידה ואחיך ומרבינן כל אבידה דכל אחד ולכאחיך:

בהמתך דדברות הראשונות כלל. לא חשיב ליה כלל ופרט המרוחקים זה מזה דאחרונות ואלשונות חדא מילתא היא דזכור ושמור בדבור אחד נאמרו [ר"ה כ. שבועות כ:]: **ואימא** מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא. תימה ע[ל"כ] פרט ל"ל דבכלל בהמתך נמי כתיב ועוד כשאומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים ועופות בכלל היכי ס"ד דאתרבו עופות לימא דכללא גופיה ממעט להו: **פרי מפרי וגדולי קרקע.** הכא משמע דבקר ואלן אקרי גידולי קרקע ותימה דבפ"ק דקדושין (דף ח.) גבי הענקה אמר דאי כתב רחמנא גורן ה"א גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא אלא וי"ל דלענין דבר היוצא ממש מן הארץ לא חשיב בהמה גידולי קרקע ואין להאריך כאן יותר: אמר

הא שור שהוא פקח פטור אמר ר' ירמיה לא מבעיא קאמר לא מבעיא שור שהוא פקח דחייב אבל שור חרש שוטה וקטן אימא חרשותו גרמה לו קטנותו גרמה לו וליפטר קמ"ל א"ל רב אחא לרבינא והתניא נפל לתוכו בר דעת פטור מאי לאו שור בר דעת א"ל לא אדם אלא מעתה אדם בן דעת הוא דפטור הא לאו בן דעת הוא דחייב שור ולא אדם כתיב אלא מאי בן דעת מין בן דעת א"ל והתניא נפל לתוכו שור בן דעת פטור אלא אמר רבא [א]שור והוא חרש שור והוא שוטה שור והוא קטן דוקא אבל שור והוא פקח פטור מאי טעמא דבעי ליה עיוני ומיזל תניא נמי הכי [ב]נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן וסומא ומהלך בלילה חייב פקח ומהלך ביום פטור: **מתני'** אחד שור ואחד כל בהמה [ג]לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני [ד]ולתשלומי כפל [ה]ולהשבת אבידה [ו]לפריקה [ז]לחסימה [ח]ולשבת [ט]וכן [י]חיה ועוף כיוצא בהן א"כ למה נאמר שור או חמור אלא שדבר הכתוב בהווה: **גמ'** לנפילת הבור [1]כפף ישיב לבעליו כתיב כל דאית ליה בעלים כדאמרן להפרשת הר סיני [2]אם בהמה אם איש לא יחיה [כ]וחיה בכלל בהמה הויא אם לרבות את העופות לתשלומי כפל כדאמרינן [3]על כל דבר פשע כלל כל דבר פשיעה להשבת אבידה [4]לכל אבדת אחיך לפריקה יליף חמור חמור משבת [ל]לחסימה יליף שור שור משבת לכלאים אי כלאים דחרישה יליף שור שור משבת אי כלאים דהרבעה יליף בהמתך בהמתך משבת וגבי שבת מנלן דתניא ר' יוסי אומר משום ר' ישמעאל בדברות הראשונות נאמר [5]עבדך ואמתך ובהמתך ובדברות האחרונות נאמר [6]ושורך וחמורך וכל בהמתך והלא שור וחמור בכלל כל בהמה היו ולמה יצאו לומר לך מה שור וחמור האמור כאן חיה ועוף כיוצא בהן אף כל חיה ועוף כיוצא בהן אימא בהמה דדברות הראשונות כלל שורך וחמורך דדברות האחרונות פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרינא לא אמרי וכל בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים ואימא מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא [מ]אבל עופות לא אמרי א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא הי נכתוב רחמנא אי כתב רחמנא שור ה"א קרב לגבי מזבח אין שאינו קרב לגבי מזבח לא כתב רחמנא חמור ואי כתב רחמנא חמור ה"א קדוש בבכורה אין שאין קדוש בבכורה לא כתב רחמנא שור אלא וכל בהמתך ריבויא הוא וכל היכא דכתב רחמנא כל ריבויא הוא והא גבי מעשר דכתיב כל וקא דרשינן ליה בכלל ופרט דתניא [נ]ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט [ס]מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע אמרי בכל כללא כל ריבויא איבעית אימא כל נמי כללא הוא מיהו האי כל דהכא ריבויא הוא מדהוה ליה למכתב ובהמתך כדכתיב בדברות הראשונות וכתב וכל בהמתך ש"מ ריבויא השתא דאמרת כל ריבויא הוא בהמתך דדברות הראשונות ושור וחמור דדברות האחרונות ל"ל אמרי שור לאגמורי שור שור לחסימה חמור לאגמורי חמור חמור לפריקה בהמתך לאגמורי בהמתך בהמתך לכלאים אי הכי אפילו אדם ליתסר אלמה תנן [ע]כ[אדם מותר עם כולן לחרוש ולמשוך אמר רב פפא [פ]פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא [6]למען ינוח עבדך ואמתך כמוך להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר: שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר

נאמר

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה טז ועי' בהשגות ובמ"מ שמג עשין סח טוש"ע מ"מ סי' מי שעיף יט:
צ ב מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"מ שם:
צא ג מיי' פ"ח מהל' גניבה הלכה ו:
צב ד מיי' פי"ד מהל' אבידה הל' ח טוש"ע מ"מ סי' רנט שעיף ח:
צג ה מיי' פי"ג מהל' רוצח הלכה ח סמג עשין פ טוש"ע מ"מ סי' רעב שעיף ג:
צד ו מיי' פי"ג מהל' שכירות הל' ב סמג לאוין קפד טוש"ע מ"מ סי' שלח שעיף ג:
צה ז מיי' פ"ט מהל' כלאים הל' ח סמג לאוין רפא טוש"ע י"ד סי' רלז שעיף ח וסעיף י:
צו ח מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ח טוש"ע ח"מ סי' שה שעיף ח:
צז ט מיי' שם וסמג שם טוש"ע י"ד סי' רלז שעיף ח י:
צח י מיי' פי"ז מהל' מעשר שני הלכה ג סמג עשין קלו:
צט כ מיי' פ"ט מהל' כלאים הלכה י סמג לאוין רפא טוש"ע י"ד סי' רלז שעיף טז:

מוסף רש"י

אף כל חיה ועוף וכיוצא בהן. וכן שור שנגח את האדם, דכתיב (שמות כא) השור יסקל, וגמרינן בגזרה שוה שור שור משבת לעשות כל בהמה חיה ועוף כשור (ברכות כז. ע"ש). **פרי מפרי.** עגל נולד מאמו וכן שה, ועגבים מחרלים שזורעין החרלים (ערובין כז:) ולד מולד וגפן מחרלן, למעוטי מיס ומלח וכמהין ופטריות (לקמן סג.). **וגדולי קרקע.** שכולן מוגין וגדילין מן הקרקע (ערובין כז:) למעוטי דגים (לקמן סג.). **אדם מותר עם כולן.** עם כל הבהמות, לחרוש ולמשוך. שלא אסרה תורה אלא שני מיני בהמה יחד, כעין שור וחמור, ומשנה זו במסכת כלאים (שבת נד.). **פפונאי.** תלמידים שבפפונא, ומנו רב אחא בר יעקב. שהיה דר בפפונא כדאמר בהשותפין (קז.) גבי שטן ופינה לשם שמים נתכוונו דרשה רב אחא בר יעקב בפפונא אתא שטן ונשקיה אכרעיה (קדושין לה.).

מסורת הש"ס

א) לעיל נב:, ב) [כריתות כא:], ג) [לעיל יח: וש"נ], ד) [נ"מ פט.], ה) [לקמן סג., ו) שם, מיר לה: עיתוסין מז:], ז) כלאים פ"ח מ"ו [שבת נד.], ח) [קידושין לה.], ט) [שמות יט], י) [שם כב], כ) [ויקרא יט], ל) [דברים כב], מ) [שמות כג], נ) [דברים כה], ס) [שמות כ], ע) רש"ל, פ) [עי' תוס' שבת עג.: ותוספות כתובות ס. ד"ה מפרקן],

תורה אור השלם

1. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד
2. לֹא תִגֹּעַ בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר: שמות יט יג
3. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח
4. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשַׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג
5. יוֹם הַשִּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:
שמות כ ט
6. יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ:
דברים ה יג
7. וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: דברים יד כו

נאמר בהן טוב. גבי כיבוד אב ואם דכתיב בהן[ו] למען ייטב לך: **ופתח בו.** טי"ת שכתובה לשון בתורה נאמרה לטובה: **הספד.** תיבה זו לבדה הרא"ה: **לאן אזל.** במשנה זו דקתני כלאים נוהג בעופות למדנו דכל עופות כלאים זה בזה מין בשאינו מינו: **עוום.** פוו"ן בלע"ז: **פסיוני.** מין שליו שקורין פירלי"ן: **קועיה.** חרטומו בי"ק בלע"ז: **טייעא.** ערבי: **אלים קועיה.** לוחרו עב: **קטין.** דק: **ביליו מבחוץ.** ביני הזכרות ניכרין בחוץ הבר מבחוץ: **בשיחלא.** בטעינה אחת. חוט בר אינו טוען ביום שניה עד שתלב את הרא"שונה: **הנהיג בעיזא ושיבוטא.** קשר קרון לעז ודג זה לף על המים וזה מושך עמו על שפת הים: כלאים בחולה לאדם לא נהגה דמלוה המלויה באדם היא וכל חובת קרקע אין נוהג אלא באדם מן התורה: **אידי ואידי מקום חיובא.** אם היה מנהיג ספינה בים בשני דגים של שני מינין חייב דהא דרשינן למינהו למינהו[ח] מיבשה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

אמר ר"ל כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיוני בו' מהו דתימא מין אחד הוא קמ"ל. ואע"ג דלא אשמעי' ממתניתין דליהוו תרי מיני אע"ג דרבו בהדי הדדי ולא שמעינן אלא דאיסור כלאים שייך בעופות מ"מ אתי שפיר דהכי קאמר ר"ל כאן שנה רבי כלומר כיון ששנה רבי דיש כלאים בעופות א"כ תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה כי מסברא דנפשין יש לנו לדעת שאלו המינים חלוקים זה מזה ואינם מין אחד ואע"ג דרבו בהדי הדדי וכיולא בזה יש ביבמות בפרק חרש (דף קיג:) ובהנזקין (גיטין נה.) אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא שהעיד על חרשת שהשיאה אביה שיולאת בגט אמר לעדים לאו גט זה שאני נותן לאשתי וחזר ואמר להם כנסי שטר חוב זה מגורשת מי לא א"ר יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעת ה"ג כו' פשיטא מהו דתימא כיון דאמר כנסי שטר חוב זה בטולי בטליה קמ"ל אע"ג דלא ידע רבא ממילתיה דרבי יוחנן בן גודגדא דלא בטליה במה שאמר כנסי שטר חוב זה אלא מסברא דנפשיה אפ"ה קאמר מעדותו שמעי' ליה וכיולא בזה יש הרבה בגמרא:

המרביע שני מינים. ר"י ב"ר יהודה היה מגיה המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום דבכלאים (פ"ז) ובירושלמי דכלאים (פ"א) משמע דאי אפשר להרביע דגים ומיהו אין צריך להגיה דדגים דוקא הוא דמשמע דאין להרביעם אבל מין חיות היה שייך ביה איסור הרבעה והכא איכא לאוקמי במין חיה שיכול אדם להרביע דקאמר בבראשית רבה המרביע מין חית היה לוקה ובתר הכי קאמר כל מקום שנאמר בו למינהו כלאים נוהג בו ופריך אהך בריתא והרי דגים שנאמר בהו למינהו וכי כלאים הרבעה בהם והיאך יכול להרביעם ומשני דהא דקאמר בדגים כלאים נוהג בהם היינו דוקא בהנהגה אבל בהרבעה לא משכחת לה משכחת שפיר הרבעה בחיות היה היאך לוקה אלא אמאן דאמר כל היאך לוקה אלא אמאן דאמר כל מלאכות שבתורה אפילו בהרבעה אלא דאמר ר"ל כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה כי מסברא דנפשין יש לנו לדעת שאלו המינים חלוקים זה מזה ואינם מין אחד ואע"ג דרבו בהדי הדדי וכיולא בזה יש ביבמות בפרק חרש (דף קיג:) ובהנזקין (גיטין נה.) אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא שהעיד על חרשת שהשיאה אביה שיולאת בגט אמר לעדים לאו גט זה שאני נותן לאשתי וחזר ואמר להם כנסי שטר חוב זה מגורשת מי לא א"ר יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעת ה"ג כו' פשיטא מהו דתימא כיון דאמר כנסי שטר חוב זה בטולי בטליה קמ"ל אע"ג דלא ידע רבא ממילתיה דרבי יוחנן בן גודגדא דלא בטליה במה שאמר כנסי שטר חוב זה אלא מסברא דנפשיה אפ"ה קאמר מעדותו שמעי' ליה וכיולא בזה יש הרבה בגמרא:

המרביע שני מינים. ר"י ב"ר יהודה היה מגיה המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום דבכלאים (פ"ז) ובירושלמי דכלאים (פ"א) משמע דאי אפשר להרביע דגים ומיהו אין צריך להגיה דדגים דוקא הוא דמשמע דאין להרביעם אבל מין חיות היה שייך ביה איסור הרבעה והכא איכא לאוקמי במין חיה שיכול אדם להרביע דקאמר בבראשית רבה המרביע מין חית היה לוקה ובתר הכי קאמר כל מקום שנאמר בו למינהו כלאים נוהג בו ופריך אהך בריתא והרי דגים שנאמר בהו למינהו וכי כלאים הרבעה בהם והיאך יכול להרביעם ומשני דהא דקאמר בדגים כלאים נוהג בהם היינו דוקא בהנהגה אבל בהרבעה לא משכחת לה משכחת שפיר הרבעה בחיות היה היאך לוקה אלא אמאן דאמר כל מלאכות שבתורה אפילו בהרבעה אלא דאמר ר"ל כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה כי מסברא דנפשין יש לנו לדעת שאלו המינים חלוקים זה מזה ואינם מין אחד ואע"ג דרבו בהדי הדדי וכיולא בזה יש ביבמות בפרק חרש (דף קיג:) ובהנזקין (גיטין נה.) אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא שהעיד על חרשת שהשיאה אביה שיולאת בגט אמר לעדים לאו גט זה שאני נותן לאשתי וחזר ואמר להם כנסי שטר חוב זה מגורשת מי לא א"ר יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעת ה"ג כו' פשיטא מהו דתימא כיון דאמר כנסי שטר חוב זה בטולי בטליה קמ"ל אע"ג דלא ידע רבא ממילתיה דרבי יוחנן בן גודגדא דלא בטליה במה שאמר כנסי שטר חוב זה אלא מסברא דנפשיה אפ"ה קאמר מעדותו שמעי' ליה וכיולא בזה יש הרבה בגמרא:

המרביע שני מינים. ר"י ב"ר יהודה היה מגיה המנהיג ב' מינים שבים לוקה משום דבכלאים (פ"ז) ובירושלמי דכלאים (פ"א) משמע דאי אפשר להרביע דגים ומיהו אין צריך להגיה דדגים דוקא הוא דמשמע דאין להרביעם אבל מין חיות היה שייך ביה איסור הרבעה והכא איכא לאוקמי במין חיה שיכול אדם להרביע דקאמר בבראשית רבה המרביע מין חית היה לוקה ובתר הכי קאמר כל מקום שנאמר בו למינהו כלאים נוהג בו ופריך אהך בריתא והרי דגים שנאמר בהו למינהו וכי כלאים הרבעה בהם והיאך יכול להרביעם ומשני דהא דקאמר בדגים כלאים נוהג בהם היינו דוקא בהנהגה אבל בהרבעה לא משכחת לה משכחת שפיר הרבעה בחיות היה היאך לוקה אלא אמאן דאמר כל מלאכות שבתורה אפילו בהרבעה אלא דאמר ר"ל כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה כי מסברא דנפשין יש לנו לדעת שאלו המינים חלוקים זה מזה ואינם מין אחד ואע"ג דרבו בהדי הדדי וכיולא בזה יש ביבמות בפרק חרש (דף קיג:) ובהנזקין (גיטין נה.) אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא שהעיד על חרשת שהשיאה אביה שיולאת בגט אמר לעדים לאו גט זה שאני נותן לאשתי וחזר ואמר להם כנסי שטר חוב זה מגורשת מי לא א"ר יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעת ה"ג כו' פשיטא מהו דתימא כיון דאמר כנסי שטר חוב זה בטולי בטליה קמ"ל אע"ג דלא ידע רבא ממילתיה דרבי יוחנן בן גודגדא דלא בטליה במה שאמר כנסי שטר חוב זה אלא מסברא דנפשיה אפ"ה קאמר מעדותו שמעי' ליה וכיולא בזה יש הרבה בגמרא:

נאמר בהם טוב אמר לו עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב[ט] שאלני אם נאמר בהן טוב[י] אם לאו שאיני יודע אם נאמר בהן טוב אם לאו כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה בקי באגדה אזל לגביה א"ל ממנו לא שמעתי אלא כך אמר לי שמואל בר נחום אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא ואמרי לה אבי אמו של רב אחי ברבי חנינא הואיל וסופן להשתבר וכי סופן להשתבר מאי הוי אמר רב אשי חס ושלום פסקה טובה מישראל א"ר[כ] יהושע הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו מ"ט אילימא משום דכתיב טוב אימא [1]וטאטאתיה במטאטי השמד חד טי"ת קאמרינן אימא [2]טומאתה בשוליה טי"ת בי"ת קאמרינן אימא [3]טבעו בארץ שעריה אלא הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשית עד [4]וירא אלהים את האור לא כתיב טי"ת[כא] וא"ר יהושע בן לוי הרואה הספד בחלומו חסו עליו מן השמים ופדאוהו הני מילי בכתבא: וכן היה ועוף כיוצא בהן וכו': אמר ר"ל[כב] כאן שנה רבי[כג] תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה פשיטא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא מין חד הוא קמ"ל: [כד]אמר שמואל [5]אווז ואווז הבר כלאים זה בזה מתקיף לה רבא בר רב חנן מאי טעמא אילימא משום דהאי אריך קועיה והאי זוטר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא דהאי אלים קועיה והאי קטין קועיה הכי נמי דהוו כלאים זה בזה אלא אמר אביי [6]זה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא טעונה חדא ביעתא בשיחלא והא טעונה כמה ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש[כה] המרביע שני מינים שבים לוקה מאי טעמא אמר רב אדא בר אהבה משמיה דעולא אתיא למינהו למינהו מיבשה בעי רחבה[כו] המנהיג בעיזא ושיבוטא מהו מי אמרינן כיון דעיזא לא נחית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה לא כלום עביד או דלמא השתא מיהת קא מנהיג מתקיף לה רבינא אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בידו וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ הכי נמי דמחייב אמרי הכי השתא התם ארץ מקום חיובא חוצה לארץ לא מקום חיובא[כז] הכא אידי ואידי חיובא הוא:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

אתיא למינהו למינהו מיבשה. ומשבת לא מצי למילף דמרבוי דוכל בהמתך לית לן לרבויי אלא כל מילי דיבשה שאדם רגיל לחמר אחריסה[כח] דבחמר כתיב קרא דבהמתך גבי שבת: **למינהו מיבשה.** וא"ת ומה צריך ללמוד מיבשה תיפוק ליה מדכתיב בגופיה למינהו דבאלו טריפות (חולין דף ס. ושם)[כט] משמע דאי הוה כתיב למינהו בלווי של דשאים אסור להרכיב שני דשאים זה בזה וי"ל דלמינהו לחודיה לא הוה משמע שנכתב איסור כלאים אי לאו חוקותי תשמרו דדריש שמואל חוקות שחקקתי לך כבר ומפרש ר"ש שחקק במעשה בראשית שכתוב בו למינהו והיינו למינהו דיבשה דבהמה ואילן דאיירי ביה קרא דחוקותי אבל מלמינהו דיש לחודיה ליכא למילף מיניה דגיס וא"ת דסוגיא דגמרא דלא כרבנן דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף ס. ושם)[ל] דלא מיחייבי בני נח לא בכלאים ולא בהרבעה אלמא לא דרשינן למינהו וי"ל נהי דלא דרשינן למינהו לגבי בני נח דלא אשכחן דמזהר בהו רחמנא לגבי ישראל דהוזהרו גבי כלאים דרשינן ליה ונ"מ לגבי דגים א"נ להרכבת אילן דקרא דשדך לא מיירי אלא בזרעים והשתא דכתיב למינהו באילן דרשינן מיניה מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבת אילן ובהא פליגי ר"א ורבנן דר"א יליף מחוקותי שחקקתי לך כבר שהוזהרו בני נח על הכלאים כלומר מלמינהו ורבנן לא יליפי מיניה אלא שנרמזו מלמינהו דמעשה בראשית ומ"מ לא נאסרו לבני נח ואתי שפיר דאתיא אפילו כרבנן מילתיה דשמואל וא"ת ל"ל למילף כלאים דהרבעה בהמתך בהמתך משבת לרבוי עופות תיפוק ליה מלמינהו כי היכי דילפינן דגים וי"ל דאי לאו ג"ש לא הוי מפקי קרא דבהמתך ממשמעותא אבל השתא דאתי ג"ש ומפקא לקרא ממשמעותא מרבינן אפילו דגים למינהו למינהו מיבשה: **המנהיג בעיזא ושיבוטא.** וא"ת דמשמע דפשיטא ליה דבשני מינים שבים חייב והא למינהו גבי הרבעה והרכבה כתיב ולא גבי זריעה והנהגה כדמוכח בפ' ד' מיתות (שם) דלא מיתסרי בני נח בחרישה וזריעה ולא אוקמינן חוקות שחקקתי לך כבר כלומר בלמינהו דמעשה בראשית אלא דומיא דבהמתך לא תרביע מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה וי"ל דסברא דמוקמינן למינהו בין בישראל בין בבני נח לכל אחד כמו שמצינו איסורו במקום אחר לבני נח בהרבעה ולישראל אף בהנהגה ועי"ל כי היכי דילפינן כולהו משבת ה"נ ילפינן שבת בהמתך בהמתך מהרבעה לאסור דגים בשבת במלאכה והדר ילפינן כלאים דהנהגה משבת: **אלא** מעתה חיבר חטה ושעורה וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ. כגון בערוגה אחת בסמוך בפחות מג' טפחים דצריך להרחיק בין זרע לזרע כדמוכח במס' שבת פרק א"ר עקיבא (דף פה.) והא דבעי ר' יאשיה חטה ושעורה וחרצן במפולת יד להתחייב בכלאי הכרם קאמר אבל בכלאי זרעים חייב בחטה ושעורה לחודה והך סוגיא נקט כרבנן דלא בעו אלא ב' מינין אבל ר"י פליג ומצריך שלשה זרעים או מב' מינין או מג' מינין דתנן (כלאים פ"א מ"ט) הזורע חטה ושעורה כאחד חייב ר"י אומר שני חטין ושעורה אחת או שני שעורים וחטה אחת או חטה ושעורה וכוסמת ובלבד שיהיו שלשה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

מסורת הש"ס

ו) [עי' תוס' ב"ב קיג. ד"ה תרוייהו], ז) [בענין יעקב אינא ר' יהושע בן לוי], ח) ברכות מ., ד) [תוספתא דכלאים פ"א], פ) [בכורות ח.], ו) סנהדרין נט:, ז) [דברים ה], ח) [בראשית א], ט) [ד"ה הרכיב], י) [ד"ה חקיס],

תורה אור השלם

1. וְשַׁמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְּׁמֵד נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו יד כג
2. טֻמְאָתָה בְּשוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אַיִן מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְיָ אֶת עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב: איכה א ט
3. טָבְעוּ בָאָרֶץ שַׁעֲרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם נְבִיאֶיהָ לֹא מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְיָ: איכה ב ט
4. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: בראשית א ד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמיל וכו' דבמחמר כתיב קרא:

גליון הש"ס

גמ' אם לאו שאיני יודע כו'. עי' ב"ב קיג ע"א תוד"ה תרוייהו: שם המנהיג בעיזא ושיבוטא. עי' ע"ז דף לט ע"א תוס' ד"ה וממנך:

לעזי רש"י

פוואי"ן [פאו"ן]. טווס. פירדי"ץ [פירדר"ץ]. קורא (עוף). בי"ק. חרטום.

מוסף רש"י

אווז ואווז הבר. חוט של יסוב וחוט של בר, כלאים להרביע (בכורות ח.). המנהיג בעיזא ושיבוטא. קשר קרון לדג שבים ולעז ביבשה על שפת הים ומביאם מנהיגים אותו, מהו. לוקה משום מנהיג בכלאים או לא, תורם בשור ובחמור לאו דוקא, דכל תרי מיני נמי אסורי (סנהדרין נט:).

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

עין משפט נר מצוה

ק א מיי' פ"ט מהלכות כלאים הלכה ה סמג לאוין רפא רפב טוש"ע י"ד סי' רלז סעיף ו:

קא ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

קב ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ח:

קג ה מיי' שם הל' ח:

רבינו חננאל

תרנגול וטווס ופסיוני כלאים זה בזה. פירוש בלעז פסנ"ו, שאל ויבא שליו תרגומו שאילו בישרא ואיתי פסיוני. האי אריך קקיה והאי גוצא קקיה. אלא מעתה גמלא טייעא וגמלא פרסא דהאי אלים קקיה והאי קטין קקיה הכי נמי דכלאים זה בזה. פי' שוקיו. **רב פפא אמר הא טענא חדא ביעתא בשיחלא והא טענא טובא בשיחלא.** פי' אווז בר טוענת חדא ביעתא ודוגרת עליה, ואווז של יישוב טוענה ביצים הרבה יולדת אותם, ועוד ממלאת אשכול שלה ביצים טובא ויולדת ודוגרת על כולן. **הנהיג בעיזא ושיבוטא מהו.** פי' שיבוטא דג גדול כענין בהמה גדולה בים.

הכונס צאן לדיר. זה היה רגוי לשנות לעיל בהדי מילי דשור דלא היה לו להפסיק במילי דבור אלא אגב דתנא נפל לבור והבאים מימיו תנא בתריה מילי דבור מ"ג מילי דבור רגוי לשנות תחילה קודם שישנה דיני שמירה וגם דיני אש היה רגוי לשנות תחילה אלא אגב דתנן כסהו כראוי בבור דהולך להזכיר דין פותח וכורה שבו דבר הכתוב תנא נמי הך דנעל בפניה כראוי: **נפרצה** בלילה. אע"פ דתנא נעל בפניה כראוי פטור אצטריך למתני נפרצה בלילה פטור כדדייק בפ"ק (דף יד.) הא ביום חייב דקנא אית ליה למילתא ומסתמא ידע שנפרצה אי נמי בלילה אפילו נודע לו שנפרצה וילתה הבהמה אין לו לטרוח יותר מדאי לחזר אחריה באפילה: **או שפרצוה לסטים.** ואצטריך לאשמועינן דאפילו הלסטים פטורים כשלא הוציאוה:

מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. לא בעי למימר דמתני' בין בתס בין במועד וכדר"א בן יעקב בפרק ד' וה' (לעיל דף מה:) דמשמע ליה דמתני' במועד לחודיה אירי מדנקט לאן דאין רגילות להיות בהן קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתכוונו להזיק דהכי דייק בסמוך וס"ל לגמרא השתא דמועד דשן ורגל כמועד דקרן ולהכי קאמר ר"י היא דלר"מ כי היכי דבעי שמירה מעולה במועד דקרן ה"ג בעי בשן ורגל אע"ג דבקרן קראי כתיב נלמוד סתום מן המפורש ועוד דכולהו מזקין כתיב בתר קרן וקיימא אהכוא דין שמירה המפורש בה: **רבי** יהודה היא. קלת תימה דר"י דרש לעיל (דף מה:) ולא ישמרנו לזה ולא לאחר:

התורה מיעטה בשמירתם. ואע"ג דלעיל בפ"ב (דף כה:) הוה בעי למילף בשן ורגל חייב ברשות הרבים מק"ו מקרן וכן בעי למילף למפטר קרן ברה"ר משן ורגל בק"ו אי לאו קראי ולא פרכינן שכן מיעטה בשמירתם משום דאין שייך להקשות משמירה אתשלומין אי נמי כר"א בן יעקב דאמר אחד תס ואחד מועד סגי ליה בשמירה פחותה: **הא** כסהו פטור. וא"ת ולגמא בכסוי מעולה הרבה קאמר וכ"ת למה לי קרא דסד"א עד דטאים ליה כדאמר לעיל (דף נ.) וי"ל דפשיטא ליה דכסוי מעולה בטאים ליה חשיב אי נמי השוה הכתוב הכורה לפותח ופותח שמלאו מכוסה בכיסוי כעין שמירה פחותה מסתמא לא החמירה עליו לכסותו בכיסוי מעולה יותר מן הראשון ולא אמר הכתוב לא יכסנו אלא בכסוי הראשון ואפותח ואכורה קאי בשוה ובקונטרס משמע דכל כיסוי עד דטאים ליה חשיב כשמירה פחותה: **עד** דעביד בעין ובעיר. אף על גב דברים מכילתין (דף ג.) דרשינן מייה אזלא ממילא מ"מ מדלא כתיב ובערה ש"מ (ז) דאדם נמי קאי: **אילימא** בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב. פי' אכותל דאבהמה ודאי לא מיחייב בפרילת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא וי"ס שכתוב בהן בהדיא אכותל וא"ת נהי דחייב אכותל נימא דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שוס חיוב או בבהמה או בכותל אבל כשמתרץ בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא רעוע כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למתני חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט בפני בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאכותל לא מיחייב כדפרישית והא דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי קעביד משמע דחייב בידי שמים קאי נמי אכותל י"ל דה"ק כיון דלמסתר קאי שהבעלים מצווין לסותרו אלא יפול על בני אדם ס"ד דכל הקודם במצוה זכה ואין לזה להניח מלסתור בשביל בהמת חבירו ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל אי נמי כלומר למסתר ולמיפל קאי: [ועי' תוס' סנהדרין עז. ד"ה בנזקין] אילימא

הכונס [א]צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור [ב]לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב בלילה או שפרצוה לסטים ויצאה והזיקה פטור [ד]הוציאוה לסטים לסטים חייבין [ה]הניחה בחמה [ו]או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאה והזיקה חייב [ז]מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו [ח]נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית [ט]ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה [י]כיצד משלמת מה שהזיקה [יא]שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר' שמעון אומר [יב]אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתים סאתים:

גמ' ת"ר [יג]איזהו כראוי ואיזהו שלא כראוי דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה זהו שלא כראוי א"ר מני בר פטיש מאן תנא מועד דסגי ליה בשמירה פחותה ר"י היא דתנן [יד]קשרו בעליו במוסירה ונעל לפניו כראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור שנאמר [1]ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין אפילו תימא ר"מ שאני שן ורגל דהתורה מיעטה בשמירתן דאמר ר' אלעזר ואמרי לה במתניתא תנא ארבעה דברים [טו]התורה מיעטה בשמירתן ואלו הן בור ואש שן ורגל בור דכתיב [2]כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו הא כסהו פטור אש דכתיב [3]שלם ישלם המבעיר את הבערה עד דעביד כעין מבעיר שן דכתיב [4]ובער בשדה אחר עד דעביד כעין ובער רגל דכתיב ושלח עד דעביד כעין ושלח ותניא [7]ושלחי זה הרגל וכן הוא אומר [5]משלחי רגל השור והחמור ובער זה השן וכן הוא אומר [6]כאשר יבער הגלל עד תומו טעמא דעביד כעין ושלח ובער הא לא עביד לא אמר רבה מתניתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן ואתי ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן קרן לא כתיבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא ש"מ: תניא [טז]אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו: אמר מר [יז]הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא [יח]בדיני אדם נמי ניחייב [יט]אלא בכותל

הכונס. פטור. דהא נטרה ומאי הוי ליה למעבד: **הניחה בחמה.** מלערא לה שמשא ולא סגי ליה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלא שיכולה לעמוד ברוח מצויה: **נכנס הרועה תחתיו. נפלה לגינה.** בחומה מגג בעלה הסמוך לגינת חבירו או שהיתה רה"ר גבוה מן הגינה ונפלה: **מה שנהניה.** לפי הנאתה ולא לפי הזיקה: **שמין בית סאה באותה שדה.** אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מזיק ששמין אותה בכל שוויה ורחמנא אמר ונער בשדה אחר[1] ודרשינן בגמ' [נח:] מלמד ששמין אותה על גב שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמיה דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט: **ר"ש אומר אכלה פירות גמורין.** שכבר בישלו כל צרכן: **משלמת.** כל החיזק. והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו: **גמ' מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה.** מני מתני' דאמר לאן שהזיקה בשן ורגל הוא דהיינו מועד בתחילתו סגי לה בנעילה כראוי דהיינו שמירה פחותה כדאוקימנא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואי אמי רוח שאין מצויה לא קאי: **קשרו בעליו.** לשור: **ונעל בפניו כראוי** גרסי': **תם חייב.** דלא סגי ליה בפחותה וטעמא דר' יהודה בפרק שור שנגח ד' וה' (לעיל דף מה:): **ר"א.** פליג אתרוייהו דאילו ר"מ מיהו בשמירה מעולה סגי ליה ור"א סבר לית ליה נטירותא למועד: **הא כסהו.** אפי' פותחת ולא בעי עד דטאים ליה בעפרא: **כעין מבעיר.** בפשיעה: **כעין ובער.** כעין שיאכילנה בהמתו בידים כלומר בפשיעה: **מאני' נמי דיקא.** דטעמא משום דהתורה מיעטה אבל בקרן מועדת לאו כר"י ס"ל: **מדקתני לאן.** דאין הזיקה אלא בשן ורגל: **עסקינן ואתי.** כולהו פירקי עד השתא: **פטור מדיני אדם.** קסבר גרמא בנזקין פטור: **הפורץ גדר.** וילאתה הבהמה ובראה: **הכופף קמתו.** לגד הדליקה כדי שתבער בה האש: **אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב.** מיהא אכותל דהא בידים עבד [א] ואבהמה ליכא למימר דמחייב דהא תנן פרלוה לסטים פטור: בכותל

[א] [ועי' תוס' לקמן מז: ד"ה נפלה], [ב] [ועי' לקמן נח: תוס' ד"ה שמין ותוס' ב"מ לט: ד"ה שמין], [ג] לעיל מה: לקמן לט: [וועי' תוס' שבת נב. ד"ה קטרה], [ד] לעיל ב:, [ה] [תוספתא שבועות פ"ג ע"ש], [ו] [שמות כב],

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לו
2. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:
שמות כא לג
3. כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה:
שמות כב ה
4. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם:
שמות כב ד
5. אֲשֶׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר:
ישעיהו לב כ
6. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵּית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֵּלֶל עַד תֻּמּוֹ:
מלכים א יד י

הגהות הב"ח

(ז) תוס' ד"ה עד וכו' ע"מ דאאדם נמי:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה אי בכותל כו' ואבהמה כו'. נ"ב וכן פי' תוספות כאן ובסנהדרין אבל כתבו שם ד"ל דגם אבהמה חייב ול"ל למתני' דמיירי בנזקים וכ"ל הרמ"ה. והרמב"ם כ' דלא בנזקים מיחייב כאן משום דמתכוין (ועי' בהגר"א סי' שלו סק"ח וסק"ו):

רבינו חננאל

פרק ששי: הכונס
הכונס צאן לדיר. הפורץ גדר לפני בהמת חבירו כו'. בדיני אדם נמי [יהא] חייב. **והאיכא הנותן סם המות בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.** ויש ספרים דמייתי ליה הכא בהנך דקאמר ותו ליכא, וכך היא בפר"ח ז"ל.

מסורת הש"ס

(ז) [שמות כב],

(ח) [ועי' תוס' לקמן מז: ד"ה נפלה], (ט) [ועי' לקמן נח: תוס' ד"ה שמין ותוס' ב"מ לט: ד"ה שמין], (י) לעיל מה: לקמן לט: [וועי' תוס' שבת נב. ד"ה קטרה], (יא) לעיל ב:, (יב) [תוספתא שבועות פ"ג ע"ש], (יג) [שמות כב],

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לו
2. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:
שמות כא לג
3. כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה:
שמות כב ה
4. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם:
שמות כב ד
5. אֲשֶׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר:
ישעיהו לב כ
6. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵּית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֵּלֶל עַד תֻּמּוֹ:
מלכים א יד י

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות מזקי ממון הל' ג סמג עשין סו סח טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ג:
ב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:
ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ה ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ה:
ו ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ו:
ז ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:
ח ח ט מיי' שם פ"ג הלכה יא סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלד סעיף ג:
ט י מיי' פ"ד שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ד:
י כ מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ה:
יא ל מיי' שם פ"ד הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ג:
יב מ מיי' שם פ"ז הל' ג סמג שם טוש"ע שם:
יג נ ס ע מיי' פ"ד מהל' מזקי ממון הל' ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

מוסף רש"י

שמין בית סאה באותו שדה. ואין מדקדקין להיות שמין האכילה לבדה מה היתה שוה הערוגה זו שנאכלת, אלא מה נחסר בית סאה מדמיה אם היה בא למכור הקרקע עם זריעתה, מה תחזרו דמיו בשביל אכילת ערוגה זו, דהיינו קולא גמיה, דהבא לקנות קרקע לא ימיתנו בכך, ובדבר מועט יתפשר בפחות דמיס (ב"מ צט:). ונעל לפניו כראוי. היינו שמירה פחותה, דלא שיכולה לעמוד ברוח מצויה (לעיל מה:). שנאמר ולא ישמרנו בעליו. במועד כתיב, מיעט הכתוב לשמירה מועטת (שם). אין לו שמירה. למועד, אלא סכין. ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויפל, חייב, ושלא מתלוקת בדבר, לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור, ולר"י בפחותה נמי פטור, ולר"א במעולה נמי חייב (שם). פטור מדיני אדם. לשלם. וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם לרשעים, שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.).

בכוסל רעוע. דלא אפסדיה דלמסתר קאי: **דמעי ליה.** כשכפפה הגיע בה הדליקה: **ברוח מצויה.** הרי בילים הבעיר ובדיני אדם ניחייב: **שאינה מצויה.** דמידי דלא סלקא אדעתיה היא: **טמון איסמר.** שכיסה קמת חכירו בסדיינין כשרלה לליקה אלנה והוא לא שלח את הבערה ושייר טמון וגרס להפסיד את הניזק ולפטור את המבעיר דפטור על טמון באש[ט]: **לנפשיה.** להוציא ממון מחבירו לעצמו: **ממונא בעי לשלומי.** אותו ממון שהוציא חייב להחזיר: **לחבריה.** שכר עדי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון: **פשיטא דאורייתא הוא.** דחייב בדיני שמים: **אם לא יגיד.** בתרי קא משתעי מדקפיד אהגדה משמע שאילו מגידין מתחייב זה ממון [י] ועוד קי"ל (סוטה דף ג:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שני עדים עד שיפרט לך הכתוב אחד כדכתיב לא יקום עד אחד באיש (דברים יט): **אלא בחד.** שמחייבו שבועה ובדיני שמים מיחייב דאי הוה מסהיד מחייב ליה שבועה ולמא לא הוי משתבע בשיקרא ומשלם: **ופו ליה.** דחייבינן בדיני שמים: **העושה מלאכה במי חטאת.** שקל כנגדן משקלות במסכת גיטין (דף נג.) והן נפסלין במלאכה: **פטור מדיני אדם.** [יא] דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. וכולהו הני תיובתא מתניתא נינהו: **המבעיר.** תקע לו באזנו פתאום ובעתו אלא עבד ביה מעשה בגופו: **ר"מ מחייב בהזיקן.** פלוגתייהו מיפרשא בהמניח את הכד (לעיל דף כט.) בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו: **אלא לסויי לסיפיה.** שלא תבעיר בה האש מהר: **דבורי הרב שומעין.** והיה להם שלא יעידו: **והוא שחברה.** הא דתנן נפרלה בלילה פטור כגון שחתרה הבהמה והפילה הכותל לתוכם הוא: **אבל לא חברה.** אלא מעצמה נפלה: **אחילתו בפשיעה.** אלא נפילה דעביד למיפל: **וסופו באונס.** דהא לא נפלה אלא חתרה: **הניחא למאן דאמר כו'.** פלוגתא היא בסוף המפקיד (ב"מ דף מב.) תרי לישני דש"ס אליבא דרב יוסף: ה"ג **אלא מתני' בכוסל בריא ואפילו לא חברה: הניחה בחמה כו' אמר רבה ואפילו חברה.** ובכותל בריא: **אחלתו בפשיעה.** שהניחה בחמה ופשיעה היא אבל פתיחת הדלת דאמרינן לקמיה כל תחבולות שיכולה לעשות עושה אגב לערה: **וסופו באונס.** שחתרה: **טלדקא.** תחבולות: כיון

בכותל רעוע אמר מר [א]הכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה היכי דמי אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה [ב]בדיני אדם נמי נחייב [ג]אלא דמטיא ברוח שאינה מצויה ורב אשי אמר [ד]טמון אתמר משום דשויה טמון באש: אמר מר [ה]השוכר עדי שקר ה"ד אילימא לנפשיה [ו]ממונא בעי שלומי ובדיני אדם נמי ניחייב [ז]אלא לחבריה [ח]והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו במאי עסקינן אילימא בבי תרי פשיטא [ט]דאורייתא הוא [י]אם לא יגיד ונשא עונו [יא]אלא בחד ותו ליכא והאיכא (סימן העושה בסם ושליח חבירו נשבר) [יב]העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא [יג]הנותן סם המות בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא [יד]להשולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא [טו]המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא [טז]נשברה כדו ברה"ר ולא סלקה נפלה גמלו ולא העמידה ר"מ מחייב בהזיקן וחכ"א פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים אין מיהא איכא טובא והני אצטריכא ליה מהו דתימא בדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל הפורץ גדר בפני בהמת חבירו מהו דתימא כיון דלמסתריה קאי מה עביד בדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל הכופף קמתו של חבירו נמי מהו דתימא לימא מי הוה ידענא דאתיא רוח שאינה מצויה ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל ולרב אשי דאמר נמי טמון איתמר מהו דתימא אנא כסויי כסיתיה ניהלך ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל והשוכר עדי שקר נמי מהו דתימא לימא [יח]דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי מהו דתימא מי יימר דכי הוה [יט](אתינא) מסהדינא ליה הוה מודה דלמא הוה משתבע לשקרא ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל: נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים כו': אמר רבה והוא שחתרה אבל לא חתרה מאי חייב היכי דמי אילימא בכותל בריא כי לא חתרה אמאי חייב מאי ה"ל למעבד אלא בכותל רעוע כי חתרה [כ]אמאי פטור תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא הניחא למ"ד [כא]תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי איכא למימר אלא מתני' בכותל בריא ואפילו לא חתרה וכי איתמר דרבה אסיפא איתמר הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצתה והזיקה חייב אמר רבה [כב]ואפי' חתרה לא מבעיא היכא דלא חתרה דכולה בפשיעה הוא אלא אפי' חתרה נמי מהו דתימא הויא לה תחילתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכולה פשיעה היא מ"ט דאמר ליה מידע ידעת דכיון דשבקתה בחמה כל [כג]טצדקא דאית לה למיעבד עבדא ונפקא: הוציאוה לסטים לסטים חייבין:

פשיטא

אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי ליחייב. ולא"ת כיון שאין חילוק בין מקרב דבר אצל האש ובין מקרב האש אצל הדבר אמאי אמרינן בפרק כל הנשרפין (סנהדרין דף עז. ושם) [כד]כפתו במקוש שסוף חמה לו ליגה לבא פטור ליחייב למ"ד אשו משום חליו וכן כפתו לפני אדי וי"ל דודאי לי כפתו והכיאו במקוש שסוף חמה לו ליגה לבא לו אדי חייב אבל התם מיירי שכפתו במקוש שהיה ולא הזיזו ממקומו ולא הוי מלמלא הואיל והחמה והליגה והאדי אין עליו בשעת כפיתה והיא דאתקיל עליה בדקא דמיא אפילו כפתו והביאו שם ואח"כ אתקיל פטור דדמי לזורק חץ ותריס בידו ואפילו קדם הוא ונטלו פטור וא"ת ההיא דהשיך בו את הנחש דפטור למ"ד מעצמו הוא [כה]מכיש אמאי פטור לפי מה שפירש בשמעתין דפי פרה (דף כג.) שאם ידו לתוך פיו והשיך ליחייב משום אשו דודאי הנחש יזיק האדם וי"ל דשאני התם שאין האדם עדיין בעולם:

ממונא בעי לשלומי. וכי תימא פטור מדיני אדם משום דלא ידעי' שהם עדי שקר מ"מ כיון שאם היינו יודעין שהם עדות שקר משלם אין שייך למיתני פטור מדיני אדם: **אלא** לחבריה. כגון שאין לחבריה מה לשלם או שהלך למדינת הים או כגון שאין אנו יודעים שהם עדי שקר ודוקא שוכר אבל אמר פטור מדיני שמים דסבור שלא ישמעו לו דאין נראה לומר דנקט שוכר לאשמועינן דאפי' שוכר פטור מדיני אדם שאין זה אוס חידוש ולקמן לא עביד לריכותא אלא מדיני שמים ועוד דבפירקין תנן (דף נט.) השולח את הבערה ביד חש"ו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים שלא ביד פקח הפקח חייב משמע דשולח פטור אף מדיני שמים: **פשיטא** אם לא יגיד וכו'. ולא"ת ה"מ כשעבר על שבועתו דכתיב ושמעה קול אלה וי"ל דה"ק קרא כשעובר (כו) בדבר שאם לא יגיד היה נושא עון אז יביא קרבן שבועה אבל בלא שבועה נמי איכא נשיאות עון כדמוכח במתני' באחד דיני ממונות (סנהדרין דף מז:) ודוקא בב"ד דכשאומרים אין אנו יודעים להעיד שוב אינם יכולין להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו אם לא יגיד דקרא אבל חוץ לב"ד אין לחוש שיכול לחזור ולהעיד:

העושה מלאכה במי חטאת. עד שלא נתן האפר כדתניא במס' פרה (פ"ד מ"ד) פרה נפסלת במלאכה עד שתעשה אפר והמלאכה פוסלת במים עד שישים האפר לתוכה ובספרי ליף מקרא יכול אף קדשן ת"ל למשמרת למי נדה ולא שכבר מי נדה: **פטור** מדיני אדם. בפ' הניזקין (גיטין נג.) פריך מייתי למ"ד היזק שאין ניכר שמיה היזק: **אבל** הני אצטריך ליה. ולא"ת הנותן סם המות אמאי חידוש הוא למיתני כדאמרינן לעיל (דף מז:) דאפילו סם המות דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ושמא אין כל כך חידוש: **כסויי** כסיתיה. ולא"ת גלוי וידוע למקום למה נתכוין אם לטובה אם לרעה וי"ל דאפי' במתכוין לטובה שלא ימהר לשרוף ויוכל להליל בעל הבית בתוך כך מ"מ בדיני שמים חייב דאיבעי ליה לאזהרוי ולאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך: **מהו** דתימא הויא לה תחלתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכולהו פשיעה היא. ק"ק דה"ל למימר מהו דתימא כולה אונס הוא וכגון שנעל כל כך יפה שאינה יכולה לצאת אלא בחתירה קמשמע לן דפושע הוא אצל חתירה שהניחה בחמה:

מסורת הש"ס

(א) לקמן לח. גיטין נג., (ב) לעיל מז:, (ג) לקמן נט:, (ד) קדושין כד: לקמן לח., (ה) לעיל כח: לקמן נט: ב"מ פב:, (ו) [קדושין מב: סנהדרין כט. תמורה כה. נדה יד:], (ז) רש"ל מ"ז, (ח) לעיל כח: וש"נ, (ט) [ממות מת.], (י) [לקמן ט.], (יא) [ד"ה סוף], (יב) [נ"ל מקיף],

תורה אור השלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א

הגהות הב"ח

(כו) תוס' ד"ה פשיטא וכו' כשעובר על שבועתו בדבר שאם לא יגיד:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה אם לא יגיד וכו' ועוד קי"ל. תמוה לי הא בחמת היכא דעד אחד מועיל בעדותו לחייב ממון מייב קרבן שבועה כדאמרי' בשבועות דפ"ד הכל מודים בעד סוטה וכו' ובתוס' ריש סוטה ד"ה כל הקשו בחמת אמאי לא אמרינן דוהוא עד היינו ב' דוקא. וע"ש מה שתירלו אבל לרש"י דכ"כ לקושטא דמילתא דוהוא עד היינו ב' דוקא ל"ע: ד"ה פטור וכו' דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. קשה למ"ש רש"י תחלה העושה מלאכה ששקל בהן משקלות ומה אף למ"ד דשמיה היזק פטור ע"ש בגיטין וצ"ע:

רבינו חננאל

תחלתו בפשיעה וסופו באונס. דכיון דשבקתה בחמה כל טצדקי דאית לה. פי' ערמה.

עין משפט נר מצוה

יד א ב ג מיי' פי"ד מהלכות נ"מ הל' יד סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סי' תיח סעיף יא:
טו ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
טז ה מיי' פי"ז מהלכות עדות הלכה ז סמג לאוין כח טוש"ע מ"מ סי' לב סעיף ב:
יז ו מיי' שם טוש"ע שם בהג"ה:
יח ז מיי' שם סמג שם וטוש"ע שם:
יט ח מיי' שם סמג שם טוש"ע מ"מ סי' כח סעיף ג:
כ ט מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה ג סמג עשין קח טוש"ע שם ועיין בכ"מ ובב"י שם:
כא י מיי' שם פי"ז הל' ז סמג שם טוש"ע שם:
כב כ מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ה ועיין במ"מ:
כג ל מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ה סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סי' תיח סעיף ז:
כד מ מיי' פ"ב מהלכות חובל ומזיק הל' ז סמג שם טוש"ע מ"מ סי' תכ סעיף לב:
כה נ מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הלכה ג סמג עשין קח טוש"ע מ"מ סי' שלו סעיף ג:
כו ס מיי' שם הל"ה טוש"ע שם סעיף ה:

מוסף רש"י

העושה מלאכה במי חטאת. שקל כנגדן משקולות, ופרה וכל מעשה נפסלים במלאכה (לקמן צח.) מי חטאת דפרה אדומה וכן פרה עצמה נפסלין במלאכה, דכתיב (במדבר יט) אשר לא עלה עליה עול, ומי חטאת כתיב למשמרת למי נדה, ותניא בספרי מה ת"ל, שיכול אין לי שתהא מלאכה פוסלת אלא בפרה ומנין אף במים ת"ל למשמרת למי נדה, כלומר שיהיו משומרות לכך ולא לדבר אחר (גיטין נג.). פטור מדיני אדם. לשלם וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל (שם). נשברה כדו דו' וחייב בדיני שמים. משום דלא סליק (לעיל כט.).

פשיטא כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי. נהוליאה לגוזלה איירי מתני' כדמוקי לה בירושלמי וא"ת ומנליה דקיימא ברשותייהו אפי' להתחייב על מה שהיא מזקת דאהכי קלי דקתני וילאתה והזיקה דליכא למימר כי היכי דמסרה לשומר חנם והשואל נכנסו תחת בעלים ה"ה גזלן דלמא שומר הוא דמחייב אבל גזלן לא דמינו דכיון שהשומר חייב והגזלן פטור שהרי בכחשה בהמה הכחשה דהדרא ובפירות שהרקיבו מקלת מוכח בהגזל קמא (לקמן ד' לח:) דגזלן אומר לו הרי שלך לפניך משום דלא חשיב שינוי ולא קיימהו ופטור אפילו בפשיעה דלא קבל עליו שמירה אבל שומר כיון שמתחייב בכחשה דלא הדר' ובהרקיבו כולם אם נעשו בפשיעה כמו כן יתחייב בכחשה דהדרא ובהרקיבו מקלתם כיון דקבל עליו שמירה דלמה לא יתחייב בזה כמו בזה שאין השומר קונה בשינוי ואפילו שואל דקי"ל דלף לשואל שמין כדרב כהנא ורב אסי (לעיל ד' יא.) ואין לומר דמתחייבי לפי שאינן יכולין לקיים בה מצות השבה דמשתלם מגופו דבשן ורגל איירי מתני' ויש כאן השבה מעליא כשמחזירים אותה לבעלים וי"ל דסברא הוא דגזלן נכנס תחת הבעלים דכיון שהוליא מרשות בעלים שהיו חייבין בשמירתה ואין הבעלים יכולים לשומרה לפי שנגזלה מהם יש על הגזלן לשומרה דלעניין נזקין אקרו בעלים כל מי שבידו לשומרה ולא דמי לתפסו ניזק לר"ע (לעיל ד' לו:) דאפי' שומר חנם אינו על חלק חבירו דשותף אין מתכוין להחזיק רק בשלו ואינו בא להוציא חלק חבירו מרשותו כמו גזלן ועוד כיון דגזלן קמה ליה ברשותיה גם לעניין אונסין יש לחשב בעלים יותר משותף והכי משמע לישנא דקמה ברשותייהו לכל מילי (א) מה שהוא ברשותו לכל מילי יש לו להוציא כאן:

המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב. ואע"פ שאין הבהמה שלו חייב מטעם שן ורגל דאע"ג דכתיב בעירה כדידה והוי כאילו נותן לשם אש ואע"ג דפטורינן נותן סם המות לפני בהמת חברו שאני התם מ"מ משום דלא עבידא דאכלה מ"מ משום דה"ל שלא תאכל כדאמר לעיל (דף מז:) דא"כ מטעם זה ה"ל להתחייב [א] אפילו ברה"ר ולא משמע בשום דוכתא דלחייב ברשות הרבים שן אפילו מקרב בהמתו אצל הפירות ומעמידה עליהו: **הכישה** אמרת לן. ותמילה היה סובר דמעמיד בהמה היינו שמחזיק בידו האפסר ומוליכה ממש על הקמה ומעמידה שם ולהכי הוה פשיטא טפי: **וליסטים** נמי שהכישוה. לגוזלה מיירי כדמוקי לה בירושלמי ולא חשיב לה מילתא דפשיטא כמו שהיה חושב המקשה ולא חייש לפרש למה אין פשיטא לפי שקל להבין: **בההיא** הנאה דלא קבעי למיתב ריפתא לעניא. משום דעושק במלוה ודוקא בשעה דמתעסק בה כגון שוטה לגורכה או משום עסק שצריך לה לאכילה אבל בשביל שאכילה בביתו לא יפטר מלמיתב ריפתא לעניא כיון שיכול לקיים שתיהם כדמוכח בסוכה (דף כה. ושם) [ב] דלא נפקא לן מקרא דעושק במלוה פטור מן המלוה שאינו יכול לקיים שתיהם וסברא הוא דאמטו אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו יפטר מן המצות ועוד דבפרק אין בין המודר (נדרים נג.) אמר דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואי פטרת ליה כל זמן שהאכילה בביתו שכיח ושכיח הוא פסק ר"ח וה"ג דהלכה כרב יוסף משום דאמרינן באין בין המודר (שם) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואפילו מאן דשרי למודר להחזיר אכילה לא שרי אלא משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואור"י דאינה ראויה כלל דגם רבה מודה לרב יוסף דעושק במלוה פטור מן המלוה אלא דס"ל דלא נעשה שומר שכר בכך ומ"מ הוא נהנה לכך אסור למודר אבל לא הוה שומר שכר ואין לדקדק נמי בשמעתין דהלכה כרב יוסף דמשני רב יוסף לעולם בגיתו המשתמרת וקמ"ל דלא בעינן דעת בעלים כדרבי אלעזר והכי מוקי לה סוגיא דאלו מציאות (ב"מ ד' כט. ושם) כי נראה דרבה קבלה מרב יוסף דקרא כדר"א אתי ורבה נמי שהיה מדקדק מתחילה דכשומר חנם דמי לא משמע ליה קרא אלא אמסכתא בעלמא דהא טעמא משום דמאי הנאה קא מטי ליה כדלעיל ולא פליגי רבה ורב יוסף אלא בסברא בעלמא וה"פ דההיא דאלו מציאות (שם ד' לא.) אי דמנטרא לרבה כדאית ליה מפשיעה לרב יוסף כדאית ליה מגניבה ואבידה פשיטא דלהא לא צריך קרא [ג] ונראה לר"י דהלכה כרבה בכל מקום לגבי רב יוסף בר משדה עגין ומחלה כדאיתא במי שמת (ב"ב ד' קמג:) ואין לפרש דהיינו דוקא בבבא בתרא כמו שיש מפרשים מדאמר במי שאחזו (גיטין ד' עד: ושם) [ד] ותסברא והא קי"ל כרבה ובהא אין הלכה כרשב"ג ואין לומר דשמא בההיא מילתא קיימא לן דהלכה כרבה דהוה ליה למימר והא קי"ל בהא הלכתא כרבה כדאמר ובהא אין הלכה כרשב"ג ועוד דבפרק המפקיד (ב"מ מג.) גבי מפקיד מעות אצל שולחני מותרים ישתמש בהן [ה] (לרורים לא ישתמש בהן) לפיכך אם אבדו חייב באחריותם קאמר רב נחמן דקי"ל כוותיה בדיני גאנסן לא דמשום שהתירו לו חכמים להשתמש בהן אינו נעשה רק שומר שכר א"כ בשלו מציאות (שם דף כט.) גבי מה יהא בדמים רבי טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן לא הוי אלא ש"ש כמו שאמר שם לרבה ואין לומר דהתם מודה רב נחמן דחייב באונסין משום דיתר תשמיש משום דבלאו הכי היה שומר שכר שהיה שומר אבידה דאין זה סברא דמשום שני [ו] סברות דפטור מלמיתב ריפתא לעניא ועוד דמותר להשתמש לא יעשה בשביל כך שואל אלא ש"ש בעלמא ועוד יש להביא ראיה דהלכתא כרבה מדמוקי סתמא דגמרא [ז] מתניתין דהאומנין (ב"מ דף פ:) הלוהו על המשכון שומר שכר מחוורתא דלא כרבי אליעזר דאמר במלוה חבירו על המשכון ואבד ישבע ויטול מעותיו ולרב יוסף הו"מ לאוקמה אפילו כרבי אליעזר דלמסקנא מוקי כולהו אליבא ופלוגתייהו במלוה צריך למשכון אי מלוה קעביד אי לא פי' שצריך למשכון להשתמש בו ופותח לו והולך מהלוותו כך פירש התס בקונטרס וא"כ הו"מ לאוקמה מתניתין באין צריך למשכון דכ"ע מלוה

כיון דאפקוה. איכא משיכה ושינוי רשות דהוי קנויה לכל מילי: **דקמו לה באפה.** אלא משכוה אלא עמדו בפניה לכל לד שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול: **מעמיד.** משמע שאוחזה בידו ומוליכה לקמה: **הכישה.** במקל אמרת לן בההיא דהמעמיד ומשום הכי מיחייב: **וליסטים נמי הכישוה.** במקל ואשמועינן מתני' דהכישה במקל זו היא משיכה: **אלא מחתיו דשומר.** והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואזלי בעלים ומשתעו דינא בהדי שני והראשון מסתלק: **שומר שמסר לשומר חייב.** אפילו באונסין דאמר ליה מפקיד את מהימנת לי בשבועה אם איהו לא מהימן לי בשבועה שנאנסה בפ' המפקיד (ב"מ לו:): **לברזיליה.** לתלמידו: **שומר אבידה.** הכניס אבידת חבירו לביתו כדכתיב ואספתו אל תוך ביתך וגו' (דברים כב): **דלא בעי למיתב רפתא לעניא.** דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתך בדרך [ד] נפקא לן במס' סוכה (ד' כה.):

המחזירה

למימסר לברזיליה איכא דאמרי מדקתני מסרה לרועה ולא קתני מסרה לאחר ש"מ מאי מסרה לרועה מסר רועה לברזיליה דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה אבל לאחר לא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא [ה]שומר שמסר לשומר חייב אמרי לא דלמא אורחא דמילתא קתני והוא הדין לאחר: איתמר [ו]שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם דמי רב יוסף אמר [ז]כש"ש דמי רבה אמר כשומר חנם דמי מאי הנאה קא מטי ליה רב יוסף אמר כש"ש דמי [ח]בההיא הנאה דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא הוי כש"ש איכא דמפרשי הכי רב יוסף אמר כש"ש דמי כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הלכך כש"ש דמי (סימן החזירה לעולם השב חייא אמרת נשבר שכר) איתיביה רב יוסף לרבה

החזירה

פשיטא כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי לא צריכא דקמו לה באפה כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה אמר רב [א]**המעמיד בהמת חברו על קמת חבירו חייב מעמיד פשיטא לא צריכא דקם לה באפה אמר ליה אביי לרב יוסף** [ב]**הכישה אמרת לן** [ג]**וליסטים נמי דהכישוה: מסרה לרועה נכנס הרועה כו':** אמרי תחתיו דמאן אילימא תחתיו דבעל בהמה תנינא חדא זמנא [ד]מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר כולן נכנסו תחת הבעלים אלא תחתיו דשומר ושומר קמא אפטר ליה לגמרי לימא תיהוי תיובתא דרבא [ה]דאמר רבא שומר שמסר לשומר חייב אמר לך רבא [ו]מאי מסרו לרועה לברזיליה דאורחיה דרועה דרועה לאחר ש"מ מאי מסרה לרועה מסר רועה לברזיליה דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה אבל לאחר לא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא [ז]שומר שמסר לשומר חייב אמרי לא דלמא אורחא דמילתא קתני והוא הדין לאחר: איתמר [ח]שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם דמי רב יוסף אמר [ט]כש"ש דמי רבה אמר כשומר חנם דמי מאי הנאה קא מטי ליה רב יוסף אמר כש"ש דמי [י]בההיא הנאה דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא הוי כש"ש איכא דמפרשי הכי רב יוסף אמר כש"ש דמי כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הלכך כש"ש דמי (סימן החזירה לעולם השב חייא אמרת נשבר שכר) איתיביה רב יוסף לרבה

עין משפט נר מצוה

כז א ב מיי' פ"ד מהל' מזקי ממון הלכה ג ועי' בהשגות ובמ"מ שמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' שלד סעיף ג:

כח ג מיי' שם סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ג:

כט ד ה מיי' שם הל' יא טוש"ע שם ס"ע:

ל ו ז מיי' פי"ג מהלכות אבידה הלכה י סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסז סעיף טז:

מוסף רש"י

כולן נכנסו תחת הבעלים. מתחייבין במזקין כבעלים (לעיל מד:). **שומר אבידה.** שמצא אבידה והכניסה אל תוך ביתו כדכתיב ואספתו אל תוך ביתך (ב"מ פב.). **רבה אמר כשומר חנם דמי.** ואינו חייב אלא בפשיעה (ב"מ כט.). **רבי יוסף אמר כשומר שכר דמי.** שכר מצוה (שם ושבועות מד:).

מסורת הש"ס

א) לעיל מד:, ב) לעיל יא: ב"מ לו:, ג) ב"מ כט. פב. שבועות מד. נדרים לג:, ד) [דברים ז], ה) [ד"ה שלומין], ו) [ד"ה הא], ז) [עי' ב"מ מג.], ח) מהרי"ם בשם מה' שבגלה הגיה דמלת סברות ל"ל שבירות, ט) [בב"מ פב.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פשיטא וכו' דמה שהוא ברשותו:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה המעמיד כו' אפילו בהה"ל כו'. נ"ב אבל הרשב"א פסק לחייב: [ב] ד"ח בההיא כו' אלא דוקא כו'. נ"ב והגא"ש (פ"ב דסוכה וע"ש בר"ן) וש"פ כתבו דבשעה שעוסק אפילו יכול לקיים שתיהם פטור ע"ש: [ג] בא"ד ונראה לר"י דהלכה כו'. נ"ב ור"ף ורמב"ם מוקמין ע"ז:

רבינו חננאל

פשיטא כיון דפקוב קיימא לה ברשותייהו. אמר רב מתנה אמר רב המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב. מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו וכולי'. ואוקימנה מסר בעל הבית בהמתו לרועה ומסרה הרועה לברזיליה. פיר' ברזיליה רועה תחת ידו הרועה הגדול מקבל מבני אדם ויש לו אחרים תחת ידו שמוסר להן ויוצאין ומרעין אותם ביער, וברזילא לרועה כמו ריש דוכנא למלמדי תינוקות. ומילתא ברירה היא דכל מאן דמסר לרועה אדעתא דמסר הוא לברזיליה, ולפיכך אין יכול לטענן אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ומאחר שמסר לברזילא נפטר הרועה ודין בעל בהמה עם ברזילא. המרצא אבדה ואינו מכיר בעליה ושומרה עד שיבואו בעליה, רבה אומ' כשומר חנם דאמי דהא לית ליה הנאה מידי, רב יוסף אמ' כשומר שכר בההיא הנאה דלא בעי מיהב ריפתא לעני, דקימא לן מתעסק במצוה פטור מן המצוה. איכא דאמ' מאי טעמא שעבודיה שעבדיה רחמנא בעל כורחיה הילכך הוי עלה שומר שכר. ואותיב ליה רב יוסף

החזירה. לאחידה: למקום שיראנה. בעליה: שומר חנם פטור מגניבה ואבידה ושומר שכר חייב כפ׳ השואל (ב״מ דף לד.): **שחרית. שיחזירנו לרשותו.** של בעליס: **מאי לעולם לאו אפילו.** הניחה מולא בביתו וקתני חייב: **מודינא לך.** באחידה בעלי חייס לחייב המולא בגניבה ואבידה ולאו משום שכר מלוה אלא משום דגניבה ואבידה דידהו פשיעותא היא: **דיכון דנקטו גגרי ברייתא.** כיון שראה שמלומדות הן לנאת בעי נטירותא יתירתא ואפי׳ הוי שומר חנם חייב אבל שומר אבידה דמטלטלי פטור מגניבה ואבידה: **גגרי.** פסיעות: **השב.** השבה מעלייתא משמע: **לגינתו ולחורבתו מנין.** דסגי ליה למולא בהשבתו לגינתן דבעלים: **הכל צריכין דעת בעליס.** גונב וגוזל או אחד מארבעה שומרין שהחזירו צריך להודיעו לבעלים ואם לא הודיעו חייב המחזיר באחריותן: **טענת גנב.** לפטור עצמו ע״י גנב שטוען גנבה הימנו האבידה שמצאתי ונמצא שבידו הוא משלם תשלומי כפל כגנב עצמו דדרשינן בפרק מרובה (לקמן דף סג.) ואם לא ימצא הגנבו) אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו וכתיב בתריה ישלם שנים מי אמרת בשלמא שומר אבידה כשומר חנם דמי משום הכי משלם כפל דהוי בעי למפטר נפשיה בטענת גנב: **קרנא בעי שלומי.** מעיקרא כי טעין גנבה הוא מחייב נפשיה לשלומי קרנא: **טענת לסטים מזויין.** גנב מזויין נטל הימנו בחזקה דקא פטר נפשיה בטענת אונס: **לסטים מזויין גזלן הוא.** ובטענת אונס פטר נפשיה וכפל בטוען טענת גנב הוא דכתב ביה רחמנא (דכתיב) וגונב מבית האיש (שמות כב): **גנב הוא.** ומשלם כפל וכן הפוטר עצמו בטענת לסטים מזויין. ולענין חיוב לא מיחייב שומר שכר עליה אם אמת אתו להא מילי:

לא

[ה] החזירה למקום שיראנה אינו חייב לטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה מאי נגנבה או אבדה לאו נגנבה מביתו ואבדה מביתו לא ממקום שהחזירה והא קתני אינו חייב ליטפל בה א״ל הכא במאי עסקינן כגון שהחזירה בצהרים ותרתי קתני והכי קתני א״ החזירה שחרית למקום שיראנה [ו] ושביה דעייל ונפיק וחזי לה אינו חייב ליטפל בה החזירה בצהרים למקום שיראנה דלא שביה דעייל ונפיק דלא חזי לה ונגנבה או אבדה חייב באחריותה איתיביה [ז] ב״לעולם הוא חייב עד שיחזירנה לרשותו מאי לעולם לאו אפילו מביתו ש״מ כשומר שכר דמי [א] א״ל [ח] מודינא לך בבעלי חיים דכיון [ט] דנקטי להו ניגרא ברייתא בעי נטירותא יתירתא איתיביה רבה לרב יוסף [י] השב [כ] אין לי אלא בביתו לגינתו ולחורבתו מנין ת״ל תשיבם מכל מקום מאי לגינתו ולחורבתו אילימא לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת היינו ביתו אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת ולחורבתו שאינה משתמרת ש״מ כשומר חנם דמי א״ל [ל] לעולם לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת ודקא קשיא לך היינו ביתו הא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים כדרבי אלעזר [מ] דא״ר אלעזר [נ] הכל צריכין דעת בעלים [ס] חוץ מהשבת אבידה שהרי ריבתה בו תורה השבות הרבה א״ל אביי לרב יוסף ואת לא תסברא דשומר אבידה כשומר חנם דמי והא [ע] אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [פ] הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל ואי ס״ד שומר שכר הוי אמאי משלם תשלומי כפל קרנא בעי שלומי א״ל הכא במאי עסקינן [צ] כגון שטוען טענת לסטים מזויין א״ל [ק] ליסטים מזויין גזלן הוא א״ל שאני אומר [ר] לסטים מזויין [ש] כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא איתיביה לא **אלא** לגינתו שאינה משתמרת. פי׳ (ת) אלא ברוח מלויה וש״מ כשומר חנם דמי דכלתה שמירתו: **קרנא** בעי לשלומי. וכיון שחייב עצמו לשלומי בשוו אפילו נמצא שגנבו פטור מכפל: **כגון** שטענו טענת לסטים מזויין. תימה אמאי מוקי לה בלסטים מזויין ודחיק למימר דגנב הוא לוקמיה כגון שטענו טענת גנבה באונס שגנבה ממנו באונס גדול כגון ששמר כספים בחפירה בקרקע שלי אפשר לגנבם אלא במחילות תחת הקרקע דהוי אונס כליסטים מזויין או אם בא עליו חולי של טירוף הדעת או שינה נפלה עליו באונס או אונס אחר שאינו יכול לשמור ולרבה דפטר בסוף הפועלים (ב״מ דף לג.) על בעידנא דעיילי אינשי או דנס בעידנא דיימי אינשי משכחת כפל שטוען טענת גנב בעידנא דעיילי או בעידנא דיימי אינשי ולהנהו אמורלי דפליגי עליה התם מ״מ משכחת כדפרישית ומיהו איכא למימר דהכא לא חיישי כיון דמשני שפיר בלסטים מזויין וס״ל דגנב הוא ובסמוך נמי אבריתא דפריך לא אם אמרת הוה מלי למימר נמי וליטעמיך דגזלן הוא אכתי תקשי לך דמצינו שומר שכר משלם כפל בטוען טענת גנב באונס אך בההוא ק״ו דאין עליו תשובה קשה בפרק השואל (ב״מ דף לה.) מסיק עלה דקסבר האי תנא לסטים מזויין גזלן הוא ומה בכך אכתי יש עליו תשובה דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת גנב באונס ואין לומר דכיון דגניבה באונס לא שכיח לא חשיב פירכא אבל לסטים מזויין שכיח טפי דבכמה מקומות פריך מחומרות דלא שכיחי ועוד אע״ג דלא שכיח יכול לטעון כן ורלהה לר״י דכיון שחייב הכתוב שומר שכר בגניבה וסתם גניבה קרובה לאונס כדאמרינן בהשואל (שם) סברא הוא דבכל ענין שתהיה הגניבה יתחייב מגזרת הכתוב אפילו באונס גמור ואף על גב דבלסטים מזויין דהיינו שבויה דקרא פטר בו הכתוב אף על פי שאין אונסו גדול יותר ודוחק [וע׳ תוס׳ ב״מ מב. ד״ה אמר שמואל]:

לא

מלוה קעביד ולכל הוי כשומר שכר והא דבעי לאוקמא פלוגתייהו בדרבה ורב יוסף והוי רבה כר״א שהוא שמותי ועוד קאמר לימא דרב יוסף תנאי היא ומסיק דרב יוסף ככולי עלמא ומשמע דרבה ודאי תנאי היא ואינו יכול להעמיד אלא כר״א ולא כרבי עקיבא דאי לרבי עקיבא ודאי הוי שומר שכר אי אפשר לומר כן דעל כרחך לרבה אפי׳ לרבי עקיבא שומר חנם הוי דבאלו מלויות (ב״מ דף כט. ושם) לרבה לא הוי לרבי טרפון דמתיר להשתמש אלא שומר שכר א״כ לר״ע לא הוי אלא שומר חנם לכך נראה דרבה לא יעמיד כלל פלוגתייהו בשומר אבידה אלא יאמר דלכולי עלמא שומר חנם הוי ופלוגתייהו בדשמואל דר״ע אית ליה דשמואל אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי ור״א לית ליה דשמואל ורב יוסף כי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי רבי אליעזר כוותיה שהוא פוטר את המלוה באבידה אף מדמי המשכון ולכך מוקי פלוגתייהו בשומר אבידה והוי כר״ע וקאמר לימא דרב יוסף תנאי היא דרבה ודאי לאו תנאי דמוקי פלוגתייהו בדשמואל ומסיק דכולי עלמא אית להו דרב יוסף כו׳ והא דתנן בשבועות (ד׳ מג. ושם) סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה דמשמע שחייב לשלם המשכון כשאבד מיירי שאבד בפשיעה לרבה דאמר שומר חנם הוי:

לא ממקום שהחזירה. ואפילו שומר חנם חייב דפושע הוא:

לעולם הוא חייב עד שיחזירנה כו׳. היא סיפא דברייתא דלעיל בתוספתא דב״מ (פ״ב ע״ב) ולהכי דייק מינה שפיר דחייב בגניבה ואבידה קאמר: **אמר** ליה מודינא לך בבעלי חיים דכיון דנקטי להו נגרי ברייתא כו׳. וכגון שנגנבה באותו ענין שנגרי ברייתא גרמו לה להגנב ולעיל לא אסיק אדעתיה האי שינויא דהשתא מלי למימר דנגנבה או שאבדה דלעיל מביתו קאמר אי נמי הך סיפא באבידה דוקא קאי שנגרי ברייתא גרמו לה להאבד אבל לענין גניבה פטור שאין גורמין לה ליגנב ומשום הכי בריש דקתני בהדיא נגנבה לא מלי לשנויי הכי:

לא ב ג ד מיי׳ פי״ח מהל׳ גזילה ואבידה הלכה יד טו ועיין במ״מ סמג עשין עד טוש״ע ח״מ סי׳ רסז סעיף א:

לב ה מיי׳ פ״ד מהל׳ גניבה הלכה י ועיין שם ופי״ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח סמג עשין עא טוש״ע ח״מ סי׳ שנה סעיף א:

לג ו מיי׳ פי״ח מהלכות גזילה ואבידה הל׳ טז סמג עשין עד טוש״ע ח״מ סי׳ רסז סעיף א:

לד ז ח מיי׳ פ״ד מהל׳ גניבה הל׳ ד (וטוש״ע ח״מ סי׳ שנב):

לה ט מיי׳ שם פ״ח הל׳ ג סמג עשין עח (טוש״ע ח״מ שם):

מוסף רש״י

לגינתו ולחורבתו מנין. דהוי״ל השבה ופטור (ב״מ לא.). דלא בעינן דעת בעלים. לומר לו שמור פרתך שהזומרתיה לגינתך שמצאתיה אוכלת (שם). הכל צריכין דעת בעלים. גנב גזלן וד׳ שומרים שהשיבו לריכים להודיעו, ואם לא הודיעו ומתה או נגנבה חייבים באחריותן, דכיון דידע שאבדה ולא ידע שהושבה, לא מזהר בה ולא מחכילה (שם). הטוען טענת גנב באבידה. מולא אבידה שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה (לקמן סג:).

מסורת הש״ס

[ה] [תוספתא דב״מ פ״ב], [ו] [תוספתא שם], [ז] [לקמן קיח:], [ח] ב״מ לא. ע״ש (חולין פז.), [ט] ב״מ נא., [י] לקמן סג. קו:, [כ] [ב״מ כב. לה.], [ל] [לקמן עט:], [מ] [שמות כב], [נ] [רש״ל מס״ז],

תורה אור השלם

1. לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:

דברים כב א

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ דשביה דעייל ונפיק: (ב) תוס׳ ד״ה אלא וכו׳ פי׳ שאינה משתמרת אלא בכוח מלויה:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ א״ל מודינא כו׳. נ״ב וגילתה הרמב״ם (פ״ב) הטוה (בבע״ח) כו׳ וכ״ל דמייני ג״כ ממקום שהחזירה אבל הרפ״ם כתב כגירסא שלנו (ועבהגר״א סימן רסז ס״ק ה׳ ומש״ש ועוד דקאמר משמע דידוע דמשתעי בב״ח היאך פטיטא ליה כ״כ. עיין בתוספתא פ״ב דב״מ המולא בהמת חבירו חייב כו׳ לעולם כו׳ ועתוס׳ כאן ד״ה לעולם כו׳) (ומ״ש רש״י ד״ה החזירה לאבידה ל״ל דיי״ל דקאי אבהמה):

רבינו חננאל

החזירה למקום שיראנה כול׳, ופירק רבה, תרתי קתני והכי קתני החזירה שחרית בעידנא דשכיח בעל אבדה במתא דכי נפיק ועייל חזי לה אינו חייב ליטפל בה, אבל החזירה בצהרים בעידנא דלא שכיח במתא ולא חזי לה ונגנבה או אבדה חייב. ומותיב ליה תוב לעולם הוא חייב עד שיחזירנו לרשותו, ופריק בבעלי חיים מודינא לך דכיון דנקטו להו נגרא בריתא בעו נטירותא יתירתא. **בבעלי חיים מודינא הואיל ואנקטה נגרא ברייתא.** פי׳ לימד אותה להלך ברגליה חוץ לדיר.

עין משפט נר מצוה

לא אם אמרת בשומר חנם. גרסה דקמי אהא דבעי למילף בשלהי המפקיד (ב"מ דף מא: ושם) [ד] שליחות יד בשומר שכר משומר חנם אע"ג דשומר שכר מתחייב קרנא בלא שבועה קסבר הא מי תנא כפילא בשבועה עדיפא מקרנא בלא שבועה ותימה להא מי תנא מגלן דפרשה דאשונה נאמרה בשומר חנם ושניה בשומר שכר מיפוך אנא דכפרק השואל (שם דף לד:) לא קיימא לן אלא משום דקרנא בלא שבועה עדיפא ועוד קשה דבסמוך גבי ק"ו שאין עליו תשובה דפריך מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל כו' כלומר ולכך דין הוא שיתחייב בגניבה ואבידה אלדבה כיון דחמור הוא ה"ל לומר שלא יתחייב כדי שיתחייב כפל וי"ל דהא פשיטא דעדיפא חומרא דקרנא בלא שבועה מחומרא דכפילא בשבועה דמי יודע שיבא לידי כך ולכך יש לנו להעמיד פרשה שניה שחייב קרן בגניבה בשומר שכר שהוא חמור ופרשה ראשונה שפטור בשומר חנם דדבר פשוט הוא שזה חמור מזה אבל לעשות פירכא על ק"ו שפיר פרכינא מכפל אע"פ שהוא חומרא קטנה כיון שאין בלמד אע"פ שיש בלמד חומרא אחרת חמורה ממנה והאי תנא דבסמוך דקסבר קרנא בלא שבועה עדיף מכפילא בשבועה ס"ל דאפי' פירכא אין לעשות ממנה מפני שזה קולתו גרמה לו שמתחייב בכפל וזה חומרתו גורמת לו שפטור מכפל וכה"ג איכא בריש ב"מ (דף ד. ושם) גבי ר' חייא תורת הזמה לא פריך: **נמצא** ש"ש משלם **תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין.** אבל אי גזלן הוא ניחא דטוען טענת גזלן ונמצא שהוא בידו לא משלם כפל ואי"ת אכתי נמצא ש"ש משלם כפל בטוען טענת גנב בבעלים ושמא אין שייך כפל בטוען טענת גנב בענין זה ואפי' שייך אין לחוש אי המ"ל ולטעמיך ולא קאמר: **קסבר האי תנא קרנא בלא שבועה עדיפא.** ואי"ת ורב יוסף דס"ל לעיל אליבא דההוא תנא דלסטים מזויין [ט] הוא וגם סובר אותו תנא כפילא בשבועה עדיף א"כ מנלן גניבה ואבידה בשואל דמשומר שכר לא יליף וכן יש להקשות לרבי יוחנן דאסיקנא לעיל אליבא דקסבר לסטים מזויין גנב הוא ובהמפקיד (ב"מ דף מא:) מוכח דקסבר כפילא בשבועה עדיפא בשמעתא דשליחות יד לריבה חסרון וכן סבר התם ר"א ובמרובה (לקמן דף עט: ושם) [י] ס"ל דכי מיטמר מאינשי גנב הוא אע"פ שבעלים רואין ומסתמא ס"ל הכי בלסטים מזויין וי"ל דנפקא להו מוכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון כדמסיק בפרק השואל (ב"מ דף לה. ושם) ולאותה מסקנא לא נצטרך ק"ו של בריתא זו והא דמייתי ליה התם היינו מקמי דתיקו ליה מוכי ישאל וילמד תחתון מעליון:

סברוה כר' יהודה דאמר שור כנושא שבר דמי. משום דהכי ק"ל כסתם מתני' בפ' בתרא דשבועות (דף מט.) דקתני נושא שכר והשוכר משלמים את הגניבה ואת האבידה ורבי ירמיה נמי אית ליה הכי בהמפקיד (ב"מ דף לו. ושם) [כ] גבי פעמים ששניהם בחטאת כו' וביבמות בריש פרק אלמנה (ד' סו: ושם) [ל] גבי כהן ששכר פרה משראל דמסיק דנהי דמיחייב בגניבה ובאבידה ובהשואל אגר ליה כודנייתא לבי חוזאי ומייבינהו רבא ומסיק דנגנבה: **ואי בעית אימא כדמחליף כו'.** לא נ"מ מידי אלא לפי דברו דבעי לאוקמא כר"י רואה להשיב לו ובהאומנים (ב"מ ד' פ:) איכא כה"ג ואי בעית אימא כדמחליף רבה בר אבוה והתם יתיישב טפי שאומר כן כדי להעמיד התם מתני' כר"מ ושמא אגב שהביאו שם הביאו כאן: [מ] **נפלה** לגינה [נ] והזיקה משלמת מה שנהנית. [א] והוא שאינה יכולה לירד דא"כ אפי' נפלה משלמת מה שהזיקה דתחילתה בפשיעה וסופה באונס הוא וסיפא דקתני ירדה אורחא דמילתא נקט והוא הדין נפלה כיון שיכולה לירד:

לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל תאמר בשומר שכר שאינו משלם תשלומי כפל ואי ס"ד לסטים מזויין גנב הוא נמצא בשומר שכר משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין א"ל הכי קאמר לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל [א]בכל טענותיו תאמר בשומר שכר שאינו משלם תשלומי כפל אלא בטוען טענת לסטים מזויין איתיביה [ו]ונשבר או מת [ז]אין לי אלא שבורה ומתה גניבה ואבידה מנין אמרת ק"ו ומה שומר שכר [ח]שפטר בו שבורה ומתה [ט]חייב בגניבה ואבידה [י]שואל שחייב בשבורה ומתה אינו דין [יא]שחייב בגניבה ואבידה וזהו ק"ו שאין עליו תשובה ואי ס"ד לסטים מזויין גנב הוא אמאי אין עליו תשובה איכא למפרך מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין א"ל קסבר האי תנא [יב]קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה לימא מסייע ליה [יג]השוכר פרה מחבירו ונגנבה ואמר הלה הריני משלם ואיני נשבע ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר סברוה כרבי יהודה דאמר שוכר כנושא שכר דמי ומדקתני ואמר הריני משלם ואיני נשבע מכלל דאי בעי פטר ליה נפשיה בשבועה ה"ד כגון דקא טעין טענת לסטים מזויין וקתני ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר ש"מ לסטים מזויין גנב הוא אמרי מי סברת בר"י דאמר [יד]שוכר כנושא שכר דמי דלמא כר"מ ס"ל דאמר [טו] שוכר כשומר חנם דמי איבעית אימא כדמחליף רבה בר אבוה ותני [טז]שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כשומר שכר ר"י אומר כשומר חנם רבי זירא אמר הכא במאי עסקינן בטוען טענת לסטים מזויין ונמצא לסטים שאינו מזויין: נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית: אמר רב [יז]בנחבטה אבל אכלה אפילו מה שנהנית אינה משלמת לימא רב לטעמיה [יח]דאמר רב היה לה שלא תאכל אמרי הכי השתא אימור דאמר רב התם היה לה שלא תאכל היכא דאיתזקא היא דמצי א"ל מריה דפירי לא משלמנא היה לה שלא תאכל לאזוקי היא אחריני דפטירה לשולמי מי אמר אלא לא

לא אם אמרת בשומר חנם. [ד] שליחות יד בשומר שכר מתחייב קרנא בלא שבועה קסבר הא מי תנא כפילא בשבועה עדיפא מקרנא בלא שבועה ותימה להא מי תנא מגלן דפרשה דאשונה נאמרה בשומר חנם ושניה בשומר שכר מיפוך אנא דכפרק השואל (שם דף לד:) לא קיימא לן אלא משום דקרנא בלא שבועה עדיפא ועוד קשה דבסמוך גבי ק"ו שאין עליו תשובה דפריך מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל כו' כלומר ולכך דין הוא שיתחייב בגניבה ואבידה אלדבה כיון דחמור הוא ה"ל לומר שלא יתחייב כדי שיתחייב כפל וי"ל דהא פשיטא דעדיפא חומרא דקרנא בלא שבועה מחומרא דכפילא בשבועה דמי יודע שיבא לידי כך ולכך יש לנו להעמיד פרשה שניה שחייב קרן בגניבה בשומר שכר שהוא חמור ופרשה ראשונה שפטור בשומר חנם דדבר פשוט הוא שזה חמור מזה אבל לעשות פירכא על ק"ו שפיר פרכינא מכפל אע"פ שהוא חומרא קטנה כיון שאין בלמד אע"פ שיש בלמד חומרא אחרת חמורה ממנה והאי תנא דבסמוך דקסבר קרנא בלא שבועה עדיף מכפילא בשבועה ס"ל דאפי' פירכא אין לעשות ממנה מפני שזה קולתו גרמה לו שמתחייב בכפל וזה חומרתו גורמת לו שפטור מכפל וכה"ג איכא בריש ב"מ (דף ד. ושם) גבי ר' חייא תורת הזמה לא פריך: **נמצא** ש"ש משלם **תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין.** אבל אי גזלן הוא ניחא דטוען טענת גזלן ונמצא שהוא בידו לא משלם כפל ואי"ת אכתי נמצא ש"ש משלם כפל בטוען טענת גנב בבעלים ושמא אין שייך כפל בטוען טענת גנב בענין זה ואפי' שייך אין לחוש אי המ"ל ולטעמיך ולא קאמר: **קסבר האי תנא קרנא בלא שבועה עדיפא.** ואי"ת ורב יוסף דס"ל לעיל אליבא דההוא תנא דלסטים מזויין [ט] הוא וגם סובר אותו תנא כפילא בשבועה עדיף א"כ מנלן גניבה ואבידה בשואל דמשומר שכר לא יליף וכן יש להקשות לרבי יוחנן דאסיקנא לעיל אליבא דקסבר לסטים מזויין גנב הוא ובהמפקיד (ב"מ דף מא:) מוכח דקסבר כפילא בשבועה עדיפא בשמעתא דשליחות יד לריבה חסרון וכן סבר התם ר"א ובמרובה (לקמן דף עט: ושם) [י] ס"ל דכי מיטמר מאינשי גנב הוא אע"פ שבעלים רואין ומסתמא ס"ל הכי בלסטים מזויין וי"ל דנפקא להו מוכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון כדמסיק בפרק השואל (ב"מ דף לה. ושם) ולאותה מסקנא לא נצטרך ק"ו של בריתא זו והא דמייתי ליה התם היינו מקמי דתיקו ליה מוכי ישאל וילמד תחתון מעליון:

סברוה כר' יהודה דאמר שור כנושא שבר דמי. משום דהכי ק"ל כסתם מתני' בפ' בתרא דשבועות (דף מט.) דקתני נושא שכר והשוכר משלמים את הגניבה ואת האבידה ורבי ירמיה נמי אית ליה הכי בהמפקיד (ב"מ דף לו. ושם) [כ] גבי פעמים ששניהם בחטאת כו' וביבמות בריש פרק אלמנה (ד' סו: ושם) [ל] גבי כהן ששכר פרה משראל דמסיק דנהי דמיחייב בגניבה ובאבידה ובהשואל אגר ליה כודנייתא לבי חוזאי ומייבינהו רבא ומסיק דנגנבה: **ואי בעית אימא כדמחליף כו'.** לא נ"מ מידי אלא לפי דברו דבעי לאוקמא כר"י רואה להשיב לו ובהאומנים (ב"מ ד' פ:) איכא כה"ג ואי בעית אימא כדמחליף רבה בר אבוה והתם יתיישב טפי שאומר כן כדי להעמיד התם מתני' כר"מ ושמא אגב שהביאו שם הביאו כאן: [מ] **נפלה** לגינה [נ] והזיקה משלמת מה שנהנית. [א] והוא שאינה יכולה לירד דא"כ אפי' נפלה משלמת מה שהזיקה דתחילתה בפשיעה וסופה באונס הוא וסיפא דקתני ירדה אורחא דמילתא נקט והוא הדין נפלה כיון שיכולה לירד:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה ח:
לז ב מיי' פ"ח מהל' שכירות הל' ב סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שג סעיף יב:
לח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
לט ד ה מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ח:
מ ו מיי' פ"ח מהלכות שאלה ופקדון הל' ח:
מא ז מיי' פ"ג מהלכות מזקי ממון הלכה יא סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' שלד סעיף ח:

מוסף רש"י

שכן משלם כפל בטוען טענת לסטים מזויין. דלענין מיפטר בתשלומין הוי חומר וטוען טענת גנב הוי לענין כפל אם נשבע וכאן עדיים שהיא אנלו, תאמר בשואל שאינו נא לידי כפל, דכי טעין ואמר לסטים מזוין בא עלי ונטל, מחייב את עצמו בקנן (ב"מ צה:). **קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה.** אין זו תשובה, דקרנא דמחייבת ליה לשואל מכי טעין לסטים מזוין נטלה ואפילו לא נשבע לשקר, עדיפא להיות חמורה משומר שכר הבא לידי כפל אם כפר ונשבע על כך לשקר ואם אמת אמר פטור מן הקנן (שם). **השוכר פרה מחבירו ונגנבה.** אע"פ שהשוכר חייב בגניבה ואבדה, מכל מקום אם רוצה לשקר ולישבע היה נפטר בשבועה, הלכך כי אמר נגנבה וחייב עצמו בקנן נקנה לו הכפל (ב"מ לד:). **שוכר כנושא שכר דמי.** הואיל ולהאמתו הוא אנלו, אע"פ שומן שכר פעולתו שומר שכר הוא, דאי לא יהיב שכר הוי שואל וחייב באונסין, השתא דיהיב ליה אגרא לא הוי שואל והוי שומר שכר (ב"מ פ:). **שוכר כשומר חנם דמי.** דקא יהיב אגר מלאכתו ואינו נוטל שכר על שמירתו (שם).

מסורת הש"ס

א) ב"מ לה., ב) [ב"מ מא: לד.], ג) שם לד., ד) [לעיל מה:], ה) לעיל מה: ב"מ פ: לג. לה: שבועות מט:, ו) [לעיל מז:], ז) בכ"מ: כשנתבטה, ח) ד"ה קרנא, ט) ל"ל גנב הוא וגם ס"ד דכפילא כל"ל רש"ל, י) [ד"ה ור"ן], כ) [ד"ה שוכר], ל) [ד"ה דמחייב], מ) [שיך למתני' לעיל נה:], נ) [ל"ל ונהנית],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שָׁלֵם יְשַׁלֵּם: שמות כב יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' שוכר כשומר חנם דמי. נ"ב אע"ג דהכא הסיב לעיל דמודה בבעלי חיים אף שהוא ש"ח דחייב בגניבה כיון דאנקטה נגרי בריית מ"מ היינו דוקא שנגנבה באותו ענין שנגרי בריית גרמו כו' כדכתבו תוס' לעיל ע"א ד"ה מ"ל מודיענא לך כו' ע"ש: (ב) רש"י ד"ה כדי זולא וכו' פטר נפשיה הכא במאי:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לא אם אמרת וכו' ולא ידענא. ע' ברכות דף כ"ה ע"ב רש"י ד"ה מאן שמעת וש"ע:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה נפלה כו' והוא כו'. נ"ב והלאנ"ד מולק על זה וכתב דאין זה פסיעה וכי יאמונה בזנגה כו':

רבינו חננאל

וקיימא לן בהא דהלכתא כרב יוסף דאקשו עליה ופרקינהי. ואשכחן נמי בפרק אין בין המודר הנאה מחבירו בענין ומחזיר לו אבידתו, לא שנו אלא כשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה, אבל אם נכסי בעל אבידה אסורין על המוצא אבידה לא יחזיר, דקמהני ליה בפרוטה דרב יוסף, בהאי הוא דלא מחייב למיתב ריפתא לעני. ואע"ג דאמרינן הא דרב יוסף לא שכיחא לא דחוהה ואמרו ליתא לדרב יוסף, מכלל דמודו דאיתא, ולא קשרו אלא משום דלא שכיחא.

מסורת הש"ס

לא מבעיא קאמר לא מבעיא אכלה [א]דמשלמת מה שנהנית אבל נחבטה אימא [ב]מבריח ארי מנכסי חבירו הוא ומה שנהנית נמי לא משלם קמ"ל ואימא ה"נ מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו הוא האי לאו מדעתו אי נמי מבריח ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא היכי נפל רב כהנא אמר [ג]שהוחלקה במימי רגליה רבא אמר שדחפתה חברתה מ"ד שדחפתה חברתה כל שכן שהוחלקה במימי רגליה ומאן דאמר שהוחלקה במימי רגליה [ד]אבל דחפתה חברתה פשעה ומשלמת מה שהזיקה דא"ל [ה]איבעי לך עבורי חדא חדא אמר רב כהנא לא שנו אלא באותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה משלמת מה שהזיקה ורבי יוחנן אמר [ו]אפי' מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כולו עד שתצא ותחזור לדעת א"ר פפא לא תימא עד שתצא לדעת ותחזור לדעת אלא [ז]כיון שיצתה לדעת אע"פ שחזרה שלא לדעת מ"ט דא"ל כיון דילפא כל אימת דמשתמטא להתם רהטא: ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה: בעי רבי ירמיה ירדה כדרכה והזיקה במי לידה מהו אליבא דמאן דאמר [ח]תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא תיבעי לך כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור מאי מי אמרינן כיון דתחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור או דלמא הכא כולה בפשיעה הוא דכיון דקא חזי דקריבה לה למילד איבעי ליה לנטורה ולאסטמורי

לא מבעיא אכלה דמשלמת. מיהא מה שנהנית אע"ג דלא פשע בשמירתה דהא נהנית: **אבל נחבטה.** דאפי' בהיא הזיקא לאוסה הואי: **אימא.** האי בעל השדה מבריח ארי מנכסי חבירו הוא שהציל את בהמת חבירו שלא נחבטה בקרקע ומלוה הוא דעבד ומידי לא לשקול קמ"ל: **שהוחלקה במימי רגליה.** מרה"ל לגינה דאונסא דלא סלקא אדעתיה הוא: **לא שנו.** דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה שהזיקה: **אלא.** שאכלה מיד באותה ערוגה שנפלה שם דכיון דאונסא היא בנפילה אונסא היא נמי באכילתה דכיון דחזיא לתבואה תותה לא מוקמה אנפשה: **אבל.** הלכה מערוגה לערוגה ואכלה משלמת מה שהזיקה: **לא תימא עד שתצא לדעת.** שידעו הבעלים שיצאת: **ותחזור לדעת.** שלא נעל בפניה כראוי: **אלא כיון שיצאת לדעת.** שידעו ביציאתה: **אף על גב שחזרה שלא לדעת.** דהשתא לא סגי לה בשמירה פחותה דאמר ליה כיון דילפא כו': **תחלתו בפשיעה.** בגאו לידה היה לו לשומרה שלא תכנס ותאכל: **וסופו באונס.** לא היה יודע שתלד ולאסטמורי

[א] [נדרים לג. ב"ב נג.], [ב] [ב"מ לג:], [ג] [לעיל כח: וש"נ], [ד] [ד"ס אין כו'], [ה] נ"א יאמר רש"ל,

גליון הש"ם

גמ' איבעי לך עבורי. עיין בב"מ דף לג ע"ב תוספות ד"ה איבעי לך:

רבינו חננאל

אמר רב כהנא לא שנו אלא באותה ערוגה, אבל מערוגה לערוגה משלמת מה שהזיקה. ורבי יוחנן אמר אפילו מערוגה לערוגה וכו'. ופר"ח דצ"ל קימא לן כר' יוחנן. **אלא כיון שיצאתה לדעת אע"פ שחזרה שלא לדעת** וכו'. ור"ח ז"ל פי' אף על פי שחזרה שלא לדעת בעלים כגון ששמרוה כראוי שנעלו בפניה ויצאתה והלכה ונכנסה שם בגינה ברצונה, ע"כ.

עין משפט נר מצוה

מב א ב ג ד מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה יא סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שלד סעיף ג:

מג ה מיי' שם הלכה יב ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ב:

א"נ מבריח ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא. ולא"ת והרי פורע (נדרים ד' לג.) אע"ג דלית ליה פסידא וי"ל דהכי פי' מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו וכיון דמדעתו אפי' לית ליה פסידא כמו פורע חובו חשיב מבריח ארי האי שלא מדעתו א"נ מבריח ארי מנכסי חבירו אפי' כשאינו מדעתו אלא חזיבו מכריחו להבריח ארי מעדלו לית ליה פסידא למבריח האי לית ליה פסידא וכיון דאיכא תרתי שלא מדעתו ולית ליה פסידא חשיב מבריח ארי ואין נותן לו אפי' שכרו ולא"ת דבסוף השוכר [את] הפועלים (ב"מ לג:) אמר דשומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ומקלות ולא קדם חייב ומפרש שומר חנם בחנם וש"ש בשכר ומסיק דחוזר ונוטל מב"ה ומשמע דשומר חנם לא מחייב לקדם בשכר אבל כ"ש אם קדם בשכר דשפיר עבד ונותנים לו מה שהוציא ומסתברא דה"ה איניש דעלמא שאינו שומר וגם שכר עצמו נוטל ואין סברא לחלק בין רועה עצמו שמוטל עליו להתעסק ולשמור לאיניש דעלמא ועוד אמרינן בהגוזל בתרא (לקמן דף קטו:) שטף נהר חמורו וחמור חבירו והניח שלו והציל של חבירו אין לו אלא שכרו ושכרו מיהא שקיל ולא אמרינן מבריח ארי בעלמא הוא וכן משיב אבידה שנותנין לו שכר כפועל בטל (ב"מ דף לא: ושם) לא אמר דליהוי כמבריח ארי בעלמא ולא יטול כלום ואין לומר דבכל הנהו פורע חובו דשאינן ליה מבריח ארי בריש אין בין המוחר (נדרים ד' לג.) אע"ג דאית ליה פסידא וי"ל דהכי פי' מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו אפי' אית ליה פסידא כמו פורע חובו חשיב מבריח ארי האי שלא מדעתו א"נ מבריח ארי מנכסי חבירו אפי' כשאינו מדעתו אלא חזיבו מכריחו להבריח ארי מעדלו לית ליה פסידא למבריח האי אית ליה פסידא וכיון דאיכא תרתי שלא מדעתו ואית ליה פסידא חשיב מבריח ארי ואין נותן לו אפי' שכרו ולא"ת דבסוף השוכר [את] הפועלים (ב"מ לג:) אמר דשומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ומקלות ולא קדם חייב ומפרש שומר חנם בחנם וש"ש בשכר ומסיק דחוזר ונוטל מב"ה ומשמע דשומר חנם לא מחייב לקדם בשכר אבל כ"ש אם קדם בשכר דשפיר עבד ונותנים לו מה שהוציא ומסתברא דה"ה איניש דעלמא שאינו שומר וגם שכר עצמו נוטל ואין סברא לחלק בין רועה עצמו שמוטל עליו להתעסק ולשמור לאיניש דעלמא ועוד אמרינן בהגוזל בתרא (לקמן דף קטו:) שטף נהר חמורו וחמור חבירו והניח שלו והציל של חבירו אין לו אלא שכרו ושכרו מיהא שקיל ולא אמרינן מבריח ארי בעלמא הוא וכן משיב אבידה שנותנין לו שכר כפועל בטל (ב"מ דף לא: ושם) לא אמר דליהוי כמבריח ארי בעלמא ולא יטול כלום ואין לומר דבכל הנהו

אע"ג דמן הדין היה פטור מ"מ תקנת חכמים הוא שישלם לו כדי שיחיב אבידתו של חבירו אבל פורע חובו אין לנו לעשות תקנה ע"י זה דהא הכא בשמעתין משמע דאי הוה מדעתו הוה חשיב מבריח ארי ולא היה נוטל כלום אעפ"י שהוא מציל חבירו מן ההפסד לא עשו תקנה וגראה לר"י דמבריח ארי שאינו נוטל שכר היינו כשאין הדבר ברור שיבא לידי הפסד כגון שהארי רחוק ואין יודע אם יבא כאן האריי אם לאו ואין מצילו אלא מלחגה ומן הפחד שדואג שמא יבא אבל אם הדבר ברור שיבא לידי הפסד ולידי דריסת האריי או מציל מפי האריי עצמו אז ודאי נוטל שכרו כמו שטף נהר חמור חבירו והך דשמעתין מייריי שהצילו ירקות מצער בעלמא שאין בעל הבהמה רוצה שתחבט בהמתו בארץ ותצטער אע"פ שלא היו דמיה נפחתין בכך ולכך היה נחשב מבריח ארי אי הוה מדעתו ופורע חובו אין מצילו מהפסד דמה שהיה הלוה זקוק לפרעו אין זה הפסד שהרי נתחייב לו ואינו מצילו אלא מצער בעלמא וחשיב מבריח ארי א"נ כדמפרש טעמא בירושלמי דכתובות (פי"ג) ובנדרים (פ"ד) מפייסא הוינא ליה ומחיל לי ואפי' במשכון מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכוני ואפי' בב"ח דוחק עצמו מסיק לה בירושלמי וגראה דהטעם משום שיכול לומר לו הייתי מוצא הרבה בני אדם שהיו פורעין עבורי כי דרך אהובים שמרחמים על אהוביהם להציל מן הצער הזה דהיינו מעין אותו טעם והא דקרי בחזקת הבתים (ב"ב דף נג.) מבריח ארי נתן לרור והועיל נטל לרור והועיל דשכר מינה מיא והוליא מינה מיא אע"פ שמצילה מהפסד שהיה נהר שוטפה לא נקט לשון מבריח ארי לענין שיפטר חבירו משכר הבריחתו אלא כלומר דאין זה חזקה דאין זה תיקון כמו רפק בה פורתא או נעל וגדר ופרץ אלא מגין עליה פורתא שלא תבא לידי קלקול ורבינו גרשון פסק בתשובה אחת על אנס עכו"ס שאנס ביתו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחו ממנו שלא יחזיר לבעלים בחנם אבל רש"י פי' בהמזקין (גיטין דף נח:) [ד] גבי עכו"ס הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון אשם החזיק עכו"ס בקרקע של ישראל מחמת חוב שהיה לו עליו או מחמת אנפרות בגזל בעלמא ואינו מסור בידו להרגו אין בו דין סיקריקון אפילו אם שהתה י"ב חדש לתת רביע לבעלים כתיקון חכמים אלא מחזיר לו הקרקע בחנם דכיון דאין כאן סיקריקון לא גמר ומקני מידי ואע"ג דשהתה י"ב חדש לא בא לו שעה לכופו הלכך אין מכירת העכו"ס מכירה כלל ור"י אמר דלא מבעיא במקום שאם לא קנאו ישראל לא היה חוזר לבעלים לעולם שהיה מוכרו או נותנו לעכו"ס אחר והיה אבוד מן הבעלים לגמרי דלא חשיב מבריח ארי כיון שמצילו מן ההפסד ואפי' קנאו בשויו מצילו מהפסד הוא כמו מקדיש ברועים ובמקלות בשכר דאמרינן שנותן שכר עד כדי דמיהם וג"מ לכושרא דחיותא או לטרחא יתירתא אלא אפי' יודע ודאי שאם לא מהדר זה לקנות היה חוזר לבעלים בדמים הללו כל שעה שירצו דהשתא אין מצילו מן ההפסד אעפ"כ אין לדמותו כלל למבריח ארי דכיון שיצא הבית מחזקת ישראל ובא ליד הנכרי וזה מוציאו מיד הנכרי ומחזירו ליד ישראל לא דמי למבריח ארי ונוטל מה שהנהנו ואותם היהודים הבורחים מעירם והשר מחזיק קרקעותיהם שאין בהן טסקאות ואפי' יש בהן טסקאות אם הניח הקרקעות ביד אחרים לפרוע מהן טסקא אומר ר"י שאם בא ישראל וקנאו מיד השר מחזירם לבעלים ונוטל מה שהנהנו דאין זה דינא דמלכותא אלא גזילה כי ראינו במדינה שסביבותינו שמשפט היהודים לעמוד כמו פרשים בכל מקום שירצו ובדין מלכותא היו תופסין שלא יחזיק המושל בנחלת היהודים כשיצאו מעירו וכן היו נוהגין בכל ארץ בורגוני"א ואם יש שר שבא לשנות את הדין ולעשות דין לעצמו אין זה דינא דמלכותא שהרי זה הדין אין הגון כלל ודמיא למוכס שאין לו קצבה (לקמן דף קיג.) והיכא שמשביח נכסי חבירו אין דומה כלל למבריח ארי כגון יורד לתוך שדה חבירו ונטעו שלא ברשות ומקיף את חבירו משלש רוחותיה וכגון ההוא דהאומנין (ב"מ דף עו.) השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו דנוטל מבעל הבית מה שהנהנו ואין להקשות בשטף נהר חמור חבירו למה אין לו אלא שכרו למה אין לו כל הפסדו דכיון דבעל חמור עומד שם מה לנו לעשות לו תקנה שלא מדעתו אם ירצה[ה] יתנה (עם) המציל לשלם חמורו ועוד דע"כ מיירי ביכול להציל על ידי הדחק דאל"כ לימא ליה מהפקר קזכינא כדאמרינן התם על חבית של דבש ומ"מ שכרו נותן לו דמסתמא ניחא ליה שכל מי שיציל יטול שכר כל זמן שלא ימחה בידו כיון שאין יכול להציל אלא ע"י הדחק: **לא שנו אלא באותה ערוגה.** דכיון שתחלת נפילתה באותה ערוגה אינו חייב להעלותה מאותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה הוי כשדה אחר:

ד) שמין בית סאה באותה שדה. פי׳ בקונטרס ה) (בריש פירקין) סאה אכלה ערוגה אחת שמין אותה אגב בית סאה כמה היתה יפה קודם שאכלה ממנה וכמה היא יפה עכשיו וקשה לר״י דאי אבית סאה קאי ה״ל למימר כמה היה יפה וכמה הוא יפה בגשון זכר ועוד דקבעי בגמ׳ היכי שיימינן הלא פירשה יפה משנתינו שמין ערוגה בבית סאה ומה שפ״ה בגמ׳ היכי שיימינן בבית סאה באנפי נפשה לא שיימינן דמכחישין ליה למזיק דקרחת ערוגה של קב או קביים משובה לפי דמיו אלא שמין ס׳ סאין ורואין כמה דמים מגיעים לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחתה בשביל הערוגה וקשה דהיכן מצינו שתי שומות הללו דבקרא לא כתיב אלא בשדה אחר ששמין מה שהזיק אגב שדה אחרת ומן המשנה לא משמע כלל ועוד דלמ״ד בגמ׳ קלח בששים קלחים כלומר בששים שיעורים כמותו אמאי נקט במתניתין בית סאה ועוד קשה דפריך בגמרא אכולהו אמוראי מהא דתניא אכלה קב או קביים רואין אותה כאילו היא ערוגה קטנה ומשערין אותה מאי לאו בפני עצמה תקשי ליה ו) ממתני׳ דקתני שמשערין אותה בבית סאה [א] ונראה לפרש דשמין בית סאה דקתני היינו בית סאה הנאכל שמין באותה שדה דקתני סיפא במילתא דר״ש אם סאה סאה אם סאתים סאתים ולפי שלא פי׳ משנתינו בכמה שמין אותה אלא שבאותה שדה שמין אותה מפרש בגמרא היכי שיימינן ומפרש ר׳ יוסי בר חנינא סאה בששים סאין בין אכלה פחות בין אכלה יותר לעולם שמין סאה בששים ומשלם לפי החשבון חזקיה אומר קלח בששים קלחים כלומר לעולם מה שאכלה בששים שיעורין כמותן ר׳ ינאי אומר תרקב בששים תרקבין ובין אכלה פחות או יותר משלם לפי חשבון ור׳ ינאי משביח יותר מזיק מלר׳ יוסי בר חנינא דקרחת תרקב אינה ניכרת בשלשים סאין כמו קרחת סאה בס׳ סאין כדאמר רב פפא דאין שמין כור בס׳ כוריס מפני שפוגם מזיק ואע״ג דקתני במתניתין בית סאה באותה שדה לרבי ינאי לא לשיעורא נקטינן שאין משערין בו כלל אלא בתרקב משערין ונראה לר״י דכי משערין למר בתרקב ולמר בסאה לאו בבית סאה זרע קאמר דהוי ג׳ על ג׳ דאין דומה שדברה משנתינו בזה דבבהמה אחת איירי ומתי אכלה כל זה אלא בסאה פירות קאמר דמשערין כדקתני אם סאה סאה ואין לתמוה על לשון בית סאה דקתני במתניתין דכיון שהפירות מחוברין לקרקע שייך שפיר לקרות לסאה פירות הנאכל בית סאה והא דפריך בגמרא אבייתא אי אלא בית כור כור מבעי ליה היינו משום דבריש קבע בית כור ומיהו אי הוה מפרשינן דבבית סאה זרע קאמר כגון ג׳ על ג׳ הוי ניחא טפי אע״ג דבגמרא נקט לכולהו אלא בית כדקאמר סאה תרקב קב וכור אין להקפיד דלפעמים קרי נמי לבית כור זרע כור סתם כדאשכחן בפרק המקבל (ב״מ דף קה:) נותן ארבעה קבין לכור ומסיק דארבעה קבין לכור זרע קאמר:

קשבא. פי׳ בקונטרס דקל וכן משמע דקאמר ותלתא תאלתא בקינא הוו קיימי ותאלי הם דקלים כדמוכח בהחובל (לקמן דף לב.) חזא תאלי בי גופני וקאמר גופני קנו דקלי וקשה דבפ״ק דע״ז (דף יד:) תנן דקל טב וחלב ונקלבא ומפרש בגמ׳ חלב קשבא ושמא יש מיני דקלים הרבה שאחד קרוי דקל סתם ואחד קרוי חלב דהיינו קשבא ובערוך פירש דקשבא הוא דקלא פרסאה: **דדאין** דינא דפרסאה. י״מ של דקל פרסאי דאמר לקמן הלכתא כוותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה ולפי מה שפירש בערוך דקשבא דקלא פרסאה אי אפשר לפרש כן:

ה) ולאסטמורי בגוה. להשמר ולהזהר בה: **היכי שיימינן.** לבית סאה דמתני׳: **סאה בס׳ סאין.** הלי בית סאה דקתני במתני׳ דבשביל ערוגה אחת שמין בית סאה באנפי נפשה שיימינן דמכחישין ליה למזיק לפי שבית סאה נמכרת ביוקר לפי שמועטת הוא ואינו מצוי ליימכר ועני שאין ידו משגת לדמי קרקע גדולה קונה אותו ביותר מדמיו וקרחת ערוגה של קב או קביים חשיב לו לפי דמיו אלא שמין ששים סאים כמה שוין ורואין כמה דמים מגיעין לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחתו דמיו בשביל קרחת ערוגה זו. וא״ת למה הוזכר בית סאה שאם היה שמין מתחלה הערוגה בששים סאין כמה היו יפין וכמה הן יפין לא היה משלם כלום שאין קרחת ערוגה קטנה ניכרת בששים סאין אבל בבית סאה ניכרת: **תרקב בששים תרקבין.** שלשים סאין שמין ולא ששים דא״כ מפסדת ליה לגיזק שאין קונין מצוין לששים סאין לפי שמרודין הן לאדם ביצוי ומועטין הן למשופע בנכסים: **קלח בס׳ קלחים.** מה שאכלה בס׳ שיעורין כמותו: **משלם דמיהן.** כמו שנמכרין קב או קביים בשוק: **מאי לאו בפני עצמה.** וקשיא לכולהו: **לא בששים.** ולכל חד כדאית ליה: **אין שמין קב בששים קביים.** אם אכלה קב אין שמין בששים קביים: **מפני שמשביח מזיק.** דששים קביים אין להם מכר מפני שמרודין הן לעני ומועטין לביצוי וכל שכן לעשיר ועוד שאין קרחת קב ניכרת בששים קביים: **ולא כור בששים כורין.** אכלה כור תבואה אין שמין אותה בששים כורין: **מפני שפוגם מזיק.** לפי שאדם המשופע בנכסים ותאב לקנות קרקע גדולה קונה אותה כשהוא מוצאה בהרבה יותר מדמיו ועוד קרחת כור גדולה היא מאד אלא כל סאה שמין בששים: **ולא כור מבעי ליה.** כדקתני אין שמין קב ולא קתני בית קב: **קב בביה כור.** אין קרחתו נראית: **כור.** שלשים סאה: **קשבא.** דקל: **אמר ליה.** ריש גלותא אני ראיתי: **ותלתא תאלתא בקינא הוו.** שלשה דקלים זה אצל זה: **דינא דפרסאה.** שאינו דין תורה: **אם אמרו.** בס׳ להקל על המזיק: **בנזקי ממונו.** במה שאכלה בהמתו והזיקה: **יאמרו בנזקי גופו.** שמזיק בעצמו בידים שקצץ לדקל: **המכביר כרמו.** שיחת וכילה: **קטמה נטיעה.** בהמה שקטמה נטיעה: **גוזרי גזירות.** קונסי קנסות אדמון וחנן בן אבשלום בפרק בתרא דכתובות [קד:]: **חזיו.** שחת: **במשוייר שבה.** רואין את הנותר לפי מה שתעלה כל ערוגה וערוגה בימי הקציר ומשלם: **כמה היתה יפה.** הקרקע ליימכר כשהיא עם השחת:

סמדר

עודנו סמדר, רואין אותה כמה היתה יפה וכמה היא יפה, ולא קתני בששים. אטו בנזקי ממונו מי לא קתאני כי האי גונא, והתניא קוטמי נטיעה ר׳ יוסי אומ׳ גוזרי גזירות שבירושלם אומ׳ נטיעה בת שנתה שתי כסף בת שתי שנים ד׳ כסף אכלה חזין כול׳.

עין משפט נר מצוה

מד א ב ג מיי׳ פ״ד מהל׳ מזקי ממון הל׳ יג סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סי׳ שלד סעיף ד:

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה שמין כו׳ וכ״ל דשמין בית סאה. נ״ב והרא״ש פי׳ דהכי קאמר שאם אכלה פחות מסאה שמין בפ״ע ולר״י בפחות מתרקב:

מוסף רש״י

קטמה נטיעה. בהמה שנכנסה לרשות הניזק והזיקה, קטמה נטיעת אילן כמה שמין אותה (כתובות קה.). שתי כסף. שתי מעות (שם). חזיז. שחת של תבואה מטין ושעורין בעודן ירק (לקמן קיט:).

מסורת הש״ס

ה) [לקמן נט:], ב) נ״א היה. רש״ל, ג) כמוהו קה., ד) שיין לעיל במשנה, ה) [רש״ל], ו) גי׳ ת״ל אמתני׳ וכן הוא בפ׳ השואל לט: וע״ש,

רבינו חננאל

היכי שיימינן אמר ר׳ חנינא סאה בס׳ סאין וכו׳. פי׳ כלהו אית להו דאין שמין אלא ע״ג שדה אחר ואין שמין אלא בס׳, וכלהו ס״ל דאין שמין המקום המובעה לבדו משום שבח הניזק ואם שמין אותו ביותר מששים מפסיד ניזק ובפירוש משנתנו נחלקו. ר׳ חנינא סבר זה ששנינו שמין בית סאה פי׳ אם הובעה ביה סאה שמין אותו בשדה שיש בה ששים סאה שהם בית שני כורים וכן אם הם בת (מאתים) [סאתים] בס׳ סאה וכן ג׳ סאין וכן ד׳ סאין. ואם הוא פחות מסאה בפני עצמו שמין אותו. חזקיה אמר אפי׳ קלח אחד בששים קלחים. בין מעט בין הרבה, מקום המובעה שמין אותו בששים כמותו, וזה ששנינו בית סאה כגון שהוא המובעה אחד מששים לסאה והוא יתר מעט ממקום שליש בית רובע בסאה. דבי ר׳ ינאי אמר תרקב שהוא חצי סאה בס׳ תרקבים שהם בית כור והם שלשים לסאה ומשנתנו כגון שאכלה שתי סאין ששמין אותה בבית כור וכן חציה אבל פחות מזה לא. הא דת״ר אין שמין בית קב מפני שמשביח ניזקיה, לא דייקא, ותירוצ׳ היא דתרצי לה הכי, אין שמין קב בפני עצמו מפני שמשביח ניזק ולא קב בבית כור מפני שפוגם ניזק ולפי׳ לא מקשי׳ מינה דכל מתניתא דלא מיתרצא לא מקשי׳ מינה וסוגין כל הנאכלין ואינן פירות גמורין אינן נשומין בפני עצמן אלא בששים. **ולא** איתפרש הילכתא כהי מנייהו אלא מדאשכחינן רב נחמן דשם קב אחד בששים ש״מ דהילכתא כחזקיה דאמר קלח בששים קלחי ושמין אותה המובעה בס׳ כמוהו. **ההוא דקץ קשבא מחבריה כול׳.** פיר׳ ציני והוא מין דקל. לית הילכתא כריש גלותא דדן לשומו בפני עצמו וחייב המזיק לשלם. ל״ג ותולתא אלא בדקלא פרסא שהוא מעולה ושמן וזה הקשבא דיקלא ארמא הוה שהוא קל וכחוש, לפיכך דן רב נחמן לשומו אגב שדה בששים אומ׳ שדה שיש בה ששים דקלים כמה שוה וכשנקצץ אחד מהן ונשארו נ״ט דקלים כמה שוה, ומה שיש ביניהן משלם המזיק. ואקשי רבא על רב נחמן, אם אמרו לשום המובעה בששים בעת שאכלתן בהמתו אבל הכא דקץ קשבא האדם בעצמו בששים מנא לן. אמ׳ ליה אביי לרבא בנזקי גופו מאי דעתיך דתניא (המכבד) [המכביר] כרמו שלחבריו סמדר, פיר׳ טיאט הכרם והישיר פריו

(א) לעיל ו: גיטין מח:, (ב) תמורות לט. [ע"ש], (ג) ל"ל אתכול יעב"ץ, (ד) [דף ו:], (ה) [ד"ה לענר],

רבינו חננאל

אכלה סמדר ר' יהושע אומר רואין אותן כאילו הן ענבים עומדות ליבצר, וחכמים אומ' רואין אותה כמה היתה יפה וכמה היא יפה. ולא קתאני בששים, אלא על כורחיך בששים. הכא גבי עצמו נמי בששים. **שאכלה לולבי גפנים וייחורי תאנים.** פי' לולבין הפרחים שעולין בשורש האילן. וי"א לב האילן. **איכא בינייהו כחש גפנא וכו'.** פיר' אילו היה סמדר זה נשאר בגפן עד שיגמר ענבים ליבצר היה מכחיש בגפן וינוק לחלוחית העץ... ועכשיו כשאכלו סמדר נשאר כח העץ במקומו. אחד אומר שפרוחתין לניזק מן.... לו לתבע ... הכחש שהיה מכחיש גפנו. ואינו מבורר איזה מהן אית ליה ... ר' שמעון... אונס אינו משלם צער מפני שסופה להצטער ... תנאי דתניא ר' יוסי אומ' כשמשלם דמי ולן[דות] ... השכר שהיה נותן למילדת מה... בן עזאי אומר נכי מזונות. פי' בימי לידתה שהיולדת כחולה [ו]צריכה מטעמים יפים וטובים ומתוקים. **אגב קטינא דארעא.** פי' שדות קטנות. **והלכתא כוותיה דרב פפא ודרב הונא בריה דרב יהושע בדיקלא ארמאה,** שהוא קל וכחוש ששמין אותו אגב שדה שיש ששים דקלים כמה שוה, וכשנקצץ אחד מהם ונשארו חמשים ותשעה דקלים כמה שוה, ומה שיש ביניהם משלם המזיק. והלכתא כוותיה דריש גלותא בדיקלא פרסאה, דאמרינן לעיל ההוא גברא דקץ קשבא מחבריה. אתא לקמיה דריש גלותא, אמר ליה הנהו לדידי חזו לי תלתא תלתא בקינא הוו קיימי והוו שוו מאה זוזי. זיל הב ליה תלתין ותלת ותילתא. ודוקא דיקלא פרסאה דהוא חשוב מאד עבדינן כוותיה ונישום בפני עצמו, אבל ההוא קשבא דדן ריש גלותא דיקלא ארמאה הוה ולפיכך דנייה רב נחמן בששים. והאי מאן דקץ כופרא דחבריה, דהיינו בוסר, דכופרא שייך בתמרים ובוסר בענבים, אם קץ שימינן ליה בששים עם הקרקע, דהכל בכלל, שהקונה קרקע בפירותיו נותן עיניו קצת בשבח שלאחר זמן. הילכך שימינן בששים עם הקרקע כר' אלעזר זעירי וכדשמואל. וכן פסק ר"ח זצ"ל.

אכלה סמדר ר' יהושע אומר רואין אותן כאילו הן ענבים עומדות ליבצר וחכ"א רואין כמה היתה יפה וכמה היא יפה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון בד"א בזמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים אבל אכלה פגים או בוסר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר קתני מיהת וחכ"א רואין אותן כמה היתה יפה וכמה היא יפה ולא קתני בששים אלא מאי אית לך למימר בששים ה"נ בששים אמר אביי ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל אמרו דבר אחד ר' יוסי הגלילי הא דאמרן רבי ישמעאל דתניא[ו] [1]מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וק"ו להקדש ולא תימא כרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין כגון שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה הואי אי שמינה הואי דאמר קום שלים שמינה במיטב דאיכא השתא דהכי לא אמרינן מאי טעמא המוציא מחבירו עליו הראיה אלא במיטב דלקמיה ומאי ניהו כי היאך דסליק אמר מר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש במה דברים אמורים שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים הא סמדר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר אימא סיפא אכלה פגים או בוסר הוא דרואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר הא סמדר רואין אותן כמה היא יפה וכמה היתה יפה אמר רבינא כרוך ותני בד"א בזמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים אבל אכלה סמדר פגין או בוסר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר אי הכי ר"ש בן יהודה היינו רבי יהושע איכא בינייהו [ז] כחש גופנא ולא מסיימי אביי אמר מסיימי ומסיימי מאן תנא דחייש לכחש גופנא ר"ש בן יהודה היא דתניא[ח] ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש בן מנסיא אונס אינו משלם את הצער מפני שסופה להצטער תחת בעלה אמרו לו אינו דומה נבעלת ברצון לנבעלת באונס אמר אביי הני תנאי ור"ש בן יהודה אמרו דבר אחד רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן הני תנאי מאי היא דתניא רבי יוסי אומר נכי חיה בן עזאי אומר נכי מזונות מ"ד נכי חיה כ"ש נכי מזונות ומ"ד נכי מזונות אבל נכי חיה לא דאמר ליה אתתא דידי פקיחא היא ולא מבעיא חיה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבוד עובדא כוותיה דר"נ בששים לישנא אחרינא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שמו דקלא אגב קטינא דארעא [א]והלכתא כוותיה דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע בדקלא דארמאה [ב]והלכתא כוותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה אליעזר זעירא וטעמייהו משום דאינו דומה נבעלת בחנם לנבעלת ברצון כדקאמרי: **אונס** אינו משלם את הצער. בפרק אלו נערות (כתובות דף לט. וסס)[ט] גבי הא דתנן האונס נותן את הנער בעי בגמרא נער דמאי אע"פ דדבר פשוט הוא שיש נער גדול בתולה שנבעלה מתחילה כשמשיר בתולה ורוב קטנות חולות מזה היינו משום דנער דהשרת בתולים פשיטא ליה דלא משלם לפי שסופה להצטער תחת בעלה דתנא דמתניתין דהתם חייש לכחש גופנא מדקתני שהאונס נותן את הנער ומפתה פטור ומדפטרינן מפתה אלמא חייש לכחש גופנא מה שסופה להצטער תחת בעלה הלכך בעי נער דמאי:

סמדר. ענבים דקין בהתחלתן לאחר שפרחו מיד: (ה) **ומה היא יפה.** הקרקע לימכר כשהיא סמדר ולהקל בהו: **בד"א.** (ו) בתישומין אגב קרקע: **בזמן שאכלה לולבי גפנים.** (ז) האשכולות נראה בחניטת הגפנים ומיכר ועדיין לא פרח להיות הענבים גמורים והוא לובש וכן יחור בתאנים: **אכל אכלה פגים.** בתאנה או בוסר בענבים שהן כפול הלבן והוו כפירות גמורים רואין אותן כו': **לנזקין מן העידית.** אותה שומא ששמו ב"ד מאה או מאתים יוצה קרקע במאה או במאתים מן העידית שבנכסיו: **ולא תימא.** דהאי מיטב של ניזק דקאמר ר' ישמעאל וקשיא לן בפ"קד[ד] אכלה כחושה משלם שמינה ותרלה רב אידי כגון שאכלה כו' דהמוציא מחבירו עליו הראיה וכחושה הוא דמשלם אלא מאי מיטב דניזק דקאמר ר' ישמעאל לאו בספיקא מיירי וה"ק אותה ערוגה שאכלה ישלם כפי מה שהיתה ראויה להטיב ולהשביח לקמיה: **כי היאך דסליק.** בימות הקליר: **סמדר.** לאחר שפרחו הענבים מיד ולולבין קודם שפרחו: **כרוך ותני.** הוסיף סמדר עמהם במשנה: **לחש גופנא.** לנכות מן התשלומין מה שיכחישו הענבים בגפנים אם יעמדו שם עד הבציר שתמיד יוצקים לתוכו הגפן: **אמר מסיימי ומסיימי ומאן תנא דחייש לכחש גופנא ר"ש.** דשמעינא ליה בדוכתא אחריתי: **שסופה להצטער.** אלמא מנכין מן התשלומין כפי מה שעתידה להכחיש: **נכי חיה.** בדמי ולדות קמיירי דמנכה לו מה שהבעל עתיד ליתן בשכר המיילדת וזקן האשה שהיא מזוקה ומצטערת עכשיו יותר משיש לה חיה הרי הוא משלם לאשה מזון ונער ונמצא הכל בכלל ומדמי ולדות שהוא שותן נותן לבעל מנכין שכר חיה: **נכי מזונות.** שהוא צריך להוסיף על מזונות אשתו בימי קישויה והשתא אין קישוי. אלמא מנכינן מה שהוא עתיד להוציא: **דקנא פרסאה.** משוב הוא מאד וישוב בפני עצמו:

מסאני

(ה) רש"י ד"ה כמה היתה יפה: (ו) ד"ה בד"א דנישומין אגב: (ז) תוס' ד"ה אכלה כו' דלריכי לשדה דבפירות:

גליון הש"ס

גמ' כחש גופנא. עיין בב"מ דף קד ע"ב ובתוספות שם ד"ה סבר:

מוסף רש"י

מיטב שדהו של ניזק. השתא משמע שאם שלמה בעיניו ואכלה ערוגה של בית אחת בשדה חבירו שמין ערוגה יפה שבכל שדה הניזק ונותן לו דמיה ואפילו היתה זו כחושה (גיטין מח:) שאם אכלה ערוגה בשדה שמין ערוגה משובחת של ניזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו (לעיל ג:). **לא בא הכתוב.** להחמיר עליו לשלם יותר ממה שהזיק, אלא לגבות לנזקין, שיעור דמי מקו כמות שהוא, מן העידית. שאם אין לו מעות וכולה לפרוע לו קרקע בשומת צריך ליתן לו מקרקע מעולה שלו (גיטין מח:) מן העידית של מזיק, דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי מקו, נותן לו מיטב שדותיו שהוא אותן דמים (לעיל ג:). **כגון שאכלה ערוגה בין הערוגות.** והיו בהן כחושות ושמנות מעורבות זו אצל זו (גיטין מח:) ויש שם ערוגות שמנות וטעונות פירות הרבה, וכחושות וטעונות מעט, ולא ידעינן הך ערוגה האכלה מהי היכו (לעיל ו:). **המוציא מחבירו עליו הראיה.** הא ניזק הוא מוציא מחבירו ועליו הראיה (שם) עליו להביא עדים לברר את הספק ותלוריתא היא (לעיל מו:) מי בעל דברים יגיד אליהם, יגיד ראיה אליהם (גיטין מח:).

עין משפט נר מצוה

מה א ב מיי' פ"ד מהלכות מזקי ממון הלכה יד סמג עשין סז טוש"ע חו"מ סימן שלד סעיף ו:

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמה היתה יפה: (ב) ד"ה בד"א דנישומין אגב: (ג) תוס' ד"ה אכלה כו' דלריכי לשדה דבפירות:

הוה סיים מסאני אוכמי. משמע שלא היו רגילין במנעלים שחורין וכן משמע בסדר תעניות אלו (תענית כב. ופסז) דקאמר אדהכי אתא ההוא גברא דסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי ותימה דבפ"ק דביצה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך בילת הגיר להשחירו משמע שלא היו נועלים אלא שחור ואומר ר"ת דהמנעל ודאי היה שחור אבל הרצועות היו לבנות ומסאני אוכמי דהכא ודמסכת תענית היינו המנעל והרצועות הכל היה שחור [א] והיינו דאמריינן בפרק בן סורר (סנהדרין דף עד: ופסז) בשעת השמד אפי' לשנויי ערקתא דמסאני אסור שהרצועות היו משונות משל נכרים ואפילו דאליעזר היה כזה שהיה לבוש שחורים ומתכסה שחורים והיה רולה שאפי' הרצועות יהיו שחורים שלא יהא עליו כלל לד לבנונית מפני חיבתה של ירושלים:

כתב לראשון ולא חתמה לו כו'. בסוף מי שהיה נשוי (כתובות דף לה. ופסז) מפרש רב אשי דאפילו ר"מ לא קאמר אלא בשני לקוחות דאם איתא דנתת רוח עבדה מקמא אבעי לה למעבד אבל בלוקח אחד אפילו ר"מ מודה ות"ת דבפ' הניזקין (גיטין נח. ופסז) גבי לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל אמר רב לא שנו אלא דא"ל לך חזק וקני אבל בשטר קנה ואלקח מן האיש וחזר ולקח מהאשה קאי כדמוכח בסוגיא ואור"י שיש לחלק בין כתבה בשטר עצמו של בעל לכתבה שטר בפני עצמו ועוד אומר ר"י דאפילו בשטר של בעל אייר התם אלא שכתבה שהיא עצמה מכרה ללקוחות אבל חתמה לו דהכא היינו שמחלה שעבוד כתובתה שיש לה על שדה זו וכן משמע לשון חתמה כלומר שנתרלית במקח ולא מחתה בו הר"ר אלעזר משנ"ך פי' דטעמא דרב התם דבשטר קונה משום דס"ל אחריות טעות סופר הוא והוי כאילו קבל עליה אחריות אבל אם פירש מסאני אוכמי. מנהג אבלים: כופרא. בתמריס כבוסר בענבים: דמי כופרא. אינו כלום לימכר עכשיו: והא הוו תמרי. לאחר זמן: בששים. עם הקרקע דהכל בכלל שהקונה קרקע בפירותיה נותן עיניו קצת בשבח של אחר זמן: דן רב. מעשה עבד: פסק הלכתא. כלומר לימד לתלמידים שהלכה כר"ש הלכה פסוקה לדורות: לא חתמה לו. שלה המיוחדת לכתובה: אבדה כתובתה. ולא מלית לומר נתת רוח עשיתי לבעלי דא"כ הוה לה למעבד לראשון אלא ודאי גמרה ומקניא: נטר בי דרי. שומר הגרנות שמנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אחד זה גדישו וזה גדישו וממנין שומר ובהיא אפי' רבי מודה: מתני' המגיש אם העליס חייב. דאי לאו אחרון קמא לא עביד מידי: גמ' נבחא. לבת טנליי"ש: גווזא. קוליס: סלתא

הוה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים סבור יוהרא הוה אתיוה וחבשוה אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי כופרא והא הוו תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר כוותיך אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבקוהו: ר"ש אומר אכלה פירות גמורים כו': מ"ט הא דאמר רחמנא [1]ובער בשדה אחר [ב]מלמד ששמין על גב השדה ה"מ מידי דצריך לשדה הני כיון דלא צריכי לשדה בעינייהו בעי שלומי אמר רב הונא בר חייא א"ר ירמיה בר אבא דן רב כר"מ ופסק הלכתא כר"ש דן רב כר"מ דתניא [ג]כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אבדה כתובתה דברי ר"מ רבי יהודה אומר יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי ופסק הלכתא כר"ש כי הא דתנן ר"ש אומר אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין אם סאה סאה אם סאתים סאתים: **מתני'** [ד]המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזקה בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: **גמ'** לימא תנן דלא כרבי דאי כרבי [ה]האמר עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור אמר רב פפא הכא [ו]בנטר בי דרי עסקינן דכיון דא"ל עייל וגדוש עייל ואנטר לך הוא: **מתני'** [ז]השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים [ח]שלח ביד פקח הפקח חייב [ט]אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב [י]אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב [יא]בא אחר וליבה המלבה חייב ליבתה הרוח כולן פטורין: **גמ'** [יב]אמר ר"ל משמיה דחזקיה [יג]לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מ"ט מעשיו קא גרמו לו ורבי יוחנן אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור מ"ט צבתא דחרש גרמה לו ולא מחייב עד שימסור לו גווזא סלתא

לבתה הרוח כולן פטורין. פר"י דברוח מלויה אייר כדמשמע בגמ' דסתם ליבוי דרוח מייירי ברוח מלויה מדפריך עלה דבריתא וליהוי כזורה ורוח מסייעתו ואי ברוח שאין מלויה הא לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה ות"ת כיון דמתלבה ברוח מלויה יתחייב האחרון של הנחת עצים [ו](ואור) דבכל דוכתי אשכחן שמתחייב לענין אש בשיכול להזיק ברוח מלויה כגון אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מלויה והזיקו וכופף קמת חבירו בפני הדליקה דמטיא ליה ברוח מלויה ואין לחלק מאוש דבהנהו אין מחוסר אלא הולכת האש בעצמה ע"י רוח מלויה אבל כאן מחוסר ליבוי ואין שם אש עליו ולא קרינא ביה המבעיר את הבערה דהא בפ"ק (דף ט:) אמר גחלת כמה דשביק ליה מעמיא עמיא ואזלא אע"פ שמתנדנדת בטלטולו מעמיא עמיא ואזלא הא אש דרכה להתלבות ע"י נדנודו של חרש המטלטלה היה המוסר לו חייב הכא נמי יהיה האחרון חייב אע"פ שמחוסר ליבוי וי"ל דלבתו הרוח דמתני' קאי אבא אחר וליבה דהשתא הוי ליבה וליבתה הרוח כבריתא דגמ' וכן משמע לישנא דכולן ובאין בליבוי כדי ללבות ולא ברוח בפני עצמו כדי ללבות כמו שאפרש בגמ' ובחנם דחק לפרש דליבתו הרוח היינו ליבה וליבתו הרוח אלא נראה לפרש דליבתו הרוח היינו שליבתה הרוח בפני עצמה ברוח שאין מלויה וליבה וליבתו הרוח בגמ' בין מלויה בין אין מלויה וכגון שקודם ליבוי כבר בא הרוח שליבתו לבסוף איזה רוח שיהיה דמאחר שבא כבר כך לי שאינו מלויה כמלויה וכן משמע מתוך תירולו של רבא שתירץ כגון שליבה ברוח מלויה וליבתו הרוח ברוח שאינה מלויה מכלל דמעיקרא ס"ד שמעיקרא בא הרוח שלבסוף ליבה וכן משמע בירושלמי דמתניתין איירי ברוח שאינה מלויה דגרסינן התם ליבתו הרוח כולן פטורין תמן אמרינן ברוח של אנוסים אבל ברוח שהעולם מתנהג בו חייב ר' יוחנן ור"ל תרוייהו אמרי אפי' ברוח שהעולם מתנהג בו שפעמים הוא בא ופעמים אין בא:

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פי"ז מהל' אישות הלכה יא סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן ל סעיף יז וסימן ק סעיף ג:

מז ב ג מיי' פ"ג מהל' מקני ממון הלכה טו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שלג סעי' ד:

מח ד מיי' שם פי"ד הלכה ה סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ז:

מט ה מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ח:

נ ו ז ח מיי' שם הלכה ז ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ט:

נא ט מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ז:

מוסף רש"י

כתב לראשון. שטר מכר על שדה אחת, ולא חתמה לו. לא הודיע באותו מכר, וכתב שטר אחר ללוקח שני על שדה אחרת וחתמה לו, אבדה כתובתה. אם אין שם בני חורין, שהרי הראשון אומר הנאתי לך מקום לגנות אימנו (כתובות צה.). יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי. מן הסני מגנבה (שם). עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור. דעול ומיב ונטר לך קאמר ליה (ב"מ פא:). פטור מדיני אדם. לשלם, וחייב בדיני שמים. פומעעות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.). לא שנו. דהשולח הבערה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם (לעיל ט:). אלא כשמסר לו גחלת וליבה. החרש, אלא דמי לשור, דשור מזומן להזיק אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להזיק (לעיל כב:). מעשיו קא גרמו לו. מזומן הזיקו והוי כשור (שם, לגירסת הגמ' שם: ברי היזיקא) מבורר היזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק (לעיל ט: לגי' הנ"ל). ור' יוחנן אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר אשו משום חציו והכא חציו דחרש הן (לעיל כב:). צבתא דחרש גרמה לו. אחיזתו של החרש גרמה ההבער, שהוא נטלה והוליכה לגדיש. צבתא, אחיזתו וכחו, מלשון צבתא שקורין טיינלא"ש, ג"א גרפיון לוותא, יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה, ולשון לוותא שולא"ש, כדאמרינן (ב"ב כא.) ליחוי לוותא לאבהו (לעיל ט:). גווזא. עלים יבשים (לעיל כב:).

מסורת הש"ס

א) [לעיל נח.], ב) כתובות לה., ג) לעיל מז: ב"מ פא: ביצה מ., ד) לעיל כב: נו. קדושין מב., ה) לעיל ט: [ע"ש] כב: [ע"ש], ו) [ל"ה אפילו], ז) [ל"ה כתבה], ח) [ל"ה אבל], ט) [ל"ה סוף], י) [ל"ה כבלורות], כ) רש"ל.

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה הוה כו' והייגו דלמריגן כו'. נ"ב אבל הרי"ף והרא"ש (בסנהדרין שם) כתבו של ישראל היו שחורות ונלבס אדומות:

לעזי רש"י

טנליי"ש [טינלי"א]. צבת.

רבינו חננאל

האי דקץ כופרא מאי משלם. א"ל דמי כופרא. והא הוו תמרי א"ל דמי תמרי. והא לאו תמרי שקל. פי' כל זמן שהפרי רך ולא נגמר נקרא כופרי. ופסק הלכתא כרבי שמעון דאמר אכלה פירות גמורין כו'. פי' ר"ח דמהכא פשיטא לן בפרק נערות בכתובות דכל העומד לגזוז כגזוז דמי לענין בעל חוב דלא טריף להו, אע"ג דפלוגתא לענין שבועה בפרק שבועה הדיינין בענבים העומדים ליבצר אי כבצורות דמיין אי לא. [השולח את] הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אוקמה ר' יוחנן [אפילו] מסר להו להבה פטור. מאי טעמא צבתא דחרש גרים ולא מיחייב עד דמסר ליה גו[וא]זא או[

סלתא. עליס דקיס: **ניבה.** כשאדם מדבר מגענע שפתיו ורוח יוצא: **ליהוי זווהר.** דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביה התבואה ברחת שקורין פליי"ה: **מלד אחר.** דלא אהני ליהו: **כגון שליבה ברוח מצויה.** כשמתחיל לנדות לא היתה הרוח נושבת בחזקה ולא היה מגעיר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ונבטו דמילתא דלא סליק לדעתא הוא. אבל זורה לענין שבת סגי לה ברוח מצויה ולהכי ליכוין: **למרה למורי.** לשון אישתא למירתא (שבת דף סז.) חמימות. כלומר שלא נפח ממש אלא בנשימה כדרך המחמם בנשימתו את ידיו דאין זה ליבוי כלל: **מלאכה מחשבת.** נתקיימה מחשבתו דנימא ליה ברוח מסייעתו: **מתני' או עפר.** לחכה גילו ונתקלקל: **גמ' דשביח אש גבייהו.** אין בני אדם מזדהרין בהן דלכך עומדין הלכך איכא למימר זה פשע: **אבל גדיש כו'.** דאיכא למימר אנוס היה: **[ולר"י].** פלוגתא דרבי יהודה בהאי פירקא (ד' סא:): **כל בעלי קומה.** אף בעלי חיים ואילנות: **גירו.** אריסה שלא מזרע. סכסוך שייך באבנים לאיכה בשאר דברים: **הוס אמינא מה שבשדה.** תבואה קאמר קרא ולא קרקע ממש להכי כתב קמה בהדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של קרקע: הכי גרסינן **כולי האי נמי לאין דומין.** כלומר להכל חשובים הלדיקים שקודמים לפורענות: **טיבוחא הוא.** שלא ילאו ברעה העתידה לבא דכתיב כו': בכי

ליבה ולבתה הרוח אם יש בליבויו כדי ללבות חייב ואם לאו **פטור.** בשאין ברוח בפני עצמו כדי ללבות מיירי דאי בשיש בו כדי ללבות אפילו כשיש בליבוי המלבה כדי ללבות למה יתחייב דבלאו איהו נמי היה הולך ומזיק אלא ודאי כשאין ברוח כדי ללבות מיירי ולכך כשיש בליבויו כדי ללבות אע"פ המלבה כי הוא עשה הכל דהוה ליה כמו זה יכול וזה אינו יכול דחשיב אינו יכול מסייע שאין בו ממש בפרק המניח (שבת ד' לג. ושם)[2] ואם אין בליבויו כדי ללבות אע"פ שגם ברוח אין כדי ללבות פטור דלא מיחייב משום אשו אלא אם כן עשה כל כך בפני עצמו בלא סיוע הרוח או דבר אחר שיוכל להזיק ברוח מצויה אחר גמר המעשה שלו דהכי משמע המעביר את הבערה שבפני עצמו עשה את הבערה שיכול להזיק ברוח מצויה ולכך כאן פטור דבלאו ליבוי לא היתה יכולה להזיק והליבוי דהיינו גמר עשייתה לא עשה המלבה בפני עצמו ופריך אמאי פטור ליהוי כשעושה הליבוי ע"י סיוע הרוח כאילו עשאה בפני עצמו כמו לענין שבת דחשיב זורה ורוח מסייעתו כעושה בפני עצמו ומשני אביי הכא במאי עסקינן כגון שליבה מצד אחד ולבתו הרוח מצד אחר רבא אמר כגון שליבה ברוח מצויה ולבתו הרוח ברוח שאינה מצויה ר' זירא אמר כגון דצמרה צמורי רב אשי אמר [3]כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת [3]דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור: **מתני'** [4]השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב שנאמר [3]כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה: **גמ'** אמר רבא למה לי דכתב רחמנא קוצים גדיש קמה ושדה צריכי דאי כתב רחמנא קוצים ה"א קוצים הוא דחייב רחמנא משום דשכיח אש גבייהו ושכיח דפשע אבל גדיש דלא שכיח אש גבייהו ולא שכיח דפשע אימא לא ואי כתב רחמנא גדיש הוה אמינא גדיש חייב רחמנא משום דהפסד מרובה הוא אבל קוצים דהפסד מועט אימא לא קמה למה לי מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ולר' יהודה [3]דמחייב אנזקי טמון באש קמה למה לי לרבות כל בעלי קומה ורבנן לרבות כל בעלי קומה מנא להו נפקא להו מאו הקמה ורבי יהודה [5] או מיבעי ליה לחלק ורבנן לחלק מנא להו נפקא להו מאו השדה ורבי יהודה [7]איידי דכתב רחמנא או הקמה כתב או השדה שדה למה לי לאתויי [7]לחכה נירו וסכסכה אבניו ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך צריכא דאי כתב רחמנא שדה הוה אמינא מה שבשדה אין מידי אחרינא לא קמ"ל אר"ש בר נחמני א"ר יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שקוצים מצוין לה ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש שנאכל גדיש כבר: תאני רב יוסף מאי דכתיב [4]ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה שנאמר [5]והכרתי ממך צדיק ורשע בכי רב יוסף כולי האי נמי לאין דומין א"ל אביי טיבותא הוא לגבייהו דכתיב [6]כי מפני הרעה נאסף הצדיק אמר רב יהודה אמר רב לעולם אם יש בליבויו בפני עצמו כדי ללבות חייב ואם לא אע"פ שבטיוע הרוח מלבה דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שתלטרף נשיבת הרוח לנימור שלו ויסתייע על ידה ללבות דלא שכיח שתלטרף נשיבת הרוח עם הנימור לסייעו כי הס מקלקלים זה את זה אע"פ שנייהס מלד אחד כי הנימור חס והרוח קר:

רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וכשגורס לזרות הרוח המסייעתו הוי מלאכת מחשבת ולהכי חייב בגרמת זרייה זו אבל עושה מעשה של זרייה בפני עלמו לא אקרי [1](זורה) לכך הכא לא מקרי מבעיר אלא גורם והתורה לא חייבה אלא מבעיר ולא הגורם [1](אלא) הבערה ע"י רוח המסייעתו ולהכי חשיבה הא גרמא לענין האש ככל שאר גרמות דקי"ל גרמא בנזקין פטור ומר בר רב אשי דפריך גבי רקתא בלא יחפור (ב"ב דף כו. ושם)[2] מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו מלי סבר כרב אשי דהכא דהתם לענין חיוב הרחקה חשיב גירי דיליה וצריך להרחיק ואפי' [3] ר' יוסי כמו הרחקת סולם מהשובך חשיב גירי דיליה לענין הרחקה אע"ג דלא חשיב ליה התם אלא גרמא דפטור מתשלומין מ"מ אסור וצריך להרחיק וגן היולא מתחת הפטיס דחשיב מזיק משום דניחא ליה דתיזל ומכה בכח כל כך שאחר גמר כחו יזיק ברוח מלויה וכך משני בלא יחפור ולא רצה להעמיד שמכה כל כך בכח עד שמזיק בכח אדם לבדו בלא רוח דאם כן לא הוה תני לה גבי נזקין דאש אלא גבי נזקין דאדם: **והכא** גרמא בנזקין. מתוך כך נראה דאם אינים הביאו עצים ואור ולידו שניהס ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא: **לרבות** כל בעלי קומה. בקונטרס פירש כל ב"ח אבל בירושלמי משמע דמרבי אילנות וכל דבר המחובר והכי איתא התם אי מה הגדיש מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל שהוא תלוש מן הקרקע ת"ל או הקמה:

מסורת הש"ס

1) [ב"ב כו.], 2) [לעיל כו: בילה יג: חגיגה י: סנהדרין סב: זבחים מז. כריתות יט:], 3) [לעיל ה: לקמן סא:], 4) [לעיל נא. ושם נסמן], 5) [ד"ה אמר], 6) ר"מ מ"ז, 7) רש"ל מ"ז, 8) [ד"ה זיקא], 9) ר"ל לר' יוסי יעב"ץ,

תורה אור השלם

1. וַיַּרְא מַלְאַךְ יְיָ אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: שמות ג ב
2. בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: ישעיהו נז יט
3. כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֵצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שִׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה: שמות כב ה
4. וּלְקַחְתֶּם בְּדֶם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהַגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר: שמות יב כב
5. וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְיָ הִנְנִי אֵלֶיךָ וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע: יחזקאל כא ח
6. הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וַאֲנַשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק: ישעיהו נז א

גליון הש"ם

גמ' **או מיבעי ליה לחלק.** עיין חולין דף פו ע"ב תוס' ד"ה לחלק וי"ע:

רבינו חננאל

סילתא אז שראגא דההוא ודאי מעשה דידיה קא גרמי וקיימא לן דהכי ואף על גב דריש לקיש משמיה דחזקיה דהוא רביה דר' יוחנן פליג עליה כיון דבהדיא לא אשכחן פלוגתייהו לא דחינן לר' יוחנן). [בא] אחד וניבה המנבה חייב מאן דתאני לי[נבה לא מישתבש דכתיב בלבת אש ומאן דתאני ניבה לא משתבש דכתי' בורא ניב ש]פתים. תרוויהו חדא טעמא נינהו... [לבתה הרוח כולן פטורין. ת"ר] ליבה [ולבתה הרוח אם יש בלבתו] כדי ללו[בותה] חייב ואם לאו[פטור]... [צ]א זה.. פי' גואזא, עצים יבשים. **סילתא,** עצים קטנים. **שרגא,** נר. **ר' זירא אמר דצמרא צמורי.** פי' חממא חמומי שלא נשף בשפתיו אלא פער פיו ונשף מן הגרון דהיינו רוח חם לפיכך אינו דומה לזורה ורוח מסייעתו. פ"א שלא היה מלבה בכל כחו אלא מנשב ע"ג האור, וליבתו הרוח.

עין משפט נר מצוה

נב א ממי' פי"ד מהל' מזקי ממון הלכה ז ועיין בהשגות ובמ"מ סמנ עשין סז טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ט ועיין שם בהג"ה ובב"י:
ב [רבינו אלפס במקומו ועוד בב"ב פ"ב דף קסו]:
נג ג ד ממי' שם הל' מ טוש"ע שם סעיף ב:

לעזי רש"י

פליי"א [פיל"א]. יעה.

מוסף רש"י

סלתא. עליס קטיס דקיס, דהאי ודאי פושע הוא (לעיל כב:). **דמלאכת מחשבת אסרה תורה.** שנמלכה פרשת שבת למלאכת המשכן ביקהל והתם מלאכת מחשבת כתיב (ביצה יג:) שהעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה אלא שעבר בשבת או שבות שמלאכה זו מותרת (זבחים מז. וכעי"ז חגיגה י:) שהשב לעשות זאת (סנהדרין סב:) שהשב ונתכוין למלאכה זו עצמה (כריתות יט:).

לעולם יכנס אדם בכי טוב. מדקדק ר"ת מדמקדיס כגיסה ליליאה דבנכנס מעיר אחרת אייר מדיליף ברישׁ פסחים (דף ד. ופס) מאברהם דמצפלא סגי לזרוע מצות דכתיב וישכם אברהם בבקר ולמא משום כי טוב הוא דלא הסכים אלא ודאי מביתו לא שייך למימר שיצא בכי טוב שמכיר המוקסים והפחתים ואע"ג דהכא מייתי קרא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ת"ר דבר בעיר כנס רגליך שנאמר משמע דמביתו נמי מייתי יש לומר דכיון דהוא סכנתא תשיב כמו לעיר אחרת ובפ"ק דתענית (דף י:) מייתי קרא דהבקר אור וכ"י אומר דאין לדקדק בזה לאורחיה דגמרא בהכי בפרק במה מדליקין (שבת דף לד:) בין השמשות בהרף עין זה נכנס וזה יוצא ובפרק עושין פסין (עירובין דף כא.) נמי אמרינן אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד והא דליף מוישבם אברהם בבקר שפיר ליף דמשום כי טוב לא היה ליך לאחר כיון דאזל לדבר מצוה דשלוחי מצוה אין נזוקין: **שמלאך** המות מפקיד שם כליו. לא גרסינן שנאמר למכמש יפקיד כליו דגבי עשרה מסעות של סנחריב כתיב המי קרא (ישעיה י) בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו: **מהו להציל עצמו בממון חבירו.** איבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש: **דלא** שביק להו לאחלופי. בתרוייהו כתיב וילילה של שעורים שלא נטולוה ע"מ לשלם עדשים ושל עדשים שלא לקחוה ממי שזכה בה: דכיון דלית ליה רשותא מחבי חבויי ומסגי

ת"ר דבר בעיר אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת שמלאך המות מפקיד שם כליו וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב אסי קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו לבנות זקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן אמר להן אי הכי [3]אימא לכו מלתא דשויא לתרוייכו [7]כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני הציתי אש בציון שנאמר [8]ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר [9]ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא [2]פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו: [10]ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגו'] מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"נ טמון באש קמיבעיא ליה אי כר' [7]יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה [8]אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [2][ומלך] [1]פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו וארבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרו גדישים דשעורין דישראל הוו וגדישין דעדשים דפלשתים [6] וקא מיבעיא להו מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה [11]חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חד קרא [12]ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתיב חד קרא [13]ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר למקלי מאי איבעיא להו להני תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישראל דהוו מיטמרו בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי היינו דכתיב [14]ויתיצב בתוך ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי אלא

[6]לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב שנאמר [1]ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ת"ר דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואומר [2]לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך ואומר [3]מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה מאי ואומר וכי תימא ה"מ בליליא אבל ביממא לא תא שמע לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך וכי תימא ה"מ [היכא] דליכא אימה מגואי אבל היכא דאיכא אימה מגואי כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי מעלי ת"ש מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה מחוץ תשכל חרב [5] רבא בעידן רתחא הוי סכר כוי דכתי' [4]כי עלה מות בחלונינו ת"ר רעב בעיר פזר רגליך שנא' [5]ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה [לגור] (ויגר) שם ואומר [6]אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם מאי ואומר וכי תימא ה"מ היכא דליכא ספק נפשות אבל היכא דאיכא ספק נפשות לא ת"ש [6]לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ת"ר דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא שלום בעיר אל יהלך בצדי דרכים דכיון דלית ליה רשותא מחבי חבויי ומסגי

ה"ג

[6]) פסחים ג. [וע"ש] בתענית י: [וע"ש], [7]) [סנהדרין נט:], [8]) [ע"ל כב:], [9]) [לקמן סא:], [10]) [לקמן קיז:], [11]) ב"מ ק: [12]) [לקמן קיז:], [13]) ב"ב ק: [14]) [לפמ"ש תוס' גיטין קח. ד"ה וכתיב כו' דאע"פ שהפסוק לא נכתב עדיין היו יודעין ניחא ג"כ הכא ועי' סנהדרין כב.], [15]) [דה"י ז יח], [16]) [ד"ה שנאמר], [17]) [עי' תוספות פסחים ב. ד"ה יכנס ותוספות יומא כח. ד"ה אמר ומזון לא: ד"ה מהכא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' דפלשתים הוו וקא מיבעיא:

גליון הש"ס

גמ' רבא בעידן רתחא. עיין תוספות רבב"ש סימן קלה: שם מהו ליטול גדישין וכו'. עי' סנהדרין דף כ ע"ב תוד"ה מלך: תוס' ד"ה שמלאך וכו' לא גרסי'. עי' בגן המלך שבסוף תשובת גיגת ורליש מלי"ת וי"ל אות כה:

מוסף רש"י

לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב. היינא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ונמצאר ימצין עד הכך החמה ויצא ואז טוב לו, שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב, ומה היא טובתו, מפני המזיק ומפני הלסטים (פסחים ב.) אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר, שלא יעלולו עליו עלילות מרגל אחה או גנב (תענית י:). דשוויא לתרוייכו. שהשא מועלת לשניכם, כמו (אסתר ג) אין שווה להניחם (סנהדרין לט.). פתח הכתוב בנזקי ממונו. דכתיב כי תצא אש, דממשמע מעצמה, וסיים בנזקי גופו. דקרי ליה מבעיר (לעיל כב.). אשו. השולח את הבערה, משום חציו. חייבו הכתוב, דאיהו קעביד דהוי כזורק אן (לעיל כב.). ומלך פורץ גדר. גדרות אחרים, לעשות לו דרך. לשדהו ולכרמו (סנהדרין כ:) לעשות לו דרך קלר מבאו לפרדסו או לכרמו (יבמות עו:) ולא יהא יתין ומגמל, ובספרי בפרשת המלך נפקא לן מקרא, ונראה בעיני דמדכתב לגלגלת רוס לבנו מאחיו קדרים, גדלהו משל אחיו, דהדרשינן נמי והכהן הגדול מאחיו (רשב"ם ב"ב צט:).

מסורת הש"ס

[1]) ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: שמות יב כב

[2]) לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם: ישעיהו כו כ

[3]) מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה גם בחור וגם בתולה יונק עם איש שיבה: דברים לב כה

[4]) כי עלה מות בחלוננו להכרית עולל מחוץ בחורים מרחבות: ירמיהו ט כ

[5]) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור כי כבד הרעב בארץ: בראשית יב י

[6]) אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו רעה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיינו נחיה ומתנו: מלכים ב ז ד

[7]) כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את הבערה: שמות כב ה

[8]) כלה יי את חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון ותאכל יסודתיה: איכה ד יא

[9]) ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: זכריה ב ט

[10]) ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשער: ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו מים מבאר בית לחם אשר בשער ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסך אתם ליי: שמואל ב כג טו-טז

[11]) חבל ישיב רשע גזלה ישלם בחקות החיים הלך לבלתי עשות עול חיו יחיה לא ימות: יחזקאל לג טו

[12]) ואחריו שמא בן אגא הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים והעם נס מפני פלשתים: שמואל ב כג יא

[13]) הוא היה עם דויד בפס דמים והפלשתים נאספו שם למלחמה ותהי חלקת השדה מלאה שעורים והעם נסו מפני פלשתים: דברי הימים א יא יג

[14]) ויתיצב בתוך החלקה ויצילה ויך את פלשתים ויעש יי תשועה גדולה: שמואל ב כג יב

ס"ג **קרקי למה לי** ולא גרסינן תרי: **מכדי גמרא שנתו ליה.** לא עלך אלא ללמוד הלכה כמו שנלמו לו ומאי ולא אבה: **דעבד נפש שמים.** כיון דאיכא איסורא גבי איניש דעלמא: **מתני' דרך הרבים.** י"ו אמות מעגלות דלגלי מדבר ילפינן במסכת שבת (ד' לא.): **גמ' תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש אמות או חמש אמות או ד' אמות פטור.** דס"ל עד ועד בכלל: **ותנא ברא קחשיב מלמטה למעלה שתי אמות או שלש אמות חייב.** וד' אמות פטור דס"ל עד ולא עד בכלל. וכולן שוין בד' אמות דפטור לתנא דידן עד ועד בכלל לתנא ברא עד ולא עד בכלל: **ואפילו בשדה קוצים.** אפילו היתה שדה שקופצת [1] [נפש] האור מעל גדר מלאה קוצים שנוח האש לנבער בה ולדלג פטור: **לא שנו.** דפטור: **אלא בקולחת.** אש שקולה מתמר ועולה למעלה: **אבל נכפפת.** שהרוח מטה אותה וכופה לגדדין ומפסיק השלהבת ודולגת לשון מורי. ליטנא אחרינא נכפפת אש גמוכה הולכת ונסרכת בעשבים ובקסמים שעל גבי קרקע הלכך אפילו עברה דרך רה"ר לחב מאד חייב: **כמה דברים אמורים.** דאש עברה דרך רה"ר פטור: **שלולית.** לקמיה מפרש: **ר"ח.** במתניתין [1] [ע"ב]: **אריאה דדלאי.** יאור קטן שדולין ממנו ומשקין שדות: **מאן דאמר נהר ממש אע"ג דליה ביה מיא.** דהואיל ורחב הוי כדרך הרבים: **מפסיקין לפאה.** להניח פאה מכל אחד ואחד: **הנחל.** שדה מכאן ושדה מכאן ונחל עמוק באמצע חייב להניח פאה מכל אחד ואחד: **דרך היחיד.** ארבע אמות: **שוללין.** מתקבצין כמו מן השלל של ביצים (בילה דף ז.). דבר אחר לשון שלל ומלקוח (במדבר לא) דבר המקובץ: **שמחלקת שלל לאגפיה.** שמשקין אותן ממנה והן עושין פירות:

באגני

ה"ג אלא למאן דאמר טמון באש תרתי קראי למה לי. אבל הא לא בעי למה לי כלל קראי דחד קרא אצטריך לכל הפחות משום בעיא דטמון והא דכתיב וילילה לר"י הלילה שניה לשרוף כדי שלא יתחייב בטמון ולרבנן שהניל את המזיק שלא נתחייב לשלם אבל תרי קראי למה לי דלמ"ד לאחלופי אע"פ שאם לא היו עדשים היו לריכים לישאל אם מותר ליטול שעורים על מנת לשלם דמיום מ"מ הזכיר עדשים לפי שהיו מזומנים שם והיו רוצים לפרעם תחתיהן ולמ"ד להניל עצמו בממון חבירו מיבעיא ליה בשעורין דלא חשיבי כל כך ובעדשים דחשיבי טובא אלא למ"ד טמון תרוייהו למה לי ובקונטרס גרס קראי למה לי: **מאי ולא אבה דוד לשתותם.** הוה מלי למימר אחד מהנך דמיבעיא ליה עם טמון אלא משמע ליה דאבל מילתא דאיבעיא ליה קאי ומכאן קשה לפי פירוש הקונטרס דמעשה בא לפניו שברפו אנשיו גדיש והיו בה כלים טמונים דלפירושו הוה ליה למימר שלא אבה דוד לשתות היינו שלא רצה להפטר מחמת שהוא מלך:

עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות. בגמרא מפרש ארבע אמות משפת קוצים ולמעלה ורלאה לר"י דאיירי שאין הגדר גבוה מן השלהבת שאם היה גבוה יותר מאי קמפליג בין קולחת לנכפפת מה לי זה ומה לי זה כיון שהגדר גבוה מן השלהבת מה יכולה להזיק אלא ודאי בשאין גבוה מן השלהבת איירי ומיהו כשאין עני הדליקה גבוהין מן הגדר איירי שאם היו גבוהין מן הגדר מה מועיל שהגדר גבוה מן הקוצים הרי הוא כאילו היתה המדורה על הגדר אלא כשעני הדליקה שוים לגדר איירי או נמוכים מן הגדר ועוד נראה דגבוה ד' אמות דקתני אעני הדליקה קאי שהגדר גבוה מעני הדליקה ארבע אמות ורב פפא בא להוסיף בגמ' שמשפת קוצים ולמעלה נמי בעינן ארבע אמות אבל פשיטא דמתניתין אעני הדליקה קאי ולשון עבר לא שייך אם לא היה הגדר גבוה מעני הדליקה אע"פ שהשלהבת עולה למעלה מן הגדר:

והתניא עברה גדר כו'. אומר ר"י דאי גרסי' בברייתא עד ובמתניתין לא גרסינן עד לא ניחא דלא שייך למפרך כלל דפשיטא דברייתא מלמטה למעלה קא חשיב דבעינן אחר לא מיפרש אלא עד ולא עד בכלל דבכל מקום ד' אמות כלמעלה מד' אמות ובמתניתין לא קתני עד דבארבע אמות פטור ואפילו קתני במתניתין עד כמו בברייתא אין שייך להקשות דפשיטא דמתניתין לא מיפרשא אלא מלמעלה למטה ובריתא לא מיפרשא אלא מלמטה למעלה אבל אי במתניתין קתני עד ובברייתא לא קתני עד אז שייך למפרך שפיר אי נמי בשניהם אין עד שייך למפרך שפיר דמתניתין קתני בד' אמות פטור ובריתא קתני חייב וא"ת אי בשניהם אין עד אמאי אצטריך לשנויי מתניתין מלמעלה למטה ובריתא מלמטה למעלה לימא מתניתין ד' אמות דוקא אלא עד ובריתא מיפרשא בעד וי"ל דכיון דלא קתני עד לא כאן ולא כאן סברא הוא דכי היכי דהך מיפרשא בעד הך נמי מיפרשא בעד [2]:

לא שנו **אלא בקולחת.** אגדר קאי וגרס אבל בנכפפת אפי' עד מאה אמה ולא גרס מאה מיל דמיל לא שייך בגובה ולפי הספרים דגרסי מאה מיל נ"ל דקאי אדרך רה"ר ואין נראה דהא בסמוך מייתי משנה דדרך הרבים ואמרינן עלה מאן תנא משמע דעד השתא לא איירי בה אע"ג דברייתא דתניא כוותיה גרס מיל דברחוב איירי ולא בגובה כדקתני ועניים מצויין לה מ"מ שפיר קאמר תניא כוותיה דברייתא מוקמה למתניתין בקולחת: **דרך** הרבים מאן תנא רבי אליעזר היא. אמתניתין קאי והוי סתם ואח"כ מחלוקת: **מאן** דאמר נהר ממש אע"ג דליה ביה מיא. ואע"ג דברשות הרבים בעי ט"ז אמות הכא סגי בח' אמות מתוך שהנהר עמוק וגם יש בו קרירות מים שעוברים בו תמיד: **אלו** מפסיקין לפאה כו'. במסכת פאה (פ"ב מ"ח) גרס בסדר המשנה דרך היחיד ואח"כ דרך הרבים ומפרש בירושלמי דמשום סיפא אינטריך למיתני דקתני הכל מפסיקין לזרעים ואינו מפסיק לאילן דקמ"ל דאפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילנות ועוד [קא] חשיב שם שביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים והשתא שביל היחיד אינטריך לאשמועינן דאע"פ שהוא קטן מדרך מפסיק מאחר שהוא קבוע ודרך היחיד אצטריך דס"ד כיון שאין קבוע לא מפסיק אע"פ שהוא רחב ושביל הרבים אצטריך דס"ד אמינא דבשביל היחיד הוא דבעינן קבוע בימות החמה ובימות הגשמים אבל שביל הרבים אע"פ שאין קבוע בימות הגשמים מפסיק קא משמע לן:

שמחלקת שלל לאגפיה. כשגדלה החמה מתמלאה מים בורות שיחין ומערות שסביבותיה שמשקין בהם השדות:

אלא למ"ד טמון באש קמיבעיא ליה מאי איבעי ליה קראי אמר לך טמון וחדא מהנך קמיבעיא ליה בשלמא למ"ד הני תרתי היינו דכתיב [1] ולא אבה דוד לשתותם אמר כיון דאיכא איסורא לא ניחא לי אלא למ"ד טמון באש קא מבעיא ליה מכדי גמרא הוא דשלחו ליה מאי לא אבה דוד לשתותם דלא אמרינהו משמייהו אמר כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו [1] ויסך אותם לה' בשלמא למ"ד הני תרתי משום דעבד לשם שמים אלא למ"ד טמון באש מאי ויסך אותם לה' דאמרינהו משמא דגמרא: **מתני'** [א]**עברה** גדר שהוא גבוה ד' אמות או דרך הרבים או נהר פטור: **גמ'** והתניא עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות חייב אמר רב פפא [ב]תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש אמות פטור חמש אמות פטור עד ארבע אמות פטור תנא ברא מלמטה למעלה קא חשיב שתי אמות חייב שלש אמות חייב עד ארבע אמות חייב אמר רבא ד' אמות שאמרו דפטור אפילו בשדה קוצים אמר רב פפא ומשפת קוצים ולמעלה ד' אמות אמר רב [ב]לא שנו אלא [ג]בקולחת אבל בנכפפת אפילו עד מאה אמה חייב ושמואל אמר מתני' בנכפפת אבל בקולחת אפי' כל שהוא פטור תניא כוותיה דרב בד"א בקולחת אבל בנכפפת ועצים מצויין לה אפילו עד מאה מיל חייב [ג]עברה נהר או שלולית שהם רחבים ח' אמות פטור: דרך הרבים: מאן תנא אמר רבא ר"א היא [ד]דתנן רבי אליעזר אומר שש עשרה אמות כדרך רה"ר [ד] (פטור):

או נהר: רב אמר נהר ממש ושמואל אמר אריתא דדלאי מ"ד נהר ממש אע"ג דליכא מיא ומ"ד אריתא דדלאי אי אית ביה מיא אין אבל לית ביה מיא לא תנן התם [ה]ר[ו]אלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית [ה]ודרך היחיד ודרך הרבים מאי שלולית אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמי גשמים שוללין שם רב ביבי א"ר יוחנן אמת המים שמחלקת שלל לאגפיה מאן דאמר מקום שמי גשמים שוללין שם כ"ש אמת המים ומאן דאמר אמת המים אבל מקום שמי גשמים שוללין שם לא מפסקי דהנהו

באגני

ה"ג אלא למאן דאמר טמון באש תרתי קראי למה לי. אבל הא לא בעי למה לי כלל קראי דחד קרא אצטריך לכל הפחות משום בעיא דטמון והא דכתיב וילילה לר"י הלילה שניה לשרוף כדי שלא יתחייב בטמון ולרבנן שהניל את המזיק שלא נתחייב לשלם אבל תרי קראי למה לי דלמ"ד לאחלופי אע"פ שאם לא היו עדשים היו לריכים לישאל אם מותר ליטול שעורים על מנת לשלם דמיום מ"מ הזכיר עדשים לפי שהיו מזומנים שם והיו רוצים לפרעם תחתיהן ולמ"ד להניל עצמו בממון חבירו מיבעיא ליה בשעורין דלא חשיבי כל כך ובעדשים דחשיבי טובא אלא למ"ד טמון תרוייהו למה לי ובקונטרס גרס קראי למה לי: **מאי ולא אבה דוד לשתותם.** הוה מלי למימר אחד מהנך דמיבעיא ליה עם טמון אלא משמע ליה דאבל מילתא דאיבעיא ליה קאי ומכאן קשה לפי פירוש הקונטרס דמעשה בא לפניו שברפו אנשיו גדיש והיו בה כלים טמונים דלפירושו הוה ליה למימר שלא אבה דוד לשתות היינו שלא רצה להפטר מחמת שהוא מלך:

עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות. בגמרא מפרש ארבע אמות משפת קוצים ולמעלה ורלאה לר"י דאיירי שאין הגדר גבוה מן השלהבת שאם היה גבוה יותר מאי קמפליג בין קולחת לנכפפת מה לי זה ומה לי זה כיון שהגדר גבוה מן השלהבת מה יכולה להזיק אלא ודאי בשאין גבוה מן השלהבת איירי ומיהו כשאין עני הדליקה גבוהין מן הגדר איירי שאם היו גבוהין מן הגדר מה מועיל שהגדר גבוה מן הקוצים הרי הוא כאילו היתה המדורה על הגדר אלא כשעני הדליקה שוים לגדר איירי או נמוכים מן הגדר ועוד נראה דגבוה ד' אמות דקתני אעני הדליקה קאי שהגדר גבוה מעני הדליקה ארבע אמות ורב פפא בא להוסיף בגמ' שמשפת קוצים ולמעלה נמי בעינן ארבע אמות אבל פשיטא דמתניתין אעני הדליקה קאי ולשון עבר לא שייך אם לא היה הגדר גבוה מעני הדליקה אע"פ שהשלהבת עולה למעלה מן הגדר:

והתניא עברה גדר כו'. אומר ר"י דאי גרסי' בברייתא עד ובמתניתין לא גרסינן עד לא ניחא דלא שייך למפרך כלל דפשיטא דברייתא מלמטה למעלה קא חשיב דבעינן אחר לא מיפרש אלא עד ולא עד בכלל דבכל מקום ד' אמות כלמעלה מד' אמות ובמתניתין לא קתני עד דבארבע אמות פטור ואפילו קתני במתניתין עד כמו בברייתא אין שייך להקשות דפשיטא דמתניתין לא מיפרשא אלא מלמעלה למטה ובריתא לא מיפרשא אלא מלמטה למעלה אבל אי במתניתין קתני עד ובברייתא לא קתני עד אז שייך למפרך שפיר אי נמי בשניהם אין עד שייך למפרך שפיר דמתניתין קתני בד' אמות פטור ובריתא קתני חייב וא"ת אי בשניהם אין עד אמאי אצטריך לשנויי מתניתין מלמעלה למטה ובריתא מלמטה למעלה לימא מתניתין ד' אמות דוקא אלא עד ובריתא מיפרשא בעד וי"ל דכיון דלא קתני עד לא כאן ולא כאן סברא הוא דכי היכי דהך מיפרשא בעד הך נמי מיפרשא בעד [2]:

לא שנו **אלא בקולחת.** אגדר קאי וגרס אבל בנכפפת אפי' עד מאה אמה ולא גרס מאה מיל דמיל לא שייך בגובה ולפי הספרים דגרסי מאה מיל נ"ל דקאי אדרך רה"ר ואין נראה דהא בסמוך מייתי משנה דדרך הרבים ואמרינן עלה מאן תנא משמע דעד השתא לא איירי בה אע"ג דברייתא דתניא כוותיה גרס מיל דברחוב איירי ולא בגובה כדקתני ועניים מצויין לה מ"מ שפיר קאמר תניא כוותיה דברייתא מוקמה למתניתין בקולחת: **דרך** הרבים מאן תנא רבי אליעזר היא. אמתניתין קאי והוי סתם ואח"כ מחלוקת: **מאן** דאמר נהר ממש אע"ג דליה ביה מיא. ואע"ג דברשות הרבים בעי ט"ז אמות הכא סגי בח' אמות מתוך שהנהר עמוק וגם יש בו קרירות מים שעוברים בו תמיד: **אלו** מפסיקין לפאה כו'. במסכת פאה (פ"ב מ"ח) גרס בסדר המשנה דרך היחיד ואח"כ דרך הרבים ומפרש בירושלמי דמשום סיפא אינטריך למיתני דקתני הכל מפסיקין לזרעים ואינו מפסיק לאילן דקמ"ל דאפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילנות ועוד [קא] חשיב שם שביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים והשתא שביל היחיד אינטריך לאשמועינן דאע"פ שהוא קטן מדרך מפסיק מאחר שהוא קבוע ודרך היחיד אצטריך דס"ד כיון שאין קבוע לא מפסיק אע"פ שהוא רחב ושביל הרבים אצטריך דס"ד אמינא דבשביל היחיד הוא דבעינן קבוע בימות החמה ובימות הגשמים אבל שביל הרבים אע"פ שאין קבוע בימות הגשמים מפסיק קא משמע לן:

שמחלקת שלל לאגפיה. כשגדלה החמה מתמלאה מים בורות שיחין ומערות שסביבותיה שמשקין בהם השדות:

מסורת הש"ס

א) [ב"מ נב. ע"ש], ב) גי' הרמב"ם בקולחת, ג) ס"א בתניא ועיין רש"ל, ד) מהרש"ל מ"ו, ה) פאה פ"ב [מ"ח] ב"ב נה. מנחות עח: מ"כ פ' קדושים, ו) נ"א עליו, ז) בס"א: במתניתא, ח) [ועי' תוספות חולין נד: ד"ה כפלגינ],

תורה אור השלם

1. וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגְּדֻדִים בַּמַּחֲנֶה פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל דָּוִד וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם וַיִּסֵּךְ אֹתָם לַיְיָ:

שמואל ב כג טז

מוסף רש"י

ואלו מפסיקין לפאה. לתת שמי פאות (מנחות עא:). **הנחל.** כגון נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יחרש, קרקע קשה מלא לרוחות ואנשים שאין לאלו למייעה (רשב"ם ב"ב נח.). **והשלולית.** קבוצת מי גשמים (שם) ואם יש שם זריעה מכאן ומכאן נותן פאה לכל אחד ואחד, דהשתא שלולית מפסקא להו (מנחות עא:). **ודרך הרבים.** ט"ז אמה (שם).

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פי"ד מהלכות מזקי ממון הלכה ב סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סי' תיח סעי' ג ד:

נז ב מיי' שם וגרס בקולחת ועיין במ"מ טור ש"ע שם סעיף ה:

נח ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ד:

נט ד מיי' פ"ג מהל' מתנות עניים הל' ב:

ס ה מיי' שם הלכה ג:

רבינו חננאל

אמר רב פפא משפת הקוצים ולמעלה. פירוש, משפת קוצים ולמעלה בעינן גדר ארבע אמות, כך פר"ח זצ"ל. **אמר רב לא שנו אלא בקולחת אלא בנכפפת.** פי' כגון אש נוקבת ושורפת מלשון קדחה באפי. אבל אם היא נכפפת, כמו קופצת. יש ששונין קולחת, ופי' עומדה כמו קלח של כרוב, נכפפת הולכת ובאה. **דרך הרבים.** מאן תנא דאמר פטור, אמר רבא ר' אליעזר היא דתנן במתני' ר' אליעזר אומר שש עשרה אמות כדרך רשות הרבים. פר"ח זצ"ל יש מי שאומר שיש בה שמונה אמות, כר' אליעזר דאמר אם יש לו שש עשרה אמה כדרך הרבים שידליק האש באמצעו פטור, הנה יבוא לו שמונה אמות מזה הצד ושמונה אמות מזה הצד כשיעור ברייתא. ויש אומרים מאן תנא דתניא אם יפסיק דרך הרבים פטור. ואמר רבא ר' אליעזר היא דתני שש עשרה אמה כדרך הרבים. **מאי שלולית אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמימי גשמים שוללין.** פי' יורדין ונקוין מלשון כי ישל זיתך וכתיב וגם שול תשולו לה. ור' יוחנן אמר אמת המים המחלקת שלל לאגפיה, פי' כשתמלא אמת המים מתמלאין גדותיה סביבותיה. **אבל מי** גשמים לא מפסקי. הנהו

סא: הכונס פרק ששי בבא קמא

ולית ליה לר"ש שיעורא. קס"ד הכל לפי היזק הדליקה יש"ל אפילו אין רואי לעבור: **לא** יעמיד אדם תנור בתוך ביתו כו'. שיכול לעכב עליו בעל העלייה אם הבית של אחד והעלייה של אחר היה מעמידו בעלייה בעל הבית מעכב ובקונטרס פירש לענין בני העיר שמעכבין עליו וכמו שפירש ניחא דהוי דומיא דאינך מתניתין דהתם בפרק לא יחפור (ב"ב דף כ:):

לפלוג וליתני בדידה. וא"ת השתא נמי קא מפליג בדידה במדליק בתוך שלו וי"ל דע"כ סיפא בתוך ביתו של חבירו מדליק דאי במדליק בתוך שלו אע"פ שדרך בני אדם להניח בבתים היה פטור דלא עדיף מי שפיר דאם כן הכא נמי אינו משלם אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין דלא עדיפא מינה דהא נמי לא מיתוקמא אלא במדליק בשל חבירו ואם ר"ל רב כהנא מחלוקת במדליק בתוך שלו דפליגי אפילו בארנקי דר' יהודה מחייב אע"פ דאין דרך ארנקי להניח בגדים ורבנן פטרי אפי' במוריגין כדפרישית מ"מ כשמסיים אבל במדליק בתוך של חבירו ד"ה משלם כל מה שבתוכו אפילו אארנקי נמי קאי דמשמע ד"ה משלם כל מה שבתוכו לרבנן כמו לר"י הלכך פריך שפיר לפלוג וליתני בדידה דלשמעינן אפי' ארנקי בגדים דאין דרכו להניח דהוי רבותא טפי ועוד שקשה לשון המשנה דקתני שדרך בני אדם להניח בבתים דאפי' אין דרך נמי מחייבי רבנן במדליק בתוך של חבירו:

אלא אמר רבא בתרתי פליגי ט)[פליגי] במדליק בתוך שלו כו'. דר"י מחייב אפי' ארנקי בגדים שאין דרך להניח מדנקט מודים חכמים במדליק את הבירה דלכך נקט בירה שרוצה למנוע שיחייבו רבנן אפי' בארנקי כמו ר"י ואי רבי יהודה לא מחייב במדליק בתוך שלו אלא דוקא במוריגין הוה ליה לפלוגי בדידה ולימא דמודים חכמים במדליק גדיש של חבירו דחייב במוריגין אלא ודאי מחייב ר"י במדליק בתוך שלו אפי' בארנקי בגדים ורבנן לא מחייבי אפי' במוריגין דקתני אינו משלם אלא גדיש של חטים כו' ופליגי נמי במדליק בתוך של חבירו דר' יהודה מחייב אפי' בארנקי בגדים ורבנן לא מחייבי אלא במוריגין של חבירו שדרכו להניח בגדים או ארנקי בבית שדרך להניח כל דבר בבתים וטעמייהו יש לפרש דר' יהודה לא פטר בטמון כלל ורבנן במדליק בתוך שלו פטרי כדמשמע קרא כי תצא אש ט) (ומשמע) דאיירי במדליק בתוך שלו אבל במדליק בתוך של חבירו מחייב בדבר שדרכו להטמין דלא אשכחן דפטר ביה קרא טמון ובדבר שאין דרכו פטרי מסברא דלא אצטי ליה לאסוקי אדעתיה שיניח אדם ארנקי בגדים:

באגני דארעא מקרו: **מתני'** המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה רבי אלעזר בן עזריה אומר רואין אותו כאילו הוא באמצע בית כור ר"א אומר ט"ז אמות כדרך רה"ר רבי עקיבא אומר חמשים אמה ר"ש אומר [1]שלם ישלם המבעיר את הבערה [א]הכל לפי הדליקה: **גמ'** ולית ליה לר"ש שיעורא בדליקה והתנן ב)[ב]לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גבו גובה ד' אמות היה מעמידו בעלייה עד שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח [2]ואם הזיק משלם מה שהזיק ר' שמעון אומר לא נאמרו שיעורין הללו אלא שאם הזיק פטור מלשלם אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הכל לפי גובה הדליקה אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה ג)[ג]כר' שמעון וכן אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כר"ש: **מתני'** [ד]המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו ר"י אומר משלם מה שבתוכו וחכ"א אינו משלם אלא גדיש של חטין או של שעורין ג)[ה]היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור ד)[1]ומודים חכמים לר"י במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים: **גמ'** אמר רב כהנא מחלוקת במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י ה)[2]מחייב אנזקי טמון באש ורבנן פטרי אבל במדליק בתוך של חבירו דברי הכל משלם כל מה שבתוכו א"ל רבא אי הכי אדתני סיפא מודים חכמים לר"י במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים לפלוג וליתני בדידה בד"א במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו דברי הכל משלם כל מה שהיה בתוכו אלא אמר רבא בתרתי פליגי פליגי במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י מחייב אטמון באש ורבנן סברי לא מחייב ופליגי נמי במדליק בשל חבירו דר"י סבר משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי ורבנן סברי [3]כלים שדרכן להטמין בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם תנו רבנן המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו ר"י אומר משלם כל מה שהיה בתוכו וחכמים אומרים [ו]אינו משלם אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין ורואין מקום כלים כאילו הוא מלא תבואה

נאגני. כמו באגנות (שמות כד) קוניי"ש בלע"ז: **מתני' נאמלא** ביה הור. אם יש לו חצי בית כור לכל רוח פטור. ובקונלתא שדילגה וכדאוקימנא [ע"ל] אבל נכפפת בוערת והולכת כל שעה אפילו עד מאה מיל חייב: **הכל לפי הדליקה.** קס"ד ה"ק הכל יש"ל כמה שהדליק בין רחוק בין קרוב: **גמ' לא יעמיד.** בני העיר מעכבין עליו שלא תבער האש בתקרה: **מעזיבה.** טיח של סיד על תקרה. ודומה לו בספר עזרא (נחמיה ג) ויעזבו (את) ירושלים עד החומה: **ובכירה.** שפחותה מתנור ואין מבעירין בתוכה אש גדול: **לפי גובה.** כשהאש גבוהה וגדולה קופצת למרחוק: **מתני' אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין.** אם חטין חטין אם שעורין שעורין: **היה גדי כפות לו וו' חייב.** על הגדי דבעלי חייב נמי אתרבו מאו הקמה[1] ומשום דקס ליה בדרבה מייה ליכא למפטריה דאינו חייב מיתה על העבד דהואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלומים. אבל היה עבד כפות לו פטור אפילו על הגדי ועל הגדיש דחייב מיתה על העבד דכתיב נקב ינקב (שמות כא) וקס ליה בדרבה מייה ואפי' לא התרו בו אחינו נהרג הא קי"ל (כתובות ד' לד:) דחייבי מיתות שוגגין פטורין. ובגדי לא שני לן בין כפות לשאינו כפות ואיידי דנקט בעבד נקט בגדי. [2]ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור דהיה לו לברוח והכי קאמר היה עבד כפות לו או גדי סמוך לו פטור ואע"ג דפשיט בשילהי פ' שני (כז.) שורו כממונו דאם הניח גחלת עליו ונשרף חייב התם הוא דהניח על גבי שור דלא היה לו לשור ליטול אבל הכא היה לו לברוח: **גמ' בתוך של חבירו.** אין לו רשות והוי כמאבד בידים: **במדליק אם הבירה.** בתוך של חבירו הוא ואפ"ה יהיב טעם משום דדרך בני אדם להניח כלים בבתים אבל גדיש לא: **בדידה.** בגדיש ולשמעינן אע"פ שאין דרך להטמין בו חייב הואיל והדליק לתוך של חבירו וכ"ש בירה: **בתרתי פליגי [פליגי] במדליק בתוך שלו כו'.** ופטרי רבנן אפילו כלים שדרכן להטמין בגדיש דהא גזירת הכתוב הוא דטמון באש פטור ור' יהודה מחייב אטמון ובכלים ג"ש אותן שאין דרכן להטמין וג"ש אותן שדרכן להטמין: [3]**בירה.** מגדל גדול: **מוריגין.** קרשים [4](נקובים) ובהן (ה) יתידות ודשין בהן את התבואה:

סא א מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ג:

סב ב ג מיי' פ"ט מהל' שכירים הלכה יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קנה סעיף א:

סג ד מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף יג:

סד ה מיי' שם הל' י:

סה ו ז ח מיי' שם הל' יג והל' ח ט סמג שם טוש"ע שם:

מוסף רש"י

אלא אם כן יש על גבו גובה ארבע אמות. חלל גובה ארבע אמות מפי התנור עד התקרה, כדי שלא יאחוז האור בתקרה (ב"ב כ:). עד שיהא תחתיו מעזיבה. שטו"ר"ך בלע"ז טיח קרקע, שלשה טפחים. שלא תבער התקרה מתחונה של עליה, ועל גביו ד' אמות (שם). ובכירה. אף היא כלי חרס שטופחים קדירה על חללה ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין בתנור (שם) שאין היסק שבה גדול, טפח. מעזיבה יהא תחתיה (ב"מ קיח:). ואם הזיק. שלקח הבית והדליק את סביביו (שם) אחר שהיו שם כל השיעורין הללו, משלם מה שהזיק. ואע"פ כן מעכבין עליו הכשרים להדליק בכל השיעורים הללו, שמא יליץ בחיסה ואין לו מה לשלם (ב"ב כ:). היה גדי כפות לו. לגדיש, ועבד סמוך לו. לגדיש, ונשרף עמו חייב. אגדי ואגדיש, לפי שאין לו דין מיתה בשביל העבד שהיה לו לברוח (לעיל כב: ובעי"ז לעיל מג:). עבד כפות לו וגדי סמוך לו כו' פטור. אגדי ואגדיש, דקס ליה בדרבה מייה, שההורג העבד נהרג דכתיב נקב ינקב, והאי דנקט גדי משום דמוקמינן בגדי דחד ועבד לחד, דבגדיש ועבד ליכא לאוקמי הכי, דאורחא דמלאכה לגדורי אינש עבדיה לשמור גדישו, ואיידי דנקט גבי עבד כפות וסמוך, נקט גבי גדי כפות וסמוך, ואע"ג דבגדי אין לומר היה לו לברוח, שהרי אין בו דעת, ואם אינו כפות וסמוך נמי חייב כדאמרינן (לעיל מ.) שורו כממונו (לעיל כב:).

תורה אור השלם

1. כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה: שמות כב ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מוריגין וכו' ימידות. ג"כ ונע"ז דף כד ע"ב איתא דבקרשים עצמם הן פגימות ע"ש:

לעזי רש"י

קוניי"ש [קונקי"ש]. שקתות, אגנים.

רבינו חננאל

נגאני דארעא מקרו, פי' מקום אשבורין מלשון שרדך אגן הסהה, וישם באגנות. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הכל לפי גבוהה של דליקה. פר"ח זצ"ל למעלה מגובה של דליקה צריך ארבע אמות. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון. ורבינו חננאל ז"ל כתב בשמעתין ובפרק הבית והעליה נראין הדברים כי הא דר' שמעון שיטה היא, משום דאמרינן התם אמר (רבא) [אביי] רשב"ג ור' יהודה ור' שמעון כולהו סבירא להו כל שנתנו לו חכמים רשות אם הזיק פטור מלשלם. ר' שמעון דתנן ר' שמעון אומר לא אמרו כל השיעורין הללו אלא אם הזיק פטור מלשלם. היה גדי כפות ועבד סמוך לו נשרף עמו חייב בגדי ופטור על העבד, שהיה לו לעבד, כיון שראה האש היה לו לברוח, לא ברח הוא גרם לעצמו. ואוקמה רבה למתניתין בתרתי פליגי במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך שלחבירו דר' יהודה מחייב אטמון ורבנן פטרי. ופליגי נמי מדליק בתוך של חבירו, ר' יהודה מחייב כל מה שהיה בתוכו ואפילו ארנקי, ורבנן אמרי כלים שדרכן להיטמן בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם, כלים שאין דרכן להיטמן בגדיש לא משלם.

מסורת הש"ס

(ה) ב"מ קיח: ב"ב כ:, ב) פי' ר"ש דמתני'. רש"ל, ג) לעיל כב: מג., ד) [ער' בתוס' ב"ב כט: ד"ה ומודה], ה) [לעיל ה: ס.], ו) [שמות כב], 1) הוא פי' רשב"ס לעיל בפ' שני כב:, 2) [5"ל אחר ד"ה בגדליק], 3) [רש"ל],

ד"ה משלם מה שבתוכו. רבא מתרץ לה לטעמיה בכלים שדרכן להטמין בגדים: **אלא דמי גדיש.** אם הבעילו בעל השדה אלא קבל עליה אלא נטירותא דגדיש: **חטין וחיפן בשעורים.** אע"פ שנותן לו רשות לחטין אינו משלם אלא שעורין דאמר ליה לא רציתי אלא שעורין לפיכך לא נזהרתי בהן כל כך: **מאי הוה ליך גניבה דאוקמיה.** בידים שברפתו או שהשלכתו ליס. ולא דמי למשאיל מקום לחביריו להגדיש שעורין והגדיש חטים דאמרן לעיל אינו משלם אלא דמי שעורין דמבעיר לא מזיק בידים הוא אלא פושע בלבד כדתניא[ב] כי תצא אש ומצאה מפי המורה: **פשעה בו.** לא שמרתו כדרך השומרים ואבד: **[בדרכא] מפניהו לה.** משמיה דרבא אמרינהו לה: **שעורין וחיפן בחטין.** נותן לו רשות להגדיש שעורין ולא חטין: **שמעית מילתא לר' יהודה.** אליבא דר' יהודה דמתני': **עשו תקנה נגזל באשו.** כי היכי דתקנו רבנן לגנזל ליפדע כמה גזלו ויטול דתנן במסכת שבועות (דף מד:) אלו נשבעין ונוטלין השכיר והגזל כך תקנו באשו שיפדע מה הטמין ויטול: **אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי.** בפרק הגחל ומאכיל (לקמן דף קיז:): **בכספתא.** ארגז שמניחין בו כספים: **אמיד.** עשיר שאומדין אותו לכלי כסף:

מתני'

במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל במדליק בתוך של חבירו משלם כל מה שבתוכו. כלומר בדבר שדרכו כגון מוריגים וכלי בקר אבל ארנקי בגדים לא מחייבי רבנן אע"פ שדקדקנו[ו] בכל הני דלעיל שיהא משלם כל מה שבתוכו לרבנן כמו לר' יהודה הני מילי היכא דקתני ומודים או היכא דקתני דברי הכל אבל הכא במה דברים אמורים קתני ורבנן מילתייהו מפרשי ולא אמילתא דרבי יהודה קיימי:

שאינו משלם אלא דמי שעורים. במדליק בתוך שלו חיילי דאי במדליק בתוך של חבירו שעורין והגדיש חטין למה לא ישלם חטין כיון דחזי להו ובסמוך מדמי להו נמי לנותן דינר זהב לאשה ופשעה בו משמע דהיינו מדליק בתוך שלו והלכה בתוך של חבירו:

לרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש בו'. לרבנן נמי הוה מצי למימר דעשו תקנה בבירה בכל דבר ובגדיש במוריגין אלא רבותא אשמועי' לרבי יהודה אפי' ארנקי בגדיש עשו תקנת נגזל:

עשו תקנת נגזל במסור או לא. כתב רב אלפס כגון שיש עדים שמסרו ואיבד ממונו ואין יודעין כמה תיקו וכל תיקו דממונא לקולא ובשם רב האי גאון כתוב שישבע ויטול מחצה שכל תיקו דממונא חולקין ואין נראה לר"י לחייב כלל משום תיקו ור"ת מפרש דהך בעיא כשהמוסר מכחיש את המסר דומיא דגזל בשבועות דגזלן מכחישו אבל אם המוסר עצמו אינו יודע כמה ישבע נמסר כמה הפסיד ויטול ולר"י נראה דהך בעיא דתקנת נגזל באשו אפילו אין המוסר יודע דומיא דתקנת נגזל באשו שאין המבעיר יודע כמה הפסיד הניזק דמבעי ליה במסור אי עשו תקנתא או לא:

מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא. אפילו יש עדים שהיה בו מרגניתא מבעיא ליה דשמא לא אבעי ליה לאסוקי אדעתיה להאי ולא אמרינן מאי הוה ליה גביה דאזקיה כיון דלא רגילי אינשי לאנוחי כלל ולא דמי לדינר זהב דלעיל דאבעי לה לאסוקי אדעתא טפי דפעמים שאומר כן דירא שאם היתה יודעת שהוא של זהב לא היתה שומרתו ולא דמי נמי לארנקי בגדים דרגילין טפי דמנחי מרגניתא בכספתא ואין לפרש דלענין שבועה מבעיא ליה אי עשו תקנת נגזל ויהא נאמן לומר שהיה בו מרגניתא דא"כ מה היא אומר לרב אשי אלא ודאי לא שמא לא אבעי ליה לאסוקי אדעתא ולא אמרינן מאי הוה ליה גביה דאזקיה אלא אמר ליה אמר לי' מתני' מה ענין זה למשנתינו:

מה בין גזלן לחמסן. בלשנא דקרא אין חילוק ביניהם והכא קבעי מה בין גזלן דרבנן לחמסן דרבנן דתניא בפ' זה בורר (סנהדרין דף כה:) הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים ומפרש גזלן לא יהיב דמי ובמציאת חרש שוטה וקטן כדמוקי ליה התם דאין פסול מן התורה אלא משום דרכי שלום: **חמסן** יהיב דמי. וכשלא אמר רואה אני כדמפרש אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר אע"ג דלא אמר רואה אני אע"פ שעובר על לאו דלא תחמוד הא אמרי' בפרק שנים אוחזין (ב"מ דף ה: ושם ד"ה בלא) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו והיא דסוף מכילתין (דף קיט.) דמייתי מחמס בני יהודה דאפילו היכא דיהיב דמי הוה כאלו נוטל נשמתו לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי וא"ת כיון דחמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן א"כ כי אמרי' בפ' שנים אוחזין (ב"מ ד' ה: ושם ד"ה בלא) אלא הא דאמר רב הונא משביעים אותו שבועה שאינה ברשותו נימא מיגו דחשיד כו' ומשני מורה ואומר דמי קיחינגא מ"מ מה תירץ בכך אם הוא מעכב הפקדון בידו ורואה ליפטר בדמים בעל כרחו של בעלים הרי הוא חמסן ופסול לשבועה מדרבנן ואכתי נימא מיגו דחשיד כו' וי"ל דמ"מ בגזלן דאורייתא אין להוכיח שלא יהא חשוד לשבועתו ועוד דחמסן דרבנן כשר הוא ואינו פסול עד שיכריזו עליו כדאמר בפ' זה בורר (סנהדרין ד' כו:) ואפילו אם הוא ידוע שנעשה חמסן בענין זה שמא לא ראו חכמים לפוסלו בכך וגם לא להכריז אלא דוקא כי שקיל וחטיף בזרוע בעל כרחייהו דבעלים והמקשה דקא פריך נימא מיגו דחשיד כו' אע"ג דהא ודאי קיס לן דגזלן דרבנן בעי הכרזה ואינו נפסל עד אחר הכרזה כל עיקר לא הביא דברי רב הונא אלא משום דמקשה והא קעבר בלא תחמוד א"נ הכי מקשה כיון שפטר עצמו במה שטען גנבו או נאבדו ואינו משלם דמיס אלא לפי שאינו רואה ליפדע ואם היה פוטרו מן השבועה לא היה משלם כלום א"כ נימא מיגו כו' ומשני מורה ואומר כו' וגם אם היה פוטרו מן השבועה שמא כמו כן היה משלם דמיס לפי שמעכב הפקדון בידו ולהכי לא חשיד אממונא:

פסולה

מסורת הש"ס

א) רש"ל מ"ז וכ' רנ"ש דל"ל לנמקקו וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה לפלוג. ב) רש"ל מ"ז, ג) שבועות מו:, ד) ב"ב מז:, ה) [שמות כב], ו) גי' רש"ל לרב כהנא דלעיל.

רבינו חננאל

בעי אמימר אליבא דמאן דאמ' דיינינן דינא דמסורות עשו תקנת נגזל במסור ומשתבע הנמסר ושקיל, אי לא, ועלתה בתיקו. וקימא לן כל תיקו דממונא לקולא ולא משתבע ולא שקיל ולא מידי. וראינו שפסק רבינו הגאון בספר שבועות נשבע כמה נענש ונוטל מן המסור חצי מה שנענש, דקימא לן ממון המוטל בספק חולקין, ותיקו דממונא ספק הוא, ובהדיא אמרינן המסור הוא מכ"ו אבות נזיקים ולאו קנסא הוא אלא ממונא הוא, והוא מפורש בתחלת המסכת, ולא עוד אלא דחזינן סוגיא דשמעתא במסקנא עשו תקנת נגזל במפסיד ממון חבירו בידים, ונשבע ושקיל. **ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה וכו'.** בטש, פי' בעיטה שהיא רפיסה ברגל. בכספתא, פי' ארגז שמשימין שם הכספין. א"ל רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא בבירה מאי. אמר ליה חזינא אי אינש אמיד הוא וכו'. פר"ח זצ"ל שמע מינה עשו תקנת נגזל כמפסיד ממון חבירו בידים. ירושלמי. חד בר נש אפקיד בהדיה חבריה חד שק צרור ואירעו אונס. הדין הוה אמר סיגין הוה מלא ואיהו הוה אמר מיטכסין הוה מלא. אתא עובדא קומיה דרב ואמר הרי זה נשבע ונוטל. ר' יוחנן בעי מהו שיטענו דברים שאינם ראוין לו. נשמעינה מן הדא אריסיה דבר זיזא אפקיד גבי חד בר נש ליטרא דדהבא, מית בר זיזא ומית אריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומיה ר' ישמעאל בר' יוסי אמר מאן לא ידע דכל מה דאית ליה לאריסיה דבר זיזא, דבר זיזא הוא, דיתיהבון לבני דבר זיזא. הוה ליה לבר זיזא בנין רבו[ר]בין ובנין (ז)[ד]קיקין אמר יסבון רבו[ר]ביא פלגיא (ומאן) [וכד] דדקיקא רבן יסבון פלגא. (דמר') [דמן] ר' ישמעאל בר' יוסי. אתא עובדא קומיה ר' חייא אמר אי מאן מן הדא ליתא את שמע מינה כלום. יתיהבון לבני דאריסיה, אמר ליה מריה דפקדונא כבר יהבית פלגא. אמר ליה מה שנתת על פי ב"ד נתת, ומה שאתה נותן על פי ב"ד אתה נותן. מהו דיימרון בנוהי דאריסיה לבנוהי דבר זיזא הוו לן מאן דנסביתון. יכילון למימר להן מה שנעשה על פי ב"ד נעשה. מהו דיימרון דקיקיא לרבו[ר]ביא נחלוק עמכון. יכלין למימר להו מציאה מצאנו. אמר ר' יצחק לית בין דקיקיא לרבריבא אלא כמי שניתן להם במתנה. א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן א"ל גזלן לא יהיב דמי חמסן יהיב דמי. אי יהיב דמי חמסן קרית ליה, והאמר רב הונא תלויה וזבין זביניה זביני. לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני. פי' אע"ג דיהיב דמי כיון דבעל כרחיה שקיל ולא אמר הנגזל רוצה אני חמסן קרית ליה.

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פי"ד מהל' נ"מ הל' יא סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סי' תיח סעי' יד:

סז ב מיי' שם טוש"ע שם סעי' טו:

סח ג ד טוש"ע מ"מ סי' רלח סעי' ד:

סט ה מיי' פי"ד מהל' נ"מ הל' יב ופי"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ח סמג עשין סט וסי' ע טוש"ע מ"מ סי' תיח סעי' יג וסי' ל סעי' ז וסי' שפח סעי' ח:

ע ו מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ז סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' שפו סעי' ח:

עא ז מיי' שם פ"ח הל' ז סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שפח סעי' ז וכב אלפס במקומו ועוד בפ' י' דף מטן:

עב ח ט י כ מיי' שם פ"ז הל' יח סמג שם טוש"ע שם סעי' ח:

עג ל מיי' פ"י מהל' עדות הל' ד ופ"י מהל' מכיר' הל' ה סמג לאוין ריד טוש"ע מ"מ סי' לד סעי' יג וסי' רה סעי' ח:

עד מ מיי' פ"ח מהל' גזילה לאוין קפו טוש"ע מ"מ סי' שנט סעי' ז:

עה נ מיי' פ"י מהל' מכירה הלכה ח סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' רה סעי' ח:

עו ס מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ד סמג לאוין ריט טוש"ע מ"מ סי' לד סעי' יג:

גליון הש"ם

גמ' עשו תקנת נגזל במסור. עיין לעיל דף נד ע"ח תוס' ד"ה תמול. ולקמן ע"ב תוס' ד"ה יצאו שטרות:

מוסף רש"י

תלוה וזבין. מי שתלו אותו או עשו לו יסורין עד שמכר וקיבל הדמים ואמר רוצה אני, זביניה זביני. ולא יוכל לחזור בו (רשב"ם ב"ב מז:).

פסולה בסוכה וכמבוי. תימה דהוה ליה למימר ימעט כדאמרי׳ בריש מסכת סוכה (דף ג.) מבוי דרבנן תני תקנתא וי״ל משום דצעי למימר כסוכה נקט לשון פסולה אי נמי לפי שהיה צריך להאריך בלשון ולומר יכבה וימעט ויחזור וילך למעט כמו שהיא מודלקת לא סגי כדאמרינן בפ׳ במה מדליקין (שבת דף כב:) הדליקה בפנים והוציאה בחוץ לא עשה ולא כלום והכא נמי לא שנא:

הדרן עלך הכונס

מרובה. מי קתני אין בין כו׳. משמע הכא היכא דתני אין בין לא שייך למימר תנא ושייר והקשה הר״י מאוליגי״ש מהא דתנן בפ״ק דמגילה (ד׳ ח. ושם ד״ה אין) אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן ואכתי הא איכא שהנדבה באה מן המעשר ונדר שהוא דבר שבחובה אין באה אלא מן החולין כדתנן בהתודה (מנחות ד׳ פא.) וי״ל דהתם לא בא לשנות כל ענין שנדר ונדבה חלוקים זה מזה אלא בא לומר שאין חיוב הבאה בזה יותר מבזה אלא אחריות אבל לענין כל תאחר זה וזה שוין וכן אין בין שבת ליום הכפורים לא איירי לכל דברים שביניהם כגון איסור אכילה וכן אין בין י״ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד לא איירי בהומר שבשניהם כגון לאו ומיתה אלא בדבר האסור או מותר לעשות בהן ועוד י״ל דהך משנה דמגילה שנויה במסכת קנים (פ״ח מ״ח) גבי עולת העוף ועולה בין נדר בין נדבה אין באה מן המעשר כיון דאין בה אכילת אדם כדדרים בסיפרי בפ׳ עשר תעשר ת״ל ואכלת ושמחת שמחה שיש בה אכילה יצאו עולות שאין עמהן אכילה ואין להאריך כאן יותר[מ]:

מרובה קתני תנא ושייר. לשון דאשון דמייתי סייעתא לא בעי למימר דשייר דסבר ההוא לישנא דכיון דקתני מרובה אין לומר שייר כמו באין בין וכן משמע הלשון דקאמר לישנא בתרא מי קתני אין בין מרובה קתני משמע שתחילה היה סבור דמרובה הוי כמו אין בין ואת״ת ומאי שייר דהאי שייר וי״ל דשייר טענת גנב באבידה דדרים לקמן רבי יוחנן דמשלם כפל ואי טעין טענת גנב בפקדון לא משלם ארבעה וחמשה בטבח ומכר הכי נמי טוען טענת גנב באבידה ועוד שמשייר שותף שגנב מחבירו ושותפין שגנבו לא משלם ארבעה וחמשה כדאמר לקמן בפירקין (ד׳ עח:) ועוד יש מפרשים דאין לחוש הכא אם אינו משייר כי אם דבר אחד כיון דלא נחת למיינא אלא דגלי לן שיש ריבוי בכפל מארבעה וחמשה:

יצאו קרקעות כו׳. וא״ת כיון דאמעיטי משבועה כדאמרינן בפרק הזהב (ב״מ ד׳ מ:) תיפוק ליה דאין בהם כפל בטוען טענת גנב דלא משלם אלא בשבועה כדאמרינן לקמן בשמעתין וליכא למימר דאלטריך לקופץ ונשבע דבהגוזל קמא (לקמן ד׳ קו.) מוכח דלא משלם אלא״כ ב״ד משביעין אותו וי״ל דאלטריך להיכא דנשבע ע״י גלגול כדתנן (קדושין ד׳ כו.) זוקקין הנכסים שיש להם אחריות עם הנכסים כו׳ לישבע עליהן ומיהו לפי מאי דמסקינן לקמן האי כל ריבוי הוא מדלא כתיב הני פרטי גבי כסף וכליס וס״ל דכפל ושבועה הכל אחד ניחא דליכא אלא חד קרא לתרוייהו וא״ת וגניבה בקרקע היכי שייכא וי״ל במשיג גבול ג״כ במחובר לקרקע כי ההיא די׳ גפנים טעונות וטוען שגנבו לו ה׳ ומצא שהוא גנבם (שבועות ד׳ מב:): **יצאו** שטרות. ואם תאמר למה לי קרא למעט מכפל והא אפי׳ אבדו בידים לא משלם קרן למאן דלא דאין דינא דגרמי ואפי׳ מאן דדאין לא הוו אלא מדרבנן כדפרישית בסוף [הפרה] (ד׳ נד. ד״ה חמור) וי״ל כיון דאי איתיה לשטר בעין חייב להחזיר [מ] (משלם) סלקא דעתך דכשמחזיר [נ] [משלם] [מ] (מחזיר) הכפל עמו:

רעהו

מתני׳ גן. אשטגליי״ל: **גמ׳ למעלה מעשרים אמה.** לא חזו לה אינשי ולא מפרסס ניסא ואתן לפרסומי ניסא בעינן:

הדרן עלך הכונס

מרובה. אין הגונב אחר הגנב כו׳. דכתיב[ב] וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב: **גמ׳ בטוען טענת גנב.** גנב בא וגנבו ודרשינן לקמן בשמעתין[ג] דחייבו רחמנא כפילא אם נשבע ונמצא שקרן: **לא קתני.** אלמא נהגי ד׳ וה׳ בטוען טענת גנב אם טבח ומכר: **מי קתני אין בין.** דהוי דוקא ולא שייר מידי: **קתני.** קנא דברים שזו מרובה על זו ושייר: **שהוקשו לקרקעות.** דכתיב והתנחלתם אותם וגו׳ (ויקרא כה): **אין גופן ממון.** אלא גורמין לגבות ממון: דהא

מתני׳ [א]גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב [ב]גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב [ג]הניח חנוני נרו מבחוץ [ד] החנוני חייב [ה]רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור: **גמ׳** [ו]אמר רבינא משמיה דרבא ש״מ מדרבי יהודה נר חנוכה [ז]מצוה להניחה בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה אמאי אמר ר׳ יהודה נר חנוכה פטור לימא ליה הוה ליה לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו אלא לאו ש״מ מצוה להניחה בתוך עשרה אמרי לא לעולם אימא לך אפי׳ למעלה מעשרה מאי אמרת אבעי לך לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו כיון דבמצוה קא עסיק כולי האי לא אטרחוה רבנן [ח]אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום [ט]נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה בסוכה וכמבוי:

הדרן עלך הכונס

מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה [י]שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים [יא]ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנאמר [יב]כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו וגו׳ [יג]אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל [יד]ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ׳** ואילו מדת תשלומי כפל נוהגת בין בגנב בין בטוען טענת גנב ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בגנב בלבד לא קתני מסייע ליה לרבי חייא בר אבא [טו]דא״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן [טז]הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה איכא דאמרי לימא מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דא״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מי קתני אין בין מרובה קתני [יז]תנא ושייר: שמדת תשלומי כפל נוהגת כו׳: מנה״מ דת״ר [יח]על כל דבר פשע כלל על שור על חמור על שה ועל שלמה פרט על כל אבידה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט [יט]מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון [כ]יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון יצא הקדש רעהו כתיב אי מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אבל עופות לא ומי מצית אמרת הכי והא שלמה כתיב אמרי אנן בבעלי חיים קאמרינן אימא בבעלי חיים דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אין דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמשא לא דהא

עין משפט נר מצוה

עז א מיי׳ פ״ו מהל׳ חובל ומזיק הל׳ יא טוש״ע ח״מ סי׳ שפד סעי׳ ג:

עח ב ג מיי׳ פי״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יג סמג עשין סט טוש״ע ח״מ סי׳ תיח סעי׳ יב:

עט ד מיי׳ שם טוש״ע ח״מ סי׳ תרעא סעי׳ ו:

פ ה מיי׳ פ״ד מהל׳ חנוכה הלכה ז סמג עשין מד סי׳ ה טוש״ע שם:

א ו ז מיי׳ פ״א מהל׳ גזילה הל׳ ו:

ב ח ט מיי׳ שם הל׳ ח סמג עשין מא טוש״ע סי׳ שנ:

ג י מיי׳ פ״ד שם הל׳ ח סמג שם טוש״ע סי׳ שנב:

ד כ ל מיי׳ שם פ״ב הל׳ ח והל׳ ג טוש״ע סי׳ שנ:

רבינו חננאל

מתני׳. גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב. פי׳ אותן השברים שיוצאין מתחת הפטיש כשמכה [הנפח] על הברזל שבסדן נקראין גיצין. הדרן עלך הכונס

פרק שביעי: מרובה [מרובה מידת תשלומי כפל ממידת תשלומי ארבעה וחמשה כול׳. דייקינן דשווין מידת תשלומין] כפל תשלומי ד׳ ה׳, אלא שמידת כפל נוהגת בכל דבנר ומידת תשלומי ד׳ ה׳ אינה נוהגת אלא] בשור ושה בלבד. שמע מינה דגנב עצמו, וטוען [טענת גנב, כגון שהפקיד אדם שור אצל] חבירו וגנבו הוא משל(ם) מי שהפקדון אצלו, וטען שנגנב, כלומ׳ גנבוהו אחרים, ונמצא שהוא גנבו, דינו ודין הגנב עצמו שוה, חיים משלם תשלומי כפל, טבחו או מכרו משלם ד׳ ה׳]. לימא מסייע ליה לר׳ חייא בר אבא כדמפרש בה... בהכי, מי קאתני אין בין תשלומי כפל לתשלומי ד׳ ה׳... כל דבר להיותן זה וזה שוין בו, כדתנן אין בין נדרים [לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן] ונדבות אינו חייב באחריותן כש[אמ׳ הרי זה הא] [כ]ל דבריהן שוין ... (אלא) [על כל] דבר פשע כול׳. רבינו כל [דבר] המטלטל וגופו ממון ומיעטנו הקרקעות [והעבדים] ומיעטנו עוד השטרות וההקדשות. ופרכינן אי מה הפרט מפורש שור חמו(ר שה, בהמה) טהורה ובהמה טמאה שפירש הכת׳ בהן טומאה במגע ובמשא, אבל עופות דלית ... במגע ולא במשא, לא.

תורה אור השלם

1. כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: שמות כא לז

2. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח

גליון הש״ס

מתני׳ החנוני חייב. עיין לעיל דף מ ע״ב תוס׳ ד״ה ר״ג אמאי:

לעזי רש״י

אשטנצייל״ל [אישטינצייל״א]. ניצוץ.

מוסף רש״י

גץ. ניצוץ, אשטינצייל״ל (שבת כא:) היוצאת מן הנחל כשהפטיש מכה עליו (ב״ב כו.) פטיש. קולנס גדול של נפחים (שבת כא:). **את הבירה.** בית גדול (לעיל כב.). **בעל** גמל חייב. שלא היה לו להגדיל בחבילתו שתהא לחנות (שבת כא:). **בנר** חנוכה פטור. חנוני, שבראות פרסום מצוה הניחה שם (שם) שמצוה להניחה בראות הרבים לפרסומי ניסא (לעיל כב.). **למעלה מעשרים אמה** פסולה. דלא שלטא בה עינא למעלה מכ׳ אמה ולית לה פרסומי ניסא (שבת כב.). **בסוכה וכמבוי.** דתנן בהו בהדיא בעירובין (ב.). ומסכת סוכה (ב.) דפסילי (שבת כב.).

הדרן עלך הכונס משלם תשלומי ארבעה וחמשה. בגנב עצמו, דנפקא ליה מגנב הגנב (לקמן סג:). **על כל דבר פשע.** סיפיה דקרא משמע בטוען טענת גנב אי לא בגנב עצמו (ב״מ נז:).

מסורת הש״ס

א) [ב״ב כו. שבת כא:], ב) לעיל כב. שבת כא:, ג) לעיל ב, ד) [שבת כא:], ה) שבת כא:, ו) [לקמן סט: ועי׳ תוס׳ לקמן סז: ד״ה אין], ז) [לקמן סג: קו:], ח) [סוכה נד. וש״נ], ט) ב״מ מ: שבועות מב:, י) [לקמן קח:], כ) [שמות כב], ל) [דף סג:], מ) [עי׳ תוס׳ חגיגה ט. ד״ה אמאי ותוס׳ תענית יג: ד״ה מאי], נ) ר״מ,

א) [ב״ב כו. שבת כא:], ב) לעיל כב. שבת כא:, ג) לעיל ב, ד) [שבת כא:], ה) שבת כא:, ו) [לקמן סט: ועי׳ תוס׳ לקמן סז: ד״ה אין], ז) [לקמן סג: קו:], ח) [סוכה נד. וש״נ], ט) ב״מ מ: שבועות מב:, י) [לקמן קח:], כ) [שמות כב], ל) [דף סג:], מ) [עי׳ תוס׳ חגיגה ט. ד״ה אמאי ותוס׳ תענית יג: ד״ה מאי], נ) ר״מ,

דהא כל חד וחד כלל ופרט באפי נפשיה דרשינן ליה. כלומר היכא דאיכא פרטי יתירי כל חד וחד מדבי כעין דידיה ולא דרשינן כולהו בהדי הדדי דליהוי כעין הפרט דשלמה לרבות בעלי חיים שאין נגילתן מטמאה כדאמר לקמן [סד:] כדתני דבי חזקיה שדי שור בין המצה לתמצה לתמצה כו' שדי חמור בין המצה לתמצה אלמא כל חד וחד באפי נפשיה מדרים: **א"כ.** דכעין הפרט בכל גדדין הוא דמייתי לא נכתוב אלא חד מהני פרטי דבעלי חיים ומתרבי כעין הפרט כל שנגלתו מטמאה ומדכתב פרטי יתירי תנס ענין לרבות שאר בעלי חיים: **קדוש בבכורה.** כעין שור ושה הוא דמתרבי מכעין הפרט דחמור דדמי ליה בתלת גדדין בעלי חיים ובבכורה ונגלתו מטמאה אבל גבי ואיל דלא דמי ליה אלא בתרתי לא להכי כתב שור דאם אינו ענין לו תנהו ענין לשאינו קדוש בבכורה דדמי מיהת בתרתי לפרטא ב"ח ונגלתו מטמאה ועלונס עופות לא: ה"ג **א"כ לכתוב רחמנא שור וחמור שה למה לי לאתויי עופות: ואימא טהורין.** דדמי לפרטא קלת דיש טומאה בנגלתם קלת לטומאת בית הבליעה: **אבל עופות טמאים לא.** דלית בהו טומאה כדאיתא בחולין (ד' ק:) יכול תהא נגלת עוף טמא מטמא בגדים אבית הבליעה ת"ל (ד') נבלה וטרפה לא יאכל לטומאה בה מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה וטריפה יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה וטריפה אלא משום בל תאכל טומא: **פרי מפרי.** ולד מולד וגפן מחרגן למעוטי מיס ומלח וכמיהין ופטריות: **גידולי קרקע.** למעוטי דגים: **מכדי כתיב.** בראש הפרשה כלל ופרט כי יתן איש ודרשינן ליה בפרק הזהב [ב"מ מז:] לענין שבועת שומרין למימר דאין נשבעין אלא על כעין הפרט שמטלטל וגופו ממון: **ואי ס"ד האי על כל דבר פשע.** דאתא לענין כפל למידרשיה בכלל ופרט אתא ולא מתרבי לכפל אלא כעין הפרט לכתבינהו להני פרטי בקרא קמא ולדרוש כל חד באפי נפשיה כדקאמרת דהא בקרא קמא נמי כפילא כתיב אלא ש"מ האי כללא דקרא בתרא ריבויא הוא ולענין כפל [לא] דרשינן כלל ופרט וקרא קמא דכתיב ביה כלל ופרט לענין שבועה הוא דאתא כדכתיב בתריה[ב] ונקרב בעל הבית וגו': **שלמה.** יש לה סימנים כדאמרינן בחלו מליאות (ב"מ דף מז.) מה שלמה מיוחדת שיש לה סימנים כו': **למעוטי דבר שאינו מסויים.** שאין לבעלים סימן בו שפטור מכפל: בחבידה

1) **רעהו אמר רחמנא.** ולא הקדש תימה לר"י ומאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל בטוען טענת גנב הא ליכא שבועה בהקדש ולמסקנא דגפיק כפל ושבועה מחד קרא א"ש וא"ת דלקמן נפקא לן בפרקין (ד' עו.) למעט הקדש מוגונב מבית האיש ולא מבית הקדש וי"ל דהתם נמי לא מאיש קדיש דגבי הקדש נמי שייך לשון איש ולא מעוש דכתיב (שמות טו) ה' איש מלחמה אלא משום דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון איש ואשה על לשון נקבה כגון אשה אל אחותה בקרסים (שם כו) אלא התם ה"פ מבית איש דשייך ביה רעהו כדכתיב ולא מבית הקדש ואגב דגבי גנב 1) איצטריך למנקט האי לישנא למידרש ולא מבית הגנב נקט ליה נמי לענין הקדש[ג]: **דהא כל חד וחד דרשינן כלל ופרט באפי נפשיה.** וא"ת והא לקמן גבי ונתת הכסף דרשינן כולהו פרטי בחתת ובפרק קמא דקדושין (ד' יז. ושם) גבי הענקה וי"ל דיון דכתיב על אבל פרטא בחפי נפשיה דכתיב על שור על חמור על שה על שלמה ש"מ למידרש כל חד וחד פרטא בחפי נפשיה אי נמי ע"כ אית לן למידרש כל חד פרטא בחפי נפשיה ולמעט עופות דאי לאו הכי לשתוק מכולהו פרטי ולכתוב שלמה לחודיה ותו לא דמשלמה אתי כל מילי בין בעלי חיים בין אינם ב"ח מכלל ופרט וכלל דמשום דהוו ב"ח לא גריעי והשתא בתחילה כשהקשה ואימא מה הפרט מפורש דבר שנגלתו מטומאה כו' הו"מ למפרך קושיא אחריתי לפי מה שסובר דאמרינן מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון לא לכתוב אלא שלמה לחודיה ולשתוק מכל שאר פרטי אלא הא עדיפא ליה למיפרך שמקשה לחפי' מה שאמר אין אמת: **דלא מטמא נבלתו.** דלממעט להו בתורת כהנים ובזבחים בפ' חטאת [העוף] (ד' סט:): **למה לי.** למהדר למכתב כללא אחרינא אלא לאו ש"מ כל ריבויא הוא לפי מאי דמסיק השתא

2) **כי יתן איש אל רעהו כלל ופרט וכלל דכתיב.** דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הטוען טענת גנב באבידה

3) (כל ריבויא הוא השתא) נפיק מקרא דהכא כפל ושבועה וא"ת ל"ל דכתב רחמנא כל הני פרטי לא לכתוב אלא כסף ומיהא שמעינן דבר המטלטל וגופו ממון מכלל ופרט וכלל וכי תימא אלא הייתי דורשו לכלל ופרט משום דאיצטריך לדרשינן בשבועות (דף לט: ושם ד"ה מה) מה כלים שנים והא ע"כ כלל ופרט דרשינן ליה בהזהב (ב"מ דף מז: ושם ד"ה כי) לענין שבועה דאין נשבעין על הקרקעות ועל עבדים ושטרות וכפל ושבועה הכל אחד מדקאמר לכתבינהו להנך פרטי התם והיכי הוה מצי למכתבינהו א"כ הייתי ממעט עופות טמאים משבועה אלא ע"כ אם תמעטם מכפל ג"כ משבועה תמעטם ועוד אי הוה כתיב להו התם לא הוה דרשינן להו גבי כפל אלא גבי שבועה אלא פשיטא לן דהני קראי קיימי אכפל ושבועה וי"ל כסף או כלים איצטריך [1] לכדדרשינן בשבועות מה כלים שנים כו' והא דדרשינן ליה בפ' הזהב (שם) לכללי ופרטי וכללי אילו לא נאמר קאמר כלומר אילו לא נאמר על כל דבר פשע היינו דורשין מיעוט קרקעות ועבדים ושטרות מקרא דכי יתן אבל השתא דכתיב על כל דבר פשע אייתר ליה כסף או כלים למה כלים שנים ולפי מה שפירשתי דכפל ושבועה הכל אחד כי היכי דדרשינן לענין שבועה מה כלים שנים הכי נמי לענין כפל וכן הא דממעטינן דבר שאינו מסויים הוי [2] בין לענין שבועה בין לענין כפל ולפי' היכא דנשבע על ידי גלגול בדבר שאינו מסויים פטור הוא מכפל: (לעיל) **אלא** כל ריבויא. אע"ג דבברייתא דרשי להו כלל ופרט וכלל לאו משום דדרשי לקרא הכי אלא מאיזה טעם שיהיה מרבינן כל דבר המטלטל וגופו ממון ולפי שדרשה זו שגורה בגמרא נקט בענין זה: **חד למעוטי קרקעות.** שטרות הוה ליה למעוטי בדישא דדמי טפי למעוטי כדמוכח לקמן בפ' בתרא (ד' קז:) דלמאן דדרשי ריבויי ומיעוטי לא הוה ממעט אלא שטרות: **וחד למעוטי עבדים.** אע"ג דלעיל יליפינן עבדים מדאתקוש לקרקעות הכא כיון דכתיב כל ריבויא בעי לכל חד מיעוט באפי נפשיה:

דבר שאינו מסויים. פירש הקונטרס דבר שאין לבעלים סימן בו וקשה מה לי יש בו סימן מה לי אין בו סימן ומפרש ריב"א כגון ההיא דתנן בשבועות הדיינין (שבועות ד' מב: ושם ד"ה עב) אין נשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ושבמנין לאפוקי בית אלא מסרתי לך וכיס אלא והלה אומר מה שהנחת אתה טוטל אבל זה אומר עד החצון וזה אומר עד הזיז חייב ומנא ליה הא סברא אי לא משום דדרשינן משלמה ועוד היינו יכולין לפרש דבר המסויים כי ההיא דפרק הזהב (ב"מ ד' מז.) מה נעל דבר מסויים כו' [3] לאפוקי חצי רימון וחצי אגוז אלא וכן אמרינן לקמן (דף סד:) גבי דרשה דהמלא תמצא דאמר שדי חמור בין המצה לתמצה למעוטי דבר שאינו מסויים היינו חצי רימון וחצי אגוז דממעטינן להו מכפל ודבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין דמלרכי גבי חיוב שבועה תיפוק ליה ממשמעות דכי הוא זה ויש ספרים [3] דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסויים ואין נראה דמהיכא הוה ס"ד למעוטי דאיצטריך קרא לאתויי דאף על גב דממעטינן ליה לענין טוען טענת גנב מכפל בגנב עצמו מהיכא אתי אלא למעוטי גרס ואף על פי שנתמעט מגנב עצמו בפסוק הראשון אין למעט בכך בפסוק האחרון עד שימעט הכתוב בהדיא דהא קרקעות עבדים ושטרות איצטריך למעוטי ולא יליפינן מהדדי:

והעדים

1. וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: דברים יד כו
2. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

גליון הש"ם

תוס' ד"ה דבר וכו' לאפוקי חצי רימון. עי' שבת דף לג ע"ב תוס' ד"ה אמאי: **בא"ד** דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסויים. עיין בהרא"ש פ"ק דקדושין סי' ב':

מוסף רש"י

פרי מפרי. ולד מולד, יין מענבים וכסר מתמרים, למעוטי כמהין ופטריות ומיס ומלח דאיכו פרי מפרי (לעיל נד:) עגל מולד מאמו וכן שה, וענבים מחרגנים שזורעין החרגנים (ערובין כז:). **וגדולי קרקע.** שכולן מזונין וגדילין מן הקרקע (שם) למעוטי דגים שאין נקמין בכסף מעשר (לעיל נד:). **כתיב כי יתן איש אל רעהו.** כסף או כלים לשמור וגו', פרשת שומר חנם היא, דתניא בהשואל (ב"מ לד.) פרשה לשמורה בשומר חנם ושניה בשומר שכר ושלישית בשואל, וגבי שומר חנם אין לו עליו אלא שבועה, כדכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו (שבועות מג.).

והעדים מעידים אותו שאכלו. אכלו נקט לרבותא אף על פי שאכדו מן העולם פטור מן הכפל בטענת אבד וסיפא נקט שנגנבו לרבותא דאע"פ שהוא בעין חייב כפל כיון שטוען טענת גנב: **הוי** אומר בטוען טענת גנב דבר הכתוב. דבא זה ולימד על זה: **מגנב** הגנב. דהגנב משמע המיוחד כמו העולה עולה לאשה (פסחים דף נח:) הילך המיומנת שבילך (חולין דף לא.):

ואידך (ג) הגנב לבדו' חייא בר **אבא**. אע"ג דהאי דיש לריבוי והאי למיעוט אין לחוש דהכל לפי סברת הדרש:

כשהוא

באבידה משלם תשלומי כפל שנאמר [1]על כל אבידה אשר יאמר תנן התם (ד)[8]היכן פקדוני אמר ליה אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן [2]הודה על פי עצמו משלם קרן וחומש ואשם [3]היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל [4]הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם קתני מיהא בטוען טענת גנב דמשלם תשלומי כפל [5]אבל בטוען טענת אבד לא משלם תשלומי כפל [6]ואפי' טוען טענת גנב בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל מנהני מילי דתנו רבנן [2]אם ימצא הגנב בטוען טענת גנב הכתוב מדבר אתה אומר בטוען טענת גנב או אינו אלא בגנב עצמו כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב (ה) בטוען טענת גנב הכתוב מדבר תניא אידך אם ימצא הגנב בגנב עצמו הכתוב מדבר אתה אומר בגנב עצמו או אינו אלא בטוען טענת גנב כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב הרי טוען טענת גנב אמור הא מה אני מקיים אם ימצא הגנב בגנב עצמו הכתוב מדבר דכולי עלמא מיהת אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב כתיב מאי משמע אמר רבא אם לא ימצא כמה שאמר אלא שהוא עצמו גנבו ישלם שנים ומנלן דבשבועה דתניא [3]ונקרב בעל הבית אל האלהים [7]לשבועה אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין נאמר שליחות יד למטה ונאמר שליחות יד למעלה מה להלן לשבועה אף כאן לשבועה בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב היינו דכתיבי תרי קראי אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב תרי קראי למה לי אמרי חד למעוטי טענת אבד ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דלא מייתר למעוטי טענת אבד מנא ליה מגנב הגנב ולמאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב דמיעט ליה טוען טענת אבד גנב הגנב מאי דריש ביה אמר לך מבעי ליה לכדרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [4]דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דהאי גנב הגנב אפקיה למעוטי טענת אבד דר' חייא בר אבא מנא ליה אמר לך הקישא הוא [7]ואין משיבין על הקישא בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב שפיר אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב גנב עצמו מנא ליה וכי תימא ליתי בק"ו מטוען טענת גנב דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן בשבועה אף כאן בשבועה נפקא ליה מדתנא דבי חזקיה [8]דתנא דבי חזקיה יאמר שור וגניבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח אף כל קרב לגבי מזבח מה יש לך להביא שה

ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו: **למעוטי טענת אבד**. אם טען נאבדה היממו ועדים מעידים שגנבו פטור מכפל אפילו נשבע: **משלם תשלומי ארבעה וחמשה**. כגנב עצמו דנפקא ליה מגנב הגנב: **הקישא הוא**. כיון דסמיכי להדדי הני קראי איתקש גנב וטוען טענת גנב להדדי מה גנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח ומכר אף טוען טענת גנב משלם ארבעה וחמשה. ואע"ג דאיכא למיפרך מה לגנב עצמו שכן חייב כפל בלא שבועה תאמר בטוען טענת גנב שאינך חייב בשבועה אין משיבין על ההיקש כדאמרינן להא מילתא בהגוזל עליס (לקמן דף קו:). ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולאו מילתא היא דהאי מה מלינו בגנב אב הוא ולא הקישא אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם: **הניחא למ"ד חד בגנב וחד בטוען [טענת גנב] שפיר**. נפקא ליה גנב מהכא אלא למ"ד כו': **מדתנא דבי חזקיה**. דדרש קרא אחרינא דמשתעי בגנב עצמו אם המלא תמלא בידו הגניבה וגו'. והאי דנקט דרשה ולא נקט קרא משום דמקרא לא נפקא לן בהדיא אלא בעלי חיים כדכתיב [שמות כב] **עד** שה חיים ומדרשה מרבה להו תנא דבי חזקיה לכולהו: **יאמר שור וגניבה והכל בכלל**. דמרבינן כל כעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון חמור ושה למה לי. ומשני אילו כן וכו'. ולקמיה [סד.] מפרש מאי קאמר הא לאו כלל ופרט וכלל הוא דקדרים ליה כעין הפרט: **אף כל קרב**. ולא מתרבי מכעין הפרט אלא הקרב למזבח להכי כתב שה דלא תימא כלל לאתויי קרב למזבח קאתי דמה יש לך להביא שקרב למזבח ולא נכתב בפירוש שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גניבה שאני דורש בכעין הפרט:

לרבות

נפקא ליה מגנב הגנב, כלומ' היה לו [לכתוב] אם ימ[צא ... לרבות כל גנב ואפילו טוען טענת אבד ונמצא שהוא גנבו אינו משלם שני(ם) ...[ואיד]ך הו[גנב]... מיבעי לי לכדר' חייא בר אבה אמר ר' יוחנן דאמ' הטוען טענת גנב בפקדון וטבח ומכר משלם אר[בעה ו]חמשה הואיל וגנב משלם תשלומי כפל לטוען טענת גנב משלם תשלומי ... ה' אף הטוען טענת גניב אם טבח ומכר משלם ... [למע]טי טענת אבוד. הא דר' חייא בר אבה אמר ר' יוחנן ... [ואין משיבי]ן על הקישא, כלומר הוקש טוען גנב לגנב ואין משיבין על [הקישא. ...] **ומנא לן** דטוען טענת גנב אינו משלם תשלומי כפל אלא ... נמצא כי הוא גנבו דתניא ונקרב בעל הבית אל האלהים, לשבועה. ... שליחות יד למטה שנ' שבועת יי"י תהיה בין שניהם ... בשבועה אף שליחות יד האמורה למעלה בשבועי'. ... תרי קראי בטוען טענת גנב, [גנב] עצמו מנא ליה, וכי תימא ליתי בקל וחומר [מטוען] טענת גנב, מה טוען טענת גנב דיו לבא מן ה[דין] להיות כנדון, דיו לגנב להיות כטוען [טענת גנב] מה טוען טענת גנב אינו משלם כפל אלא אם [נשבע שנ]גנב אף גנב כך. והא קימא לן [דחייב כפל] אף על פי שלא נשבע. הילכך לא יכיל ליתי בקל וחומר. **אמר רבא נפקא שהגנב משלם** ... [מ]תנא דבי חזקיה ואמר שור וגניבה והכל בכלל אלו כן כולל.

ה) נמ' אם לא ימצא הגנב הוי אומר בטוען טענת גנב: (ד) תוס' ד"ס ואידך **גנב** הגנב כו':

רבינו חננאל

על כל אבדה, לכדר' יוחנן דאמ' הטוען טענת גנב **באבדה משלם תשלומי כפל**, כגון שמצא אבידה והיא בידו וטען שגנבוה ונמצא שהוא גנבה משלם תשלומי כפל, והוא שנשבע. אבל אם לא נשבע אפילו זה אינו משלם תשלומי כפל. מנא הני מילי דתנו רבנן אם ימצא הגנב בגנב עצמו הכתוב מדבר, אתה אומ' כן או אינו אלא בטוען טענת גנב, כשהוא אומ' אם לא ימצא הגנב, בגנב עצמו הכתוב מדבר. תניא אידך אם ימצא הגנב בטוען טענת גנב הכתוב מדבר. שמע מינה דכל מאי דקתאני במתניתין עיקרה מן התורה. לפיכך אמרינן בגמרא מנא הני מילי, ופירשו בה פירוש הפסוק לברר כי הטוען טענת גנב [מש]לם, מפורש הוא בפסוק. **ואמ'** כי פירוש הפסוק אם לא ימצא הגנב, כמה שטען מי שהפקדון [אצלו ש]נגנב מידו, אלא אחר שנקרב בעל הבית אל האלהים ונשבע, ונמצא כי הוא גנבו, ישלם שנים. [ואקשינן] הך תנא ד[תניא] אידך דמפיק להני תרי קראי לטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי. ופריק [חד] למעוטי [טענת אבוד, ש]לא משלם כפל א) מנא ליה, ואמרינן

מסורת הש"ס

א) לקמן קו. קח: שבועות מט., ב) ב"מ מא:, ג) [לקמן קו:] לעיל סב:, ד) [לקמן קו: מנחות פב:], ה) [לקמן עה.], ו) [במדבר ה], ז) [שמות כב], ח) [ל"ל גנבו יעב"ן], ט) [שמות כב], י) ע' רש"א וכו"מ,

---

תורה אור השלם

1. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דִּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח
2. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו
3. אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: שמות כב ז

הגהות הב"ח

(א) נמ' אם לא ימצא הגנב הוי אומר בטוען טענת גנב: (ב) תוס' ד"ס ואידך **גנב** הגנב כו':

מוסף רש"י

באבידה. לפטור עצמו על ידי גנב, שטוען שנגנבה היממו האבידה שמצאתי ומצא שבידו הוא, **משלם תשלומי כפל.** כגנב עצמו, דדרשינן אם לא ימצא הגנב, אם לא ימצא כמו שאמר, אלא הוא עצמו גנבו, וכתיב בתריה ישלם שנים (לעיל נז.). היכן פקדוני. אמר לשומר מנס היכן שודי אמר ליה אבד (שבועות מט.). **משלם את הקרן.** וכפל לא, דאין כפל אלא בטוען גנבו, וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא כשהודה, דכתיב בגזל הגר והתודו (לקמן קו. וכעי"ז קח:). **הודה על פי עצמו.** לאחר שבועה (לקמן קו.) אלא באו עדים, **משלם** קרן וחומש ואשם. כדין שבועת הפקדון דאיכא בלה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר, דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' (שבועות מט.). אמר לו **נגנב כו' הודה מעצמו משלם** קרן וחומש ואשם. אבל כפל לא, דמודה בקנס הוא (שם). **ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה.** וסבי קאמר אם לא ימצא כמה שאמר שנגנבה אלא הוא גנבה, והוא כבר נקרב אל הדיינין לשבועה ונשבע לשקר ואחר כך באו עדים, אשר יכישעון הדיינין ישלם כפל (ב"מ מא:). **אתה אומר לשבועה.** קריבה לשבועה, או אינו אלא לדין. קריבה לדין, שמשבעה שטען בב"ד נגנבה, אע"פ שלא נשבע ישלם כפל אם באו עדים (שם) שכיון שבא לדין עמו וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהיא בידו (שמות כב ח). **אף כאן לשבועה.** למדנו שהיו משלמין כפל ע"י טענת גנב אלא לאחר שבועה, וגם למדנו שנפטר מגנבה ואבדה בשבועה (ב"מ מא:). **ואין משיבין על הקישא.** אע"ג דאיכא למיפרך היה, דאדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש והיקש מעצמו אלא אם כן למדה מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני (מנחות פב:).

ה) לפנינו 'ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, למעוטי טענת אבד שלא משלם כפל', ומראה דנשמט מה"ד.

לרבות שאר דברים. כל הני: אילו כן. לשון תשובת שאילה הן: **אף כל קדוש בבכורה.** ולא מתרבי מדרשא אלא חמור הלכך מה היה לך להביא שלא נכתב חמור להכי כתב חמור דע"כ כלל ופרט (ג) לשאר דברים אחי: **והכל בכלל.** חייס דמשמע לרבות כל בעלי חיים למה לי: **מי רחיב שור.** בריש והדר גניבה דהוה ליה פרט וכלל דנימא הכל בכלל דנעשה כלל מוסיף על הפרט גניבה ושור כתיב דהוה ליה כלל ופרט ושור אין מידי אחרינא לא: **וכי תימא אילו נאמר קאמר.** אילו נאמר שור בריש והדר גניבה לא היה צריך לכתוב יותר ולמה לא נכתב כן: **אילו נאמר שור וגניבה.** בתמיה. הא ודאי ה"ל פרט וכלל ושפיר קשיא לי' ומאי אילו כן קמהדר ליה: **אלא כדרחיב קאמרי.** בתמי'. גניבה ושור הא הוה ליה כלל ופרט ומאי הכל בכלל דקא קשי' לי' ומאי מה הפרט מפורש דמהדר ליה הא כלל ופרט לא מרבי מידי: **אחייס סמיך.** גניבה דה"ל כללא קמא סמיך ליה אחייס דהוי כללא בתרא ודריש בכלל ופרט וכלל וסיפא דקתני ואימר גניבה שור ושה וחמור והכל בכלל הואיל ואחייס סמיך ליה מאי קשיא לי' הא טפי לא כתיב אם המצא תמצא קשיא ליה כדאמר במסקנא ומיהו אפסקיה גמרא למילתי' דרבא בפרכי אחריתי ולא שבק לאסוקיה למילתי': **והא לא דמי כללא בפרט.** דלא כייל אלא בעלי חיים לכללא קמא דמשמע כל דבר: **הא תנא דבי רבי ישמעאל.** בשילהי אלו טריפות[ג]: **והכי קא קשיא ליה.** לתנא דבי חזקיה בסיפא דמילתא: **אם המצא תמצא.** דמשמע ריבויי למה לי. והשת' קא מפרש לה רבא לבולא מתני': **הכל בכלל.** דמתרבי כל כעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון: **הא מה אני מקיים גניבה.** דדרשינן בכלל ופרט לרבות כל דבר: **יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחייס והכל בכלל.** אם המצא תמצא ל"ל ומשני אילו כן הייתי אומר אף כל ב"ח להכי אילטריך אם המצא תמצא למימר דלאו מגניבה וחייס דרשינהו לכלל אלא מאם המצא תמצא ושדינהו לכל הני פרטי ביניהו כדמפרש לקמן [ע"ב]: הדר פריך תנא דבי חזקיה **מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חייס הרי בעלי חייס אמור.** כלומר מקרא בהדיא נפקי ולאו מכלל ופרט הלכך מה אני מקיים כלל ופרט לרבות כל דבר ואכתי המצא תמצא למה לי. והכי מסקנא דתנא דבי חזקיה:

כשהוא אומר שה בו'. אף על גב דחמור כתיב בריש נקט כי האי גוונא משום דהכי מסיק מילתיה שפיר: **יאמר** גניבה ושור וחייס **והכל בכלל.** שאל הר"ר אשר מלוני"ל את ר"י היכי ס"ד דמגניבה שור וחייס מרבינן כל דבר ולא (ד) יהיה אלא פרט וכלל דלא הוה מרבינן מיניה אלא ב"ח והשתא בעי לרבויי בכלל ופרט וכלל טפי ממאי דמשמע בכללא בתרא והשיב לו ר"י כיון דלא מסיק אכתי אדעתיה לד קדושה בבכורות וקרב לגבי מזבח א"כ אם נאמר מה הפרט מפורש בעלי חייס נמצא שאין כלום בכלל בתרא דחייס יותר מכעין הפרט והואיל וכן הוא אית לן למימר דחייס כלל הוא להיות משמע כל דבר כמו גניבה באם אינו ענין לחייס ממש תניהו לענין כל דבר או נפרש חייס לשון משיכות כמו אחייה לקרן כעין שגנב דלקמן ולהכי קאמר והכל בכלל דאם לא בא לרבות מכעין הפרט אלא בעלי חייס לא יכתוב שום פרט אלא גניבה וחייס וליהוי גניבה כלל וחייס פרט וג"מ בעלי חייס והא דפריך הא לא דמיא כללא בתרא לכללא קמא אע"ג [דפריסית] דחייס משמע כל דבר כמו כלל דגניבה מ"מ הואיל ומשמעות פשט שלהן אין שוה אין לעשות כלל ופרט וכלל מהם ומשני ה"א קרב לגבי מזבח אין וכלל חייס כמשמעותיה ומכעין הפרט אנו ממעטינן שאר ב"ח שאין קריבין לגבי מזבח כמו בכל מקום דכעין הפרט אתא למעוטי מכללא בתרא והכל מתיישב (ה) כפי' ר"י אך האחרון דקאמר יאמר גניבה שור ושה וחמור וחייס והכל בכלל דכיון דמכח פרטי בעי למימר שיהיה הכל בכלל מאי קמשני אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חייס והא מכח פרטות בא לרבות אפי' לאו בעלי חייס ואור"י דהמתרץ לא הבין דברי המקשן וחזר ומקשה לו אותה קושיא עצמה ומפרש דבריו ואין נראה דאין זו סוגיית הגמ' אלא תנא אחד הוא ששואל ומשיב לעצמו לכך נראה לפרש דהתנא לרווחא דמילתא בא לפרש דאפילו תאמר שאין חילוק בין ב"ח לשאין בעלי חייס ולא ממעטינן מחייס דלאו ב"ח אפ"ה מפרטא דשור לא תרבה כל דבר המטלטל וגופו ממון ותקשה לך המצא תמצא ל"ל דהא לא מרבינן מפרטא דשור אלא דבר הקרב לגבי מזבח ומסיק ואימר גניבה ושור וחמור שה וחייס והכל בכלל וא"כ המצא תמצא למה לי ומשני אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש ב"ח עתה שאין מולא טעם אחר מחלק בין בעלי חייס לשאין בעלי חייס אבל בתחלה שהיו לו טעמים אחרים לא חושש אם לא נחלק והשתא אילטריך המצא תמצא לרבות שאין בעלי חייס ופריך מה יש לך להביא בעלי חייס כשהוא אומר חייס הרי חייס אמור ולמה לי כל הני פרטי הא מה אני מקיים גניבה פירוש כלל ופרט וכלל לרבות כל דבר ועוד שאלו דאמאי הוצרך לומר מה הפרט מפורש ב"ח ה"ל למימר אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר שנגלתו מטמא לאתויי עופות טהורים ולא הוי מלי לאקשויי תו כשהוא אומר חייס הרי חייס אמור כו' ושפיר אילטריך המצא תמצא ואור"י דסובר זה התנא שאין לנו לתלות זה הדבר בגד טומאה [ד] כיון שטומאה חלוקה יותר מדאי שזה במגע ובמשא וזה בבית הבליעה דוקא ועוד שאלו למה ליה לרבא למימר דאם המצא תמצא קא קשי' ליה וצריך להפוך דברי הברייתא ולומר גניבה ושור לימא דחזקיה אתא לפרושי למה כל הני פרטי ואאם המצא תמצא סמיך וכבני מערבא ס"ל דאמרי בשני כללות הסמוכי' זה לזה הטל פרט ביניהם ודומם בכלל ופרט וה"ק יאמר המצא תמצא ושור וגניבה והכל בכלל אבל המצא תמצא לא חשיב להו שני כללות דדברה תורה כלשון בני אדם ומשני דמשור לחודיה ועם שני כללות לא אתי ומסיק ואימר המצא תמצא ושור וחמור ושה וגניבה והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש ב"ח והשתא מסיים שפיר כשהוא אומר חייס הרי חייס אמור הא מה אני מקיים כלל ופרט לרבות כל דבר והוי אתי מסקנא דברייתא שפיר דלפי מה שמפרש רבא דהמצא תמצא קא קשי' ליה אין מתרץ בברייתא עצמה כלום וגם מה שמזכיר שור קודם לגניבה הוה אתי נמי שפיר והשיב לו ר"י אדלא דאין לומר [ה] דברה תורה כלשון בני אדם אלא אפשר לומר בע"א ואין להאריך כאן בזה ועוד דא"כ היאך היה יכול לומר אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח וקדוש בבכורה הא ע"כ כיון דסבר האי תנא דשני כללות הסמוכים זה לזה בריבה ומיעט וריבה דייניון ליה א"כ משני כללות הוה מרבינן כל דבר דהא ליכא למימר הטל פרט ביניהם כבני מערבא דא"כ תקשה ליה שה למה לי כדפריך בסמוך:

אי

מי

מקשינן עליה מי כתיב קרא הכי, קרא הכי הוא דכתי' אם המצא תמצא בידו הגניבה משור עד חמור עד שה חיים שנים ישלם. וכי תימא הכי קאמ' אלו נאמר שור וגניבה הייתי דן כך וכך, וכי איפשר לומר כך, והלא אלו כתי' קרא שור וגניבה והוה ליה שור פרטא וגניבה כללא, ופרט ואחר כך כלל איתרבי ליה כל מילי, חיים למה לי. וכי תימא לא דריש אלא לקרא דכתי' גנבה ושור, או הכי הוה ליה כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט, שור אין מידי אחרניא לא. **אמר רבא, תנא אחיים** דכתיב בסופא דקרא הוא דסמוך, ודריש ליה בכלל ופרט. ואקשינן, כללא קמא הגנבה דמשמע כל דבר ואפילו דבר שאין בו רוח חיים, כללא בתרא חיים דמשמע בעלי חיים בלבד. וכיון דלא דאמי כללא קמא לכללא בתרא, היכי דינינן להו בכלל ופרט וכלל. ופרקינ', תנא דבי ר' ישמע' דדריש כללות ופרטות כי האי גונא. והכי קא קשיא ליה להאי תנא, כיון דכי דרישנא ליה להאי קרא הכי מיתרבי ליה כל מילי, אם המצא תמצא בידו הגנבה למה לי. והכי פשיט, לא מיתרבי להו כל מילי דאיכא למיפרך, והכי ... פשיט אלו נאמר גנבה שור וחיים הכי דינינן ליה הכי כלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין [הפרט] מה הפרט מפורש דבר הקרב על גבי המזבח, אף כל דבר הקרב על גבי המזבח, מה יש להביא, שה. כשהוא אומ' בפסוק שה (רישא) [הרי שה] אמור, הא מה אני מקיים גניבה לרבות כל דבר. ויאמר גניבה שור ושה וחיים כול'. וכולם דרישתין כענין הזה. **ואסיקנה,** ויאמר גניבה כלל, שור ש[ה וח]מ[ור פרט, חיים חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מפורש מבעלי חיים [] ...ן אף אני אביא כל בעלי חיים. ואם תאמר מה לפרט שכן דבר הקדוש בבכורה שאר בעלי [חיים] שאינן קדושין בבכורה מנין. כשהוא אומ' חיים דנין אותו בפרט וכלל, ואיתרבו לי[ה שו]אר בעלי חיים. ומה אני מקיים גניבה, לרבות כל דבר.

אמר מר יאמר שור וגניבה.

(א) [בעלי חייס], (ב) זבחים ד: ח: חולין סו. [כריתות כא.], (ג) [חולין סו.], (ד) וא"כ אינו יכול לומר הלל השוה שבהם. העתק מחילופי גרסאות, (ה) ותימה דלא הי' צריך לומ' דברה וכו' דמבע' ליה לכדתני' ידו כו' ולימוד דהמצא המצא או תמצא תמצא לא משמע ליה וכדפירשו התוספות לקמן. העתק מחילופי גרסאות,

---

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה יש לך להביא שה: (ב) שם כשהוא אומר חיים הרי בעלי חיים: (ג) רש"י ד"ה אף כל וכו' כלל ופרט וכלל לשאר: (ד) תוס' ד"ה יאמר וכו' ולא יהא אלא פרט: (ה) בא"ד מתיישב לפי' ר"י וכו' לימר שיהיה הכל בכלל חיים מאי קמשני וכו' והא מכח פרטות בא לרבות בכלל חיים אפילו לאו:

אי הכי שפיר קשיא ליה. ומשני משום דאית ליה פירכא אע"ג דהאי פירכא ליתא בברייתא היינו משום דלא חש לפרסא:

מהיכא קמייתי ליה מכללא בתרא כללא גופי' חיים כתיב ביה. גם זה שאל ה"ר אשר מלוני"ל את ר"י דאכתי תקשה

אי הכי שפיר קשיא ליה משום דאית ליה פירכא לרבות כל דבר מהיכא קמייתי ליה מכלל בתרא כללא גופיה חיים כתיב ביה כלל ופרט וכלל מאי קא מהני ליה אי לאתויי כל דבר הא חיים כתיב בעלי חיים אין מידי אחרינא לא משום הכא איצטריך אם המצא אמרי והא שני כללות דסמיכי אהדדי נינהו אמר רבינא [6]כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט שדי שור בין המצא לתמצא לאתויי מאי אי לאתויי ב"ח מחיים נפקא אלא לאתויי דבר שאין בעלי חיים ודרוש הכי מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון ותו שדי חמור בין המצא לתמצא לאתויי מאי אי לאתויי דבר שאין בעלי חיים משור נפקא אלא לאתויי דבר מסויים א"ה שה למה לי אלא ריבה ומיעט וריבה הוא כדתנא דבי רבי ישמעאל [3]דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים אין זה כלל ופרט אלא [3]ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי אי הכי כל הני פרטי למה לי חד למעוטי קרקע וחד למעוטי עבדים וחד למעוטי שטרות גניבה וחיים לכדרב דאמר אחייה לקרן כעין שגנב ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב וגנב עצמו נפקא ליה מאם ימצא הגנב האי אם המצא תמצא מאי דריש ביה מבעי לי' לכדרבא בר אהילאי [7]דאמר רבא בר אהילאי מאי טעמא דרב דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור דכתיב [1]אם המצא תמצא אם המצא בעדים תמצא בדיינים פרט למרשיע את עצמו ולמ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב דהאי אם המצא תמצא מפיק ליה לגנב עצמו מרשיע עצמו מנלן [2]מאשר ירשיעון אלהים ולא המרשיע את עצמו ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דאייתי ליה מהמצא תמצא למרשיע את עצמו האי אשר ירשיעון מאי דריש ביה אמר לך ההוא מיבעי ליה

למודה בקנס דפטור ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב קסבר מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דנפקא ליה גנב מהתם בשלמא אם המצא תמצא לכדרבא בר אהילאי אבל כל הני פרטי למה לי כדתנא דבי רבי ישמעאל [3]דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה ואימא גנב עצמו בשבועה לא ס"ד דתניא רבי יעקב אומר שנים ישלם [8]שלא בשבועה אתה אומר שלא בשבועה או אינו אלא בשבועה אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר אביי לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב וליתי בק"ו מטוען טענת גנב ומה טוען טענת גנב דבהיתירא אתא לידיה אמר קרא לישלם תרי גנב עצמו דבאיסורא אתא לידיה לא כל שכן אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי דאפילו שלא בשבועה והאי אם המצא להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה [1]לכדתניא ידו

ושטרות כדאמרן הא אימעיטו להו להנך מהנך פרטי דכתיבי בעל כל דבר פשע: **שנתחדש בה.** אם המצא בעדים תמצא בדיינין פרט למודה בקנס: **ואימא גנב עצמו.** לא ישלם כפל עד שיטבע לשקר הואיל ונפקא לן גנב עצמו:

כחוטה

אין

אי הכי שפיר קא קשיא ליה. ומאי תשובה יש בדבר: ה"ג **לרבות כל דבר מהיכא קמייתי לה מכלל בתרא כללא גופא חיים כתיב ביה.** כלומר איצטריך אם המצא תמצא דאי מגניבה וחיים דרשת לכלל איכא למיפרך שאר דברים מהיכא מייתית להו מכללא בתרא אף כל כללא גופיה חיים כתיב ביה דכל היכא דדרשינן כלל ופרט וכלל אף כל מכללא בתרא מידרש דכללא קמא למעוטי הוא דאתי דבלאו איהו הוי פרט וכלל דאיתרבו כל מילי ומהני כללא קמא למעוטי מאי דלא דמי ליה לפרטא וכללא בתרא לרבויי אתי דאי לאו איהו ה"ל כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שנפרט הלכך לא דרשינן מייה אלא בעלי חיים ובטיל ליה כלל ופרט דאע"ג דדריש תנא דבי ר' ישמעאל בעלמא כללא דלא דמי [9](ליה פרטא) הני מילי לרבויי מידי דהוי בכללא בתרא: **להכי איצטריך אם המצא תמצא.** למידרש כללי מייה כדמפרש ואזיל: **והא תרי כללי דסמיכי נינהו.** המצא תמצא והיכי מצי למדרש מייהו כלל ופרט וכלל: **הטל פרט.** הכתוב בגידן ביניהן: **אלא לאתויי דבר המסויים.** אין אדם דבר שאינו מסויים לא ומריבויא דרשינן לה ולא ממשמעותא דיש בהמות הרבה שאין בהן סימן דאי ממשמעותא דקרא נפקא תיפוק מכעין הפרט דשור: ה"ג **דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים.** ולא גרס כל מקום שנאמר במים במים. תאכלו כל[10] אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים[11] הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב בימים ובנחלים דמשמע דימים ונחלים הוא דבעינן סנפיר וקשקשת אבל שיחין ומערות לא אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא: **חד למעוטי קרקע הוי.** ועד השתא לא מצי לתרוצי הכי דכי הוה דייקינן להו בכלל ופרט לא הוה מתרבי כעין הפרט אלא דבר המטלטל וגופו ממון וממילא הוי ממעטי כל הני: **אחייה לקרן כעין שגנב.** לקרן היא בשמעתין [סה.] דאם גנב בהמה והוכחשה או חולה משלם כשעת הגניבה דכתיב[12] חיים המייהו לקרן של גניבה שיהא שלם: **מ"ט דרב.** לקמיה היא בהאי פירקא [עה.]: **אם המצא בעדים.** אם תחלה תמצא[13] בעדים תמצא הכפל שהוא קנס בדיינין: **פרט למרשיע את עצמו.** אע"פ שבאו עדים אחרי כן אין משלם כפל: **הוא מיבעי לי' למודה בקנס דפטור.** אם לא באו עדים אחרי כן ואייתר ליה אם המצא תמצא לפטור אפילו באו עדים דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה בלא באו עדים: **כל הני פרטי למה לי.** אי למעוטי קרקעות ועבדים

אי הכי שפיר קא קשיא ליה. ומאי תשובה יש בדבר: ה"ג **לרבות כל דבר מהיכא קמייתי לה מכלל בתרא כללא גופא חיים כתיב ביה.** כלומר איצטריך אם המצא תמצא דאי מגניבה וחיים דרשת לכלל איכא למיפרך שאר דברים מהיכא מייתית להו מכללא בתרא אף כל כללא גופיה חיים כתיב ביה דכל היכא דדרשינן כלל ופרט וכלל אף כל מכללא בתרא מידרש דכללא קמא למעוטי הוא דאתי דבלאו איהו הוי פרט וכלל דאיתרבו כל מילי ומהני כללא קמא למעוטי מאי דלא דמי ליה לפרטא וכללא בתרא לרבויי אתי דאי לאו איהו ה"ל כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שנפרט הלכך לא דרשינן מייה אלא בעלי חיים ובטיל ליה כלל ופרט דאע"ג דדריש תנא דבי ר' ישמעאל בעלמא כללא דלא דמי [9](ליה פרטא) הני מילי לרבויי מידי דהוי בכללא בתרא: **להכי איצטריך אם המצא תמצא.** למידרש כללי מייה כדמפרש ואזיל: **והא תרי כללי דסמיכי נינהו.** המצא תמצא והיכי מצי למדרש מייהו כלל ופרט וכלל: **הטל פרט.** הכתוב בגידן ביניהן: **אלא לאתויי דבר המסויים.** אין אדם דבר שאינו מסויים לא ומריבויא דרשינן לה ולא ממשמעותא דיש בהמות הרבה שאין בהן סימן דאי ממשמעותא דקרא נפקא תיפוק מכעין הפרט דשור: ה"ג **דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים.** ולא גרס כל מקום שנאמר במים במים. תאכלו כל[10] אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים[11] הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב בימים ובנחלים דמשמע דימים ונחלים הוא דבעינן סנפיר וקשקשת אבל שיחין ומערות לא אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא: **חד למעוטי קרקע הוי.** ועד השתא לא מצי לתרוצי הכי דכי הוה דייקינן להו בכלל ופרט לא הוה מתרבי כעין הפרט אלא דבר המטלטל וגופו ממון וממילא הוי ממעטי כל הני: **אחייה לקרן כעין שגנב.** לקרן היא בשמעתין [סה.] דאם גנב בהמה והוכחשה או חולה משלם כשעת הגניבה דכתיב[12] חיים המייהו לקרן של גניבה שיהא שלם: **מ"ט דרב.** לקמיה היא בהאי פירקא [עה.]: **אם המצא בעדים.** אם תחלה תמצא[13] בעדים תמצא הכפל שהוא קנס בדיינין: **פרט למרשיע את עצמו.** אע"פ שבאו עדים אחרי כן אין משלם כפל: **הוא מיבעי לי' למודה בקנס דפטור.** אם לא באו עדים אחרי כן ואייתר ליה אם המצא תמצא לפטור אפילו באו עדים דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה בלא באו עדים: **כל הני פרטי למה לי.** אי למעוטי קרקעות ועבדים

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ח מהל' גניבה הלכה ד סמג עשין עח:

תורה אור השלם

1. אם המוצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שה חיים שנים ישלם: שמות כב ג
2. על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו: שמות כב ח

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אי הכי שה למה לי ה"מ לאקשויי. עיין תשובת מהר"י אלגזי סי' שלד:

מוסף רש"י

הטל פרט ביניהם. הטל פרט הסמוך להם ומנהו ביניהם, ודונם בכלל ופרט. בכלל ופרט וכלל ומרבי כעין הפרט (חולין סז.). **במים במים ב' פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט וריבה.** דאיכא תנא דדרש את זה תאכלו מכל אשר במים כלל, בימים ונגנלים פרט, במים חזר וכלל, ופליג עליה תנא דבי ר' ישמעאל ואמר במים במים סמוכין זה לזה ואחר כך כתיב בימים ונגנלים, הלכך אין זה כלל ופרט, אלא הטילום ביניהם לדרשו בריבוי ומיעוטי (שבועות ה.) כגון הכא את זה תאכלו מכל אשר במים אשר לו סנפיר וקשקשת במים, דהיינו שתי כללות, דמשמע דבכל מים בעינן סנפיר וקשקשת, ופרט כתיב אחריהם בימים ובנחלים, דמשמע בימים ובנחלים שנובעים הם בעינן סנפיר וקשקשת, אבל הגדלים במים מכוונין מיתאכלי בלא סנפיר וקשקשת, אין זה כלל ופרט, לא דייקינן ליה בכלל ובפרט, אלא מטילין הפרט ביניהן ודנין אותו בריבוי ומיעוטי (בכורות נא.) הואיל ושתי הכללות סמוכין, כשתטיל פרט שאחריהן ביניהם מדה בתורה היא שלא תדונם בכלל ופרט אלא בריבוי ומיעוט, דלהכי פלגינהו רחמנא לפרטא מכלל דלא תדרשיה בכלל ופרט. ואיכא בין ריבה ומיעט לכלל ופרט, דהי דרשינן כלל ופרט הוי פרט פירוש של כללא ואין בכלל אלא מה שנפרט, ואפילו דבר הדומה לו אין לך להביא, וכשבלל לך כלל שני אחר הפרט אהני ליה לאתויי מידי דדמי ליה לפרט, אבל כי דרשינן ריבה ומיעט לא פירש המיעוט את הריבוי, אלא מיעט שלא תשמע ממנו הכל אלא זה והדומים לו, ובגלו רבוי שני הוה מרבינן כל דדמי ליה למיעוטא וההני רבוי שני לאתויי כל מילי וההני מיעוטא למעוטי מידי דלא דמי ליה כלל **שנאמרה ונשנית כו'.** אורחיה דקרא לחזור ולשנות את האמור מפני דבר אחר שנתחדש בכפילתו (סוטה ג.). **ידו.** אם המצא תמצא בידו (ב"מ יב.).

מסורת הש"ס

א) שבועות ה. [חולין סו: זבחים מד. בכורות נא. ע"ז], ב) שבועות דף ה. חולין דף סז. בכורות נא., ג) [עי' תוס' שבועות ה. ד"ה דתנא], ד) לקמן עה., ה) סוטה ג. שבועות יט. [מנחות י.], ו) גיטין ד' עז. ב"מ י: עז., ז) ס"פ ל"ג ומוה' שכתב הגיה דלא דמי ליה לכללא קמא ומהרל"ש הגיה דלא דמי לפרטי ה"מ כו' וה"פ דדרש בעלמא כללא דלא דמי להדדי לפרטי לגומר לכלל ופרטו וכלל לומר בהן מה הפרט עכ"ל, ח) [ל"ל מכל], ט) [ויקרא יפ"], י) [שמות כב], כ) בס"א: המצא, ל) [עיין בהגה"מ רש קידושין סי' ב'], מ) דאל"כ כללא בתרא למה לי לרבות כעין הפרט הא בפרט עצמו משמע כל. העתק מחילופי גרסאות.

רבינו חננאל

איכא למיפרך במאי קא מיילתי ליה בכללי בתרא, בכלל גופיה] חיים כת', חיים אין מידי אחרינא לא. משום הכי קשיא ליה לה... והדר לדון, אם המצא תמצא בידו הגניבה, דכיון דאינון שני כללות [דסמיכי אהדדי, מטילין] פרט ביניהן ודנין אותן בכלל ופרט, כדאמרי במערבא. וכל דבר שיש בו רוח חיים למדנו שהגנב משלם כפל מדכת' חיים שנים ישלם, השתא שדינן שור ביני המצא תמצא ודנינן הכי, המצא כלל, שור פרט, תמצא חזר וכלל. אם אינך צריך לרבות בעלי חיים דהא איתרבי ליה כל בעלי חיים מדכת' חיים שנים ישלם, דדרוש הכי מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המט[לטל] וגופו ממון. מחמור, מדבינן דבר שאינו מסויים. משה מאי מרבינן, וזה הוא דמקשי או הכי שה למה לי. ונדחה זה כולו. וחזרנו לומר דלאו בכלל ופרט דינינן ליה אלא לדרוש בריבוי ומיעוט, כדתנא דבי ר' ישמעי' במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט כול'. והכא דדשינן הכי, גניבה ריבה הכל, שור מיעט קרקע, חמור מיעט עבדים, שה מיעט שטרות, גניבה וחיים לכדרב כדבענן למימר קמאן. **השתא דפשטינ'**, ולמאן דמפיק להני תרי קראי בטוען טענת גנב, גנב עצמו מנא ליה. מפיק ליה מאם המצא תמצא. אלא אידך תניא דמפיק לחדא קרא בטוען טענת גנב ולחדא קרא בגנב עצמו, האי אם המצא תמצא מאי דריש ביה. דריש ביה הכי כדרבא בר אהילאי דאמ' (רוב) המצא בעדים תמצא בדיינין, פרט למרשיע את עצמו שאין משלם כפל, שמענין מינה דמודה בקנס פטור. ואידך, נפקא מאשר ירשיעון אלהים ישלם שנים ולא המרשיע את עצמו וכול'. **תוב אקשינן** למאן דאמ' חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, ודריש נמי המצא תמצא כדרבה בר אהילאי, הני שור וחמור ושה דכת' הכא למה לי, הא כתיב על כל דבר פשע על שור על חמור וגו'. ופרקינן, כדתנא דבי ר' ישמע' דאמ' כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ומה חידושא איכא הכא, מודה בקנס פטור שני המצא תמצא המצא בעדים תמצא בדיינין פרט למרשיע את עצמו. **ואקשינן תוב**, או הכי גנב עצמו לא ישלם כפל אלא אם ישבע.

ודחינן לה מדהוה ליה למיתא בקל וחומר מטוען טענת גנב וכת' ביה קרא בהדיא חיים שנים ישלם שמע מינה דאפילו שלא בשבועה.

לחושה והשמינה בו. הגנב פטומה וקשיא לרב דאמר תשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין וקס"ד דין שבחה דין הכחישה הגנב בידים: ומשני **משום דא"ל בו'.** אבל שבחה בדמים שהוקרו בהמות בשוק או שנתפטמה מאליה משלם כפל כי השתא: **והכחישה.** הגנב הכחישה בידים בטורח מלאכה או במקל: **מה לי קטלה פגנא.** הלכך מהכיא שעתא דאכחשה אתחלה לה טביחה: **ולבסוף שויא ד'.** בשעה שאבדה מן העולם: **תברה.** בידים או שתייה משלם ד'. ובהמפקיד (ב"מ דף מג.) מפרש טעמא דכל כמה דאתיה בעינא ברשותא דמרה קיימא דהא בעי לאהדורה הלכך ברשותא דמרה הוקרה והכיא שעתא דתברה ושתייה הוא דקא גזיל לה אבל איתבר ממילא אמאי מחייבת ליה אהכיא שעתא דגזלה והכיא שעתא וחזא הוא דשויא וגבי טביחה ומכירה הוי כי תברה או שתייה: **משלם קרן וחומש ואשם.** משום שבועה ואין כאן כפל דמודה בקנס פטור: **ואם משנאו עדים.** ונתחייב בכפל הודה: **משלם כפל ואשם וחומש עולה לו בחוך הכפל.** שהרי חומש לבעלים הוא והוא שקל. וע"כ הא דר' יעקב בששון כאחד החומש והכפל קמיירי דאי הוה כפילא טפי מחומשא לאו חומשא הוי ולא מיפטר ליה עד דמשלם חומש דחומש כפרה דשבועה הוא:

וחכ"ל

אין לי אלא בידו. פי' שגנבו בידו ממש גגו חצירו כלומר שהכישה במקל מחצירו של בעה"ב ונכנסה לגגו חצירו וקרפיפו ואיצטריך לרבויי חצר לאשמועינן דאצר קונה אף לאוכחה דלא תימא כשליח דמיא ואין שליח לדבר עבירה קמ"ל דקונה כדמפרש בפ"ק דב"מ (דף י:) דיש שליח לדבר עבירה היכא דשליח לאו בר חיובא הוא וכן מוכח התם בפרישת:

ליכתוב או אם המצא המצא או המצא המצא. משמע דאורחיה דקרא ליכתוב ג' פעמים תיבה אחת [ט] וכן בהחובל (לקמן פה.) גבי ורפא ירפא וקשה [י] דברים היו בודקין (סנהדרין דף מ: ושם ד"ה מדהוה) קאמר גבי גז"ש דהיטב היטב דמופנה מדה"ל למכתב או דרוש תדרוש או חקור תחקור מדשני קרא בדבריה בהיטב כו' משמע דאי הוה כתב הכי לא הוה מופנה ואמאי אכתי הוה מופנה מדהוי ליה למיכתב או דרוש דרוש או תחקור תחקור וי"ל דאין ה"ג אלא משום דאין יורד לאותה סברא ומיתא ליה למנקט כפל לשון השגור בכמה מקומות כמו העניק תעניק נתון תתן (דברים טו):

גופא אמר רב קרן בעין שגנב. במסקנא דמילתא אמרינן דרב אייבי לענין יוקרא וזולא וא"ת ומאי קמ"ל מתניתין היא ברים הגזל (לקמן דף לג:) כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה ואע"ג דמתני' משמע דלענין שינוי אייבי כגון עלים ועשאן כלים והתם (דף לו:) נמי קאמר בגמ' כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה לאתויי דר' אלעזר גזל טלה ונעשה איל נעשה שינוי בידו וקנאו מ"מ לענין יוקרא וזולא נמי אייבי כדמוכח בסוף המפקיד (ב"מ דף מג.) דמייתי לה ליוקרא וזולא וכן פרק כל שעה (פסחים דף לב.) גבי אוכל תרומה דקאמר היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא לא תבעי לך דודאי לפי דמיס משלם דלא גרע מגזלן דתנן כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה וי"ל דעיקר רב לא אתא לאשמועינן אלא תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין והא דקאמר מ"ט דרב אתשלומי כפל ותשלומי ד' וה' קא בעי וה"פ אמר קרא גניבה וחיים אחייה לקרן כעין שגנב ומשמע ליה דוקא לקרן ולא תשלומי ד' וה' ואת"ת בהגזל קמא (לקמן דף קה.) דאמר רבא גזל שלא לגודות בג' פרוטות והחלו ועמדו על ב' והחזיר לו ב' חייב להחזיר לו אחת ותנא תונא גזל חמץ ועבר עליו בפסח אמאי לא מייתי ראיה ממתני' דכל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה כיון דלענין יוקרא וזולא נמי אייבי וי"ל דממתניתין דכל הגזלנים לא מצי מייתי דהתם אם איתא לגזילה בעין הוא בת השבה ולהכי כי ליתא נמי בעין משלם כשעת הגזילה אבל גבי אגודה דאם איתא בעין לא הוא בת השבה דהשתא לא שויא פרוטה הוה אמינא דכי ליתא נמי לא משלם אבל מהכיא דחמץ ועבר עליו בפסח מייתי שפיר דאילו הוי בעין לא שוי מידי אפ"ה היכא דליתא בעין משלם כדמעיקרא ובפרק כל שעה (פסחים דף לב.) הוי מצי לאתויי מהתם דגזל חמץ דמשלם כדמעיקרא אלא דיחא ליה להכיא ההיא דכל הגזלנים שהיא שנויה תחילה ועוד אור"י דמגזל חמץ לא מצי למידק כלל דלפי דמיס משלם היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא דה"א דגבי חמץ כי ליתא בעין בעי לשלומי ליה חמץ מעליא כאותה תחיכה שגזל דלפי מדה משלם אבל לא כדמיס של שעת הגזילה:

דתניא בחושה והשמינה בו'. תימה היכי ס"ד דרב ששת שדבר רב בכחושה והשמינה דא"כ היה מגרע כחו של קרן וממילתיה דרב משמע שבא ליפות כחו של קרן ולגרע כח כפל וד' וה' דקאמר אחייה לקרן דוקא כעין שגנב ואחייה משמע לשון יפוי כח וי"ל דאחייה אין לשון יפוי אלא לשון תשלומים וכל דבר שמשלים החסרון שגנב או גזל קרי אחייה וכן משמע בסוף שמעתין[ו] דקאמר [ז]טלאים כדמעיקרא [משלם] כפל ד' וה' כשל עכשיו משמע אפי' מעיקרא שויא זוזא ולבסוף ד' דומיא דטלה ונעשה איל משלם כפל כי השתא לפי' ר"י דלקמן ושם אפרש בע"ה ומיהו ר"ת פי' בע"א לקמן דלגרע כח הכפל קאמר רב כשעת העמדה בדין ולא ליפות:

אנא מפטימנא ואת שקלת. משמע דכשנתפטמה מאליה הוי כשעת העמדה בדין ולפי זה הוה מצי לאוקמי מילתיה דרב כשנתפטמה מאליה ולא הוה צריך לאוקמיה ביוקרא וזולא ומיהו לפי האמת אפי' כשנתפטמה מאליה משלם כפל ד' וה' כעין שגנב כמו בטלה ונעשה איל דאמר לקמן דמשלם כפל ד' וה' כעין שגנב ואפי' שינוי לא קני משום דאמר ליה אטו תורא גנבי מינך דיכרא גנבי מינך הכא נמי כשנתפטמה מאליה מצי אמר ליה אטו שמינה גנבי מינך ודוקא ביוקרא וזולא הוא דקאמר רב כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין דלא שייך למימר אטו יוקרא גנבי מינך וטעמא אפרש לקמן בע"ה גבי הא דקאמר טלאים כדמעיקרא דמיס כשל עכשיו:

מה לי קטלה כולה מ"ל קטלה פגנא. פ"ה משום דהכחשה אתחלה דטביחה היא וקשה לר"י דלא שייכא הכחשה לטביחה מידי כיון שאם היה הורגה כולה בעצמן זה לא היה בה דין ד' וה' אלא הכי פריך מה לי קטלה כולה דאין הולכין בתר הדמיס דהשתא דקנאה בשינוי ואינה של גנב אלא בתר מעיקרא שהיתה שלו וה"ה בקטלה פגנא ולפי זה ה"ה בהוכחשה ממילא דמשלם כדמעיקרא דמה לי מתה כולה מה לי מתה פגנא ודאי מתה כולה מאליה יש לחייבו כדמעיקרא שהיתה של גנב ולא בתר השתא וכי קא משני ומוקי מילתא דרב ביוקרא וזולא לא הוה מצי לאוקמי בכחשה דממילא ועוד אר"י דמצי לפרש בע"א מ"ל קטלה כולה מ"ל קטלה פגנא כלומר אפי' למ"ד אין לשחיטה אלא לבסוף ולא מחייב ד' וה' עד משהו אחרון אפ"ה לא אזלינן בתר חשיבותא דהתם שעתא כפי מה שהוא שוה במשהו אחרון אלא כפי מה ששוה קודם שחיטה א"כ כי קטלה פגנא נמי דהיינו הכחשה לא אזלינן בתר השתא אלא בתר מעיקרא ולפי טעם זה ה"מ לאוקמיה מילתי' דרב בהוכחשה ממילא:

אין לי אלא ידו גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל [1]אם המצא תמצא מ"מ א"כ לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא מדשני קרא ש"מ תרתי: גופא אמר רב [א]קרן כעין שגנב תשלומי כפל [2]ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין מאי טעמא דרב אמר קרא גניבה וחיים אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה אחייה לקרן כעין שגנב [3] אמר רב ששת אמינא [4]כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [5]בחושה והשמינה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב אמרי משום [6]דא"ל אנא פטימנא ואת שקלת ת"ש [7]שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב התם נמי משום דאמרינן ליה מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא כי קאמר רב [8]ביוקרא וזולא הוא דקאמר היכי דמי אילימא דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב לימא פליגא דרב אדרבה [9]דאמר [10]רבה האי [11]מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי תברה או שתייה משלם ד' איתבר ממילא משלם זוזא אמרי [12]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא קרן כעין שגנב [13]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין תני רבי חנינא לסיועיה לרב[ד] בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [14]משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה [15]משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב וחכמים

מסורת הש"ס

א) [יבמות כד: וש"נ], ב) ב"מ מג., ג) בתוספות ב"מ מג: ד) ש"ס אלא הגי' רבא, ד) [לקמן קו. שבועות לז:], ה) [ע' בתוס' פסחים מא: ד"ה ל"כ ותוס' מנחות יז: ד"ה לכתוב ותוס' כתובות לט: ד"ה אין], ו) [לקמן סו.], ז) גי' רש"י טלאים כדמעיקרא דמיס כשל עכשיו משמע וכו' וקן הוא גי' הר"מ ע"ש,

תורה אור השלם

1. אם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: שמות כב ג

גליון הש"ם

גמרא אמר רב ששת אמינא כי ניים. לעיל דף מז ע"ב וש"נ: **תוס'** ד"ה לכתוב וכו' וכן בהחובל **גבי ורפא ירפא.** וכן תענית ג ע"א מנחות יז ע"ב:

רבינו חננאל

גופה אמ' רב קרן בעין שגנב. מאי טעמ', כתי' גניבה וחיים אחייה לקרן כעין שגנב, כפל וארבע' וחמש' כשעת העמדה בדין. ושקלו וטרו ואוקמוה כחושה והשמינה או שמינה והכחישה דלא כרב, וכי לא אמר רבא ולא יוקרא וזולא כדרבא דאמ' מאן דגזל חביתא מחבריה, מעיקרא שויא זוזא והשתא שויא ד'. שתייה או תברה משלם ד' דהשתא. גזלה איתבר ממילה משלם כשעת הגזילה דזוא. רב נמי כי קאמ' הכי קאמ', כגון דמעיקרא הויה שויה ארבעה ולבסוף זוזא קרן כעין שגנב כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין. **תאני רב חנניה לסיועיה לרב,** בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון [ונשבע והודה ובאו עדים, אם עד שלא באו] עדים הודה, משלם קרן וחומש ואשם. ואם משבאו עדים [הודה, משלם כפל ואשם, וחומשו ע[ו]לה לו בכפילו, דברי ר' יעקב וכול'.

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ח מהל' גניבה הל' יד סמג עשין עח טוש"ע ח"מ סי' שנד סעיף ג:

יד ב מיי' שם סמג שם טוש"ע שם:

טו ג מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף ד:

טז ד טוש"ע שם בהג"ה ובסע' ח:

יז ה מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:

יח ו טוש"ע שם ס"ג:

יט ז מיי' שם הלכה יד וס"ג מהל' גזילה הל' ח סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעי' ג וסי' שסב סעי' י:

כ ח מיי' פ"ח מהלכות גניבה הל"ד וס"ג מהלכות גזילה ה"ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שנד ס"ג וסי' שסב סעי' יח:

כא ט מיי' פ"ח מהל' גניבה הל' יד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שנד:

כב י מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ח והל' ט וס"ז שם הל' ח והל' ב סמג לאוין רמח:

כג כ מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה ח סמג עשין עח טוש"ע ח"מ שנד:

מוסף רש"י

אין לי אלא ידו. אין לי שיתחייב כפל אלא בזמן שלקחו בידו (ב"מ נז:). גגו חצירו וקרפיפו מנין. שאם נכנסה שם ונעל בפניה לגנבה, מנין שקנתה לו חצירו ומתחייב כפל (שם וכעי"ז שם י:). **בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון.** פטור עצמו ע"י גניבה שטען גנב הימני, ושומר חנם פטור מגניבה, וקי"ל שאם נשבע ובאו עדים משלם כפל כגנב עצמו, אבל אם הודה אמ"כ אין כאן כפל דמודה בקנס פטור, אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון (שבועות לז:). **משלם קרן וחומש ואשם.** ולא כפל, דאין משלם קנס על פי עצמו (לקמן קו.). **משלם תשלומי כפל.** משום עדים, ואשם. משום שבועה, אבל חומש לא משלם (שבועות לז:).

כפילא ארבע וחומשא זוזא. לפי מה שפ"ה דחומשא עולה לו בכפילא שמשלם את הכפל ונפטר בכך מן החומש קשה קלת מה בכך אי כפילא ארבע וחומשא זוזא ומיהו בקונטרס פי' דלית ליה כפרה בחומש כיון שאין מיכר ומובלע בתוך הכפל ואי הוה מפרש דחומשו עולה לו בכפילו שמשלם את החומש ועולה לו לכפל הוה ניחא דהוה פריך שפיר אבל לשון בכפילו לא משמע הכי ובתוספתא נמי גרסי' וחומשו עולה לו מתוך כפילו וריב"א מפרש דאלשון ברייתא קפריך דמשמע דחומשו עולה בכל כפילו:

אלמא קרן בעין שגנב. תימה אמאי לא דמי כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' וכפילא זוזא בעין שגנב דלא כרב וחומשא זוזא כשעת העמדה בדין כדאמר דתברה או שמיה משלם ד' וי"ל דליכא למימר הכי כלל דמהיכא תיתי דקרן יהא כשעת העמדה בדין וכפל ד' וה' יהי' בעין שגנב דאין לחלק בין כפל ד' וה' לקרן אם לא מכח הפסוק וכזה אין לנו שום פסוק ורב נמי דמחלק היינו משום דקרא קדרים ועוד דבלאו הכי דמי שפיר ונוח לו כפי האמת ובאותו ענין שהיה המסייע אומר שאין להעמידה:

ואי אמרת שינוי קונה. פירוש כי האי דטלה ונעשה איל אבל הא פשיטא דשינוי קני כדאמר בסמוך דשינוי קונה לב"ה:

איל בן יומו קרוי איל. מיהו ודאי לענין קרבן אמרינן [ט] דאיל בן שתי שנים מדכתיב במקום אחר כבש בן שנתו (ויקרא יב):

הא מני בית שמאי היא. הא שנויא ליתא לרבא דאית ליה בריש הגוזל קמא (לקמן דף לד.) דוקא לגבוה אסרי ב"ש משום דאמאים ומ"ת היכי מדמה ליה דמה ענין אתנן אצל שינוי וי"ל דקסבר דאי שינוי קונה א"כ לאו הוא להתיר שינוי באתנן דאשיב כאחר ואין זה אותו שבא לידה בתורת אתנן וממאים נמי לא מאים:

הן ולא שינוייהם. תימה דבסמוך נפקא ליה לרבה דשינוי קונה מקרא אחרינא דכתיב אשר גזל כעין שגזל יחזיר ועוד קשה דרב חסדא קאמר [י] דשינוי אין קונה דדרים אשר גזל מ"מ ובהגוזל קמא (לד:) קאמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה המשתנית חוזרת בעיניה מדכתיב והשיב את הגזילה מ"מ וכי פליגי אבית הלל ורבא' לר"י דלקמן מיירי בשינוי החוזר לברייתו ואהכי מייתי בריש הגוזל קמא מלתיה דר' יוחנן ורבה דבסמוך סבר דאפי' שינוי החוזר לברייתו נמי קני וגריכי תרי קראי דאי לאו אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה בשינוי שאין חוזר והא דמייתי רבה סיוע לדבריו ממתניתין דהגוזל עליה (לקמן ד' לג.): משום דמיירי בשינוי חוזר לברייתו כדמוקי לי' התם בריש פרקין (שם) בעליה משופים ומר טווי והיא לא הספיק ליתן לו עד שנטנו נראה לרבה דאיירי נמי בשינוי החוזר שיכול להעבירו ע"י לפון כדאמר בריש הגוזל (שם) ואע"פ דלר' יוחנן מיירי בשינוי שאינו חוזר ומוקי לה בקלא אילן דלא עבר לה לרבה נראה לו דוחק להעמידה בקלא אילן (דלא עבר) ולהכי מייתי מיניה סייעתא:

הס

וחל"א ממון המשתלם בראש. שאינו משלם אלא קרן והשיב את אשמו[ו] היינו קרן שהוא אשם וחוטא עליו ובקרא אחרינא כתיב התם ואת אשמו יביא לה' וגו' [ויקרא ה]: **ושאינו משתלם בראש.** כי הכא דאיכא כפל לא שייך בה דין חומש כלל ואפי' לא שוין חומשא וכפילא פטור וי"ש אשם קאתי לאסופי לפטורא: **כפילא ד' וחומשא זוזא.** וכיון דאינן שוין לא חומש מקרי ולא סליק ליה: **דכפילא זוזא וחומשא זוזא.** דחומש בתר קרנא שיימינן וקרן משלם כעין שגנב נמצא קרן ד' וחומשו מוסיף עליו מבחוץ זוזא וכפילא זוזא וכפל כשעת העמדה בדין והיינו כרב דאי לאו קרן כעין שגנב לא הוי זוזא חומש ואי כפל כעין שגנב הוי ד' אלא ש"מ כרב: **ורבנן אמרי לך.** אי לערביהו קבעי לא ליכתוב לא וי"ו ולא אמ: **לאפסוקי בין ממון גבוה.** אשם: **לממון הדיוט.** חומש דלאו אורח ארעא לערוביהו להדיא: **נעשה שינוי בידו וקנאו.** בשינוי להא מילתא דאם טבח ומכר שלו הוא טובח וכו' ופטור מד' וה' אבל קרן וכפל משלם קרן כי השתא וכפל כעין שגנב או כשעת העמדה בדין: **כעין שגנב.** לקמן [סו.] אותביגן לרב מהא דאמר תשלומי כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין. ולרבה דאמר [ע"ל] תברה או שמיה משלם ד' [כדהשתא] ליכא לאותובי דיכול לשנויי דהך מתניתא כפל ד' וה' דוקא נקט אבל קרן היכא [ח] דאשכח כי השתא משלם: **פורא גנבי מינך.** בתמיה: **ונקנינהו בשינוי השם.** נהי דשבח דגופיה לא הוי שינוי דממילא קשבח ואזל ומיהו בשמא ודאי איתתי: **מ"מ קשיא.** לר' אילעא: **שינוי במקומו עומד.** אע"ג דאיתתי לא נפיק מרשות בעליה: **הני חדא אסור.** לקרבן: עד

עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר איתיביה רבי חנינא לר' אילעא [ד]גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ואי ס"ד קנייה בשינוי אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמר ליה ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם כעין שגנב לשלם כי השתא אמר ליה כי השתא היינו טעמא דלא משלם משום דא"ל תורא גנבי ממך דיכרא גנבי ממך א"ל [ז]רחמנא ניצלן מהאי דעתא אמר ליה אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך: מתקיף לה רבי זירא וניקנינהו בשינוי השם אמר רבא [ה] שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל שור בן יומו קרוי שור דכתיב [2]שור או כשב או עז כי יולד איל בן יומו קרוי איל דכתיב [3]ואילי צאנך לא אכלתי אילים הוא דלא אכל כבשים אכל אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל מ"מ קשיא א"ר ששת הא מני ב"ש היא [ט]דאמרי שינוי במקומו [ח] עומדת ולא קני דתניא [י]נתן לה באתננה [ה] חיטין ועשאן סולת זיתים ועשאן שמן ענבים ועשאן יין תני חדא [יא]מותר ואמר רב יוסף תני גוריון דמאספורק ב"ש אוסרין ובית הלל מתירין מאי טעמא דבית שמאי דכתיב [4]גם לרבות שינוייהם ובית הלל הם ולא שינוייהם ובית שמאי ההוא

הם

ובית הלל אומרים [א]בראשו וחמישיתו ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ממון שאין משתלם בראש אין מוסיף חומש ר"ש בן יוחאי אומר אין חומש ואשם משתלם במקום שיש כפל קתני מיהת חומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב ה"ד אילימא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא ארבעה חומשו עולה לו בכפילו כפילא ארבעה וחומשא זוזא אלא לאו דמעיקרא שויא ארבעה ולבסוף שויא זוזא דכפילא זוזא וחומשיה זוזא אלמא קרן כעין שגנב תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין אמר רבא לעולם דמעיקרא שויא ארבעה והשתא נמי שויא ארבעה ודקא קשיא כפילא ד' וחומשיה זוזא הב"ע כגון שנשבע וחזר ונשבע ארבע פעמים והודה והתורה אמרה וחמישיתו [ב]-התורה ריבתה חמישיות הרבה בקרן אחת אמר מר וחכמים אומרים בראשו וחמישיתו ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ממון שאין משתלם בראש אין מוסיף חומש אבל אשם מייתי מאי שנא חומש דלא משלם דכתיב בראשו וחמישיתו אשם נמי לא משלם דהא כתיב בראשו וחמישיתו ואת אשמו אמרי לך רבנן [ג]את פסקיה קרא ור"ש בן יוחאי ואת ערביה קרא ורבנן אמרי לך לא ליכתוב רחמנא לא וי"ו ולא את ור"ש בן יוחאי אמר לך את לא סגיא דלא כתב לאפסוקי בין ממון גבוה לממון הדיוט הלכך אתא וי"ו ערביה קרא [ג]אמר רבי אילעא [ד]גנב טלה ונעשה איל

מסורת הש"ס

א) נקמן קח., ב) [מגילה כ: ע"ז נג.], ג) נקמן לו:, ד) [שבת פד: כתובות מה:], ה) [נקמן סח.], ו) נקמן נג: תמורה לז:, ז) [במדבר ה], ח) ל"ל דאשכח. רש"ל, ט) [פרה פ"א מ"ג], י) [נקמן מז. ע"ש],

תורה אור השלם

1. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לְשַׁקֶּר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ:
ויקרא ה כד
2. שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיְיָ: ויקרא כב כז
3. זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי:
בראשית לא לח
4. לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט

הגהות הב"ח

(ט) גמ' שינוי במקומו עומד כל"ל:

גליון הש"ם

גמ' שור בן יומו קרוי שור. עי' מנחות לא ע"ב ותוס' שם ד"ה ת"ל: שם חיטין ועשאן סולת. עיין בספר יראים לרא"מ סי' רי"ז:

מוסף רש"י

נעשה שינוי בידו וקנאו. לכך, דאם טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, ואין משלם אלא כפל (לקמן צז:). רחמנא ניצלן מהאי דעתא. כיחד ממנו טעמו של דבר מפני שתלוי בהכנת הלב (כתובות מה:). אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל. שאם לא כן מה שבאו, אילים לא אכל אלא כבשים אכל, אם כן גזלן הוא (בראשית לא לח). שינוי במקומו עומד. אינו זז מרשות בעלים הראשונים ואפילו נשתנה (לקמן צג:). תני חדא אסור. למזבח (לקמן צג:). דמאספורק. שם מקום (לקמן צד.).

עד לאן לא פליגי. ר' אילעא ור' חנינא: **אכל לענין שנומי.** כגון כפל לר' אילעא וד' וה' לר' חנינא ג"כ ביוקרא וזולא בלא שינוי דכולי עלמא כדמעיקרא משלם דקתני כעין שגנב: **לימא היהו מיוכחא דרב.** דאמר לעיל [סה.] כשעת העמדה בדין כשהוקרה להתם אפי' קרן מחייב ליה רב כי השתא דהא כרבה ס"ל דאמר [שם] תברה או שתייה משלם ד': **טלאים כדמעיקרא.** כלומר בא לשלם טלאים כדמעיקרא סגי דטלה גנב וטלה משלם: **שינוי קונה.** היכא דשני להו בידים פשיטא ליה דמדאורייתא ודאי קנה וכי מהדר לא בעי לאהדריהו בעינייהו אלא דמיס משלם כגון למר ועשאו בגדים דהא כתיבא בהדיא ותנינא כו' אבל יאוש מספקא ליה הא דאמור רבנן קני מי דאורייתא מי דרבנן: **לא הספיק ליתנו לו.** לרשות הגז לכהן: **עד שצבעו פטור.** מראשית הגז דקנייה בשינוי ואפילו דמיס לא משלם דאין כהן יכול להזמינו בדין דיכול לומר בלאחר אתגנו אבל קודם שצבעו [6] מי שחטפו זכה בו: **יאוש.** שנתייאשו הבעלים אמור רבנן דנקי ודיו אם משלם דמיו: **מולא אבדה לאו כיון דמייאש ליה מרה מקמי דהיתי לידיה קני לה.** אם נתייאשו בעלים קודם שמצאה זה קנה דתניא בחלו מציאות (ב"מ דף כב:) מנין לאבידה שטופה נהר הואיל ונתייאשו הבעלים שהיא מותרת ת"ל [7] אשר תאבד ממנו שאבודה ממנו ומצויה לשאר בני אדם יצתה זו אלמא קני והכא בגזילה דאתי לידיה מקמי יאוש והדר אייאוש סגי ליה בדמיס: **משום תקנת השבים.** שלא יהא צריך לחזר ולטרוח אחר הגזילה עצמה: **אינו קונה.** והיא עצמה ישלם: אומר

הם ולא ולדותיהם. משמע הכא דטעמי מסתבר לאסור חטין ועשאן סולת יותר מולדותיהם ותימה דבפ' כל הכלמים (ע"ז דף מז. ושם ד"ה הכא) משמע איפכא גבי יש שינוי לגעבד או לא דבעי למימר דמשתמהה לחטין קמחן מותר למנחות ואע"ג דאמרינן בעיבדו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורים בהמה מעיקרא בהמה והשתא בהמה [8] ובבא הוא דאחידה באפה הכא מעיקרא חטין והשתא קמח ואין לומר דהא דשרינן ולד אתגן היינו בגופן לה ואח"כ עיברה דהא משמע בפ' כל האסורין (תמורה דף ג: ושם ד"ה דיאתא) דדומיא דולד [9] הנרבעת שרינן ולד אתגן וי"ל דהתם ודאי יש להתיר יותר חטין שנשתנה שנעשה סולת מולד נרבעת דהיא וולדה נרבעו [10] ובבא בעלמא דאחידה באפה אבל גבי אתגן עיקר דעתה משום קמח וגבי בהמה עיקר דעתה אפרה ולא אולד:

טלאים כדמעיקרא. נראה לר"י דה"פ דלענין טלה ונעשה איל או כחושה ונתפטמה או איפכא בשלם כפל נמי וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן אבל דמיס דהיינו יוקרא וזולא כשל עכשיו ששמין אותו טלה של שעת גניבה לפי גדלותו או קטנותו שהיה בשעת גניבה לפי יוקרא וזולא דהשתא וטעמא דטלאים משום דל"ל תורא גבי ממך והוא הדין כחושה והשמינה דל"ל שמינה גבי ממך אבל לגבי דמיס אין צייך למימר יוקרא גבי מינך ובלישנא דקרא נמי גוף גאן ובקר מזכיר בפסוק ודרש' מינה (לקמן דף סז:) אאם גנב שור שוה מנה לא ישלם תחתיו ה' וגדיים בכתיב תחתיו דמשמע תחת גוף השור ומשום דלשון גוף השור מזכר בפסוק משום הכי אמרינן טלאים כדמעיקרא ואע"פ שעל שעת טביחה בא ד' וה' מ"מ כמו כן שעת גניבה גרמה לו שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה אבל דמיס שכל עיקרם תלוים בשומת ב"ד וגם אין מזכרין בפסוק סברא הוא דמוקמינן בהו אחייה לקרן דוקא כעין שגנב ולא ד' וה' אלא כשעת העמדה בדין שב"ד שמין אותה באותה שעה ור"ת מפרש דאין חילוק בין טלאים ליוקרא וזולא וה"פ טלאים שדבר בהן הברייתא דהיינו טלה ונעשה איל שנשתנו למעליותא כדמעיקרא וה"ה ביוקרא וזולא דמעיקרא שוין וזאת ולבסוף מרבעה דהיינו כדמעיקרא דלהחמיר על ד' וה' לא אמר רב דמיס פי' דמיס דאייני בהו רב כגון דמעיקרא שוים ארבעה ולבסוף שוים זוזא דנשתנו לגריעותא בהאיי קאמר רב בשל עכשיו:

וה"ה בטלאים כגון שמינה והכחישה דהוי כשל עכשיו והא דאמר לעיל שמינה והכחישה כעין שגנב ל"ל דוקא בהכחישה בידים:

לא הספיק ליתנו עד שצבעו פטור. הגוזל קמא (לקמן דף לד. ושם) גבי פיאה דמלותה בקמה וכשנשתנית למ"ד שינוי קונה פטור ומ"ת הא דמייתי התם גזז ראשון (ד) ונצבעו פטור מאי אריא ראשון ראשון אפי' הכל יחד נמי וי"ל דהתם אפי' נצבע מקצת והניח מקצת פטור אפי' מה שלא נצבע שלא חל עליו חיוב ראשית הגז כיון שאין מצטרף אבל הכא שגזז כשיעור תחילה ונתחייב להכן דוקא נצבעו כולו פטור אבל הניח מקצת מה שהניח חייב אע"פ שאין בו שיעור שכבר נתחייב:

עד שצבעו. אין לפרש שנצבע חלקו של כהן מה שהפרים לו מן הגיזה דלא שייכא ביה הפרשה כמו גבי תרומה דהפרשה שייכא ביה [11] [אבל] הפרשת ראשית הגז אין כלום מה שמפרים לגד אחד וכאילו לא הפרישו: **מוצא** אבידה לאו כיון דאייאש מרה מינה בו'. אור"י דנפקא לן דיאוש קונה באבידה מהא דאמר בחלו מציאות (ב"מ דף כז. ושם) (ה) מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעים פי' ע"י שיש לה סימנין יש לה תובעים שאין הבעלים מתייאשין כיון שיש בהם סימן ולא כמו שפ"ה שם שיש לה תובעין שאינה של הפקר דשמלה דבר הנעשה בידי אדם הוא דהא ל"ל קרא להכי פשיטא דשל הפקר פטור דלמי שיב וקשה לר"ת למ"ד סימנין לאו דאורייתא א"כ בין בדבר שיש בו סימן בין בדבר שאין בו סימן אין מחזיר לבעלים מן התורה אלא ע"י עדים ואי מתייאש מדבר שאין בו סימן כך מתייאש מדבר שיש בו סימן דזה וזה אין מחזיר לבעלים אלא ע"י עדים וא"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותירץ הא"ג דסימנין לאו דאורייתא ואין מחזיר כ"א בעדים מ"מ אין מתייאש מדבר שיש בו סימן ששואל לבני אדם ראיתם טלית שלי שאבדתי שהיה בו כך וכך סימנין אבל כשאין בה סימנין מתייאש שאין יודע מה לשאול ואין סבור למצוא עדים לעולם וא"ת א"כ מה דוחק לשנויי התם למ"ד סימנין לאו דאורייתא סימנין כדי נסבא הא איכא למימר דלא נקט סימן אלא לומר דע"י כך יש לה תובעין וי"ל דאי לאו דסימנין דאורייתא לא היה לו כלל להזכירם ולא הוה ליה למימר טפי אלא מה שמלה מיוחדת שיש לה תובעים וממילא ידעינן דמשום סימנים הוא: **הכא** נמי כיון דמייאש בו'. אע"פ שאין יאוש מועיל באבידה בתר דאתי לידיה כדקאמר לאו כיון דמייאש מרה מינה מקמי דאתי לידיה קני ליה וכדאמר בחלו מציאות (ב"מ דף כא:) בהדיא מ"מ בעי למילף שפיר דיאוש קני בגזל בתר דאתי לידיה דבמציאה נמי נהי שלא היה קונה לענין זה שלא יצטרך להשיב ולהפטר לגמרי הואיל וכבר נתחייב בהשבה מ"מ היה קונה לענין זה שלא יתחייב לשלם כי אם דמיס כמו לגבי גזל:

כיון דבאיסורא אתי לידיה. מכאן משמע שיאוש (ו) אין כהפקר גמור דא"כ אפי' בתר דאתא לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר והא דאמר בהשולח (גיטין דף לט:) (ז) נתייאשתי מפלוני עבדי דלא בעי גט שחרור אי אמרי' המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור לא משום דכי מתייאש הרי הוא מפקירו דאי יאוש הוי הפקר א"כ אפי' אתא לידיה באיסורא כיון שמפקיר זכה בהן אלא התם היינו טעמא דכי היכי דבהפקר אין צריך גט שחרור לפי שאין רשות לרבו עליו ה"נ כשנתייאש אין לרבו רשות עליו:

אילימא

מסורת הש"ס

(א) [לקמן סז. לח: קיב.], ב) לקמן לג.; ג) שם וחולין קלה. [לקמן לד:], ד) לקמן לו.; ה) [בבכרים כב], ו) רש"ל, ז) [ע"ש ועי' עוד לח. ושמואל לא מיבעיא וכו'],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֵת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֵת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֵת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֵת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:

ויקרא ה כג

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה הס כו' ודשא הוא כו' כל"ל: (ב) בא"ד דנרבעת כו' דאתגן כו' כל"ל: (ג) שם ודשא בעלמא הוא לאחידה כל"ל: (ד) ד"ה לא כו'. ראשון ראשון ונצבע כל"ל: (ה) ד"ה מולא כו' דאמר בחלו מציאות כו'. וש"ם דבירושלמי נפקא לן יאוש מאשר תאבד ממנו: (ו) ד"ה כיון כו' אינו כהפקר גמור כל"ל:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה עד שצבעו וכו' מי שחטפו זכה בו. עיין תוס' ב"מ דף ו ע"א ד"ה והא הכא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' וכ"ה הכתיב גם גם לב"ה קשיא. הא דלא קאמר דאתיא לאתגן אמרה תורה ואפי' בא על אמו כדלקמן דף ט ע"ב ממרן בשו"מ מהר"ם בר ברוך הקלניס ס"ס ח' דף ו ע"א דלהא לא אינטריך דנפקא לן מג"ש תועבה תועבה מעביות ע"ל ועיין לקמן דף ע ע"ב תוס' ד"ה אתגן וכו' וגם בב"מ דף כא ע"א תוס' ד"ה אתגן:

מוסף רש"י

הגוזל עצים כו' משלם כשעת הגזילה. דמי עצים ומר ואין חייב להחזיר לו כלים, דקני בשינוי (לקמן צג: וכנ"ל תוספות ו.). **לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו.** ישראל זה, פטור. דקנייה בשינוי, דהוה ליה כמזיק מתנת כהונה לו אתכלן (חולין קלה.) ודמיס נמי לא משלם לגזלו גזל גמור הוא, דלא מטא לידיה (לקמן צג:).

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הלכה יד סמג לאוין שטז:

כט ב מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה יב ופ"ב מהל' גזילה הלכה ג סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שג סעיף ג וסי' שם סעיף ג ופעי' ה וסי' שפא סעיף ד וסי' שסב סעיף ג:

ל ג מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה יב ופ"ב מהל' גזילה הלכה ג וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' שג סעיף ב וסי' שפא סעיף ג [ב] ועיין בטור ובכ"י רים סי' שגג:

רבינו חננאל

הם ולא ולדותיהן. ואקשינן ולבית הילל הא כתיב גם לרבות, ועלתה בקושיא. גוזרין, שם חכם. דמאיספרק, מקום פלוני. **הא מתניתא** דמותיב ר' חנינה מינה דקתאני משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבע' וחמש' כעין שגנב טלה ועגל, לימא תיהוי תיובתא לרב דאמ' קרן כעין שגנב תשלומי ארבע' וחמש' כשעת העמדה בדין. ופריק רבה טלאים כשל מיעיקרא דמים כשל מעכשיו. פיר' אמ' רב' אפילו רב מודה בגונב טלה ונעשה איל דכי משלם כשל מעיקרא משלם, כי קאמ' רב בשור או איל ונשתנה בדמים כגון שהוסיף ופחת בדמים. ועלה אמ' רב קרן כעין שגנב דקימא לן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה אבל תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין, דההיא שעתא קא מיתחייב בהו. **כתב רבנו האיי גאון זצ"ל** פריק רבה טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו כיון דבעי לשלומי קרן וכפל כד משלם קרן כדהוה שויא ד' והשתא שויא זוזא. והוה איכא ברבנן בי רב אישי דגרסי הכי אמ' רבה טלאים כשנגנבו, בדמים כשל עכשיו. **אמר רבה שינוי קונה,** כתיבה ותנינה. כתיבה, והשיב את הגזלה אשר גזל אם היא כעין שגזל חוזרת בעינה ואם לאו דמים בעי לשלומי. תנינה, הגוזל עצים ועשאן כלים, משלם כשעת הגזילה. אלמנא שינוי קונה, יאוש, אמרי רבנן דניקני מיהו] לא ידענא אי מדאורייתא מידי דהוה אמוצא אבידה אחר ... הנגזל אם נתיאש ממנה קנאה הגזלן, או דילמא לא דמי גזלה לאבנידה דאבידה בהתירא אתאי לידיה] אבל גזילה דבאיסורא אתאי לידיה רבנן אקילו עליה משום תקנת השבים או מפני ה... ורב יוסף אמ' יאוש כדי לא קאני כגון גזילה וכיוצא בה ואפילו מדרבנן. וקימא לן בהא כרב יוסף.

אילימא לפני יאוש ל"ל קרא פשיטא. דאפילו קדשינהו אינו קדוש דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש: **שמע** מינה דיאוש **לא** קני. דאי קני א"כ חשיב שפיר קרבנו ולא מיפסיל משום מעלה הנאה בעבירה הואיל והוא קנוי לו קודש שהקדישו כמו שאפשר לקמן (דף סז. ד"ה אמר עולא) בע"ה אבל אי לא קני ביאוש מיפסיל ומ"מ קדוש הוא [a] אע"ג דאכתי לא ידע שומא דשינוי השם דקאמר לקמן מעיקרא חולין והשתא הקדש [b] מ"מ יש כאן יאוש ושינוי רשות [c] באותן קרבנות דאין [הגזלן] חייב באחריותן: **מי איכא** למ"ד שינוי **מעשה לא** קני. ולא בעי לאוקמיה כב"ש דאמר שינוי במקומו עומד אף על גב דאיכא נמי תנאי דסברי הכי בהגזל קמא (לקמן דף נג.) מ"מ הלכה כב"ה דשינוי קונה והשתא נמי דאי רבא דכולהו תנאי מלו סברי כב"ה ובכל הגמרא סובר כן ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר לברייתו דאיכא למ"ד דלא קני דרב יוסף לא פליג עליה דרבה אלא בשאינו לחודיה אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו דאיירי ביה רבה כדפרישית לעיל לא פליג עליה: **דגזל משכב** דחבריה. משמע מתוך פ"ה שר"ל משכב גמור של חבירו אם גזלו אין מטמא משכב דגזירת הכתוב הוא וזהו תימה ועוד קשה לרשב"ם דבטהרות (פ"ז מ"ו) גבי גגביס שנכנסו לבית תנן המשכבות ומושבות טהורים ואם יש עמהם כנעני או אשה הכל טמא כי שמא נדה היא וכנעני כזב לכל דבריו משמע שמטמא משכב ומושב אחין שלו ומיהו יש לדחות דהתם מדרבנן ועוד קשה דהתם (בתורת כהנים פרשת מצורע) מייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן דגנב וגזלן דבמקום וכי איתא התם משכבו ולא הגזול יכול שאני מוליא אף הגנוב ת"ל טמא [ר' שמעון אומר במשכבו ולא הגנוב יכול שאני מוליא את הגזול ת"ל טמא] אמרו לו ומה ראית לרבות את זה ולהוליא את זה אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו שנתייאשו הבעלים ממנו כו' ומדמייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן משמע דהוי טעם משום דאין מחשבה מטמאתו כי היא דבמקום דאין יחוד של גזלן יחוד ומפרש ר"י דגזל משכב דחבריה שגזל עורות של בעל הבית שאינן מחוסרין אלא יחוד ואין צריך שום תיקון ואין חסר רק מחשבה והוי שפיר דומיא דגזל קרבן דחבריה שאם היה גוזל בהמה של חולין שמחוסרת קדושה זה היה כמו מחוסר מעשה גמור כעין עמרא ועבדיה משכב אבל גזל או גנב משכב גמור דחבריה מטמא משכב לכ"ע ואע"ג דהך משכבו ולא הגזול איירי קודם יאוש והך דקרבנו ולא הגזול איירי אף בתר יאוש אין להקפיד אע"ג דאין דומה זה לזה: **דגזל** קרבן דחבריה. תימה ל"ל קרא דאי בחטאת הא אפי' הוא עצמו אם אכל אבל אתמול והפרים קרבן אין מתכפר באותו קרבן על אבל שאכל היום ואי בעולה ושלמים הא אמרי בפסחים (דף פט:) המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והיה נראה לאוקמי בפסח שיכול למנות אחרים עמו על פסחו ולמוכרו כדמוכח התם אבל קשה דהאי קרא בעולה כתיב אם לא שיעמיד בפסח באם אינו ענין ואין לומר שבא הכתוב לפסול הקרבן דהא אמרינן לקמן (דף עו.) גבי גנב שאם שחט תמימים לפנים לשם בעלים [a] יחזרו קרן לבעלים: **כגון** שקיצצן. ומועיל עם היאוש אבל לחודיה לא קני דלאו שינוי מעשה הוא: **וועיצבא** אינה צריכה קיצוע. ומיהו היכא דחשיב עליה לקוצעה אמרינן בפ' דם חטאת (זבחים דף לד.) דטהורה עד שיקוצענה מ"מ דייק הכא שפיר דכיון דלחויה להשתמש בלא קיצוע אין קיצוע שלה חשוב שינוי מעשה כלל: **כל** שאין בו חסרון מלאכה מחשבה מטמאתה. ואי"ת בלאו ההוא דעיצבא אמאי לא פריך ליה מהכא דמחשבה מועלת אלמא יאוש קני וי"ל דלמא הך דהכא איירי בבעל הבית:

שינוי השם כשינוי מעשה דמי. לאו כשינוי מעשה ממש דשינוי מעשה לחודיה קני כדמוכח לעיל ולקמן (דף סח.) גבי גנב וטבח וגנא אחר וגנבו דפריך ושינוי מעשה מי איכא למ"ד דלא קני אבל שינוי השם גרידא לא קני בלא יאוש לו שינוי מעשה הא

אומר לו הרי שלך לפניך והאי כיון דמטא עידן איסורא ודאי מייאש ואי ס"ד יאוש קנה אמאי אומר לו הרי שלך לפניך דמי מעליא בעי שלומי ליה א"ל כי קאמינא אנא זה מתייאש וזה רוצה לקנות האי זה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות איתיבי' אביי [b] לרבה [1] קרבנו [c] אולא הגזול היכי דמי אילימא לפני יאוש למה לי קרא פשיטא אלא לאו לאחר יאוש ש"מ יאוש לא קני אמר ליה [d] רבא וליטעמיך הא דתניא [2] [e] משכבו ולא הגזול ה"ד אילימא דגזל עמרא ועבדיה משכב מי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא מאי אית לך למימר [f] דגזל משכב דחבריה ה"נ דגזל קרבן דחבריה: איתיביה אביי לרב יוסף [g] עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן [h] ושל עבדן אין מחשבה מטמאתן [i] של גנב מחשבה מטמאתן [j] של גזלן אין מחשבה מטמאתן רבי שמעון אומר חילוף הדברים של גזלן מחשבה מטמאתן ושל גנב אין מחשבה מטמאתן לפי שלא נתייאשו הבעלים וש"מ יאוש קנה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שקיצצן מתקיף לה רבה בר רב חנן והלא עיצבא שנו כאן ועיצבא אין צריכה קיצוע [k] דתנן [l] כל מקום שאין חסרון מלאכה מחשבה מטמאתו יש חסרון מלאכה אין מחשבה מטמאתו חוץ מן העיצבא אלא [m] אמר רבא האי מילתא קשי בה רבה לרב יוסף עשרין ותרתין שנין ולא איפרקה עד דיתיב רב יוסף ברישא ופרקה [n] שינוי השם כשינוי מעשה דמי שינוי מעשה מאי טעמא התם מעיקרא עצים השתא כלים שינוי השם נמי מעיקרא קרו ליה משכא והשתא אברזין והרי מריש דאיכא שינוי השם [o] דמעיקרא כשורא [o] והשתא טללא ותנן [p] על המריש הגזול שבנאו בבירה שנוטל דמיו מפני תקנת השבים טעמא מפני תקנת השבים

הא

אומר לו. לנגזל: הרי שלך לפניך. בעין כמות שהוא דהיזק שאינו ניכר הוא: קרבנו. אם עולה קרבנו (ויקרא ה): ולא הגזול. דגזול לאו לרצון אתי. קס"ד דגזל בהמת חולין ואיתי. ה"ד אי נימא כו': וליטעמיך. דס"ד דגזל חולין ואקדשינהו: הא דתניא. גבי זב: משכבו. אים אשר יגע במשכבו (שם טו) גזירת הכתוב להוליא את המשכב הגזול שאינו נעשה אב הטומאה לטמא אדם: מי איכא למ"ד. חד מהני אמוראי שינוי לא קני הא ביאוש הוא דפליגי: דגזל קרבן דחבריה. שהקדיש חבירו ונעולם לפני יאוש ואיצטריך לאשמועינן דאינו עולה לרצון כלל ואפי' לבעלים הראשונים ואע"ג דלא הוה יאוש. ל"א דגזל קרבן דחבריה הלכך אפי' לאחר יאוש לא קנייה דקרבן אינו נגזל דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה: מחשבה מטמאתן. בעל הבית אינו עשוי למוכרן ועושה מהן מטות ודולבקות וקטבלות ומשחשב עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה מקבלין טומאה מיד: ושל עבדן. העשוי למכור אין מחשבתו מטומאתו דעביד דממלוי ומזבין והלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך: של גנב מחשבתו מטמאתם. דקנינהו ביאוש דקסבר סתם גניבה יאוש בעלים היא דלא ידע למאן לתבעו: ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן. ואע"פ שחישב עליהן לדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון לכיסוי חבילות סוסים ופרדים כמו שעושין מעורות דובין מ"מ דסתם גזילות ליכא יאוש דכיון דידע מאן שקליה אזיל ותבע ליה לדינא: חילוף הדברים. סתם גזילה איכא יאוש דכיון דלעייה גזלה מייהי אינש אלמא הוא אבל סתם גניבה ליכא יאוש דסבר משכחנא ליה לגנב: שקצצן. דרומי"ר בלע"ז. דאיכא תרתי שינוי מעשה ויאוש ונעולם יאוש גרידא לא קני: והלא עיצבא שנו לאן. שחשב עליהן לעיצבא דולבקי שאוכלין עליו וכעין שולחן הוא: ועיצבא אינה צריכה קיצוע. דבלאו קיצוע נמי מטומאה דהא חזיא למילתיה שהקיצוע אינו עשוי אלא לייפות ומנא תימרא דבעיצבא קעסיק דתנן גבי דהאיא בתמ' כלים כל מקום שאין חסרון מלאכה כו': חוץ מן העיצבא. שאע"פ שמחסר קיצוע מחשבה מטמאתה: אברזין. הוא עיצבא בלשון ארמי. אבל יאוש גרידא לא קני: דמעיקרא כשורא. קודם שניתן בבנין: והשתא טללא. גג. לאחר שנתנו בבירה ונותן עליו תקרת נסרים ועליה: על המריש. קורה. ותקנות קחשיב ואזיל בתמ' גיטין: לעלות

דר"ש ורבנן משמע דהוי טעם משום דאין מחשבה מטמאתו כי היא דבמקום דאין יחוד של גזלן יחוד ומפרש ר"י דגזל משכב דחבריה שגזל עורות של בעל הבית שאינן מחוסרין אלא יחוד ואין צריך שום תיקון ואין חסר רק מחשבה והוי שפיר דומיא דגזל קרבן דחבריה שאם היה גוזל בהמה של חולין שמחוסרת קדושה זה היה כמו מחוסר מעשה גמור כעין עמרא ועבדיה משכב אבל גזל או גנב משכב גמור דחבריה מטמא משכב לכ"ע ואע"ג דהך משכבו ולא הגזול איירי קודם יאוש והך דקרבנו ולא הגזול איירי אף בתר יאוש אין להקפיד אע"ג דאין דומה זה לזה: דגזל קרבן דחבריה. תימה ל"ל קרא דאי בחטאת הא אפי' הוא עצמו אם אכל אבל אתמול והפרים קרבן אין מתכפר באותו קרבן על אבל שאכל היום ואי בעולה ושלמים הא אמרי בפסחים (דף פט:) המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והיה נראה לאוקמי בפסח שיכול למנות אחרים עמו על פסחו ולמוכרו כדמוכח התם אבל קשה דהאי קרא בעולה כתיב אם לא שיעמיד בפסח באם אינו ענין ואין לומר שבא הכתוב לפסול הקרבן דהא אמרינן לקמן (דף עו.) גבי גנב שאם שחט תמימים לפנים לשם בעלים [a] יחזרו קרן לבעלים: כגון שקיצצן. ומועיל עם היאוש אבל לחודיה לא קני אלא שאינו מעשה הוא: וועיצבא אינה צריכה קיצוע. ומיהו היכא דחשיב עליה לקוצעה אמרינן בפ' דם חטאת (זבחים דף לד.) דטהורה עד שיקוצענה מ"מ דייק הכא שפיר דכיון דלחויה להשתמש בלא קיצוע אין קיצוע שלה חשוב שינוי מעשה כלל: כל שאין בו חסרון מלאכה מחשבה מטמאתה. ואי"ת בלאו ההוא דעיצבא אמאי לא פריך ליה מהכא דמחשבה מועלת אלמא יאוש קני וי"ל דלמא הך דהכא איירי בבעל הבית:

שינוי השם כשינוי מעשה דמי. לאו כשינוי מעשה ממש דשינוי מעשה לחודיה קני כדמוכח לעיל ולקמן (דף סח.) גבי גנב וטבח וגנא אחר וגנבו דפריך ושינוי מעשה מי איכא למ"ד דלא קני אבל שינוי השם גרידא לא קני בלא יאוש לו שינוי מעשה הא

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ה מהל' איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיח שיט ועי' בכ"מ:

לב ב ג מיי' פכ"ד מהל' כלים הלכה ז:

לג ד ה מיי' שם הל' ו:

לד ו ז מיי' שם הלכה ז:

לה ח מיי' שם הלכה ו:

לו ט מיי' פ"ש מהל' גניבה יג ופ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יד סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף ו וסי' שם סעיף י הגה"ר:

לז י מיי' פ"ג מהל' גזילה ואבידה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ו:

תורה אור השלם

1. אם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְיָ׃ ויקרא א ג

2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו ה

הגהות הב"ח

(א) תוד"ה ש"מ כו' מ"מ יש כאן יאוש כו'. עי' תוס' לקמן עו ע"ב ד"ה והשתא:

גליון הש"ס

גמ' דמעיקרא בשורא. תרגום של קורתי (בראשית יט ח) שריתי: שם והשתא טללא. על שם שעושה לל תרגום של בגל (שם) בטללי:

מוסף רש"י

אומר לו הרי שלך לפניך. וכגנב שיגלם לו אותו עצמו וקריעא בה ותשיב את הגזילה אשר גזל, שהרי לא נשתנה (גיטין נג:). עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן. חשב עליהם בדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון לעוצבא ולמנטה, ידלו לטומאה מיד (לקמן קיד.). ושל עבדן. שאומנתו בכך שממיר למכירה הלכך אין מחשבתו מחשבה, שאם יבאו בני אדם לקנותו ימכרנו להם ומנגלן לסופן למנעלין ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך (שם). של גנב מחשבה מטמאתן. דאיירו בגנב שלא ידעו למאן יתבעו (שם). של גזלן אין מחשבה מטמאתן. דלאו דידיה הוא, דכיון דידע מאן שקליה מייה לא מייאש (שם). חילוף הדברים. גזלן כיון דשקליה מייה בהדיא ולא מלי קאי בתפיה מייאש, גנב סבר בחישבא ליה ומשכחת ליה (שם). עשרין ותרתין שנין. הן היו ימי שרתו של רבה ומת ושב רב יוסף בראש וסייעוהו מן השמים לפרקה לשיות לו לשם, לפי שהיה רבה חריף ולכן קרלאוהו עוקר הרים. ורב יוסף היה בעל שמועות ומשנה וברייתא, לכן קרלאוהו סיני (כתובות מב:). על המריש. קורה. שבנאו בבירה. מית גזלו, שנוטל דמיו מפני תקנת השבים. שאם אתה מגלריכו לקנקנע בתיתו ולהחזיר מרים עצמו ימנע מלעשות תשובה (גיטין נה.).

מסורת הש"ס

א) ל"ל לרבה. רש"ל. ב) [לקמן סז:], ג) [עי' תוס' לקמן סז: ד"ה רבה], ד) לקמן קיד. כלים פכ"ו מ"מ, ה) כלים פכ"ו מ"ז, ו) [כתובות מב:], ז) לקמן לה. גיטין נה. [עדיות פרק ז מ"ט], ח) מש"ה אלטריך קרא לאורות שאינו עולה משום מלוה הבאה בעבירה. דועתה מחילופי גרסאות, ט) דאף אם יאוש כדי לא קני הוצל לאכלה אלא לאחר יאוש להקדישה וע' לקמן סז: בתו' ד"ה רבה ולקמן קיא: דועתה מחילופי גרסאות, י) ל"ל מזהיב רש"ש,

לעזי רש"י

דרומי"ר [רודוניי"ר]. להתוך.

רבינו חננאל

ואותיב רב יוסף לרבה. ופריק ליה רבה כי קא אמינא יאוש קונה בזמן שזה מתייאש וזה רוצה לקנות, אבל זה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות, כגון חמץ ועבר עליו הפסח לא קא אמינא. אותיביה אביי לרבה ואם מן הצאן קרבנו ולא מן הגזול, פיר' מאי לאו דגזל צאן דחולין ואקדשיה, אפילו בתר ייאוש, דלא קדיש ואינו מתכפר בו, ושמע מינה דיאוש לא קני. ופריק רבה ואוקמוה להא דתניא דבי ר' ישמעי בגזול קרבן שכבר הקדישו חבירו והוא קדוש מקודם לכן. וזה כגון הגזול עור מחבירו וכיוצא בו, וחישב עליו לעשותו משכב. אין אומ' מחשבת הגזלן טימאתו, לפי שאינה שלו ואינה יורדת הטומאה אלא במחשבת בעליה. ובזולתי בעליה, צריך אחר יאוש ומעשה וכן תרד לה טומאה. והדר אביי להקשות על רב יוסף מיהא דתנן בכלים פרק (כ"ד) [כ"ו] סנדל עמקי וכול'. כי הגזול עורות וחשב לעשותן כלי אף על פי שלא עשה בהן מעשה מחשבתו הורידה הטמאה בהן, שמע מינה יאוש קונה. ופריק, כגון שקצצן כלומ' קצצן, עשה בהן מלאכה וועשאן כלי ומפני המעשה ירדה הטומאה בהן. ואקשינן והלא עצבה שנו כאן, דתנן כל מקום שיש חסרון מלאכה, פיר' שעדיין שחסרה מעשה ואחרי כן תתקיים המלאכה, אין המחשבה מטמאתן. אלא העצבה, שאף על פי שחסרה מלאכה המעשה מטמאתה. ועצבה היא מכסה המרכב שהוא בלשון משנה טפיטן של סוס. ואינה צריכה קיצוע, כלומר כיון שהוא עשוי למכסה אינו חושש לקיצוע, ואחריה שנינו זו המשנה שהקשה ממנה אביי על רב יוסף. ועמדה זו הקושיא על רב יוסף כ"ב שנין, כמו שעמדה עליו דין חמשים שלא

זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה והיא מפורשת בתחלת נערה. ופירשה בכאן אף על פי שלא עשה בה מעשה קנאה זו העצבה בשינוי השם כי בעת הגזלה היתה נקראת משכא, עשאה עצבה נקראת אברזין, והוא מכסה טפיטן, ובלשון פרסי נקראת אברזין. וזה ששנינו במשנה זו ר' שמע' אומ' חילוף הדברים של גזלן מחשבה מטאמתן, של גנב אין מחשבה מטמאתן, לפי שלא נתיאשו הבעלים מהן. אין הלכה כר' שמעון דסבר סתם גזילה ייאוש הבעלין הוא, דגרסינן בהאיש מקדש ההיא איתתא דהוה משיא כרעה במישכלא אתא ההוא גברא חטף זוזא מחבריה ויהביה לה ואמ' לה התקדשי לי בו, ואמר רבא לית דחש לר' שמע' דאמ' סתם גזילה יאוש בעלים הוא. וגם רב אשי, דהוא בתרא, אמ' בפרק לולב הגזול אמ' רב אשי לא מיבעיא קאמ' לא מיבעיא שאול דודאי לאו דידיה הוא, אלא אפילו גזול אימא סתם גזילה [... דחזו] להא דר'. שמע מינה לית הילכתא כותיה. והא דר'... ...דאקשינן לרב יוסף, והרי מריש דמעיקרא כשורא פיר' קורה ... [לבנין]נא דמעיקרא כשורא והשתא טללא הנה נשתנה שמו, ותנן בפרק הניזקין [שמ]ין להן על המריש (ועל) הגזול כול'.

לגעוה הבית והעוובים. קרא כתיב גבי בית עולמים: **המלטטים.** המלטי כדאמרינן בהשותפין (ב"ב דף ו.) שנותנים נסרים סביב פתחי חלונות ופתחין ובמקום חורי קיבוע הקורות: **אלו המרישות.** אלמא בתר הכי קרי להו נמי מרישות: **ר' זירא אמר.** מריש היינו טעמא דלא מקניא בשינוי השם משום דחוזר לברייתו הוא אם יסתר הוי כשורא כדמעיקרא [8] אבל אבדרזין תו לא מקרי משכא: **דמעיקרא קלילתא.** שקודם שחקקו נקרא קלילת עץ בעלמא: **ולבסוף קבעו.** והמשיך בו מי גשמים או מי נהר למקוה פסלו משום מים שאובין: **קבעו ולבסוף חקקו.** לאו כלי הוא אלא ארעא סמיכתא היא: **שאיבה.** מה שמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא: **אגם.** חמסן דיליב דמי: **הקדישן הקדש.** ואסור ליהנות: **ותרומתן.** אסור לזרים. אלמא קני ליה לגזילה ביאוש: **על גזל אביו.** בהגזל (לקמן ד' קד:) מפרש לה אפילו נשבע אביו לשקר אבל אקרן מחייב ליה קרא כדאמרינן התם: **אם גזילו.** וממילא אימעוט גזל אביו:

ה"ג

הא לאו הכי הדר בעיניה אמר רב יוסף מריש שמו עליו דתניא [1] צלעות הבית אלו המלטטין והעובים אלו המרישות רבי זירא אמר [א] שינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא הוי שינוי ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו מי הוי [6] שינוי והרי צינור דמעיקרא קציצתא והשתא צינורא ותניא [2] [ב] צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה ואי אמרת שינוי השם מילתא היא אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי ליפסל [ג] שאני שאיבה [3] דמדרבנן היא אי הכי אפילו דרישא נמי התם איכא תורת כלי עליו בתלוש הכא אין תורת כלי עליו בתלוש מיתיבי [7] [ד] הגנב והגזלן והאנס הקדישן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר אמרי התם איכא שינוי השם דמעיקרא טיבלא והשתא תרומה הקדש מעיקרא חולין

הא לאו הכי הדר בעיניה. וסתם מריש כיון שבנאו בצירה מתייאשים הבעלים ממנו וא"ת דמשמע דלא מקשה אלא לרב יוסף אדרבה כ"ש דקשה לרבה טפי דלדידיה יאות גרידא קני ולמאי דמשני דמריש שמו עליו אכתי תקשה לרבה דמהכא משמע דיאות לא קנה וגראה לפרש דבלא יאות אייר ולהכי פריך לרב יוסף א"א בשלמא דשינוי השם לא יאות דמה שלריך יאות בעורות לאו משום קנין דקנין הוי משום שינוי השם לחודיה והיאות אין לריך אלא כדי שיועיל מחשבת יחודו לשוייה אבדרזין דאם לאו היאות אין כאן שינוי השם וכן בהקדש בעי עמו יאות שאם אין יאות אין שם הקדש חל עליו ואין כאן שינוי השם וכן שינוי רשות אם אין יאות אין שינוי רשות אבל מריש בלא יאות נמי איכא שינוי השם ויש לו להועיל בפני עצמו וכן גבי טלה ועשה איל דאמרי לעיל ויקני בשינוי השם: **צנור** שחקקו ולבסוף קבעו **פוסל את המקוה.** כשם לו לבזבז מד' רוחותיו איילי שאם הוא פרוץ אפי' מרוח אחד לא היה פוסל המקוה כדמוכח במסכת מקואות (פ"ד מ"ד) דדוקא טבלא שיש לה לבזבז פוסל

והשתא הקדש אמר רב חסדא א"ר יונתן מניין לשנוי שהוא קונה שנאמר [2] והשיב את הגזלה [ה] מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי האי אשר גזל מיבעי [1] [ה] למעוטי גזל אביו שאינו מוסיף חומש על גזל אביו א"כ [2] ניכתוב רחמנא והשיב את גזילו אשר גזל למה לי למכתב ש"מ תרתי ואיכא דאמרי אמר רב חסדא א"ר יונתן מניין לשנוי [ו] שאינו קונה שנאמר והשיב את הגזילה מ"מ והא כתיב אשר גזל ההוא מיבעי ליה [ז] על גזילו שלו מוסיף חומש ואין מוסיף חומש על גזל אביו: אמר עולא מניין ליאוש שאינו קונה שנאמר [3] והבאתם גזול את הפסח ואת החולה [ח] גזול דומיא דפסח מה פסח דלית ליה תקנתא כלל אף

והכי"ל מסימפונ"ת פירש דאפילו פרוץ משני רוחות אייל כדרך נגור וכגון שחטטו לקבל ערורות שלא יעבכו את הגשמים כי היא דפ"ד דמקואות (מ"ג) החוטטו בגנור לקבל ערורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית וא"ת א"כ מאי קאמר מעיקרא קלילתא והשתא גנור דמשמע דאפי' קבע תחילה יש לפסול המקוה לפי שמשתנה שמו ע"י חקיקה והלא אין משתנה שמו ע"י חטיטה שעושה לקבל ערורות דאותה היא שגורמת לפסול את המקוה וי"ל כיון שמשתנה שמו ע"י [ט] חטיטה יש לחשבו כתלוש והחטיטה שעושה כאילו עושה אותה בתלוש: **שאני שאיבה דרבנן.** מפורש בפרק המוכר [את] הבית (ב"ב ד' סו. ושם ד"ה מכלל): **הגנב** והגזלן. בהגזל בתרא (לקמן קיד.) פריך אי דרבנן קשה גזלן אי רבי שמעון קשה גנב ומשני לה שפיר: **מעיקרא טיבלא.** ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו על ידי שאלה כדאמרינן בהאשה רבה (יבמות ד' פח.) ובסוף הנודר מן הירק (נדרים ד' נט.) מ"מ לא חשיב להו שינוי החוזר לברייתו כיון דלא שכיחא: **מעיקרא** חולין **והשתא הקדש.** בקדשים שאין חייב באחריות לא הוה לריך ליתן טעם זה דיש כאן שינוי רשות אלא בעי לאוקומי אפי' בחטאת ובאשם ואע"ג דמעיקרא תורת דלאונן והשתא תורת דראונן (יא) מכל מקום שינוי השם יש כאן: **אמר עולא מניין ליאוש שאין קונה.** משמע הכא דסבר עולא דיאות לא קני וכן בהניזקין (גיטין ד' נה. ושם ד"ה מאי) דאמר עולא דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אין מכפרת מ"ט יאות כדי לא קני וקשה לר"ת דבהגזול בתרא (לקמן ד' קיד.) גבי פלוגתא דרבי שמעון ורבנן דגנב וגזלן קאמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע ד"ה יאות קני ואורי"ת דבכל מקום יאות קונה רק לענין קרבן משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ומביא ראיה מהמיא דהניזקין (גיטין ד' נה: ושם) דפריך התם לעולא מהמיא דגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואין משלם ד' וה' ותני עלה כה"ג בחוץ עגום כרת ואי אמרת יאות לא קני כרת מאי עבידתיה והשתא בלאו הכי דתני עלה הוה ליה למפרך מגופה דאי יאות לא קני אם כן אין לו כח להקדיש ואמאי פטור מד' וה' הא לא טבח דהקדש אלא ודאי לכל מילי מודה עולא דיאות קני רק לענין הקרבה ולהכי פריך מדתני עלה דבחוץ עגום כרת אלמא ראוי לפתח אוהל מועד ועוד מייתי ראיה ר"ת מרש לולב הגזול (סוכה ד' ל. ושם) דפסלינן לולב הגזול אפי' בי"ט שני ומפרש רבי יוחנן משום מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול את הפסח בין לפני יאות בין לאחר יאות בשלמא לפני יאות דלאו דידיה היא אלא לאחר יאות הא קנייה ביאות מ"ט לא לאו משום מצוה הבאה בעבירה משמע דסבר בכל דוכתי דיאות קני רק לענין מצוה וקשה לר"י לפי' דאם כן מאי פריך לעיל אביי לרבה מקרבנו ולא הגזול דלמא בקרבנו מודה רבה כמו עולא וכ"ת דסבר אביי אין חילוק כמ"ד בסוכה (שם.) מתוך שיולא בשאול יולא בגזול דלית ליה טעמא דמצוה הבאה בעבירה הא ע"כ אית ליה דאי לאו הכי כי אמרת נמי יאות לא קני מקשה ליה אמאי אסור להקריבו כיון דשם הקדש חל עליו כדאמר דהוי יאות ושינוי השם אלא ודאי משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ועוד בהמיא דגיטין (ד' נה: ושם) דבעי רבא כי אוקמוה רבנן בדשותיה משעת גניבה או משעת הקדישה ומאי נ"מ לגיזותיה וולדותיה ואליבא דעולא בעי לה כדמוכח סוגיא דהתם ואי בעלמא קני הא ע"כ משעת יאות גיזותיה וולדות דידיה הוו ע"כ נראה לר"י דבכל מקום לעולא יאות לא קני והמיא דהגזול בתרא (לקמן ד' קיד.) הוי יאות ושינוי השם דמעיקרא משכא והשתא אבדרזין ואע"ג דגבי קרבן נמי הוי יאות ושינוי השם כדאמר לעיל דמעיקרא חולין והשתא הקדש מכל מקום כיון דאין קנוי לו אלא מחמת שהקדיש ולא (ט) היו לו קנוי קודם פסליה רחמנא להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה (סוכה ד' ל. ושם) דאמר להו רב להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מן הנכרים לגזוז אינהו כו' ופריך ולקיינהו בשינוי השם משמע דאי קנו ליה תו לא הוי מצוה הבאה בעבירה ודוחק לומר דסבר כרבי יצחק בר נחמני דלא חייש התם למצוה הבאה בעבירה ועוד אמר התם (ד' לא.) אאי כשורא דמטלנתא עבדו ביה רבנן תקנתא מפני תקנת השבים וסוכה לא בעינן משלכם ולא מיפסל אלא משום מצוה הבאה בעבירה וכי קנייה בתקנתא דרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה כ"ש אי קנה קנין גמור והא דאמר בריש הגוזל קמא (לקמן ד' לד.) הרי שגזל סאה חטין טחנה לשה אפאה והרים ממנה חלה כילד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ודאי ליה התם דמלי סבר בעלמא דשינוי קונה והכא משום מצוה הבאה בעבירה אע"ג דקנה קודם לכן לענין ברכה להזכיר שם שמים עליו ראוי להחמיר יותר אי נמי התם דחוי בעלמא הוא והשתא לעיל פריך אביי שפיר אקרבנו ולא הגזול דאי יאות קנה אמאי מיפסל הא לא חשיב מצוה הבאה בעבירה כיון דקודם שהקדישה קנאה אלא ודאי יאות גרידא לא קני אלא מחמת שהקדישה דה"ל יאות ושינוי רשות או יאות ושינוי השם כדמסיק לבסוף ולכך מפסל משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה ובהניזקין (גיטין ד' נה: ושם) נמי אי לא דתני עלה מגופה דבריתא לא מלי פריך לעולא דאע"ג דיאות לא קני אפיר אל הקדש משום דה"ל יאות ושינוי השם ואדרבה מגופה דבריתא הוי סייעתא לעולא דאי יאות קני כי לא הקדיש נמי פטור מד' וה' דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר כדפריך מינה לקמן (ד' סח:) רבי יוחנן לריש לקיש דאמר יאות קני ואדרבה מינה דלא פריך מינה לרב יהודה דפליג

התם

ה) ס"פ ושינוי השם מילתא היא והכי וכו' מהרנ"ש וכן הגיה הס"ג מוה' שבת, ב) ב"ב סה: [תוספתא מקואות פ"ד], ג) [ב"ב סו:], ד) לקמן קיד. [תוספתא תרומות פ"ז], ה) לקמן קיב. [נעיל סו. וש"נ], ו) לקמן קד:, ז) גי' רש"ל כך נכתוב רחמנא והשיב את גזלו והשיב את הגזילה אשר גזל ל"ל, ח) [לקמן לד:], ט) תמוה ו"ל, י) סוכה ל. [ע' תוספות לקמן קיח: ד"ה גזל], כ) ל"ל חקיקה, ל) ומיהו אם היה קנוי לו קודם ההקדש לא הוי חשיב מצוה הבאה בעבירה כדמוכח כו' כן הגי' מהרנ"ש וכן הוא בתוס' גיטין,

רבינו חננאל

ופריק רב יוסף שאני מריש ואף על גב שנבנה בבירה והוא בתוך הבניין, נקרא לא נשתנה שמו, דתניא צלעות הבית אלו המלטוסין, והעובין אלו המרישות, הנה בתוך הבניין עצמו נקראו מרישות. ר' זירא אמ' שינוי החוזר לבריאתו בשינוי השם לאו שמיה שינוי. ואין הלכה כמותו, דבענן למימר הגוזל צמר וטוואו ואף על פי שהוא חוזר לבריאתו קנאו. ואקשינן, והרי צינור דמעיקרא נקרא קצצתא, חתיכה של עץ והשתא צינור, דתניא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פסול וכולי'. ואו אמרת שינוי השם מילתא כי קבעו ולבסוף חקקו נמי כיון שנחקק נקרא צינור והצינור כולו אמאי לא פסיל. ופרקינן, שאני שאיבה דמדרבנן היא ולפיכך הקלו שלא תפסול השאיבה בענין הזה את המקוה. דזו הלכה בתלמוד המוכר את הבית מכר את הדלת. ושנינו בתמורה פרק ראשון אין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון, ואמרינן בגמרא גג שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה ופותקו למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה. מכלל דדבנן ברבייה ובהמשכה לא. אלא הכי דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה. ואקשינן, או הכי משום דהיקלו הוא אפילו חקקו ולבסוף קבעו לא ליפסול. ופרקינן, התם כיון שנקרא עליו שם, כלי נקרא והוא שם צינור, קודם שיקבענו, החמירו עליו. מותבינן מן הגנב ומן הגזלן. ומפרקינן, התם נמי איכא שינוי השם. **איכא דאמרי**, אמ' רב חסדא מנין לשינוי השם שאינו קונה, שנ' והשיב את הגזלה מכל מקום. והא כתיב אשר גזל, ההוא מיבעי לי, על גזל שלו מוסיף חומש ולא על גזל אביו. וקימא לן דשינוי השם קונה. **והא** דאמ' עולא אפילו אחר ייאוש לא קאני, הא אשכחן עולא דאמ' בהגזול מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל יאוש קנה.

לח א מיי' פ"ח מהל' גניבה הל"ג ופ"ב מהל' גזילה ופ"ה הל' י סמג עשין עח עג טוש"ע ח"מ סי' שנ"ג סעי' ח וסי' שם ס"ה:

לט ב מיי' פ"ו מהל' מקואות הל' ו סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' רלח סעי' לד וסעי' לו: [רב אלפס ב"ב פ"ד דף ק"ל וכמבוארות פ"ב ד' רל"ח]

מ ג מיי' שם פ"ד הל' ב סמג שם:

מא ד מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' יח:

מב ה מיי' פ"ז מהל' גזלה הל' ג סמג עשין עב:

תורה אור השלם

1. וְחִלּוֹנִים אֲטֻמוֹת וְתֹמְרִים מִפּוֹ וּמִפּוֹ אֶל כַּתְּפוֹת הָאֹהֶל וְרַצְלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֻבִּים:
יחזקאל מא כו

2. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג

3. וְאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מִתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אֹתוֹ אָמַר יְיָ צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה וְהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאַרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְיָ:
מלאכי א יג

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מעיקרא מוקן וכו' תולא דלאוכן. נ"ב לקמן דף עו ע"א: (ב) ד"ה אמר וכו' ולא היה קנוי לו קודם פסליה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ר"ז אמר וכו' אבל אבריון. עי' מוכה דף ל ע"ב תוס' ד"ה ולקייה:

מוסף רש"י

צינור. של עץ או של אבן עשוי כמין סילון ויורדין ממנו מים לגמקוה (רשב"ם ב"ב סה:). שחקקו ולבסוף קבעו. בקרקע, פוסל את המקוה. דמים שאובין פוסלין אותו, וכיון שהיה תוכו כלי עליו קודם שקבעו לא מיבטל תו אם כלי מייני ומשוי להו שאובין לגמים שבתוכו (שם). ולבסוף חקקו. הרי הוא כעושה מרץ בקרקע (שם). מה פסח דלית ליה תקנתא כלל. לאחר זמן להקריבו, שהרי מוס קבוע עולמית הוא (סוכה ל.).

1. כִּי יִגֹּב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: שמות כא לז

מוסף רש"י

אף גזול. יליפינן מינה לתן לו תקנה לאחר זמן ולפילו ביאוס, דשמעינן ליה למריה למייאס ואמר ווי ליה לאסרון כיס (סוכה ל:). קרבנו. אם עולה קרבנו, ולא הגזול. דגזול לאו לרצון אתי, קס"ד דגזל בהמת חולין ולימי (לעיל סו:). דגזל קרבן דחבריה. שהקדיש חבירו ונעולם לפני יאוס ואלטריך לאשמעינן דאינו עולה לרצון כלל ולפילו לנעלים הראשונים ואע"ג דלא הוה יאוס, ל"א דגזל קרבן דחבריה הלכך אפילו לאחר יאוס לא קנייה, דקרבן אינו נגזל, דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה (שם).

התם אעולא וסבר דיאוס כדי הוי יאוס וליכא לשנויי כדמשני לקמן לרים לקיס כגון שהקדישו בעלים ביד גנב דאם כן מאי פריך התם לעולא כרת מאי עבידתיה הא מתחייב כרת שפיר דראוי לפתח אהל מועד כיון שהקדישו בעלים וי"ל דהמ"ל ולטעמיך אי נמי דרב יהודה נמי אית ליה דיאוס לא קני וטעמא דרב יהודה דאמר בין נודעה בין לא נודעה מכפרת משום דלא חייש לטעמא דמלוה הבאה בעבירה ולא גרסינן התם מאי טעמא קסבר יאוס כדי קני ובסוכה (ד' ג. ושם) דקאמר אלא לאחר יאוס הא קנייה ביאוס ה"פ הא קנייה ביאוס ושיעור הסם ומה שאין מזכיר אלא יאוס משום דע"י יאוס שקודם לכן קנאה בשיעור הסם ואית ספרים דלא גרסי ביאוס אלא הא קנייה ותדע דהא התם ר' יוחנן קאמר ליה ור' יוחנן אית ליה דיאוס לא קני דאמר לקמן חיוביה בין לפני יאוס בין לאחר יאוס ומי סבר דיאוס קני אמאי חייב לאחר יאוס שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ובהגזל בתרא קאמר רבי יוחנן משמיה דרבי יגאי דשיעור רשות ואחר כך יאוס לא קני ור"ת הקשה דבהגזל בתרא (לקמן ד' קיד.) משמע דלעולא יאוס כדי קני דפריך ממתניתין דגנבו מוכסים חמורו ונתנו לו חמור אחר הרי זה שלו וקאמר בשלמא לעולא בידוע ודברי הכל ונתנו לו חמור אחר חייב ליה התם יאוס כדי דקאמר התם תנא ואם נטל מחזיר לבעלים הראשונים ומפרש דקסבר יאוס כדי לא קני וטעמא דלאה דלא חייב ליה שיעור רשות משום דע"כ נותנים לו ותירץ ר"י דבריתא ע"כ לא איירי כמתני' דהא במתניתין קתני הרי הוא שלו ובריתא קתני מחזיר לבעלים הראשונים ועוד דא"כ דאמתניתין קיימא תקשי מבריתא לרבה דאמר יאוס כדי קני אלא בריתא איירי שהבעלים עומדים ולא נתייאשו עדיין כשנתנו לזה אע"ג דלסוף אחר דאתא לידיה נתייאשו לא קני דשיעור רשות דקודם יאוס לא קני כדמשמע לקמן ויאוס גרידא נמי לא קני אפי' לרבה כיון דבאיסורא אתא לידיה וצריך להחזיר הדמים אבל מתניתין איירי לעולא בידוע שנתייאש מקמי דאתא לידיה וכי אתא לידיה הוה ליה יאוס ושיעור רשות:

אף גזול דלית ליה תקנתא. אע"ג דאמר לעיל (דף סה:) גנב טלה ועשה אילו נעשה שיעור בידו וקנאו מ"מ כמו שהוא לית ליה תקנתא: **רבא** אמר מהכא קרבנו ולא הגזול. רבא גרסינן ולא רבה מדקאמר חד מייניהו רב פפא אמר ולא היו טועים אלא בין רב פפא [ד] לרבא שהיה רבו ופעמים כשהיה אומר רב פפא דבריס בסתם היו סבורים שדברי רבא הן אבל בין דברי רב פפא לדברי רבה לא היו יכולין לטעות ועיל (דף סו:) גרס אמר ליה רבא משכבו ולא הגזול כו' אע"ג דרבה הוה בר פלוגתיה דרב יוסף ורבה הקשה אביי לריך לומר דרבה עצמו לא השיב לו כלום אלא רבא השיב לו מדפריך הכא והא רבא הוא דאמר דגזל קרבן דחבריה וקאמר דחד מייניהו רב פפא אמרה וכן משמע דבכל הספרים גרס לעיל אמר ליה רבא ואי רבה השיבו הל"ל אמר ליה ולא היה לריך להזכיר רבה כיון דמקשה לרבה וכן משמע בהניזקין (גיטין דף נה: ושם) דרבא אית ליה דיאוס כדי לא קני דבעי רבא כי אוקמוה רבנן ברשותיה משעת גזיבה או משעת הקדש למאי נ"מ כו' ואי יאוס קני לכל הפחות משעת יאוס כבר הוא ברשותיה ובפרק בתרא (דף קיח: ושם) קאמר רבא לעולם רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי משמע התם דאית ליה דיאוס לא קני והתם רבא דהוא בר פלוגתיה דרמי בר חמא והא דאמר רבא בפרק אלו מליאות (ב"מ דף כו:) גבי מליאה נטלה לפני יאוס על מנת לגזלה עובר בכולן ואע"ג דאהדריה בתר יאוס מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה אע"ג דיאוס לא קני מ"מ כיון דהועיל יאוס למוכרה או להקדישה חייב גזלן: **שור** ושה שני **פעמים**. וא"ת ושה דכתיב ב' פעמים למה לי הא בשבת לא כתיב שה [ה] וי"ל דאי לא כתיב שה שני פעמים הוה אמינא שבא שור למעוטי שאר מילי מדין שור דלא הוו בתשלומין ה' ולוקמיה אדין שה להכי כתיב שה למעוטי לגמרי:

חמשה בקר ישלם תחתיו. ומסברא הוה ידענא דחמשה בקר קיימא אשור וארבע צאן קיימי אשה: **אין** הגונב בו'. בגמרא (דף סט:) דרים לה מוגונב מבית האיש ולא מבית הגנב ולמאן דמוקי חד בגנב וחד בטוען טענת גנב א"ש אבל למאן דמוקי תרוייהו לטוען טענת גנב לא שייך כלל למדרש הכי וצריך לומר דלדידיה נפקא ליה למעוטי גנב אחר הגנב מקרא אחרינא: **דתניא** אמר רבי עקיבא בו'. מכל הנהו דפריך הכא לרב [ו] ה"מ למפרך לעיל לרבה ומהנהו דפריך לעיל לרבה ה"מ למפרך לרב אלא דרבה דאיירי בגזלן פריך ליה ממילי דגזלן ולרב דאיירי בגנב ניחא ליה למיפרך ממילי דגנב אע"פ שאין סברא לחלק ועוד דכמו שהוקשו בבית המדרש נקבעו בגמרא ולתרוייהו הוה מצי למפרך מההיא דגנב והקדיש דפריך מינה לקמן רבי יוחנן לרים לקיס:

מי

ה"ג **וכ"ת הא כתיב תחתיו תחתיו חד תחתיו מייתר בו'**. וכ"ת הא כתיב תרי זימני תחתיו דמיתמעי חד אשור וחד אשה דאי תרוייהו אחד קיימי הכי איצטי ליה למיכתב ה' בקר וד' צאן ישלם תחתיו לאו מילתא היא דאיכא למימר חד תחתיו אייתר לדרשה אחרינא ואכתי תשעה משתמעי בין אשור בין אשה: **גגידים**. גויעים כדמתרגמינן ויגוע ואיתנגיד (בראשית מט) כלומר כחושין וקרוצין למות: **ה"א עד דגנב תרתי וטבח לחד ומזבין לחד**. להכי אלטריך שור או שה דרישא למימר דאע"ג דחד הוא דגנב מתחייב: **או מכרו דתיב**. דמשמע או טביחה או מכירה דהא כתיב או לחלק: **ואימא עד דגנב תרתי**. כדכתיב בסיפא תחת השור תחת השה ולהכי אלטריך שור או שה דרישא: **שנשתרש**. עשה שרשין. כלומר נתחזק בחטא שקנאו ומהנו מעשיו: **אילימא לפני יאוש**. מכרו:

מי

יגנב שור או שה וטבחו ומכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחתיו אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בעי שלומי תשעה לכל אחד ואחד וכי תימא הא כתיב תחתיו תחתיו חד תחתיו מייתר ההוא מיבעי ליה לדרשה אחרינא דתניא יכול גנב שור שוה מנה ישלם תחתיו נגידין ת"ל תחתיו תחתיו אלא שור ושה דרישא מיותר דנכתוב רחמנא כי יגנב איש וטבחו ומכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא עד דגניב תרי וטבח להו וטבחו כתיב לחד ואימא עד דגניב תרוייהו ומזבין להו ומכרו כתיב לחד ואימא הוה אמינא עד דגניב תרי וטבח חד ומזבין חד או מכרו כתיב ואכתי הוה אמינא עד דגניב תרוייהו וטבח חד ומשייר חד או מזבין חד ומשייר חד אלא שור דסיפא ושה דרישא מייתר דנכתוב רחמנא כי יגנב איש שור וטבחו ומכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחת השה שור דסיפא ושה דרישא למה לי שמע מינה שור ושה אין מידי אחרינא לא: אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל: אמר רב לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון [ז] אמר רב ששת אמינא כי ניים ושביב רב אמר להא שמעתא דתניא אמר ר' עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מפני שנשתרש בחטא אימא לפני יאוש

מי

[ד] [לעיל סו:], [ה] שבת כז. שבועות כו. בכורות נד:], [ו] [ז] [נדמות כד: וש"נ], [ח] [ע' תוס' בכורות נד: ד"ה חדא] ותוס' שבועות כו. ד"ה חדא], [ט] עיין בת"ת,

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב פפא אמרה. נ"ב משום דמלך בתר אביי וכבא ב"כ תוס' בשבועות דף כו ע"א וכה"ג בבכורות תוס' בב' במה מדליקין ד' כז ע"ב:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה שור בו' וי"ל דאי לא כתיב. עיין תשובת מהר"י אלגזי סי' שלה:

רבינו חננאל

ורבא נמי דאמ' יאוש לא קאני, לא דחינן להו לגמרי אלא מוקמינן להו דלא אמ' אפילו אחר יאוש לא קני אלא בקרבן הגזול ובלולב הגזול וכיוצא בהן דהיא מצוה הבאה בעבירה. אבל בכולי עלמא כגון אבדה וכיוצא בה יאוש מדעת, כגון דשמעינן ליה למריה דנתיאש, המחזיק בה אחר יאוש קנה. **ומדת תשלומי ד' וה' אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד.** ואוקימנה משום דכת' קרא שור ושה תרתי דימני מייתר ליה שור דסיפא ושה דרישא, שמעינן מינה שור ושה אין אבל חיה ועוף לא. ופיר' **גגידים** שוורים כחושים שאין עליהם אלא עצמות וגידים בלבד. **אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, ולא הטובח ומוכר מאחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה. אמר רב לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון,** ומשלם גנב שני ל... עליה מדר' עקיבה דאמ' מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה'] מפני שנשתרש בחטא], פיר' נשתרש בחטא, נהנה, כלומ' אם מכר מכירתו מכירה. כי ההיא דגרסינן [בפרק השולח גט] ומפני מה נענשה משום דאישתרשי לה מקום דינר. אם תאמר אחר יאוש שפיר, אלא לפני יאוש [מה] הנאה יש לו במכירתו. והאמ' רב חסדא גזל ולא נתיאשו הבעלין ובא אחר ואכלו רצה הנגזל מזה גובה רצה מזה גובה.

מי איכא נשתרש אלא לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קני אמאי משלם תשלומי ארבעה וחמשה שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמרי כדאמר רבא מפני ששנה בחטא הכא נמי מפני ששנה בחטא ת"ש [1]וטבחו או מכרו [ו]מה טביחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת אימת אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש ואי ס"ד קנייה אמאי משלם ד' וה' שלו הוא טובח שלו הוא מוכר כדאמר רב נחמן [א]פרט לשהקנה לשלשים יום הכא נמי פרט לשהקנה לשלשים יום מיתיבי גנב ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי כפל והשני אינו משלם אלא קרן בלבד גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני משלם תשלומי כפל גנב וטבח ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד קתני מיהא מציעתא [ב]גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני משלם תשלומי כפל אימת אילימא לפני יאוש שני אמאי משלם תשלומי כפל שינוי רשות בלא יאוש מי איכא למ"ד דקני אלא פשיטא [ג]לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קונה אמאי משלם תשלומי ד' וה' דידיה הוא דזבין ותו דקתני רישא גנב ובא אחר וגנבו ראשון משלם תשלומי כפל והשני אין משלם אלא קרן מכדי לאחר יאוש קיימינן ואי ס"ד יאוש קונה שני אמאי אינו משלם אלא קרן אלא לאו [ד]ש"מ יאוש לא קני וקשיא לרב אמר רבא ותסברא הא מתרצתא היא אלא דקתני סיפא גנב וטבח ובא אחר וגנבו ראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושני אינו משלם אלא קרן ומי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא לעולם כולה לפני יאוש ואיפוך סיפא למציעתא ומציעתא לסיפא ואימא הכי [ה]גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני אינו משלם אלא קרן [ו]דשינוי רשות בלא יאוש לא קני [ז]גנב וטבח ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני משלם תשלומי כפל דקנייה בשינוי מעשה רב פפא אמר לעולם לא תיפוך סיפא [ח]ב"ש היא דאמרי שינוי [ט] במקומה עומד אי הכי קשיא רישא ומציעתא לרב א"ר זביד לעולם כולה לפני יאוש והב"ע שנתייאשו הבעלים בלוקח ולא נתייאשו בגנב [א] דה"ל יאוש [ג](ושינוי רשות) ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות אלא אפילו ביאוש לחודיה נמי קני גבי גנב אלא דלא משכחת דמשלמי תרוייהו גנב ראשון וגנב שני אלא בהכי: איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמר [ה]חייב רב ששת אמר פטור רב נחמן אמר חייב ומכרו אמר רחמנא והא זבין לא שנא לפני יאוש לא שנא לאחר יאוש רב ששת אמר פטור חיוביה לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו אבל לפני יאוש דלא אהנו מעשיו לא מיחייב דומיא דטביחה בעינן דאהנו מעשיו א"ר ששת מנא אמינא לה דתניא א"ר עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' מפני שנשתרש בחטא אימת אילימא לפני יאוש מי איכא נשתרש אלא לאו לאחר יאוש הוא אמר רבא מפני ששנה בחטא ת"ש וטבחו ומכרו מה טביחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת אימת אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש וש"מ חיובא לאחר יאוש הוא תרגמה רב נחמן פרט לשהקנה לו לשלשים יום ואף ר' אלעזר סבר חיוביה לאחר יאוש הוא דאמר ר' אלעזר

תדע

מסורת הש"ס

א) [מכילתא משפטים פ' יב], ב) [לעיל סח:], ג) מהרש"ס מ"ז, ד) [שמות כב], ה) ס"א ל"ג, ו) [שיך לע"ב], ז) [וע' תוס' ב"מ לו: ד"ה זל שליס],

הגהות הב"ח

(א) גמ' שינוי במקומו עומד כל"ל: (ב) רש"י ד"ה אלא כו' לא סני דלאו לפני יאוש כל"ל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דהוי ליה יאוש ושינוי רשות) תל"מ:

מוסף רש"י

שינוי במקומו עומד. אע"ג דאשתני לא נפיק מרשות בעלים (לעיל סח:).

רבינו חננאל

ופרקינן, לא תימא שנשתרש בחטא אלא אימא ששנה בחטא גם טבח ומכר ולעולם לפני יאוש. תא שמע וטבחו או מכרו כול'. ופרקינן, כרב נחמן כדבענן למימר קמאן דאמ' פרט לשהקנה לו לשלשים יום. ופיר' לא באתה הברייתא ללמדך אלא אם ימכרהו לו שלשים יום ואחר שלשים יום יחזירהו לו, כגון זו המכירה אינו משלם ד' וה'. ואותבינן תוב, גנב ובא אחר וגנבו, ראשון משלם כפל ושני משלם קרן, כדתנן אין הגונב אחר הגונב משלם תשלומי כפל. גנב וטבח ובא אחר וגנבו, ראשון משלם ד' וה' שני אינו משלם אלא קרן. קתאני מיהת גנב ומכר ובא אחר וגנבו ראשון משלם ד' וה', שני אינו משלם אלא כפל. אימת, אילימא לפני יאוש, שני אמאי משלם כפל, כיון שהוא לפני יאוש מכירתו אינה נחשבת מכירה אלא לשלם ד' וה' בלבד, אבל הלוקח לא קנה דלא אשכחנן מאן דאמ' שינוי בלא יאוש בעלים קנה. וכיון דלא קנה הלוקח הגנב השני כאלו מן הגנב הראשון גנב, ותנן אין הגונב אחר הגונב משלם תשלומי כפל. אלא לאחר יאוש, ואו איתה לדרב, ראשון אמאי משלם ד' וה', קנאו ודידיה הוא דזבין. ואסיקנה, קשיא לרב. ופריק רב ואמ' הא מתניתא משבשתא היא וכולה לפני יאוש, ותריץ לה אפיך מציעתא לסיפה וסיפא למציעתא, ואימא הכי גנב ומכר ובא אחר וגנבו, ראשון משלם ד' וה'. וסיפא למציעתא, שני כיון שהוא לפני יאוש ולא קנה הלוקה כאילו גנוב מאחר הגנב הוא. גנב וטבח ובא אחר וגנבו,

מי איכא נשתרש. הא לא אהנו מעשיו דשינוי רשות ששינהו מרשותו לרשות לוקח בלא יאוש ליכא למ"ד דקני: **לאחר יאוש.** דאהנו מעשיו דאשתא קני לוקח בתרתי יאוש ושינוי רשות: **ואי ס"ד יאוש.** גרידא קנייה גנב אמאי משלם ארבעה וחמשה הא דמי בעלמא הוא דאית להו לבעלים גזיה ושלו טבח ומכר: **דאמר רבא.** לקמן בשמעתין: **שנה בחטא.** ולעולם לפני יאוש ואע"פ דלא אהנו מעשיו מחייב: **שאינה חוזרת.** קס"ד דה"ק דלא מחייב אלא היכא דמכירתו מכירה גמורה וקנייה לוקח: **אמאי אינה חוזרת.** שינוי רשות בלא יאוש מי קני: **לאחר יאוש.** דכי מטא ביד לוקח איכא תרתי יאוש ושינוי רשות וקנייה: **ואי ס"ד קנייה.** גנב ביאוש גרידא אמאי משלם כו': **דאמר רב נחמן.** לקמן בשמעתין: **פרט לשהקנה לו לשלשים יום.** כלומר לעולם לפני יאוש והאי אינה חוזרת דקתני לא למעוטי היכא דלא אהנו מעשיו דאע"ג דלא אהנו חייביה רחמנא הואיל ושנה בחטא אלא למעוטי היכא דלא מכר גנב ללוקח אלא לעשות בה מלאכה שלשים יום דהוא כמכירות בעלמא: **ושני אינו משלם אלא קרן.** לגנב ראשון דכתיב) וגונב מבית האיש: **גנב ומכר.** קנייה לוקח בשינוי רשות הלכך ב) (ראשון משלם ד' וה') שני משלם כפל ללוקח: **ושני אינו משלם אלא קרן.** ולקמן פריך אמאי לא משלם כפל הא קנייה גנב ראשון בשינוי מעשה: **אימא.** מכרה אילימא לפני יאוש השני אמאי משלם כפל: **אלא פשיטא לאחר יאוש.** דאיכא תרתי ביד לוקח: **ואי ס"ד הו'.** ואי קשיא הא יכול לתרוצה כגון שנתייאשו בעלים לאחר מכירת גנב דקונה לוקח וביד גנב לא היה יאוש לקנותה. ה"נ משני ליה לקמן: **מכדי לאחר יאוש קיימינן.** דע"כ הכי מוקמת לה משום מציעתא: **אלא לוה לפני יאוש.** ומש"ה ריש שני פטור מכפל: **ואיפוך סיפא למציעתא הו'.** ותני במציעתא שני אין משלם אלא קרן דלא קנייה לוקח בשינוי רשות בלא יאוש: **א"ה.** דלאחר יאוש מוקמת לה קשיא ריש ומציעתא לרב: **א"ר זביד לוה לפני יאוש.** ואפוכי נמי לא תפכה וסיפא כדאוקימנא כב"ש ומציעתא דקתני שני משלם כפל כגון שנתייאשו הבעלים לאחר מכירה ולא נתייאשו ביד גנב ולהכי ראשון משלם ד' וה' דלא הוי גבי גנב ולהכי גבי דליקנייה וריש נמי לפיכך שני פטור מכפל: **ולא אימא.** הא דנקט מתני' חיובא דשני גבי לוקח ולא נקט לה לחיובא דשני גבי ראשון ותוקמה נמי בלאחר יאוש כדמשני בלוקח משום דבעי יאוש ושינוי רשות אלא ביאוש לחודיה נמי קני כרב ותס גנבה מראשון לאחר יאוש משלם לו כפל: **אלא בהכי.** להכי נקט תנא לכוליה מלתא בדליכא יאוש גבי גנב משום דלא משכחת לה דמשלמי תרוייהו האי תשלומי ד' וה' והאי כפל: **אלא בהכי.** דאי הוי יאוש ביד גנב לא מיחייב קמא במכירתו ד' וה' וכיון דמציעתא לא סגי (ג) לה אלא לפני יאוש תנא נמי לריש בלפני יאוש ופטרו מכפל: **חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו.** משקנאו לוקח. ותלתא אמוראי ניהו רב סבר יאוש קני הלכך לא מיחייב אלא בלפני יאוש דאי לאחר יאוש שלו הוא טובח ומוכר ורב נחמן ורב ששת סברי יאוש גרידא לא קני ומשום הכי לאחר יאוש מיחייב ומיהו בהא פליגי דרב נחמן לא בעי אהנו מעשיו הלכך אפילו לפני יאוש גרידא נמי חייב ורב ששת בעי מכירה גמורה: **נשתרש.** עשה שרשין. משמע דאהנו מעשיו:

תדע

אי הכי קשה מציעתא לרב. דאין להופכו כיון דברייתא לא מוכחא מידי שצריך לתרלה ולהפכה:

(ו) **מה טביחה דאהנו מעשיו.** משמע דסבר ר"א דשינוי קונה דאהנו מעשיו משמע לאפוקי מרשות בעלים דומיא דאהנו מעשיו דמכירה וקשה לפי' רש"ס דמפרש בפ"ק (ד' יא.) אהא דאמר עולא א"ל אלעזר שמין לגנב ולגזלן דהיינו לענין פחת גזילה דהוי דגזל משום דלא קני לה גזלן בשינוי וי"ל דדוקא בשינוי שאין הגזלן עושה בידים לא קני כגון שמתה הבהמה אבל שינוי שעושה הגזלן בידים כגון טביחה מודה ר"א דקני א"נ אהנו מעשיו דטביחה היינו שמחסרה מן הבעלים ולא דקני ליה ולא הוי כאהנו מעשיו דמכירה (ו):

מה

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"ב מהל' גניבה הל' יא טוש"ע חו"מ סי' שנ:

מד ב ג מיי' שם פ"א הל' יח טוש"ע חו"מ שם:

מה ד מיי' שם הל' יז טוש"ע חו"מ שם:

מו ה מיי' שם הל' יח טוש"ע חו"מ שם:

מז ו מיי' שם ופ"ה שם הלכה ג ועיין בהסגות ובמ"מ ופ"ב מהלכות גזילה הלכה א טוש"ע ח"מ סימן שנג סעי' ג וסי' שסא סעי' ד וסי' שסב סעי' ג' טוש"ע חו"מ סי' שנ:

מח ז מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה יח טוש"ע חו"מ סי' שנ:

מט ח מיי' פ"א מהל' גניבה הל' יז טוש"ע שם:

תורה אור השלם

1. כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: שמות כא לז

רבינו חננאל (המשך)

ראשון משלם ד' וה' שגנב וטבח וקנאו בשינוי מעשה, שני משלם כפל דהא קנייה גנב ראשון בשינוי מעשה. ופירק רב פפא ונדחו דבריו. ופירק רב זביד, לעולם לא תפיך, ומציעתא דקשיא לן הכי פירושה, לעולם גנב ומכר לפני יאוש ונתיאשו הבעלים כי לקוח, וכיון שנתיאשו הבעלים קנה לוקח. הילכך, גנב ראשון משלם ד' וה' שגנב ומכר, גנב שני משלם כפל דבעידנא דגנבה מבי לוקח קנויה היית ללוקח ולא משכחת לה דמשלמי גנב ראשון וגנב שני לפני יאוש אליבא דרב אלא בהכי. איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמ' חייב ד' וה' רב ששת אמ' פטור, לאחר יאוש חייב. אמ' רב ששת מנא אמינא לה דתניא אמר ר' עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' מפני שנשתרש בחטא. פיר' שנהנה כאשר פירשנוהו למעלה. ולא משכחת לה דאהנו מעשיו אלא לאחר ייאוש, שמע מינה חיוביה אחר יאוש. ופריק רבה לא תימא נשתרש מלשון הנאה אלא אימא מפני ששנה [בחטא ... תא] שמע וטבחו או מכרו מה טביחה שאינה חוזרת [אף מכירה שאינה חוזרת ב]עין ולא תמצא אלא לאחר יאוש. ופריק רב נחמן שמכרה הגנב ... שלשים יום תחזור הפרה לגנב, כי האי גונא מיעטה קרא למכירה אבל לפני יאוש חייב כלאחר ייאוש. וקימא לן כרב נחמן, דדינא הוא, ורב נחמן ורב ששת הילכתא כרב נחמן בדיני, ולא עוד אלא דהא ר' יוחנן כותיה קאי דאמ'

מה טביחה לאלתר אף מכירה לאלתר. וא"ת והא ממש לאלתר קודם ידיעת בעלים אי אפשר להיות דומיא דטביחה דה"ל יאוש שלא מדעת וקיימא לן כאביי דלא היו יאוש וי"ל דטביחה נמי אין דרך לטבוח לאלתר עד שיבוא לביתו ובתוך כך מסתמא יודעין הבעלים:

גניבה בנפש תוכיח. וא"ת גניבה בנפש שאני דלא איתקש לטביחה וי"ל דהכא נמי לא איתקש לטביחה אלא בלא היקישא ילף לה מטביחה ולהכי קאמר ר' יוחנן דאדרבה אית לן למילף מכירה ממכירה: **רבי** יוחנן סבר חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש. תימה דלכאורה קי"ל כרבה דיאוש כדי קני וקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל דחיוביה אף לאחר יאוש ואמאי חייב אחר יאוש כיון דיאוש קני שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר וי"ל דאפשר דלא קי"ל לא כרבה ולא כר' יוחנן דכמה אמורא'י נחלקו בשני אלו הדברים:

הוא דאמר כצנועין. וא"ת והא צנועים מחללין אף אחר יאוש דהא סתם גניבה הוי יאוש בעלים כרבנן דר"ש[1] א"כ קסברי צנועין דיאוש לא קני ור"ל מודה דאין יכול להקדיש אחר היאוש דסבר יאוש קונה וכ"ת דהוי יאוש שלא מדעת שאינם יודעים אם נקטו אם לאו הא גבי תמרי דזיקא אמרי' בחלו מציאות (ב"מ ד' כב: ושם)[2] כיון דשכיחי דנתרי חשיב יאוש מדעת וי"ל דהכא לא שכיח כולי האי שיקטו שיראים מן הבעלים ולא דמי לתמרי דזיקא וחשיב יאוש שלא מדעת ואפי' למ"ד יאוש שלא מדעת הוי יאוש איכא למימר דצנועין סברי כר"ש דאמר דסתם גניבה לא הוי יאוש בעלים וא"ת והיכי מדמי הקדש לחילול שכמו שיכול לחלל מה שביד חבירו כן יכול להקדיש והלא אע"פ שאין יכול להקדיש פירות של חבירו יכול לחלל הקדש של חבירו כדמשמע ברים האשה רבה (יבמות ד' פח.) דקאמר אי קדושת דמים משום דבידו לפדותו ואי קדושת הגוף אי דידיה כו' משמע דבקדושת דמים אין חילוק בין דידיה לחבריה וי"ל דלא דמי דהקדש מאחר שהוקדש יצא מרשות בעלים וכמו שהבעלים יכולין לפדותו כמו כן אחר אבל כרם רבעי [3] הבעלים זכאים לאוכלה בירושלים וא"ת אכתי הרי יכול לחלל מעשר שני של חבירו דאמרינן בפרק האיש מקדש (קדושין דף נה: ושם) אין לוקחין בהמה טמאה עבדים וקרקעות ממעות מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן בירושלים ופריך אמאי יחזרו דמים למקומן ומשני כשברח אלמא מחללין מעות שביד המוכר וי"ל דהתם הוי כמו גזלן דאי לא ברח הוי המקח חוזר בו והוי כמו גזל ולא נתייאשו הבעלים וכלנועין דהכא אי נמי התם קנסא בעלמא וכן משמע התם מתוך הסוגיא ומיהו בפרק לולב הגזול (סוכה ד' לט. ושם) משמע שיכול אדם לחלל [דמי] פירות שביעית של חבירו שלא מדעתו דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות ואם מסר אומר הרי מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי ובא ואוכלן בתורת שביעית וי"ל דאפקינהו רבנן מרשות עם הארץ כדי שלא יהא נכשל ואוקמינהו ברשות זה שיכול לחלל דהפקר ב"ד הפקר ומיהו קשה דבפ"ק דבכורות (דף יא. ושם ד"ה הפודה) משמע דהפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי ואפילו שלא מדעתו מדבעי ליה פדיונו פדוי לפודה או דלמא פדיונו פדוי לבעלים ואי מדעת בעלים דומה היה דפדיונו פדוי לבעלים ושם לומר דפטר חמור לא דמי לכרם רבעי דכיון דאסור בהנאה הוי כמו הקדש לענין זה שיכול כל אדם לפדותו ולא ממש הוי כהקדש דבהקדש פשיטא לן דפדיונו פדוי לפודה ובפטר חמור מסקינן דפדוי לבעלים ומיהו דבר תימה דהיכי מדמי הקדש כלל לחילול דלמה לא יוכל לחלל נטע רבעי ומעשר שני של חבירו שלא מדעתו כיון דזכות הוא לו דזכין לאדם שלא בפניו דהא דמבעי לן בחין בין המודר (נדרים ד' לו:) התורם משלו על של חבירו צריך דעת בעלים או לאו היינו טעמא דקאמר התם דדלמא ניחא ליה למעבד מצוה בממוניה אבל הכא וכי אין טוב להם למלקטים שיחללו אותם הבעלים ממה שיאכלו בלא חילול [וע' תוס' קדושין נו. ד"ה מתקיף]:

תדע שסתם גניבה. מיד מתייאשין ואם מכרן גנב לאחר מיד קנה דאיכא תרתי יאוש ושינוי רשות. וממאי שהרי אמרה תורה גנב ומכר משלם ד' וה' והא דלמא לא אייאשו ולאו מכירה היא: **אלא לאו משום דסתם גניבה יאוש בעלים היא.** אלמא מדילף ר' אלעזר טעמא מהאי ש"מ כרב ששת ס"ל דאי שמענא ליה למרה בהדיא דלא אייאש פטור המוכר מד' וה': **ודלמא.** חייביה רחמנא ואע"ג דלא אייאשו. לר"א פריך דילף מהכא יאוש לסתם גניבה: **ודלמא דשמעיניה דאייאש.** בהכי משתעי קרא אבל סתם גניבה לא תילף מינה: **גניבה בנפש.** הגונב נפש ומכרו אין כאן יאוש שאין אדם מתייאש על עצמו ורחמנא חייביה אע"ג דלא אהנו מעשיו: **לאחר יאוש מאי.** מי ס"ל יאוש גרידא קני כרב ושלו טובח ומוכר או דלמא יאוש לא קני וכ"ש דלאחר יאוש מחייב דאהנו מעשיו: **גנב והקדיש משלם כפל.** לבעלים: **ואינו משלם ד' וה'.** דהא כי טבח דהקדש טבח ורעהו אמר רחמנא ישלם שיש לרעהו[1] ולא להקדש וכיון דפטריה מכפל תו לא מחייב בטביחה ומכירה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא שלשה וארבעה וכי מדלית כפל מינייהו הוו ליה שלשה וארבעה: **מה ביאו שלו אף כל שלו גרסי': שהקדישו בעלים.** ולעולם לפני יאוש: **הוא דאמר.** ר"ל דתרלה כשהקדישוהו בעלים: **סבר לה כצנועין.** דאמרינן לקמן (ד' סט.) בכרם רבעי הצנועים מניחין כו'. בני אדם חסידים ברולין לסלק ידי כל אדם מן העבירה כשיש להן כרם רבעי וחוששין שמא אוכלין ממנו עוברי דרכים בלא פדיון: **מניחין מעות ואומרים כל הנלקט מוה.** כל מה שלקטו בני אדם היום מכאן יהא מחולל. אלמא אע"ג דליתיה ברשותייהו מיפרק ותפיס להו למעות בקדושה: **והרי חזרה קרן לבעלים.** אי כשהקדישו בעלים כפל אמאי משלם הרי חזרה קרן לידם דאקדשוה כל היכא דאיתיה וכפל לא מחייב אלא כשנמלאת ביד גנב שבאו עדים כדכתיב[2] אם המצא תמצא בידו: **כשעמד בדין.** שבאו עדים קודם שהקדישוהו בעלים:

בקזחות

תדע[3] שסתם גניבה יאוש בעלים הוא שהרי אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה ודלמא לא אייאש אלא לאו משום דאמרי' סתם גניבה יאוש בעלים היא ודלמא אף על גב דלא אייאש אמרי לא סלקא דעתך דומיא דטביחה מה טביחה דאהנו מעשיו אף מכירה דאהנו מעשיו ואי לפני יאוש מאי אהנו[4] ודלמא דשמעיניה דאייאש אמרי לא סלקא דעתך דומיא דטביחה מה טביחה לאלתר אף מכירה לאלתר א"ל ר' יוחנן גניבה בנפש תוכיח שאין יאוש בעלים[5] וחייב מכלל דסבר רבי יוחנן לפני יאוש חייב לאחר יאוש מאי ר' יוחנן אמר[6] חייב וריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ריש לקיש אמר פטור חיוביה לפני יאוש הוא אבל לאחר יאוש קנה ושלו הוא טובח ושלו הוא מוכר[7] איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש[8] גנב והקדיש ואחר כך טבח משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אימת אלימא לפני יאוש מי קדוש[1] איש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא[2] מה ביתו שלו אף כל שלו אלא פשיטא לאחר יאוש וטעמא דהקדיש הוא דאינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה דכי קא טבח דהקדש קא טבח אבל לא הקדיש טבח משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואי סלקא דעתך יאוש קונה אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר א"ל הכא במאי עסקינן כגון שהקדישוהו בעלים ביד גנב ומי קדוש[3] והאמר ר' יוחנן[4] גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו אמרי הוא דאמר כצנועין דתנן[5] הצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו והרי חזרה קרן לבעלים כשעמד בדין היכי דמי אי דאמרי צא תן לו מאי אירא הקדיש אפילו לא הקדיש נמי לא ליחייביה[6] דאמר רבא[7] צא תן לו טבח ומכר פטור מ"ט כיון דפסקוה למילתיה וטבח ומכר הוה ליה גזלן וגזלן אינו משלם ארבעה וחמשה חייב

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פכ"ד מהל' כלים הל' ז ופ"ו מהל' גזילה הלכה ג טוש"ע ח"מ סי' שסח בהג"ה:

נא ב מיי' פ"ט מהל' גניבה הל' א סמג לאוין קנד:

נב ג מיי' שם פ"א הל' טז סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שג:

נג ד מיי' שם פ"ב הל' ו סמג שם:

נד ה מיי' פ"ו מהל' ערכין הל' כא סמג עשין קלג:

נה ו מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שנד סעי' ו וטוש"ע י"ד סי' רנח סעיף ז:

נו ז מיי' פ"א מהל' מעשר שני הלכה ז וע"ש בכ"מ:

נז ח מיי' פ"ב מהל' גניבה הל' טו:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיְיָ וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: ויקרא כז יד

גליון הש"ס

גמ' ודלמא דשמעיניה דאייאש. עי' לקמן דף קיד ע"א תוס' ד"ה רבה אומר:

מוסף רש"י

גנב והקדיש ואחר כך טבח משלם תשלומי כפל. דכשגנבה חולין הוא, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. דכי טבח ומכר הקדש הוא, ואין תשלומי ארבעה וחמשה נוהגין בהקדש, כדילפינן בהוסכ (מז:) (גיטין נה:). צא תן לו. מייבוהו בית דין ואמרו לא תן לו קרן וכפל (לקמן קו:).

מסורת הש"ס

א) גיטין נה: [לקמן עד:], ב) [לקמן סט: כ"מ ו. ע"ז סב. חולין קנט. תמורה ט. כט: ערכין כא. ע"ש], ג) [לקמן סט. ע. קדושין נב. ב"מ ז.], ד) מעשר שני פ"ב מ"ל, ה) לקמן קו:, ו) [שמות כב], ז) [לקמן קיד.], ח) [ד"ה מאחר], ט) אע"ג דממון גבוה הוא מ"מ הבעלים כו'. העתק מחלופי גרסאות,

---

רבינו חננאל

חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש. ואמ' גניבה בנפש תוכי(ח)[ז] שאין יאוש לבעלין וחייב, ואף על גב דריש לקיש פליג עליה. **אותיביה ר' יוחנן לריש לקיש** גנב והקדישו הגנב ואחר כך טבח ומכר משלם כפל ואינו משלם ד' וה', ואוקמה לאחר יאוש (כיבהו) [כביתו], ודייק טעמא דהקדיש דכי קא טבח דהקדש קא טבח, וכת' קרא רעהו למעוטי הקדש, הא לא אקדיש משלם תשלומי ד' וה' לאחר ייאוש. ואו סלקא דעתא לאחר ייאוש קני אמאי משלם כלל, שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר. ופריק ריש לקיש, לעולם לפני יאוש וכגון שהקדישו הבעלין בבית הגנב, וטעמא דאקדיש הא לא אקדיש חייב ד' ה' כטעמיה דאמ' לפני יאוש הוא דמשלם ד' וה'. ואקשינן על ריש לקיש, ומי מצי בעל הבהמה להקדישו בבית הגנב והא"ר יוחנן כת' ואיש כי יקדיש את ביתו קודש, מה ביתו שלו אף כל שלו, ומה ביתו ברשותו אף כל ברשותו וכל מי שאינו שלו או אפילו הוא שלו ואינו ברשותו לא מקדיש. והוא, כגון מי שגזל ולא נתיאשו הבעלין שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. ופריק, ריש לקיש דאמ' כצנועין דתנן במעשר שני בפרק (ד') [ה'] הצנועין מניחין את המעות ואומ' כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו. פיר', כרם רבעי אמרה תורה ובשנה הרביעי יהיה כל פריו קודש הלולים ליי"', אחליה והדר אכליה. והיו הצנועין עושין מדת חסידות מניחין מעות ואומרין כל הפירות האלו שנלקטו מן הכרם הזה יהיו אלו פדיונם, וכשם שפודין הפירות ואף על פי שאינם ברשותם, כך מקדשין דבר שאינו ברשותם. ואקשינן לריש לקיש, והרי חזרה קרן לבעלים, שכבר הקדישו מה שנגנב להן וההקדש אין בו דין כפל. ופריק, בשעמד בדין קודם שיקדישו נתחייב הגנב לשלם וכגון

בקזווזות. מוט"ש. נותן פיסת רגבים סביבות הגבולים להודיע שהוא כרם רבעי ואסור בגלח פדיון: **דאיכא הנאה מיניה.** לאחר זמן בחריסה וחריעה וקלילה: **אף האי נמי איכא הנאה מיניה.** בפדיון: **חרסית.** כתותי רעפים טיבל"ש בלע"ז: **וממחה ושופך.** ממחה את הסיד במים ושופך סביבות הקבר: **בד"א.** דעבדינן להו היכילא לעובדים ובנים: **בשביעית.** שהוא הפקר ובהיתר הן באין לאכול: **אבל בשאר שני שבוע.** שהן באים לגזול יניחם ויאכלו דבר האסור והלעיטהו לרשע וימות: **לא הנלקט הוי.** אלמא אע"ג דליתיה ברשותיה מפריק ותופס פדיונו: **וכי תימא לגוועין.** לאו סתמא היא אלא רשב"ג מסייע ואזיל ליה למילתיה: **ערב.** בגט פשוט[ו]: **ליזן.** במי שאחזו קורדיקוס[ז]: **ורחיה.** בפרק שני[ח] דסנהדרין [לא.]: **המלקט.** שעתידין ללקוט: **רבי יוסף.** לענין לקט קציר קמיירי דקיימא לן[ט] שני שבועין לקט שלא אינו לקט ואין כל העניים בקיאין בהלכה לפיכך צריך בעל הבית להפקיר: **דאיכא ליה לר' יהודה בריה.** דקאמר כל שילקוט וכי לקיט אמרינן הוברר שזה הפקר ואע"פ שאין בעל הבית יודע בשחרית דשמא לא ילקטו יותר על דינם: הלוקח

[א] חייב אתה ליתן לו טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מ"ט כיון דלא [ב] פסקה מילתא אכתי גנב הוא לא צריכא דאמרי ליה חייב אתה ליתן לו: גופא [ג] אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ומי אמר ר' יוחנן הכי [ד] והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה [ה] ותנן בכרם רבעי היו מציינין אותו בקוזזות אדמה סימנא כי אדמה מה אדמה איכא הנאה מינה אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה [ו] ושל ערלה בחרסית סימנא כחרסית מה חרסית שאין הנאה מינה אף האי דלית ביה הנאה מיניה [ז] ושל קברות בסיד סימנא דחיור בעצמות [ח] וממחה ושופך כי היכי דניחוור טפי אמר רבן שמעון בן גמליאל [ט] בד"א בשביעית דהפקר נינהו אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות [י] והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו וכי תימא מאן תנא צנועין רשב"ג [יא] (ורבי יוחנן כסתם יחידאה לא אמר) והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [יב] כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה אמרי לא תימא כל הנלקט מזה אלא אימא כל המתלקט מזה ומי א"ר יוחנן הכי והא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד ורבי דוסא נלקט קאמר דתניא [יג] רבי יהודה אומר שחרית בעל הבית עומד ואומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר רבי דוסא אומר לעיתותי ערב אומר כל שלקטו עניים יהא הפקר איפוך דר' יהודה לר' דוסא ורבי דוסא לרבי יהודה אמאי אפכת מתניתא אפכה לרבי יוחנן ואימא צנועין ורבי יהודה אמרו דבר אחד אמרי לא סגיא דלא מתהפכת מתניתא דבהא [יד] מתניתין קתני דאית ליה לרבי יהודה ברירה ושמעינן ליה לרבי יהודה בעלמא [טו] דלית ליה ברירה [טז] דתנן הלוקח

חייב אתה ליתן לו בו'. משמע דחייב אתה ליתן לו לא הוי גמר דין עד שיאמר לא תן לו והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' ו: ושם ד"ה נגמר) נגמר הדין אי אתה רשאי לבטוע ומפרש היכי דמי גמר דין פלוני אתה זכאי פלוני אתה חייב [יז] אע"ג דלא הוי גמר דין ממש כיון שקרוב הדין לגמור אסור להטעות את הזכאי

[ועי' תוס' ב"מ יז. ד"ה חייב]:

כרם רבעי בו'. ק"ק דלא נקט עדלה תחלה:

חרסית. פירש הקונטרס כתותי רעפים וקשה דבפרק כסוי הדם (חולין דף פח. ושם ד"ה חרסית) חשיב חרסית ולבינה כתושה: **מה חרסית דלית ביה הנאה.** תימה לר"י דבסוף כסוי הדם (שם:) אומר דאין מכסים אלא בדבר שזורעים בו ומלמיח ומשמע התם דמכסין בחרסית ותירץ ר"ת דחרסית זורעים בו ומלמיח אבל אין מוציאה [יח] כדי נפילה לכך קרי דלית ביה הנאה ואפילו מוציאה יותר מכדי נפילה הוא ופירותיה מועטים

חשיב ליה כה הנאה:

והצנועין מניחין את המעות בו'. אי שביעית נוהג בכרם רבעי כדמשמע [יט] (דאמילתיה) דת"ק [קאי] צריך לומר דצנועין אשאר שני שבוע קיימי דאי אשביעית כיון שהיו זוכים מן ההפקר לא היו יכולים לחלל:

כל הנלקט מזה יהא מחולל. תימה מתי היו אומרים דלמה שמלקטים אחר אמירה לא היה מועיל ואם כן וכי בכל שעה היו אומרים כן בלי הפסק וכ"ת שבכל ערב היו אומרים כן כמו גבי עניים בסמוך מ"מ לא היתה תקנה למה שאכלו קודם אמירה ואור"י דכל הנלקט לאו דוקא ממש אחר לקיטה אלא מניח מעות בעוד שלא נלקט ואומר כרם רבעי זה לכשיהיה נלקט יהיה מחולל אחר הלקיטה והא דקאמר ר' דוסא לעיתותי ערב אפילו מן השחרית היה יכול לעשות כן כמו שפירשתי אלא עלה טובה קמ"ל שלא יתפקרו עניים ללקט הרבה כיון שהפקיר אי נמי לעיתותי ערב דוקא אבל שחרית גזרינן שמא לא [כ] יפרש דלאחר לקיטה יחול ההפקר וא"ת וכיון שיש חילול במחובר לקרקע כדמשמע בסמוך למה היו הצנועים דוחקים למה לא היו מחלנים כל הכרם בבת אחת וי"ל דשמא היו רוצים להוליך שאר הפירות לירושלים לפיכך לא היו רוצים לחלל הכל בבת אחת אי נמי לפי שלא היה מועיל חילול למה שיגדל אחרי כן וא"ת כי קאמר כל המתלקט הא לא היה מועיל למה שגדל אחר כך וי"ל דמ"מ מה שהיו יכולין לתקן היו מתקנים ועוד דשמא היה בטל ברוב א] ואע"ג דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל מכל מקום מדאורייתא בטיל:

אימא כל המתלקט. משמע דחל פדיון במחובר לקרקע שהרי קודם לקיטה היה מתחלל שהרי שנלקטו שבא לרשות אחרים אין לבעלים כח בהן לחלל ותימה דבתוספתא משמע דאין חילול במחובר דתניא בסוף מעשר שני כרם רבעי ב"ש אומרים אין פודין אותם ענבים אלא יין וב"ה אומרים ענבים ויין והכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע וגראה דטעמא דילפינן קדש קדש ממעשר ויש לומר דהתם לא היו טעמא אלא משום דמחובר אין דמיו ידועין ולכך אין פודין אפילו על פי שלשה והיינו נמי טעמא דב"ש:

כל שלקטו עניים היום יהא הפקר. תקנה עושה לעניים לפוטרם מן המעשר כשמלקטין יותר מדינם כגון ג' שבועים ואוכלין בלא מעשר ולריך לומר דבעל הבית אין מתייאש דאם היה מתייאש וחשיב יאוש מדעת כמו תמרי דזיקא וא"כ למ"ד יאוש כדי קני תקשה ליה מה מועיל הפקר לפוטרו מן המעשר והלא כבר זכו בהן עניים בתורת גזל על ידי יאוש ומיהו זה אין להקשות אם בעל הבית מתייאש למה לריך להפקיר כדי לפוטרו מן המעשר והלא יאוש חשוב הוא כהפקר לפוטרו מן המעשר כדמוכח בחלו מליאות (ב"מ ד' כא:) ועוד למה לא יועיל כל שלקטו לכ"ע דאמרו מי גרע מיאוש דהא לא דמי יאוש דהכא דגבי גזלן ליאוש דמליאה דאי יאוש קני בכל ענין אפילו אם אין הגזילה ברשות הגזלן בשעת יאוש אם כן יאוש דהכא לא הוי אלא כלפי דידיה והוי כמתנה בעלמא ואין לו לפטור מן המעשר ואפילו אמ"ל דלא קני אא"כ הגזילה ברשות הגזלן אבל אם היא ברשות הרבים בשעת יאוש כל המחזיק בה זכה בה אי נמי למ"ד יאוש כדי לא קני כלל וכל המחזיק בה זכה בה [כא] מ"מ אין זה יאוש פוטר מן המעשר דגבי דגזל אין יכול לתבוע מן המחזיק בה אחר יאוש כדאמרינן בהגזל בתרא (לקמן ד' קיא:) דדוקא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו דלא מזה גובה דלא מזה גובה אבל אחר יאוש אין יכול לגבות כלום מן השני מ"מ כיון שכל אדם אסור להחזיק בה מפני שהיא גריכה לגזלן ליפטר [כב] מן הגזל ואם כבר זכה בה אחר לכל הפחות חייב לשלם דמים לגזלן כדאמר לעיל דאפילו למ"ד יאוש לא קני חייב גנב שני לשלם קרן לגנב ראשון לא חשיב כהפקר לפטור מן המעשר דטעמא דהפקר פטור מן המעשר משום דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא לקט ושכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך והיינו טעמא דהפקר והכא אין לו חלק בה שאסור לזכות בה ואם זכה חייב לשלם לכל הפחות דמים ועוד דבסתמא אין מתייאש אלא לגבי עניים ואין מועיל לפטור מן המעשר עד שיהיה הפקר לעניים ולעשירים כשמיטה:

הלוקח

מסורת הש"ס

[א] ב"מ ז. קדושין נב. [לעיל סח: לקמן ע.], [ב] [שבת מו. וש"נ], [ג] מעשר שני פ"ה מ"ח, [ד] הר"מ מ"ז, [ה] גיטין לח. עה. כתובות עז. ב"מ לח:. ב"ב קעד. סנהדרין לח.. [נכורות כד.], [ו] [תוספת' פאה פ"ב], [ז] ל"ל מתניתא, [ח] [עירובין לו: וש"נ], [ט] [ל"ל דתמיא וכ"כ תוספו' ביומא ובחולין ובעירובין], [י] [ב"ב קעג:], [כ] [גיטין עד.], [ל] [ל"ל שליח], [מ] [פאה פ"ו מ"ה], [נ] עיין ר"מ, [ס] יומר מכדי גי' ר"מ [בפי' הברטנורא ותו"ט וכן בפי' הר"ש איתא כדי נפילה ופירוש של כדי נפילה פי' רש"י ב"מ קה. זרע שמשמיים במפולת יד], [ע] רש"ל, [פ] ל"ל לא יפרש. רש"ש, [צ] ות"ל הוי הפקר לכל. העתק ממילופי גרסאות, [ק] שהי מחויב לשלם להנגזל. העתק מח"ג,

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא פסקוה למילתא כל"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוד"ה כל הנלקט וכו'. ואע"ג דדבר שיש לו מתירין וכו'. עי' שיטה מקובלת שמירץ עוד דמידי דלא מיכר לא הוי דבר שיש לו מתירין:

רבינו חננאל

דאמ' לו חייב אתה לשלם לו, והקדיש, משלם כפל לבעלים והקרן להקדש. אבל אם אמ' לו צא תן לו, אפילו אם טבח ומכר אחר כך פטור מד' וה' וכל שכן אם הקדיש. ופריק ריש לקיש לטעמיה. **והדרינן** נמי אמ' ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש, הגזלן לפי שאינו שלו והנגזל לפי שאינו ברשותו. והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן כרם רבעי מציינין אותו בקווזות אדמה. פיר' בלשון ישמע' אקטאע אל טין. פיר' היו מציינין אלו המקומות להתרחק מהן, כל הרואה זה הציון מכרם רבעי ומן הערלה משום איסורא, ומן הקברות מש' טומאה. והצנועין היו בכרם רבעי שלהן מניח מעות ופודין הפירות שכבר נלקטו כדי שיאכלום המלקטין אותן בהיתר. והלא אלו הצנועין סתם משנה הן, ואמ' ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ... אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. וכי תימא משנה זו אינה דצנועין... יחידאה לא אמ' ר' יוחנן כול'. ופרקינן, לא תימא מתניתין כל הנלקט שכבר יצא ... המתלקט, כלומר קודם שיתלקט עודנו ברשותו היה פודהו. ואקשינן תוב, ומי אמר ר' יוחנן הכי מתני' כי המתלקט הוא,

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ב מהל' גניבה הל' טו:
נט ב ג מיי' פ"ט מהל' מעשר שני הל' ז:
ס ד ה מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הל' ט:
סא ו ז מיי' פ"ט מהל' מעשר שני הלכה ז:

לעזי רש"י

מוט"ש [מוטי"ש]. רגבי אדמה.
טיבל"ש [טיולי"ש]. רעפים.

מוסף רש"י

הלכה כסתם משנה. רבי הוא סידר המשנה וכשלמה דבדי חכם ושרו בעניני שנאן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שנויין מפי יחיד ונלאין כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן (ביצה ב:). חוץ מערב. בגט פשוט (ב"ב קעג:) וצידן. במסכת גיטין (עד.) וראיה אחרונה. בדיני ממונות השני (סנהדרין לא.). שנתלקו בשני מחלוקות במביא שטר ראיה לסתור את הדין, בראשונה הלכה כמותו ובאחרונה אין הלכה כמותו (ב"מ לח:).

רבינו חננאל (המשך)

והאמ' צנועין ור' דוסא אמ' דבר אחד, ור' דוסא נלקט אמ', דתניא ר' יהודה אומ' כול'. ופריק, אפיך ואימא ר' דוסא אומ' שחרית בעל הבית עומד על שדהו ואומ' כל שילקטו עניים היום מן העומרין יהא הפקר, ר' יהודה אומ' לעיתותי ערב עומד בעל הבית על שדהו ואומ' כל שלקטו עניים מן העומרין יהא הפקר. ולא סגיא דלא מפרק להו הכי, שאם העמיד ר' יהודה הוא דאמ' כל שילקטו עניים, נראין דבריו את ליה ברירה, דאמ' כל שילקטו היום ולקטו, ואמר ר' יהודה נתברר כי הן הן הנלקטין הן שהפקירן בעצמן, הרי אית ליה ברירה. ושמעינן ליה בעלמא דלית ליה ברירה, דתנן

סט: מרובה פרק שביעי בבא קמא

הלוקח יין מן הכותים. הכל מפורש בפרק כל הגט (גיטין דף כה. ופס):

אלא לעולם כל הנלקט. הקשה רבינו טוביה תקשה לרבי יוחנן דלרבי יוחנן דלית ליה לרבי יוחנן ברירה והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה וסתם מתניתין בהלוקח[ח] כר"מ דאית ליה ברירה ואע"ג דבסתמא דלגועים לית ליה ברירה מ"מ מקשה מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא ושמא רבי יוחנן היכא שמתנה בפירוש לא קאמר ר' יוחנן דאין ברירה ובריש כל הגט (שם) דקאמר רבי יוחנן אף אחרון אינו פוסל משום דאין ברירה שאני התם דכתיב וכתב לה דמשמע שיהיה לריך שיהיה מבורר בשעת כתיבה כמו שמפורש בריש כל הגט: ה"א צנועים את להו דר' דוסא.

ולא מן הדין דגזל ולא נתייאשו הבעלים שייהן אין יכולין להקדיש ולחלל ולהפקיר אלא ממחת מקנה הוא דאוקמי רבנן בשותיה לחלל ולהפקיר שלא יכשלו עניים וגזל ורבי דוסא לית ליה לצנועין דבעניים עבוד רבנן תקנה ולא בגזל אבל השתא דקאמר ר' יוחנן צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד מ"כ סובר הוא דלא ממחת תקנה אלא מן הדין ולא בעי למימר דלעניין ברירה דוקא קאמרי דבר אחד דתרוייהו לית להו ברירה שהרי דבר אחד משמע ממש דבר אחד וקשה דבפרק העור והרועה (חולין דף קכד:) אמר רבי יוחנן ר' ישמעאל ורבי דוסא בן הרכינס אמרו דבר אחד דלאו ממש דבר אחד דבמגע דוקא אמרו דבר אחד אבל במשא פליגי דהתם תנן שני חצאי זיתים מטמאים במשא ואם במגע דברי רבי ישמעאל ובהיא דרבי דוסא תנן במסכת אהלות בפרק ג' (משנה ח) כל המטמאין באהל שנתלקו והכניסן לבית רבי דוסא בן הרכינס מטהר וחכמים מטמאין כילד הנוגע בשני חצאי זיתים מן הנבילה או נושאן כו' משמע דר' דוסא בן הרכינס מטהר במגע ובמשא ויש לומר כיון דבמגע אמרו דבר אחד אין חושש אע"ג דלא שוו במשא ועוד אומר ר"י דלגמרי מצית למימר דסבר רבי דוסא כרבי ישמעאל והא דלרבי ישמעאל מצטרפים היינו במרודד ור' דוסא חייבי במפוזר לגמרי לגבי משא בעי נושא והוא דישא שיהא מחובר יחד כדקאמר עולא בהיא שמעתא דלוקח יין מבין הכותים. בערב שבת בין השמשות כדתניא בתוספתא[ו] וקדש עליו היום ואין לו מה לשתות בשבת ואין לו פנאי להפריש: **שני לוגין.** ממאה: **מיאן.** מוציא מעשר שני לחולין על מעות שיש לו בבית דמה שיש לו פנאי לתקן יתקן דהא בחמירה בעלמא סגי כדאמרי' לקמן: **אוסרין.** דלית להו ברירה לומר מן המוליון הוא שותה ותרומה ומעשר ראשון נותנין בגוד: **נקוחות הן.** ולא אמרינן הוכרר הדבר שזה חלק המגיע לכל אחד וירושה לא קאמר דאמנה דתיהדר אלא אמרינן חלקו של זה היה ראוי לזה והחליפו והרי הוא כמקח וחוזרין ומחליפין ביובל: **אלא לעולם כל הנלקט.** אמרו לצנועין ורבי דוסא ודקא קשיא סתם משנה לצנועין לרבי יוחנן: **ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח.** ואי קשיא והא לא סגיא דלא מתהפכא מתני' משום ברירה לא תיפוך דאית ליה לרבי יהודה ברירה וטעמא דלוקח יין קתני התם[ט] משום שמא יבקע הגוד ולא משום ברירה: **מה ניסו ברשותו** הכי גרסינן הכא: **מאן תנא לצנועין רבי מאיר.** דאמר בקדושין מעשר ממון גבוה הוא דכל היכא דאיתיה למעשר לאו דידיה הוא אלא דגבוה הוא ולענין פדייה אוקמיה ברשותו דמחייב ליה חומשא ואי לאו דידיה הוא לא הוה יהיב חומש אמין מוסיף חומש אלא בעלים דכתיב ממעשרו: הכא נמי בכרם רבעי אע"ג דלאו דידיה הוא קדש קדש ממעשר יליף אבל לקט והקדש בעלמא לא אבל השתא דאמר רבי יוחנן צנועין ורבי דוסא דאמרו דבר אחד הוה אמינא צנועין אית להו דרבי דוסא ורבי דוסא לית ליה דצנועין צנועין אית להו דרבי דוסא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא עניים צריכא למימר ר' דוסא לית ליה דצנועין עניים הוא דעבדו להו רבנן תקנתא אבל גנב לא עבדו ליה רבנן תקנתא אמר רבא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא מאן תנא צנועין ר"מ היא לאו[ט] אמר ר"מ מעשר ממון גבוה הוא ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה דכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יוסף עליו קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר כתיב הכא קדש הלולים וכתיב גבי מעשר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש מה קדש דכתיב גבי מעשר אע"ג דממון גבוה הוא לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה אף האי קדש נמי דכתיב גבי כרם רבעי אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי אוקמיה רחמנא ברשותיה דהא כי איתיה ברשותיה נמי הא לאו דידיה הוא והא מצי מחיל משום הכי מצי מחיל אבל גבי לקט כיון דממונא דידיה כי איתיה ברשותיה הוא דמצי מפקר ליה כי ליתיה ברשותיה לא מצי מפקר ליה אמר רבינא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא מאן תנא צנועין רבי דוסא היא כי היכי דלא תקשי סתם משנה לרבי יוחנן ורבי יוחנן כסתם

[ח] הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה עשרה מעשר ראשון ט' מעשר שני ומיחל ושותה מיד דברי ר"מ ר' יהודה ור' יוסי ור"ש [א]אוסרין אמרי סוף סוף אמאי קא אפכת לה למתניתין משום דקשיא דר' יהודה אדר' יהודה השתא נמי קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאמרת לר' יוחנן לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט אלמא אית ליה ברירה והא רבי יוחנן לית ליה ברירה [ב]דאמר רב אסי א"ר יוחנן האחין [ג]שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל אלא לעולם כל הנלקט ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן [ד]אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל אמאי בשלמא לגנב ראשון לא משלם [1]וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב אלא לבעלים נשלם אלא לאו ש"מ זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ומאי חזית דאזיל בתר ההיא סתמא ליעביד כי האי סתמא דצנועין משום דמסייע ליה קרא [2]ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' [ז]מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו אמר אביי אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא צנועין אית להו דרבי דוסא ורבי דוסא לית ליה דצנועין צנועין אית להו דרבי דוסא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא עניים צריכא למימר ר' דוסא לית ליה דצנועין עניים הוא דעבדו להו רבנן תקנתא אבל גנב לא עבדו ליה רבנן תקנתא אמר רבא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא מאן תנא צנועין ר"מ היא לאו [ט]אמר ר"מ [3]מעשר ממון גבוה הוא ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה דכתיב [3]ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יוסף עליו קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר כתיב הכא [4]קדש הלולים וכתיב גבי מעשר [5]וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש מה קדש דכתיב גבי מעשר אע"ג דממון גבוה הוא לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה אף האי קדש נמי דכתיב גבי כרם רבעי אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי אוקמיה רחמנא ברשותיה דהא כי איתיה ברשותיה נמי הא לאו דידיה הוא והא מצי מחיל משום הכי מצי מחיל אבל גבי לקט כיון דממונא דידיה כי איתיה ברשותיה הוא דמצי מפקר ליה כי ליתיה ברשותיה לא מצי מפקר ליה אמר רבינא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא מאן תנא צנועין רבי דוסא היא כי היכי דלא תקשי סתם משנה לרבי יוחנן ורבי יוחנן כסתם

קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש. תימה לר"י דבלא חומש יכול לקדקד לחוקמיה רחמנא ברשותיה מכיון שיכול לפדותו ואין שום אדם יכול לעכב עליו אבל אחר אין יכול לפדות בע"כ וי"ל דהא מה שהוא יכול לפדותו ולא אחר היינו לפי שהוא בידו אבל כשהוא ביד אחרים כמו כרם רבעי דלעיל אז לא יוכל לפדותו אבל השתא דאשכחן שיהיה חשוב כ"כ שלו שמוסיף חומש ואחר אפילו כשפודה מדעתו אין מוסיף חומש ש"מ דלגמרי אוקמיה רחמנא ברשותיה ואפילו הוא ברשות אחרים:

קדש קדש יליף ממעשר. תימה דל"ל למילדש בפרק כילד מברכין (ברכות ד' לה. ופס ד"ה אחליה) מדכתיב קדש הלולים אחליה והדר אחליה פירוש כרם רבעי טעון חילול תיפוק ליה מקדש קדש דמעשר וי"ל דאי לאו דאשכחן ביה פדיון הוה יליפינן קדש קדש משביעית שאין לו פדיון כלל ואין להקשות כלל למה לי קדש תיפוק ליה מהלולים דגזירה שוה דקדש אלטריך למימר דיש לו חומש כדאמר בפ"ב דקדושין (ד' נד: ופס ד"ה גמר) ורבינו חיים תירץ דאי לאו הלולים מגזירה שוה לא הוה ידעינן שצריך חילול (א) משביעית שאין מעשר שני נוהג בשביעית והביא ראיה מירושלמי דמעשר שני פ"ה דקאמר מה ת"ל אמרת אין מעשר שני נוהג בשביעית דכותיה אין נטע רבעי בשביעית וכו' ודייק התם שגם שלישית ושתי שאין בהם מעשר שני לא יהיה בהן נטע רבעי אמר רבי יוסי שלישית ושתי יש בהם מעשרות ושביעית אין בה מעשר כל עיקר: **אבל** לקט דממון דידיה הוא. לא הוה צריך למימר אלא דגבי לקט ליכא קרא אלא לרווחא דמילתיה נקטיה דאפי' איכא קרא לא דמי אהדדי:

כסתם

משום דמסייע ליה קרא. והאי דאמ' אביי ורבא ורבינא אי לאו דאמר ר' יוחנן צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד וכולי'.

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ז מהל' מעשר הל' ה סמג עשין קלט:

סג ב מיי' פי"ח מהל' שמיטה ויובל הל' כ:

סד ג מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' יז סמג לאוין רסד:

תורה אור השלם

1. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו
2. וְאִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: ויקרא כז יד
3. וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲרְכֶּךָ חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו: ויקרא כז לא
4. וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה: ויקרא יט כד
5. וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: ויקרא כז ל

מוסף רש"י

הלוקח יין מבין הכותים. וסתם כותים לא מפרשי תרומה ואין כלים להפרש לתוקן תרומה ומעשר (ערובין לז: וכעי"ז סוכה כג:) וכותים גירי אמת אינם להו ואין א"י נפקעת מקדושתה על ידיהם וסם תשודים על המעשרות ועל התרומה, ולא כעמי הארץ שרוצין מעשרין וכולן מפרישין תרומה, אבל כותים תשודים על הכל, והלוקח מהם צריך לעשר ולא (גיטין כה.) ואמעיטן הכא לכותים תשידי אתרומה, דקתני שני לוגין שאני עתיד להפרים כו' ומשנה זו קודם תקנה דגזרו על יינם נסיכים (חולין יד.). **שני לוגין שאני עתיד להפרישי.** מן הממאה, הדי הן. בתוכו (ערובין לז.). תרומה. גדולה, ואמר רב עשה ממה שנתאייר מלה מדות, מפרש עשרה למעשר ראשון ונתאיירו תשעה למעשר שני (מעילה כב.). ומיחל. מעשר שני שהוא יכול לתקנו מיד בלא הפרשה לאחר שקרא עליו שם יחללנו בכל מקום שהוא על המעות (ערובין לז.) הואיל ויכול לתקנו בחמירה בעלמא ולומר הרי הוא מחולל על המעות שיש לי בתוך הבית לא הטילו לו חכמים לשתותו ולסמוך על הברירה, אבל בתרומה ושאר מעשרות שמכין אברירה ולאחר השבת כשיפרישם אמרינן הוכרר הדבר שזו היא התרומה וזה לא שהה אלא חולין (חולין יד.). **ושותה מיד.** ולאחר זמן יפרים התרומה והמעשר ואמרינן הוכרר הדבר שזהו תרומה (ערובין לז.) דמאחר שקרא שם יצא לו מידי טבל וכשהוא מוציא יין לשתייתו הוא הנברר לחולין, ולכשיטיו לו כלים ויוציא מן הגוד לתרומה וזה הוא הנברר לתרומה וזה ברירה (גיטין כה:) **ושאם** ממנו נאלחר אלא שחבר שיעור התרומה והמעשרות (מעילה כב.) וכשיטיו לו כלים יפרים בם התרומה ומעשר (יומא נו.). **ר' יהודה כו' אוסרין.** עד שיפרים ממש, דקסבר אין ברירה ואכל כום וכום יש לומר שהוא תרומה ומעשר (מעילה כב.). **האחים שחלקו לקוחות הן.** ולא אמרינן הוכרר לכל אחד חלק ירושתו וירושה אינה מחזרת ביובל אלא שמא חלק הבא לזה לא היה שלו והרי החליפו חלקיהם והוו להו לקוחות, ומחזירין זה לזה ביובל (ביצה לז:) ומחזר ביובל לתחילתו משום מצות יובל והדר שקליה כדמעיקרא (גיטין כה.) ומחזרין ומולקין (בכורות נב:).

מסורת הש"ס

(א) דמאי פ"ז מ"ד סוכה כג: יומא נו: עירובין לז: מעילה כב. חולין יד. [גיטין כה. כח. תוס' דדמאי פ"ז], (ב) ביצה לז: בכורות נב: מ. [גיטין כה. מח.], (ג) לעיל סב:, (ד) [לעיל סח: ע"ש ב"מ ו. ע"ז סג. חולין קלט. תמורה ט. כט: ערכין כח.], (ה) קידושין כד. וש"נ, (ו) [עי' רש"ל], (ז) [תוספתא דמאי פ"ח], (ח) פ"ז דמאי מ"ג, (ט) ושולפ"ל כי"ל כי"ל והא דמקבי התם על עולא ולא משני דס"ל כר' דוסא ל"ז"ל ומה שיכול לתרץ כו'. דעתא מתלופי גרסאות, (י) אבל בתוס' ברכות וקידושין הגי' בשליש ובשתי ועיין ר"מ ובס' פ"י,

הגהות הב"ח

(א) תוד"ה קדש וכו' שצריך חילול בשלישית שאין מעשר שני נוהג בשלישית והביא ראיה:

רבינו חננאל

הלוקח יין מבין הכותים בערב שבת ושכח ולא הפריש אומ' שני לוגין שאני עתיד להפריש וכולי'. וכבר פירשנו זו המשנה בהכל שוחטין לפיכך אין אנו מאריכין בכאן. אומ' שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, עשרה מהן מעשר, תשעה מעשר שני, ומוחל ושותה דברי ר' מאיר. ר' יהודה ור' יוסי ור' שמע' אוסרין. ר' מאיר סבר שותה והנשאר בנוד נתברר כי הן הן שהפריש מקודם לשום תרומ' ולשום מעשר ואלו הן. ור' יהודה ור' יוסי ור' שמע' סברי דלמא השתא אינון הוו התרומה והמעשר דאין ברור מנין מתברר שאותן שהפריש אלו הן. ואם לא תעמיד ר' יהודה נלקט שכבר נתברר לנו מה שנלקט קשיא דר' יהודה אדר' יהודה. וכיון שהעמדנו דר' יהודה לית ליה ברירה, הדרנן לאקשויי או הכי ר' יוחנן דאוקי ר' דוסא דאית ליה ברירה כצנועין, מכלל דצנועין נמי אית להו ברירה, דאמ' האחין שחלקו בניכסי אביהן מחזירין זה לזה ביובל, דלא איתבריר שחלקו שנטל הוא ודאי החלק שהורישו אביו, אלא יש לומר שמא החלק שנטל אחיו הוא חלקו והחלק שנטל הוא חלק אחיו וכאילו מכר חלקו לאחיו ואחיו מכר חלקו לו לפיכך מחזירין ביובל כדין כל מקנה. ופרקינן, לעולם מתני' כל הנלקט הוא, דהא ודאי לית ליה ברירה, ואינו פודה אלא דבר שנתברר שנלקט, ואף על פי שאינו בידו. וזה שאמר ר' יוחנן אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, סתמא אחרינא אשכח וסמיך עלה, דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם כפל ולא הטובח ומוכר מאחר הגנב משלם ד' וה', ואמאי בשלמא לגנב לא משלם וכולי'. ואמאי סמך ר' יוחנן אהאי סתמא

אורלקה. הרשאה: **משום דר' יוחנן.** דהואיל ואינו ברשות הבעלים אינו יכול להקנותו לשליח הלכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הגאמן: **דכפריה.** אם תבעיה מפקיד לגאמן בבית דין וכפר בו: **דמיחזי.** דחתמינן אשיקרא דיהיב ליה לשליח מידי דלית ליה גבי האיך: **דאמר ליה האיך.** גאמן לשליח לאו בעל דבריס בידי אח: **ואי כתב בה למחלה ולשליש.** דון וזכי לנפשך והמותר שלי: **מיגו דמשתעי.** גאמן דינא בהדי שליח אפלגא על כרחיה דלא מצי למימר ליה לאו בעל דבריס בידי אח משתעי אכולה: **ואי תפס.** שליח משל גאמן: **לא מפקינן מיניה.** אף על גב דלא כתיב ביה אפיק לנפשך. ל"א ואי תפס שליח ממון שהוציא ועיכבו לעצמו לא מפקינן מיניה כך מצאתי כתוב בתשובות הגאונים וזה עיקר: רב אשי פליג עליה דאמימר: **קיון דכתיב קבילים עלאי.** אלמא שליח שויה אלכך אי תפיס מפקינן מיניה. ולישנא קמא נמי אי תפס משל גאמן מפקינן מיניה דהא שליח בעלמא הוא והוי כתופס לבעל חוב: **למיתפס פלגא.** ממון שהביא אם רוצה לעכב חציו: **ה"ג והלכתא שליח שויה ולא שקיל מידי: מתני' על פי שנים.** כלומר שנים מעידין אותו שגנב: **גנב ומכר בשבת.** אבל טבח קם ליה בדרבה מיניה: **וטבח ביום הכפורים.** דאין זדונו אלא כרת: **וטבח ומכר ואחר כן מת אביו.** אבל מת אביו ואח"כ טבח ומכר תנא בסיפא דפטור שהרי ירש את אביו ושלו הוא טובח ומוכר: **בשני אלו.** בטרפה ובחולין בעזרה דקא סבר רבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא דאי בעי מצי אכיל מיניה: **גמ' דבר ולא חצי דבר.** על פי שנים עדים יקום דבר. והני עדי טביחה דקתני במתני' או על פי שנים עדים אחרים חצי דבר קמסהדי דאי לאו עדי גניבה איכא למימר דידיה קא טבח: חלפתא

כסתם יחידאה **לא אמר.** תימה דבכמה מקומות משמע דאמר אפילו כסתם יחידאה דבסוף המוליא (שבת דף פא:) פריך והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן גזר חופף ומפספס אבל לא סורק ואע"ג דבפ' ג' מייס (מזיר ד' מב. ושם) מוקמינן ליה גבי אחת בתולות דפריך נמי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה אע"ג דאתי כרבי מאיר וכן בכמה מקומות וי"ל דה"פ ה"א מאן תנא לטועים ר' דוסא כי היכי דלא תקשה סתם משנה לרבי יוחנן כלומר דלא תקשה מאי אולמיה האי סתמא מהאי סתמא דכיון דאיכא למימר דיחידאה היא לא אשיבא כי היא סתם משנה דאתי כרבים ואי"ת והא האי סתמא נמי דאין הגונב אחר הגנב יחידאה היא דהיינו רבי יהודה בר פלוגתיה דרבי דוסא דאמר כל שילקטו דוקא ולא כל מה שלקטו ויש לומר דדלמא רבי יהודה כל שלקטו נמי שרי ולא נקט כל שילקטו אלא לרבותא דאע"ג דלא שרי אלא על ידי בריה ועי"ל דה"ק ה"א דכסתמא יחידאה לא אמר כי היכי דלא תקשה ליה סתם משנה אבל השתא שהולכו לעשות תירוץ אחר לא נאמר יותר אלא אפי' (ב) משנה יחידאה נמי אמר: **לא כתבינן אורכתא אמטלטלי.** דוקא אמטלטלין דגזלה אבל אמטלטלין דפקדון כתבינן דהא תלי טעמא בהקדש ויש כח לאדם להקדיש פקדון שיש לו ביד חבירו כדמוכח בהמוכר את הספינה (ב"מ דף פח.) גבי ההוא גברא דאייתי קרי לפומבדיתא אמו כ"ע שקלי חדא חדא אמר הרי הן מוקדשין לשמים ומשמע התם דאי לא קילו דמייהו הוו קדשי ועוד דלעיל אמר אין הגונב אחר הגנב משלם כפל משום דאין בעלים יכולין להקדיש וגונב מבית הנפקד משלם כפל לבעלים כדתניא בהמפקיד (ב"מ דף לג.) ועיקר קרא בגונב מבית שומר כתיב:

אמטלטלין דכפריה. כתב ר"ח דהאידנא נהגו לכתוב אורכתא אפילו אמטלטלי דכפריה לא אמר אמר. תימה דבכמה מקומות משמע דאמר דבשבועות (דף לג: ושם[ה]) דייק טעמא דמשביע (ג) עליכם דאיש פלוני כהן הוא הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין והא קתני סיפא עד שיאמרו מפי התובע אמר שמואל בבא בהרשאה והא אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי הני מילי (ד) דכפריה אבל לא כפריה כתבינן דהא לישנא בתרא אם כן אפילו כפריה כתבינן דהא לישנא בתרא מפרש טעמא דלא כתבינן אמטלטלין דכפריה משום דמיחזי כשיקרא ולא חיישינן כדמסיק בהכותב (כתובות דף פה.) ובפרק כל הגט (גיטין דף כו:) דליתא לדרב פפי דאמר האי אשרתא דדייני דמיכתבא מקמי דלסהדו סהדי אחתימות ידייהו פסולה משום דמיחזי כשיקרא ומ"ת כיון דלא חיישינן למיחזי כשיקרא אם כן בשבועות (דף לג.) ובבכורות (דף מט.) כי פריך מנהנהדעי דאמרי לא כתבינן הוה ליה למימר דליתא וי"ל דאורחא דגמרא למיפרך ממילתא אע"ג דליתא דבפרק ג' דכתובות (ד' כא:) נמי פריך מדרב פפי אמילתיה דרב הונא וחזור בה מחמת זה ומגיה דברים אע"ג דאמר בהכותב (כתובות ד' פה.) דליתיה ומיהו לפי המפרש התם דהא דקאמר ליתא לא קאי אדב פפי אלא כלומר ליתא לקושיא דאין קושיא דבקיום שטרות דוקא חיישינן למיחזי כשיקרא דבית דין אבל בשאר מילי לא מדרב נחמן אז אין זה ראיה משום דפריך מדרב פפי וא"ת ולישנא קמא דנהנהדעי מאי הוה משני אמתניתין דשבועות ובבכורות ומיהו אמתניתין דשבועות מצי לאוקמי (ו) בקרקעות וכמ"ד נשבעין אבל בהיה בבכורות דאיירי בפדיון בכור ליכא לאוקמי כמ"ד פודין בקרקעות דהא קתני בהיה משנה דאין פודין ויש לומר דאיכא לאוקמינה שהאחד חייב לחבירו ושואל מדרבי נתן אי נמי שנתן לו במעמד שלשתן ומיהו בהיה בבכורות צריך לדקדק אם יכול ליתן במעמד שלשתן כיון דהוא עצמו לא היה יכול להוציא מידו כמו שבכתובה אין יכולה ליתן במעמד שלשתן כיון דלא ניתנה לגבות מחיים כמו שמפורש בהחובל (לקמן ד' פט.) ואין לתמוה על מה שאנו נוהגין לכתוב הרשאה אפי' במלוה אע"פ שאין אדם יכול להקנות הלוואתו לחבירו כדמוכח במי שמת (ב"ב ד' קמח.) שדוחק למצוא דהלוואתו לפלוני איתא בבריה ולא מצי לאשכוחי אלא הואיל ויורש אי נמי במעמד שלשתן משמע דבשום ענין לא מצי מקני ליה דכיון דקי"ל כאיכא דאמרי ולהך לישנא אמטלטלין דגזילה נמי כתבינן אורכתא אע"פ שאין יכול להקנותו כמו שאין יכול להקדיש דקיימא לן כרבי יוחנן דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש כדמשמע בפ"ק דב"מ (ד' ז. ע"ש) דפריך מייה לרב ומשמע נמי התם דסבר סתמא דגמרא דאם המסותא מטלטלין לא היה גזל יכול להקדיש ה"ה הלוואה אע"פ שאין יכול להקנותה כתבינן הרשאה וטעמא דלמאי לישנא מסקינן דשליח שויה ועשו תקנה לענין שליחות כאילו היה קונה קנין גמור ויש סמך למנהג בהגוזל (ו) (בתרא) (לקמן ד' קד:) דרב פפא הוה מסיק זוזי בי חוזאי אקנינהו לרב שמואל בר יהודה אגב אסיפא דביתיה כי אתא נפק לאפיה עד תווך ומסיק משמע לשון הלוואה ויש לדחוק דמסיק בעיסקא מיירי שלא ניתן להוצאה ועוד דבהמוכר את הספינה (ב"מ ד' מו.) ובהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עז:) ל"ג ומסיק אלא הוה ליה זוזי בי חוזאי בכל הספרים ואין לדקדק מהתם דבכורות (ד' מט.) גבי פדיון הבן שיכול להרשות אע"פ שיתן לכהן ע"מ להוציא דלא מסקי אדעתייהו שימות תוך שלשים אלמא יכול להרשות במלוה דהתם ע"כ לאו ע"מ להוציא נתנו לו דקיימא לן כשמואל דאמר התם בסמוך להתם שמעתא (שם) דפודה בנו בתוך שלשים ° ונתאכלו המעות דאין בנו פדוי:

כסתם יחידאה לא אמר [ה] אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי אמר רב אשי לאמימר מאי טעמא אמר ליה משום דרבי יוחנן [ו] דא"ר יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו איכא דאמרי אמרי נהרדעי [א] לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה טעמא דכפריה דמיחזי כשיקרא אבל לא כפריה כתבינן ואמרי נהרדעי [ב] אורכתא דלא כתיב ביה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך לית ביה מששא מ"ט [ג] משום דא"ל האיך לאו בעל דברים בידי את אמר אביי [ד] ואי כתיב ביה למחצה לשליש ולרביע מיגו דמשתעי דינא אפלגא משתעי דינא אכולה אמר אמימר אי תפס לא מפקינן מיניה רב אשי אמר [ה] כיון דכתביה ליה כל דמתעני מן דינא קבילית עלי שליח שויה ואיכא דאמר שותפא שויה למאי נפקא מינה למיתפס פלגא [ה] [ו] והלכתא שליח שויה: **מתני'** [ז] גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ח] גנב ומכר בשבת גנב ומכר לע"ז [ט] גנב וטבח ביום הכפורים [י] גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו [כ] גנב וטבח ואחר כך הקדיש משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ל] גנב וטבח לרפואה או לכלבים [מ] השוחט ונמצאת טריפה [נ] השוחט חולין בעזרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה רבי שמעון פוטר בשני אלו: **גמ'** לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא דאי ר' עקיבא האמר דבר ולא חצי דבר דתניא [ס] אמר רבי יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה ואמרי לה רבי יוחנן בן נורי אצל אבא חלפתא

מסורת הש"ס

(ה) שבועות לג: בכורות מט., (ב) קדושין נב. ב"מ ז. לעיל סח: סט., (ג) ב"ב ו: [מוסגרת דב"ב פ"ג], (ד) [דבריס ימן], (ה) [ל"ה היכא], (ו) עיין רש"ש, (ז) ל"ל קמא,

רבינו חננאל

איכא דאמרי אמרי נהרדעאי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה. אמ' ליה רב אשי לאמימר מאי טעמ' אמ' ליה מדר' יוחנן דאמ' גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ולא אשכחנן פלוגתא עליהו למיבטל שמעתיהו. ויש מי שגורס אמטלטלי דכפריה אפקדונא וסבר דלא כתבינן אורכתא אלא [אפיקדונא דקימא לן פיקדונא כל היכא דאיתיה] ברשותא דמריה איתיה, וליכא למימר בפקדון דאינו [ברשותו. ושמועה זו בפרק שבועת] העדות בענין המשביע לעדים אם לא תבואו ותעידו שיש לפלוני [מנה אצל פלוני. וא]קשינן והאמ' עד שישמעו מפי התובע ומוקים לה שמואל בבא בהרשאה. ואמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא, הני מילי היכא דכפריה היכא דלא כפריה כתבינן. וכמוה עוד בפרק יש בכור לנחלה. וכיון דליכא מאן דדחי ליה, לא להא דנהרדעאי ולא להא דר' יוחנן, ורב אשי ואמימר דאינון בתראי מוקמי לה כר' יוחנן, שמע מינה דהילכתא הכי. וכל דאשכחנן בתלמוד כגון מעשה דרב פפא דאקני לזוזי דהוה ליה בי הוזאי לרב שמואל בר אחא וכיוצא בו במה דלא כפריה הוא כדאיתמר בהדיא, אבל או כפריה לא איתבירא בשמעתא דכתבינן אורכתא עליה. **והא** דנהגו למכתב אורכתא אפילו אמטלטלי דכפריה לא ידעינן מנין ועל זה סמכו המוציא מחבירו עליו הראיה. **ואמרי נהרדעאי** כל אורכתא דלא כתיב בה זיל דון זכי ואפיק לנפשך לית בה מששא. מאי טעמ', דיכיל למימר ליה לאו בעל דברים בידי את. **אמר אביי** או כתיב בה למחצה לשליש ולרביע מיגו דמישתעי דינא לפלגא משתעי נמי **לכולא.** וכיון דאמימר ורב אשי מפרשי אליבא דנהרדעי שמע מינה הילכתא כותיהו נמי בהא. ואסיקנה, שליחא שוייה. **מתני'.** גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים משלם תשלומי ד' וה' וכולי'. **לימא מתני' דלא כר' עקיבא** דאי ר' עקיבא הא אמ' על פי שנים יקום דבר, דבר ולא חצי דבר. דתניא, אמ' ר' יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה וכולי'.

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פ"ג מהל' שלוחין הל' ו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין פב טוש"ע וש"ע סי' קכג סעיף ג [וכב אלפס כאן וכפ' הגחל עליס דף מא:] סו ב ג מיי' שס הל' ג סמג שס טוש"ע ח"מ סי' קכב סעיף ד: סז ד מיי' שס הל' ב טוש"ע שס סעיף ה: סח ה מיי' שס הלכה ג טוש"ע שס סעיף ו: סט ו מיי' שס טוש"ע שס בהג"ה: ע ז מיי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה ו וס"ג הל' ז טוש"ם סי' שנ: עא ח מיי' שס פ"ג הל' ה טוש"ם שס: עב ט מיי' שס הל' ב טור ח"מ שס: עג י כ מיי' שס פ"ב הל' ו טוש"ם שס: עד ל מ נ מיי' שס הל' ח טוש"ם שס:

הגהות הב"ח

(א) גמ' למיתפס פלגא (והלכתא שליח שויה). תא"מ וי"ב עיין בתשר"י כתב דלא גרסי' ליה: (ב) תוס' ד"ה כסתם וכו' כסתם משנה דיחידאה: (ג) ד"ה אמטלטלין וכו' טעמא דמשביע אני עליכם: (ד) בא"ד ה"מ היכא דכפריה אבל:

גליון הש"ם

גמ' והלכתא שליח שויה. עיין ב"ב דף קמ ע"א תוס' ד"ה מדלכם: תוס' ד"ה אמטלטלין וכו' בסה"ד ונתאבלו המעות דאין בנו פדוי. ועיין ב"ב דף קמ ע"א תוספות ד"ה מדלכם:

מוסף רש"י

אורכתא הרשאה, ולשון שולטות הוא כמו (ב"ב קסד:) בשגת פלוני אורכן שלטון, אף כאן אורכתא השלטה שהשליטו על בעל דינו לתובעו (שבועות לג:). אמטלטלי לפי שאינו בעין והעדים מעידין על מה שכתוב ממנה שיש לי ביד פלוני כך וכך (שם) והואיל ואינן בעין מיחזי כשיקרא, שמא אין בידו משל זה כלום ומתימי מהדי אשיקרא (בכורות מט:). דכפריה שכבר נשמע שהנתבע שקרן דהשתא מיחזי כשיקרא שתמנו על מ"ש זה שיש לי ביד פלוני כך וכך (שבועות לג:). אבא חלפתא שמי חלפתא, דר' יוסי שתם הייגו ר' יוסי בן חלפתא (רשב"ם ב"ב נו:).

דאף על גב דעדי ביאה צריכין לעדי קדושין. פירוש כל זמן שלא הוחזקה באשת איש:

למעוטי שנים אומרים אחד בגבה בו'. ולא דמי לשנה ראשונה בפני שנים כו' דהתם ראו כל מה שהיו יכולין לראות באותה שנה ורב אלפס פירש משום דהתם מהני סהדותייהו לענין פירות שאכל בשנה ראשונה שחייב לשלם אם לא ימצא יותר עדים וטעם ראשון נראה לר"י עיקר דתנן בפרק התקבל (גיטין דף סג.): האשה שאמרה התקבל לי גיטי לריכה שתי כיתי עדים שנים שיאמרו בפניו קבל וקרע אלמא לא חשיב כי האי גוונא חצי דבר אע"ג דצריכי אלו לאלו דאפי' למאן דאמר שנים כשנטו בידו ולא צריכי עדי אמירה לעדי קבלה מ"מ כיון שצריך שנראה הגט בידו חצי דבר הוא אלא ע"כ משום שכל כת רואה כל מה שיכולה [לראות] באותה שעה ואתיא מתניתין [דגיטין] כרבנן:

באומר לו עקוץ תאינה מתאינתי כו'. וא"ת והיכי דמי אי דקיימא גניבה בחצירו של לוקח בשעת עקיצה מאי פריך עלה וכיון דאי קתבע ליה כו' מכירה נמי לא הוי מכירה נהי דמחייב בנפשו מכל מקום קנייה ליה חצירו לוקח ואלא דליתא בחצירו של לוקח דל חיוב שבת מהכא נלו מכירה היא דהא קי"ל כרב נחמן דאמר [1] פירות לא עבדי חליפין ומיהו לפר"ת ניחא דמפרש דהא דפירי לא עבדי חליפין היינו בתורת קנין סודר שמחזיר לו הסודר ולא יהיב לו אלא לקנין בעלמא אבל במכוין להקנות זה תחת זה שוה בשוה בתורת דמים קני ואומר ר"י דהכא לא דייק אלא אלשון מכר דאפי' קאי בחצר הלוקח כיון דלא אמר זיל שלים אין זו מכירה אלא מתנה ואף על גב דבתשלומי ארבעה וחמשה מתחייב על המתנה כמו על המכר כדאמרינן לקמן[2] מ"מ גנב ומכר בשבת קתני ואין זו מכירה וכך לן עקוץ תאינה מתאינתי כמו עקוץ תאינה מתאינתיך:

כמאן כרבי עקיבא דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא. ואם תאמר לרבי עקיבא נמי כיון דמטא לאויר חייב לענין שבת דרשות היחיד עולה עד לרקיע ולענין קנין לא קני בחויר עד דמטי לתוך המחיצות כדמוכח בגיטין בהזורק (דף עט. ושם) גבי הוא מלמעלה והיא מלמטה כיון שילא מרשות הגג מגורשת ומוקי לה כגון שמחיצות התחתונות עודפות על העליונות וי"ל דהכא איירי שזרק לחצר דרך פתח או דרך חלון ולא מעל מחיצת החצר וא"ת ומ"ש דבגיטין נקט רבי עקיבא וי"ל דהכא נקט רבי עקיבא משום דאיירי בשאם חצר שאין מקורה דרבי לא אמר קלוטה כמי שהונחה דמיא אלא ברה"י מקורה כדאמרינן בריש שבת (דף ה. ושם[3]) דאמר ביתא כמאן דמליא דמיא אבל רבי עקיבא אית ליה אפילו ברשות הרבים שאין מקורה ובגיטין נקט רבי משום דלוקמא כשמחיצות התחתונות עודפות דלרבי עקיבא לא מצי למינקט דלדידיה אפי' בלא מחיצות כלל כמו ברה"ר אית ליה כמי שהונחה דמיא בריש שבת וס"ד דלרבי אפילו במחיצות בלא קרוי אמריגן כמאן דמליא דמיא אי נמי למאי דבעי לאוקמי כרבי אייריי בחצר מקורה: **לענין** שבת לא מחייב עד דניחה בחצר. וא"ת וכיון שהקנה בא בין עקירה להנחה אית לן למימר קס ליה בדרבה מייניה כדאמרינן בריש אלו נערות (כתובות דף לא. ושם[4]) דאמר רבי אבין זרק חץ מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שירלאין בהליכתו פטור עקירה צורך הנחה הוא ולפי מה שמפרש רבינו תם דאי אפשר לניסוך בלא הגבהה ורבי ירמיה דאמר בהנזקין (גיטין דף נג: ושם[5]) גבי מנסך משעת הגבהה קני מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך ליה הגבהה צורך ניסוך הוא הדין דלית ליה עקירה צורך הנחה אתי שפיר דפריך הכא אליבא דרבי ירמיה ונראה לר"י דהוי מצי לשנויי דעקירה צורך הנחה הוא אלא לדברי המקשן שלא היה סובר טעם זה משיב ליה דמשכחת ליה שפיר באומר לא תקנה גיבותיך עד שתנוח:

אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו. תימה דמנ"ל הא וי"מ משום דאמר בהבא על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) דאתנן כלב ומחיר זונה כתיב ולא ארבעה שניהם כתיב ונאמר שניהם ולא שלשה ולא אתא למעוטי אלא מחיר זונה ונראה לפרש משום דעיקר אתנן בעריות הוא דכתיב כדמוכח בפ' כל האסורים (תמורה דף כט: ושם) דזונה דגבי אתנן בחייבי כריתות משמעי וא"ת דלמא כי אסר הכתוב אתנן כגון שאמר לה אדם אחר הא לך טלה זה ושכבי עם בנך דבההוא לא מחייב מיתה ושייך אתנן בה"ג כדאתנן בפרק כל האסורים (שם דף כט. ושם:[6]) האומר הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי ר"מ אומר אינו אתנן וחכמים אומרים הרי זה אתנן ואפילו ר"מ לא קאמר אלא משום דשפחה בעבד שריא כדמפרש התם דיש לו אשה ובנים רבו מוסר לו אשה כנענית ותירץ ר"י דפשטי' דקרא דלא תביא אתנן זונה משמע בשאם אתנן שהבועל הוא הנותן אתנן: **אילו** תבעה ליה בו'. אע"ג דמוקמיה בע"ז (דף סג. ושם) דקאי אתנן בחצרה מטעם זה לא היה נאסר ולא חשיב אתנן אלא מתנה בעלמא ועיקר טעמא דאתנן כדמסיק הכא חלפתא אמר לו הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים שניה בפני שנים שלישית בפני שנים מהו אמר לו הרי זו חזקה אמר לו אף אני אומר כן אלא שרבי עקיבא חולק בדבר שהיה [6]רבי עקיבא אומר [1]דבר ולא חצי דבר אמר אביי אפילו תימא רבי עקיבא מי לא מודה רבי עקיבא בשנים אומרים קידש ושנים אומרים בעל דאע"ג דעדי ביאה צריכי לעדי קדושין כיון דעדי קדושין לא צריכי לעדי ביאה דבר קרינא ביה ה"נ אע"ג דעדי טביחה צריכי לעדי גניבה כיון דעדי גניבה לא צריכי לעדי טביחה דבר קרינא ביה ורבנן האי דבר ולא חצי דבר למעוטי מאי [3]אלמעוטי [3]אחד אומר אחד בגבה ואחד אומר אחד בכריסה האי חצי דבר וחצי עדות הוא [3]אלא למעוטי שנים אומרים אחד בגבה ושנים אומרים אחד בכריסה הני אמרי קטנה היא והני אמרי קטנה היא: גנב ומכר בשבת [וכו']: והתניא פטור אמר רמי בר חמא כי תניא ההיא דפטור [3]באומר לו עקוץ [7](לך) תאינה מתאינתי ותיקני לי גניבותיך אמרי וכיון דכי תבע ליה קמן בדינא לא אמרינן ליה זיל שלים דמחייב בנפשו הוא הא מכירה נמי לאו מכירה היא אלא אמר רב פפא [7]באומר לו זרוק גניבותיך לחצרי ותיקני לי גניבותיך כמאן כר"ע דאמר [8]קלוטה כמי שהונחה דמיא דאי כרבנן כיון דמטיא לחצר ביתו קנה לענין שבת לא מחייב עד דמטיא לארעא [7]באומר לא תיקני לי גניבותיך עד שתנוח רבא אמר לעולם כרמי בר חמא [9]אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו ואי תבעה ליה קמן בדינא מי אמרינן ליה קום הב לה אתנן אלא אע"ג דכי קא תבעה ליה בדינא לא אמרינן ליה זיל הב לה כיון דכי יהיב לה הוי אתנן הכא נמי אע"ג דלענין תשלומין אי תבע בדינא קמן לא אמרינן ליה זיל שלים אפילו

עין משפט נר מצוה

עה א ב ממי' פ"ד מהל' עדות הלכה ז סמג עשין קט טוש"ע מ"מ סי' ל סעיף יג:

עו ג טוש"מ סימן שכ:

עז ד ה ממי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ה טור מ"מ שם:

עח ו ממי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' ח סמג לאוין שטו:

מוסף רש"י

דבר. על פי שנים עדים יקום דבר אלם, ישמלם כל הממון על פי עדים הפעים, ולא חצי דבר. כל כת וכת מינה מעידה אלא על אלים המזקה, והייגו אלים דבר ולא דבר אלם, הואיל ואין שני עדים מעידים על כל הגז, שנים (רשב"ם ב"ב נו:). **בגבה.** בין קטני אלנטומיה (סנהדרין ל:) תחת אותו מקום (נדה נב:). **בכריסה.** באותו מקום (רשב"ם ב"ב נו:). קלוטה. בתוך האויר, כמי שהונחה. לארץ (גיטין עט:). **אתנן אסרה תורה ואפילו בא על** אמו. ומנן לה טלה בתמנן, אתנן הוא ואסור לקרבן, דלתמנן סתמא כמיב, לא שנא אמו לא שנא פנויה, ואע"ג דאי תבעה ליה בדינא תן לי אתנן, לא מחייביגן ליה, דהא קס ליה בדרבה מייניה, כי יהביה ניהלה אתנן הוא, אלמא אפילו במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה אלא שאין כח לעשות בשמים, אבל יחי שמים לא יצא עד שיאבלם, דאי לא רמו תשלומין עליה כי יהביה ניהלה מי הוה אתנן, מתנה בעלמא הוא דיהיב לה, אי נמי אי תפיס לא מפקינן מיניה, כך שמעתי מפי מורי הזקן והביא לי מורי ראיה על זה (ב"מ צא.).

רבינו חננאל

אלא שר' עקיבה חלוק בדבר, שהיה אומ' דבר ולא חצי דבר. פיר', אמר ר' עקיבה עדות גמורה כחזקה אינה אלא כשיעידו שני עדים שאכל פלוני זה קרקע זה שלש שנים רצופות, ובשופי, ושיהיה המחזיק ממי שיש לו דין להחזיק, והוא שבא בטענה, ושאר חוקי החזקה. אבל אם יעידו שני עדים שאכלה שנה ראשונה של שבוע ושני עדים אחרים שאכלה שנה שנייה של שבוע ושנים אחרים מעידים שאכלה שנה שלישית של שבוע, אומ' היה ר' עקיבה בזו אינה חזקה כי שני עדים הראשונים חצי עדות היא וכן של שנה שנייה וכן של שנה שלישית, וחכמ' אומ' הרי זו חזקה. ואין הלכה בזה כר' עקיבה, אלא הרי זו חזקה. **אמר אביי אפילו תימא מתניתין כר' עקיבה,** דלא אמר ר' עקיבה אלא לענין חזקה וכיוצא בה, דלא מיתוקמא שדה זו כחזקת מחזיקיה בעדות כת אחת כלל. אלא כגון עידי קידושין ועידי ביאה, דבעידי קידושין לבדם בלא עידי ביאה נעשית אשת איש גמורה ואף על גב דעידי ביאה צריכין לעידי קידושין, דבר קרינא ביה. כיוצא בו עידי גניבה ועידי טביחה דבעידי גניבה לבדם נתקיימה על הגנב דין הגנבה, אף על פי שעידי טביחה צריכין לעידי גניבה שאם אין גניבה אינו חייב בטביחה, עכשיו שהעידו עמהם עידי טביחה דבר קרינא ביה. ובהני, אפילו ר' עקיבה מודה ונמצאת מתניתין אפילו לר' עקיבה. דאמ' עידי קידושין מעידין שקידשה ראובן ושנים אחרים מעידין שבא עליה אחר זולתי ראובן דברי הכל דנין אותה כאשת איש. **רבנן** דמכשרי הללו שלוש כתות בחזקה, האי דבר דכת' רחמנא למה לי, ואתינן למימר כגון הני דאמור רבנן בחזקת בודקין רבא אמר לעולם כרמי בר חמא. אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו. ואי תבעה ליה קמן בדינא מי אמרינן ליה קום הב לה אתנן אלא אע"ג דכי קא תבעה ליה בדינא לא אמרינן ליה זיל הב לה כיון דכי יהיב לה הוי אתנן הכא נמי אע"ג דלענין תשלומין אי תבע בדינא קמן לא אמרינן ליה זיל שלים אפילו

מסורת הש"ס

א) [נ"ב נו: סנהדרין ל: פו:], ב) ב"ב נו: סנהדרין ל:, ג) [וע' נגלה נב: ובפרש"י דהתם], ד) רש"ל מ"ו, ה) [שבת ד.: ל:. גיטין עט.], ו) ב"מ לא., ז) ס"ל אמאי קתני מכר הא לאו מכירה היא, ח) בנ"ר והיא אלו, ט) [ב"מ מז.], י) [דף עט.], כ) [ד"ה לא], ל) [ד"ה שעקיקה], מ) [ד"ה מנסך], נ) ד"ה כגון,

---

תורה אור השלם

1. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכֹל עָוֹן וּלְכֹל חֲטָאת בְּכֹל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

גליון הש"ם

גמ' דבר ולא חצי דבר. עיין הוריות דף ד ע"ל תוס' ד"ה קני: רש"י ד"ה בדינא לומר החור לי תאנים. עיין סנהדרין דף עב ע"ל וע"ש:

רבינו חננאל (המשך)

אם הביאו שתי שע[רות] ... [לגיטין ולקידושין] ולחליצה ולמיאונין ולמכור בנכסיהן, אם באו שני עדים והעידו כי... מקום תורפה שערה אחת ובאו אחרים ואמרו כי ראינו בכריסה שערה אחת ... אחת, קטנה היא. וכל שכן אם עד אחד אומ' אחת בגבה ואחד אומ' אחת בכריסה שזה ודאי חצי דבר וח[צי] עדות היא. וכבר פסקה בדיני ממונות זוטא כר' יהושע בן קרחה, וכן שבבן ושבבת שכשרין ולא שנו מ[שאר] שני חזקה. **ואלו עניינים** השנויים במשנתינו זו הן הן עשרים ידועין, יש בהן שדינן שוה ויש בהן שדינם מוחלפין. **גנב ומכר בשבת חייב ד' וה'.** פיר', כיון שאינו מתחייב בנפשו על המכירה, חייב לשלם. והתניא פטור מלשלם, ואוקמה ראמי למתניתא דקתאני פטור באומ' אדם לגנב עקוץ תאנה מתאנתי בשבת ותקנה לי גניבתך, דאיסור שבת ומכירה באין כאחד. וכיון דמתחייב בנפשו הוא פטור מן התשלומין. ואקשינן עלה, וכיון דאלו תבע ליה בעל תאנה לגנב לקמן ואמ' לו תן לי הגנבה שמכרת לי בתאנה שעקץ בשבת, לא מחייבינן ליה לשלם, דבשעה שעקץ התאנה מתחייב בנפשו הוא ולפיכך פטור הוא מן התשלומין. נמצאת שהמכירה אינה מכירה, וכיון שאין שם מכירה אמאי תניא פטור, ודאי לאו בר תשלומין הוא. ופירק רב פפא באומ' אדם לגנב זרוק גניבתך לחצר ותיקנה חצרי גניבתך בעת שתנוח על הקרקע, דכיון דזרקה ונחה על החצר זכתה לו חצרו וקנהו ואינו צריך לתבעו לפנינו להוציא מתחת ידו שכבר זכתה לו חצירו, והנה איסור שבת וגניבה באין כאחד. ואף על פי שהגנב מתחייב בנפשו על השבת, כגון זה אמרה הבריתא פטור מלשלם. ואם תאמר דין הגנבה, אף על פי שעידי טביחה צריכין לעידי גניבה שאם אין גניבה אינו חייב בטביחה, עכשיו נתקיימה על הגנב דין הגנבה דבר קרינא ביה. ובהני, אפילו ר' עקיבה מודה ונמצאת מתניתין אפילו לר' עקיבה. דאמ' עידי קידושין מעידין שקידשה ראובן ושנים אחרים מעידין שבא עליה אחר זולתי ראובן דברי הכל דנין אותה כאשת איש. **רבנן** דמכשרי הללו שלוש כתות בחזקה, האי דבר דכת' רחמנא למה לי, ואתינן למימר כגון הני דאמור רבנן בחזקת בודקין

אפי' הכי. כי יהיב לה חייל עליה דעלה איסור אתגן הכא נמי כו': **מלקות איכא.** משום לאו: **ר' מאיר היא.** במסכת מכות (דף ד.) מעידים אנו בפלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ומנאנו זוממין לוקין ומשלמין אלא הסם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין:

גנב וטבח בשבת. ואע"ג דאיכא חיוב מיתה: **גנב שור הנסקל.** אע"ג דאיסורי הנאה הוא חייב וכדתני לקמן[ב] טעמא: **וכי.** שליח חוטא ושולח מתחייב בתשלומי ד' וה' והא קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה במסכת קדושין (דף מב:): אין מכירה אלא בשניים מוכר ולוקח: **הסם.** כי עביד איהו דפטרה ליה לאו משום דלא מיחייב אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה: **ר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה כו'.** כדתנן בפרקין[ה] רבי שמעון פוטר בשני אלו: **בשלמא ע"ז ושור הנסקל.** איסורי הנאה נינהו דאמר במסכת ע"ז (דף נד.) אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה: **בשוגג יאכל.** אפי' הוא עצמו ואפילו בו ביום: **במזיד לא יאכל.** בו ביום. והוא הדין לאחריה תנא נמי קיפא בדידיה והכי איבעי לן לפרושי בהכל שומטין[ו]: **רבי יהודה אומר בשוגג יאכל.** הוא בעצמו למולאי שבת ובו ביום לא הוא ולא אחרים ואיידי דבעי למיתנא קיפא בדידיה תנא נמי בדשא בדידיה: **במזיד לא יאכל.** הוא עולמית אבל אחרים אוכלים: בדר' יוחנן הסנדלר גרסינן **יָאכל: יכול אפי' בשוגג.** יאסר באכילה: **במזיד אמרתי לך.** קודש הוא היכא דשייך דין מיתה ולא בשוגג: **מעשה שבת דאורייתא.** אסורין באכילה: להכי

אפילו הכי כיון דקא מקני ליה בהכי הויא מכירה: גנב וטבח ביום הכפורים וכו': אמרי אמאי נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא [א]וקי"ל דאינו לוקה ומשלם אמרי הא מני ר"מ היא דאמר [ב]לוקה ומשלם אי ר"מ אפילו טבח בשבת וכי תימא לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה ולא והתניא גנב וטבח בשבת וטבח לע"ז גנב שור הנסקל וטבחו משלם ארבעה וחמשה דברי ר"מ וחכמים [ג]פוטרין אמרי בר מינה דההיא דהא אתמר עלה א"ר יעקב א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש רבי אבין ורבי אלעא וכל חבורתא משמיה דרבי יוחנן אמרי [ג]בטובח ע"י אחר וכי זה חוטא וזה מתחייב אמר רבא שאני הכא דאמר קרא [ד]וטבחו [ה]ומכרו [ו]מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דבי ר' ישמעאל תנא או [ז]לרבות את השליח דבי חזקיה תנא תחת לרבות את השליח [ח]מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עביד איהו לא מיחייב ועביד שליח ומיחייב א"ל רב אשי התם לאו משום דלא מיחייב הוא אלא דקם ליה בדרבה מיניה ואי בטובח על ידי אחר מ"ט דרבנן דפטרי אמרי [ט]מאן חכמים ר"ש דאמר [י]שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אמרי בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאינה ראויה היא אלא שבת שחיטה ראויה היא דתנן[יא] [יב]השוחט בשבת וביום הכפורים אע"פ שמתחייב

בנפשו שחיטתו כשירה אמרי סבר לה כרבי יוחנן הסנדלר דתנן[יג] המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר"מ רבי יהודה אומר [יד]בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים מ"ט דר' יוחנן הסנדלר כדדריש רבי חייא אפיתחא דבי נשיאה [2]ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה אי מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה ת"ל לכם שלכם יהא יכול אפילו בשוגג ת"ל [2]מחלליה מות יומת במזיד אמרתי לך ולא בשוגג פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר מעשה שבת דרבנן מ"ד דאורייתא כדאמרן ומ"ד דרבנן אמר קרא [טו]קדש הוא הוא קדש[טז] [יז]ואין מעשיו קדש בשלמא למ"ד דאוריית' אמטו להכי

משום דקא יהיב לה הוי אתגן פי' כיון שצריך לתת לה לצאת ידי שמים אפי' לא היה עומד בחלירה חשיב אתגן ולא מתנה ה"נ הוי מכירה וכן משמע בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף לא. וסס) דחייב ליתן לצאת ידי שמים דאמר התם החוסם את הפרה ודש בה לוקה ומשלם ד' קנים לפרה וג' קנים לחמור ופריך והא קיימא לן דאין לוקה ומשלם ומשני רבא אתגן מכירה תורה אפי' בא על אמו וא"ת דבפרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף עב. וסס[יח]) אמרינן רבא איגניבו ליה [דיכרי] במחתרת אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו הואיל ונפק מפומיה דרב דבדמים קנינהו ואם היו חייבין לצאת ידי שמים אמאי לא קבלינהו וי"ל שהם לא היו מחזירים אלא משום שהיו סבורים שחייבין להחזיר מן הדין:

והא קי"ל דאין לוקה ומשלם. הכי נמי פריך אמתניתין דאלו נערות (כתובות דף לג. וסס[יט]) ותימה דהא בקנס משמע דמודו כולי עלמא לוקה ומשלם דילפינן ממוליא שם רע כדמוכח בפ"ק דמכות (דף ז. וסס) דהוי גמרינן בכל דוכתין ממוליא שם רע אי לאו דאיכא למפרך מה למוליא שם רע שכן קנס וכדי רשעתו נוקי בשאר ממון דלאו קנס ודוחק לומר דרבנן פליגי אדרבי מאיר וסברי עדים זוממים קנסא הוא וכדי רשעתו בעדים זוממים כתיב למימרא דאפי' בקנס משום רשעה אתת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות וי"ל דודאי אי לאו דאיכא למפרך מה למוליא שם רע שכן קנס הוה ילפינן בכל דוכתא לוקה ומשלם והוה דרשינן כדי רשעתו לדרשה אחרת כדדרשינן באלו נערות אבל השתא דאיכא למפרך ומוקמי כדי רשעתו דאין לוקה ומשלם מהשתא ילפינן בכל דוכתין מהתם דאין עדים זוממים לוקין ומשלמין אפילו בקנס דבכל עניין אמרה תורה דאין עדים זוממים לוקין ומשלמין אפי' בשעה שהעידו שקר טבחו ומכרו דהוי קנס ומעדים זוממין ילפינן טפי ממוליא ש"ר דעיקר מלקות כתיב בהן ומלאו דחסימה דסמיך ליה ילפינן לכל המלקות: **בטובח ע"י אחר.** ואם תאמר ולרבה דאמר בפרק אלו נערות (כתובות דף לד: וסס[כ]) דלרבי מאיר חידוש הוא שחדשה תורה בקנס דאף ע"ג דמקטל משלם היכי הוה

משני מתני' דאי כר"מ אפי' טובח בשבת נמי וי"ל דהוה מוקים מתני' בדלא אתרו ביה וכרבי יוחנן דאמר חייבי מלקות שוגגין חייבין בתשלומין והכי משני רבה התם מתניתין דאלו נערות: **או** לרבות את השליח. ומאן דמצריך לו לחלק דרש מתחת לרבות את השליח: **בשלמא** ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאין ראויה היא. הך סוגיא אתיא כמ"ד בהשוחט (חולין דף מ.) אדם אוסר דבר שאין שלו בעשה בה מעשה דפלוגתא דתנאי היא וא"ת והא אמר התם דאפילו למ"ד אדם אוסר הני מילי עובד כוכבים אבל ישראל לגעורי קמכוין ואכתי שחיטה ראויה היא וי"ל [א] כשנתן רשות לשליח לשחוט כרצונו ואפי' לע"ז דאין שייך לומר לגעורי בעלים קמכוין שהשליח סבור שהוא של גנב: **המבשל** בשבת. מפורש בפרק הניזקין (גיטין דף נג: וסס[ב]): **מה** קדש אסור אף מעשה שבת אסורים. וא"ת ולא ליכתוב לא קדש ולא לכם ואנא ידענא דאסירי מלא תאכל כל תועבה כל שתעבדי לך הרי הוא בכל תאכל וי"ל דאי מהתם ה"א אפי' שוגג להכי אלטריך למיכתב הכא ולסמכיה למחלליה לומר במזיד אמרתי ולא בשוגג: **היא** קדש ואין מעשיה קדש. ולא סגי דלא ליכתוב לא היא ולא קדש דמכל שתעבדי לך הוה אסרינן באכילה והכי איתא בהדיא בפרק כל הבשר (חולין דף קטו. וסס[ג]): [ד] **אלא** למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן. הוה מצי למימר דלא דרשי או ותתא לרבות את השליח אלא דלא ניחא ליה למימר דפליגי בשלא ואם תאמר והא משמע לקמן דאפי' בדרבנן פטרינן שחיטה שאין ראויה דהא בעי למימר אלינא דמתני' דקסבר ר' יוחנן דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא וקתני רבי בשני אלו וי"ל דעל כרחך לא בעי למימר דלאו דאורייתא אלא לת"ק דבפרק כיסוי הדם (חולין דף פה: וסס) דייקינן בהדיא דסבר רבי שמעון חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מדתנן בפרק בתרא דתמורה (דף גג:) רבי שמעון אומר חולין שנשחטו בעזרה ישרפו וכן היה וכי דייק התם ממתניתין דתמורה הוא הדין דהוה מצי למידק ממתניתין דקתני רבי שמעון פוטר בשני אלו:

הדין לאחרים נמי דאסור למיכליה בו ביום, דטעמא דמשום דלא נמטייה הנאה מאיסורא הוא וכי שהי לאורתא בכדי שיעבו לא מטי לו הנאה מיניה, ואיידי דתנא דישא בדיליה דלשמעינן רבותא להתירא, תני נמי קיפא בדיליה (שם) לא יאכל הוא לעולם, אבל אחרים יאכלוהו אוכלים (כתובות לד.) לא יאכל הוא משום קנס אבל אחרים אוכלים (חולין קטו.). **ר' יהודה אומר בשוגג יאכל.** הוא עצמו, **למוצאי שבת.** לאחר שהמתין בכדי שיעבו, אבל בשבת לא, דקנס אינו מזיד (גיטין נג. וכעי"ז כתובות לד.) והוא הדין לאחריני דלא בשוגג מיהו קקילה ליכא בעזרה מיהא אינו ובעינן בכדי שיעבו, דלא נמטייה הנאה מעבירה, ואיידי דבעי למימני קיפא לא יאכל עולמית בדיליה, אבל לאחרינא שרי, דאיהו דעבד איסורא קנסוהו רבנן אבל אחרינא לא, תני נמי דישא בדיליה (חולין טו.). **במזיד לא יאכל.** הוא עולמית אבל אחרים (כתובות לד.). **ר' יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים.** לשרפאל (שם) בכדי שיעבו, כר' יהודה דמשוי ליה בעזרה אף בשוגג, ועדיפא מדר' יהודה דאילו ר' יהודה שרי ליה לאחרים בלא שהמתין בכדי שיעבו, הכא אם לא שהמתין בכדי שיעבו אינו אלא אסור מדרבנן. **יאכל עולמית.** לאו משום קנסא הוא דהא אחרינא לא עבוד איסורא, אלא מקראי ליף לה ר' יוחנן (שם). **לא לו ולא לאחרים.** ישרפאל, אבל מוכרו ונותנו לעובד כוכבים (כתובות לד.). מ"ט דר' יוחנן הסנדלר. דאמר מעשה שבת אסורין באכילה (שם). **יכול אפילו בשוגג.** תאסר באכילה לו שגג בגיטול שלא ידע שהוא שבת, היכא דאיכא מיהא אסרי באכילה כי קודש, במזיד אמרתי. שהוא אסור כקודש, דהא גבי מיהא כתיב, ולא בשוגג (שם). **מעשה שבת דאורייתא.** במזיד אסורין מן התורה באכילה לר' יוחנן הסנדלר (שם).

עט א מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ה ופ"ח מהלכות נערה הלכה יא ופי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב ופ"ו מהלכות תרומות הל' ו ופ"ד מהל' מוכר הלכה ט טוש"מ סי' שנ:

פ ב מיי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה ג סמג עשין עט טוש"מ סי' שנ טוש"ע ח"מ סי' שנז:

פא ג ד מיי' שם הל' ו טוש"מ סי' שנ:

פב ה מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' ו ועיין בלח"מ ופי"ד הל' ו ופ"ב מהל' גניבה הל' ח סמג עשין סד עא טוש"ע י"ד סי' טז סעיף ט וסי' כח סעיף י ו טוש"מ סי' שנ:

פג ו מיי' פ"ח מהל' שחיטה הלכה כט סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' יא סעיף ב:

פד ז ח מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה כג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיח סעיף ג:

מוסף רש"י

גנב וטבח בשבת. איכא מיהו מיתה וכן לעבודת כוכבים (כתובות לג.). **בטובח על ידי אחר.** הגנב לוה לשלוחו לשחוט (שם). **וכי זה חוטא וזה מתחייב.** וכי שליח חוטא ושולח מתחייב קנס דתרבנא וחמשה, והא קי"ל בקדושין (מב.) אין שליח לדבר עבירה (שם). **מה מכירה ע"י אחר.** אי אפשר אלא ע"י אחר, שהלוקח לוקחו ממנו (שם) אינה מתקיימת אלא ע"י אחר, הגנב מוכר והלוקח לוקח, אף טביחה ע"י אחר. אפילו עכשיו שלא נתחייב הגנב בתשלומי דו"ס (קדושין מג.). **תחת לרבות את השליח.** תחת השור, מלי למכתב ישלם בשור (כתובות לג.). **דאילו עבד איהו לא מיחייב.** דהא מיקטל (שם). **לאו משום דלא מיחייב הוא.** דמיונא דמשום רמיא עליה אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה (שם). **שחיטה שאינה ראויה.** לאכילה, **לא שמה שחיטה.** וכל מיהו ואיסור הבא על ידי שחיטה אינו חל עליה (קדושין נח.). **בשלמא ע"ז.** דזבחי מתים אסורים, וכן שור הנסקל דינו אסור בהנאה כדאמרינן (לעיל מא.) ממשמע שנאמר מקול יקקל אייי יודע שהוא נגילה ונגילה כו' (כתובות לד.). **השוחט כו' וביום הכפורים.** מתחייב כרת (חולין יד.). **המבשל בשבת בשוגג יאכל.** אפילו בו ביום (כתובות לד.) הוא עצמו ואף בשבת (גיטין נג: וחולין טו.) ואין צורך להמתין עד הערב בכדי שיעשו, דהא דאמרינן לערב בכדי שיעשו לית ליה לר"מ אלא היכא דעבד ישראל איסורא ונמוזד דאיכא מיהו, דלא נמטייה הנאה מאיסורא, אבל בשוגג לא (חולין טו.). **במזיד.** דאיכא איסורא, **לא יאכל.** בו ביום עד שתחשך ובכדי שיעבו, והוא

תורה אור השלם

1. כִּי יִגֹּב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בְקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃ שמות כא לז
2. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ׃ שמות לא יד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא וכו' וי"ל דמיירי כשנתן:

רבינו חננאל

גנב וטבח ביום הכיפורים משלם ד' וה'. ואקשינן עלה אמאי, והוא עושה מלאכה ביום הכיפורים חייב כרת ותנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתן, וקימא לן אין לוקה ומת אין לוקה ומשלם. ואמרינן לר' מאיר אפילו מת ומשלם אית ליה. גנב וטבח בשבת אמאי פטור והתניא גנב וטבח בשבת, גנב וטבח לעבודה זרה, גנב וטבח שור הנסקל משלם ד' וה' דברי ר' מאיר וחכמ' פוטרין. ופרקינן, מתניתין בטובח בעצמו דכיון דמתחייב בנפשו הוא פטור מן התשלומין, התם בטובח על ידי אחר דאינו מתחייב בנפשו כי שלוחו טבח. **ואקשינן,** או הכי מאי טעמ' דרבנן דפטרי מלשלם. ופרקינן, מאן חכמ' ר' שמע' היא דאמ' שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. אלא שחיטה בשבת שחיטה ראויה היא דתנן השוחט בשבת וביום הכפורים אף על פי שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה. ופרקינן, ר' שמע' סבר לה כר' יוחנן הסנדלר דאמ' המבשל בשבת בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים. ר' שמע' סבר לה בשחיטה בשבת כר' יוחנן הסנדלר בבישול בשבת. ואמרינן מאי טעמ' דר' יוחנן הסנדלר כדדריש ר' חייא ושמרתם את השבת כי קדש ... באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה, או מה קדש אסור ... באכילה ומותרין בהנאה. **פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמ' מעשה [שבת מדאורייתא]** כדדריש ר' חייא, וחד אמ' מעשה שבת אסורין מדרבנן דאמ' קרא קדש הוא, היא קדש ואין מעשיה קדש. וקימא לן כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, הולכך מוקמינן להו למעשה שבת אסורין מדרבנן. **וגרסינן** בתחלת שחיטת חולין כי הוה רב מורה לתלמידיו הוה מורה להו כר' מאיר וכי הוה דריש בפירקא הוה דריש כר' יהודה משום עמי הארץ וכול'. **ובתלמוד ארץ ישראל** בשבת פרק כירה גרסי רב כי הוה מורה בחברותא הוה מורה להו כר' מאיר בציבורא הוה מורה כר' יוחנן הסנדלר. ולמדנו זה מזה, דרב כר' מאיר הוה גמיר הילכתא, והוה דהוה דריש בציבורא בפירקא הוה מחמיר כר' יהודה וכר' יוחנן הסנדלר משום עמי הארץ.

לאלו ר' יהודה שרי ליה לאחרים אפילו לדידיה, דלא קנים שוגג אלו מזיד, ור' יוחנן קנים שוגג אלו מזיד, הלכך איהו דעבד איסורא קנסו רבנן, אחרינא דלא עבדי איסורא לא קנסו, אלא בכדי שיעבו דמתני' דלא נמטייה הנאה מעבירה (חולין טו.). **במזיד לא יאכל עולמית.** לאו משום קנסא הוא דהא אחרינא לא עבוד איסורא, אלא מקראי ליף לה ר' יוחנן (שם). **לא לו ולא לאחרים.** ישרפאל, אבל מוכרו ונותנו לעובד כוכבים (כתובות לד.). מ"ט דר' יוחנן הסנדלר. דאמר מעשה שבת אסורין באכילה (שם). **יכול אפילו בשוגג.** תאסר באכילה לו שגג בגיטול שלא ידע שהוא שבת, דהא דאיכא מיהא אסרי באכילה כי קודש, במזיד אמרתי מיהא כתיב, ולא בשוגג (שם). **מעשה שבת דאורייתא.** במזיד אסורין מן התורה באכילה לר' יוחנן הסנדלר (שם).

מרובה פרק שביעי בבא קמא

ביון ששחט בה פורתא אסרה. ואפילו למ"ד אין לשחיטה אלא בסוף נאסרת בפורתא קמא שהאיסור תלוי במעשה ולא בשחיטה כדקאמרינן בהשוחט (חולין דף מ.) אע"ג שאמר המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה ואההוא פורתא לא מחייב בתשלומי ד' וה' ואפילו למ"ד יש לשחיטה מתחילה ועד סוף כדאמרינן לקמן דבעינן וטבחו כוליה באיסורא: **איסורי הנאה ולא דמריה קשחיט.** וא"ת ולמה לי טעמא דלא דמריה קשחיט תיפוק ליה דאין זה טביחה דמתחך בעפר בעלמא הוא כדאמרינן בהשוחט (שם) גבי השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב אלא חטאות ופריך אשחוטי חוץ לא ליחייב מחתך בעפר הוא דאסרה בשחיטה פורתא לע"ז ויש לומר דהתם נמי לא פריך אלא משום דבעי לאוקמי לפתח אהל מועד וכיון דנאסרה בשחיטה פורתא תו לא חזי לפתח אהל מועד ואם תאמר ומה בכך דלאו דמריה קטבח הא כל טובא נמי לאו דמריה קטבח דמכי שחט בה פורתא קייבא בשינוי מעשה ויש לומר דלא חשיב שינוי מעשה לקנות בכך ואם תאמר ומ"ט דרבי מאיר דמחייב הכא והא בפרק כיסוי הדם (חולין דף פה. ושם[1]) מפרש טעמא דר' מאיר דלא בעי שחיטה לאוקמי משום דגמר שחיטה משחוטי חוץ דדנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מטביחה מטבוח טבח והכן אבל הכא דכתיב וטבחו אדרבה אית לן למילף טפי טביחה מטביחה ממאי דנילף טביחה משחיטה וי"ל דהכא איכא למימר דנין שחיטה דעבירה משחיטה דעבירה שאסור לו לגנוב ולשחוט משחוטי חוץ ואין דנין טביחה מטבוח טבח והכן שהיא שחיטת היתר והא דלא משני הכי בפרק כיסוי הדם (שם) משום דבשחוט אותו ואת בנו פעמים ששוחט את הטריפה קודם שהוא (שוחט השנית) שחיטת היתר ועי"ל דדנין דבר הנאמר בסיני מדבר הנאמר בסיני אבל וטבוח טבח לא נאמר בסיני והא דלא משני התם הכי משום דאית ליה שינוי אחריני ומיהו קשה בריש פ"ב דיבמות (דף יז:) אמר דנין אחים מאחים ואין דנין אחים מאחין אע"ג דשניים עשר עבדיך אחים אנחנו לא נאמר בסיני וי"ל כיון דילפינן כבר בחד דוכתא דשמה שחיטה כגון באותו ואת בנו משום דהוי שחיטה משחיטה קסבר רבי מאיר יש לנו לומר בכל מקום ולהכי בתשלומי ארבעה וחמשה נמי שמה שחיטה וליכא למימר דאדרבה נילף בתשלומי ארבעה וחמשה טביחה מטביחה דשחיטה אין דאוה לא שמה שחיטה וימא הוא הדין באותו ואת בנו דהא כיון דאיכא למימר הכי והכי סברא דדנין דבר הנאמר בסיני מדבר הנאמר בסיני:

וסבר לה כרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי. תימה דל"ל למימר דסבר כרבי שמעון לימא דר' מאיר לטעמיה דדאין דינא דגרמי דכל שכן דמחייב בדבר הגורם לממון דהא אמר בהגוזל קמא (לקמן דף לח:) אימור דאמר ר' שמעון דכממון דמי דבר שעיקרו ממון דבר שאין עיקרו ממון כגון שורף שטרותיו של חבירו מי שמעת ליה אם כן רבי מאיר דמחייב בשורף שטרותיו דלאמרינן התם (לקמן דף לח: ושם) דמאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא כ"ש דמחייב בדבר הגורם לממון וי"ל דאיכא נמי סברא למימר איפכא דע"כ לא מחייב רבי מאיר אלא בדינא דגרמי כגון בשורף שטרות של חבירו וכיונא בו שראוי השטר לכל העולם למכור ולגבות בו וכן במסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו דאויה התבואה לכל העולם אבל דבר הגורם לממון כמו שור הנסקל וקדשים שחייב באחריותן אינו דאי אלא לזה שיפטר בו עצמו לא יחייב רבי מאיר להכי קאמר דסבר לה כרבי שמעון וי"מ דלהכי קאמר דסבר לה כרבי שמעון משום דרבי שמעון קאמר בהדיא דחייב אדבר הגורם לממון אבל ממאי דמחייב רבי מאיר בדינא דגרמי אין להוכיח שיחייב אדבר הגורם לממון וריב"א מפרש דבדינא דגרמי לא מחייב רבי מאיר אלא מדרבנן דמוכח בסוף הכונס (לעיל דף סב.) [ע' תוס' לעיל נד. ד"ה חמור]: **מכלל** דבבולה מתניתין מודה. קשה דמה דיוק הוא זה: **טבח** והודה לאחד מהם מהו. אלינא דמ"ל (לקמן דף עה.) מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור מיבעי ליה דע"כ כשיש עדים בדבר מיירי דאי באין עדים בהודאה לא יתחייב בשום עניין:

להכי פטרי רבנן אלא למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן אשארא אע"ז ושור הנסקל ורבי מאיר אמאי מחייב שוחט לע"ז כיון דשחט בה פורתא אסרה אידך איסורי הנאה הוא ולא דמריה קא טבח (ולא דידיה קא טבח) אמר רבא [6]באומר בגמר זביחה הוא עובדה שור הנסקל איסורי הנאה נינהו לאו דמריה קא טבח (ולאו דידיה קא טבח) אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שמסרו לשומר והזיק בבית שומר והועד בבית שומר ונגמר דינו בבית שומר[3] ור"מ סבר לה כרבי יעקב וס"ל כר' שמעון סבר לה כרבי יעקב דאמר[3] אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזר וסבר לה כרבי שמעון דאמר [7]דבר הגורם לממון כממון דמי דתנן [8]ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותן חייב אלמא דבר הגורם לממון כממון דמי אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא מי מצית מוקמת מתניתין כר"מ ולא כר"ש והא קתני סיפא רבי שמעון פוטר בשני אלו מכלל דבכולה מתניתין מודה א"ל לא מכלל דמודה בטבח ומכר לרפואה ולכלבים: גנב משל אביו וטבח ומכר וכו': בעא מיניה רבא מרב נחמן גנב שור של שני שותפין וטבחו והודה לאחד מהן מהו [1]חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר או דלמא חמשה בקר אמר רחמנא [9] ואפילו חמשה חצאי בקר א"ל חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר איתיביה גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה והא הכא כיון דמת אביו כמו שקדם והודה לאחד מהן דמי וקתני משלם תשלומי ארבעה וחמשה א"ל הכא במאי עסקינן [10]כגון שעמד אביו בדין אבל לא עמד בדין מאי אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אי הכי אדתני סיפא גנב משל אביו ומת ואח"כ טבח ומכר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ניפלוג בדידיה במה דברים אמורים כשעמד בדין אבל לא עמד בדין אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה א"ל הכי נמי איידי דנסיב רישא גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו נסיב סיפא נמי גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר לצפרא א"ל חמשה בקר אמר רחמנא [11]א ואפי' חמשה חצאי בקר והאי דלא אמרי לך באורתא דלא

ולא חמשה חצאי בקר איתיביה גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה והא הכא כיון דמת אביו כמו שקדם והודה לאחד מהן דמי וקתני משלם תשלומי ארבעה וחמשה א"ל הכא במאי עסקינן [10]כגון שעמד אביו בדין אבל לא עמד בדין מאי אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אי הכי אדתני סיפא גנב משל אביו ומת ואח"כ טבח ומכר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ניפלוג בדידיה במה דברים אמורים כשעמד בדין אבל לא עמד בדין אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה א"ל הכי נמי איידי דנסיב רישא גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו נסיב סיפא נמי גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר לצפרא א"ל חמשה בקר אמר רחמנא [11]א ואפי' חמשה חצאי בקר והאי דלא אמרי לך באורתא דלא

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' י טוש"ע סי' שנ:

תורה אור השלם

1. כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: שמות כא לז

מוסף רש"י

אמאי פטרי רבנן. דפליגי אדרבי מאיר ופטרי מקנס אחרבעה וחמשה, הואיל ונטובח על ידי אחר אוקימתא, הא שחיטה לאויה היא מדאלייתא (כתובות לד.). כיון דשחט בה פורתא אסרה. דאמר מר (חולין מ.) שיתה בהמת חבירו רבולה לפני עבודת כוכבים, כיון ששחט בה סימן אחד אסרה (שם). ולא דמריה קא טבח. דהא איתסרא עליה ומיובא דתשלומי אחרבעה וחמשה טביחה כתיב בהו ועד גמר שחיטה לא מחייב ומקמי דמטי גמר שחיטה איתסרא בהנאה על בעליה ומהסיא שעתה אפסדה מיניה, דאי איתא לא הדרא בעינא ולאו דמריה היא (שם). באומר בגמר זביחה הוא עובדה. לעבודת כוכבים, אינו עובד לעבודת כוכבים עד גמר זביחה (שם). החזירו שומר לבעלים מוחזר. ופטור שומר (לקמן צח:) ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור, הכא כשהחזירו שור בעליא הוא (לעיל מה.) דאמר ליה תורא אשלמת לי תורא אשלימית לך (כתובות לד.). דבר הגורם לממון כממון דמי. ומאי נמי אע"ג דלא שוי מידי גורם לממון הוא דכי ליתא בעי לשלומי ליה תורא מעליא (שם). קדשים שחייב באחריותן חייב. משום אחרבעה וחמשה משום דגורם לממון הוא ואע"ג דהקדש לאו ממון בעלים הוא ונהקדש לא שייך קנס דלעבוא כתיב (שם).

רבינו חננאל

ואקשינן, למאן דאמ' מדרבנן דרבנן דפליגי על ר' מאיר בברייתא אמאי פטרי גנב שטבח בשבת מלשלם ד' וה', והא מדאוריתא לא מיחייב אמאי פטור מן התשלומין. ופרקינן, כי קא פטרי רבנן אשוחט לעבודה זרה והשוחט שור הנסקל. ואקשינן, לר' מאיר בשוחט לעבודה זרה אמאי חייב, איסורי הנאה הוא ולאו דמריה קא טבח. ופירק רבה באומר בגמר זביחה הוא עובדה, שכיון ששחט בה רוב שנים נתחייב בטביחה ואינו חייב לעבודה זרה עד שיגמר שחיטתו, יתכן שלא יגמור שחיטתו ותהיה הבהמה מותרת. ואקשינן עליה תוב משור הנסקל, ופירק רבה כגון שמסרו לשומר והזיק והועד ונגמר דינו בביתו של שומר (ונגנב מבית השומר והגנבו שגנבו מבית השומר) [ונגנבו גנב מבית שומר], וסבר לה ר' מאיר כר' יעקב דאמ' אף משנגמר דינו אם החזירו השומר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חייב לשלם כפל ד' וה' לתע"ג:

גליון הש"ם

גמ' ואפילו חמשה חצאי בקר. עיין לעיל דף מ ע"א תוספות ד"ה כופר שלם:

רבינו חננאל (המשך)

לבעליו מוחזר. וסבר לה (לה) עוד כר' שמע' דאמ' דבר הגורם לממון כממון דאמי, הילכך כיון דאלו הוה האי שור הנסקל קיים ואהדריה שומר לבעליו לא הוה מתחייב לשלם. ועכשיו שגנבו הגנב וטבחו גרם לו להיות חייב לשלם שור לבעליו. אף על פי שאיסורי הנאה הוא, גניבתו היא שגרמה לו לשלם ממון, כיון שגרם לו לשלם ממון כממון דאמי. ולפיכך חייב בו ר' מאיר. תוב אקשינן בהאי טעמ' דאוקימנה מתניתין לר' מאיר ולזקה ומשלם אית ליה ומת ומשלם לית ליה, והדתניא גנב וטבח בשבת חייב בטובח על ידי שליח. וחכמ' פוטרין, אוקימנה ר' שמע' דאית ליה שחיטה [שאינה] ראויה לאכילה לאו שמה שחיטה דסבר לה ר' שמע' כר' יוחנן הסנדלר. ומי מציה מוקמת להא למתני' ר' מאיר ולא ר' שמע', והא מדקתאני סיפא ר' שמע' בשני אלו, מכלל דבכולה מתניתין מודה. ופרקי' מכלל דמודה בטבח ומכר לרפואה ולכלבים אבל בשארא דמתני' פליגי. גנב משל אביו וטבח ומכר כולי'. בעא מיניה רבא מרב נחמן גנב שור של שני שותפין וטבחו והודה לאחד מהן מהו, חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר, או דילמא אפילו חמשה חצאי בקר. אמ' ליה רב נחמן חמשה בקר אמ' רחמנא ולא חמשה חצאי בקר. לאורתא אמ' ליה הכי, לצפרא אמ' ליה הכי חמשה בקר אמ' רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר, דתנן גנב משל אביו וטבח ומכר ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ד' וה' דהא הכא כיון שמת אביו יש לו גם הוא חלק באותה הגנבה שגנב מאביו ונעשית גניבת השותפין [וברשותן היתה], הנה כאלו הודה בו לעצמו ופטור מתשלומי ד' וה'. ואף על פי כן, [שנינו] שמשלם ד' וה'. מאי טעמא [משום] שטבחו בחיי אביו, וטבחו כולו באיסורא קרינא ביה. אבל סיפא דקתאני גנב משל אביו ומת ואחר כך טבח אינו משלם ד' וה' וכיון שאחרי מיתת אביו יש לו גם הוא חלק בו כשטבחו נמצא נחלק כי שחיטתו שלו אינה טביחה באיסור כי שלו שחט ולפיכך פטור.

מסורת הש"ם

(1) [כתובות לד. וש"נ], (2) וגנגב מבית שומר כל"ל, (3) לעיל מה. לקמן לח: [כתובות לד.], (4) [פסחים כט: וש"נ], (5) לקמן עד:, (6) [עי' תוס' כתובות לח: ד"ה יש בגר], (7) [עי' תוס' ב"מ לו. ד"ה ונשאל], (8) [לעיל מה.], (9) בס"א: דלמי מיתבר, (10) [ד"ה דנין],

דלא אכלי בשרא דתורא. שרוי בתענית היה: **סיפא לא קרינא ביה וטבחו כולו באיסורא.** משמע אבל כפל מחייב אע"ג דלא עמד בדין ואפי' אחרנעה וחמשה הוה מחייב אי לאו דבעינן וטבחו כולו באיסורא ורישא נמי קתני חייב באחרנעה וחמשה ואע"ג דאיירי בלא עמד בדין כמו בסיפא דאין חילוק בין רישא לסיפא אלא דברישא טבח ואח"כ מת אביו ובסיפא מת אביו ואח"כ טבח ולמאי דס"ל מעיקרא לרב נחמן ולא חמשה אלא בקר לא מוקי כשעמד בדין אלא משום דלא ליהוי ה' אלאי בקר אם כן משמע כל הסוגיא דאדם מוריש קנס לבניו והקשה ריב"א דבריש ערכין שנתפתתה (כתובות דף מב: ופס) אמרינן כי קאמרינן ממונא הוי להורישו לבניו בשאר קנסות והתם הוי פי' משום שעמד בדין אבל לא עמד בדין משמע כולה שמעתא דלא מצי להורים וי"ל דרבא ורב נחמן דהכא לית להו סוגיא בשאר קנסות אע"ג שלא עמד בדין דהי דקנס של אונס ופיתוי אין יכול להורישו בשום ענין כדקתני במתני' דהתם היינו משום דאותו דבר שהקנס יוצא ממנו דהיינו הבת אין יכול להורישו לבניו כדאמרינן התם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם אבל ממון דהכא שהכפל ד' וה' יוצאין ממנו דהיינו בהמה הוא מוריש לבניו לפיכך זה הקנס מוריש לבניו ועוד גראה לר"י דרבא ורב נחמן דהכא לא פליגי אסוגיא דרבה ואביי דפרק נערה (שם.) דמיירי הכא כולה מתניתין כשעמד בדין ואמרו ליה חייב אתה ליתן לו דכה"ג אדם מוריש לבניו קנס כיון דא"ל חייב אתה ליתן לו ולא שייך השתא למפרך אריש"א ליפלוג בדידיה בטבח ומכר בחיי אביו בין עמד בדין ללא עמד דיחיא ליה למתני כולה בעמד בדין דתו לא הוי קנס דאפ"ה בסיפא מת אביו ואח"כ טבח דפטור משום דבעינן וטבחו כולו באיסורא וליכא וחידוש זה אינו יכול להשמיענו אלא במת אביו ואח"כ טבח ומכר אבל מעיקרא דסבירא ליה חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה אלאי בקר והיינו טעמא דמפטר בסיפא פריך שפיר דליפלוג וליתני בדידיה במה דברים אמורים כשעמד בדין ואמר לו לא תן לו אבל לא עמד בדין פירוש שלא אמר לו לא תן לו אלא חייב אתה ליתן לו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו פטור מטעם ולא ה' אלאי בקר [1] דהיינו טעמא דסיפא דסיפא נמי מיירי בלא עמד בדין בחיי אביו שלא אמר לו לא תן לו אלא חייב אתה לו אם כן בחנם נקט בסיפא מת אביו ואחר כך טבח דזה הענין אפי' טבח ואחר כך מת נמי וקלא נראה דוחק פירוש זה דמאחר דמועלת העמדה בדין דחייב אתה ליתן לו לענין שאשוב כאילו זכה שיכול להורישם לבניו אם כן גם לענין זה תועיל שיאשוב כאילו נתחייב לאביו ה' בקר שלמים שמכח האב הוא מתחייב לשלם לאחיו ולא מכאן ור"י הלבן מפרש דבכל קנס אדם מוריש לבניו [2] והיא דפרק נערה (שם) לענין קרבן שבועה אייר כמו שמוכח תחילת הסוגיא דלענין קרבן שבועה שאל אביי לרבה ועל זה השיבו כי קאמינא ממון הוי לרבי שמעון להתחייב עליו קרבן שבועה להורישו לבניו שאם מת אביו ואחר מיתת אביהם קנס שהיית חייב לאביו והעמידך בדין ונתחייבת לו בדין וכפר ונשבע ואחר כך הודה הואיל ואגלאי מילתא דבשעת שנפל ליד היורשים כבר היה ממון אצל אביהם שהרי כבר עמד עליו בדין ונתחייב לו ולא היה יכול להודות ולהפטר מהן אם כן לגבי דידהו אין עקרו קנס וה"ל דומיא דפקדון דקרא ומתחייב עליה קרבן שבועה אבל אם לא עמד בדין אע"פ שהיורש יורשו מכל מקום אין דומיא דפקדון ולא מחייב בטענתו קרבן שבועה אפי' העמידוהו בדין ונתחייב להו בדין ואחר כך עתה כשתבעוהו כפר ונשבע והודה שהרי עיקרו קנס והא דאמר בתר הכי דאיצטריך קרא וכיחש לעמדה בדין ובגרה ואחר כך מתה דהתם כי קא יליף מינה קא ירית [3] מכל מקום אין דומיא דפקדון אע"פ שע"י ירושה בא ליד האב עכשיו הואיל ותחילתו קנס לגבי דידה ודידיה [4] אפי' מתה אחר שבגרה עיקרו קנס מיקרי לגבי האב ולא מתחייב קרבן שבועה ואם תאמר בפרק אלו נערות (שם דף לח: ופס ד"ה יש) דקבעי יש בגר בקבר ופקע אב או אין בגר ולא פקע אב ואמאי פקע אב כשיש בגר בקבר נהי דאין לו מכאן יהיה לו מכאן ירושה שיורש את בתו כיון דקנס נמי בר ירושה הוא ויש לומר דהתם אין יכול לזכות מכאן שהבת לא היתה ראויה לזכות בו מעולם [5] ואם תאמר וכי בעי מעיקרא יש בגר בקבר ודבנה הוי היאך יכול להיות של בנה הלא אינה יכולה להורישה כדקאמר בבעיא בתרייתא יש בגר בקבר ופקע אב ויש לומר דבעיא קמייתא הוא בבושת ופגם דהוי ממונא ומורשת שפיר לבנה אע"ג דבושת ופגם איתקש לקנס כדתנן בפרק נערה (שם דף מא:) לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה משמע דאבושת ופגם נמי קאי מדקתני הרי הן לשון רבים היינו דוקא לענין גביית האב איתקוש לקנס כדכתיב ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים וגו' ודרשינן הנאת שכיבה ג' מכלל דאיכא בושת ופגם ואית דדרים תחת אשר עינה מכלל דאיכא בושת ופגם אבל הכא נהי דאמר ופגם אבל הכא נהי דמפטר המאנס מן הקנס לפי שאין יכולה להורישם אלא זכתה בו מבושת ופגם דהוי ממונא לא מצי למפרך אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מכי שחיט **פורתא** בו'. ממאי דחייב רחמנא אחולין בעזרה ואשחוטי חוץ לא מצי למפרך אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מכי שחטה פורתא אסרה ואידך מחתך עפר בעלמא הוא אע"ג דליכא למימר דמחייב אההוא פורתא כמו שאפרש בסמוך דכיון דאין שם פסול אחר אלא דשחוטי חוץ לגבדו איכא למימר דבהכי חייב רחמנא אבל כשיש פסול אחר עמו אז יש לפטור אפילו למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כיון דבסוף שחיטה הוי כמחתך עפר בעלמא: **כי** קמחייב **אההוא פורתא מחייב.** תימה כיון דסוף השחיטה פוסלת אין לו להתחייב אפורתא קמא אפילו למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כדמשמע בפ"ב דחולין (דף כט:) דפריך מהיא דאירע בה פסול בשחיטה בין קודם פסולה בין לאחר פסולה אין מטמאה בגדים בהזאתה קודם פסולה מטמאה בגדים לאחר פסולה אין מטמאה בגדים ואי אמרת ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ניפלוג נמי בשחיטתה ומשני נתקלקלה בשחיטה קאמרת כיון דנתקלקלה בשחיטה לבסוף איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא לאו שחיטה היא כלל ואותו קלקול מפ' ר"ת דלאו דוקא נתקלקלה בגוף השחיטה כגון נוחר ומעקר אלא אפי' נתקלקלה ע"י מלאכה שעשה בשעת שחיטה דומיא דאירע בה פסול בהזאתה דמיירי בפסול מלאכה דאי לאו הכי אכתי תקשה לו ניפלוג נמי בשחיטתה בפסול מלאכה אלמא משמע התם דאפי' למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כשאירע פסול באמצע אין תחילת השחיטה שחיטה וי"ל דהכא נמי ה"מ לאקשויי ליה אלא בלאו הכי מסלק ליה שפיר: **לימא** קסבר רבי יוחנן חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. ותקשה דידיה אדידיה דאיהו גופיה אמר בפרק האיש מקדש (קדושין דף מז:) חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ויליף לה מקרא:

דלא אכלי בשרא דתורא ואלא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא א"ל רישא קרינא ביה וטבחו כולו באיסורא סיפא לא קרינא ביה וטבחו כולו באיסורא: השוחט ונמצאת טריפה וכו': א"ל רב חביבי מחוזנאה לרב אשי ש"מ [6] אינה לשחיטה אלא לבסוף דאי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כיון דשחט בה פורתא אסרה אידך לא דמריה קא טבח א"ל רב הונא בריה דרבא כי קא מחייב אההוא פורתא א"ל רב אשי לא תידחי וטבחו כולו בעינן וליכא אלא קשיא א"ל הכי אמר רב גמדא משמיה דרבא כגון ששחט מקצת סימנין בחוץ וגמרן בפנים איכא דמתני לה אהא [7] א"ר שמעון משום דרבי לוי סבא אינה לשחיטה אלא לבסוף ור' יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף א"ל רב חביבי מחוזנאה לרב אשי לימא קסבר רבי יוחנן [8] חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא דאי

פו א מיי' פ"ב מהלכות גניבה הלכה ח וסמ"ב מהלכות שחיטה הל' ג וע"ש בכ"מ:

מוסף רש"י

אינה לשחיטה אלא לבסוף. אין השחיטה קרויה שחיטה אלא בסופה (חולין כט:).

רבינו חננאל

השוחט ונמצאת טרפה, השוחט חולין בעזרה משלם תשלומי ד' וה'. ראקשינן אליבא דר' יוחנן דאמ' ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, ודברי ר' יוחנן מפורשין בפרק השוחט אחד בעוף, לימא חולין שנשחטו בעזרה איסוריהו לאו דאורייתא,

דאי ס"ד דאורייתא מכי שחיט בה בו'. משמע דאי הוה מדרבנן ע"ז אסורה בהנאה דאורייתא מדקאמר לעיל ור"מ שוטט לע"ז אמאי מחייב כיון דשחט פורתא אסרה אידך לא דמרה קטבא ואי דרבנן הוה חשיב שפיר דמרה ומיהו יש לדחות דמקרובת ע"ז [8] אפי' לא אסורה בהנאה אלא מדרבנן חשיב ליה שפיר לאו דידיה כיון דאסרו חכמים בכל הנאות דאפילו קידש בו אין האשה מקודשת כדתנן בתוספתא דקדושין (פ"ד) המקדש ביין נסך (וצע"ז) בעורות לבובים כו' אע"פ שקדש בדמיהן אינה מקודשת אבל חולין בעזרה אי הוי דרבנן וקידש בו את האשה מקודשת לכך חשיב דמריה דבסוף האיש מקדש (קדושין דף נח.) קתני גבי חולין שנשחטו בעזרה רבי שמעון אומר מקודשת ופריך אלמא קסבר רבי שמעון חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא כו' ומיהו איסור אכילה דהוא ודאי דאורייתא יש לדקדק משמעתין דלעיל דפטרי רבנן שוטט לע"ז משום שחיטה שאין ראויה ואי איסור אכילה לא הוא אלא מדרבנן לא היה נחשב בכך שחיטה שאינה ראויה כמו מעשה דשבת למאן דאמר דרבנן וא"ל דאי אסור באכילה דאורייתא היינו על כרחך משום דהוקשו למת מהאי טעמא דמפרש משום חידוש ניחא [1] אבל טעמא דהוי תיאסר בהנאה כמת וי"ל כיון דכתיב ויאכלו זבחי מתים לאכילה איתקוש ולא להנאה: **רבא** אמר מבאן **ולהבא הוא נפסל.** תימה [דברים] חזקת הבתים (נ"ב דף לא. ושם [2]) אמר זה אומר של אבותי [3] וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאבהתיה אכילתא בהדי אכילתא ואוקי אכילתא בחזקת אבהתיה אמר ליה רבא והא עדות מוכחשת היא והשתא אמאי הוי מוכחשת הא רבא אית ליה הכא מבאן ולהבא הוא נפסל ואית לן למימר לדידיה אאכילה דאיתכחוש ואאבהתא דלא איתכחוש לא איתכחוש מידי דהוי אשנים מעידים אותו שגנב וטבח והוחזמו אטביחה דלרבא דאמר מבאן ולהבא הוא נפסל אע"ג דתוך כדי דיבור כדיבור [1] דמי כיון דמההיא שעתא דקא מתזמי הוא דפסלי אטביחה דקמיתזום איתזום אגניבה דלא איתזום לא איתזום דקמן ולהאי טעמא דמפרש משום חידוש ניחא [1] אבל טעמא דהוי משום פסידא דלקוחות קשה דאין נראה דנקט לקוחות דוקא מדלא קאמר איכא ביניהו כל עדות שאין לענין לקוחות וי"ל דאמאי דמחלק התם בין אותו עדות לעדות אחרת ניחא דכיון דהוחזקו משקרים על אותה קרקע תו לא מהימני עלה אבל הכא אע"פ שהוחזקו משקרים על הטביחה לא הוחזקו משקרים על הגניבה דלא חשיב ליה כאותה עדות: **אין** לך בו **אלא משעת חידושו ואילך.** אין להקשות מנא ליה דמהימני המזימין לפוסלן ניחא דאין לך לרבויי אלא חידושו ועשיתם לו כאשר זמם אבל אין נפסלין דודאי כיון דמשלמין ממון ונהרגים כ"ש נפסלין דלא המיניהו רחמנא לאתאין אבל קשה לרב חסדא דאמר בחזקת הבתים (נ"ב סח.) שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו בהדי סהדי שקרי למה לי אם כן אין חידוש מה שנפסלין אדרבה מה שהמזימין כשרים הוי חידוש לרב חסדא והתם בעי למימר דרבא כרב חסדא וי"ל דאמאי דבעי למימר התם דרבא כרב חסדא לא הוי טעמא דרבא משום חידוש אלא משום פסידא דלקוחות ומסקנא דהתם דמוקי לה כרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה כו' הוי חידוש מה שנפסלין קמאי והא דמשני רבא בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מח. ושם) אליבא דרב חסדא מתניתין דרשב"ש השנה לאו משום דס"ל כוותיה ועי"ל דלרב חסדא נמי הוי חידוש מה שנפסלין ודאי ואמאי דחשיב להו סהדי שקרי בשתי כיתי עדים אינו אלא מספיקא ואם היו שנים מן השוק מעידין פלוני לוה מפלוני מנה ואחת משתי כיתי עדים הללו המכחישות זו את זו אומרת לא לוה לא הייתי מוציא ממון מספק ואלו המזומים פסולים לגמרי אפי' להחזיק הממון על פיהן הלכך חידוש הוא ונגבי הכי אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך לחושבם כודאי פסולין [4] ולפי זה הוה מצי למימר דאיכא ביניהו כל שטרי מלוה ומקח הבאין להוציא דלטעמא דפסידא דלקוחות נאמנים להוציא אלא דלא חשיב אלא מילתא דאיכא ביניהו בין לרב הונא בין לרב חסדא ואם תאמר ולמה הוי חידוש כלל והלא מן הדין יש להאמין בתראי במיגו דאי בעו הוו פסלי לקמאי בגזלנותא ובשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו ליהמני בתראי במיגו בין לרב הונא בין לרב חסדא ואור"י דלא שייך מיגו אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא שייך מיגו דאין דעת שניהם שוה ומה שירצה לטעון זה לא יטעון זה ועוד נראה דקנא דמי האי מיגו למיגו במקום עדים שהרי יש עדים כנגד האי מיגו להכחישם ואע"פ שיש כמו כן עדים עם המיגו אין בכך כלום [5] [ועוד] דלא עדיף מיגו מעדים שאם היו עדים מסייעים לאלו לא היה להם כח להכחיש את אלו דהא תרי כמאה וכ"ש מיגו והא דאמר בפ"ב דכתובות (דף יח: ושם) שנים התחומים על השטר ואמרו קטנים או אנוסים היינו כו' אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנים האי לאו מיגו הוא שאין השטר מתקיים אלא על פיהם והפה שאסר הוא הפה שהתיר כדאמרינן התם בהוא פירקא (דף כב:) מנין להפה שאסור הוא הפה שהתיר ופריך הא למ"ל קרא סברא הוא ובשנים התחומים על השטר ומתו ובאו ב' מן השוק ואמרו קטנים או אנוסים או פסולי עדות היו דאמר התם דאי כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים אלא הוו תרי ותרי ל"ל דפסולי עדות דקאמר היינו קרובים דאי גזלנים הוי אלו נאמנים אפילו היו בפנינו ועוד יש תירוצים אחרים ואין להאריך כאן: **מבאן ולהבא הוא נפסל.** נראה שאם לא נראה השטר עד לאחר הזמה אף על פי שזמנו מוקדם להזמה מודה רבא דלא משגחינן בהו למי יודע שמא אחר הזמה כתבו אלו המוזמים זה השטר והקדימו זמנו והא דאמר דאין נפסל למפרע היינו בשטר שנראה קודם הזמה:

דאי ס"ד דאורייתא מכי שחיט לה פורתא אסרה אידך לאו דמרה קא טבח א"ל רב אחא בריה דרבא כי קא מחייב נמי אההוא פורתא א"ל רב אשי לא תידחיה וטבחו כולו בעינן וליכא אלא קשיא א"ל הכי אמר רב גמדא משמיה דרבא כי קא מחייב כגון ששחט מקצת סימנין בחוץ וגמרן בפנים: **מתני'** גנב על פי שנים וטבח ומכר פיהן ונמצאו זוממים [א]משלמין הכל גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים אלו ואלו נמצאו זוממין [ב]הראשונים משלמין תשלומי כפל ואחרונים משלמין תשלומי ג' נמצאו אחרונים זוממין [ג]הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג' אחד מן אחרונים זוממין בטלה עדות שניה אחד מן הראשונים זוממין [ד]בטלה כל העדות שאם אין גניבה אין מביחה ואין מכירה: **גמ'** איתמר [ה]עד זוממ אביי אמר [ו]למפרע הוא נפסל רבא אמר מבאן ולהבא הוא נפסל אביי אמר למפרע הוא נפסל מהההוא שעתא דאסהיד הוה ליה רשע והתורה אמרה [1]אל תשת רשע עד רבא אמר מבאן ולהבא הוא נפסל עד זוממ חידוש הוא דהא תרי ותרי נינהו מאי חזית דציית להני ציית להני הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך איכא דאמרי רבא נמי כאביי סבירא ליה דאמר למפרע הוא נפסל והכא היינו טעמיה דרבא משום

דאי ס"ד דאורייתא. היכי מתרץ רבי יוחנן למתני' הא בפורתא קא מתסרא לה: **כי קא מחייב. אהסוא פורתא.** מחייב דכי היכי דהוי שחיטה לענין חולין בעזרה בתחילתה הוי נמי טביחה לענין כולו: **וגמרן בפנים.** דאיכא וטבחו כולו קודם שנאסרה בהנאה: **מתני' משלמין לו אם הכל.** וגמ' מוקי לה כשהוחמו תחלה על הטביחה: **והאחרונים משלמים ג'.** לשור. וכגון שהוחמו אחרונים תחילה דאי עדי גניבה הוחמו תחילה בטלה לה עדות טביחה דלמא בעלים מכרוהו לו וכי מיתזמי אמאי משלמי: **בטלה עדות שניה.** והוא משלם כפל משום דאשונים והן פטורין דאין עדים משלמין ממון עד שיזומו שניהן: **בטלה כל העדות.** והוא פטור והן פטורין. ואפי' חזרו והוחמו אחרונים אחרי כן אין משלמין שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו דכיון דלא גנב לא טבח ואהכי לא מחייבו אלא אעמנו הייתם שסתרו גופה של עדות. וכ"ש אם הוחמו שניים הראשונים תחילה שעדות שניה בטלה אלא שנזמן אלא הוחמו אלא אחד בטלו שתיהן אבל כשהוחמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמין כפל: **גמ' למפרע נפסל.** העיד בניסן והוחם על עדות זו באייר כל העדיות שהעיד בינתים פסולות דמשעה שהעיד עדות זו נפסל: **מבאן ולהבא.** משהוחם: **אל תשת.** ידך עם רשע:

פסידא

מסורת הש"ס

א) סנהדרין כז., ב) [שמות כא], ג) [נקמן עג.], ד) [מכות ג.], ה) [ב"ק מ"ג], ו) כוונתם ליישב דלא נימא הכוא דמ"ס אייתי להעידו תוך כדי דיבור. העתק מחלופי גרסאות, ז) דלוקא גבי הזמה אמרינן מבאן ולהבא דחדוש ולא גבי כבאמה. העתק מחלופי גרסאות, ח) ומשעת העדות עד הזמה כמוכחשים והוו שפק פסולין. העתק מהר"ן, ט) גי' מ"מ וכן הוא בתוס' פרק מ"ה,

תורה אור השלם

1. לא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס:

שמות כג א

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דאי וכו' זה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה חה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה האי אייתי סהדי:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה דאי וכו' אפי' לא אסורה בהנאה אלא מדרבנן. עיין חולין דף קטז ע"א תד"ה חדא מתרתי:

רבינו חננאל (המשך)

שלא לפסלם מאחר שלא נתברר האמת עם מי מהם, אלא חידוש הוא שחידשה תורה להאמין האחרונים ולפסול הראשונים, אין לך בהם אלא משעת חידושם. וראינו מי שהורה שאין העדים נעשין זוממין אלא עד שיודו למזימן או ישתקו, שנמצאת שתיקותן הודאתן. וסמכו על זו ששנינו אין העדים נעשין זוממין עד שיזימו את עצמן. ואית עליהו פירכא, שאם כך הוא שאין העדים נעשין זוממין עד שיעידו כי אמת דברי המזימין, או ישתקו כענין הודאה, לא ימצאו זוממי זוממין לעולם, כי מאחר שהודו להן כי אמת אותו היום היו עמהן בבבל היאך יכולין להביא עדים אחרים להעיד כי באותו היום היו בירושלם, וזה הדבר ברור הוא בדברי רבותינו כי המודה בדבר, עדות שאי אתה יכול להזימה היא. ופירוש משנתינו ששנינו עד שיזימו עצמן, למעוטי עמנו היה ההורג או הנהרג, אמרה המשנה כי אינן נעשין זוממין אלא עד שיזימו את העדים עצמן, כיצד שיאמרו לעדים אתם הייתם עמנו [באותו יום] במקום פלוני. **תלמוד** ארץ ישראל יהיו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן טבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בט"ו כל עדות שהעידו מעשרה בניסן עד ט"ו בניסן למפרע הרי אלו פסולות.

רבינו חננאל

דאו סלקא דעתא מדאורייתא כיון דשחט בה פורתא איתסרא לה אידך לאו דמרה קא טבח. ודחינן בההוא פורתא דשחיט קמי דליתסר מחייב בד' וה'. ואמ' רב אשי לא תדחייה, וטבחו כולו בענן וליכא. ופרקינן לה משמיה דרבא כגון ששחט מיעוט סימנין מבחוץ וגמרן מבפנים. **מתני'** גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהן ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל כול'. עד אחד מן הראשונים זוממ, בטלה לה עדות שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה. **איתמר, עד זוממ אביי אמ' למפרע הוא נפסל,** מההיא שעתא דאשהיד הוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע, אל תשת רשע עד. פיר' כגון ראובן שהוציא שטר על שמע' בניסן שנת תשצ"ח שלוה ממנו כך וכך ממון, וזמן השטר באחד בניסן שנת תשצ"ז בירושלם, ועדיו לוי ויהודה. ובא לוי ויהודה בניסן שנת תשצ"ח והעידו בבית דין על כתב ידם ונתקיים השטר ונתחייב שמע' לפרעו. והלך שמע' והביא עדים באלול שנת תשצ"ח והעידו כי לוי ויהודה הללו היו עמנו בבבל באחד בניסן שנת תשצ"ז ונעשו זוממין, כל עדות שהעידו משעה שנתקיימה עדותן בבית דין והוא אחד בניסן שנת תשצ"ח מאותו היום ולהלן עדותן בטילה. ואי איפשר לומ' מאחד בניסן שנת תשצ"ז, שיתכן היום שהוציאו בבית דין והוא יום אחד בניסן שנת תשצ"ח בו ביום נכתב ונחתם, ומקודם לכן כשרין היו ולא מפסדינן לכל מה שהעידו להן מאחד בניסן שנת תשצ"ז עד יום אחד בניסן שנת תשצ"ח מספק. וכן לכל שטר וכן לכל עדות על פה, ולא פסלינן ליה אלא מעת שנתגלה עדותו בבית דין. **רבא אמ' מיכן ולהבא,** מאלו שנת תשצ"ח הוא נפסל, דהא אלו שבאו והזימום תרי נינהו, והללו מכחישין אותן, והיה מן הדין והיא כאביי שאמ' למפרע הוא נפסל. והוא סיוע לפירושינו שאין נפסל אלא משעה שנתקיימה עדותן בבית דין.

עין משפט נר מצוה

פז א ב ג ד מיי' פכ"ח מהל' עדות הל' ו:

פח ה מיי' פ"ש מהל' עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טור ש"ע מ"מ סי' לד סעיף ח:

מוסף רש"י

עד זוממ. העיד בניסן והוחם בתשרי על עדות שהעיד מניסן ואילך פסולין, שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע (שם). מבאן ולהבא. משהוחם (שם). חידוש הוא. שנפסלין שנים בשביל שנים שאומרים עמנו אייתם, דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, אלא גזירת הכתוב הוא, הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך, משעה שהוחם (שם).

פסידא דלקוחות. שחתמוהו על שטר מכירה בינתים: **מאי בינייהו.** בין הני תרתי ליגנא דרבא: **תרי לחד.** עמנו הייתס[ד] ותרי אחריני לחד דליכא חידושא: **בגזלנותא.** שלא הזימוהו אלא העידו שנים על אלו שהן גזלנין והכא ליכא למימר שמוך אהני דהא מילתא אחריתא היא: **יע"ל קג"ם.** סימני שמועות הן וזו אחד מהן עד זומם: **פסולין הוו.** ואין עדותן עדות: **אמאי משלמי.** על הטביחה: **כי הדרי מיזמזמי אגניבה.** כשחוזרין ומזומין על הגניבה איגלאי מילתא כו': ה"ג **והלכתא שהעידו בבת אחת והוזמו.** ולא גרסינן והוזמו בבת אחת דכיון דהעידו בבת אחת ליכא למימר בשעת עדות טביחה פסולין הוו ואפילו אי אמרינן למפרע נפסל דהא תוך כדי דיבור הוה והזמה לא מיכפת לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה ובלבד שיזומו על הטביחה תחילה: **היו שנים מעידים אותו שגנב והן.** עצמם מעידים אותו שטבח: **בטלה כולה.** ומשלמי כפל והוא פטור דכיון דלא גנב לא טבח ואפילו חזרו והוזמו על הטביחה [ה] פטורין: **הוזמו על הטביחה.** ולא על הגניבה: **במה דברים אמורים.** דהוא משלם כפל ולא בטל עדות גניבה בשתי עדיות: **בבת אחת בזה אחר זה.** שהעידו היום על הגניבה ואמרו באחד בשבת גנב ולמחר על הטביחה ואמרו בשני בשבת טבח: **ור"ר יוסי.** דכי אמרי להו סהדי עמנו הייתם ביום שני הוזמו אף על הגניבה שביום ראשון מהיכא מיתי הא: **ומאי ניהו כו' אבל בעדות אחת בבת אחת.** שהעידו על שתיהן זו בתוך כדי דיבור של זו ואמרו באחד בשבת גנב ובשני בשבת טבח והוזמו על שני בשבת ואע"ג דלאחד בשבת לא איתזום מיהו איגלאי מלתא דכי אסהוד פסולין הוו דסבר ר' יוסי למפרע הוא נפסל ובטלה כל עדות אותה שעה שכולה עדות אחת היא: **כדי דיבור.** לקמן [ע"ב] מפרש: **מלאן ולהבא.** מיום שהוזמו ולא מיום שהעידו: **אגניבה דלא מיזמזמי לא איתזום.** ואע"ג דבהדי אסהידו ליה הא לא אתחיל פסוליה מהיום שעתא דיומא אע"ג דלאחד בשבת לא איתזום מיהו שעת עדותן שעת פסלות היתה: **איזמזמו להו [נמי] אגניבה.** הא איתזמו לאו הזמה דוקא [ו] (נקט) לשלם ממון אלא איפסלו להו אגניבה משום פסול עדות: לאו

משום פסידא דלקוחות. י"מ דהא דחייסינן לפסידא דלקוחות היינו דוקא היכא דאיכא עדי מסירה דידעי שהשטר אמת ואין גרשה דא"כ איכא בינייהו טוכא היכא דאין עדים אלא אלו שהן גזלנין והכא ליכא למימר שמוך אהני דהא מילתא אחריתא התחומים על השטר: **דאסהידו** ביה תרי בחד ותרי בחד. משמע לפי שיש שני מזימים על כל אחד ואחד לא הוי חידוש ותימה מה בכך תרי כמאה הוו ונראה לפרש דאסהידו ביה תרי בחד כגון שאין הנזומין מסייע אחד לחבירו שאין האחד יודע כלום בעדותו של חבירו שראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה או בהודאה אחד הודאה ואלו שנים מזימים את שניהם שכך שויס אלו כמו אחריס ולא נקט הלי לישנא אלא משום דמשתמע מייה שאין המזומין מסייעין זה את זה: **אי** נמי דפסלינהו בגזלנותא. והא דאמרי' בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו:) דההיא מתנה דהוו חתים עליה תרי גזלנין סבר רב פפא בר שמואל לאקשוריה משום דהא לא אכריזנא עלייהו ומסיק דגזלן דאורייתא לא בעי הכרזה ולא חייסינן לפסידא דמקבל מתנה אע"ג דפסידא דלקוחות לאו דוקא דה"ה דיש לחוש לפסידא דמקבל מתנה מ"מ פסלינן לההיא מתנה דמיירי שכבר העידו עליהן בב"ד קודם שחתמו בשטר מתנה או לא גרלאת ההיא שטר מתנה עד אחר שנודע פסולן בב"ד ואע"ג דזמנה קודם יש לחוש שמא הקדימו כדפריסת לעיל[ז] ומיהו ההוא עובדא דפרק זה בורר (שם דף כז.) דאמר קמאי דידי גנב כו' לדיני נפשות פשיטא שיש לפוסלו למפרע והוי מלי למימר איכא בינייהו לענין דיני נפשות או לאסור אשה לבעלה ולענין גיטין וקדושין ועדות החדש דלטעמא דחידוש אין לפוסלן למפרע ולטעמא דפסידא דלקוחות פוסלין למפרע לכל אלו אלא דדחיק לאשכוחי דאיכא בינייהו לענין ממון:

והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה. ות"ת אפי' למאן דאמר מכאן ולהבא הוא נפסל תקשה דמכל מקום אם אין גניבה אין טביחה אמאי משלמין וי"ל משום דקסבר הכתשה תחילת הזמה היא: **שהעידו בבת אחת והוזמו.** דכיון שהעידו בבת אחת ליכא למימר בשעת עדות טביחה פסולין היו אע"ג דלמפרע הוא נפסל דכיון שהעידו בבת אחת כשריס היו כשהעידו על הטביחה כיון שהיו יכולין לחזור בהן על העדות של גניבה לתוך כדי דיבור הוה ועל מה שפירש בקונטרס דלא גרסינן והוזמו בבת אחת דבהזמה לא איכפת לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה

משום פסידא דלקוחות מאי בינייהו [ו] דאסהידו ביה תרי לחד ותרי לחד אי נמי דפסלינהו בגזלנותא להך לישנא דאמרת משום חידוש ליכא להך לישנא דאמרת משום פסידא דלקוחות איכא אמר רבי ירמיה מדפתי עבד רב פפא עובדא כוותיה דרבא רב אשי אמר הלכתא כוותיה דאביי [ז] והלכתא כוותיה דאביי [ח] ביע"ל קג"ם: תנן גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין את הכל מאי לאו שהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה ואי סלקא דעתך למפרע הוא נפסל הני כיון דאיתזמו להו אגניבה איגלאי מילתא למפרע דכי אסהדו אטביחה פסולין הוו אמאי משלמין אטביחה אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהוזמו על הטביחה תחילה אמרי סוף סוף כי הדרי מיתזמי אגניבה איגלאי מילתא דכי אסהדו אטביחה פסולין הוו אמאי משלמי אטביחה והלכתא שהעידו בבת אחת והוזמו לימא כתנאי היו שנים מעידין אותו שגנב והן מעידין אותו שטבח והוזמו על הגניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה א"ר יוסי בד"א בשתי עדיות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מאי בשתי עדיות ומאי בעדות אחת אילימא בשתי עדיות בשתי עדיות ממש בשתי כתות בעדות אחת בבת אחת בזה אחר זה וא"ר יוסי בעדות אחת בבת אחת בזה אחר זה כי מסהדי אגניבה והדר מסהדי אטביחה כי מתזמי אטביחה [י] עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואיתזמו להו אגניבה מהיכא תיתי הך אלא לאו בשתי עדיות בעדות אחת כעין שתי עדיות ומאי נינהו כת אחת בזה אחר זה אבל בעדות אחת בבת אחת לא וסברוה דכולי עלמא [יא] תוך כדי דיבור כדיבור דמי מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי מכאן ולהבא הוא נפסל וכיון דמההיא שעתא קא מיתזמי אטביחה דקא מיתזמי איתזום אגניבה דלא מיתזמי לא איתזום ר' יוסי סבר למפרע הוא נפסל וכיון דמיד כי אסהידו הוא דמיפסלי כי איתזמו להו אטביחה איתזמו להו נמי אגניבה דהא תוך כדי דיבור כדיבור דמי אמרי אי תוך כדי דיבור כדיבור דמי דכולי עלמא למפרע הוא נפסל אלא הכא בתוך כדי דיבור כדיבור דמי קא מיפלגי רבנן סברי תוך כדי דיבור לאו

היה ובלבד שהוזמו על הטביחה תחילה וקשה לר"י דמה מרויח בקונט' בהזמת טביחה תחילה דאי משום שאם הוזמו על הגניבה תחילה הוו מוכחשים על הטביחה ואנן אליבה דאביי משניין דס"ל לקמן דהכחשה לאו תחילת הזמה היא מ"כ גם כשהוזמו על הטביחה תחילה הוו מוכחשים על הגניבה מאחר שהעידו בבת אחת ותוך כדי דיבור כדיבור דמי כדאמר בסמוך לרבי יוסי דכי העידו בבת אחת והוזמו על הטביחה בטלה כל העדות משום דתוך כדי דיבור כדיבור דמי ואם באנו לישב תירוץ זה לסברת אביי דלקמן דסבר הכחשה לאו תחילת הזמה היא לריך לגרוס והוזמו בבת אחת אבל אין לחוש שאין הגמרא חושש עתה לישב דברי אביי אלא במה שאמר למפרע הוא נפסל והולך ומתרץ לפי שיטת המקשה הסובר דהכחשה תחילת הזמה היא כדפריסת לעיל וכן לקמן כי משני מתני' לאביי אהא דאמר הכחשה לאו תחילת הזמה היא ומוקי לה כשהוזמו תחילה על הטביחה אין חושש לתרץ למאי דאמר אביי למפרע הוא נפסל כי לפי זה היה לריך להעמידה כגון שהעידו בבת אחת אלא דדרך הגמרא הוא שאין חושש לתרץ אלא הקושיא שמקשה לו: הרי

יוסי סבר למפרע הוא נפסל משעה שהעידו בבית דין, ותוך כדי דיבור דאמי ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ודחינן להדין תירוצא ואמרינן לא, כולי עלמא למפרע הוא נפסל ובתוך כדי דיבור פליגי, רבנן סברי תוך כדי דיבור

מסורת הש"ס

ה) ס"א דאזומו, ו) [קדושין נב. ב"מ כב: סנהדרין כז.], ז) [נדרים פז. מיר כ: ב"ב קכט: מכות ו. שבועות לב. תמורה כה:], ד) ל"ל עמנו היית. דבש תמרה) ס"א פטור, ו) רש"ל מ"ז, ז) [דף עב ע"ב ד"ה מכאן],

גליון הש"ם

גמ' ביע"ל קג"ם. עיין מג"א סימן שמ ס"ק טו:

מוסף רש"י

משום פסידא דלקוחות. שלקחו שדות על פיו וחתם מניסן עד תשרי ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול (סנהדרין כז.). מאי בינייהו. בין הני תרי תרעמא דרבא (שם). תרי לחד ותרי לחד. תרי כיתות שהעידו בבת אז, שנים אמרו לכל אחד עמנו הייתם במקום פלוני, חידוש ליכא, פסידא דלקוחות ליכא (שם). דפסלינהו. להני תרי, בגזלנותא. שהעידו שגזלנין הם על גזילה שגזלו בניסן, חידוש ליכא, דהא מילתא אחריתא קמסהדי, אבל פסידא דלקוחות ליכא (שם). ביע"ל קג"ם. יאות שלא מדעת גזלו מליאות (ב"מ כא:) עד זומם הכא, לחי העומד מגליו בפ"ק דעירובין (טו.) קידושין שלא נמכרו לגיאה בהאיש מקדש (קידושין נא.) גילוי דעת בגיטין בהשולח גט (גיטין לד.) מומר אוכל נבלות להכעיס לקמן (סנהדרין כז.) סימני הלכות הן שנתלקו בהם אביי ורבא וכבל מקום הלכה כרבא חוץ מאלו (קדושין נב.).

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ג:

צ ב מיי' פ"ח מהלכות אבל הל' ז וע"ש ופ"כ מהלכות שבועות הל' יח ועיין בהשגות ובכ"מ ופ"כ מהל' עדות הל' ג ועיין בהשגות ובכ"מ ופ"ו מהל' גזלה הל' ו ופ"ב מהל' תמורה הל' ד סמג עשין לו קז ולאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף לא לב לג וסי' שמ סעיף כד כה וטוש"ע ח"מ סי' כט סעיף ח וסי' רפא סעיף ז:

רבינו חננאל

והילכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם. הן, ייאוש שלא מדעת, עד זוממם זו ההלכה, לחי העומד מאיליו, קידושין שאין מסורין לביאה, גידול בר רעילאי, משומד אוכל נבילה. **אקשינן** על אביי, תנן גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהן ונמצאו זוממין משלמין את הכל, כגון שבאו באחד בניסן אלו העדים והעידו בבית דין כי ראובן מהיום כך וכך גנב שורו של פלוני וחזרו ובאו הן הן והעידו אחרי כן ראינו שטבחו או מכרו ונמצאו זוממין משלמין כפל ד' וה'. ואקשינן אהא דאמרינן כגון שהוזמו בטביחה תחלה, כגון שהביא הנטען בגניבה עדים בט"ו בניסן והזימום ואמרו להם אותו היום שהיעדתן בטביחה עמנו הייתם (והזימום ואמרו להן אתו היום שהיעדתם בטביחה עמנו הייתם) ואחרי כן הוזמו בגניבה, הלא לטעמ' דאביי דסבר למפרע נפסלין עידי הגניבה מאחד בניסן שהעידו בבית דין הלא מהיום והלאה נפסלו בכל עדות, שנמצאת בעת שהעידו על הטביחה כבר פסול היה ולא היה מתחייב הנגב על פיהן כלום, והתורה אמרה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, ואלו אין להם מעשה. **ופרקינ'** והילכ' שהעידו בבת אחת, כגון שהעידו בבית דין באחד בניסן כי באדר ביום פלוני גנב וטבח ומכר, והוזמו משלמין את הכל. וזה הפירוק ראיה לפירוש למפרע הוא נפסל כי אינה משעה שמעידין על הגניבה אלא משעה שנתקיימה עדותן בבית דין. **לימא כתנאי היו שנים מעידין אותו שגנב והן מעידין אותו שטבח הוזמו על הגניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, הוזמו על הטביחה כולו.** ותרצינ' דב' ר' יוסי הוא דאמ' במה דברים אמורים בשתי עדיות, בעדות אחת כעין שתי עדיות, מאי נינהו כת אחת והעידו על הגניבה ואחרי כן חזרו והעידו על הטביחה. אבל כת אחת העידה בגניבה ובטביחה בבת אחת זו היא עדות אחת. ועליה חלקו, רבנן סברי מיכן ולהבא הן נפסלין, ואף על גב דאמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דאמי לא מיפסלי מזמן שהעידו אלא מעת ההזמה כרבא, ובטביחה שהוזמו משלמין ובגנבה שלא הוזמו עדותן כשרה. ור'

הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ. בפ"ב דזבחים (ד' ג. וש"נ) אמרי' הרי זו תמורת עולה ושלמים מהו אמר אביי בהא ולאי מודה ר"מ וטעמא דאביי כדמפרש בפ' כילד מעריסין (תמורה ד' כו. וש"נ) דטעמא דר"מ משום דהוי כמו תחול זו ואח"כ תחול זו מדהוה ליה למימר תמורת עולה ושלמים ואמר תמורת עולה תמורת שלמים אבל רבא אמר אמר תמורת עולה ונמלך אמר אמר רבא פליג עליה וקאמר דעדיין היא מחלוקת דקסבר רבא דטעמא של ר"מ משום דלעתו של אדם אם יכולין שניהם לחול יחולו ואם לאו תפוס לשון ראשון דלעתיה אקמא: **ונמלך** תוך כדי דיבור בו'. למאי דסבר נמי השתא דרבי יוסי סבר תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי נראה דכמתכוין לכך ואמר היום תמורת שלמים ולמחר תמורת עולה דאין דבריו קיימים והוו כמו דברים שבלב ודוקא תוך כדי דיבור הוא דמהני לענין לפרש דבריו מהני תוך כדי דיבור: **תרי** תוך כדי דיבור הוו. השתא תוך כדי דיבור דתמורה איירי תוך כדי דיבור גדול וכיון דתוך כדי דיבור קטן אית ליה ותוך כדי דיבור גדול לית ליה נראה דתוך כדי דיבור גדול אין מועיל כלום אפי' לפרש דבריו דלא הוי אלא כאומר היום תמורת עולה ולמחר תמורת שלמים דהוו דברים שבלב וה"פ דברייתא אם לכך נתכוין תחילה כלומר שאומר תוך כדי דיבור קטן שדומה לנתכוין תחילה לכך דבריו קיימים ואפי' לא נתכוין נמי כיון דכדיבור דמי אבל בנמלך כלומר שאומר תוך כדי דיבור גדול שדומה כמו נמלך הרי זו תמורת עולה אפי' נתכוין תחילה לשניהם:

כדי שאילת תלמיד לרב. והא דאמר בפרק תפלת השחר (ברכות ד' מ:. וש"נ) הנותן שלום והמחזיר שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל היינו כשנותן שלום לרבו כמו לחבירו כמו שאמר ליה שלום עליך ולא אמר רבי והא דאמר בפ' ר"ע (שבת ד' פט.) כלום יש עבד שנותן שלום לרבו עבד שאני שאימת רבו עליו וכשום עניין אין ליתן לו שלום:

כי ליה לרבי יוסי כדי שאילת תלמיד לרב. תימה דרב אחא מדיפתי דאמר בפ"ק דמכות (דף ו.) ובפרק שבועת העדות (שבועות דף לג. וש"נ) תוך כדי דיבור כדי שאילת תלמיד לרב כמאן דלרבנן לית להו כלל כדי דיבור אפי' כדי דיבור קטן ור' יוסי נמי כתלמיד לרב מודי דלאו כדיבור דמי וי"ל דסבר לה כברייתא דמי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר דף כא. וש"נ) וכן הלכתא דתוך כדי דיבור כדיבור דמי והכי פסקינן הלכתא בנדרים בפרק בתרא (דף פז.) דתוך כדי דבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגרש ואפי' בכדי שאילת תלמיד לרב כריש לקיש וכרב אחא דמכות (דף ו.) ודשבועת העדות (שבועות דף לג.) ושיעור כדי שאילת שלום תלמיד לרב מפרש ר"ת דהיינו טעמא דכשאדם מעיד עדות או עוסק במקח וממכר וחבירו נותן לו שלום או רבו ע"כ יש לו להשיב ולהפסיק כדאמר בברכות (ד' ו:) הנותן שלום לחבירו ואין מחזיר נקרא גזלן שנאמר גזילת העני בביתיכם ולכך תיקנו חכמים שלא יהיה זה חשוב הפסק וכן מוכח בנזיר (ד' כ:) דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד ומיהו בפ' בתרא דנדרים (ד' פז.) אין מתיישב טעם זה לענין קריעה דכסבור שמת וקרע ואח"כ מת אם מת תוך כדי דיבור יצא ידי קריעה ואם לאו לא יצא ידי קריעה והתם מאי שייך שיעור זה [ז] ושמא לענין קריעה הקילו: **אמר** ליה אביי לא דאפכינהו ואזמינהו ממאי מדסיפא בו'. נראה לר"י דכל סוגיא זו כפי מאי דס"ד השתא דדיוקא דרבא הוי מריש אבל לפי האמת מסקנא דדיוקא דרבא מסיפא ולא אמר אביי זה מעולם אלא בני הישיבה היו מתרצים כן אליבה דאביי לפי מה שהיו סוברים דדיוקא דרבא מריש אבל לפי המסקנא [ח] דאמר אביי דרישא בשלש כתות כדאוקמה רבא בלא מיפך והזמה וכסיפא בשתים במיפך ובהזמה ולאו דוקא נקט אביי אפכינהו תחילה דאם כן איתכחשו הוו אלא מעיקרא אזמינהו והדר אפכינהו מ"מ מעיקרא אפכינהו ואזמינהו תוך כדי דיבור ונראה לר"י דאביי מוקי לה בג' כתות כדמוכח לקמן דקאמר ואביי אמר לך בשלמא רישא לא סגי בלא ג' כתות דקתני שהרי הרב אומר כן ואיירי דמליעאי נמי אפכינהו ואזמינהו לקמאי דהשתא לא איתכחשי מליעאי כלל ולישא למידק מינה דהכחשה תחילת הזמה היא דמשלמי וכי קתני נמצאו זוממין מליעאי משלמין דמי עין לעבד ה"ה דמי עין לקמאי שהרי היו מחייבין אותם דמי עין לרב משום כאשר זמם אלא לפי שלא הוזכרו ראשונים בברייתא לא חש למיתני ומיהו אין אנו צריכין כלל להיפוך בתראי למליעאי דכיון דהוזמו ממילא קיימא עדות קמאי ובקונט' פי' דאביי מוקי רישא בג' כתות כמו סיפא ויש לישב הא דקתני שהרי הרב אומר כן דמעיקרא ודאי דלא ידעינן דאפכינהו והוה קשה לן מאי שהרב אומר כן אבל השתא דאפכינהו שמא הרב בעדותן של אלו שאין מחייבים אותם כ"א דמי אן לפי שיודע שיבאו עדים שיחייבו אותו דמי עין ולפי זה איכא לאוקמי כל סוגיא זו לפי האמת דרבא לא הביא הרישא אלא לדקדק הימנה דסיפא איירי בשלש כתות כמו רישא ואביי מהדר ליה דוק ולאידך גיסא מדסיפא סגי בג' כתות ובמיפך והזמה רישא נמי סגי בג' כיתות ואין לך ראיה מסיפא מכח רישא דאיכא לאוקמי כולה בג' כתות והא דקאמר לקמן בשלמא רישא לא סגי בלא שלש כתות ה"ק אי נמי לא תתישב לך שהרי הרב אומר כן אי לא מוקמת לה בשלש כתות מכל מקום סיפא איירי בג' כתות ואם תאמר אי בג' כתות מוקמת לה לרישא אמאי משלמי דמי עין לעבד תקשה ליה

מדסיפא

לאו כדיבור דמי ורבי יוסי סבר תוך כדי דיבור כדיבור דמי וסבר ר' יוסי תוך כדי דיבור כדיבור דמי והתנן [ט] הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ ר' יוסי אומר [י] אם לכך נתכוון מתחילה הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין ואם אמר תמורת עולה ונמלך ואמר תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה והוינן בה נמלך פשיטא [כ] ואמר רב פפא [ב] נמלך בתוך כדי דיבור קאמרינן אמרי תרי תוך כדי דיבור הוי חד [ג] כדי שאילת תלמיד לרב וחד כדי שאילת הרב לתלמיד כי לית ליה לרבי יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי דנפיש כדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך אית ליה: אמר רבא [ד] עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין [ה] דהכחשה תחילת הזמה היא אלא שלא נגמרה אמר רבא מנא אמינא לה [ו] דתניא מעידני באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו שהרי הרב אומר כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד היכי דמי אילימא כדקתני דליכא כת אחרינא משלמין דמי עין לעבד בתר דמפקי ליה לחירות דמי עינו קבעי שלומי ועוד [ה] דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי ועוד שהרי הרב אומר כן הרב מי ניחא ליה אלא לאו כגון דאתו בי תרי ואמרי הפיל את שינו סימא את עינו דבעי מיתיב ליה הרב דמי עינו ואתו בי תרי מציעאי ואמרי עינו והדר שינו דלא בעי למיתב ליה אלא דמי שינו דקא מכחשי ליה קמאי למציעאי והיינו שהרי הרב אומר כן דניחא ליה במאי דקאמרי וקתני ונמצאו זוממין מציעאי משלמין דמי עין לעבד שמע מינה הכחשה תחילת הזמה היא אמר אביי לא דאפכינהו [ו] ואזמינהו ממאי

מדסיפא

לאו כדיבור דמי. והוו ליה שני עדיות ומשום חדא לא אתכחש אידך דמשעת דיבור אחרון נפסלו ולא משעת דיבור ראשון: **כדיבור דמי.** וכאלו עדות דמי והרי פסולין היו באותה שעה: ה"ג **הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים.** ולא גרסינן ותמורת שלמים: **הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ.** לאית ליה לר"מ תפוס לשון ראשון: **דבריו קיימין.** שתסתאב ותימכר ויצא בדמי חליה עולה ובדמי חליה שלמים: **שהוכחשו ונכסוף הוזמו נהרגין.** וכשנגמר הדין על פיהם קודם שהוכחשו אמרה רבא שאם לא נגמר הדין עדיין אפילו החזמו מתחילה אין נהרגין שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין והכי מיתוקמא בסיפא דשמעתין [ה] כגון דאתו בי תרי ואמרי הכי ופסקנוה לדינא אפומייהו: **שהוכחשו.** שניה אומרים הרג ושניה אומרים לא הרג: **ונכסוף הוזמו.** שנאת כת שלישית ואמרה עמנו הייתם נהרגין: **שסימא את עין עבדו.** ויצא לחירות ואח"כ הפיל את שינו וחייב ליתן לו דמי שינו: **שהרי הרב אומר כן.** כלומר דיהא ליה לרב בהכחדתא דהני ולקמן מפרש מאי ניחותא: **ש"מ הכחשה תחילת הזמה היא.** דאי לאו תחילת הזמה היא מאחר שבטלה עדותן מי אית בהו דין הזמה: **אמר ליה אביי לא.** אי דהוכחשו על ידי כת ראשונה שוב אין כת שלישית מזיממת והכא כשאין שם כת ראשונה אלא הם ודקשיא לך דמי עבד לרב בעי לשלומי הכא כגון שכת שניה אפכינהו ואזמינהו שאמרו להם אותו היום שאתם אומרים עמנו הייתם במקום פלוני אבל ביום אחר הוה ואיפכא הוה דממה נפשך עבד נפיק לחירות והן משלמין לו דמי עין שלו להפסידו ויאתא ליה לרב [ו] דיפוק בעינו ויתן לו דמי שינו. ואי קשיא הואיל ואשאנים הם מאי הוי מפסדי ליה הא לחירות הוי מפקי ליה ואכתי דמי עבד לרב בעי לשלומי לקמיה [עד.] פריך ליה ומוקמינן לה בשעמד בדין:

מדסיפא

כי ליה לרבי יוסי כדי שאילת תלמיד לרב. תימה דרב אחא מדיפתי דאמר בפ"ק דמכות (דף ו.) ובפרק שבועת העדות (שבועות דף לג. וש"נ) תוך כדי דיבור כדי שאילת תלמיד לרב כמאן דלרבנן לית להו כלל כדי דיבור אפי' כדי דיבור קטן ור' יוסי נמי כתלמיד לרב מודי דלאו כדיבור דמי וי"ל דסבר לה כברייתא דמי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר דף כא. וש"נ) וכן הלכתא דתוך כדי דיבור כדיבור דמי והכי פסקינן הלכתא בנדרים בפרק בתרא (דף פז.) דתוך כדי דבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגרש ואפי' בכדי שאילת תלמיד לרב כריש לקיש וכרב אחא דמכות (דף ו.) ודשבועת העדות (שבועות דף לג.) ושיעור כדי שאילת שלום תלמיד לרב מפרש ר"ת דהיינו טעמא דכשאדם מעיד עדות או עוסק במקח וממכר וחבירו נותן לו שלום או רבו ע"כ יש לו להשיב ולהפסיק כדאמר בברכות (ד' ו:) הנותן שלום לחבירו ואין מחזיר נקרא גזלן שנאמר גזילת העני בביתיכם ולכך תיקנו חכמים שלא יהיה זה חשוב הפסק וכן מוכח בנזיר (ד' כ:) דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד ומיהו בפ' בתרא דנדרים (ד' פז.) אין מתיישב טעם זה לענין קריעה דכסבור שמת וקרע ואח"כ מת אם מת תוך כדי דיבור יצא ידי קריעה ואם לאו לא יצא ידי קריעה והתם מאי שייך שיעור זה [ז] ושמא לענין קריעה הקילו: **אמר** ליה אביי לא דאפכינהו ואזמינהו ממאי מדסיפא בו'. נראה לר"י דכל סוגיא זו כפי מאי דס"ד השתא דדיוקא דרבא הוי מריש אבל לפי האמת מסקנא דדיוקא דרבא מסיפא ולא אמר אביי זה מעולם אלא בני הישיבה היו מתרצים כן אליבה דאביי לפי מה שהיו סוברים דדיוקא דרבא מריש אבל לפי המסקנא [ח] דאמר אביי דרישא בשלש כתות כדאוקמה רבא בלא מיפך והזמה וכסיפא בשתים במיפך ובהזמה ולאו דוקא נקט אביי אפכינהו תחילה דאם כן איתכחשו הוו אלא מעיקרא אזמינהו והדר אפכינהו מ"מ מעיקרא אפכינהו ואזמינהו תוך כדי דיבור ונראה לר"י דאביי מוקי לה בג' כתות כדמוכח לקמן דקאמר ואביי אמר לך בשלמא רישא לא סגי בלא ג' כתות דקתני שהרי הרב אומר כן ואיירי דמליעאי נמי אפכינהו ואזמינהו לקמאי דהשתא לא איתכחשי מליעאי כלל ולישא למידק מינה דהכחשה תחילת הזמה היא דמשלמי וכי קתני נמצאו זוממין מליעאי משלמין דמי עין לעבד ה"ה דמי עין לקמאי שהרי היו מחייבין אותם דמי עין לרב משום כאשר זמם אלא לפי שלא הוזכרו ראשונים בברייתא לא חש למיתני ומיהו אין אנו צריכין כלל להיפוך בתראי למליעאי דכיון דהוזמו ממילא קיימא עדות קמאי ובקונט' פי' דאביי מוקי רישא בג' כתות כמו סיפא ויש לישב הא דקתני שהרי הרב אומר כן דמעיקרא ודאי דלא ידעינן דאפכינהו והוה קשה לן מאי שהרב אומר כן אבל השתא דאפכינהו שמא הרב בעדותן של אלו שאין מחייבים אותם כ"א דמי אן לפי שיודע שיבאו עדים שיחייבו אותו דמי עין ולפי זה איכא לאוקמי כל סוגיא זו לפי האמת דרבא לא הביא הרישא אלא לדקדק הימנה דסיפא איירי בשלש כתות כמו רישא ואביי מהדר ליה דוק ולאידך גיסא מדסיפא סגי בג' כתות ובמיפך והזמה רישא נמי סגי בג' כיתות ואין לך ראיה מסיפא מכח רישא דאיכא לאוקמי כולה בג' כתות והא דקאמר לקמן בשלמא רישא לא סגי בלא שלש כתות ה"ק אי נמי לא תתישב לך שהרי הרב אומר כן אי לא מוקמת לה בשלש כתות מכל מקום סיפא איירי בג' כתות ואם תאמר אי בג' כתות מוקמת לה לרישא אמאי משלמי דמי עין לעבד תקשה ליה

כדפרכינן

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר וכו' לפי המסקנא קאמר אביי דרישא בשלש כיתות וכו' לא סני דבלאו ג' וכו' תחלת הזמה היא מדמשלמי וכו':

מוסף רש"י

הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים. שהעמיד בהמת חולין אצל שניה, אחת עולה ואחת שלמים ואמר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה. תפוס לשון ראשון ואין קדושה חלה על קדושה (זבחים ל.). **דבריי** ר' מאיר. דל' מאיר אית ליה תפוס לשון ראשון (תמורה כה:). **הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד.** והולך להקדיש לו אחר זה (זבחים ל.). **דבריו קיימין.** ואליה תמורת עולה ואליה תמורת שלמים, ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויצא בדמי חליה תמורת עולה ובדמי חליה תמורת שלמים, ובהכי עסקינן שהיו לפניו עולה ושלמים כשהמיר את זו בזו (תמורה כה: וכעי"ז זבחים שם).

רבינו חננאל (המשך)

מכחישין לשנים ואומרין להן שנו הפיל תחלה ואחרי כן הוציא עינו ודמי עינו חייב ליתן לו. והלך העבד והביא עדים והזימו לעדים השניים שהכחישום הראשונים, ושנינו דמי משלמין דמי עין לעבד, שמע מינה דהכחשה תחלת הזמה היא ולפיכך משלמין. **ודחה אביי** להדין תירוצא ואמ' לא העידו מקודם שלאלו אחרים כלל ואין שם הכחשה כלל, ובריתא כגון דאתו תרי שהדי בתר דאשהידו קמאי שסימא עין עבדו וכולי'. ואמרו להני שהדי אותו היום שהעדתם שסימא עין עבדו עמנו הייתם במקום פלו' ומקודם לכן הפיל שנו ויצא בו לחירות ואחר כן סימה עינו ואין זו הכחשה אלא הזמה היא כולה. ממאי דייק הכי

רבינו חננאל

לאו כדיבור דאמי ועדות גניבה חלוקה היא מעדות טביחה וכל אחת בפני עצמה עומדת כשהזמו על הטביחה עדות הגנבה קיימת. ור' יוסי סבר תוך כדי דיבור כדיבור דאמי ועדות אחת היא. **ואקשינן**, וסבר ר' יוסי תוך כדי דיבור כדיבור דאמי, והתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים וכולי', עד אבל אם אמ' תמורת עולה ונמלך ואמ' תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה. ואמ' רב פפא נמלך תוך כדי דיבור, אף על פי כן לאו כדיבור דאמי דהא אמ' הרי זו תמורת עולה. ופרקינן, תוך תוך כדי דיבור הוו, אחת מידה ארוכה ואחת קצרה. והא דתמורה כדי שאילת שלום תלמיד לרב הוה שלום עליך רבי דנפיש, ולפיכך אמר ר' יוסי לאו כדיבור דאמי אבל בכדי שאילת הרבי לתלמיד שלום עליך, אית ליה דהא מדה קצרה היא. **וגרסינן בפרק יש נוחלין** והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דאמי בר מעבודה זרה וקידושין. פירי' אם אמ' אדם בהמה זו לעבודה זרה אף על פי שחזר בו תוך כדי דיבור ואמ' לאו כבר נאסרה הבהמה ההיא, וכן הנותן קידושין לאשה ואחר שקבלה הקידושין בתוך [כדי] דיבור חזר בו קידושיו קידושין. וכן דין מברך את השם, וכן דין הנותן גט לאשתו אף על פי שחזר בתוך כדי דיבור אסורה היא לכהן. אמ' **רבה עדים שהוכחשו**, כגון שבאו עדים ואמרו אותו היום שאמרתם פלוני הרג את פלוני במקום פלוני ההורג או הנהרג היה עמנו באותו היום במקום יותר ממהלך יום מן המקום שאתם מעידין שהרגו באותו מקום וכיוצא בו, ולבסוף הוזמו נהרגין שהכחשה תחלת הזמה היא אלא שלא נגמרה. אמ' רבה מנא אמינא לה דתניא מעידנו באיש פלוני שסימא עין עבדו ואחר כך הפיל שנו שהרי הרב אומ' כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד. ולא מפשטה כלל. דפשוט' דאית בהו תלתה קושיי, ופשוטות הן. ותריצנה הכי, כגון דאתו תרי קמי הני ואשהידו דרבו הפיל שנו ויצא בו לחירות ואחר כך הוציא עינו דבעי למיתן ליה דמי עינו לההוא עבדא, ואתו הני ואמרו הוציא את עינו מקודם ויצא בה לחירות ואחר כך הפיל שנו והרב אומ' כן. והעדים הראשונים

מדסיפא במיפך והזמה רישא נמי במיפך והזמה דקתני סיפא מעידנו את איש פלוני שהפיל את שן עבדו וסימא את עינו שהרי העבד אומר כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לרב היכי דמי אי דלא קא מודו להו בתראי בחבלא כלל דמי כוליה עבד לרב בעי שלומי ליה אלא פשיטא דקא מודו כולהו בחבלא ודקא (ת) אפכינן ואזמינהו והיכי דמי אי דקא מאחרי אחורי הני בתראי אאכתי דמי עבד לרב בעי שלומי דכי מחייבי ליה לגברא אכתי גברא לאו בר חיובא הוא אלא דקא מקדמי קדומי הני בתראי ואי דלא עמד בדין אכתי דמי כוליה עבד לרב בעי שלומי ליה דאכתי גברא לא מיחייב אלא דעמד בדין א"ל רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי דוקיא דרבא מהיכא אילימא מרישא רישא מי קא מתכחשי מציעאי כיון דאי לא מתזמי סהדותא כוותייהו קא קיימא דדינא כוותייהו פסקינן דיש בכלל מאתים מנה הלכך קמאי הוא דקא מתכחשי מציעאי לא מתכחשי מידי אמר ליה רבא סבר מדרישא בשלש כיתות סיפא נמי בשלש ודייק מסיפא כגון דאתו בי תרי ואמרי הפיל את שינו וסימא עינו ופסקיניה לדינא אפומייהו ואתו בי תרי אחריני ואמרי סימא את עינו והפיל את שינו דקא מכחשי להו להני קמאי ונמצאו זוממין קמאי משלמין דמי עין לרב ואי סלקא דעתך הכחשה לאו תחילת הזמה היא אמאי משלמי הא אתכחשו להו מעיקרא אלא שמע מינה הכחשה תחילת הזמה היא ואביי אמר לך בשלמא רישא לא סגי דלא שלש כיתות שהרי קתני הרב אומר כן אלא סיפא למה לי שלש כיתות שהרי העבד אומר כן עבד כל דהו מימר אמר דניחא ליה דניפוק לחירות מתקיף לה ר' זירא אימא סימא את עינו

ניפוק

כדפרכינן לעיל בתר דמפקי ליה לחירות דמי עין בעי לשלומי ליה ויכולין לומר לטובתו באנו כדאמר בפ' היו בודקין (סנהדרין מח.) דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וי"ל דלמאי דמוקי לה השתא במיפך והזמה מסקינן דאיירי כשעמד כבר בדין ומסתמא כבר נתפרסם הדבר שיצא העבד לחירות והרב בעצמו מודה כדקתני שהרב אומר כך שעמד בדין וכל עיקר שבאין לדין עכשיו לפי שהעבד מודע דמי עינו ומזמין את הרב לדין ורבו מודה לו דמי שינו לכך כי אתו סהדי לא אתו אלא לגרע כחו של עבד שאם יבאו עדים על דמי עינו לא יהיה ממש בדבריהם ויודעים הם שיבאו עדים אבל מעיקרא לא הוה ידעינן דמיירי כשעמד בדין אפי' הרב מודה כמה פעמים צריך העבד לעדים דמודה בקנס פטור משום הכי פריך שפיר בתר דמפקי ליה לחירות כו' וא"ת למה דחק אביי לאוקמי לסיפא במיפך והזמה כיון דבעמד בדין מוקמינן לה יאמר שהעבד תובעו דמי עינו והרב מודה לו דמי שינו והבית עבד עדים להפיל את שינו וסימא את עינו ובאו עדים והזימום וי"ל דולמאי ה"ה כך שוה אם מיפך הוה ע"י הודאת הרב כמו על פי עדים אלא אורחא דמילתא נקט שאין רגילות הרב להודות כלל אלא כשיש עדים בדבר:

דאכתי גברא לא מחייב. אין הטעם משום דאי הוה בעי הוה אתי לב"ד ומודה ומיפטר דאפי' לשמואל דאמר לקמן (דף עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב הכא כיון דלא עמד בדין לא חשבינן לגברא בר חיובא לענין קנס כדפריש בסוף המניח (לעיל לג. ושם: ד"ה איכא) בשמעתין דהוחלט השור:

ונמצאו זוממים קמאי. בהך סיפא הולך לומר שהעדים שהוזכרו בברייתא שהוזמו הם היו ראשונים משום דצריך לומר דפסקינן לדינא אפומייהו דאין העדים זוממים משלמים עד שיגמר הדין על פיהם ואם לא שבאו תחילה לא ה"מ למפסק דינא אפומייהו אבל בריש אע"פ שבאו לסוף פסקינן דינא אפומייהו: **עבד** כל דהו מימר אמר. הרבה יש לתמוה אמאי קאמר כל דהו לגמרי באין לסיועיה:

הוה

כשעמד בדין. על החבלות הללו ע"י עדים אחרים בב"ד אחר וחייבוהו להניח העבד וברח דהשתא אי קאתי בעלים קמן הא לא מהניא ליה הודאה וקתבע ליה האי עבד הפלא את שיני וסימת את עיני והעמדתיך בדין ונתחייבת לי דמי עיני והבית עדים אלו על כך ואתו סהדי אחריני ואפכינהו ואמרו לא חייבינהו ב"ד אלא דמי שן ואזמינהו הלכך בין רישא ובין סיפא אדמי עבד לא מחייבי דהא מב"ד קמא נפק עבד לחירות אלא שזה היה מחזיק בו אבל דמי עין משלמי לעבד בגבא דרישא דהא ממונא דעין אית ליה גביה מבית דין קמא וקבעו הני למיפטריה ובסיפא משלמי דמי עין לרב דקא מחייבי ליה אשקרא וע"כ בדאפכינהו מוקמת ליה דאי אלו הכי כיון דליכא סהדי אבי דינא קמא כוליה עבד בעי שלומי: **דוקיא דרבא.** דהכחשה תחילת הזמה היא מהיכא: **אילימא מרישא.** דמוקי לה בשלש כיתות סוף סוף מי קא מיתכחשו דתיהוי עדותן בטילה בהכחשה דקמאי הא אי לאו מיתזמי דינא כוותייהו פסקינן ויהיב דמי שן דישנו בכלל עדות הראשונים ומשום הכי מהניא בהן תורת הזמה אבל גבי שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג דאיתכחוש קמאי ולא קטלינן ליה ולעולם (ת) אימא לך כיון דבטיל סהדותייהו לא מהניא בהו תורת הזמה: **מדרישא.** מוכחא בשלש כיתות דקתני שהרי הרב אומר כן אלמא דאתו כת אחריתי בריש דהוה מחייב ליה דמי עין: **סיפא נמי בשלש.** כיתות ונהי דלא אפשר דתהוי כת אחריתי קודמת דא"כ דקמאי אמרי סימא והדר הפיל והני אמרי הפיל והדר סימא לא מיגמר דינא אפומייהו למיתן דמי עינא אלא דמי שן והוי בכללא דתרוייהו וכיון דלא נגמר הדין על פיהם לא מחייבי הני מציעאי בהזמה דכת שלישית מיהו הכי מוקי לה דאתו הני בי תרי בריש ואמרי הפיל והדר סימא ופסקינן לדינא אפומייהו כו': **דקא מכחשי לקמאי.** ובטלה עדותן דלא יהיב דמים היתירים וקתני דכי נמצאו זוממים על ידי כת שלישית משלמין: **אלא סיפא למה לי.** לאוקמה בדוחקא בשלש כיתות הא בתרי סגיא ובדאפכינהו ואזמינהו ורישא כדמשמע בשלשה ודלא בדאפכינהו ומיהו מינה ליכא למידק מידי:

ניפוק

מסורת הש"ס

(ת) [לעולם רש"ש],

הגהות הב"ח

(ת) גמ' ודקא אפכינהו ואזמינהו:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה אי דמאחרי כו' יום שני הוה. וקשה לי הא בזה לא בעי שלומי דכי העידו היה בתמת חייב וחזו בכלל מה דמשני אלא לתקדמי אקדומי וכמ"ש רש"י ד"ה דמקדמי דכל שקודם שבאת כת שיש להעיד נעשה מעשה סגי. והו"ל לרש"י לפרש דמאחרי שאומרים שאחר שהעידו נעשה המעשה ול"ע:

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פי"ט מהל' עדות הלכה ב:

רבינו חננאל

מדסיפה במיפך והזמה, רישא נמי במיפך והזמה. דקתאני סיפא במיפך מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו ואחרי כן סימא עינו שהרי העבד אומ' כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לרב. ואמ', היכי דאמי או לימא דלא מודו המזימין בחבלא כלל, דמי כוליה עבד בעו לשלומי לרב. אלא דמשהדי הכי אותו היום שהעדתם שהפיל שן עבדו עמנו הייתם אתו היום במקום פלוני, אלא מקודם לכן סימא עינו ועמד עמו בדין ויצא לחירות בדמי עינו ואחר כך חבלו והפיל שנו, כי האי גונא ודאי משלמין דמי עין לרב. ומדסיפא לא מיתוקמא אלא במיפך והזמה, רישא נמי במיפך והזמה. והאי דקתאני משלמין דמי עין לרב אחר שפוחתין לו דמי השן. וחזרנו לבאר דוקיא דרבה דדייק מהא מתניתא דהכחשה תחילת הזמה היא, מנין. ואמ' רב אשי רבה הכי דייק מדרישא בשלוש כיתות סיפא נמי בשלוש כיתות, ואי איפשר להעמיד ההכחשה ברישא דקימא לן האחרונים מכחישין את הראשונים ואם נאמר שהעידו הראשונים כי הפיל ואחר כך סימא ונתחייב הרב לתת דמי עין לעבד, ובאו אחרים והכחישום ואמ' סימה ואחר כך הפיל, נמצאו הראשונים מוכחשין. באה כת שלישית והזימו כת הראשונה, חייבין לשלם דמי עין לרב היה לו לומר ולמה אמרה הבריתא דמי עין לעבד אלא ודאי כת האמצעית נמצאו זוממין והם מכחישין ולא שמע' מינה ולא מידי כי כך דייק רבה מסיפא. ומוקמה לסיפא כגון דאתו תרי ואשהידו דהפיל שינו ואחר כך סימה עינו דבעי הרב לשלם דמי עין ובאו אחרים והכחישו ואמ' סימא ואחר כך הפיל ובאה כת שלישית והזימו את הכת הראשונה המוכחשת וכיון שהוזמו נתחייבו לשלם דמי עין לרב כדקתאני בבריתא. ודייק רבה מדבריני ממונות הוכחשו ואחר כך הוזמו משלמין הם, הכי נמי בדיני נפשות אם הוזמו אחרי שהוכחשו נהרגין. ובא אביי ודחה לדוקיא דרבה, והתקפה דר' זירא פשוטה ודחויה היא,

עד: מרובה פרק שביעי בבא קמא

הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. אבל מי אין נהרגין לא חשיב ליה שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ותימה לר"י דבכל גמרא משמע [a] אפי' התרו בו למלקות ולא למיתה דאע"ג שלעולם לא יבא לידי חיוב מיתה כיון שלא התרו בו למיתה חשיב ליה שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנד. ושם ד"ה בגלאו) אמר דאין לוקין על לאו דמחמר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לשאר מלאכות אע"ג דבמחמר אין בו חיוב מיתה ובפ"ק דעירובין (דף יז:) אמר דאין לוקין בתחומין דהוי אזהרה נמי להולאה ואפי' מאן דפליג נמי לא קאמר אלא משום דמי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב אע"פ שאין מיתה בתחומין אפילו למ"ד לחלוייתא ותי' ר"י דשאני לאו דלא תענה דגלי ביה קרא דלקי מוהיה אם בן הכות הרשע כלאמרינן ברישא מכות (דף ג: ושם) ובפ"ק דסנהדרין (דף י. ושם[b]) וכיון דגלי קרא מוקמינן ליה לקרא במקום שאין יכול לבא לידי חיוב מיתה כי ההיא דהתם דמעידין שהוא בן גרושה או בן חלוצה או כמו עדים שהוכחשו בנפש למ"ד אין נהרגין כשהוזמו לבסוף אבל למ"ד נהרגין אין סברא להעמיד בו הפסוק כיון שיכול לבא לידי חיוב מיתה וכי פריך התם דת"ל מלא תענה פי' ולמ"ל קרא דוהיה אם בן הכות הרשע ומשני משום דה"ל לאו שאין בו מעשה הוה מלי לשנויי דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כה"ג בעלמא לא לקי אלא דבעי לשנויי לכ"ע אפי' אליבא דר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממים מקרא אחריתא בפ"ק דמכות (ד' ד:) ות"ת והשתא דמשני משום דה"ל לאו שאין בו מעשה לא אתי אליבא דר' יהודה דאמר (שם) לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וי"ל דלחיק טפי לשנויי כר"מ משום דאיירי התם (שם.) בסיפא גבי מאתים זו וגבי מלקות משמע דבבן גרושה או בן חלוצה מודה ר"ג אתי ההוא שיטא כרבי יהודה דהא טעמא דרבי יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו משום דגמר ממוליא ש"ר ומעדים זוממין בבנין אב ומי לאו דגלי בעדים זוממין מוהיה אם בן הכות הרשע הוה אמרי' בכל דוכתי דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ות"ת דהיא שיטא היכי אתי אליבא דר"מ והא לר"מ בלא והיה אם בן הכות הרשע ידעינן דלקו עדים זוממין אע"פ שאין בו מעשה דגמרינן ממוליא ש"ר כי היכי דגמר בפ"ק דמכות (שם:) ממוליא ש"ר דעדים זוממין לוקין ומשלמין וי"ל דאע"ג דגמר ממוליא ש"ר היינו דוקא לענין שלוקין ומשלמין משום דאיכא לאוקמי כדי רשעתו לדרשה אחריתי [c] כדאיתא באלו נערות (כתובות דף נב.) אבל לענין לאו שאין בו מעשה דילפינן מלעשות באלו הן הלוקין (מכות ד' יג.) דבעינן לאו שיש בו מעשה לא הוה גמרינן ממוליא ש"ר מי לאו דגלי קרא בהדיא ועוד י"ל דמוליא ש"ר גופיה לא נפקא לן דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמר בכתובות פרק נערה (ד' מו.) דגמר ויסרו מויסרו כו' והא דאמר בפ"ק דמכות (ד' ד:) ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לאזהרת עדים זוממין פי' ולהכי לא לקי אלא הרבעים במעידים על פלוני שחייב מלקות לא בעי למימר דלא לקי אלא תענה משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהא במעידים עליו שהוא בן גרושה אמרי דבנן דלקי ובמעידים שחייב לפלוני מאתים זו אי לאו כדי רשעתו היו לוקין ומשלמין אלא ה"פ ההוא מבעי ליה לאזהרת עדים זוממין דמשום כאשר זמם לא לקו כשמעידים על פלוני שחייב מלקות אלא משום לא תענה דלא עבד הכתוב אא"כ הזהיר הלכך אלאו דלא תענה לא לקי שמוציא פי' שילקו משום עדות שקר שהעידו ומשום כאשר זמם ותרוייהו משום לאו אחד אבל במעידים שחייב מאה זו דבלאו קרא דלא תענה היה מתחייב לשלם משום כאשר זמם דממון לא בעי אזהרה התם ודאי אי לאו כדי רשעתו הוה לקי מלא תענה וכן במעידים שהוא בן גרושה או בן חלוצה למ"ד סנהדרין (ד' ג.) אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד הוי הכא השני מצטרף בהדיה היינו שיעידו שניהם [d] בב"ד: משום

ניפוק בעינו הפיל את שינו ניפוק בשינו סימא את עינו והפיל את שינו ניפוק בעינו ושינו אמר אביי עליך אמר קרא [1] תחת עינו [a] ולא תחת עינו ושינו תחת שינו ולא תחת שינו ועינו אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל מאי לאו דהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה והא כיון שהוזמו על הגניבה לגבי טביחה הוה להו מוכחשין וקתני משלמין לו את הכל ואי ס"ד הכחשה לאו תחילת הזמה היא אטביחה אמאי משלמין אלא לאו ש"מ הכחשה תחילת הזמה היא אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהוזמו על הטביחה תחילה ובפלוגתא עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו ר' יוחנן ור"א חד אמר נהרגין וחד אמר אין נהרגין תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד ר"א הוא דאמר נהרגין אמאי לוקין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד [b] וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד [c] אין לוקין עליו אלא לאו ש"מ ר"א הוא דאמר אין נהרגין תסתיים לוקין תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אמר אביי [d] בבא הרוג ברגליו: **מתני'** [e] גנב ע"פ שנים [f] וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' [g] גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז [h] גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר [i] גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' [j] ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותם משלם תשלומי ד' וה' שאין חייב באחריותם פטור: **גמ'** על פי עד אחד פשיטא אמרי הא קמ"ל ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד מה ע"פ [עד] אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מיחייב ע"פ עצמו נמי כי אתו עדים מיחייב לאפוקי מדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב [k] מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: איתיביה רב חסדא לרב הונא מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות אמר לו למה א"ל שסמיתי את עינו אמר לו אין בדבריך כלום [a] שכבר אין לו עדים הא יש לו עדים חייב ושמעינן מינה מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב א"ל שאני ר"ג [b] דלא בפני ב"ד אודי והא ר' יהושע אב בית דין הוה שלא

ניפוק בעינו וכשינו. ולעולם דמי לא ניתב ליה: **מאי לאו שהעידו על הגניבה.** שגנב באחד בשבת: **וחזרו והעידו.** שטבח בשני בשבת והוזמו על יום ראשון בשליחי בשבת: **וחזרו והוזמו.** ברביעי בשבת על יום שני: **וקתני משלמין ד' וה'.** ואע"ג דמשליחי בשבת היו מוכחשים על הטביחה לכיון דלא גנב לא טבח: **על הטביחה אחילה.** ומתחייבו בתשלומי אלאה ועדיין עדות גניבה קיימת וכשהוזמו ונתחייבו בכפל הרי חמשה: **וכפלוגתא.** דאביי ורבא פליגי נמי ר' יוחנן ור' אלעזר: **דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש.** ולא הוזמו: **לוקין.** משום לא תענה[c]. ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא הא מייתי בהדיא בפס' מכות (ד' ב:) דמלקות בעדים זוממין כתיב מוהלקיהו [לאת] הלדיק [וגו']: **ואי ס"ד.** לר"א אם הוזמו אחרי כן נהרגין כי לא הוזמו אמאי לוקין: **הוה ליה לאו שניתן לאזהרת [כו'].** שלא יעשה כך שלא ימיתוהו בית דין: **ואין לוקין עליו.** דמיתת ב"ד הוא עונשו של לאו: **מאי חזית דסמכת כו'.** בשלמא הזמה חידוש גזירת הכתוב הוא אבל הכחשה לאו חידוש [d] [כשתסרה] גופה של עדות הוא דכתביה רחמנא: **בבא הרוג ברגליו.** אותו שאמר עליו שהוא נהרג בא מי ברגליו לפנינו: **מתני' משלם תשלומי כפל.** דהאיכא סהדי לגניבה: **ואינו משלם ד' וה'.** על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור: **וגנב וטבח בשבת.** פטור אטביחה דהוי מתחייב בנפשו: **ומת אביו.** והוא יורשו ולא הוא טביחה כולה באיסורא: **גנב והקדיש.** כי קא טבח הקדש טבח ולא דבעלים: **ר"ש אומר כו'.** בגמרא[e] מפ' אהיא: **גמ' ע"פ עד אחד פשיטא.** בשלמא ע"פ עצמו אלטריך לאשמועינן דמודה בקנס פטור אלא ע"פ עד אחד למה לי: **כי אתי עד אחד מצטרף.** דהלכה [f] כר' יהושע בן קרחה דאמר סנהדרין (ד' ג.) שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו: **כי אתו עדים מחייב.** וכי אמרי' דמודה בקנס פטור היכא דלא באו עדים אחרי כן: **טבי.** שם העבד: **והיה שמח.** שעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה[g]: **שכבר אין לך עדים.** ועל פי עצמך לא תשלם קנס: **הא יש לו עדים.** ואתו בתר הודאה חייב: שלא

[a] [שבת קנד. עירובין יז: סנהדרין פו: מכות יג: שבועות ל.], [b] [לעיל סח: גיטין נה:], [c] [לעיל עא:], [d] [לעיל יד:], [e] [שמות כ], [1] [דברים כה], [1] רש"ל ועי' מכות ה., [a] [לקמן עו.], [b] נראה שיש למחוק כריב"ק ולהגיה במקומו כרבי נתן אך מאחר שמבואר שם בסנהדרין ל. דריב"ק מודה לרבי נתן נראה דאין למחקו מהכא"ש, [c] [ברכות מז:], [d] [ד"ה משום], [e] [נראה דל"ל כדפריש"י באלו נערות וכ"ל בד"ה דאין],

[a] [שבת קנד. עירובין יז: סנהדרין פו: מכות יג: שבועות ל.], [b] [לעיל סח: גיטין נה:], [c] [לעיל עא:], [d] [לעיל יד:], [e] [שמות כ], [1] [דברים כה], [1] רש"ל ועי' מכות ה., [a] [לקמן עו.], [b] נראה שיש למחוק כריב"ק ולהגיה במקומו כרבי נתן אך מאחר שמבואר שם בסנהדרין ל. דריב"ק מודה לרבי נתן נראה דאין למחקו מהכא"ש, [c] [ברכות מז:], [d] [ד"ה משום], [e] [נראה דל"ל כדפריש"י באלו נערות וכ"ל בד"ה דאין],

תורה אור השלם

1. וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לְחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: שמות כא כו

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כי אתא וכו' שניהם כאחד בב"ד:

גליון הש"ם

גמ' בבא הרוג ברגליו. כריתות כד ע"א: מתני' ומכר ומכר ע"פ עד אחד. וכה"ל אמרינן דמתחייב שנועה לכחמיר העד וא"י ליתנא דהא נעשה פסול ע"י שניה שמעיליה שגנב. והו"ל חשוד לכנגדו נשבע וטוטל הייטו דבקנס אינו צריך לישבע נגד העד כיון דאילו מודה מיפטר וכמ"ש תוס' לעיל דף מא ע"ב ד"ה מודה וכו' לאין סברא לומר וכו': **תד"ה** ה"ל כו' **אפי'** התרו בו למלקות. עי' סנהדרין דף סג ע"א תד"ה משום:

הגהות הגר"א

[**א**] גמ' שכבר אין לו עדים. נ"ב ש"מ דאף לגאת ידי שמים אין צריך בקנס בלא עדים. ירושלמי פ"ג דכתובות. וה"ה לאבק רבית. רשב"ם. וי"ש מולק (ועי' בהגר"א יו"ד סימן קפא סק"ו): [**ב**] שם בלא בפני ב"ד אודי. נ"ב וה"ה האיתיבא דליכא ב"ד מוממין:

רבינו חננאל (המשך)

ועידי מכירה בנפש, חזקיה אמ' אין נהרגין ר' יוחנן אמ' נהרגין. חזקיה אמ' כר' עקיבה דאמ' דבר ולא חצי דבר, ור' יוחנן כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר. ואף על גב דחזקיה רבו של ר' יוחנן כיון דיקימא לן דליתה לדר' עקיבה גם השמועה דחזקיה נדחית, ור' אלעזר תלמיד ר' יוחנן הוא וקימא לן כר' יוחנן וכרבה. וראינו שאמר רבינו שמואל גאון דצ"ל עדים שהוכחשו ואחר כך החזמו אין לוקין ואין משלמין ואין נהרגין. ולא הביא ראיה ברורה לדבריו, לפיכך לא דחינן להא דר' יוחנן ודרבה. מתני' גנב על פי שנים, על פי עצמו וכולי'. פשיטא, דהא קימא לן מודה בקנס פטור. ואוקימנה דומיא דעד

מוסף רש"י

וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. לאזהרת דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד (מכות יג:) שלא יעשה כן שתתחייב עליו מיתת ב"ד (ערובין יז:) דלא עבד מיתה אלא אם כן הזהיר, הלכך עיקר אזהרתו למקום שיש בו מיתה אתלי ולא למלקות (שבת קנד.). אין לוקין עליו. שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי הוצרך להזהירו שאם לא כן לא היה יכול למיתו מיתה (מכות יג:) אפילו לא התרו בו למיתה והתרו בו למלקות, דהשתא לא מיקטיל, אפילו הכי לא לקי, דלאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות (ערובין יז: ובנע"ז סנהדרין פז:). **גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל.** לבעלים (לעיל סח:) דכשגנבה מוקן הוא (גיטין נה:) **ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה.** דהא כי טבח דהקדש טבח ורעהו אמר רחמנא דשלם שיש לרעהו ולא להקדש, וכיון דפטריה מכפל הו לא מחייב בטביחה ומכירה, דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא שלשה וארבעה, וכי מדלית כפל מייהו הוו ליה שלשה וארבעה (לעיל סח: וכנע"ז גיטין נה:). **קדשים שחייב באחריותם.** גנב שגנב קדשים מבית בעלים, אם קיבלם בעליו עליו באחריות, כגון דאמר הרי עלי עולה והפרים זו, **משלם תשלומי ד' וה'.** דאע"ג דלאו דידיה הוה אלא דהקדש, כיון דגורם לממון הוא, דאי מית בידו בעי לשלומי, כדילה דמיא (לעיל עא:) משום דגורם לממון הוא, ואע"ג דהקדש לאו ממון בעלים הוא והקדש לא שיך קנס דרעהו כתיב (כתובות לד.).

רבינו חננאל

והא נמי דרב אידי בר אבין פשוטה ודחויה היא. **כפלוגתא,** פיר' דברי רבה אינן דברי הכל אלא כפלוגתא, עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמ' נהרגין כרבה וחד אמ' אין נהרגין, חולק עליו. ומסימינן לה דר' אלעזר הוא דאמ' אין נהרגין דאמ' עדים שהוכחשו בנפש לוקין וקימא לן כל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו, והללו כיון שהוכחשו לוקין משום לא תענה, שמע מינה דאין עליהן דין מיתת בית דין. **ואקשינן** אלו מכחישין את אלו ואלו את אלו, למה לוקין, מי מוכיח שהאחרונים הם המעידין באמת, שמא האחרונים משקרין. ופירק אביי אלא נתברר שודאי הראשונים שיקרו כגון שהעידו כי פלוני הרג את פלו' ובאו אחרים ואמרו כחשתם לא הרגו, ואמרו הראשונים לאחרונים אתם כחשתם שתאמרו לא הרגו, ועדיין חולקין בא ההרוג ברגליו. זה וכיוצא בו הוא שאמר ר' אלעזר לוקין. ובכתובות פרק האשה שנתאלמנה אמ' רב ששת הכחשה תחלת הזמה היא ודחאה רב נחמן. ואשכחנן בתלמוד אלו הן הנחנקין איתמר עידי גניבה אחד, מה עד אחד כי אתו שהדי אחרינא מצטרפי וחייב, כך על פי עצמו אם באו עדים אחרי שהודה חייב, ולאפוקי מדרב דאמ' רב מודה בקנס (פטור) ואחר כך באו עדים פטור. **מתיב רב חסדא** על הדא דרב מעשה ברבן גמליאל שסימא עין טבי עבדו ואמ' לו לר' יהושע טבי עבדי יצא לחירות שסימתי עינו, ואמ' לו ר' יהושע לא יצא לחירות שהרי אין לך עדים. טעמא שאין עדים, הא יש עדים אף על פי שהודיתה יצא לחירות, שמע מינה מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב. ופריק, לעולם כדאמרינן וכי אמרי' מודה בקנס פטור במודה בבית דין ורבן גמליאל שלא בבית דין, ואף על גב דר' יהושע אב בית דין הוה

שלא בבית דין הוה קאי. לא היו בית דין יושבין ולא מקום ישיבת ג"ד הוה אלא בשוק הודה לו: **שכבר הודיע.** משמע אפילו אמו עדים בתר הכי פטור: **תמלא בדיינין פרט למרשיע את עצמו.** והאי קרא למ"ל מאשר ירשיעון אלהים נפקא פרט למרשיע את עצמו אלא לאו שמע מינה חד למודה בקנס ולא [ה] בעדים וחד למודה בקנס ואחרי כן באו עדים: **מיבעי ליה לגנב עצמו.** לחייב כפל לגנב עצמו דדרשינן כלל ופרט מהמלא תמלא כדתנא דבי חזקיה [ג]: **גנבתי.** וחייב עצמו בקרן: **אבל לא טבחתי ולא מכרתי.** כדאמרינן לקמן [ע"ב] דאע"ג דאטביחה לא הודה ונמצא שטבח או מכר דבאו עדים פטור דכיון דמכפל איפטר ליה בהודאה דגנבתי תו לא מחייב ארבעה וחמשה דכיון דמדלית כפל מיגייהו הוי ליה תשלומי שלשה וארבעה והני לא כתיבי: **ויעידו.** לאחר שהודה ויתחייב קנסא: **לשמואל ודאי תנאי היא.** דהא לא מצי למימר דתנא קמא קאי כוותיה דהשתא ומה הכא דשמע שממשמשין ובאין ומחמת ביעותתייהו אודי פטור ליה ואף ע"ג דהדרו אתו כל שכן מודה מעצמו ואח"כ באו: **ורב מי לימא.** מי איצטריכא ליה לאוקמי מילתיה כתנאי או דלמא מצי לשנויי לר' אלעזר בר ר' שמעון אלייבה ולמימר דשני ליה לר' אלעזר בין ראה עדים שממשמשין ובאין למודה מעצמו בלא פחד עדים: **מסתברא מילתיה דרב.** דפטר אפילו אם באו עדים: **באומר גנבתי.** דחייב עצמו לשלם קרן מיהא בהודאה הלכך הודאה גמורה היא ופטור מכפל ומארבעה וחמשה: **שהרי פטר עצמו מכלום.** בהודאה דטביחה לא היה מחייב עצמו בכלום שהיה יודע שהמודה בקנס פטור הלכך לאו הודאה היא ומשלם אם באו עדים ולא אמרינן מודה בקנס ובאו עדים פטור אלא היכא דאיכא קרן וקנס דאיחייב ליה ממונא בהודאתו ומתכוין להחזיר ממון: (ד) **אמר רבא** גרסינן ולא גרסינן אמר ליה. קפחתינהו לסבי דבי רב. רב המנונא קרי סבי דבי רב כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף יח:): [ו] **[קפחתי].** [ז] יש בידי תשובה לקפח דבריו: **דהא רבן גמליאל.** בהודאה שסימא את עין עבדו פטר עצמו מכלום היה דאין כאן אלא קנס וכי מודה מפטר מאליו והא חזינן לעיל [ח] דאותביה רב חסדא לרב הונא מינה מדוקיא דכבר אין לך עדים הא אתו עדים מחייב: **ולא שני ליה.** רב הונא למימר דשאני רבן גמליאל דפוטר עצמו מכלום הוה וכי האי גוונא גריכא ליה לאוקמי בחוץ לבית דין הא בבית דין מיפטר ליה בההיא הודאה אלא דרב: **שהרי חייב עצמו בקרן.** בהודאה ראשונה הלכך נפטר מן הכפל וכיון דאיכא כפל תו לא מחייב בארבעה וחמשה: **שהרי פטר עצמו מכלום.** כלומר אין זה הודאה שהרי אינו בא להשיב כלום בהודאתו דיודע הוא דמודה בקנס פטור הלכך לפטור עצמו נתכוין: **למה לי דקאני.** הכי הואיל ואתא לאשמועינן דמודה בקנס פטור לשמעינן בין בכפל ובין בד' וחמשה ונימתי גנב וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עלמו אינו משלם אלא קרן אלא לאו ש"מ להכי לא נקט הודאה גבי קרן וכפל דבעי למיתני ע"פ עלמו דומיא דעד אחד ולמימר דאי הדר אתו עדים חייב ואי הוה תני הודאה גבי גניבה תו לא מיתני ליה ע"פ עלמו דומיא דעד אחד דא"ל אתו עדים פטור אבל השתא דלא אודי בקרן דשני עדים שהעידו על הגניבה חייבוהו מחייב אף בארבעה וחמשה לכי אתו סהדי כר' יוחנן: ה"ג

אמ' גנבתי ובאו עדים ואמ' שגנב פטור שהרי חייב עצמו בקרן, אבל אם אמ' לא גנבתי וכול'. אמ' רב אשי מתניתין ובריתא דייקן כרב המנונא וכר' יוחנן ודברים פשוטין הן.

מסורת הש"ס

(ה) לעיל סד:, ג) שבועות מט. [וע"ע בתוס' שם ד"ה ראה ולקמן ע"ב ד"ה כריתתא], ד) רש"ל, ה) ל"ל ולא באו עדים, ו) רש"ל, ז) ס"א קפחתינהו לסבי דבי רב ליעברת והכעסת לכל בני הישיבה שאמרת לפמיסם דבר שאינו ותשובתו בלילו ומ"ש בפנים אינו מפי' רש"י ועיין רש"ל, ח) [דף עד:], ט) נ"א קפחתינהו. רש"ל, י) [ד"ה אלא], כ) [ד"ה אמרי],

תורה אור השלם

1. אם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֻבָה מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: שמות כב ג
2. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה שׂוֹר עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה רבא קפחתינהו לסבי דבי רב: (ב) שם אבל אמר לא גנבתי וכו': (ג) רש"י ד"ה מבעי ליה וכו' דבי חזקיה. נ"ב לעיל סוף דף ס"ג: (ד) ד"ה (אמר רבא גרסי' ולא גרסינן אמר ליה). תא"מ ונ"ב זהו מפי' רשב"ם ואח"כ מה"ד קפחתינהו לסבי דבי רב ליעברת והכעסת והליעות לכל בני הישיבה של בית המדרש בגמרך לפמיסם דבר שאינו ותשובתו בלדו זהו פי' רש"י ולפי זה שפיר גרסי' אמר ליה ואח"כ מה"ד (רב המנונא קרי וכו' דבריו) תפ"מ ונ"ב גם זה מפרשב"ם: (ה) תוס' ד"ה אמר ליה רבא קפחתינהו לסבי וכו' שאמרת דבר: (ו) בא"ד ונראה לפרש אמר ליה רבא קפחתינהו לסבי:

עין משפט נר מצוה

קב א ב מיי' פ"ג מהלכות גניבה הל' ט סמג עשין עח:

מוסף רש"י

אם המצא בעדים. אם תתלה תמצא בעדים, תמצא בדיינין. תמלא הכפל שהוא קנס בדיינין, פרט למרשיע את עצמו. אע"פ שבאו עדים אחרי כן אינו משלם כפל (לעיל סד:). ראה עדים שמשמשין ובאין. רבותא אממוענו דאע"ג דמחמת ביעותתא דעדים אודי ומייב עצמו בקרן כשאמר גנבתי, אפילו הכי הואיל הודאה ופטיר מן הכפל וכיון דאין כאן כפל פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגנבו וטבחו ומכר, דכל היכא דליכא כפל ליכא מיזב טביחה, כדאמרינן תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה, וכיון דכפל ליכא בלר ליה חד (שבועות מט.).

רבינו חננאל

חוץ למושב בית הדין הוה וכעין שיחה הוה. ודברי שתי הבריתות פשוטין הן. איתמר, מודה בקנס **ואחר כך באו עדים רב** אמ' פטור ושמואל אמ' חייב. מאי טעמ' דרב כת' אם המצא בעדים תמצא בדיינין ישלם פרט למרשיע את עצמו ומודה שגנבהו פטור, האי מאשר ירשיעון אלהים נפקא, אלא שמע מינה... איתיביה רב לשמואל, ראה עדים שממשמשין ובאין ואמ' גנבתי אבל לא ... משלם אלא קרן, שמע מינה מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור. ופריק שמואל ... כר' אלעזר בר' שמע' דאמ' יבואו עדים ויעידו. ואוקמה לשמעתיה כתנאי ואמ' ... לא אמ' אלא בשהודה אחר שראה העדים דאיכא למימר דמשום הך בעתתא אודי. אבל במודה [בבית] דין, כגון שתבעוהו בעליו והודה, דברי הכל אף על גב דלאחר כך באו עדים פטור. ובא רב [המנונא] תלמיד רב לפרש ואמ' מסתברא מילתיה דרב באומ' גנבתי, פיר' אם מודה בגנבה ומחייב עצמו בקרן הוא שאם כפר בטביחה ומכירה ואחר כך באו עדים דפטור. אבל אם כפר בכל ובאו עדים בגניבה ונתחייב וחזר והודה בטביחה ומכירה, אם באו עדים חייב, דהא ודאי הודאתו אינה חשובה הודאה, איערומי מיערים וכל הודאה שאינו מחייב עצמו כלום אינה הודאה. ואמ' ליה רבא והא רב חסדא אותיב לרב הונא תלמידיה דרב מעשה דרבן גמליאל דלא מחייב עצמו בהודאתו כלום, ולא שני ליה הדין שינויא, אלא אמ' הודאה זו חוץ לבית דין היתה. ולא השיב רב המנונא תשובה. ואמ' ר' יוחנן עוד כי הא דרב המנונא

משום ביעתותא דעדים קא מודה. והא דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות ד' לג.): דלרבי אלעזר בר' שמעון לא מסכחת לה דמודה מפי עצמו דפטור אלא היכא דליכא עדים כלל היינו אליבא דשמואל: **אמר ליה רבא** (ה) [ט] **קפחת לסבי דבי רב.** פי' בקונטרס ליעברת תלמידים שבבית המדרש שאמר דבר שאינו דהא רב הונא דידע מילתיה דרב גדול ממך אין לו זה החילוק וקשה דבכל דוכתי הוי קיפוח לשון ניאוף כמו לקפחני בהלכות הן בתין בפ' שני דקדושין (ד' נג.): ודמזיר (ד' מט.): וכמו קפחיניהו לתלתא דבנן סמיכי בטעותא גיטין (ד' כט.): ורשב"ם פי' דל"ג אמר ליה רבא אלא אמר רבא קפחתי לסבי דבי רב פירוש נלאתי את רב המנונא שהוא סבי דבי רב והוכחתי לו מכח דברי רב הונא שהיה יודע דברי רב יותר ממנו שאין לחלק כמו שחילק והביא ראיה מפ"ק דסנהדרין (ד' יח: ושם [י]) דאמר התם אמרי בי רב רב הונא ופריך והאמר רב הונא אמרי בי רב ומשני אלא אימא רב המנונא ולהכי קרי ליה סבי דבי רב וקשה מדאא שמוחק כאן בספרים אמר ליה ועוד דאין דרך לומר איתמר נמי אמרי שסתר את דבריו ועוד דכוותיה דרב המנונא דייק מתני' ובריתא דאמר בסמוך ולרב הונא מפקא מתני' מדברי רב ונראה לפרש אמר ליה רבא (ו) קפחת לסבי דבי רב כלומר אמר ליה רבא לרב המנונא נלאת את רב הונא שהוא סבי דבי רב שהוא לא ידע לחלק כאשר חלקת ובסנהדרין מפרש ר"ת אימא רב המנונא פירוש לא תימא אמר רב הונא אמרי בי רב אלא אמר רב המנונא אמרי בי רב וכן משמע דלפי האמת נמי הוי אמרי בי רב רב הונא דבהעדל (יבמות ד' פג: ושם [כ]) קאמר בי רב מני רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ובקונטר' דחק שם לפרש דהא דאמר בסנהדרין אימא רב המנונא דוקא היכא דמוכח דהיינו היכא דליכא אמר רב הונא אמרי בי רב התם הוי רב המנונא וקשה דא"כ כי קאמר בסנהדרין שלחו מתם רבי יוסי בר חנינא מחכו עליה במערבא ר' אלעזר ופריך הא שלחו מתם לרבי יוסי בר חנינא מונא כו' ומשני אלא איפוך ה"ל לשנויי היכא דמוכח שאני ועוד דלא יתכן כלל שיאמר רב הונא משום רב המנונא שהיה תלמיד תלמידו כדמשמע בריש הדר (עירובין ד' סג.) ואין להאריך כאן בזה:

בריתא

אמ' גנבתי ובאו עדים ואמ' שגנב פטור שהרי חייב עצמו בקרן, אבל אם אמ' לא גנבתי וכול'. אמ' רב אשי מתניתין ובריתא דייקן כרב המנונא וכר' יוחנן ודברים פשוטין הן. איתמר, מודה בקנס **ואחר כך באו עדים רב** אמ' פטור ושמואל אמ' חייב. מאי טעמ' דרב כת' אם המצא בעדים תמצא בדיינין ישלם פרט למרשיע את עצמו ומודה שגנבהו פטור, האי מאשר ירשיעון אלהים נפקא, אלא שמע מינה... איתיביה רב לשמואל, ראה עדים שממשמשין ובאין ואמ' גנבתי אבל לא ... משלם אלא קרן, שמע מינה מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור. ופריק שמואל ... כר' אלעזר בר' שמע' דאמ' יבואו עדים ויעידו. ואוקמה לשמעתיה כתנאי ואמ' ... לא אמ' אלא בשהודה אחר שראה העדים דאיכא למימר דמשום הך בעתתא אודי. אבל במודה [בבית] דין, כגון שתבעוהו בעליו והודה, דברי הכל אף על גב דלאחר כך באו עדים פטור. ובא רב [המנונא] תלמיד רב לפרש ואמ' מסתברא מילתיה דרב באומ' גנבתי, פיר' אם מודה בגנבה ומחייב עצמו בקרן הוא שאם כפר בטביחה ומכירה ואחר כך באו עדים דפטור. אבל אם כפר בכל ובאו עדים בגניבה ונתחייב וחזר והודה בטביחה ומכירה, אם באו עדים חייב, דהא ודאי הודאתו אינה חשובה הודאה, איערומי מיערים וכל הודאה שאינו מחייב עצמו כלום אינה הודאה. ואמ' ליה רבא והא רב חסדא אותיב לרב הונא תלמידיה דרב מעשה דרבן גמליאל דלא מחייב עצמו בהודאתו כלום, ולא שני ליה הדין שינויא, אלא אמ' הודאה זו חוץ לבית דין היתה. ולא השיב רב המנונא תשובה. ואמ' ר' יוחנן עוד כי הא דרב המנונא

אמ' גנבתי ובאו עדים ואמ' שגנב פטור שהרי חייב עצמו בקרן, אבל אם אמ' לא גנבתי וכול'. אמ' רב אשי מתניתין ובריתא דייקן כרב המנונא וכר' יוחנן ודברים פשוטין הן.

ס"ג אלא נאו הא קמ"ל גנב על פי שנים וטבח ומכר ע"פ עצמו או ע"פ אחד דלא חייב עצמו בקרן הוא דאמרינן ע"פ עצמו כו'. כלומר בכי האי גוונא הוא דאמר דומיא דעד אחד לחייביה כי הדר אתו סהדי אבל היכא דגניבה (ד) עצמו מודה לא אמרינן דומיא דעד אחד: **ניפני גנבתי או שאמר טבחתי ומכרתי.** פטור מתשלומי ד' וה' ושמעינן מינה תרתי דאע"ג דלא הודה אלא אטביחה ופטר עצמו מכלום הויא הודאה אלא מדלא תני הכי ש"מ טעמא דאמר גנבתי כו': **לימא לתנאי.** הודאה דטביחה אי הודאה הויא בלא הודאה דגניבה דלא מחייב עצמו בקרן לפוטרו אם כאו עדים או לא: **בטלה כולה.** דכיון דלא גנב לא טבח והראשונים משלמין כפל והוא פטור והאחרונים פטורין: **הוזמו עדי טביחה.** ולא עדי גניבה: **והן משלמין תשלומי שלשה.** לגנב: **אילימא תריסא.** דהוזמו עדי גניבה וקאמר סומכוס הן משלמין כפל בשבילו לבעלים כמשפטו והוא משלם שלשה משום טביחה דעדי טביחה לא הוזמו: **ונים ליה לסומכוס כו'.** הא ודאי כיון דלא גנב לא טבח: **אלא נאו על כרחיך מילתא אחריתי.** אמור רבנן דקאי סומכוס עלה ולא משכחת לתיקו מילתא דסומכוס אתנא קמא שפיר אלא הכי כגון דאתו כו': **אין גנבתי.** והך הודאה דגנב לאו הודאה היא דהא מחמת הני עדים דקאמרי ליה גנבת הוא דמודה אבל הודאה דטביחה ומכירה לאו מחמת ביעתותייהו אודי דהא לא אמרי ליה [ג][טבחת] אלא גנבת: **ואייתי בעל הבית סהדי.** אחריני דגנב וטבח ומכר וקאמרי רבנן דהן משלמין תשלומי כפל לגנב והגנב לבעלים והוא פטור מד' וה' דהא אודי אטביחה והודאה היא ואע"ג דאייתי בעל הבית סהדי דגנב[ד] פטור דהודאה גמורה היא אף ע"פ שלא חייב עצמו בקרן וקאמר להו סומכוס הן משלמין כפל והוא משלם תשלומי שלשה דהודאה דטביחה לאו הודאה היא שהרי פטר עצמו מכלום: **רבנן סברי אע"ג דגניבה מחמת עדים קא מודה.** ואינה הודאה וחייב לשלם לבעלים אותו כפל שנוטל מאלו: **הודאה דטביחה.** דלאו מחמת ביעתותא אודי מיהא הודאה היא ופטור מד' וה' אע"ג דפטר עצמו מכלום בהודאה זו דהא הודאה שגנבתי כמאן דאמר לא גנבתי דמי דמחמת קמאי אודי ומה דמחייב בקרן וכפל משום עדות האחרונים הוא ולאו משום הודאתו: **לא דומי עלמא הודאה דטביחה.** בלא הודאה דגניבה לאו כלום היא לפוטרו במקום עדים כרבי יוחנן ולי הני סהדי בתראי סהדותא מעליותא הויא לא הוי פטרי ליה רבנן אלא הכא בעדות שאי אתה יכול להזימה עסקינן וכגון דהני עדים אחרונים הכשרים שהביא בעל הבית להעיד שגנב וטבח ומכר על פי הגנב הביאם שאמר הגנב בבית דין בפני פלוני ופלוני גנבתי כדמפרש ואזיל ואתו פלוני ופלוני כו': רבנן פטרי ליה לגנב מארבעה וחמשה אלא משלם לבעלים קרן לבדו והוא נוטל כפל מן הראשונים שרצו להפסידו כפל וקנסא לא משלם מאי טעמא דהני סהדי בתראי אינן עדים דאינך יכול להזימה ולקייס בעדות זו דין הזמה שהרי הוא הודה תחילה שבפניהם גנב ועל פיו באו להעיד ולאו עדות היא הלכך אמאי מחייבת ליה אהולתא פיו על פי עצמו לא ישלם קנס ואהא מילתא קאי סומכוס וסבר עדות שאי אתה יכול להזימה עדות היא ועדים המוזמין משלמין תשלומי כפל לבעלים במקום גנב והוא משלם שלשה לפר דהא אתו סהדי דטבח ומכר: **הני מילי.** דלא הויא עדות: **היכא דאמרי לא ידעינן באיזו יום באיזו שעה.** דהיכא למימר דלהכי עבדי דמסתפו דלא ליתו סהדי דלזמינהו והלא באותה שעה עמנו הייתם ועדים אקרינים הם: **אבל הכא.** דהא דאין אתה יכול להזימה היינו משום דקושטא קא מסהדי מכל שכן דעדותן עדות דסיועי קא מסייעי להו הלכך הך ראשונים שהוזמו משלמים בשבילו כפל והוא משלם שלשה לתשלומי חמשה לפר ושנים לאיל דעדות איכא דהודאה ליכא דהודאה דגניבה מחמת ביעתותא דקמאי אודי והודאה דטביחה פוטר עצמו מכלום הוה: **תשלומי כפל.** אמר סומכוס בכי האי גוונא דקמאי משלמין כפל דמשמע קרן וכפל ואמאי כיון דקא מודי ואמר גנבתי איהו קרן קא בעי לשלומי דבשלמא קנסא דכפל הוו קא בעי לאפסודי בעדות שקר דידהו דאכתי לא עמד בדין ואיכא למימר דמודה ומיפטר אלא קרן הוא מחוייב וקאי ולא מפסדי ליה מידי:

תשלוס

ברייתא דתניא ראה עדים כו'.

תימה לאמאי לא הביא מתניתין דפרק בתרא דשבועות (דף מט. וסס"ה) דלעיל ולאי ניחא שמביא ברייתא לפי שצריך לדקדק מסיפא דר"א בר' שמעון דלא מתניא במתני' דשבועות אבל הכא אין צריך לדקדק כלל מסיפא וי"ל דאמתני' דשבועות ידע שפיר דאיכא לדחויי דהיא גופה קמ"ל דקאמר בסמוך אבל ברייתא שמוספת על המשנה סבור דקמ"ל דהודאה דטביחה לאו הודאה היא:

תשלוס

אלא לאו הא קמ"ל גנב על פי שנים וטבח על פי עד אחד או על פי עצמו (ה) הוא דלא מחייב עצמו בקרן הוא דאמרינן ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד מה ע"פ עד אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מחייב על פי עצמו נמי כי אתו עדים מחייב אבל גנב וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו דחייב עצמו בקרן לא אמרינן על פי עצמו דומיא דעל פי עד אחד ברייתא דתניא ראה עדים שממשמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן למה לי למיתנא ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי ניתני (ו) או גנבתי או טבחתי ומכרתי אלא הא קמ"ל טעמא דאמר גנבתי (ז) הוא דחייב עצמו בקרן דפטור אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר דלא חייב עצמו בקרן חייב אלמא הודאה דטביחה לאו הודאה היא אמרי לא היא גופה קמ"ל דכיון דאמר גנבתי אע"ג דאמר לא טבחתי ולא מכרתי ובאו עדים שטבח ומכר פטור מאי טעמא תשלומי (ארבע) חמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ארבעה ולא תשלומי שלשה לימא כתנאי [א]היו שנים מעידין שגנב והיו שנים מעידים אותו שטבח ומכר הוזמו עדי גניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין שלשה משום סומכוס אמרו הן משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל אהייא קאי סומכוס אילימא ארישא לית ליה לסומכוס עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואלא אסיפא שפיר קאמרי רבנן הוא משלם תשלומי כפל והם משלמין תשלומי שלשה אלא מילתא אחריתי איכא בינייהו כגון דאתו בי תרי אמרי ליה גנבת אמר להו אין גנבתי וטבחתי ומכרתי מיהו לא בפניכם גנבתי ואייתי סהדי ואזמינהו דלא באפייהו גנב ואייתי בעל הבית סהדי ואסהידו ביה דגנב וטבח ומכר ובהודאת טביחה קמיפלגי דרבנן סברי אע"ג דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה הודאה דטביחה הודאה היא ופטור וסומכוס סבר כיון דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה דטביחה לאו הודאה והנך עדים קמאי דאזמינהו משלמין תשלומי כפל והוא משלם שלשה לפר ושנים לאיל אמר רב אחא בריה דרב איקא לא דכולי עלמא הודאה דטביחה לאו הודאה היא אלא בעדות שאי אתה יכול להזימה קמיפלגי כגון דאתו סהדי ואמרי ליה גנבת ואמר להו גנבתי וטבחתי ומכרתי מיהו לא בפניכם גנבתי אלא בפני פלוני ופלוני ואייתי סהדי ואזמינהו דלא באפייהו גנב ואתו פלוני ופלוני ואסהידו ביה דגנב וטבח ומכר ובהא קמיפלגי דרבנן סברי הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות וסומכוס סבר עדות שאי אתה יכול להזימה הויא עדות והא [ב]קיימא לן (ח)דעדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות הני מילי היכא דלא ידעי באיזה יום באיזה שעה דליכא לעדות כלל אבל הכא סיועי הוא דקא [ג]מסייעי ליה אמר מר הן משלמין תשלומי כפל מדקא מודה דגנב קרן בעי שלומי אמר רבי אלעזר משמיה דרב תני תשלום

מסורת הש"ס

(ה) [סנהדרין מג: עת.], (ו) [מסייע להו כל"ל], (ז) [רש"ל], (ד) בס"ל: דטבח, (ה) [ד"ה רמה],

הגהות הב"ח

(א) גמ' על פי עצמו דלא מיחייב כל"ל ותיבת הוא נמחק: (ב) שם ניפני גנבתי כל"ל ותיבת לו נמחק: (ג) שם טעמא דאמר גנבתי דחייב עצמו בקרן הוא דפטור: (ד) רש"י ד"ה ה"ג אלא וכו' אבל היכא דגניבה מחמת עצמו הודה:

מוסף רש"י

וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות. דרחמנא אמר (דברים יט) והקמו השופטים היטב והנה עד שקר העד וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו', עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוא עדות ולא לא לא (פסחים יב. וכעי"ז סנהדרין מא.).

עין משפט נר מצוה

קג א מיי' פכ"א מהל' עדות הלכה ו:
קד ב מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ז ופ"ב מהל' רוצח הלכה ט סמג לאוין קסא:

רבינו חננאל

מיהו בריתא דאתו לה מהאי טעמא ואמרי הא קא משמע לן כיון דאמ' גנבתי ונפטר מכפל אף על גב דכפר בטביחה ומכירה ובאו עדים ואמרו שטבח ומכר פטור, מאי טעמ' חמשה בקר אמ' רחמנא וזה כיון שנפטר מן הכפל נשארו ארבעה ובשה נשארו שלשה. זה פירוש תשלומי חמשה ולא תשלומי ד' ולא תשלומי ג'. **לימא דרב המנונא ור' יוחנן כתנאי**, דתניא היו שנים מעידין שגנב ושנים מעידין שטבח או שמכר, הוזמו עידי גניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. הוזמו עידי טביחה, הוא משלם כפל לבעלין והן משלמין שלשה לגנב. משום סומכוס אמרו הוא משלם שלשה לפר ושנים תחת הצאן והן משלמי' כפל. ותריצנה להא דסומכוס, כגון דאתו תרי אמרי ליה גנבת, והודה אין גנבתי וטבחתי ומכרתי מיהו לאו בפניכם, ואיתי גנב שהדי ואזמינהו, ואיתי בעל הבית שהדי דגנב טבח ומכר. רבנן סברי אף על גב דהודאה דגנבה מחמת בעתתא דשהדי היא ואינה חשובה הודאה, דטביחה ומכירה הודאה היא ופטור. לפיכך הוא משלם לבעליו כפל ופטור משלשה וארבעה. וסומכוס סבר הודאה דגנבה והודאה דטביחה אינה הודאה והעדים שהוזמו משלם תשלומי כפל והגנב משלם שלשה לפר ושנים לאיל. נמצא סומכוס כרב המנונא ור' יוחנן ורבנן פליגו עליהו. ודחינן, לא כולי עלמא בשנתחייב בגניבה על פי עדים הודאה דטביחה לאו הודאה כרב המנונא ור' יוחנן, והכא בעדות שאי אתה יכול להזימה פליגי, וכיון דאתו שהדי ואמרי ליה גנבת ואמ' להו אין גנבתי טבחתי ומכרתי, אינו יכול להזימם שכבר הודה ובעדותם אינו חייב לשלם וכל כי האי גונא פטורין. וסומכוס סבר כי אמרינן עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות, כגון דלא ידעי באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום נמצא בהן, אבל כי האי גונא אף על גב דאינך יכול להזימה ההיא עדות, דסיועי הוא דמסייעי להו. ולית הילכתא כסומכוס. **וזו פירכא** על מאן דאמ' שאין העדים ניזומין עד שיודו ... [לא] תמצא אלא זוממי זוממין וכולם ונכוחים למבין. **וסוגיין** [דשמעתין כרב המנונא ור' יוחנן] סלקא. **ואקשינן** על משנתינו כיון שמודה כי גנב הקרן חייב לשלם ... משלמין תשלומי כפל. ופרקינן

תשלום דכפל. משלמין את הכפל והוא משלם שלשה לגד הקרן: **כי קא טבח דהקדש קא טבח.** דהא בלאחר יאוש קיימינן דאי לפני יאוש לא קדשה וכיון דאייאוש קנייה הקדש ביאוש ושינוי רשות הלכך לאו דמריה קטבח: **ר"ש היא.** וכגון שאמר הרי עלי עולה והפריש גזיבה זו לגדרו כיון דחייב באחריותו ודבר הגורם לממון הוא כממון דמי ולאו מכירה היא ומיהו לענין טביחה פטור דאע"ג דבדשות גנב קיימא דאם אבדו חייב באחריותם להקדש חל עליה מיהא שם הקדש לאפוקי מרשות מרה קמא ולאו דמריה קא טבח: **בקדשים קלים.** שהקדישו לשלמים: דר' יוסי הגלילי בפ"ק (דף יב:). הלכך לאו מכירה היא ומיהו מרשות מרה קמא אפקינהו שם הקדש וכי קא טבח לאו דמריה קא טבח. ל"א בטביחה משום הכי לא מייחייב דבשעת טביחה דהקדש ניהו דאמר בפ"ק דכי אמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים מחיים אבל לאחר טביחה לא אלא משלחן גבוה קא זכו ולא נהירא לי דבכי האי שחיטה לא אמר ר' יוסי הגלילי דמשלחן גבוה קא זכו אלא בתקדש בחלקו שחלקו בקדשים דהוא התם שחיטה וזריקה והקטרת חלבים אבל בשעת טביחה אכתי ממון בעלים הם: **אדסני ריש"א לו.** דמשמע דלא מצי למיתני חיובא בתר דאקדיש: **נפלוג וליתני.** בסיפא ולאשמועינן חיובא אפילו היכא דאקדיש קודם טביחה: **מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן.** קודם שמכרו קרוי השור על שמו של גנב ומשמכרו קרוי על שם לוקח אבל מכרו לשמים עדיין שם המקדישו עליו שקרוי עולתו של פלוני: **אמרי נהי דסבר רבי שמעון לו.** דקא סלקא דעתך משום טביחה לא מחייב ליה ר"ש [ד] דאפילו הפרישו לשם נדר המוטל עליו אחריות נפק מרשות מריה קמא ונעשה זה שומר להקדש וכי טבח לאו דמריה קא טבח וכי מחייב ליה ר"ש אשעתא דהקדש קמחייב ליה דהוא מכירה הלכך מיבעי ליה למימר איפכא: **דאכתי לא נפיק מרשותיה.** הלכך לאו מכירה היא ואטביחה נמי לא מחייב דמרשות מריה קמא נפיק: **שאין חייב באחריותן חייב.** אשעת הקדש דמכירה היא: **אמינא אחריתי קאי.** דהיכא דאקדיש גנב בין לגדר בין לגדבה לא מחייב ליה ר"ש לאו אשעתא דהקדש משום דעדיין שמו עליו נדבתו של פלוני ולאו אטביחה דהא מרשות מריה קמא נפק אלא אגונב הקדש שהקדישו בעלים קאי דכיון דחייב בעלים באחריות כי קא טבח דמריה קא טבח דדבר הגורם לממון כממון דמי: **שמעינן ליה לרבי שמעון.** דמתני' דפטר אטביחת טריפה: **קדשים נמי שחיטה לאו היא.** דקדשים הנשחטין בחוץ פסולין ומאי טעמא דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב דמשמע שאם גנב קדשים וטבחן דחייב בתשלומי ד' וה': **והרי חזרה קרן לבעל הבית.** הואיל ולשם בעלים נזבחו: **שנשפך הדם.** ומיהו בשעת שחיטה לאו היא: **שלא לשם בעליהן.** דשחיטה לאו היא דקיימא לן (זבחים ד' ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וקרן לא חזרה לבעליה דקיימא לן [שם] שלא עלו לבעלים לשם חובה: בעלי

תשלום דכפל: גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר כו': אמרי בשלמא אטביחה לא מחייב דבי קא טבח דהקדש קא טבח ולא דמריה קא טבח אלא אהקדש ליחייב [ו] מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן ברשותיה דמריה קיימי הא מדסיפא ר"ש הוי רישא לאו ר"ש אלא הכא במאי עסקינן בקדשים קלים [ז] ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא וברשותיה קיימי אבל קדשי קדשים מאי משלם תשלומי ד' וחמשה אדתני רישא גנב וטבח ואח"כ הקדיש משלם תשלומי ד' וה' ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בקדשים קלים אבל בקדשי קדשים משלם תשלומי ארבעה וחמשה אלא לעולם לא שנא קדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים ודקשיא לך מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן: רבי שמעון אומר וכו': אמרי נהי דסבר ר"ש מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים איפכא מיבעי ליה קדשים שחייב באחריותן פטור דאכתי לא נפק מרשותיה קדשים שאינו חייב באחריותן חייב דמפקי ליה מרשותיה אמרי ר"ש אמילתא אחריתי קאי והכי קתני אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ד' וה' [א] וכן גונב הקדש מבית בעלים פטור מ"ט [1] וגונב מבית האיש [ב] ולא מבית הקדש רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן חייב מאי טעמא קרינא ביה וגונב מבית האיש ושאינו חייב באחריותן פטור דלא קרינן ביה וגונב מבית האיש מכדי שמעינן ליה לר"ש [ג] דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן בשוחט תמימים מבפנים לשם בעלים והרי חזרה קרן לבעלים אמר רבי יצחק בר אבין שנשפך הדם כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בשוחט תמימים בפנים שלא לשם בעלים

וריש

תשלום דכפל. ולעיל (דף סח:) דמוקי ריש לקיש מתני' דגנב והקדיש ואח"כ טבח משלם תשלומי כפל כשהקדיש בעלים ביד גנב לריך לומר נמי משלום דכפל: **אלא** אהקדש ליחייב. כולה הך סוגיא כר' יוחנן ודלא כריש לקיש דמוקי לה לעיל (דף סח:) כשהקדישו בעלים ביד גנב: **והשתא תורא דשמעון.** והא דאמר לקמן [ח] גנב והקדיש חייב ד' וה' דהוי כמוכרו להדיוט היינו בקדשי בדק הבית דלא מיקרו על שם בעלים וקדשי מזבח אומר ר"י אע"ג דמיקרו על שם בעלים ולא הוי הקדש כמכירה מ"מ למ"ד יאוש לא קני חשיב כיאוש ושינוי רשות לענין דחל הקדש אחר יאוש כדמשמע לעיל (דף סו:) דבעי לאוכוחי אביי לרבה דיאוש לא קני מקרבנו ולא הגזול ואפילו הכי אמר שם דחל הקדש אע"ג דאכתי לא אסיק אדעתיה דהוי יאוש ושינוי אשם אלא משום דהוי יאוש ושינוי רשות:

ורבי שמעון הא אמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. הא לא איצטריך אלא משום מ"ד אין לשחיטה אלא לבסוף דלמ"ד דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מצי למפרך אפילו סבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אמאי חייב אשמוטי חוץ ד' וה' מכי שחט ביה פורתא אסרה ואידך לאו דמרה קטבח: **שחיטה** שאינה ראויה **היא ולא שמה שחיטה.** לגבי אדבעה וחמשה דגמר מוטבוח טבח והכן בר מלגבי לאו דשמוטי חוץ דבהכי חייב רחמנא וא"ת ואמאי חשיב ליה שחיטה שאינה ראויה הא יכול לפדות בשעת פירכוס דבר העמדה והערכה היא כדאמרינן בפ"ב דחולין (דף ג.) ואין לך מום גדול יותר משחיטה ואין סברא לומר דלפי שנפסל שוב אין לו פדיון דבשלמא פסול שהוא בשריפה כגון פיגול אין לו פדייה משום דמצוה לשורפו כדאמרינן בפרק כל שעה (פסחים ד' כד.) כל שנקדש פסול באש ישרף אבל שחיטת חוץ אינה בשריפה אלא בקבורה כדאמרינן בפרק עד כמה (בכורות דף כח.) מי שאינו מומחה ורואה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר ומיהו לדברי המפרש דלא חשיב המפרכסת כחיה אלא כגון ישראל בטמאה ונכרי בטהורה דלאו שחיטה היא דהיא דשחט בה שנים או רוב שנים ועדיין מפרכסת הרי היא כחיה דכפ"ב דחולין (ד' ל. [1] ופס) אין משנה בשום מקום אלא היינו ההיא דהעור והרוטב (שם ד' קכא.) דשונים ישראל בטמאה כו' אבל היכא דשחטה כתיקונה לא חשיב מפרכסת כחיה מתיישב כאן דשחיטת חוץ לאו בת פדייה היא כיון דשחיטה גמורה היא להוציא מידי נבילה וגם להתירה באכילה אם היה לה פדיון דהכא אליבא דר"ש קיימי דבין רבי יוחנן ובין ר"ל מודו דקדשי מזבח לר"ש היו בכלל העמדה והערכה דכדאמרינן בפרק בתרא דתמורה (ד' לב:) ולא פליגי אלא אליבא דרבנן אבל מ"מ קשה לריש לקיש אליבא דרבנן דקדשי מזבח לא הוי בכלל העמדה והערכה כדאמר התם דלא משתמיט בשום מקום לשום תנא שיהיו נפדין ודוחק לומר דמדרבנן הוא דאין נפדין לפי שעשה מום זה בידיים כשאר מטיל מום שאין נשחט ומיתר על ידי אותו מום וי"ל דמום שהוא מחייב חשיב מום לפדות על ידו אבל מום [ט] דלאחר מיתה לא חשיב מום כדתניא בסוף תמורה (לג.) בהדיא מתו תמימים יקברו בעלי מומים יפדו דלא בעי העמדה והערכה הכי תמימים יקברו: **שלא** לשם בעליהן. וה"ה שלא לשמן נמי קרי ליה שלא לשם בעליהן משום שלא עלו לבעלים לשם חובה ונראה לו דוחק להעמיד בנשפך הדם ורב דימי דאמר דאוקמא כשנשפך הדם משום דניחא ליה לאוקמא בכל קדשים שחייב באחריותן [דבשלא] לשם בעליהן לא מתוקמא בפסח וחטאת דמפסלי שלא לשמן:

מסורת הש"ס

א) [לקמן עט.], ב) [לעיל יב: פסחים ל. סנהדרין קיב:], ג) בכורות יא. [עי' תוס' לעיל סג. ד"ה דעבו], ד) לעיל דף עא. [וש"נ], ה) רש"ל גורס ואפילו, ו) [ע"ש בתוספות ד"ה והתנן ועוד שם פד. ד"ה בעינן ותוס' בכורות לב. ד"ה הא לאחר שחיטה],

הגהות הב"ח

(ח) תוס' ד"ה והשתא וכו' לקמן. נ"ב תחילת דף עט וע"ש בתוס' ד"ה גנב:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה שחיטה וכו' דלאחר מיתה לא חשיב טום. עי' כרש"י רש מעילה ד"ה כמאן דמנקיון:

רבינו חננאל

תני שילומי כפל, פיר' הגנב משלם הקרן ...., זוממין משלמין הכפל. **גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר משלמין תשלומי כפל** ואין משלמין ד' וה'. בשלמא אטביחה אינו חייב דכי טבח דהקדש טבח, אלא אהקדישו ניחייב מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים. ופרקינן, ר' שמע' היא וכולי'. והא מדקתאני סיפא ר' שמע' מכלל דרישא לאו ר' שמע', אלא בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמ' קדשים קלים ממון בעלים הן וברשותיה קימי. ואסיקנה, לא שנא קדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים פטור. מאי קשיא לך, מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים, מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן השתא תורא דשמע', מכרו לשמים מעיקרא תורא מיקרי והשתא תורא מיקרי. ר' שמעון אומר **קדשים שחייב באחריותן וכולי'.** נהי דסבר ר' שמעון מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים, איפכא מיבעי, ליה קדשים שחייב באחריותן, כגון דאמ' הרי עלי עולה, פטור, דהא אכתי לא נפק מרשותיה. אבל אם אמ' הרי זה עולה שאין חייב באחריותן, חייב דנפקו להו מרשותיה. אמרי', ר' שמעון אמילתא אחריתי קאי, וכן הגונב הקדש מבית בעלין טבחו או מכרו פטור, מאי טעמא וגנב מבית האיש קרינא ביה. ולר' שמע' שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה, אמאי חייב בטביחה. ופרקינן משמ' דר' יוחנן, בשוחט תמימים בפנים לשום בעליהן שהיא שחיטה ראויה. ואקשינן כיון ששחטן לשם בעליהן הרי חזרה קרן לבעלין, אמאי חייב. ואוקימנה בשנשפך הדם ולא עלו לבעלין לפיכך חייב כי לא חזרה קרן לבעלין.

עין משפט נר מצוה

קה א מיי' פ"ב מהל' גזילה הלכה ז סמג עשין עא:

תורה אור השלם

1. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

מוסף רש"י

וגונב מבית האיש. אמר רחמנא ישלם שנים, ולא מבית הקדש. דאין תשלומי כפל להקדש (בכורות יא.). שחיטה שאינה ראויה לגאילה. לא שמה שחיטה. וכל מיום ואילך הכא על ידי שחיטה אינו חל עליה (קדושין נח.).

ור"ל אמר בו'. ריש לקיש לא קאי אסוגיא דידן דלדידיה לא צריך למימר דרבי שמעון קאי אמילתא אחריתי אלא לפי דברי דמוקי מתניתין לעיל (ד' סח:) כשהקדישו בעליס ביד גנב מוקי לה בשוחט בעלי מומין בחוץ: **בשוחט** בעלי מומין בחוץ. פי' בקונטרס דבבעלי מומין מעיקרא עסקינן דאי בשקדש הקדשן למומן תו לא חזו לפדיון משנשחטו דשמעינן ליה לר"ל אליבא דרבי שמעון בשמעתא בתרייתא דתמורה (ד' לב:) דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה ומשנשחטה אין יכולה לעמוד ובבעל מום מעיקרו מודה ורבינו תם מפרש דבשעת פירכוס בעודן יכולין לעמוד בני העמדה והערכה ניהו כדאמרינן בפ"ב דחולין (ד' ג. ושם) ומיהו לאותן המפרשים דבשחיטה גמורה אין מועיל פירכוס כמו שפירשתי לעיל (עמוד א[1]) צריך לאוקמי בבעל מום מעיקרו כמו שפי' בקונטרס: **והלא** זריקה מתרת. למאן דמוקי לה כשנשפך הדם פריך דאי למאן דאמר שלא לשם בעליהן כיון דנשחט וזרק בהכשר שחיטה ראויה היא בלא טעם כל העומד לזרוק כזרוק דמי ואף על גב דבפרק אותו ואת בנו (חולין ד' פ: ושם[2]) בעי למימר דכל שחיטת קדשים שחיטה שאין ראויה היא לא קיימא מסקנא הכי אלא במסקנא משמע היכא דזרק הדם לבסוף שחיטה ראויה היא אע"פ שלא לשם היה עומד לזרוק כגון באותו ואת בנו דהוי מחוסר זמן דלא אמרינן דרבי שמעון כזרוק דמי אלא במקום שמלוה לזרוק כדאמר בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קא: ושם) בשלמא פרה עומדת לפדותה פירוש דאם מלא נאה ממנה מצוה לפדותה אלא הני מנחות אין מצוה לפדותן ובכריתות בפ' אשם תלוי (ד' כד:) אמר בהדיא אימור דאמר רבי שמעון במידי דעומד לזרוק והכי איתא הגירסא בספרים אלא אמר רבא ה"ק רב המנונא אין מלקות אותו ואת בנו נוהג בקדשים (א) דכיון דכל כמה דלא זרק דם לא משתרי בשר בעידנא דקא שחיט הויא התראת ספק ולא שמיה התראה ולא לקי משמע למאן דאמר שמה התראה לקי אם כן שחיטה ראויה היא היכא דזרק לבסוף ובקונטרס פי' התם דגרס אין מלקות אותו ואת בנו בקדשים ולא יותר ולא משום דהוו התראת ספק אלא משום דמחוסר זמן הוא דשחיטה שאינה ראויה היא וקשה לר"י אי חשיב מחוסר זמן ואסור לשוחטו משום אותו ואת בנו אם כן הוא לוקה משום לא תשחטו כיון דאמר רחמנא אותו ואת בנו נוהג בקדשים וא"א אלא בשחיטה שאין ראויה בעל כרחך גזירת הכתוב כך היא שהיא כשחיטה הראויה להתחייב עליה מידי דהוה אשחוטי חוץ (ב) ואע"ג דלמידי אחרינא חשיב שחיטה שאינה ראויה לענין שחוטי חוץ איכא מחייב כיון שאין האיסור מחמת דבר אחר ה"נ באותו ואת בנו וא"ת ואמאי צריך בפרק בתרא דזבחים (דף קיג:) למעוטי רובע ונרבע דלא מחייב משום שחוטי חוץ מדכתיב ואל פתח אהל מו' תיפוק ליה דשחיטה שאין ראויה היא מחמת איסור אחר ודוחק לומר דלרבנן אינטריך קרא ולא לרבי שמעון ויש שהיו רוצים לתרץ דאע"ג דבעלמא יליפינן מוטבוח טבח והכן בשחוטי חוץ גופייהו סברא הוא דילפינן מגופייהו ואין נראה לר"י דאם כן שוחט טריפת חולין בעזרה אמאי מתיר רבי שמעון בהנאה בספ"ב דקדושין (דף נח. ושם) ובכיסוי הדם (חולין דף פה: ושם) משום דהויא שחיטה שאינה ראויה ילף מגופה דלעולם שחיטת חולין בעזרה שחיטה שאין ראויה היא דקסבר רבי שמעון חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא אלא משום דאפילו הכי בעינן שלא יהא בה פסול אחר: **והלא** פדייה מתרת. תימה מה פריך דלמא כשנפדית איירי שהרי יכול לפדות אחר שחיטה לפי' הקונטרס דאיירי בבעל מום מעיקרו וכיון דלבסוף נפדה הויא שחיטה ראויה כדמוכח בחולין (דף פ: ושם) ומיהו לפר"ת דמייירי בהקדישו קודם למומו אע"ג דבשעת פירכוס היה יכול לפדות סתמא דמילתא דגנב אין נודע לו שהוא הקדשים עד אחר זמן שכבר אין מפרכס אבל לפירוש הקונטרס קשה מיהו לפירושו נמי מצי למימר דסתם גניבה שחיטה וכל מעשיה בסתר ומיד אחר השחיטה רגילין לאוכלה וסתמא דמילתא לא נודע לו שהיא הקדש עד שנאכלה דמו לא מיפרקא: **כל** העומד לזרוק כזרוק דמי. תימה דבפרק אותו ואת בנו (חולין דף פ. ושם) אמר רבי אושעיא כולה מתניתין דלא כרבי שמעון כו' עד קדשים בפנים מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא דכל כמה דלא זרק הדם לא משתרי בשר שני אמאי קופג את האדבעים ופסול כלומר דחשבינן ליה לקמא כאילו קטליה והוה ליה שני בשר גמור ואמאי חשיב ליה שחיטה שאין ראויה נהי דלא משתרי בשר אלא בזריקת הדם הלא משעת שחיטה הוי כזרוק דכל העומד לזרוק כזרוק דמי ומפרש רבינו תם דרבי אושעיא לית ליה כל העומד לזרוק כזרוק דמי אלא סבירא ליה כתנא קמא דמתניתין דהתם (ד' פח:) דתנן השוחט ונמצאת טריפה השוחט פרת חטאת רבי שמעון פוטר דלא מחייב משום אותו ואת בנו דשחיטה שאין ראויה היא ולית ליה כל העומד לפדות כפדוי דמי והתם בגמרא פריך עלה מהאיא דפרה מטמא טומאת אוכלין ומשני פרת חטאת אינה משנה אבל ר' אושעיא סבר דאדרבה מתניתין דהתם עיקר והאיא דפרה ליתא ועוד י"ל דקסבר ר' אושעיא כיון דלא אמרינן כזרוק דמי עד שיתקבל בכוס כדמשמע בפ"ק דפסחים (דף יג: ושם) דמצוה הוא להמתין מלזרוק עד שתקבל כל דם הנפש הלכך בגמר השחיטה שעדיין לא נתקבל כל הדם לא אמרינן כזרוק דמי ועי"ל דקסבר ר' אושעיא דאפילו הוי כזרוק בשעת שחיטה כיון דבשחיטה לחודה לא משתרי בשר אלא מחמת דהוי כזרוק לא הוי דומיא דטבוח טבח והכן ושחיטה שאין ראויה היא וא"ש דברים המנחות והנסכים (מנחות דף קא: ושם) פריך ליה לר' אושעיא מכדי שמעינן ליה לר' שמעון כל העומד לזרוק כזרוק דמי כו' ומיהו קוגיא דשמעתין חשיב ליה שפיר שחיטה ראויה וכן במסקנא דהתם וכי היכי דפריך התם אדב המנונא הוי מצי למפרך לר' אושעיא וכי היכי דמתרץ לרב המנונא הוי מצי לתרץ לרבי אושעיא דהא דלא מוקי מתניתין כרבי שמעון משום דלרבי שמעון שני אין קופג את האדבעים דה"ל התראת ספק ור"ת לא גרס ושני אמאי קופג את האדבעים ופסול דשני (ג) כבר נפסל דשחיטה ראשונה שחיטה ראויה היא כיון דזרק הדם בהכשר והוי שני מחוסר זמן אלא גרסינן אמאי קופג את האדבעים ותו לא ומן השני דייק דשחיטה שאינה ראויה היא ואמאי קופג את האדבעים הא ה"ל התראת ספק דשמא לא זרוק וכזרוק לא הוי כיון דאין מצוה לזורקו ופריך פשיטא דהכי איתא דהיאך יצקה דהא התראת ספק היא ועוד דאסור לזרוק הדם ופשיטא דלא תגמר השחיטה ומשני קדשים כו' והשתא אדבי אושעיא לא מצי פריך מידי אלא לרב המנונא:

פרה

ריש לקיש אמר בשוחט בעלי מומין בחוץ. תהי בה ר' אלעזר לר' יוחנן, וכי שחיטת קדשים מתרת בשר לאכילה, זריקת דם מתרת, הנה נמצאת שחיטת קדשים לעולם שחיטה שאינה ראויה. ולריש לקיש פדייה מתרת את הקדשים הבעלי מומין ולא שחיטתן. ואמרינן, אשתמטתיה הא דאמ' ריש לקיש לר' שמע' כל העומד לזריקה כזרוק דאמי וכל העומד לפדות כפדוי דאמי, הילכך לא הזריקה ולא הפדייה מעכבין. זריקה, דתניא ר' שמע' אומ' יש נותר שמטמא טומאת אכלין כול'. לן לאחר זריקה מטמא טומאת אוכלין, אוקימנה בדשחטיה מבעוד יום דאיכא שהות ביום למיזרקיה, מטמא טומאת אכלין, שמע מינה כל העומד לזריקה כיון שהוא ראוי ליזרק כזרוק דאמי. הנה זריקה לא מעכבה נמצאת שחיטתה מתרתה. כל העומד ליפדות, דתניא ר'

בעלי מומין. שחיטתן היתר[ג] בחוץ: **תהי.** לשון מריח בקנקן כמו תהי ליה אקנקניה (ב"ב ד' כב.). כלומר דייק לה רבי אלעזר ופריך לרבין אליבא דרבי יוחנן וכי שחיטתו מתרת והלא זריקה מתרת ובשעת עבירה שחיטה שאינה ראויה היא: **אישתמיטתיה.** לרבי אלעזר הא דלר' שמעון כל העומד כו': **וכל העומד לפדות כו'.** ובעלי מומין כפדויים דמו הואיל וסופן לכך. ובבעלי מומין מעיקרן עסקינן דאי בשקדש הקדישן את מומן תו לא חזו לפדיון משנשחטו דשמעינן ליה לרבי שמעון בן לקיש אליבא דר' שמעון בשמעתא בתרייתא דמסכת תמורה (ד' לב:) קדשי מזבח בכלל העמדה והערכה ומשנשחטה אינה יכולה לעמוד אבל בבעל מום מעיקרו מודה: **יש נותר שמטמא כו'.** לרבי שמעון איסורי הנאה אין מטמאין טומאת אוכלין דדרשי מכל האוכל אשר יאכלו[ד] אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים או לנכרי או ליטראל קרוי אוכל בפרק קמא דבכורות (ד' ט:) ואם היתה לה שעת היתר הנאה משנשחטה ירדה עליו דין קבלת טומאה ואפילו נאסר לאחר כן מקבלת טומאה: **לן לפני זריקה.** קדשים הנפסלין להיות נותר בלילה אחת כגון תודה וקדשי קדשים כולן אם לא זרק דמן ולא ניתר באכילה אין מטמא טומאת אוכלין: **וקיימא לן.** בפרק המנחות והנסכים[ה] דהאי לפני זריקה קודם שנראה לזריקה קאמר דלא הוה ליה שהות ביום דלאו עומד לזרוק ביום הוה דליכא למימר כזרוק דמי לשוויה אוכלא: **לן.** לאחר שנראה לזריקה דהוי שהות ביום אוכלא הוא אלמא כזרוק דמי:

פרה

א) פסחים דף יג: [מנחות עט: קב: כריתות כד: תמורה כב:], ב) מנחות דף קא: [תוספתא דעוקצין פ"ג], ג) בפ"א: היתר [שחיטתן], ד) [ויקרא יא], ה) [מנחות קא:], ו) [ד"ה שחיטה], ז) [ד"ה דכמה], ח) גי' כ"י שפיר נפסל,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והלא זריקה וכו' וזהג בקדשים מ"ט דכיון דכל כמה וכו' משמע דלמאן דאמר: (ב) בא"ד דאע"ג דלמידי אחרינא:

מוסף רש"י

כל העומד לזרוק. שאינו ממוסר אלא זריקה, כזרוק דמי. לחוא עליו כל שם פסולי קדשי קדשים, אבל לאיתרוויי לא מיסתרי עד חזיק (פסחים יג:). לן לפני זריקה. לא היתה לו שעת הכושר (מנחות קא:).

רבינו חננאל

ריש לקיש אמר בשוחט קדשים בעלי מומין בחוץ. תהי בה ר' אלעזר לר' יוחנן, וכי שחיטת קדשים מתרת בשר לאכילה, זריקת דם מתרת, הנה נמצאת שחיטת קדשים לעולם שחיטה שאינה ראויה. ולריש לקיש פדייה מתרת את הקדשים הבעלי מומין ולא שחיטתן. ואמרינן, אשתמטתיה הא דאמ' ריש לקיש לר' שמע' כל העומד לזריקה כזרוק דאמי וכל העומד לפדות כפדוי דאמי, הילכך לא הזריקה ולא הפדייה מעכבין. זריקה, דתניא ר' שמע' אומ' יש נותר שמטמא טומאת אכלין כול'. לן לאחר זריקה מטמא טומאת אוכלין, אוקימנה בדשחטיה מבעוד יום דאיכא שהות ביום למיזרקיה, מטמא טומאת אכלין, שמע מינה כל העומד לזריקה כיון שהוא ראוי ליזרק כזרוק דאמי. הנה זריקה לא מעכבה נמצאת שחיטתה מתרתה. כל העומד ליפדות, דתניא ר'

מסורת הש"ס

א) פסחים דף יג: [מנחות עט: קב: כריתות כד: תמורה כב:], ב) מנחות דף קא: [תוספתא דעוקצין פ"ג], ג) בפ"א: היתר [שחיטתן], ד) [ויקרא יא], ה) [מנחות קא:], ו) [ד"ה דכמה], ח) גי' כ"י שפיר נפסל,

פרה מטמא טומאת אוכלין בו'. תימה דמדקאמר הואיל והיתה לה שעת הכושר מכלל דהשתא לאו בת פדייה היא ואמאי והא אית ליה לר"ש בשבועות (דף יא: ושם) דפרה קדשי בדק הבית היא ולר"ש אית ליה דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה בהיא שמעתא גופא וגרסה לפרש דהא דקתני הואיל והיתה לה שעת הכושר מיירי לאחר הזאה דאין סברא שתהא בת פדייה אחר שהוזה דמה ואפ"ה מטמא טומאת אוכלין והיתה לה שעת הכושר קודם הזאה וא"ת והא כל העומד להזות כמוזה דמי וי"ל דקודם קבלה (א) לאו כמוזה דמי כדפרישית לעיל הקשה רבינו שמואל בר חיים למה לי דהיתה לה שעת הכושר תיפוק ליה דחיבת הקדש מכשרתו ומטוייא לה אוכלא כדדרשינן בפ"ב דחולין (דף לו: ושם) והכשר לרבות עצים ולבונה וכ"ת דפרה לר"ש כיון דקדשי בדק הבית היא לא שייך בה חיבת הקדש דאפילו בקדשי מזבח לא מהני חיבת הקדש אלא כשקדשו קדושת הגוף בכלי שרת כדמוכח בריש המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) ובפ' כל הפסולין (זבחים דף לד.) הא ע"כ שייך בפרה חיבת הקדש אפילו לר"ש דברים המנחות והנסכים פריך לר"ש נומר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין עפרא בעלמא הוא דכל העומד לשרוף כשרוף דמי ומשני חיבת הקדש מכשרתו והיינו טעמא דאע"ג דאין בה קידוש כלי כיון דקדשי בדק הבית היא מ"מ שייך ביה חיבת הקדש כיון דחטאת קרייה רחמנא וכל ענייניה כעין עבודת הגוף שיש בה הזאה ופסולה אלא לשמה ותירץ ר"י דאין חיבת הקדש מועלת אלא לשוייה שאין אוכל כאוכל כגון נותר ופרה שהן חשובים כעפרא ועצים ולבונה אבל דבר שהוא אוכל אלא שאין מקבל טומאה לר"ש משום (ב) אוכל שאין אתה יכול להאכילו לאחרים לא יועיל חיבת הקדש לעשות האיסור כמותר והא דמשמע ברש כל הפסולין דאוכל בשר שנטמא לפני זריקה ה"א דלא נקי על ידי דרשה דכל שאין ניתר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה אי לאו משום דמרבינן מוהבשר כמו עצים ולבונה התם כיון דלא בעי פטר ליה אלא משום דבעי למילף מטומאת הגוף יש לנו לרבות מוהבשר מק"ו דעצים ולבונה וא"ת אמאי לא אמר דכל קדשים יקבלו טומאה מחיים כיון דמצוה לשוחטן ומימא כל העומד לשחוט כשחוט דמי וי"ל דאפילו נשחט לא אמרינן דכזרוק דמי עד שיקבל בכוס כ"ש כשעדיין לא נשחט ומיהו שעיר המשתלח קשה לר"י שיטמא מחיים טומאת אוכלין לר"ש למ"ד (יומא סז.) דשרו (ג) חיבריו בהנאה דכיון שעומד לזחות כדחוי דמי וי"ל דכל העומד לעשות לא אמר דכעשוי דמי אלא באוכל האסור להיות כמותר וקרינן ביה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים אבל לא מהני לשאין אוכל כמו ב"ח ליחשב כאוכל אע"ג דהוה מהני על האוכל כגון נותר ופרה ליחשב כעפרא אי לאו דמכשר להו חיבת הקדש מידי דהוה אבן פקועה ודגים שהן מותרין בלא שחיטה ואפ"ה חיותן מטהרתן לרבנן דפליגי אר' יוסי הגלילי בפ' בהמה המקשה (חולין דף עה.): **פרה מטמא טומאת אוכלין.** הקשה בקונטרס בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פב. ושם) למה לי קבלת טומאה תיפוק ליה דהיא גופה מטמאה אדם ובגדים ותירץ דבכה"ג מפרש בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא.) כגון (ד) שחיפהו פחות מכביצה בצק אי משויא לה אוכל מצטרף בהדי בצק ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה ומטמא שאר אוכלים ואי לאו אוכל הוא לא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא וכי נגעו ביה אוכלין אחרים טהורין הן שאין נוגעין בנבילה אלא בצבא עכ"ל ומה שהזכיר נבילה משום דעלה בכריתות קאמר ומה שאמר ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה נראה לר"י דלא דק דהאיא דחיפהו בצבא דכריתות מיירי כשיש כזית מן הנבילה ונראה שטמא הבצק מן הנבילה ע"י צרופו לכבילה כמו שמיטמא ממקום אחר שהכזית יכול להיות מטמא ומצטרף ונראה שחזר בו משיטתו שהיה רגיל לפרש בכל מקום דאוכל פחות מכביצה מקבל טומאה מן התורה שהרי פירש בהדיא דלא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא ואין לתרץ קושיית הקונטרס דבלא צירוף בצק צריך הוא לטעם של שעת הכושר משום דלא מצינו שמטמאה אלא מתעסקין כדתנן במס' פרה (פ"ח מ"ג) השורף פרה ופרים והמשלח את השעיר מטמא בגדים והן עצמם אין מטמא [מטמאין] לא טימאוני ואת טמאתני דמ"מ מטמאה היא אוכלין ומשקין מאחר שסופה לטמא טומאה חמורה את מתעסקין ולא בעי לא הכשר מים ולא הכשר שרץ כדתני דבי ר' ישמעאל בפ' בא סימן (דף קא. ושם) מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר כו' וי"ל מתרץ דמה שסופו לטמא טומאה חמורה לא מהני אלא לענין זה דחשבינן ליה כאילו הוכשר במים וכאילו נגע בשרץ אבל אין מועיל לעשות שאין אוכל כאוכל הלכך לר"ש דבעי אוכל מצאתה יכול להאכיל לאחרים מה שסופו לטמא טומאה חמורה לא יעשנו (ה)[כאוכל] להאכילו לאחרים ולכך לא מטמא אלא משום שהיה לה שעת הכושר וכן מוכח בזבחים בפ"פ טבול יום (דף קה.) דת"ר השורף הפרה ופרים והמשלח השעיר מטמא בגדים והם (ו)[עצמם] אינם מטמא בגדים אלא מטמא אוכל ומשקה דברי ר"מ וחכמים אומרים פרה ופרים מטמא טומאת אוכלין ומשקין אבל לא שעיר המשתלח נמי ואי לית להו פרה ופרים מנליה ומשני אין צריכין הכשר טומאה ממקום אחר פי' נהי דהאי דסופו לטמא טומאה חמורה אין צריכין הכשר טומאה אבל הכשר אוכל בעי ומש"ה שעיר המשתלח דלא חזי לאכילה שהוא חי לא מטמא והשתא פליגי דר"מ סבר דמה שסופו לטמא טומאה חמורה מועיל ליחשב אכילה ורבנן סברי דפרה ופרים דוקא מטמא ולא שעיר המשתלח משום דאינו מועיל ליחשב אוכל ור"ש סבר דוקא פרה הואיל והיתה לה שעת הכושר קיימין ביה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ולא פרים ושעיר המשתלח שלא היתה להן שעת הכושר וכן מוכח בתוספתא דפרה דבתר מילתייהו דר"מ ורבנן קתני ר"ש אומר פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין אין מטמאין טומאת אוכלין הואיל ולא היה להן שעת הכושר ועוד מייתי ר"י דאייה דבכמה דוכתי קתני צריכין מחשבה ואין צריכין הכשר בפ' דם שחיטה (כריתות דף כא.) גבי נבלת בהמה טמאה בכל מקום ונבלת העוף בכפרים ובפ' בא סימן (דף נ:) גבי גוחל שנפל לגת וברים טהרות גבי נבלת עוף טהור דאע"פ שאין צריכין הכשר לפי שסופו לטמא טומאה חמורה צריכין מחשבה לגבי הא [לשוויי אוכל] לא מהני מה שסופו לטמא טומאה חמורה ותימה אי פליג ר"מ אכל הני (ז) ועוד (ח)דבפ' ג"ה (חולין דף קב.) ובפ' טבול יום (זבחים ד' קה:) בעי למידק דהתם צריכה מחשבה ואין צריכה הכשר דטהרות אתיא כר"מ מדסיפא ר"מ דקתני שחיטה ומליקה מטהרת טריפתה מטומאתה ומשני מידי אריא סיפא ר"מ וריש רבנן והיכי הוה בעי לאוכוחי הא ע"כ צריכה מחשבה אתא דלא כר"מ ועוד דבתעור והרוטב (חולין ד' קכח: ושם) גבי חתך בשר מן אבר מן החי חתכו ואח"כ חישב עליו טהור חישב עליו ואח"כ חתכו טמא ומוקמינן לה התם כר"מ ופריך התם למאן דמוקי לה בשהוכשר ל"ל הוכשר הרי מטמא טומאה חמורה אגב אביו משמע אע"ג דמוקמינן לה כר"מ ניחא ליה מה שמועיל לטמא טומאה חמורה אגב אביו לענין דלא בעי הכשר ולענין מחשבה לא מהני ואור"י דיש לחלק בין שעיר המשתלח דממילא אם היה נשחט הוי חזי לאכילה בלא מחשבה מה שאין בנבלת עוף טהור ובאבר מן החי שאין סופו לעשות אוכל מודה ר"מ דבעינן מחשבה וגרסינן פרה מטמא ול"ג מיטמאה דלמאי נ"מ קבלת טומאה שלא מי לטמא אחרים כיון שהיתה לה שעת הכושר תורת אוכל יש לה ובלא קבלת טומאה היא מטמא אחרים משום דסופה לטמא טומאה חמורה ובתוספתא נמי מוכח דגרסינן מטמא ולא מיטמאה דקתני מטמא אוכלין ומשקין ואי גרסינן מיטמא נ"ל כמו שתירץ רש"י כשצירפה (ט) פחות מכביצה בצק שאי אפשר לפרה לטמא בצק שאין מועיל מה שסופו לטמא טומאה חמורה אלא דהוי כנוגע בשרץ ואילו נגע בשרץ לא היה מטמא את הבצק כיון שבשר פרה הוא פחות מכביצה לכך צריך קבלת טומאה ממקום אחר כדי שיטמא הבצק וקשה דלמאי נ"מ במה שמצטרף לפחות מכביצה הא בלא"ה אוכל מקבל טומאה בכל שהוא ואי לענין קבלת טומאה דאורייתא לצרוף עליו את הקדשים הניחא אי חיבת הקדש דפרה דאורייתא אע"פ שאין בה קידוש כלי אבל אם מדרבנן ע"כ לא מקבלי טומאה הני אוכלין אלא מדרבנן דמדאורייתא כשרוף דמי ועפרא בעלמא ניהו ועוד מפרש ר"י מה שמיטמא ע"י קבלת טומאה מן השרץ (ו) ונפסלת בכך אי לאו דהיתה לה שעת הכושר לא היתה מקבלת טומאה ולא היתה נפסלת דאע"ג דקפיד רחמנא בעוסקין בה שיהיו טהורים לאו משום דהוה מטמאו לה אלא משום גזירת הכתוב הוא דאפילו בעוסקין בה בקנה או בפשוטי כלי עץ בעינן שיהיו טהורין וא"ת דאי לאפסולי [היא] עצמה גם האפר יהיה נפסל בנגיעת הטומאה כדאמר בפרק חומר בקדש (חגיגה דף כג. ושם) לא יש אדם אפר חטאת ומי חטאת ויעבירם בספינה משום מעשה שהיה וי"ל דאי חשיבא אוכל מקבל טומאה משני ומשלישי ואי לא לא ואין לומר דנ"מ מה שמטמא טומאת אוכלין דמאחר שנפסל ואין עליה עוד טומאה חמורה אכתי אשתייר בה טומאת אוכלין אי נמי הכי קאמר אחר שנפסלה אם נגע בה שרץ מיטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר דמה שכבר טמא טומאה חמורה אין מועיל לו מאחר דהשתא מיהא אין עוד סופו לטמא טומאה חמורה ורמייה מפרק בהמה המקשה (חולין דף עב:) ואין להאריך כאן בזה יתכן לפרש כאן כלל מדפריך במנחות (דף קב:) כיון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי נותר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין ומאי קושיא והא לאחר שקבלה הפרה טומאה אין עומדת לישרף דנפסלה ונשתייר בה מגע טומאה ואפילו לא נגע בה שרץ אלא פעם אחת מכל מקום בתחילת נגיעה כבר נפסלה הפרה ובסוף נגיעה מטמאה טומאת אוכלין דאז כבר אין עומדת לישרף:

מסורת הש"ס

(א) שבועות יא: חולין פא: מנחות קא: [מוספתא פרה פ"ז], (ב) [רש"ל], (ג) [רש"ל], (ד) לא נמצא אם.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פרה וכו' וי"ל דקודם קבלה בכוס לאו כמוזה: (ב) בא"ד לר"ש משום דבעי אוכל שאתה יכול כל"ל: (ג) בא"ד למ"ד דשרו אברים בהנאה דיון שעומד לזחות לצוק כדחוי דמי וי"ל דלא אמריגן דכל העומד לעשות דכעשוי דמי אלא כל"ל: (ד) ד"ה פרה וכו' בפרק בפ' שחיטה כגון בשר שחיפהו כל"ל: (ה) בא"ד שתירץ רש"י כשצירפה לפחות: (ו) בא"ד מן השרץ נפסלת בכך ואי לאו וכו' משום דגזירת הכתוב:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה פרה וכו' ועוד דבפ' גיד הנשה דף קב ובפ' מבול יום דף כה בעי לתירץ. בפ' גה"נ לא מזכר מזה ובפ' טבול יום מבואר דקאמר דרישא לצריכא מחשב אתיא כר"מ וקיימא כן במסקנא אלא דמצינתא דמטמא בכבילה רבנן ובהכרח דתו' היה להם גי' אחרת שם:

מוסף רש"י

פרה מטמא טומאת אוכלין. פרה אדומה, אע"ג דאסורה בהנאה, מודה ר"ש דמטמאה טומאת אוכלין (מנחות קא:) דאע"ג דאמר ר"ש בפרק קמא דבכורות (ט:) דאיסורי הנאה כגון שור הנסקל ופטר חמור אין מטמאין טומאת אוכלין, ונפקא ליה מכל האוכל אשר יאכל, אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל, מודה הוא דפרה אדומה מקבלת טומאת אוכלין לטמא אחרים (חולין פא: וכעי"ז שבועות יא:) אם נגע שרץ בבשרה וחזר ונגע בשרה באוכלין טימאתן (שבועות יא:) ואי קשיא למה לי קבלת טומאה, היא גופה מטמאה אדם ובגדים, מפרשינן בה"ג בכריתות בפרק דם שחיטה (כא:) כגון בשר שחפהו בפחות מכביצה בצק, אי משויא ליה אוכל מצטרף בהדי בצק ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה ומטמא שאר אוכלין, ואי לאו אוכל הוא לא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא, וכי נגעו ביה אוכלין אחריני טהורים הן שאינם נוגעין בנבילה אלא בצבא (חולין פב.). הואיל והיתה לה שעת הכושר. לכך (שבועות יא:) להאכילה אף לעצמו משנשחטה (חולין פא:).

רבינו חננאל

שמעון אומ' פרה מטמאה טומאת אוכלין וכולי'.

אומר היה ר"ש **פרה נפדית בו'**. נראה שר"ל דאפילו מדרבנן מותר לפדותה דכספ"ק דשבועות (דף יא:) דייק אמתניתא (תוספתא פ"א) דמסכת פרה דקתני שחטה על גב מערכתה אין לה פדייה עולמית דלא אתי כר"ש דלר"ש נפדית היא כדאשכחן הכא ותימה דע"כ מה שאין נפדית לרבנן אין זה מן התורה דהא בת העמדה והערכה היא כל זמן שמפרכסת לפי פי אחד לגעיל (ד' עו.[פ]) ואם כן מג"ל [1] לר"ל דר"ש פליג ארבנן דלמא מודה ר"ש דמדרבנן לאו בת פדייה היא אלא מדאורייתא ולהכי מטמא טומאת אוכלים הואיל והיתה לה שעת הכושר וזה דוחק לומר דאף על גב דמדאורייתא בת פדייה היא כיון דמדרבנן לאו בת פדייה לא חשיב אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים וי"ל דמאן דאסר אסר אפילו מדאורייתא כיון ששחט לשמה בהכשר קרבן ומאן דשרי שרי אפילו מדרבנן עד שיעשו הזיותיה כדפרישית לעיל ואם היינו אומרים לדרבנן פרה קדשי מזבח היא הוי מ"ש אך אין נראה שיסבור שום תנא דפרה קדשי מזבח היא מדקא מתמה גמרא ברש אין מעמידין (ע"ז ד' כג: ופס) שמע מינה דפרה קדשי מזבח היא ובכמה מקומות קאמר דחטאת קרייה רחמנא משמע דקדשי בדק הבית היא אע"ג דתנן בשקלים (ד' ו) שהיא מתרומת הלשכה היינו לפי שצריכין לה כהנים העובדים קרבנות חשיב צורך קרבן ונב ב"ד מתנה עליהן דאפילו מלמדי הלכות קמילה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואפילו בלא ב"ד מתנה על הלשכה יכול להיות שבאה ממנה מן התורה הואיל וצורך קרבנות היא והא דאמר דקדשי בדק הבית היא לא שתהא קנויה מקדשי בדק הבית אלא דינה כקדשי בדק הבית דקדושה קדושת דמיס ולא קדושת הגוף כקדשי מזבח: **בל היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה בו'**. ומוכר בשבת דחייב אע"ג דאם טבח פטור ההיא בהמה איתא בטביחה בחול: **זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים.**

ואמר ריש לקיש. איזו שעת הכושר היתה לה לאומר היה ר"ש פרה נפדית אפילו נשחטה על[פ] המערכה כמשפט אם מצא אחרת יפה ממנה וזהו שעת הכושר שלה ואע"פ דלא נפדית אפילו הכי משוי לה אוכלא הואיל ורלויה לפדות: **אפילו בתמימין.** וכ"ש בבעלי מומין בחוץ דשינויא דחיקא הוא: **לא הויא מכירה.** דאין קדשים תמימים יוצאים לחולין הלכך בבעלי מומין עסקינן דאיתנהו בתרוייהו: **ואזדו לטעמייהו.** דאפילו אם כן אי אינו בענין תרוייהו אי לא: **לדברי ר"ש.** שפוטר על טביחה: **גנב בלאים.** מכבשה ומיתה בא. ואע"ג דכתיב גבי טביחה שה [שמות כא] ואמר רבא לקמן כל מקום שנאמר שה אין בלאים במשמע הכא מחייב דאיתרבי בהדיא כדלקמן: **מאי נאו ר"ש היא.** מדנקט בטריפה מכירה ולא נקט טביחה: **דתנא טריפה בחדא.** דלא מצי לערובי בלאים וטריפה ולמיתני טביחה ומכירה בתרוייהו בהדדי ואלטריך למיתני טריפה בחדא במכירה ולא בטביחה: **תנא נמי בלאים בחדא.** ואף על גב דאיתיה בתרוייהו ונקט ביה טביחה דפתח ביה קרא בריש: **או.** שור או שה דאמר בפ' דלגעיל (דף סז:) שור דסיפא ושה דריש מייתר הלכך או נמי מייתר: **פרט לבלאים.** דפסול לקרבן: **ודמה.** דאינו דומה לאביו ולא לאמו שבא מאיל ורחל ודומה לעז: **גבי גניבה דכתיב שור או שה.** דאי לא הוה כתיב או לרבות לא משתמע בלאים מינייהו שהרי אין מתעברין זה מזה שאין עיבורן שוה דבהמה נקבה יולדת לתשעה ודקה לחמשה הלכך או לרבויי אתא ולא להוציא דהא בלאו הכי לא אתי בלאים במשמעות דקרא: להוציא

ואמר ריש לקיש אומר היה רבי שמעון פרה נפדית ע"ג מערכתה אלמא כל העומד לפדות כפדוי דמי בשלמא רבי יוחנן לא אמר כרבי שמעון בן לקיש דקא בעי לאוקמה למתניתין אפילו בתמימין אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן אמר לך [1] וטבחו [פ] ומכרו כל היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה [ב] וכל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה והני קדשים הואיל דכי מזבין קדשים לא הויא מכירה ליתנהו בטביחה ואזדו לטעמייהו דאתמר המוכר טריפה לדברי ר' שמעון רבי יוחנן אמר חייב וריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה וריש לקיש אמר פטור כיון דליתיה בטביחה ליתיה במכירה איתיביה רבי יוחנן לר"ש בן לקיש [א]גנב כלאים וטבחה טריפה ומכרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה מאי לאו ר"ש היא אלמא אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה אמר ליה לא רבנן אי רבנן טריפה במכירה איתא בזביחה ליתא ואלא מאי ר"ש כלאים בטביחה איתא במכירה ליתא אלא תנא טביחה והוא הדין למכירה אימא לרבנן נמי תנא מכירה והוא הדין לטביחה ורבי יוחנן אמר לך האי מאי אי אמרת בשלמא ר"ש איידי דתנא טריפה בחדא תנא כלאים בחדא אלא אי אמרת רבנן נערבינהו וניתנינהו גנב כלאים וטריפה טבחן ומכרן משלם תשלומי ארבעה וחמשה קשיא כלאים שה כתיב [ג]ואמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים שאני הכא דאמר קרא או לרבות את הכלאים וכל או לרבות הוא והתניא [2]שור או כשב [ד]-[ב]פרט לכלאים או עז [3]פרט לנדמה אמר רבא הכא מעניינה דקרא והכא מעניניה דקרא הכא גבי גניבה דכתיב שור או שה שאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם או לרבות כלאים גבי קדשים דכתיב כשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם או למעט הוא והא

בפרק אותו ואת בנו (חולין ד' עח: ופס[ו]) פי' בקונטרס דעביד בנין אב מדכתיב שור שה כשבים ושה עזים וקשה לר"י דלקמן אמר דלרבי אליעזר אתאי דרבא לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא דלא כר' יהושע דאי כר' יהושע משה כשבים ומשה עזים נפקא כלומר ולא צריך לבנין אב דרבא ואדרבה מהתוא קרא הוי בנין אב דרבא וקשה לר"י דבנין אב דרבא הוי משה דפסח דכתיב (שמות יב) שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם תדע דהא מסקינן כי איתמר דרבא לענין פטר חמור איתמר דתנן אין פודין כו' ובספ"ק דבכורות (ד' יב. ופס) מפיק ליה משה שה דפסח וא"ת ומ"ש דהכא קרי ליה בנין אב ובבכורות קרי ליה ג"ש דקאמר נאמר כאן שה ונאמר להלן שה ועוד מ"ש דנקט רבא בלאים טפי מעגל וחיה טריפה ושחוטה דכל הני נפקא לן דאין פודין פטר חמור משה דפסח דקאמר התם מה להלן פרט לכל השמות הללו ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכא דפריך בלאים שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי לפדות בבלאים פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטה וטריפה כיון דמוקי לה בנין אב לטמא שנולד כו' דלאמרינן לקמן בשמעתין ועוד כי בעי לקמן לרבי אליעזר בנין אב דרבא למאי הלכתא לימא למעוטי אחריני אתא דאין פודין וכ"ת דטריפה ושחוטה ממשמעותיה דשה נפקא כמו עגל וחיה דהא אמר בפרק הוליאו לו (יומא ד' מט: ופס[ח]) דפר אפילו שחוט קרוי פר וכן שה דפסח אי לאו דכתיב מהיות משה מחיותיה דשה ונראה לר"י דבנין אב דרבא וג"ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי תרוייהו נפקי משה דפסח ובנין אב דרבא אתי מיתורא דכשבים ומן העזים תקחו דמשמע עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה וגופיה לא אלטריך דמשאר קדשים נפקא דתניא בסמוך שור או כשב או עז פרט לבלאים אלא ללמוד בעלמא אתי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא בלאים ואי לאו בנין אב מג"ש משום תפדה תפדה ריבה וסברא הוא למעט כולה מגזירה שוה דשה טפי מבלאים [דאיהו נמי מקרי שה] ומש"ה רבי אליעזר דמוקי בנין אב דרבא לטמא שנולד כו' שרי בבלאים ולקמן דקאמר אי לקדשים בהדיא כתיב בהו משמע דאי לא הוה כתיב בהדיא הוה אתי ליה שפיר אע"ג דעיקר בנין אב לא הוה מייתר בפסח אלא משום דבפסח גופיה לא אלטריך דמקדשים נפקא כן דרך הגמרא שעושה כאילו קיים ליה ממקום אחר וה"ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן בפסח למעוטי בלאים כו' וכענין זה יש בריש קדושין (דף ג: ופס[ט]) ובפרק נערה (כתובות דף מו:) גבי קידושי הבא לאביה דקאמר וכ"ת גילף מבושת ופגם אע"ג דבושת ופגם גופיה לא קיים לן דאבוה הוא אלא מקדושין בס"פ אלו נערות (שם דף מ: ופס[י]):

גבי גניבה דכתיב שור או שה שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם. ואם תאמר בלאו הכי נמי המ"ל גבי גניבה דכתיב שה למעט בלאים כדרבא אתי או לרבויי וי"ל דמילתא דרבא לא איתמר אלא היכא דכתיב שה לאוד אבל הכא כתיב נמי שור: והא

מסורת הש"ס

א) [אי מכרו כל"ל], ב) [ע' תוס' כתובות לג: ד"ה גנבו], ג) חולין עח.; ד) נדה מא. בכורות יב. יח. יז. חולין לח.; ה) [ד"ה שחיטה], ו) עיין רש"ל ובספר כ"י, ז) [ד"ה זה], ח) [ד"ה אמין], ט) [ד"ה וכו'], י) [ד"ה לאין],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואמר ריש לקיש וכו' נשחטה על גבי מערכתה:

רבינו חננאל

ואמ' ריש לקיש אומ' היה ר' שמע' פרה נפדית על גב מערכתה, שמע מינה כל העומד לפדות כפדוי דאמי, אלמא פדייה לא מעכבא. **בשלמא ר' יוחנן לא אמר כריש לקיש** דמוקים לה **למתניתין אפילו בתמימין, אלא ריש לקיש מאי טעמ' וכול'. ואזדו לטעמיהו, דאתמר** המוכר טרפה לדברי ר' שמע', ר' יוחנן אמ' חייב אף על גב דליתה בשחיטה דטריפה היא ואם שחטה פטור דשחיטה שאינה ראויה היא, במכירה חייב. וריש לקיש, כיון דליתה בשחיטה ליתה במכירה. **ואותיב ליה ר' יוחנן לריש לקיש גנב כלאים וטרפה, וטבחה [ומכרה משלם] ד'** וה', ולא מיתוקמא אלא כר' שמעון, דלרבנן אפילו שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. ואו הוה הדא מתניתא לרבנן הכי הוה תני לה גנב כלאים וטרפה וטבחם או מכרם משלם ד' וה', מתניתא [ל...] אלא ודאי לר' שמע' והוא דלית ליה בטרפה אלא מכירה דלא מיתהני ליה טביחה [...אמ.. ל...]. תאני חדא בכלאים והוא טביחה וכל שכן במכירה שהוא חייב. ועלתה בקושיא לריש לקיש. ומתמינן, וכי הגונב כלאים חייב, והכת' כי יגנוב איש שור או שה ואמר רבא כל מקום שנ' שה אינו אלא להוציא את הכלאים, ודחינן או שה לרבות את הכלאים. והא אי אינו אלא למעט, דתניא שור או כשב או עז עד מימום השמיני והלאה פרט לכל שאינו קרוב לקרבן. ואיכא לקדשין מראה הענין דאו למעט, היאך כת' כשב ועז שיתכן שתתעבר זו מזו שהשנים בהמה דקה הן ויתכן לצאת כלאים, לפיכך בא או למעט הכלאים. אבל גניבה דלא כתב בה עז אלא שור ושה דלא איפשר להתעבר דקה מגסה ולא גסה מדקה שאי איפשר לצאת כלאים מביניהן.

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה ט ופור מ"מ סי' שנ:

קו ב מיי' פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ד והלכה יא:

קח ג מיי' שם הלכה ה:

תורה אור השלם

1. כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: שמות כא לז

2. שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיְיָ: ויקרא כב כז

מוסף רש"י

ואמר ריש לקיש. מאי שעת הכושר היא לה (מנחות קא:). פרה נפדית אם מצא נאה הימנה, אפילו על גב מערכתה. אפילו שחטה כהלכתה על מערכת של עצים שהיא נשחטת עליה, כדאמרינן במסכת פרה (פ"ג מ"ט) וקסבר ר"ש כל העומד לפדות כפדוי דמי וקיימא ליה שאתה יכול להאכילו (חולין פב. וכעי"ז שבועות יא:) אלמא אע"ג דלא פרקה הא חשיב ליה שעת הכושר הואיל ומצי למיפרקה (מנחות קא:). **להוציא את הכלאים.** דילפינן כולהו משה כשבים ושה עזים, מדלא כתיב שה כשבים ועזים ש"מ דלא מיקרי עד שיהו אביו ואמו כבשים או שיהיה עזים, אבל אחד כשב ואחד עז לא הוי שה (חולין עח:). **פרט לכלאים.** מן העז ומן הכבש (נדה מא.) בן רחל ותיס שפסול לקרבן, ומריבוי דלא דריש ליה (חולין לח:). **פרט לנדמה.** עז שילדה תמיס כמותה וכגה דומה לרחל (שם) אביו ואמו מן העז והוא כבש (נדה מא.) שאמו רחל והוא דומה לעז (בכורות נז.).

והא גבי קדשים דכתיב שור או כשב נרבייה. תימה מה ריבוי לריך נהי דמשור וכשב לא מצי לרבויי כלאים מכשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם אתי ואור"י דאע"ג דאתי כלאים מדסמך כשב לעז מכל מקום יש למעטם מדסמך שור לכשב דלחומרא מקשינן וכיון דאי לא הוי כתיב שוס אי לא בסיפא ולא בריש הייתי ממעט כלאים יש לי לומר דאתא אי לרבות ומשני מדסיפא למעט כלומר אי דכתיב גבי כשב ועז כיולא בו במקום אחר אית לן למימר למעוטי הלכך ה"נ דרשינן למעוטי וה"ה אי דריש למעוטי דרשינן ליה ולא לרבויי ופריך אדרבה אימא איפכא דאי דאשון כתיב במקום שכיולא בו במקום אחר ראוי לדרשו לרבות ודרשי ליה נמי הכא לרבות וה"ה נמי שני ומשני ס' ואם תאמר ולא ליכתוב אלא ההוא אי דבין כשב ועז דמשור וכשב הוה ממעטינן כלאים ומאי דכשב ועז הוה ממעטינן נדמה וי"ל דאי לא כתיב אלא חד אפילו הוה כתיב גבי כשב ועז הוה דרשינן לרבות כלאים כיון דאי לא כתיב אי לא כלל הוה ממעטינן כלאים משור וכשב כדפרישית לעיל:

השתא כלאים איתרבו בו'. ואי"ת אלא ק"ו דכלאים איכא למפרך דמה לריך לרבות דממילא מתרבי כל כמה דלא מעטיה קרא דהא כי אמר דאתא אויין למעט לריך קרא למעוטי ואע"ג דממעטינן כלאים לא הוה ממעטינן נדמה אי לאו דמעטיה קרא וי"ל דבלא שוס קרא הוה מרבינן נדמה שדומה במקצת סימנין וממעטינן נדמה שאין דומה כלל דהוה ילפינן בתחת תחת ממעשר

והא גבי קדשים נמי נאמר שור או כשב שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם ונרבי מדסיפא למעט רישא נמי למעט אדרבה מדרישא לרבות סיפא נמי לרבות האי מאי אי אמרת בשלמא למעט הוא דאיצטריך תרי מיעוטי דאע"ג דאימעט כלאים איצטריך למעוטי נדמה אלא אי אמרת לרבות תרי ריבויי למה השתא כלאים אירבי ליה נדמה מבעיא [ט]אלא הא דאמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים למאי הלכתא אי לקדשים בהדיא כתיב בהו [1]שור או כשב פרט לכלאים אי [א]למעשר תחת תחת תחת יליף מקדשים [ס] אי לבכור העברה העברה יליף ממעשר אי נמי נדמה אמרת לא דכתיב [2]אך בכור שור [ב]עד שיהא הוא שור ובכורו שור כלאים מבעיא אלא כי איתמר דרבא לענין פטר חמור כדתנן [ג]אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי ולרבי אלעזר דמתיר בכלאים דתנן [ד]ר"א מתיר בכלאים מפני שהוא שה למאי הלכתא אמר לך ר"א כי איתמר דרבא לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא ודלא כרבי יהושע דאי ר' יהושע משה כשבים ושה עזים נפקא ליה [ה]עד שיהא אביו כבש ואמו בבשה וטהורה מטמאה מי מיעברא אין דקיי"ל דאיעבר

והא גבי קדשים נמי נאמר שור או כשב שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם ונרבי מדסיפא למעט רישא נמי למעט אדרבה מדרישא לרבות סיפא נמי לרבות האי מאי אי אמרת בשלמא למעט הוא דאיצטריך תרי מיעוטי דאע"ג דאימעט כלאים איצטריך למעוטי נדמה אלא אי אמרת לרבות תרי ריבויי למה השתא כלאים אירבי ליה נדמה מבעיא [ט]אלא הא דאמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים למאי הלכתא אי לקדשים בהדיא כתיב בהו [1]שור או כשב פרט לכלאים אי [א]למעשר תחת תחת תחת יליף מקדשים [ס] אי לבכור העברה יליף ממעשר אי נמי נדמה אמרת לא דכתיב [2]אך בכור שור [ב]עד שיהא הוא שור ובכורו שור כלאים מבעיא אלא כי איתמר דרבא לענין פטר חמור כדתנן [ג]אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי ולרבי אלעזר דמתיר בכלאים דתנן [ד]ר"א מתיר בכלאים מפני שהוא שה למאי הלכתא אמר לך ר"א כי איתמר דרבא לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא ודלא כרבי יהושע דאי ר' יהושע משה כשבים ושה עזים נפקא ליה [ה]עד שיהא אביו כבש ואמו בבשה וטהורה מטמאה מי מיעברא אין דקיי"ל דאיעבר

ומעשר בהעברה העברה דבכור והשתא כי אמר דאתי אי למעט ממעט נדמה אפילו אותו שנדמה במקצת סימנים וכי אמרי אתא לרבויי בעי לרבויי נדמה אפילו אותו שאין דומה כלל ולהכי דייק השתא כלאים איתרבי נדמה אפילו אין דומה כלל מבעיא:

אי למעשר. פירוש דהוי כאילו כתיב ביה שה מג"ש דהעברה העברה מבכור דכתיב ביה שה (ויקרא כו) אם שור אם שה ובקונטרס אפי' דבמעשר כתיב גאן דהוי כמו שה ואין נראה ועוד בפרק בתרא דבכורות (דף מ.) פריך אי גמר מעשר תחת תחת מקדשים אפי' הכי נמי פי' יולא דופן ומחוסר זמן ויתום לא יכנסו לדיר להתעשר ואי לא גמר מקדשים בשלמא טריפה כל אשר יעבור פרט לטריפה אלא כלאים מנ"ל ומאי קושיא לימא ליה דמבנין אב דרבא נפקא ליה כלאים כיון דבמעשר כתיב [גאן] [ו] כדפירש בקונטרס הכא ולפי מה שפירשתי דאשה דבכור סמיך א"ש דלא מצי למימר התם דיליף מעשר מבכור דמיעט ביה כלאים דאם כן יולא דופן נמי נמעט במעשר דיליף מבכור:

עד שיהא הוא שור ובכורו שור. אומר ר"י דבפרק קמא דבכורות (דף ה:) מוקי לה דוקא בשאין דומה כלל אבל דומה במקצת סימנין יליף התם מאן דקדיש בבכור וצריך למעט נדמה בקדשים ובכור דאי לא כתיב אלא בקדשים הוה ילפינן בכור מקדשים והוה ממעטינן בבכורות אפילו יש בו מקצת סימן ואי הוה כתיב ריבוי לחודיה בבכורות לרבות נדמה שיש בו מקצת סימן הוה מרבינן ליה נמי בקדשים דילפינן מהדדי בג"ש וכן אי לא הוה כתיב בקדשים כלל אלא בבכור מיעוט וריבוי הוה ילפינן קדשים מבכור אבל השתא דכתיב בקדשים וכתיב נמי מיעוט וריבוי בבכור ליכא למילף קדשים מבכור דאם כן לישתוק קרא ממיעוט דקדשים:

לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא ודלא כר' יהושע. פי' בקונטרס דר' יהושע פליג אדר"ש ושרי גמל הבא מן הפרה שעיברתו משור בסימן אחד של טהרה מעלה גרה או מפרים פרסה ודרשי את זה לא תאכלו את הגמל גמל אי אתה אוכל בסימן אחד אבל אחר אתה אוכל בסימן אחד ואיזה זה זה טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור יכול אפי' עיבורו מן הטמא כלומר כשם שאני מכשיר בו כך אני מכשיר בנבו אם נתעברה הימנו פרה ת"ל שה כשבים כו' ועיבורו מן הטמא לאו דוקא דלדידה הוי טהור אלא דומה לטמא וכולה סוגיא דבכורות (דף ו: ושם) לא משתמע כפירושו אלא משמע דמודה ר' יהושע לר"ש דגמל גמור הנולד מפרה ומשור שהוא אסור ואם יש בו סימן אחד שדומה מקצת לפרה מותר ולא קאי כלל אסימנים דקרא (ג) ממעלה גרה או ממפריסי פרסה והכי איתא התם (שם) רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימנין חייבת ר"ש אומר עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו ועלה דהאיך מבעיא ליה לר"ש בגמרא בן פרה מי בעי שיהא ראשו ורובו דומה לאמו להתירו באכילה או אפי' במקצת ובעי למפשט מדר' יהושע דסבר כר"ש מדקרי לה טמא וקאמר אבל אתה אוכל בסימן אחד כו' אלמא לא בעי ראשו ורובו להתירו באכילה ודחי ולמא סבר לה כר"ש בחדא ופליג עליה בחדא ועוד משמע התם (מ) דטעמא דר' יהושע משום דקסבר זה וזה גורם אסור ולפי זה אפי' טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא אסור והך דשמעתין דמוקי רבא לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא מיירי נמי שדומה קצת לאמו כהאיך דרבי יהושע שאם היה דומה לגמרי לגמל אפילו עיבורו מן הטהור היה אסור דהא ס"ל כר"ש דלאוקמא לאיעבר מקלוט וכר"ש וה"ה דה"מ למנקט טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא דאסור כיון דשם להוליא כלאים ואסור משום זה וזה גורם אלא משום דנקט במילתיה דר' יהושע טמא שנולד נקט נמי הכי במילתיה דרבא ובמילתיה דר' יהושע נקט משום דריש קתני אבל אתה אוכל בסימן אחד טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור להכי נקט בסיפא נמי יכול שאתה אוכל טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא וה"ה אפילו טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא דאסור משום זה וזה גורם והא דקאמר הכא ולא כר' יהושע כ"ש דהוי דלא כר"א בר פלוגתיה דשרי ליה לגמרי וה"ג ר' אליעזר ולא ר' אליעזר:

מסורת הש"ס

(א) חולין עח: לעיל עז:, (ב) [בכורות ה: וש"נ], (ג) יומא מט: ע"ש בכורות יב., (ד) בכורות שם, (ה) [בכורות ז.], (ו) [ויקרא כב], (ז) [ויקרא כז], (ח) [דף מז:], (ט) [ויקרא שם], (י) [ויקרא כב], (כ) [שמות יג], (ל) רש"ל כאלו כתיב שם והכא ליכא לאקשויי תחת תחת יליף שהרי לפי סברא לא גמר מקדשים. העתק מתלופי גרסאות, (מ) ועיין בספר פני יהושע.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מדסיפא וכו' ולרבות לא אצטריך וכו' דמריש הוה מתרבי: (ב) תוס' ד"ה לטמא וכו' אמעלה גרה או אמפרייסי וכו' אתא התם ת"ר רחל שילדה וכו' לר"ש בגמל בן פרה מי בעי ר' שמעון שיהא לשאו וכוכו וכו' וקאמר אבל אחר אתה אוכל:

גליון הש"ם

גמ' אי לבכור העברה. עיין מה לף מ ע"א תוספות ד"ה גמר לידה:

מוסף רש"י

אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור. מדמלי למיכתב אך שור כשב ועז, דהא עניגא בבכור קמשתעי דכתיב לעיל מעיה כל פטר רחם וגו' ונקט בכולהו בכור, ש"מ עד שיהא הבכור כתמו ולא דומה לאחר (בכורות ה:). **אין פודין.** פטר חמור (יומא מט:). **לא בעגל ולא בחיה.** לבי ואיל (בכורות יב.) דשם כתיב (יומא מט:). **ולא בשחוטה.** בשם שחוטה (שם ושם). **ולא בטריפה.** שנתמנו רגליה מן האתכוסה ולמעלה (בכורות יב.). **ולא בכלאים.** מיש הבא על הרחל (שם) ואע"ג דמשמי לדיי הוא שה (יומא מט:). **ולא בכוי.** דמיש ולבייה (שם) ספק מיה ספק בהמה (בכורות יב.). **מפני שהוא שה.** דבין רחל וכין עז קרויין שה (שם). **משה כשבים.** שה הבא משני כבשים (שם ז.).

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ו מהל' בכורות הלכה יד סמג עשין ריב:

קי ב מיי' שם פ"ב הל' ו סמג עשין ריא ולאוין רמג טוש"ע י"ד סימן שטו סעיף ה:

קיא ג מיי' פי"ב מהל' בכורים הלכה מ סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סימן שכא סעיף ב:

תורה אור השלם

1. שור או כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה׃ ויקרא כב כז
2. אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ במדבר יח יז

רבינו חננאל

ופרקינן גבי קדשים תרי או כתיב ותרויהו למעט, חד למעוטי כלאים וחד למעוטי נדמה שאין כשרין לקרבן. אלא אי אמרת תרויהו לרבות, חד לרבות כלאים וחד לרבות הנדמה, השתא כלאים דאביו כבש ואמו עז אי איפכא אמרת כשר לקרבן, מי שאביו כבש ואמו כבשה ונדמה לעז צריך למימר דכשר, אלא תרויהו למעט. ואתינן לאוקמי הא דאמר רבא כל מקום שנ' שה להוציא את הכלאים לענין פדיון פטר חמור, דכת' ופטר חמור תפדה בשה למעט הכלאים כדתנן אין פודין בכלאים. ור' אלעזר דמתיר בכלאים מוקים להא דרבא בכבש שנולד מן הכבשה שאחד מן שניהם או הכבש או הכבשה רגליו קולטות כשל חמור כלומר אינו מפריס פרסה וכאילו זה טהור וזה טמא הנולד מביניהן פסול הוא לקרבן. **כלאים**, פיר' עז שבא על כשבה היוצא מהן כלאים הוי. **נדמה**, פיר' אביו כבש ואמו כבשה ונדמה לעז, כגון אלו הבאין מבלאד אל סודאן. **ומתמהינן** וכי טהורה מטמאה מי מעברה אין דאיעברה מקלוט ור' שמע'. קלוט דר' שמע' מפורש בבכורות פרק ראשון, וכדרבא ולאפוקי מדר' יהושע דר' יהושע האי משה כשבים ושה עזים נפקא ליה ולא מיבעיא ליה הא דרבא.

דאיעבר מקלוט לרבי שמעון. קלוט פרסותיו קלוטות וגולד מן הטהור ורבי שמעון קרי ליה טמא דתניא בכורות (דף ו:) רבי שמעון אומר גמל [ויקרא יא:] גמל[a] שני פעמים אחד גמל הגולד מן הגמלה ואחד גמל הגולד מן הפרה ואפילו עברתו מן הטהור משור גמור קאסר ליה ר"ש ופליג עליה רבי יהושע [בכורות ז.] היכא דעברתו מן הטהור משור שאינו קלוט ומתירו בסימן אחד של טהרה או מעלה גרה או מפרים פרסה ודורס את זה לא תאכלו את הגמל [שם] זה אי אתה אוכל בסימן אחד אבל יש אחר שאתה אוכל בסימן אחד ואי זה זה טמא הגולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור יכול אף עיבורו מן הטמא כלומר יכול כשם שאתי מכשיר בו כך אני מכשיר בבנו אם נתעברה פרה איממנו ת"ל שה כשבים ושה עזים[b] עד שיהא גולד משני כבשים שיהו אביו ואמו כבשים והיא פסולה דבנו דנפקא ליה לר' יהושע מכבשים משמע ליה לרבא משה: **מי פטר גנב נפשיה.** גבי בעלים: **בכבש.** דאמר ליה עולה קא מחייבת ועולה משלימנא לך[c] ולא אפסדתך מו מידי דהא יולא בה אתה ידי גדלך: **גנב פטר עצמו.** דאתשלומין דבעלים מחייב והרי הוציאו ידי גדלו ואפסידא דהקדש מיפטר דמבית האיש כתיב[d] ולא הקדש ואליבא דר' שמעון נקט לה דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב. פלוגתייהו דרבנן ור"א וטעמייהו בפרק בתרא דמנחות [קז:]: **מתני' אי שחיטה לו בו שותפות.** קודם שגנבו לא קיימן ביה ומכרו[e] כולו באיסורא: **הגוחר.** [f] קורעו מנחיריו עד לבו: **והמעקר.** עוקר סימנין: **פטור.** ואפי' לרבנן דהא לאו שחיטה היא כלל: **גמ' מאי חוץ מאחד ממאה.** כלומר ממאי קאמרינן דאי שייריה הוי שיורא: **הניחר עמו.** כגון מבשרו אבל שיורת עורה וקרניה וגיזותיה לא הוי שיור: **ונו' אמר.** אפילו גיזותיה הוי שיור: **המעכב בשחיטה.** דבר שאם ניטל הימנה נעשית בו נבילה מחייב כגון ווסט או קנה או הירך[g] וחלב שלה או כבד או אחד מבני מעייה לא מתיר לה שחיטה אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה לא. וטעמא דכולהו מפרש לקמן: **אלא לרב דאמר למאן.** אי כת"ק אפי' חוץ מגיזותיה אי כרבי אפילו ידה נמי לא: **מידי דהוי בטביחה.** הוי שיור במכירה: **ור"ש בן אלעזר.** לא דריש דומיא דטביחה ומיהו גיזותיה לא הוי שיור דלמיגז קיימי: **אם הקיטעת.** אע"ג דליכא כולה חייב דמאי דגנב הא זבין כוליה: **שותף שגנב מחבירו.** פטור מארבעה וחמשה אפי' מחלק חבירו דליכא וטבחו כולו באיסורא: **שותף שטבח לדעת חבירו.** משלמין בין שניהם דאיכא וטבחו כולה בחיובא דהטובח חייב על חלקו וחבירו נמי עשאו שליח והא רבינן לעיל (דף עא.) דיש שליח לדבר עבירה הכא דאמרינן תחת [שמות כא] לרבות את השליח: **שותף שטבח שלא לדעת חבירו.** פטור דליכא וטבחו כולו בחיובא דבההוא פלגא דחבריה לא נעשה שליח והוה ליה כטובח ומוכר אחר הגנב דפטור ועל חלקו נמי פטור הואיל וליכא וטבחו כולו בחיובא. [g] ואף על גב דאמרן לעיל [עא:] חמשה בקר ואפי' חמשה חלקי בקר הני מילי היכא שגנב בהמת השותפין וטבחו ואחר כך הודה לאחד מהם על חלקו דבשעת טביחה הואי כוליה בחיובא והכי אמרינן בהגוזל (לקמן דף קו:) דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור: **חוץ משלשים יום.** אעשה בה מלאכתי: **חוץ ממלאכתה.** אם תרלה לשחוטה שחוט מיד ואם תעשה בה מלאכה המלאכה היא שלי מי הוי שיור או לא: **עובר ירך אמו הוא.** פלוגתא בתמורה (ג: לא.): **גנב ונתן לאחר וטבח.** לא נתן במתנה דא"כ אפילו לא טבח מיחייב אתתיה משום מכירה כדקתני סיפא אלא עשאו שליח לטביחה או למכירה:

מי פטר נפשיה כו'. אבל הגולד עלמו פטיטה דמלי פטר נפשיה אי לא בעי למיעבד מלוה מן המובחר: גנב

דאיעבר מקלוט כר' שמעון בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב מי פטר גנב נפשיה בכבש לרבנן בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה דתנן[a] הרי עלי עולה יביא כבש ר"א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל עילויה או דלמא מצי א"ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא[b] הדר פשט גנב פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה רב אחא בריה דרב איקא מתני לה בהדיא אמר רבא[c] הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנבו פטר עצמו בכבש לרבנן ובעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה: **מתני'** [d]מכרו חוץ מאחד ממאה שבו או שהיתה לו בו שותפות[e] השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ'** מאי חוץ מאחד ממאה שבו אמר רב[f] חוץ מדבר הניתר עמו בשחיטה ולוי אמר חוץ מגיזותיה וכן תניא במתניתא חוץ מגיזותיה מיתיבי מכרה חוץ מידה חוץ מרגלה חוץ מקרנה חוץ מגיזותיה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה רבי אומר [g]דבר המעכב בשחיטה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושאינו מעכב בשחיטה משלם תשלומי ארבעה וחמשה ר"ש בן אלעזר אומר חוץ מקרנה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה חוץ מגיזותיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה בשלמא ללוי כתנא קמא אלא לרב כמאן אמרי רב דאמר כי האי תנא דתניא ר"ש בן אלעזר אומר מכרה חוץ מידה וחוץ מרגלה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה[h] חוץ מקרנה חוץ מגיזותיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה במאי קמיפלגי תנא קמא סבר[i] וטבחו כולו בעינן[j] ומכרו כולו בעינן ורבי סבר וטבחו מידי דהוי בטביחה לאפוקי מידי דלא הויא בטביחה ומכרו דומיא[k] דטביחה ור' שמעון בן אלעזר סבר קרנא דלא למגזא קיימא הוי שיור ואינו משלם תשלום ארבעה וחמשה גיזותיה דלמיגז קיימי לא הוי שיור ומשלם תשלום ארבעה וחמשה ואידך תנא דבי ר' שמעון בן אלעזר סבר ידיו ורגליו דצריכי טביחה הוי שיור ולא משלם תשלומי ארבעה וחמשה קרניה וגיזותיה דלא צריכי טביחה לא הוי שיור קשיא דר' שמעון בן אלעזר אדר' שמעון בן אלעזר תרי תנאי ואליבא דר"ש בן אלעזר ת"ר[l] [m]הגונב הקיטעת ואת החיגרת ואת הסומא וכן הגונב בהמת השותפין חייב ושותפים שגנבו פטורים והתניא[n] שותפין שגנבו חייבין אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשותף שגנב מחבירו כאן בשותף שגנב מעלמא איתיביה רבא לרב נחמן יכול שותף שגנב מחבירו ושותפין שגנבו יהו חייבין תלמוד לומר וטבחו כולו בעינן וליכא אלא אמר רב נחמן לא קשיא [o]כאן בשותף שטבח לדעת חבירו כאן בשותף שטבח שלא לדעת חבירו [p]בעי רבי ירמיה מכרה חוץ משלשים יום חוץ ממלאכתה חוץ מעוברה מהו אליבא דמאן דאמר[q] עובר ירך אמו הוא לא תבעי לך דהא שייר בה כי תבעי לך אליבא דמאן דאמר דעובר לאו ירך אמו מאי מימר אמרינן כיון דמחובר בה הוי שיור או דלמא כיון דלמפרש מינה קאי לא הוי שיור איכא דאמרי כיון דלאו ירך אמו הוא לא הוי שיור או דלמא כיון דצריך לאישתרויי בהדה בשחיטה כמאן דשייר בגופה דמי תיקו: בעי רב פפא[r] גנבה קטעה ומכרה מהו מי אמרינן מאי דגנב הא לא זבין או דלמא מה דזבין הא לא שייר תיקו: תנו רבנן[s] גנב ונתן לאחר וטבח גנב ונתן לאחר ומכר

גנב

(דף עא.) דיש שליח לדבר עבירה הכא דאמרינן תחת [שמות כא] לרבות את השליח: **שותף שטבח שלא לדעת חבירו.** פטור דליכא וטבחו כולו בחיובא דבההוא פלגא דחבריה לא נעשה שליח והוה ליה כטובח ומוכר אחר הגנב דפטור ועל חלקו נמי פטור הואיל וליכא וטבחו כולו בחיובא. [g] ואף על גב דאמרן לעיל [עא:] חמשה בקר ואפי' חמשה חלקי בקר הני מילי היכא שגנב בהמת השותפין וטבחו ואחר כך הודה לאחד מהם על חלקו דבשעת טביחה הואי כוליה בחיובא והכי אמרינן בהגוזל (לקמן דף קו:) דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור: **חוץ ממלאכתה.** אם תרלה לשחוטה שחוט מיד ואם תעשה בה מלאכה המלאכה היא שלי מי הוי שיור או לא: **עובר ירך אמו הוא.** פלוגתא בתמורה (ג: לא.): **גנב ונתן לאחר וטבח.** לא נתן במתנה דא"כ אפילו לא טבח מיחייב אתתיה משום מכירה כדקתני סיפא אלא עשאו שליח לטביחה או למכירה:

והקיף

רבינו חננאל

הא דבעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור וגנבו גנב, מי מצי גנב למיפטר נפשיה, בכבש לרבנן או בעולת העוף אליבא דר' אלעזר בן עזריה, שיביא כבש וישחטנו בפנים לשום בעליו או עוף, והדר פשטה דמצי פטר נפשיה בהכי דתנן בסוף פרק מנחות [קז.] האומר הרי עלי עולה יביא כבש ר' אלעזר בן עזריה אומ' יביא תור או בן יונה. **מתני'.** מכרו חוץ מאחד ממאה בו וכולו. הא דתנינן חוץ ממאה בו לאו דוקא אלא אפילו פחות מזה, וחלקו בזה רבותינו. רב אמ' חוץ זה בענן שישייר דבר הנותר עמו בשחיטה כגון אבר או בשר וכיוצא מן הבשר ומן האיברין. אבל כגון גיזה וקרן וצפורן אין שיורו שיור. תנא קמא דמיתיבי סבר דבר הניתר בשחיטה כגון היד והרגל, וזולתן כגון הקרן והגיזה הכל הוי שיור. ר' אומ' דבר המעכב בשחיטה, פיר' שאם תקחנו תיפסל השחיטה כגון הרגל ... שיור, זולתי זה לא הוי שיור איפשר שיחתכנה וישאר ... הן מאחר שפירשו וכל דבר ועניינו והחלוקה בין רבי לרב. רב סבר ... שהוא בחזקת אבר מן החי שאינו ניתר אלא בשחיטה הוא דהוי שיור ... חתך אינה נטרפת הבהמה, וכל שכן בדבר הנטרפת בו. ור' סבר דבר הנטרפת בו כגון היד והרגל מן הארכובה ולמעלה או הלב והריאה וכיוצא בהן, דבר הנטרפת בהמה בו, ואם יחתך אותו הדבר לא תעלה לבהמה שחיטה הוא דהוי שיור, ואם שייר פטור מלשלם דלא מכרו עדיין, אבל זולתו לא. **תנו רבנן** הגונב הקיטעת והחיגרת והסומא, וכן הגונב בהמת השותפין ושותף שגנב מעלמא, וטבח או מכר לדעת שותפו חייב, ושותף שגנב משותפו בדבר שיש לו חלק בו פטור. **הא דבעי ר' ירמיה מכרה חוץ משלשים יום,** כלומר תחזור לרשותו שלשים יום, או חוץ ממלאכתה כלו' שתהיה מלאכתה שלגנב, וכן עוברה אליבא דמאן שאמר עובר לאו ירך אמו הוא, ועלתה בתיקו. וכן בעיא דרב פפא.

תורה אור השלם

1. כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃ שמות כא לז

הגהות הב"ח

(א) גמ' דומיא דוטבחו וכו' שמעון וכו' דלא למיגז קיימא: (ב) רש"י ד"ה בכבש וכו' משלימנא לך גבי הקדש ולא אפסדתך:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה שותף שטבח כו' ואע"ג דאמרן לעיל. עי' רש"י לקמן דף קו ע"ב ד"ה בשותף שטבח ולע"ע:

מוסף רש"י

הרי עלי עולה יביא כבש. פחות שבעולות, דעולה ליכא לספוקי אלא מזכרים (מנחות קז.). שותפין שגנבו. והאחד הוציאה מרשות בעלים לדעתו ולדעת חבירו (ב"מ ח.).

---

a) מנחות קה. קז. תמורה כ., b) עי' בשלטי הגבורים פ"ק דב"ב דף ו., ג) [אי מכרו כל"ל], ד) [תוספתא פ"ז], ה) [שבת לג: ע"ש לענ"ק, ב"מ מ.], ו) [חולין נח. וש"נ], ז) [תוספתא פ"ז], ח) [דברים יד], ט) [שמות כב], י) [שמות כא], כ) בפרש"י חולין פה ע"ב פירש חוקו (חו"י), ל) ס"א אי חלב וכ"ל כלפינו. רש"ל.

a) מנחות קה. קז. תמורה כ., b) עי' בשלטי הגבורים פ"ק דב"ב דף ו., ג) [אי מכרו כל"ל], ד) [תוספתא פ"ז], ה) [שבת לג: ע"ש לענ"ק, ב"מ מ.], ו) [חולין נח. וש"נ], ז) [תוספתא פ"ז], ח) [דברים יד], ט) [שמות כב], י) [שמות כא], כ) בפרש"י חולין פה ע"ב פירש חוקו (חו"י), ל) ס"א אי חלב וכ"ל כלפינו. רש"ל.

והקיף. מכר באמנה ואשראי ולא קיבל דמיס: **גנב ופרע בהקיפו.** שהקיפו חבירו פרקמטיא באשראי ופרע לו בהמה זו: **מתני'** (ב) **ונטחו ומכרו חוץ מרשותו.** כשהוליא מרשותו נעשה עליו גנב (ג) (לרב יהודה) וקנאו: **או שגנב חוץ מרשותו.** קנאו במשיכה מיד ונעשה גנב עליו אבל גנב וטבח ומכר ברשותו פטור דלא נעשה עליו גנב: **היה.** גנב מושכו ויולא פטור (ד) מכלום: **הגביהו.** אפי' ברשות בעליס שהרי הגבהה קונה בכל מקום במסכת קדושין (דף כה:): **נתנו.** בעליו לבכורות בנו לכהן בה' סלעים של פדיון הבן. ל"א נתנו גנב לבכורות בנו ונתנו לו שם במקום שגנבו לשומר חנם ולשואל: **היה מושכו.** הכהן או בעל חוב או השומר ומת ברשות בעליס: **פטור.** הגנב מכלום. ולשון אחרינא עיקר. האי חייב אגנב קאי דמחייב גנב בקנין שלוחיו דאי בנותנו בעליו מאי חייב באונסין אלא שאר שומרים מי חייבי במתה כדרכה ועוד לגבי כהן ובעל חוב מאי חייב ופטור איכא הפסיד ולא הפסיד מבעי ליה: **גמ' היקנו משיכה בשומרים.** שלא יתחייב שומר בשמירה עד שימשוך: **מאי נאו.** היה מושכו שומר ומת חייב גנב במשיכה שומר: **לא גנב.** והכי קאמר נתן בעל הבית לבכורות בנו כו' ובא גנב לגונבו משם היה מושכו ויולא כו': שכירות

גנב והקדיש גנב והקיף גנב והחליף גנב ונתן במתנה גנב ופרע (ה) חובו גנב ופרע בהקיפו גנב ושלח סבלונות בבית חמיו משלם תשלומי ארבעה וחמשה מאי קמ"ל אשמעינן רישא גנב ונתן לאחר וטבח דיש שליח לדבר עבירה אע"ג דבכל התורה כולה (ו) אין שליח לדבר עבירה הכא יש שליח לדבר עבירה מאי טעמא וטבחו (ז) ומכרו (ח) מה מכירה דלא אפשר דלאו על ידי אחר אף טביחה ע"י אחר מחייב ואשמעינן סיפא גנב והקדיש (ט) מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים: **מתני'** (י) גנב ברשות הבעלים וטבח ומכר חוץ מרשותם או שגנב חוץ מרשותם וטבח ומכר ברשותם או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותם משלם תשלומי ארבעה וחמשה (יא) אבל גנב וטבח ומכר ברשותם פטור (יב) היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או הוציאו מרשות בעלים ומת חייב (יג) נתנו לבכורות בנו או לבעל חוב לשומר חנם לשואל לנושא שכר ולשוכר והיה מושכו ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים ומת חייב: **גמ'** בעי אמימר תיקנו משיכה בשומרים או לא אמר רב יימר ת"ש נתנו לבכורות בנו או לבעל חובו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור מאי לאו (יד) שומר וש"מ תיקנו משיכה בשומרין אמר ליה לא גנב הא תנא ליה רישא תנא גנב שגנב מבית הבעלים ותנא גנב שגנב מבית שומר אמר ליה רב אשי לא תדחייה מה לי גנב שגנב מבית שומר מה לי גנב שגנב מבית בעלים אלא לאו שומר וש"מ תיקנו משיכה בשומרין ש"מ (טו) איתמר נמי אמר ר' אלעזר בדרך שתיקנו משיכה בלקוחות (יח) כך תיקנו משיכה בשומרין תניא נמי הכי בדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין וכשם שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה (טז) כך שכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה (יט) שכירות דמאי אילימא שכירות

ונשאר קניות מדרשינן לעיל (דף סה.). גבי גנב אין לי אלא ידו גנבו חצירו וקרפיפו מנין משמע דלא מחייב אלא במקום שראוי לקנות כי היכי דדרשינן גיטין (דף עז.) ונתן בידה ונראה דהלכה כאביי ורבא מדמייתי מילתייהו בהמוכר [את] הספינה (שם) משמע שהם עיקר ולא שייך כאן כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כרבינא לקולא:

נתנו לבכורות בנו או לב"ח. אותו לשון שפירש בקונטרס דבעלים קאי רחוק מאד חדא שצריך לפרש לאותו לשון שמת בפשיעה ולא כי אורחיה ועוד דלשון חיוב ופטור לא שייך לבכורות בנו וב"ח ולריך לדחות דמשום אחרינא נקט חיוב ופטור ועוד דבתוספתא (פ"ז) קתני הגביהו או נתנו לבכורות בנו משמע דאגנב קאי דאי לבעלים מה לריך הגבהה והא דידיה הוא ועוד דראיה דמייתי ממתני' בגמרא אבעיא דתקנו משיכה בשומרים אי אפשר לייאשה להאי לישנא לפי מה שמפרש בגמ' ול"א שפירש בקונטרס נתנו הגנב לבכורות בנו הוא עיקר דמתחייב הגנב במשיכה הני וא"ת ואמאי מחייב במשיכה והא אין שליח לדבר עבירה וי"ל דהנהו לא ידעי דאתי לידיה באיסורא אלא סבורין שהיה שלו ובין לישנא דמפרש בפ"ק דבבא מליעא (דף י: ושם) (יא) טעמא דאין שליח לדבר עבירה משום דשליח בר חיובא הוא ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ובין לישנא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שייך לכאן דהתם אין יודע שהשליח יעבור אבל כאן יודע הוא איקה מאחר שהוא סבור שהוא שלו ולעיל (עא.) גבי גנב וטבח בשבת דמוקי לה בטובחו על ידי אחר ופריך וכי היכן מלינו שזה חוטא וזה מתחייב הוי מאי למימר דסבור שהוא שלו אבל משני שפיר והאמת אבל ק"ק היכי יליף מה מכירה ע"י אחר אף טביחה כו' דלמא דוקא כשסבור שהוא שלו כיון דליכא יתור: [ועיין תוס' קדושין מב: ד"ה אמאי]:

תיקנו משיכה בשומרין או לא. הא לא מבעי ליה אי משעת משיכה [או משעת מלאכה] מתחייבים כל חד וחד כדיניה שומר חנם בפשיעה ושומר שכר בגניבה ואבידה ושואל באונסין דפשיטא דמשעת משיכה מתחייבים דאם לא כן מאימתי דבהשואל (ב"מ דף לח: ושם) תנן אם אמר לו השואל שלח ושלחה ומתה חייב ובגמרא אמר פרה במשיכה ובשמעתין דשואל קודדוס (שם עט.) אמר אי לאונסים מ"ש פרה דמשעת שאלה אלא אור"י דמבעי ליה בשואל ושוכר אי מצי משאיל ומשכיר למיהדר ביה אפי' משך עד שיתחיל במלאכה או לא דאיכא למ"ד גבי שואל קודדוס מחבירו ביקע בו קנאו לא ביקע בו קנאו ומצי משאיל הדר ביה וכן בפרה עד שיעשה בה מלאכה ופשיט ליה מתניתין דנתנו לבכורות בנו דקתני הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב אלא אומר ומדמחייב גנב אמשיכה שומר ש"מ דמשיכה גמורה הוא שאין יכול לחזור בו שאם היה יכול לחזור בו לא היה מתחייב במשיכתו ומשני לא גנב שהיה גנב מוסכה מבית שומרים ותנא גנב שגנבו מבית שומרים ומיירי שלא נתן לבכורות בנו ולבעל חובו לגמרי דל"ל הוו בעלים ולא שומר אלא אפותיקי בעלמא עשה להם שאם לא יפרע עד יום פלוני שיהא קנוי להם ורב הונא דאמר בפרק השואל דלא ביקע בו מצי משאיל הדר ביה הוה דחי הכי ולא חייש לפירכא דבסמוך מה לי גנב מרשות שומר מה לי גנב מרשות בעלים ובהאיש מקדש (קדושין דף מז: ושם) איכא תנא כרב הונא דאפי' במלוה יכול לחזור כ"ש שאילה וג' מחלוקות בדבר הלרב הונא לא תקנו משיכה בשומר ולר"א תקנו כדקאמר התם (יא) ופליגא דר"א ולר' אלעזר נמי מדאורייתא יכול לחזור אלא שחכמים תקנו דלא מצי הדר ביה משעת משיכה ועוד קאמר התם ופליגא אדרבי אמי דאמר ר' אמי המשאיל קורדום של הקדש לחבירו מעל וחבירו מותר לנקע בו לכתחילה משמע דסבר דקנה מדאורייתא דאי מדרבנן ומעל משום דמדרבנן אין יכול לחזור (יב) כמו נתנה לבנו בפרק הזהב (ב"מ דף מח. ושם) א"כ הוי חומרא דאתי לידי קולא דחבירו מותר לנקע בו לכתחילה:

שהטמין

מסורת הש"ס

(א) [לעיל נא. וש"נ], (ב) טבחו או מכרו. דק"ס, (ג) [לעיל עא. וש"נ], (ד) [לעיל עו.], (ה) כתובות לא.; (ו) [ב"מ לט.], (ז) [עי' תוספות קדושין כ:. ד"ה ומקומן], (ח) [עי' ב"מ לט:], (ט) ס"א ל"ג, (י) ס"א מכפל, (כ) [ד"ה ובכשות], (ל) [ד"ה אין], (מ) ב"מ לט.,

הגהות הב"ח

(א) גמ' ופרע בחובו: (ב) רש"י ד"ה וטבח ומכר חוץ מרשותו דבשהוציאו חוץ מרשותו: (ג) תוס' ד"ה גנב וכו' מפליג וקאמר גנב וטבח ואח"כ:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה תיקנו וכו' כמו נתנה לבלן בפ' הזהב. לענ"ד נראה דזה ל"ל בסוף הדיבור הזה והביאו ראיה דלקולא לא אזלינן בתר קנין דרבנן והייגו מדאמרינן שם גבי בלן דלר"י דמעות קונות ד"ת נתן לספר מעל אף דמדרבנן לא קני ה"ל הכא אם מה"ש ל"ק אף דמדרבנן קני מ"מ לא יהא מותר לנקע בו:

רבינו חננאל

תנו רבנן גנב ונתן לאחר וטבח או נתן לאחר ומכר, חייב. שמע מינה דיש שליח פיר' שחייב המשלח לעשות דבר עבירה כאילו הוא עשה העבירה מה שאינו בכל התורה כולה בהדיא. קימא לן אין שליח לדבר עבירה. **גנב והקדיש חייב,** שמע מינה מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים. **גנב והקיף,** פיר' מכר בהקפה כגון אשראי, גנב והחליפו באחר עם חבירו ונתנו במתנה, גנב ופרעו בחובו גנב ופרעו בהקיפו פי' מה שהיה חנוני מקיפו, גנב ושלחו סיבלונות לבית חמיו אלו כולן כמכירה חשובין וחייב לשלם ד' וה'. **מתני'** היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור, הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים חייב. **בעי אמימר תיקנו משיכה בשומרין או לא.** ופשט ליה ממתניתין דתנן נתנו לבכורת בנו או לבעל חובו לשומר חנם או לשואל ולנושא שכר ולשוכר, היה מושכו ויוצא ומת ברשות בעלים פטור. שמע מינה תיקנו משיכה בשומרין, שמע מינה. איתמר נמי אמר ר' אלעזר בדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין. תניא נמי הכי בדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין. וכשם שהקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, כך שכירות נקנית וכול'.

עין משפט נר מצוה

קבא א מיי' פ"ז מהל' מעילה הלכה ב:
קכב ב מיי' פ"ב מהל' גניבה הלכה י טור ח"מ סימן שכ:
קכג ג מיי' שם הל' יח:
קכד ד ה ו ז מיי' שם הלכה טז ועיין במ"מ:
קכה ח מיי' פ"ב מהל' שכירות הלכה ח סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שז סעיף ב:
קכו ט מיי' פ"א מהל' מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קלה סעיף ט וסימן שז סעיף ב וסימן שטו סעיף ח:

מוסף רש"י

אין שליח לדבר עבירה. אין שליח משוב לדבר עבירה שיתחייב שולמו, אלא הרי הוא כעושה מאליו (קדושין מב:). מה מכירה דלא אפשר דלאו על ידי אחר. אינה מתקיימת אלא על ידי אחר, הגנב מוכר והלוקח לוקח (שם מג.) אי אפשר אלא על ידי אחר, שהלוקח לוקחו ממנו (כתובות לג:). **היה** מושכו ויוצא. בגונב בהמה ברשות בעלים קאי, ומת. השור, ברשות הבעלים פטור. הגנב מלשלם כלום, דלא קני להתחייב באונסין (כתובות לא:). שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. דעבל ופרן וגדל כל שהוא, ובמסכת קדושין (כו.) ילפינן להו (ב"מ צט:). כך שכירות. קס"ד שכר בהמה ולוס (שם).

שהטמין בחורשין. פי׳ הטמין עצמו וס״ד שהלך בחשאי וטבח הכהמה במקום שהוא ומש״ה פריך והא לא משך: **כיון** דראוהו גזלן הוא. כלומר שעושה במקום גלוי ולא דמי לגונב בבית לו בחצר: **ורבי** יוחנן הא דמטמרי בו׳. למ״ד (לעיל דף מז. ושם) דלר׳ יוחנן לסטים מזויין כיון דמטמר מאינשי גנב הוא אלטריך להאי טעמא דלמ״ד דגזלן הוא לר׳ יוחנן לא צריך להאי טעמא כלל:

מפני מה החמירה תורה בו׳. בטוען טענת גנב וטענת גזלן לא שייך האי טעמא כלל: **אין** מגדלין בהמה דקה. אפי׳ בבית קאמר דלרעות אפי׳ בהמה גסה אסור דלמרגין בזה בורר (סנהדרין דף כה:) רועה שאמרו אחד רועה בהמה גסה ואחד רועה בהמה דקה וא״ת והא דמסיק התם דרבא מגדלין איתמר דמגדלי בהמה דקה בארץ ישראל פסולין בחולה לארץ כשרים מגדלי בהמה גסה אפי׳ בא״י כשרים מאי קמשמע לן דהא דבחו״ל כשרים מתני׳ היא דאפי׳ בסוריא שרי כ״ש בחו״ל ויש לומר דודאי לא אצטריך אלא איידי דאמר דבא״י פסולין קמסיים דבחו״ל כשרים ומגדלי בהמה גסה דאפי׳ בא״י כשרים אצטריך לאשמועינן דאי ממתניתין הוה אמינא דאפי׳ גסה אסור והא דנקט דקה לאשמועינן דאפי׳ דקה שרי בסוריא ונראה דהא דאמרינן בפ״ק דב״מ (דף ה:) דרועה בהמות של אחרים כשר לתן אדם חוטא ולא לו היינו דוקא גסה שמותר לגדל אבל דקה בא״י או בבבל נרב אין נראה לחלק בין מגדל שלו לשל אחרים דהא אפי׳ קשורה בכרעי המטה אסור ולא כדברי המפרש לקמן דסבר רב הונא שמותר למסור לאשתו כמו שמותר לרועה ולכך היתה מנגדת להו חובה דהא כיון דבבבל בא״י בבהמה דקה אין לו לחלק בין על ידי עצמו בין ע״י אחרים והנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא בחזקת הבתים (ב״מ דף לו.) וקאמר שאני עיזי דמסירי לרועה אף על גב דנהרדעא היא בבבל שמא לא היו כל כך וזהרים על דברי רב שאמר בבבל בא״י בבהמה דקה שגם רב הונא לא החמיר וכן משמע דאפי׳ ע״י אחרים אסור מדלא מסר ההוא חסיד בהמה לרועה וכן בעלי בתים שבגליל מסתמא לא היו מרעין בעצמן את צאנן ורועה שעשה תשובה מי לא עסקינן שמוצא אחרים שירעו לו ואפי׳ הכי קאמר ימכור על יד: והטבח

שבירות דמטלטלין מטלטלי בני שטרא נינהו אמר רב חסדא [8]שבירות דקרקע: אמר ר׳ אלעזר [2]ראוהו שהטמין בחורשין וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אמאי הא לא משך א״ר חסדא [3]שהכישה במקל אמרי וכיון דראוהו גזלן הוא [6]כיון דקא מטמרי מנייהו גנב הוא ואלא גזלן היכי דמי אמר ר׳ אבהו [7]כגון בניהו בן יהוידע שנאמר [1]ויגזל את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו ר׳ יוחנן אמר כגון בעלי שכם שנאמר [2]וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים ויגזלו [את] כל אשר יעבר עליהם בדרך ור׳ אבהו מאי טעמא לא אמר מהאי אמר לך כיון דמטמרי איטמורי לא גזלני נינהו ור׳ יוחנן הא דקא מטמרי דלא ניחזינהו אינשי וניערקו מנייהו שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר (6) מגזלן אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו [3]כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנאמר [3]הוי המעמיקים מה׳ לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם וגו׳ וכתיב [4]ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב וכתיב [5]כי [אמרו] עזב ה׳ את הארץ ואין ה׳ רואה (7)(תניא) אמר ר׳ מאיר משלו משל משום רבן גמליאל למה הדבר דומה לשני בני אדם שהיו בעיר ועשו משתה אחד זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך ואחד לא זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך איזה מהן עונשו מרובה הוי אומר זה שזימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדול כח של מלאכה שור שביטלו ממלאכתו חמשה שה שלא ביטלו ממלאכתו ארבעה אמר רבן יוחנן בן זכאי בא וראה כמה גדול כבוד הבריות שור שהלך ברגליו חמשה שה שהרכיבו על כתיפו ארבעה: **מתני׳** (7)ה״אין מגדלין בהמה דקה בא״י (7)ו״אבל מגדלין בסוריא ובמדברות של ארץ ישראל (7)ז״אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים (7)ח״ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות (7)ט״אין מגדלין חזירין בכל מקום (7)י״לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת (7)יא״אין פורסין נישובים ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל׳ רים: **גמ׳** ת״ר אין מגדלין בהמה דקה בא״י אבל מגדלין בחורשין שבארץ ישראל בסוריא אפילו בישוב ואין צריך לומר בחוצה לארץ תניא אידך אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין במדבר שביהודה ובמדבר שבספר עכו ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה אבל מגדלין בהמה גסה לפי (7)יב״לשאין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה בהמה דקה אפשר להביא מחוצה לארץ בהמה גסה אי אפשר להביא מחוצה לארץ ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה (7)יג״אבל (7)יד״משהה הוא קודם לרגל שלשים יום וקודם משתה בנו ל׳ יום ובלבד שלא ישהה את האחרונה שלשים יום דסד״א דאי נפק ליה רגל ומכי זבנה עד השתא אכתי לא מלו ליה תלתין יומין לא נימא תלתין משרא שרי ליה לשהויי אלא כיון דנפק ליה רגל לא מבעי ליה לשהויי

והטבח

שבירות דמטלטלי. שהשכיר לו כליו: **בני שטרא נינהו.** בתמיה הא לא מקנו מטלטלין אלא במשיכה כדאמרינן בקדושין (דף כו.) ונהי נמי דמקנו בכספא לענין קבולי מי שפלע מיהו בשטר לא מיקנו מידי דדבריס בעלמא נינהו כדאמרינן בהזהב (ב״מ דף מט.) **דבריס** לין בהם משום מחוסרי אמנה: **שהטמין בחורשין.** שנטמן ביער לגנוב בהמות הרועות שם: **וכיון דראוהו גזלן הוא.** ולא דומה לגנב בפני שנים דהתם אע״ג דחזו ליה שאר אינשי לא מיסתפי מינייהו דמימר אמר לא מינייהו שקילנא מידי אבל מורשין מרעה לכל היא ולא ידע דמאן נינהו הך בהמה וכיון דלא מיסתפי מכולי עלמא גזלן הוא: **החמירה תורה.** לשלם כפל ארבעה וחמשה: **השוה כבוד עבד.** לא ירא מבני אדם כדרך שלא ירא מהקב״ה אבל גנב לא השוה עבד לקונו אלא כיצד העבד יותר מקונו שהוא ירא מבני אדם ומעין של מעלה לא נזהר: **לסתיר עצה.** כמו להסתיר יועץ במסתרים לגנוב להרע: **שם שהרכיבו.** הגנב על כתיפו וזלזל את עצמו בו לפיכך היקל הקב״ה עליו בתשלומין: **מתני׳ אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל.** משום ישוב א״י שמבעירין את השדות וכל שדות א״י סתמן דישראל: **אבל מגדלין בסוריא.** ארם נוהרה דדוד כיבשה וקסבר דלא שמיה כיבוש והוא כחולה לארץ ובחולה לארץ מותר לגדל דלא חייסינן לישוב ואם יפסידו שדות אחרים ישלמנה: **אין מגדלין תרנגולין בירושלים.** אפי׳ ישראל: **מפני הקדשים.** שישראל אוכלים שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה ודרך תרנגולים לנקר באשפה שמא יביאו א]עצם כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים: **ולא יגדלו לכהנים תרנגולין.** בכל א״י: **מפני הטהרות.** שהכהנים אוכלין תרומה הן צריכין להזהר בטהרתן: **חזירין.** טעמא מפרש בגמרא (8): **אם הכלב.** מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מירלאתו: **נישובים.** פחים שלא יכלו בהן יוני בני הישוב: **שלשים ריס.** ארבע מילין: **גמ׳ בחורשין.** ביערות כדמתרגמינן ביער (8) תורשא: **בהמה גסה.** צריכה בישוב למשאוי ולחרישה: **שלא ישהה האחרונה שבהן שלשים יום.** לקח בהמות קודם לרגל שלשים יום וסמוך לרגל לא יאמר הריני שוחט את המוקדמות ומאחר את האחרונות אף לאחר הרגל עד מלאות שלשים יום למקחן:

והטבח

קכז א מיי׳ פ״א מהל׳ מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סימן קלה סעיף ט וסימן שז סעיף ב וסימן שטו סעיף ח:

קכח ב ג מיי׳ פ״ב מהלכות גניבה הלכה ח:

קכט ד מיי׳ שם פ״א הלכה ג ועיין בהשגות ובמ״מ ופ״א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ג ועיין במ״מ ובל״מ סמג לאוין קנה טוש״ע ח״מ סימן שטו סעיף ז:

קל ה ו מיי׳ פ״ה מהל׳ מזקי ממון הלכה ב סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סימן תט סעיף א:

קלא ז ח מיי׳ פ״ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד:

קלב ט מיי׳ פ״ה מהל׳ מזקי ממון הלכה ט סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סימן תט סעיף ב:

קלג י מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

קלד כ מיי׳ פ״ו מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח סמג עשין עג טור ח״מ סימן שם:

קלה ל מיי׳ פ״ב מהל׳ ממרים הלכה ה סמג עשין קיא:

קלו מ מיי׳ פ״ה מהל׳ מזקי ממון הלכה ז סמג עשין סו טור ח״מ סימן תט:

תורה אור השלם

1. וְהוּא הִכָּה אֶת אִישׁ מִצְרִי מַרְאֶה וּבְיַד הַמִּצְרִי אִישׁ מַרְאֶה וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשֶּׁבֶט וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ: שמואל ב כג כא

2. וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הָהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ: שופטים ט כה

3. הוֹי הַמְּעַמִּיקִים מֵיְיָ לְסַתֵּר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ: ישעיהו כט טו

4. וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: תהלים צד ז

5. וַיֹּאמֶר אֵלַי עֲוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בְּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהָעִיר מְלֵאָה מִשֶּׁה כִּי אָמְרוּ עָזַב יְיָ אֶת הָאָרֶץ וְאֵין יְיָ רֹאֶה: יחזקאל ט ט

הגהות הב״ח

(6) גמ׳ יותר מבגזלן:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] רש״י ד״ה מפני הקדשים וכו׳ עכ״ל כעדשה. מלת עכ״ל נמחק:

1) [לעיל מז.], 2) [עיין פרש״י ביומא ג: ד״ה כביכול], 3) רש״ל מ״ז, 4) [תענית כה. תמורה טו:], 5) [עי׳ תוספות לקמן פב: ד״ה לא], 6) [ב״מ כג. ועי׳ רש״י חולין קנו. ותענית י. ד״ה ריפבא משמע דגרס הכא ריפבא], 7) [ב״מ ס: ע״ז לו. הוריות ג:], 8) [תוספתא פ״ז], 9) בס״א: שמפסיד, 10) [לקמן פב:], 11) [דבריס יט],

מוסף רש״י

שבירות דקרקע. השכיר לו ביתו, משמתן לו כסף או שכתבו לו בעלים ביתי מושכר לך ומסר לו השטר או שהחזיק בו השוכר, אין אחד מהם יכול לחזור (ב״מ צט:). **כביכול.** כאילו אפשר לומר קו, וכן כל כביכול שבש״ס (יומא ג:). שור שהלך ברגליו. ולא נתכוה בו הגנב לגנבו על כתפו (שמות כא לז). **שה שהרכיבו על כתיפו.** הוא״ל ונתכוה בו (שם). **אין פורסים נישובים ליונים.** שלא יגלו בהם יוני הישוב (ב״ב כג.).

רבינו חננאל

ואוקימנה שבירות קרקע בקנייתו. **אמר ר׳ אלעזר ראוהו שהטמין בחורשין,** ביערין, כיון שהכישה במקל, משכה טבח ומכר משלם ד׳ וה׳, דכיון דקא מטמר גנב הוא ומשלם ד׳ וה׳, ולא גזלן הוא שאינו משלם אלא קרן. והיכי דאמי גזלן, כגון בניהו בן יהוידע שני ויגזל את החנית מיד המצ׳ ויהרג׳ בחנ׳, או נמי כבעלי שכם. **שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה התורה בגנב,** שמשלם ד׳ וה׳, יותר מן הגזלן שאינו משלם אלא קרן בלבד. אמ׳ להן, גזלן השוה כבוד עבד לכבוד קונו ולא נתבייש לא מקונו ולא מן הברואים. והגנב נתבייש מבני אדם והסלתיר ולא נתבייש מקונו]. [מתני׳. **אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל כולל.** תנו רבנן אין מגדלין [בהמה דקה בארץ ישראל...] **שאין גוזרין גזרה על הצבור אלא א״כ רוב צבור יכולין לעמוד בה. בהמה דקה איפשר להביא מחוצה לארץ,** ולשחוט כל זמן שצריך. אבל בהמה גסה לחרישה ולמשוי ולמלאכה אי אפשר בכל יום להביא מחוצה לארץ.

והטבח לוקח ושוחה. פי׳ בקונטרס עד יום השוק ובלבד שלא ישהה העגונה שבהם שלשים יום אותם שלקח באחרונה לא ישלים לה שלשים יום אחר השוק וקשה דבתוספתא (פ״מ) גרס יותר מל׳ יום וא״כ לפי התוספתא יכול להשהות אחר יום השוק ועוד קשה דלעיל גבי רגל קרי לה אחרונה והכא קרי לה עגונה ועוד שלא הזכיר התנא יום השוק כלל ונראה לר״י לפי שהטבח רגיל לקנות כמה בהמות ביחד ומותר להשהות ובלבד שאפי׳ העגונה שבהן אותה שנשארה יחידה אחר חברותיה שלא ישהה יותר מל׳ יום אף על פי שהיא יחידה ומיהו בכל הספרים גרסינן שלשים יום ולא גרסינן יותר:

מהו להשהות קבעו מיניה. אין נ״ל דפליגי רבנן עליה דר״ג כדפי׳ בקונטרס דמהו להשהות קודם הרגל קבעו מייה ואמר להן מותר ולאו דוקא נקט קושרה אלא אורחא דמלתא נקט שדרכן היה לקשור בהמה דקה לברעי המטה כדאמר באלו טריפות (חולין דף נד:) חבל היולא מן המטה עד תשעה טפחים ד) טהור ופירש שם בקונטרס שבכך הוא רואי לקשור בהמה דקה בברעי המטה כדכתי׳ אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח שהיו קושרין הקרבנות בברעי המטה עד שיביאוהו לקרנות המזבח אי נמי נקט קשרו לאשמועינן דאפילו בקשורים אסור לגדל כ״א להשהות ובתוספתא (פ״מ) נמי משמע דאף קודם הרגל לא שרי להשהות אלא בבית דהכי קתני בהדיא אבל מגדלים קודם הרגל ל׳ יום ולא שתהא יולאה ורועה בשוק אלא קושרה בברעי המטה שאלו לר״ג כו׳:

דקטיני שקיה. פי׳ שוקיו דקין ולהכי נקרא חרצא שהחרצין ניכר בין השוקים מתוך שהן דקים ונראין גבוהים ומשום הכי תנן ה) בפ״א דאהלות חולדות הסנאים רבי יוסי אומר ב״ש מטמא כזית במשא וכעדשה במגע דמתוך שרגליה גבוהים ודקים מספקא להן שמא לאו היינו חולדה דקרא ויש לה תורת נבילה או שמא היינו היא ויש לה תורת שרץ והאי דמסיים ומאי שרצא דמתתאי שקיה ה״ק ומאי שרצא חולדה דכתיב בקרא שאין ספק דמתתאי שקיה שהי׳ רגליה קלרות ושולרת על הארץ וכן נראה לר״ת:

חובה תקברינהו לבנה. פר״ח בתמיה וכי דרכה לקבור בניה שאין עושקת לגדלן אלא עושקת לגדל לאן והוי כשגגה היולאת מלפני

[א] והטבח לוקח ושוחט לוקח ושוהה ובלבד שלא ישהה העגונה שבהן ל׳ יום: [ב] שאלו תלמידיו את ר״ג מהו לגדל אמר להן מותר והתנן אין מגדלין אלא הכי קא בעו מיניה מהו לשהות אמר להן מותר [ג] ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר אלא קושרה בברעי המטה: [ד] ת״ר מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שינק חלב רותח משחרית לשחרית והביאו לו עז וקשרו לו בברעי המטה והיה יונק ממנה משחרית לשחרית לימים נכנסו חביריו לבקרו כיון שראו אותה העז קשורה בברעי המטה חזרו לאחוריהם ואמרו לסטים מזויין בביתו של זה ואנו נכנסין אצלו ישבו ובדקו ולא מצאו בו אלא אותו עון של אותה העז ואף הוא בשעת מיתתו אמר יודע אני א] שאין בי עון אלא עון אותה העז שעברתי על דברי חברי: אמר ר׳ [ג] ישמעאל מבעלי בתים שבגליל העליון היו בית אבא ומפני מה חרבו שהיו מרעין בחורשין ודנין דיני ממונות ביחיד ואע״פ שהיו להם חורשים סמוך לבתיהם שדה קטנה היתה ומעבירין דרך עליה [ה] ת״ר רועה שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד [ו] וכן גר שנפלו לו כלבים וחזירים בירושתו אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד וכן [ז] מי שנדר ליקח בית וליקח אשה בארץ ישראל אין מחייבין אותו ליקח מיד עד שימצא את ההוגנת לו [ח] ומעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא איני מחזירתו וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגנין וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לא נתכוונה זו אלא להגון לה כשם שאמרו אין מגדלין בהמה דקה כך אמרו [ט] אין מגדלין חיה דקה [י] ר׳ ישמעאל אומר מגדלין כלבים כופרין וחתולים וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויים לנקר את הבית מאי חולדות סנאים אמר רב יהודה שרצא חרצא ואיכא דאמרי [יא] חרזא דקטיני שקיה ורעיא ביני ווردיני ומאי שרצא דמתתאי שקיה אמר רב יהודה אמר רב [יב] עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה [יג] א״ל רב אדא בר אהבה לרב הונא דידך מאי א״ל דידן קא מינטרא להו חובה א״ל חובה תקברינהו לבנה כולה שניה דרב אדא בר אהבה לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה איכא דאמרי אמר רב הונא [יד] אמר רב עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה [טו] מכי אתא רב לבבל רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן רב לא עייל קמיה דשמואל

והטבח לוקח ושוחט לוקח ושוהה. המקבץ את הבהמות ליום השוק: **לוקח ושוחט או לוקח ושוהה.** עד יום השוק שלשים יום למקחו: **ובלבד שלא ישהה את העגונה.** המאוחרת למקחו שלקח סמוך לעת השוק לא ישהה אותה לאחר יום השוק להשלים שלשים יום למקחה: **העגונה.** מאוחרת כמו הלהן תעגנה (רות א) תאחרנה מלהנשא: **אלא קושרה.** וכדנן פליגי עליה דרבן גמליאל: **גונח.** פלילד״ל לועק מפני כאב הלב לא היה יכול להשיב רוחו: **לסטים מזויין.** רועה בשדות אחרים וגוזל את הרבים: **שהיו מרעין.** בהמה דקה שלהן בחורשין: **ואע״פ שהיו חורשין סמוך לבתיהם.** ולא היו רועין בשדות אחרים ומשום חורשין ליכא גזל דאמר לעילא) אבל מגדלין בחורשין ולקמן (דף פא.) נמי בתקנת יהושע תיקן שלא יקפיל בעל היער על כך אפי׳ הכי נעגשו מפני שדה קטנה היתה ביניהם ושל אחרים היתה: **רועה.** בהמות שלו: **שעשה תשובה.** שלא לגדל בהמה דקה עוד: **כלבים וחזירים.** תנן במתניתין) דאסור לגדלן: **חיה דקה.** לבייס ושועלין: **כלבים כופריים.** קטנים וגנסים הם. ל״א כלבים גדולים של ליידים ואין מזיקין: **חולדות סנאין.** גדילות בסנה: **לנקר את הבית.** מן העכברים: **ווردיני.** סנה: **דקטיני.** דקים: **דמתתאי שקיה.** שוקיה גוילין: **בבבל לארץ ישראל.** שמיום גלות יכניה רבו שם תלמידים ונתיישבו שם בישוב קבוע: **דידך מאי.** הלא יש לך בהמה דקה: **חובה.** שם אשתו: **תקברינהו לבנה.** שאתה סומך עליה והיא אינה יכולה לשמור: **מכי אתא רב לבבל.** רבו מתיישבין שם מפני ישיבתו. לישנא אחרינא הוא בא ולמדנו להזהר בכך שראה שם רוב ישראל וישוב קבוע: **שבוע הבן.** ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים: **ישוע הבן.** משתה שעושין לפדיון הבן בכור. [טו] ישוע מתרגמינן פורקן כמו פדיון: **רב לא עייל קמיה דשמואל.** טעמא אמרינן לקמן: שמואל

מסורת הש״ס

א) [תוספתא פ״מ], ב) תמורה טו:, ג) ס״א שמעון שזורי, ד) [תוספתא פ״מ], ה) [לקמן ע״ב מאתא ר״ש בן אלעזר וכ״ה בתוספ׳ פ״מ ובערוך ערך חלד אל], ו) ס״א תרגא, ז) מיד מ:, ח) [גיטין ו.], ט) [דף עט:], י) [שם], כ) [ל״ל טמא ועי״ש], ל) ל״ל בפ״ח דכלאים מ״ה, מ) [ד״ה מכו],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר ר׳ הונא עשינו עצמנו כל״ל ומיבת אמר רב נחמן:

גליון הש״ם

רש״י ד״ה ישוע הבן בו׳ ישוע מתרגמינן. ל״ל ויושע מתרגמינן ופרק (שמות יד) וע׳ רש״י ע״ז דף ד׳ ע״א ד״ה להם שוע:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ שאין בי עון אלא עון אותה העז. עיין שיטה מקובצת ומהרש״א בח״א כתב בענין אחר ודבריו תמוהים קצת מסוגיא דכתובות דף פ ע״א דגונח יונק בשבת:

לעזי רש״י

פלילד״א [פליינדר״א]. להאנח.

מוסף רש״י

גונח. מיילל (חולין נא: ע״ש) פלנ״ט בלע״ז, לועק מכאב לבו, כמו גוזמי גנח בלימיה דסיפרא (תמורה טו:). **לסטים מזויין.** בהמה דקה אין יכולים לשומרה והולכת ורועה בשדות אחרים (שם). **מכי אתא רב לבבל.** וקבע ישיבה בסורא, ודשמואל הוה בנהרדעא, אבל מעיקרא לא, ואע״ג דגמירי דמשגלה יכניה לבבל והתרם והמסגר עמו לא פסקה תורה מהם (גיטין ו.). **שבוע הבן.** מילה שהיא לסוף ז׳ (רשב״ם ב״ב ס:). **ישוע הבן.** פדיון (ע״ז ד.).

עין משפט נר מצוה

קלז א ב מיי׳ פ״ה מהלכות מזקי ממון הלכה ז סמג עשין סו טוש״ע מ״ח מיי׳ שם הל׳ י קלח ג ד מיי׳ שם הל׳ י סמג שם טור וש״ע מ״מ סימן תט סעיף ד:
קלט ה ו מיי׳ פ״ח מהלכות גזילה הלכה יג סמג לאוין רמב טוש״ע י״ד סימן ריט סעיף א:
קמ ז מיי׳ פ״ה מהל׳ מזקי ממון הלכה ב סמג עשין סו טוש״ע מ״מ סימן תט סעיף א ועיין בטור:
קמא ח מיי׳ שם הלכה ח סמג שם טור מ״מ סימן תט:

רבינו חננאל

ובלבד שלא ישהא את (העגונה)[העגונה] שבהן ל׳ יום. פי׳ אחרונה כמו הלהן תעגנה, כלומר התאחרו. **ת״ר** מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו הרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שיינק חלב עז רותח משחרית לשחרית. פי׳ מוציא קול כעין שעול ומשליך דם. **רשב״א** אומר מגדלין כלבים כופריים וחתולות וקופים וחולדת הסנאין מפני שעשויין לנקר את הבית. פי׳ כלב קטן שצווח בלילה במדברות. **וחתולות וקופדין.** קאת וקפוד, שמה קננה קפוד. תרגום קופרא בלשון ישמעאל קנפד. **מאי חולדת הסנאין** אמר רב יהודה שרצא וחרצא. איכא דאמרי חרזא וקטיני שקי ורעיא ביני ודדיני. מאי שירצא דמיתי שקי. א״ל רב אדא בר אהבה לרב הונא דידך מאי א״ל דידי קא מנטרא להו חובה. פי׳ שם אשתו. **חובה תקברינהו לבנה.** פר״ח ז״ל דה״ק וכי רוצה היא לקבור את בניה שלא תהא עוסקת לגדלם אלא עוסקת לגדל את הצאן. והואי כשגגה שיוצאה מלפני השליט. **רב ושמואל ור״א איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה לבי ישוע הבן.** שבוע הבן, פי׳ לבית המילה. ישוע הבן, פי׳ יום לדת הבן, כדכתיב והמליטה זכר. ישוע ומילוט, אחד הוא. והיה מנהגם ליכנס לכבד אבי הבן בבשורת בן זכר.

השליט ומיהו בפרק שני נזירים (מיר דף מ: ושם) גבי הקפת הראש אין שייך לפרש כן דאמר ליה רב אחא בר אהבה לרב הונא לדידך מאן מקיף להו אמר ליה חובה א״ל חובה תקברינהו לבנה ואין שייך לפרש שם אלא לשון קללה אי נמי יש לומר אין יראה שתענש בקבורת בניה: **מכי אתא רב לבבל.** ושם [מ]) עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לגיטין מכי אתא רב לבבל ונעשינו בקיאין לשמה מתוך שהרבה ישיבות וקשה לר״ת דא״כ מאי פריך התם ממתני׳ דעכו כארץ ישראל לגיטין אבל בבל לא והלא המשניות נשנו קודם דאתא רב לבבל ומפר״ת התם מכי אתא רב לבבל והורה לנו שמימות יכניה והתרם והמסגר שגלו לבבל דינה להיות כארץ ישראל לגיטין שבקיאין לשמה וכן כאן לענין בהמה דקה שיש שם רוב ישראל וכן יש בריש בכל מערבין (עירובין דף כח.):

לבי ישוע הבן. פ״ה פדיון הבן וכן הערוך וקשה דאע״ג דמתרגמינן פדיון פורקן מ״מ אין שייך לשון ישועה ור״ת פי׳ שנולד שם בן ועל שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה זכר (ישעיה סו) נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה:

נפק רב ודרש. לא עתה על זה המעשה תיקן דהא פריך עלה מברייתא אלא דרש דמקודם נתקן:

מותר להורגו ואסור לקיימו. והא דאמר ר"ל בפ"ק דסנהדרין (דף טו: ופס) גבי אלי וגמר ודוד וזאב ובדלקם ונתש דאפי' ר"א דאמר כל הקודם להורגו זכה היינו דוקא כשהמיתו אבל לא המיתו לא היינו בקשורין בשלשלת שכן דרך לגדלן והכא בחמול שאין קשורה מ"נ מהנהו רגילים בני אדם להזהר ולא אתי לידי היזק אבל מחמול אין מזהרין שאין יודעים אם היא בר אוכמא או בר חיורא שאין מכירים באמותיהם:

אמר רבינא לעורו. שאם (ב) מצאן מת אין חייב בהשבת העור ◦ וקלא תימה כיון דאשמועינן דאין בו משום גזל למאי איצטריך הך דמותר להורגו וי"ל דאין לחוש כיון דמתחילה קאמר דמותר להורגו:

מתריעין על החיכוך בשבת. ע"כ לאו היינו התרעה בשופר דשופר בשבת מי איכא כדדייק בספ"ק דתענית (דף יד. ושם) אלא התרעה בפה בענינו וסבר כמ"ד התם דענינו קרי ליה התרעה ותימה דמאי פריך מהתם דבשאר מיני פורעניות דקתני לא היו מתריעין על החיכוך אלא צועקים דילמא ה"ק לא היו מתריעין בשופר אלא צועקים בפה בענינו ואין לומר אע"ג דתרוייהו בפה התרעה לחוד וצעקה לחוד דהתם משמע דלמ"ד ענינו קרי ליה התרעה חדא היא וי"ל דה"פ מדקאמר שבשבת מתריעין לכל הפחות בענינו מ"מ ראוי לעשות על החיכוך התרעה אפי' בשופר בחול כיון שהוא דבר גדול כל כך דבשבת צועקים:

על החגב. ל"ג ועל הגובאי דהא במתני' דסדר תעניות האלו (תענית יט.) תנן שמתריעין על הארבה ועל החסיל ועל הגובאי וי"ל דהתם בפה ועי"ל דשפיר גרסינן ליה והתם בגובאי המזיק לשדות דומיא דארבה ח) וחמול דקתני התם וגובאי דהכא במזיק לבני אדם דומיא דארעים ושילוח נחשים. פירוש ר"י:

לעולם אין מטיבין לו. והא דקאמר איהו גופיה בעובדא דידיה לא במהרה מטיבין לו בפרק קמא דבבא בתרא (דף יב:) זה אמר בשעה שהיה סבור עדיין שיחזירו וימנו אותו ראש ישיבה אבל לבסוף שלא החזירוהו אמר לעולם אין מטיבין לו:

אומר לנכרי ועושה. דוקא משום מצוה זו דישוב דא"י אבל לצורך מצוה אחרת לא שרי אמירה לנכרי ואפי' לצורך מילה משמע בפרק הדר (עירובין דף סח.) דלא שרי אמירה לנכרי באיסורא דאורייתא גבי ההוא יונקא דאישתפיך חמימיה דקאמר נשייליה לאימיה אי צריכה נחיש ליה אגב אימיה משמע דאי לא צריכה אימיה לא שרי אפילו על ידי נכרי וי"ס שכתוב בהדיא נחיש ליה נכרי אגב אימיה ולכאורה משמע שלפני המילה היה והיו צריכין לחמימי כדי למולו ולא שרי אפילו ע"י נכרי אלא אגב אימיה כדשריא הכא והתם בעובדא דלעיל דקאמר (ג) גבי יונקא אחרינא נימא ליה לנכרי דניתי מגו ביתא ההוא דלעיל איסורא דרבנן הוה להבא דרך חגר שלא עירב ואפילו איסורא דרבנן אור"י שאין להתיר משום מצוה אחרת על ידי נכרי כגון להביא ספר דרך כרמלית כדי ללמוד בו דדוקא מילה דהיא גופא דחי שבת שרי על ידי נכרי איסור דרבנן ומיהו בה"ג משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה שפירש דאפי' דניתי נכרי מתוך ביתו דהיא דרך רשות הרבים דהוי איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה כמו הכא משום ישוב ארץ ישראל ולדבריהם בעובדא בתרא דקאמר נחיש ליה נכרי אגב אימיה לאחר המילה הוה ולאחר שלשה שבבר נתרפא הולד יפה ולספרים דל"ג נכרי נוכל לומר דע"י ישראל קאמר ותוך שבעה דמחללין עליה השבת אם אמרה צריכה אני כדאמרינן בפרק מפנין (שבת דף קכט. ושם) אבל אין נראה דעל ידי ישראל הוה אסור להרבות בשביל התינוק כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף טו:) ולפי ה"ג טפי אית לן למישרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא מאיסורא דרבנן על ידי ישראל כדמסיק התם אהאי עובדא ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה ואמרינן נמי בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל:) כשם שאין מביאין דרך רשות הרבים כך אין מביאין דרך גגות חצירות וקרפיפות והיה נראה מתוך ה"ג להתיר ביום שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לכרות עצים לעשות ברזל ע"י ישראל שהרי מת דלא שרי לקבור על ידי נכרי כדמוכח בפ"ק דר"ה (דף כ.) אפילו הכי

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי רב אסי לא עייל קמיה דרב אמרי מאן נתרה נתרה שמואל וניתי רב ורב אסי א) ונתרה רב או רב אסי רב מילתא בעלמא הוא דעבד ליה לשמואל משום ההוא מעשה דלטייה אדבריה רב עליה אדהכי והכי אתא שונרא קטעיה לידא דינוקא נפק רב ודרש א) חתול מותר להורגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבידה לבעלים וכיון דאמרת מותר להורגו מאי ניהו תו אסור לקיימו מהו דתימא מותר להורגו איסורא ליכא קמ"ל אמרי וכיון דאמרת אין בו משום גזל מאי ניהו תו אין בו משום השב אבידה לבעלים אמר רבינא ב) לעורו מיתיבי רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין כלבים כופרין וחתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויין לנקר את הבית לא קשיא הא באוכמא הא בחיורא והא מעשה דרב אוכמא הוה התם אוכמא בר חיורא הוה והא מבעיא בעיא ליה רבינא דבעי רבינא אוכמא בר חיורא מהו כי קמבעיא ליה לרבינא באוכמא בר חיורא בר אוכמא מעשה דרב באוכמא בר חיורא בר חיורא הוה (חב"ד בי"ח בח"ן סימן) אמר רבי אחא בר פפא משום רבי אבא בר פפא משום רבי אדא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי חייא בר פפא משום רבי אחא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא ג) מתריעין ◦ על החיכוך בשבת ודלת הנגעלת לא במהרה תפתח והלוקח בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו אפילו בשבת מיתיבי ◦) ד) ושאר פורעניות המתרגשות ובאות על הצבור כגון חיכוך חגב זבוב צירעה ויתוש ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקים לא קשיא כאן בלח ה) כאן ביבש דאמר רבי יהושע בן לוי ◦) שחין שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים שנאמר ו) ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה ודלת הנגעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמיכה רב אשי אמר ◦) כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר ◦) והלוקח בית בארץ ישראל ◦) כותבין עליו אונו אפילו בשבת בשבת סלקא דעתך אלא כדאמר רבא התם ◦) אומר לנכרי ועושה ה"נ ◦) אומר לנכרי ועושה ואע"ג ◦) דאמירה לנכרי שבות היא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן ◦) הלוקח עיר בארץ ישראל כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחותיה משום ישוב ארץ ישראל: ת"ר ◦) ◦) עשרה תנאין התנה יהושע שיהו

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי רב אסי לא עייל קמיה דרב אמרי מאן נתרה נתרה שמואל וניתי רב ורב אסי א) ונתרה רב או רב אסי רב מילתא בעלמא הוא דעבד ליה לשמואל משום ההוא מעשה דלטייה אדבריה רב עליה אדהכי והכי אתא שונרא קטעיה לידא דינוקא נפק רב ודרש א) חתול מותר להורגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבידה לבעלים וכיון דאמרת מותר להורגו מאי ניהו תו אסור לקיימו מהו דתימא מותר להורגו איסורא ליכא קמ"ל אמרי וכיון דאמרת אין בו משום גזל מאי ניהו תו אין בו משום השב אבידה לבעלים אמר רבינא ב) לעורו מיתיבי רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין כלבים כופרין וחתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויין לנקר את הבית לא קשיא הא באוכמא הא בחיורא והא מעשה דרב אוכמא הוה התם אוכמא בר חיורא הוה והא מבעיא בעיא ליה רבינא דבעי רבינא אוכמא בר חיורא מהו כי קמבעיא ליה לרבינא באוכמא בר חיורא בר אוכמא מעשה דרב באוכמא בר חיורא בר חיורא הוה (חב"ד בי"ח בח"ן סימן) אמר רבי אחא בר פפא משום רבי אבא בר פפא משום רבי אדא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי חייא בר פפא משום רבי אחא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא ג) מתריעין ◦ על החיכוך בשבת ודלת הנגעלת לא במהרה תפתח והלוקח בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו אפילו בשבת מיתיבי ◦) ד) ושאר פורעניות המתרגשות ובאות על הצבור כגון חיכוך חגב זבוב צירעה ויתוש ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקים לא קשיא כאן בלח ה) כאן ביבש דאמר רבי יהושע בן לוי ◦) שחין שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים שנאמר ו) ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה ודלת הנגעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמיכה רב אשי אמר ◦) כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר ◦) והלוקח בית בארץ ישראל ◦) כותבין עליו אונו אפילו בשבת בשבת סלקא דעתך אלא כדאמר רבא התם ◦) אומר לנכרי ועושה ה"נ ◦) אומר לנכרי ועושה ואע"ג ◦) דאמירה לנכרי שבות היא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן ◦) הלוקח עיר בארץ ישראל כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחותיה משום ישוב ארץ ישראל: ת"ר ◦) ◦) עשרה תנאין התנה יהושע שיהו

עין משפט נר מצוה

קמב א ב מיי' פט"ו מהלכות גזלה והאבדה הלכה ח סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן רסו סעיף ד:

קמג ג מיי' פ"ב מהל' תענית הלכה יג טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף ה:

קמד ד מיי' שם הלכה ט י ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעי' ז:

קמה ה מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ה:

קמו ו ז מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה יא [טוש"ע א"ח סימן שו סעיף יא]:

קמז ח מיי' פ"ו מהל' שבתים הלכה ב:

קמח ט מיי' פ"ה מהל' מזקי ממון הלכה ג סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן רעד סעיף א בהג"ה:

תורה אור השלם

1. וַיִּקְחוּ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֹדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

שמות ט י

מוסף רש"י

חיכוך. כמו נתמכך בכותל (תענית יד.). חגב. לרבה, כתרגומו (שם). צירעה. עוקצת את האדם (שם). ויתושי. יתושין נכנסין בעיניו ובאוזניו (שם). פורח. היינו מה שנראה למעלה, דלבר הטולע הוי פורח (בכורות מא.). אונו. שטר מכירה, כמו (ב"מ נג.) והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו (גיטין ח:). אפילו בשבת. אם לקחה מן העכו"ם וכולה ליך לדרכו בשבת (שם). דאמירה לנכרי שבות. מדרבנן (ב"מ צ.). משום ישוב ארץ ישראל. לגרש עובדי כוכבים ולשב ישראל בה (גיטין ח:).

מסורת הש"ס

א) תענית יד., ב) בכורות מא., ג) ב"ב יב:, ד) גיטין ח:, ה) [שבת קכט. בילה כב.], ו) [שבת קנ. עירובין סז: גיטין ח: ב"מ נ.], ז) עירובין יז., ח) [ל"ל וחסילן],

---

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מלתא דנפשיה ל"ל אחר ד"ה אבעבועות: (ב) תוס' ד"ה אמר וכו' שאם מצאו מת: (ג) ד"ה אומר וכו' דקאמר רבה גבי יונקא:

גליון הש"ם

גמ' על החיכוך בשבת. עי' בכורות דף לח ע"ב תוספות ד"ה וסימנך: רש"י ד"ה מאן נתרה מי יתאחר. וכן תמיהה גביה גיטין דף סח ע"ב וכן מתרגמא ע"ז דף יח ע"א: תוס' ד"ה אמר וכו' וקצת תימה. עיין תשו' רשד"ם מי"ל סימן רלב ובתשובת מהר"י אלדמיני סימן של"ו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' ומתרם רב או רב אסי מלתא. עיין שיטה מקובצת:

לעזי רש"י

פרוטי"ר. לחכך, לשפשף.

רבינו חננאל

מאן נטרה נטרה שמואל. ונטרה רב או רב אסי. ס"א מאן נתרה. ושאר מיני פורענויות המתרגשות ובאות לעולם כגון החוך והגבוב זבוב וצרעה. ס"א כגון חיכוך וחגבב. פי' חיכוך שמחכך אותו. צרעה לא היו מתריעין אלא צועקין. דלת הנגעלת לא במהרה תפתח. מאי היא, מר זוטרא אמר לסמיכה וכו'. פי' דלת הנגעלת כיון שלא נענה בראשונה לא במהרה נענה כדכתיב גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי. מר זוטרא אמר לסמיכה, שכל מי שחזרו עליו לסמכו פעם אחת ולא נסמך שוב לא במהרה הוא נסמך, כדמפורש בסוף השוכר את הפועלים שמואל ירחינאה אסיא דר' הוה, הוה קא מצטער ר' למסמכיה וכו'. ר' אשי אמר כל המטיבין לו לא במהרה מריעין לו, בכינוי אמר. וכן רב אחא מדיפתי שאמר לעולם אין מריעין לו בכינוי אמר, כלומר אין מטיבין לו, משום מלתיה דנפשיה כמפורש בפ' השותפין קרי רב אחא מדיפתי אנפשיה כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו.

שיהו מרעין בחורשין ומלקטין עצים בשדותיהם ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין ממנו ומחכין בימה של טבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום [ו] ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים והתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד [ז] ומת מצוה קונה מקומו: שיהו מרעין בחורשין אמר רב פפא [א] לא אמרן אלא דקה בגסה אבל דקה בדקה וגסה בגסה לא וכל שכן גסה בדקה דלא: ומלקטין עצים משדותיהם [ב] לא אמרן אלא בהיזמי והיגי אבל בשאר עצים לא ואפילו בהיזמי והיגי [ג] לא אמרן אלא במחוברין אבל בתלושין לא ואפי' במחוברין [ד] לא אמרן אלא בלח אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש: ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן למימרא דתלתן מעלו לה עשבים ורמינהי [ג] [ה] תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור אמר רב ירמיה לא קשיא כאן לזרע כאן לזירין לזרע קשו לה עשבים דמכחשי לה לזירין [ו] מעלי לה דכי קיימי ביני עשבים מירכבא איבעית אימא [ט] כאן לאדם כאן לבהמה דכיון דלבהמה הוא דזרעה עשבים נמי מיבעי לה ומנא ידעינן א"ר פפא [י] שאריה משארי לאדם לא שאריה משארי לבהמה: וקוטמין נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית פי' ר' תנחום ור' בריים משום זקן אחד [יא] בזית כביצה בקנים [יב] ובגפנים מן הפקק ולמעלה ושאר כל האילנות מן אובו של אילן ולא מן חודו של אילן מן חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה

שיהו מרעין. בהמות בחורשין ושלא יקפיד בעל היער על כך: **ומלקטין עצים.** משדה חבירו וכן עשבים [יג] למאכל בהמה: **חוץ משדה תלתן.** דמעלו לה עשבים הגדילות עמה והתולשן מפסיד את התלתן. תלתן מין (ג) קטנית ושמה פנגרי"א: **וקוטמין נטיעות.** מן האילן קוטם בד ליטע או להרכיב ולא יקפיד בעל האילן: **חוץ מגרופיות של זית.** הקולץ זיתיו לשרוף מניח שתי גרופיות מלא שני אגרופין כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פ.) והן מחליפות ומוליאות בדין ומשם אין לקטוס נטיעה מפני שמפסיד את הגרופיות: **בתחילה.** מחדש וכל שכן מעיינות שנים שהיו מימות יהושע: **ומחכין.** ומטילין חכה לגוד דגים: **בימה של טבריא.** ואע"פ שבחלק נפתלי היתה כולה כדאמרינן לקמן [ע"ב]: **שלא יפרום קלע.** דרך ליידים לתקוע יתידות ולעשות גדרי קנים במים להלכד שם דגים וקורין לו במקומינו גז"ר ובארץ אשכנז קורין לו ווכ"ל. (ד) (שלא יפרום קלע) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה: **לאחורי הגדר.** לקמן (ה) מפרש לה לא נצרכה אלא ליטול הימנה לרור לקנה ואע"פ שפורץ את הגדר: **ומהלכין בשבילי הרשות.** פתם בני אדם משהכניסו תבואתם עד שעת הזריעה מפקיעים שדותיהם ליכנס בהן כל אדם לקצר את הדרך שלא יקיף והן נקראין שבילי הרשות לפי שברשות עושין והתנה יהושע שלא יקפידו על כך (ו): **עד שתרד רביעה שניה.** זמנה בי"ז במרחשון כדאמרינן בתענית (דף טז.) ומאז והלאה הזרעים לומחות וקשה לה דריסת הרגל: **ומסתלקין לצידי הדרכים.** בכל עת ואפי' בזמן שהתבואה בשדות הפקיר לכל אדם להסתלק מן הדרך מפני יתידות וליכנס לגבול שדה חבירו וילך על המילר אצל הדרך: **מפני יתידות הדרכים.** בימות החמה יבש הטיט ונעשה כיתידות מקוס דריסת האדם ובהמה שדרסו שם בימות החורף ונעשו כשחיתות: **מפסיג.** מנתק זמורות הנושבות המעכבות אותו ועולה ויורד עד שמגיע את הדרך: **מקומו.** מקוס שנפל שם בעת מותו קנאו לקבורה ואין בעל השדה מעכב עליו: **דקה.** בהמה דקה ביער גסה שאינה מכלה את האילנות: **אבל בגלוסין.** אחרי שטרח עליהן בעל השדה ותלשן אסור ליטלן דדעתיה עלייהו: **יבישין.** דעתו עליהם לאור: **אין מחייבין אותו לעקור.** העשבים ממנה משום כלאים לפי דבעל כרחו עתיד ליטלו שמפסיד את התלתן: **לזרע.** שהתלתן עומדת ליזרע: **לזירין.** שזרעה לאכול הזירין טודילי"ש בלע"ז: **דמירכבא.** מתפשטת וגולגלת על העשבים ונעשין לה סמיכה כעין דלת (ז) של כרם: **ומנא ידעינן.** אם זרעה לאדם דשרי ליה למלקט מן העשבים בתנאי יהושע: **משאריי.** עשויים כערוגות: **בזיב כביצה.** כשיעור גודה ביצה צריך להניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע: **מן הפקק ולמעלה.** מותר לקטוס. פקק קשר: **מאיבו של אילן.** מפריו כלומר מענפין הרכין ודקין: **ולא מחודו.** מענפין גדולים וגסין כאילן גמור. ל"א מחובו של אילן ממחבואתו מקום שיש ענפין הרבה דהיינו באמצע גבהו ולא מחודו מלמעלה ענף האמצעי שהוא עליון ועיקר האילן מתשובות הגאונים: **מן החדש.** בד שגדל ויתוסף בשנה זו שעדיין אין עושה פרי: ולא

חייבוהו חכמים שלא יחשדוהו שזרעם והא דנקט תלתן שעלתה עם מיני עשבים ולא נקט תלתן שעלו עמו עשבים רבותא נקט אפילו שמתכוין לזרוע תחילה שאר זרעים והתלתן עלה מאליו אפ"ה כיון דהשתא מיהא לא ניחא ליה בזרעים מחמת התלתן שעלה אין מחייבין אותו לעקור: **כאן** לזירין. (ח) הטיא דחוץ משדה תלתן לזירים דמעלו ליה ות"ת כיון דאיכא איסור כלאים אמאי אסור לנקט והאמר בפ"ק דמו"ק (דף ו:) שתקנו שיהיו מפקירין כל השדה שיש בו כלאים וי"ל דהכא בדליכא שיעורא כדתנן במסכת כלאים (פ"ב מ"א) ומייתי לה בהמוכר פירות (ב"ב דף לד.) כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט:

הכי אמר בפ"ק דבילה (דף ו. ושם) ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל אפילו ביו"ט שני של ר"ה כ"ש מילה דשרי ע"י נכרי איסורא דאורייתא בשבת כדפי' בהלכות גדולות ושרי נמי ע"י ישראל ביו"ט שני של ר"ה ומיהו אין זה ק"ו דמן הדין הוה ליה למישרי לקבור מת בשבת אלא לפי שהוא מכוער ומגונה ומתביים שנקבר בשבת שנעשה באיסור שבת אפילו ע"י נכרי מידי דהוה אהכיא דתנן בפרק השואל (שבת דף קנא.) עשה נכרי ארון וחפר קבר אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא שרי בכדי שיעשו כמו בחי מטעם דפרישת ותדע דהא במת שריא כרמלית כדאמרינן בהמצניע (שם דף לד:) דגדול כבוד הבריות א"כ כ"ש דהוה ליה למישרי לקבור ע"י נכרי אלא על כרחך טעמא הוי כדפרישת ות"ש נמי הא דאמרינן בפ"ב דבילה (דף כב.) אמימר שרא למיכחל עינא אפי' ביו"ט שני של ר"ה ופריך והאמר (ט) רבה מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל מה שאין כן בבילה והשתא מאי פריך מבילה והא לרכי חולה אית לן למשרי טפי אפי' ממת דבסוף אפנין (שבת דף קכט.) אמר דכל לרכי חולה נעשין על ידי ארמאי בשבת ומיכחל עינא מדמה התם לחולה שאין בו סכנה ואומר לנכרי ועושה אפי' איסורא דאורייתא א"כ אית לן למישרי בק"ו ממת אפי' לכתוב סמנין ביום טוב שני של ראש השנה על ידי ישראל ולמאי דפרישנא אתי שפיר דליכא ק"ו:

חוץ מגרופיות של זית. פירש בקונטרס אלא שני אגרופין ובערוך פירש מגרופיים ענפים וענפי הזית קרויין גרופיים כמו יחור בתאנה וזמורה בגפנים שכל אחד יש לו שם לבדו והכיא הא דאמר בברכות רבה ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל זמורות לנטיעות יחורי לתאנים גרופיות לזיתים: **ומעין** היוצא בתחילה בני העיר **מסתפקין** [ממנו]. למאי דאמר לקמן דתנאים שהתנה יהושע אפי' בחו"ל יש לתמוה הא דאמר בפרק כל הכלאים (ע"ז דף מז. ושם) המשתמה למעין מימיו מהו לנסכים ופשיט ליה מהא דאמר מים של רגים אין נאסרים ומשני דנבעי מארעיה והשתא אכתי של רגים הם

מתנאי יהושע ויש לחלק בין יוצא מאליו לטרח בו וחפרו:

ומחכין בימה של **טבריא.** כל אדם ובלבד שלא יפרוש קלע

נמי לכל אדם ואפי' הבעלים עצמן כדתניא לקמן שהתנו השבטים זה עם זה אבל לד הוא במכמורות וברשת והיינו הבעלים שהוא שלהם: **אין** מחייבין **אותו** לעקור. פירש בקונטרס שע"כ עתיד ליטלם לפי שמפסידין את התלתן וקשה לפירושו דאין מחייבין משמע שאין אסור בהנאתו ועוד דאם מתייאש ומתעצל לעוקרו למה לא נחייבנו דהא איכא איסור כשמתייאש כדתנן במסכת כלאים (פ"ה מ"ו) הרואה ירק בכרמו ואמר לכשאגיע אם אלקטנו מותרין לכשאחזור אלקטנו והוסיף מאתים אסור ונראה לר"י דאין מחייבין אותו לעקור דליכא איסורא שהרי הוא לא זרעו אלא מאליהן באו ומשום מקיים בכלאים ליכא כיון דקשו להו עשבים ולר"ע אילטריך דאמר בפרק בתרא דע"ז (דף סד.) ובמכות (דף כא:) המקיים בכלאים לוקה ולאו מלקות ממש דלאו שאין בו מעשה הוא אלא איסורא בעלמא הוא א"נ אפי' לרבנן אילטריך דאיכא דיחא ליה

עין משפט נר מצוה

קמט א מיי' פ"ה מהל' מקי ממון הל' ג סי' ו סמג עשין סו טור מ"מ סימן רעד:

קנ ב ג ד מיי' שם פי' ב טוש"מ שם:

קנא ה ו ז מיי' פ"ב מהלכות כלאים הלכה ז והלכה ח והלכה ט והלכה י סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סימן לז סעיף ט:

קנב ח מיי' פ"ה מהל' מקי ממון הל' ג סי' ד סמג עשין סו טוש"מ סימן רעד:

מוסף רש"י

שיהו מרעין בחורשין. שיהא כל אדם מוליך בהמותיו לרעות ביער של חבריו ולא יקפיד בעל היער, משום דלאו לקלירה קאי (ערובין יז.). ומת מצוה קונה מקומו. לקובריו שם (סוטה מה:). מן הפקק. והיא הקשר שאגל הקנה פקוק ופתוח בה (ברכות כח:).

מסורת הש"ס

(א) [תענית ו:], ב) [עירובין י.], ג) [סוטה מה: סנהדרין מז:], ד) [כלאים פ"ב מ"ה], ה) [ע"ב], ו) אבל בערוך פי' שבילי הרשות הייט שבילין שהן רשות לגני אדם כלומר אינן מופקרין לרבים אלא יש להם בעלים ועיין בספר מ"מ, ז) [דלית רש"ש], ח) [ל"ל רבא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' מעלו לה עשבים לכי: (ב) רש"י ד"ה חוץ משדה וכו' מין קטנים. ג"כ ובמסכת כ"ה דף יב ע"ב פרש"י דהוא מין תבלין:

גליון הש"ם

גמ' ובגפנים מן הפקק ולמעלה. עיין ב"ב דף פ ע"ב תוס' ד"ה בקנים: רש"י ד"ה ומלקטין עצים וכו' למאכל בהמה. עיין בב"מ דף קז ע"א תוספות ד"ה הני תמלי: תוס' ד"ה באן וכו' ההוא דחוץ משדה תלתן. עיין תשובת מהרש"ש סימן לג:

לעזי רש"י

פנגרי"א [פינגרי"ן]. חילבה (גרגרנית יוונית, צמח המשמש לתבלין). גז"ר [גור"ג]. מלכודת לדגים. ווכ"א [ויינ"א]. מלכודת לדגים (בגרמנית). טודילי"ש [טודיל"ש]. גבעולים קנים.

רבינו חננאל

ושיהו מרעין בחרשין. פי' ביערים וכן תרגום יער חורשא. ומלקטין עצים משדותיהן, לא אמרו אלא בהזמי והיגי. פי' הזמי סנה, היגי קוצים. וקוטמין נטיעה בכל מקום, חוץ מגרופיות של זית. פי' ענף של זיתים. פי' ר' נחום בזית כביצה מותר. ושאר כל האילנות מחובו של אילן. פי' ענפים שבצדדין שמחבין האילן. ולא מחודו, עיקר לבו של אילן. וזה שאמרו מחובו מן השרש שאינו עושה פירות וממקום שאינו רואה את החמה. וזה מפורש בתלמוד היכי דמי מן הגזע וה"ד מן השרשים, א"ר יוחנן כל שרואה פני חמה זהו העולה מן הגזע ושאינו רואה פני חמה זהו העולה מן השרשים.

אין לך כל שבט ושבט מישראל (א) גרסינן. וכפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכב. ושם) גבי חלוקת העולם (ד) הבא גרסינן אין לך כל אחד ואחד מישראל כן נראה לר"ת: **ונוטל** דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו. ע"כ מיירי כשעקל בית הבד כרוך עליה דאל"כ ליתא ליה מהפקירא קזכינא כדאמר לקמן בפרק בתרא (דף קטו:) ואת"ת ואמאי נוטל דמי יינו הא אמר לקמן בפרק בתרא (שם) דאין לו אלא שכרו ומצי' למימר דהך דר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה פליג כדאמר בסמוך בימיה דאמר לא קאמר וכן משמע בתוספתא (ה) דבתר הך דלא יקוץ קתני הך אבל אין נראה דלמה יטול דמי יינו הלא יכול לומר אני הייתי דוחק ומגיל כיון ולא ממקום שהוא רואה את החמה שנאמר [1]וממגד תבואות שמש: ומעין היוצא תחילה בני העיר מסתפקין ממנו אמר רבה בר רב הונא ונותן לו דמים ולית הלכתא כוותיה: ומחכין בימה של טבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה [א] אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות ת"ר (ו)בראשונה התנו שבטים זה עם זה שלא יפרום קליעה ויעמיד את הספינה אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות תנו רבנן ימה של טבריא בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה לקיים מה שנאמר [2]ים ודרום ירשה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר תלושין שבהרים בחזקת כל השבטים הן עומדים ומחוברים בחזקת אותו השבט (ז)ואין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר [3]פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' וכן אתה מוצא בכנענים ובפריזים (ח) ובאמוריים שלפניהם שנאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו: ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה שהיא מלאה כרכום אמר רב אחא בר יעקב [א]לא נצרכה אלא ליטול הימנו צרור אמר רב חסדא [3]ואפילו בשבת מר זוטרא חסידא שקיל ומהדר וא"ל לשמעיה (ט)(למחר) זיל שירקיה: (ז)ומהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה אמר רב פפא [3]והאי דידן אפילו טל קשי לה: ומסלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואזלי באורחא הוה מסתלק שמואל לצידי הדרכים א"ל רב יהודה תנאין שהתנה יהושע אפילו בבבל א"ל שאני אומר [ד]אפילו בחוצה לארץ רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא אסתלקו לצידי הדרכים הוה קא מפסיע ואזיל ר' יהודה בן קנוסא קמייהו א"ל רבי לרבי חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל ר' חייא שמא ר' יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגביה חזייה א"ל אי לאו יהודה בן קנוסא את גזרתינהו לשקך בגיזרא דפרזלא: [ה]התועה בין הכרמים מפסיג ויורד מפסיג ועולה: ת"ר (ט)הרואה חבירו תועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שמעלהו לעיר או לדרך וכן הוא שתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שיעלה לעיר או לדרך מאי וכן מהו דתימא חבירו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג אבל הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג נהדריה נהדר בי מיצרי קמ"ל הא [ו]דאורייתא הוא דתניא (י)השבת גופו מניין ת"ל [4]והשבותו דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי אתא הוא תקין דמפסיג ועולה מפסיג ויורד: ומת מצוה קנה מקומו: ורמינהי (י)[ז]המוצא מת מוטל באיסרטיא מפנהו לימין איסרטיא או לשמאל איסרטיא שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפנהו לשדה ניר היו שתיהן בורות שתיהן נירות שתיהן זרועות מפנהו למקום שירצה אמר רב ביבי [ח]במוטל על המיצר מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה אמרי עשרה הני חד סרי הויין [ט]מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר (י)מהיות טוב אל תקרי רע ומי כתיב מהיות טוב אל תקרי רע אין כתיב כי האי גוונא [5]אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות ·ותו ליכא והא איכא דרבי יהודה (ז)דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ והא איכא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה (ז)דתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ [3]ביחידאי לא קאמרינן והא

לא ברשת. **מלא חבל חרם בדרומה.** פי' חבל של רשת. **מר זוטרא חסידא שקל ואמר ליה לשמעיה זיל שרקיה,** כולן ענין טיחה וסתימה. **אי לאו יהודה בן נקוסא את גזירא דפרזלא.** פי' הייתי מקשה לך עד שהייתי משבר שוקיך. ויש מפרשים כלי ברזל ממש כענין ובמגזרות הברזל. **מהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שנייה.** פי' שבילין שהן רשות לבני אדם, כלומר אינן מופקרין לרבים אלא יש להן בעלין. אמר רב פפא השבילין שלנו אפי' טלא קשי ליה ומשימה חלקלקות וכל שכן מטר. ויש אומ' מלשון ויפקדם בטלאים. **ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתדות הדרכים.** פיר' כגון השדות הסמוכות לדרך הרבים אם יתרבו בדרך יתדות הדרכים, שהן גץ יווני כדתנן במקוות פרק ט' וגץ

ואפילו אחד רואהו תועה חייב להחזירו, דתנו רבנן הרואה את חבירו שתועה בין הכרמים מפסג ועולה וכול'. ותניא השבת גופו מנין תלמ' לומ' והשבותו לו. דפרקינן דאורייתא בי מצרי, אתא יהושע ותקין מפסג ועולה באמצע הכרם. **(ומת) מצוה קונה מקומו.** ואקשינן, הא המוצא מת מוטל מפנהו לימין איסטרטא או לשמאל איסטרטא, שדה בור (ושדו) [ושדה] ניר מפנהו לשדה בור וכול'. ואוקימנה במוטל על המצר, דכיון שניתן לפנותו מפנהו לאיזה מקום שירצה, אבל זולתי זה מת מצוה קונה מקומו. ואקשינן, וליכא תקנות יהושע אלא אלו העשרה בלבד והא איכא חדא דהוצאת זבלין, ב' קוצץ סוכה של חבירו להציל נחילו, שלשה ששופך יינו ומציל דבש חבירו, ארבעה שמפרק עציו ונוטל. ואוקמינן, הני ביחידאי,

---

קנג א מיי' פ"ה מהל' מקר ממון הלכה ג סימן ז סמג עשין סו טוש"מ סימן רעד:

קנד ב (מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ג ופ"י ופכ"ח) סמג לאוין סה טוש"ע ח"מ סימן שיב סעיף ג:

קנה ג מיי' פ"ה מהל' מקר ממון הלכה ו סמג עשין סו טור ח"מ סימן רעד:

קנו ד מיי' שם הלכה ה סמג שם טור ח"מ שם:

קנז ה מיי' שם הלכה ג סימן ח:

קנח ו מיי' פ"ח מהל' רוצח ופ' יג סמג לאוין רסה טוש"ע ח"מ סימן תכו:

קנט ז ח מיי' פ"ח מהלכות טוענין מת הלכה ז ופ"ה מהל' מקר ממון הל' ג סי' י טוש"ע י"ד סימן שסד סע' ג וטוש"מ סי' רעד:

קס ט מיי' פ"ה מהל' מקר ממון הלכה ד סמג עשין סו טוש"מ סימן רעד:

י כ כל זה איתא ברב אלפס פ"ק פ"י דף מד ע"ב:

לעזי רש"י

כנפיינ"ה [קנפני"א]. ערבה, מרחב, שדות.

מוסף רש"י

מלא חבל חרם. לפרוס מרמים ומכמורות (דברים לג כג). השבת גופו מניין. כגון נטבע בנהר, מניין שאתה מצווה על השבתו, ת"ל והשבותו. קא ימילא הוא למדלא הסב את גופו לעצמו (סנהדרין עג.). באיסרטיא. דרך כנוסה (ערובין יז:). מפנהו. ולי אלא דעתך קנה מקומו היכי מצי למשקליה מהתם (שם). במוטל על המיצר. שמוסכב ברוחב הדרך ממילא למילא, מתוך שניתן לפנותו. שיתן רשות לפנותו מפני הכעס ועוני טהרות אלא יתהלו עליו, מפמיהו לכל רוח שילה (שם). וצוברו כל שלשים. כל שלשים יום רשאי להמיתן שם (לעיל ל.) משלשים לשלשים מחזר ולוכרו כדי שיהא נישף יפה (ב"מ קיח:). שיהא זה שופך יינו. במתני' הוא, זה בא בחצימו של יין חוט בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש (לקמן קיד:). וטוענו פשתנו. אם מת ממול חבירו הטעון פשתן בדרך וחמורו של זה טעון עליס (שם).

רבינו חננאל

ומחכין בימא של טבריא. פי' שהיו כל השבטים צדין מימא של טבריא בחכין, כדכתיב כל משליכי ביאור חכה, אבל

תורה אור השלם

1. וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים:
דברים לג יד

2. וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמְלֵא בְרָכָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה:
דברים לג כג

3. פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבַחֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת:
דברים א ז

4. וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ:
דברים כב ב

5. אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדֶךָ לַעֲשׂוֹת:
משלי ג כז

הגהות הב"ח

(ה) גמ' בכנעניים ובפריזיים (שלפיסס) תו"מ וכ"כ ס"פ אין זה: (ו) רש"י ד"ה וכן אתה וכו' וגבב ועמקן הסמ"ל ואמ"כ מה"ד נגב אלרן: (ז) תוס' ד"ה אין וכו' מישראל וכפ' כל"ל ומיכא גרסינן נמקן: (ד) בא"ד העולם גרסי' כל"ל ומיכא הבא נמקן:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה (אבל לד הוא ברשתות ובמכמרות) תא"מ:

רבינו חננאל (המשך)

יוחני אלו יתדות הדרכין שאין טובלין ואמרינן עלה בתוספתא ואלו הן יתדות הדרכים אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין על הבגדים. והן כגון גימות מליאות מים (ושפתן) [ושפתי] הגומות נקראין יתדות כשהיו הדרכין כך יש לעוברין ושבין להסתלק ולהלך בצידי (ל)דרכין שהן קצות השדות הסמוכות לדרך. **והתועה בין הכרמים מפסג ועולה מפסג ויורד.** פיר' מפסק הכרמים והשדות למהלך בתוכה במקום שאין שם דרך ואף על פי שמפסיד המקום שמהלך בו. **אמר רב תנאים שהתנה יהושע אפילו בבבל נוהגין,** ושמואל אמ' אפילו בחוצה לארץ. ואקשינן, התועה בין הכרמים דאורייתא היא

ולא ממקום שהוא רואה את החמה. סביבות גדלין מבחוץ מפני שהוא עיקר הלילן שהחמה מבשלת שם את הפרי וממתיקו: **מלא חבל חרם.** מלא חבל של מצודה היה לו בדרומה מן היבשה למשוך רשתו. חרם כמו מצודים וחרמים (קהלת ז): **בחזקת כל השבטים.** כל מי שירצה יטול הרא כמטלטלי ואחר השגל והמלקוח היו: **וכן אתה מוצא בכנעני.** אע"פ שכתוב כאן הר האמורי אף כנעני ופריזי כך היו להם וישראל שירשו היה להם לכל אחד הר ושפלה ונגב ועמק (ט) ארץ שדות ובקעות שקורין כנפיינ"ה לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה שאין שם גל אילנות וחמה זורחת ומנגבתה: **אמר ליה נשמעיה.** בחול: **שרקיה.** טמיהו בטיט וחבריהו יפה: **והא.** קרקע דידן: **אפילו טל.** ירד עליה בלילה קשה לה דריסת הרגל ממחרתו: **אפילו בחולה נאלן.** וכ"ש בבבל שמצוין שם שירות ועובדין ושבים והולכין להתנות: **מפסע ואזיל.** מיתד ליתד פסיעות גסות ולא היה רוצה להסתלק אל מצר השדה: **גדולתו.** שהוא מראה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתאי שהתנה יהושע ומחזי כיוהרא: **בגיזרא דפרזלא.** כלומר נדוי: **מאי וכו.** פשיטא מאי שנא אילו מחבריה: **והשבותו.** את גופו משמע שאם טעה חביבך אתה צריך להעלותו לדרך: **דאורייתא בי מצרי.** יקיף סביבות מצרי הכרמים ולא יעבור בתוכם ויפסידם: **איסרטיא.** רה"ר ט"ז אמה: **שדה בור.** מכאן לאיסרטיא ושדה ניר מכאן מפנהו לשדה בור. ניר חרוש ולא זרוע: **מפנהו.** אלמא לא קנה מקומו דאי קנה מקומו מצי בעל השדה של ימין ושל שמאל לעכוביה: **על המיצר.** מוטל ברוחב הדרך ועוברין ומאהילין עליו עושי טהרות ומטמאות: **כל שלשים יום.** שלשים יום רשאי להמיתו שם: **דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה.** בפרק הגוזל בתרא [לקמן קיד:]: **נחיל.** של דבורים שהלכו לשדה חבירו ונתיישבו על שוכתה של אילן ואם יטול אחד אחד הן פורחות ואובדות מאחר שנתנו עיניהן באותה שוכה לפיכך קוצצה ונותן לו דמיה: **ומציל דובשנו.** זה בא בכדו של יין וזה בא בכדו של דבש ונסדקה חבית של דבש וכן זה בא בתחילת פשתן על חמורו וזה בא בתחילת עציס ומת חמורו של בעל פשתן יפרק זה את עציו וטוענו: דר' יהודה ודרבי ישמעאל יחידאי היינהו ובריתא דעשרה תנאים שתמת היא: והא

[ה] [תוספתא פ"ח], [ו] כ"כ קכב., [ז] פ"ל אינו וגם רש"ל מ"ז, [ד] תענית ו:, [ט] [תוספתא ג"מ פ"ב], [י] מנהדרין עג., [ו] עירובין יז:, [ח] [ברכות ל.], [ט] [תוספתא דב"מ פי"א] לעיל ל. ב"מ קיח:, [י] לקמן קיד:, [כ] [פ"י ע"ש וע"ש],

והא כי אתא וכו'. ומתניתא הוא תיובתא דקתני עשרה ותו לא ור' יוחנן אמורא הוא וקשיא ליה מתניתא: **רבי יהושע בן לוי.** אמריהנו ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא הוה ורבי יוחנן פליג עליה: **ומכבסים.** בגדיהם לכבוד שבת: **ואוכלים שום.** לקמן מפרש טעמא: **ושתהא אשה משכמת.** ביום שהיא צריכה לאפות ואופה שחרית כלמפרש שתהא פת מצויה לעני המחזר: **סינר.** דוגמת מכנסים קטנים: **האשה חופפת.** במסרק ביום טבילתה משום חצילה. לקמן פריך הא דאוריית היא: **רולין.** מציאים בשמים לנשים להתקשט בהם: **מחזירין בעיירות.** ולא יוכלו בני העיירות לעכב עליהם: **משום יושבי קרנות.** יושבי חניות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגייהו קרייאה יתירה: **רשומות.** מקרלות: **עשרה בטלנין.** בני אדם כשירים בטלין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור (ג) ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור: **משום עונה.** שמלות עונה בלילי שבת כדכר יהודה והשוס מרבה את הזרע כדלקמן: **משחין.** מחמם את הגוף: **מכנים את האכסה.** מתוך שמשמח את הלב: **משום לגיעותא.** להתרחק מן העבירה: **בשרו במים.** משמע שיגע בשרו למים: **דמאום.** מלוכלך:

חפיפה

והא (ו) **כי אתא ר' אבין א"ר יוחנן** [א]**אחד אילן הנוטה לתוך שדה חבירו ואחד אילן הסמוך למצר מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ אלא מאן תנא עשרה תנאין שהתנה יהושע ר' יהושע בן לוי הוא רב גביהה מבי כתיל מתני לה בהדיא ר' תנחום ור' בריים אמרי משום זקן אחד ומנו ר' יהושע בן לוי עשרה תנאין התנה יהושע: עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במנחה בשבת וקורין בשני ובחמישי ודנין בשני ובחמישי ומכבסים בחמישי בשבת ואוכלין שום בערב שבת ושתהא אשה משכמת ואופה ושתהא אשה חוגרת בסינר ושתהא אשה חופפת וטובלת ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות** (ב)**ותיקן טבילה לבעלי קריין: שיהו קוראין במנחה בשבת משום יושבי קרנות: ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן והא מעיקרא הוה מיתקנא דתניא** [1]**וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו** (ג)**אין מים אלא תורה שנאמר** [2]**הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה** (ד) **נלאו** [3]**עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה** [4]**מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים לוים וישראלים אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי** (ד)**כנגד עשרה בטלנין: ודנין בשני ובחמישי דשכיחי דאתו למקרא בסיפרא: ושיהו מכבסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת: ושיהו אוכלין שום בע"ש משום עונה דכתיב** [3]**אשר פריו יתן בעתו** (ה)**וא"ר יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב כהנא ואיתימא ר' יוחנן** (ו)**זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש ת"ר חמשה דברים נאמרו בשום משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הזרע והורג כנים שבבני מעיים וי"א מכנים אהבה ומוציא את הקנאה: ושתהא אשה משכמת ואופה כדי שתהא פת מצויה לעניים: ושתהא אשה חוגרת בסינר משום צניעותא: ושתהא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא דתניא** [4]**ורחץ את בשרו במים** (ז)**שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שער אמרי דאורייתא לעיוני דלמא מיקטר אי נמי מאום מידי משום חציצה ואתא**

כיון דאוקמה כשעקל בית הבד כרוך עליה שיכול להליל ע"י הדחק ונראה לר"י דההיא דלקמן שבעל היין שפך את יינו מדעתו שיכול לומר בעל הדבש למה שפכת אני הייתי דוחק ומליל אבל הכא מיירי שבא בעל הדבש לשפוך את היין שתגאי ב"ד הוא שאין בעל היין יכול לעכב אלא שופך יינו של חבירו בע"כ של חבירו אלא שנותן לו דמי יינו מתוך דוכשנו והשתא הוי כעין ההיא דנחיל של דבורים שקננו בע"כ להליל נחילו וכעין זה נמי ההיא דפשתן והאי דמשני כיחידאה לא קאמר משום דמסתמא כי היכי דפליגי בההיא דנחיל כדתנן לקמן בפרק בתרא (דף קיד.) פליגי נמי באחריני דאד טעמא הוא: **כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה.**

ואת מ"ש שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום דאמר במדרש[1] משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום ולפי שהיה עת רצון באותה עלייה וירידה קבעו בשני וחמישי ולכך נמי נהגו להתענות בב' וה' ואף ע"פ שעלה בהשכמה כדכתיב (שמות לד) ועלית בבקר שדומה שכל העליות היו בבקר ולא בלילה ולא תמצא כ"א מ' יום חסירים לילה אחד אין להקפיד בכך ולפי סדר עולם נמי כן הוא דתניא בסדר עולם נמצא עלה בו' בסיון וירד בי"ז בתמוז ושבר הלוחות ובי"ח בתמוז עלה ובקש רחמים עליהם שנאמר ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו' ובכ"ט באב נתרצה המקום וירד משה לפסול הלוחות ועשה עוד מ' יום מל' באב עד י' בתשרי ונתרצה המקום וירד משה בי' בתשרי והלוחות בידו באותו יום נתרצה המקום לישראל שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך לפיכך סליחה וכפרה הוא לדורות נמצא דמ' יום אחרונים חסירים לילה שהרי ביום ל' באב עלה בהשכמה וירד ביום הכפורים אם לא תאמר דעברוה לגלות והא דכתיב בפרשת עקב ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים שהן מ' יום ומ' לילה הכי קאמר כימים הראשונים ולא בלילות דאחרונות היו חסירים לילה אחד ואף על גב דאיצטריך כימים לומר מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אבל

[1] ב"ב מ:, [2] ברכות כב:, [3] [נעיל ח. ע"ז ה:], [4] [מגילה כח:], [5] כתובות סב: [ע"ש], [6] עירובין ד: סוכה ו. [וש"נ], [7] במדרש תנחומא בפסוק וה' המטיר על סדום כ"כ הרוקח [וכך בתנחומא בובר], [8] [פ' תשא וע"ש היטב], [9] [ל"ה שמות], [10] גי' רש"ל ר"י, [11] [ל"ה אם],

תורה אור השלם

1. וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם:

שמות טו כב

2. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:

ישעיהו נה א

3. וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:

תהלים א ג

4. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שַׂעְרוֹ יִגְלָחַ וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר:

ויקרא יד ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' בגלא תורה מיד נגלו: (ב) רש"י ד"ה עשרה וכו' בלרבי לבור ורודדמין לבא לבית הכנסת: (ג) תוס' ד"ה כדי וכו' פ' כ' עקיבא דר"ח סיון דהסיון: (ד) בא"ד מ' אחרונים באחד בגלול:

רבינו חננאל

ואסיקנה כי דברי ר' יהושע בן לוי הן דהוא דאמ' עשרה תנאין התנה יהושע, ויש חכמ' אומ' שמוסיפין. **עשר תקנות תיקן עזרא. שקורין במנחה בשבת משום יושבי קרנות,** שיקראו בתורה ולא יתעסקו בדברים בטילין. **ושיהו קורין בשני ובחמישי,** כי הנביאים הראשונים ראו שלא יניחו ישראל שלשה ימים בלא תורה, ותיקן שיהו קורין בשני ובחמישי תלתה גברי תלתה פסוקי כנגד כהנים לוים וישראל, אתא עזרא ותיקן תלתה גברי עשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין. **ושיהו בתי דינין יושבין לדון בכל שיני וחמישי,** דשכיחי רבים דאתו למיקרי בסיפרא. **ושיהו אוכלין שום בערב שבת,** משום עונה. **ומכבסין בחמישי,** מפני כבוד השבת. **ושתהא אשה משכמת ואופה,** כדי שתהא פת מצויה לעניים. **(ושתא) [ושתהא] אשה חוגרת בסינר,** משום צניעותא. **ומדאוריתא לעיוני בשערה דלמא קטיר או במידי דחייץ,**

עין משפט נר מצוה

קסא א מתי' פ"ג מהל' בכורים הלכה יא סמג עשין קלט:

קסב ב מתי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ח סמג עשין כה טוש"ע ח"מ סי' רלב סעי' ח וסי' קלה סעיף ח:

קסג ג מתי' שם סמג שם:

קסד ד סמג עשין כה טוש"ע סי' ח וסי' ה:

קסה ה מתי' פי"ל מהל' שבת הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רמב:

קסו ו מתי' פי"ד מהל' מישות הלכה ח סמג לאוין פח טוש"ע אה"ע סי' עו סעיף ב וטוש"ע ח"מ סי' רמ סעיף ח:

קסז ז מתי' פכ"ח שם הלכה ה סמג עשין עה:

קסח ח מתי' פ"ג מהל' מקואות הלכה טז סמג לאוין קיח טוש"ע י"ד סי' קצט סעיף ח:

קסט ט מתי' שם פ"ח הלכה יב סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' קצח סעיף ח:

קע י מתי' פ"ג שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ה:

מוסף רש"י

הנוטה. נופו, לתוך שדה חבירו (ב"ב כז:). **שעל מנת כן הנחיל יהושע.** התנה עמהם שלא יקפידו על כך (שם). **מע"ש לע"ש.** שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף (כתובות סב:).

אתא איהו ותיקן **אפילו לדברי תורה.** לא קיימא לן הכי אלא כר׳ יהודה בן בתירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלו: וסס"ד) ובמי שמתו (ברכות דף כב.) תלמידנא נהוג עלמא כתלמא סבי וא"ת הכיכי אליס ר׳ יהודה לבטל תקנת עזרא וי"ל דדלמא סבר דלא תיקן עזרא דבר זה אי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל דבכי האי גוונא מותר כדאמר ברים מועד קטן (דף ג.) אי נמי לא פשט איסורו בכוב ישראל כדאמרינן גבי שמן בפ׳ אין מעמידין (ע"ז דף לו.) ואע"ג דמשמע התם דאי דינאל גזר עליו לא היה ר׳ יהודה נשיאה יכול לבטלו אע"פ שלא פשט היינו במילתא דכתיב בקרא אבל תקנת עזרא לא כתיב בקרא והא דדרים במי שמתו (ברכות דף כא.): מדכתיב והודעת לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת מה להלן בעלי קריין אסורין כו׳ אסמכתא היא דהא עזרא תיקן והא דאמר במי שמתו (שם דף יח.): גבי בניהו דתבר גזיזא דבר דא ונחת וטבל לא לדברי תורה דאכתי עזרא לא הוה אלא לאכול חולין בטהרה: **ואינה מביאה עגלה ערופה.**

ות"ת מאי אריא משום דלא נתחלקה תיפוק ליה משום דאית לן למיזל בתר רובא דעלמא כדאמר בלא יחפור (ב"ב דף כג.) ואע"ג דאמר התם דבישבת בין הדרים לא אזלינן בתר רובא וירושלים הרים סביב לה מכל מקום היו ישראל נכנסין ויוצאין לה לעלות לרגל ובשאר ימות השנה נמי לשלם נדרים ונדבות וגם אומות העולם היו באין לה לסחורה שקרויה רוכלת עמים וי"ל דמ"מ היו שם מקומות שלא היו מצויים כי אם יושבי ירושלים לבדם אי נמי בימי חזקיה שכל ישראל היו בירושלים ולא היו באין לסחורה: **ואין מטמא בנגעים דכתיב אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים.** אין לפרש שנתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה ולפיכך אין מטמא דבפ"ק דיומא (דף יב.) משמע דלמ"ד לא נתחלקה לא נתחלקה ממש וא"ת מנליה דלא נתחלקה ממש דלמא סבר נתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה כמו לר׳ יהודה דאמר נתחלקה ומטמא ובית המקדש עצמו אין מטמא אע"ג דנתחלק אלא משום שנתנו דושנה של יריחו תחתיו כדאמר התם וי"ל דבית המקדש סברא הוא אע"ג דנתחלק דחזרו וקנו אותו כדי שיהא לכל ישראל חלק בו אבל ירושלים אם מתחילה נתחלקה למה היו חוזרין וקונין אותה: **לא** יגדל אדם חזירין. וא"ת מ"ל דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים כדתנן במסכת שביעית (פ"ז מ"ג) אין עושין סחורה בגבילות וטריפות ובפ׳ כל שעה (פסחים דף כג. וסס"ד) נמי אומר ליידי היה ועוף שנזדמנו להם מיינים טמאים דוקא נזדמנו אבל לכתחילה לא כדדרים התם יהיו בהויתן יהא ובפ"ב נמי דרשינן שקר הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן ותירץ ר"ת דהיינו דוקא בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוא עורות בשומנן או למוכרן לישראל שימשה בהן שרי וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה ובירושלמי נמי מפרש בהאי פירקא דסוסים וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה: **ואסור** לאדם שילמד בנו חכמת יוונית. וא"ת והלא בפולמוס של טיטוס גזרו דלאמרינן בפרק בתרא דסוטה (דף מט.) וטיטוס היה בשעת חורבן דלאמרינן בהניזקין (גיטין דף נו:) ומלכות בית חשמונאי קדמי טובא דלאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ט.) וי"ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו מייניהו א"נ אי הוה בעי למיקם באורו לא היה מיקרי עבריין אבל לבסוף איכא גזירה דרבנן ונראה דלא יגדל דמתני׳ היא דיתה גזירה דפולמוס של טיטוס: **ועל** אותה שעה שנינו מעשה שבא. (כולה) משנה היא במנחות בפ׳ ר׳ ישמעאל (דף סד: וסס"ד) וא"ת והא בימי מרדכי הוה המעשה דלאמר התם בגמ׳ דאתא חרשא אותיב ידיה אגנה כו׳ אמר להן מרדכי ותימה גדולה היא אם היה מרדכי כל כך בדית חשמונאי לא היה כי אם ר"ס שנים קודם החורבן דלאמר בפ"ק דע"ז (דף ט.) ונראה לר"י דכל אותן שהיו בקיאים בדמזיס ובלשונות היו נקראים על שם מרדכי לפי שהוא היה ראש וחכם להכיר ואותו מעשה דג׳ נשים דמייתי התם נראה שהיה מרדכי ממש דקאמר והיינו דתנן (שקלים פרק ה׳ משנה ג׳) פתחים על הקנין:

ואתא איהו תיקן חפיפה: [6]ושיהו רוכלין מחזרין בעיירות משום תכשיטי נשים כדי שלא יתגנו על בעליהם: ותיקן טבילה לבעלי קריין [2]דאורייתא הוא דכתיב [1]ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ[3] את בשרו במים דאורייתא הוא לתרומה וקדשים ואתא הוא [3]תיקן אפילו לדברי תורה: [4]עשרה דברים [7]נאמרו בירושלים [8]אין הבית חלוט בה [9]ואינה מביאה עגלה ערופה [10]ואינה נעשית עיר הנדחת [11]ואינה מטמאה בנגעים [12]ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות [13]ואין עושין בה אשפתות [7][14]ואין עושין בה כבשונות [15]ואין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגנות וורדין שהיו מימות נביאים הראשונים [16]ואין מגדלים בה תרנגולין [5]ואין מלינין בה את המת אין הבית חלוט בה דכתיב [2]וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים [17]ואינה מביאה עגלה ערופה דכתיב [3]כי ימצא חלל באדמה אשר ה׳ אלהיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה נעשית עיר הנדחת דכתיב [4]עריך וירושלים לא נתחלקה לשבטים [18]ואינה מטמאה בנגעים דכתיב [5]ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות מפני אהל הטומאה ומשום דלא ליתזקו עולי רגלים ואין עושין בה אשפתות משום שקצים ואין עושין בה כבשונות משום קוטרא ואין עושין בה גנות ופרדסין משום סירחא ואין מגדלין בה תרנגולין משום קדשים ואין מלינין בה את המת גמרא: אין מגדלין חזירים בכל מקום [19]תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה [20]הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין והיו מעלין להם תמידים היה שם זקן אחד מכיר בחכמת יוונית [21]אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם למחר שילשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו [22]ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יוונית ועל אותה שעה שנינו [23]מעשה שבא עומר מגנות הצריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: וחכמת יוונית מי אסירא והתניא אמר רבי בארץ ישראל לשון

חפיפה. במסרק להרחקה דמילתא: **לדברי תורה.** שלא ישנה עד שיטבול: **אין הבית חלוט בה.** כדין בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע ליום יובל ביובל כבתי ערי חצרים: **זיזין.** קורות יוצאין מן הכתלים: **גזוזטראות.** אולדליו"ר בלע"ז על פני העלייה מבחוץ: **לכשוטים.** משקרפות סיד לקדירות: **גינת ורדין.** כך שמה והיא היתה צריכה לקטורת והיינו כיפת הירכן (כריתות דף ו.) על שם שדרך הורד לגדל על שפת הירכן: **אין מלינין בה את המת.** מת בה אדם בחוצו היום קוברים אותו מיד: **ערוך.** משמע שאתה יודע למי מיוחדת היא: **אהל הטומאה.** שמא יהא כזית מן המת מוטל בארץ והגזוזטראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ומגלגלת מרבה את הטומאה: **משוס שרצים.** דרכן ליגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים: **קוטרא.** עשן שמשחיר את החומה וגגתי הוא: **סרחון.** עושים רעים הגדילים שם וזורקין בחוץ ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון: **משוס קדשים.** שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאים בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים: **גמרא.** מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר: הורקנוס ואריסטובלוס אחים היו ומריבין על דבר המלוכה: **היו משלשין.** אותם שבפנים מורידין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין: **נעץ צפריו.** תקע[24] שכן דרך חזיר כשגוררין אותו: **ועל אותה שעה שנינו.** במנחות (דף סד:) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות צריפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המלוכה את תבואות השדה: **מבקעת עין סוכר.** שם מקום: לשון

[1]) ג"כ שכ., [2]) [ל"ל במיס את כל בשרו], [3]) [וזומא כג. ערכין לב: לעמוד דר"ע פ׳ לה תוספתא דנגעים פ"ו], [4]) [מגיגה כו. נזחיס לו.], [5]) סוטה מה:, [6]) יומא יב. [מגילה כו.], [7]) סוטה מט: מנחות סד:, [8]) לעז להן בתכמת יוונית. רש"ג, [9]) [מנחות סד:], [10]) עיין הטעם בזוהר נשא, [11]) ס"ל ולות, [12]) [ד"ה כרבי], [13]) [ד"ה תמכן], [14]) [ד"ה אלוכ],

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו טז
2. וְאִם לֹא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצִמִּיתֻת לַלָּקֹנֵה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל
3. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכֵּהוּ: דברים כא א
4. כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְשָׁבֶת שָׁם לֵאמֹר: דברים יג יג
5. כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם: ויקרא יד לד

גליון הש"ס

גמ׳ הורקנוס מבפנים. במנחות דף סד ע"ב ובסוטה דף מט ע"ב אותה בהיכל הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים:

לעזי רש"י

אולדליו"ר [אלידור"ר]. גזוזטרה, מרפסת.

רבינו חננאל

אתא הוא תקין חפיפה. ושיהו רוכלין מחזרין בעיירות, משום תכשיטי נשים. ומדאוריתא בעלי קריין אסורין בתרומה ובקדשים ומותרין בדברי תורה. אתא איהו תיקן טבילה לבעלי קריין אפילו לדברי תורה. והאידנא נהוג עלמא כר׳ יהודה בן בתירה בדברי תורה כדגרסינן מעשה בתלמיד אחד שאירע בו קרי והיה מגמגם וקורא למעלה מר׳ יהודה בן בתירה אמ׳ לו פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומא׳ שנ׳ הלא כה דברי כאש נאם יי״י וגו׳, וכר׳ יאשיה בכלאים דתניא ר׳ יאשיה אומ׳ לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן שלשתן בבת אחת במפולת יד, שכך הוא מפורש בפרק אתו ואת בנו. נוהג בארץ, וכר׳ אלעאי בראשית הגז, דתניא ר׳ אלעאי אומ׳ אין ראשית הגז נוהג אלא בארץ. **עשרה דברים**

מסורת הש"ס

[6]) במסרק להרחקה דמילתא: **לדברי תורה.** שלא ישנה עד שיטבול: **אין הבית חלוט בה.** כדין בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע ליום יובל ביובל כבתי ערי חצרים: **זיזין.** קורות יוצאין מן הכתלים: **גזוזטראות.** אולדליו"ר בלע"ז על פני העלייה מבחוץ: **לכשוטים.** משקרפות סיד לקדירות: **גינת ורדין.** כך שמה והיא היתה צריכה לקטורת והיינו כיפת הירכן (כריתות דף ו.) על שם שדרך הורד לגדל על שפת הירכן: **אין מלינין בה את המת.** מת בה אדם בחוצו היום קוברים אותו מיד: **ערוך.** משמע שאתה יודע למי מיוחדת היא: **אהל הטומאה.** שמא יהא כזית מן המת מוטל בארץ והגזוזטראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ומגלגלת מרבה את הטומאה: **משוס שרצים.** דרכן ליגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים: **קוטרא.** עשן שמשחיר את החומה וגגתי הוא: **סרחון.** עושים רעים הגדילים שם וזורקין בחוץ ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון: **משוס קדשים.** שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאים בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים: **גמרא.** מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר: הורקנוס ואריסטובלוס אחים היו ומריבין על דבר המלוכה: **היו משלשין.** אותם שבפנים מורידין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין: **נעץ צפריו.** תקע[24] שכן דרך חזיר כשגוררין אותו: **ועל אותה שעה שנינו.** במנחות (דף סד:) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות צריפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המלוכה את תבואות השדה: **מבקעת עין סוכר.** שם מקום: לשון

עין משפט נר מצוה

קעא א ממי׳ פ״ו מהל׳ שכירים הלכה ט סמג עשין פה טוש״ע מ״מ סי׳ קנו סעיף ו:
קעב ב ממי׳ פ״א מהל׳ מקואות הלכה ח סמג עשין רמח:
קעג ג ממי׳ פ״ד מהלכות קריאת שמע הלכה ח טוש״ע א״ח סי׳ פח:
קעד ד ממי׳ פ״ז מהל׳ בית הבחירה הלכה יד סמג עשין קסד:
קעה ה ממי׳ שם ופי״ב מהל׳ שמיטה ויובל הלכה יב:
קעו ו ממי׳ פ״ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד ופ״ט מהל׳ רוצח הלכה ד:
קעז ז ממי׳ פ״ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד ופ״ד מהלכות ע״ז הלכה ד:
קעח ח ממי׳ פ״ז מהל׳ בית הבחירה הלכה יד ופי״ד מהלכות טומאת לרעת הלכה יא:
קעט ט י כ ל מ נ ממי׳ פ״ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד:
קפ ס ממי׳ פ״ה מהלכות מקי ממון הלכה ט טוש״ע מ״מ סי׳ מט סעי׳ ב:

מוסף רש"י

לא נתחלקה ירושלים לשבטים. ומאן קא מקני ליה (ערכין לב:). נותן לך לרשתה. ואין ירושלים יורשה, דקסבר לא נתחלקה לשבטים (יומא כג:). **ואינה מטמאה בנגעים דכתיב כו׳ אחוזתכם.** שאין אחוזה להם, דקסבר לא נתחלקה לשבט יהודה ובנימין, אלא כל השבטים שוין בה (יומא יב. וכעי״ז מגילה כו.). **בית חשמונאי.** שם אחים שהיו מתקוטטים על המלוכה, הורקנוס ואריסטובלוס (סוטה מט:). **ואריסטובלוס מבחוץ.** לר על ירושלים והניח עמו חיל רומיים (שם, לגירסת: הורקנוס מבחוץ). **היה שם זקן אחד.** מבפנים (שם). **שהיה מכיר בחכמת יוונית.** רמיזות (מנחות סד:) לשון חכמה שמדברים בו בני פלטין ואין שאר העם מכירים בו (סוטה מט:). **אמר להם.** לאותן שבחוץ (שם). **ונזדעזעה ארץ ישראל.** מתמת המלך שבערה על חילול שמו (שם). **מעשה שבא עומר כו׳.** שאותן החיילות שהכינו כל הכניסות ירושלים (מנחות סד:) שאותה שנה שהכינו החיילות את הזרעים שבכניסות מדינת ירושלים והולכין להניח אותה שנה את העומר מגנות צריפים, ובשאר השנים מגות העומר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב כרמל תקריב, שיהא הזרע לח וכבר מלא ממנו וכשהוא בא מרחוק מתייבש ומתמעט ואין כר השבלה מלא מן הגרגרין (סוטה מט:).

נאמרו בירושלים. אין בית חלוט בה, ואינה חייבת בעגלה ערופה, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואין מטמא בנגעין, קא סבר ירושלם לא נתחלקה לשבטים. ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות משום אהל טומאה, אינמי דלא ליתזקו עולי רגלים. ואין עושין בה אשפתות, מפני שמגדלין בה שרצים. ולא כבשונות, משום קוטרא. ואין עושין בה גנות ופרדיסין, משום סריחת הזבלים, חוץ מגינת ורדין שהיתה מימות הנביאים הראשונים. ואין מגדלין בה תרנגולין בירושלם, משום ביזיון הקדשים, שהתרנגולין עשויין לאכל ולנקר באשפות השרצים ולטרפם בפיהם ולנקר באכלין ושמא יהלכו בהן על הקדשים. וגרסינן בתלמוד ארץ ישראל תני אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים, ולא כהנים בארץ ישר׳ מפני הטהרות. אין מלינין בה מת. תנינן באבות דר׳ נתן אין מעבירין עצמות אדם בירושלם, ואין נותנין בה מקום לגר תושב, ואין מקיימין בה בית הקברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה שהיו בירושלם מימות הנביאים הראשונים. ר׳ נתן אומ׳ אף אין בה משום בן סורר ומורה. ושנינו עוד אין ממזר ניכנס בירושלם. אין מגדלין חזירין בכל מקום. ת״ר כשצרו מלכי בית חשמנאי היו הורקנוס מבפנים ואריסטובולוס מבחוץ וכול׳. באותה שעה אמ׳ ארור אדם מגדל חזירים וארור אדם שלמד את בנו חכמה יוונית, ועל אותה מעשה שבא העומד מגנת צריפין וכל׳. זה המעשה כולו מפורש באר היטב במנחות פרק ר׳ ישמעאל. תניא ר׳ אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים. ואוקימנה, למיקם ליה בארור.

לשון סורסי למה אלא או לשון הקודש או לשון יוני. הוא לשון לא וסורסי לשון נלעג הוא: **פרסי.** לשון נאה מארמי. בארץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני ובכל הסמוך לפרס נקט לשון פרסי: **חכמת יוניים.** בני פלטין הקרובים למלכות מספרין בה: **עיני עוללה לנפשי.** לא גרסינן מאי דכתיב כלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בני ודמעה מכל משפחות העיר: **ילדים.** בחורים: **המספר קומי.** לפנים במלא: **מדרכי האמורי.** שמספרים מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהן. ל"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן בתשובת הגאונים: **נספר.** מרק"א בין ישראל לעובדי כוכבי וארכיה שימור: **גאורה.** כדתניא לעיל [פב:] גאורה ישראל[א] שיגדל חזיריה: **בגב.** שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר. ומשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בגבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל בלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל: **ניני.** ינייבי"ש. ל"א מרבע שיני הכלב האורות שבהן נושך כך שמעתי (בכורות) (מולין דף נט.): **שקילי טיבותך.** נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוים [ב](שלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנחמני הבל: **לבר נד.** ונעקר ממקומו: **מרחיקין את השובך.** שלא יפסידו תבואה ופירות [ג] שסביב העיר: **כרסייהו נחמשים מליא.** במה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע מלאין בחמשין אמה הלכך לגבי אכילת תבואת עיר אין לחוש ביותר: **בישוב כרמים.** שהולך מכרס לכרס עד למרחוק: **בדידיה.** שאותן שובכין שלו ומשום יוני שובכין שלא ילכדו בפחין אין לחוש דשלו הן אבל יש לחוש ליוני הישוב שבאין דרך השובכין למרחוק:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי למה או לשון הקדש או לשון יונית וא"ר יוסי בבל לשון ארמי למה או לשון הקדש [ד] או לשון פרסי אמרי לשון יוני לחוד חכמת יונית לחוד וחכמת יונית מי אסירא [ה]והאמר רב יהודה אמר שמואל משום [ו]רשב"ג [1]עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות מהם למדו תורה חמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות וכדתניא [ז]המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולמוס בר ראובן [2]התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות [ח]של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות: לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלאות כו': תנו רבנן [3]לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת [4]אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים במגדל חזירים למאי נפקא מינה [ט]למיקם עליה בארור [10]אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דמי תרגמה נהרדעא דריש ר' דוסתאי דמן בירי [2]ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל [יא]ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות [יב] חסר אחת והיתה אשה מעוברת ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל [יג]והיא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא נבח בה כלבא אמר לה מריה לא תיסתפי מיניה שקולי ניביה אמרה ליה [יד]שקילי טיבותיך ושדיא אחיזרי כבר נד ולד: אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי והתנן [טו]מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שייטי טובא כרסייהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים ריש ותו לא והתניא [יז]בישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמר [יח]בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו איבעית אימא [יט]בדעובד כוכבים ואיבעית אימא [כ]בדהפקר ואיבעית אימא [כא]בדידיה:

הדרן עלך מרובה

זרעים דל"כ מאי קשה ליה וגרסה לריב"א דוראי ס"ד דאיירי בישוב זרעים וה"פ ומישט שייטי שלשים ריש ותו לא אפילו בישוב זרעים והא מוכחא סיפא דבישוב זרעים שייטי טובא ואין זה אלא משום אכילה אלמא דלא מליא כרסיה בחמשים אמה ומשני דלא איירי בישוב זרעים אלא בישוב כרמים ובישוב שובכין וקרי מדבר היכא דליכא ישוב כרמים וישוב שובכין: הדרן עלך מרובה

מאי מאה מיל דקאמר, דמשמע דבציל יוני העיר מתרחק שבאין כאן דרך שובכין, בלאו יוני העיר נמי לא יפרוס, שהרי לוכד יוני שובכות של אחרים (שם). הדרן עלך מרובה

מסורת הש"ס

א) סוטה מט: גיטין נח. [ע"ש], ב) [עי' תוס' ע"ז לב. ד"ה אבל], ג) [מוספתא דסוטה פט"ו], ד) [עירובין מה.], ה) יומא סד. [ע"ש], ו) שבת סג.; ז) [שבת שם וש"נ], ח) ב"ב כג., ט) בס"א: אדם, י) ס"א אינו, כ) ס"א שמוח, ל) בראשית לא, מ) ירמיה ז, נ) [עי' בתוס' ב"ב ג: ד"ה לסוריא], ס) [רש"א],

תורה אור השלם

1. עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי:
איכה ג נא

2. וּבְנֻחָה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:
במדבר י לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושני רבבות הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות מסר אחד והיתה אשה:

גליון הש"ם

גמ' או לשון פרסי. בתוס' ב"ב דף ל ע"ב ד"ה לסוריא הגי' אי לשון סורסי: תוס' ד"ה לשון וכו' אין לשון ארמי שלח צח כל כך. ועיין ב"ב דף ל ע"ב תוס' ד"ה לסוריא:

לעזי רש"י

מרק"א. גבול, סָפר.
ינייבי"ש [יינציבי"ש]. חניכים.

רבינו חננאל

אמר ר' בארץ ישראל לשון סורסי למה, או לשון קדש או לשון יווני. אמ' רב יוסף בכל מקום בבל לשון ארמי למה, או לשון קודש או לשון פרסי. ומסקנא, לשון יוני מותר, חכמת יונית אסורה. של בית רבן גמליאל התירו להן מפני שהיו קרובין למלכות. לשון סורסי הוא לשון ארם צובה ושאר הארצות שכבשם דוד והיא הנקראת ארץ סוריא ולשונם לשון סורסי כמו יון לשון יווני ופרס לשון פרסי וארם לשון ארמי. ואמר' במגלה הגדה [אסתר רבה פר' ד' הל' יב'] אמר ר' יונתן דבית גוברין ארבע לשונות טובות משתמש בהן העולם, לעז לזמר, סורסי לאיליא, עברי לדיבור, רומי לקרב, ויש אומ' אף אשורי לכתב. עברי יש לו דיבור ואין בו כתב, אשורי יש לו כתב ואין בו דיבור. **תניא המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי.** פיר', כגון מלכות יון שקוצצין שער ראשיהן מלפניהן מן האוזן עד האזן כלפי המצח כולו ומניחין השער שכנגד העורף נוטף ומתפזר לאחוריהם. אבטולס התירו לו לספר קומי מפני שהיה קרוב למלכות. **תנו רבנן לא יגדל אדם כלב אלא אם כן קשור בשלשלת אבל מגדלין בעיר הקרובה לספר,** פיר' לחוץ הים. ביום קושרו בלילה מתירו. אמ' רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דאמי, תרגומא דנהרדעא. **והמעשה** של אותה אשה שנכנסה לבית ונבח בה כלב, ואמ' לה בעל הכלב אל תיראי נלקחו שיניו, אין לו שינים לישוך. השיבתו בשורת טובתך השליכה על הקוצים כבר הרגשתי שנעתק העובר שבמעי אמו ממקומו והוא מתפרד ליפול. **אין פורסין נישובין ליונים אלא אם כן הרחיק מן הישוב שלשים ריש.** פיר', נישובין רשתות לצוד יונים. שלשים ריש הוא פרסה, דתנן בפרק שני שעירי יום הכיפורים עשר סוכות מירושלם ועד צוק תשעים ריש שבעה ומחצה לכל מיל. ועוד אמ' בסוף אלו מציאות תנו רבנן כי תראה יכול מרחוק תלמ' לומ' כי תפגע שור. וחכמ' אומ' ראיה שיש בה פגיעה אחד משבעה ומחצה במיל וזה הוא ריש. **ואקשינן,** למה לי כולי האי, והתנן מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה. ופרקינן, למימלי כרסייהו בחמשין אמתא סגיא להו, ואקשין, למישט שיטתו שבעה ומחצה. ופרקינן, רב יוסף בישוב כרמים. ורבא בישוב שובכין, ודברים פשוטין הן. **סליק פרקא הדרן עלך מרובה**

עין משפט נר מצוה

קפא א מיי' פי"א מהל' ע"ז הלכה ז סמג לאוין נ טוש"ע י"ד סי' קנח סעיף ח:
קפב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
קפג ג ד מיי' פ"ה מהל' מקח ממון הלכה יא סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תנ סעיף ב:
קפד ה מיי' שם הלכה ט:
קפה ו מיי' פ"ו מהל' גזלה ואבדה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כד וטוש"מ סי' שם:
קפו ז ח ט י כ מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"מ סי' שם:

מוסף רש"י

לשון סורסי. קרוב הוא ללשון ארמי, ואומר אני שזו לשון גמרא ירושלמי, ואומות העולם קורין אותו ליגנ"א שוריי"א (סוטה מט:). **או לשון יונית.** שהיו קרובין למלך יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו (שם). **עיני עוללה.** מעוללת את עיני, לנפשי. על נפשי, מפני קורותיי (שם). **המספר קומי.** שערו שלפניו, ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה מדרכי האמורי. שהן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים (שם). **לספר.** עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות (ערובין מה.). **תרגמה.** אחז היא עיר בבבל דהוא סמוכה לספר, נהרדעא. שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד ולעיירות שושבין בהן בני גולה מצד שני (שם). **למיפא.** לאפות עיסה, שהשאיל בעל הבית תנורו (שבת סג:). **שקולי ניביה.** נטולות ד' שיניו שהוא עושן בהן אותן שיניים קרי ניבין, כדאמרינן בחלו טרפות (מולין נט.) גמל ניבי אית ליה (שבת סג:). **שקילי טיבותך ושדיא אחיזרי.** נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים. טיבותיך, טובת הנאת נחמתך, כמו מחזיק טוב, הגרי"א בלע"ז (שם). **מרחיקין את השובך מן העיר.** שהיונים מפסידין זרעוני גנות (ב"ב כג.). **כרסייהו בחמשים אמה מליא.** במה שהן מלקטין בתוך חמשים אמה מתמלא כריסן ואין מפסידים בזרעים מכאן ולהלן (שם). **בישוב כרמים.** שפורחין מכלה לכרס ושמיט הרבה (שם). **בישוב שובכין.** שמלגג משוך לשובך (שם). **ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו.**

(בראשית רבה פ' עה) אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה ובנביאים ובכתובים חלק לו הכתוב כבוד תורה דכתיב [ט] יגר שהדותא בנביאים דכתיב [י] כדון תימרון להון בכתובים דעיאל ועזרא ולבן היה מארס נהריס [יא] ודניאל נמי קורהו לשון סורסי אף על גב דכתיב ביה וידברו הכשדים למלך ארמית והא דנקט הכא בארץ ישראל לשון סורסי ובבבל נקט לשון ארמי אור"ת לפי שמעטו משתנה כעין לשון לעז שמדברים אותו לשון לא במדינה אחת יותר מבאחרת כי אונקלוס הגר תירגם עד הגל הזה סהיד דגורא הדין ולבן קרא ליה יגר שהדותא וכ"ל לשון שדיבר לבן הוא לשון סורסי ועל שם סוריא נקרא לשון סורסי דסוריא היא ארם נהריס וארם צובה שכבש דוד ועל שם שקרובה לארץ ישראל [יב]אין לשון ארמי שלא לא כל כך:

התירו לספר קומי. מתחילה לא גזרו על קרובים למלכות והוא היה רגיל כדאשכחן במעילה (דף יז.) שהלך אבטולמוס בן ראובן וסיפר קומי שלא יכירו שהוא יהודי והטעה אותם:

שני אלפים ושני רבבות גרסינן ולא גרסינן שני אלפים רבבות דבמדבר לא היו כי אם ס' ריבוא ושרתה שכינה ולא שייך כאן הא דאחד דיני ממונות (סנהדרין דף לט.) דכל בי עשרה שכינה שריא דהכא אנביאים ואמשכן קאמר: **והתניא ובישוב אפילו ק' מיל לא יפרוס.** ע"כ השתא לא ידע פירוש הברייתא [יג][וקשה] דהא משמע דק' מיל לאו דוקא אלא אפילו אלף לא יפרוס וא"כ האי יישוב היכי דמי אי קרי העיר יישוב א"כ לא יפרוס בשום מקום אפילו במדבר דאפילו המדבר רחוק אלף מיל דהא אמר דק' מיל לאו דוקא ואפילו נאמר דק' מיל דוקא אכתי תקשה ריש לקיש דהא ריש לקיש קתני דרחוק אלפים ריס מן הישוב פורסין ובסיפא קתני אפילו ק' מיל לא יפרוס דהכי תניא בתוספתא בפירקין (פ"ח) אין פורסין נשבים ליונים אא"כ הרחיק מן הישוב אלפים ריס בד"א במדבר אבל בישוב אפילו ק' מיל לא יפרוס וליכא למימר נמי דס"ד בישוב של זרעים שייטי טובא וריש דברייתא מיירי בישוב עיר וקרי ליה מדבר משום דליכא ישוב וקרי ליה מדבר היכא דליכא ישוב כרמים וישוב שובכין: הדרן עלך מרובה

החובל. מכה בהמה ישלמנה וסמיך ליה ואיש כי יתן. גרסה לר"י דל"ג וסמיך ליה דהא מכח סמוכים לא דריש אלא מכח ג"ש כדאמר לקמן אין הכאה הכאה קאמרינן ואמר נמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח הא מי מכה מכה למה לי משמע דג"ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם ומאי קושיא והלא מכח סמוכים הוא בא ומכה אדם אין סמוך לאיש כי יתן מוס ופ"ת וכיון דמג"ש קא יליף למה הולרך לאתויי קרא דמכה נפש בהמה ישלמנה ודיק קרא דמכה בהמה דמייתי לעיל וי"ל דמכה בהמה איצטריך לתנא דבי חזקיה ומאן דליה ליה דריש בריש הנהנקין (סנהדרין דף פד:) מה מכה בהמה לרפואה פטור כו' א"נ כיון דהדר ליה ממכה אדם דהוי בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט האי קרא דמכה נפש בהמה דסמיך לאיש כי יתן מוס ולפי זה מאי למגרס וסמיך ליה דמשוס דסמיך ליה נקט האי קרא ולא משוס סמוכים: **אף** הכאה האמורה באדם לתשלומין.

י"ס דגרסי בתר הכי והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מות יומת פירוש שימיתו אברו תחת אברו שבו חבירו ומשני יומת בממון וממאי דבממון אימא מיתה ממש לא ס"ד אדם דהא איתקש למכה נפש בהמה ועוד לכתיב התם כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו ש"מ ממון ואין נראה לר"י אותה גירסא כלל אדא דאיש כי יכה כל נפש אדם מוקמינן בהנשרפין (סנהדרין דף עח.) בקטלא גבי פלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכוהו י' בני אדם בי' מקלות ועוד דלממון לא אצטריך ועוד מאי פריך מעיקרא והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מי אלים מקרא דעין תחת עין דמוקמינן ליה בממון בג"ש דהכאה הכאה ועוד מכיון דכתיב כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו למה לי הך ג"ש דהכאה הכאה

ע"כ נראה דל"ג ליה כלל:

ט) **מכדי** רשעתו נפקא. פירושו בסוף פ"ב (דף כו.):

מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם. אע"ג דלהא לא אצטריך דממילא הוה אמרינן עין תחת עין ממש מ"מ איצטריך דלא נילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. ופ"ת דרבא אלו נערות (כתובות דף לה.) בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות בחייבי מיתות לתשלומין מג"ש דמכה מכה וי"ל דרבא לטעמיה דדריש לקמן עין תחת עין ממון מקרא אחרינא:

רב

החובל בחבירו [א]חייב עליו משום חמשה דברים [ב]בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת: בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה: צער [ג]כואו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה [ד]אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: [ה]ריפוי הכהו חייב לרפאותו (ו) [ו]עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור [ז]חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: [ח]שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: (ו)[ט]בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: **גמ'** [1]אמאי [1]עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל [2]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין [3]אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר [3]לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין (ז)[ז]הי מכה אילימא [2]מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ההוא בקטלא כתיב אלא מהכא [4]מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמיך ליה [5]ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא (ח) הכאה הכאה קאמרינן מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב [6]ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך הדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ושמע מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לתנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם אמרי דנין ניזקין מניזקין ואין דנין ניזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי [7]מכדי רשעתו נפקא (ט)רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא [3]לא תשקול ממון ותפטריה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמינא [7]אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין: תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה [8]משפט אחד יהיה לכם [9]משפט השוה לכולכם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

החובל. ומה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נלרך היה מוכר עלמו בעבד עברי: **במסמר.** כאב המכה: **ריוקא בזה.** לפי מה שהוא מעונג רב לעינו וכאיבו: **למחין.** מלנ"ט: **שבת.** כל ימי המולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבילה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: **הכל לפי המבייש.** אדם קל שבייש בושתו מרובה: **והמתבייש.** אדם חשוב שנתביים בושתו מרובה. וכולהו חמשה דבריה מקרא נפקי מזק דכתיב (ו) עין תחת עין נער פלע תחת פלע דהכי דרשינן בגמ' ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא בושת דכתיב (ו) וקלותה את כפה ממון: **גמ' מכה אדם ומכה בהמה.** לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר: **ואם נפשך לומר.** ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה לא ולמד ממדרש אחר: **הרי הוא אומר כו'.** ולקמן בעי מאי הוי ליה לאקשויי: **שאין חוזרין.** לאחר שנקטעו: **בקטלא ליכא.** ותשלומין אין שם: **הכאה הכאה גמרינן.** אע"ג דקלאי לא דמו גמרינן ג"ש כדתנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן (עירובין דף נא.) ומכה אדם דקתני הכא הכאה הוא דקאמר ומכי יתן מוס גמר דמוס ע"י הכאה בא: **והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם.** ולקטלא לא אתא קרא אלא לראשי אברים כדכתיב בתריה עין תחת עין וכתיב יומת כלומר יעבוד אברו וימות אותו אבר: **מאי אם נפשך לומר.** מאי הוה ליה לאקשויי: **נילף ממכה אדם.** שנהרג ממש והכא נמי (ג) (כתיב) כי יתן מוס מוס ממש: **אמרי דנין ניזקין כו'.** כלומר משוס האי פירכא לא הוה מדחיק תנא למילף מלא תקחו הא מלי לשנויי הכי דנין ניזקין מניזקין כו': **ואכתי מבעי ליה לא תשקול ממונא ותפטריה.** מקטלא ולגופיה אצטריך ולא למעוטי אחריני: **לנפש רוצח.** דלא אצטריך אחי למעוטי ראשי אברים שאינן נפש: קטן

מסורת הש"ס

(א) [כתובות מ.], (ב) שם לה., (ג) [מכות ד: יג: כתובות לב: לז.], (ד) אי בעית שיב דמי עינא ואי בעית עייול עינא ליגנא אחריגא אי בעי כי'. רש"ל, (ה) [לקמן פד. כתובות לג. סנהדרין כח.], (ו) [שמות כא], (ז) [דברים כה], (ח) [רש"ל מ"ז], (ט) [דיבור זה ל"ל אחר ד"ה מאלן], (י) [ד"ה עליו],

תורה אור השלם

1. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד
2. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: ויקרא כד כא
3. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת: במדבר לה לא
4. וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: ויקרא כד יח
5. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט
6. וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת: ויקרא כד יז
7. וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרְשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
8. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כד כב

הגהות הב"ח

(א) במשנה עלו בו למחוס: (ב) גמ' לא מכה הוא אגן הכאה הכאה: (ג) רש"י ד"ה גילף וכו' והכא נמי כי כתיב כי יתן:

לעזי רש"י

מלנ"ט. פצעים.

מוסף רש"י

הכל לפי המבייש. אדם ביטוי המביים בושתו קשה מאדם זולל ומאדם משוג, והמתבייש. לפי משיבותו בושתו (כתובות מ.).

רבינו חננאל

פרק שמיני:

החובל בחבירו חייב בחמשה דברים וכול'. ואקשינן ואמאי והא עין תחת עין כתיב, אימא ממש. לא סלקא דעתא, דתניא יכול סימא עין חבירו נסמא עינו וכול', תלמ' לומ' מכה אדם ומכה בהמה, מה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין. ויליף לה זה התנא מואיש כי יתן מום בעמיתו, ואי אפשר לתת מום באדם אלא בהכאה ואף על גב דלא כתיב מכה בהדיא, הנותן מום בעמיתו מכה הוא. ואקשינן וליליף ממכה דליכא תשלומין, ודחינן, מכה אדם קטלא הוא ואין דנין נזיקין ממיתה. אדרבה, דנין אדם מאדם. הינו דקאמ' תנא אם נפשך לומ' אדרבה דנין אדם מאדם עדיף הכי הוא אומ' ולא תקחו כפר לנפש רוצח, לנפש רוצח אינך לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים שאינן חוזרין ואף על פי שהן חשובין כמיתה. ומהאי קרא הוה אמינא או בעי עיניה עורייה או בעי ניתיב, וניפרקיה. להכי איצטריך מכה מכה לתשלומין. הא דתני א"ר דוסתאי בן יהודה עין תחת עין ממון וכול', דחינן לה לא שנא עין גדולה לא שנא עין קטנה, נהורא שקיל מיניה, נהורא נשקול מיניה.

קטן שהרג. אדם גנס שהרג את הגדול: **קיטע וקיטע היאך אני קורא כו'.** וכי מיתמא הכא נקטול ממונא התורה אמרה משפט שוה: **ופטרינן ליה.** בולא כלום והוי מישפט שוה או ליטול אבר ממש או לפטור לגמרי: **מאי עבדינן ליה.** הא גברא קטילא הוא והוה ליה

קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה התורה אמרה [1]משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אלא נשמה שקיל מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: תניא אידך רבי

[2]עדות שאי אתה יכול להזימה דהא אי מישתכחי עדים זוממים פטורים דגברא קטילא בעו למקטל והלך איהו נמי פטור והכי אמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.): **יד ציד.** גבי עד זומם כתיב ואשמועינן דאם העיד באים פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון המיתן מיד ליד: **במקום נזק.** ואע"פ שיש שם משלומי המזק משלם אף הנער ומקבלא יתירא קדרים דהא כתיב כויה תחת כויה למה לי פגע תחת פגע. וכויה וחבורה מדרים לקמן [ע"ב]: **ואיכא איניש דנא מפנק כו' נפקא מינה.** מפגע תחת פגע למיתב ליה היאך דביני ביני: **הייא.** מהר. כמו אשור הייא במסכת שבת (דף קיט.): **אנא במזיק.** עינו של מזיק שיימינן כמה הוא שוה לימכר עכשיו וכמה הוא יפה בלא עין והיינו ממש דקאמר עינו של מזיק ישומה תחת עינו של ניזק: **ותמור אין משלם אלא נזק.** כדאמרינן בפ' ב' (דף כו.) אים בעמיתו[3] ולא שור בעמיתו: **והא קמחייבא ליה לינוקא.** אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על חבלותיו דהא תשלומין של תינוק הן ולא שלך כדתניא לקמן (דף פו:) קטנים יעשה להם סגולה: **דאלם.** לעם וכסף: **כל הנישום לעבד.** הואיל ודבר שאין קנוב הוא אין גובין אותו בנכסי. וטעמא מפרש לקמן: **דאי תפס.** הכי אמר להו שומו ליה והיום או למחר אם יתפס משלו יעכבנו: **נזקי שור בשור.** נזקי שור שבאו לו על ידי השור: **נזקי שור באדם.** נזקין שבאו לשור על ידי אדם: **נזקי אדם בשור.** אדם שהוזק על ידי שור דבעי למשיימיה כעבדא: אלהים

רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושאר אמוראי סברי דאותה ג"ש לענין מיטב[4] ואין להוציא מג"ש עין תחת עין מפסטיה דמשמע עין ממש אלא מדרשא אחריתא: **אלא** בדמזיק. דס"ל לרבי אליעזר דהוי ככופר [5] דמשלם דמי מזיק דלחמנא קרייה כופר אבל אתה לוקח כופר כו' [6] ותנאי דלעיל ס"ל דוקא בכופר משלם דמי מזיק משום פדיון נפשו: **זילו** שומו ליה ד' דברים. היה סבור דאדם הזיקו ואותו קטן כל כך גדול היה דמכלמי ליה ומכלס: קנסא

דביני ביני רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור כתיב הכא [6]עין תחת עין וכתיב התם [9]שלם ישלם שור תחת השור מה להלן ממון אף כאן ממון מאי חזית דילפת תחת תחת משור נילף תחת תחת מאדם דכתיב [10]ונתת נפש תחת נפש מה להלן ממש אף כאן ממש אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה אלא אמר רב אשי [11]מתחת אשר ענה יליף ליה אדם מאדם ונזיקין מנזיקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש ממש סלקא דעתך רבי אליעזר ליה ככל הני תנאי אמר [1]רבה לומר שאין שמין אותו כעבד א"ל אביי אלא כמאן כבן חורין בן חורין מי אית ליה דמי אלא אמר רב אשי לומר שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק: ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים אמר ליה רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אביי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק אמר להו זילו שומו ליה נזקיה והא כעבדא בעי למשיימיה אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה מילתא אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי: ההוא תורא דאלם ידיה דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר [2]כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו לא צריכא [7]דאי תפס רבא לטעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי אלהים

דרבא ואמ' טעמא דר' אליעזר שאין שמין השין כעבד הנמכר בניזק אלא במזיק. **ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא,** ודן רב יהודה לשום אותו כעבד ולשלם בעל החמור הנזק. לית הילכתא כותיה אלא אי תפס, אבל אפוקי לא מפקינן מיניה, דקימא לן כרבא דאמ' כל הנישום אין גובין אותו בבבל. ואף על פי שאין גובין, (או) [דאי] תפש הניזק ממון המזיק לא מפקינן מיניה אלא שימינן ליה ומחלטינן ליה. **רבא לטעמיה דאמר ניזקי שור בשור [ונזקי שור באדם],** כגון שהזיק האדם את השור, כגון אלו גובין בבבל בלבד. ואף על גב דבענן א"ים וליכא, פיר' דיין דמיתקרי א"ים, בחוצה לארץ ליכא,

ודחינן, או הכי האי דכתב ואיש כי יתן מום בעמיתו, האי נתינת ממון היא נתינת מום היא, והיא החבלה. ואמור', דבי ר' ישמעאל קרא יתירא קא דרשי, כן יונתן בו מופנה הוא, לא אתא אלא לאשמועינן נתינת ממון הוא. דבי ר' תנא, יד ביד דבר הניתן מיד ליד, ומאי ניהו ממון. ואוקימנה דר' (אמי) [נמי] קרא יתירא דריש. **אביי** יליף לה מתנא דבי חזקיה, עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין. ודחו לה הכי, או אמדוה דיכול לקבל לעוורי עיניה ולא לימות, ובהדי דעוורין ליה מית לא חיישינן לה (דהנתן) [דהתנן] גבי מלקות אמדוהו ומת תחת ידו פטור. **רב זביד** יליף

(א) [לעיל נא. וש"נ], (ב) כתובות לח., ג) מכות כב.; ד) [ס"א דרכא וכן הגיה יעב"ץ], ה) [לעיל כו: לקמן פה.], ו) ג' רש"ל רבא, ז) [ויקרא כד], ח) [לעיל ה.], ט) עיין רש"א,

תורה אור השלם

1. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כְּגֵר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כד כב
2. שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בְּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ: ויקרא כד כ
3. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט
4. וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל:
דברים יט כא
5. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
6. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד
וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שם כג
7. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה
8. אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֵּא יְרַפֵּא:
שמות כא יט
9. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לו
10. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:
שמות כא כג
11. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' עין ממש אמרת הרי שהיה סומא: (ב) שם אביי אמר אמינא:

רבינו חננאל

הא דתניא ר' שמע' בן יוחאי אומ' הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקטע וכול', ודחינן לה, היכא דאיפשר איפשר היכא דלא איפשר לא איפשר ופטרינן ליה. **הא דתנן דבי ר' ישמע'** אמ' קרא כן יונתן בו בחובל ואין נתינה דכת' בכל מקום אלא ממון, כדכת' ונתן לאבי הנערה חמשים כסף.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מאי עבדינן ליה וכו' עדות שאי אתה יכול להזימה. ק"ל מין דהוא עדות שא"א יכול להזימה לא מיקרי עדות ואמרי שמא באמת לא הרג מ"מ מאי פרכינן הא שפיר מתקיים משפט אחד אלא דפטרינן ליה דליכא עדות דהרג וכ"ע: תוד"ה אלא בדמזיק וכו' דמשלם דמי מזיק. לעיל דף מ ע"א:

מוסף רש"י

אמדוהו ומת תחת ידו פטור. דשלים ב"ד הוא, ואמרן (מכות מ.). יפא האם המכה את בנו ובתו ב"ד (מכות כב:). ליתן צער במקום נזק. דאפילו היכא דאיכא נזק משלם נמי צער, דלא מיתא לצער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק, כגון כוויה בשפוד על לפרנו דלא אפחתיה מכספיה (לעיל כו:) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער לומר הואיל ונקנה ידו יש עליו לתתכה בכל מה שילה, אלא אומרים יש לו לתתכה בפס שאינו מצטער כל כך וזה מתכה בנרזל ולישנו (שמות כא כה).

רבינו חננאל (המשך)

לה מפצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק. ודחו לה הכי, כגון שהחובל גבור ואינו חושש בזו החבלה עלי' כל כך והנחבל יש לו צער גדול מזו החבלה, שצריך להוציא מן החובל מה שהוא ביני ביני ולתתו לנחבל, וזה הוא צער במקום נזק. וכך לדברי ר' פפא שהחובל עשו לו כאשר עשה, הוציא עינו כאשר הוציאו ועלתה ארוכתו ונתרפא מהרה. וזה פירוש סליק בישריה הייא. והנחבל לא עלתה עדיין ארוכתו, שחייב החובל לתת לו עד שיתרפא. **רב אשי אמ' אתיא תחת תחת וכול'.** ואסיקנא, אתיא תחת תחת מתחת אשר ענה דהוא ממון והוא אדם מאדם. **תניא ר' אליעזר אומ' עין תחת עין ממש.** ר' אליעזר חולק עליהם כולם. ופירק רב אשי לאוקומי פירוקיה

י א מיי' פ"ב מהלכות רוצח הלכה ט ופ"ב מהל' עדות הלכה ז:
יא ב מיי' פט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב:
יב ג מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין לה טוש"ע מי' ה:
יג ד מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ה סעיף ה:

קנסא קמגבית בבבל. נלמ דוקא קנס אלא משום דלית ביה חסרון כיס קרי ליה קנס: **אי** נמי **אית** ביה חסרון כיס **ולא שביה לא עבדינן** שליחותייהו. וגזלות וחבלות דבעי מומחיס כדאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף ג:) איכא למימר דגזלות וחבלות מילתא דלא שכיח היא [יא] (טפי) אבל הודאות והלואות שכיחי וכן יש בהמגרש (גיטין דף פח: ופס [יב]) ותימה דבכמה מקומות שהיו דנין דיני גזלות בהגזול (לקמן דף לו:) ההוא גברא דגזל פדנא דתורא ובהגזול בתרא (לקמן דף קטו.) נרשאה גנב ספרא וההוא דגנב גלימא ובהרבה מקומות יש לדחות דכל הנהו איירי בתפס או ע"י דא"ל אקבעו דינא לא"י כדאמר בפרק קמא (דף טו:) וי"מ דדוקא גזילות שע"י חבלות כגון דמנגו בי תרי ומחו אהדדי עד שתקף אחד מהן וגזל את חבירו דכי האי גוונא לא שכיח [יג] [טפי] ולא עבדינן שליחותייהו ומעשים בכל יום שאנו דנין דיני גזילות: **צער שלא במקום נזק דמשתלם מאן תנא.** פירשתי בסוף פרק ב' (דף כו: ופס ד"ה האי): כלל

אלהים בעינן וליכא אלא מאי שנא שור בשור ושור באדם דשליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה [א]אהודאות והלואות אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו במידי דקים לן בגויה במידי דלא קים לן בגויה לא עבדינן שליחותייהו אמרי שור בשור ושור באדם נמי לא קים לן בגויה אלא פוק חזי [ב] היכא מזדבני תורא בשוקא אדם באדם ואדם בשור נמי פוק חזי היכא מזדבני עבדי בשוקא ועוד תשלום כפל ותשלום ארבעה וחמשה דקיצי נעבד שליחותייהו אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו בממונא [ג]בקנסא לא עבדינן שליחותייהו אדם באדם [ד] דממונא הוא נעבד שליחותייהו [ה]כי קא עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא אדם באדם דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו הרי בושת [ו] ופגם דשכיח נעביד שליחותייהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי לבושת והא ליתיה לדרב פפא [ז]דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן ושלח ליה חסדא קנסא קא מגבית בבבל [ח]אלא כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כיס אבל מילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כיס אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו [ט]הלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כיס כיון דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו בושת אע"ג דשכיחא כיון דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו ושור בשור גובין בבבל והאמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבל דאזיק מאן אילימא דאזיק אדם מאי איריא שור דאזיק אדם אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבל אלא פשיטא דאזיק שור וקתני אין גובין אותו בבבל אמרי התם בתם הכא במועד והאמר רבא [י]אין מועד בבבל אמרי דאייעד התם ואייתוה להכא [יא]והא מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדינן שליחותייהו דאתו רבנן דהתם וייעדוה הכא [יב]סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותייהו [יג]אלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמועדין מתחילתן נינהו: צער כוואו בשפוד או במסמר וכו': צער שלא במקום נזק משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה במאי קא מיפלגי רבי סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ובן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקיף לה רב פפא אדרבה איפכא מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא קיימי אי נמי דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא בכלל חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי צער אבל שלא במקום חבורה כגון על לפורן פטור דצער בלא נזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא אצטריך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק: **בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע.** והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה המאמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין: **איפכא מסתברא.** ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי ובן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקרא ולאו אמשמעות קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחלתו אינה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה [יד] (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו': **ואמסקנא קיימי.** האי נאמרה דקאמרי אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:

רבי

[א] מהלכות סנהדרין הלכה ח והלכה ט סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' ח סעיף ח:
[ב] מיי' שם הלכה י ועיין בכ"מ ובל"מ טוש"ע שם סעיף ב:
[ג] ה ו ז מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"מ שם:
[ד] ח מיי' שם ועי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

אנן בבבל ובחוצה לארץ שליחותיהו דא"ים שבארץ ישראל קאעבדינן, מידי דהוה אהודאות והלואות שאנו גובין בשליחות בני ארץ ישראל. וכי עבדינן שליחותיהו בממונא, בקנסא לא עבדינן שליחותיהו. ואסיקנה, כי עבדינן שליחותיהו במלתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס. שכיחא ולית בה חסרון כיס, או אית בה חיסרון כיס ולא שכיחא לא עבדינן שליחותיהו. **ושור** בשור שאמר רבא שגובין בבבל, בשן ורגל דמועדין מתחלתן. ולא שור בלבד אלא כל שהוא כיוצא בזה גובין, כגון אבות נזיקין דשור בשן ורגל, ובור ומבעה והבער, ושאר אבות דר' חייה ור' הושעיה כגון ד' שומרין ורפוי ושבת וגנב בקרן וגזלן, ועדים זוממין, היכא דלא איפשר לאהדורי, והמסור אף על גב דדיבורא בעלמא, הני כולהי וכיוצא בהן דאינון נזקי ממון גובין בבבל. ואפילו דינא דגרמי גובין בבבל, כדפרם דכפייה לרב אשי ואגבי כדינא דגרמי כי כשורא דצלמי, ובההוא דאחוי כריא דחיטי וחייביה רב נחמן, ואמר רבא ואם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דאמי. והנה, דן רב נחמן בדיבורא ואחוי, וכל שכן ביתר מזה. וכן נזקי בהמה באדם, כגון ההוא בראחא דאכלה לליישא ואיתכן ומית, וחמרא דאכל לנהמא ופלסיה לסלא, וכיוצא בה שהן נזקי בהמה באדם כולן מגבינן להו בבבל. ובקרן אין גובין בבבל, לפי שהוא תם, וקימא לן פלגו ניזקא קנסא הוא. ומועד, הא אמר רבא אין מועד בבבל. וכולן אמר רבא או תפס לא מפקינן מיניה, וכההוא תורא דאלס ידיה דינוקא. **רב פפא** דאגבי ת' זוזי לבושתא, לית הלכתא כותיה. **צער**, כואו בשפוד או במסמר, אפילו על צפרניו מקום שאינו עושה חבורה. מי הוא זה התנא ששנה לנו שמשלם צער שלא במקום נזק. אמ' רבה בן עזאי היא, דתניא ר' אומ' כויה נאמר תחלה, בן עזאי אומ' חבורה נאמרה תחלה. פיר', ר' סבר כויה דלית בה חבורה משמע, ולא היה צריך לכתוב חבורה בפסוק דממילה

[ה] גיטין פח:, [ו] ל"ל מ:, [ז] [שמות כב], [ד] [שם כא], [ח] [שמות כב], [ט] [שמות כב], [י] רש"ל מ"ז, [יא] רש"ל מ"ז, [יב] רש"ל מ"ז, [יג] [ד"ה אלא], [יד] רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא פוק חזי (היכא). תז"מ וז"ל ס"ל כמה וכן בסמוך: (ב) שם אדם באדם ופגם דממונא הוא: (ג) שם הרי בושת דשמים כל"ל ותיבת ופגם נמחק:

מוסף רש"י

במילתא דשכיחא. הלואה וכן גט (גיטין פח:).

רבינו חננאל (המשך)

שמעינן לה, אם הכאה בלא חבורה חייב דהכאה בחבורה לא כל שכן. כתב רחמנא חבורה לאשמועינן דכויה אי אית בה חבורה אין, אי לא לא מיחייב. בן עזאי אומ' חבורה נאמרה תחלה. חס ושלום שמהפך הפסוק, אלא כך פירושו, כויה דאית בה חבורה משמע, נמצאת כאילו כתוב חבורה בכויה. הדר כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה ואף על גב דלית בה חבורה חייב, כתנא דידן דאמ' משלם צער בלא חבורה. **ואתקיף רב פפא עלה, אדרבה איפכא מיסתברא.** כר' דאמ' כויה נאמרה תחלה אית לן למשמע מינה כי כויה דאית בה חבורה משמע. כתב רחמנא חבורה, גילה לנו שהכויה שאמ' לא היתה בה חבורה, ומתני' ר' היא. בן עזאי שאמ' חבורה נאמרה תחלה, כויה לית בה חבורה משמע. והכי קאמ', כויה דלית בה חבורה חייב וכל שכן החובל בחבירו ועשה בו חבורה. נמצא מדוקיא דקרא כאלו חבורה גדולה מן הכויה, שלא הוצרך הכתוב להזכירה. הדר כתב רחמנא לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה. **מר,** דהא תנא דידן, **סוף מילתא ניקיט.** ולעולם כר', וכדמסיק ליה כויה דלית בה חבורה היא, לפיכך שנה צער כואו בשפוד כול'. **או נמי** בין ר' ובין בן עזאי תרויהו אית להו דכויה בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה כויה משמע

רבי סבר אין דינין. הכא נמי כויה נאמרה תחילה כלל דכויה משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פצע בינתים לא דיינינן ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כויה נאמרה תחילה כלומר מתחילת הפסוק אינו למדין שהוא חייב בכויה גרידא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה ואין דינין ומתני' רבי היא: **למה לי. הואיל ומריש שמעינן לתרוייהו: לדמים יתרים.** דאי לא כתיב אלא כויה תחת כויה הוה אמרינן בין אית ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי כויה משלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו: **לער במקום נזק.** היכא דקטע את ידו ונתן לו דמיה: **היכי שיימינן.** את הלער הלא יש לו לקוללה בשביל הדמים שנוטל: **ידו הקטועה.** ומחוברת בגידין למותין ואינה ראויה לו למלאכה: **בין סס לסייף.** ידו המוכתבת למלך לקוללה בסס שאין שם לער כלל כמה רולה ליטול לקוללה בסייף: **הא לא שקיל.** כל ממון שבעולם לער נפשיה לקוללה וכאן כבר נעשה מעשה: **כמה אדם רולה ליתן.** לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקוטעה בסייף ויקטענה השליח בסס: **ליטול.** מן המזיק מה שנתן זה למלך: **דמי שבטו.** דממת הממחים נפל למשבט: ה"ג **וחכמים אומרים שבטו ורפואתו על שישנו בו'.** הקישן הכתוב וזה שאין חייב בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה לתרוייהו: **נתנה לאגד.** נתנה רשות לנחבל לאוגדה ולעטפה מפני לער הנגע ועולין הממחים מחמת הבל וחוס האגד: **לא נתנה.** רשות לאגד וזה להנאתו אגד הלבן ממחים שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליהן: **דתנא ביה.** דשנה עליו הכתוב: **ורבנן.** ת"ק: **רק נשנה מחמת המכה אחת.** שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן: **נתנה רשות לרופאים לרפאות.** ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי: **תלמוד לומר שבטו יתן ורפא ירפא.** שינה הכתוב בריפוי לחייבו אף על הממחים והקיש שבט לריפוי: **נאחא לרילחא.** בשר מת: **אהנא.** אהלמ"י בלע"ז: **וקירא.** שעוה: **וקלבא.** רשינ"א שבחביות של יין: **ואי אמר ליה.** מזיק אסייך אנא אני מרפא אותך ואיני נותן דמי אסייך: **אסיא רחיקא.** ומוזיל גבי: **עינא עוירא.** שעתיד ליצא לדרכו ואין חושש אם עיור עינו של זה: (ו) **אסיא דמגן.** שירפא בחנם וקרובו הוא: **כ"ש.** דלא ניחא לי בהכי דאי פשעת בנפשך גנאי גדול הוא לי דקרו לי שור המזיק:

לרבות

כלל ופרט המרוחקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרוחקין זה מזה דפליגי תנאי דהכא וההוא דפליגי נמי אבין בתרי בריש בנות כותים (נדה דף נג.) היינו דוקא בחד עניינא אבל בתרי עניני לכ"ע אין דנין למדומה בפ"ק דפסחים (דף ו: וסס) ובכלל המנחות (מנחות נה: וסס) וההיא דנגמר הדין (סנהדרין דף מו. וסס) גבי והומת ותלית אם נחשבנו כתרי עניני לפי שמרוחקין יותר מאותם שבכאן ושבנדה אחיא ההיא דנגמר הדין כ"ע אבל אם נחשביה כחד עניינא אתי סוגיא דהתם כמ"ד אין דנין:

לדמים יתרים. פי' בקונטרס דאי לא כתיב אלא כויה ה"א אפילו אית ליה חבורה דמי כויה הוא דמשלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו ד) לער במקום נזק ואין נראה לר"י דהא לער במקום נזק נפקא לן מפצע תחת פצע ועוד דלמה היה לנו לומר שהלער יפטר את המזק ואת הרפוי ונראה לר"י לדמים יתרים שמשלם בלער שיש בו רוחס יותר מבלער שאין בו רוחס אע"פ שאין מצטער בזה יותר מבזה משלם יותר לפי שמתגנה מחמת הרוחס: **עלו בו צמחים בו'.** כשלא אמדוהו מיירי דאי באמדוהו הא אמרינן לקמן (דף לא.) אמדוהו והיה מתנוה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו: **שניתנה רשות לרופא לרפאות.** ואע"ת והא מרפא לחודיה שמעינן ליה וי"ל דה"א ה"מ מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך קמ"ל דשרי: **עבר** על דברי **הרופא.** לא חשיב ליה פושע כ"כ: **פשעת** בנפשך ומפסדת לי. היכא דלא אמדוהו: רוחין

בכלל ופרט המרוחקים זה מזה קמפלגי רבי סבר אין דנין אותו בכלל ופרט ובן עזאי סבר דנין אותו בכלל ופרט וכי תימא חבורה לרבי למה לי לדמים יתרים: אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול וכו': צער במקום נזק היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו לקטוע לו ידו לא צער לחודיה הוא הא כולהו חמשה דברים איכא ועוד בשופטני עסקינן אלא לקטוע ידו הקטועה ידו הקטועה נמי לא צער לחודיה איכא הא צער ובושת איכא דכסיפא ליה מילתא למשקל מבשרו למשדייה לכלבים אלא אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סם לסייף אמרי הכא נמי לא שקיל ומצער נפשיה אלא [א]אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סייף לסם האי ליטול ליתן מבעי ליה אמר רב הונא בריה דרב יהושע ליטול זה מזה מה שנתן זה: רפוי הכהו חייב לרפאותו וכו': [ת"ר] [ב]עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו וחייב ליתן לו דמי שבתו שלא מחמת המכה אינו חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו ר' יהודה אומר אף מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו וחכמים אומרים שבתו ורפואתו כל שחייב בשבת חייב בריפוי ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי במאי קא מיפלגי [ג] אמר רבה אשכחתינהו לרבנן בבי רב דיתבי וקאמרי הכא במכה ניתנה לאגד קמיפלגי רבנן סברי מכה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מכה לא ניתנה לאגד ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ואמינא להו אנא אי מכה לא ניתנה לאגד ריפוי נמי לא מיחייב אלא דכולי עלמא מכה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד יתירה ר' יהודה סבר כיון דלא ניתנה לאגד יתירה ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ורבנן סברי כיון דתנא ביה קרא בריפוי אשבת נמי מיחייב דאיתקש לריפוי ור' יהודה סבר שבת לא מיחייב דמעטיה רחמנא רק ורבנן רק לשלא מחמת המכה הוא דאתא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב בריפוי וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי ריפוי דתנא ביה קרא למה לי מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל דתניא [ד]דבי ר' ישמעאל אומר [1]ורפא ירפא [2]מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות ת"ר מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו ת"ל רק שבתו יתן ורפא ירפא יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר אף מחמת המכה פטור שנאמר רק איכא דאמרי אף מחמת המכה פטור לגמרי כרבנן בתראי ואיכא דאמרי אף מחמת המכה פטור משבת וחייב בריפוי כמאן כאבוה: אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המכה כדתניא [ה]הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה והעלה מכתו גרגותני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרגותני אמר אביי נאתא כריכתא מאי אסותיה אהלא וקירא וקלבא ואי א"ל אסייך אנא א] א"ל [ג]ה"דמית עלי כאריא ארבא ואי א"ל מייתינא אסיא דמגן במגן א"ל [ו]אסיא דמגן במגן מגן שוה ואי אמר מייתינא לך אסיא רחיקא אמר ליה [ז]אסיא רחיקא עינא עוירא ואי א"ל היאך הב לי לדידי ואנא מסינא נפשאי [ח]א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי טפי ואי א"ל קוץ לי מקץ א"ל [ט]כל שכן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק תנא [י]וכולן משתלמין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא [2]פצע תחת פצע [3]ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה לרבות

בשבת בלבד, ואיכא דאמרי כרבנן בתראי בכל פטור. **שלא מחמת המכה,** כגון שעבר על דברי רופא ואכל דבש וכל מיני מתיקה שהן קשין למכה והעלתה המכה גרגותני פטור. **תנא וכולן משתלמין במקום נזק.** פיר' אם חתך ידו. ואף על פי שמשלם דמי היד חייב עוד לשלם בצער בריפוי בשבת ובשת. ואמרינן מנא הני מילי, וגמרינן מפצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק

מסורת הש"ס

א) ברכות ס., ב) [בא"מ קא: ב"ב קסח.], ג) לעיל כו: פד., ד) אין זה לשון הקונטרס ועיין רש"ת,

תורה אור השלם

1. אם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא:
שמות כא יט
2. כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה:
שמות כא כה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אסיא דמגן ע"ל קושט ד"ה אסיא רחיקא:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבה אשכחתי' לרבנן. סוכה יז ע"א וש"נ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' א"ל דמיה עלי כאריא ארבא כאריי אורב ועיין בערוך ערך ארב:

לעזי רש"י

אהלמ"י [אלואי"ן]. אלוה, אֶהֶל. רשינ"א [רישינ"א]. שרף-עץ.

רבינו חננאל

ובפרט וכלל המרוחקין זה מזה פליגי, ר' סבר אין דנין כי האי גונא בכלל ופרט ובן עזאי סבר דנין. וכך פירושו, כת' כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה, ר' סבר כויה כלל, בין יש בה חבורה בין אין בה חבורה הכל חייב, פצע תחת פצע חלק בין כויה לחבורה, נמצאת החבורה רחוקה מן הכויה, וכי האי גונא אין דנין אותו בכלל ופרט. ואקשינן, וכיון דכויה משמע בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה הכל חייב, חבורה דכתב רחמנא למה לי. ופרקינן לדמים יתירין, אם הוסיף להחבורה ניתוסף בתשלומין. **בן עזאי סבר** כי האי גונא דנין אותו בכלל ופרט והכי קאמ' כויה בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה כויה משמע, כויה כלל בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה, חבורה פרט אין בכלל אלא מה שבפרט אי אית בה חבורה אין אי לית בה חבורה לא. מתניתין ר' היא ולא בן עזאי. **צער שלא במקום נזק היכי שיימינן,** אומר כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך. הנה זה צער שלא במקום נזק. **צער במקום נזק היכי שיימינן,** אומ' כמה אדם המוכתבת ידו למלכות לקוטעה, כמה רוצה ליתן למי שיקטענה בסם ויסיר ממנו צער הסיף. ומה שנותן לה חייב החובל לשלם לנחבל, וזולתי דמי היד, כי זה שומת הצער היא בלבד. **ריפוי, הכהו חייב לרפותו וכול'. תנו רבנן עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפותו וחייב ליתן לו דמי שבתו.** שלא מחמת המכה אינו חייב לא ברפוי ולא בשבת. ר' יהודה אומ' אף מחמת המכה חייב ברפוי ולא בשבת. וחכמ' אומ' שבתו ורפואותו, כל שחייב בשבת חייב ברפוי.

עין משפט נר מצוה

יח א ממי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הלכה י סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף טז:
יט ב ממי' שם הלכה יט ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף יט:
כ ג טוש"ע י"ד סי' שלו סעיף ה:
כא ד ממי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף כ:
כב ה ו ממי' שם הלכה יח טוש"ע שם סעיף כח:
כג ז ממי' שם ועיין בל"מ טוש"ע שם סעיף כב:
כד ח ט ממי' שם הלכה יז טוש"ע שם סעיף כג:
כה י ממי' שם הלכה ח כ טוש"ע שם סעיף ג ד:

מוסף רש"י

כאריא ארבא. כאריה אורב (ב"מ קא:). **ליתן צער במקום נזק.** דאפילו היכא דאיכא נזק משלם נמי לער, דלא תימא לער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק, כגון כוותא בשפוד על לפרנו דלא אפתחיה מבסמיה (לעיל כו:) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הלער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחמתה בכל מה שיכלה, אלא אומרים יש לו לחמכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה חמכה בברזל ולשיערו (שמות כא כה) ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק משלם אף הלער, ומקרא ימיה קדרים, דהא כתיב כויה תחת כויה, למה לי פצע תחת פצע (לעיל פד.).

רבינו חננאל (המשך)

במאי פליגי, אמ' רבא אשכחתינהו לרבנן כול'. ואוקימנה, כולי עלמא מכה נתנה לאגד יתירא. פיר' צריך לקשר המכה אבל לא קשירה חזקה ויתירה. דר' יהודה סבר כיון דלא ניתנה לאגד יתירא ועבר הנחבל ועשה בה אגד יתירא פטור החובל מן השבת, מיהו הריפוי שאמרה התורה ורפא ירפא מכל מקום חייב ברפוי. ורבנן קמאי דתחלת הבריתא מקשי שבת לרפוי, מה ריפוי חייב אף שבת נמי חייב. ורבנן בתראי אמרי כתי' רק שבתו, וקימא לן אכין ורקין מיעוטא, ורק זה ממעט אגד יתירא שיהיה פטור מן השבת. (מיהו הריפוי שאמרה תורה ורפא ירפא מכל מקום חייב ברפוי. ורבנן קמאי דתחלת הבריתא מקשי שבת לריפוי מה ריפוי חייב אף שבת חייב, ורבנן בתראי אמ' כתי' רק שבתו יתן ורפא ירפא ומקשי ריפוי לשבת מה שבת פטור אף ריפוי פטור). ורפא ירפא, לכדר' ישמעאל דאמ' מיכן שניתנה רשות לרופא לרפות. **תנו רבנן מנין שאם עלו בה צמחים וכול'.** תנא קמאי דהא בריתא כרבנן קמאי, ור' יוסי בר' יהודה אמ' פטור סתם. איכא למימר כאבוה

רואין אותו באילו שומר קישואין. שכבר נתן לו דמי ידו או דמי רגלו שומר קישואין לא קאי ארגל דברגלו קאמר בגמרא שבת כשומר הפתח אבל קישואין אין יכול לשמור א"נ בגמ' איירי בשיבר שני רגליו דומיא דסימא את עינו דאיירי בסימא שתי עיניו דאי עינו אחת עדיין הוא ראוי לכל זה שהיה ראוי בתחילה ובתוספתא (פ"ט) נמי קתני רואין אותו כאילו הוא חיגר שומר קישואין משמע דחיגר יכול לשמור ונראה דאם היה מלמד תינוקות לא נאמר כאילו הוא שומר קישואין ובשיבר רגלו אם היה עושה מעשה מחט או נוקב מרגליות לא נאמר כאילו הוא שומר הפתח דאם כן לקתה מדת הדין אלא הכא בפתח אני אדם שאין בעלי אומנות: **רבי מתפה האי גברא.** כלומר בתחילה כשהיה בריא: **חרשו** נותן לו דמי כולו. ע"כ לא מייירי באותו שקיטע את ידו ושיבר את רגלו וסימא עינו אלא אפילו באדם אלם דומיא דסימא עינו דלא מייירי באותו שקיטע ידו ושיבר רגלו דהא בשיבר רגלו אין נותן אלא כשומר הפתח שהוא פחות מטחינת הריחיים ותימה דמשמע הכא דחרש לא שוי מידי מדנותן לו דמי כולו ובפ"ק דערכין (דף ג. ושם) תנן חש"ו גידרין וגערכין ואור"ת דיש לחלק בין חרש בידי אדם לחרש בידי שמים ולר"י נראה דהכא באדם שאין בר אומנות אבל כדפי' לעיל וכן משמע מדלקט לי דוולא וחזיל בשליחות הלכך כשנתחרש אין שום כלום והתם מייירי כשיש לו אומנות: **נהי** דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהיב ליה. תימה בשלמא נזק ושבת דין אלא יתן שכל זה בכלל דמי כולו אלא ריפוי למה פשיטא ליה שיהיה בכלל דמי כולו יותר מלצער ובושת ונראה דגרס ריפוי בהדי צער ובושת ולא (הכא) בהדי נזק ושבת אך אכתי קשה דמאי קמיבעיא ליה דלמה יפטר מריפוי וצער ובושת דכל חדא וחדא בשביל שחרשו לבסוף ונותן לו דמי כולו מ"ש מקיטע ידו שאע"פ שהוא נותן נזק שהוא דמי ידו נותן ריפוי לצער ובושת ועוד אטו אם אבל בחרש וכי יפטר מריפוי לצער ובושת מיהו מהא דתנן לקמן (דף פז.) החובל בחרש חייב אין לדקדק דמל"ל דהתם בחרש בידי שמים כדברי ר"ת או הוא בר אומנות ועוד לגיל אשכחן דחייב ריפוי אלא במקום נזק ועוד תימה דפעמים מרויח במה שחרשו לבסוף כגון שהצער והריפוי היה עולה יותר מדמי כולו ונראה לר"י דפשיטא דמשלם לצער ובושת וריפוי דכל חדא וחדא ומצעי ליה כגון שקיטע ידו יום ראשון ולא אמדוהו ביום שני שיבר רגלו ולא אמדוהו וביום השלישי חרשו מי אמרינן דחשיב כאילו עשה הכל בפעם אחת ואומדין הכל ביחד או דלמא כיון שהחבלות היו בזה אחר זה אומדין לכל אחת ריפוי וצער ובושת שלה בפני עצמה וע"מ שאין עולה כ"כ כשאומדין הכל ביחד כמו שעולה כשאומדין כל אחת בפני עצמה: **שבת הפוחתתו בדמים מהו.** כגון שהכהו על ידו ונמתה וסופה לחזור שמלבד שבתו שבכל יום ויום עד שיתרפא נפחתו דמיו שאין בני אדם בקיאין להכיר בידו אם סופה לחזור ולא יכניסו עצמן בספק לקנותו כבריא ושולט בשתי ידיו וסבורין שלא יתרפא עוד אבל בדבר הידוע שסופו לחזור מודה אביי שאין נותן לו אלא שבת שבכל יום ויום:

[ה] לרבות שוגג כמזיד ואונס כרצון אם כן נכתוב קרא פצע בפצע מאי פצע תחת פצע ש"מ תרתי רב פפא משמיה דרבא אמר אמר קרא ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק האי מבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות א"כ נכתוב קרא ורופא ירפא ש"מ ליתן רפואה במקום נזק ואכתי מבעי ליה לכדאמרן למיתני ביה קרא בריפוי [ו] א"כ לימא קרא או רפא רפא או ירפא ירפא מאי ורפא ירפא ש"מ ליתן רפואה במקום נזק מכלל דמשכחת להו שלא במקום נזק שלא במקום נזק היכי משכחת להו צער [ז]כדקתני צער כוואו בשפוד או במסמר ואפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה ריפוי [ח]דהוה כאיב ליה מידי וסליק ואייתי ליה סמא חריפא ואחווריה לבישריה דצריך לאותבי ליה סמא לאנקוטיה גוונא דבישריה שבת [ט]דהדקיה באינדרונא ובטליה [י]בושת דרק ליה באפיה: שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין: תנו רבנן שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואים ואם תאמר לקתה מדת הדין דכי מיתפח האי גברא לאו אגרא דשומר קישואים הוא שקיל אלא דלי דוולא ושקיל אגרא אי נמי אזיל בשליח ושקיל אגרא מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו אמר רבא [יא]קטע את ידו נותן לו דמי ידו ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין [יב]שיבר את רגלו נותן לו דמי רגלו ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר את הפתח [יג]סימא את עינו נותן לו דמי עינו ושבת רואין אותו כאילו הוא מטחינו בריחים [יד]חירשו נותן לו דמי כולו בעי רבא קטע את ידו ולא אמדוהו שיבר את רגלו ולא אמדוהו סימא את עינו ולא אמדוהו ולבסוף חירשו מהו מי אמרינן כיון דלא אמדוהו בחד אומדנא סגי ליה ויהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי או דלמא חדא חדא אמדינן ויהבינן ליה נפקא מיניה [טו]דבעי למיתב ליה צער ובושת דכל חדא וחדא נהי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהבינן ליה דכיון דקא יהיב ליה דמי כוליה כמאן דקטליה דמי והא יהיב ליה דמי כוליה צער ובושת מיהת דכל חדא וחדא יהיב דהא הוה ליה צער ובושת ואם תימצי לומר כיון דלא אמדוהו [טז]קא יהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי אמדוהו מהו מי אמרינן כיון דאמדוהו חדא חדא בעי למיתב ליה או דלמא כיון דלא שלים יהיב ליה דמי כוליה [יז]תיקו בעי רבה שבת הפוחתתו בדמים מהו היכי דמי כגון שהכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור מאי כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה ולא מידי או דלמא השתא מיהת אפחתיה תא שמע [יח]המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה [יט]והחובל בחבירו ביום הכפורים חייב

חייב

סגי ליה ויהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי אמדינן ויהבינן ליה נפקא מיניה [כ]דבעי למיתב ליה צער ובושת דכל חדא וחדא נהי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהבינן ליה דכיון דקא יהיב ליה דמי כוליה כמאן דקטליה דמי והא יהיב ליה דמי כוליה צער ובושת מיהת דכל חדא וחדא יהיב דהא הוה ליה צער ובושת ואם תימצי לומר כיון דלא אמדוהו [כא]קא יהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי אמדוהו מהו מי אמרינן כיון דאמדוהו חדא חדא בעי למיתב ליה או דלמא כיון דלא שלים יהיב ליה דמי כוליה [כב]תיקו בעי רבה שבת הפוחתתו בדמים מהו היכי דמי כגון שהכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור מאי כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה ולא מידי או דלמא השתא מיהת אפחתיה תא שמע [כג]המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה [כד]והחובל בחבירו ביום הכפורים חייב

ורבנן שוגג למזיד. בפ' שני (דף כו:): **דהוה כאיב ליה מידי וסליק.** שהיה לו מכה בבשרו והיתה מתרפא: **ואחווריה לבשריה.** הפכו למראה לרעת: **דהדקיה.** סגרו במסגר: **לקתה מדת הדין.** כלומר שלא נתן לו כל צרכו דהא כי מתפח האי גברא ממחולי זה שנקטע רגלו[ב] לא אגרא דשומר קישואין שקיל אלא דויל דוולא ושקיל אגרא יתירא ונמצא שכל ימי חליו אבד את זאת: **א"נ.** כי נקטעה ידו[ד]: **אזיל בשליחותא ושקיל אגרא.** יתירא ואיגלאי מילתא דלאו בר שימור קישואין: **מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו כו'.** ולכשיתרפא [ה] אינו ראוי לדלות וילך בשליחות: **קיטע ידו.** עדיין הוא ראוי [ו] לשומר קישואין הלכך שבת כל ימי חליו נותן לו שכר שימור קישואין: **שיבר את רגלו.** ושוב אינו ראוי לשמור קישואין שצריך להלך סביב הגפן: **חיסרו.** אין ראוי לכלום: **קיטע את ידו ולא אמדוהו.** בית דין ולא אמרו למזיק תן לו כך וכך ריפוי כך וכך שבת לער ובושת ואחרי כן שיבר את רגלו קודם שיתרפא: **חדא חדא אמדינן.** ולא"ג דבנזק לא נפקא לן מינה מידי דהא סוף סוף כל שעה הולכין ופוחתין את דמיו הלכך בין אומד כולה בין אומד כל אחד בפני עצמו מדה אחת היא: **נפקא מינה למיתב ליה לער וכשם דכל אחד.** אבל ריפוי לא שהרי לא נתרפא בינתים ושבת לא שהרי נותן לו דמי כל מה שהיה שוה מתחילה והרי הוא עבדו: **שבת הפוחתתו מדמים.** הכהו מכה שהוא צריך לשבות ממלאכתו וסופו להיות אלם כבתחילה ואין כאן אלא שבת אבל פוחתו עכשיו בדמים שאם היה בא לימכר עכשיו היו דמיו פוחתין: **מהו.** מי מחייב אפחת דמיו דהשתא או לא: **למתה.** דשטרי"ט בלע"ז לשון לומת הגידין מקוס שהגידין לומתין (חולין דף עו.): **כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה.** דמי ידו: **ולא עשה בהן חבורה.** דאין עליו חיוב מיתה על שעשה בהם חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פד:):

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ב מהלכות חובל ומזיק הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ט:
כז ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:
כח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:
כט ד מיי' פ"ג הלכה ט טוש"ע שם סעיף לח:
ל ה ו ז מיי' פ"ב שם הלכה יא יג טוש"ע שם סעיף יח:
לא ח מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף כה:
לב ט מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף כו בהג"ה:
לג י כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כו:
לד ל מיי' שם פ"ד הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכד סעיף א:
לה מ מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מדת הדין וכו' ולכשיתרפא נמי אינו ראוי: (ב) ד"ה קיטע וכו' ראוי לשמור קישואין:

גליון הש"ם

גמ' א"כ לימא קרא או רפא רפא. וכן לעיל דף סה ע"א וש"נ:

מסורת הש"ם

א) [לעיל כו:], ב) לקמן פז., ג) ל"ל ידו. רש"ל, ד) ל"ל רגלו. רש"ל ועיין רש"א, ה) [ל"ה תרס],

לעזי רש"י

דשטרי"ט [ריטרייש"ט]. התכורך.

רבינו חננאל

ומורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק. והשבת איתקש לריפוי שנ' רק שבתו יתן ורפא ירפא. מדאיצטריך למתנא וכולן משתלמין במקום נזק, מכלל דמשכחת לה דמשתלמי כולהי שלא במקום נזק. אין, צער, דתנן כואו בשפוד וכולי, וקימא לן כריה בין יש בה חבורה ובין אין בה חבורה חייב. ריפוי, כגון שנתן במכה סם חריף ונתרפית המכה ונעשה המקום לבן ונראה כמו נגע, חייב לתת סמים אחרים להאדים המקום הלבן שיחזור כמראה הבשר, זה הוא ריפוי ולא על מכה. שבת, דהרזקיה באידרונא ובטליה. פיר' כלאו בחדר ובטלו ממלאכתו שחייב לשלם לו בטילתו. בושת, דרק באפיה. מתני'. שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין כול'. **תנו רבנן** שבת, רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין. ואם תאמר לקתה מדת הדין, כלומ' אדם נוקב מרגליות יקח שכירות שומר קישואין פחות שבשכירות. מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו דמי ידו בשומת יד נוקב מרגליות, ולא יצלח להיות נוקב מרגליות אלא לשמר קישואין שאין צריך יד אלא בקול בלבד. וזה מפני שהוא חולה ואינו יכול לשמור אפילו קישואין נותן לו שכר שומר קישואין. **אמר רבה** קטע ידו נותן לו דמי ידו, ושבת כאילו שומר קישואין. שבר רגלו נותן לו דמי רגלו, ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר הפתח. סימא עינו נותן לו דמי עינו, ושבת רואין אותו כאילו מטחינו ברחים. חרשו נותן לו דמי כולו. בעי רבא קיטע ידו ושבר רגלו וסימא עינו ולא אמדוהו עדיין וחרשו מהו, ועלתה בתיקו. **בעי רבה הכהו על ידו מכה הפוחתתו בדמים,** כגון שהכהו על ידו וצמתה. פיר' כגון צמתו בבור חיי, והוא כגון צמקה, שאינו יכול לעשות בה מלאכה ואלו בא למוכרו פחתתו בדמים, וסופה לחזור. מהו, נזק לבדו יהיב ליה או הכל ואפילו שבת עד שתחזור לכמות שהיתה. ואתינן למיפשטה מדתנן לקמאן המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה.

חייב בכולן. חמשה דברים: **היכי דמי.** שיהא היזק בלא חבורה: **לאו כגון שהכהו בו'.** דבאין סופו לחזור ליכא למימר דכל בלא חבורה סופו לחזור הוא: **שגלחו.** דלאפחתיה מכספיה בלא חבורה: ה"ג **גלחו מהדר הדר היינו בעיין.** כלומר מה לי שיער מה לי יד הא בסופו לחזור מחייבא ליה: **נשף.** סס המשיר את השער ואינו [ע] מוחזר ואיכא נזק דהא אפחתיה מכספיה דמוס הוא: **קרטופני.** נקעיס בקעיס חטטין: **מלווחי ליה.** מכאיבים לו מחמת מחזק הסס: **דבעי לאפוויי.** לצערא דהנך קרטופני: **שבת דהוי מרקד בי כוכי.** לשון מרקד בחנויות: **דבעי לחוויי גוויי.** מראה ניענוע בראשו להראות מיני שמוק כדרך הליצנים דהשתא עד שירפא הנך קרטופני לא מצי מחוי ואע"פ שלא בטלו משאר מלאכה נותן לו שבת זו הואיל ומלאכתו בכך: **שבת גדולה. דמי ידו: ושבת קטנה.** כל ימיס שיפול למשכב רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין: **שבכל יום ויום.** עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו שנשכרים פועלים בשוק ולא כשומר קישואין דהא לרבא לא יהיב ליה דמי ידו: ה"ג **הקוטע יד עבד עברי של חבירו.** קוטע ממש דאין סופו לחזור: **ואלל רבו לא פיחת.** שלא בטלו ממלאכה: **פיחת אלל רבו.** אף אלל רבו כגון קיטע את ידו: **וכולן.** עניים ועשירים: **רואין אותן.** ואפילו את העשירים: **לאילו ירדו בו'.** ואין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו שהרי אין לדמי בשתו סוף אלא כולן שוין בכך: **לפחותים שבהן.** פחותים שבעניים להקל דכיון דעני הוא בושתו קלה: **סומא אין לו בושת.** לקמן בשמעתין [ע"ב]: **אלא רבי שמעון היא.** דאיהו נמי לאו כי הדדי משוי להו: **אין לעבדים בושת.** במתניתין היא (דף פז.): **נתכוון לבייש את זה כו' פטור.** מדשמעינן ליה לר' שמעון גבי קטלא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט.) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור הכא נמי לא אמר דטעמא דהתם משום ואדב לו הכא נמי כתיב במבושיו: **שיימינן בהו.** בכמה יתרלה עבד זה ויעשו לו בושת זה ואותו שומא יתן לבן חורין זה: **דלאמר רב פפא.** לקמן (ע"ב): דמיכלמו

חייב בכולן האי לא עשה חבורה היכי דמי לאו כגון שהכהו על ידו וסופו לחזור וקתני חייב בכולן אמרי הכא במאי עסקינן כגון שחירשו ולא עשה בו חבורה [ו]**והאמר רבה** [א]**ההחורש את אביו נהרג לפי שאי אפשר לחרישה בלא חבורה טיפתא דדמא נפלה ליה באודניה אלא הכא במאי עסקינן כגון שגילחו גילחו מהדר הדר** [ב]**והיינו בעיין אמרי הכא במאי עסקינן** [ג]**כגון שסכו** [ד]**נשא דלא הדר צער דאית ליה קרטופני ברישיה וצווחי מהנהו קרטופני ריפוי דבעיא אסויי שבת דהוה מרקיד בי כובי דבעיא מחוי גוני ארישא ולא מחוי מהנהו קרטופני בושת אין לך בושת גדול מזה ומילתא דבעיא ליה לרבה פשיטא ליה לאביי להך גיסא ולרבא להך גיסא דאתמר** [ה]**הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אביי אמר נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה ורבא אמר** [ו]**אינו נותן לו אלא דמי שבתו שבכל יום ויום איתמר הקוטע יד עבד עברי של חבירו אביי אמר נותן לו שבת גדולה לעבד** [ז] **ושבת קטנה לרב רבא אמר** [ח]**הכל ינתן לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות** [ט]**פשיטא פיחת אצל עצמו ואצל רבו לא פיחת היכי דמי דפסקיה לריש אוניה או לריש נחיריה הכל לעצמו אצל רבו, כגון הקוטע את ידו, היינו פלוגתייהו דאביי ורבא. הלכה כרבא. ריש אוניה.** פיר' ראש אזנו. **ריש נחיריה,** מלשון מנחיריו יצא עשן, והו בלשון ישמעאל דאם אנפה. **ירושלמי.** אמר ר' יוחנן הקוטע יד עבדו שלחבירו רבו נוטל חמשה דברים וכול'. פיר' עבד כנעני. **אי ר' שמעון האמר נתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, מאי טעמא בקטלא וכו'.** וקיימא לן דאינו חייב בבושת עד שיתכוון לו.

בגון שחרשו. וא"ת ואמאי חייב בכולן הא דמי כולו נותן ולפי' ר"י דלעיל ניחא דמכל מקום יש כאן נער בושת וריפוי אף על גב דשבת בכלל דמי כולו שייך לשנות חייב בכולן משום אחריני: **שבת** גדולה לעבד. כדי שילא מבית רבו בידו שלימה ושבת קטנה לרב אע"פ שמפסיד הרב שאם לא נקטעה ידו או רגלו היה לבי דוולא ואזיל בשליחותיה ועכשיו אין יכול כי אם לשמור קישואין ופתח חשבינן ליה השתא כמו אלה דאמר בפרק קמא דקדושין (דף י:, וסס) דאין חייב להשלים דנסתחפה שדהו ואף על גב דאלה ארבע שנים חייב להשלים התם אין עושה שום מלאכה אבל הכא יכול לשמור קישואין או פתח:

רבא אמר ינתן הכל לרב גרסינן וכן גרס ר"מ א] ובספריס היה כתוב הכל לעבד וקשה שבת קטנה למה לא יהיה הכל לרב אלא הכל לרב גרסינן שבת קטנה הכל לעצמו ושבת גדולה ילקח בקרקע והרב אוכל פירות שמפסיד הוא בקטיעת ידו דלא מצי למילי דוולא ומיזל בשליחותא אלא לשמור קישואין או פתח:

פיחת אצל רבו. ל"ג ואלל עצמו לא פיחת פלוגתא דאביי ורבא דהתם כ"ע מודו דינתן הכל לרב אלא גרסינן פיחת אצל עצמו ואצל רבו פלוגתא דאביי ורבא ומיהו גם אגירא זו קשה לר"י דבכר אמר זה דפליגי בקוטע יד עבד עברי ואור"י דיש לישב בדוחק אצל עצמו לא פיחת שתהא בזה פלוגתא דאביי ורבא כגון הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור קודם שילא לחירות דלאביי נותנין שבת קטנה לרב ושבת גדולה לעבד ואע"ג דלא מפסיד העבד מידי אלא כל ההפסד של הרב הוא מ"מ כיון דשם נזק הוא זה ובנזק של קטיעת ידו אין לרב אפי' פירות לאביי גם בהיזק זה לא יטול כלום ולרבא נותן הכל לרב שבתו שבכל יום ויום:

באילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם. כי יש עשירים שאין מתביישין יותר מבני חורין שירדו וכן עניים ואין יכולין לדקדק עליהם כ"כ איזה מהן מתבייש כאילו ירד ואיזה מתבייש יותר או פחות וכיולא בזה מצינו במתניתין [ו] גבי העביר טליתו ופרע ראש של אשה בשוק דאין מדקדקין בדבר אם היו שם בני אדם שרגיל להתבייש יותר מפניהם כגון בני אדם חשובים או לא אלא שיש לשומא אחת:

עד שיתכוין לו. וא"ת לרבנן במבושיו מאי דרשי ביה ושמא מבעי ליה לשום דרשה: **אבל** למישם שיימינן בהו. ולא דמי לנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל דהתם איכא קרא דדרשינן בפרק ב' דמכות (דף ז:) בבני דעת פרט לנתכוון להרוג את הבהמה כו' והכא ליכא קרא ולא ילפינן מהתם דהא מבעי לן קרא הכא לרבי שמעון לפטור נתכוון לבייש את זה ובייש את זה אף על גב דאיכא קרא בדיני נפשות:

ערוס

אבל למיתבא ליה יהבינן ליה והא מדקתני סיפא המבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור ולא קתני סומא שבייש פטור מכלל דלא שנא הכי ולא שנא הכי אלא מחוורתא מתניתין רבי שמעון היא: מאן תנא להא דתנו רבנן [ז]**נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן לבייש את העבד ובייש את בן חורין נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד מני לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי שמעון קא סלקא דעתך קטן קטן בנכסים גדול גדול בנכסים אי רבי מאיר האמר כולהו בהדי הדדי נינהו ואי רבי יהודה האמר** [ח]**אין לעבדים בושת ואי ר"ש האמר נתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור מאי טעמא בקטלא מה קטלא עד דמתכוון ליה דכתיב** [1]**וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו** [ט]**בושת נמי עד דמיכוין ליה דכתיב** [2]**ושלחה ידה והחזיקה במבושיו עד שיתכוון לו לעולם ר' יהודה וכי קאמר ר' יהודה אין לעבדים בושת למיתבא להו אבל למישם שיימינן בהו ואי בעית אימא אפילו תימא רבי מאיר מי סברת גדול גדול בנכסים קטן קטן בנכסים לא גדול גדול ממש וקטן קטן ממש וקטן בר בושת הוא אין כדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם הכא נמי**

דמיכלמו

עין משפט
נר מצוה

לו א מיי' פ"ה מהלכות ממרים הלכה ו סמג לאוין רטו טוש"ע י"ד סימן רמא סעיף כ:
לז ב ג מיי' פ"ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ד סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף יב:
לח ד מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ה:
לט ה ו מיי' שם פ"ד הלכה יג סמג שם:
מ ז מיי' שם פ"ג הלכה יד סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כספותין שכבן השתא מני מ' ר"מ:

גליון הש"ם

גמ' ושבת קטנה לרב. עיין כתובות דף סה ע"ב תוספות ד"ה שלה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה רבא אמר וכו' ובספריס היה כתוב הכל לעבד. והא דלא הקשו לגירסא זו ממתני' דלקמן דף פז ע"א דקתני מוך מן השבת ומן שהוא שלו י"ל כמ"ש התוספות לענין עבד כנעני בגיטין דף יב ע"ב ד"ה רפואתו וכו' ועוש"ה ודו"ק:

מוסף רש"י

וצמתה. יבשה (גיטין מב:). **שבת גדולה.** הן פחת דמיו לימכר עכשיו בשוק והוא מזק, ולהכי קרי ליה שבת, שפחת דמיו של עכשיו אינו אלא משום שבת, שאינו ראוי לעשות מלאכה בשתי ידיו עד זמן שתחזור ידו, אלא לשמור קישואים יהא ראוי לאחר שיקל ממנו כאב המכה קצת, **ושבת קטנה.** היינו כאילו הוא שומר קישואין, שנותן לו כל ימי חליו שיאכל במטה מחמת חולי זה שאינו יכול לשמור קישואים (שם). **דמי שבתו שבכל יום ויום.** ואין כאן פחת דמים, הואיל וסופו לחזור, אלא לפי שבת של כל יום יתן לו, כל ימי נפילתו למטה יתן שכר אדם שלם לפי מלאכה שהיה רגיל בה, וכשיעמוד ויהא ראוי לשמור קישואין ישמור קישואין וחז יתן לו פחת השכר (שם). **אין לעבדים בושת.** המבייש את העבד, לא מייבתו תורה לתת דמי בשתו (סנהדרין פו.).

ערום בר בושת הוא. פי׳ בקונטרס כיון דאין מקפיד להלוך ערום בפני בני אדם מי הוי כלל בר בושת וק׳ לפירושו מ״ש דפריך אבייתא הוה ליה למפרך אמתניתין דקתני המבייש את הערום חייב ונראה לפרש דאמתניתין לא פריך דפשיטא דערום בר בושת הוא אם רוקק בו או סטרו אבל לשון הברייתא משמע ליה בייש ערום שמביישו במה שמגלהו ומערימו ועוד דקתני אין דומה בייש ערום לבייש לבוש ואם רוקק בו או סוטרו כך מתביש כשהוא ערום כמו כשהוא לבוש ולכך פריך ערום בר בושת הוא אם הוא ערום היאך הערימו והא דקתני נמי בברייתא בייש בבית המרחץ חייב אבייש ערום נמי קאי שהערימו בבית המרחץ והשתא א״ש הא דפריך בית המרחץ בר בושת הוא בערמומי׳ והלא דרך בני אדם להיות ערומים במרחץ:

דאתא זיקא בו׳. אבל אם הוא עצמו דלינהו ובא מבירו ודלינהו טפי פטור כיון שזה אין מקפיד או שמא אורחא דמילתא נקט דאתא זיקא: **ביישו** ישן ומת מהו. תימה דלא מייתי הכא מילתיה דרב ששת דברים הנחנקין (סנהדרין דף פה. וסס״ע) פריך בפשיטות והאמר רב ששת בייש ישן ומת חייב ויש ספרים שכתוב בהן והאמר רב ששת בייש ישן חייב וע״ג ומת ולא נהירא כלל דמה ענין ישן לגברא קטילא שיולא ליהרג ועוד מאי קמ״ל רב ששת מתניתין היא המבייש את הישן חייב ומיהו אין תימה כ״כ שלא הביא כאן מילתא דרב ששת למיפשט בעיין דבה״ג אשכחן באין בין המודר (נדרים דף לה: וסס״ע) דאיבעיא הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא הוו ולא מייתי מילתיה דרב הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג: וסס״ע) הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאתן לא מצי עבדי ואינהו מצו עבדי׳ אך קשה דבמסקנא דהכא משמע דבייש ישן ומת פטור דמסיק דמשום כיסופא דידיה הוא ור״ת גרים התם והאמר רב ששת בייש חייב ואיולא ליהרג קאי: **סומא** אין לו בושת. דסומא שביש פטור אבל המבייש את הסומא חייב דהא לא משתמע מעיניך שיהא פטור וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס דפי׳ דדייק מתניתין דלא כרבי יהודה מדלא קתני סומא שביש פטור כדקתני דמילגמו ליה ומילגם. כשמזכירין לו בושת ומכלימין אותו בה מלטער: **ערום בר בושת הוא**. בתמיה. כיון דאין מקפיד ליכך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת: **בית המרחץ**. בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת: **בייש ישן**. בייש אדם ישן: **ומת**. מתוך שנתו ולא הכיר בבשתו שעשה לו זה מהו: **ליסופא**. חפיית פניס: **זיעופא**. שמזעזע בו בפני רבים ואף על פי שאינו שם על לבו: **והתניא**. בברייתא: **דלא כרבי יהודה**. דאמר סומא אין לו בושת אם ביש חבירו פטור ומתניתין קתני ישן שביש פטור ובסומא לא תנא הכי [1]הלכך סומא חייב: בעדים זוממין כתיב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו בבושת נמי כתיב (שם כה) וקלותה את כפה לא תחוס עינך. עדים אי אפשר בסומין דבעינן דאיה דאם לא יראה שקטע ידו של חבירו [2]היאך יעיד: **גלח ראשו**. משמע שהוא רואה במקום אחר וכאן היה גלח ראשו: **אחיא רואה רואה מחייבי גליות**. במיתה כתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח וכבגלות כתיב (שם) לנוס שמה רוצח: במלקות כתיב (דברים כה) אם בן הכות הרשע ובמיתה כתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע למות: כל בושת אא״ב משום זילותא היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא קטן בר בושת הוא אלא מאי משום זילותא אפילו שוטה נמי אמרי שוטה אין לך בושת גדולה מזו בכל מקום ניפשוט מינה דמשום זילותא הוא דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא כדאמר רב פפא דמיבלמו ליה ומיכלם הכא נמי [3]דמיבלמו ליה ומיכלם רב פפא אמר הכי קמבעיא ליה משום כיסופא דידיה הוא והא מיית ליה או דלמא משום בושת משפחה תא שמע חרש וקטן יש לו בושת שוטה אין לו בושת אי אמרת בשלמא משום בושת משפחה היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא דידיה קטן בר בושת הוא אלא מאי משום בושת דבני משפחה אפי׳ שוטה נמי שוטה אין לך בושת גדולה מזו מ״מ ניפשוט מינה דמשום בושת משפחה דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא אמר רב פפא אין דמיבלמו ליה ומיכלם והתניא ר׳ אומר חרש יש לו בושת שוטה אין לו בושת קטן פעמים יש לו פעמים אין לו [4]הא דמיבלמו ליה ומיכלם הא דמיבלמו ליה ולא מיכלם: המבייש את הסומא וכו׳: מתניתין דלא כר׳ יהודה דתניא ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכך היה ר׳ יהודה פוטר מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב״ד מ״ט דר׳ יהודה גמר עיניך עיניך מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא מחייבי גליות דתניא [5]בלא ראות [6]פרט לסומא דברי ר׳ יהודה ר׳ מאיר אומר לרבות את הסומא מ״ט דר׳ יהודה אמר לך [2]ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים ואפי׳ סומא כתב רחמנא בלא ראות למעוטי ור׳ מאיר כתב רחמנא בלא ראות למעוטי וכתב רחמנא [3]בבלי דעת למעוטי הוי מיעוט אחר מיעוט [7]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ור׳ יהודה ההוא בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא חייבי מיתות ב״ד אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות חייבי מלקיות אתיא רשע רשע מחייבי מיתות בית דין תניא אידך ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן דמיכלמו ליה ומיכלם: **מתני׳** המבייש את הערום המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב [8]וישן שבייש פטור [9]נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת [10]עד שיהא מתכוין: **גמ׳** ת״ר בייש ערום חייב [2]ואינו דומה בייש ערום לבייש לבוש בייש בבית המרחץ חייב ואינו דומה בייש בבית המרחץ לבייש בשוק אמר מר בייש ערום חייב ערום בר בושת הוא אמר רב פפא מאי ערום [3]דאתא זיקא כרכינהו למאניה ואתא הוא דלינהו טפי ובייש בייש בבית המרחץ חייב בית המרחץ בר בושת הוא א״] אמר רב פפא [4]שבייש על גב הנהר [5]בעי ר׳ אבא בר ממל [6]בבייש ישן ומת מהו מאי קמבעיא ליה אמר רב זביד הכי קמבעיא ליה משום כיסופא הוא והא מית ליה ולית ליה כיסופא או דלמא משום זילותא הוא והא אוזליה ת״ש ר״מ אומר [7]חרש וקטן יש להן בושת שוטה אין לו בושת אא״ב משום זילותא היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא קטן בר בושת הוא אלא מאי משום זילותא אפילו שוטה נמי אמרי שוטה אין לך בושת גדולה מזו בכל מקום ניפשוט מינה דמשום זילותא הוא דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא כדאמר רב פפא דמיבלמו ליה ומיכלם הכא נמי [7]דמיבלמו ליה ומיכלם רב פפא אמר הכי קמבעיא ליה משום כיסופא דידיה הוא והא מיית ליה או דלמא משום בושת משפחה תא שמע חרש וקטן יש לו בושת שוטה אין לו בושת אי אמרת בשלמא משום בושת משפחה היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא דידיה קטן בר בושת הוא אלא מאי משום בושת דבני משפחה אפי׳ שוטה נמי שוטה אין לך בושת גדולה מזו מ״מ ניפשוט מינה דמשום בושת משפחה דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא אמר רב פפא אין דמיבלמו ליה ומיכלם והתניא ר׳ אומר חרש יש לו בושת שוטה אין לו בושת קטן פעמים יש לו פעמים אין לו [8]הא דמיבלמו ליה ומיכלם הא דמיבלמו ליה ולא מיכלם: המבייש את הסומא וכו׳: מתניתין דלא כר׳ יהודה דתניא ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכך היה ר׳ יהודה פוטר מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב״ד מ״ט דר׳ יהודה גמר עיניך עיניך מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא מחייבי גליות דתניא [9]בלא ראות [10]פרט לסומא דברי ר׳ יהודה ר׳ מאיר אומר לרבות את הסומא מ״ט דר׳ יהודה אמר לך [2]ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים ואפי׳ סומא כתב רחמנא בלא ראות למעוטי ור׳ מאיר כתב רחמנא בלא ראות למעוטי וכתב רחמנא [3]בבלי דעת למעוטי הוי מיעוט אחר מיעוט [11]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ור׳ יהודה ההוא בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא חייבי מיתות ב״ד אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות חייבי מלקיות אתיא רשע רשע מחייבי מיתות בית דין תניא אידך ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן יש שביש פטור משמע דלא מצי דייק מדקתני המבייש את הסומא חייב דמודה רבי יהודה דמבייש את הסומא חייב: **מה** להלן סומא לא. וא״ת אי מה להלן גזלנים ועבדים לא אף גבי בושת ליפטרו וכ״ת אשה תוכיח דפסולה לעדות וחייבת בבושת כדכתיב והחזיקה במבושיו א״כ סומא נמי לא אתי וי״ל כיון דעיניך עיניך גמר אע״ג דעיניך אבית דין קאי סברא הוא דלענין דבר התלוי בראיה ניתנה ג״ש: **ואין** מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. תימה לא ליכתוב שום מיעוט וממילא אתרבי וכן יש להקשות גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט[12]: **חייבי** מלקיות מנין אתיא רשע רשע. רבי יהודה דרים הכא ג״ש דרשע רשע ורבנן לא פליגי אלא דלא פטרי סומא אפילו בחייבי גליות ובאחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג: וסס ד״ה אתיא) גבי דיני נפשות מחזירין לזכות נמי אמר חייבי מלקיות מנין אתיא רשע רשע תניא נמי הכי כו׳ וסתמא דגמרא דרים לה בפ״ק דמכות (דף ה:) גבי אין העדים זוממין נהרגים עד שיגמר הדין על פיהם והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף י.) מאי טעמא דרבי ישמעאל דאמר מכות בכ״ג אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת לאו משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום דלא צריך דמגוף המלקות שמעינן דהוי בכ״ג דמלקות תחת מיתה ומיתה בכ״ג ולענין מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה לא שייך כל כך מלקות תחת מיתה עומדת דשמא במיתה דוקא משום ושפטו העדה והלילו העדה וכן בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי משלשים בממון ואין משלשים במכות דאמר מנא הני מילי אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר בענין כאשר זמם וליכא לאו משום

עין משפט נר מצוה

מא א מיי׳ פ״ח מהל׳ חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סימן תכ סעיף ו ו וסימן תכז סעיף ח:

מב ב ג ד מיי׳ שם פ״ג הלכה ג ד ה סמג שם טוש״ע ח״מ סימן תכ סעיף לד:

מג ה מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעי׳ לה:

מד ו ז מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף ט:

מה ח מיי׳ פ״ו מהל׳ רוצח הלכה יד:

תורה אור השלם

1. אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וָיָמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ:
במדבר לה כג

2. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה

3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם:
דברים יט ד

מוסף רש״י

בלא ראות. דמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר, פרט לסומא. שאינו רואה בשום מקום (מכות ט:) שהרג בשוגג שאינו גולה, והכי קאמר בלא ראות, זה שהרגו לא ראהו, דאילו ראהו לא היה הורגו, מכלל דיש קיפוץ בידו לראות ואינו רואה (נדרים פז: ער״ש).

מסורת הש״ס

א) לעיל כז., ב) שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו מייב על הבושה. רש״ל, ג) סנהדרין פה., ד) אין זה מבריית׳ אלא רב פפא הוא דמפ׳ הכי. העתק מחילופי גרסאות, ה) מכות ט: נדרים פז:, ו) [יומא מג. וש״נ], ז) ס״א אלמא, ח) [ד״ה והאמר], ט) [ד״ה לאמר], י) [ד״ה לאמר], כ) [וע׳ היטב תוספות יומא יט: ד״ה מי ותוספו׳ ב״מ יח: ד״ה מן], ל) [גם במגמות ט: ד״ה אין הגיהו בתמיה וביומא ס. ד״ה מי כתבו ישוב ע״ז ע״ש],

---

הגהות הב״ח

(א) במשנה ופטור על הבושת שנא׳ ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין:

גליון הש״ם

רש״י ד״ה בעדים זוממין וכו׳ חיאך יעיד. תמוה לי הא יכול להעיד שראה קודם שנתממו שזה קטע ידו והחזיר על מעשה שלו שהיה בעידן זוממו וה״ג בבושת וכ״ע. ולמ״ש תוספות ב״ב דף קכט ע״א ד״ה אי דלמסקנא זוממו פסול להעיד בהלוה ובהרא״ש שם דזוממו פסול דכתיב או ראה פרט לזוממו ויתא קוגיא דהכא: תוס׳ ד״ה ביישו וכו׳ ומיהו אין תימה ב״כ. עי׳ בתמ״ן במלגמות פ״ג בברכות באיבעיא דנשים בבהמ״ז דאורייתא:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) גמ׳ אמר רב פפא שביישו. עיין שיטה מקובצת:

רבינו חננאל

תניא רבי אומר וכו׳. ולא קשיא הא דמבלמו ליה ומיכלם, והא דמבלמי ליה ולא מיכלם. וכן הלכה. מתני׳ דלא כר׳ יהודא דתניא וכו׳.

כל שאינו במכה בו'. וקומת הא אפיקתיה מדין מיתת בית דין: **כל שאינו במשפט בו'.** דהא אפיקתיה מכללו ושפטו: **רב יוסף.** סגי נהור הוה: **מתני' ושור אינו משלם אלא זוק.** כדאמר בפ"ב (כו.) אינ בעמיתו [ויקרא כד] ולא שור בעמיתו: **ופטור מדמי ולדות.** כדאמר בשור שנגח [שמות כא] את הפרה (לעיל מג.) אנשים [שמות כא] ולא שוויה: מכה אביו ואמו אין חייב עד שיעשה בהן חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פה:): **עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים.** שאין להם מה לשלם: **נתגרשה האשה ונשתחרר העבד.** וקנו נכסים: **חייבין לשלם.** שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה[ט]: **גמ' נכא קטנה של אחרים חבלה למי.** גדולה ולאי לידה הויא: **[שבח נעורים לאב.** דכתיב] בנעוריה בית אביה[י] כל שבח נעורים לאביה[כ] אפי' כסף קדושין שלו: **דאי בעי מסר לה אביה למוכה שחין.** דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה אלמא בידו לתתה למי שירצה הלכך כסף קדושין נמי לאביה: **לא מצי חביל בה.** דאין לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי: **מתני' זה חומר באדם מבשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות [כ]המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן [א]החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת [א] בזמן שהוא שלו [ב]החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן [ג] [ד]רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ג]חש"ו פגיעתן רעה [ד] החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ד]העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן [ה]נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם [ו]המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו [ו]והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: גמ' בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חבלה נמי דאבוה הוי מאי טעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכה שחין מצי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מצי חביל לא קנייה ליה רחמנא אמר**

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [1]ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא [2]ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים [3]אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' חנינא [3]דאמר ר' חנינא [7]גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר

ממשוש דלית ליה לרבא רשע אלא משוש שאין צריך דמגופיה דקרא שמעינן דאין משלשים במכות ובאלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקות שוגגין ודבר אחר דאמר ר"ל בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות כחייבי מיתות היכן ריבתה תורה אבל אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה התם ודאי לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג אר"ל ומחייב חייבי מלקות שוגגין בתשלומין לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא (דף לז.) אמר גבי לא יהיה אסון ענוש יענש והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משוש רשעה אחת אתה מחייבו כו' ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון לא דריש רשע רשע והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן וההיא סוגיא סברי דלא דרשי רשע רשע אלא לענין דברים שהן בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע אבל לפטור מממון שהוא בהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות לא דרשינן אבל ממכה יליף לה רבא שפיר דבתשלומין כתיב מכה בהמה ישלמנה ואביי אית ליה אפי' התם ג"ש דרשע רשע וסוגיא דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא אתיא ואביי הוה מוקי כרבי מאיר במיתה ומלקות דמלקות וממון לא צריך קרא דאתיא רשע רשע:

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה. תימה א"כ מאי איריא דפטר ר' יהודה בבושת לעיל ולמה לי ג"ש דעיינ עייגך ונראה לר"י שלבסוף חזר בו ר' יהודה ממה שהיה פוטרו מבושת לגד כשמגא דרשה לפוטרו ממיתה וגלות א"נ אי לאו דגלי ג"ש דעיינ לפטור סומא הוה סברא למדרש גבי גלות כר' מאיר:

וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל המצות [האמורות] בתורה. תימה הא תתנן בפרק הקורא את המגילה (מגילה דף כד. ושם[ט]) רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אפי' ראה ונסמא נמי אמר הכא דפטור מכל

המצות והיאך יפרוס על שמע להוציא אחרים ובירושלמי דמוקי שלא ראה מאורות מימיו ביושב בבית אפל [או] שנולד במערה ואינו סומא א"ש אבל בגמרא דידן משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא דרבי יהודה דאמר אין פורס משום דאין נהנה מן המאורות ורבנן [סברי] אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו אמר ליה בני אבוקה זו למה אמר ליה כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם רואין אותי ומגיעין אותי מן הפחתים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש ונראה לאף ע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטרא במצות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבינן אפילו מדרבנן משום שיש מצות הרבה דמחייבת בהו אבל סומא אי פטרת ליה מכל המצות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפרוס על שמע כיון דלית ליה הנאה אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא דאמר במי שמתו (ברכות דף כא.) ולא דמי חיוב דסומא

לחיובא דקטן שהגיע לחינוך [ח] שאין אלא לחנכו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן[מ]:

בעבד כנעני שלו פטור מכולם. וא"ת והא ברפואתו חייב דקאמר בפ"ק דגיטין (דף יב: ושם[ט]) גבי קיטע יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו ופריך רפואתו דידיה היא דבעי איתסויי ביה ומשני לא צריכא דאמדוהו לה' יומי ועבדו סמא חריפא ואיתסי בתלתא יומי וי"ל דה"נ פטור מכולם היינו מן היתרון דאמדוהו בה' ואיתסי בג' ואם תאמר ותפשוט ממתני' דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זוקף מדפטור משבת וי"ל דהכא מיירי בזן את העבד ומיהו קשה מאי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרבו דהיינו היתרון דאתסי בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לחלק בין אחרים חובלין בו בין להרב עצמו חובל בו שכבר זכה בכלם[מ]:

כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב. פי' בקונטרס דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ובשאים אוחזין (ב"מ דף יב. ושם) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים נמי פי' דבתו מציאתה לאביה משום דשבח נעורים לאביה וקשה לפירושו דבריש פרק קמא דקדושין (דף ג: ושם) ובאלו נערות (כתובות דף מ:) אמר דהתם בהפרת נדרים הוא דכתיב ולא יקיפנו מהתם אבר דבריה ונראה דבכל דוכתי דנקיט שבח נעורים לסימנא בעלמא נקטיה ולא משוש דמפיק מבנעוריה ובשמעתין נמי פירש בקונטרס בסוף דבריו דכסף קדושין שלו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין ומציאתה נמי לאב משוש איבה כדמפרש גמרא בפרק נערה שנתפתתה (שם דף מו: ושם) דחיישינן שמא מתוך שנאה שלא תתן לו מציאה ימסרנה למנוול ומוכה שחין ומבעיא ליה בחבלה לרבי אלעזר דאע"ג דאין שייך בה איבה דלא קפיד במידי דאית להו לערבא בגופייהו כדאמר לקמן מ"מ ראוי הוא להיות של אב משוש דאפחתה מכספה:

מו א מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' י סמג עשין ע:

מז ב מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ג:

מח ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סע"ח:

מט ד ה מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף ט:

נ ו מיי' שם הלכה ז ועיין בהגהות ומ"מ טוש"ע שם סעיף ח ב:

נא ז מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סע"ג:

מוסף רש"י

יומא טבא לרבנן. סעודה לתלמידים (קדושין לא.). **ולא עשה בהן חבורה.** דאין עליו חיוב מיתה עד שיעשה בהם חבורה (לעיל פה:). **אין לעבדים בושת.** המבייש את העבד, לא מיישבינן תורה לתת דמי בשתו (סנהדרין פו.).

רבינו חננאל

אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה עבדינא להו יומא טבא לרבנן, דאמינא לא מפקידנא וקא עבדינא מצות. וכיון דשמעת' להא דר' חנינא דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה אמינא אדרבה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן. וכיון דאוקמינן למתניתין דהיא סתמא דלא כר' יהודה, שמע מינה דלית הילכתא כר' יהודה. דהאמר ר' יוחנן הלכה בכל מקום כסתמא דמתניתין. **החובל בבת קטנה שלאחרים חבלה למי.** פיר', כלומר ה' דברים שלחבלה למי. מי אמרינן כיון דאקני רחמנא שבח נעורים לאביה, פיר' דכתיב בנעוריה בית אביה, וגרסינן בכתובות בנעוריה בית אביה, כל שבח נעורים לאביה. ותנן האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף בשטר ובביאה, וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה. חבלה נמי לאביה הוא דהא אפחתה מכספה, פיר' שאם קטע ידה או סימה עינה פחת לאביה מכסף קידושיה הראוין לו הוילכך יקח החבל במקום אותו פחת. דאי בעי למימסרה למוכה שחין מצי מסר לה, פיר' דיש לאב למסור את בתו קטנה לכל אשות שירצה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה, וכיון שעשה לה טובה ומסרה לטוב זוכה בשבח נעורים. אבל חבלה כיון דאי בעי מחבל בה לא מצי חביל בה לא אקני ליה רחמנא, פיר' ויהא שלה.

ח) [ל"ל וחתם המלוה], ט) קדושין לח., ג) שם. לעיל לח. ע"ז ב., ד) [וע"ש בתוס' ע"ז ג. ובקדושין לח. ד"ה גדול], ה) לעיל פה:, ו) סנהדרין פו., ז) ב"מ י:, ח) ל"ל שור שנגח ד' וה'. חל"ג, ט) [כתובות מז:], י) [במדבר ל:], כ) [כתובות מו:], ל) [ד"ה מי], מ) [ועיין תוספות עירובין לו. ד"ה דילמא], נ) [ד"ה שבתו], ס) [וע' תוספות גיטין יב: ד"ה רפואתו],

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
במדבר לה כד
2. וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
דברים ו א

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכן וכו' שהגיע לחינוך שאינו אלא לחנכו:

גליון הש"ם

מתני' רי"א אין לעבדים בושת. עיין נדה דף מז ע"א תוספות ד"ה בדק: שם החובל בהן חייב. עיין לעיל דף פה ע"ב תוספות ד"ה נהי דמקר:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) מתני' בזמן שהוא שלו. עי' פני יהושע ולפמ"ש לעיל דף פו ע"א לק"מ יעו"ש ודו"ק:

א"ל לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד. לסימנא בעלמא נקטו הכי ליתנא כדפי' ואפי' פלגה בפניה דלפחתה מכספה קסבר רב דלית ליה לאב מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג וס"ל דאם פלגה בפניה חבלתה של אב וא"ת והיכי פליגי רב ור"ל אר' יוחנן והא ברים נערה [שנתפתתה] (כתובות ל' מג: ושם פ) משמע בברייתא דחבלה דפלגה בפניה הויא לאב וי"ל דהתם מיירי בפחיתת כסף שעד ימי ו) בגרות שתגא מרשות אב שהיתה נפחתה דבר מועט אם היה רוצה למוכרה אותו דבר מועט כ"ע מודו דלאב הויא דהיינו שבח נעורים גמורים והכא נחלקו בכל הפחיתה שהיא נפחתת כל ימיה בפניעה זו אף לאחר שכלו ימי הנעורים דס"ל לרב ולר"ל דדידה הוי ור' יוחנן סבר דהואיל ואירע פחיתה זו בנערותה תהא כולה לאב א"נ הכא במה שהיא נפחתת לקדושין דס"ל לרב ולר"ל דלא זכי ליה אלא קדושין ממש והתם בהפסד מעשה ידיה דלא תמצא לה קויים:

כאן בסמוכין על שלחנו כו'. תור"י למ"ד בפרק קמא דב"מ (ד' יב: ושם) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים שהוא לאב לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן וקטן שאין סמוך על שלחן אביו זהו גדול אין חילוק בין חבלה שהאב חובל בו למציאה אבל חבלה שאחרים חובלין בהן הוי דידהו ואפילו בסמוכים כדמפרש לקמן דכיון דאית להו צערא דגופייהו ולא חסר לא קפיד אבל לשמואל דאמר התם קטן קטן ממש הוי מציאת קטן לאביו אפי' אין סמוך על שולחנו כדמפרש טעמא התם שבשעה שמוצאה מרימה אצל אביו וגדול אפי' סמוך על שלחנו מציאתו לעצמו דכיון דלא חסר לא קפיד וגם אין מרימה אצלו אבל הכא שהאב חובל אם הוא סמוך אפי' גדול הוי לאב דכיון דחסר קפיד ואם אין סמוך אפי' קטן הוי לעצמו דכיון דאית ליה צערא דגופא אין מרימה לאביו ובחבלו בהן אחרים אפי' סמוכים וקטנים הוי דידהו כיון דלא חסר וגם אין מרימין:

דכתיב כי טוב לו עמך. הרר"א בהר"י היה גורס כשכיר כתושב יהיה עמך (ויקרא כה) דמהאי קרא דרים ליה בספרי וכן נראה דהתם קרא בגווי כתיב אבל כי טוב לו עמך אינו אלא סיפור דברים בעלמא כדכתיב והיה כי יאמר העבד לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך ור"י אומר דאפילו גרסי כי טוב לו עמך ניחא דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שכך צריך לעשות ז):

והא מציאה דמעלמא קאתי וקפיד. האי פירכא לא הוי אלא למ"ד לא גדול גדול ממש אבל לשמואל איכא טעמי טובא גבי מציאה דמרימה אצל אביו דגבי חבלה לא שייך האי טעמא א"נ אפי' לשמואל בעי אמאי לא אמר בחבלה שמרימה אצל אביו ומשני כיון דאית ליה צערא דגופא לא קפיד אב וקטן ממי לא ירימנה אצלו:

וקתני ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה. וא"ת מאי קושיא הא אוקמא קמייתא בשבח ובתרייתא דקתני בבנותיו של אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר דברים כגון מזג ונער וי"ל דמסתמא הוי דומיא דזכרים דיעשה להם סגולה דידהו מיירי אפי' בשבח שאין מעשה ידיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בבניו ובבנותיו פטור היינו דוקא בשבח וסברא הוא דלית לן למפטריה משום דסמוכים על שולחנו אלא משבח ולא משאר דברים דבכל מקום מעשה ידיה לאב תחת מזונות דגבי אשה ועבד עברי וכנעני ובתו שמזכיר בכל מקום עשה עמי ואיני זנך ולפ"ז א"ש דלא מצי לאוקמא בתרייתא בשאר דברים חוץ משבח דבשאר דברים אפי' בניו ובנותיו שלו חייב וכן משמע דמטעם סמוכים על שולחנו אין לפוטרו אלא משבח דפריך לעיל אי בסמוכים גדולים יתן להם מיד וכו' לאביהן בעי למיתב משמע דמשום דאוקמא בסמוך פריך דלאבוהון בעי למיתב ומנין לו זה אי משום דמדמה ליה למציאה הא לשמואל אין מציאת גדול לאב אבל אי מיירי בשבח ניחא דסברא הוא כיון שהוא זן אותן דשבח שלהם יהיה לאב כדפרישית וסבר המקשה דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אע"פ שהוא זן אותן מ"מ היכא דאתי מעלמא בשבח סברא הוא שיהיה לאב והא דפריך והא מציאה דמשמע דאי הו"א דשבח לאב הוה ניחא ולא הוה קשה ליה ממציאה אנזק ונער וריפוי ובשת דלא הוי לאב משום דמציאה דמיא טפי למעשה ידיה כדאמר ברים מציאת האשה (כתובות דף סו. ושם) מציאתה כהעדפה שע"י הדחק דמי אך מצי למימר דהא דקאמר אי בסמוכים היינו אגיבא דמ"ד לאו גדול גדול ממש ומדמי למציאה:

הכא דלאו אינש דקפיד כו'. וא"ת וכיון דמן הדין שבח לאב כדקאמר דבאינש קפדנא חייבין ליתן שבח לאב אפילו בשאינש סמוכים לפחות להעדפה ומן התורה היא של אב כדדרשינן ברים קדושין (ד' ג:) ובסוף אלו נערות (כתובות ד' מ:) ובנערה שנתפתתה (שם ד' מו:) כי יתמכור אים את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה א"כ מה ראו חכמים דבגברא דלא קפדן אמר בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבח ושמא אמרו חכמים דעתו של אב ויודעים שמוחל להם משום צערא דגופייהו במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא:

נב א מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה יד וע"ש סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ו:
נג ב ג מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף ז:
נד ד מיי' פ"ע מהל' עבדים הלכה ז ועיין שם סמג עשין פב טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף כ כף:
נה ה מיי' שם פ"א הלכה ט סמג שם:
נו ו מיי' פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יט ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ז:
נז ז מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ו:

אמר ליה לא זכתה התורה לאב אלא שבח נעורים בלבד איתיביה החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו אמר אביי [א]מודה רב בשבת דמעשה ידיה עד שעת בגרות דאבוה הוי איתיביה [ב]החובל בבנו גדול יתן לו מיד בבנו קטן יעשה לו סגולה החובל בבתו קטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה ה"נ בשבת: ובבנו גדול יתן לו מיד ורמינהו החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה בבניו ובבנותיו שלו פטור אמרי לא קשיא [ג]כאן כשסמוכים על שלחנו כאן כשאין סמוכין על שלחנו במאי אוקימתא לקמייתא בשאין סמוכין על שלחנו אי הכי אימא סיפא החובל בבתו הקטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה בעי למיתב לה דבעיא מזוני ואפי' למ"ד [ד]יכול הרב לומר לעבד כנעני דאמר ליה עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל סחר ואכול אבל עבד עברי דכתיב [ה]כי טוב לו עמך [ו]עמך במאכל עמך במשתה לא כל שכן בתו [ז]כדאמר רבא בריה דרב עולא לא נצרכה אלא להעדפה ה"נ לא נצרכה אלא להעדפה במאי אוקימתא לבתרייתא בסמוכין על שלחנו גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתבי אמרי כי קא קפיד במידי דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאה דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי רווחא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגווה קפיד אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית להו צערא דגופא ומעלמא קאתי להו וקא קפיד דקתני ולא עוד אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה אמרי התם דגברא קפדנא הוא דהא אין סמוכין על שלחנו אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד הכא דלאו גברא קפדנא הוא דהא סמוכין על שלחנו כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד [ח]מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר [ט]דיקלא דאכיל מיניה תמרי וכן אמר ריש לקיש לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד ורבי יוחנן אמר [י]אפילו פציעה פציעה ס"ד אפילו רבי אלעזר לא קמיבעיא ליה אלא חבלה דאפחתה דאין אדם רשאי לחבול בבתו דהא ישראלית היא ועבר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כה): **מן השבת בזמן שהעבד שלו.** ולא בעבד דאחר דנותן שבתו לרבו. קתני מיהת דעבד עברי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו וה"נ כיון דבתו מעשה ידיה שלו לשקול שבת דידה וקשה לרב דאמר לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעוריה בלבד דודאי אפי' חבלות זיכתה לו: **מודה רב בשבת.** דיהבינן ליה לאב: **בבנו.** לא זכי ליה רחמנא מידי אבל בבתו קטנה זכי ליה: **אפי' למ"ד יכול הרב כו'.** פלוגתא במסכת גיטין ז) בפרק שני: **סחר.** סבב ואכול חזור על הפתחים. ל"א סחר סבב לפתחי העיר: **להעדפה.** המותר על מזונותיה: דרבא בריה דרב עולא בפ' נערה שנתפתתה (כתובות מג.): **לאכוה בעי למיתבא ליה.** דמאי שנא כי חבל בהו איהו דמפטר משום דמשום דסמוכין על שולחנו כי חבלי בהו אחריני נמי ליתבו ליה: **במידי דחסר ביה.** ממונא כגון היכא דחבל בהו איהו דנימא ליה אמן זיל שליח: **והרי מציאה.** דתנן בשנים אוחזין (ב"מ דף יב.) מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו ואוקימנא התם [שם:] גדול וסמוך על שולחנו זהו קטן: דאפחתיה

מוסר אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהַבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ: דברים טו טז

מוסף רש"י

יכול הרב לומר לעבד. כנעני, עשה עמי. מלאכה, ואיני זנך. אלא חוזר על הפתחים (גיטין יב.). **רב חסדא אמר ספר תורה.** לגמוד בו, הרי פירות והקרן קיים (רשב"ם ב"ב נב.). **דיקלא דאכיל מיניה.** הקרן, תמרי. והקרן קיים, אכל בעיקרא לא, שמא יארע בה דבר תקלה ותאבד (שם).

רבינו חננאל

אמ' ליה לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד, פיר' אבל חבלה דידה הוי. לא נצרכה אלא להעדפה. פי' כל מה שישאר מדמי החבלה אחרי סיפוק מזונותיה הוא שנוטל האב.

ו) כתובות מג. נח: גטין יב. [ב"מ נג.], ז) כתובות מג., ח) ב"ב נב., ט) [ל"ל בפ"ק יב.], י) [ד"ה שפלעה], יא) [בכתובות מג: תוספות ד"ה שפלעה איתא שעד ימי נערות והוא נכון], יב) [ועי' בתוספות כתובות מג. ד"ה ל"ג קדושין טו. ד"ה כי טוב],

דאפחתיה מכספיה. והרי בידו למוכרה: **יצא עבד שאין לו אחוה.** עם ישראל שאין בא בקהל[ה]: **ממלות.** כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה [מגיגה ל.]: **וזוממי עבד.** עדיס שחייבוהו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יהרוגו אלמה קיס לן דעבד כישראל לענין מיתת [ו] ב"ד דתנן במסכת מכות (דף ח:) וישראל לוקה [וגולה] על ידי עבד: **תיקשי לך גר.** שלידמו והולתו בקדושה אפילו לרבי יהודה יש לו אחוה ופסול למלכות ואפילו לשוטר בעלמא אא"כ אמו מישראל בפרק החולץ ביבמות (דף מה:): **עדות לא מליה אמרת.** דלמי לא נפקא לן פסולא מאחיך תיתי מק"ו: **פסולה לעדות.** דכתיב גבי עדים זוממין ועמדו שני האנשים [דברים יט] ותניא בשבועות (דף ג.) בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשים. [ז]קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא: **אינן בכלל המלות.** אלא במקלת דהא אשה מחוייבת בלאוין ועונשין וקטן ישנו במילה: **שאין איש.** ולא קרינא בהו שני אנשים: **מגזלן.** דלאוי לבא בקהל ופסול לעדות דכתיב (שמות כג) אל תשת ידך וגו' כלומר אל תשת רשע דחמס עד: **מגזלן ומחד מהנך.** והלד השוה שבהן שאינם זהירים בכל המלות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נלטוה: **חיים בנים.** יתם בנים: **לא יומתו אבות על בנים.** לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו מיוחס ונקרא על שם אביו והיינו עבד: **דאי ס"ד.** כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין (דף מ:) אתא לפסול קרובים: **לכתוב על בניהם.** מדאני למכתב בנים סתמא ס"מ תרתי: גר אין לו חיים דכתיב[ז] וזרמת סוסים זרמתם ואע"ג דכתיב[ח] בלאדן בן בלאדן ה"מ בגיותן אבל נתגיירו הבנים לא נתיחסו אחר אביהם בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.): **יש לו חיים למטה.** בנו נקרא על שמו: **דאי ס"ד גר נמי פסול.** דדרשינן על אבות על בנים שאין להם חיים אבות למה לי לאשתנויי בתרוייהו לכתוב ברישיה על בניהם לפסול קרובים ובסיפיה לישתני ולכתוב סתמא על אבות ושמעינן תרתי מדלא כתיב על אבותיהם: **אלא מדלכתב רחמנא על בנים.** למפסל לעבד שמע מינה גר כשר דתנו ליכא קל וחומר: **לתבתיהו לנכסי.** מלוג לאחר שנישאת לר' אבא: **נסר דשביבא אזל רב שמואל בר** הבעל

יצא עבד שאין לו אחוה. פי' אין יולאי חלציו קרויין אחים מה שאין כן בגר [ט] ביולא מחלציו רולה הקונטרס לפרש: **זוממי** עבד לא יהרוגו. וכיון דהס לא יהרוגו גם העבד לא יהרג דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה: **דכתיב** באשר זמם לעשות לאחיו. תימה דתקשה ליה לרבי יהודה מרבית ואוגאה וגונב נפש דבכולהו כתיב אחיו ובגלדקה נמי כתיב אחיך האביון ומיהו קלת משמע בפרק קמא דגיטין (דף יב.) דאין כל כך חובה ליתן לדקה לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד לומר לרבו בשני בלורת או פרנסני או הוליאני לחירות כי היכי דחזו לי אינשי ומרחמי עלאי וגונב נפש נמי לא מחייב בעבד אפי' לרבנן דמבני ישראל כתיב ובהנחנקין (סנהדרין דף פו.) מייתי התם פלוגתא דר' יהודה ורבנן דהכא ורבית ואוגאה נמי אין קנין לעבד בלא רבו:

יהא עבד בשר לעדות. תימה הא ילפינן בכל דוכתא ג"ש דלא לה מאשה וכ"ת דאתי [י] אחיו ומרבה עבד ומפיק מג"ש א"כ גם מק"ו דקאמר נפיק [כ] וי"ל דכי גמרינן לה לה מאשה היינו להחמיר על העבד לעשותו כישראל לכל הפחות במלות שהאשה חייבת אבל לגרעו מאיש ולפוסלו לעדות כאשה לא נלמוד דמן הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני האנשים והאי איש הוא ועובד כוכבים אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו אבל עבד שהוא איש ואחיו במלות ליתכשר א] ורש"י פירש בפ"ק דגיטין (דף יא) גבי שטרות העולין בערכאות של נכרים כשרים לעדות מן התורה ושמעתין לא מוכחא הכי: **שכן** אינה במילה. אע"ג דלא שייכא במילה פירכא היא[ל] וי"מ דאין מצווה למול את בנה ליתא דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח:

אלא תיתי מגזלן ומחד מהנך. אין להקשות נילף דממזר ופלוא דכא וכרות שפכה שפסולים לקהל שיהיו פסולין לעדות מגזלן וחד מהנך דמה להאי השוה שבהן שאין זהיריס בכל המלות זה מפני רשעו וזה מפני שאין מצווה:

ועבד נפקא לן מק"ו. גראה דלרוותא דמילתא נקטיה כלומר דאפי' תמצא לומר דלא נפיק מגופא דקרא מ"מ אתי בק"ו: רבי

דאפחתה מכספה אבל פציעה דלא אפחתה מכספה לא קמיבעיא ליה [מ]א"ר יוסי בר חנינא [נ]שפצעה בפניה ואפחתה מכספה: החובל בעבד כנעני של אחרים חייב וכו': [ס]מאי טעמא דרבי יהודה אמר קרא [1]כי יצאו אנשים יחדיו איש ואחיו במי שיש לו אחוה יצא עבד [2]שאין לו אחוה [פ] ורבנן אחיו הוא במצות אלא מעתה לר' יהודה זוממי עבד לא יהרוגו דכתיב [2]ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אמר רבא אמר רב ששת אמר קרא [2]ובערת הרע מקרבך מכל מקום אלא מעתה לרבנן עבד יהא כשר למלכות אמרי ולטעמיך תיקשי לך גר לדברי הכל אלא אמר קרא [3]מקרב אחיך [3]ממובחר שבאחיך אלא מעתה לרבנן יהא עבד כשר לעדות דכתיב [4]והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו אמר עולא עדות לא מצית אמרת אתיא עדות בקל וחומר מאשה ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל [ר]פסולה לעדות עבד שאינו ראוי לבא בקהל אינו דין [ה]שפסול לעדות מה לאשה שכן אינה ראויה למילה תאמר בעבד שהוא ראוי למילה קטן יוכיח שישנו במילה ופסול לעדות מה לקטן שאינו במצות תאמר בעבד שהוא במצות אשה תוכיח שישנה במצות ופסולה לעדות וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שכן אינן בכל המצות ופסולין להעיד אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד מה להצד השוה שבהם שכן אינו איש תאמר בעבד שהוא איש אלא תיתי מגזלן מה לגזלן שכן מעשיו גרמו לו תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו אלא תיתי מגזלן ומחד מהנך מר בריה דרבינא אמר אמר קרא [5]לא יומתו אבות על בנים לא יומתו על פי אבות שאין להם חיים בנים דאי ס"ד כדאמרינן לא יומתו אבות על בנים [ג]בעדות בנים לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם מאי בנים ש"מ דלא יומתו ע"פ אבות שאין להם חיים בנים אלא מעתה ובנים לא יומתו על אבות ה"נ לא יומתו ע"פ בנים שאין להם חיים אבות אלא גר ה"נ דפסול לעדות אמרי הכי השתא גר נהי דאין לו חיים למעלה למטה יש לו חיים לאפוקי עבד דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה דאי סלקא דעתך גר פסול לעדות לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם לכדאמרינן לא יומתו בעדות בנים ונכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דשמעת מינה תרי חדא לא יומתו בנים בעדות אבות ואידך לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות ועבד נפקא ליה בקל וחומר מגר ומה גר דלמעלה הוא דאין לו חיים אבל למטה יש לו חיים פסול לעדות עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה אינו דין שיהא פסול לעדות אלא מדכתב רחמנא לא יומתו אבות על בנים דמשמע לא יומתו על פי אבות שאין לו חיים בנים שמע מינה עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול לעדות אבל גר [י]כיון דיש לו חיים למטה כשר לעדות וכ"ת לכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבותיהם למה לי דכתב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דמשמע לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות [ד]איידי דכתב לא יומתו אבות על בנים כתב נמי ובנים לא יומתו על אבות: חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה: אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרוניא הות נסיבא ליה לר' אבא כתבתינהו לנכסי לרב שמואל בר אבא ברה בתר דשביבא אזל

מ) כתובות מג., נ) סנהדרין פו., ג) [סס מ:], ד) [לעיל נא. ומ"ק], ה) מ"מ אין לו אחוה שמותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם המתור עם הדומה לאמור, ו) [יחזקאל כגן], ח) [מ"כ כ], ט) ותש"פ שבקונט' פי' אין לו אחוה שמותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם המתור עם הדומה לאמור, י) [ל"ל אחיו], כ) [ועיין תוספות זבחים קג. ד"ה אין], ל) [ועיין לעיל ה: תוספות ד"ה כי שדיים],

גליון הש"ם

גמ' ורבנן אחיו הוא במצות. עי' רש"י סוטה דף מא ע"א ד"ה אחיו אתה ופע"ק: רש"י ד"ה פסולה. קטן נמי מהכא נפקא. כדאיתא ב"ב דף קנה ע"ב והא דלא נקט בב"ב שם טעם הכי' דרש"י דהוא עדות שא"א יכול להזימה ר"ל דכיון דמיקנו חו"ל דדיני ממונות ג"ל דרישה ותקיקה נכלל מה דבממון ג"ל שיהא יכול להזימה עי' סמ"ע מ"מ סימן ל"ג ס"ק כ"ו א"כ לאחר תקנת חו"ל דל"ל בממון עדות שיכול להזימה גם קטן דאוי לעדות מש"ה נקט הטעם רק דקטן בעצמותו פסול דאנשים כתיב אבל הכא דמיירי בדאוריתא שפיר נקט רש"י דיש עוד טעם דהוא עדות שאי אתה יכול להזימה ותוס ק"ל דעל טעם שני האיך שיך לומר קטן יוכיח הא אין הפסול בעצמותו משום קטנות אלא מטעם דא"א יכול להזימה וזה הכלל בעדות דצריך יכול להזימה ובאא"י להזימה גם בגדולים פסול וא"כ לא שיך לומר קטן יוכיח וצ"ע:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה יהא עבד וכו' ורש"י פירש בפ"ק דגיטין דף יא נמחק ד' יא וכ"ב דף ט ע"ב ד"ה כשרין וכו' ובד"ה פסולא דרבנן:

רבינו חננאל

החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן, ר' יהודה אומר אין לעבדים בושת. כתב רבינו יצחק זצ"ל, והילכתא עבד פסול לעדות ויש לו בושת, וגר כשר לעדות ויש לו בושת. וכן כתב פר"ח זצ"ל. מתני'. חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כול'. אימיה דרב שמואל הות נסיבה לר' אבה, כי קא שכבה אקניתינהו לנכסהא לרב שמואל ברה, ומתה.

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ד מהל' מוכר ומזיק הלכה יד ועיין בהגאות ומיי"מ סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' תכד סעיף ו:

נט ב מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה יח:

ס ג מיי' פ"ח מהלכות מלכים הלכה ד סמג לאוין קכז:

סא ד מיי' פ"ט מהל' עדות הל' ו סמג לאוין לד טוש"ע מ"מ סימן לה סעיף יד:

סב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע מ"מ סימן לד סעיף יט:

סג ו טוש"ע שם סימן לג סעיף יא:

תורה אור השלם

1. כִּי יֵצְאוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אִשֶּׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו:
דברים כה יא
2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
3. שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו
4. וְדָרַשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו:
דברים יט יח
5. לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: דברים כד טז

מוסף רש"י

אמר קרא כי יצאו אנשים יחדיו כו'. מהתם נפקא לן מיהו בושת, דכתיב וקלותה את כפה, ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא ממש, נאמר כאן לא תחוס עינך ונאמר להלן בעדים זוממין לא תחוס עינך, מה להלן ממון אף כאן ממון (סנהדרין פו.). **יצא עבד שאין לו אחוה.** ופליגו עם אחיו בני אביו, דכתיב עם המתור, עם הדומה לחמור, אינו אלא כבהמה (שם). אחיו הוא במצות. בכל מצות שאשה חייבת בהן עבד חייב בהן, דגמר לה לה מאשה (שם).

רבי ירמיה בר אבא ורב יהודה בר"ל ס"ל. דכותיה פסקינן בריש החולץ (יבמות דף לו:): **הכי** אמר שמואל זו אינו דומה למשנתנו. כדמסיק משום תקנת אושא משמע דאי לאו תקנת אושא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד הלקוחות דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וא"ת והיאך מצא ידיו ורגליו דס"ל לעיל פ"ק (דף ט.) האחין שחלקו לקוחות הן וס"ל הכא דלאו כקנין הגוף דמי א"כ לא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון כדקאמר בסוף השולח (גיטין דף מח. וסס"ד) וכן קשה לרבא דפסק כר"ל בריש החולץ (יבמות דף לו. וסס) דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וס"ל האחין שחלקו לקוחות הן בפרק ג' דקדושין (דף מב:) והיאך מצא ידיו ורגליו וגם אנו היאך מצאנו ידיו ורגלינו דקיי"ל כר"ל וקיי"ל דאין בריה דבסוף ביצה (דף לח.) פסקינן כר' אושעיא דבדאורייתא אין בריה ומפרש ר"י דכל הנהו דאית להו דאין בריה לא יאמרו דהאחין שחלקו מחזירין זה לזה ביובל רק ר' יוחנן לחודיה להכי דייק עלה רבי יוחנן דלא מצא ידיו ורגליו אבל אנן לא ס"ל שיהא תלוי חזרת יובל בכך דהא רבי יוחנן גופיה מודה בדימי יהושע היו מביאין ביכורים אפילו אמרינן דלאו כקנין הגוף דמי כדאמרינן אלא חד בר חד עד יהושע בן נון וחלוקת יהושע נמי אמר ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) דירושה היא להם מאבותיהם ואפ"ה לא חזרה אותה חלוקה ביובל דסברא הוא כיון שחלקו על פי נביא ואורים ותומים ובגזירת הכתוב ולפיכך הביאו ביכורים והשתא בהא סברא פליגי ר' יוחנן ושאר אמוראי דרבי יוחנן סבר דמהסיא לא יליפינן דגזירת הכתוב היתה ושאר אמוראי סברי דמהתם יליפינן בכל חלוקת ירושה דאין מחזירין ביובל אף על גב דלקוחות הן:

באושא התקינו האשה שמכרה. וא"ת לר' יוחנן למה הולרך לתקן כיון דכקנין הגוף דמי וי"ל דאלטריך להיכא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר בהכותב (כתובות דף פג.) ומיהו אם לא כתב אלא דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן לא סגי בהכי דאכתי בפירות עצמן ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות[ה]:

אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי כו'. תימה לר"י דשביק מתניתין דמסכת מכות (דף ג. וסס) ומייתי בריתא דתנן מעידין אנו את איש פלוני שגירש את אשתו[ו] והלא בין היום בין מחר סופו ליתן לה כתובה (ולא נתן לה כתובה) אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה ואם מתה ירשנה בעלה ופליגי אמוראי בגמרא דאיכא מ"ד שמין באשה כמה אדם רוצה ליתן על זכות ספיקה של אשה והמותר ישלמו העדים ואיכא למ"ד שמין בבעל כמה היה אדם נותן על זכות ספיקו של בעל ומ"מ לכולהו יש לדקדק אמאי בטובת הנאה דאם מתה ירשנה בעלה דשמא היא תמכור ולא ירשנה וי"ל דהיא אמנה ואמאתים קאמר דפשיטא בהנהו דאפי' מכרה אין הלקוחות גובין מנה או מאתים מבעל מאחר שמתה בחיי בעלה אבל הך דהכא אין לדחות דאמנה ומאתים קאי דיש

אזל רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא אוקמיה בנכסי אזל ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא אזל רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל [א]האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא ידענא דתנן [ב]הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו הבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב והאב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן [ג]מכר האב מכורים עד שימות [ד]מכר הבן אין לו ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מיהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בחיי אב דלא אתו לידי הבן ברבי שמעון בן לקיש דאמר לא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן לא שנא מת האב בחיי הבן דאתו לידיה דבן קנה לוקח דאתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח ר"ל אמר [ה]קנה לוקח ר"י אמר לא קנה לוקח אמר לך כי קתני מתני' מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מיית האב אית ליה ללוקח דלא מת הבן בחיי האב דאתו לידי הבן אבל מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קא סבר [ו]קנין פירות כקנין הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין ר' שמעון בן לקיש אומר קנה לוקח כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מיהת אית ליה ללוקח לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן קנה לוקח אלמא קסבר קנין פירות [ז]לאו כקנין הגוף דמי וכי קא זבין דידיה קא זבין ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא ובין רב יהודה כר' שמעון בן לקיש סבירא להו וקאמר ר' ירמיה בר אבא אי סלקא דעתך קנין פירות כקנין הגוף דמי כי מיית אב ומיית הבן בחיי האב אמאי אית ליה ללוקח כי קא זבין האי לאו דידיה קא זבין אלא לאו שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אהדרוה לקמיה דרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו מאי טעמא אמר רב יוסף בשלמא אי תני איפכא הכותב נכסיו לאביו איכא למפשט מינה דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אלא השתא דקתני הכותב נכסיו לבנו משום דראוי ליורשו הוא אמר ליה אביי אטו ברא ירית אבא אבא לא ירית ברא אלא לאברוחינהו לנכסי מבריה קא אתי הכא נמי לאברוחינהו לנכסי מאחוה אתי אלא מאי אינה דומה למשנתנו משום תקנת אושא [ח]דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובתה

הבעל מוציא. שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון: **לאחר מותו.** מהיסוד ולאחר מותו שהגוף קנוי לבן מהיסוד אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו: **מכורין עד שימות.** לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד הלקוחות: **דלא מת הבן בחיי האב דאתו לידי הבן.** דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: **קנין פירות.** שהיו קנוין לאב לפירות: **בריש לקיש סבירא ליה.** דפסקינן הלכתא כריש לקיש בתלת חדא הא והחולץ למעוברת ומתנה בחמלגא בפרק החולץ (יבמות דף לו.): **אלא לאו שמע מינה [הו'] לאו כקנין הגוף דמי.** הני נכסי מלוג הקנוין בחייה לבעל לפירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייו: **הכותב נכסיו לאביו.** לאחר מותו ומכר האב בחיי הבן ומת האב בחיי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה לוקח שמעינן מינה משום דקנין פירות שהן קנוין לבן לאו כקנין הגוף דמי אבל השתא דלמא הייו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי לידי דבן משום דראוי ליורשו הוא ואע"ג דבעלמא כקנין הגוף דמי אבל בחיי הבן אבל אבל אבל לבן בחייו למוכרן כשירלה דאי משום לאחר מיתה בלאו הכי הוה ירית ליה אבל רב שמואל בר אבא לא אבא לא היה רואי לירש את אמו אלא רבי אבא בעלה היה רואי ליורשה: **אבא לא ירים ברא.** ואי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי טעמא משום דראוי ליורשו הוא: **אלא.** על כרחך ברא דכתב נכסי לאבוה בני אית ליה והאי דכתב נכסי לאבוה לאברוחינהו מבני קאתי דכי מיית לא ירתו ליה בני אלא אבוה וכי הוה תני איפכא הוה אמרת התם דקני לוקח שלקחו מן האב הוה טעמא משום דקנין פירות שיש לו לבן לאו כקנין הגוף הוא וכי זבין אב דידיה קזבין: **הכא נמי.** הכותב נכסיו לבנו ודאי בני אחריני אית ליה ולאברוחינהו מתאחי משאר בניו של אב הוא דכתב ליה ומדאמרינן קנה לוקח שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי: **באושא התקינו.** דלע"ג דבעלמא לאו כקנין הגוף דמי בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבודיה משום איבה והוי כלוקח ראשון: והרי

הלקוחות: **דלא מת הבן בחיי האב דאתו לידי הבן.** דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: **קנין פירות.** שהיו קנוין לאב לפירות: **בריש לקיש סבירא לן.** דפסקינן הלכתא כריש לקיש בתלת חדא הא והחולץ למעוברת ומתנה בחמלגא בפרק החולץ (יבמות דף לו.): **אלא לאו שמע מינה [הו'] לאו כקנין הגוף דמי.** הני נכסי מלוג הקנוין בחייה לבעל לפירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייו: **הכותב נכסיו לאביו.** לאחר מותו ומכר האב בחיי הבן ומת האב בחיי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה לוקח שמעינן מינה משום דקנין פירות שהן קנוין לבן לאו כקנין הגוף דמי אבל השתא דלמא הייו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי לידי דבן משום דראוי ליורשו הוא ואע"ג דבעלמא כקנין הגוף דמי אבל אבל לבן בחייו למוכרן כשירלה דאי משום לאחר מיתה בלאו הכי הוה ירית ליה אבל רב שמואל בר אבא לא אבא לא היה רואי לירש את אמו אלא רבי אבא בעלה היה רואי ליורשה: **אבא לא ירים ברא.** ואי הוה תני איפכא הוה אמרת נמי טעמא משום דראוי ליורשו הוא: **אלא.** על כרחך ברא דכתב נכסי לאבוה בני אית ליה והאי דכתב נכסי לאבוה לאברוחינהו מבני קאתי דכי מיית לא ירתו ליה בני אלא אבוה וכי הוה תני איפכא הוה אמרת התם דקני לוקח שלקחו מן האב הוה טעמא משום דקנין פירות שיש לו לבן לאו כקנין הגוף הוא וכי זבין אב דידיה קזבין: **הכא נמי.** הכותב נכסיו לבנו ודאי בני אחריני אית ליה ולאברוחינהו מתאחי משאר בניו של אב הוא דכתב ליה ומדאמרינן קנה לוקח שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי: **באושא התקינו.** דלע"ג דבעלמא לאו כקנין הגוף דמי בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבודיה משום איבה והוי כלוקח ראשון: **הבעל מוציא.** שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון: **לאחר מותו.** מהיסוד ולאחר מותו שהגוף קנוי לבן מהיסוד אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו: **מכורין עד שימות.** לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד

והרי היא תחתיו. דאי ודאי נתגרשה ע"י עדים אחרים כי משתכחי הכך עדים זוממין הוו משלמין לה כל כתובתה דהא בעו לאפסוקי כולה מינה דקאמרי נתן לה אבל השתא שמא אינה עתידה ליטול כתובתה לעולם שמא תמות ויירשנה בעלה ונמצא שלא היו מפסידין אותה כלום לפיכך אין אומרים ישלמו לה כתובתה אלא אומדים כמה אדם רוצה ליתן לה מיד בכתובתה על הספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה הוא ואם תמות יירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן ודמיים הללו יתנו לה העדים דטובת הנאה זו מפסידין אותה מיד שאם תבא למוכרה בטובת הנאה זו לא תוכל. טובת הנאה כלומר דבר מועט: **אם אמרו בנכסי מלוג.** שתוכל למוכרן ואין הבעל מוציא מיד הלקוחות שהרי אם פיתתו פיתתו לה ואם הותירו הותירו לה: **יאמרו בנכסי לאן ברזל.** בכתובתה דהיינו נדוניא שהכניסה לו בשומת מבית אביה וכותבין אותה בכתובתה ומקבל עליו חתן אחריות ואם פיתתו פיתתו לו ואם הותירו הותירו לו כדאמרינן [ביבמות באלמנה לכהן גדול (דף סו.)]. נכסי לאן ברזל נכסים העומדים באחריות המקבל לשלם כעין ברזל זה שהוא קשה להיות פותת והתם ודאי לא מצי מזבנה: **טובת הנאה.** אשה המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה והדמים שלה הן ואין לבעל בהן כלום: **רווח ביתא.** אפילו אם הבעל נוטלן נוח לאשה למוכרה בחייה כדי שתהא פרנסתה מצויה בביתה בריוח: **ואין הבעל אוכל פירות.** לא אמרינן יקח בהן קרקע והוא אוכל פירות: **ומילי לא משתעבדי.** לגיזק: **וחזר המוכר ומחל לו מחול.** הלכך אי אמרינן לה תזבן מפסדינן ליה לגוקח דהיא הדרה ומחלה לכתובתה לבעל הוא ועל כרחה היא מוכרתה:

ה"ג

והרי היא תחתיו ומשמשתו ונמצאו זוממין אין אומרים ישלמו כל כתובתה אלא טובת הנאת כתובתה איזהו טובת הנאת כתובתה [א]אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא אמאי יירשנה בעלה תזבין כתובתה לגמרי אמר אביי אם אמרו בנכסי מלוג יאמרו בנכסי צאן ברזל אמר אביי טובת הנאה [ב] הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא טובת הנאה לאשה הויא דאי ס"ד לבעל הויא לימרו לה עדים מאי אפסדינך אי הות מזבנת לה לטובת הנאה בעל הוה שקיל מינך אמר רב שלמן משום דאיכא רווח ביתא אמר רבא [ג]הלכתא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות מאי טעמא [ד]פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרי תנינא לתקנת אושא העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ה]ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא תזבין נכסי מלוג ותתן ליה ולטעמיך נהי נמי דאיתיה לתקנת אושא ולא מצי מזבנה לגמרי תזבין לנכסי מלוג בטובת הנאה ותתן ליה אלא דלית לה ה"ג דלית לה ותזבין כתובתה בטובת הנאה ותתן ליה הא מני רבי מאיר היא דאמר [ו]אסור לו לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא לא מגרש לה דאי מגרש לה אתו הנך דזבני גבו לה לכתובתה מיניה אלא טובת הנאה מילי נינהו ומילי לא משתעבדי אלמה לא מילי דמזדבני בדינרי נינהו אלא משום דשמואל [ז]דאמר שמואל [ח]המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל אמרי זבוני זבין ותתן ליה ואי מחלה ליה לגבי בעל תמחלה אמרי כל לגבי בעל ודאי מחלה ליה ואפסדיניה להההוא זבינא בידים לא אפסדינהו וכי תימא זבינא ניהליה לההוא דחבלה ביה בטובת הנאה דאי בעלת זנות אלא התם דייק דקסבר תנאי בטל מדלא קתני בתולה שאין לה מאתים ואלמנה שאין לה מנה כו' ס"מ דה"ק כל הפותח אפי' באותו ענין שיש לה אפי' הכי הויא בעלתו בעלת זנות וא"ת מנא ליה דמיירי בתנאה דלמא מודה ר"מ דתנאו קיים וה"ק כל הפותח אפי' באותו ענין שיש לה כגון בסוף ביאה דאמר התם בסוף שמעתין דדברי הכל אינה מוחלת וי"ל דלשון כל הפותח משמע שהוא פותח לה ובסוף ביאה אין יכול לפתות אלא היא פותתת לעצמה ולא שייך לשון פותח אלא בתנאה אי נמי מדנקט כל דייק:

כל לגבי בעלה ודאי מחלה. וא"ת ותזבין לבעל גופיה ותיתיב ליה לנחבל וי"ל שהבעל לא ירלה לקנות אלא להפסיד לאשתו א"נ הא מוקמי לה בסמוך כר"מ דאמר לשהות עם אשתו בלא כתובה אסור וא"ת והיאך יכולה למחול האמר בריש אע"פ (כתובות דף נז.) דבסוף ביאה אינה יכולה למחול וכ"ת דכתבה ליה התקבלתי הא משמע בפרק נערה (שם דף נא.) דלר"מ אפי' בהתקבלתי אין יכולה למחול וי"ל ה"מ בתחילת הסוגיא אבל לפי המסקנא דהתם דמפליג ר' יהודה בין כתבה ליה התקבלתי ובין לא כתבה ליה התקבלתי ה"ה לר"מ וא"ת ואכתי היאך תמחול הא מוקמינן לה כר"מ דאמר אסור לשהות עם אשתו בלא כתובה וי"ל לאחר שתמחול יחזור ויכתוב לה כתובה ועי"ל דאפילו אח"ל שאין יכולה למחול בעודה תחתיו אכתי יעשה קנוניא ויגרשנה ותמחול לו ואח"כ יחזירנה וא"ת כיון דאתיא כר"מ דדאין דינא דגרמי א"כ לא תהא רשאה למחול מפני שתצטרך לשלם ללקוחות כדאמר בהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואמרינן התם (כתובות דף פו.) דלמאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא ומיהו מצי למימר דאפ"ה לא תהוש ותמחול כיון דהשתא ליתא לה מידי לשלומי אע"ג דלכשתתאלמן תצטרך לשלם יותר מ"מ חשיב ליה אטרוחי בי דינא בכדי כיון דסוף סוף השתא מיהא לא משלמין מידי ולמאי דרגיל ר"ת לפרש דאין חייבת לשלם אפילו לר"מ אלא מה שקבלה א"ש טפי ואין להאריך כאן בדבר זה הקשה הר"ר שמואל ב"ר חיים ותזבין כתובתה במעמד שלשתן דאז אין יכולה למחול כמו שרגיל ר"י לדקדק מההיא דתניא בהאיש מקדש (קדושין דף מז:) התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם רבי מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת ומסיק דבמלוה בשטר קמפלגי באשה שמכה דעתה ודכולי עלמא אית להו דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ובמלוה על פה פליגי בדרב הונא דאמר תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה דרבנן לית להו שיועיל מעמד שלשתן במלוה אלא בפקדון ואם היה יכול למחול מהו חושש מי אית להו דרב הונא במלוה כיון דסבירא ליה דלא שמכה דעתה ותירץ ר"י * דמעמד שלשתן אין מועיל בכתובה בעודה תחת בעלה כיון דעדיין לא ניתנה לגבות וא"ת ומיכתוב שטרא בשמיה דאז לא מצי מחלה כדאמר בהכותב (כתובות דף פו.) והכא ניחא דשמא הבעל לא ירלה אבל בסמוך גבי היא

א) [מכות ג.], ב) [כתובות עט:], ג) [עי' תוספות ב"ב קלט: ד"ה התם], ד) [כתובות מ.], ה) ב"מ כ. כתובות פה: פו. קידושין מח. ב"ב קמז.

גליון הש"ם

גמ' הואיל ואתא לידן. שבת דף פא ע"ב וש"נ: תוס' ד"ה כל וכו' דמעמד ג' אינו מועיל בכתובה. עיין לעיל דף ע ע"א תוספות ד"ה אמטלטלין:

מוסף רש"י

ליתן בכתובה של זו. מספק, שאם נתאלמנה או נתגרשה. יטלנה לוקח, ואם מתה יירשנה בעלה. ויפסיד מעותיו (מכות ג.). המוכר שטר חוב לחבירו. שחייב לו לוה למלוה ממון ומסר לו המלוה את השטר ליד לוקח ומכרו או וכתב לו קני לך מיהו וכל שעבודיה, אי נמי כדפסקינן התם (ב"ב עז.) הלכתא אותיות נקנות במסירה (רשב"ם ב"ב קמז:). וחזר ומחלו. המוכר שהוא מלוה מחלו ללוה, מחול. דאמר ליה לוה ללוקח לאו בעל דבריס דידי את (כתובות פה:) דלא מכר לו ראשון לשני אלא כל זכות שהבא לידו, ולא עדיף האי לוקח ממלוה דאתי מתחתיה דמלוה, ומיהו מעותיו יחזיר לו מוכר ללוקח, דהא הלכתא היא דדיינינן דינא דגרמי וחז הפסיד מעותיו כשוקף שטרותיו של חבירו, דקיימא לן דחייב, מהטא עובדא דכפייה רפרם לרב אשי ואגבי מייה מי כשורא לגלמא (רשב"ם שם). ואפילו יורש. של מלוה, מוחל. שהלוה לא נתחייב ללוקח כלום אלא מחמת המוכר והרי מחלו אצלו (קדושין מח.) וסברא הוא דלא אלים כח של לוקח במה שנמסר לו שטר המלוה אלא לזכות בחוב הכתוב בו במקום הלוה או היורש, אך לא נעקר שעבודו מן המלוה, וקרינא ביה עבד לוה לאיש מלוה ויכול למחול שעבודו (רשב"ם שם).

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פכ"ח מהל' עדות הלכה ה סמג עשין קי טוש"ע סימן לח: **ע** ב טוש"ע אה"ע סימן פה סעיף ז:

עא ג מיי' פ"י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ט ופ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יח סמג עשין מח וסימן ע טוש"ע אה"ע סימן סו סעיף ג וסימן קה סעיף ה וטוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף י:

עב ד מיי' מהלכות מכירה הלכה יב וע"ש סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן סו סעיף כג:

רבינו חננאל

אמר רבא הילכתא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות. מאי טעמא, פירא תקינו ליה רבנן לבעל, פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן. ולא עמדה הדין קושיא ונדחית. ואמ' תוב, תנינא לתקנת אושא הא דתנן העבד והאשה פגיעתן רעה והחובל בהן חייב והן שחבלו באחר פטורין, ואי סלקא דעתא ליתה לתקנת אושה, תזבין מהיום ולאחר מיתה ותיתיב ליה לנחבל. ולטעמיך, תזבין נכסי מלוג בטובת הנאה ותיתיב לנחבל. אלא איכא למימר מתניתין בדלית לה נכסי מלוג, ולא שמעינן מינה דתנינן לה להאי תקנת אושא. אמר רבא הלכתא טובת הנאה לאשה, פיר' כלומר האשה תחת בעלה ומכרה כתובתה לאחר על דעת שאם נתאלמנה או נתגרשה יקח מה שבכתובתה עד גמרא, ואם תמות היא לא יקח כלום. זה המכר יקרא טובת הנאה והדמים שלה הן, ואין לבעל שלה לומר נקח בדמים קרקע ואוכל פירותיה כדין נכסי מלוג. ואי מחייבת לה, לזבוני לכתובתה בטובת הנאה ותיתיב ליה, פיר' לנחבל. המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול כו'. כל לגבי בעלה

היא שחבלה בבעלה קשה דתזכין לאחר והבעל יכתוב ברצון שטר בשמו כדי שיגבה חבלתו ומיהך ר"י דכיון שאין הכתובה בשם האשה הרי הוא כאילו משהה אשתו בלא כתובה אע"פ שאין קלה בעיניו להוציאה וא"ת כיון דכל גבי בעלה ודאי מחלה מאי קאמר לעיל אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו כו' שום אדם לא יקנה אותה כיון דודאי מחלה ויכולין עדיס לומר מאי אפסדינך כדקאמר לעיל אם טובת הנאה לבעל וי"ל דיכולה לעשות קיום במשכונות או בערבות או בנדר או בשבועה שלא תמחול אבל כאן אם יש לה תשלם ואם אין לה אין משועבדת לגיזק לעשות לו קיומיס ל"ע:

ואפי' מחלה לגבי בעל לא מיפסד קמפסיד. וא"ת והא דאמר מיפסד קמפסיד דכי לא תמכור יגבה חבלתו אם תתאלמן או תתגרש וכשתמכור ותמחול לבעלה יפסיד הכל וי"ל כיון שעכשיו לא היתה נותנת לו כלום אפילו לא מחלה ממה שמחלה אינו כל כך הפסד כיון שלא יהיה לו כלום עכשיו ולאחר זמן נמי שמא תמות וירשנה בעלה:

בדנפישא כתובתה מחבלה. וא"ת מעיקרא נמי איירי בנפישא כתובתה מחבלה דקאמר תזכין כתובתה בטובת הנאה ותיתיב ליה בחבלה וי"ל דבמקצת חבלה קאמר ואם תתאלמן או תתגרש יגבה השאר ממקום אחר:

כגון דלא נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא. וא"ת והשתא היכי מתוקמא כר"מ והלא פותח לה ממנה או ממאתים ובעילתו בעילת זנות לרבי מאיר (כתובות נד:) וי"ל (כגון) דהיא גורמת להפסיד לעצמה:

לא מפסיד עשרים וחמשה זוזי. ל"ג זוזי דלמאי דגרס זוזי ל"ל דאיירי בכתובת בתולה וכ"ה זוזי צוריים הם מאתים זוז מדינה ולית דבריס ארבעה וחמשה (לעיל ד' ו: ושם) הוכחנו דמאתים של בתולה הם מאתים זוזי צורי ד) (והכא ל"ג זוזי) ולא מפסיד כ"ה היינו כ"ה סלעים של אלמנה ואף על גב דכתובתה דרבנן אין להקפיד על הא דנקט כתובה דאורייתא:

כשם שלא תמכור והיא תחתיו. פרש"י כשם שאין יכולה למכור כתובתה בעודה תחתיו כך לא תפסיד מכתובתה כלום בשביל שום חבלה וזק שתזיק בעודה תחתיו ואין נראה לר"י דהא לעיל אמר ובכל דוכתי' תזכין לכתובתה בטובת הנאה ואפילו כשהיא תחת בעלה ונראה לר"י כשם שלא תמכור בשביל שחבלה באחרים בעודה תחתיו כדאמר לעיל דלגבי בעלה ודאי מחלה כך לא תפסיד והיא תחתיו כלומר לא תמכור כתובתה לבעלה בשביל שחבלה בו והא דנקט מכירה גבי אחרים והפסד גבי בעלה משום דלגבי אחרים אין יכולה להפסיד כשמוכרת להן בטובת הנאה של כתובה אבל לגבי בעל שמכרה לבעלה בטובת הנאה יגרשנה מיד וירוויח הכל והיא תפסיד: **אמר רבא סיפא אתאן לכתובת** בנין דכרין. תימה דלא מייתי הך ברייתא בסוף נערה שנתפתתה (כתובות דף נג.) דבעי רבא מוכרת כתובתה לבעלה כמוכרת לאחרים דמי או לא מיהו התם נמי קאמר בתר דבעי הדר פשטה דכמוכרת לאחרים דמי ושמא מתוך ברייתא זו פשטה ולפי שאין כ"כ פשוטה לא הביאה שם: **כך** מוכרת כתובתה לבעלה לא **הפסידה** כתובת בנין דיכרין. אע"ג דאינה יכולה למחול כתובתה לבעלה לרבי מאיר מ"מ יכולה היא למכור ואע"ג דאסור להשהותה לרבי מאיר בלא כתובה וכן קי"ל מ"מ השמיענו בברייתא את הדין דאם אירע כן שמכרתה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דכרין א"נ במכרה התוספת איירי:

מאי טעמא כדרבא בו'. השתא משמע דשחרור דשן ועין מפקיע מידי שעבוד כמו שטר שחרור ותימה דביבמות פרק אלמנה (דף סו: ושם) פליגי במכנסת שוס לבעלה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמיס אני נותן רב יהודה אמר הדין עמה משום שבח בית אביה רבי אמי אומר הדין עמו וקאמר תניא כוותיה דרבי אמי עבדי לא ברזל יוצאין בשן ועין לאיש אבל לא לאשה ומה ראיה היא לר' אמי בהא אפי' רב יהודה מודה כיון דמחוסרת גוביינא אתי שחרור מפקיע מידי שעבוד כדאמר התם גבי איצטלא דמילתא דפרסוה אמיתתא דמודה רב יהודה דקנייה מיתתא דכיון דמחסרא גוביינא אתי הקדש מפקיע שעבוד ושמא אותו שהביא תניא כוותיה דר' אמי היא (א) בנאה בריה דרבא שלא יוסף בריה דרבא שלא:

ה"ג **דהשתא נמי לא מידי קא יהבה ליה: אי דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא.** שכתב לבתולה יותר ממאתים ולאלמנה יותר ממאה הראויה לה מן התורה אמאי לא הפסידה: **נוקמא אכתובה דאורייתא.** משום דרבי מאיר אסר לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה ותוספת תזכין לבעלה בטובת הנאה ותיתב ליה בחבליה: **כ"ה.** סלעים והוא מנה מאה זוז בכתובת אלמנה ופחותה שבכתובות נקט: **כשם שלא תמכור.** קס"ד הכי קאמר כשם שאינה יכולה למכור בעודה תחתיו כך לא תפסיד מכתובתה כלום בשביל שום חבלה וזק בעודה תחתיו: **לתוכה בנין דכרין.** בפרק נערה שנתפתתה (כתובות ד' נג:) בנין דכרין דיהוו ליכי מנאי אינון יהוין ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקיהון דעם אחוהון. היו לו שתי נשים וכתובת האחת גדולה משל חבירתה ומתו שתיהן בחייו וירשן או אחת בחייו וירשה אעפ"כ לא בעלה כתובתה אלא בניה אם יש לה בן זכר הימנו וכשבאין לחלוק בניו בנכסיו אחר מותו נוטלין אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן והשאר חולקין בשוה ואין יכולין בני הקיימת לומר אנו ניטול כתובת אמנו שהיא כבעלת חוב ואתם אל תטלו שאין לאמכם כתובה שהרי בעלה ירשה וקיי"ל התם [נג.] דהמוכרת כתובתה לאחר בטובת הנאה ומתה בחיי בעלה וירשה מפסיד הלוקח אעפ"כ לא הפסידו בניה כתובת בנין דכרין ולא יאמרו בני חבירתה אמכם פשעה בה שאילו היתה קיימת לא היתה גובה שהרי לקוחות היו גובין אותה משום דאמרי להו זוזי אנסוה שהיתה צריכה למעות ולא לאפסדינהו נתכוונה: **בשן ועין לאשה.** הפילה היא את שינו וסימאה את עינו: **אבל לא לאיש.** סימא בעלה את עין העבד או הפיל את שינו לא יצא לחירות לפי שאין גופו קנוי לו: **סברוה.** בעלמא תרוייהו הני תנאי סבירא להו קנין פירות לא כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דמאן דאמר לא לאיש ולא לאשה דאית ליה תקנת אושא הלך משום איש לא נפקי דלא קני להם לגופייהו ממש משום אשה נמי לא נפקי דאליס שעבודיה למהוי כקנין הגוף: **קודם תקנה.** הוי שעבודיה קיל כשאר קנין פירות דקיים לן דלאו כקנין הגוף דמי: הקדש

דאי מחלה לגבי בעל לא קא מפסיד דהשתא נמי לא מידי קא יהבה ליה סוף סוף כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן אלא הא דתניא [ו]וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה אמאי תזבנינה ניהליה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה בהא חבלה דאי מחלה לגבי בעל ליכא פסידא הא ודאי ר"מ היא [ז] דאמר [ח]אסור לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא מגרש לה וגבי ליה בחבליה מינה אי הכי השתא נמי [א]מגרש לה וגבי ליה בחבליה מינה כגון דנפיש כתובתה דמשום ההוא פורתא לא מפסיד טובא ואי דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא נוקמא אכתובה דאורייתא ואידך [ב]תזבנה ניהליה בחבליה כגון דלא נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא דהוי חבליה ארבעה זוזי דמשום ארבעה זוזי לא מפסיד עשרים וחמשה אלא הא דתניא [ג]כשם שלא תמכור והיא תחתיו כך לא תפסיד והיא תחתיו והא זימנין משכח לה דמפסדא והיכי דמי כגון דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא אמר רבא סיפא אתאן לכתובת בנין דכרין והכי קתני כשם שהמוכרת כתובתה לאחרים [ג]לא הפסידה כתובת בנין דכרין מאי טעמא זוזי הוא דאנסוה [ד]כך מוכרת כתובתה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דכרין מ"ט זוזי הוא דאנסוה לימא תקנת אושא תנאי היא דתני חדא עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה אבל לא לאיש ותניא אידך [ה]לא לאיש ולא לאשה סברוה דכולי עלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר לאשה לית ליה תקנת אושא ומ"ד לא לאיש ולא לאשה אית ליה תקנת אושא לא דכולי עלמא אית להו תקנת אושא אלא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה ואי בעית אימא אידי ואידי לאחר תקנה ואית להו תקנת אושא אלא למאן דאמר לאשה ולא לאיש מאי טעמא כדרבא דאמר רבא

הקדש

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי טעמא וכו' כוותיה דר' אמי היא סבור כנאנאי בריה דר' יוסף בריה דרבא שלא:

גליון הש"ם

גמ' דאמר אסור לאדם שישהא. עיין כתובות דף לט ע"ב תוד"ה טעמא:

רבינו חננאל

ודאי מחלה ליה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן. שמעינן מהא דלית ליה תקנה לקונה שטר חוב שלא יהיה המוכר יכול למחול. דאילו הוה אית ליה הוה מוקמי לשמעתא בחכי. ואטרוחי בי דינא בכדי, פיר' לבטלה, בדבר שאינו מועיל. כדרבא, דאמר רבא

ע) [תוספתא פרק ט"ן], ב) [כתובות מז.], ג) [ד"ה וסל"], ד) נ"ל וה"ג,

ה) [תוספתא פרק ט"ן], ו) [כתובות מז.], ז) [ד"ה וסל"], ד) נ"ל וה"ג,

עג א ב מיי' פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף י:

עד ג ד מיי' פי"ז מהלכות אישות הלכה יט סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן קח סעיף ד:

עה ה מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה טז סמג עשין מז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף לח:

הקדש. עשה שורו אפותיקי לנעל חובו וחזר לוה זה והקדישו קדושת הגוף למזבח הפקיע שיעבודיה דמלוה ומותר למזבח ואין בו משום גזל (ז) שאבא הקדש מפקיעו הואיל ולא היה קנוי לו ממש אלא עומד לגבות הימנו. ולוקח קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלוה דתנן מוסיף מלוה עוד דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת לשלם לאשה את כתובתה כו' במסכת ערכין (דף כג:). ותכריכי המת בקדושת הגוף דמי ומפקעי ונאסרין בהנאה: **תמן.** נכרי שהלוה את ישראל על חמנו ולא הרהינו אצלו דמחוסר גובייתא שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא שיעבוד כשבא עת ביעורו מפקיע איסור החמץ את שיעבוד הנכרי וחייב ישראל לנעורו. והא דתנן בפסחים (דף ג:) נכרי שהלוה לישראל על חמנו מותר בהנאה לאחר הפסח מוקי לה רבא התם[ז] בשהרהינו אצלו שנתנו במשכון ביד נכרי דלא מחוסר גובייתא ולאו שיעבוד אלא קנייה ממש: **שחרור.** עשה עבדו אפותיקי ושחררו הלוה משחרר וגובה זה חובו ממקום אחר: **לית להו הקנאה דאושא.** ושיעבודיה דבעל כשאר קנין פירות דעלמא הוא ובקנין פירות דעלמא פליגי: **המוכר עבדו.** עבד כנעני לאחר: **ופסק.** המוכר עם הלוקח ע"מ שישמשנו עוד שלשים יום: **ראשון ישנו בדין יום או יומים.** אם הכהו בתוך שלשים יום הללו ולא מת תחת ידו אלא עמד יום או יומים מי אינו נהרג דכתיב (שמות כא) אך אם יום או יומים וגו' אבל שני אם הכהו בתוך שלשים יום הללו שהיה בבית ראשון אינו בדין יום או יומים ונהרג עליו אפי' מת מחולי זה לסוף שלש שנים קנין פירות שהוא קנין לראשון כקנין הגוף דמי ולאו דשני הוא: **איש ואשה.** אפי' מכרו שניהם כאחד: **לא עשו ולא כלום.** שאינו לא זה ולא זה ואם מת אחד מהם זה הנשאר מוליא מידי הלקוחות. ולא דמו לשותפין דעלמא דהתם יש לזה חלק בכולו ליטול חלי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה: **ראשי אבריס.** כ"ד הן שהעבד יולא בהן לחירות בפ"ק דקדושין (דף כה.): **מתני' הפוקע לחבירו.** הכהו על אזנו לשון מורי. ל"א תוקע ממש: **נותן לו סלע.** משום בושת: **סטרו.** על הלחי כמו הסטוטר לוטו של ישראל בסנהדרין (דף נח:): **לרס.** משך. ובנכורות (דף לד.) שמעתי לשון פוגס: זה

הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד. אם עשה שורו אפותיקי והקדישו למזבח ואלו דוקא הקדש דה"ה כל איסורין שהן ראויים לפקוע כגון אילטלא דמילתא דפרסוה אמיתנא דיבמות (ד' סו: ושם[ט]) וכגון קונמות דפרק אע"פ (כתובות ד' נט: ושם[י]) דכיון שיש לאיסור כח לחול שעה אחת דרבא לטעמיה דאמר בפרק כל שעה (פסחים ד' לא.) ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ושפיר מקדיש [הלוה] ואו לא פקע בטריפת ב"ח אבל קדושת דמים כי היכי דפקעה על ידי פדיון פקע נמי בטריפת ב"ח כדאשכחן בשדה [מקנה] כשהקדישה לוקח חוזרת לבעלים ביובל שאין כח להקדש בקדושת דמים יותר מן המקדיש וכי פקע כח מקדיש פקע כח הקדש והיינו טעמא דחמץ והיינו טעמא דשחרור וריב"א מביא ראיה מירושלמי דקאמר לא מלינו עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד ובשעת איסור חמץ ושחרור היה החמץ והעבד ברשות בעליה ואו לא פקע ובכלל הקדש הוי קונמות ודבר המקלה לחמץ וכן עשה ביתו אפותיקי והשתחוה לו בכלל הקדש הוא והא דלא חשיב רבא מכר שמפקיע מידי שיעבוד בעשה שורו אפותיקי ומכרו כדאמר לעיל בפ"ק (דף יח:) משום דלא הוי כטעמא דאחריני דמן הדין לא מפקע אלא תקנתא דרבנן הוא משום פסידא דלקוחות דלית ליה קלא דהא עשה עבדו אפותיקי דאית ליה קלא אם מכרו ב"ח גובה ממנו אי נמי לא חשיב רבא אלא הני תלת דשנויים במתני' או בברייתא דהקדש איתמר אברייתא דקונמות בתם על פי[ב] ושיחרור אמתניתין דהשולח[ג] דשורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו וחמץ אמתני' דכל שעה[ד] דנכרי שהלוה את ישראל על חמנו אחר הפסח מותר בהנאה דמהאי טעמא מוקמינן לה בשהרהינו אצלו הלכך לא חש למנות לא איסור מת ולא איסור ע"ז ולא איסור[ה] קונמות ומכר[ו]: **אלמוה** רבנן לשיעבודיה דבעל. הכא הוי פלוגתא בהכי ובפרק אע"פ (כתובות דף נט: ושם[ז]) אמר לאין קונמות מפקיעין מידי שיעבוד דבעל דאלמוה וכן בריש המדיר (שם דף ע.) אלמוה רבנן לשיעבודה דאשה ואין יכול להדירה דפריך וכיון דמשועבד לה היכי מלי מדיר לה והתנן קונם שאני עושה לפיך כו' וביבמות פרק אלמנה (דף פו:) גבי אילטלא דמילתא לא אלמוה רבנן לשיעבודה דאשה אלא אמרינן דנאסר כי פרסוה אמיתנא וא"ל דיש מקומות שנריך לאלם כח הבעל וכח האשה יותר ממקום אחר: **רבי מאיר אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים קסבר קנין פירות בקנין הגוף דמי.** ואע"ג דגבי שן ועין אין יולא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה אבל בדין יום או יומים שהוא אחתיו ויש לו כח לרלותו לעשות מלאכתו סברא הוא שיהא בדין יום או יומים מאחר דקנין פירות בקנין הגוף דמי והר"ר יצחק בר' ברוך מפרש דלר"מ נמי יולא בשן ועין לאיש ולעיל גרסי' ואיבעיא אימא דר"ע לית להו תקנתא דאושא ובפלוגתא דהני תנאי כו'[ט] והיא דקתני לאשה ולא לאיש כר' יהודה והיא דקתני לא לאיש ולא לאשה כר"א דאמר שניהם אינן בדין יום או יומים דדרים בספו המיוחד לו וה"ג עבד המיוחד לו ועבד מלוג אין מיוחד לשניהם אלא יש פירות ואלה יש גוף ואין זה קרוי בעלים ואפילו שניהם יחד אינם יכולין למוכרו וכמו כן אין יכולין לשחררו ומשום ה"ק[י] דלית להו תקנה דאושא דאפי' מכרו שניהם יחד אין מכירה כלל ואם מכרה האשה ונתגרשה אע"פ שהכל לאשה אין לוקח כלום בה שהרי כשמכרה הוי כאדם המוכר דבר שאין שלו הלכך לא שייך אליבא דר"א כלל תקנה דאושא דר"א לא לריכא לתקנה דאושא דלא שייך תקנת אושא אלא היכא שאם מכרה ונתגרשה הוה לוקח ואם מתה הבעל מוליא דשוינהו קודם לוקחים כדאיתא בש נוחלין (ב"ב דף קלו: ושם[כ]): **כמאן אולא הא דאמר אמימר בו'.** נראה דמכירה ליף משחרור דשחרור הוא כעין מכירה דאי מדין יום או יומים ליף אמאי דעלמא דאתם יש לזה חלק בכולו ליטול חלי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא ולא לה ובענין זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמוך אלא הגוף ולזה הפירות וכן חליו עבד וחליו בן חורין נמי כגון שנתן לו כל דמיו ואין מעוכב אלא בגט שחרור לגיות מותר בגת חורין:

[ז] א הקדש חמץ [ב] ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד לימא דרבא תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרבא והכא אלמוה רבנן לשיעבודא דבעל ואיבעיא אימא דכולי עלמא לית להו להני תנאי תקנת אושא והכא בקנין פירות בקנין הגוף דמי קמיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [ג] המוכר עבדו לאחר ופסק עמו על מנת שישמשנו שלשים יום ר"מ אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא תחתיו קסבר קנין פירות בקנין הגוף דמי רבי יהודה אומר שני ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא כספו קסבר [ד] קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי רבי יוסי אומר שניהם ישנן בדין יום או יומים זה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא כספו מספקא ליה קנין פירות אי בקנין הגוף דמי אי לאו בקנין הגוף דמי [ד] וספק נפשות להקל רבי אליעזר אומר [ג] שניהם אינן בדין יום או יומים זה לפי שאינו תחתיו וזה לפי שאינו כספו אמר רבא מ"ט דרבי אליעזר אמר קרא [ה] כי כספו הוא כספו המיוחד לו כמאן אזלא הא [ה] דאמר אמימר [ד] איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום כמאן כרבי אליעזר מאן תנא להא דת"ר [ה] מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אברים שאינן חוזרין אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמרי משמיה דרבא ר' אליעזר היא מי לא אמר ר' אליעזר כספו המיוחד לו הכא נמי [ו] עבדו המיוחד לו: **מתני'** [ז] התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה [ח] סטרו נותן לו מאתים זוז לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז צרם באזנו תלש בשערו [ט] רקק והגיע בו רוקו העביר טליתו ממנו פרע ראש האשה בשוק נותן לו ארבע מאות זוז זה

ישנו בדין יום או יומים קסבר קנין פירות בקנין הגוף דמי. ואע"ג דגבי שן ועין אין יולא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה אבל בדין יום או יומים שהוא אחתיו ויש לו כח לרלותו לעשות מלאכתו סברא הוא שיהא בדין יום או יומים מאחר דקנין פירות בקנין הגוף דמי והר"ר יצחק בר' ברוך מפרש דלר"מ נמי יולא בשן ועין לאיש ולעיל גרסי' ואיבעיא אימא דר"ע לית להו תקנתא דאושא ובפלוגתא דהני תנאי כו'[ט] והיא דקתני לאשה ולא לאיש כר' יהודה והיא דקתני לא לאיש ולא לאשה כר"א דאמר שניהם אינן בדין יום או יומים דדרים בספו המיוחד לו וה"ג עבד המיוחד לו ועבד מלוג אין מיוחד לשניהם אלא יש פירות ואלה יש גוף ואין זה קרוי בעלים ואפילו שניהם יחד אינם יכולין למוכרו וכמו כן אין יכולין לשחררו ומשום ה"ק[י] דלית להו תקנה דאושא דאפי' מכרו שניהם יחד אין מכירה כלל ואם מכרה האשה ונתגרשה אע"פ שהכל לאשה אין לוקח כלום בה שהרי כשמכרה הוי כאדם המוכר דבר שאין שלו הלכך לא שייך אליבא דר"א כלל תקנה דאושא דר"א לא לריכא לתקנה דאושא דלא שייך תקנת אושא אלא היכא שאם מכרה ונתגרשה הוה לוקח ואם מתה הבעל מוליא דשוינהו קודם לוקחים כדאיתא בש נוחלין (ב"ב דף קלו: ושם[כ]): **כמאן אולא הא דאמר אמימר בו'.** נראה דמכירה ליף משחרור דשחרור הוא כעין מכירה דאי מדין יום או יומים ליף אמאי דעלמא דאתם יש לזה חלק בכולו ליטול חלי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא ולא לה ובענין זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמוך אלא הגוף ולזה הפירות וכן חליו עבד וחליו בן חורין נמי כגון שנתן לו כל דמיו ואין מעוכב אלא בגט שחרור לגיות מותר בגת חורין:

איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג. פירש בקונטרס דלא דמי לשותפות דעלמא דאתם יש לזה חלק בכולו ליטול חלי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא ולא לה ובענין זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמוך אלא הגוף ולזה הפירות וכן חליו עבד וחליו בן חורין נמי כגון שנתן לו כל דמיו ואין מעוכב אלא בגט שחרור לגיות מותר בגת חורין:

שניהם ישנן כו'. דייק סיפיה דקרא, לא יוקם כי כספו הוא, למי שהוא קנוי לגופו הוי עבד (שם). ופטורין, דספק נפשות דבעלים שהכהו ומי נהרג מהם, להקל, דנפקא לן מושפטו העדה והלילו העדה (שם). שניהם אינן וגו'. כלומר שניהם שהכהו נהרגין, זה. אחמיון, לפי שאינו אתמיון, הרלאון, לפי שאינו עכשיו כספו, שהרי מכרו (שם). **כי כספו הוא.** מיותר הוא, דמה נתינת טעם היה לריך לתן בדבר ולומר לא יוקם לפי שכספו הוא, אי נמי מדמלי למיכתב כי כסף הוא (שם). **התוקע לחברו.** המכהו בנגד אזנו (לעיל לז:) בלחי, לשון רבינו הלוי ורבינו הזקן למדנו שהכהו אבל האחון (קדושין יא:) המכה את חברו בלחי, לשון מורי בב"ק, וכאן שמעתי תוקע ממש, שתקע בפיו באזנו, ורואה לגשון מורי בב"ק וכאן שמעתי אל תהי בתוקעי כף (משלי כב) שמכה בכפם על כף חבריהם להיות ערבים בשביל אחריהם (בכורות ג:). נותן לו סלע. דמי נושאו, לבד לער ומק וריפוי אם יעבוד שם (לעיל לז:) כך שיערו דמי נושאו לאדם ביעוני (קדושין יא:).

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ז מהלכות עכו"ם הל' יד ופי"ח מהלכות מלוה ולוה הל' ו ז ופי"ב מהלכות גזלה והלכה ה מ"מ עשין לד קלב טוש"ע מ"מ סי' קח סעיף ז:

עז ב מיי' פ"ח מהלכות עבדים הלכה טו סמג עשין פז טוש"ע שם סעיף ו וטוש"ע י"ד סי' רסז סעיף סח:

עח ג מיי' פ"ב מהל' רוצח הלכה טו:

עט ד מיי' פכ"ב מהל' אישות הלכה טז ופוסק מכהן קייס וע"ש סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' 5 סעיף יג:

פ ה ו מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה טו סמג עשין פז טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף ט:

פא ז ח מיי' פ"ג מהל' מוכר ומזכה הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' מכ סעיף מא:

מוסף רש"י

הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד. הקדש, כגון שנעבד שורו לנעל חוב וחזר והקדישו, מפקיע שעבוד המלוה וגובה חובו ממקום אחר וחב כשר לקרבן ואינו גוזל, דלא הוה קני ליה אלא לגוביינא בעלמא, ולוקח קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא מפקיע שעבוד, כתנן בערכין (כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו כו' (כתובות נ: וכנ"י יבמות מו. ונדרים פו: וגיטין מז:). ממן, אם עשה ממנו אפותיקי לעובד כוכבים והרי הוא מוגה בידו של ישראל ובאו שם שעות של ערב הפסח, פקע שעבוד העכו"ם הואיל ולא הוי ממש דידיה וחייב לנעורו (יבמות מו. וכנ"י כתובות ונדרים וגיטין שם). ושחרור, עשה עבדו אפותיקי ושחרר הלוה משחרר, וחב גובה חובו ממקום אחר (כתובות נט:) ופקע ממנו של מלוה (יבמות מו.). על מנת שישמשנו. למוכר (דשב"ם ב"ב נ.). **ראשון.** אם הכהו ומת לסוף שני ימים מתמת הכאה זו, ישנו בדין יום או יומים. יעמוד לא יוקם ופטור, דאילו מכה ישראל מכיון אם מתמת מכה זה מת אפילו לסוף שנה נהרג, דהנפקא לן מוגקה המכה, מלמד שחובשים אותו כו', מפני שהוא תחתיו. עדיין כל ג' יום וכתיב ומת תחת ידו, ותחת קרייא ביה, אבל הסני, הלוקח אינו בדין יום או יומים, אם הכהו ומת, אלא הורגין אותו, דעבד כנעני כבר ישראל לכל דבריו, דגמר לה לה מאשה (שם). **קסבר.** ר' מאיר, קנין פירות. דהייט דשמש דעבד כל שלשים יום, בקנין הגוף דמי. כלומר כאילו קנה גופו, ואותו שאין לו פירות אין קנין הגוף שיש לו בעבד כלום, דאין גופו עומד לפירותיו, והלכך ראשון קרוי אדון (שם). ר' יהודה אומר. **שניהם ישנן כו'.** דפטור, דספק נפשות דבעלים שהכהו ומי נהרג מהם, לתקל, דנפקא לן מושפטו העדה והלילו העדה (שם). שניהם אינן וגו'. כלומר שניהם שהכהו נהרגין, זה. אחמיון, לפי שאינו אתמיון, הרלאון, לפי שאינו עכשיו כספו, שהרי מכרו (שם). **כי כספו הוא.** מיותר הוא, דמה נתינת טעם היה לריך לתן בדבר ולומר לא יוקם לפי שכספו הוא, אי נמי מדמלי למיכתב כי כסף הוא (שם). **התוקע לחברו.** המכהו בנגד אזנו (לעיל לז:) בלחי, לשון רבינו הלוי ורבינו הזקן למדנו שהכהו אבל האחון (קדושין יא:) המכה את חברו בלחי, לשון מורי בב"ק, וכאן שמעתי תוקע ממש, שתקע בפיו באזנו, ורואה לגשון מורי בב"ק וכאן שמעתי אל תהי בתוקעי כף (משלי כב) שמכה בכפם על כף חבריהם להיות ערבים בשביל אחריהם (בכורות נ:). נותן לו סלע. דמי נושאו, לבד לער ומק וריפוי אם יעבוד שם (לעיל לז:) כך שיערו דמי נושאו לאדם

תורה אור השלם

1. אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמָיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקָּם כִּי בַסְּפוֹ הוּא: שמות כא כא

הגהות הב"ח

(ז) רש"י ד"ה הקדש וכו' משום גזל שכח הקדש מפקיע: (ב) תוס' ד"ה הקדש וכו' ולא איסור אחר הס"ד: ולא איסור אחר הס"ד:

רבינו חננאל

הקדש חמץ הקדש חמץ ושיחרור וכו'. חמץ, כגון ישר' ששיעבד חמצו לגוי והגיע שעת הביעור. לא אמרי' כיון דאשתעבד ליה לגוי דגוי הוא, אלא פקע שיעבודיה דגוי וחל עליה איסור חמץ באכילה ובהנאה. הקדש קדושת הגוף הוא דקא מפקע שיעבודא, כגון ששיעבדו ואח"כ הקדישו קדושת הגוף וכיוצא בו, כההיא דגרסינן במסכת יבמות באיצטלא דמילתא. ואע"ג דשמענא ליה לרבא בסוף נגמר הדין דהזמנה לאו מילתא היא, מודה דאי נגעי במת כתכריכין הן ואסורין בהנאה כקדושת הגוף. הלא תראה שאמרנו במסכת כתובות אלא אמר רב אשי קונמות קאמרת, שני קונמות דקדושת [הגוף] נינהו, כדרבא דאמר רבא הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד. אבל הקדש שקדושת דמים לא מפקע שיעבודא כדתנן במסכת ערכין המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה וכו' בלא פדיון. שחרור דתנן בפרק השולח גט לאשתו עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושיחררו כולל, עד כופין את רבו ועושהו בן חורין וכולל. **וגרסינן בתלמוד ארץ ישראל** בתחלת פרק אלמנה לכהן גדול בענין עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה ולא לאיש. ואמר ר' יוחנן קל הוא בשחרור כהדה דתני הערשה עבדו אפותיקי מכרו אינו מכור, שחררו משוחרר. ואקשינן נימא דרבא תנאי היא, כי זה התנא שאומ' לא לאשה ולא לאיש חולק עליו. ופרקינן, לא כולי עלמא אית להו דרבא ושני שיעבודא דבעל דרבנן אלמוה דלא לאפוקיה השיחרור. ודרב אשי בקונמות כדאמרינן לעילא. **ובפלוגתא** דהיני תנאי דתניא המוכר את עבדו ופסק שישמשנו שלשים יום וכולל. דתרי זו הבריתא פשוטין הן מיהו אנו מפרשין כמי מהם הלכה. האי תנא דתני לא לאיש ולא לאשה כר' אליעזר ודתנא אבל לא לאיש כר' יהודה. וקימא לן כר' יהודה דסבר קנין פירות לאו בקנין הגוף דאמי, ולית הילכתא כר' אליעזר. והא דאמ' אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום, כמאן כר' אליעזר. ותתניא מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכן עבד של שני שותפין כול', כר' אליעזר. ונראה לנו להעמיד דברי אלו התנאין כולן קודם תקנת אושא כי היכי דלא תיקשי לן הילכתא אהילכתא. **מתני' המכה אביו ואמו וכול'.** התוקע לחבירו נותן לו סלע, ר' יהודה אומ' משום ר' יוסי הגלילי מנה. הרי מפורש במשנתינו כי מנה צורי הוא שקל הקדש, דתנן חמש סלעים של בן במנה צורי, שלשים של עבד. וסלע מדינה אלו הכספים שאמרנו שמשקל כל אחד מהן כשש שעורות. **והלכה** כתנא קמא שנותן לו סלע, והסלע ד' כספים מאלו הנקראין תומנאי, והוא חצי כסף.

כגון שראוה בלילה. אם ראוה ביום דיין ע"פ ראיה דלא תהא שמיעה גדולה מראייה אבל ראו בלילה אין יכולין לדון ע"פ ראיית לילה דראייה כקבלת עדות וקבלת עדות כתחילת דין כדמוכח בר"ה (ד' כה: ושם ד"ה כגון) ותחילת דין ביום אפי' בדיני ממונות כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) הלכך צריכין לחזור ולהעיד ביום וכיון שצריכין להעיד אין המעיד נעשה דיין אבל עד הראוה שאין מעיד כגון שיש עדים אחרים מעידין לפניהם נעשה דיין אפי' בדיני נפשות לרבנן ודלא כרשב"ם שפירש ביש נוחלין (ב"ב ד' קיג: ושם) ג' שנכנסו לבקר חולה נבקר אבל אם נתכוונו להעיד כותבין ואין עושין דין דהוו ליה עדים ואין עד נעשה דיין ולר"ע אפי' עד הראוה אין נעשה דיין בדיני נפשות כדמשמע הכא וטעמא כדמפרש בפ"ב דמכות (ד' יב.) ר"ע אומר מנין לסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו מיד עד שיעמוד בב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר וא"ת והא בפרק ראוהו (ר"ה ד' כו. ושם) מפרש טעמא משום דכתיב ושפטו העדה והלילו העדה וכיון דחזו ליה דקטליה לא חזו ליה זכותא וי"ל דהסיא דמכות עיקר אבל בר"ה בא לפרש דלא גמרינן מינה דשאני דיני נפשות דבעינן והלילו העדה ובדרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין כדמוכח בפ"ק דגיטין (ד' ה:) ובפרק שני דכתובות (ד' כא: ושם[ת]) וטעם דאין המעיד נעשה דיין יש מפרשים משום דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה דכיון שהוא עצמו עד וריין לא יקבל הזמה על עצמו ועל טעם זה קשה להר"י דאורליינש דאלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה אלא ע"כ יכולין להזימם בב"ד אחר ה"נ בני הזמה נינהו בב"ד אחר ורשב"ם מפרש משום דכתיב ועמדו שני האנשים דאמרינן שבועות (ד' ל.) אלו העדים לפני ה' אלו דיינין משמע שיעמדו העדים לפני הדיינין ולא שיהיו עדים בעצמן יושבין ודנין ועוד פי' ר"י טעם אחר דאין עד נעשה דיין משום דנפקא לן מביום הנחילו את בניו דע"פ (ג) הנחלת יום שמעו מבקרי החולה שנתן לכל אחד מבניו יעמידו כל אחד בחלקו אבל ע"פ שמועתו בלילה לא יעמידו כל אחד בחלקו לפי ששמיעתו בלילה אין ראויה לדון על פיהם כדפי' וכיון שאין יכול לדון ע"פ ראיית לילה עד שיעידו עליהם ביום ה"ל עדים ולכך אין יכול לדון דאין עד נעשה דיין אלא מהכא הוא דשמעינן דאין עד נעשה דיין והיינו דקאמר בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) ור"מ דנפקא ליה שאין דיין אפי' גמר דין אלא ביום מדאיתקש דיינין לנגעים ביום הנחילו מאי עביד ביה ומוקי ליה ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה דבלילה כותבין ואין עושין דין ומסיק ואזיל כולה סוגיא עד ה"ל עדים ואין עד נעשה דיין ולהכי איצטריך לאתויי עלה אמר רב חסדא דכל עיקר לא מייתי דרשה דביום הנחילו אלא משום דבעי לאפוקי מינה דאין עד נעשה דיין כדמפרש רב חסדא דאי לאו דלהכי אתא אמאי איצטריך כלל [ביום הנחילו] לר"מ וא"ש הא דמייתי עלה ואמר רב חסדא ולא קאמר אמר רב חסדא בלא ויו: **כגון שראוה בלילה.** פי' בקונטרס ורבי יהודה נשיאה כרבי טרפון ס"ל ובחנם פירש כן דאפילו כרבי עקיבא ניחא דלא גמר [ת] מדיני נפשות כדפירשתי לעיל:

זה הכלל הכל לפי כבודו אמר ר' עקיבא אפי' עניים שבישראל [ח] רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב [ט] ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו זמן שמרה עומדת על פתח חצרה ושבר את הכד בפניה ובו כאיסר שמן גילתה את ראשה והיתה ממטפחת ומנחת ידה על ראשה העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא א"ל [י] לזן אני נותן ד' מאות זוז א"ל לא אמרת כלום [כ] החובל בעצמו אף על פי [א] שאינו רשאי פטור אחרים שחבלו בו חייבים והקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים חייבין:

גמ' איבעיא להו מנה צורי תנן או מנה מדינה תנן תא שמע דההוא גברא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה אמר ליה הא אנא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי ש"מ מנה צורי תנן ש"מ מאי הא אנא הא רבי יוסי הגלילי אילימא ה"ק ליה הא אנא דחזיתך והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה צורי זיל הב ליה מנה צורי למימרא דעד נעשה דיין והתניא [ל] סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין דברי רבי טרפון ר' עקיבא אומר כולם עדים הם [מ] ואין עד נעשה דיין עד כאן לא קאמר ר' טרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין אבל עד נעשה דיין לא קאמר כי תניא ההיא [נ] כגון שראו בלילה דלא למעבד דינא נינהו ואיבעית אימא הכי קאמר ליה הא אנא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי והא סהדי דמסהדי בך זיל הב ליה מנה צורי והתניא רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין והתניא [ס] והכה איש את רעהו באבן או באגרוף [ע] שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל שמסור לעדה ולעדים פרט לשיצתה מתחת יד העדים אמר לו ר"ע וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו אם על שוקו או ציפר נפשו ועוד הרי שדחף את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת בית דין הולכין אצל בירה או בירה הולכת אצל בית דין ועוד אם נפלה חוזר ובונה אלא מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים אף כל שהוא מסור לעדים פרט לכשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור קתני מיהת אמר לו רבי עקיבא וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו הא הכהו בפניהם עד נעשה דיין לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר וליה לא סבירא ליה: [פ] תנו רבנן שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות מועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות קדמו ודנוהו דיני נפשות אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות [צ] מאי הוי ליהדר ולידייניה נמי ממונות אמר רבא אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני ר"ש התימני היא דאמר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אלמא**

[ת] [לעיל פו.], [ט] [לקמן פ"ג ע"ב], [י] [לקמן לא: תוספות ד"ה המוכלן], [כ] כ"ה כה:, [ל] שם כו. גיטין ה: כתובות מא: סנהדרין לד: ב"ב קיד., [מ] [תוספתא דסנהדרין פי"ב לקמן לא.], [נ] ל"ל נשיאה, [ס] [ד"ה הנחלתו], [ע] והתלמוד מוכרח לאוקמי כשראוה בלילה כדי ליתוקש לר' יהודה נשיאה גם כר' טרפון ולר' טרפון אין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות. העתק מחלופי גרסאות,

תורה אור השלם

1. וְכִי יַרְבֵּן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בָּאֶבֶן אוֹ בָאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב:

שמות כא יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל רבי לזו אמי נותן ד': (ב) תוס' ד"ה כגון וכו' דע"פ הנחלתו ביום שמעו מבקרי החולה:

גליון הש"ס

גמ' מאי הוי ליהדר ולדייניה. ק"ל הא מבואר בס"ק דף יג ע"ב דלר"י נגח ואח"כ הפקיר או הקדים פטור דבע' שיהא מיתה והעמדה בדין כאחד וע' בהרא"ש דרבנן פליגי רק במיתה אבל בנזקים מודים א"כ אחר שנגמר דינו הוי הפקר וכדאיתא בבכורות דף כד ע"א וא"ל למיהדר למידייניה אח"כ. גם יש לעיין בסוגיא דלעיל דף לג ע"ב מכרו מכור לדיא ניתא דמכור לגמרי דהא בע' בשעת העמדה בדין הבעלים הראשונים. ואולם דעת הרבה ראשונים דבע' רק שיהיו לו בעלים לאפוקי הפקר והקדש ולדעת רש"י דמשמע דבע' בעלים לאשונים י"ל דס"ל דהפוסקים דלרבנן דר"י גם נזקים לא בע' שיהא הכל כאחד. אולם עדיין במה לאיתא שם הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו הא כיון דהקדישו פקע מיזבו וגמרי כמו נגח ואח"כ הקדים והא מלי טריף מהקדש ולע"ג:

רבינו חננאל (המשך)

עמדו העדים באותה האבן ואבדה שהוא פטור. ודיקינן מדקאמר ר' עקיבא וכי בפני בית דין הכהו וכו', שמעינן מינה דעד נעשה דיין. ופרקינן, לדבריו דשמע' התימני אמ' לו וכי בפני בית דין הכהו, אבל ר' עקיבא לעולם קא סבר אין עד נעשה דיין. תנו רבנן שור **תם כו'**. פיר', שור תם שאין הדין לשלם אלא מגופו, אם ימית אדם והזיק ממון הורגין אותו ופוטרין בעליו מן הממון. מועד שהמית אדם והזיק ממון דנין אותו דיני ממונות ומחייבין בעליו לשלם מן העליה, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות.

מסורת הש"ס

[ח] [לעיל פו.], [ט] [לקמן פ"ג ע"ב], [י] [לקמן לא: תוספות ד"ה המוכלן], [כ] כ"ה כה:, [ל] שם כו. גיטין ה: כתובות מא: סנהדרין לד: ב"ב קיד., [מ] [תוספתא דסנהדרין פי"ב לקמן לא.], [נ] ל"ל נשיאה, [ס] [ד"ה הנחלתו], [ע] והתלמוד מוכרח לאוקמי כשראוה בלילה כדי ליתוקש לר' יהודה נשיאה גם כר' טרפון ולר' טרפון אין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות. העתק מחלופי גרסאות,

עין משפט נר מצוה

פב א מיי' פ"ה מהל' מוכר ומקח הל' ח:

פג ב מיי' פ"ה מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ה:

פד ג מיי' פ"ב מהל' קידוש החדש הל' ט טוש"ע שם:

פה ד מיי' פי"א מהל' מזקי ממון הלכה ז:

מוסף רש"י

רואין אותם כאילו הם בני חורין כו'. ואין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו, שהרי אין לדמי בשתו סוף. אלא סולם שוין בכך (לעיל פז:). **מקצתן נעשו עדים.** ויעידו בפני חבריהם, דנגי דיני נפשות עדות בעינן, דכתיב על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו', ומקצתן נעשו דיינין. אבל המעידים לא יכבו וידונו עמהם, דהראוי להעיד אינו ראוי לר' טרפון ונעשה דיין אבל עד עצמו אינו ראוי דנעשה דיין (ר"ה כו.). **כולם עדים הם.** ראויים להעיד (שם). ואין עד נעשה דיין. המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין בגופו דבר וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידין אחרים בפניו, ונראה בעיני דגזירת הכתוב הוא, דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב מדבר, לפני ה', לפני הדיינים, אשמועינן קרא דצריך להעיד שיש לפני הדיינין, אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין (רשב"ם ב"ב קיד.).

רבינו חננאל

איבעיא להו מנה צורי תנן או מנה מדינה תנן. תא שמע מן ההוא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה וכו'. ופשטוהא בתחלת פרק שור שנגח ד' (הד') [וה'] שוורים מיהא דאמר ר' יהודה אמר ר' אסי כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה. וכבר פירשנוהו במקומו פירוש יפה לפיכך לא הארכנו עתה. וקימא לן זו הסלע סלע מדינה הוא דהוא פלגא דזוזא. וליתה לדר' יהודה נשיאה דסבר לה כר' יוסי הגלילי דאמ' מנה צורי. ואקשינן אהא דתניא סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש וכו'. עד ר' עקיבה אומ' כולן עדים ואין עד נעשה דיין. והתניא הכה את רעהו באבן או באגרוף. פיר' אצבעותיו כפופות קורוצות על כף ידו וזה הוא אגרוף האמור בתורה. שמע' התימני אומ' מה אגרוף מיוחד דבר שמסור לעדה ולעדים וכו'. אמ' לו ר' עקיבה וכי בפני בית דין הכהו שיודעין על מה הכהו אם על שוקו או על צפור נפשו הכהו, אלא מה אגרוף שמסור לעדים אף כל שמסור לעדים. אף, פרט למי שיצאת האבן מתחת ידו, כלומ' ולא

אלמא בעינן אומדנא דבי דינא והא כיון דגמר דינא לקטלא לא משהינן ליה לאומדנא דבי דינא ולא מענינן לדיניה ואמינא להו אנא אפילו תימא רבי עקיבא הכא במאי עסקינן כגון שברח אי ברח כי לא דנוהו דיני נפשות היכי דיינינא ליה דיני ממונות בלא בעלים דקביל סהדי וברח סוף סוף מהיכא משתלם [א]מרידיא אי הכי תם נדייניה דיני ממונות ברישא ונשתלם מרידיא והדר נדייניה דיני נפשות אמר רב מרי בריה דרב כהנא זאת אומרת רידייא עלייה דמרה הוא: איבעיא להו יש אומד לנזקין או אין אומד לנזקין מי אמרינן לקטלא הוא [ב]דאמדינן בהכי נפקא נשמה בהכי לא נפקא נשמה אבל לנזקין כל דהו או דלמא לא שנא ת"ש [ג]מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור הוזק בו חייב מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב והכי קאמר מטפח ועד עשרה מיתה ליכא נזקין איכא אלמא לנזקין כל דהו שמע מינה אין אומדין לנזקין לא ממעלה למטה קא חשיב והכי קאמר עשרה מיתה איכא פחות מעשרה פורתא נזקין איתא מיתה ליכא ולעולם אימא לך יש אומד לנזקין וכל מידי ומידי כי היכי דמיתזקה ביה בעינן תא שמע [ד]הכהו על עינו וסימאו על אזנו וחירשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות מאי טעמא לאו משום דבעינן אומדנא ושמע מינה יש אומדנא לנזקין לא משום דאמרינן הוא [ה] דאבעית נפשיה כדתניא [ו]המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחירשו פטור [ז]אחזו ותקע באזנו וחירשו חייב ת"ש [ח]חמשה דברים אומדין אותו ונותנין לו מיד ריפוי ושבת עד שיתרפא [ט] אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו ש"מ יש אומד לנזקין למימד גברא כמה ליקצר מיהא מכה כמה לא מקצר לא קא מבעי לן דודאי אמדינן כי קא מבעיא לן למימד חפצא אי עביד האי נזקא או לא מאי ת"ש [י]שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים שמע מינה [יא]יש אומד לנזקין שמע מינה: אמר מר [יב]אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדוהו לכולי יומא ואיתפח לפלגא דיומא וקא עביד עבידתא יהבינן ליה דכולי יומא מן שמיא הוא דרחמי עליה: רקק והגיע בו הרוק והעביר כו': אמר רב פפא [יג]לא שנו אלא בו [יד]אבל בבגדו לא וניהוי כי בייש בדברים אמרי במערבא [א] משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת 'ביישו בדברים פטור מכלום: הכל לפי כבודו [וכו']: איבעיא להו תנא קמא לקולא קאמר או לחומרא קאמר [טו]לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי או דלמא לחומרא קאמר דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי תא שמע מדקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר ש"מ: ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו']: ומי יהבינן זמן והאמר רבי [טז]חנינא [יז]אין נותנין זמן לחבלות כי לא יהבינן ליה זמן לחבלה דחסריה ממונא [יח]אבל לבושת דלא חסריה ממונא יהבינן: שמרה עומדת על פתח חצירה וכו': והתניא אמר לו ר' עקיבא צללת במים אדירים והעלית חרס בידך אדם רשאי לחבל בעצמו אמר רבא לא קשיא כאן בחבלה כאן בבושת והא מתניתין בבושת הוא

אלמא בעינן אומדנא דבי דינא. לא לנזקין דהא אמי קרא בנזקין קאי דכתיב[1] והכה איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות וה"ל לרבא לאומדו אם רצוי לנגיחות זו: **כגון שברח.** בעליו ואין חבין לו לאדם לשלם בפניו: **דקביל סהדי.** על נגיחות וברח הלכך אין לנו ממה לשלם וכגון דליתא ליה נכסי: **סוף סוף.** כי לא דנוהו דיני נפשות מהיכא משתלם הואיל וברח: ומשני **מרידיא.** משתרע את השור לחריסה לשכירות ומשלם לניזק ואחרי כן ידינוהו דיני נפשות אבל קדמו ודנוהו ליסקל לא מענינן בדייניה לשהויי לרידיא: **עלייה דמרה הוא.** ואין בגופו של שור אלא כשאר נכסי בעליו ותם אין משלם מן העלייה: **לקטלא הוא דאמדינן.** דכתיב בהכה יד אשר ימות בה הכהו (במדבר לה): **אבל לנזקין.** אין אומדין דאפי' אין חפץ זה רצוי להיזק זה חייב דזמנין דאתזק בכל דהו: [**מה בור.** סתם בור י' טפחים: **מאי נאו.** הא דקתני אם היו פחותים אם הוזק בו חייב: **מלמטה למעלה קאמיר.** אלמא בטפח הוי היזק: **כנגד עינו.** הכהו בבוהל כנגד עינו של זה: **דבעינן אומדנא.** ובהכי לא בעי לאסתמויי אלא מזליה הוא דאתרע ליה: **אחזו.** מעשה דידיה הוא: **ת"ש חמשה דברים אומדין ונותנין לו כו'.** לא גרסינן מזק ונער ובושת: **וריפוי ושבת עד שיתרפא.** כלומר צריכין ב"ד לאמוד כמה רצוי להיות נופל למשכב בחולי זה ומחייבין את זה ליתן לו מיד כל ריפוי ושבתו ומזונות הצריכין לו עד שיתרפא: **והבריא.** לזמן מועט והס אמדוהו לזמן מרובה: **נותן לו כל מה שאמדוהו.** דמשמע דחימו עליה: **מקצר.** נופל למשכב כמו אקצירי (ר"ה דף טז.): **אחפא.** נתרפא: **מדקאמר ר"ע אפי' לעניים כו'.** וחזינא דלא חייב לתת לפורע רצא האשה אלא כרבע מאות זוז כת"ק שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר דלעני לא יהבינא כולי האי וקאמר ליה ר' עקיבא לעני נמי יהבינא הכי ומעשה באחד שפרע ראש האשה עניה כו' דאי ס"ד האי שיעורא דארבע מאות דת"ק אפחות שבעניים קאמר והכל לפי כבודו לחומרא קאמר למיתב טפי לעשירים וקאמר ר"ע למימר אפילו עני שבישראל יטול יותר מארבע מאות זוז אמאי לא מחייב ליה לפורע רצא האשה למיתב טפי: **אלא במים אדירים.** כלו' יגעת לפטור עצמך ולא העלית בידך כלום. שברי חרסים אין ראויים לכלום: **חבלה.** אין ראמי: לא

זאת אומרת רידייא עלייה דמרה הוא. תימה ליגבו את השור לגמרי לניזק ולא תקרי יותר עלייה דמרה וי"ל דאם הוא גוהכו לגמרי לא היו ממתינין לו עד שישלם מן הרידיא כמו שאין ממתינין לבעליו אם היו אומרים המתינו לי עד שאחזור בו מעט ואח"כ תפקלוהו: **לא משום דאמרי' איהו דאבעית אנפשיה.** תימה א"כ אמאי נקט על עינו ועל אזנו אפילו כנגד עינו ואזנו נמי אם אחזו ועוד תניא בתוספתא (פ"ט) הכהו כנגד אזנו ועינו לא יצא בן חורין שנאמר והכה עד שיעשה בו מעשה משמע דטעם משום גזירת הכתוב היא ולא משום דאמרינן אנפשיה:

חמשה דברים אומדים (ג) **ונותנין לו מיד רפוי ושבת עד שיתרפא.** זו היא גירסא נכונה וקמ"ל שאומדים אותו כמה רצוי לעלות שבתו ורפואתו עד שיתרפא ונותנין לו מיד וכן ה' דברים כמו שפי' בקונטרס (ד) וכן מוכיח בתוספתא (פ"ט) דתני אמדוהו והיה מתנונה והולך אלמא יש אומד בריפוי: המוכל

אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור הוזק בו חייב מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב והכי קאמר מטפח ועד עשרה מיתה ליכא נזקין איכא אלמא לנזקין כל דהו שמע מינה אין אומדין לנזקין לא ממעלה למטה קא חשיב והכי קאמר עשרה מיתה איכא פחות מעשרה פורתא נזקין איתא מיתה ליכא ולעולם אימא לך יש אומד לנזקין וכל מידי ומידי כי היכי דמיתזקה ביה בעינן תא שמע [ג]הכהו על עינו וסימאו על אזנו וחירשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות מאי טעמא לאו משום דבעינן אומדנא ושמע מינה יש אומדנא לנזקין לא משום דאמרינן הוא (ה) דאבעית נפשיה כדתניא [ד]המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחירשו פטור [ה]אחזו ותקע באזנו וחירשו חייב ת"ש [ו]חמשה דברים אומדין אותו ונותנין לו מיד ריפוי ושבת עד שיתרפא (ז) אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו ש"מ יש אומד לנזקין למימד גברא כמה ליקצר מיהא מכה כמה לא מקצר לא קא מבעי לן דודאי אמדינן כי קא מבעיא לן למימד חפצא אי עביד האי נזקא או לא מאי ת"ש [ח]שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים שמע מינה [ט]יש אומד לנזקין שמע מינה: אמר מר [י]אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדוהו לכולי יומא ואיתפח לפלגא דיומא וקא עביד עבידתא יהבינן ליה דכולי יומא מן שמיא הוא דרחמי עליה: רקק והגיע בו הרוק והעביר כו': אמר רב פפא (יא)לא שנו אלא בו (יב)אבל בבגדו לא וניהוי כי בייש בדברים אמרי במערבא [א] משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת 'ביישו בדברים פטור מכלום: הכל לפי כבודו [וכו']: איבעיא להו תנא קמא לקולא קאמר או לחומרא קאמר (יג)לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי או דלמא לחומרא קאמר דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי תא שמע מדקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר ש"מ: ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו']: ומי יהבינן זמן והאמר רבי (יד)חנינא (טו)אין נותנין זמן לחבלות כי לא יהבינן ליה זמן לחבלה דחסריה ממונא (יז)אבל לבושת דלא חסריה ממונא יהבינן: שמרה עומדת על פתח חצירה וכו': והתניא אמר לו ר' עקיבא צללת במים אדירים והעלית חרס בידך אדם רשאי לחבל בעצמו אמר רבא לא קשיא כאן בחבלה כאן בבושת והא מתניתין בבושת הוא

מסורת הש"ס

(א) לעיל נ: סנהדרין מה., (ב) לקמן לא. קדושין כד:, (ג) [לעיל נו. קדושין כד:], (ד) [לעיל נ:], (ה) [כתובות סו.], (ו) [בכא"ק מאמא רבי יוחנן], (ז) [שמות כא], (ח) וכן מוכיח בתוספתא מדמדוהו כו' כל"ל רש"א וע"ש,

הגהות הב"ח

(א) גמ' הוא ניהו לתגבעית נפשיה: (ב) שם עד שיתרפא (אמדוהו והיה מתנונה וכו' כמו שאמדוהו), תא"מ וכ"כ התוס' ל"ג להך בבא בגמרא: (ג) תוס' ד"ה המבעה דבריס אומדים אותו ונותנין:

גליון הש"ם

גמ' אין נותנין זמן לחבלות. עיין לעיל דף מו ע"ב תוס' ד"ה שאין:

הגהות הגר"א

[א] גמ' משמיה דר"י בר אבין (זאת אומרת) תא"מ (דמתני' דקתני בו לאפוקי בגדו י"ל רק לאיינו ד' מאות זוז):

רבינו חננאל

קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין דנין אותו דיני ממונות. ואקשינן אמאי, ופירק רבה כגון שהעידו עדים בבית דין על זה השור שהרג בפני בעלין וברח וליתיה דלשהידו עליה בהיזק ממון. ואקשינן הא דתאני דנין אותו דיני ממונות וחוזר ודנין אותו דיני נפשות אם אין בעלים משלם מן העליה מנין מישתלם הניזק הזיקו. פיר' ממה שחורש בזה השור ונוטל שכר, גבי תם נמי ידינוהו דיני ממונות ויחרוש עד שישתלם הניזק חצי נזקו ואחר כך ידינוהו דיני נפשות. ופירק רב מארי, זאת אומרת, שמע מינה מיהא מתניתא, דרידיא דתורא ליתיה חשובה מגופא דתורא אלא מעליה דמריה דתוריה הוא. והתם מגופו משתלם ולא מן העליה דמריה, ושכר חרישת זה השור מן העליה של בעליו הוא חשוב ואין תשלומין לתם הן העליה. **איבעיא להו יש אומד לנזקין או לא.** פיר', צריכין לשער האבן שהזיקו אם יש בו שיעור כדי להזיק זה הנזק חייב ואם לאו פטור, או לא. ואתינן למיפשטה מן הבור, מה בור מטפח ועד עשרה טפחים במיתה חייב

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פי"א מהל' מזקי ממון הלכה ח:

פז ב מיי' פ"ג מהלכות רוצח הלכה א סמג לאוין רכה:

פח ג מיי' פ"ה מהל' עבדים הל' ז טוש"ע יו"ד סי' רסז סעיף לד:

פט ד ה מיי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הלכה ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף כה וסעיף לב:

צ ו מיי' שם הלכה יד והלכה טו טוש"ע שם סעיף יח:

צא ז מיי' שם פ"א הלכה יח ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף כח:

צב ח מיי' שם פ"ג הלכה טו וטוש"ע שם סעיף יח:

צג ט מיי' שם פ"ג הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף לח:

צד י מיי' שם טוש"ע שם וסעיף לט:

צה כ מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף כד וסעיף מג:

צו ל מ מיי' שם פ"ג הלכה כ סמג שם טוש"ע שם סעיף מז:

מוסף רש"י

מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. משנה היא (לעיל נ:) אחד המופר בור ואחד המופר שיח ומערה מייב בנפילת שור ומתות, אם כן למה נאמר בור, מה בור שיש בו כדי להמית, והייבו עשרה טפחים, דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית ומאי מיהו עשרה טפחים (סנהדרין מה.). **כנגד עינו.** שהכה בכוחל והכעיתו בקול ואינו רואה אז מתכוון (קדושין כד:). **המבעית את חבירו.** תקע לו באזנו פתאום וכעתו, דלא עבד ביה מעשה בגופו (לעיל נב). **פטור מדיני אדם.** לאלם, **וחייב בדיני שמים.** פורענות לאלם לרשעים שנתכוון להפסיד את יכולל (גיטין נג.). **שמסור לעדה ולעדים.** שיכול להמיתו לב"ד לאומדו אם רצוי תגרוף זה נעשות מבלא זו, ואם אין רצוי לא יעשלם שמתמת מלאומו של זה ורכוחו נחבל (לעיל צ).

רבינו חננאל (המשך)

העץ וכיוצא בהן צריכין אומד אם יש בו שיעור להזיק זה הנזק או לא. תא שמע שמע' התימני אומ' מה אגרוף מיוחד שמסור וכול', שמע מינה יש אומד לנזקין שמע מינה. **אמר רבא אמדוהו לכוליה יומא** וברא ועבד עבודה מפלגיה דיומא נותנין לו

דכולי יומא כמו שאמדוהו, מאי טעמא מן שמיא רחמים עליה. ותניא נמי הכי. רקק **והגיע בו הרוק. לא שנו אלא בו בעצמו אבל בבגדו פטור.** ודייקינן, זאת אומרת המבזה חבירו בדברים פטור מכלום. **הכל לפי כבודו. ירושלמי.** חד אמר בשם ריש לקיש המבייש הזקן נותן לו בושתו משלם. חד בר נש איקפד לר' יהודה בר חנינא. **רואין אותן אלו בני חורין שירדו מנכסיהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב כול'. איבעיא להו,** תנא קמא דקתאני רקק והגיע בו הרוק, העביר שליחו ממנו, פרע ראש האשה, נתן לה ת' זוז הכל לפי כבודו, לקולא קאמ' דאי איתיה המתבייש עני איהיב ליה טפי מארבע מאה זוז, ופטור. מדקתאני ר' עקיבה וכולן רואין אותן כאלו הן בני חורין שירדו מנכסיהן, שמע מינה תנא קמא לקולא קאמ', דאי אית ליה עני מתבייש, פחתינן מת' זוז ויהבינן ליה לפי כבודו. **ואקשינן** לר' עקיבה שנתן זמן לזה שפרע ראש האשה, ומי יהבי זמן לחבלות. ופרקינן, לחבלות דחסריה ממונא לא יהבינן לה זמן אבל לבשת דלית בה חסרון ממון (לא) יהבינן זמן. **שימרה כשראה אותה עומדת על פתח חצירה שבר הפך כול', עד לא אמרת כלום שהחובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור. והתניא אמר לו ר' עקיבה,** אדם רשאי לחבל בעצמו. ומתניתין הכי קתאני

במיתה אבל מטפח עד עשרה לעניין נזקין דינם אחד, שמע מינה אין אומד לנזקין, ובנזקין כל שהוא חייב. ודחינן, לעולם יש אומד לנזקין והכי קאמ' עשרה איכא מיתה תשעה נזקא איכא במיתה פטור, ובנזקין מידי דשיעורא דמיתזק אמדינן ליה. תא שמע הכהו על עינו וסימאה כול' עבד יוצא לחירות. כנגד עינו ואינו רואה כול' אין עבד יוצא לחירות, דכת' ושחתה עד (שיתכוון לשחתה) דעביד ליה השחתה. ודיקינן הכהו כנגד עינו אמאי אינו יוצא לחירות לאו משום דבענן אמדויי לההיא הכאה דמחייה או מעוורת אי לא, ושמעינן מינה בענן אומדנא. ודחינן לעולם לא בענן אומדנא והכא כנגד עינו ואינו רואה משום דאמרינן הוא בעית נפשיה, כדתניא המבעית את חבירו הוא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, כיצד תקע באזנו וחירשו פטור, מאי טעמא איהו מבעית נפשיה. אחזו ותקע בו וחרשו חייב. **תא שמע** וכולן, הני חמשה דברים, **אומדין אותו ונותנין לו מיד.** אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמה שאמדוהו וכול'. ואמרינן, למימד מכה כזו בכמה ימים מתרפא ובכמה סמים צריך להתרפות בהן. ואמרינן מימד מכה לא קא מיבעיא לן, דודאי בעי אומדנא. כי קא מיבעיא לן למימד חפצא, כגון האבן או

צא: החובל פרק שמיני בבא קמא

החובל בעצמו אע"פ שאין רשאי פטור. תימה מאי חיוב שייך ואי פטור ממלקות קאמר ע"כ הקולץ נטיעותו אע"פ שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חייב משום קולץ אילנות טובות ואזהרתיה מוזהרתו לא תכרות כלאיתא בפ' בתרא דמכות (דף כב.) וצריך לחזוק ולומר (ב) פטור אע"פ שאין בו לא חיוב שאין חס על גופו אחרים שחבלו בו חייבין ואחרים שקצלו נטיעה חייבין צריך לאוקמה כר"מ דאמר (כתובות דף לג:) לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות אי נמי בדלא אתרו ביה:

אלא תנאי היא. כלומר ר' עקיבא דמתני' ורבי עקיבא דברייתא פליגי ושנויי דלעיל ליתנהו והשתא ניחא דמשום דאמר תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא קבעי מאן תנא דמתני' דאמר אליבא דר' עקיבא אין אדם רשאי לחבול בעצמו:

אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין בו'. וא"ת ומאי ס"ד השתא וכי על זה צריך להביא ראיה דמקרע בגדים עובר משום בל תשחית ואו"י דאין מביא ראיה אלא שאסור לחבול אפי' לצורך כגון אשה שטפחה על ראשה וכן ההיא דאין מת עלמו בשביל שום דבר שירא וכן מקרע על המת זהו לצורך:

עובר משום בל תשחית. והא דאמר במו"ק (דף כד.) שמואל קרע עליה דרב [1]תליסר אלטלי דמילתא יש לומר דצורבא מדרבנן שאני ולא היה יותר מדאי:

אלא שציער עצמו מן היין. לכאורה משמע דבנזיר טהור נמי קאמר דנקרא חוטא בפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (נזיר דף יט.) קסבר רבי אליעזר הקפר נזיר טהור חוטא והיינו טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא מפני ששנה בחטא וכן בפ"ק דנדרים (דף י.) ותימה דבפ"ק דנזיר (דף ג.) פריך נזירות מילתא דעבירה ואמרינן ליה גאה ומשני אפי' לרבי אליעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא ה"מ טמא דאיידי דבעי מיסתר דלמא אתי למעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה ואור"ת דהא דקאמר דלא הוי חוטא היינו שמלוה גדולה מן העבירה דמלוה לידור כדאמר (ריש סוטה) הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום קלת יש חטא מידי דהוי [2]אמתענה תענית חלום בשבת שקורעין בגד דינו [3] ונפרעין ממנו תענית של שבת מאי תקנתיה ליתיב תענית לתעניתא שהמלוה גדולה מן העבירה וה"ק בנזיר אפי' ר' אליעזר דאמר נזיר חוטא ה"מ נזיר טמא שהוא עיקר חוטא אבל נזיר טהור לא חשיב רבי אליעזר כ"כ חוטא: **כל** כמיניה בו'. והא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף לו.) האי מאן דנקט מגלח ותובילא ואמר איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן דלא חליף אינש למיגזר דיקלא דלאו דיליה התם בלקיטת פירות אילרי מדנקט גזירה ונקט נמי מגלח ותובילא שהם כלי אומנות של לוקטי תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקוץ ואם בקציצת הדקל היה מדבר הוה ליה למינקט נרגא וה"ל למימר ואקטליה כדאמר התם בפרק כל הנכסבעין (שבועות דף מו: ושם) דאמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא ואשכח דקטיל לא אמרינן ההוא קטליה דעביד אינש דגזים ולא עביד: **וחייבו** רבן גמליאל ליתן י' זהובים. בפרק כסוי הדם (חולין דף פז. ושם) מוכח שזהו שכר ברכה ואם תאמר שכר דמלוה עצמה היכא אזיל וי"ל דמלוה וברכה הכל אחד ואע"ג דשור העומד להריגה ואינן העומד לקציצה אין אדם רשאי לחבל בעצמו. ודחינן חבלא דקטלא שני, אלא ר' אליעזר בן עזריה הוא דאמ' המקרע על המת יתר מדאי לוקה משום בל תשחית. ודחינן, דלמא בגדים שאני הפסידא דלא הדרא הוא, כדר' יוחנן דקרי למאניה מכבדותי, ורב חסדא מדלי למאניה כי אזיל בי היזמי והיגי אמ' זה מעלה ארוכה וזה לא. ואסיקנה לר' אליעזר הקפר שאמ' הנזיר שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא מאשר חטא על הנפש, המצער עצמו מכל דבר אסיר למיקצייה. ותנן, כמה יהא בזתין ולא יקצצו, רובע. ואמר ר' חנינה לא שכיב לא מבעיא בושת. דהואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו כי בייש בעצמו ובייש בה אחרים לא מפטרי בהכי: **אלא אפי' החובל בעצמו.** מצלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריני עלוי' אפ"ה חייבין: **מה הטבה רשום.** בשבועות (דף מ.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקש אלא בדבר הרשות: **דלוופיה גבי הרעה אחרים.** דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו': **דמהדק ליה.** סוגרן במהדר ואין להם מה לאכול: **לנפשותיכם אדרוש.** מיד עצמכם אדרוש: **וכפר עליו.** בגזיר כתיב: **על הנפש.** משמע שחטא בנפש אדם: **מכל דבר.** המסקנא עצמו בתענית: **עומד להריגה.** שור שהמית: **עומד לקצילה.** אשירה או כל עץ הנוטה לרה"ר ומתיירא שמא יפול על אדם וימות: **אלא בעיא למיעבד הא מלוה.** וכי טעין ליה היאך אתה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואינשי הוא דאינשי: **רובע.** הקב: **ואם היה מעולה בדמים.** דמיו יקריים לבנין יותר משבח פירותיו: **רק עץ אשר תדע.** קרא יתירא הוא דהוה לי' למכתב רק אשר לא הוא מאכל: **זה עץ מאכל.** וה"ק רק עץ אשר תדע אם איכ יודע קרוב למצוי אלא הוא קחנו ואפילו הוא של מאכל: יכול

וקתני החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור הכי קאמר ליה לא מבעיא בושת דאדם רשאי לבייש את עצמו אלא אפי' חבלה דאין אדם רשאי לחבל בעצמו אחרים שחבלו בו חייבין ואין אדם רשאי לחבל בעצמו והתניא [6]יכול נשבע להרע בעצמו ולא הרע יהא פטור ת"ל [1]להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות [8]אביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע [9] אמר שמואל באשב בתענית דכוותה גבי הרעת אחרים להשיבם בתענית אחרים מי מותיב להו בתעניתא אין דמהדק להו באנדרונא והתניא איזהו [3]הרעת אחרים אכה פלוני ואפצע את מוחו אלא תנאי היא דאיכא למ"ד [2]אין אדם רשאי לחבל בעצמו ואיכא מ"ד אדם רשאי לחבל בעצמו מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא [2]ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכם ודלמא קטלא שאני אלא האי תנא הוא דתניא [3]מקרעין על המת ולא מדרבי האמורי אמר רבי אלעזר שמעתי שהמקרע על המת יותר מדאי [3]לוקה משום בל תשחית וכ"ש גופו ודלמא בגדים שאני דפסידא דלא הדר הוא כי הא דרבי יוחנן [7]קרי למאני מכבדותא ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא מדלי להו למאניה אמר [8]זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה אלא האי תנא הוא דתניא [9]אמר ר"א הקפר ברבי מה ת"ל [3]וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה: הקוצץ נטיעותיו [וכו']: תני רבה בר בר חנה קמיה דרב [1]שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור א"ל א"כ לא שבקת חיי לברייתא כל כמיניה א"ל איסמייה א"ל לא תתרגם מתניתך [2]בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה אי הכי מאי קא טעין ליה דא"ל [3]אנא בעינא למיעבד הא מצוה [4]דתניא [5]ושפך וכסה מי ששפך יכסה ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה [6]וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים: [7] אמר רב דיקלא דטען קבא אסור למקציצה מיתיבי [8]כמה יהא בזית ולא יקצצו רובע שאני זיתים דחשיבי א"ר חנינא לא [9]שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה אמר רבינא [10]ואם היה מעולה בדמים מותר תניא נמי הכי [5]רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עץ מאכל הוא [6]זה אילן סרק וכי מאחר (ח) שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל להקדים סרק למאכל יכול

רשום. בשבועות (דף מ.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקש אלא בדבר הרשות: **דלוופיה גבי הרעת אחרים.** דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו': **דמהדק ליה.** סוגרן במהדר ואין להם מה לאכול: **לנפשותיכם אדרוש.** מיד עצמכם אדרוש: **וכפר עליו.** בגזיר כתיב: **על הנפש.** משמע שחטא בנפש אדם: **מכל דבר.** המסקנא עצמו בתענית: **עומד להריגה.** שור שהמית: **עומד לקצילה.** אשירה או כל עץ הנוטה לרה"ר ומתיירא שמא יפול על אדם וימות: **אלא בעיא למיעבד הא מלוה.** וכי טעין ליה היאך אתה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואינשי הוא דאינשי: **רובע.** הקב: **ואם היה מעולה בדמים.** דמיו יקריים לבנין יותר משבח פירותיו: **רק עץ אשר תדע.** קרא יתירא הוא דהוה לי' למכתב רק אשר לא הוא מאכל: **זה עץ מאכל.** וה"ק רק עץ אשר תדע אם איכ יודע קרוב למצוי אלא הוא קחנו ואפילו הוא של מאכל: יכול

היה מעולה בדמים מותר. פיר', אם היה אילן מאכל ראוי לעשות ממנו תורן וכיוצא בו שיש לו אחר שקיצץ אותו יתר הנאה בדמים מן הפירות שטוען, מותר לקצצו. כדתניא רק עץ אשר תדע, זה אילן מאכל. כי לא עץ מאכל הוא, זה אילן סרק. וכי מאחר שסופנו לרבות אילן מאכל שמותר לך לכרותו, מפני מה אמרה תורה כי לא עץ מאכל אם אילן מאכל מותר לכרותו אילן סרק לא כל שכן, אלא להקדים אילן סרק לכרותו.

עין משפט נר מצוה

צז א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה יז סמג לאוין לכ:
צח ב מיי' שם ופ"ה מהל' חובל ומזיק הל' ז סמג שם וסי' ע:
צט ג מיי' פ"ח מהלכות אבל הלכה ז סמג עשין נ טוש"ע י"ד סי' שמ:
ק ד ה ו ז מיי' פ"ז מהלכות מלכים הל' ט סמג לאוין רכט:
קב ט מיי' שם הל' ח:
קג י מיי' שם הל' ט:

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתָיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:
ויקרא ה ד
2. וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם:
בראשית ט ה
3. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:
במדבר ו יא
4. וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר:
ויקרא יז יג
5. רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרַתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִוא עֹשָׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ:
דברים כ כ

רבינו חננאל

לא מיבעיא בשת דאדם רשאי לבייש את עצמו, אלא אפילו חבלא דאין אדם רשאי לחבל בעצמו אם חיבל בעצמו פטור. ואקשינן, ואין אדם רשאי לחבל בעצמו, והתניא יכול נשבע להרע לעצמו לא הירע יהא פטור וכול', אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו. ופירק שמואל, בשנשבע לישב בתענית שאינה חבלה אלא הרעה. ונדחית, דבענן הרעה לעצמו כהרעת אחרין. ותניא בהדיא איזו היא הרעת אחרים, אכה את פלוני ואפצע את מוחו. אלא תנאי נינהו, ואוקימנה לר' אלעזר דאמ' מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, הוא סבר אין אדם רשאי לחבל בעצמו. ודחינן חבלא דקטלא שני, אלא ר' אלעזר בן עזריה הוא דאמ' המקרע על המת יתר מדאי לוקה משום בל תשחית. ודחינן, דלמא בגדים שאני הפסידא דלא הדרא הוא, דאמ' יוחנן דקרי למאניה מכבדותא ורב חסדא מדלי בי היזמי והיגי אמ' זה מעלה ארוכה וזה לא. ואסיקנה לר' אלעזר הקפר שאמ' הנזיר שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא מאשר חטא על הנפש, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה. וכן הקוצץ נטיעותיו של עצמו אף על פי שאינו רשאי, כדרב דאמ' דקלא דטעין קבא אסיר למיקצייה. ותנן, כמה יהא בזתין ולא יקצצו, רובע. ואמר ר' חנינה לא שכיב

מסורת הש"ס

(א) שבועות מ., ב) שבועות שם, ג) [הגר' בתוס' עובר והוא הנכון], ד) [שבת קיג: סנהדרין לד.], ה) [תענית כג:], ו) מיר יט. כב. נדרים י. תענית יא. שבועות ת. סוטה טו. [כריתות כו.], ז) מולין פז., ח) שביעית פ"ד מ"י, ט) ב"ב כו., י) [שם איתא מריסר מני ור' יוחנן קרע עליה דר' מנינא תליסר אילטלי], כ) ברכות לא:, ל) [ד"ה עניך],

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכי מאחר שסופנו לרבות כל דבר: (ב) תוס' ד"ה המובל וכו' לתוקן ולומר דפטור ה"ק אע"פ שאין בו לא: (ג) ר"ה אלא שציער וכו' גזר דינו של ע' שנה ונפרעין ממנו:

גליון הש"ם

גמ' אמר שמואל באשב בתענית. עיין סוטה דף טו ע"ב תוס' ד"ה ס"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' אמר רב דיקלא דטעין קבא אסור. תימה לי אלא מזבר דין זה בטור ושו"ע ושוב ראיתי לסט"ז בי"ד סי' קטז ס"ק ז נרגש מזה ויעוש"ה:

מוסף רש"י

וכי באיזה נפש חטא זה. מי הרג שנקרא חוטא (תענית יא.). אלא שציער עצמו מן היין. שאין מלוה לצער עצמו, כדאמרינן (הוריות י:) לדיקו אי אכלי האי עלמא מי סני להו (תענית יא.). איסמייה. אסיר בריית זו מגרסתי (ב"מ כז.). וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים. מפני שהפסידו שכר, ולקמן בעי שכר מצות מעשה או שכר הבלכה (חולין פז.). שיבחת ברי. כך שמו (ב"ב כו. ושם: שכחת).

רבינו חננאל (המשך)

שכחת ברי אלא משום דקצץ תאנה בלא זמנה, אף על פי כן אם קצץ נטיעותיו שלו פטור. ואם היה שורו עומד להריגה ונטיעותיו ליקצץ, כגון שהיו נוטים לדרך הרבים ומזיקין לעוברי דרכים, ובא אחד וקצצם וטוען בעליהן אני כבר נתחייבתי בהן ועלי לסלק ההזק אני הייתי רוצה להרג האחר ולקצץ הנטיעות ולקיים מצוה לשמוע דברי חכמים לקיים התור' כדתניא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה וכול'. והאי דחייביה עשרה זהובים קנסא הוא ולא גמרינן מינה למצותא אחרינא. ואמ' לו האחר אתה אמרת לי לקצצן, פטור. ואמ' רבינא ואם

יכול אפילו מעולה בדמים ת"ל רק שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו טעמא דחמרא א"ל מאי האי א"ל ביני גופני קיימי אמר [א]מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו: רב חסדא חזא תאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קני דקלי דקלי לא קני גופני: **מתני'** [ב]אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [1]ועתה השב אשת וגו' ומנין [ג]שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו' [ד]האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב [ה]ע"מ לפטור חייב [ו]קרע את כסותי שבר את כדי חייב [ז]ע"מ לפטור פטור [ח]עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו: **גמ'** ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [1]השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך [ג]דאשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת [3]הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר לימד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח [ט]שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: [4]כי עצר עצר ה' אמר ר' אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת: [4]בעד כל רחם אמרי דבי ר' ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה א"ל דכתיב [5]וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתיב [6]וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו' כאשר אמר אברהם [7]אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב [7]למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא [8]עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב [9]ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמי איכפולי מיכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל [ט]דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב [10]יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה (י) מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקיעא [11]ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן [11]ידיו רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא [11]ועזר מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [ט]דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא אמר ליה דתנן [ט]עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה הסלים והבכורים נותנים לכהנים אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא

למחר אייתי לי מקורייהו. משמע דגופני עדיפי מדיקלי ותימה דבהאשה שנפלו לה נכסים (כתובות עט. ושם ד"ה אילנא) אמר גבי נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע דיקלי ואילני דקלי אילני וגופני אילני אלמא גופני גריעי אפילו מאילני דגריעי מדיקלי וי"ל דבגפנים כשאדם טורח לזמר ולתקן הכלים יש בהן ריוח גדול אבל בנכסי לאשתו אם היה קונה גפנים מתוך שגרייכים הוצאה מרובה לא היה הבעל חושש להוציא על נכסי' והיו הולכין לאיבוד לפיכך טוב לקנות דקלים שאין גריכין יציאה וממילא אתי בהו שבחא וטוב הוא לשמיים ועוד מפרש ר"ת בהמוכר את הספינה (ב"ב פב. ושם ד"ה מתקיף) דפירי דדיקלא מתקיימין טפי מאילני וגופני ובנכסי מלוג של אשה בעינן דבר המתקיים יותר:

באשר אמר אברהם אל אבימלך. לאו בהריון משמעי שהרי המלאכים ביארו את שרה מפסח שלפניו אלא ילדה בריות כמו שהתפלל על אבימלך: **אלו** הנכפלין בשמות. בבראשית רבה יש מיפכא שהנכפלים גבורים היו כמו יהודה שנכפל: **מי** גרם לראובן שהודה יהודה. אע"ג דאמר במדלג ושב לאובן אל הבור מלמד ששב משקו ומתעניתו שבגלל יועי אביו וזה היה קודם דמעשה תמר מכל מקום לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה

שיתין

[ג] דאשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת [3]הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר לימד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח [ט]שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: [4]כי עצר עצר ה' אמר ר' אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת: [4]בעד כל רחם אמרי דבי ר' ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה א"ל דכתיב [5]וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתיב [6]וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו' כאשר אמר אברהם [7]אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב [7]למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [8]עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב [9]ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמי איכפולי מיכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל [ט]דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב [10]יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה (י) מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקיעא [11]ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן [11]ידיו רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא [11]ועזר מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [ט]דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא אמר ליה דתנן [ט]עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה הסלים והבכורים נותנים לכהנים אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא

וטמא

יכול אפי' מעולה בדמים. לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו: **ת"ל רק.** מיעט הקדמה: **מקורייהו.** מקור שלהן ועיקרן (ג). ל"א הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב ארשיו לכומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור: **גופני קני דיקלי.** מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט: **מתני' אע"פ שהוא נותן לו כו'.** סתמא היא ולא ר' עקיבא קאמר לה: **על מנת לפטור.** בגמ' [לג.] מפרש לה: **גמ' כל אלו שאמרו.** סלע מנה ומאתים וד' מאות דמי בושת הן: **אכל צער.** שדואג על בושתו אינו נמחל לו: **שהיה לו לנמוד.** דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך וראוי אתה ליהרג: **שכבת זרע.** שבמעי אשה לא יכולה לפלוט: **פי טבעת.** נקב הגדולים לפנות: **פקד.** מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך: **בהדי הוצא לקי כרבא.** קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו וממנא לוקה בשבילו. כלומר שכיני רשע לוקין עמו: **כולכם פשעתם.** אף הנביא במשמע: **עד אנה מאנתם.** ומשה ואהרן בכלל: **אותם שהוכפלו בשמותם.** בברכת משה (לג) דן זבולון גד ואשר ונפתלי הודיענו הכתוב שהאלשים שבבולון היו וגריכין חיזוק לפיכך כפל את שמם לחזקם (ד) ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יבורר אותם להיות לראשי גייסות ולהטריחם: כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) משמע שאף עצמותם העלו ולא נכתב יוסף אלא להודיענו שבחו של משה שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא עסק במצוה: **מגולגלין בארון.** לא היה שלדו קיימת ומחוברת מפני גידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא (ה) אביאנו אליך וחטאתי לך כל הימים (בראשית מג) ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא.): (ו) **קלנת חכם אפי' על תנאי היא באה: מי גרם לראובן כו'.** מדרש אגדה הוא בתנחומא (ז) מכיון שהודה יהודה ואמר לדקה ממני (ח) עמד ראובן ואמר אני בלבלתי יועי אבי: **נשפא.** נכנס כל עצם ונתחבר למקומו שאף משם. לשפא אשלויי"ה שדונ"א בלע"ז כמו שף מדוכתיה (חולין דף מב.): **אליבא דהלכתא.** לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוותיה: **לא הוה סלקא ליה.** כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא: **הסלין והבכורין נותנין לכהן.** והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן: **נצרים.** שבטים:

וטמא

את עצמותי מזה אתכם, עם עצמותיכם, והיו עצמות כל השבטים שלהן קיימת ויהוה אומר יוסף והעליתם מפני שגילה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים, אפילו לעולם הבא, ומהכא נפקא לן גדוי של מכס אפילו על תנאי הוא בא (סוטה ז.): מי גרם לראובן שיודה. דמעשה יועי אביו, יהודה. שהודה במעשה תמר, וכן היה מסורת בידיהם, ומדרש אגדה דר' תנחומא כשאמר יהודה לדקה ממני עמד ראובן ואמר בלבלתי יועי אבי, ועכשיו יחי ראובן, שלדו קיימת כאילו הוא מת, אחת ליהודה שהוא מתגלגל (שם). לשפא. למקום שנתקו מטה, כמו דשף מדוכתיה (שם) ונכנסו עצמותיו למקום מיכונו ששפו מטה (מכות יא:). **למתיבתא דרקיעא.** לישא ונתן עם שאר המכמים (סוטה ז.). **ולמשקל** (מכות יא:). **אליבא דהילכתא.** לא היה זוכה לומר דבר המתקבל (סוטה ז.).

ולמיטרח. לישא ונתן (שם). **ידיו רב לו.** יהא לו נתון לגיב ריבו, והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה (שם) יהי בו כח לגיב ריבו לעצמו נגד תביריו (מכות יא:). **אליבא דהילכתא.** לא היה זוכה לומר דבר המתקבל (סוטה ז.).

א) לעיל מ., ב) [עי' תוס' גיטין פד: ד"ה ותיפוק כתובות נו. ד"ה סרי], **ג)** מכות ט:, **ד)** נ"א עכ, **ה)** מכות יא: סוטה ז: [ע"ש], **ו)** נ"ב קעד: [חולין קה:] ערכין כג., **ז)** בכורים פ"ג מ"ק, **ח)** [דבריס לג.], **ט)** בס"א נוסף: שלא ישלוט בהן עין הרע, **י)** [ל"ל הביאתיו], **כ)** [ידוי על תנאי לריך הפרה כל"ל], **ל)** [בוכר ושב ח], **מ)** [בראשית לח].

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדֶךָ וְחֵיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: בראשית כ ז
2. וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ:

בראשית כ יז

3. וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא גַּם הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֻם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת:

בראשית כ ד-ה

4. כִּי עָצֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: בראשית כ יח
5. וַיְיָ שַׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְּלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיְסֶף יְיָ אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה:

איוב מב י

6. וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:

בראשית כא א

7. לָמָּה תְּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְיָ: ירמיהו ב כט
8. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מָאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

שמות טז כח

9. וּמִקְּצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיְצַגֵּם לִפְנֵי פַרְעֹה:

בראשית מז ב

10. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר:

דברים לג ו

11. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה:

דברים לג ז

רבינו חננאל

יכול אפילו אילן סרק מעולה בדמים מאילן מאכל תכרות אילן סרק ותניח אילן מאכל, תלמ' לומ' רק. וקימא לן אכין ורקין מיעוטין, שמע מינה מותר להניח אילן סרק אם הוא מעולה בדמים ולכרות בבניין המצר אילן מאכל. ושמואל ורב חסדא קצצו אילנות משום דמכחשי אילנות טובים מהן. וכולן דרך אחת, לא אסרה אלא במקום דליכא פסידא אבל היכא דאיכא פסידא שרי. (אף על פי) שנתן לו כל ממון שבעולם, אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו כול'. **ת"ר כל אלה שאמרו דמי בשת,** אבל צערו כלומ' צער נפשו אינו נמחל לו וכול'. פיר', שבא מלאך להרוג אבימלך מפני שלא שאלו לאברהם על עיסקי אכילה ושתייה אלא על עיסקי אשתו. מיכן אמרו בן נוח נהרג שהיה לו ללמד ממעשה אבימלך ולא למד. פיר', שלוש עצירות באיש שכבת זרע כמשמעו, קטנים השתנת מי רגלים ופי טבעת מקום הוצאת הרעי, מוסף באשה פתיחת הרחם בעת הלידה. כת' אשה כי תזריע וילדה זכר אם אשה מזרעת תחלה. **כל אלו השמרעות** שאמ' ליה רבא לרבה בר מארי דברי הגדה הן, ופשוטין הן.

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ו מהל' מלכים הלכה ח סמג לאוין רכט:
קה ב מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הל' ט ופ"ב מהל' תשובה הל' ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכב סעיף א:
קו ג מיי' שם הלכה י ופ"ו מהלכות דעות הלכה ו ופ"ב מהלכות תשובה הלכה י טוש"ע שם ושוש"ע א"ח סי' תרו סעיף ג בהגה"ה:
קז ד ה מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכא סעיף יב:
קח ו ז מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפ סעיף א:
קט ח מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ב:
קי ט מיי' פ"י מהלכות מלכים הל' ג סמג לאוין רלב רנג:
קיא י מיי' פ"ג מהל' בכורים הל' ח סמג עשין קלט:

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' לראובן שיודה יהודה שמע כל"ל ותיבת מיד נמחק: (**ב**) רש"י ד"ה מקורייהו מקור שלהן ועיקרן כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ל"א הבא לי וכו' אריסיו ונאכל את הקור כל"ל:

לעזי רש"י

אשלויי"ה שדונ"א [אישלוישידור"א]. מקום הנקב, פרק.

מוסף רש"י

קרע את כסותי שבר את כדי חייב. דסמ' קאמר ליה אם תלה קרע ושלם, אבל פיכס לו על מנת, פטור (לעיל כז.). **בהדי הוצא לקי כרבא.** משל הדיוט הוא, על ידי הרבעים מתגנין הכסרין (שמות מז כח). **כלכם פשעתם בי.** אף אלדיקים במשמע (ירמיה ב כט). **אותן שהוכפלו בשמות.** שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר (בראשית מז ב, עי"ש שכ"ה בספרי, ושבב"ר פירשו אותן שלא כפל שמותן). **מאי דכתיב יחי ראובן כו' וזאת ליהודה.** אין לך בברכה כל השבטים מתחלת חצאת חוץ מזו (סוטה ז:) מה ראה לסמוך יהודה לראובן ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון חצאת ליהודה, אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלהן קיים ושל יהודה מגולגלין, אמר לשון זה יחי ראובן, כלומר ראובן שלדו קיימת כאילו הוא מי חצאת תהיה ליהודה שהם מגולגלין (מכות יא:). **עצמותיו של יהודה מגולגלין.** עצמות כל השבטים העלו ממצרים, והוא שאמר יוסף והעליתם

צב: החובל פרק שמיני בבא קמא

שיתין רהוטי רהוט. פירש הר"ר משולם שיש בשנה ששה עתים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ומפרש בפרק המקבל (ב"מ דף קו:) שכל אחד שני חדשים והם ס' יום ובאמת דחק לאורחא דגמרא בהכי כמו שיתין תיכלי מטי לכבא דבסמוך ובאלו טריפות (חולין דף נח:) שיתין מאני דפרזלא תלו ליה בקורנסיה [ד]:

חמרא למריה וטיבותא לשקייה. כלומר המשקה נותן בעין יפה למי שהוא רוצה כדאמר במדרש טוב עין יבורך זה משה רבינו ע"ה שא"ל הקב"ה וסמכת ידך והוא סמך בב' ידיו כדכתיב ויסמוך ידיו עליו ובקונטרס פי' בע"א: **גבי** קינא דשרבי. כלומר מקום הבטלנים ופי' קינא היינו מקום כמו תלמא תאלי בחדא קינא דהכוסם (לעיל דף נח:) וכן מפרש בסוכה (דף נב: וסס"ל) תלמא טרפי בחד קינא במקום אחד שלשה עלין סמוכין זה על זה שכן דרך ההדסים ובקונט' פי' שכל ג' עלים [ה] בקנה אחד ואם כן לא ימצא לעולם הדס כשר:

דשרבי. בטבלנים וכן בשרבא בסוף ים נוחלין (ב"ב דף קלט. וסס"ל) כמו איש יודע ליד (בראשית כה) ומתרגמינן גברא נחשירכן ומפ' ר"ת נח ובטל ובערוך גורס שידכן בדלי"ת ומפרש לשון שקט ותשקוט הארץ תרגומו ושדוכת ארעא (שופטים ה): [עי' תוס' ב"ב קלט.ס"ה]:

משולש בכתובים. כל עוף כנף למינהו יסכון אין זה מקרא בכל התורה ושמא בספר בן סירא הוא וכן [ו] סלסלה ותרוממך ובין גדיים תושיבך: דאיכא

[1]וטמא טמא יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [ו]דאמור רבנן [8]השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה ואמרי אינשי שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך [3]דכתיב [2]לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [3]ועבדתם את ה' אלהיכם זו קרית שמע ותפלה וברך [את] לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ותניא [ז]מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה ששמונים ושלשה חלאין יש בה מחלה בגימטריא הכי הוו וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [7]דאמור רבנן חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש א"ל דכתיב [4]ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא גנאה דאית ביך קדים אמרה א"ל דכתיב [5]ויאמר עבד אברהם אנכי א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי [ח]שפיל ואזיל בר אווזא ועיניה מטייפי אמר ליה דכתיב [6]והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין תכלי מטייה [ט]לכבא דקל חבריה שמע ולא אכל אמר ליה דכתיב [7]ולי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [8]ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו וכתיב בתריה [9]ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא למריה טיבותא לשקייה אמר ליה דכתיב [10]וסמכת את ידך עליו [11]למען [ח] ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל וכתיב [12]ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו [ט] כל בני ישראל וגו' אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כלבא בכפניה גללי מבלע [י]דכתיב [13]נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרבי [כ] אמר ליה דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא כתוב בתורה דכתיב [14]וילך עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים דכתיב [15]ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים [כא]ויהיו עמו ומשולש בכתובים דכתיב [י]כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו תנן במתני' [כב]כל המחובר לטמא טמא כל המחובר לטהור טהור ותנינא בברייתא [כג]רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית חברך ולא ענך [כד]רמי גודא רבה שדי ביה א"ל [16]יען טהרתיך ולא טהרת מטומאתך לא תטהרי עוד אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא א"ל דכתיב [17]לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר הייתי בארצו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא אמר ליה דכתיב [18]ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי אמר ליה מעיקרא כתיב [19]וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ולבסוף כתיב

הנה

וטמא טמא. לא די לו נגעו אלא שמביאם את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה: **שיתין רהוטי רהוט.** ששים אים רצו ולא הגיעו לאוכל שחרית: **אוכפא לגביך מוש.** כלומר טול אוכף של חמור והסירהו אליך ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו ואל תענהו. מוש לשון לא ימיש (שמות יג) כלומר הסירהו אליך כמו סורו נא (בראשית יט): **שפחת שרי.** אמר לה והיא ענתה שרי גברתי: **ועייניה מטייפי.** עייניו מצפות למעלה למרחוק למזונותיו והכירו בכתובות (דף ס.) בטוף עיניך: **שפיל ואזיל.** כלומר מחמת ענותנותו של אדם לא יהא בוש מלשאול דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו ולתבוע חובו: **ע) כאשר ייעד וגו'.** בתיגיל כתיב שהיתה מתנבאה שימות נבל בעלה ובתוך דבריה מרמזת לדוד שיזכור את יפיה: **תכלי.** אבלות ומכאובות: **ולי אני עבדך.** אלמא קובל היה עליו שלא זימנו למשתה: **פ) שיתין.** לאו מקרא נפקי אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי אינשי ולאו דוקא הוא: **ויוסף אכרכם.** נתקנא בילחק: **חמרא למריה וטיבותא לשקייה.** היין של מלך הוא והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך (ג): **ויסמוך את ידיו.** תלה החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נותנה ליהושע והיא אינה אלא מפי הקב"ה: **גללי.** אבנים לשון מורי. ל"א גללים ממש וראשון יפה דגללים ממש אורחיה הוא: **קינא דשרבי.** אילנות בטלים ואין עושים פרי כמו ג) גברא דשרכא בטל כלומר דרך דקל רע ליגדל בגד אילן סרק: **המחובר לטמא טמא כו'.** במסכת כלים היא בפרק טובעת אדם דקתני אונקלי של דרגש ושל שולחן טמאה ושל מנורת עץ טהורה זה הכלל המחובר לטמא טמא לטהור טהור. אונקלי מסמר של מתכת עשוי כמזלג לתלות שם בהמה בשעת הפשטה ותחוב בכותל כדאמרינן בתמיד נשחט (פסחים סד.) אונקליות של ברזל היו תחובין בעמודים כו'. ואם תחבו במנורת עץ דפשוטי כלי עץ (ד) בטל מסמר לגבה ואינה מקבלת טומאה ואפי' נגעה בו טומאה אבל בדרגש ובשולחן שמקבלין טומאה הן אף הוא מקבל טומאה: **לא לחנם הלך זרזיר.** רבי אליעזר סבר זרזיר עוף טמא הוא ורבנן פליגי עליה בשחיטת חולין באלו טריפות (ל' סה.): **זרזיר.** אשטורי"ל: **קריא תברך.** להוכיחו ולא ענך: **דחי גודא.** כותל הפל עליו כלומר הניחו ויפול בראשו דחהו בידים: **דשתית מיניה.** ששתית מינה כבר בעלמא: **לא תשדי ביה קלא.** מוט"א בלע"ז. כלומר דבר הנלכך לך פעם אחת שוב לא תבזהו: **אי דליא דורא דלינא.** אם תלה ותגביה המשוי עמי דלינא. דורא משוי. משל הוא שאין אדם רולה ליכנס בסכנת היזק ממון ותחת עול דבר אלא אם כן משתתף חבירו עמו: **כי הוינן זוטרי לגברי.** כשהיינו קטנים היינו חשובים כגברי: **השתא דקשישנא.** עכשיו שהזקנו הננו שפלים כתינוקות:

אחד

תורה אור השלם

1. וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: ויקרא יג מה
2. לֹא יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יַנְהֲלֵם: ישעיהו מט י
3. וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקֶּרֶבְךָ: שמות כג כה
4. וַיֹּאמֶר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹרַחַת: בראשית טז ח
5. וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי: בראשית כד לד
6. וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לָךְ לְפוּקָה וּלְמַכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפָךְ דָּם חִנָּם וּלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב יְיָ לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ: שמואל א כה לא
7. וְלִי אֲנִי עַבְדְּךָ וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: מלכים א א כו
8. וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: בראשית כד סז
9. וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: בראשית כה א
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו: במדבר כז יח
11. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר כז כ
12. וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: דברים לד ט
13. נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָבוּס וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל מָר מָתוֹק: משלי כז ז
14. וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית כח ט
15. וַיִּבָּרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אָחִיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: שופטים יא ג
16. בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טַהֲרָתִיךְ וְלֹא טָהֲרָתְ מִטֻּמְאָתֵךְ לֹא תִטְהָרִי עוֹד עַד הַנִּיחִי אֶת חֲמָתִי בָּךְ: יחזקאל כד יג
17. לֹא תְתָעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא תְתָעֵב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאַרְצוֹ: דברים כג ח
18. וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ: שופטים ד ח
19. וַיְיָ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: שמות יג כא

הגהות הב"ח

(א) גמ' למען ישמעו כל עדת כל"ל ותיבת וילאון ממקם: (ב) שם וישמעו אליו בני כל"ל ותיבת כל ממקם: (ג) רש"י ד"ה תמרא וכו' למלך הס"ד ואח"כ מ"ש כי סמך משה את ידיו עליו תלה התמכה: (ד) ד"ה המחובר וכו' כלי עץ הוא בטל: (ה) תוס' ד"ה גבי וכו' ובקונטרס פי' שכל ג' עלים בעוקץ אחד:

לעזי רש"י

אישטורני"ל. זרזיר. מוט"א. רגב אדמה.

מוסף רש"י

מחלה זו מרה. שהמרירה שבה גדלה ומוצעת ומתפשטת בגידין ובעצמות (ב"מ קז:). וקיתון של מים. למי שאין לו יין (שם).

(ו) [פסחים קיב. ב"מ קז: ע"ש], (ז) [ב"מ קז: ע"ש], (ח) [ומהרי אינאי כו' כל"ל] (ט) [ומהרי אינאי כו' כל"ל ת"ח בשם ס"א וע"ש], (י) מגילה יד:, (כ) [עי' תוס' ע"ז כח. ד"ה כבי], (כא) [ל"ל דכתיב כל"ל], (כב) [הערוך בערך שדך ג גרס דשדכי בדל"ת], (כג) [ונלאו עמו כל"ל], (כד) בן סירא יג, (כה) כלים פי"ב מ"ב, (ו) חולין סה., (מ) ר"ח דמי גודא, (נ) [ל"ל דכתיב יען כל"ל], (ס) [ל"ל אחר ד"ה שפיל], (ע) [ל"ל והטיב], (פ) [ל"ל לפני ד"ה תכלי], (צ) ב"ב קלט., (ק) [וע' רש"י שבת נ: ד"ה שיתין], (ר) [ד"ה תלמא], (ש) [ד"ה מתגיתין], (ת) [ד"ה מתגיתין], (א) [ברכות מח. ע"ש ותוס' עירובין סה. ד"ה בגלל],

אחד הלועק ואחד הנלעק במשמע. וחרה אפי והרגתי אתכם (שמות כב) שניס במשמע: **אלא שממהרין מן הלועק תחילה.** כלאשכחן בשרה: **על מנת שתהא פטור: רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי איבריו.** ובריתא לא תקשי דעל לעבו מוחל אדם: **לעבו.** מכה: **ורבי יוחנן אמר.** אדם מוחל על הכל ומתניתין לאו דא"ל נחבל לחובל קטע את ידי על מנת שתהא פטור אלא קטע את ידי סתמא וא"ל חובל על מנת לפטור כלומר אמור לי אתה על מנת שאהיה פטור וא"ל היאך הן וקמ"ל מתני' דיש הן שהוא כלאו וכגון דמתמה אתמוהי: **הכני פצעני.** וא"ל זה ע"מ לפטור ואמר נחבל הן יש הן שהוא כלאו אי אתמה מייב ואי בניחותא אהדדיה פטור. ובריתא דלעיל דקתני הכני ופצעני ע"מ לפטור פטור דלאמר נחבל כולה מילתא הכני ופצעני ע"מ לפטור דהא ודאי דוקא אמר ליה: **יש לאו שהוא כהן.** אי אתמה פטור. והאי דנקט חיובא לגבי מכה ופוצע ופטורה לגבי ממונא אורחיה דמילתא נקט דמחיל איניש אממוניה טפי מגופיה: **לשמור ולא לאבד.** כי יתן וגו' לשמור דהפקידו אצלו לשמור חייב בפשיעה ולא כשהפקידו אצלו ע"מ לאבד או ע"מ לחלק לעניים דלא קרינא ביה לשמור דכיון דאמר ליה חלקהו תו לא דמפקיד מיהו ומאן קתבע ועניים לא מצו תבעי דלכל חד וחד מצי אמר לאו לדידך יהיבנא אלא לאחריני: **דאתא לידיה.** וקרע בידי' חייב אי לא א"ל על מנת לפטור ואפילו אתא לידיה מעיקרא ע"מ לאבד: **לשמור דאתא לידיה משמע.** דכתיב (ד) וכי יתן(ו) ואפי' הכי קממעט ליה: **הא דאתא לידיה.** מעיקרא בתורת שמירה והדר אמר ליה קרע חייב אי לא אמר ליה ע"מ לפטור: **רב יוסף.** גבאי הוה: **קיץ לו.** ממון כך וכך לשבת לכל אחד הוה ליה ממון שיש לו תובעין וקרינא ביה לשמור:

הדרן עלך החובל

דאיבא דיינא בארעא. וביומי שרה היה ב"ד של שש קיים: **אחד הצועק ואחד הנצעק.** אומר רבינו שמואל דבסיפרי מתני בע"א אחד הלועק ואחד שאין לועק במשמע פירוש בין אותו שהעני לועק עליו בין אותו שאין העני לועק עליו שניהם נענשים עליו משתברא כיון שאין מחזיר עבוטו זה כמו זה אלא (ו) להכי כתיב שמוע אשמע (את) לעקתו וחרה אפי שממהרי' לצועק יותר ממי שאינו לועק ולפי גירסא זו לא נפק משרה כמו שפי' בקונטרס לפי גירסת הספרים:

משום פגם משפחה. ומשלם הכל אפילו לער:

ורבי יוחנן אמר יש לאו שהוא כהן ויש הן שהוא בלאו. לשנויי מתני' קאתי מ"ש ריש"א ומ"ש סיפא ופירש בקונטר' בין ריש"א ובין סיפא אם א"ל לאו בתמיה הוי כהן ואם א"ל הן בתמיה הוי בלאו והו"מ למיתני בריש"א תרוייהו מזקי גופו וממונו וכן בסיפא אלא אורחא דמילתא נקט שדרך למחול על מזקי ממון ואין דרך למחול על מזקי גוף ודוחק הוא אלא נראה לפרש דמזקי גופו אפי' א"ל הן שדומה כאומר בניחותא מסתמא בתמיה קאמר ובמזקי ממונא אמר ליה לאו ודומה כאומר בניחותא מסתמא בתמיה קאמר כיון שמתחילה א"ל קרע את כסותי ושבור את כדי וי"ש שכתוב בהן כילד ול"ג ליה:

ורמינהי לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע. תימה מאי קפריך נהי דפטור ליה קרא מפשיעה לא מצינו שפטרו אם קרע ואיבד בידים וי"ל דדייק מדקתני ולא לקרוע דאי לא בעי אלא לפטור כשנאבד בפשיעה מאי אריא דא"ל ע"מ לקרוע אפילו לא א"ל ע"מ לקרוע אלא שלא אמר ליה בלשון שמירה פטור כדדרים במכלתין לשמור ר"ש אומר עד שיפקיד אצלו ויאמר הילך ושמור לי אבל אם אמר ליה עיניך בו פטור ומשני מתני' בדאתא לידיה וכי קתני ע"מ לפטור פטור ה"ה בלא על מנת הו"מ לאשמועינן דפטור בדלא אתא לידיה אלא כל עיקר התנא לא בא אלא להשמיענו דבנזקי ממונו מהני ע"מ לפטור ובנזקי גופו לא מהני ור"י מפ' דה"פ לשמור ולא לקרוע פי' כשנתן לו לשמור ולא הרשהו לא לקרוע ולא לאבד אז חייב בכל דין שומר אבל אם הרשהו לקרוע ולאבד אם ירלה אין עליו דין שומר להתחייב בכולם במה שמקבלו לשמור כיון שנותן לו רשות גם לקרוע ולאבד אם ירלה ואם נתינת רשות לקרוע אין פוטרתו מן הקריעה א"כ היה לו ליחשב שומר כשנתן לו רשות גם לקרוע כאילו לא נתן לו אלא לשמור אמר ליה דאתא לידיה. פי' מתני' שנתן לידו וא"ל שמור ואם תרלה לקרוע עשה כרלונך דכיון שחס על החפץ שלא א"ל קרעו עד שבא לידו שהפקידו אצלו תחילה מה שנותן לו רשות לקרעו בסיום דבריו אין אומר כן כדי לפטרו אלא פטומי מילי הוא דהוי כדי שישמור לו בדלון ולא ידאג שמא ידקדק עמו יותר מדאי אם תקרע ויעמוד בדין הוא דקא"ל ואע"ג דאתא לידיה בתורת קריעה שא"ל בשעת נתינה חייב על הקריעה ובריתא בדלא אתא לידיה שא"ל טול חפץ פלוני המונח אם תשמרהו לי ואם לנונך תקרעהו ואח"כ נטלו וקרעו דכיון שאינו אלא שנותן לו רשות קודם שיתנהו לידו אם כן אין חושש אם יאבדהו ולפוטרו לגמרי נתן לו רשות א"ל רבה לשמור דאתא לידיה משמע דהכי משמע קרא שנתן לו רשות לשמור בלבד אבל נתן לו גם לאבד אין עליו דין שומר אלא אמר רבה מתני' בדאתא לידיה בתורת שמירה בלבד ושוב נמלך ונתן לו רשות לקרוע אכיון שמתחילת נתינתו נתנו לו לשמור ולא לקרוע והנפקד קיבל עליו מה שאומר אח"כ לקרוע אם ירלה אינו אלא משטה ופטומי מילי ובריתא בדאתא לידיה בתורת קריעה שמשעת נתינה א"ל כן דכיון שאומר לו כן קודם שנעשה שומר אין חושש אם יקרע וכ"ש אם לא עשאו שומר אלא א"ל קרע כסותי ושבור כדי המונח לפניך שהוא פטור:

הדרן עלך החובל

[1] הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בתר מרי ניכסי [ו] ציבי [ז] משך א"ל דכתיב [2] וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים שנאמר שרי אל אברם חמסי עליך [3] המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה וכתיב [4] ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה והני מילי [5] דאית ליה דינא בארעא אמר רבי יצחק [6] אוי לו לצועק יותר מן הנצעק תניא נמי הכי אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע אלא שממהרין לצועק יותר מן הנצעק [8] ואמר רבי יצחק לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה שנאמר [5] הנה הוא לך כסות עינים אמר לה הואיל וכסית ממני ולא גילית שהוא אישך וגרמת אלי הצער הזה יהי רצון [9] שיהו לך בני כסויי עינים ונתקיים בזרעה דכתיב [6] ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות אמר רבי אבהו [7] לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה והכשירן הכתוב לגבי מזבח: האומר סמא את עיני כו': א"ל רב אסי בר חמא [10] [7] לרבא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר ליה רישא [ה] לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים א"ל וכי אדם מוחל על צערו דתניא הכני פצעני על מנת לפטור פטור אישתיק אמר מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי אמר רב ששת משום פגם משפחה איתמר ר' אושעיא אמר משום פגם משפחה רבא אמר משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו רבי יוחנן אמר יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן תניא נמי הכי [ו] הכני פצעני על מנת לפטור ואמר לו הן הרי יש הן שהוא כלאו קרע את כסותי על מנת לפטור ואמר לו לאו הרי לאו שהוא כהן: שבר את כדי קרע את כסותי חייב: ורמינהי [7] לשמור [ו] ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים אמר רב הונא לא קשיא הא דאתי לידיה הא דלא אתי לידיה אמר ליה רבה לשמור דאתי לידיה משמע אלא אמר רבה הא והא דאתא לידיה ולא קשיא [ה] הא דאתא לידיה בתורת שמירה הא דאתא לידיה בתורת קריעה [8] ההוא ארנקא דצדקה דאתי לפומבדיתא אפקדה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע בה אתו גנבי גנבוה חייביה רב יוסף א"ל אביי והתניא לשמור [ה] ולא לחלק לעניים אמר ליה ·עניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו ולשמור הוא:

הדרן עלך החובל

[ה] שם יהי לצון שיהא לך כסות עינים ומתקיים בזרעה כ"י: (ו) שם גרסא ל"ל ר' אמי בר חמא לרבה מאי שנא רישא ומ"ש סיפא (א"ל רישא וכו' דתניא) תא"מ וכ"כ ס"א א"ל רישא לפי שאין אדם מוחל על צערו והתניא: (ז) רש"י ד"ה לשמור וכו' דכתיב כי יתן: (ח) תוס' ד"ה ורמינהו וד"ה הא הד"א:

מוסף רש"י

וגם ללוט ההולך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת, הלוטו עם אברם (בראשית יג ה). **המוסר דין על חבירו.** כמו (בראשית לח) יפוטו ה' ביני וביניך, תומיה לנוס ילוי הוא שיעשה מבינו על ידו (ר"ה שז:). **ויבא אברהם** וגו'. הוא קבר אותה (שם).

הדרן עלך החובל

רבינו חננאל

אמר ר' אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף יותר מן התורין ובני יונה והכשירן הכתוב לגבי מזבח. האומ' סמא עיני קטע ידי שבר רגלי חייב, על מנת פטור, חייב. קרע כסותי שבר כדי חייב, על מנת פטור פטור. מאי שנא רישא על מנת פטור חייב ומאי שנא סיפא דקתאני על מנת פטור פטור. אמר רבא רישא לפי שאין אדם מוחל על ראשי איבריו שלו, כלומ' אף על פי שאמ' לו סמא עיני על מנת פטור חייב, דאגן שהדי שאין מוחל על ראשי איברים שלו. וקימא לן כרבא משום דאמ' ליה הכי משום קוצר רוח הוא דאמ' ליה הכי, ולא הוה ליה לקבולי מיניה שאין אדם מוחל על ראשי איברים שלו, הילכך אם הזיקו חייב. ואקשינן עליה וכי מוחל אדם על צערו דתניא הכני פצעוני על מנת פטור פטור, אישתיק. ואוקמוה להא דתנן על מנת פטור חייב אוקמוה רב ששת ורב

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ליבי משוך: (ב) שם יהי לצון שיהא לך כסות עיניס ומתקיס בזרעה כ"י: (ג) שם א"ל ר' אמי בר חמא לרבה מאי שנא רישא ומ"ש סיפא (א"ל רישא וכו' דתניא) תא"מ וכ"כ ס"א א"ל רישא לפי שאין אדם מוחל על צערו והתניא: (ד) רש"י ד"ה לשמור וכו' דכתיב כי יתן: (ה) תוס' ד"ה ורמינהו וד"ה הא הד"א:

עין משפט נר מצוה

קיג א ב ג טוש"ע ח"מ סי' תכב סעיף ח בהג"ה:
קיד ד מיי' פ"ט מהל' דעות הלכה יג:
קטו ה מיי' פ"ט מהל' חובל ומזיק הלכה יח סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכח סעיף ב:
קטז ו מיי' שם ועיין במ"מ טור ש"ע שם בהג"ה:
קיז ז ח מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ח:
קיח ט י מיי' פ"ט מהל' שלוח ופקדון הלכה ח סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ו וכ"כ הלכם כאן וכנ"מ פרק ג דף פון:

תורה אור השלם

1. הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי:
שמות כג כ
2. וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים: בראשית יג ה
3. וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: בראשית טז ה
4. וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ:
בראשית כג ב
5. וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: בראשית כ טז
6. וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:
בראשית כז א
7. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

רבינו חננאל (המשך)

הושעיה משום פגם משפחה. ור' יוחנן אמ' מפני שיש לאו שהוא כהין ויש לאו שאין הוא כהין. כיצד, במתמיה. תניא נמי הכי הכני פצעוני אמ' לו הין, יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהיא כהין. קרע **כסותי שבר כדי חייב. ורימינהי לשמר ולא לקרוע ולא לאבד ולא לחלק לעניים.** ופריק רבא, מתניתין דאתא לידיה מעיקרא בתורת שמירה ובתר הכי אמ' ליה לקרוע, שנמצא בו כבר נתחייב בשמירה מעיקרא לפיכך חייב. בריתא דיהביה נהליה מעיקרא בתורת קריעה ולא בתורת שמירה. **ההוא ארנקא דצדקה דאפקדיה רב יוסף לגבי ההוא גברא ופשע ביה ואיגנוב,** חייביה רב יוסף לשלומי משום דעניי דפום בריתא מיקץ קיצי להו וכאלו כל אחד חלקו בשמו מופקד לו, לפיכך אינו לחלק לעניים. אבל עניים שצריכן חילוק

פטור, דכל ממון של עניים ממון שאין לו תובעין הוא ולא ניתן לשמירה לאדם ידוע. **הדרן עלך החובל בחבירו**

הגוזל עצים. תנא דידן תנא שינוי דרבנן. וא"ת ולרבה דאית ליה אפילו שינוי החוזר לברייתו הוי דאורייתא כדפי' במרובה (לעיל דף סה: ושם) היכי משני מתניתין כדאביי לא מלי לשנויי וכרב אשי נמי לא דרב אשי מוקי לה דוקא בשינוי שאין חוזר ויש לומר דהוה משני דמתני' לרבותא נקט עצים משופים ועשאן כלים לאשמועינן דאפי' שינוי החוזר לברייתו קני וברייתא קמשמע לן דשינוי בעלמא הוי שינוי אף על פי שאין שם כלי עליהן:

עצים ועשאן כלים בובני. דוקא שיפוי כי האי שנעשה בכך בובני מועיל דחשיב שינוי מעשה וכן (ב) עבדיה נסריס נמי מהני אבל שיפוי שאין משתנה שמו בכך לא מהני וכן אמרינן לקמן (דף לו.) גזל דיקלא וקטליה לא קני דיקלא ועבדיה גודי לא קני דגודי דדיקלא מקרי אבל גודי ועבדינהו כשורי קני מעיקרא גודי והשתא כשורי:

לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו. פירשתי במרובה (לעיל דף סו.):

טוואו וארגו. וא"ת ארגו תיפוק ליה משום טוויה וי"ל מאי אריגה תיכי דכה"ג מפרש בסוף מכילתין (דף קיט:): **הא** דחווריה חוורי **והא** דבווריה בוורוי. ותרוויהו אינא דכ"ע דחווריה חוורי אפילו לר"ש לא הוי שינוי וכווריה כווריי אפי' לרבנן הוי שינוי ורבא לא רצה לתרץ כן דקסבר כווריה כווריי לא מקרי ליבון אלא צביעה והא דלא נקט רבי חייא בר אבין הא דנפליה נפוצי הא דכווריה כווריי דהא נפליה אפילו ר"ש מודה דלא הוי שינוי כדמוכח במילתיה דרבא יש לומר אורחא דמילתא נקט כל חד וחד דקודם סירוק עושין ניפוץ ואין משהין זה אחר זה אלא מיד מסרקין וקודם כווריה עושין חיווטי והשתא נפוצי וחיווטי לכ"ע לא הוי שינוי ובכוורי לכולי עלמא הוי שינוי ובסירוק פליגי וי"ש שכתוב בהן במילתיה דרבי חייא בר אבין הא והא רבנן ולגיר' זו צריך לומר דבחיווטי נמי פליגי כמו בסרוקי ותימה למה לא העמיד תרוייהו כ"ע והא דנפליה נפוצי והא דכווריה כווריי ושמא קסבר רבי חייא בר אבין דנפוצי נמי פליגי:

השתא צבעו לר"ש לא הוי שינוי. לרבא דשני הא והא כר"ש הוי מלי למיפרך מצבע אצבע: **בקלא** אילן דלא עבר. והא דמפליג בין ליבון לצביעה בצביעה גופא הו"מ לפלוגי בין עוברת לשאין עוברת אלא דעדיפא ליה לאיפלוגי בין קלא אילן לליבון דתרוייהו לא הדרי לברייתן ולרבא לרבי שמעון עדיף ליבון דלא הדר מצבע דהדר ורבנן עדיף להו צבע אע"ג דהדרא לפי שהוא שינוי מרובה מליבון שהוא שינוי מועט אע"ג דלא הדר:

רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן. תימה הא בטוואו וארגו מודה ולא פליג אלא בצבעו משום דלא חשיב ליה שינוי לפי שלא נשתנה גוף הצמר וי"ל דלאו דוקא אמרו דבר אחד אלא כלומר בשיטה אחת הן וכה"ג איכא בכמה דוכתי: ואפילו

הגוזל [ו]עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים [א]משלם כשעת הגזלה [ב]גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד ודמי רחל העומדת ליגזז [ג]גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזלה [ד]זה הכלל [ה]כל הגזלנים משלמין כשעת הגזלה: **גמ'** אמרי עצים ועשאן כלים אין שיפן לא צמר ועשאן בגדים אין ליבנן לא ורמינהי [ה]גזל עצים ושיפן אבנים וסיתתן צמר וליבנן פשתן ונקהו משלם כשעת הגזלה אמר אביי תנא דידן קתני שינוי דרבנן דהדרא וכל שכן שינוי דאורייתא עצים ועשאן כלים בעצים משופין ומאי נינהו נסרים דשינוי דהדר לברייתא הוא דאי בעי משליף להו צמר ועשאן בגדים בצמר טווי דשינוי דהדר לברייתא הוא דאי בעי סתר ליה וכל שכן שינוי דאורייתא ותנא ברא שינוי דאורייתא קתני ושינוי דרבנן לא קתני רב אשי אמר [ו]תנא דידן נמי שינוי דאורייתא קתני עצים ועשאן כלים בובאני דהיינו שיפן צמר ועשאן בגדים נמטי דהיינו שינוי דלא הדר וליבון מי הוי שינוי ורמינהי [ז]לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור לבנו ולא צבעו חייב אמר אביי לא קשיא הא רבי שמעון הא רבנן דתניא גזזו טוואו וארגו אין מצטרף לבנו רבי שמעון אומר אין מצטרף וחכמים אומרים מצטרף רבא אמר הא והא רבי שמעון ולא קשיא [ח]הא דנפציה נפוצי הא דסרקיה סרוקי רבי חייא בר אבין אמר הא דחווריה חוורי הא דכבריה כברויי השתא [ט] יש לומר צבע לרבי שמעון לא הוי שינוי ליבון הוי שינוי דתניא [י]גזז ראשון ראשון וצבעו ראשון ראשון וטוואו ראשון ראשון וארגו אין מצטרף רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון צבעו מצטרף אמר אביי לא קשיא הא רבנן אליבא דר"ש הא ר"ש בן יהודה אליבא דר"ש רבא אמר לעולם לא פליגי רבנן עליה דרבי שמעון בן יהודה ושאני צבע הואיל ויכול להעבירו ע"י צפון וכי קתני התם לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור ואוקימנא כדברי הכל בקלא אילן דלא עבר אמר אביי ר' שמעון בן יהודה ובית שמאי ור' אליעזר בן יעקב ור"ש בן אלעזר ורבי ישמעאל כולהו סבירא להו שינוי במקומו עומד רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן ב"ש מאי היא דתני' [י]נתן לה חטין באתננה ועשאן סולת זיתים ועשאן שמן ענבים ועשאן יין תני חדא אסור ותניא אידך מותר ואמר רב יוסף תני גוריון

דמאספורק

הגוזל עצים. משלם כשעת הגזילה. דמי עצים ולמר ולאין חייב להחזיר לו כלים דקני בשינוי: **ודמי רחל הטעונה ליגזז.** והעודף ששוה עכשיו הולד והגיזה יותר שלו הוא דקנינהו בשינוי: **גמ'** שפוי שייך בעצים וסתיתה באבנים ושניהן לשון תיקון שמתקנן ומתליקן: **ונקהו.** מן הנעורת: **משלם כשעת הגזלה.** ומתניתין אמאי נקט כלים ובגדים הא אינו חוזקקים עד שיספס תחלה וכן למר מלבנו תחילה ואחרי כן טוויהו ומשעת שפוי וליבון קנה מיד ולמה לי כולי האי: ה"ג **אמר אביי הגא דידן הני שינוי דרבנן.** עצים ועשאן כלים בעצים משופים ואמאי נינהו כו': **וכ"ש שינוי דאורייתא.** כלומר להכי נקט כלים לאשמועינן דהני עצים דקתני בנסרים משופים עסקינן ועשאן תיבות וקתדרלאות דהוי שינוי קל שחוזר לברייתו דאי בעי משליף ומנתק הנסרים זו מזו והרי הן נסרים כבתחילה ואפי' הכי קני וכ"ש עצים ושיפן דהוי שינוי גמור ומדאורייתא קני כדאמר במרובה (לעיל דף סו.) שינוי קונה כתיבה ותגינא והשיב את הגזלה[ט] מה תלמוד לומר אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמי בעלמא בעי לשלומי: **למר ועשאן בגדים.** להכי לא נקט ליבנו דלא מצבע' למר וליבנו דשינוי[י] שאין חוזר הוא אלא אפילו גזל למר טווי וארגו דהדר לברייתו דאי בעי סתר לה והוי חוטין כמעיקרא אפי' הכי קני: **נמי שינוי דאורייתא.** דלא הדר קתני דקני אבל שינוי דרבנן לא קני. ודקשיא לך משיפוי וליבון הוא דקנה וכלים ובגדים למה לי הכי נמי קאמר: **כלים בולאני.** לכתוב דהיינו שיפן וליבן חקיקה: **בגדים נמטי.** פלטי"ר בלע"ז דאין מלבנים אותו הצמר אבל היכא דלבנן קנייה: **נמטי.** אין הצמר חוזר עוד לברייתו להיות כל נימא ונימא בפני עצמה: **לא הספיק ליתנו.** לראשית הגז לכהן עד שצבעו: **פטור.** דקנייה בשינוי ודמים נמי לא משלם דלאו גזל גמור הוא דלא מטא לידיה: **אין מצטרף.** דתנן בשחיטת חולין[יא] חמש רחלות גוזזות כל אחת מנה ופרס חייבות בראשית הגז וראשית הגז מהו הגוזז רחל לאחר שגזזה נותן מן הגיזה לכהן לפי מה שילקה ובלבד שתהא נתינה חשובה וקתני דאם גזז אחת [יב]ונצבעה וכן שניה וכן שלישית אין מצטרפות למנה ופרס להתחייב דקנינהו בשינוי: **נפליה.** ביד ירפי"ר בלע"ז ולא הוי שינוי כולי האי: **סריקה.** במסרק: **דכבריה.** בגפרית להתלבן יפה: **גזז ראשון ראשון וצבעו.** לבד לו שגזז ראשון ראשון וטוואו וכל שעה כשהוא גוזז היה משנהו: **נפון.** שיו"ן אבל ליבון לא הדר לברייתו: **קלא אילן.** דומה לתכלת: **במקומו עומד.** אין זז מרשות בעלים הראשונים ואפילו נשתנה: **אסור.** למזבח:

מאספורק

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ב מהלכות גזילה הלכה יב סמג לאוין סי' קנו קנז טור ש"ע ח"מ סי' שס סעיף ה:
ב ב מיי' שם הל' ז ועי' בהגהות ומ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שסב סעיף ח:
ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
ד ד מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ח וסי' שנג סעיף ח:
ה ה ו מיי' שם הל' יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ו:
ו ז מיי' פ"י מהלכות נכסיים הלכה ו סמג עשין קמג טוש"ע י"ד סי' שלג סעיף ג:
ז ח מיי' פ"ב מהלכות גזילה והאבידה הל' יב סמג עשין קמז טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ו וע"ש:

רבינו חננאל

פרק תשיעי: הגוזל עצים הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאו בגדים משלמין כשעת הגזילה. דיקינן מינה מדקתני ועשאן כלים דוקא כלים, אבל עצים ושיפן לא וכולי'. ורמינן עלה גזל עצים ושיפן, אבנים וסיתתן, צמר וליבנו, פשתן וניקהו משלמין כשעת הגזילה. ופירק אביי, תנא דידן תני עצים ועשאן כלים בעצים משופין בשינוי דהדר, וכן צמר טווי נמי וכל שכן דאורית' דלא הדר כגון עצים ושיפן אבנים וסיתתן כולי. תנא ברא שינוי דאורייתא דלא הדר קתאני, שינוי דהדר דהוא מדרבנן לא קתאני. רב אשי אמ' תנא דידן שינוי דאורייתא קתאני עצים ועשאן כלים בבוכאני דהינו שיפן, צמר ועשאו בגדים בנמטי דשינויי דלא הדרי. ואקשינן ליבון של צמר מיהוי שינוי, והתנן בפרק ראשית הגז לא הספיק ליתנו לו לכהן עד שצבעו פטור, ליבנו ולא צבעו חייב מכלל דליבון לא הוי שינוי. ופרק אביי, משנתינו חכמ' ברייתא ר' שמע', דתניא גזזו טואו כולי'. רבא אמ' הא והא ר' שמע' מתניתין דנפצי נפוצי, [ובריתא] דסרקיה במסרק דלא הדרי. ואקשינן, צבע לר' שמע' לא הוי שינוי, ליבון הוי שינוי דתניא ר' שמע' בן יהודה אומ' משום ר' שמע' צבע מצטרף. פיר' אף על פי שצבעו מצטרף לחמש גיזות לבנות להרוציא מהן ראשית הגז, והדבר פשוט בפרק ראשית הגז. ופירק אביי, מתניתין ובריתא ר' אומ' כך אמר ר' שמע', והא בריתא דצבע ר' שמע' בן יהודה שונה אותה הכי בשם ר' שמע' (ודבר') [ורבנ'] חולקין עליו. רבא אמ' אין חולקין עליו, ושאני צבע הואיל ויכול

מסורת הש"ס

יא) לעיל סו. [תמורה ו.], יב) [לקמן לח:], יג) [ספסיס לב. לקמן קג. ב"מ מג.], יד) לעיל סו. [לקמן לד:] חולין קלה., טו) [עי' תוספות לעיל סו. ד"ה לא], טז) לעיל סה: תמורה ל:, יז) [ויקרא ה], יח) בס"א נוסף: דאורייתא, יט) [דף קלה.], כ) [ל"ל וטוואה מהרש"ש],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשלם (ש"ס ומר), תא"מ וי"ב התוס' לא גרסי ליה: (ב) תוס' ד"ה עצים וכו' וכן כשורא ועבדיה נסריס:

לעזי רש"י

פלטי"ר [פילטרי"ש]. לֶבֶד. יירפי"ר. להתיר. שיו"ן [שבו"ן]. סבון.

מוסף רש"י

הגוזל עצים כו' משלם כשעת הגזלה. למר ועצים בעלמא, אבל הכלים והבגדים קנה בשינוי (תמורה ו.). לא הספיק ליתנו לו. לראשית הגז לכהן (לעיל סו.). עד שצבעו. ישראל זה (חולין קלה.). פטור. דקנייה בשינוי, דהוה ליה כמזיק מתנות כהונה לו שאכלן (שם) ואפילו דמים לא משלם, דאין כהן יכול להזמינו בדין, דיכול לומר לאחר אתנו, אבל קודם שצבעו מי שחטפו זכה בו (לעיל סו.). תנא הדא אסור. לקרבן (לעיל סה:).

רבינו חננאל (המשך)

להעבירו על ידי סאפון, פי' בורית בלשון יון. ומתני' דקתאני בפרק ראשית הגז לא הספיק ליתנו עד שצבעו פטור, דמשמע (דמשמע) שהצבע שינוי הוא וקנאו בשינוי, התם בשצבעו בקלא אילן, פיר' בלשון ישמעאל פילג' שאין מעבירו הספון. אמר אביי ר' שמעון בן יהודה ובית שמאי ור' אליעזר בן יעקב ור' שמעון בן אלעזר ור' ישמע' כולהו סבירא להו שינוי במקומו עומד.

מאספורק. שם מקום: **בוצע ברך.** גוזל ומברך. בוצע כמו כל בוצע בצע (משלי ח): **מאי קאמר.** מאיי בשבחה וקתני הרי שלך לפניך והאי ליתנא לא שייך למימר אלא בדבר שכיחא מקדמותו שאמר לו טלנו כמות שהוא כחוא: **מצוה פאה להפריש מן הקמה.** דכתיב לא תכלה פאת שדך לקצור (ויקרא יט): **מרחו.** מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שעני מצרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר דהכי אמרינן במסכת ברכות (דף מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו: **אף מפריש מן העיסה.** פאה אם לא נתנה כבר ואילו לת"ק מן העיסה לא דקנייה בשיעוי והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דישה לאו שיעוי הוא דאוכל הוא כמו שהיה: **איכפל מנאי.** טרחו ועמלו ונתקבלו לכך: **בהכחשה דהדר.** מפטמו וחוזר לקדמותו: **תעזוב יתירא.** בקדושים תהיו כתיב לא תכלה פאת שדך לקצור וכשור או כשב כתיב לא תכלה פאת שדך בקוצרך תרי קראי תעזוב אותו למה לי שמע מינה לאתויי שיעוי דלא קני הכא: **תעזוב יתירא למה לי.** הא בעלמא נמי לא קני שיעוי: ה"ג **ומו לרבנן תעזוב יתירא למה לי: המפקיר והשכים לנקר.** קודם שיבאו עניים לנגרה שיזכו בהפקר אם היו קודמין: פרט בכרם ולקט בקמה: **חייב בפרט כו'.** דאע"ג דהפקר פטור מכולם דכתיב[1] אלקי שדך וכרמך מהני תעזוב יתירא למעוטי כי האי גוונא דלא הוי הפקר לפטור ואע"ג שפטור מן המעשר. ובכל הני כתיב תעזוב יתירא. בקדושים כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו'. ובמשנה תורה (כד) כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל וכן לא תפאר אחריך דהיינו פרט. תפאר אשקוביי"ר. ופאה נמי מהכא משמע דתנא דבי ר' ישמעאל (חולין דף קלא.) שלא בטול תפארתו ממנו. שכתב כתיב במשנה תורה (שם) לא תשוב לקחתו וגו'. ובאילן כתיב לא תפאר אחריך ואמר מר בפרק י' דחולין (שם) אחריך זו שכחה ולא בעי למיהדר ומכתב באילן לגר ליתום אלא לא תפאר אחריך ואנא ידענא דלענייס הוא כדאשכחן בעמרים. אבל במעשר לא כתיב תעזוב יתירא: **אין שמין.** בפרק ראשון (דף יא.) גבי בעלים מטפלין בגבילה אמר שמואל דלנזקין הוא דשמין את הגבילה לניזק ומוסיף עליה מזיק עד שמשליט לו נזקו אבל גנב וגזלן שגנבו בהמה ומתה או כחשה אין שמין את הגבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא אלמא שיעוי קני: פלוגתא דאביי ורבא לעיל בשמעתין: **בהכחשה דלא הדר.** כגון מתה או נשברה רגלה: אמרו

דמאספורק בית שמאי אוסרין וב"ה מתירין מאי טעמיה דבית שמאי אמר קרא [1]גם שניהם לרבות שינוייהם ובית הלל אמר קרא הם ולא שינוייהם ובית שמאי הא כתיב הם ההוא מיבעי ליה הם ולא ולדותיהם ובית הלל תרתי שמעת מינה הם ולא שינוייהם הם ולא ולדותיהם ובית הלל נמי הכתיב גם [2] גם לב"ה קשיא רבי אליעזר בן יעקב מאי היא דתניא [3]ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה [4] והפריש ממנה חלה כיצד מברך [5]אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר [2]בוצע ברך נאץ ה' ר' שמעון בן אלעזר מאי היא דתניא כלל זה אמר ר' שמעון בן אלעזר כל שבח שהשביח גזלן ידו על העליונה רצה נוטל שבחו רצה אומר לו הרי שלך לפניך מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק [2]השביחה נוטל שבחו כחש אומר לו הרי שלך לפניך דשינוי במקומו עומד אי הכי אפילו השביח נמי אמרי [3]מפני תקנת השבים ר' ישמעאל מאי היא דתניא[3] [4]מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי עד שלא מרחו מרחו ונותן לו משום ר' ישמעאל אמרו [5]אף מפריש מן העיסה ונותן לו א"ל רב פפא לאביי איכפל כל הני תנאי לאשמועינן כב"ש א"ל הכי קאמרי [6]לא נחלקו בית שמאי וב"ה בדבר זה אמר רבא ממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן יהודה התם אלא בצבע הואיל ויכול להעבירו על ידי צפון ועד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא לגבוה משום דאימאים ועד כאן לא קאמר ר' אליעזר בן יעקב התם אלא לענין ברכה משום [7]דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ועד כאן לא קאמר ר"ש בן אלעזר התם אלא בהכחשה דהדר ועד כאן לא קאמר ר' ישמעאל התם אלא לענין פאה משום דכתיב [3]תעזוב יתירא וכי תימא ליגמר מינה מתנות עניים שאני כדבעי ר' יונתן דבעי ר' יונתן מאי טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה או דלמא בעלמא קסבר שינוי קונה והכא משום דכתיב תעזוב יתירא ואם תמצי לומר טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה תעזוב יתירא דכתב רחמנא למה לי ותו לרבנן תעזוב יתירא דכתב רחמנא למה לי מבעי ליה לכדתניא [6]המפקיר כרמו והשכים לנקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר ומי אמר שמואל הכי [7]והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בשלמא לרבא דאמר כי קאמר ר' שמעון בן אלעזר התם בהכחשה דהדר לא קשיא כי קאמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דשינוי במקומו עומד בהכחשה דהדר וכי קאמר שמואל התם אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בהכחשה דלא הדר אלא לאביי דאמר כי קאמר רשב"א בהכחשה דלא הדר קאמר מאי איכא למימר אביי מתני הכי אמר רב יהודה אמר שמואל אמרו

ואפאה (והרים) [והפריש] ממנה חלה. משעת גלגול מתחייב בחלה אלא רבותא קמ"ל דאע"פ שעשה כל השיעוויים הללו אין אלא מנאץ א"נ משום דהיכא דאין תחילתו עיסה אין מתחייב בחלה עד אחר אפייה נקטה הכי:

לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים. מכאי לטעמי' דאמר ברייש תמורה (ד' ו. ושם ד"ה אמר) כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ומפרש התם דטעמא דיפריש מן העומרים משום תעזוב יתירא דבלא תעזוב יתירא לא היה מיחייב דכיון דעבר על לא תכלה הוה אמינא דאהני ופטור ולהכי אצטריך אבי בשמעתין ע"כ לר' ישמעאל למימר שיעוי במקומה עומדת אבל לרבא דאמר התם כל דאמר רחמנא לא תעביד כי עביד לא מהני תעזוב יתירא מפריש מן העומרין ולא מבעי ליה תעזוב יתירא אלא למפקיר כרמו או לרבי ישמעאל אי שיעוי קונה אצטריך דמפריש מן העיסה ואם תאמר לאבי דאצטריך תעזוב יתירא לחייב מן העומרים מפקיר כרמו מנליה דחייב בפאה וי"ל דתרתי ש"מ וכן נ"ל לרבא אליבא דרבי ישמעאל אי סבר רבי ישמעאל דשיעוי קונה ודרש תעזוב יתירא לחייב מן העיסה אם כן המפקיר כרמו מנליה דמשמע דהכיא דרשה אחיא כב"ע מדדייק בפרק בא סימן (נדה ד' נא. ושם ד"ה מין) דהא דתנן התם כל שחייב בפאה חייב במעשר היינו כל מין שחייב בפאה חייב במעשר דאי לאו הכי הרי מפקיר כרמו דחייב בפאה ופטור מן המעשר ומאי דאיה היא דלמא מתני' כרבי ישמעאל דמוקי תעזוב יתירא לחייב מן העיסה ולא מייתי למדרש שיתחייב בפאה אלא ודאי ליכא דפליג אהכוא תנא דמפקיר כרמו ותרתי ש"מ כדפרישית: **מרחו** מעשר ונותן לו. ואפילו למאן דאית ליה ברירה כל זמן שלא הפריש פאה ולא ברכה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר ואם תאמר תרומה נמי לתני שתורם ונותן לו ואין לומר דתרומה בלאו הכי יפריש העני וכל פאה חייבת בתרומה תדע דא"כ מקדיש מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות בפ"ק (מ"ה) אין תורמין מן הלקט ומן השכחה כו' ונראה לפרש משום דתרומה דבר קל לתרוס לא חש להזכיר ויש מפרשים דלהכי אין תורם משום דבגורן רגילין לתרוס [8]כדתנן במסכת מעשרות (פ"ג) מצא פירות ממורחין בשדה מכונסין אסורים משום גזל מפוזרין מותרין משום גזל בין כך ובין כך חייבין במעשר ופטורין מן התרומה לפי שאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן ניטלה תרומה גדולה:

ותנן

תורה אור השלם

1. לא תְּבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט
2. כִּי הֵלֵל רָשָׁע עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵע בֵּרֵךְ נִאֵץ יְיָ: תהלים י ג
3. וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כג כב

וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פֵּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כג כב

לעזי רש"י

אישקוביי"ר. לטאטא, לנקות.

רבינו חננאל

ובא רבה ודחה הא דאביי ואמ' לעולם הני כולהו סבירא להו שיעוי קונה, ור' שמע' בן יהודה לא אמ' אלא בצבע שיכול להעבירו על ידי ספון כדאמרינן, ובית שמאי דאמ' אם נתן לה באתננה חטים ועשאתן סלת וכול' אסור משום דלגבוה ומאיס, ור' אליעזר בן יעקב דאמ' הגזול חטים וטענו וכול' והפריש ממנה חלה אין זה מברך להפריש חלה, אלא מנאץ שמברך על מה שאינו שלו, וזו היא מצוה הבאה בעבירה. ור' ישמעאל דאמ' נותן פיאה אפילו מן הטיסה משום דכת' תעזוב יתירא מריבויא דקרא קא מפיק ליה, ועד כאן לא אמר ר' שמע' בן אלעזר כל שבח שהשביח גזלן ידו על העליונה, נוטל שבחו, שכל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה, כחש אומ' לו הרי שלך לפניך, בכחשא הדר בריא. אמ' **רב יהודה אמ' שמואל הילכתא כר' שמע' בן אלעזר.** ואקשינן, ומי אמ' שמואל כחש מחזיר לו הגזילה והאמ' שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן, פיר' אם כחש אין שמין ונותנין לו הגזילה בעינה לגנב אלא נותן לו אחר כעין שגזל. ופרקינן אליבא דרב', כי קאמ' שמואל אין שמין אלא נותן לו אחרת כעין שגזל בכחשא דלא הדר, דחשבינן לה כמתה, וכי אמ' הלכה כר' שמע' בן אלעזר ולא לשמו' לא סבירא ליה.

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ט ב ג מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שסב סעי' ג:

י ד ה מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' ח והלכה ב:

גליון הש"ם

גמ' גם לב"ה קשיא. עיין לעיל דף נד ע"א תוספות ד"ה תמורי: שם והפריש ממנה חלה. עיין ברכות דף מה ע"א תוס' ד"ה אכל טבל:

מוסף רש"י

בוצע ברך. ובוצע לשון גזילה דכתיב (משלי ח) כן אורחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח (סנהדרין ו:). **מצות פאה להפריש מן הקמה.** דכתיב לא תכלה, אלא הגם לפניכם והם יקצרוהו (סנהדרין פח.). מרחו. בכרי נתחייב במעשר דגמרה מגלכתו (שם) דאיקבע למעשר ולתרומה (תמורה ג). **מעשר ונותן לו.** מעשר אחלה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה, שאילו הפרישה לא היו עניים בריסס לעשרה, דלקט שכחה פאה פטורין מן המעשר (סנהדרין פח.). חה הגיאן לידי חיוב (מכות סז:). **והשכים בבקר ובצרו.** וחכה היה אוהו עלמו (נדרים מד:). **חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** כמו משאר כרם (שם) אע"ג דהפקר פטור מפאה, ותנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר ובפאה, אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני, כדמפרש טעמא דכתיב ביה תעזוב יתירא (לעיל כח. ובבע"ז תמורה ג). דכתיב במשנה תורה לא תפאר אחריך, ואמר מר לא בטול תפארתו ממנו, והייגו פאה, ודרשינן בספרי אחריך זו שכחה, וכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיה, וכתיב בתריה כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה, הרי פאה ושכחה ועוללות, למה לי למהדר ומכתב בספרשה קדושים בכולהו לעני ולגר תעזוב אותם, לרבות הפקר כי האי גוונא, אבל הפקר גמור פטור מכולם, כדתנן ומשמר פרט להפקר (נדה נא.). **ופטור מן המעשר.** דהפקר פטור מן המעשר (שם) אלא כתיב ביה תעזוב יתירא (לעיל כח. תמורה ג.) אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. אפ"ה גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אצלו, אין שמין הגבילה והשברים לנעלים, שיחזיר גנב הפחת, אלא ישלם בהמה וכלים והשברים שלו, אלא לנזקין. שמין, כדכתיב והמת יהיה לו (לעיל יא.).

ותנן לא הספיק ליתנו לו כו'. תימה דלא מייתי מתני' דבהמה וחזקיה עבדים וחזקיו דמשלם כשעת הגזילה לקמן (דף לו:) ואפי' ר"מ לא פליג אלא בעבדים דליכא למימר דלדבריהם דרבנן קאמר להו כדבעי למימר לקמן (דף לה.) דהא ר"מ אית ליה דשינוי קונה גבי נותן למר לגבע (לקמן ק:) ועוד הא קתני גזל מטבע ונסדק משלם כשעת הגזילה (לקמן לו:) וי"ל דכל הני הוי מלי למימר דהוה סתם ואח"כ מחלוקת דפליגי לקמן (ק:) ר"מ ור"י בגבעו לו אדום וגבעו שחור ואע"ג דטעמא דר' יהודה לא משום דסבר שינוי אין קונה כמו שאפרש לקמן (ב) מ"מ הייו יכולים לדחות כן אבל ההיא דלא הספיק ליתנו אין לדחות דאפי' הוי סתם בחדא מסכת ומחלוקת במסכת אחריתי אית ליה לר' יוחנן הלכה כסתם משנה:

בימי רבי נשנית משנה זו. אור"ת דלא לפניו ולא לאחריו אלא לדורו דוקא תקן משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאין דהא מעשים בכל יום שמקבלים מן הגזלנים ודנין דיני גזילות כי ההוא דגזל פדגא דתורא לקמן (דף לו:) וההוא נרשאה דגנב סיפרא (לקמן דף קטו.) וההוא רעיא דבפ"ק דב"מ (דף ה.) ונסכא דרבי אבא (ב"ב דף לג.) ואמר נמי באיזהו נשך (ב"מ דף פא:) דרבית קטנה יוצאה בדיינין ולכך לא פריך לקמן אלא מברייתות דהוה שוה ר' חייא שהיה תלמידו של רבי ולא הקשה ממתני' דקתני משלם כשעת הגזילה לפי שהמשניות היו קודם רבי אלא שרבי סדרם אבל ברייתות היה שונה ר' חייא מה שהיה מוסיף רבי על המשניות ור"י אומר דממתני' לא ה"מ למפרך דלא תקן רבי דאין מקבלים אלא מאותן בני אדם שרוב עסקם ומחייתם בכך והיו ניזונים בגזל ורבית ומתפרנסים בכך כל ימיהם כדקתני הגזלנין ומלוי ברבית דמשמע שאומנותם בכך וכן רועים וכל הנהו דמייתי אבל ממתניתין לא פריך אלא עשו תקנה מלקבל מאדם שגזל ומלוה ברבית באקראי בעלמא אבל אין לפרש דלהכי לא פריך ממתני' משום דרבי לא תיקן אלא באותם שעשו תשובה וברייתא דמוכח מינה מיירי בעבד תשובה מדקתני וחייבים להחזיר מפני כבוד אביהם מכ"מ ההיא דגזלנים ומלוי ברבית לא משמע דאייר בעבדי תשובה ועוד שכל אדם יכול להעיר שיעשה תשובה ויחזור מעצמו ולא יקבלו ממנו וכן ההיא דכל הכלים (שבת דף קכג.) דאמר ר' חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו וההיא דסוף אלו מציאות (ב"מ דף לג.) דקאמר בימי רבי נשנית משנה זו הכל מפרש ר"ת דלא נשנית אלא להוה דלא וכן ההיא דהוריות (דף יג.) ואין להאריך:

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה הנשתנית חוזרת בעיניה [6] שנאמר [1] והשיב את הגזלה אשר גזל מכל מקום ואם תאמר משנתנו [8] משום תקנת השבים ומי אמר ר' יוחנן הכי [9] והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן [10] לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אמר להו ההוא מדרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כגון שגזל עצים משופין ועשאן כלים [2] דהוה ליה שינוי החוזר לברייתו: [3] תנו רבנן [3] הגזלנין [4] ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מיתיבי [5] הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו [6] משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן [2] ונשיא בעמך לא תאור [6] בעושה מעשה עמך [7] כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע [8] הגזלנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין גזלנין מאי שגבו איכא אי גזול גזול ואי לא גזול לא גזול אלא אימא הגזלנין ומאי ניהו מלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש [9] הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא [10] ושאין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור ואמר רב חסדא [1] בורות שיחין ומערות אלא לא קשיא כאן קודם תקנה תקנה כאן לאחר תקנה והשתא דאמר רב נחמן [2] בשאין גזילה קיימת אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה ולא קשיא כאן

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה: **הגשתנית.** אע"פ שנשתנה חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו ואפי' השביחה דשינוי לא קני: **וא"ת משנתנו.** דקתני דלא משלם כלום אלא דמי עצים אלמא קני בשינוי: **עד שצבעו פטור.** לגמרי והכא תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני בשינוי: **מתניתין מוקי לה רבי יוחנן בגזול עצים משופים דו'.** משום הכי קאמר רבי יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דשינוי כי האי לאו שינוי הוא: **אין רוח חכמים נוחה הימנו.** אין רוח חכמה וחסידות בקרבו: **אין חייבין להחזיר.** דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזול מידי דקנינהו בשינוי רשות וקסבר רשות (א) יורש כרשות לוקח דמי: **המסויים.** דבר הניכר לרבים זו היא שגזל פלוני והניחה ליורשיו: **בעושה מעשה עמך.** וזה לא עשה מעשה עמו ואין חייבין בכבודו: **רב פנחס.** בחומר בקודש (חגיגה כו.): **ואי לא גזול לא גזול.** ואמאי קרי להו גזלנין: **אע"פ שגבו.** וכל שכן לא גבו דמקרעינא שטרא: **הרועים.** גזלנים הם לרעות בהמות בשדות אחרים: **גבאים.** של מלך לגבות כסף גולגלתא ואלרונא ושקלי טפי: **תשובתם קשה.** שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר: **ומחזירין למכירין.** למי שמכיר שלו שגזלוהו: **בורות שיחין ומערות.** להכניס בהן מים לשתות דהוי דבר הצריך לכל ויהנו מהן הגזלנים. אלמא אהדורי בעי: **קודם תקנה.** שבימי רבי נשנית משנה זו דמחייב למהדר:

גזילה

א) לעיל סז., **ב)** [שבת מו. וש"נ], **ג)** [חולין קלה. לעיל סו. לג.], **ד)** [תוס' שביעית פ"ח], **ה)** ב"מ סב. [תוס' דב"מ סב פס"ה] לקמן קיב., **ו)** [שבת ל. וש"נ נדרים כח. וש"נ], **ז)** ב"מ [מח:] סב. יבמות כב: סנהדרין פה. [ב"ב ד. מכות ח:], **ח)** חגיגה כו., **ט)** ב"מ סב., **י)** [תוספפתא דב"מ פ"ח], **כ)** גיטין כט. ע"ש, **ל)** תוס' ר"פ אימתי, בלבבות לו אדום. וכל"ל.

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג

2. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר:
שמות כב כז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין חייבין וכו' וקסבר רשות. נ"ב ע"ל בפ' בתרא ריש דף קיב: **(ב)** תוס' ד"ה ותנן וכו' שאפרש לקמן. נ"ב בדף לה ע"ב בד"ה בשבת לפי פר"ת: **(ג)** ד"ה לו לא עשה וכו' כפי' ריב"ן שפירש למורא ניתן. **(ד)** הגה"מ לפי פר"ת: **(ה)** ד"ה לו לא עשה למורא ניתן לירא את ה' שיש לו להחזיר מילאתו:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אין רוח חכמים כו' אין רוח חכמה. עי' תוי"ט פ"ג משנה י' דלמות:

רבינו חננאל (המשך)

משנה זו. ומותבינן עליה (הניח) [הניח] להן אביהן מעות של רבית אף על פי שידועין שהן של רבית אין חייבין להחזיר, הן אין חייבין להחזיר הא אביהן חייב להחזיר. ופרקינן, אביהן אינו חייב להחזיר וכל שכן בניו, ומשום דבעי מיתנא סופא בדידהו, (הניה) [הניח] להן אביהן פרה או טלית גזילה וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, והוא שעשה תשובה ולא הספיק להחזיר, ואף על פי שאין מקבלין מהן עד שמת, כיון שהן גזלה קיימת בניו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, תנא נמי רישא בדידהו. וכיון שאין מקבלין מהן למה מחזירין. ומוקמינן לה כדי לצאת ידי שמים. ומותבינן, הרועין והגבאין והמוכסין תשובתן קשה וכו'. ואסיקנה לשמעתא כולהי לאחר תקנה וכי עשו תקנה בגזילה שאינה קיימת אבל גזילה קיימת הדרא בעינה.

מוסף רש"י

הלכה כסתם משנה. רבי הוא סידר המשנה וכשלאה דברי מכם וישרו בעיניו שנלן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שניין מפי יחיד ורבים כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן (ביצה ב:). **לא הספיק ליתנו לו.** לראשית הגז לכהן (לעיל סז. צג:). **עד שצבעו.** ישראל זה (חולין קלה.). **פטור.** דקנייה בשינוי דהוה ליה כמזיק מתנות כהונה לו שאכלן (שם) ודמיס נמי לא משלם דלאו גזל גמור הוא, דלא מטא לידיה (לעיל צג:) דאין כהן יכול להזמינו בדין, דיכול לומר לאמר אתנו, אבל קודם שלבעו מי שחטפו זכה בו (לעיל סז.). **אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר.** כדמלא דנה בהגזל בתרא (קיב.) ומי אחיך עמך לדידיה הוא דאחריה רחמנא אהדר ליה דימי בהדך, דסיפיה דקרא אריסיה קאי, אל תקח ואם לקחת החזר, אבל לנכריה לא תחזר (ב"מ סב.). **בורות שחין ומערות.** שמתכנסין בהן מים ושותין מהן ובב"ק (לעיל נ:) מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה (ביצה כט:).

רבינו חננאל

אמר ר' יוחנן דבר תורה גזלה המשתנת. כגון שגזל עצים משופין ועשאן כלים דאיפשר לפרקן והוא שינוי דהדר למילתיה וכיוצא, הגזלה עצמה חוזרת בעיניה שנ' והשיב את הגזלה אשר גזל, מכל מקום, ועשו דברי תקנה להיות נוטל דמים מפני תקנת שבין. מעשה באחד שביקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו אם אתה עושה תשובה אפילו דמי אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה, באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן וכל המקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו. אמר ר' יוחנן בימי רבי נשנית

גזילה קיימת. חייב להחזירה: **והא אבנט דגזילה קיימת הוא.** ועליו נשנית תקנה שבימי רבי שלא להחזירו: **ועל המריש.** במסכת גיטין. מריש קורה: **משום פסידא דבירה שויוה רבנן כדליתא.** ומיהו דמי בעי לאהדורי הואיל וגזילה קיימת בבירה: **משלם אותה ואת גיזותיה** (א). כל מה שנטל ממנה ומה שהשביחה: **גזילה חוזרת בעיניה.** כמות שהיא עכשיו ריקנית יחזירנה והדר משלם דמי גיזות ועובר כמו שהיה בשעת הגזילה ולא שבח הגיזה שהשביחה אצלו ולא שבח הולד דלא קנים רבי יהודה אבל דמים שבשעת הגזילה משלם דליכא למאן דאמר כל הגזלנים בגיר משעת הגזילה ישלמו: **רואים אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף.** משעת הגזילה ומשלם דמים כשעת הגזילה. ולקמן [ע"ב] מפרש במאי פליגי ר' יהודה ור"ש: **קנסא קנים.** שלא יהא חוטא נשכר בגזילה ליטול את השבח: **ונפקא מינה.** להיכא דלא השביחה אלא כחשה מי אמרת טעמא משום דשיוי במקומו עומד כחשה נמי הדר כדאיתא השתא ואי טעמא משום קנס׳ הוא ושיוי קני משלם כדמעיקר׳ (ב) (היכא דליכא קנסא ה"נ איכא שיוי ומשלם כמעיקרא): **והוקינה.** דאמתני לגריעותא והיינו כחשה: **בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך.** דעבדא כמקרקעי דמי וקרקע הדרא בעינה ואינה נגזלת לקנות לגזלן בשיוי ולהיות ברשותו: **דמי צמרו.** כדמעיקרא ואע"פ דמהשתא שוי טפי לגריכים צמר אדום: **והא קנסא קא קנים.** במתני׳ ובגבע דלאו גזלן הוא ולאו חוטא הוא לא קנים דהא שוגג הוא: **מדאפיך רב.** לקמן בפרקין (דף לו:): **בשוגג.** כגון לוקח שלקח מגזלן והשביחה ולא ידע שהיא גזולה: **מן המחוררין.** מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים: **פירות ושבח פירות.** תנן במסכת גיטין (דף מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם הפסד לקוחות. אכילת פירות ושבח קרקעו׳ מפרש להו בשנים אוחזין (ב"מ ד' יד:): **גט חוב.** שטר חוב: **שאין בו אחריות.** שלא שיעבד לו לוה בשעת הלואה את נכסיו ולא כתב לו כל נכסי אחריאין לך לפרוע מלוה זה: **לאו טעות סופר הוא.** ואינו גובה מנכסי׳ משועבדים ולא אמרינן אין לך אדם המלוה מעותיו בלא שעבוד נכסי לוה והסופר טעה ולא כתב בו אחריות אלא דוקא אזלינן בתר שטר: **רבי מאיר.** בשנים אוחזין (שם דף יב:) מגלא שטרי חוב אין בהן אחריות נכסים יחזיר לפי שאין ב"ד נפרעין מהן: **בשהוא גובה.** הלוקח חוזר על הגזלן שהנגזל בא ונוטל שדהו כמות שהוא והלוקח חוזר על הגזלן שמכרה לו באחריות: **גובה**

כאן בגזילה קיימת. תימה רועים מאי גזלה קיימת איכא וי"ל דאיירי ברועה בהמה של אחרים וגנב מהן גיזה וחלב ולאו משום דאשוד להרעות בשדות של אחרים דכיון שאין הבהמה שלו אין אדם חוטא ולא לו כדאמר בפרק קמא דבבא מציעא (דף ה.):

ה) **משלם** דמי פרה העומדת לילד. (ד) וכל שבח שמשעת גזלה עד שתלד [א] לגזלן: **חמשה** גובין מן המחוררים. אע"ג דתנא מגיעא תנא ושייר הכי דתנן בהניזקין (גיטין דף מח: ושם נ:) אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם והתם נמי שייר המקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות ומהכא קשה לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג.) אומר היה ר"מ שטר חוב שאין בו אחריות נכסים אין גובה לא מנכסים משועבדים ולא מבני חורין והכא משמע דגבי מבני חורין ומיהו בלאו הכי איתותב שמואל התם מברייתא אחריתי ויש לדחות דשמואל הוה מפרש שאין בו אחריות היינו שמפורש שלא קבל עליו אחריות והא דמוקי לה הכא כר"מ משום דלכאורה כוותיה אתיא:

מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר הוי. וא"ת [ב] בלאו האי טעמא ה"מ למפרך מאן שמעת ליה דקנים ר"מ וש"מ דבשוגג קנים ואז לא הוה לריך למתני׳ ברייתא אלא מתני׳ דהניזקין (גיטין דף מח: ושם) דאין מוציאין לאכילת פירות וי"ל דמכח זה לא ה"מ לאוכוחי דאתיא כר"מ דהא רבי יהודה נמי מלינן למימר דקנים לרב זביד דאמר דלרבי יהודה שבח שעל גבי הגזילה הוי דנגזל אע"ג דנשתנית ע"י כגון נטעה או נתעברה אצל גזלן והאי שבח שהשביח הלוקח היינו נמי שבח שעל גבי הגזלה ויקנוס בו ר' יהודה כמו בהאיש דלקמן (ע"ב) לרב זביד ואע"ג דכי נוקי לה נמי כרבי יהודה אכתי מצי לאוכוחי דהשתא ר' יהודה דלא קנים ליה כולי האי קנים בשבח זה שע"ג קרקע ר"מ דקנים טפי לא כ"ש מכל מקום טפי ניחא ליה לאוכוחי מר' מאיר גופיה ר"י:

ו) **דאתא** בעל ארעא ושקיל ארעא ושבחא ש"מ בשוגג נמי קנים. ה"מ לשנויי דבשבח היתר על היציאה מיירי דההוא לא הוה קנס דכיון דקרקע אין נגזלת ברשותיה דמריה אשבחיה ולא דמי למטלטלי ואפילו לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יד: ושם) דלוקח מגזלן לית ליה שבחא איכא לאוקמי כגון שקנו מידו כדאמר התם אלא דנלאו הכי מצי שפיר [ג] אבל ליכא למימר דשבח שבח משמע הכל בין כנגד היציאה בין מה שיתר על היציאה דהא התם גבי פלוגתא דרב ושמואל במוכר שדה לחבירו ונמלאת שאינה שלו דפליגי אם יש לו שבח אם לאו היינו ע"כ בשבח היתר על היציאה דיציאה למה לא יטול מן הגוזל מי גרע מיורד בשדה חבירו שלא ברשות ועוד דעליפא מייני משנינן בפ' מי שמת (ב"ב דף קנ:) מאי שבח חני שבח ומיהו המקשה ודאי ס"ד לטריף כל השבח אף שכנגד היציאה ולפי סברתו הא דתניא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אם השבח יותר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע והיציאה מב"ח ואוקמינן בגוזל ונגזל לא אתיא כר' מאיר דלר"מ אפי' יציאה מנגזל לית ליה משום דקנים א"י יש לחלק דהתם אירי בלא ידע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קנים: **דילמא**

גזילה קיימת כאן בשאין גזילה קיימת והא אבנט דגזילה קיימת היא מאי אבנט דמי אבנט וכל היכא דגזילה קיימת לא עבוד רבנן תקנתא והרי מריש דגזילה קיימת היא ותנן ו) **על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול דמיו מפני תקנת השבים שאני התם דכיון דאיכא פסידא דבירה שויוה רבנן כדליתא: גזל פרה מעוברת וילדה וכו'.** ז) **תנו רבנן הגוזל רחל** (ח) **וגזזה פרה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי רבי מאיר** ח) **ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה רבי שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף איבעיא להו מאי טעמיה דרבי מאיר** (ט) **משום דקסבר שינוי במקומו עומד או דילמא בעלמא שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים למאי נפקא מינה להיכא דכחשא מכחש תא שמע** ז) **גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ואילו בהמה כשעת הגזילה ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד אפי' בהמה נמי אלא לאו ש"מ קסבר ר' מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים אמרי רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי שינוי אין קונה ואפילו בהמה נמי אלא לדידכו דאמריתו שינוי קונה אודו לי מיהת בעבדא דכמקרקעי דמי** ט) **וקרקע אינה נגזלת ואמרי ליה רבנן לא עבדא כמטלטלי דמי ת"ש** ו) **לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי אין קונה דמי צמרו ושבחו בעי למיתב ליה אלא לאו ש"מ קסבר ר"מ שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים שמע מינה איכא דאמרי הא לא איבעי לן מדאפיך רב ותני גזל** ז) **פרה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ודאי לרבי מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים ליה כי קא איבעי לן הכי איבעי לן כי קא קנים במזיד אבל בשוגג לא קנים או דילמא אפי' בשוגג נמי קנים תא שמע** ח) **חמשה גובין מן המחוררין ואלו הן** א**פירות** ב**ושבח פירות** ג**והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות וכתובת אשה שאין בה אחריות מאן שמעת ליה דאמר** ט) **אחריות לאו טעות סופר הוא רבי מאיר וקתני פירות ושבח פירות שבח פירות היכי דמי** ד**כגון שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה**

לאוכוחי מר' מאיר גופיה ר"י:

דאתא בעל ארעא ושקיל ארעא ושבחא ש"מ בשוגג נמי קנים. ה"מ לשנויי דבשבח היתר על היציאה מיירי דההוא לא הוה קנס דכיון דקרקע אין נגזלת ברשותיה דמריה אשבחיה ולא דמי למטלטלי ואפילו לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יד: ושם) דלוקח מגזלן לית ליה שבחא איכא לאוקמי כגון שקנו מידו כדאמר התם אלא דנלאו הכי מצי שפיר [ג] אבל ליכא למימר דשבח שבח משמע הכל בין כנגד היציאה בין מה שיתר על היציאה דהא התם גבי פלוגתא דרב ושמואל במוכר שדה לחבירו ונמלאת שאינה שלו דפליגי אם יש לו שבח אם לאו היינו ע"כ בשבח היתר על היציאה דיציאה למה לא יטול מן הגוזל מי גרע מיורד בשדה חבירו שלא ברשות ועוד דעליפא מייני משנינן בפ' מי שמת (ב"ב דף קנ:) מאי שבח חני שבח ומיהו המקשה ודאי ס"ד לטריף כל השבח אף שכנגד היציאה ולפי סברתו הא דתניא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אם השבח יותר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע והיציאה מב"ח ואוקמינן בגוזל ונגזל לא אתיא כר' מאיר דלר"מ אפי' יציאה מנגזל לית ליה משום דקנים א"י יש לחלק דהתם אירי בלא ידע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קנים: **דילמא**

כאן בגזילה קיימת כאן בשאין גזילה קיימת והא אבנט דגזילה קיימת היא מאי אבנט דמי אבנט וכל היכא דגזילה קיימת לא עבוד רבנן תקנתא והרי מריש דגזילה קיימת היא ותנן ו) **על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול דמיו מפני תקנת השבים שאני התם דכיון דאיכא פסידא דבירה שויוה רבנן כדליתא: גזל פרה מעוברת וילדה וכו'.** ז) **תנו רבנן הגוזל רחל** (ח) **וגזזה פרה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי רבי מאיר** ח) **ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה רבי שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף איבעיא להו מאי טעמיה דרבי מאיר** (ט) **משום דקסבר שינוי במקומו עומד או דילמא בעלמא שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים למאי נפקא מינה להיכא דכחשא מכחש תא שמע** ז) **גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ואילו בהמה כשעת הגזילה ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד אפי' בהמה נמי אלא לאו ש"מ קסבר ר' מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים אמרי רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי שינוי אין קונה ואפילו בהמה נמי אלא לדידכו דאמריתו שינוי קונה אודו לי מיהת בעבדא דכמקרקעי דמי** ט) **וקרקע אינה נגזלת ואמרי ליה רבנן לא עבדא כמטלטלי דמי ת"ש** ו) **לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי אין קונה דמי צמרו ושבחו בעי למיתב ליה אלא לאו ש"מ קסבר ר"מ שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים שמע מינה איכא דאמרי הא לא איבעי לן מדאפיך רב ותני גזל** ז) **פרה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ודאי לרבי מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים ליה כי קא איבעי לן הכי איבעי לן כי קא קנים במזיד אבל בשוגג לא קנים או דילמא אפי' בשוגג נמי קנים תא שמע** ח) **חמשה גובין מן המחוררין ואלו הן** א**פירות** ב**ושבח פירות** ג**והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות וכתובת אשה שאין בה אחריות מאן שמעת ליה דאמר** ט) **אחריות לאו טעות סופר הוא רבי מאיר וקתני פירות ושבח פירות שבח פירות היכי דמי** ד**כגון שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה**

מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר הוי. וא"ת [ב] בלאו האי טעמא ה"מ למפרך מאן שמעת ליה דקנים ר"מ וש"מ דבשוגג קנים ואז לא הוה לריך למתני׳ ברייתא אלא מתני׳ דהניזקין (גיטין דף מח: ושם) דאין מוציאין לאכילת פירות וי"ל דמכח זה לא ה"מ לאוכוחי דאתיא כר"מ דהא רבי יהודה נמי מלינן למימר דקנים לרב זביד דאמר דלרבי יהודה שבח שעל גבי הגזילה הוי דנגזל אע"ג דנשתנית ע"י כגון נטעה או נתעברה אצל גזלן והאי שבח שהשביח הלוקח היינו נמי שבח שעל גבי הגזלה ויקנוס בו ר' יהודה כמו בהאיש דלקמן (ע"ב) לרב זביד ואע"ג דכי נוקי לה נמי כרבי יהודה אכתי מצי לאוכוחי דהשתא ר' יהודה דלא קנים ליה כולי האי קנים בשבח זה שע"ג קרקע ר"מ דקנים טפי לא כ"ש מכל מקום טפי ניחא ליה לאוכוחי מר' מאיר גופיה ר"י:

ו) **דאתא** בעל ארעא ושקיל ארעא ושבחא ש"מ בשוגג נמי קנים. ה"מ לשנויי דבשבח היתר על היציאה מיירי דההוא לא הוה קנס דכיון דקרקע אין נגזלת ברשותיה דמריה אשבחיה ולא דמי למטלטלי ואפילו לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יד: ושם) דלוקח מגזלן לית ליה שבחא איכא לאוקמי כגון שקנו מידו כדאמר התם אלא דנלאו הכי מצי שפיר [ג] אבל ליכא למימר דשבח שבח משמע הכל בין כנגד היציאה בין מה שיתר על היציאה דהא התם גבי פלוגתא דרב ושמואל במוכר שדה לחבירו ונמלאת שאינה שלו דפליגי אם יש לו שבח אם לאו היינו ע"כ בשבח היתר על היציאה דיציאה למה לא יטול מן הגוזל מי גרע מיורד בשדה חבירו שלא ברשות ועוד דעליפא מייני משנינן בפ' מי שמת (ב"ב דף קנ:) מאי שבח חני שבח ומיהו המקשה ודאי ס"ד לטריף כל השבח אף שכנגד היציאה ולפי סברתו הא דתניא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אם השבח יותר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע והיציאה מב"ח ואוקמינן בגוזל ונגזל לא אתיא כר' מאיר דלר"מ אפי' יציאה מנגזל לית ליה משום דקנים א"י יש לחלק דהתם אירי בלא ידע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קנים: **דילמא**

מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר הוי. וא"ת [ב] בלאו האי טעמא ה"מ למפרך מאן שמעת ליה דקנים ר"מ וש"מ דבשוגג קנים ואז לא הוה לריך למתני׳ ברייתא אלא מתני׳ דהניזקין (גיטין דף מח: ושם) דאין מוציאין לאכילת פירות וי"ל דמכח זה לא ה"מ לאוכוחי דאתיא כר"מ דהא רבי יהודה נמי מלינן למימר דקנים לרב זביד דאמר דלרבי יהודה שבח שעל גבי הגזילה הוי דנגזל אע"ג דנשתנית ע"י כגון נטעה או נתעברה אצל גזלן והאי שבח שהשביח הלוקח היינו נמי שבח שעל גבי הגזלה ויקנוס בו ר' יהודה כמו בהאיש דלקמן (ע"ב) לרב זביד ואע"ג דכי נוקי לה נמי כרבי יהודה אכתי מצי לאוכוחי דהשתא ר' יהודה דלא קנים ליה כולי האי קנים בשבח זה שע"ג קרקע ר"מ דקנים טפי לא כ"ש מכל מקום טפי ניחא ליה לאוכוחי מר' מאיר גופיה ר"י:

יז א מיי' פ"ט מהל' גזילה הל' ז וסה"מ מהלכות מלוה הלכה ח סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שעב סעי' ח:

יח ב מיי' וסמג שם טור ש"ע ח"מ שעב סעי' ח וסי' קטו סעי' ח:

יט ג מיי' פכ"ג מהל' אישות הלכ' יח סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קיד סעיף ד:

כ ד מיי' פ"ט מהלכות גזילה ואבידה הלכה ו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שעג סעיף ח:

עין משפט נר מצוה

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' מ"ר הגוזל רחל וגזזה וילדה כל"ל ותיבת פרה נמחק: (**ב**) שם משום דקסבר שינוי במקומו עומד. בש"ז מז ע"ח משמע דילדה לא מקרי שינוי כלל. (והשאר חסר): (**ג**) רש"י ד"ה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה כל כו' כל"ל: (**ד**) תוד"ה משלם כו' וכל שבח. וכ"כ הא"ר"י וע"ש שהאריך:

הגהות הגר"א

[**א**] תוס' ד"ה משלם כו' לגזלן (רשום קו על תיבת לגזלן). נ"ב לגנזל כל"ל דלא כרא"ש: [**ב**] ד"ה מאן כו' וא"ת כו'. נ"ב אבל להרמב"ם ניחא דס"ל דוקא לאחר יאוס לי"ר וקרקע אין לה יאוס דר"י ס"ל דשיוי אינו קונה כאן וכמש"ל ק"ב ב וז"ש ת"ש לצבוע כו' ואולי לשיטתייהו (ועבהגר"א סימן שנ"ד ס"ק ל"): [**ג**] ד"ה דאמר כו' אבל ליכא למימר כו'. נ"ב אבל הרי"ף והרמב"ם מפרשים הכל בשבחא דממילא ומיהא דסתם שבח משמע כל השבח ולכן לא פריך לי"ר משום דלדידיה לא קני אלא לאחר יאוס בשבחא דממילא כנ"ל:

רבינו חננאל

ואו איכא פסידא כגון מריש שבנאו בבירה שוינה רבנן כגזילה שאינה קיימת, נוטל דמיו מפני תקנת השבים. מתני׳. גזל פרה מעוברת. רחל טעונה וגזזה משלמין אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי ר׳ מאיר, ר׳ יהודה אומ׳ גזילה חוזרת בעיניה, ר׳ שמע׳ אומ׳ רואין אותה כאילו היא שומה אצלו בכסף. פיר׳, ר׳ מאיר סבר מחזיר הכל. או שינוי קונה וקנסא הוא דקנים בגזל, מאי נפקא מינה היכא דכחש מכחש, או אמ׳ שינוי במקומו עומד אפילו כחש גזילה חזרת בעיניה ואי אמ׳ קנסא הוא אי שבח חזרת בעיניה, כחש כשעת גזלה. ואתנן למיפשט מגזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלמין כשעת הגזלה ר׳ מאיר אומ׳ בעבדים אומ׳ לו הרי שלך לפניך דר׳ מאיר סבר שינוי קונה וקנסא הוא דקנים, ודחינן לה. תא שמע לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום ר׳ מאיר אומ׳ נותן לו דמי צמרו. ואסיקנה, שמע מינה דסבר ר׳ מאיר שינוי קונה והכא קנסא קנים, שמע מינה. איכא דאמרי הא לא מיבעיא לן, כי קא מיבעיא לן ר׳ מאיר דקנים לשלם הגזות והולדות מי שגזל במזיד. אבל בשוגג, כיון שגזל בהמה על מנת שהיא שלגרו וכיוצא בה ונמצאת שלישראל, מאי. ופשטינן לה מיהא גובין מן המחוררין, פירי׳ ולא מן המשועבדין. פירות, ושבח קרקעות, והמקבל לזון את בן אשתו, ושבח חוב וגט חוב או כתובת אשה שאין בהן אחריות, פיר׳ דתניא אין מוצאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות ממשעבדי מפני תקון העולם. פיר׳, כגון שגזל חבירו שדה ופירות ואכל הפירות אין גובה הנגזל דמי פירות שאכל אלא מבני חורין, וכן המוכר שדהו במאה דינר והשביחה הלוקח ושוה עכשיו ק"ק ובא בעל חוב וטרפה כמות שהיא, הלוקח גובה הקרן אפילו ממשעבדי אבל השבח מבני חורין בלבד, וכן מזונות האשה המקבל עליו לזון את [בן] אשתו או בת אשתו בלא קניין. **מאן שמעת ליה דאמ׳ אחריות לאו טעות סופר היא ר׳ מאיר.** דתנן בפרק שנים אוחזין בטלית מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר כול׳, שמע מינה האי מתניתא ר׳ מאיר היא, וקתאני פירות ושבח קרקעות מן המחוררין. היכי דאמ׳, כגון שגזל שדה מליאה פירות ומכרה לאחר והשביחה ובא בעל חוב של נגזל וטרף לשדה בשבחה ופירותיה ולא שימינן ליה השבח ללוקח אף על פי שאינו נושה בו אלא הקרקע בלבד,

מוסף רש"י

על המריש. קורה, ומקצות קחסיב ואזיל במסכת גיטין (לעיל סו:). **בבירה.** בית גדול (גיטין נה.). **מפני תקנת השבים.** שאם אתה מצריכו לקנעקע בירתו ולהחזיר מרים עלמו ימנע מלעשות תשובה (שם). **בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך.** דכקרקע דמי וכרכותיה דמריה קיימי (לקמן צו:) דקיימת לן קרקע אינה נגזלת וכל מקום שהיא ברשות בעליה עומדת ועבד דמקרקעי דמי ואינו נגזל לחיות נקנה לגזלן בשלם דמיה, היילך כי חזקין ברכותיה דמריה חזקין (ב"מ קנ:). **וקרקע אינה נגזלת.** כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוס, דלעולם בחזקת בעליה היא, דמקרקע נפקא לן בהגוזל במנה (קיח:) (סוכה ל:). **נותן לו דמי צמרו.** קני בשיוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי לצמרו (לקמן קנ:) בדמיה שלמר לבן נמכר בשוק, דקניה בגזלו בשלם בשעת הגזילה (ב"מ עח:) דמי לצמר לבן כמו שמכר לו, דקניה בשיוי ונתחייב מעות (שם קיז:) נותן לו לבע זה דמי לצמר לבן בכתחילה אם ירלה, דסבירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן ונוטל הלמר לעלמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמיה (ע"ז ז.) אבל לא דמי שבחו, או זה יתן שכרו משלם ויקח הלמר (לקמן קנ:). **גובין מן המחוררין.** מנכסי בני חורין לבד, אם יש נכסים בני חורין אלא המייב נגבין, ואם לאו אין נגבין מן המשועבדים (כתובות נא:). **פירות ושבח פירות.** כדתנן במס׳ גיטין (מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני מיקון העולם, ובשנים אוחזין בטלית (יד:) מפרש לאכילת פירות ולשבח קרקעות כילד, הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה היא יוצאה בדין מתחת יד הלוקח עם שבח שהשביח הלוקח בזבל וכיוי ועם פירות שבה, שהנגזל טורפה ממנו, כשהוא חוזר על המוכר שמכרה לו באחריות גובה קרן מנכסים משועבדין ושבח מנכסים בני חורין ולא מן המשועבדין, מפני מיקון העולם, לפי שאין קלוניו ואין הלוקח יודע בכמה

דילמא בלוקח ת"ח דידע. וא"ת ואמאי גובה שבח מנכסים בני חורין דבפ"ק דב"מ (דף טו:) איפליגו בהכיר בה שאין שלו ולקחה אם מעות מתנה או פקדון אבל לכ"ע אין לו שבח וי"ל דהתם שלא בחכמיות והכא בחכמיות דבחכמיות לא שייך למימר לא מתנה ולא פקדון:

בשבח שעל גבי גזילה קמפלגי דרבי יהודה סבר דגנזל הוי. אבל שבח שלא ע"ג גזילה הוי דגזלן או משום דהוי שינוי גמור או משום תקנת השבים ואם גזל עצים ועשאן כלים או אפי' נסרים ועשאן כלים דהוי שינוי דהדר שמא מודה ר' יהודה דמשלם כשעת הגזילה אף על גב דהוי שבח שע"ג הגזילה דכיון דטרם בהאי שינוי שייך ביה תקנת השבים ואף על גב דגבי נתן לצבוע לו אדום ולצבעו שחור קאמר רבי יהודה דאם השבח יתר על היציאה כו' התם דלא נחת בתורת גזילה לא שייך תקנת השבים וכן ל"ל לרב פפא ע"כ דאמר לרבי יהודה שבח שעל גבי גזילה דגזלן הוי דהיינו משום תקנת השבים דהא ס"ל בההיא דלצבוע לו אדום שינוי לא קני ובההיא לא שייך תקנת השבים כדפי' [א] והשתא הוי סברא הפוכה דר' יהודה מדר"מ דבצבע לר"מ שינוי קונה ובגזלן אין קונה משום דקנים ולרבי יהודה בצבע שינוי לא קני ובגזלן קני משום תקנת השבים ור"ת מפרש דאין אנו צריכים לר' יהודה טעמא דתקנת השבים אלא סברא דר"י שינוי קונה ולרב זביד שבח שלא ע"ג גזילה דלא הדרא הוי דגזלן אבל שבח שע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא ולא קני הוי דגנזל ולרב פפא אפי' דע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא קני והוי דגזלן והא דלא קני בצבע לפי שאין מתכוין לקנותו וכן נראה דלא צריכי השתא לאוקמא ר"י כב"ש וא"ש נמי דלא חשיב ר' יהודה לעיל (דף לג:) בהדי הני תנאי דסברי שינוי אין קונה כי היכי דחשיב ר"ש דצביעה:

מני לא ר' יהודה ולא ר"ש. וא"ת לעולם ר"ש היא לרב פפא ומימא הכי ילדה אין לא ילדה לא אלא הוי למחצה לשליש ולרביע וי"ל דלר"ש אפילו ילדה קאמר דלמחצה ושליש ורביע קשקיל גזלן דקאי אר"מ דאיירי בילדה:

לר"ש כי מסלק כו'. לא בעי לר' יהודה כיון דמתקנת השבים מוקמי' לה כולה שבחא ביד גזלן פשיטא דמגופיה שקיל (ג):

שלשה שמין להן השבח. אע"ג דקתני ג' תנא ושייר

ו) גזלן ושייר נמי אריס שאם בא לסלקו מאריסותו מסלקו מן השבח בדמים:

שבח המגיע לכתפים. כאן פ"ה כגון תבואה שגדלה כל צרכה ושאין מגיע לכתפים שצריכה לקרקע וקשה דאם כן לפירושו גבי ב"ח אפי' מתבואה שאין צריכה לקרקע כדאמר והא מעשים בכל יום וקמגבי שמואל אפי' בשבח המגיע לכתפים ובפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ:) משמע דלא גבי ב"ח אלא ממידי דצריכא לקרקע גבי הא דקאמר זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא דפריך לא יהא אלא ב"ח וכה"ג מי הוי שקיל אלא דחזו לבודיא קאמינא סוף סוף כל העומד ליגזז כגזז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא וי"ל דשבח המגיע לכתפים קורא דבר שסופו ליתלש ולישא בכתפים אפי' כגון פגין או בוסר דצריכי לארעא ור"ת מפרש דשבח המגיע לכתפים כגון דבר הבא בטורח ובחזקת הבתים (ב"ב דף מב: ושם ד"ה שבח) מפורש: הא

גובה מנכסים משועבדים. שהוא קדם והוא כמלוה בשטר שהרי כתב לו בשטר המכירה שאם יטרפוה ממנו יחזור ויגבה מנכסיו: **קנים.** דלהדר שבח לגנזל: צבעו שוגג חשיב ליה דאיכא לאינשי טובא דלא ידעי דאסור לשנות בדבור של בעל הבית: **בשבח שעל גבי גזילה.** כגון שהשביחה אצלו ועדיין לא נטלה הימנו כגון (ב) ריקנית ונתעברה או טעונה גיזה: **דרבי יהודה סבר דגנזל הוי.** והכי קאמר רבי יהודה גזלה חוזרת בעייה לבעליה בין לשבח בין לגריעותא כמו שהיא בשעת תביעה בב"ד היא חוזרת והיכא דגרעה כגון גזזה וילדה משלם פחתה ודאי דהדר קתבע ליה נגזל דמי גזיזה ועובר שגזל ממנו ופליגא אדר' מאיר דאמר דאיכא שבחא יהיב ליה ואע"ג דקנה גיזה וולד בשינוי חזינא ליה כמאן דכוליה שבחא אכתי עלה כמי שלא גגזזה ומשלם כולה משום קנסא וקאמר ליה רבי יהודה כדאיתא השתא הדלא ואי הדר תבע נמי מיניה גיזה וולד יהיב ליה דמי דמעיקר' דקנה גיזה וולד בשינוי והיכא דעדיין כל השבח עליה חוזרת כמות שהיא ואתא ר"ש למימר אפילו שבחא עליה נוטלו גזלן דשינוי קונה ולא ישלם אלא דמים דאשונים כאילו היא שומא אלא בכסף: **דא"ע שבח גזילה דגזלן הוי.** ובעייה דקאמר ר' יהודה כדמעיקרא קאמר: **למחצה לשליש ור'.** כדרך מנהג המדינה למקבלי בהמות להשביחן לזמן גדול כזה: **לא ר' יהודה ולא ר"ש.** וכ"ש דכר"מ לא מתוקמא דקתני ריש גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד כו' ולר"מ משלם גיזות וולדות כדהשתא: **אידי דנסב רישא ילדה.** לאשמועינן דלא משלם גיזות וולדות כדהשתא אלא דמי פרה העומדת לילד נקט נמי סיפא ילדה: **בכור לפשוט.** שהשביחו את הנכסים קודם חלוקה ובשעת חלוקה נוטל הבכור פי שנים בקרקעות צריך להחזיר לפשוט רביע השבח של חלק בכורה במעות שאין לו ליטול פי שנים במה שהשביח זה ואם השביח בי"ב זוז כשנטל זה פי שנים בקרקע נוטל מן השבח מ' זוזים צריך להחזיר לו ב' זוזים ומעלה לו בדמים ואין נותן לו מן הקרקע אלא אם רצה משלקו בדמים ונותן לו שני זוזים ואין יכול לומר לו הפשוט תן לי קרקע כזה שוה ב' זוזים: **ובעל חוב לנוקח.** ב"ח הטורף לקוחות בשביל חוב שיש לו על המוכר אין לו כח במה שהשביח לוקח ומשלקו ב"ח בדמים ונותן לו דמי שבחו ואין נותן לו קרקע בשיעור שבחו: **וב"ח ליתומים.** ב"ח שיורד לנכסי יתומים בשביל חוב אביהן אין לו במה שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן כלום ומעלה להן לשבחן בדמים ונותן מעות אם ירצה: **גובה אם השבח.** ואינו מחזיר לנוקח כלום: **המגיע לכתפים.** כגון תבואה שגדלה כל צרכה נותנה לנוקח או דמיה: לא

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ט מהל' גזילה ואבידה הל' ו ז וע"ש וסמג עשין עג טוש"ע מ"מ סימן שע"ג ס"א ובסג"ס:

כב ב ג ד מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ו סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שסב סעי' ג וסעי' ז:

כג ה מיי' פ"ג מהל' נחלות הל' ד סמג עשין לו טוש"ע מ"מ סי' רעח סעיף ו:

כד ו מיי' פכ"א מהל' מלוה ולוה הל' ז וע"ש סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' שכ סעי' ה:

כה ז מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' ז:

מוסף רש"י

ומעלין אותן. מן הקרקע, בדמים. ולא שקלי בתרעא גופיה (ב"מ קי:). בכור לפשוט. בכור ופשוט שהשביחו קרקע קודם שחלקו, וקי"ל (ב"ב קכד.) שאין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן, דהוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל הבכורה בראוי, דכתיב בכל אשר ימצא לו, וכשהן באין לחלוק נוטל בכור פי שנים בקרקע שהיא משובחת ושמין את השבח ונותן לפשוט רביע שהוא מגיע לו בשבח שבמתן חלקו של זה (שם). **ובעל חוב ללוקח.** בעל חוב שקדם שטר הלוואתו לשטר מקח של לקוחות, טורפה מהן עם מה שהשביחו ושם להן שבח ונותן דמים, ובעבמא דכולהו משום דמעיקרא ארעא דיליה הוא ואין לנו לכופו למכור להן קרקע אלו בשביל השבח אם יש בידו מעות, ולקמן מוקי לה בקרקע שנעשית לו אפותיקי (שם). **בעל חוב גובה את השבח.** בעל חוב שהלוה לחבירו מעות ומכר לזה הנכסים והשביחום לקוחות, טורף בעל חוב הגוף והשבח (בכורות נב.) וכל הקרקע טורף מיד הלוקח כמו שהיא משובחת ע"י הלוקח (ב"מ יד:). **בשבח המגיע לכתפים.** צריכין לקרקע דבר מועט, דאילו אין צריכין לקרקע הוו להו פירות ולא מיקרו שבח ובעבל חוב גובה השבח ולא פירות גמורין (שם קי:). **והא מעשים בכל יום.** דיש טורפי מקח באין לפני שמואל וגבי לבעל חוב כל השבח עם הקרקע ואפילו מגיע לכתפים כל זמן שצריכין לקרקע (שם טו:).

מסורת הש"ס

א) לקמן ק: וש"נ, ב) [בב"י"ף ובכל"ש איתא במאי קמיפלגי], ג) לעיל לג.; ד) ב"מ קי:, ה) ב"מ יד: טו. [קי: בכורות נב.], ו) [סוכה מד. בכורות סח: לה: ב"מ טו: קי: ב"ב קנג:], ז) [ב"מ ד: ופסוק], ח) [עי' מ"ש על הגליון תוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי],

---

הגהות הב"ח

(א) גמ' ארעא ושבחא כו' לאוקמא ושבחא כו' למיתב ליה: (ב) רש"י ד"ה בשבח כו' כגון שגזלה ריקנית כל"ל: (ג) תוס' סד"ה לר"ש כו' דמגופיה שקיל. עי' באשר"י כתב בהיפך:

הגהות הגר"א

[א] תד"ה בשבח כו' והשתא הוי סברא כו'. נ"ב אבל להרמב"ם מיתא ואזלי לשיטתייהו כנ"ל:

רבינו חננאל

דקימא לן בעל חוב גובה את השבח וכבר פירשנוהו במקומו לפיכך לא הארכנו במקום הזה. וכי קתאני עיקרו בפרק המקבל שלשה שמין להן את השבח ומעלין אותן בדמין ואחד מהן בעל חוב ללקוח בזמן שאינו נושה בו אלא כשיעור דמי השדה ושבחה, נוטל בעל חוב השדה השבח והלוקח. **תניא כוותיה** דר"פ ר' שמעון אומר ראוין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף למחצה ולשליש ולרביע. פר"ח זצ"ל והילכתא כרב פפא. **שלשה שמין להם השבח ומעלין אותן בדמים.** פי' ר"ח ז"ל ואיפשטא דליכא מאן דמעלין אותן בדמים אלא אלו שלשה. **שבח** המגיע לכתפים. פי' מגיע לכתפים כגון ענבים והגיעו ליבצר ולשאם על כתפיו.

לא יהא לך פרעון אלא מזה. ואי נמי הוו ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה: **מה שהשביח מכר.** ושקיל לוקח מחלה או שליש או רביע וכן יורש. אי נמי כוליה שבחא כמתניתין מפני תקנת השבים כדאמרן לעיל בשמעתא קמייתא [לד:]: **כל זכות שתבא לידו.** וכי היכי דגזלן אי אשבח הוה שקיל מחלה או שליש או רביע הכי נמי כי אשבח לוקח שקיל מחלה או שליש או רביע ואליבא דר"ש: **וקטליה.** קצלו: **לא קני.** לשלומי דמי אלא יהיב ליה דיקלא גופיה בליבא שנוי השם למקנייה: **גוזי.** בלע"ז טרינקיי"ש: **קצוייתא.** קרשים: **הוי.** שנתקן עלה עלה מן השדרה: **חופיא.** אשקוב"א שבו מכבדים את הבית וחולק כל הולא לשנים דמו לא הדרא: **ערשרא.** חבל: **פ) הפיומת.** כף תומר האמצעי העליון תיומת היא: מאי

הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא. פירוש הא דקאמר שמואל ב"ח גוזה את השבח בחנם מן הלקוחות וגרלה דגם מימתי גבי ב"ח השבח בחנם ואין נותן למיס כמו מן הלקוחות ואע"ג דאין להם על מי לחזור והוי כמו מתנה דלא גבי מינה ב"ח שבחא כדמשמע בפ"ק דב"מ (דף טו. ושם ד"ה ב"מ) דדוקא מלקוחות גוזה לפי שכתב לו מוכר לגוזקא אגא איקוס ואשפי ואדכי ואמריך זביני אלין אינון ועמליהון ושבחיהון אבל מתנה דלא כתב ליה הכי ואין לו על מי לחזור לא מכל מקום גוזה מן היתומים משום דכרעיה דאבוהון ניהו כדמוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נב.) דתנן אין הבכור נוטל בראוי ולא בשבח ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם ופריך בגמרא והאמר שמואל ב"ח גוזה את השבח ומשני מקולי כתובה שנו כאן ומזונות בנות נמי תנאי כתובה כתובה דמי והתם משבח יתומים מיירי דאי משבח לקוחות א"כ מאי איריא דלא טרפי בנות משבח והא מגוף הקרקע נמי לא טרפי דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים אלא בשבח יתומים מיירי ודוקא כתובת אשה ומזונות דקילי לא גבי משבח אבל אחר ב"ח גבי ובקונטרס פירש התם מזון הבנות כגון נשא אשה ופסק לזון בתה ה' שנים ולפירושו אין ראיה דמאי מיירי שפיר בשבח לקוחות אבל לא נהירא דא"כ ה"ל למיתני ולא בת אשתו למזונות ועוד דלא שייך בהו תנאי כתובה והא דאמר בהמקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אומרים אנו השבחנו ואין השבח שלך משמע דלא גבי משבח יתומים התם מיירי בשעשה אפותיקי ואמרי אנו השבחנו ותן לנו יציאה כדין היורד

הא דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא אמר ליה [ה] הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל חוב שפיר אלא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח [א]מצי מסלק ליה לבעל חוב לימא ליה אי הוו לי זוזי הוה מסלקינא לך מכוליה ארעא השתא הב לי גריוא דארעא שיעור שבחאי אמר ליה הכא במאי עסקינן [ב]כגון דשויה ניהליה אפותיקי [ג]דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה: אמר רבא [ד]גזל והשביח ומכר וגזל והשביח והוריש מה שהשביח מכר מה שהשביח הוריש: בעי רבא השביח לוקח מהו בתר דבעיא [ד]הדר פשטה מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: בעי רבא השביח עובד כוכבים מהו א"ל רב אחא מדפתי לרבינא [ה]תקנתא לעובד כוכבים ניקו ונעבוד אמר ליה לא צריכא כגון דזבניה לישראל סוף סוף הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לא צריכא כגון דגזל ישראל וזבנה ניהליה והשביחה עובד כוכבים והדר עובד כוכבים וזבנה לישראל מאי מי אמרינן כיון דמעיקרא ישראל והדר ישראל עבדי רבנן תקנתא או דלמא כיון דאיכא עובד כוכבים באמצע לא עבדו ליה רבנן תקנתא [ו]תיקו: אמר רב פפא [ז]האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיא מארעא לארעא דידיה לא קני מאי טעמא מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי [ח]דיקלא ועביד [ט]גובי לא קני השתא מיהת גובי דדיקלא מיקרי [י]גובי ועבדינהו כשורי קני כשורי [יא]רבדי ועבדינהו כשורי זוטרי לא קני [יב]עבדינהו קצוצייתא קני אמר רבא [יג]האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הוצי קני דמעיקרא לוליבא מיקרי והשתא הוצי הוצי ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הוצי והשתא חופיא חופיא ועבדיה שרשורא לא קני מאי טעמא דהדר סתר ליה והוי חופיא [יד]בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר רבי מתון אמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי

לתוך שדה חבירו שלא ברשות וכן מוקי לה במסקנא בעשאו אפותיקי וגם בתחילה משמע דמיירי בעשאו אפותיקי דקאמר על היתומים להביא ראיה מדרבה ארעא בחזקת יתמי קיימא דאי בעי מסלקי ליה בזוזי ועל ב"ח להביא ראיה אלא ודאי בעשאוהו אפותיקי מיירי וגרע כחו של בעל חוב טפי במה שעשה לו הלוה אפותיקי דהוא כאחת משדותיו דמשלם יציאה למי שמשביח ואילו לא עשאו אפותיקי היה גובה הכל מן היתומים בלא פריעת יציאה כמו מלקוחות כדפירשתי והשתא מצינו למימר דבלקוחות נמי אם עשאה אפותיקי יש לו לשלם לגוזקא היציאה אפי' מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ומסקנא דמוקי לה הכא בעשאה אפותיקי לא נחלק עוד בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק ובטל במסקנא אותו חילוק דכיון שעשאו אפותיקי משלם יציאה אע"ג דמסיק שיעור ארעא ושבחא ומיהו יש לחלק דבלקוחות כיון שיש להם על מי לחזור היכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא אינו פורע יציאה אפי' עשאה אפותיקי דמסוס דעשה אפותיקי לא יגרע כח ב"ח בכך כיון שיש לגוזקא על מי לחזור דדוחק לומר דבמסקנא דמוקי לה בעשאה אפותיקי לא צריך למה שהיה מחלק בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק שהרי כל אלו בדברי רב אשי שהיה משיב לרבינא דבכל הספרים כתוב אמר ליה הא דמסיק ביה שיעור ארעא כו' א"ל הכא במאי עסקינן דשויה ניהליה אפותיקי ואין דומה מחזר מדבריו הראשונים ומיהו אור"י לפי הספרים שכתוב בהן אמר ליה כאן בשבח המגיע לכתפים כאן כו' אותו תירוץ ודאי לא קאי ומיהו ברוב הספרים גרסינן וכי תימא כאן בשבח המגיע לכתפים כו': **הניחא** למאן דאמר בו'. לפלוגתא היא בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף לא: ושם) גבי ההוא גברא דהוו מסקי ביה אלפא זוזי ומאן דאית ליה דלא מצי מסלק ליה היינו רמי בר חמא דסבר התם למימר דהיינו מתניתין: **כל** זכות שתבא לידו. [א] אע"ג דבפ"ק דב"מ (דף טו: ושם) משמע דאפי' לרב דאמר יש לו שבח בשלא הכיר בה שאינו שלו ולקחה היינו מגזלן אבל גזלן לא יהיב שבח היינו בקרקע שאין גזלת דגזלן גופיה לית ליה שבח אבל הכא במטלטלין שיש שבח לגזלן מפני תקנת השבים גם לגוזקא ממנו יש לו: **דגזל** דיקלא וקטליה. אע"ג דגזל בהמה וקטלה קני התם הוי שינוי דמיניכר טפי: **נחלקה** התיומת בו'. מלא ר"י בתשובת הגאונים [ה] ניטלה התיומת אותו הולא העליון בראש הלולב שאין הולא למעלה הימנה והולא כשני הולין דבוקין זה בזה ונקראין תיומת וכן משמע מתוך ה"ג שרולים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאין אותן שיש להם תיומת כזה אפי' אחד בה' מאות ויש לומר שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחילה כענין זה ונחלק שנשתנה מבריאתו ובקונטרס פירש נחלקה תיומת שני עלים עליונים אמצעיים שאם כלה השדרה נחלקה זה מזה ונשלקה השדרה עד העלין של מטה מהן ומתוך פירושו משמע שנשלך השדרה כל כך שנראה העלין העליונים חלוקין ומפוזרין זה מזה ועוד אור"י דיש מפרשים שכל עלי הלולב כפולין כל אחד לשנים ויש בראש הלולב בסוף השדרה ב' עלין יולאין ממנה שכל אחד כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותם שנים עלין היולאין מראש השדרה נקראין תיומת ואהניהו בעי נחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קלת מן השדרה ומיהו אין רוב הלולבין נמצאין כענין זה ומכל מקום יש לומר דבעי דאי משתכח הא"ג תיומת ונחלקה מהו: **ניטלה** התיומת **פסול**. נראה לר"י דהא דאמר נקטס רשו פסול היינו שנקטמו הרבה מן העלין תדע דאין לך נקטס יותר מבנטילת התיומת ומשמע דוקא ניטלה אבל נקטס כשר ועוד אר"י דמאי למימר דניטלה אנטריכא ליה דס"ד דהוי הדר טפי כשניטלה כולה יותר מנקטס:

מסורת הש"ס

א) [ב"מ טו: קי: ע"ש ועיין תוספות ב"מ לה. ד"ה הניחא], ב) [ב"מ סו:], ג) פי' תוליות, ד) סוכה לב., ה) אבל בקונטרס פי' רש"י פירוש אחר,

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה נחלקה וכו' בתשובות הגאונים נחלקה התיומת:

הגהות הגר"א

[א] תוד"ה כל כו' אע"ג כו'. נ"ב וכ"ף תיכן דשם בשבחא דממילא וכאן מתחת הולאה ועי' (אולי נ"ל ומתוכן) בזה קושית המ"מ על הרמב"ם מנגמ' דכאן וכן ההיא דס"פ המפקיד (ועי' בהגר"א ריש סי' שנ"ד):

לעזי רש"י

טרינקיי"ש [טרונקי"ש]. גזרי-עץ, בולי-עץ. אישקוב"א. מטאטא.

מוסף רש"י

הניחא למאן דאמר. פלוגתא היא בכתובות (לא:), אי אית ליה זוזי ללוקח. לפרוע החוב, לא מצי מסלק ליה לבעל חוב. מן מחנה, דבעל חוב קניס, שפיר. דמלי למימר דהיכא דיש קרקע מוחר על החוב עם השבח, מסלק ליה ללוקח בזוזי על כרחו דלוקח ולא מלי אמר לוקח הב לי מן ארעא שיעור שבחי, דאמר כוליה דידי ואת ילדת בה שלא ברשות (ב"מ סו:) דארעא מעיקרא דידיה הולי והוא דאמת לה שלא ברשות שקל שבחא בחוי ולא באמרעא הולאל והוה מסיק ביה שיעור ארעא כולה (שם קי:). כגון דשויה ניהליה. לוה לבעל חוב, אפותיקי. לאה ארעא והכל מודים בזו דאי הוה ליה זוזי ללוקח לא הוה מצי מסלק ליה (שם סו:). נחלקה התיומת. שני עלין עליונים אמצעים שאם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונשלקה השדרה עד העלין שלמטה מהם. תיומת, לפי שמדובקין כתאומים (סוכה לב.).

עין משפט נר מצוה

כו א ב מיי' פכ"א מהלכות מלוה ולוה הל' ז סמג עשין נ טוש"ע ח"מ סימן קטו סעיף ב:
כז ג ד מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה ד ועיין בהשגות וכמ"מ סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסב סעיף ד:
כח ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ה:
כט ו מיי' שם טוש"ע שם סעי' ו:
ל ז ח ט מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שם סעיף ח:
לא י כ מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף ט:
לב ל מיי' שם טוש"ע שם סעי' י:

רבינו חננאל

הב לי גריוא דארעא. פי' גרויא מידה. אמר רבא גזל והשביח ומכר, גזל והשביח והוריש מה שהשביח מכר ומה שהשביח הוריש. רבי' חננאל דצו"ל ורוב המפרשים פירשו הא דרבא שגזל קרקע והשביחה. דיקלא ופסקיה בגובי גובי נמי לא קני, מ"ט השתא נמי גובי דדיקלא מיקרו. פי' חתיכות. עבדינהו קצוצייתא קני. פי' שעושין ממנו צינור. אמר רבא האי מאן דגזל לוליבא ועבדא הוצי קני, מ"ט דמעיקרא לוליבא והשתא הוצי. הוצי ועבדינהו הפיא קני, מעיקרא הוצי והשתא הפיא. הפיא ועבדינהו שישורא לא קני, מאי טעמא דהדר סתר ליה והוי אפיא. והוא כעין שביירה כשר, שנתפרדו בהוצין. פי' אחר גזל לולביא ועבדיה הוצי שנטל עליו עלה עלה בלבד, גזל הוצי ועבדיה הפיא, שחילק את העלין וקרנן ועשאן לטאט הבית. שישורא חבל קטן.

ועבדיה זוזי **לא** קני. דוקא עבדיה זוזי אבל עשה מן הנסכא כלי כגון כוס של כסף קני אע"ג דהדר עביד ליה נסכא דלא גרע מנסכים ועשאן כלים אבל זוזי אין תורת חשיבות עליהן כ"כ: **המחליף** פרה בחמור. אורחא דמילתא נקט שדרך להחליף פרה בחמור ולמכור שפחה בדמים אבל אין לפרש דלא מצי למינקט המוכר פרה וילדה לפי שאין פרה נקנית בכסף אלא במשיכה ובשעת משיכה רואה אם ילדה אם לאו אבל שפחה נקנית בכסף דעבדים הוקשו לקרקעות דהא רבי מאיר קתני לה ורבי מאיר לא מקיש דהא קאמר דנשבעים על העבדים ועל הקרקעות אית ליה דאין נשבעין כדמוכח בשבועות (דף מג. ושם) גבי יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע וכיון דלא מקיש לענין שבועה ה"ה לענין קנין דהא מייתי ראיה הכא משבועה אגזל ומיהו קשה יש לחלק דלענין גזל ושבועה נראה לגמרא להשוות דתרוייהו נפקי על ידי כלל ופרט וגזל לקמן בפ' בתרא (דף קח:) ושבועות בפרק [שבועת הדיינים] (שבועות דף מב.): **והלה** שותק זכה בה. למ"ד[ה] דברי ושמא ברי עדיף ניחא ולמאן דאמר לא ברי עדיף אור"י שהוא מפרש דשתיקה כהודאה דמיא ולא כאומר איני יודע: ומי מאי לאו הוא הדין לנחלקה לא ניטלה שאני דהא חסר לה איבא דאמרי ת"ש דא"ר מתון א"ר יהושע בן לוי [א]נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה ופסול ש"מ אמר רב פפא [ב]האי מאן דגזל עפרא מחבריה ועבדיה לבינתא לא קני מאי טעמא [ג]דהדר משוי ליה עפרא [ד]לבינתא ועבדיה עפרא קני מאי אמרת דלמא הדר ועביד ליה לבינתא האי לבינתא אחריתי הוא ופנים חדשות באו לכאן ואמר רב פפא [ה]האי מאן דגזל נסכא מחבריה ועביד זוזי לא קני מאי טעמא הדר עביד להו נסכא [ו]זוזי ועבדינהו נסכא קני [ז] מאי אמרת הדר עביד להו זוזי פנים חדשות באו לכאן [ח]שחימי ועבדינהו חדתי לא קני [ט]חדתי ועבדינהו שחימי קני מאי אמרת הדר עביד להו חדתי [י]מידע ידיע שיחמייהו: זה הכלל כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה: [יא](זה הכלל) לאתויי מאי לאתויי הא [יב]דאמר ר' אלעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר ההוא גברא [יג] דגזל פדנא דתורי מחבריה אזל כרב בהו כרבא זרע בהו זרעא לסוף אהדרינהו למריה אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו זילו שומו שבחא דאשבח אמר ליה רבא תורי אשבח ארעא לא אשבח אמר מי קאמינא נשיימו כוליה פלגא קאמינא א"ל [יד]סוף סוף גזילה הוא וקא הדרה בעינא דתנן [טו]כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה אמר ליה לא אמינא לך כי יתיבנא בדינא לא תימא לי מידי דאמר הונא חברין עלאי אנא ושבור מלכא אחי בדינא האי אינש גזלנא עתיקא הוא [טז]ובעינא דאיקנסיה: **מתני'** [יז]בעבדים בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזלה רבי מאיר אומר [יח]בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך [יט]גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו יין והחמיץ משלם כשעת הגזלה [כ]במטבע ונפסל תרומה ונטמאת [כא]חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונתעברה בה עבירה או [כב]שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: **גמ'** אמר רב פפא לא הזקינה הזקינה ממש אלא אפי' כחשה והא אגן הזקינה תנן [כג] כחשה כגון הזקינה [כד]דלא הדר בריא אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי קאמרי משמיה דרבי יוחנן אפילו גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמר ליה לאו אמינא לך לא תחליף גברי ההוא משמיה דרבי אלעא איתמר: רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב חנינא בר אבדימי אמר רב הלכה כרבי מאיר ורב שביק רבנן ועביד כרבי מאיר אמרי [כה] משום דברייתא איפכא תניא ורב שביק מתניתין ועביד כברייתא רב מתניתין נמי איפכא תני ומאי [כו] טעמיה דרב דאפיך מתני' מקמי דברייתא אדרבה ניפוך לברייתא מקמי מתניתין אמרי רב נמי מתניתין איפכא אתניה ואי בעית אימא כי לא אפיך הדא מקמי הדא [כז] הדא מקמי תרתי אפיך דתניא [כח]המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר ברשותי ילדה והלה שותק זכה בה [כט]זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו [ל]זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי ישבע המוכר שברשותו ילדה לפי [לא]שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [לב]אין נשבעין לא על העבדים ולא על הקרקעות האי הלכה כר' מאיר הלכה כרבנן מיבעי ליה הכי קאמר למאי דאפכיתו ותניתו הלכה כרבי מאיר ומי לוקח שפחה שלימה יש לי בידך עם ולדה וזה אומר אין שפחה שלימה יש לך בידי אבל לא ולדה דמודה ליה במקצת ומשום הילך לא מפטר דהא קטע ידה ולאו הילך הוא והכי מוקי לה בהשואל [ב"מ ק:]: **נשבעין ולא משלמין.** מי שתובעים אותו ישבע ויפטר דכתיב (שמות כב) ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע ולא נשבע התובע ויטול: **אין נשבעין.** וברשות מוכר תעמוד עד שיביא לוקח ראיה. אלמא לרבנן עבדא כמקרקעי דמי: **אין נשבעין על הקרקעות.** בפרק הזהב (ב"מ דף נו.): **אי הכי.** דמתניתין נמי בעינן למיתנא איפכא הלכה כרבנן מבעי ליה: פטור

לג א מיי' פ"ח מהל' גזלה והלכה ד סמג עשין מד טוש"ע ח"מ סימן תרמה סעיף ג:
לד ב ג מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' יא סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שס סעיף ה:
לה ד מיי' שם הלכה יב
טוש"ע שם סעיף ו:
לו ה מיי' שם הלכה יא
טוש"ע שם סעיף ה:
לז ו מיי' שם הלכה יב
טוש"ע שם סעיף ו:
לח ז ח מיי' שם הלכה יג
טוש"ע שם סעיף ז:
לט ט י מיי' שם פ"ג הלכה ו סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שסג סעיף ג:
מ כ ל מ נ ס מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:
מא ע מיי' פ"כ מהל' מכירה הלכה י סמג עשין פה טוש"ע ח"מ סימן רכג סעיף ח:
מב פ צ מיי' שם הלכה יא וע"ש טוש"ע שם סעיף ג:
מג ק מיי' פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ד סמג עשין פה טוש"ע ח"מ סימן פט סעיף ח:
מד ר מיי' שם פ"ה הלכה א וס"כ מהל' מכירה הלכה י סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סימן לה סעיף ח:

מוסף רש"י

נעשה שינוי בידו וקנאו. בשינוי לחם מילתא דאם טבח ומכר שלו הוא טובח וכו' ופטור מד' וה', אבל קרן וכפל משלם, קרן כי השתא וכפל כעין שגנב או כשעת העמדה בדין (לעיל סח:). **בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך.** דעבדא כמקרקעי דמי וקרקע הלרה בעינה ואינה נגזלת לקנות לגזלן בשינוי ולהיות ברשותו (לעיל צה.) דקיימא לן קרקע אינה נגזלת וכל מקום שהיא ברשות בעליה עומדת ועבד כמקרקעי דמי ואינו נגזל להיות נקנה לגזלן לגמרי דמיה, הילך כי אזקין ברשותיה דמריה אזקין (ב"מ קז:). **מטבע ונפסל.** שפסלתו מלכות (גיטין נג:). **תרומה ונטמאת.** מעליה (שם). **אומר לו.** לגנזלן, **הרי שלך לפניך.** בעין כמות שהוא, דהיקף שאינו מיכר הוא (לעיל סז:) ובלבד שיגלה לו אותו עצמו וקניינא בה והשיב את הגזילה אשר גזל, שהרי לא נשתנה (גיטין נג:). **שכל הנשבעין שבתורה.** כל המחויבין שבועה מן התורה, נשבעין ולא משלמין. כלומר לא מיקנה תורה שבועה לישבע ולינטול, אלא המתבע ישבע למובע ולא יגלה (שבועות מד:).

הגהות הב"ח

(א) גמ' נסכא קני (מאי אמרת) תא"מ וי"ב ס"א וכי תימא וכן בממון: (ב) שם והא אגן הזקינה תנן אמרי בחשה בעין הזקינה ס"ל: (ג) שם אפכא תני ומאי (טעמייה) תז"מ וי"ב ס"א דוחקיה: (ד) רש"י ד"ה פנים וכו' ומשונה היא מהראשונה: (ה) ד"ה גזל וכו' המוכר הוא וקנייה בשינוי הס"ד ואח"כ מ"ה והחמירן נמי נשתנה ריחו וטעמו ולא מצי למימר ליה הרי שלך לפניך הס"ד: (ו) ד"ה שנפסלה וכו' כמוס אע"פ שניכר בדוקין שבעין פטור דכל: (ז) ד"ה ישבע וכו' דאורייתא כגון דקטע לידה דאם וקתבע:

גליון הש"ם

גמ' האי מאן דגזל נסכא מחבריה. עיין מנחות דף קז ע"א תוס' ד"ה ולמאן: שם דגזל פדנא. ויקח אמר בקר (ב"מ יא פסוק ז) מתורגום פדנא לתורי: שם משום דבריתא איפכא תניא. עיין שבת דף קמג ע"ב תוספות ד"ה וכ"מ: שם הדא מקמי תרתי אפיך. עיין יומא דף נו ע"ב תוספות ד"ה מ"ש:

לעזי רש"י

פלט"א. מטיל (של מתכת).

רבינו חננאל

שחמי ועבדינהו חדתי לא קני. פי' אדומים ישנים. מתני'. גזל בחמה והזקינה וכולי'. אוקמה רב פפא לא הזקינה ממש אפילו כחשא כחש דלא הדרא בריאה משלם כשעת הגזילה, אמ' ליה לרב אשי הכי אמ' משמא דר' יוחנן גנב טלה ונעשה שור איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו. אמ' ליה לא תשבש גברי הא שמעתא משמא דר' אילעאי איתמרא להודיע כמה הוו זהירין להגיד השמועה מפי שקיבל אותה מרבותיו וכי כל דבריהם אינם אלא בקבלה ברורה ממי שראוי לקבל הלכה מפיו.

(ה) בהא"ם אתא פנים חדשות באו לכאן, (ו) גי' רש"ל כל, (ז) לעיל סה:, (ח) [לעיל נג: ד"ה ר"מ], (ט) ב"מ ק: [לעיל לה.], (י) גיטין נג., (יא) לעיל סו. לקמן קמ., (יב) [עיין תוספות לקמן דף לח. ד"ה הלורס], (יג) ב"מ ק., (יד) [שבועות מד: וש"נ], (טו) עיין בספר פני יהושע, (יז) [ש"א יא], (יח) [בהא"ם כה], (יט) [קידושין כב:], (כ) [לקמן קיח.].

פטור. מלאכה לבעליו שכרו: שלא בשעת מלאכה. בשעה [1] [שאינו רגיל] לעשות מלאכה או שאין עכשיו לבעליו מלאכה לעשות זה נהנה וזה אין חסר הוא ופטור: **דדשלח ליה כו' הדר בחצר חבירו.** ומוקמינא לה בפ"ב (דף כח.) בחצר דלא קיימא לאגרא: **ביתא מיתבא יתיב.** זה הדר בתוכה ההנהו לבית זה שהוא מיושב בדיורין: **יתיב.** אין חרב לפי שהדר בתוכה טס ומשפין סדקיה תמיד: **ושאיה יוכח שער.** שד הוא ושמו שאיה מכתת שעריס וכותלי בית שאין אדם דר בתוכה: **דלא נסתרי.** שלא ילמד דרכי הבטלה: **פחתה.** אם נשברה או נתקלקלה ודמי פחתה יתירין על שכרה נוטל דמי פחתה: **עביד לאגרא.** מסתמא כי נחית לה אדעתא דאגרא נחית הלכך נאו בתורת גזלן דייינין ליה ונותן שכרה על כרחו אם רבין הן על דמי פחתה: **הא דלא עבידא לאגרא.** לא יהיב ליה אלא פחתה: **נחת לה אדעתא דאגרא.** רלה שכרה נוטל ואם פחתה יתר על שכרה נוטל דמי פחתה דהא ע"כ שקלה וגזל הוא: **נחית לה אדעתא דגזלנותא.** אפי' שכרה גדול מפחתה לא יהיב אלא פחתה דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה: **פסלתו מלכות.** המלך לוה שלא יצא לא במדינה זו ולא במדינה אחרת: **היינו נסדק.** דכיון דלא [2] נסדק לגמרי היזק גמור הוא ומשלם כשעת הגזלה: **אלא היכי דמי נפסל.** דקתני מתניתין הרי שלך לפניך: **כגון שפסלתו מדינה זו.** בני מדינה פסלוהו מעצמן: **ויוצא במדינה אחרת.** שיכול לומר לו לך להוציאו שם: **תרומה לא מינכר היזיקא.** לא נשתנה מראיתה משאר חטים: **הכא מינכרא היזיקא.** שאין לורה זו דומה לצורה של כל היוצאים עכשיו וכשגזלה הימנו היו כל צורות המדינות שוות לה: **המלוה את חבירו.** שם פרגמטיא: **על המטבע.** שקצץ לו מעות: נותן

ומי אמר רב עבדא כמקרקעי דמי והאמר רב דניאל בר רב קטינא בו'. ואם היה כמקרקעי דמי אפי' נחת ליה בתורת גזלנות לא נפק מרשותיה דמריה דהוי כקרקע דאין נגזלת ומשלם אגרא היכא דקאי לאגרא כמו ספינה דלקמן היכא דלא נחת ליה בתורת גזלנות: **הלוהו** ודר **בחצירו.** כולה סוגיא דהכא כלישנא קמא דאיזהו נשך (ב"מ דף סד: ושם) ל"ע היאך הלוה מותר לעשות שום טובה למלוה אפי' דברים שהיה עושה לו בלא הלואה ואפילו דברים שאין רגילות ליעול מהן שכר יהא אסור דומיא דאגר דלא קיימא לאגרא וכ"ש דברים שאין רגילות להשאיל בחנם כגון להשאיל סוסו שיהא אסור אפי' הוא כ"כ אוהבו שבלאו הכי היה משאילו וא"כ יותר מדאי יש לו ליזהר לוה שלא יעשה למלוה שום הנאה וי"ל דדוקא מילי דפרהסיא ואוושא טובא כגון לדור בחצירו ולתקוף בעבדו אבל להשאיל לו כליו או אפי' סוסו כיון דבלאו הכי משאילו מותר ודיקא נמי דנקט בתנאי חצירו ולא נקט לא ישכיר לו כליו או בהמתו בפחות ועוד שמא י"ל דבכל היכא דקודם הלואה היו אוהבים זה את זה שהיו משאילין אגר זה לזה אם היו צריכין מותר להשאיל אף לאחר הלואה ותנאי דאיזהו נשך (שם) בשתא בני אדם שאין רגילות שיהא עושה לזה למלוה אותה הנאה בלא הלואה דומיא דהקדמת שלום שאין אסור אלא באותו שלא היה רגיל להקדים לו מקודם לכן ומיהו אפילו דבר שהיה משאילו בלאו הכי כגון אגר דלא קיימא לאגרא אם נכנס שלא מדעת חבירו חייב אע"פ שאם לא הלוה לו לא היה חייב לתת לו שכר כדמשמע הכא ולפי זה ההיא דאיזהו נשך (שם) אייבי דוקא בחצר דקיימא לאגרא דהתם אייבי מדעתו כדקאמר לא ישכור הימנו בפחות אבל בלא קיימא לאגרא היה מותר כיון דברשותו נכנס וגם בלא הלואה היה מניח לו לדור בחנם והאי דקאמר התם עלה דמילתא דהכא מאי קמ"ל תנינא ומשני מהו דתימא ה"מ אגר דקיימא לאגרא כו' קמ"ל לא בעי למימר קמ"ל דמתניתין אייבי אפילו בדלא קיימא לאגרא דמתניתין ודאי לא מייבי אלא דוקא בדקיימא לאגרא כיון דמייבי מדעתו אלא ה"פ קמ"ל דאפי' לא קיימא לאגרא אסור היכא דלא הוי מדעתו ופירוש זה דחוק דהפשט משמע דאמתניתין קאי וקמ"ל דמתני' אייבי אפי' בדלא קיימא לאגרא אע"ג דאייבי שנכנס מדעתו:

ומי אמר רב עבדא כמקרקעי דמי והאמר [3] רב דניאל בר רב קטינא אמר רב [4] התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס"ד עבדא כמקרקעי דמי אמאי פטור ברשותא דמריה קאי הכא במאי עסקינן [5] שלא בשעת מלאכה כי הא [6] דשלח ליה רבי אבא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך להעלות לו שכר ושלחו ליה אינו צריך להעלות לו שכר הכי השתא בשלמא התם בין למ"ד ביתא מיתבא יתיב ניחא ליה בין למ"ד [1] ושאיה יוכח שער ניחא ליה אלא הכא מי ניחא ליה דנכחוש עבדיה אמרי ה"נ ניחא ליה [2] דלא ליסתרי עבדיה [3] בי רב יוסף בר חמא הוו תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ועבדי בהו מלאכה א"ל [7] רבה בריה מ"ט עביד מר הכי א"ל דאמר רב נחמן עבדא נהום כריסיה לא שוי אמר ליה אימא דאמר רב נחמן כגון דארו עבדיה דמרקיד בי כובי כולהו עבדי מעבד עבדי א"ל אנא כרב דניאל סבירא לי דאמר רב דניאל בר רב קטינא אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור אלמא ניחא ליה דלא ליסתרי עבדיה אמר ליה הני מילי היכא [8] דלא מסיק בהו זוזי מר כיון דמסיק בהו זוזי מיחזי כרבית דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר [9] הלוהו ודר בחצר חבירו צריך להעלות לו שכר א"ל הדרי בי: איתמר התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה אמר רב רצה שכרה נוטל רצה פחתה נוטל ושמואל אמר אינו נוטל אלא פחתה אמר רב פפא לא פליגי [10] הא דעבידא לאגרא הא דלא עבידא לאגרא ואיבעית אימא הא והא דעבידא לאגרא [11] הא דנחית ליה אדעתא דאגרא והא דנחית ליה אדעתא דגזלנותא: גזל מטבע ונסדק [וכו']: אמר רב הונא נסדק נסדק ממש נפסל פסלתו מלכות ורב יהודה אמר פסלתו מלכות נמי [12] היינו נסדק אלא ה"ד נפסל [13] שפסלתו מדינה זו ויוצאה במדינה אחרת א"ל רב חסדא לרב הונא לדידך דאמרת נפסל פסלתו מלכות הרי פירות והרקיבו יין והחמיץ דכי פסלתו מלכות דמי וקתני משלם כשעת הגזילה א"ל התם נשתנה טעמו וריחו הכא לא נשתנה א"ל [14] רבא לרב יהודה לדידך דאמרת פסלתו מלכות נמי היינו נסדק הרי תרומה ונטמאת דכי פסלתו מלכות דמי וקתני אומר לו הרי שלך לפניך א"ל התם לא מינכר היזיקה הכא מינכר היזיקה איתמר המלוה את חבירו על המטבע ונפסלה המטבע רב אמר נותן

המלוה את חבירו על המטבע. פ"ה הלוה לחבירו שם פרקמטיא על המטבע שקצב לו במעות נותן לו מעות שיולאין בשעת פרעון דהא קבל עליו לתת מטבע ודוקא הלוהו פרקמטיא אבל הלוהו מעות מה שהלוהו משלם לו עכ"ל הקונטרס ולפירושו נראה דאם הלוהו מעות נמי וקצב לו שישלם לו מעות דמשלם מטבע היולא באותה שעה דמעות שנפסלו לאו מטבע נינהו ולא נקט בקונטרס פרקמטיא אלא משום דכשמלוה אדם מעותיו אין רגילין להזכיר דבר אבל כשמוכר פרקמטיא אפי' אמר סתם כך וכך מעות תתן לריך לשלם לו מטבע היולא וקשה לפירושו דה"ל למימר המוכר לחבירו על המטבע או ה"ל למינקט הקיף ועוד כיון דמעות פרקמטיא זוקף עליו במלוה אין סברא כלל לחלק בין הלוהו מעות לפרקמטיא שמכר במעות ונראה לפרש דאין חילוק בין מכר לו פרקמטיא בין הלוהו מעות ומיירי כשהתנה עמו ע"מ שישלם לו מעות וכיון שפירש לו כך סתמא דמילתא לכך פירש שאם יפסל יתן לו מטבע היולא דאותו שנפסל אין שמו מטבע ושמואל סבר דכיון שיולא במישן שם מטבע עליו ועוד אור"י די"ל כגון שהלוהו סאה חטין ואמר לו אם תחזור לי סאה או כך וכך מעות ואילו במעות לאודייהו קצב היה משלם לו מטבע שנפסל אבל הכא שלא זקף עליו במלוה גמורה שיכול לפרוע לו חטין אם ירלה נותן לו מטבע היולא באותה שעה ולכל הפירושים אם הלוהו מעות סתם מעות שהלוה לו

מסורת הש"ס

א) [ב"מ סד:], ב) לעיל כח. [ע"ש] ב"מ סד:, ג) ב"מ סס [וע"ש כרש"י ותוס'], ד) ל"ל רבא, ה) [ל"ל רבה דהא משמע רב יהודה גולד רבא כמבואר קדושין עב:], ו) רש"ל, ז) [נפיק כל"ל],

תורה אור השלם

1. נִשְׁאַר בָּעִיר שַׁמָּה וּשְׁאֵרִיָּה רַבַּת שָׁעַר: ישעיהו כד יב

מוסף רש"י

ביתא מיתבא. בית שהוא מיושב בדיורים בני אדם, יתיב. ישובו קיים, לפי שהדרין בתוכו רואין מה שהוא צריך ומתקנין אותו (לעניל בא.). **ושאיה יוכח שער.** שד שמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו, והלכך זה שעמד בו ההנהו, ליצנא אחרינא בית שהוא שאר וחיד מאין אדם יוכח שער, מזקין מכתתין אותו (שם). **תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי.** מחזיק בעבדייהם של בעלי חובות שלו וכופה לעשות מלאכתו (ב"מ סד:). **עבדא נהום כריסיה לא שוי.** לחם מאכלו. והרייני זו ביום מלאכתו (שם). **דארו עבדיה.** כך שמו, דמרקיד בי כובי. ליגן היה ומרקד בחגויות לשתות יין (שם). **דלא ליסתרי עבדיה.** שלא ירגיל לחיות בטל ויתעצל. התי"ו משמשת כדרך המתפעלים בתיבת ש"ין וסמ"ך, כאשר יתפעל שר ויאמר תשתרר, שהתי"ו ממצעת להפסיק אותיות השורש וכאשר יאמר בגזירת סף הסתופף, מגזירת שם הסתופת, וכן בלשון גמרא משתרי מיסתמיך אשתרי מיסתקיל (ב"מ סה.).

עין משפט נר מצוה

מה א ב ג מיי' פ"ג מהל' גזילה ואבידה הלכה ז סמג עשין פג ולאוין קנג טוש"ע ח"מ סימן שסג סעיף ד:

מו ד ה מיי' פ"ו מהל' מלוה ולוה הלכה ב סמג שם טוש"ע י"ד סימן קסו סעיף ג:

מז ו ז מיי' פ"ג מהל' גזילה ואבידה הלכה ח סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסג סעיף ה:

מח ח ט מיי' שם הל' ל טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

ביתא מיתבא יתיב ניחא ליה. פי' בית שדרין בו בני אדם הוא מיושב ואינו חרב ואפילו אישתמש בתיבני וציבי חרב. ולמאן דאמר משום שאייה היינו בית שאין משתמשין בו כלום האי כיון דאישתמש בתיבנא וציבי לא חריב. **ניחא ליה דלא לסתור עבדיה.** ופי' ר"ח ז"ל באכלוסא דמחוזא דאי לא עבדי מלאכה חלשי. **ניחא ליה דלא ניסתרי עבדי.** פי' ניחא להו לבעלים שלא ישב העבד בטל וייסיח דעתו מן המלאכה ולא ישוב לעשות מלאכה כבתחילה, והעיקר מן הסתירה. **איתמר** המלוה חבירו על המטבע ונפסל המטבע, אמ' **רב**

מט א ב מיי׳ פ״ד מהלכות מלוה ולוה הלכה יב סמג לאוין קסג טוש״ע ח״מ סימן עד סעיף ז וטוש״ע י״ד סימן קסה:

נ ג מיי׳ פ״ד מהלכות מעשר שני הלכה י סמג עשין קלו טוש״ע י״ד סי׳ שלח סעיף קלח:

נא ד מיי׳ שם הל׳ יד:

נב ה ו מיי׳ פ״ד מהל׳ מלוה ולוה הלכה יא סמג לאוין קסג טוש״ע י״ד סימן קסה:

נותן לו מטבע היוצא באותה שעה ושמואל אמר [א]יכול לומר לו לך הוציאו במישן אמר רב נחמן [ב]מסתברא מילתיה דשמואל דאית ליה אורחא למיזל למישן אבל לית ליה אורחא לא איתיביה רבא לרב נחמן [ג]אין מחללין על המעות שאינם יוצאות כיצד היו לו מעות כוזביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים אין מחללין הא של אחרונים דומיא דראשונים מחללין א״ל הכא במאי עסקינן כשאין מלכיות מקפידות זו על זו אלא כי אמר שמואל כשמלכיות מקפידות זו על זו היכי מצי ממטי להו [ד]דממטי לה ע״י הדחק דלא בחשי ואי משכחי קפדי ת״ש [ה]אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל ושל בבל והן כאן של בבל והן בבבל מחללין קתני מיהת אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל אע״ג דסופו למיסק להתם הכא במאי עסקינן כשמלכיות מקפידות זו על זו אי הכי של בבל והן בבבל למאי חזו חזו דזבין בהו בהמה ומסיק לירושלים והתניא התקינו שיהו [ו] המעות יוצאות בירושלים מפני כך א״ר זירא לא קשיא כאן בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם כאן בזמן שיד אומות העולם תקיפה על עצמן ת״ר איזהו מטבע של ירושלים דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר ואיזהו מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר בעא מיניה רבא מרב חסדא המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו מהו אמר לו [ז]נותן לו מטבע היוצא באותה שעה א״ל ואפילו כי נפיא א״ל אין א״ל אפי׳ כי תרטיא א״ל אין והא קא זיילין פירי אמר רב אשי [ח]חזינן אי מחמת טיבעא זיל מנכינן ליה ואי

יפרע לו אפי׳ שנפסל ואם תאמר ומ״ש מגזלן דתניא גזל מטבע ונפסל אומר לו הרי שלך לפניך משמע משום דיש בעין אבל ליתנהו בעין משלם כשעת הגזילה והכא גבי הלואה אפי׳ ליתנהו בעין כי ליתנהו דמי דמלוה להולאה ניתנה וי״ל דיש לחלק בין הלואה לגזילה דמטבע שנפסל אשיב כהוחל וכמעיקרא שוין ד׳ ולנפסוף שוין זוזא גבי גזלן אמרינן דכי ליתנהו בעין דמשלם כדמעיקרא אבל גבי הלואה היכא דהוחל משלם כי זוזא דהשתא כדאמרינן באיזהו נשך (ב״מ דף עה.) מלוה אדם כור חטין הוחלו נותן חטין הוקרו נותן דמיהן ומטבע שנפסל ודאי הוי כהוחל וגרסה דרב ושמואל סברי כרב הונא דלעיל דלרב יהודה דאשיב מטבע שנפסל כנסדק גבי הלואה לא מצי פטר נפשיה במטבע שנפסל אבל לרב הונא דלא אשיב ליה כנסדק מצי פטר ליה נפשיה בנפסל אע״פ דרב הונא מדמה מטבע שנפסל לתרומה וטומאת וחמץ שעבר עליו הפסח והא פשיטא דאין לזה יכול לשלם תרומה טומאה תחת תרומה טהורה וחמץ אסור בהשלומין היתר לא דמי לגמרי דמטבע שנפסל דמי להוחל והנהו לא דמו להוחל ומכל מקום כשהוא בעין יכול לומר הרי שלך לפניך וכשאינו בעין אפי׳ בהוחל משלם כדמעיקרא:

[ג]**אי הכי של בבל והן בבבל למאי** חזו. קשה משמע דלא פריך אלא לרב נחמן דאוקי מילתא דשמואל דוקא בדאית ליה אורחא למישן מדפריך א״ה של בבל כו׳ משמע דאי לאו דאוקמא כשמלכיות מקפידות לא הוה קשה ולא מידי וקשה לר״י דבלאו רב נחמן צריך ע״כ לאוקמי ברייתא בתרייתא כשמלכיות מקפידות דלא מיקשי מינה לשמואל דחשיב ליה מטבע אפילו לית ליה אורחא למישן אי ליתא לדרב נחמן והכא קתני דאין מחללין על מעות של כאן והן בבבל ואע״ג דאית ליה אורחא לירושלים ותקשי נמי עלה דברייתא בתרייתא מהאיא דלעיל דשל מלכים אחרונים מחללין אע״ג דאין יוצאות שם במקום שעומד לפי שיוצאת במקום אחר והכא קתני דעל מעות של כאן והן בבבל אין מחללין אע״ג דיוצאות בירושלים אלא התם איירי כשאין מלכיות מקפידות אם נראות מטבע של מלך האחד במדינתו של זה הלכך [בשאים] בני מלכיות אחרת כאן ומוכרין בהמתם במטבע שלהם ויכול הוא להוציאם בירושלים לבני שאר מדינות הבאות לכאן והכא איירי במקפידות ונראה לר״י דודאי אי לאו מילתיה דרב נחמן הוה א״ש הכל ולא הוה צריך לאוקמא ברייתא בתרייתא כשהמלכיות מקפידות דלא קשה מיניה לשמואל ולא להאיא בריתא דלעיל דיש לחלק בין מעות של כאן והן בבבל להנהו דלעיל דאיירי במטבע שנפסל במקום אחד ויוצא במקום אחר דהתם ודאי חשוב מטבע דקודם שנפסלה היה שם חשוב מטבע ועדיין מטבע קיים לבני אותו מקום עצמו שנפסל שם שיכולין להוציאו במקום אחר אבל של כאן והן בבבל לא היה עליו שם מטבע בבבל מעולם ולכך אין מחללין אע״ג דאית ליה אורחא לירושלים אבל לרב נחמן דאוקי מילתא דשמואל דוקא בדאית ליה אורחא למישן אבל כי לית ליה אורחא למישן לא חשיב מטבע מטעם שהיה כבר מטבע באותו מקום ועדיין יכול להוציא במישן ולא תלי אלא באית ליה אורחא להתם א״כ כך יש לו מטבע שהיה כבר במקום זה כמו מטבע של מקום אחר שלא בא מעולם כאן א״כ של כאן והן בבבל נמי לישויה ליה מטבע דהא אית ליה אורחא לירושלים:

דזבין בהו בהמה ומסיק לירושלים. ואם תאמר והתניא בפרק האיש מקדש (קדושין דף נה:) אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני ויש לומר דפלוגתא היא בפרק לוקח הגזול (סוכה דף מ:) דתניא אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה דברי ר״מ וחכמים אומרים על שחוטין מחללין על חיין אין מחללין ולר״מ אפי׳ לכתחילה הרי כדמוכח בתוספתא דהתם דקתני בהדיא מחללין והא דקתני בסוכה מתחללין משום רבנן דאפי׳ בדיעבד אין מתחללין ועוד י״ל דבשמעתין כיון דאי אפשר בעינן אחר שאין יכול להעלות המעות בירושלים הרי למיזבן בהו בהמה לכולי עלמא וטעמא דאין לוקחין בהמה ממעות מעשר שני פירש בקונטרס בקדושין (דף נה:) משום כחשא ואין הטעם בשביל כן אלא כדמפרש בסוכה (דף מ:) דאמר התם מחלוקת בזכרים אבל בנקבות דברי הכל בשחוטין מתחללין ועל חיין אין מתחללין שמא יגדל מהם עדרים עדרים ובזכרים פליגי אי גזרינן זכרים אטו נקבות אי לא וכן מפרש בירושלמי דמסכת מעשר שני דטעמא דאסור לקנות זכרים גזירה אטו נקבות: **שיהו כל המעות יוצאות בירושלים.** טעמא מפרש במסכת שקלים (דף ח) דתקנו משום שקלים שהיו מביאין לירושלים מכל המקומות:

מטבע של **אברהם אבינו** זקן וזקינה **מצד אחד.** בבראשית רבה דרש ומגדלה שמך שיצא לו מוניטי״ן בעולם ומהו מוניטי״ן זקן וזקינה מכאן בחור ובחורה מכאן ונראה לא שהיה בו צורת זקן וזקינה מכאן בחור ובחורה מכאן דאסור לעשות צורת אדם אלא כך היה כתוב מצד אחד זקן וזקינה ומצד אחר בחור ובתולה וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה וירושלים עיר הקודש שכך היה כתוב במטבע[ג]:

מסורת הש״ס

[א] פ״ק דתוספתא דמעשר שני, [ב] עיין במפרשי ס״ס מה שכתבו בדיבור זה, [ג] [ועי׳ תוספות ע״ז נב: ד״ה דינרי וכנכורו ג. ד״ה דינרא],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ממטי להו (דממטי לה ע״י הדחק) מת״מ ונ״ב רש״י לא גריס ליה: (ב) שם התקינו שיהיו כל המעות: (ג) רש״י ד״ה למאי וכו׳ לאמטויינהו להתם הס״ד:

רבינו חננאל

נותן לו מטבע היוצא באותה שעה, ושמואל אמ׳ יכול לומר לו לך והוציאו במישן, שכל מטבע יוצא שם. אמ׳ רב נחמן מיסתברא מילתיה דשמואל דאית ליה אורחא למישן אבל לית ליה לא. ומותיב רבא לרב נחמן אין מחללין מעשר שני על מעות שאין יוצאות כול׳. פיר׳ הא של מלכים האחרונים אע״פ שנפסל במדינה זו ואינם יוצאים כמו המטבע של מלכים הראשונים שמתו ובטל המטבע שלהם מחללין, ופרקינן הא בשאין מלכיות מקפידות זו על זו, וכי קאמ׳ שמואל בשמלכיות מקפידות ולא ממטי להו אלא בדוחק, והני מיליה בדאית ליה אורחא למיזל למישן, אבל אי לית ליה לא יכיל הלוה למימר שקול וזיל בשביל הני זוזי. **תא שמע אין מחללין מעות של מעשר שני על מעות של כאן,** פיר׳ מטבע ירושלם והן בבבל, של בבל מטבע בבל והן כאן של בבל והן בבבל מחללין, מאי טעמא מחללין במעות של בבל בבבל, לאו משום דאמ׳ לך והוציאן בירושלם ואי מלכיות מקפידות היכי ממטי להו, ופרקינן דזבין בהו בהמה בבבל ומסיק לבהמה בירושלם, ובזמן שיד ישראל היתה תקיפה על אומות העולם היה כל מטבע יוצא בירושלם שלא יתעכבו עולי רגלים, וקימא לן כשמואל כדאוקמה רב נחמן. **המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו מהו, אמר לו נותן לו מטבע היוצא באותה שעה א״ל אפילו כי תריטא, אמר ליה אין. אפילו כי נפיא,** א״ל אין. פי׳ תריטא משקל רובע הקב, כלומר אפילו הוסיפו על המטבע כמשקל תריטא, משלם לו, ואפילו עשאוהו כי נפיא משלם לו. **אבל המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו,** קימא לן

נותן לו מטבע היוצא. בשעת פרעון דהא קיבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא. ודוקא הלוהו פרגמטיא אבל הלוהו מעות את שהלוהו משלם לו: **על מעות שאין יוצאות.** כלל בירושלים דלאו כסף צורה קיימא ביה: **כוזביות.** מטבע של בן כוזיבא וירושלמיות הוו וה״ג כוזביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים וכוזביות וירושלמיות לא נפקי כלל. נ״מ כוזביות של כזיב וה״ג כוזביות או ירושלמיות או של מלכים הראשונים: **הא של אחרונים.** דנפקי במדינה אחרת ודומיא דראשונים הוא בכך דאין יוצאות כאן במקומו של בעל הבית שנפסלו בכאן: **מחללין.** ואף על גב דלית ליה אורחא להתם במקום שיוצאין שהרי בירושלים צריך לילך ולהוליאן. וקשיא לרב נחמן אליבא דשמואל דאמר אבל לית ליה אורחא למישן לא: **אלא כי אמר.** רב נחמן אליבא דשמואל דכי לית ליה אורחא למישן לא: **כשמלכיות מקפידות.** בתמיה אי הכי כי אית ליה אורחא למישן היכי מצי ממטי להו הא כי בדקי להו בני מדינה זו ומשכחי ליה אותן מעות מפסדי ליה: ומשני **דלא בחשי.** שאין מקפידין כל כך שיהו בודקין ומחפשין על דבר זה ואי משכחי קפדי הלכך אית ליה אורחא שנלך לילך שם יקבלם ויוציא לשם בסחורה ואי לאו הואיל ואין יכול להראותם בכאן בפרהסיא לבני מישן הנאים כאן אם רוצה לא יקבלם: **אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל.** אין מחללין מעשר שני על מעות של כאן ירושלים והמעות הבבליים בבבל הואיל ואינן יוצאות מיד במקום שהן שם דבעינן מצוי בידך וליכא ולא על של בבל והן בכאן בירושלים. והפירות לא שני לן כל היכא דאיתנהו יכול לחללן והן חוץ לירושלים. קתני מיהת אין מחללין על המעות של כאן והן בבבל אלמא אע״ג דאית ליה אורחא למישן כגון הכא דסופו לעלות כאן ולהוליאן ואפ״ה לא קרי להו מעות היוצאות: **מקפידות זו על זו.** יתר מדאי דבחשי ובדקי הלכך מסוכנות הן של בבל במלכות ירושלים דמקפדת ובחשי טפי: **למאי חזו.** הא לא מצי לאמטויינהו (ג) להכא: **והתניא התקינו כו׳.** ואמאי תני לעיל ולא על של בבל והן כאן: **דוד ושלמה.** כתוב מצד אחד ומצד שני כתוב ירושלים עיר הקדש: **כחור ובתולה.** יצחק ורבקה: **זקן וזקינה.** אברהם ושרה: **והוסיפו עליהן מהו.** אליבא דרב דאמר נותן לו מטבע של אותה שעה היכא דהוסיפו עליו מאי אמר רב: **באותה שעה.** בשעת פרעון: **כי תריטא.** סלע גדול במדה מחזקת רובע: **והא קזיילין פירות.** לגבי מטבע זו נמצא שמשתכר זה בתוספת ואינה דומה לראשונים והוי רבית: מחמת

[ד] פ״ק דתוספתא דמעשר שני, [ה] עיין במפרשי ס״ס מה שכתבו בדיבור זה, [ו] [ועי׳ תוספות ע״ז נב: ד״ה דינרי וכנכורו ג. ד״ה דינרא],

מחמת תרעא. שבאו גשמים ונמצאו רוב תבואות בעולם והוזלו הפירות: **לענין נסכא.** אם בא להתיקן ולעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונים והוי רבית: **עבדו עובדא.** באדם שהלוה את חבירו על הממטע והוסיפו עליו והלכו אצל אגרדימוס סוחר ישמעאל והיה לו מן הראשונה ומן השניה ומצאו בא' של מטבע שניה י' מן הראשונה ונתן לו שמנה:

אמר רבה גרסינן בכולהו: **הזורק מטבע של חבירו בים.** אע"ג שאין יכול ליטלו: **פטור.** דכמפרש ואזיל דלא שקליה בידיה אלא דאדייה שהיתה ביד בעלים והכהו זה תחת ידו ונתזה ליס הואיל ונלוים הן וקא חזו ליה אמר ליה הא מנא קמך ואינה אבודה ואי משום דבעי למיתב זוזא לבר אמורא למישא למישקליה גרמא הוא שגורם להפסידו אותו שכר וגרמא בנזקין פטור: **אבל עכורין.** בשעת התזה דהוה ליה מעשה בידים אבוד הוא ואין זה גורם אלא ממש דהא ממש התיזו: **היה לו מעות בקיסטרא.** מקום והוא רחוק מאד ויש בו סכנת דרכים ואין שיירות מצויות שם: **אין מחללין.** אלמא אבוד חשיב ליה ביס הגדול: **השף.** אשפרייי"ר בלע"ז שפתח את הצורה: **בקורנסא.** מרטי"ל בלע"ז: **וטרשיה.** עשאן כאבן חלקה. לשון טרשים: **בשופינא.** לימ"א בלע"ז של נפחים: **חסורי חסריה.** וממש הוא ולא גרמא. טעמא דרבה בכולהו משום גרמא בנזקין הוא ופטור: **על אזנו וחרשו.** אלמא אף על גב דלא חסריה כיון דעשה מעשה בגופו לאו גרמא קחשיב ליה אלא ממש. והכא נמי כיון דמחייה בקורנסיה ופחתיה [ה] ועל ככה חסרו דמיס מעשה הוא: **רבה לטעמיה.** הלכך גבי עבד נמי חסרון הוא [ו] [וכנגד אזנו פטור משום דבהכי לא הוי ליה למיחש והאי ודאי גרמא הוא]: **הצורם.** אשקרנייי"ר בלע"ז פוגם: **במי חטאת.** שקל כנגדן משקולות. ופרה וכל מעשיה נפסלים במלאכה [ז]:

עד י' בתמניא. פי' בקונטרס ונותן לו שמונה ולפירושו משיב ממעלה למטה כלומר י"ב או י"א בתמניא עד י' בתמניא [א] יהיב ליה תמניא אבל הא תשעה מן הראשונים בתמניא בשניים יהיב ליה ט' מן השניים תחת ט' של ראשונים או י' בי' וכ"ח פי' עד י' בתמניא ויהיב ליה י' ולפירושו הוי מלמטה למעלה:

עכורין וצלולין. לאו דוקא אלא אפי' עכורין אי מצי בר אמורא למשקינהו הוו כצלולין ואפי' צלולין אי לא מצי למשקינהו חייב והא דנקט צלולין ועכורין משום דסתם צלולין מצי שקיל להו בר אמורא וסתם עכורין לא מצי שקיל בר אמורא:

וה"מ דאדייה אדויי. משמע הכא דלא משיב הגבהה כי אדייה אדויי בלא נטילה בידו אע"פ שעומד באויר למעלה מג' קודם שיפול לגמרי וכן בהניזקין (גיטין דף נט:) גבי עני המנקף בראש הזית וקשה דבפ"ק דב"מ (דף ט. וסש"ס) אמר גבי טלית שראשו אחד על העמוד ואחשו אחד מונח ע"ג קרקע שאם הגביה אדם ראשו המונח ע"ג קרקע ונתק ראש שע"ג העמוד להביאו אצלו שהוא קונה מטעם הגבהה ואי משיכה קאמר התם אמאי נקט ראשו אחד ע"ג העמוד אלמא חשיב הגבהה הואיל ומביאו על האויר למעלה מג' וי"ל דהתם חשיבא הגבהה טפי לפי שראשו אחד אוחז בידו א"נ התם מיירי כגון שידו כ"כ בגובה כשיתקנו לא יפול ראשו לארץ אלא יהא מוגבה ג' מעל הארץ וא"ת דבסוף שיוח הקן (חולין דף קמא:) משמע דכי טריף אקן ומתגבהי יומים דחשיבא הגבהה לקנות אע"פ שאין תופסים בידו וי"ל דלוקא הכא ובהניזקין לא חשיבא הגבהה דאיכא תרתי לגריעותא דלא תפסים וגם אין מגביה אלא משפיל אבל יומים דמתגבהי חשיבא הגבהה אבל אם היו נופלין למטה ע"י טריפת הקן לא היה קונה כיון שאין תפוס בידו כלל ולפי' זה הו"מ לפלוגי הכא באדייה אדויי בין דרך ירידה לדרך עלייה אלא דיחא ליה לפלוגי בדרך ירידה גופיה בין אדייה אדויי בין אי מחמת תרעא זיל לא מנבינן ליה והא קא שבח לענין נסכא אלא אכי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בזוזי דאגרדמים טייעא עד י' בתמניא בהזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור מאי טעמא אמר הא מנח קמך אי בעית שקליה והני מילי בצלולין דקא חזי ליה אבל עכורין דלא קחזי ליה לא והני מילי דאדייה אדויי אבל שקליה בידיה מיגזל גזליה השבה בעי מיעבד מתיב רבא [ג] אין מחללין על מעות שאינן ברשותו [ד] כיצד היו לו מעות בקסטרא או בהר המלך או שנפל כיסו לים הגדול אין מחללין אמר רבה שאני לענין מעשר דבעינן מצוי בידך דרחמנא אמר [ו] וצרת הכסף בידך וליכא ואמר רבה [ז] השף מטבע של חבירו פטור מאי טעמא דהא לא עבד ולא מידי וה"מ דמחייה בקורנסא וטרשיה אבל שייפא בשופינא חסורי חסריה מתיב רבא [ח] הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות רבה לטעמיה [ט] דאמר רבה חרשו לאביו נהרג שאי אפשר לחרישה בלא חבורה דטפתא דדמא נפלת ליה [י] באוניה ואמר רבה [יא] הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור מאי טעמא פרה כדקיימא קיימא דלא עבד ולא מידי [יב] וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי מתיב רבא [יג] העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים מלאכה הוא דלא מינכר היזיקה אבל צורם דמינכר היזיקה הכי נמי דמחייב בדיני אדם אמרי הוא הדין דאפילו צורם פטור והא קא משמע לן דאפילו מלאכה דלא מינכר היזיקה חייב בדיני שמים [יד] ואמר רבה השורף [טו] שטרו של חבירו פטור דאמר ליה ניירא קלאי מינך מתקיף לה רמי בר חמא היכי דמי אי שקליה בידיה אי נמי אין חילוק בין דרך ירידה לדרך עליה דאפילו דרך עליה לא קני הכא באדייה אדויי לפי שאין דרך הגבהה בזה הענין אבל ביומים שהן בעלי חיים דרך הגבהה בכך כמו קורא לה ויהא באה או הכישה במקל ולקתה לפניו דחשיב משיכה אף על פי שהלכה מאליה ומיהו אם היו יומים יורדים ע"י טריפת הקן לא חשיב הגבהה אלא עלייתם דוקא:

השף מטבע של חבירו פטור. נראה דרבה סבר פסלתו מלכות לא הוי כנסדק דאי הוי כנסדק אם כן כ"ש דשף מטבע הוי כנסדק והרי חסריה טובא ואמאי פטור: **מתיב רבא** הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן לחירות. ואמאי והא לא חסריה דאין בו פגם וחסרון אלא כיון שקלקלו חייב אע"פ שאין בו שום פגם וחסרון והואיל וכן הוא ה"נ ליחייב ומשני רבה לטעמיה כו' ויש שם חסרון טיפתא דדמא דנפלה באוזניה וכיון דיש חסרון באותו קלקול חייב על כל הקלקול כמו בשפייה דחייב בכל הקלקול דליחייביה על מה שחסריה לא היה צריך רבה להשמיענו דחייב וא"ת ואמאי עבד יוצא בהן לחירות הא בענין מומין שבגלוי דומיא דשן וענין ובחרשו היכי הוי בגלוי וי"ל נהי שאין ניכר בו כלום כשהוא ישן או עומד במקום אחד ושותק מכ"מ כיון דלפי מנהגו שמתנהג קנאו. וה"מ דמחייה בקורנסא וטרשיה. ס"א וטרסיה. פירוש מחה בליטת הירכות של אותיות המצויירות במטבע. **אבל שפייה בשופינא חסורי חסריה.** ואכות אותו טחון, תרג' ושפית יתיה בשופניא. **אמר רבא** הצורם אזן פרתו של חבירו פטור, מ"ט פרה כדקיימי קיימא לא עבד בה ולא מידי, כולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי. פי' סדק אזן הבכור או מיעכו ועשה בו רושם.

מסורת הש"ס

א) [מע"ש פ"א מ"ב], ב) [ירושלמי (פ"ב) [פ"א ה"א] דמע"ש], ג) לעיל נא. קדושין כד:, ד) לעיל פו., ה) [קדושין סו.], ו) גיטין נג. לעיל נו., ז) לעיל נג.; ח) נ"א ועל כרחך, ט) רש"ל, י) [פרה פ"ה מ"ד], כ) [ד"ה הואיל], ל) [ד"ה בדיני].

תורה אור השלם

1. וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

דברים יד כה

הגהות הב"ח

(א) גמרא נפלת ליה באודניה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה עד י' וכו' עד עשר בתמניא יהיב ליה תמניא. עיין בים של שלמה בפירקין סי' טו וכשו"ת מהר"א אשון ר"פ קנג בנימוקי דבריסס:

רבינו חננאל

כי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדו עובדא בזוזי דאגרדמים עוביא עד עשרה תמניא, פיר' אם הוסיפו על המטבע שנים על השמנה שהן רביע מבפנים וחומש מבחוץ והשער אחד מה שהיה נמכר במטבע הראשון בעשרה כן גם עכשיו במטבע שהוסיפו עליו נמכר אע"ג דלענין כספא שבח, לענין משא ומתן לא שבח כלום הוא שאמרו חכמים נותן לו מטבע היוצא באותה שעה, אבל אם שבח לענין משא ומתן אפילו כל שהוא אסור וכן הלכה. ואם הוסיפו עליו יתר משנים בעשרה נותן לו ממטבע הראשון דקימא לן כדמתרץ רבין ותני למתניתין לא את המותר בלבד מחזיר לו. **והני מילי** בצלולין דקא חזי ליה אבל עכורין דלא קחזי ליה לא והני מילי דאדייה אדויי אבל שקליה בידיה מיגזל גזליה השבה בעי מיעבד. ובמים צלולין לא אמרן אלא דאדייהה אדויי, אבל מטא לידיה מגזל גזליה והשבה בעי. פי' שגלגלו ולא הגביהו. אבל הגביהו, קנאו. **וה"מ דמחייה בקורנסא וטרשיה.** ס"א וטרסיה. פירוש מחה בליטת הירכות של אותיות המצויירות במטבע. **אבל שפייה בשופינא חסורי חסריה.** ואכות אותו טחון, תרג' ושפית יתיה בשופניא. **אמר רבא** הצורם אזן פרתו של חבירו פטור, מ"ט פרה כדקיימי קיימא לא עבד בה ולא מידי, כולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי. פי' סדק אזן הבכור או מיעכו ועשה בו רושם.

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ד מהלכות מלוה הלכה יא סמג לאוין קסג טוש"ע יו"ד סימן רפה:

נד ב מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ג וסעיף ג בהג"ה:

נה ג מיי' פ"ד מהלכות מעשר שני הלכה יא סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קלח:

נו ד מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ג ועיין שם בסעיף ג בהג"ה:

נז ה מיי' שם הל' יא:

נח ו מיי' שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע שם סעיף ב [רב אלפס כאן ובסוף פ"ב דף יג.]:

לעזי רש"י

אישפרייי"ר. לטשטש (ע"י שפשוף). מרטי"ל. פטיש. לימ"א. פצירה. אשקרניי"ר [אינקרניי"ר]. להרוץ (חריץ).

מוסף רש"י

השף מטבע. שף לוריטו ולא יוצא בהוצאה (עפ"פ רשב"ם ב"ב לב:). **כנגד** עינו. הכהו בכותל כנגד עינו של זה (לעיל צא.) שהכה בכותל והבעיטו בקול ואינו רואה או נתמרס (קדושין כד:). **העושה מלאכה במי חטאת.** שקבל כנגדן משקלות והן נפסלין במלאכה (לעיל נו.) מי חטאת דפרה אדומה וכן פרה עצמה נפסלין במלאכה, דכתיב אשר לא עלה עליה עול, ומי חטאת כתיב למשמרת למי נדה, ותניא בספרי מה ת"ל שיכול אין לי שתהא מלאכה פוסלת אלא בפרה, ומנין אף במים ת"ל למשמרת למי נדה, כלומר שיהיו משומרות לכך ולא לדבר אחר (גיטין נג.). **פטור מדיני אדם.** לאלם (שם) דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק (לעיל נו.). **וחייב בדיני שמים.** פורענות לאלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.).

נבתוב ליה שטרא. לא שייך הכא מפיהם ולא מפי כתבם ולא בההיא דתנן בגט פשוט (ג"ב דף קסח.) מי שנמחק שטר חובו דעדיס המתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בג"ד והוו כלילו אמרי הני עדים לאינוס שנחקרו עדותן בג"ד ובפ"ב דכתובות (דף כ.[ט]) האלכתי[ט]:

פרושי קמפרש כיצד בו'. תימה דלא פריך אי הכי תיפיגן תרי זימני למ"ל כדפריך בפרק קמא דסנהדרין (דף ג. וש"ס[מ]) אי הכי שלשה שלשה למה לי ובכמה מקומות דייק ובכמה מקומות לא דייק[י]: הכא

אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעליא ואי דליכא סהדי אגן מנא ידעינן אמר רבא [א]תהא במאמינו אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה מחלוקת ר"ש ורבנן היא לר"ש דאמר [ב]דבר הגורם לממון כממון דמי מחייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי לא מחייב מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אימר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי בדבר שעיקרו ממון כדרבה דאמר רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו לאחר הפסח מחלוקת ר' שמעון ורבנן לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי [ג]חייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי פטור בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן [ד]אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי [ה]ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אמר רב חסדא ר' יעקב היא דתניא [ו]שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר החזירו שומר לבעליו מוחזר משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור החזירו שומר לבעליו אינו מוחזר רבי יעקב אומר [ז]אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר מאי לאו בהא קמיפלגי דרבי יעקב סבר אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ורבנן סברי אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך א"ל רבה לא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך דאם כן נפלגו בחמץ בפסח אלא אמר רבה הכא בגומרין דינו של שור שלא בפניו קא מיפלגי רבנן סברי אין גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה אי אייתיתיה ניהליה הוה מעריקנא ליה לאגמא השתא מסרתיה ביד מאן דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדיה ור' יעקב סבר גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה מאי עבדי ליה סוף סוף הוה גמרי ליה דינא שלא בפניו אשכחיה רב חסדא לרבה בר שמואל א"ל תנית מידי באיסורי הנאה אמר ליה אין תנינא [ח]והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל יחזיר כעין שגזל מכאן אמרו גזל מטבע ונפסל פירות והרקיבו יין [א] [ט]והחמיץ תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה ושור עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך מאן שמעת ליה דאמר עד שלא נגמר דינו אין משנגמר דינו לא רבנן וקתני חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך א"ל [י]אי משכחת להו לא תימא להו ולא מידי: פירות והרקיבו אומר לו הרי שלך לפניך: והתנן פירות והרקיבו משלם כשעת הגזילה אמר רב פפא [י]כאן שהרקיבו כולן כאן שהרקיבו מקצתן: **מתני'** [יא]נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם [יב]והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר האבנים או שהזיקן חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב: **גמ'** אמר רב אסי לא שנו אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושיברן אבל נתן לחרש עצים לעשות שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיברן פטור מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי תנן נתן לאומנין וקלקלו חייבין לשלם מאי לאו [יג]דיהיב להו עצים לא שידה תיבה ומגדל הא מדקתני סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים אמרי פרושי קא מפרש לה כיצד נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל והכי נמי מסתברא דכיצד קתני דאי סלקא דעתך רישא עצים השתא אשמעינן עצים חייבין לשלם ולא אמרינן אומן קונה בשבח כלים שידה תיבה ומגדל מבעיא אי משום הא לא איריא תנא סיפא לגלויי רישא שלא תאמר רישא שידה תיבה ומגדל אבל עצים לא תנא סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים ואפ"ה חייב לשלם לימא מסייע ליה [יד]הנותן צמר לצבע והקדיחו

מנא ידעינן. מאי הוי כתיב ביה ומאי בעי למיתבי ולא אלטריך ליה למימר דפטור: **במאמינו.** [ט]בעל השטר לשורף בכל מה שאומר שכך היה כתוב ביה ואפ"ה פטור: דר"ש בפרק מרובה (לעיל דף עד:) גבי קדשים שחייב באחריותן כו': **במועד.** בזמן ביעורו בו' שעות ולכוותה בספחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד: **לר"ש חייב.** האי שהרפו לשלם לגזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא אלא היה בעין היה מחזירו גזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף לו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ועכשיו שאין בעין יחזיר דמיס לבעליו. ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו לומר בתחלתו ממון הוי ועכשיו אע"פ שאינו שוה לכלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה: **מאן דדאין דינא דגרמי.** ר"מ היא (בהגוזל בתרא) [לקמן] (דף ק.): **מגבי ליה.** מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד: **ואכפייה רפרם לרב אשי.** שהרף שטר חבירו בילדותו: **ואגבי מיניה.** גובייתא מעליא כל מה שכתוב בשטר: **כי כשורא לצלמא.** פרעון גמור מן העידית כקורה זו הנבחרת משאר קורות לתקן בה לורה ודיוקנאות: **שור שהמית.** את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו: **מכור.** ולא יקבל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה' [ח]: **החזירו שומר לבעליו מוחזר.** ופטור שומר: **דל"ע אומרים באיסורי הנאה בו'.** ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן: **דאם כן.** דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח (ב) אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא כגון חמץ בפסח אלא את קטלתיה בידיס שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מעריקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני אי שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: **אשכחיה רב חסדא בו'.** רב חסדא מהדר אמתני' דיהיו בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דטעמא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך: **אי משכחת להו.** לבני היאיבה: **לא תימא להו ולא מידי.** משום דחדו דמשכחי תיובתא למילתי: **שידה.** ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים: והקדיחו

מוסף רש"י

מאן דדאין דינא דגרמי. המחייב את הגורם הפסד לחבירו (כתובות פו.). דמי שטרא מעליא. כל הכתוב שבתוכו (שם). ומאן דלא דאין כו'. פלוגתייהו בב"ק וב' מאיר אית ליה דינא דגרמי דתניא (לקמן ק:) המיפקח המינה ולא גדרה הרי זה קודם ומייב בתחריותו, גבי כלאים, וקי"ל כותיה (שם). **וכפייה רפרם לרב אשי.** שבא הדין לפני רב אשי וסיבבו והקיפו ברלאות ואגבי מדינא דגרמי (שם). כי כשורא לצלמא. כלומר גיבוי גמור כל ההפסד דקדק בו כאשר יקדקד הלוקח קורה לגור בו לורות שלוקח ישרה וחלקה (שם). **אם עד שלא נגמר** דינו מכרו מכור. ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעליו לדהוי מיתה והעמדה בדין כאחד ומחייב קטלא, מכור הוא לדדיא (לעיל מד:). הקדישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל (לעיל מה.). מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה כי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא (שם). אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה (שם). **אף משנגמר דינו** כו' מוחזר. דאמר ליה תורא אשלמת לי, תורא אשלימת לך (כתובות לד.). אין אומרין **באיסורי הנאה הרי שלך לפניך.** ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר (לעיל מה.). **דאם כן.** דלרבנן אין אומרין, **נפלגו בחמץ בפסח.** ולימרו דחייב, ואמר קי"ל דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך, דקתני גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו, וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא, והא קברא לרבנן הוא דשמעינא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, אלא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, היכא דאיסורא ממילא אתא ליה, כגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל אי לאו מידי הוא, אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר דא"ל כו' והזיקא דבידיס הוא שהביאו לבי דינא, והאי דנקטו אי אהדדתיה ניהלי, לאו משום דחיובא דלא אהדדיה הוא, דא"כ בחמץ בפסח נמי ליתא ליה אי אהדדתיה ניהלי הוה אמינא דינו של שור שלא בפניו, ומא ליה אי אהדדתיה ניהלי הוי שחיטנא ליה, אלא אדלא אהדדיה לא מחייבי ליה רבנן, דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באחריות הנאה הרי שלך לפניך, אלא חיובא משום דהוליכו לב"ד בידיס, והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב"ד אלא היה בידי הוה מעריקנא ליה מינייהו (שם). **סוף סוף הוי גמרי ליה דינא שלא בפניו.** הלכך הוה ליה הזיקא דממילא ולא בידיס (שם).

נט א מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ב:

ס ב מיי' פ"ג מהלכות גזילה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסג סעיף ב:

סא ג מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ב [רב אלפס כלן ופוסף פ"ב דף יג.]:

סב ד מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף ג:

סג ה מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ד סמג עשין פ"ט טוש"ע ח"מ סימן שי סעיף ב:

סד ו מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' יא סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סס בהג"ה וסי' שפד סעיף ג:

סה ז מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ב:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הֻפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכור וכו' מיתה והעמדה בדין וכו' בפרק שור שנגח. נ"ב סוף דף מד ופ"ק דף יג: (ב) ד"ה דאם כן וכו' הפסח הס"ל ואח"כ מה"ד אלא הכא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' יין והתמיד. רשוס קו על מיתה והתמיד וכ"כ והקרים:

רבינו חננאל

אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא הוה עובדא וכפייה לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמי. והאידנא דיינין דינא דגרמי כרשב"ל. ודר' מאיר היא וס"ל כוותיה לקמן בפרקין. הילכך כל גרמי פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר את האבנים או שהזיקן חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב. פר"ח צ"ל קיימא לן הלכה כי האי סתמא.

(ג) [ב"מ לה.], (ד) [לעיל עא: לקמן קה: פסחים ה: וש"נ], (ה) כתובות פו. [לקמן ק.], (ו) [לעיל מד:], (ז) לעיל [מה.] עא: [כתובות לד.], (ח) [לעיל סו. וש"נ], (ט) ג' ס' מ"מ בשם תוספתא ומתנסך וע"ש, (י) [עירובין יא: לט:], (יא) לקמן ק:, (יב) בש"ס גרס השורף לבעל השטר, (יג) [ד"ה וה"ל], (יד) [ועיין תוספות ב"ב קנ:] ד"ה אין], (מ) [ד"ה ועוד], (נ) [ועיין תוספות בכורות לא: ד"ה מ"כ],

והקדיחו יורה. נתקנקל הלבן מעצמו: **לאחר נפילה.** לאחר שקלט הלבן ונעשה שבח בצמר: **לימא שמואל ליה ליה דרב אסי.** הואיל ומהדר לאוקמי בהכי מתניתין ומהשתא לא עבדינן כרב אסי דהא קיימא לן [בכורות מט:] כשמואל בדיני: **אמר לך.** הא מתניתין דמשמע דאי הקדיח לאחר נפילה יהיב ליה נמי דמי שבחיה כגון שגמר וסמנין דבעל הבית דהא ליכא למימר אומן קונה בשבח כלי דסמנין הוא דמשבחי ליה ולבע שכיר בעלמא הוא וודאי אומן שהסמנין שלו קונה בשבח כלי ואין משלם אלא דמי צמרו: **דחויי מדחי ליה.** כלומר ממתניתין לא תסייעיה ולא משום דנשמע מינה דשמואל פליג אדרב אסי: **אמאי עוכר.** הא זבוני קא מזבן ליה ניהליה ולא שכירות היא: **בגרדא דסרבלא.** פלוקי"ר בגדים: **לבטושי.** פלארא"ש בלע"ז ושכרו לדרכה והתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה דשכיר יוס הוא ולא קבלן דליקי בשבחא: **ומאי דסליק אדעתא מעיקרא דלא אגריה למנין בטשי.** וקבלנות הוא וקתני עוכר: **מסייע ליה לרב ששת.** לא גרסינן נימא: **נימא פליגא דרב ששת אדרב אסי.** דמדקאמר עוכר קסבר אין אומן קונה בשבח כלי ולא זביני נינהו וכיון דלא קני בשבחא היכא דנתן לו עליס לעשות מהן תיבה ועשאה ושיברה משלם תיבה: **בשליחא דאיגרתא.** דקבלנות היא שלא שכרו ליוס אלא להולך לו אגרת למקום פלוני בההיא קאמר רב ששת דעובר דליכא שבחא דליקי: **עשה לי שירין.** למידין משלי ואקדש לך בשכר פעולתך: **ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.** כיון שעלה שכרו לפרוטה נתחייבה לו מיד פרוטה והויא ליה מלוה גבה ואי לאו דאומן קונה בשבחא כלי אלא מלוה יש לו עליה והוא מוחל לה אין מקודשת שאין דעתה להתקדש עד שיבאו השירלאים והזמנים לידה ועוד אור"י ונראה לו עיקר שאפי' שייהם רוצים שיחולו קודם הגעת ממון לידה אינה מקודשת אע"פ שמתחייבת לו ראשון ראשון לפי שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שאין יכול לתובעה בדין שכרו עד שיגיע הממון לידה ואין חשוב כנותן לה כלוס במחילתו עד שתבא שעה שיכול לתובעה בדין: **ואיבעית אימא דב"ע ישנה לשכירות מתחילה**

הכא במאי עסקינן בצמר וסמנין דבעל הבית. הו"מ למפרך מאי דוחקיה לאוקמי בצמר וסמנין דבעל הבית ודוקא בשעת נפילה לוקמה בסמנין דפועל ואפילו לאחר נפילה אלא משום דאית ליה עדיפות למיפרך:

דאגריה לביטשי. פי' בקונטרס שהתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה דשכיר יוס הוא ולא קבלן דליקי בשבחא תימה מה ר"ל דמ"מ הרי קבלן הוא ולא שכיר יוס והמקבל (ב"מ דף קיב. ושם[1]) פירשה בע"א לאגריה לבטשי כשבח לבית הגרדי בוטשין ברגלים בתוך הכלי במים ומיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות בין ישבית בין לא ישבית שכרו לפי מנין בטושים כך וכך בטושות בכך וכך מעות עכ"ל וי"מ דכי אגריה לבטשי עובר משום בל תלין אבטיטא קמייתא דבההיא ליכא שבחא ומ"מ אמאי לא תירץ דשכיר יוס עסקינן ויש לומר משום דקתני וגמר והוליבו ושכיר יוס מאי הודעה שייכא:

בשליחא דאגרתא. ההוא דלעיל לא מצי לאוקמי בשליחא דאיגרתא דהא בהדיא קתני הנותן טליתו אצל בעניין דרב ששת דהכא ה"מ לאוקמי דאגריה לביטשא ומ"מ ליכי מוקי לה בשליחא דאגרתא והא בהדיא בהמקבל (שם) פירש בעייתו דמספקא ליה אי אומן קונה בשבח כלי אי לא דקאמר בעו מיניה מרב ששת קבלן עובר בבל תלין או אין עובר אומן קונה בשבח כלי ואין עובר או אין אומן קונה בשבח כלי ועובר וי"ל שהם שאלו סתם וגמרא הוא שמפרש שאילתו כן שסבור שבזה מסתפק וכן אורחיה דגמרא לעיל בריש פ"ב (דף יט.) ובכמה מקומות ואין להאריך[2]:

אלא במאי מקדשא. אור"י דסברא הוא שאין מקודשת במה שמוחל לה שכרו אפי' לא יהא אומן קונה בשבח כלי אלא מלוה יש לו עליה והוא מוחל לה אין מקודשת שאין דעתה להתקדש עד שיבאו השירלאים והזמנים לידה ועוד אור"י ונראה לו עיקר שאפי' שייהם רוצים שיחולו קודם הגעת ממון לידה אינה מקודשת אע"פ שמתחייבת לו ראשון ראשון לפי שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שאין יכול לתובעה בדין שכרו עד שיגיע הממון לידה ואין חשוב כנותן לה כלוס במחילתו עד שתבא שעה שיכול לתובעה בדין: **ואיבעית אימא דב"ע ישנה לשכירות מתחילה**

והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו דמי צמרו ושבחו לא לאו שהקדיחו לאחר נפילה דאיכא שבחא ושמע מינה אומן קונה בשבח כלי אמר שמואל הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו בשעת נפילה דליכא שבחא אבל הקדיחו לאחר נפילה מאי נותן לו דמי צמרו ושבחו לימא שמואל ליה ליה דרב אסי אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן כגון דצמר וסמנין דבעל הבית וצבע אגר ידיה הוא דשקיל אי הכי נותן לו דמי צמרו וסמנין מיבעי ליה אלא שמואל דחויי קא מדחי ליה תא שמע [6]א הנותן טליתו לאומן גמרו והודיעו אפילו מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר עליו משום [1]לא תלין נתנה לו בחצי היום כיון ששקעה עליו החמה עובר עליו משום בל תלין ואי ס"ד אומן קונה בשבח כלי אמאי עובר משום בל תלין אמר רב מרי בריה דרב כהנא בגרדא דסרבלא דליכא שבחא סוף סוף למאי יהבה נהליה לרכוכי כיון דרככיה היינו שבחא לא צריכא דאגריה לביטשי ביטשא ביטשא במעתא דהיינו שכירות ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דלא אגריה לביטשי מסייע ליה לרב ששת דבעו מיניה מרב ששת [3]קבלנות עובר עליו משום בל תלין או אינו עובר ואמר להו רב ששת [2]עובר לימא דרב ששת פליגא אדרב אסי אמר שמואל בר אחא בשליחא דאיגרתא לימא כתנאי [3]עשה לי שירים נזמין וטבעות ואקדש לך כיון שעשאן מקודשת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [3]אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה מאי ממון אילימא אותו ממון מכלל דר"מ סבר אותו ממון לא אלא במאי מקדשא אלא פשיטא מאי ממון [4]ממון אחר וסברוה דכולי עלמא [5]ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ודכולי עלמא [6]המקדש במלוה אינה מקודשת מאי לאו באומן קונה בשבח כלי קמיפלגי דר"מ סבר אומן קונה בשבח כלי ורבנן סברי [7]אין אומן קונה בשבח כלי לא דכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי אלא הכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קא מיפלגי רבי מאיר סבר אין לשכירות אלא לבסוף ורבנן סברי יש לשכירות מתחילה ועד סוף ואי בעית אימא דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והכא במקדש במלוה קמיפלגי דרבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת ורבנן סברי [7]המקדש במלוה אינה מקודשת

רבא

ועד סוף. דאי אינה אלא בסוף [3] כיון שנגמרה כל המלאכה שאין מתחייב שכרו אלא הכל יחד ואז מוחל לה בתורת קדושין לא חשיב מלוה ואין לדקדק מכאן דכן הלכה דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון דלא מצי למימר בע"א אבל יש להביא ראיה מפ"ק דע"ז (דף יט: ושם[4]) גבי הגיע לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבטותה וקאמר בגמרא אם בנה שכרו מותר ומפרש טעמא משום דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף אימת מיתסרא במכוש אחרון מכוש אחרון לית בה שום פרוטה וליכא דפליג התם משמע דהכי הלכתא ואע"ג דקיי"ל דשכירות אין משתלמת אלא בסוף אפי' למ"ד ישנה מודה דאין משתלמת אלא בסוף כדנפקא לן באיזהו נשך (ב"מ דף סה. ושם) מדכתיב כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אין משתלמת אלא לשנה אחרת והא דאמר נמי דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום הוי אפי' למ"ד אינה אלא בסוף דכשחזר בו ואין רוצה לפעול יותר אז הוא הסוף ולא נ"מ בפלוגתא דישנה לשכירות ואין לשכירות אלא לענין הך דשמעתא אי הויא מלוה אי לאו ולענין ההיא דע"ז:

רבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת. ותימה בפרק ב' דקדושין (דף מז.) אמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר מלוה הרי היא כפקדון ואם לא נשתייר הימנו כלום אינה מקודשת משום דאין בעין ואין סברא לומר דמה שהחזיר לה המזמים חשיב כמלוה בעין כיון דאין אומן קונה בשבח כלי ועוד דאם כן אמאי אין מקודשת לרבי מאיר לגישנא דלעיל:

אימא

בשכר הקנוב, ההיא שעתא הרי הוא כמוכרו לו, ורבנן סברי אין אומן קונה כו' והרי הוא כשאר שכירות (שם מח:). אין לשכירות אלא לבסוף. כשמחזירן לו והרי לשם קדושין הוא מוחלו אלמלא ואין כאן מלוה כשמחזירן לה (שם) כדאמר באיזהו נשך (ב"מ סה.) כשכיר שנה בשנה, שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת (ב"מ קי:).

סו א ב מיי' פי"ח מהלכות שכירות הלכה ג סמג לאוין קפח טוש"ע ח"מ סימן שלט סעיף ו:

סז ג ד מיי' פ"ה מהל' מישות הלכה כ סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן כח סעיף טו וסג"ה שם:

סח ה מיי' שם הלכה כ סמג שם טוש"ע אה"ע שם:

סט ו מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי' ז:

ע ז מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ד ועי' בהשגות וכמ"מ סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שז סעיף ג [רב אלפס ב"מ פ"ט דף קלד ועיין בטוש"ע אה"ע סימן כח סעיף טו בהג"ה]:

מוסף רש"י

והקדיחו יורה. שרפתו יורה, שהרתיחו יותר מדי (לקמן קי:). נותן לו דמי צמרו. והכא ליכא שבחא כלל, דהא נפקא לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר (שם). קבלנות. אומן שקיבל עליו לעשות מלאכה בכך וכך ולא לשכירות ימים (ב"מ קיב.). שירין. מתרגמינן שירין (קדושין מח.). ואקדש אני לך. בשכר פעולתך, שהוא משלם הוא (שם). אילימא אותו ממון. שיחזירם לה לאחר שגמרם (שם). מכלל דר"מ סבר אותו ממון לא. בתמיה כלומר מכלל דכיון שעשאן דקאמר ר"מ אע"פ שלא בא לידה קא מתמה אלא במאי מקדשא (שם). ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. אומן המקבל עליו לעשות בשכר, לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות, אלא כל פורתא ופורתא דעבד קנא קמא קני אגרא (ע"ז יט:) כל פרוטה ופרוטה שנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל בשכירות עשיית המלאכה, הלכך כשמחזירן לה הוא הויא לה מלוה למפרע (קדושין מח.). המקדש במלוה. דאמר לה התקדשי לי במלוה שהלויתך (שם ז:) שמחל לה מלוה שחייבת לו (כתובות עד.). אינה מקודשת. אפילו ישנה בעין (קדושין מז.) דמשום דמשעה שלוותה ניתנה להולאה, וכרשותה קיימא והשתא לאו מידי יהיב לה (כתובות עד.) דקיימה משהה עפרון גמריגן, דיהיב מידי בשעת קדושין ומלוה להולאה ניתנה וכבר הן שלה ומעות אחרים היא חייבת לו (קדושין ז:). באומן קונה בשבח כלי קמיפלגי. כלומר הכא בשלא התנה להיות שכיר ימים אלא קבלן, שקבל עליו לגמור המלאכה בכך וכך, ובאומן קבלן כשמשביחו ועשה מן הזהב כלי קונה לוכות בכלי כשהוא משביחו קמיפלגי, ר"מ סבר אומן קונה בשבח כלי, ואין בזו לומר ישנה לשכירות כו', דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים אלא בכלי הוא זוכה, וכשמחזירו לו כשמחזירן לה (שם מח:). אין לשכירות אלא לבסוף. כשמחזירן לו והרי לשם קדושין הוא מוחלו אלמלא ואין כאן מלוה כשמחזירן לה (שם) כדאמר באיזהו נשך (ב"מ סה.) כשכיר שנה בשנה, שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת (ב"מ קי:).

תורה אור השלם

1. לא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פִּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: ויקרא יט יג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ישנה וכו' וכי יהיב להו ניהלה מקדשה: (ב) תוס' ד"ה ואינעית אימא וכו' אלא בסוף כיון שאין מתחייב שכרו אלא הכל ביחד כשנגמרה כל המלאכה ואז מוחל כל"ל:

לעזי רש"י

פלוקי"ר [פלוקיי"ר]. לסרוק (צמר). פלארא"ש [פולידורי"ש]. דריכות (לשם כיבוס).

אימא מפני שהוא נושא שכר. אבל בחנם פטור אף על גב דאדם מועד לעולם בחונם כי האי לא מחייב אדם המזיק כלפרישית ברים המניח (לעיל דף מז: וסמ"ע): **מנעך מספק איסורא.** אור"ת דמשום הכי קרי ליה ספק איסורא משום דרב פסיק בפ"ק דחולין (דף יח.) כרבי יוסי בר' יהודה בטבעת הגדולה והיה רב מחמיר עליו לפי שהיה עם הארץ שלא יבא להקל בשאר טבעות כדאשכחן בפרק קמא דחולין (דף טו.) גבי מבשל בשבת כי מורי ס) [רבא] לתלמידיו מורי להו כר"מ וכי דריש להו בפירקא דריש כר' יהודה משום עמי הארץ ולהכי קרי ליה ספק גזילה ולא ודאי גזילה דאותו האיש ששחט לעם הארץ ה"ל לאסוקי אדעתיה שיחמירו עליו ור"י מפרש דהיא עובדא בשאר טבעות הוה ורב דקאמר בפרק קמא דחולין (דף יח:) ואין הלכה כמותו בשאר טבעות משום דמספקא ליה אי הלכה כמותו אי לאו:

ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב. לא שייך הכא לשנויי כאן בשכר כאן בחנם כדמשני גבי שחיטה דבהכרת מטבע צריך בקיאות גדול ולית ליה למיחזי אם אין בקי כדנכו ואיסור:

לפיס

רבא אמר דר"ע ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת ודכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי אלא הכא במאי עסקינן כגון שהוסיף לה נופך משלו רבי מאיר סבר ס) מלוה ופרוטה א) דעתה אפרוטה ורבנן סברי מלוה ופרוטה דעתה אמלוה ובפלוגתא דהני תנאי ס) דתניא בשכר שעשיתי עמך אינה מקודשת בשכר שאעשה עמך מקודשת רבי נתן אומר בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת וכל שכן בשכר שעשיתי עמך ורבי יהודה הנשיא אומר באמת אמרו ב) בין בשכר שעשיתי עמך ובין בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת ואם הוסיף לה נופך משלו מקודשת ס) (מאי איכא) בין ת"ק לרבי נתן איכא בינייהו שכירות בין רבי נתן לר' יהודה הנשיא איכא בינייהו מלוה ופרוטה אמר שמואל טבח אומן שקלקל חייב לשלם מזיק הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מכאן ושחט לו מכאן למה ליה למימר מזיק הוא פושע הוא אי אמר מזיק הוא הוה אמינא הני מילי היכא דקא עביד בשכר אבל היכא דקא עביד בחנם לא קמ"ל פושע הוא איתיביה רב חמא בר גוריא לשמואל ג) הנותן בהמה לטבח וניבלה אומן פטור הדיוט חייב ד) ואם נותן שכר בין הדיוט בין אומן חייב אמר ליה לעבר מוחך אתא ההוא מרבנן קא מותיב ליה א"ל השתא שקלת מאי דשקל חברך קאמינא לכו אנא רבי מאיר וקאמריתו לי רבנן אמאי לא דייקת מילי שאני אומר מזיק הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מכאן ושחט לו מכאן מאן אית ליה האי סברא רבי מאיר דאמר מבעי ליה למירמי אנפשיה הי רבי מאיר אילימא [הא] רבי מאיר (קל"ן סימן) דתנן ה) קשרו בעליו במוסירה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק בין תם בין מועד חייב דברי רבי מאיר התם בקראי פליגי אלא הא רבי מאיר דתנן ו) לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם בידים קלאו מיניה אלא הא רבי מאיר ז) דתנן ח) נשברה כדו ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר אומר חייב בנזקן וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקיימא לן ט) דבנתקל פושע הוא פליגי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן טבח אומן שקלקל חייב ואפילו הוא אומן כטבחי ציפורי ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בבנישתא דמעון ואמר ליה זיל י) אייתי ראיה דממחית לתרנגולים ואפטרך לא קשיא י) כאן בחנם כאן בשכר כי הא דאמר רבי זירא הרוצה שיתחייב לו טבח יקדים לו דינר מיתיבי ט) ז) המוליך חטים לטחון ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר אימא מפני שהוא נושא שכר ההוא ח) מגרומתא דאתאי לקמיה דרב טרפיה ט) ופטריה לטבח מלשלומי דמי פגעו ביה רב כהנא ורב אסי בהההוא גברא אמרו ליה עביד בך רב תרתי מאי תרתי אילימא תרתי לגריעותא דאיבעי ליה לאכשורי י) כר' יוסי בר' יהודה וטרפה כרבנן ואי נמי כרבנן דאיבעי ליה חיובא לטבחא ומי שרי למימר כי האי גונא והתניא כ) לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי ועל זה נאמר ל) הולך רכיל מגלה סוד אלא תרתי למעליותא דלא אוכלך ספק איסורא ומנעך מספק גזילה א) המראה דינר לשולחני ונמצא רע תני חדא אומן פטור הדיוט חייב ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב אמר רב פפא ל) כי תניא אומן פטור כגון דנכו ואיסור דלא צריכי למיגמר כלל אלא במאי טעו בסיכתא חדתא א) דההיא שעתא דנפק מתותי סיכתא ההיא איתתא דאחזיא דינרא לרבי חייא אמר לה מעליא הוא למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה אחזיתיה ואמרו לי בישא הוא ולא קא נפיק לי אמר ליה לרב זיל חלפיה ניהלה וכתוב אפנקסי דין עסק ביש ומאי שנא דנכו ואיסור דפטירי משום דלא צריכי למיגמר רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי רבי חייא מ) לפנים משורת הדין הוא דעבד מ) כדתני רב יוסף [2] והודעת להם זה בית

בית

רבא אמר דל"ע כו' ודל"ע אין אומן קונה בשבח לגי ה"ג: **מלוה ופרוטה.** כי יהיב לה פרוטה מדידיה: **דעתה אפרוטה.** ומיקדשא. להכי נקט פרוטה דקדושי אשה דיו להו בכך: **בשכר שעשיתי עמך.** התקדש לי: **אינה מקודשת.** הואיל וכבר אחזיו לה והוא מלוה גבה: **בשכר שאעשה עמך מקודשת.** דאינה לשכירות אלא לנסוף וכי מהדר להו ניהלה מיקדשא ליה בשכרו: **בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת.** דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה מלוה: **וכל שכן שעשיתי.** דמיום שהחזירו לה נזקף שכרו עליה במלוה: **ואם הוסיף לו מקודשת.** דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אינה מקודשת דדעתה אמלוה:

טבח אומן שקלקל חייב. וכ"ש הדיוט דלא היה לו לשחוטה הואיל ואינו בקי: **דקעביד בשכר.** דמזיק חייב בחונסין דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד. מדקרי ליה מזיק לחייבו בחונסם ש"מ (א) בחותו שכר קאמר וקמ"ל דפושע הוא דלא חשיב ליה אומן אלא פשיעה דהוה ליה למירמיה אנפשיה שמא תפרכם הבהמה ויזהר בה: **אומן פטור.** דחונס הוא: **לעבר מוחך.** כמו מיס עכורים: **קא מוחיב ליה.** הא מילתא: **הכס בקראי פליגי.** וגזירת הכתוב הוא בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (ב): **בידים קלאו מיניה.** שנתכוון לשנות: **לטחון.** אדם הממונה על כך ועליו לגלותתן במים וכותשן במכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שתהא סולת נקיה: **סובין.** גסין ממורסן: **ניפולי.** נשבר ונופל כשאוחזין אותו: **כנושא שכר.** אף זה חייב כנושא שכר ואף על פי שאין נושא. אלמא פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב: **מגרומתא.** שחט מתוך אחת הטבעות והגריס חוץ בין טבעת לטבעת ושייר מלא החוט על פני רובה. ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני כולה בהכל שוחטין (חולין דף יח.): **בההוא גברא.** בעל הבהמה: **לכשילא לו.** בדיין קמיירי בסנהדרין: **דלא אלך ספק איסורא.** דמספקא ליה הלכתא כמאן אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה דמכשר: **ומנעך מספק גזילה.** דאי כשרה היא הוי טבח פטור: **המראה דינר.** לדעת אם טוב הוא ויקבלנו מחבירו: **דנכי ואיסור.** שולחנין אומנין היו: **טעו בסיכתא חדתי.** שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת ועדיין לא היו בקיאין בה: **סיכתא.** קוי"ן בלע"ז: רב שומר גזוז של רבי חייא דודו הוה: **דין עסק ביש.** סחורה רעה היא שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי לראותה:

שמוציאין מחטין הכתושין במכתשת (שם). **פת ניפולין.** שעופל פתיתין (שם). **מפני שהוא נושא שכר.** אבל בחנם פטור אם אומן הוא, דלמריגן זיל חייבי דאיה דממחית לתרנגולי ואפטרך, וכן הלכה דאומן בשכר חייב בחנם פטור כדאמר ר' יוחנן (שם).

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה טז סמג עשין מה טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף יד:

עב ב מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעי' טו:

עג ג ד מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ה סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ד:

עד ה מיי' שם טוש"ע שם סעי' ז:

עה ו ז מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:

עו ח ט טוש"ע שם סעיף ה:

עז י מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ז סמג לאוין ט טוש"ע ח"מ סימן יט סעיף ח:

עח כ ל מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ה סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דקעביד וכו' ש"מ בעושה בשכר קאמר: (ב) ד"ה חמס וכו' כפ' שור שנגח. נ"ב סוף דף מה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' דההיא שעתא דנפק ממותי סיכתא. עיין שיטה מקובצת:

רבינו חננאל

כגון שהוסיף לה נופך משלו. פי' נפך ספיר ויהלם. אמר ליה לעבר מוחך. פי' קללו, כלומר יתבלבל מוחו. ס"א לעכל מוחך. אמר ר' יוחנן טבח אומן שקילקל חייב לשלם ואפילו אומן כטבחי ציפורי. והני מילי אם הוא נשכר, אבל אם הוא אומן בחנם פטור מההוא עובדא הוה בכנישתא דמעון, ואמ' ליה ר' יוחנן לטבח זיל איתי שהדי דמוחמה את לתרנגולים ותיפטר, וכד' זירא דאמ' הרוצה שיתחייב לו הטבח יקדים לו דינר, וכן המוליך חטים לטחון ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת נפולים, בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא נושא שכר. ההיא מגרמתא דאתאי לקמיה דרב טַרְפָּה רב ופטריה לטבחא מלשלומי, ואמ' ליה רב כהנא ורב אסי למרה דבהמה עבד בו רב תרתי למעליותא ריחקך מלמיכל ספק איסור וריחקך נמי מספק גזילה, וקימא לן כר' יוחנן. **המראה דינר לשולחני ונמצא רע,** אם אומן הוא דלא צריך למיגמר כגון נבו ואיסור ולא טעה אלא בסיכתא חדתא פטור, ואי ליתיה אומן כי הני חייב, ואע"ג דהילכתא הכי אי חזא וטעה ונמצא דינר רע מחליפו לפנים משורת הדין, כר' חייה דתניא והודעת להם זה

מסורת הש"ס

ס) [קדושין מו. מח: סנהדרין יט:], **ע)** קדושין מח:, **ג)** רש"ל מ"ז, **ד)** לעיל מה: נה:, **ה)** לקמן ק: וש"ג, **ו)** [ש"ל דתמיל], **ז)** לעיל כח: ו:, ב"מ פב:, **ח)** [לעיל כט.], **ט)** ב"ב לג: [מוספתא פ"י], **י)** [חולין יח.], **כ)** סנהדרין כט., **ל)** [ברכות ז. וש"נ], **מ)** ב"מ ל:, **נ)** [ל"ה ומנוחל], **ס)** [ל"ל רב],

תורה אור השלם

1. הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד וְנֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָּבָר:
משלי יא יג

2. וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:
שמות יח כ

לעזי רש"י

קויי"ן [קרינ"ן]. מטבע.

מוסף רש"י

בשכר שעשיתי עמך. התקדשי לי, אינה מקודשת. דהויא לה כמלוה (קדושין מח:). בשכר שאעשה עמך מקודשת. לכשיגמור ויתנו לה, דקא סבר אינה לשכירות אלא לנסוף (שם). ר' נתן אומר בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת. דיש לשכירות מתחילה ועד סוף. וכל שכן בשכר שעשיתי עמך. דכיון דגמרו והחזירו כבר היא מלוה גמורה (שם). **ואם הוסיף לה נופך** משלו מקודשת. מכלל דר' נתן סבר אפילו הוסיף לה אינה מקודשת, דקסבר מלוה ופרוטה דעתיה אמלוה (שם). **איכא בינייהו** שכירות. אם ישנה מתחילה ועד סוף או לא, דספרישית (שם). **קשרו בעליו.** לשור (לעיל נה:) **ונעל בפניו כראוי.** הייגו שמירה פחותה, דלא שיכולה לעמוד ברוח מצויה (לעיל מה:). **נותן לו דמי צמרו.** כדמעיקרא ופע"פ דמהסתם שוי טפי לגריכים לאמר אדום (לעיל צה.) קני שחיטה לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו (לקמן ק:) בדמים שאמר לבן ממכר בשוק, דקניה בגזלו לשלם כשנת הגזילה (ב"מ עח:) דמי צמר לבן כמו שאמר לו, דקניה בחיטו ונתחייב מעות (שם קז:) **נותן לו לבע** זה דמי צמר לבן כבתחלה אם יילה, דסכירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן ומוטל הצמר לבעלמו אע"פ שהוא מעלה עכשיו בדמים (נ"ז ז.) אבל לא דמי שבחו, או זה יתן שכרו משלם ויקנה הצמר (לקמן ק:). **פטור מדיני אדם.** לשלם, **וחייב בדיני שמים.** פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.). **סובין.** קטנותנין גסין ולא הדק כשאר גנפה והיא סובין (רשב"ם ב"ב צג:). **מורסן.** היא הקליפה העליונה

בית חייהם. [ה] תלמוד תורה: **ביקור חולים וקבורה.** פרכינן בגלו מצילות [ב"מ נ:] היינו גמילות חסדים ומוקי לה ביקור חולים בבן גילו וגוטל אחד משניים בחליו וקבורה בזקן וחיינו לפי כבודו ואפילו הכי חייב: **שנשא ונתן ביד.** וזיכה את החייב שהיה לו משכון למלוה ממנו ונטל דיין למשכון והחזירו ללוה. וחייב את הזוכה נטל ביד ממון מן הנתבע ושילם לתובע. וטימא את הטהור נטל ערך בידים וזרקו עליה לטומאו ולאי להחזיק דבריו. וטיהר את הטמא נטל הדיין לפירות טמאים וערבן עם שאר פירות האיש השואלו. והוה ליה עושה מעשה בידים ומזיק והכי מפרש בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף נג.): **קידש.** אסר את התבואה: **מחילת הכרם.** קיימת לן היה גדר בנתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן בלא יחפור (ב"ב דף כו.): גדור

לפנים משורת הדין עבד כדתני [רב יוסף] והודעת להם וגו'. והך ברייתא מייתי נמי בפרק אלו מציאות (ב"מ דף ל:) גבי זקן ואינו לפי כבודו ורבי ישמעאל בר' יוסי לפנים משורת הדין עבד כדתני רו' אבל בסוף פרק האומנים (שם דף פג.) גבי רבה בר רב הונא דשקליהו לגלימייהו דהנהו שקולאי לא מייתי לה אלא מייתי למען תלך בדרך טובים ומפי הר"י מאוליי"ש דלא שייך לפנים משורת הדין אלא בדבר שאחרים מייבין וזה פטור כמו רבי מייא דהכא ור' ישמעאל ברבי יוסי בגלו מצילות (שם דף ל:) אבל בההיא דרבה בר רב הונא אין מילוק בינו לבין אחרים ואין נראה דבפרק אלו מצילות (שם דף כד: ושם[ו]) אמר דעבד לפנים משורת הדין גבי הא [דאבוה] דשמואל אשכחיהו להך חמרי במדברא אהדריהו למרייהו לבתר תריסר ירחי שתא ובההיא פטרי כ"ע וי"ל דבהנהו שקולאי לא שייך לפנים משורת הדין כיון שעשו לו היזק גדול בפשיעה ששיבנו לו חבית של יין: **אחוי דינר לר' אלעזר.** אכתי הוה צריך למיגמר דאי לא הוה צריך למיגמר לא היה מחויב כדמשמע גבי ר' מייא דעבד לפנים משורת הדין והא דקאמר [ו] (מר) חזי דעלך קסמינא אפילו לא אמר הוה מחייב

בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים ילכו זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין ריש לקיש אחוי ליה דינרא לרבי אלעזר אמר מעליא הוא אמר ליה [א]חזי דעלך קא סמכינא א"ל כי סמכת עלי מאי למימרא דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך והא את הוא דאמרת רבי מאיר הוא [ב]דדאין דינא דגרמי מאי לאו ר' מאיר ולא סבירא לן כוותיה א"ל לא ר' מאיר [ג]וסבירא לן כוותיה הי רבי מאיר אילימא רבי מאיר (ד' ל' מ' פ' סימן) דתנן [ג]דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו הא איתמר עלה אמר רבי אילעא אמר רב [ד]והוא שנטל ונתן ביד אלא הא ר' מאיר דתנן לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם קא עביד בידים אלא הא ר' מאיר דתנן [ה]המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קידש וחייב התם נמי קא עביד בידים אלא הא ר"מ דתניא [ו]מחיצת הכרם שנפרצה אומר

כמו ר' מייא דאע"ג דלא אמרה ליה הוה מחייב אי לאו משום דלא הוה ליך למילף ורב אלפס כתב דלעולם לא מחייב עד שיאמרו לו: **טימא את הטהור.** אע"ג דאמר בהניזקין (גיטין דף נב:) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור הכא אית ליה לחיובי אע"ג דשוגג הוא מההיא טעמא דמחייב התם במזיד למ"ד היזק שאין ניכר לא שמיה היזק כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו הכא נמי חייב כדי שידקדק בדין יפה ולמ"ד נמי שמיה היזק ושוגג פטור כדי שיודיעו הכא דחייב לאיכא למיחש להכי דאפילו טיהר את הטמא ועירבו עם פירותיו ליכא למיחש שמא אח"כ לא יודיענו שהן טמאים דכיון שדיין זה חכם ובעל הוראה ולאי יודיענו: **טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו.** א"א לישב טיהר את הטמא בשום ענין אלא כשעירבו עם פירותיו כדמפרש במסקנא בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף נג: ושם[ז]) ובפרק עד כמה (בכורות דף כח: ושם) דאם הן בענין לא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו שייך בהן והא דלא מפרש הכי אלא כי מוקי לה כשנשא ונתן ביד ואי לאו משום דמעיקרא לאו בהכי עסקינן אלא דמעיקרא לא איירי כשעירבן חכם אלא הבעלים אבל במסקנא קאמר שהחכם בעצמו עירבן ובבכורות שבא לישב ושלם מביתו בטיהר את הטמא כשעירבו עם פירותיו איירי כשעירב עם פירות מועטים ובסנהדרין שבא לישב מה שעשה עשוי איירי כשעירבו עם פירות מרובים ונתבטלו הטמאים ברוב דתרוייהו ליכא לאוקמי בענין אחד דפשיטא דבמקום מה שעשה עשוי שהוא טהור לא שייך ישלם מביתו וא"ת למאי דבעי לאוקמי כר"מ היכי מתבטלים הטמאים ברוב והא ס"ל לר"מ בהניזקין (גיטין דף נד:) גבי אגוז פרך וירמוני בתלן נפלו ונתפצעו אפילו שוגג לא יעלו ול"ל דשוגג כי האי שעשה ע"פ חכם לא קניס ר' מאיר א"נ התם דוקא שנתפצעו אחר הנפילה שנאסרו בתחילת תערובתן קאמר ר' מאיר דלא יעלו אבל אם נתפצעו קודם שנתערבו מודה ר"מ דשרי א"נ בהך מילתא דוקא דדאין דינא דגרמי אתיא כר"מ ותימה מאי בעי לאתויי מהכא דר' מאיר [ח] דדאין דינא דגרמי ואמאי מוקי לה נמי כשנשא ונתן ביד בלא נשא ונתן ביד חייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי כיון דבאמירה בעלמא קם דינא כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף נג. ושם[ט]) דקאמר אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אין חוזר אלמא קם דינא היינו דקמפחד ר"ט אלא אי אמרת חוזר ליימא ליה כיון דאילו הואי פרה [קמן] הוה הדרא השתא נמי דיקר לאו דינא ולאו כלום עבדת והתם ע"כ אתי כרבנן דלר"מ דדאין דינא דגרמי אע"ג דאילו הואי קמן הוה הדר היה לו להתחייב כמו מראה דינר לשולחני דחייב אע"ג דאילו הוה קמן הוה מהדר ליה וי"ל דלעולם ההיא סוגיא כר"מ ולא דמי למראה דינר לשולחני דכיון שהראהו לשולחני שוב לא היה לו להראותו לאחר אבל גבי פרה כשאסרה לו חכם זה לא היה לו למהר להאכילה לכלבים או לערבם עם פירות ואיכא לו לישאל עדיין לחכם אחר ומיהו קשה מטיהר [ב] הטמא אמאי מחייב חכם אפילו לר"מ במה שעירבו בעל הבית עם פירות נימא כיון דאילו לא עירבו הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וכן בריש הדר דן את הדין בפ' עד כמה (בכורות דף כח.) דתנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו ואמאי נימא כיון דאילו לא נשחט היה מותר השתא נמי לאו כלום עבד וע"ק דע"כ סוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב חסדא דהא משמע דאליבא דר"מ ניחא ליה בלא נשא ונתן ביד אלא כרב ששת ול"כ כיון דמה שעשה עשוי משום דאיירי דטעה בשיקול הדעת כדמוקי לה רב ששת בריש סנהדרין (דף ו.) למה נתחייב הדיין לרבנן במאי דנגע ביה שרץ הלא בלאו הכי מה שעשה עשוי ועוד היכא דקם דינא למה לא יתחייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מ"ש מכהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין בין לר"מ בין לרבנן אע"ג דבדבור בעלמא מיפסל ולא חשיב דינא דגרמי ונראה לפרש דכל היכא דקם דינא אפילו בדבור חשיב כמעשה ולא כגרמא ומחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה קמן הוה הדר כגון מראה דינר וכגון טעה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור דהא ודאי גרמא הוא מה שהאכילו אחרי כן על פיו או מה שעירבו עם פירותיו וסוגיא דסנהדרין כרבנן והא דבעי הכא לאוכוחי דר"מ [ג] דאין דינא דגרמי מטיהר את הטמא דיקר לחייב חכם במה שעירבם בעל הבית עם פירותיו ומחייב את הזוכה אמאי דשילם זכאי אחר כך אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב בבכורו של חכם מה שעשה עשוי חייב לשלם אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי וכן בפרק עד כמה (בכורות דף כח:) דקאמר נימא תנן סתמא כר"מ משום טיהר את הטמא וחייב את הזוכה אמאי דשילם זכאי אחר כך אבל טימא את הטהור דינא דגרמי ולא חשיב את הזוכה אמאי דשילם זכאי אחר כך אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב בבכורו של חכם מה שעשה עשוי חייב לשלם אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי וכן בפרק עד כמה (בכורות דף כח:) דקאמר ל

אומר לו גדור. פי׳ לבעל הכרם דהוא המזיק דד׳ אמות שאמרו להרחיק הוא בשביל עבודת הכרם כדתנן בגמ׳ יחפור (ב״ב דף כו. ושם) לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אמ״כ הרחיק ממנו ד׳ אמות אחד גפנים ואחד כל אילן ומפרש בגמ׳ ד׳ אמות שאמרו כנגד עבודת הכרם ואפילו ר׳ יוסי דאמר התם על הניזק להרחיק את עצמו הא א״ר אשי התם מודה ר״י בגירי דיליה והכא גירי דבעל כרם הם דאשדינן ליה אגמא יביא מחרישתו בשדה חבירו לפיכך צריך לעשות כותל או להרחיק ארבע אמות והא דנקט אומרים לו גדור ולא נקט חייב לגדור גרמא לר״י לפי שצריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו ולהכי נקט נמי תרי זימני נפרצה אומר לו גדור דאף פעם אינה נפרצה צריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו שאין סבור להיות חייב לגדור כל שעה שנפרצה ונפרצה פעם אחת ומספקא לר״י אם צריך להתרות בו בכל פעם או אמא סגי בתרי זימני ור״ת מפרש דלהכי נקט תרי זימני לאשמועינן שאם יש תוספת מחתים בין מה שהוסיף כשנפרצה ראשונה ובין מה שהוסיף כשנפרצה שניה דאין מצטרפין לאסור דקמא קמא בטלה ודוקא כשיש הפסק ביניהם אבל בעלמא כלאים נאסרין במחתים [ג] ולא אמרינן כל פורתא כשהוא גדל מתבטל והא דאמר בפ׳ בתרא דע״ז (דף עג. ושם[ד]) המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו קמא קמא בטל מפרש ר״ת בדפסיק פסוקי אבל אם מערה בלא הפסק אסור מידי דהוה אכלאים הנאסרין בתוספת מחתים לפי שגדל בלא הפסק והא דאמר בבמה אשה (שבת דף סה: ושם[ה]) שמואל עביד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן כו׳ שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים היינו שמא ירבה בלא הפסק וכן בפרק הנודר מן הירק (נדרים דף מז:) גבי בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו מותר ולא אמרינן קמא קמא בטיל לפי שגדל בלא הפסק ורבי יוחנן גופיה דקאמר בפרק בתרא דע״ז (דף עג. ושם) ראשון ראשון בטל אית ליה התם בנדרים דגידולי היתר מעלין את האיסור ור״י בן רבינו מאיר פירש בתוספתא בנדרים דבצל וכלאים וגבי נוטפין דווסתן בכך ליגדל מעט מעט לא בטיל קמא קמא כמו ביין נסך דהתם לא שייך למימר הכי אבל קשה דאמר בפ׳ הערל (יבמות דף פב: ושם[ו]) נתן סאה ונטל סאה עד רובו ובדובו מיהא מיפסל ולא אמר קמא קמא בטיל וי״ל דהתם במי פירות איירי דהחמירו טפי וא״ת אי במי פירות איירי היכי מדמה לה לתרומה דרבנן דמי פירות דפסולין דאורייתא כדממעט בפרק כיסוי הדם (חולין דף פד. ושם) מדכתיב מים יתירא והיאך יהיו כשרים במחנה על מחנה דאורייתא וי״ל בדוחק דאע״ג דמיפסלי מדאורייתא מחנה על מחנה כשרים להטביל בהם מחטין ושעורות דאין צריכין ארבעים סאה מדאורייתא אלא מדרבנן ומיהו אכתי קשה מהא דמסיק רב דימי בפרק שלשי דבכורות (דף כב. ושם[ו]) גבי הלוקח שיר מעם הארץ משיקו במים והוא טהור אי רובא מיא אינהו אלקח להו השקה ואי רובא שיר אינהו לא בעי השקה דמים בטלים בשיר ומסיק לא שנו אלא לטבול בו פיתו אבל לקדירה לא דמצא מין את מינו ויעור אלמא התם אע״ג שהיו כבר מבוטלות מחברות ומיעור בתוך הקדירה וכל שכן דלא אמרינן קמא קמא בטיל וי״ל דהתם חומרא הוא שהחמירו גבי טומאה דאע״ג דפסיק פסוקי לא בטלה ואע״ג דבכמה דברים איסור חמור מטומאה כדאמרינן בפרק כיסוי הדם (חולין דף פו: ושם) אם אמרו שפק טומאה לטהר יאמרו שפק איסור להתיר התם החמירו חכמים בטומאה יותר ואין לראיה משמעתא בתרייתא דנדה (דף עא: ושם) דמחלק גבי דם תבוסה בין פסק דשאני דם תבוסה דרבנן ויש להקל בו יותר ומהא דאמר בפ׳ כיסוי הדם (חולין דף פז. ושם[ז]) ובפרק התערובת (זבחים דף עז: ושם[ח]) גבי הא דתנן דם שנתערב במים אם יש (א) מראית דם בו כשר וקאמר בגמ׳ לא שנו אלא כשנפלו מים לתוך דם אבל דם שנתערב במים ראשון ראשון בטל התם בלא שינוי שפיר׳ אתי שפיר דהתם גבי דם היינו טעמא דכיון שנדחה שוב אין נראה שכן הוא הדין בכל דבר הקרב ואפילו למ״ד אין דיחוי בבעלי חיים בשבוטין יש דיחוי וכן מוכח בפרק כיסוי הדם (חולין דף פז: ושם) דטעמא משום דיחוי הוא דמסיק בתר הכי ולענין כיסוי אין בו דיחוי דאין דיחוי אלא מצות מכלל דלענין דם הוי טעמא משום דיחוי ואין להקשות מהא דאמר בפרק נוטל (שבת דף קמב.) אלה תרומה שנפלה למאה של חולין ולא הספיק להעלותה עד שנפלה אחרת לא תעלה ולא אמרינן ראשון ראשון בטל אע״ג דנפל ע״י הפסק דהתם צריך להריס ובענין אחר אין ק׳ אלא שנפלה בהן מתירין ולא שייך התם ראשון ראשון בטל: **נתייאש** ממנה **ולא גדרה.** דוקא נתייאש אבל אם לא נתייאש ועוסק כל שעה לגדור אע״פ שהוסיף מחתים מותר כדתנן במס׳ כלאים (פ״ה מ״ו) הרואה ירק בתוך כרמו ואמר כשאגיע אם אלקטנו מותר לכשאחזור אם אלקטנו והוסיף מחתים אסור אלמא כשהוא מחזר אחר לקיטתו כל שעה אפילו הוסיף מחתים מותר וטעמא י״ל משום דכתיב לא תזרע כרמך משמע זריעה דניחא ליה: **חייב באחריותו.** אע״ג דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק נראה לר״י דהא חשיב היזק ניכר שהרי ניכר שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה אבל מטמא טהרות חבירו אע״פ שרואין השדה על הטהרות לא חשיב היזק ניכר דמי יודע אם הוכשרו אבל אין לומר הכא נמי הוי היזק שאין ניכר וקנסוהו כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו דהכא ליכא למיחש כיון שבעל כרם נמי מפסיד ועוד [ט] אי קנס הוא במזיד דוקא היא לו להתחייב: **אם** השבח יתר על **היציאה.** מפרש בירושלמי מהו השבח יתר על היציאה בר נש דיהיב לחבריה חמש מנוי למר וחמש מנוי סממנין ועשרה מנוי אגרא ואמר ליה זיל לבעיה סומקי ואזל ובעיה אוכש א״ל אילו לבעתיה סומקא הוה שוה עשרים וחמש מנוי השתא דבעתיה אוכש ליתי הוא שוי אלא עשרים מנוי את אבדת דידך ואנא לא אבדנא לא לשון הירושלמי בפירקא ואור״י דהכי [י] פי׳ דרבי יהודה לפי הירושלמי אם השבח שהושבח המר יותר על ט״ו [א] מנים והיתר על ט״ו מנים קרי שבח יתר על הוצאה והוצאה קרי עשרה מנים של שכר הבעב שמוציא הבעב וטורח ויהיה בשכרו י׳ מנים דהשתא אם השבח על ט״ו מנים יותר מי׳ מנים אם יציאה נותן לו היציאה דהיינו י׳ מנים ולא יתן לו יותר ואם היציאה יתירה על השבח שלא הושבח על ט״ו מנים אלא ד׳ או ה׳ יתן לו השבח מה שהושבח על ט״ו ואין נותן לו כל י׳ מנים שהתנה עמו דא״ל את אפסדת דידך ואנא לא אפסדנא דידי ויש ליתן טעם לדברי הירושלמי למה לא יהיה כאן הדין כמו [כ] בנוטע שלא ברשות דנעשה כאן כאילו כן התנה עמו א״כ קנסא הוא משום דשינה ממה שהוא לו ומיהו אם השבח יתר על היציאה דתנן גבי בעב כעור לא הוי פירוש כי ההיא דירושלמי כי איך יהיה השבח של בעב כעור יותר משבח של בעב גמור וגבי כסא כעור דגמרא אפשר ודאי שיהא טוב מן הנאה כגון שהנאה אין חזק כמו הכעור ע״י כך דמי הכעור יתירה על הנאה ואין לשון ירושלמי משמע כפי׳ ר״י שהרי משמע שבח לפרש מהו אם השבח יתר על היציאה ולדברי ר״י הוא מפרש היציאה יתירה על השבח והר״ר אלחנן פי׳ בע״א ולא מצאתי כתוב [כא]: הא

אומר לו גדור נפרצה אומר לו גדור נתייאש ממנה ולא גדרה ה״ז קידש וחייב באחריותו: **מתני׳** [ב] [א] הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו צבעו כאור אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח [ג] לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו ר׳ יהודה אומר [ד] אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח:

גמ׳ מאי כאור אמר ר״נ אמר רבה בר בר חנה כלבום מאי כלבום אמר רבה בר שמואל כפרא

הגמר: **ר׳ יהודה אומר כו׳.** דקנים ליה להאי דשינה להיות ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה ואם יציאה יתירה על השבח יתן לו את השבח שהשבח את הגמר ואם ירצה לתת את שכרו כגון שהשבח יותר על השכר יתן שכרו: **גמ׳** כפרא

עין משפט נר מצוה

פג א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ שכירות הלכה ד ועיין בהשגות ובמ״מ סמג עשין פט טוש״ע ח״מ סי׳ שו סעיף ג:

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה אם כו׳ ט״ו מנים קרי שבח (יתר על הוצאה) תפ״מ (וכן מתקו רש״ל):

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] רש״י ד״ה הרי זה קידש וכו׳ ומתחיים וכאן כו׳. עיין רש״י ותוס׳ בחולין דף קט ע״ב ד״ה לא במתה ובשבת דף קמב ע״ב בתוס׳ ד״ה שנפלה ודוק היטב:

מוסף רש״י

אומר לו. לבעל הכרם, גדור. אתה שלא יאסרו גפנך את תבואת השדה משום כלאים, לפי שסמך בעל השדה את זרעיו סמוך לגדר כדתנן (ב״ב כו.) היה גדר בינתים זה סומך לגדר מכאן את אלונתיו וזה סומך לגדר את זרעיו מכאן, וכשאין שם גדר תנן לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא״כ הרחיק ממנו ד׳ אמות כדי עבודת הכרם דבהכי הוי כלאים (ב״ב ב.). קידש. התבואה אם הוסיף מחתים, לישנא דקרא נקט פן תוקדש (שם ב:). וחייב באחריותו. דגרם לאסור תבואתו של חבירו (בכורות כח:). והקדיחו יורה. נתקלקל הצבע מעצמו (לעיל צח.). ר׳ מאיר אומר נותן לו דמי צמרו. כדמעיקרא ואע״פ דמהשתא שוי טפי לגריסים אמר אדום (לעיל צה.) בדמים אלמר לבן ממכר בשוק, דקניה בגזלו לשלם כשעת הגזלה (ב״מ עח:) דמי אמר לבן כמו שמכר לו, דקניה בשעה ונתחייב מעות (שם קיז:) נותן לו אבע זה דמי אמר לבן בבתחלה אם ירצה, דסכירא ליה לר״מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן ועוטל הלמר לעצמו, אע״פ שהוא מעלה עכשיו בדמים (עז ז.). ר׳ יהודה אומר. אע״כ ממנה זה משתכר בשינוי, אלא ידו על התחתונה (שם) אם כן תחייבו ממנה זה נהנה, שזה הביאו לו מן השוק, אלא מחזיר לו את הלמר כמות שהוא צבוע וידו על התחתונה (ב״מ קיז:). אם השבח. שהשבח הלמר, יתר על היציאה. שהוליא הלבע, נותן לו. בעל הלמר. את היציאה. שמעים ועלים ושכר פעולה כשכיר יוסי ולא שכר אלם כמו שהתנה עמו (ע״ז ז. ב״מ קיז:) ולא מה שהלאו בקבלנות, דהוי טפי (ב״מ שם).

מסורת הש״ס

א) לעיל לח:, **ב)** [לעיל לה. לח: לקמן קב.] ב״מ עח: קיז: ע״ז ו: [וע״ש ז. בתוס׳ ד״ה ר״מן], **ג)** [סד״ז דכלאים], **ד)** [ד״ה כין], **ה)** [ד״ה שמא], **ו)** [ד״ה אמר], **ז)** [ד״ה יתיב], **ח)** [ד״ה רואין], **ט)** כ׳ מהרש״ם ח״ל בקלקה הר״י בא לפרש המיתום אם השבח יתר על ההוצאה ומצינו תחלה אם השבח ומפ׳ והיתר על ט״ו מנים קרי שבח ואח״כ מצינו יתר על ההוצאה ומפ׳ והוצאה קרי ובזה א״ש לשון התוס׳ וא״ל למחוק מיבות יתר על היציאה שמתק מהרש״ל. העתק מחליפי גרסאות, **י)** בתוספות פ. ב״מ קא., **כ)** עיין בהגהות הרא״ש,

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה אומר וכו׳ אם יש בו מראית דם כשר:

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה חייב וכו׳ **אי** קנס **הוא** במזיד דוקא. ק״ל הא הבריתא מוקמינן בר״מ ור״מ הא סבור בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד וא״כ ר״ל דסבר כת״ק דר״ע דמקיים כלאים לא הוי דאורייתא וההיא דמסקך נפטו ר״ל במזיד דהרי תוס׳ לא הקדימו קושייתם אההיא דהמסקך (למה) [אלא] בהא דמתייא משמע אף בשבח וא״כ קשה כנ״ל והיינו מרוייחים מה קושית תוס׳ ד״ה מחיתא כרס דיי״ל דמוכח דהבריתא בר״מ מדקתני גם בשוגג:

רבינו חננאל

כופרא דודי. ופירושו דרכים דרכים דרך צבוע אדום מראהו עמוק ודרך אדום אינו עמוק כל כך, והוא כמו המטליות שמקנחין בהן יורות של צבעין שהן כולם עשויין דרכים דרכים כענין שאמרנו. אי נמי **דצבע בהו קופא.** פי׳ כגון דאתא קוף וצבע האי צמר בהני סממנים שאין צבוע יפה ולא שבח לענין דמים. וי״א דצבע בהו קופא של נצרים שגדל סממנין וקופתן של נצרים וצבע קופתו בסממניו וקא מהדר ליה קופתו צבועה דלא שבח לענין דמים. וי״א דצבע בהו הגזלן קוף של נגזל, דקוף הוה מעיקרא וקוף לבסוף ולא שבח לענין דמים. רבינא אמר הכא במאי עסקינן דלא גזל כלום אלא כגון דקיימי סממנין דחד גברא וצמר דחד גברא ואתא קוף ונסב צמר דהאי וצבעיה בסממנין דהיאך.

לפרא דודי. קינח בו את היורה כלומר בשירי לבנו שנשתיירו ביורה לבנו. כופרא לשון קינוח [ד] כמו בליתא דפרסא למכפריה בהכל שוחטין (חולין דף מ.): **נותן לו דמי עליו.** דקנינהו בשינוי. אבל כלכלה מלתא מילתא היא ולא קני ידו על התחתונה: **יש שבח לו.** כלומר חזותא מילתא היא לו ולא מילתא: **ותרנהו.** שראן במיס כלרכן: **ולבע בהן.** למר שלו מבעיא לן יש שבח סמנין על הלמר לחזותא מילתא היא ואמר ליה הב לי סמנאי דשקלתינהו כו' כדבעיא למימר קמן: **אמרי ואי אין שבח לו' מי מצי אמר ליה ליה לך גנאי ולא מידי.** בתמיה. נהי נמי לחזותא לאו מילתא היא ליתא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו: **לפון.** שוו"ן: **וקא מהדר ליה.** לאמר כשהוא לבוע מאי: **יש שבח סמנים על גבי למר.** לחזותא מילתא היא וקמהדר ליה לאמר וקמהדר ליה סמנים כלומר בהך השבה לאמר קמהדר [ה]: **דזול ליבעא.** לאר לבוע החול בעולם ואין [ו] מגיעין שבח לדמי סמנים ואמר ליה גנזל [ז] אני הייתי מוכר סמנים או הייתי לובע בגד ועכשיו הפסדתני דהא לא השביחו בלמר: **א"ל דלבע בהו קופא.** גזל קוף וסמנים ולבע את הקוף ומחזירו לו ולא אייקר ליה. [ח] ואמרי לה קופה של נגריס [ט]: **כגון דלמר דחד וסמנין דחד לו.** ולאו לענין גזלן קבעי לה לאין כאן גזל: **בקליפי ערלה.** קליפי אגוזים או שאר פירות אבל קליפת הענ לא לאין ערלה אלא בפירות: **הנראה לעיניס.** מראה בעלמא אע"פ שאין בו ממש כגון גר ולבע: שביעית אסור לעשות סחורה בפירותיה וקליפי פירות קאמר ולא קליפי עליס דעליס אין שביעית חלה עליהן כלקמן [ע"ב] דסתס עליס להסקה ניתנו: רביעית

כפרא דודי: תנו רבנן הנותן עצים לחרש לעשות מהן כסא ועשה מהן ספסל ספסל ועשה מהן כסא ר' מאיר אומר נותן לו דמי עציו רבי יהודה אומר [א]אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח ומודה רבי מאיר [ב]אם נתן עצים לחרש לעשות מהן כסא נאה ועשה מהן כסא כעור ספסל נאה ועשה ספסל כעור אם השבח יתר על היציאה נותן לו דמי היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו דמי השבח: [ג]איבעיא להו יש שבח סמנין על הצמר או אין שבח סמנין על הצמר היכי דמי אילימא דגזל סמנין ודקינהו ותרנהו וצבע בהן תיפוק ליה משום דקנינהו בשינוי לא צריכא דגזל סמנין שרויין וצבע בהו מאי יש שבח סמנין על גבי צמר דאמר ליה הב לי סמנאי דשקלתינהו או דלמא אין שבח סמנין על גבי הצמר דא"ל ליית לך גבאי ולא מידי אמרי ואי אין שבח סמנין על גבי צמר מי מצי אמר ליה ליית לך גבאי ולא מידי נימא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו אלא להך גיסא אין שבח סמנין על גבי הצמר ובעי שלומי ליה או דלמא יש שבח סמנין על גבי צמר וא"ל הא מנחי קמך שקלינהו שקלינהו במאי שקליה בצפון צפון עבורי מיעבר השבה לא עביד [ד]אלא הב"ע כגון דגזל צמר וסמנין דחד וצבעיה לההוא צמר בהנך סמנין וקא מהדר ליה ניהליה לצמר יש שבח סמנין ע"ג הצמר וקא מהדר ליה סמנין וצמר או דלמא אין שבח סמנין על גבי צמר וצמר מהדר ליה סמנין לא מהדר ליה אמרי תיפוק ליה דאייקר ליה ניהליה בדמי לא צריכא דזל ציבעא ואיבעית אימא כגון שצבע בהו קופא רבינא אמר הכא במאי עסקינן כגון דצמר דחד וסמנין דחד וקאתי קוף וצבעיה לההוא צמר בהנך סמנין יש שבח סמנין על גבי צמר דאמר ליה הב לי סמנאי דגבך נינהו או דלמא אין שבח סמנין על גבי צמר ואמר ליה ליית לך גבאי כלום תא שמע [ה]בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אלמא חזותא מילתא היא אמר רבא [ו]הנאה הנראה לעינים אסרה תורה דתניא [ז]ערלים לא יאכל [ח]אין לי אלא איסור אכילה [ט]מנין שלא יהנה ממנו ולא יצבע [בו] ולא ידליק בו את הנר תלמוד לומר וערלתם ערלתו את פריו ערלים לא יאכל לרבות את כולם תא שמע [י]בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק שאני התם דאמר קרא [כ]תהיה בהויתה תהא

א מנחי קמך שקלינהו. ומ"מ אגרא בעי למיתב למישקל להו לכיון דאתי לידיה בעי למיעבד השבה כדאמר לעיל (דף לח.) גבי זורק מטבע ליס: **דזל ציבעא.** ומכל מקום איירי דגזל סממנים שרויין דאי דקינהו וטרנהו קנינהו בשינוי: **דצבע** בהו קופא. פירש בקונטרס שגזל קוף וסממנים שרויין ולבע את הקוף ותימה דאם כן אפסדיה בידים וכה"ג היזק ניכר הוא ומתייב ונראה לפרש דלבע בהו קופא כלומר בגריעות ובכיעור כעין קוף שהוא מכוער: **או** דלמא אין שבח של סממנין על גבי צמר. תימה הרי נהנה שלמרו מעולה בדמים יותר ויש לנו מה שנהנה כמו אכלה [ו] מגידי רחבה דפ"ב (דף יט:) [ח] וילדה לגיגה דהכונס (לעיל דף נה:) ובפרק אלו נערות (כתובות דף ל: ושם) אמר תחב לו חבירו משקין של אחרים בבית הבליעה דמשלם מה שנהנה ויש לחלק דהנאה דהכא אין באה ע"י מעשיו ולא ע"י מעשה בהמתו ובתחב לו חבירו אע"פ שאין זה ע"י מעשיו מכל מקום נהנה גופו אי נמי הנאה דהכא לא חשיבא הנאה שאין [ט] אלא נוי בעלמא יותר:

מנין שלא יהנה ממנו. בפרק כל שעה (פסחים דף כב: ושם ד"ה מנין) פריך אמאי לא נפקא לן איסור הנאה מלא יאכל:

ולא יצבע בו ולא ידליק בו הנר.

אע"ג דאסר שאר הנאות אצטריך לרבוי לביעה והדלקה לביעה משום דחזותא בעלמא הוא והדלקה משום שכלה האיסור בשעת הדלקה ואם תאמר והא בפרק כל שעה (שם דף כז:) שרינן עליס להדלקה למאן דאמר אין שבח עליס בפת ולא משכחי עליס דאיסורא אלא בעין כסא ושרשיפא ויש לומר דשמן הוי בעין בשעה שהוא דולק אבל עליס נעשיס גחלת והשלהבת אין באה אלא מן הגחלת ואם תאמר ומ"ש דהכא מצריכין קרא להדלקה וגבי תרומה טמאה מצריכין קרא להתיר כדדרשינן שלך תהא להסיקה תחת תבשילך וי"ל משום דס"ד דילף תרומה ממעשר הקל דאמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא כדאמר בבמה מדליקין (שבת דף כה.) ור"ת מפרש דאיצטריך קרא הכא לאסור לביעה והדלקה שלא כדרך הנאתו כגון לביעה דמאיס ורמוס ודבריס דלאו אורחייהו והדלקה איצטריך לשמן שאין עומד להדלקה כלל והוה דפרק כל שעה (פסחים דף כה:) דהוה [ט] שייף לבדתיה [י] בגוהרקי דערלה וקאמר מידי דרך הנאה קעבידנא התם לא הוה דרך הנאה כלל וקשה לפי' דהא בעי למפשט מהכא דחזותא מילתא היא ודחי דשאני הכא דגלי קרא משמע דלא אתא קרא למיסר שלא כדרך הנאה אלא למיסר אע"ג דליכא אלא חזותא בעלמא וא"ת אם כן תיפשוט לאידך גיסא מדאיצטריך למיסר שמע מינה דחזותא לאו מילתא היא ויש לומר דאיכא למילף מהכא דחשיב כאילו הוא בעין ותימה לרבי יהושע דגמר בערלה פרי מפרי מבכורים בפרק העור והרוטב (חולין דף קכ: ושם) וסבר דאין סופגין את הארבעים על הערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים אבל היוצא משאר פירות מותר היאך יאסר לבוע במשקיהן מן התורה וכל שכן במיס שנשורו בהם הקליפין ויש לומר דלא איצטריך קרא אלא שלא יבע בזיתים וענבים וביוצא מהם או בממשות של עפרורית הקליפין הנטחנין ומיהו לא יבע דקתני בברייתא מיירי שפיר בכל עניני לביעה דערלה ומשקיהן בכל ענין ומדרבנן ומיהו קרא לא אתיא אלא כדפרישית אי נמי יש לומר דפרי דערלה דוקא גמר פרי מפרי דבכורים ולהכי אימעוט משקה דידהו אבל שומר לפרי דאיתרבו מאת פריו את הטפל לפריו לא אמעיט משקה דידהו וליכא למעוטי מפרי דבכורים דבכורים ליתנהו בשומר לפרי כלל ואע"ג דהוי השתא טפל חמור מן העיקר יש ליתן טעם שלא יקשה מזה על שמעתא דריש איזהו מקומן (זבחים דף מח:) אבל אין לומר דאף על גב דליכא מלקות ביוצא משאר פירות עשה דערלתם ערלתו איכא דהא אכל מאי דכתיב בתר הכי ועוד אם היה במשקה דשאר פירות דערלה איסור עשה אם כן מנא ליה שלא יבע בו הא איצטריך לאסור המשקין בשתיה ובהנאה כשהן בעין ואין להקשות כיון דאיתרבי שומר לפרי דלא חזי לאכילה אם כן על כרחך מיתסרא ערלה בהנאה ולמאי איצטריך קרא שלא יהנה דהא איכא שומרין טובא דחזו לאכילה:

מסורת הש"ס

א) ערלה פ"ג מ"ח, ב) [מעילה כ.], ג) פסחים כג: קדושין נו: [ע"ש], ד) עי' רש"י זבחים כה. ל"ה כפורי אהב, ה) זה מפירוש הערוך. רש"ל, ו) בס"ח: בגדיס, ז) [נ"ל מתוך הרחבה], ח) [נ"ל ונפלה לגיגה], ט) פי' מושם, י) פי' בוסר זיתים קטנים משוס רפואה. רש"ל בשם רש"י,

תורה אור השלם

1. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:
ויקרא יט כג

2. וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל:
ויקרא כה ז

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה יש שבח וכו' קמהדר סמנים הס"ד: (ב) ד"ה דזול וכו' ואין מגיע השבח:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה דזול וכו' אני הייתי מוכר סמנים. לפ"ז דזול ליבעא הייט דלמר לבוע החול אבל הסמנים עצמן לא החלו ומצוה לי דלמאי צריכי לזה ואמאי ל"א בפשיטות דהחלו סמנים ואף דגם אלו מכרן לא היה מוכרן ביוקר מ"מ כיון דאין שבח סמני' ולא מקרי השבה הוי כנאבד הגזילה דמשלם כשבח הגזילה ול"ע. ובאמת ק"ל גם על הגמרא דלמאי צריך לאוקמא דגזל לבע וסמנים דחד לוקי דממעיקרא דגזל סמנים שריין ולבע אמר שלו והחל הרבה עד שהגמר עם הלבע שעליו אין עולים לדמי הלבע כשהיה בעידן הגזילה ואי יש סמנים מהדר ליה הסמנים ואומר הרי שלך לפניך ואי דגמאי נשקליה יאמר בחמת החזק לך גם בגמרי ואי אין שבח סמנים לא הוי השבה על הסמנים וצריך לשלם כדמעיקרא ולע"ג: תוס' ד"ה או וכו' אלא נוי בעלמא יותר. עיין ש"ך סי' שלא סק"ב:

עין משפט נר מצוה

פד א ב מיי' פ"י מהל' שביתת העבד ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעיף ג:
פה ג ד מיי' פ"ג מהל' גזילה ואבידה הלכה י טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף יא:
פו ה מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ:
פז ו מיי' שם פ"י הלכה ט סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף ח:
פח ז מיי' פ"ו מהלכות שמיטין הלכה ב:

לעזי רש"י

שוו"ן [שבו"ן]. סבון.

מוסף רש"י

מנין שלא יהנה ממנו ולא יצבע בו. שלא יהנה ממנו כגון שלא יצטבע בו בפירי הרלוי ליצטבע בו, כגון קליפי אגוזין ושומר לפירי אסור כפירי (קדושין נו: וכנ"ז פסחים כב:). **ולא ידליק בו את הנר.** כגון בשמן של ערלה (שם ושם).

רבא רמי תנן בגד שצבעו בקליפי ערלה בו׳. תימה דהא רבא שני לעיל שאני ערלה דכתיב קרלי ומהתם לא ילפינן ואם כן מאי פריך מערלה אטומאה וגרלה כספרים דגר׳ לעיל רבה ואי גרס רבא יש לומר דדיחוי הוא: **רואין** אם מתכבסת הכסות **ויוצא ממנה רביעית דם.** פירש בקונטרס שאם יתנו מים במדה ימלא רביעית יותר וקשה לפי׳ אפילו אם לא ימלאו רביעית אמאי טהורה דאי אפשר לעולם אם לא ישתייר בבגד מן המים אלא י״ל כדאמר בתוספתא בפ׳ ד׳ דאהלות רביעית דם שנבלעה בכסות כילד משערין אותה מביא מים במדה ומכבס בה ומביא מים אחרים ונותן לתוכן רביעית דם אם היה מראיהן שוה טמאה ואם לאו טהורה והשתא אין מזיק כלום מה שמשתייר מן המים בבגד דכשם שנשתייר מן המים כך נשתייר מן הדם שמכ״מ היה הכל מעורב יחד מה שיצא ומה שנשתייר ומראה אחד הן כאילו יצא הכל וטהורה וטמאה דקתני היינו לענין אם תטמא את הבית שתגתן בו אבל כסות עצמה טמאה היא שנבלע בה רביעית דם מתחילה כדפי׳ בקונטרס ומיהו קשה דאין סברא שיסייע הדם שנשתייר בבגד כיון שאין יכול לצאת בכיבוס זה ומיהו אין לחוש כל כך אם תולין הדבר להחמיר ועוד מצינן לפרש שאומדין כמה נשתייר מן המים הראשונים בבגד ומביא מים אחרים כמדת הראשון רק שיחסר מהן כשיעור שנבלע מהן בבגד אבל יש תימה דמי יכול לכוין זה ועוד קשה דמאי צריך למדידת מים הראשונים בלא מדידת מים הראשונים יכול הוא לדעת אם יש רביעית דם במה שיצא ע״י כיבוס שיסחוט לתוך כלי כל מה שיצא מן הכסות וימדוד כמה יש בין מים לדם ויביא רביעית דם מעצמו ויוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ובין דם כשיעור מים ודם שיצאו מן הכסות ואם מראיהן שוה טמאה וגראה לפרש דלא נקט מים במדה אלא משום שאם ימצאו יותר מן המדה שנתנו רביעית שלא יצטרכו להביא מים אחרים דודאי יצא מן הכסות רביעית דם אבל אם אין רביעית דם יותר אז יביא רביעית דם ומוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ודם כמדת הראשונה אחר שתכבס בה הכסות ואם מראיהן שוה טמאה ואם לאו טהורה ומיהו קשה דהא קתני בתוספתא ברישא ומביא מים אחרים ואחר כך קתני ונותן לתוכו רביעית דם: **ואם לאו** טהורה. אע״פ שעל ידי הדחק היה יוצא מהן רביעית דם כגון על ידי היסק התנור או על ידי לפון כיון דבסתם כיבוס אין יכול לצאת רביעית דם טהורה לר״ל משום דדם תבוסה דרבנן ולר׳ יוחנן משום שאין דרך להקפיד עליה כשאין יכול לצאת בכיבוס סתם כך נ״ל במסכת נדה בפרק האשה (דף סב: ושם[ט]) מתוך הסוגיא ואין צריך להביאה כאן:

מקולי רביעיות שנו כאן. הך סוגיא מסיק רב כהנא בנדה אליבא דר״ל וה״נ דוקא לר״ל צריך האי שיעורא דלר׳ יוחנן לא קשה מידי מערלה אטומאה לגדיה בקפידא תליא מילתא ומ״מ נצטו בקליפי ערלה ילדא דלא שייך להתירו מטעם דאין מקפיד דנהנה הוא בצבע ויחא ליה: **ספיחי** סטים וקוצה. מה שפי׳ בקונטרס כאן משום דבשביעית אין זורעין ואין בה אלא ספיחים אין מיושב דהיא טעמא אלא הכא אבל גבי מעשר ופאה דקאמר כל שהוא אוכל ונשמר כו׳ אוכל למעוטי ספיחי סטים וקוצה אין מיושב למה נקט ספיחים ע״כ נראה כמו שפי׳ בספחים (דף נא: ושם[ט]) דלהכי נקט ספיחים לפי שאין דרך ללקטן בשנה שנזרעים אלא לבסוף ד׳ או ה׳ שנים שהשרשים מתפשטים בארץ ומשביחין ושורש שלהן עיקר: **ממין** הצובעין. ריש״א דמתניתין הכי איתא במס׳ שביעית (פ״ז מ״ח) כלל גדול אמרו כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין כו׳: **ולדמיהן** ביעור. כגון שלקט מתחילה לאכילה דיכול למוכרן ויש לשניהם ביעור להן ולדמיהן דפרי עצמו לעולם אסור לדנפקא לן מקודש תהיה לכם (בע״ז דף נד:):

שהנאתן אחר ביעורן. כשנעשית גחלת אע״ג דזימנין הנאתן וביעורן שוה כגון להתחמם כנגדו או לבשל מכ״מ עיקרו לא קיימא להכי אלא לאחר שנעשית גחלת כגון להסיק תנור לאפות אבל נצא הנאתן וביעורן שוה דהנאתן כשלובשן ואז הוא כלה ומתבער הנצא מיום אל יום ובקונטרס פי׳ דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הנצא ואין נראה דהא אמרן דלענין שביעית חזותא מילתא היא ולא הוי ביעורו בקליטת הנצא: **והאיכא** עצים דמשחן. לפי׳ הקונטרס דפי׳ עצים שמאיריס בהן כמו נר נ״ל הא דמתרץ עצים להסקה ניתנו כלומר אף עצים דמשחן דאין לפרש סתם שאר עצים להסקה ניתנו והנך דמשחן בטלים לגבייהו דהא בסוכה (דף מ. ושם[ט]) משמע דלולב נוהג בו שביעית משום דהנאתו וביעורו שוה שראוי לכבד בו הבית ולא אמר דבטל לגבי שאר עצים וה״נ עצים דמשחן אלא נ״ל דסתם עצים דמשחן נמי להסקה הן עומדין ולא דמי ללולב דסתמו עומד לכבד בו את הבית ור״ח פירש והא איכא עצים דמשחן שמחממין בו כגון במדורה שעשויה להתחמם דהנאתן וביעורן שוה דבשעת ביעורן מתחמם כנגדן פי׳ משחן כמו תמרי משחנן כתובות (דף י:) וכן טלוה[י] או שחונה ביומא (דף נג:) ומשני רבא סתם עצים להסקה ניתנו פי׳ להסקת תנור ניתנו דהוי הנאתן אחר ביעורן הלכך אפילו להתחמם מותר דלא חל עליהם שם שביעית ואע״ג דחשיב הכא עצים דמשחן הנאתן וביעורן שוה מכ״מ לענין עצי איסור לא היו אוסרין רבנן אפילו להתחמם כנגדן או להאיר בהן אלא דוקא בשרשיפא כדרשינן בפרק כל שעה (פסחים דף מ: ושם[ט]) דהנאה מיהא אינה מתחלת עד לאחר שמתחיל האיסור להיות כלה הלכך לא אסרי רבנן אלא בשרשיפא אבל הנאתו וביעורו שוה קיימי ביה דעדיין האיסור קיים כשנהנה ממנו וא״ת בפ״ק דנדה (דף מ. ושם[ט]) דקאמר אי קטפא פירא הוי אית ביה שביעית ואי לא פירי הוי לית ביה שביעית ואמאי אי הנאתו וביעורו שוה הלא אפילו לא הוי פירא יהא אסור בשביעית ואי אין הנאה וביעורו שוה אפילו הוי פירא יהא מותר ותו אמאי קמפלגי בין קטפא דפירא לקטפא דגוזא וגראה ולאי קטפא הוי הנאתו וביעורו שוה ואפילו הכי אי לא הוי פירא בטיל לגבי עץ והרי הוא כאילו הוא בתוך העלין ולא יצא לאחוץ אבל אי הוי פירא חשיב באפי נפשיה ולא בטיל לגבי עץ ואית ביה קדושת שביעית:

רביעית דם. מטמאה באהל דכתיב על כל נפשות מת לא יבא (ויקרא כא:) ודם הוא הנפש [דברים יב:] וקיים להו לרבנן דברביעית דם חי: **נבלעה בקרקע הבית טמא.** כליס שבבית דבית לא מקבל טומאה דקרקע היא: **בכלים.** דהוו בבית קודם שנבלעה שהיתה בעין והאהיל הבית עליה ועל הכלים ונטמאו: **נכסוף.** לאחר שנבלעה: **אם מתכבסה הכסות ויוצא ממנה [רביעית דם].** שבתחילה נבלעה בו יותר מרביעית והכניס הכסות לבית הבית (ב) טמאה: **ויוצא הימנה רביעית דם.** שאם יתנו מים במדה ימלאו רביעית יותר: **ואם לאו טהור.** הבית אלא האהיל על רביעית שכבר חסר בהבלעו בכסות אבל הכסות טמא שתחלת נגיעה ברביעית מצומצם נטמאה. וקתני מיהת ואם לאו טהור אע״ג דמחזותא דרביעית איכא שהדם שנשאר בבגד אי אפשר לסחטו נראה לנו בבגד אלמא חזותא לאו מילתא היא: **מקולי רביעיות.** של דם קל כגון דם תבוסה (ג) שאינו מטמא באהל אלא מדרבנן: **דם תבוסה.** הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו פסק כולה בחייו ספק כולה במותו בפ׳ תינוקת (נדה דף עא.): **ספיחי סטים וקולה.** סטים קרוג״א בלע״ז כרכוס. קולה ד) גווד״א בלע״ז. להכי נקט ספיחי דבשביעית ליכא אלא ספיחים: **יש להן ולדמיהן שביעית.** שאין עושין מהן סחורה דרחמנא אמר לאכלה[ט] ולא לסחורה[ו] ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה אבל מותרים הן להסיקן קודם זמן הביעור דהיינו דומיא דלאכלה: **יש להן ביעור.** כשמגיע זמן הביעור חייב לבערן כדכתיב ובהמתך ולחיה וגו׳ (ויקרא כה) כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך שבביתך [פסחים נב:] והני ספיחי עץ בעלמא נינהו: **בחבא.** לעשות מהן מחבוא אוצר לימות החורף: **אין בהן משום קדושת שביעיות.** ויהנה מהן אף לאחר זמן הביעור: **שהנאתן וביעורן שוה.** דבר שבשעת הנאתו כלה מן העולם: **יצאו עלים.** שלאחר ביעורן שנעשים גחלים הוא דהויא עיקר הנאתן. אבל מיני לבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולטו הנצא ונמצאו הנאתן וביעורן שוה הלכך חיילא עלייהו שביעית: **והא איכא עלים דמשחן.** שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו והנאתן וביעורן שוה תיחול עלייהו שביעית:

סתם

אחרים ואחר כך קתני ונותן לתוכו רביעית דם:

מקולי רביעיות שנו בדם תבוסה דרבנן. פי׳ דם מעורב בשאר משקין שבגוף אינו דם שהנפש יוצא בו. **ספיחי איסטיס וקוצה יש להן שביעית.** ויש ספרים שכתוב בהן סטים. **עלי קנים ועלי גפנים שגבבן בחיבה על פני השדה, לקטן לאכילה יש בהן משום קדושת שביעית וכו׳.** פי׳ גבבן בחיבה, שלקטן לשומרן באוצר, לקטן לאכילה, למאכל בהמתו, יש בהן משום קדושה שביעית שמתבערין בשביעית דאסורין לאחר שיצא שביעית. לקטן לעצים, לשרוף, אין בהן משום קדושת שביעית ומותרין אפילו לאחר שיצא שביעית. **והא איכא עצים דמשחן.** פי׳ עצים שמדליקין בהן התנור, לאחר שריפת העצים הנאתן לאפות בהן את הפת והעשויין להתחמם בהן בני אדם הנאתן וביעורן שוה, שהעצים [בוערין] והאדם מתחמם בהם.

עין משפט נר מצוה

פט א ב מיי׳ פ״ד מהלכות טומאת מת הלכה יא:

צ ג מיי׳ שם הלכה יג:

צא ד מיי׳ שם פ״ג הלכה יג:

צב ה מיי׳ פ״ז מהלכות שמיטין הלכה יג:

צג ו מיי׳ פ״ב שם הלכה יא:

מוסף רש״י

רביעית דם. של מת מטמא באהל (נדה סב:). **הבית טמא.** כלי הבית טמאין באהל (שם). **בכלים דהוו מעיקרא.** שהיו שם קודם שנבלעה, טמאים שנטמאו באהל (שם). **בכלים דאתו לבסוף.** שבאו לבית לאחר שנבלע הדם בקרקע, טהורים דהו לא מטומיא (שם). שגיבבן. שכינסן לאוצרן **בחבא.** לשון מחבא (סוכה מ:). **לקטן לאכילה.** למאכל בהמה (שם). אמר קרא לאכלה. להכי לא נהגין בהן שביעית דאמר קרא והיתה שבת וגו׳, ומשמע לכם לכל לרבכם וכתיב לאכלה, למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה, **במי שהנאתו וביעורו שוה.** כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם נאין כאחד, כגון סיכה ושמיה והדלקת הנר, ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הלוי, דה״נ מידלדם קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה, שהנאתו דומה לאכילה (שם). **יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן.** משנעשו גחלים אופין בהן (שם). **והא איכא עצים דמשחן.** עץ שמן, שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו נתבוקות והוי הנאתו וביעורו שוה, וימת השמן מיהא אם לקטן להדלקת אורה דנהגא בהו שביעית (שם).

מסורת הש״ס

ט) נדה סב: אהלות פ״ג מ״ב, **ב)** שביעית פ״ז מ״ח, **ג)** סוכה מ., **ד)** הוא אחד ממיני לבעים. רש״ל בשם הרמב״ם, **ה)** [ויקרא כה], **ו)** [בכורות יב:], **ז)** [ד״ה אם], **ח)** ד״ה כל, **ט)** [ד״ה יצאו], **י)** ל״ל אם, **כ)** [ד״ה מכלון], **ל)** [ד״ה מאלן],

תורה אור השלם

1. וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ויקרא כה ו

הגהות הב״ח

(א) נב׳ ויוצא ממנה רביעית דם טמא ואם לאו טהור כל״ל: **(ב)** רש״י ד״ה אם וכו׳ הבית טמא: **(ג)** ד״ה מקולי כו׳ כגון דם תבוסה דקי״ל שאינו כל״ל:

לעזי רש״י

קרוג״א [קר״ו]. כרכום. גווד״א [גישד״א]. איסטיס, פַּסֶּל (צמח, שמשורשו מפיקים צבע).

רבינו חננאל

מקולי רביעיות שנו בדם תבוסה דרבנן. פי׳ דם מעורב בשאר משקין שבגוף אינו דם שהנפש יוצא בו. **ספיחי איסטיס וקוצה יש להן שביעית.** ויש ספרים שכתוב בהן סטים. **עלי קנים ועלי גפנים שגבבן בחיבה על פני השדה, לקטן לאכילה יש בהן משום קדושת שביעית וכו׳.** פי׳ גבבן בחיבה, שלקטן לשומרן באוצר, לקטן לאכילה, למאכל בהמתו, יש בהן משום קדושה שביעית שמתבערין בשביעית דאסורין לאחר שיצא שביעית. לקטן לעצים, לשרוף, אין בהן משום קדושת שביעית ומותרין אפילו לאחר שיצא שביעית. **והא איכא עצים דמשחן.** פי׳ עצים שמדליקין בהן התנור, לאחר שריפת העצים הנאתן לאפות בהן את הפת והעשויין להתחמם בהן בני אדם הנאתן וביעורן שוה, שהעצים [בוערין] והאדם מתחמם בהם.

סתם עצים להסקה ניתנו. ולא להאיר הלכך עצים ניתנו ומעיקרא לא חל עלייהו שביעית. אבל ספיחי סטים סתמן לצביעה הלכך חל עלייהו קדושה ואסירי לאחר הביעור אף להיסק. ועלי קניס וגפנים יש שאוכלין אותן ויש שמסיקין אותן הלכך בתר מחשבה לקיטה אזלינן:

תנאי היא. איכא למאן דאמר סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית אפילו אעצים דמשתן ואיכא למאן דלית ליה ואעצים דמשתן מיהא חיילא:

נאוך המשרה. אין שורין פשתן ביין של שביעית וכן אין מכבסין בגדים דהוי סחורה: **מי שהנאתו וביעורו שוה.** הנאה שהיא בשעה שהוא כלה מן העולם אתה יכול ליהנות מפירות שביעית קודם זמן הביעור: [ט] **יצאו משרה וכבוסה.** שמשעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונצער והנאתו אינו אלא עד שלשה ימים וד' עד שיהא הפשתן שרוי וכן הבגד. והיינו תנאי דרבנן סברי סתם פירות לאכילה וחיילא עלייהו קדושת שביעית כדאמרן לעיל דכל דבר שהנאתו וביעורו שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה וכביסה לא מהניא מחשבה לאפקועי איסורן למיהוי כעלי קניס שלקטן לעצים דמשתרו דהתם סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי ואסורין למשרה וכביסה דאין נהנין בקדושת שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה וגבי עצים נמי סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעצים דמשתן וד' יוסי סבר לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה כעלי קניס וגפנים דהיכא דליקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עלייהו שביעית כך מצאתי ויש לשונות אחרים וזו שמעתי והגון: **למלוגמא.** אלנפשט"ר: **איזה שוה בכל אדם.** איזה צריכה אלא לחולים: **לוף.** שמזלפין יין בבית. והאי נמי אין שוה בכל אדם שא"ל זילוף אלא אדם מעונג ומעודן: **אפיקטויזין.** ושי"ט להקיא: **אילא נמי משרה וכביסה.** והכא לא נקט אלא דבר שאין שוה בכל אדם: **מלוה בשטר אין נפרעין מהן.** לפני אדיהן, מפני ששמחה היא לו וחזיל ומודה לעכו"ם ביום חגם ורבנן סברי אסור לפורענן וליפרע מהן כלל: **ואיבעית אימא.** הך סתמא ודאי עיקר הוא דקתני לה התם בב"מ (עו.) גבי הלכתא פסיקתא דהא לא שייכא התם ולא תני אלא משום פיסוק הלכה שפסקה התנא עם כל החוזר בו שלא נחלק אדם עליהן: ליקח

[ה] [ביצה לג. סוכה מ. נדרים סב:], [ו] סוכה מ., [ז] [מכות יג. וש"נ], [ח] ע"ז ו:, [ט] [סוכה יח.], [י] [נדרים ט. וש"נ], [יא] [יומא מב:], [יב] [עיל ק: [וש"נ], [יג] ב"מ עו. [ע"ז ז.], [יד] עיין ברש"י במס' סוכה שבתב פי' אחר, [טו] [ד"ה ועצים], [טז] [וע"ע תוס' ריש ב"מ וריש ב"ב], [יז] [ועי' תוס' מנחות סו. ד"ה זכר],

תורה אור השלם

1. וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ויקרא כה ו

גליון הש"ם

גמ' **יצאו משרה וכבוסה.** עיין בכורות דף יב ע"ב תוס' ד"ה ולאי:

לעזי רש"י

אלנפשט"ר [אינפלשטר"א]. רטייה. ורשי"ט [ווסיט"א]. סם הקאה.

רבינו חננאל

אמר רב כהנא עצים להסקה, שדחיתה (אתה) [אותם] מלהיות בהן קדושת שביעית מפני שהנאתן אחר ביעורן, תנאי היא כו' עד הנה רבנן הוא דבעי הנאתן בשעת ביעורן אבל ר' יוסי לא בעי. **לאכלה ולא לעשות** ממנה אפיקטפיזון. פי' אפיקטפיזון בלשון מקרא הוא הקיא. ושמעתי שהוא ג' מלות אפיק טפי זון, הוציא עודף המזון, כי כן דרך האיסטומכא כשיעדיף עליה האוכל לא תקבלנו ואז תתבלבל האיסטומכא ויקיא האדם.

ה"ג בקונטרס במס' סוכה (דף מ. וסמ"ק) **אמר רב כהנא ועצים** דהסקה **תנאי היא** בו'. וכן עיקר פי' כל עצים בשביעית הוא פלוגתא דתנאי אי אית בהו קדושת שביעית דכיון דטעמא דשריגא להו היינו משום דהנאתן אחר ביעורן אם כן לרבי יוסי דלית ליה דרשא דהנאתן וביעורן שוה לענין פירות שביעית ה"נ לא דרש לה לענין דלא לחול קדושת שביעית ואם תאמר לר' יוסי איאך מותרין עצים בארץ ישראל להסיק בהן תגור והלא יש בהן איסור שביעית לאחר הביעור וי"ל דבטור בשאר עצים דשאר שנים ועוד י"ל לפי גירסת הספרים ועצים להסקה תנאי היא פירוש עצים שיש בהם קדושת שביעית כגון לולב דהנאתן וביעורו שוה דסתמיה קאי לכבד בו את הבית אם מותר להסיקו דהוי הנאה לאחר ביעורו או לא דתניא אין מוכרין פירות שביעית כו' הרי לרבנן אסור להסיקו מידי דהוי אמשרה וכביסה ולר' יוסי מותר אבל שאר עצים לדברי הכל אין בהן קדושת שביעית אבל הטעם אין מיושב די היכי דר' יוסי דריש לכם לכל צרכיכם אפירות שביעית ולא בעי לכם דומיא דלאכלה הכי נמי לענין לחול קדושת שביעית על כל דבר שהוא לכם דמ"ש דהא כוליה חד קרא הוא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו': **אין** סדר **למשנה.** דפעמים היה שונה אלא על הסדר ושמא תחילה שנה ב"מ ואחר כך ב"ק אבל ולאי אח"כ סדרן רבי על הסדר כדדייק בריש (פרק) שבועות (דף ג:) מכדי תנא ממכות קסליק כו' [ט]: **גבי הלכתא פסיקתא.** תימה אמאי קרי לה הלכתא פסיקתא דהא כל המחזיר בו ידו על התחתונה (ב"מ דף עז:) מוקמינן לה כיחידאה כרבי דוסא ורבנן פליגי עליה ומוכח התם דרב לא סבר לה כרבי דוסא בההוא דכל המחזיר בו וי"ל דהכא סבר כאינשי אימא דהתם דאמר כל המחזיר בו ידו על התחתונה לאתויי כדקתני וי"מ דקתני לה בלשון הלכתא פסיקתא דלישנא דכל המחזיר וכל המשנה משמע לפסוק הלכתא [יא]: **הנותן מעות לשלוחו.** נראה דמיירי שנותן למחצית שכר אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע מכאן יש להביא ראיה אם אדם נותן מעות לחבירו למחצית שכר ואמר ע"מ שלא תלוום אלא על משכונות של כסף וזהב ותשמרם בקרקע ואם תשנה יהא ברשותך לחייב בכל דבר ואם פחתו פחתו לך אמאן זה רבית דהא הכא אם אינה מדעתו אמר אם פחתו פחתו לו אפ"ה אם הותירו הותירו לאמצע ולא הוי רבית כיון דאם לא היה משנה דעתו לא היו כולן ברשותו אלא השכר והספסד לאמצע כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון: הא

[ט] סתם עצים להסקה הן עומדין. [יא] אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה ור' יוסי אומר נותנין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה מאי טעמא דרבנן אמר קרא [1] לאכלה ולא למשרה לאכלה ולא לכבוסה ורבי יוסי אומר אמר קרא לכם [ג] לכל צרכיכם ורבנן נמי הכתיב לכם לכם דומיא דלאכלה במי שהנאתו וביעורו שוין [ט] יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן ור"י נמי הכתיב לאכלה אמר לך ההוא מיבעי ליה לכדתניא דתניא לאכלה ולא למלוגמא אתה אומר לאכלה ולא למלוגמא או אינו אלא לאכלה ולא לכבוסה כשהוא אומר לכם הרי כבוסה אמור הא מה אני מקיים לאכלה לאכלה ולא למלוגמא ומה ראית לרבות הכבוסה ולהוציא את המלוגמא מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם ומוציא אני את המלוגמא שאינו שוה בכל אדם כמאן אזלא הא דתניא [ב] לאכלה ולא למלוגמא לאכלה ולא לזילוף לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטויזין כמאן כר' יוסי דאי כרבנן [ג] איכא נמי משרה וכבוסה: רבי יהודה אומר אם השבח כו': (סימן סבן) [ד] יתיב רב יוסף אחורי דרבי אבא קמיה דרב הונא ויתיב רב הונא וקאמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה והלכה כרבי יהודה [ה] אהדרינהו רב יוסף לאפיה אמר בשלמא רבי יהושע בן קרחה אצטריך סלקא דעתך אמינא [ו] יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד ר' יהושע בן קרחה מאי היא דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר [ז] מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם אלא הלכה כר' יהודה למה לי מחלוקת ואחר כך סתם היא [ח] ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה בסתם מחלוקת בבבא קמא [ט] לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח וסתם בבבא מציעא דתנן [יא] כל המשנה ידו על התחתונה [יב] וכל החוזר בו ידו על התחתונה ורב הונא אצטריך סלקא דעתך אמינא אין סדר למשנה וסתם ואחר כך מחלוקת היא ורב יוסף אי הכי כל מחלוקת ואח"כ סתמא נימא אין סדר למשנה וסתם ואח"כ מחלוקת היא ורב הונא כי לא אמרינן אין סדר למשנה בחדא מסכתא אבל בתרי מסכתות אמרינן ורב יוסף כולה נזיקין חדא מסכתא היא ואיבעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה: תנו רבנן הנותן מעות לשלוחו ליקח

צד א ב ג מיי' פ"ה מהל' שמיטין הלכה י':

צה ד מיי' פ"ט מהלכות ע"ז הלכה ח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ח:

צו ה מיי' פ"ח מהלכות מכירה הלכה ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קלז סעי' י יא:

מוסף רש"י

סתם עצים להסקה הן עומדין. סתם עצים של היסק להסקה ניתנו לבריות וסתמן לא להאיר קיימא, הלכך לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר (סוכה מ.). **ועצים להסקה תנאי היא.** ועצים דהסקה גופייהו שהנאתן אחר ביעורן, תנאי היא אי נהנו בהו שביעית או לא, דאיכא תנא דדרש לכם דומיא דלאכילה, למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו כדדרשינן לעיל, ומהאיל דרשה אימעוט עצים, ואיכא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם, כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטויזין, ואי שמעתי מרבותי שהיו גורסים ותסתם עצים להסקה ניתנו תנאי היא, וכן כתיב בכל הספרים, וטרחתי מנעורי בכל לידי שיטת הש"ס ליישבה כפי דבריהם ואיני יכול, ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד ובסדר ישועות של רבינו יצחק בן מנחם כתוב ואינו מוגה וכן נראה בעיני (שם). **לא למשרה.** לשרות פשתן ביין של שביעית (שם). **ולא לכבוסה.** לכבוס בגדים ביין של שביעית (שם). **יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן.** שמשעה שטורה הבגדים או הפשתן ביין שעה אחת נתבער ואבד לו והנאתו אינה עד שילבש הבגדים (שם). למלוגמא. לרפואה (שם). **ששוה בכל אדם.** שהכל צריכין לה, כמו אכילה ששוה בכל אדם (שם מ.). **ומוציא אני את המלוגמא שאינה שוה בכל אדם.** שאין הכל חולין (שם). **ולא לזילוף.** יין שמזלפין בבית לריח טוב (שם). **אפיקטויזין.** להקיא, והוא בטוטריקון אפיק טפי זון, מזון האוכל יותר מדי מוציא ומקיא (שם). כמאן כר' יוסי. דלא ממעט אלא הנאה שאינה שוה בכל, והכי נמי אינם אלא לצורך חולי ואיסטניס, והיינו תנאי דלעיל, דלרבנן לא נהנה שביעית אלא בדבר שהנאתו וביעורו שוה, דדרשינן ליה נמי הכי והיתה שבת הארץ נוהגת בדבר שהוא לכם דומיא דלאכילה, שהנאתו וביעורו שוה ולא בעצים, ור' יוסי דריש לכם והיתה שבת הארץ נוהגת בולו שהנאתו שוה בכל אדם ואפילו עצים להסקה (שם). מלוה בשטר אין נפרעין מהן. לפני אדיהן, מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו, דכיון דנקט ישראל שטרא עילויה, כל שעתא מסתפי מיניה (ע"ז ה:). **אהדרינהו רב יוסף לאפיה.** בכעס (סוכה יא.). **ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה בסתם.** כל מחלוקת שנאמרו אגאים ואח"כ סתם לן במשנתנו כאחד מהן, הלכה כמותו, דכיון דסתמיה אחר המחלוקת ש"מ דקמו רבנן בטעמייהו ומסתברא טעמיה דהאיך (ע"ז ז.) בין שסתם אחריה מיד באותה מסכת, בין שסתם אחריה במסכת אחרת באותו הסדר, כגון נתן אמר לגבע ואחר המחלוקת בב"ק ובסתם בב"מ כל המשנה ידו על התחתונה, וסתם לן כר' יהודה דאמר אם השבח יתר על היציאה כו', הלכה כסתם (יבמות מב:). **כל המשנה ידו על התחתונה.** כגון נתן אמר לגבע לגבע לדוס שחור, אם השבח יותר על היציאה אין נותן לו שכר משלם אלא דמי יציאת עצים וממנים, ואם יציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח (ב"מ עו.). **אין סדר למשנה.** סידרה דמתניתין לאו דוקא ושמא משנה אחרונה היא נשנית לאשונה בבית המדרש (ע"ז ז.). **אי הכי כל מחלוקת ואח"כ סתמא כו'.** אלמא קיי"ל כל מחלוקת ואח"כ סתם הלכה בסתם, ביבמות (מב:) בפרק החולץ (ע"ז ז.). **כי לא אמרינן אין סדר למשנה.** אלא סמכינן אסידרא, ה"מ בחדא מסכתא (שם). **כולה נזיקין.** תלתא בבי (שם). **ואיבעית אימא משום דקתני לה כו'.** לתני אהדרינהו רב יוסף לאפיה דאי מצי אין סדר למשנה לא אצטריך לומר הלכה כר' יהודה דוהאי הלכתא כי האי סתמא, דכל המשנה לא הוה שייכא למתניה התם בהשוכר, דהא לא אירי בההוא פירקא בשיטה אלא בחזרה, ומדתניא התם ש"מ הלכתא קא פסיק וחזיל (שם).

הא רבי יהודה דאמר שינוי אין קונה. הלכך אם הותירו לחמלע שכך ואם פחתו פחתו לו דמלי אמר ליה לא היה לך לשנות מדעתי ואת הוא דפשעת: **מי** הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות. אם נפרש דמהאי טעמא אין קונה אותו המשלח אבל לוקח דהייגו שליח קנה והו איכא למפרך נמי לר' אלעזר אמאי לא אוקי נמי הא והא כרבי יהודה כאן לאכילה כאן לסחורה דהיא דקתני אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו היינו לאכילה דקפיד ולא שליחותיה קעביד הלכך לא קני להו לבעל המעות כלל משום טעמא דמי הודיעו לבעל חטין והיא דקתני אם הותירו הותירו לחמלע ומיהו לסחורה דלא קפיד ושליחותיה קעביד הלכך קני להו בעל המעות ואם הותירו הותירו לחמלע ומיהו אם פחתו פחתו לו דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ומיהו אין קושיא כ"כ לר"א כמו לר' יוחנן הלכך לא פריך אלא לר' יוחנן ואם נפרש מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות הרי בעל מעות לא קנה ושליח נמי לא קנה אלא נתכוון לקנות לעצמו וחזר המקח כמו מקח טעות אז ליכא למפרך לר' אלעזר דלא מצי לאוקמי תרוייהו כרבי יהודה דיגיו דשינוי לא קני לרבי יהודה אם כן אמאי אם פחתו פחתו לו אפילו לאכילה הא כיון דקמקפיד ולא שליחותיה קעביד ואיכא למימר מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות אם כן חזר המקח ואם כן אמאי אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו

דמשמע שקונה אותו השליח:

שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד תדע דתנן בו'. תימה אמאי איצטריך לאתויי מהא דתנן והלא מגופא דברייתא משמע הכי דדוקא נקט ליקח בהן חטין ולקח בהן שעורים הא חטין וחטין משמע דפשיטא דאם הותירו הותירו לחמלע וה"ג משמע דתירוצא דרבי אלעזר דמתרץ כאן לסחורה משמע משום דלסחורה לא קפיד והוי כחטין וחטין והותירו הותירו לחמלע וי"ל דברייתא מגיגן לאוקמי כגון שהודיעו שהוא קונה לבעל המעות והא דפריך מי הודיעו דעי למימר דמסתמא מיירי הברייתא בכל עניו אפילו לא הודיעו והא פריך רב שמואל אי הכי אפילו חטין וחטין נמי אי מיירי שלא הודיעו אלא ע"כ מיירי כשהודיעו ומשני שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד דתנן כו' והשתא ודאי צריך להביא מהא דתנן דמגופא דברייתא ליכא לאוקמי כשהודיעו וא"ת מאי מוכח טפי מהא דתנן הא איכא לאוקמא נמי כשהודיעו לצבע דהאי למר דאשתו היא ונראה דלא דמי דלעיל ודאי איכא למימר הוא מודיע כדי שיקנה לבעל המעות אבל הכא למה יש להודיעו הלא דעתו ליתן לאחר כך ומן ההקדש לא מסיק אדעתיה: **מי** הודיעו לצבע שיקנה צבע לאשה. תימה מאי פריך תינח אם יש שנה סממנין על גבי למר אבל אם אין שנה סממנין על גבי הלמר מה לנו לחוש אם אין הצבע מקנה לצבע לאשה וי"ל דהכי פריך כיון דאין הצבע מקנה לצבע לאשה ויכול הצבע לתבוע שנה מן האשה דאע"ג דאין שנה סממנים ע"ג הלמר מ"מ היא נהנית ממעשה ידיו וגריכה ליתן לו שכר וכיון דיכול ליקח שכר מאשה א"כ מעות שקיבל מבעל האשה הן הקדש דאינן שכירות כיון שהאשה חייבת שכירות ולפי מה שפירשתי לעיל דכיון דלא הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל המעות חזר המקח ע"כ לא פריך הכא אלא ממעות שקיבל הצבע שיהיו הקדש אפילו אם יש שנה סממנין על גבי הלמר לא קנתה האשה והבעל נמי לא קנה וחזר הצבע לצבע בכ"מ שהוא ואין לו להקדש בצבע כלום אלא המעות שקיבל הצבע כיון שחוזרין לבעל יהו הקדש והצבע יחזור ויתבע השכירות מן האשה ואמאי קתני אין לו לבעל בכסות אשתו משמע שבחנם נא לה: **אין** דעתו של אדם על כסות אשתו. הלכך אין דעתו להקדיש אותן מעות שנתן לצבע שלא יחזור ויתבע מן האשה ולפי האי טעמא הוה ליה למפרך תינח הקדש דתלוי בדעתו וכיון שאין רוצה להקדיש לא הוי הקדש אלא ערכין כיון שהערך עצמו מה מועיל שאין דעתו עליהם מ"מ בע"כ נערך מכל מה שיש לו אלא משום דאית ליה פירכא אחריתי לא חש למפרך:

ליקח לו חטין ולקח מהם שעורין שעורין ולקח מהם חטין תניא חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו ותני חדא [א]אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע אמר רבי יוחנן לא קשיא הא ר"מ והא רבי יהודה הא ר"מ דאמר שינוי קונה והא רבי יהודה דאמר שינוי אינו קונה מתקיף לה ר' אלעזר ממאי דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ אלא במידי דחזי ליה לגופיה אבל לסחורה לא אמר אלא א"ר אלעזר הא והא ר' מאיר ולא קשיא כאן לאכילה כאן לסחורה [ב] מחכו עלה במערבא לר' יוחנן אליבא דר' יהודה וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות מתקיף לה רב שמואל בר ססרטי אי הכי אפילו חטין וחטין נמי לא אמר רבי אבהו שאני חטין וחטין דשליחותיה קא עביד וכי בעל הבית דמי תדע דתנן [ג]אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבע לשמן ולא בסנדלים חדשים לשמן ואמאי לימא הכא נמי מי הודיעו לצבע שיקנה צבעו לאשה אלא לאו משום דאמרינן [דשליחותיה קא עביד וכיד אשתו דמי הכא נמי] שליחותיה קא עביד וכיד בעה"ב דמי א"ר אבא [ד] לא כל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו מתקיף לה רבי זירא וכי דעתו של אדם על תפיליו [ה]ותנן [ו]המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין א"ל אביי אין דעתו של אדם על תפילין המקדיש נכסיו סבר [ז]מצוה קא עבידנא ואין דעתו של אדם על כסות אשתו ובניו משום איבה מתקיף לה רב אושעיא והלא חייבי ערכין שנו כאן [ח]ותנן [ט]חייבי ערכין ממשכנין אותן וכי דעתו של אדם על עצמו למשכנו אלא אמר רבי אבא כל המקדיש נכסיו נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא תנו רבנן הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין אותו למכור ואם אמר לו על מנת כופין אותו למכור מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא אין כופין אותו ריש גלותא למכור ואם אמר על מנת כופין את ריש גלותא למכור אמר מר הלוקח שדה בשם ריש גלותא אין כופין אותו ריש גלותא למכור מכלל דמקנא קניא ליה לימא פליגא דבני מערבא דאמרי וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל הבית אי משום הא לא קשיא כגון דאודעיה לבעל שדה ואודעינהו לסהדי אלא אימא סיפא על מנת כופין אותו ריש גלותא למכור אמאי ולימא ריש גלותא לא יקרייכו בעינא ולא זילותייכו בעינא אלא אמר אביי [י]ה"ק הלוקח שדה בשם חבירו [יא](ריש גלותא) אין

מי הודיעו. למוכר החטין שלצורך בעל המעות הן שיקנה לו דקתני הותירו לחמלע בשלמא לר' אלעזר אליבא דר"מ דאמר בכל דהו ניחא ליה לאו משנה הוא ושליחותיה דבעל הבית קעביד וקני בעל מעות מחלית השכר אלא לר' יוחנן דאמר משנה הוא ולא הוי שליחות ומיהו שינוי לא קני קשיא דממאן קבעי למקני הא לא קנינהו בעל מעות מעולם: **אין לו.** לגזבר לא בכסות אשתו למשכנו בשביל הערך וכן לגבי מקדיש לא הוו בכלל נכסים להקדישו: **לשמן.** לאשתו ובניו: **חדשים.** רבותא נקט: **מעניין לו תפילין.** ולוה המעות ויתן בשבילם להקדש: **מעניין.** שמין: **אמר ליה אכיי אין.** ולאי דעתו של אדם על תפילין להקדישן דסבר האי נמי מצוה קעבידנא דיהיבנא להקדש: **והלא חייבי ערכין שנו לאן.** דקתני המעריך את עצמו: **ממשכנין.** בעל כרחו אלמא לאו משום דעתו הוא: **הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא.** שאמר לו למוכר לצורך ריש גלותא אני לוקחה ונתכוון להטיל אימה שלא יצאו עליה עסיקין וכתב המוכר שטר המכירה בשם ריש גלותא: **אין כופין ריש גלותא.** לחזור ולכתוב שטר מכירה שהוא מכרה ללוקח. ואם אומר לו לוקח למוכר על מנת שיכתוב לי ריש גלותא בשמו לשמי שטר אחר כופין ריש גלותא למוכר: **לא יקרייכו.** שעשיתם אותי ראש להטיל אימה: **ולא זילותייכו.** שאתם באים לעשות אותי למוכר שדות: **הכי קאמר הלוקח שדה בשם חבירו ריש גלותא:** אין

מהא דתנן דמגופא דברייתא ליכא לאוקמי כשהודיעו ולא"ת מאי מוכח טפי מהא דתנן הא איכא לאוקמא נמי כשהודיעו לצבע דהאי למר דאשתו היא ונראה דלא דמי דלעיל ודאי איכא למימר הוא מודיע כדי שיקנה לבעל המעות אבל הכא למה יש להודיעו הלא דעתו ליתן לאחר כך ומן ההקדש לא מסיק אדעתיה: **מי** הודיעו לצבע שיקנה צבע לאשה. תימה מאי פריך תינח אם יש שנה סממנין על גבי למר אבל אם אין שנה סממנין על גבי הלמר מה לנו לחוש אם אין הצבע מקנה לצבע לאשה וי"ל דהכי פריך כיון דאין הצבע מקנה לצבע לאשה ויכול הצבע לתבוע שנה מן האשה דאע"ג דאין שנה סממנים ע"ג הלמר מ"מ היא נהנית ממעשה ידיו וגריכה ליתן לו שכר וכיון דיכול ליקח שכר מאשה א"כ מעות שקיבל מבעל האשה הן הקדש דאינן שכירות כיון שהאשה חייבת שכירות ולפי מה שפירשתי לעיל דכיון דלא הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל המעות חזר המקח ע"כ לא פריך הכא אלא ממעות שקיבל הצבע שיהיו הקדש אפילו אם יש שנה סממנין על גבי הלמר לא קנתה האשה והבעל נמי לא קנה וחזר הצבע לצבע בכ"מ שהוא ואין לו להקדש בצבע כלום אלא המעות שקיבל הצבע כיון שחוזרין לבעל יהו הקדש והצבע יחזור ויתבע השכירות מן האשה ואמאי קתני אין לו לבעל בכסות אשתו משמע שבחנם נא לה: **אין** דעתו של אדם על כסות אשתו. הלכך אין דעתו להקדיש אותן מעות שנתן לצבע שלא יחזור ויתבע מן האשה ולפי האי טעמא הוה ליה למפרך תינח הקדש דתלוי בדעתו וכיון שאין רוצה להקדיש לא הוי הקדש אלא ערכין כיון שהערך עצמו מה מועיל שאין דעתו עליהם מ"מ בע"כ נערך מכל מה שיש לו אלא משום דאית ליה פירכא אחריתי לא חש למפרך:

עין משפט נר מצוה

צז א מיי' פ"ח מהלכות שלוחין הלכה ה ופ"ט הלכה ב סמג עשין קעד טוש"ע ח"מ סי' קפג סעיף ה וסי' קנו סעיף יא וע"ש:

צח ב מיי' פ"ג מהל' ערכין הלכה יד סמג עשין קלא:

צט ג מיי' שם פ"ו הלכה ג סמג עשין קלב:

ק ד מיי' שם פ"ג הלכה יד:

קא ה מיי' פ"ב מהלכות שלוחין הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קפד סעי' ג:

רבינו חננאל

תנו רבנן הנותן מעות לשלוחו ליקח לו חטין ולקח מהם שעורין שעורין ולקח מהם חטין תניא חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו ותני חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע. אמר רבי יוחנן לא קשיא, הא ר"מ והא רבי יהודה. וכיון דקימא לן הילכתא כר' יהודה דאמר במתני' אם השבח יתר על היציאה כו' הנותן מעות לשלוחו לקנות לו דבר ידוע ושינה השליח, בין לאכילה בין לסחורה, אם פחתו פחתו לשליח ואם הותירו הותירו לאמצע, בעת שנתן לו המעות בתורת שותפות. אבל אם נתן לו המעות בתורת שליחות, הכל לבעל המעות. כדגרסינן בפרק אלמנה ניזונית הלכה אלמנה שמכרה שוה מנה במאתים, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כאן שנה רבי הכל לבעל המעות. **אסקינן** אמר רב פפא הילכתא דבר שיש לו קצבה חולקין דבר שאין לו קצבה הכל לבעל המעות. וכן הלכה. וכן פסק בפר"ח בהגזול קמא דקיימא לן כר' יוסי דאמר הכל לבעל המעות ואוקימנא בדבר שאין לו קצבה. **אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין שמין לו לא בכסות אשתו ולא בצבע שצבע לשמן ולא בסנדלים חדשים** שלקחן לשמן. ופרכינן אמאי לימא מי הודיעו לצבע שיקנה צבע לאשה, אלא משום דשליחותא קא עביד כידה דמי. אמר ר' אבא לא כל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו. מתקיף לה רב זעירא וכי דעתו של אדם על תפילין דתנן המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין. אמר ליה, אין קסבר מצוה קא עבידנא אבל בכסות אשתו ובניו לא, משום איבה. מתקיף לה ר' הושעיא, והלא חייבי ערכין שנו כאן ותנן חייבי ערכין ממשכנין אותן, וכי דעתו של אדם למשכנו. אלא אמר ר' אבא כל המקדיש נכסיו נעשה כמו שהקנה לאשתו ובניו כסותו מעיקרא. ופר"ח זצ"ל דשנויא דר' אבא שינויא הוא.

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין יז: וש"נ], ב) כתובות נד. ערכין כד., ג) נ"ב קנא. ערכין כג:, ד) [ערכין כד.], ה) שם כא. לעיל מ., ו) ברא"ש שינו,

גליון הש"ם

גמ' מחכו עלה במערבא. בילה דף לא ע"ב שבועות דף כו ע"א: **שם לא כל המקדיש.** עי' נדרים דף מג ע"ב:

מוסף רש"י

אחד המקדיש נכסיו כו'. והגזבר בא למשכנו על ערכו הקלוב בפרלה, אין לו. לגזבר לא בכסות אשתו כו' (כתובות נד.). שאינו שלו (ערכין כד.). **ולא בצבע שצבע לשמן.** בגדים שלבע לשם אשתו ולשם בניו, ואע"פ שלא לבשום עדיין (כתובות נד.). **ולא בסנדלים חדשים.** רבותא קמ"ל דאע"ג דעדיין לא נעלום, הרי הן בחזקתן משעה לקיחה (ערכין כד.). **המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין.** תפילין בכלל נכסיו ופוזה אותן (ערכין כג.). כלומר אף תפילין הקדש ומעלין לו בדמיס ופוזן בשוויהן (רשב"ם ב"ב קנא.). **מצוה קא עבידנא.** דיהיבנא לבדק הבית, הלכך אכל נכסיה הוה דעמיה (ערכין כד.). **חייבי ערכין ממשכנין אותן.** גזבר נכנס לבתיהן ומוטל בעל כרחן (שם כג:) דכיון דלאו לכפרה אמי משהי ליה (לעיל נז.).

אין כופין אם המוכר. לחזור ולכתוב שטר מכירה אחר לגוקח שהיה לו להתנות ולהודיעו כתוב שטרי בשם ריש גלותא שאם יצאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא וכתוב לי שטר אחר בשמי שלא יצאו היום או למחר יורשי ראש גולה לתובעה ממני: **ופנחיא בעלמא הוא דבעינא.** כלומר להללה נתכוונתי. פנחיא לשון חזק וחזילו בהאשה [שלוס] ביבמות (דף קטו:) לפנחיא שבקיה גבי מגא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן מ"ס מעשר תי"ו תרומה: **עניינא.** תנאי: **דאמר להו נוקח לסהדי קמי מוכר חזו כו'.** והדי מוכר גופיה לא אתני: **אמינא שטרא אחרינא מהיאך כו'.** אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בעינא דנכתוב לי שטרא אחרינא ריש גלותא: **וכיה מרוותא דכיפנא.** על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא: **לא תשקול.** משום רבית: **למאן לבני מערבא.** בתמיה. כלומר דאמריתן מי הודיעו לגוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן: **אטו.** מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמכרוהו גזלוהו מייניה ומשלמים כל דמיו ביוקר כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר: **אמנה הואי.** שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשער הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן (ב"מ דף עב:) ילא השער פוסקין אע"פ שאין זה יש לזה: **ורב.** דאסר ליה למשקל זוזי: **לטעמיה דא"ר.** באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו: **בפירות.** לקבל פירות בשער היוקר: **ואין עושין אמנה בדמים.** כשבא לשער היוקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיחזי כרבית דיהיב ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע: **מתני' ונשבע לו.** על שקר והודה: **יוליכנו אחריו אפילו למדי.** דאין לו כפרה עד שיחזיר לגנזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב: **לא יפן לא לבנו.** של גנזל להוליכו לגנזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי לידיה כדאמרן: **נשליח ב"ד.** תקנתא הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים שלא נחייב לזה להוליא מנה בהולאת הדרך: **ואם מת.** גנזל יחזיר גזלן ליורשיו דגנזל: **ולא נתן לו את החומש.** או שמחל לו גנזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש או שמחל לו על זה ועל זה כו': **נתן לו את הקרן.** לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שיה על החומש שנתנו לו והודה: הרי

אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור אמר מר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי פשיטא מהו דתימא מצי א"ל מידע ידעת דאנא לנפשאי שקילנא ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא וזוזי בכדי לא שדינא אלא אדעתא דכתב ליה שטרא אחרינא קא משמע לן דאמר ליה עניינא עבדי לך בהדי ההוא דזבנת ליה בשמיה ויכתוב לך שטרא אחרינא ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור פשיטא [א]לא צריכא דאמר להו לסהדי קמיה דידיה חזו דשטרא אחרינא קא בעינא מהו דתימא מצי א"ל אמינא שטרא מהיאך דקא שקלת בשמיה קאמרת קא משמע לן דאמר ליה להכי טרחי ואמרי להו לעדים קמך דמינך הוא דקא בעינא רב כהנא יהב זוזא אכיתנא לסוף אייקר כיתנא זבניה מרוותיה דכיתנא אתא לקמיה דרב א"ל מה אעביד איזיל אישקיל זוזאי א"ל אי כי קא זבני אמרי האי כיתנא דכהנא הוא זיל שקול ואי לא לא תשקול כמאן כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות אטו מי יהיב רב כהנא ארבע ושקיל תמני כיתנא ממילא הוא דאייקר מיגזל גזלוה ותנן [ב]כל הגזלנין משלמין בשעת הגזלה אמרי התם אמנה הואי ולא משכיה רב כהנא לכיתנא ורב לטעמיה [ג]דאמר רב [ד]עושין אמנה בפירות ואין עושין אמנה בדמים: **מתני'** [ה]הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו [ו] למדי [ז]לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו [ח]אבל נותן לשליח בית דין [ט]ואם מת יחזיר ליורשיו [י]נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש [יא]מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש מחל לו על זה ועל זה [יב]חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן [יג]אינו צריך לילך אחריו [יד]נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן [טו]צריך לילך אחריו [טז]נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש הרי

[יז]**בגון** דאודעינהו לדידיה ואודעינהו נמי לסהדי. תימה אם כן אמאי צריך לדחוק את ריש גלותא שיכתוב לו שטר יכתבו לו עדים כיון שיודעין שהוא קונה לעצמו וי"ל כגון דלא בעו עדים למיכתב ליה שטרא אחרינא: **יהב** זוזי **אכיתנא.** השתא ס"ל לתיירי דמשך נמי ופקדון בעלמא הוא דהוי גניבה: **כמאן** כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין כו'. כלומר ומשום הכי אי לאו דאודעיה לגוקח כי קמזבין דהאי כיתנא דכהנא הוא נמלא דכהנא לא קני להנהו מעות דאינהו לאו אדעתא דהכי יהבו ליה מעותיו ואי שקיל כהנא מידי דמרוותייהו ה"ל כאילו מדידהו יהבו ליה ומחזי כרבית: **התם** אמנה הואי. פי' בקונטרס שנתן להם המעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו המעות וקשה דאם כן היכי מסיק רב לטעמיה והא בכה"ג אפילו רבי יוחנן מודה דאסור לקבל המעות כיון שלא היה לו פירות באותה שעה שהוא פוסק עמו דהא דאמר ר' יוחנן מה לי הן מה לי דמיהן היינו דוקא כשיש לו פירות באותה שעה שהוא פוסק עמו ורב אפילו בכה"ג אוסר לקבל מעות אלא פירות דוקא דהא בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סג. ושם[טז]) מייתי דרבי יוחנן אבריתא דרבי אושעיא דהיה נושה בחבירו מנה והלך על גורנו ואמר לו תן לי מעות שאני רוצה ליקח בהן חטין אמר ליה חטין יש לי כו' עד וכולן יש לו מותר אין לו אסור וקאמר התם ש"מ איתא לר' יוחנן דאמר מה לי הן מה לי דמיהן משמע דר' יוחנן דוקא כי יש לו מותר ובכה"ג פליג רב ומיהו יש לישב פי' הקונטרס דהתם דוקא דאיירי בהלואה לא שרי רבי יוחנן אלא כשיש לו פירות דוקא אבל זביני אמר התם דפוסקין על שער שבשוק אפילו אין לו והיינו אמנה בפירות ומה שפירש בקונטרס [התם] דרבי יוחנן מתיר דמיהן שאין מעות ממש אלא דוקא פירות דומיא דהאיש דבריתא יין דמי חטים וכן יין דמי שמן שמן דמי יין דלא מחזי כרבית אבל מעות אסור אין נראה דהכא בשמעתין מוכחא דאפילו זוזי מותר לקבל והלכה כרבי יוחנן כדמוכח התם:

הגוזל מחבירו שוה פרוטה ונשבע כו'. כגון שנשבע מעצמו דאין ב"ד משביעין אלא בטענת שתי כסף והודאה שוה פרוטה ואפילו [יז]בשבועה עצמו מיחייב חומש כדמוכח בשילהי פירקין ובמס' שבועות (דף לו:) תנן נמי שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד [מפי עצמו] א"ג מיירי בטענו שתי כסף והודה לו שוה פרוטה[יח]: **אבל** נותן לשליח ב"ד. פי' הקונטרס מפני תקנת השבים שלא נחייבנו להוליא מנה בהולאת הדרך משמע מתוך פירושו דנותנו לשליח ב"ד והוא שומרו בידו עד שיבא הגגזל ואין נראה חדא דלישנא לא משמע הכי דאמאי נקט שליח ב"ד הא"ל אם יש ב"ד שם נותן לב"ד ועוד דאמר בגמ' (דף קד.) שליח ב"ד פסיקא ליה מילתא ל"ש עשאו גגזל ל"ש עשאו גזלן להוליך לגגזל ועוד אמאי קאמר בגמ' דלא מיתוקמא מתני' כר' טרפון והא בפרק המפקיד (ב"מ דף לו: ושם) פריך אמילתא דר' טרפון ושקלי ליה כולהו וחזלי ומשני תני וניחא וע"כ ביד בית דין קאמר כי הא דר' אלעזר בר צדוק דמסיק אליבא דר' טרפון ועוד בגמ' אמאי איצטריך לאתויי דרבי אלעזר ממתניתין ה"מ לאתויי ע"כ נראה דמתני' איירי לענין אחריות הדרך דמיפטר כשיתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הגגזל כיון שקבלו שליח ב"ד אבל בתקנתא זו לא איירי מתניתין כלל: **ואם** מת יחזיר לבניו. נראה לאתא לאשמועינן דאפילו ליורשים יוליך למדי א"נ אתא למימר דאין חילוק בין שהגגזל קיים בין שהוא מת לענין קרן חומש ואשם כי היכי דיש חילוק בגגזל בין הוא לבניו דבניו אין משלמין חומש על גזל אביהם קמ"ל דלענין גגזל אין חילוק:

מנ"ח

מסורת הש"ס

א) [לעיל דף לג.: לו: ב"מ מג. פסחים לב.], ב) ב"מ סב., ג) שם נה., ד) [לקמן קט.], ה) [עי' תוס' לקמן קד: ד"ה חון], ו) ב"מ נד: [ועי' לקמן קד: תוס' ד"ה נתן], ז) [שיך לעמוד הקוד'], ח) [ד"ה דאמר], ט) [נ"ל בטועת עצמו], י) ונשבע על השתי כסף ואח"כ הודה על פרוטה יתר על הפרוטה שהודה כבר א"ל איירי שטענו ב' כסף והודה הכל וכפר פרוטה אחת ונשבע אח"כ על הפרוטה בכפר. העתק מתלופי גרסאות,

הגהות הב"ח

(א) בבשנה אחריו אפילו למדי:

מוסף רש"י

ופנחיא בעלמא. לשון שימור, כאדם שתולה ממונו באדם חשוב כדי שלא יגזלוהו הימנו (יבמות קטו:). עושין אמנה בפירות. נותנין מעות באמנה כשער של עכשיו שיולא בשוק על מנת לקבל פירות אפילו יוקיר מחין, ואין עושין אמנה בדמים. לפסוק על הפירות כדי לקבל דמים לכשיוקירו, דכיון דחזי יהיב זוזי שקיל מחזי כרביתא (ב"מ סג.). יוליכנו אחריו אפילו למדי. אם הודה שנשבע לשקר, דלא הויא ליה כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא לשלוחו, כדכתיב (במדבר ה) ונתן לאשר אשם לו (ב"מ נה.). נתן לו את הקרן. לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש, ונשבע לו על החומש. שחזר וכפר את החומש ואמר נתתיו לך ונשבע והודה (שם נד:).

רבינו חננאל

מתני'. הגוזל את חבירו שוה פרוטה וכול'. דייקינן מתניתין דקתני ונשבע, דוקא נשבע הוא דבעי לאמטייה בתריה, אפילו למדי, אבל לא נשבע לא.

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פ"ג מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קפד סעיף ב:
קג ב טוש"ע י"ד סי' קעה סעיף ו:
קד ג מיי' פ"ז מהלכות גזילה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ג:
קה ד ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ב:
קו ו מיי' שם פ"ח הל"ז טוש"ע שם סעיף ד:
קז ז ח מיי' שם פ"ז הל' יז סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
קח ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

מניח גזילה ביניהם ומסתלק. בפרק המפקיד (ב"מ לח:) מוקי לה דלאו דוקא ביניהם דשקלי להו כולהו ואזלי אלא ינים עד שיתברר הדבר מי הם הבעלים: **דברי** רבי טרפון. ואפילו לרב הונא ולרב יהודה דאמרי בהגוזל בתרא (לקמן דף קיח.) גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דשמא ובני בני עדיף ומפקינן ממונא הכא מודו דאין צריך לשלם לכל אחד דהא לדידיה נמי בני שארבעה משקרין שבודאי לא גזל אלא האחד הלכך בני דידהו לא חשיב לגבי שמא דידיה לאפוקי ממונא ואפילו רב נחמן ורבי יוחנן דאמרי התם פטור דלאו בני עדיף אלא מוקמינן ממונא בחזקת מריה מלו סברי הכא אפילו כרבי עקיבא דאמר עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד דהכא מיהא מנה מודה דאית ליה לשלומי אבל התם לא מודי מידי: **לעולם** ר"ע. משום הכי מוקי פלוגתייהו בנשבע וכר"ע ולא מוקי לה בשלא נשבע ותיתי כר' טרפון משום דבכל דוכתא מהדרי לאוקמי מתני' כר' עקיבא כדאשכחן בסוף השוכר את האומנין (ב"מ דף פב.) דפריך אי הכי קמה לה מתני' דלא כרבי עקיבא:

[1] **ורבי** טרפון אע"ג דנשבע עבוד רבנן תקנתא בו'. תימה דמשמע הא אין הולאת הדרך יתירה מוליכה אחריו למדי ואמאי והאמר ר' טרפון מניח גזילה ביניהם ומסתלק וכ"ת ה' בני אדם היינו הולאה מרובה על הקרן הא בשנים נמי קתני לקמן בברייתא דחסיד ושמא השתא אכתי לא שמיע ליה ומיהו תימה כיון דמודה ר"א היכא דאין הולאה יתירה אמאי קאמר ר"ע היא כר' טרפון נמי אתיא דאפילו למאן דמוקי לה כר"ע לא מיתוקמא מתניתין אלא באין הולאה יתירה וי"ל דמתני' איירי אפילו בהולאה יתירה שצריך להוליך עד מדי כשאינו מולא ב"ד עד מדי אע"ג דלא שכיח ולא נקט מתניתין מדי אלא לפרושי דאפילו בהולאה יתירה איירי וצריך להוליך עד מדי או עד מקום ב"ד אם יש קרוב יותר אע"ג דהולאה יתירה עד שם ומש"ה מתוקמא כר"ע ולא כר' טרפון דלר' טרפון אפילו כי אין מולא ב"ד לעולם אין צריך לעשות הולאה יתירה על הקרן אלא מניח בידו עד שמולא ב"ד במקום קרוב ואע"ת מנגן דס"ל הכי לרבי טרפון דלמא כשאין ב"ד מודה וי"ל דסברא הוא דאי הוה מצריך הולכה למדי כשאין ב"ד כ"ש בגזל אחד מחמשה דלא הוי סגי במסירה לב"ד כיון דלא הדר ממונא למריה אלא עד שישלם לכל אחד ואחד והוה מני ר"א בן צדוק לאשמועינן רבותא שאם הולאה יתירה עד ב"ד למנין בידו אלא אתא לאשמועינן כשב"ד קרוב טוב יותר להניח בידם ועוד י"ל דודאי מדלא תני תקנתא במתני' שמע מינה דליכא תקנתא כלל בנשבע הלכך דוקא מוקי לה כר"ע ולא כר' טרפון דאית ליה תקנתא ור"ע לית ליה תקנתא אפילו בגזל מאחד היכא דנשבע והא דקאמר ר"ע כי עבוד רבנן תקנתא היכא דידע כו' לדבריו דר' טרפון קאמר כלומר לדידי לית ליה תקנתא כלל בנשבע אלא אפילו לדידך דאית לך דרבי אלעזר בר' צדוק אפילו בנשבע אכתי איכא למימר הני מילי היכא דידע למאן גזל: **כל** היכא דנשבע **לא** סגי דלאו הודה. וכיון שהודה מסתמא בא לצאת ידי שמים כיון שלא תבעוהו וה"נ צריך להוליכו למדי כי היכי דצריך ליתן מנה לכל אחד ואחד:

שכבר

[א] הרי זה משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה [2] וכן בפקדון שנאמר [1] (או) בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו [2] או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר [3] הרי זה משלם קרן וחומש ואשם: **גמ'** נשבע לו אין [ד] לא נשבע לו לא מני לא רבי טרפון ולא רבי עקיבא [ה] דתניא גזל אחד מחמשה ואינו יודע [ו] איזה מהן וכל אחד אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק דברי רבי טרפון ר"ע אומר [ז] לא זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד [ואחד] מני אי ר"ט אע"ג דאישתבע אמר מניח גזילה ביניהם ומסתלק אי רבי עקיבא אע"ג דלא אישתבע אמר עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד לעולם רבי עקיבא היא וכי קאמר רבי עקיבא עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד היכא דאישתבע הוא דקאמר מאי טעמא דאמר קרא [3] לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו ורבי טרפון אע"ג דאישתבע עבוד רבנן תקנתא דתניא ר' אלעזר ברבי צדוק אומר [ח] תקנה גדולה התקינו שאם היתה הוצאה יתירה על הקרן משלם קרן וחומש לבית דין ומביא אשמו ומתכפר לו ור' עקיבא כי עבוד רבנן תקנתא היכא דידע למאן גזליה דקא מהדר ליה ממונא למריה [ט] גזל אחד מחמשה דלא ידע למאן גזליה דלא הדר ממונא למריה לא עבוד רבנן תקנתא מתיב רב הונא בר יהודה [ג] א"ר שמעון בן אלעזר לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלקח אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהן לקח [י] שמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק על מה נחלקו שגזל אחד מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה מהן גזל שר' טרפון אומר מניח דמי גזילה ביניהם ומסתלק ורבי עקיבא אומר אין לו תקנה עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד ואי סלקא דעתך דאישתבע [ח] מה לי לקח מה לי גזל ועוד מתיב רבא מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח ובא לפני רבי טרפון אמר לו הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק בא לפני רבי עקיבא אמר לו [ב] אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד ואי סלקא דעתך דמישתבע חסיד מי מישתבע בשיקרא וכי תימא דמישתבע והדר הוי חסיד והא [ג] כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אילעאי ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה ברבי אילעאי חסידים דמעיקרא הוו אלא לעולם ר' טרפון היא ומודה ר' טרפון היכא דאישתבע מאי טעמא דאמר קרא לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו ורבי עקיבא [ד] (דאמר) אע"ג דלא מישתבע קנים ור' טרפון מכדי היכא דמישתבע לא סגיא דלא הודה מאי אירייא ונשבע אפילו בלא שבועה נמי דתניא [ה] מודה רבי טרפון [2] באומר לשנים גזלתי אחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם נותן לזה מנה ולזה מנה

שכבר

הרי זה משלם חומש על חומש. חומשו של חומש דחומש דאשון נעשה קרן: **עד שיתמעט בו'.** שאם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע על השני והוה משלם חומשו וחומשו של חומש שני וכן לעולם עד שיתמעט הקרן של חומש שלא יכפור לו שוה פרוטה **לו עשק את עמיתו.** שכר שכיר: **משומש יד.** הלואה: **גמ' לא נשבע.** לא בעי להוליך אחריו עד דמטי לידיה: **עד שישלם לכל אחד.** דהשבה לידיה בעינן ולא סגי במניח לפניו לומר מי שהוא שלו יטלנה: **מניח גזילה.** ולא בעי לאמטויי לידיה וסגי במניח לפניו שהרי הבעלים שם הוא: **לעולם רבי עקיבא.** כר"ע מעיקרא מהדרינן לאוקמי משום דכולהו תנאי סתימתא אליבא דר"ע סתם כדאמר בשלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו.): **עבוד רבנן תקנתא.** תקנת השבים. והכא דמספקא ליה תסגי להו במניח כדתניא עבוד תקנות גבי גזול ונשבע והוה ואין הנגזל כאן דאע"פ דכתיב לאשר הוא לו תקון רבנן דנתביה לשליח בית דין ויהא תחת ידם עד שיבא נגזל ויטלנו: **דקא מהדר ממונא למריה.** לאחר זמן יחזירנו בית דין: **לא נחלקו על שלקח.** דכיון דליכא איסורא סגי ליה בהכי דלא כתיב לאשר הוא לו אלא במקום שחטא דבעי כפרה: **מה לי לוקח בו'.** הרי נשבע לשקר ואשבועת שקר כתיב לאשר הוא לו בין אגזל בין אתשומת יד דבהיתר אתא לידיה: תנא דחסיד אחד פליג אדר' שמעון בן אלעזר: **רבי טרפון היא.** מתני' דקתני נשבע דאי ר"ע אפילו לא נשבע נמי: **ור' טרפון מכדי בו'.** אמתניתין פריך דאמר נשבע אין לא נשבע לא ואוקימנא כר' טרפון: **לא סגיא דלא הודה.** דכפרה והשבון דקרא אהודה כתיב דכתיב בגזל הגר והתודו את חטאתם וגו' (במדבר ה):

שכבר

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה יב סמג עשין עג:
קי ב מיי' שם הלכה יג סמג שם:
קיא ג מיי' שם הלכה ז ג ופרק ז מהלכות שכועות הלכה ח ט סמג לאוין רמ:
קיב ד מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ז:
קיג ה מיי' שם פ"ד הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפה סעיף ז:
קיד ו מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ב:
קטו ז מיי' פ"כ מהלכות מכירה הלכה ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רכב סעיף ב:
קטז ח מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:
קיז ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קיח י מיי' פ"ד מהל' גזילה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שפה סעיף ז:
קיט כ מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ב:

מוסף רש"י

הרי זה משלם חומש על חומש. הרי זה מוסיף חומש על חומש שכפר. וכן אם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע עליו וחזר וכפר ונשבע על חומש שני והוה, מוסיף חומש על חומש שני וכן לעולם, עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה. חומש שהוא מחוייב כבר וחוזר וכופרו קרוי קרן, עד שתהא כפירת שבועתו בפחות משוה פרוטה (ב"מ נד:).

מסורת הש"ס

ו) יבמות קיח: ב"מ לז. [ול"ל דתנן], ב) יבמות קיח: [תוספתא דיבמות פי"ד], ג) [מגורה טו:], ד) רש"ל מ"ז, ה) ב"מ לז:, ו) [עיין במפרשי ש"ס מה שכתבו בדיבור זה],

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיְיָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְתִשּׂוּמַת יָד אוֹ בְגֵזֶל אוֹ עָשֹׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא
2. אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחַטֹּא בָּהֵנָּה: ויקרא ה כב
3. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתֶּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: ויקרא ה כד

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואינו יודע מאיזה וכו' לא זו הדרך: (ב) שם ממונא למריה אבל גזל:

גליון הש"ם

גמ' תקנה גדולה התקינו. עי' שבועות ד' מה ע"א תוס' ד"ה גדולות:

מסורת הש"ס

שכבר הודה מפי עצמו. וכא לגאת ידי שמים. ואע"ג דבי דינא לא מצו מחייבי ליה אלא מנין לפניהם מיהו ידי עונש אין יוצא עד שיגלם לשניהם דהא לאו לגבעלים אהדריה כו': **אלא אמר רבא.** מתני' דברי הכל היא ולא דמיא לאין יודע דהתם בין נשבע בין לא נשבע הוא דפליגי ר' טרפון ור"ע לענין דינא דר' טרפון לא מחייב להחזיר ליד הגנזל ור"ע מחייב אע"ג דלא נשבע. והאי דפרכת לעיל ואי ר"ע אע"ג דלא אשתבע לאו פירכא היא דהתם דין הוא דאע"ג דלא משתבע דיחזיר לכל אחד שהרי אין יודע למי גזל ולא נפיק ידי שמים כלל אבל הכא במתני' דידע למאן גזל ומודי ליה משעת הודאה דמזומן הוא להשיב הוי גביה כפקדון הלכך נשבע תחילה קודם הודאה אע"ג כו': **שליח שעשאו בעדים.** לאודן שיש לו מעות ביד שמעון ומינה שליח בעדים לקבלם הימנו ונתנם לו: **הוי שליח.** ואם נאנסו בדרך פטור בעל הבית שנתנם לו: **פטור.** דלא קמה ברשות שואל להתחייב באונסים עד שיאמר לו מפיו לשלחה לו ביד בנו כו': **מנא ידעינן.** דשלוחו הוא דקרי ליה מתני' שלוחו (ב): **לקיטו.** שלקטו אצלו לדור עמו בביתו לצותא בעלמא לשון מורי: **ושכירו.** נשכר עמו ליום ולחדש ולשנה ולשבת. לישנא אחריינא לקיטו לוקט תבואתו: **ולאפוקי מהאי תנא.** הא מתניתין דאוקימנא שליח ב"ד אפילו עשאו גזלן ולא גזל הוא שליח והוי באחריותו דגזל לאפוקי מהאי תנא: **שליח ב"ד.** דמשמע מתני' דמשנתן לו נפטר גזלן כשעשאו גזל קאמר ולא כשעשאו גזלן: **ושלח הלה ונטל שלו.** מיד השליח: **פטור.** מאונס הדרך. טעמא דנטל הגזל הא נאנסו מן השליח הראשון חייב: **וא"ת משנתנו.** דקתני לא יתן לשלוחו ואי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן [לא] תוקמא בשעשאו בעדים אלא בממנה לו שליח ביקש מחבירו שימנה לו לגזלן את עצמו לומר לו אם תרצה לשלח כלום לפלוני שלח בידי: בדיוקני

שכבר הודה מפי עצמו אלא אמר רבא שאני מתני' דכיון דידע למאן גזליה ואודי ליה כיון דאפשר לאהדורי ממונא למריה הוה ליה כמאן דאמר ליה יהיו לי בידך הלכך נשבע אע"ג דקאמר ליה יהיו לי בידך כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטי לידיה [א]הא לא אישתבע הוי גביה פקדון עד דאתי ושקיל ליה: לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו: איתמר שליח שעשאו בעדים רב חסדא אמר [ב]הוי שליח רבה אמר לא הוי שליח רב חסדא אמר הוי שליח להכי טרחי ואוקמיה בעדים דליקו ברשותיה רבה אמר לא הוי שליח ה"ק אינישׁ מהימנא הוא אי סמכת סמוך אי בעית לשדוריה בידיה שדר בידיה תנן [ג]השואל את הפרה ושילחה ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל ומתה פטור האי שלוחו היכי דמי אי דלא עשה בעדים מנא ידעינן אלא דעשה בעדים וקתני דפטור קשיא לרב חסדא כדאמר רב חסדא בשכירו ולקיטו הכא נמי בשכירו ולקיטו תנן [ד]לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו האי שלוחו היכי דמי אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן אלא לאו דעשאו בעדים תרגמא רב חסדא בשכירו ולקיטו אבל שליח שעשאו בעדים מאי הכי נמי דהוי שליח אדתני סיפא אבל נותן הוא לשליח בית דין לפלוג וליתני בדידיה [ה] שליח שעשאו בעדים הכי נמי דהוי שליח אמרי לא פסיקא ליה שליח ב"ד לא שנא עשאו נגזל ולא שנא עשאו גזלן הוי שליח פסיקא ליה שליח שעשאו בעדים דכי עשאו נגזל הוא דהוי שליח עשאו גזלן לא הוי שליח לא פסיקא ליה ולאפוקי מהאי תנא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר שליח בית דין שעשאו נגזל ולא עשאו גזלן או עשאו גזלן ושלח הלה ונטל את שלו מידו פטור רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו שליח שעשאו בעדים הוי שליח וא"ת משנתנו [ו]במצויא לו שליח דאמר ליה אית לי זוזי גבי פלניא ולא קא משדר להו איתחזי ליה דלמא אינישׁ הוא דלא משכח לשדורי ליה א"נ כדרב חסדא בשכירו ולקיטו א"ר יהודה אמר שמואל אין

אומר שלח לי על ידו פשיטא דהוי שליח דהא תנן בהשואל (ב"מ דף לח: ושם) אמר ליה השואל שלח לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך ושלחה חייב ומ"ל מ"ל בפניו שלח ומ"ל אמר ליה שלח בפניו שלח [ז] ומיהו לקמן לא משמע הכי דבעי לשמואל מאי תקנתיה הול"ל ששלח ליה שלח לי ע"י זה ולא הוי שליח לכך נ"ל דבכל ענין שלח בפניו לא הוי שליח עד שיאמר לו בפניו שלח לי על ידו ההיא דהשואל דאייתי בפניו וכן מוכיח מתוך הקונטרס: **רבה אמר לא** הוי שליח. יש מקשים דרבה אדרבה דהכא קאמר רבה דלא הוי שליח ובפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף פז:) אמרינן רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא בחנוני מוכר לוחית עסקינן ואזדא ר' יהודה לטעמיה דאמר לאתויי שדריה הרי לרבה אליבא דר' יהודה הוי שליח וי"ל דשאני התם דכיון שנתן לו פונדיון ונוה לו להביא באיסר שמן הוי כאילו א"ל בהדיא שלח לי על ידו ופטור ולפי מה שפירשתי דדוקא שאמר ליה בפניו אית לן למימר דכיון דנתן הפונדיון הוי כאילו אמר ליה בפניו שלח הלכך אמר לר' יהודה לאתויי שדריה: **הכי** קא"ל אינישׁ מהימנא הוא. תימה אמאי חייב הוא מן הדין באחריות אונס הדרך והא אין יכול לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר כיון דתפיס ליה באינישׁ מהימנא וי"ל דגראה דאפילו הוא עצמו הביאו בדרך ונאנס חייב דפשיעה הוא עושה שמוליכו בדרך במקום פלוני שיש בו סכנה ובע"כ חייב לשמור עד שיחזירנו לו בישוב במקום שהפקידו אצלו כדאמרינן לקמן (דף קיח.) (ו) בהמפקיד אצל חבירו בישוב לא יחזיר לו במדבר משמע דבעל כרחו חייב לשמור עד שיחזירנו בישוב במקום שהפקידו ולאו כל כמיניה להחזיר לו במדבר במקום סכנה:

אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן. כלומר היכי מסר לו משאיל כיון דלא ידע אי האי שליח של שואל הוא: **בשכירו** ולקיטו. תימה אמאי לא אמר רב חסדא נמי אהא ועוד תימה אמאי לא פריך ליה מעיקרא ממתני' והדר הוה ליה למפרך מההיא דפ' השואל: אין

שבבר הודה מפי עצמו. מהאי לישנא דייק בהמפקיד (ב"מ דף לז:) וגם מחמת פירכא אחריתי מוקי לה בבא לגאת ידי שמים ותימה א"כ ההוא מעשה דחסיד אחד אמאי אמר ליה רבי טרפון הנח דמי מקחך ביניהם הא כיון דחסיד הוה מסתמא היה בא לגאת ידי שמים וי"ל דלכתחילה בא עמו לדין אם הוא חייב מן הדין ושוב מה שעשה עשה א"נ אפילו לגאת ידי שמים אין חייב לר' טרפון אלא בגזל אבל בפקדון ומקח דלא עשה איסורא לא וכן משמע בהמפקיד (שם דף לז: ושם[ג]) דכי רמי התם גזל אגזל משני הכא בבא לגאת ידי שמים ולעיל מייתי כי רמי פקדון אפקדון לא בעי לשנויי הכי ואין להאריך כאן בסוגיא דהתם: **אמר רבא שאני מתני' כו'.** לפי הספרים דל"ג אלא משמע דאתא רבא לתרוצי פירכא דפרכינן לר' טרפון ולעולם רבי טרפון היא וקאמר כיון דאודי ליה כמ"ד יהא בידך דמי א"כ מסתמא מיירי כשהודה בפניו דאם לא כן אמאי הוי כמ"ד יהא בידך וכיון דבהודאה [ג] מיירי מתניתין אכתי תקשה אמאי לא מוקי מתני' נמי כר"ע ואע"ג דקנים ר"ע אפילו היכא דלא נשבע ה"מ דלא הדר ממונא למריה אבל במתני' היכא דלא נשבע והודה לו בפניו הדר ממונא למריה דכיון דהודה לו בפניו מה לי תופס בידו מ"ל נתן ביד ב"ד הלכך לא יקנוס ר"ע וי"ל דסברת גמרא היה כיון דקנים ר"ע בכל מקום קנים כיון דעבד איסורא ולא יחלוק ומיהו אין נראה דמיירי הכא בשהודה בפניו דא"כ אפילו נשבע נמי אין צריך להוליכו אחריו למדי ויכול להביא כפרה דכיון דהודה לו בפניו והניחו בידו והלך הרי הוא כהפקידו בידו ואמאי יהא צריך להוליכו אחריו אלא ודאי מיירי כשהודה שלא בפניו בפני עדים והשתא א"ש דלא מתוקמא מתני' כר"ע דלא הדר ממונא למריה כיון שלא נתן ביד ב"ד ולפי מה שפי' בקונטרס אלא אמר רבא א"ש דרבא לא בא לתרץ פירכא [ד] אלא טעמא דמתני' מפרש בבא"ג דמאי לאוקמי בין כר"ע בין כרבי טרפון: **שליח שעשאו כו'.** לכאורה נראה דאייתי כגון דלא אמר לו [ה] שלח לי על ידו רק עדים מעידים שעשאו שליח אבל אם היה

עין משפט נר מצוה

קכ א מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שמז סעיף ג:

קכא ב מיי' שם הלכה י ופ"ג מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה סמג עשין עב טוש"ע מ"מ סי' שמז סעיף ב וסי' קכה סעיף ג וסעיף ב וסי' קכב סעיף ג וש"ס:

קכב ג מיי' פ"ג מהל' שאלה ופקדון הלכה ג סמג עשין לב טוש"ע מ"מ סי' שמ סעיף ה:

קכג ד (מיי' שם) טור ש"ע מ"מ סי' קכה סעיף ב:

מוסף רש"י

ושילחה ביד בנו. המשאיל שלחה לו לשואל ביד בנו של משאיל (ב"מ צח:). פטור. אם מתה בדרך. פליגי בה רבה ורב חסדא, רב חסדא מתרץ לה להאי שלוחו דשואל דמתני' בשכירו ולקיטו שדר בביתו, אבל אין עדים שהוא שלוחו, דאי איכא עדים הוי שליח וחייב השואל באונסין משמסרו לו, רבה אומר אפילו עשאו שליח בעדים לאו שליח הוא להתחייב ע"י באונסין, דה"ק ליה אינישׁ מהימנא הוא אי בעית לשדוריי בידיה שדר (שם). לא יתן לא לבנו. של גזלן להוליכו לגנזלן, שאם יאנסוהו חייב להחזיר, דלא הוי השבה עד דמטי לידיה (לעיל קג.).

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפלוג וליתני בדידיה בד"א בשליח שלא עשאו בעדים אבל שליח שעשאו בעדים: (ב) רש"י ד"ה מנא ידעינן וכו' שלוחו הס"ד ואח"כ מ"ה שכירו נשכר וכו' ולשבת לקיטו שלקטו וכו' לשון מורי לישנא אחרינא כל"ל: (ג) תוס' ד"ה אמר וכו' וכיון דבהודאה בפניו מיירי: (ד) בא"ד לא בא לתרץ פירכא דפרכי' לר"ט אלא טעמא: (ה) ד"ה שליח וכו' כגון דלא אמר לו אמור לפלוני ישלח לי על ידך רק עדים מעידים שעשאו שליח להביא לו אבל אם היה אומר לו אמור לפלוני ישלח לי על ידך פשיטא דהוי: (ו) ד"ה הכי וכו' דהמפקיד אצל מכירו

רבינו חננאל

אלא אמר רבא שאני מתני' דכיון דידע למאן גזליה ואודי ליה כיון דאפשר לאהדורי ממונא למריה הוה ליה כמאן דאמר ליה יהיו לי בידך. ורב חננאל ז"ל נמי פי' דמתני' דברי הכל.

אין משלחין מעות בדיוקני אפילו עדים חתומים עליה. פי׳ אם אמר לסופר כתוב לפלוני שישלח לי מעות ע״י פלוני ואחר כך חתם בדיוקני שלו ואפילו עדים חתומים עליה שהיא דיוקני שלו אינו מועיל לגבל אם היו חתומים על זה שאמר ליה לשלוח על ידו אז הוי שליח לי נמי אם כתב בכתב ידו שלח על ידי פלוני וא״ת ואמאי לא מהני דיוקני דידיה והא אמרינן בהשולח (גיטין דף לו.) ובהמגרש (שם דף פז:) דמר חתים כוורא ומר חתים מכותא וי״ל דהני מילי בשמות חכמים דפקיעי אבל מינים אחרינא לא ולפי מאי שפירשנו לעיל אפילו כתב בכתב ידו וחתם בדיוקני אין מועיל כל זמן שלא אמר ליה בפנים:

ורבי יוחנן אמר אם עדים חתומים עליו שולחין. וה״ה לרבי יוחנן בלא דיוקני בשליח שעשאו בעדים כדאמר רבי יוחנן לעיל דהוי שליח והכא אמא לאמשמועינן דדיוקני בלא עדים לא מהני ולא מידי ונראה דהלכתא כרב חסדא דשליח שעשאו בעדים הוי שליח דהא ר׳ יוחנן ור׳ אלעזר קיימי כוותיה ואע״ג דשמואל קאי כרבה קי״ל כרב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן וה״ה לדגבי שמואל הלכה כר׳ יוחנן: **אגב אסיפא דביתיה.** ומה שכותבין הרשאה והקניתי לו ד׳ אמות בחלרי לאו דוקא דהא אמרינן בפ״ק דקדושין (דף כו: ושם) דקרקע כל שהו חייב בפאה כו׳ ובקונין עמה נכסים שאין להם אחריות ומה שכותבין הרשאה אפילו אותם שאין להם קרקע י״מ משום דהולאת בעל דין כמאה עדים דמי וקשה דבפרק חזקת הבתים (ב״ב דף מד: ושם) דפריך וליחוש דילמא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי ומשני לא צריכא דאמרי עדים ידענא ביה בהאי גברא דלא הוה ליה ארעא מעולם ובפרק מי שמת (שם דף קמט.) גבי עובדא דאיסור גיורא דקאמר במאי ליקני רב מרי בריה לאנהו זוזי אי דליקני ליה איסור גיורא אגב קרקע לית ליה קרקע וי״ל דהתם דאיסור גיורא מעיקרא ודאי לא אסיק אדעתיה טעמא דהולאה אבל במסקנא קאמר אדהכי נפק אודיתא מבי איסור והתם דה״ה כיון שאין אלא חשש בעלמא דלמא אקני ליה כיון דלית ליה ארעא לא חיישינן והתם דפ׳ הזהב (ב״מ דף מו. ושם[1]) גבי היה עומד בגורן דפריך וליקני ליה אגב ארעא ומשני דלית ליה ארעא התם מדאורייתא בעינן דאית ליה ארעא דאי לית ליה ארעא לא היו קרוין מעותיו מדאורייתא שיוכל לפדות בהן פירות מעשר שני אבל לענין לגבות כיון שהודה שיש לו והקנה לו אגב קרקע למה לא יגבה: [עי׳ תוס׳ כתובות נד: ד״ה אע״פ וב״ב מד: ד״ה דלא][2]

חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן. תימה אמאי איצטריך למיתני הא כיון דבריש תנן שוה פרוטה משמע אבל פחות לא[3]: **נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש.** הוא הדין אם לא נתן לו את הקרן ונשבע אתריוייהו אקרן ואחומש היה מוסיף חומש על חומש אלא אורחא דמילתא נקט דאקרן אין נשבעין שני פעמים והוא הדין אם נשבע על החומש דיוליכנו אחריו למדי דכיון שנשבע עליו נעשה כגזלן: **יש תלמוד קאמינא ומריבויא דקראי.** תימה אמאי איצטריך קרא לקרן דאמאי לא ישלם קרן כיון דאיכא אחריות נכסים ועמד בדין דבהכי מוקמינן לה בסמוך: **מלוה על פה היא ואין גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות.** למ״ד שיעבודא לאו דאורייתא פריך דהכא משמע דמדאורייתא גובין מיורשין ומההיא ברייתא דהגוזל ומאכיל (לקמן דף קיח:) אם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם ליכא למפרך ליה מידי דאיהו מוקי ליה מדרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוין כדפסיק רב פפא בפרק גט פשוט (ב״ב דף קנו. ושם) ומיהו לרב ושמואל דאמרי מלוה ע״פ אין גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות ואפילו מדרבנן כדמוכח בח״ה (שם דף מב.) **ובסוף מי שמת** (שם דף קנז.) איכא לאקשויי מהתם דברייתא דלקמן ואיכא למימר דאינהו מוקמי לה בשעמד בדין ומה שהקשה בקונטרס דהך העמדה בדין מאי מהני הרי כפר ונשבע דהא אוקימנא לעיל בשלא הודה אביו והודה בנו י״ל בעמד בדין לאחר שבועה ע״י עדים דלא מיחייב האב חומש כדתנן לקמן במתניתין דהיכא דאיכא עדים לא מיחייב חומש:

[1] ב״מ מו. ב״ב עז: [ע״ש] קנ: [נ״ש] [ועי׳ בתוס׳ ב״ב עז: דה״ה רב פפא], [2] רש״ל מ״ז, [3] [קידושין יג: ב״ב מב. קנז. קעה. ערכין ו: ז. כ. בכורות מח:], [4] [ל״ל והרלאה], [5] [ויקרא פרשה יג], [6] [ד״ה ונקנינהו], [7] [שיך למתני לעיל קנ.], [8] [המוי״ט כתב ישוב לזה ע״ש],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:

ויקרא ה כג

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דאיכא אחריות נכסים וכו׳: (ב) רש״י ד״ה בדיוקני וכו׳ בידו סס״ד ואח״כ מס״ד מי כתב לך: (ג) ד״ה ומחייב בנו חומש:

רבינו חננאל (המשך)

שמואל כל כי האי גונא אין משלחין בו מעות. ומדשקלו וטרו לאוקומי סוגיא דשמעתא כשמואל, ואמ׳ מאי תקנתיה ואי כתב בעל המעות התקבלתי ושקיל ליה השליח, ומייתי ליה בהדיה ויהיב ליה למי שהמעות בידו ושקיל למעות מיניה, דילמא מיית ההוא דכָתַב התקבלתי קודם שיקבל השליח המעות ובטל זה הכתב שכתוב בו התקבלתי, שמת הוא קודם שיקבל שלוחו המעות, וכבר זכו בהן היורשין. לפיכך לא אישר, ואוקימנה לשמואל לית ליה תקנה. אלא כי הא דרב פפא דהוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי הוזאי ואקנינהו לרב שמואל בר אחה אגב אסיפה דביתא, כי אתא נפק לאפיה עד תורך. וכך הלכה, וכבר פירשנוה בפרק הזהב, וליתה הא דר׳ יוחנן הא בתריתא, אבל שליח שנשאו בעדים איתה דלא דחקינן לאוקומי לָה כי הא דרב פפא, אלא משום דחישינן דילמא מיית מריה דפיקדונא, אבל היכא דלא חייש קני. **נותן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש,** שמע מינה דחומש ממון הוא ואי מיית משלמי ליה יורשיו, וְתַנְיָא נמי הכי הגוזל את חבירו ונשבע לו ומת יורשיו משלמין קרן וחומש ופטורין מן האשם. **גזילה ועשק אבידה ופקדון יש תלמוד.** ישתלמון קאמר מר מר דמשמע ישתלמו מן היורשין, דילפי מרישיה דקרא, יש תלמוד קאמינא דניכתב קרא והשיב את אשר גזל או אשר עשק או את אשר הפקד אתו או את אשר מצא. מדכתב רחמנא גזלה ועשק ופקדון ואבידה, ש״מ שהיורשין משלמין קרן.

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

קכד א מיי׳ פ״א מהל׳ שלומין ומופקין הלכה ח סמג עשין עב טוש״ע ח״מ סי׳ קכא סעיף ג:

קכה ב ג ד (מיי׳ שם) טוש״ע ח״מ סי׳ קכב סעיף א:

קכו ה מיי׳ פ״ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד:

קכז ו מיי׳ שם הלכה ו:

קכח ז מיי׳ שם הלכה ג:

קכט ח מיי׳ שם הלכה ה ו:

קל ט מיי׳ שם הלכה ד:

קלא י מיי׳ פי״א מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין לד טוש״ע ח״מ סי׳ קיא סעיף א:

מוסף רש״י

אקנינהו ניהליה לרב שמואל. שהיה הולך לשם כדי שיגיאם לו, שאילו לא הקנה לו לא היה נותנם לו מי שהפקדון אצלו, שאם יאבדו בדרך יחזור רב פפא ויתבעם לו (ב״מ מו.). **אגב אסיפא דביתא.** מפאן בימו (שם) סף בימו מקרקע, כדי שיגיאם לו והיינו הרשאה, ואילו לא אקנינהו ניהליה לא הוו יכולי ליה דלא ליתייהו בחומא דאורחא (רשב״ם ב״ב עז:) שהקנה לו בסודר קרקע כניסת בימו וחגבו הקנה לו הממעות בתורת הרשאה הממורשת בפ״ק (לעיל ע.) אי נמי הלך והחזיק הקרקע והקנה לו המעות כל מקום שהן (רשב״ם ב״ב קנ:). **נפק לאפיה.** מרוב שמחת מעותיו שהביא (שם עז:). **עד תוראך.** שם מקום (ב״מ מו.) מקום בחמ׳ נדה (לג.) וכך שמו, ולאמשמועינן אתא דמשום קנין זה מסרו לו המעות, דכיון דנפק לאפיה שמעינן דהכיא המעות (רשב״ם ב״ב עז:) ויש מפרשין תלי הדרך ומפרשין נמי שלא יחזיק בהן לעצמו, ולא היא, דכיון דכתב בהרשאה וכל מאן דמתבעי ליה מן דינא קבלתי בין לזכות בין לחובה, מינה שמעינן דשליח שוויה, הכי מפרש בפ״ק שם (שם קנ:). ומלודה על פה אינו גובה לא מן היורשין. דשיעבודא לאו דאורייתא, וכ״ם מן הלקוחות, אבל מלוה בשטר הוא עצמו שיעבדו, דכתב ליה כל נכסי דלית לי אחראין לשטרא דין (קדושין יג:).

רבינו חננאל

אמ׳ רב יהודה אמ׳ שמואל אין משלחין מעות בדיוקני. פיר׳, דיוקני, צורה ידועה לו כגון סימן וכל הרואה אותה יודע שהוא סימן שלפלוני, וכתב לו בינו לבינו תן לפלוני כך וכך מעות דיו שנים, כלומר סוד בינוהם, ואפילו עדים מעידים שאמר להן זה הכתוב בכתב הזה כתב ידי הוא, ואינם יודעים העדים מה כתוב בו אלא כתבו הם למטה כי פלוני אמר לנו העידו עלי שזו הדיוקני שלי היא, ודיוקני זו היא כגון חתמות ידו, ואמ׳

א) אין משלחין מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומים עליה ורבי יוחנן אמר אם עדים חתומים עליה משלחין אמרי לשמואל מאי תקנתא כי הא דרבי אבא הוי מסיק זוזי בדרב יוסף בר חמא א״ל לרב ספרא בהדי דאתית אייתינהו ניהלי כי אזל להתם אמר ליה רבא בריה מי כתב לך התקבלתי א״ל לא אי הכי זיל ברישא ויכתוב לך התקבלתי לסוף אמר ליה אי כתב לך נמי התקבלתי ב לאו כלום הוא דלמא אדאתית שכיב רבי אבא ונפלו זוזי קמי יתמי והתקבלתי דרבי אבא לאו כלום הוא א״ל ואלא מאי תקנתא ג זיל נקנינהו לך אגב ארעא ותא את כתוב לן התקבלתי ד כי ה) הא דרב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי הוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אבא אגב אסיפא דביתיה כי אתא נפק לאפיה עד תואך: נתן לו את הקרן וכו׳: אלמא חומש ממונא הוא ואם מיית משלמי ליה יורשין ותנן נמי נתן את הקרן ונשבע על החומש הרי מוסיף חומש על חומש אלמא חומשא ממונא הוא ותניא נמי הכי הגוזל את חבירו ונשבע לו ומת ו יורשין משלמים קרן וחומש ז ופטורין מן האשם ומשמע דאבוהון הוו ח) (אלמא חומש ממונא הוא ובעי שלומי יורשין) ורמינהו עדיין אני אומר אימתי אינו משלם חומש על גזל אביו בזמן שלא נשבע לא הוא ולא אביו הוא ולא אביו אביו ולא הוא הוא ואביו ט מנין ת״ל י אשר גזל ואשר עשק והוא לא גזל ולא עשק אמר רב נחמן לא קשיא כאן שהודה כאן שלא הודה אי לא הודה קרן נמי לא משלם וכי תימא הכי נמי דלא משלם והא מדקא מהדר אחומש למימרא דקרן משלם ועוד תניא ועדיין אני אומר אימתי הוא משלם קרן על גזל אביו בזמן שנשבע הוא ואביו אביו ולא הוא הוא ולא אביו לא הוא ולא אביו מנין ת״ל גזילה ועושק אבידה ופקדון יש תלמוד ויתיב רב הונא וקאמר להא שמעתא א״ל רבה בריה יש תלמוד קאמר מר או ישתלמו קאמר מר א״ל יש תלמוד קאמינא ומריבויא דקראי אמרי אלא מאי לא הודה ח לא הודה אביו והודה בנו ונחייב בנו חומש אשבועה דידיה אמרי ט בשאין גזילה קיימת אי בשאין גזילה קיימת אפילו קרן נמי לא משלם לא צריכא דאיכא אחריות (א) וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי מלוה על פה היא ג) ומלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין י ולא מן הלקוחות אמרי בשעמד

בדיוקני. מסר לו בעל הפקדון לשליח סימנין וכתב לו חותמו בחגרת ומסרה לו ואמר לו לך ד) והתרלה לפלוני ויתן לך מעות שיש לי בידו (ב) : **אי כתב לך.** ר׳ אבא: **התקבלתי.** מעותי בקבלתו של רב ספרא: **אדאתית.** בעוד שתהיה בדרך בשובך אלינו: **שכיב רבי אבא.** דזקן הוא וכבר בטל שליחותו קודם שתקבלם ואי הוו אנסי להו מינך בחורתא תבעי לן יתמי: **נקנינהו ניהלך אגב ארעא.** ויהיו שלך בכל מקום שהן דקיימא לן (קדושין דף כו.) נכסים שאין להם אחריות: **אסיפא דביתיה.** מפאן בימו דמחובר לקרקע הוא וכקרקע הוא כך שמעתי. ל״א סיפא דביתיה סוף בית הקנה לו זוית אחת: **נפק לאפיה עד תווך.** הלך לקראתו עד תווך שם מקום שהיה שמח שהביא לו מעותיו: **אלמא חומשא ממונא הוא.** מדאיצטריך ליה למתני ח״ל ליך אחריו אלמא ממונא הוא גביה: **ואי מיית.** גזלן משלמי יורשין ועוד מדקתני הרי זה מוסיף חומש על חומש ש״מ ממונא כפריה: **ופטורין מן האשם.** דהא מתו בעליו דאם הפרישו בחייו היה טעון [רעיה] וכי לא הפרישו פטורין דאשם כפרה הוא ולאו ממונא ואין כפרה למתים: **עדיין אני אומר.** ריש בתורת כהנים ט) אשר גזל על גזילו הוא מוסיף חומש ולא על גזילת אביו: **לאו שהודה.** אביו בחייו אחר שנשבע ונתחייב לו חומשא משלמי יורשין ובריתא בת״כ בשלא הודה וקס״ל דאשם בלא הודה לא אב ולא בן: ה״ג **ויביב רב הונא: יש אלמוד קאמר מר.** ותנא מקרא מייתי לה מדכתיב כל הני ריבויא הוא שהבן חייב לשלם אז שתלמו קאמר מר ומסברא הוא משלם ולא מקראי: **לא הודה אביו והודה בנו.** קרן משלם אבל חומש לא דמעטיה קרא מחומש על גזל אביו: **ונחייב** (ג) **חומש אשבועה דידיה.** דקתני נשבע הוא ואביו לפטורא דכיון דבן נשבע והודה אמאי פטור: **בשאין גזילה קיימת.** דלאו עליה רמיא לשלומי דתנן (לקמן דף קיח:) הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם הלכך אי כפר כפירת דברים בעלמא היא ושבועת בטוי הוא דליכא חומש: **לא צריכא דאיכא אחריות נכסים.** ואמרינן לקמן (שם) דאם הניח אביהן אחריות נכסים קרקעות חייבים להחזיר מפני כבוד אביהן: **וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי כו׳** ל״ג אדא דהא תני התם דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר

ועוד

ט) ב״מ מו. ב״ב עז: [ע״ש] קנ: [נ״ש] [ועי׳ בתוס׳ ב״ב עז: דה״ה רב פפא], [10] רש״ל מ״ז, [11] [קידושין יג: ב״ב מב. קנז. קעה. ערכין ו: ז. כ. בכורות מח:], [12] [ל״ל והרלאה], [13] [ויקרא פרשה יג], [14] [ד״ה ונקנינהו], [15] [שיך למתני לעיל קנ.], [16] [המוי״ט כתב ישוב לזה ע״ש],

ועוד דקמשני ליה כשעמד בדין קודם מיתתו והך העמדה מאי מהני הרי כפר וגשבע ולא הודה דהא אוקמינן דלא הודה אב והודה בנו ועוד דקמשני כשעמד בדין מכלל דעד השתא בשלא עמד בדין והא נשבע הוא ואביו קתני מכלל דבב"ד הוה הלכך ל"ג ליה. וה"ג אי הכי חומש נמי משלם א"ר הונא כו' אי הכי ממון גמור הוא וחומש נמי לשלם: **לפי שאין משלמין חומש על כפירה שעבוד קרקעות.** דחומש אמאי קאתי אשבועתא לאו שבועה היא דקי"ל שבועות (דף מב:) אין נשבעין על הקרקעות והאי בן כי איתבע כפר לה שעבוד הקרקעות דאי לאו משום אחריות נכסים לאו עליה רמיא לשלומי: **רבא אמר.** לעולם בגזילה קיימת ודקשיא לך ולאייב הכי חומש על שבועת עצמו כיון דהודה הכא כשאיתה דסקיא שממון אביו נתון בה מופקדת ביד אחרים קרן משלם דהא איתיה חומש לא משלם דכי אישתבע בקושטא אישתבע דהא לא הוה ידע: חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן כו': אמר רב פפא לא שנו אלא שאין גזילה קיימת אבל גזילה קיימת צריך לילך אחריו חיישינן שמא תייקר איכא דאמרי אמר רב פפא [ב]לא שנא גזילה קיימת ולא שנא שאין גזילה קיימת אינו צריך לילך אחריו לשמא תייקר לא חיישינן אמר רבא [ג]גזל שלש אגודות בשלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתים אם החזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחרת ותנא תונא [ד]גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך טעמא דאיתיה בעיניה הא ליתיה בעיניה אע"ג דהשתא לאו ממונא [ה] כיון דמעיקרא ממונא הוא בעי שלומי הכא נמי אף על גב דהשתא לא שוה פרוטה [כיון דמעיקרא הוי שוה פרוטה] בעי שלומי בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן מהו מי אמרינן השתא ליכא גזילה [ו] או דלמא הא לא הדר גזילה דהואי גביה [ז]הדר פשטה גזילה אין כאן השבה אין כאן אי גזילה אין כאן השבה יש כאן [ח]הכי קאמר אף על פי שגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן [ט]ואמר רבא הרי אמרו [י]נזיר שגילה ושייר שתי שערות לא עשה ולא כלום בעי רבא גילח אחת ונשרה אחת מהו [יא]אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא נזיר שגילח אחת אחת קא מבעיא ליה לרבא אמר ליה לא צריכא כגון שנשר אחת מהן וגילח אחת מי אמרינן השתא מיהת הא ליכא שיעור או דלמא הא לאו גילוח הוא דמעיקרא הא שייר שתי שערות והשתא כי גילח לא הוי ב' שערות הדר פשטה שער אין כאן גילוח אין כאן אי שער אין כאן גילוח יש כאן הכי קאמר אע"פ ששער אין כאן [יב]מצות גילוח אין כאן ואמר רבא הרי אמרו [יג]חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה [יד]בעי רבא אגף חציה מהו א"ל רב יימר לרב אשי לאו משנתנו היא זו דתנן [טו]חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה [טז]פקקה בזמורה עד שימרח [יז]היו בה שתים עד שימרח מן הצדדים ובין זמורה לחבירתה טעמא דמרח הא לא מרח לא אמאי ותיהוי כי אגף חציה אמרי הכי השתא התם אי לא מרח לא קאי אגף חציה במידי דקאי קאי ואמר רבא הרי אמרו [יח]גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך בעי רבא

בשעמד בדין אי בשעמד בדין אפילו חומש נמי משלם אמר רב הונא בריה דרב יהושע לפי [א]שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות רבא אמר הכא במאי עסקינן כגון שהיתה דיסקייא של אביו מופקדת ביד אחרים קרן משלם דהא איתיה חומש לא משלם דכי אישתבע בקושטא אישתבע דהא לא הוה ידע: חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן כו': אמר רב פפא לא שנו אלא שאין גזילה קיימת אבל גזילה קיימת צריך לילך אחריו חיישינן שמא תייקר איכא דאמרי אמר רב פפא [ב]לא שנא גזילה קיימת ולא שנא שאין גזילה קיימת אינו צריך לילך אחריו לשמא תייקר לא חיישינן אמר רבא [ג]גזל שלש אגודות בשלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתים אם החזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחרת ותנא תונא [ד]גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך טעמא דאיתיה בעיניה הא ליתיה בעיניה אע"ג דהשתא לאו ממונא [ה] כיון דמעיקרא ממונא הוא בעי שלומי הכא נמי אף על גב דהשתא לא שוה פרוטה [כיון דמעיקרא הוי שוה פרוטה] בעי שלומי בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן מהו מי אמרינן השתא ליכא גזילה [ו] או דלמא הא לא הדר גזילה דהואי גביה [ז]הדר פשטה גזילה אין כאן השבה אין כאן אי גזילה אין כאן השבה יש כאן [ח]הכי קאמר אף על פי שגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן [ט]ואמר רבא הרי אמרו [י]נזיר שגילה ושייר שתי שערות לא עשה ולא כלום בעי רבא גילח אחת ונשרה אחת מהו [יא]אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא נזיר שגילח אחת אחת קא מבעיא ליה לרבא אמר ליה לא צריכא כגון שנשר אחת מהן וגילח אחת מי אמרינן השתא מיהת הא ליכא שיעור או דלמא הא לאו גילוח הוא דמעיקרא הא שייר שתי שערות והשתא כי גילח לא הוי ב' שערות הדר פשטה שער אין כאן גילוח אין כאן אי שער אין כאן גילוח יש כאן הכי קאמר אע"פ ששער אין כאן [יב]מצות גילוח אין כאן ואמר רבא הרי אמרו [יג]חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה [יד]בעי רבא אגף חציה מהו א"ל רב יימר לרב אשי לאו משנתנו היא זו דתנן [טו]חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה [טז]פקקה בזמורה עד שימרח [יז]היו בה שתים עד שימרח מן הצדדים ובין זמורה לחבירתה טעמא דמרח הא לא מרח לא אמאי ותיהוי כי אגף חציה אמרי הכי השתא התם אי לא מרח לא קאי אגף חציה במידי דקאי קאי ואמר רבא הרי אמרו [יח]גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך בעי רבא

אמר רבא גזל שלש אגודות בג' פרוטות והוזלו ועמדו על שתים חייב להחזיר לו אחרת. פי' אם יש כנגד מחזיר אותה ואם לאו משלם ליה שוה פרוטה כמו שהיתה שוה בשעת הגזלה והוא הדין באחת שגזלה והוזלה שמחזיר לו אגודה או דמיה אלא רצותא נקט דאפילו בשלשה דקיים מצות השבה בתרתי אפ"ה חייב להחזיר לו אחת אע"ג דמהאי ותנא תונא דמייתי לא משמע מינה אלא היכא דגזל אחת והוזלה ההיא דמיא לגזל חמץ ועבר עליו הפסח ההיא רצותא דג' קאמר רבא מסברא ומדנקט והוזלו משמע דפשיטא ליה דאם גזל ג' אגודות שוות שתי פרוטות והחזיר לו ב' מהן דלא מיחייב להחזיר לו שלישית כיון דמעיקרא בשעת גזלה לא הוי ממונא ולשמא תייקר לא חיישינן:

ה"ג בעי רבא גזל ב' אגודות בפרוטה והחזיר אחת מהן מהו מי אמרי' השתא מיהא ליכא גזילה גביה או דלמא הא לא אהדר גזילה ול"ג הא דגרס בספרים הוקרו ועמדה כו': **מצות השבה אין באן.** נראה דלא בעי למיפשט אלא דלא מעכב מצות השבה ומצות השבה מיהא לא קיים: **מצות** גילוח אין **באן.** ומעכב מלשתות יין ומלטמא למתים כאלו לא גילח כלומר כמ"ד גילוח מעכב דאחר ישתה הנזיר יין אחר כולם מ"ל לענין מצוה קאמר דלא קיים מצות גילוח ואליבא דכ"ע דפלוגתא היא בנזיר בפ' ג' מיין (דף מו.): **הרי** אמרו חבית שנקבה וסתמוה שמרים כו'. מה שפירש בקונטרס חבית שנתנה ע"פ ארובה ומצלת על העלייה אין נראה דהיא משנה דמייתי בסמוך חבית שנקבה היא בסמ' כלים בפ"י (מ"ו) דמשמע דמיירי להציל מה שבתוכה אם היא באהל המת דאי הוה מייירי ע"פ ארובה היה לו לשנותה בסמ' אהלות ועוד לשון הצלה לא הוה משמע הכי דה"ל למימר חוצלת ונראה לפרש דאיירי בחבית המוקפת למיד פתיל שאין טומאה נכנסת בה באהל המת ונקבה בכותל משקה דהכי הויא שיעורא כדאמר בסמ' כלים (פ"ט מ"ח) וסתמוה שמרים מצלת על כל מה שבתוכה והא דאמר בסוף המצניע (שבת דף לו.) ולענין למיד פתיל עד שיפחת רובו היינו בסתומה שאם נקבה וסתמה הוי שם כלי עליה עד שיפחות רובה דאז לא מהני לה סתימה דהוי כאוכלים שגיבלן בטיט כיון דאין שם כלי עליו ולא כמו שפי' בקונטרס בהמצניע ולענין למיד פתיל עד שיפחת רובו דכלי חרס המוקף למיד פתיל אין טומאה נכנסת דרך נקביו עד שיפחת רובו כדמוכח במסכת כלים בפרק שלשה דשיעורו בכותל משקה וכן משמע בהמיא שמביא התם בקונטרס נתנה קדירה ע"פ ארובה דאמר ב"ש הכל טמאים בכותל משקה ואפילו ב"ה לא מטהרי אלא עליה אבל קדירה טמאה אלמא

אגף חציה. תימה היכי דמיא הך בעיא להנך בעיות דלעיל דכיון דגף אין כאן נקב ולמה לא תועיל הסתימה דמ"ל אם לא נקבה מעולם אלא כך ומ"ל שאגף חציה [ועוד] תימה דהכא אמר בסתמוה שמרים שמה סתימה ובספ"ק דיבמות (דף טו:) אמרינן חבית של זיתים מגולגלים ב"ש אומרים אין צריכה לינקב ומודים שאם נקבה וסתמוה שמרים שהיא טהורה וי"ל דהתם ודאי לענין הכשר מסתמא לא ניחא להו לבעלים במה שיוצא ממנה כיון שנקבה אף על פי שסתמוה שמרים לאו סתימה מעלייתא היא אבל לענין להציל מטומאה הויא סתימה מעלייתא:

נשבע

נשבע

מסורת הש"ס

א) לעיל לו:, ב) מיז מב, ג) כלים פ"י מ"ו, ד) לעיל לו:, ה) פ"א ל"ג.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דהשתא לאו ממונא הוא כיון: (ב) שם ליכא גזילה גביה לו דלמא: (ג) רש"י ד"ה חבית וכו' וממרח יפה וכו': (ד) בא"ד בפ' אלו כלים מצילין:

מוסף רש"י

ותנא תונא. כלומר מצינו תנא שנו המקייענו בזאת (קדושין כד:). גזל חמץ **ועבר עליו הפסח אומר לו.** לנגזל, הרי שלך לפניך. בעין כמות שהוא, להיזק שאינו מיכר הוא (לעיל טו:) ובלבד שישלם לו אותו עצמו וקרינא בה והשיב את הגזילה אשר גזל, שהרי לא נשתנה (גיטין נג:).

רבינו חננאל

רבא אמר הב"ע כגון שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר. פי' שני שקין מחוברין ומונחין על החמור, אחד מצד זה ואחד מצד אחר. ובלשון ישמעאל אלכרג'. **איכא דאמרי אמר רב פפא לא תימא הני מילי היכא דאין גזילה קיימת** אבל גזילה קיימת צריך לילך אחריו, לא שנא גזילה קיימת לא שנא אין גזילה קיימת לשמא תייקר לא חיישינן. וכן הלכה. וכן פסק בפר"ח דצ"ל. אין משלמין חומש על שבועת כפירת **שעבוד קרקעות.** פי' כגון שאין גזילה קיימת וכיון שהניח קרקע ובא הנגזל לטרפו להפרע דמי גזלה שגזלו אביו ודחה היורש וכפר ונשבע בה, נמצאת שבועתו שכפר ונשבע על הקרקע שה(ג)ניח מורישו. **אמרי גזילה אין כאן מצות השבה אין כאן.** רב חננאל ז"ל פי' מצות השבה אין כאן, שלא קיים מצות השבה שהרי לא השיב מה שנגזל. **חבית שניקבה וסתמוה שמרים הוצלה.** פי' סתמוה שמרים נידונית כצמיד פתיל מבפנים ומצלת מן הטומאה על כל מה שבתוכה דתניא ר' יהודה אומר אין צמיד פתיל וחכ"א יש, כיצד חבית שניקבה וסתמוה שמרים רי"א אינה מצלת, וחכ"א מצלת. ודברים ברורים. ובפר' קמא דיבמות אמרי' חבית נקובה היתה וסתמוה שמרים. ונתברר הפירוש.

עין משפט נר מצוה

קלב א מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הלכ' יד ופ"ז מהל' שבועות הלכה ג ד סמג לאוין רס ועשין עג:

קלג ב מיי' פ"ז מהל' גזילה ואבידה הלכה יא סמג עשין עג טור ש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ג:

קלד ג מיי' שם פ"א הלכה ו סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ג:

קלה ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

קלו ו מיי' פ"ח מהלכות מזיקין הלכה ו:

קלז ז ח מיי' שם הלכ' ז:

קלח ט י כ ל מיי' פכ"ג מהלכות טומאת מת הלכה מ:

ושמואל אמר לחיוב. תימה היכי מ"ל לחיוב דחס כן הויא ברייתא זו ואין ל"ל זו: **מאי** לאו עונש דממון. תימה בממון מה שייך לומר לא ענש אלא א"כ הזהיר דבשלמא בעונש שבועה דהיינו קרבן שייך דבפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית בהו לאו אע"ג דאיכא כרת: **כאן** שהודה **כאן שבאו עדים.** ולישנא דשתי אזהרות משום דעונשין אין שוין דבהודה שייך חומש ואשם ובעדים לא שייך אלא חיוב עונשין ומיהו תימה אמאי קאמר בריש מוכחש עונש שמענו ובסיפא אומר מונשבע על שקר דכיון דלא מיירי אלא לאחר שבועה תרוייהו ס"ל למימר מונשבע על שקר: **אחד** שבועת העדות **ואחד שבועת הפקדון.** וא"ת אמאי לא חשיב שבועת מלוה וי"ל משום דשבועה במלוה לא כתיב אלא מפקדון אתיא: איתיביה

נשבע עליו. לאחר שנאסר נשבע שאין אצלו ולא גזלו ממנו: **מהו.** מי אמרינן הא מנח ויכול לפטור בו את עצמו ואשתכח דלאו מידי כפריה: **שומר חנם אני עליו.** ונשבע והודה: **חייב.** קרבן שבועה בפ"פ שהודה קודם שבועה בגוף הממון: **שהרי פטר עצמו.** בשבועה: **מגניבה ואבידה.** שאם היה נגנב ממנו משבועה ואילך היה נפטר בדברי שקר שהרי הוא עצמו גנבו וחייב בכל אונסין עד שיחזירנו: שואל פטור במתה מחמת מלאכה ומכחש בשר מחמת מלאכה דלמעבד מלאכה שייליה ולאו לאוקמה בכילתא: **אע"ג דהא קאים.** ומודה ליה בגויה והשתא איהו לא כפר מידי אפ"ה כיון דשמא סוף השבועה לבא לידי כפירת ממון חייב: **הכא נמי.** אע"ג דכפירה דחמץ כהודאה הוא דהא עפרא בעלמא הוא כיון דשמא יאכל ויתחייב לו ממון ונמצא שמועיל לו שבועה זו להפטר חייב: **אפס מכרנו.** לקמן פריך ממי מודה בעיקר איכא: **פועה בדרך מלאתיו.** והביאותיו לבית: **דדורא.** אין לב: **הילך.** ולישנא למימר אילו מיגניב דהא קמייה קאי ושקיל ליה: **איכעיא לך לאהדוריה ניהלי.** כשמצאתו לא היה לך לאוספו אל ביתך שהרי מכיר היית בו ואין לך גנב גדול ממה: **אלא שבועות הן.** בעדות אחילה שהשביע את העד אם ראית את אחילתי ואמר לאו ואח"כ הודה: **הכיר בה ולא במולאה.** האחילה שאמר שראה אותה מהלכת בראשות אחרת ואינו יודע מי הוא או הודה שהכיר במולאה ולא בה והיה לו לומר אים פלוני מלא אחילה ואיני יודע אם שלך הוא ובעל אחד קמייני: **לפטור.** על כולן פטור העד: **המשביע עד אחד.** וכפר ואמר שבועה שאיני יודע לך עדות: **פטור.** העד מקרבן שבועת העדות דהא אי הוה מסהיד ליה לא הוה מחייב להיאך אלא שבועה. ואע"ג דאיכא למימר דלמא לא משתבע גורם לממון פטור והני נמי גורם לממון מינהו: [1] **בה ולא במולאה.** אי הוה מסהיד ליה ראיתיה שנמצא בזוית פלוני ואיני יודע מי מלאה היה מחזר באותה שכונה עד שיודיעוהו [2] וכ"ש במולאה ולא בה [3] [ומיהו ממון ממש לא מפסדו דאי נמי אסהידו ליה ראינו שנמצא פלוני זה היה יכול לומר נאנסה ממני ופוטר עצמו משבועה]: **הכופר בפקדון.** ובאו עדים: **נעשה עליו גזלן.** משעת כפירה ואע"פ שלא נשבע ומכאן ואילך אין לו דין דשומר חנם אלא חייב באונסים אם יאנס: **וכחש בה למדנו לעונש.** דכתיב בתריה והשיב את הגזילה אלמא קמה ליה ברשותיה משעת וכחש עד דעביד השבה וזהו עונשה: ה"ג **מאי לאו עונש כפירה.** כלומר עונש דמאי לאו דאיעניש אכפירה אף על גב דלא אשתבע: **לא עונש שבועה.** האי עונש דענשיה קרא להתחייב באונסין משום שבועת שקר היא אבל אי לא אשתבע לא: **ונשבע על שקר למדנו לעונש.** דכתיב בתריה חומש ואשם: **א"ל לא תשקרו.** דהיינו אזהרת שבועת שקר דסמיך ליה לא תשבעו בשמי לשקר ומלא תשקרו נפקא לן דנשבועת כפירת ממון משתעי דכתיב אים בעמיתו כמו וכחש בעמיתו בפקדון: **לאן שהודה.** בסיפא כשהודה אים חומש ואשם: **ושכנגדו חשוד.** במסכת שבועות (דף מד:) גבי ואלו נשבעין ונוטלין דזה אחד מהן מי שהיה לו חבירו חייב שבועה והוא חשוד על השבועה שנמצא שקרן בשבועתו שכנגדו נשבע ונוטל: **אחד.** שנחשד על שבועת העדות: **ואחד.** [4] שנשבע על שבועת הפקדון שראיתיו שנשבע לשקר ואפילו לא נחשד אלא לשבועת שוא שאין בה כפירת ממון ורע לשמים הוא ולא רע לבריות נפסל לשבועת ממון: **ואם איתא.** לדרב ששת דמשעת כפירתו נעשה גזלן למה לי למתנייא גבי הנך דמשמע דלא אפסיל עד שעת שבועה כי הנך הא משעת כפירה אפסיל ליה משום דהוי גזלן: **דקאי בגאגם.** וכי אמר רב ששת כגון דאמרי סהדי דכי כפר ליה בידיה נקט ליה [5] (תדע) דהיכא דאיכא למימר לאשתמוטי איכוין עד דמייתי ליה לא מפסיל בלא שבועה: **דאמר רב אידי הכופר במלוה.** ולא נשבע ובאו עדים כשר לעדות דמלוה להולאה ניתנה ואינה עכשיו בידו ורולה לדחותו עד שתשיג ידו:

בפקדון

עין משפט נר מצוה

קלט א מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ח:
קמ ב ג מיי' שם הלכה ט:
קמא ד ה ו ז מיי' שם הלכ' י' והלכ' יא:
קמב ח מיי' שם פ"י הלכה ה:
קמג ט מיי' פ"ג מהל' גזלה הלכה יד סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' רלד סעיף ג [רב אלפס כאן ובב"מ פ"א דף סג. ובפ"ג דף עט.]:
קמד י מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען הלכה ג סמג עשין לה טוש"ע מ"מ סי' לב סעיף ב:
קמה כ ל מ טוש"ע שם סעיף ד עיין בב"י:

מוסף רש"י

תדורא. משועמס (ב"מ כ: לגירסת תודא) שוטה בהול (זבחים כה:) לשון אחר עגל (בריתות יח:). **המשביע עד אחד.** וכפר, פטור. העד מקרבן שבועת העדות (שבועות לב.). **ושכנגדו חשוד על השבועה.** התובע שהתבע שכנגדו חשוד על השבועה ותתייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הולאה במקלת נשבע התובע ונוטל (שבועות מד:). **אחד שבועת העדות כו'.** בין שנחשד על שבועת העדות, בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע על שקר, ואפילו נחשד על שבועת שוא, שהוא רע לשמים עליה ולא לבריות, אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה (שם מה.). **הכופר במלוה.** בין על כולה בין על מקלת, ובאו עדים והעידוהו עד שלא נשבע, כשר לעדות. ולא אמרינן גזלן הוא והתורה אמרה אל תשא רשע עד, דכיון דמלוה להולאה ניתנה דלמא צריך להולאה וסבר עד דהוה לי זוזי ופרענא ליה ולא מודינא ליה השתא יתבענני מיד (ב"מ ד.) ולא אמרן אשיר אממונה הוא אלא לשתמוטי קמשתמטי ליה משום דמלוה להולאה ניתנה ואין עכשיו בידו במה לפרוע (שבועות מז:).

מסורת הש"ס

א) שבועות לב., ג) [לעיל עא: לא: פסחים ה: וש"נ], ג) שבועות מד., ד) שבועות מ: ב"מ ד. ה: [ע"ש], ה) ס"א מכלא משועמס [וכן פי' רש"י בב"מ כ: וע' פרש"י כריתות יח: ובזבחים כה:], ו) [ל"ל אחר ד"ה הכיר], ז) ס"א ס"ש בה ובמולאה, ח) ס"א, ט) ל"ל מוחק זה,

תורה אור השלם

1. אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחַטֹּא בָהֵמָּה:
ויקרא ה כב
2. לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: ויקרא יט יא

הגהות הב"ח

(א) גמ' יתיב רבה וקאמר וכו' רב עמרם לרבה: (ב) שם מדקתני סיפא דאישתבע:

רבינו חננאל

אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין. ופר"ח ומסתברא דהא דאמר רב ששת הכופר בפקדון פסול, היכא דאיכא סהדי דהוה איתיה לפקדון בידיה בביתיה וכפר ביה. והכי מוקמי' לה בפרק קמא דבבא מציעא דההיא שעתא הוה איתיה לפקדון בביתיה דהוה ידע ליה אי נמי הוה נקיט לה בידיה.

נשבע עליו מהו מי אמרינן כיון דאי מיגנב בעי שלומי ליה ממונא קא כפר ליה או דלמא השתא מיהת הא מנח ועפרא בעלמא הוא ולא כפר ליה ממונא מילתא דאיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה דאמר רבה [א]שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך שומר חנם אני עליו חייב שהרי פטר עצמו מגניבה ואבידה [ב]שומר שכר אני עליו חייב שהרי פטר עצמו משבורה ומתה [ג]שואל אני עליו חייב שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה אלמא אע"ג דהא קאים כיון דאי מיגניב ממונא קא כפר השתא נמי ממונא קא כפר הכא נמי אף על גב דעפרא בעלמא הוא כיון דאי מיגניב בעי שלומי ליה ממונא מעליא השתא נמי ממונא קא כפר ליה יתיב (ד) רבא וקאמר להא שמעתא איתיביה רב עמרם לרבא [ה]וכחש בה פרט למודה בעיקר כיצד שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אביך מכרו לי אביך נתנו לי במתנה אחר פרתי ר"ן מאליו בא אצלי תועה בדרך מצאתיו שומר חנם אני עליו שומר שכר אני עליו שואל אני עליו ונשבע והודה יכול יהא חייב תלמוד לומר וכחש בה [ו]פרט למודה בעיקר א"ל תדורא כי תניא ההיא [ז]דקאמר ליה הילך כי קאמינא דקיימא באגם אתה מכרתו לי מאי מודה בעיקר איכא לא צריכא דא"ל [ח]לא נתתי לך דמי שקיל תורך וזיל אתה נתתו לי אביך נתנו לי מאי מודה בעיקר איכא דאמר ליה על מנת דעבידנא לך נייח דנפשא ולא עבדי לך שקיל תורך וזיל תועה בדרך מצאתיו לימא איבעי לך לאהדוריה לי אמר אבוה דשמואל [ט]באומר שבועה אבידה מצאתי ולא הייתי יודע שהיא שלך שאחזירנה לך תניא אמר בן עזאי ג' שבועות הן הכיר בה ולא במוצאה במוצאה ולא בה לא בה ולא במוצאה לא בה ולא במוצאה קושטא אשתבע אימא בה ובמוצאה למאי הלכתא רב אמי אמר רבי חנינא לפטור ושמואל אמר לחיוב ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [י]המשביע עד אחד פטור ורבי אלעזר בר' שמעון מחייב במאי קא מיפלגי מר סבר [כ]דבר הגורם לממון כממון דמי ומר סבר לאו כממון דמי אמר רב ששת [מ]הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין ותנא תונא וכחש בה למדנו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר [2]לא תכחשו מאי לאו לעונש ממון לא לעונש שבועה הא מדקתני סיפא (ג) ואישתבע מכלל דרישא דלא אישתבע דקתני סיפא ונשבע על שקר למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תשקרו ומדסיפא דאישתבע רישא דלא אישתבע אמרי אידי ואידי דאישתבע כאן שהודה כאן שבאו עדים אתו עדים חייב באונסין אודויי אודי חייב בקרן וחומש ואשם: מתיב רמי בר חמא [נ]ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד [ס]אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא ואם איתא [ע]בכפירה הוא דאיפסיל ליה אמרי [פ]הכא במאי עסקינן דקאי באגם דלאו כפירה הוא דסבר אשתמיטנא ליה אדאזילנא ומיתינא ליה תדע [צ]דאמר רב אידי בר אבין [ק]הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון

מסורת הש"ס

(ה) שבועות לב., ב) [לעיל עא: לא: פסחים ה: וש"נ], ג) שבועות מד., ד) שבועות מ: ב"מ ד. ה: [ע"ש], ה) ס"א מכלא משועמס [וכן פי' רש"י בב"מ כ: וע' פרש"י כריתות יח: ובזבחים כה:], ו) [ל"ל אחר ד"ה הכיר], ז) ס"א ס"ש בה ובמולאה, ח) ס"א, ט) ל"ל מוחק זה, י) רש"ל מוחק זה,

הגהות הב"ח

(ה) גמ' יתיב רבה וקאמר וכו' רב עמרם לרבה: (ב) שם מדקתני סיפא דאישתבע:

רבינו חננאל

אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין. ופר"ח ומסתברא דהא דאמר רב ששת הכופר בפקדון פסול, היכא דאיכא סהדי דהוה איתיה לפקדון בידיה בביתיה דהוה ידע ליה אי נמי הוה נקיט לה בידיה.

א) [לעיל סג:] לקמן קח: שבועות מט., ב) [לעיל מג. כתובות מב:], ג) שבועות מה., ד) סם לו:, ה) לעיל סה. שבועות לז:, ו) [נ"מ ה:], ז) [במדבר ה], ח) [ויקרא ה], ט) בס"ת: דלאותה,

תורה אור השלם

1. שְׁבֻעַת יְיָ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם:

שמות כב י

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי קאמר רב כגון שטוען:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא מסתברא מילתיה דרב. גיטין דף יג ע"ב וש"נ: שם הודה מעצמו. עיין לקמן דף קח ע"א תוס' ד"ה ונלו עדיס:

רבינו חננאל

אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ובאו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו הבעלים שבועה שוב אין משלמין ממון. ואוקימנא הא דרב בין במלוה בין בפקדון. ופר"ח דצ"ל דהא דרב ליתא. לא קשיא כאן בקפץ כאן בלא קפץ. וכתב ר"ח ז"ל ש"מ מאן דקפץ ונשבע אינה שבועה, והא דגרסינן בגיטין מודה רב בקופצת, לאו שנחשבת כשבועה, אלא רב דלא הוה מגבי כתובה לארמלתא, בקופצת מודה שמשביעה ומגבי לה כתובה ע"כ. בקפץ ונשבע, [פי'] לא השביעוהו בית דין. ש"מ מאן דקפץ ונשבע אינה שבועה, והא דאמר בגיטין מודה רב בקופצת, לא כי נחשבת לה שבועה אלא לא הוה מגבו לה כתובה לארמלתא, [אבל] בקופצת מודה שמגבו לה כתובתה. (ד)פר"ח.

בפקדון פסול לעדות. ומוקמינן לה בריש שניס אוחזין[1] כגון דאמרי קסהדי דההיא שעתא דכפר ליה נקיט בידיה ומפסיל אף ע"ג דלא אשתבע דאי באשתבע מה לי מלוה מה לי פקדון: **שבועה קונה. אימא שבועה קונה.** דקאמר אילפא לגמרי קאמר דתו לא משלם כדכד הונא: **דלהולאה ניתנה.** ובעיא תשלומין ואיכא למימר דבשבועה אפטור ליה מתשלומין כדכתיב ולא ישלם: **אבל פקדון ברשותיה דמריה קאי.** ואין כאן ולא ישלם דהא כל היכא דאיתיה דמריה הוא: **בפקדון לחיב.** גבי שומר שכר: **להא שמעתא.** דרב הונא: **משלם את הקרן.** וכפל לא דאין כפל אלא בטוען בגנב וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא בשהודה דכתיב בגזל הגר והתוודו[2]: **הודה מעצמו.** לאחר שבועה. קתני מיהא ריש מסלם קרן על ידי עדים וקשיא לרב דאמר כיון שנשבע לא ישלם אפי' בא עדים. ומסיפא לא פריך דבהודה לא קאמר רב דהא כתיב[3] והשיב את הגזלה ובנשבע והודה משמעי קרא: **חוץ לב"ד.** לא אלימא שבועה לאפקועי ממונא: **לאן בקפץ.** בריש דקתני משלם כשקפץ זה והשביעו קודם שהייבוהו בית דין וכי קאמר רב בלא קפץ והדיינין השביעוהו וקנייה אותה[4] שבועה דקא בשבועת הדיינין כתיב. ואע"ג דסיפא לא מתוקמא בקפץ דקתני כפל וכפל לא איתי' אלא בשבועת הדיינין מ"מ ריש בקפץ ואיכא ליה לאוקמי בתרי גווני ובחד דוכתא ולא לאוקמי בשני מקומות. וסיפא לא קשיא ליה לרב דאע"ג דקתני משלם כפל לאחר שבועה וכל שכן קרן דמודה רב בטוען טענת גנב כדלקמן בשמעתין דשבועה דקא מחייב ליה כפל לא מקנייה ליה קרנא: **משכוני נפשך.** לבא במקומו לתרץ קושיות ולהעמיד דבריו: **נשבעין ולא משלמין.** הנתבע ישבע ויפטר ולא ישבע התובע ליטול: **חייב על כל אחד ואחד.** חומש ואשם: **הואיל ויכול לחזור ולהודות.** ומגלא דבכולן כופר ממון: **השביע עליו קתני.** ומדלא תני השביעו שמע מינה על ידי דיינין הטיל עליו שבועה וקיבל על כרחו. וקתני יכול לחזור ולהודות אלמא אכתי ממונא איתי ליה גביה: **לגדדין קתני השביעו עליו חוץ לב"ד.** דאע"ג דחייבוהו ב"ד שבועה כיון דמחוץ לב"ד השביעו לא קנייה ובפני ב"ד דקתני לא אהשביע עליו קאי: **אם עד שלא נלו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם.** ולא כפל דאין משלם קנס על פי עצמו: **משלם כפל ואשם.** אבל חומש לא דחומשו עולה לו בכפלו כדאמרינן בפרק מרובה (לעיל דף סה.). אלמא בין נשבע ובאו עדים בין נשבע והודה חייב: **אלא אמר רבא.** לא תשנייה לתיובתיה דרב המנונא לגדדין דיכול לחזור ולהודות דאו תיובתא הוא לרב הונא דכיון דהודה לא קאמר רב דכל הודה לא שנא טוען טענת גנב ונשבע והודה ולא שנא טוען טענת אבד ונשבע והודה לא אמר רב דפטור: **דהא לחיב והפודה.** בגזל הגר כתיב (במדבר ה) ובנשבע דהא קרן וחומש כתיב: **טוען טענת גנב ובאו עדים נמי לא אמר רב.** דכפל כי כתיב בהכי כתיב בנשבע ובאו עדים כדאמר בפרק מרובה [לעיל סג.]: **אמרה לשמעתא.** להא דרבא דאמר כל הודה לא אמר רב: **רב המנונא אלמידו דרב הוא.** דקיימא לן אמרי בי רב רב המנונא בפ"ק דסנהדרין (דף יז.) ואי לאו דידע דאפילו בהודה פטור רב לא הוה מותיב ליה מהואיל דיכול לחזור ולהודות: אי

בפקדון פסול לעדות והאמר אילפא שבועה קונה שבועה היא דקניא אבל כפירה לא קניא הכא נמי דקיימא באגם ואיבעית אימא מאי שבועה קונה כדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב [8]מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ואח"כ באו עדים פטור שנאמר [1]ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו הבעלים שבועה שוב אין משלם ממון גופא אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ובאו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו בעלים שבועה שוב אין משלמין ממון [9] אמר רבא מסתברא מילתיה דרב במלוה דלהוצאה ניתנה אבל פקדון ברשותיה דמריה קאי והאלהים אמר רב אפילו בפקדון דכי כתיב קרא בפקדון כתיב יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא איתיביה רב אחא בר מניומי לרב נחמן [6]היכן פקדוני א"ל אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן [9] הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם וא"ל רב נחמן הכא במאי עסקינן כגון דנשבע חוץ לב"ד א"ל אי הכי אימא סיפא היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם ואי סלקא דעתך חוץ לב"ד מי איכא כפל א"ל יכילנא לשנויי לך רישא חוץ לבית דין וסיפא בבית דין [3]מיהו שינויא דחיקא לא משנינן לך אידי ואידי בבית דין ולא קשיא כאן בקפץ כאן בשלא קפץ א"ל רמי בר חמא לרב נחמן מכדי דרב [2]לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך אמר ליה לפרושה לדרב דרב הכי מתרץ לה למתניתין והא רב קרא קאמר אמרי קרא [3]לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע מתיב רב המנונא [7]השביע עליו חמשה פעמים בין בפני ב"ד ובין שלא בפני בית דין וכפר עליו חייב על כל אחת ואחת ואמר ר' שמעון מה טעם הואיל ויכול לחזור ולהודות והכא קפץ לא מצית אמרת השביע עליו קתני חוץ לב"ד לא מצית אמרת בפני ב"ד קתני הוא מותיב לה והוא מפרק לה לצדדין קתני השביע עליו חוץ לבית דין ובב"ד קפץ מתיב רבא [8]בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם והכא חוץ לב"ד וקפץ לא מצית אמרת כפל קתני אלא אמר רבא כל הודה לא שנא טוען טענת אבד ולא שנא טוען טענת גנב (נמי) לא אמר רב דהא כתיב והתודה דבעי שלומי קרן וחומש טוען טענת גנב ובאו עדים נמי לא אמר רב דהא כתיב תשלומי כפל כי קאמר [6] כגון שטוען טענת אבד ונשבע ולא הודה ובאו עדים אזל רב גמדא ואמרה לשמעתא קמיה דרב אשי אמר ליה השתא ומה רב המנונא תלמידיה דרב וידע דאמר רב הודה וקמותיב הודה ואת אמרת הודה לא אמר רב אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי רב המנונא הכי קא קשיא ליה

איתיביה רב אחא בר מניומי. פי' בקונטר' דלא פריך אלא מריש והעדים מעידין כו' ולא מסיפא ואין נראה דהא רבא מקשה לקמן בהדיא מהודה דאכתי לא מחלק בין הודה לעדות עד דמתרץ לקמן הכי וא"ת א"כ אמאי לא פריך נמי מסיפא ונראה דהא ודאי פשיטא דלא אמר בטוען טענת גנב ונשבע ובאו עדים שיהא פטור דא"כ לא משכחת כפל דכתיב באורייתא אבל בהודה ס"ד דרב פוטר ואע"ג דבשבועה והודאה כתיב חומש רב הוה מוקי לקרא בקפץ ונשבע דחומש ואשם מחייב אף אשבועת עצמו אבל בנשבע ע"פ ב"ד והודה בעי למימר רב דפטור דאשבועת ב"ד כתיב ולקח בעליו ולא ישלם: **באן** שקפץ. תימה אם כן אמאי נקט בריש טוען טענת אבד אפי' בטוען טענת גנב ה"מ למנקט דלא מחייב כפל כיון שקפץ: **קפץ לא מצית אמרת דהשביע עליו קתני.** ותימה דלעיל קתני משביעך אני ומוקי לה בקפץ ויש לומר דהשביע עליו משמע ע"י ב"ד אבל משביעך אני משמע שקפץ והשביעו:

ולישני

מוסף רש"י

בפקדון. הטופר בפקדון אפילו על מקצת ובאו עדים והעידוהו, פסול לעדות. דמאי הוה ליה גבי פקדון לאשתמוטי נפשיה, ומאן תאמר אבד ממנו ואשתמיט ליה עד דמשכח ליה, לקמן (ה:) מוקמינן בדאתו אהדי ואמרי ההיא שעתא בידיה נקיט ליה (ב"מ ד.) ואפילו לא נשבע, דמשעה דכפר איהשיד ליה אממונא (שבועות מ:). היכן פקדוני. אמר לשומר חנם היכן שורי, אמר ליה אבד (שם מט.). משלם את הקרן. דאין כפל אלא בטוענת גנב (לעיל סג:). הודה מעצמו. אלא בא עדים (שבועות מט:). משלם קרן וחומש ואשם. דכתיב לו מכל אשר יפצע עליו לשקר וגו' וחזו אשם גזילות, ואיתו בא אלא על הודאת פיו, דאע"פ דלא כתב בההיא פרשה הודאה, כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם וגו' ותומש נמי אינו בלא אשם (לעיל סג:) כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר, דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' (שבועות מט:). לכל הנשבעין שבתורה. כל המתחייבין שבועה מן התורה, נשבעין ולא משלמין. כלומר לא חייבה תורה שבועה לישבע ולינטול אלא הנתבע ישבע לפטוב ולא ישלם (שבועות מד:). הואיל ויכול לחזור ולהודות. אחר כפירה, ממלא שבכל שבועה הוא כופרו ממון (שם לז:). בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון. פטר עצמו על ידי גניבה, שטען בגנב הימנו ושומר חנם פטור מגניבה וקיי"ל שאם נשבע ובאו עדים משלם כפל בגנב עצמו, אבל אם הודה אח"כ אין כאן כפל דמודה בקנס פטור, אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון (שם לז:). משלם קרן וחומש ואשם. משום שבועה, ואין כאן כפל דמודה בקנס פטור (לעיל סה.). ואם משבאו עדים. ונתחייב בכפל, הודה (שם). משלם תשלומי כפל. משום עדים, ואשם. משום שבועה, אבל חומש לא משלם ולפיכן לה מהאי

עין משפט נר מצוה

קמו א ב ממי' פ"ג מהל' טוען ונטען הלכה יא סמג עשין לה טוש"ע מ"מ סי' פז סעיף כט וסעיף ל [והלא כתיב] [רש אלפס כאן ובשבועות סוף פ"ז דף שיט]:

קמז ג ממי' פ"ח שם הלכה ד סמג שם טוש"ע מ"מ סי' פט סעיף ח:

קמח ד ממי' פ"ז מהל' שבועות הלכה ט סמג לאוין רמח:

קרא ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו, ממון המשתלם בראש מוסיף חומש, ושאינו משתלם בראש, כגון זה שישלם עליו כפל, אין מוסיף חומש (שבועות לז:).

ולישני ליה כגון שעמד בדין ואמרו ליה צא תן לו. והשתא לריך להוסיף על הברייתא ולפרש הכי היכן שורי מ"ל נגנב משביעך אני וחמר אמן ואמ"כ בא עדים ואמרו שיש בידו ועמד בדין ומ"ל לא ותן לו ואמ"כ טבחו והעדים מעידים אותו שאכלו משלם תשלומי כפל ואף ע"ג דהשתא לריך להוסיף על הברייתא ולפרש בדוחק ניחא ליה לגמרא לאוקמי הכי מלאוקמי כשאכלו נבלה

אי אמרת בשלמא נשבע כי אתו עדים מיחייב אמטו להכי מחייבינן ליה קרבן אשבועה בתרייתא הואיל ויכול לחזור ולהודות אלא אי אמרת כי אתו עדים פטור מי איכא מידי דאילו אתי סהדי ומסהדי ביה פטור ואנן ניקו ניחייביה קרבן אשבועה הואיל ויכול לחזור ולהודות השתא מיהת (ח) לא אודי: (ט) אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן (א) הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה הואיל וגנב משלם תשלומי כפל וטוען טענת גנב משלם כפל טבח ומכר מה גנב שהוא משלם כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב בפקדון כשהוא משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מה לגנב שכן משלם תשלומי כפל שלא בשבועה תאמר בטוען טענת גנב שאין משלם תשלומי כפל (ב) אלא בשבועה אמרי היקישא היא (ג) ואין משיבין על היקישא הניחא למ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב שפיר אלא למ"ד האי

אם ימצא הגנב ואם לא ימצא תרוייהו בטוען טענת גנב מאי איכא למימר אמרי גנב הגנב איתיביה רבי חייא בר אבא לר' יוחנן (ד) היכן שורי נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו (ה) שאכלו משלם תשלומי כפל והא הכא דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה וקתני משלם תשלומי כפל תשלומי כפל אין תשלומי ד' וה' לא הכא במאי עסקינן כגון שאכלו נבילה ולישני ליה כגון שאכלו טריפה כר"מ דאמר (ו) שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ולישני ליה בבן פקועה כר"מ דאמר (ז) בן פקועה טעון שחיטה ולישני ליה כגון שעמד בדין ואמרו לו צא תן לו דהא אמר רבא (ח) צא תן לו טבח ומכר פטור מאי טעמא כיון דפסקיה למילתיה וטבח ומכר הוי גזלן וגזלן לא משלם תשלומי ארבעה וחמשה חייב אתה ליתן לו וטבח ומכר חייב מאי טעמא כל כמה דלא פסיקא ליה מילתא אכתי גנב הוא אמרי וליטעמיך לישני ליה בשותף שטבח שלא מדעת חבירו אלא (ט) חדא מתרי ותלתא נקט (י) ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל מאי טעמא דכתיב [1] על כל אבדה אשר יאמר איתיביה רבי אבא בר ממל לרבי חייא בר אבא [2] כי יתן איש [3] אין נתינת קטן כלום ואין לי אלא שנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן [4] נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל [5] עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ואם איתא תיהוי נמי כאבידה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שאכלו כשהוא קטן אבל כשהוא גדול מאי הכי נמי דמשלם אי הכי אדתנא עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ליתני עד שתהא אכילה ותביעה שוין כאחד א"ל תני עד שתהא אכילה ותביעה שוין כאחד רב אשי אמר לא דמי אבידה קא אתיא מכח בן דעת והא לא אתיא מכח בן דעת ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד שיכפור במקצת מאי טעמא דאמר קרא [1] כי הוא זה א) ופליגא דר' חייא בר יוסף דאמר ר' חייא בר יוסף

עירוב

זו לזו נמצא דכל אחת שבועת כפירה בפני עצמה היא: **השתא מיהת הא לא אודי.** כין זו לזו ואשתכח דכפירת דבריה בעצמה הוא ולא ממונא הוא גביה שהרי אין יכול להוציאו בעדים: טוען טענת גנב אינו משלם כפל עד שיטבח ואחר כך יבא עדים כדילפינן במרובה (ט): **היקישא הוא.** דאיתקש גנב וטוען טענת גנב דסמיכי קראי אהדדי (י) אם ימצא הגנב הרי גנב ואם לא ימצא הגנב כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו הייו טוען טענת גנב ונמצא שהוא גנבו: **אלא למאן דאמר.** בפרק מרובה (לעיל דף סג.): **תרוייהו בטוען טענת גנב.** דגנב עצמו נפקא לן מאם המצא (כ) בידו דכתיב בפרשה אחריתי (ל) היכי איתקוש: **גנב הגנב.** מרבוייא דה"א דאתרבאי בטוען טענת גנב [ילפינן לה כל דיני גניבה לרבות] תשלומי (מ) [כפל] וד' וה': **משלם תשלומי כפל.** דטוען טענת גנב: **ולישני ליה כגון שאכלו טריפה.** דאיכא ר"ש דפטור בהשוחט ונמצאת טריפה מתשלומי ד' וה' לעיל (דף ע.) ומשני רבי יוחנן כר"מ ס"ל דאמר שחיטה שאינה ראויה לאכילה הואיל ונשחטה כהלכתה שמה שחיטה: **ולישני ליה בגונב בן פקועה.** שנמצא במעי אמו ופקעה לאחר שחיטה והוציאוהו דאיכא למאן דמכשר ליה בלא שחיטה בפ' בהמה המקשה (חולין דף עד:) דתנן ר"ש שורי אומר אפילו הוא בן חמש שנים וחורש בשדה שחיטת אמו מטהרתו: **כר"מ.** בשחיטת חולין [עד.] דתנן השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי כו': **ולישני ליה כגון שעמד בדין.** קודם לכן ואמר נגנב ונשבע ובאו עדים שגנבו הוא עצמו וחייבוהו ב"ד ואמרו לא תן לו קרן וכפל ואמ"כ שחטו ואכלו (וחזר ונשבע עליו) דמשלם כפל אשבועה קמייתא ופטור מטביחה כדרבא כו': **בשותף שטבח.** שותפין שגנבו וטבחו האחד שלא מדעת חבירו אמרינן בפרק מרובה (לעיל ד' עח:) שפטור מד' וה' דחמשה בקר אמר רחמנא (מ) ולא חמשה חלקי בקר (נ) והכא לא קרינא וטבחו כולו בחיובא דעל החלי של חבירו הוה טובח ומוכר אחר הגנב דפטור אבל לדעת חבירו משלמין שניהם דשלוחו הוא ואמרינן תחתיו (ס) לרבות את השליח: **על כל אבדה.** וגו' ישלם שניס: **אין נתינה קטן כלום.** דכתיב אים פרט לקטן דאין נשבעין על טענת נתינתו ואין באין לידי כפל

על ידו דהכא כפל כתיב: **אין לי אלא כשנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן.** דאיכא למימר דהאי אים אהשתא קאי וה"ק כי יתן מי שהוא עכשיו אים בשעת טענה פרט לנתינת מי שהוא עדיין קטן אבל אי הוי עכשיו אים לא ממעט ליה: **נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין.** דפטור: **ת"ל יבא דבר שניהם.** איתקוש נתינה והעמדה בדין להדדי דבתרוייהו בעינן אים: **תהוי נמי לאבידה.** דליכא נתינה והוי טענה להשביע ולהתחייב כפל וכי תבעו כשהוא גדול ליחייביה להאיך שבועה וכפילא אע"ג דנתינה ליכא: **שאלו.** בעל הבית לפקדון בעוד שהמפקיד קטן דלא ירד פקדון זה לתורת טענה מעולם אבל אבידה מכי מטא לידיה דהאי איחייב ליה שהרי יש לה בעלים בני טענתא: **הכי נמי דמשלם.** דמשהגדיל קטן ועשה בר טענה נתחייב זה לבא עמו לדין ואע"ג דנתינה לא הוא: **דאמר קרא כי הוא זה.** היינו הודה במקצת ובפרשת טוען טענת גנב כתיב:

עירוב

עין משפט נר מצוה

קמט א ב מיי' פרק ד מהלכות גניבה הלכה ח סמג עשין עח טוש"ע סי' שנב:

קנ ג מיי' פ"ה מהל' טוען ונטען הלכה י וס"ב מהל' שכירות הל' ז ועיין בהשגות ובמ"מ וס"ד מהל' גניבה הל' ט סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' לז סעיף ח:

קנא ד מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה ט טוש"מ סי' שנב:

מוסף רש"י

הטוען טענת גנב כו' משלם תשלומי ארבעה וחמשה. דגנב עצמו, דנפקא ליה מגנב הגנב (לעיל סג:). היקישא הוא. כיון דסמיכי להדדי הני קראי, איתקש גנב וטוען טענת גנב להדדי, מה גנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח ומכר, אף טוען טענת גנב משלם ארבעה וחמשה, ואיכא דאמרי היקישא דמפרש הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל, מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה, ולא מילתא היא, דהאי מה מלינו בגנב אב הוא ולא היקישא אלא סמיכות המקראות קרי היקש (שם). ואין משיבין על היקישא. דאמרי דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גזירה שוה והיקש מעצמו אא"כ למדה מרבו וכו' מרבו הלכה למשה מסיני (מנחות פב:). שחיטה שאינה ראויה. לאכילה (קדושין נח.). דאמר בן פקועה טעון שחיטה. דחדשים גרמי לשויה בהמה באנפי נפשיה ולא איתרבאי מכל בבהמה מאכלו (חולין עד.). צא תן לו. שפסקו לו דינו בב"ד שליו עליו לתת לו (ב"מ מז:). הטוען טענת גנב באבידה. מולא אביה שטוען בגנבה היתמי לאחר שמצאתיה (לעיל סג:) לפטור עצמו על ידי גנב, שטוען בגנבה ממני האבידה שמצאתי, ומצא שבידו הוא (לעיל נז.). משלם תשלומי כפל. כגנב עצמו דדרשינן בפרק מרובה (סג:) ואם לא ימצא הגנב, אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו, וכתיב בתריה ישלם שנים (לעיל נז.). דכתיב על כל אבידה אשר יאמר. וטוען טענת גנב מוקמינן ליה להאי קרא (לעיל סג:). עד שיכפור במקצת ויודה במקצת. אמרן מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני (שמות כב ח).

תורה אור השלם

1. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח

2. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' מיהת הא לא אודי: (ב) רש"י ד"ה תרוייהו וכו' המצא תמצא בידו:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה בשותף וכו' והכא לא קרינא וטבחו בולו. לא ידעתי למאי נקיט רש"י תרתי הא בטעם אחד סגי כדמפורש בפ' מרובה דף עח ע"ב ותולי יש להגיה ל"ש:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' ופליגא דר' חייא בר יוסף. כאן נרשם אות ה' מסימני עין משפט. מצוין עליו מיי' פ"ב מהלכות שכירות הלכה ח וע"ש בהסמ"ק:

רבינו חננאל

אמר ר' חייה בר אבה אמר ר' יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד שיכפור במקצת ויודה במקצת שנאמר כי הוא זה. ופליגא עליה הא דר' חייה בר יוסף דאמר

(ח) לעיל סב: סג.; (ט) [לעיל סג:], [ע"ש], (י) [לעיל סג:], (כ) [שמות כב:], (ל) [שם], (מ) רש"ל, (נ) רש"ל מ"ז, (ס) [שמות כח], (ע) [שם], (פ) ל"ל כשהיית. דבש ממר. וכן ל"ל לקמן, (צ) עי' רש"ל.

(א) לעיל סב: סג.; (ב) [לעיל סג:] [מנחות פב:], (ג) לקמן קח: [ע"ש], (ד) שבועות מט. [ע"ש] [עי' בשבועות שם בתוס' ד"ה והעדים], (ה) [חולין פה.], (ו) [שם עד.], (ז) לעיל סח: [דומה לזה ב"מ טז: יח.], (ח) [יומא עט: יומות מח: סוטה ח. זבחים י: ל. לד: מנחות פט: כריתות ג:], (ט) לעיל מז. סג., (י) [לעיל סג.], (כ) [שמות כב], (ל) [שם], (מ) רש"ל, (נ) רש"ל מ"ז, (ס) [שמות כח], (ע) [שם], (פ) ל"ל כשהיית. דבש ממר. וכן ל"ל לקמן, (צ) עי' רש"ל.

תורה אור השלם

1. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח

2. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

עירוב פרשיות. פסוק שהוא מפרשה אחרת נתערב בזו שאינו מקומו דהאי כי הוא זה בחס כסף תלוה[ד] הוה ליה למכתביה דהתם קאי דאילו בהך פרשתא דפקדון בגלא הודאה במקצת מחייב: **ומאי שנא מלוה.** דעקרינן לקרא מדוכתיה ומוקמינן ליה עלה: **דדרבה דאמר רבה.** אין אדם מעיז פניו בפני זה שעושה לו טובה הלכך היכא דכפר הכל פטור משבועה דאי נאו קושטא בהדיה לא הוה מצי למכפר ביה והיכא דמודה מקצת בכולה בעי למכפריה והא דלא כפריה משום דאין אדם מעיז: **אבל בפקדון.** דאין כאן טובה: **מעיז ומעיז.** הלכך אפי׳ כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה: **עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב.** פי׳, בקונט׳ דפסוק זה דכי הוא זה מפרשה אחרת דבוא כסף תלוה את עמי הוה ליה למיכתב דהתם קאי דאי בהך פרשתא דפקדון בגלא הודאה במקצת נמי מחייב וטעמא דעקרינן ליה מדוכתא כדמסיק ומ״ש מלוה כדרבה דאין אדם מעיז פניו לכן כופר הכל פטור אבל בפקדון בגלא עשה לו טובה מעיז ומעיז הלכך אפי׳ כופר הכל חייב וקשה דברים סנהדרין (דף ג: וש״ס) משמע דאפילו למ״ד עירוב פרשיות כתוב כאן לא עקרינן ליה לגמרי מפקדון לענין שלשה ומומחין ומיהו יש לדחות דלענין מודה מקצת דאיכא טעמא עקרינן ליה מפקדון לגמרי אבל לענין שלשה ומומחין דליכא טעמא קאי אתרוייהו אבל קשה דבפרק השואל (ב״מ דף מז:) גבי הא דמוקי מתניתין דהתם כשיש עסק שבועה ביניהם ומוקי ריש״א בתרתי וסיפא בתלת משמע דלא מחייב שבועה אלא מ״כ יש חדא דקמודה והתם כרבי חייא בר יוסף מדקאמר בתר הכי ולרמי בר חמא אלמא דלא מחייב רבי חייא בר יוסף בגלא הודאה מקצת אלמא לא עקר לגמרי כי הוא זה מפקדון ועוד דבכמה משניות משמע דלא מתחייב בפקדון אלא במודה מקצת כי היא דשבועות (דף מג.) דסלא הלויתני עליו ושתים היה שוה וכן היא דמנורה בת עשרה ליטרין (שם) והיא דעשר גפנות טעונות מסרתי לך (שם דף מב:) ובהניזקין (גיטין דף נא. וש״ס) גבי שני כיסין קשורים מצאת לי דמחייבינן מודה מקצת ופטרינן כופר הכל אע״ג שלא עשה לו שום טובה ובפרק שני דכתובות (דף יח. וש״ס) ובשבועות הליינים (שבועות דף מב.) פטרינן מנה לאחיך בידי והאכלתיו פרס במגו דאי בעי כופר הכל משום דבנו מעיז ולפירוש הקונטרס אדרבה כופר הכל ה״ל לאחיובי התם וכן בפ״ק דב״מ (דף ד:) בשמעתא דהילך גבי סלעין דגרין ומפרש ר״ת דה״ק דכי כתיב כי הוא זה אמלוה נמי הוא דכתיב דבעינן הודאה בהדי שבועה דכפירה והכי נמי בעינן הודאה בהדי שבועה דנאנסו אבל כפירה לא בעינן בהאיגנסו ובאותו ענין דקאי כי הוא זה אמלוה קאי נמי אפקדון וכי היכי דמלוה מחייב אשתי פרות לחוד חדא דהודאה וחדא דכפירה מחייב נמי אפקדון אשתי פרות חדא דהודאה וחדא דנאנסו אבל רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא בעו אלא פרות חדא דהודאה וחדא דכפירה וחדא דנאנסו דכי הוא זה אפקדון דוקא כתיב ולא אמלוה והא דבעיא כפירה והודאה במלוה שמא במה מצינו ילפינן מפקדון אע״ג דלענין שלשה ומומחין לא ילפינן מלוה מפקדון במסכת סנהדרין (דף ג: וש״ס) למאן דלית ליה עירוב פרשיות לענין מודה מקצת מסתבר למילף טפי והוא הדין דבפקדון מחייב בכפירה והודאה לחוד בלא נאנסו אבל בנאנסו בלא כי הוא זה לא מחייב דהכי משמע ליה פשטיה דקרא לאגרוכי כי הוא זה בהדי נאנסו ולא נאנסו בהדי כי הוא זה אבל כופר הכל פטור לכ״ע בכל מקום אפילו במקום שיכול להעיז דגזירת הכתוב הוא כי הוא זה דוקא ולא כופר הכל והא דקאמר מ״ש מלוה מפרש ר״ת מאי טעמא דמלוה פירוש [מאי] טעמא דמודה מקצת חייב ולא מהימן במגו דאי בעי כפר הכל והוי כי ההוא דסוף כל הנשבעין (שבועות דף מח:) גבי נשבעין שלא בטענה דקאמר מאי שנא הני ופירוש מאי טעמא דהני ומה שכתוב בספרים גבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל בפקדון מעיז ומעיז לא גרים ליה רבינו תם ובספרים ישנים ליתא והא דאמר בסוף המוכר את הבית (ב״ב דף ע:) גבי המפקיד אצל חבירו בשטר אילו אמר נאנסו לאו שבועה בעי דמשמע דנאנסו לחוד בלא הודאה כלל מחייב שבועה אור״ת דההיא שבועה דרבנן שנתקנה קודם שבועת היסת כי הנהו דפרק הכותב (כתובות דף פז:) הפוגמת כתובתה ואינך דסבר רמי בר חמא שבועה דאורייתא ומסיק אלא מדרבנן והא דתנן בפרק השואל (ב״מ דף מז:) זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע ופריך בגמרא ואמאי מה שטענו לא הודה לו והך פירכא ליתא אליבא דרב נחמן דמוקמא התם מתני׳ אליביה כשיש עסק שבועה ביניהם וריש״א בתרתי וסיפא בתלת או ריש״א בתלת וסיפא בארבע ויש כאן מה שטענו הודה לו אלא לרב הונא ורב יהודה פריך דליכא אלא הך דשאלה ושכירות ומשני ע״י גלגול דכדרכה מתה היא שבועה נמי מדרבנן דמדאורייתא לא מחייב כיון דאין כאן הודאה ומיהו בין לפ״ה ובין לפי׳ ר״ת קשה מהא דאמרינן בפ׳ כל הנשבעין (שבועות דף מה: וש״ס) דאם שכרו בלא עדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך ופריך אלא שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר להד״ס יכול לומר נאנסו והשתא לפירוש ר״ת אהייא קאי אי אהיא דהודאה קאי אי אמר לא היו דברים מעולם א״כ היה כופר הכל ואין זה מגו דאל״כ ליפרוך אבל מודה מקצת דליפטר במגו דאי בעי כופר הכל ואי אהיא דנאנסו קאי כי קאמר נמי להד״ס מחייב שבועה בפקדון כפירה והודאה ולפי׳ הקונטרס נמי דליכא הודאה כי אמר אהיא דנאנסו נמי להד״ס בעי שבועה דהא מחייב שבועה בפקדון אכופר הכל ואי הוה אמרינן דלרבי יוחנן ולרמי בר חמא לא מחייב אפקדון אכפירה והודאה בלא נאנסו הוה ניחא דפריך לה התם אבל לא יתכן כלל דע״כ על כפירה והודאה לחוד מחייב אפילו אפקדון כדמוכח במשניות טובא בהיא דסלא הלויתני ומנורה ועשר גפנים ואע״ג דמוקמינן מתניתין דהשואל בכמה פרות אע״ג דלא מתני במתני׳ הנהו לא מסתבר לאוקמי הכי וכן בהאודאה דילפינן מפקדון גבי סלעים דנרים ובשבועות גבי סלע הלויתיך ודאה כפירוש ריב״א דמפרש כי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב והלכך בפקדון נמי לא מוקמינן ליה אלא בטענה דשייכא במלוה דהיינו בכפירה והודאה אבל טענת נאנסו לא והכי קאמר מאי שנא טענה דשייכא במלוה מטענת נאנסו ומסיק כדרבה וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי כלומר בטענה השייכא במלוה כגון כפירה והודאה דאין מעיז פניו לכפור במידי דידע בה חבריה אבל בפקדון כלומר טענה השייכא בפקדון כגון נאנסו דלא ידע ביה חבריה מעיז ומעיז ומחייב בלא הודאה דאם כופר הכל היה פטור במקצת נמי יפטר במגו דאי בעי כפר הכל ומיהו בטענות כפירה אפילו במקום שיכול להעיז פטור דגזירת הכתוב היא והשתא ניחא ההיא דכל הנשבעין דקאמר מתוך שיכול לומר להד״ס יכול לומר נאנסו אע״ג דאין זה מגו לגמרי דהאי חשוב העזה והאי לא חשוב דבהאי ידע ובהאי לא ידע מכל מקום מדמה ליה למגו דלעיל דהתם נמי לאו מגו הוא דניחא ליה למימר טפי שכרתיך ונתתי לך שכרך דחושבו טועה משום דטרוד בפועליו ולא כמשקר במזיד ממאי דנימא לא שכרתיך מעולם דליכא למיתלי בטרוד בפועליו והיא דח״ה (ב״ב דף לו.) גבי הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא דיכול לטעון עד כדי דמיהם במגו שיכול לומר לקוחים הן בידי ובפ״ב דכתובות (דף פ״ח) גבי שדה זה של אביך היה ולקחתיו ממנו דאפילו טענו הכן שהיה של אביו אלא שאין לו עדים מהימן לומר לקחתיו במגו שיכול לומר לא היה של אביך מעולם אע״ג דבהאי ידע ובהאי לא ידע לא דמי למידי דכפירה דלכפור ודאי אינו מעיז במידי דידע ביה חבריה והנהו דהתם לאו מידי דכפירה היא דהשואל קשה לפירושו דמשמע דר׳ חייא ב״ר יוסף נמי בעי הודאה בהדי נאנסו דמוקי ריש״א בתרתי וסיפא בתלתא אם לא נאמר קוגיא דהתם לא כר׳ חייא בר אבא ולא כר׳ חייא ב״ר יוסף ור״ת למאן דבעי שלש פרות ליפטריה במגו דאי בעי אמר נאנסו אהיא דכפירה וי״ל כגון דההיא דכפירה קמן ור״ת דליפטריה במגו דאי בעי מודה בה ואהיא דטען דמתה בפשיעה יכפור ובאידך נאנסה דהשתא ה״ל בהיא דמודה בה הילך ופטור משבועה לאו פירכא היא דאם הילך הוא א״כ ה״ל כופר הכל ואין אדם מעיז אי נמי כגון דהיא דקיימא קמן עדיפא ואין רוצה להודות בה ואין להקשות יהא נאמן במגו דאי בעי אמר להד״ס נמי אהיא דנאנסו דברים כל הנשבעים (שבועות דף מה:) משני לה דאפקיד ליה בשטר: **חזקה אין אדם מעיז.** הכל מפורש בכמה מקומות:

עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב. פי׳ בקונט׳ דפסוק זה דכי הוא זה מפרשה אחרת דבוא כסף תלוה את עמי הוה ליה למיכתב דהתם קאי דאי בהך פרשתא דפקדון בגלא הודאה במקצת נמי מחייב וטעמא דעקרינן ליה מדוכתא כדמסיק ומ״ש מלוה כדרבה דאין אדם מעיז פניו לכן כופר הכל פטור אבל בפקדון בגלא עשה לו טובה מעיז ומעיז הלכך אפי׳ כופר הכל חייב וקשה דברים סנהדרין (דף ג: וש״ס) משמע דאפילו למ״ד עירוב פרשיות כתוב כאן לא עקרינן ליה לגמרי מפקדון לענין שלשה ומומחין ומיהו יש לדחות דלענין מודה מקצת דאיכא טעמא עקרינן ליה מפקדון לגמרי אבל לענין שלשה ומומחין דליכא טעמא קאי אתרוייהו אבל קשה דבפרק השואל (ב״מ דף מז:) גבי הא דמוקי מתניתין דהתם כשיש עסק שבועה ביניהם ומוקי ריש״א בתרתי וסיפא בתלת משמע דלא מחייב שבועה אלא מ״כ יש חדא דקמודה והתם כרבי חייא בר יוסף מדקאמר בתר הכי ולרמי בר חמא אלמא דלא מחייב רבי חייא בר יוסף בגלא הודאה מקצת אלמא לא עקר לגמרי כי הוא זה מפקדון ועוד דבכמה משניות משמע דלא מתחייב בפקדון אלא במודה מקצת כי היא דשבועות (דף מג.) דסלא הלויתני עליו ושתים היה שוה וכן היא דמנורה בת עשרה ליטרין (שם) והיא דעשר גפנות טעונות מסרתי לך (שם דף מב:) ובהניזקין (גיטין דף נא. וש״ס) גבי שני כיסין קשורים מצאת לי דמחייבינן מודה מקצת ופטרינן כופר הכל אע״ג שלא עשה לו שום טובה ובפרק שני דכתובות (דף יח. וש״ס) ובשבועות הליינים (שבועות דף מב.) פטרינן מנה לאחיך בידי והאכלתיו פרס במגו דאי בעי כופר הכל משום דבנו מעיז ולפירוש הקונטרס אדרבה כופר הכל ה״ל לאחיובי התם וכן בפ״ק דב״מ (דף ד:) בשמעתא דהילך גבי סלעין דגרין ומפרש ר״ת דה״ק דכי כתיב כי הוא זה אמלוה נמי הוא דכתיב דבעינן הודאה בהדי שבועה דכפירה והכי נמי בעינן הודאה בהדי שבועה דנאנסו אבל כפירה לא בעינן בהאיגנסו ובאותו ענין דקאי כי הוא זה אמלוה קאי נמי אפקדון וכי היכי דמלוה מחייב אשתי פרות לחוד חדא דהודאה וחדא דכפירה מחייב נמי אפקדון אשתי פרות חדא דהודאה וחדא דנאנסו אבל רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא בעו אלא פרות חדא דהודאה וחדא דכפירה וחדא דנאנסו דכי הוא זה אפקדון דוקא כתיב ולא אמלוה והא דבעיא כפירה והודאה במלוה שמא במה מצינו ילפינן מפקדון אע״ג דלענין שלשה ומומחין לא ילפינן מלוה מפקדון במסכת סנהדרין (דף ג: וש״ס) למאן דלית ליה עירוב פרשיות לענין מודה מקצת מסתבר למילף טפי והוא הדין דבפקדון מחייב בכפירה והודאה לחוד בלא נאנסו אבל בנאנסו בלא כי הוא זה לא מחייב דהכי משמע ליה פשטיה דקרא לאגרוכי כי הוא זה בהדי נאנסו ולא נאנסו בהדי כי הוא זה אבל כופר הכל פטור לכ״ע בכל מקום אפילו במקום שיכול להעיז דגזירת הכתוב הוא כי הוא זה דוקא ולא כופר הכל והא דקאמר מ״ש מלוה מפרש ר״ת מאי טעמא דמלוה פירוש [מאי] טעמא דמודה מקצת חייב ולא מהימן במגו דאי בעי כפר הכל והוי כי ההוא דסוף כל הנשבעין (שבועות דף מח:) גבי נשבעין שלא בטענה דקאמר מאי שנא הני ופירוש מאי טעמא דהני ומה שכתוב בספרים גבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל בפקדון מעיז ומעיז לא גרים ליה רבינו תם ובספרים ישנים ליתא והא דאמר בסוף המוכר את הבית (ב״ב דף ע:) גבי המפקיד אצל חבירו בשטר אילו אמר נאנסו לאו שבועה בעי דמשמע דנאנסו לחוד בלא הודאה כלל מחייב שבועה אור״ת דההיא שבועה דרבנן שנתקנה קודם שבועת היסת כי הנהו דפרק הכותב (כתובות דף פז:) הפוגמת כתובתה ואינך דסבר רמי בר חמא שבועה דאורייתא ומסיק אלא מדרבנן והא דתנן בפרק השואל (ב״מ דף מז:) זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע ופריך בגמרא ואמאי מה שטענו לא הודה לו והך פירכא ליתא אליבא דרב נחמן דמוקמא התם מתני׳ אליביה כשיש עסק שבועה ביניהם וריש״א בתרתי וסיפא בתלת או ריש״א בתלת וסיפא בארבע ויש כאן מה שטענו הודה לו אלא לרב הונא ורב יהודה פריך דליכא אלא הך דשאלה ושכירות ומשני ע״י גלגול דכדרכה מתה היא שבועה נמי מדרבנן דמדאורייתא לא מחייב כיון דאין כאן הודאה ומיהו בין לפ״ה ובין לפי׳ ר״ת קשה מהא דאמרינן בפ׳ כל הנשבעין (שבועות דף מה: וש״ס) דאם שכרו בלא עדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך ופריך אלא שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר להד״ס יכול לומר נאנסו והשתא לפירוש ר״ת אהייא קאי אי אהיא דהודאה קאי אי אמר לא היו דברים מעולם א״כ היה כופר הכל ואין זה מגו דאל״כ ליפרוך אבל מודה מקצת דליפטר במגו דאי בעי כופר הכל ואי אהיא דנאנסו קאי כי קאמר נמי להד״ס מחייב שבועה בפקדון כפירה והודאה ולפי׳ הקונטרס נמי דליכא הודאה כי אמר אהיא דנאנסו נמי להד״ס בעי שבועה דהא מחייב שבועה בפקדון אכופר הכל ואי הוה אמרינן דלרבי יוחנן ולרמי בר חמא לא מחייב אפקדון אכפירה והודאה בלא נאנסו הוה ניחא דפריך לה התם אבל לא יתכן כלל דע״כ על כפירה והודאה לחוד מחייב אפילו אפקדון כדמוכח במשניות טובא בהיא דסלא הלויתני ומנורה ועשר גפנים ואע״ג דמוקמינן מתניתין דהשואל בכמה פרות אע״ג דלא מתני במתני׳ הנהו לא מסתבר לאוקמי הכי וכן בהאודאה דילפינן מפקדון גבי סלעים דנרים ובשבועות גבי סלע הלויתיך ודאה כפירוש ריב״א דמפרש כי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב והלכך בפקדון נמי לא מוקמינן ליה אלא בטענה דשייכא במלוה דהיינו בכפירה והודאה אבל טענת נאנסו לא והכי קאמר מאי שנא טענה דשייכא במלוה מטענת נאנסו ומסיק כדרבה וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי כלומר בטענה השייכא במלוה כגון כפירה והודאה דאין מעיז פניו לכפור במידי דידע בה חבריה אבל בפקדון כלומר טענה השייכא בפקדון כגון נאנסו דלא ידע ביה חבריה מעיז ומעיז ומחייב בלא הודאה דאם כופר הכל היה פטור במקצת נמי יפטר במגו דאי בעי כפר הכל ומיהו בטענות כפירה אפילו במקום שיכול להעיז פטור דגזירת הכתוב היא והשתא ניחא ההיא דכל הנשבעין דקאמר מתוך שיכול לומר להד״ס יכול לומר נאנסו אע״ג דאין זה מגו לגמרי דהאי חשוב העזה והאי לא חשוב דבהאי ידע ובהאי לא ידע מכל מקום מדמה ליה למגו דלעיל דהתם נמי לאו מגו הוא דניחא ליה למימר טפי שכרתיך ונתתי לך שכרך דחושבו טועה משום דטרוד בפועליו ולא כמשקר במזיד ממאי דנימא לא שכרתיך מעולם דליכא למיתלי בטרוד בפועליו והיא דח״ה (ב״ב דף לו.) גבי הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא דיכול לטעון עד כדי דמיהם במגו שיכול לומר לקוחים הן בידי ובפ״ב דכתובות (דף פ״ח) גבי שדה זה של אביך היה ולקחתיו ממנו דאפילו טענו הכן שהיה של אביו אלא שאין לו עדים מהימן לומר לקחתיו במגו שיכול לומר לא היה של אביך מעולם אע״ג דבהאי ידע ובהאי לא ידע לא דמי למידי דכפירה דלכפור ודאי אינו מעיז במידי דידע ביה חבריה והנהו דהתם לאו מידי דכפירה היא דהשואל קשה לפירושו דמשמע דר׳ חייא ב״ר יוסף נמי בעי הודאה בהדי נאנסו דמוקי ריש״א בתרתי וסיפא בתלתא אם לא נאמר קוגיא דהתם לא כר׳ חייא בר אבא ולא כר׳ חייא ב״ר יוסף ור״ת למאן דבעי שלש פרות ליפטריה במגו דאי בעי אמר נאנסו אהיא דכפירה וי״ל כגון דההיא דכפירה קמן ור״ת דליפטריה במגו דאי בעי מודה בה ואהיא דטען דמתה בפשיעה יכפור ובאידך נאנסה דהשתא ה״ל בהיא דמודה בה הילך ופטור משבועה לאו פירכא היא דאם הילך הוא א״כ ה״ל כופר הכל ואין אדם מעיז אי נמי כגון דהיא דקיימא קמן עדיפא ואין רוצה להודות בה ואין להקשות יהא נאמן במגו דאי בעי אמר להד״ס נמי אהיא דנאנסו דברים כל הנשבעים (שבועות דף מה:) משני לה דאפקיד ליה בשטר: **חזקה אין אדם מעיז.** הכל מפורש בכמה מקומות:

מסורת הש״ס

ד) [סנהדרין ג:], ה) שבועות מב: ב״מ ג. ה: כתובות יח. גיטין נא., ו) ב״מ ה: לא., ז) [שמות כב], ח) [ל״ל טו: וכמבואר שם בתוס׳ ד״ה ומודה ר״י],

תורה אור השלם

1. על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו: שמות כב ח

רבינו חננאל

עירוב פרשיות כתיב כאן **וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב.** פיר׳, פרשיות הללו מעורבות הן וכי כתיב האי קרא אאם כסף תלוה את עמי את העני עמך אשר יאמר כי הוא שטענתה עלי זה הוא לא תהיה לו כנושה כאילו התם כתיב דהתם ענייניה, ואמרינן ומאי שנא בין מלוה לפקדון, ופרקינן חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כי נמצא משלם רעה תחת טובה תחת החסד שגמלו והלוהו ממונו כפר בו, אבל הפקדון שאינו כן מעיז ומעיז, לפיכך אע״פ שאינו מודה במקצת חייב. וקימא לן כר׳ חייה בר יוסף ודלא כר׳ חייה בר אבה אמר ר׳ יוחנן.

עין משפט נר מצוה

קנב א מיי׳ פ״ח מהל׳ טוען ונטען הל׳ ז סמג עשין סה טוש״ע מ״מ סי׳ פז סעיף ז:

מוסף רש״י

עירוב פרשיות כתוב כאן. שהפרשיות הכתובות בתלה המשפטים מעורבבות הן, שיש מקרא כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה, אלא מפרשה אחרת הוא, כגון אשר יאמר כי הוא זה, דילפינן מיניה מודה במקצת הטענה יפצע כו׳, שכתב בשומר חנם, לאו אשומר חנם קאי, דשומרין אע״פ שלא הודו במקצת מיירי ליפצע, דהודאה מקצת הטענה אפרשה דאם כסף תלוה קאי, דהתם הוא דבענין הודאה במקצת, ואי לא מודה כלום חזקה אם טענת התובע אמת לא היה יכול זה להעיז פניו נגדו ולומר לא הלויתני, הלכך אפילו שבועה לא בעי, אבל בפקדון דליכא גמילות חסדים מעיז פניו וכופר הכל ובעי שבועה (סנהדרין ב:). **מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע.** ולא חשבו למשיב אבידה לפטרו שלא כפר בכולו (ב״מ ג.). **חזקה אין אדם מעיז פניו.** לכפור את הכל, הלכך בשביל הודאת המקצת אינו נאמן על השאר, דהאי בכוליה בעי דלכפייה כו׳ (גיטין נא.). **ובכולי בעי דלודי ליה.** וכי מימא לא נשבעיה אשארא, דמיגו דחשוד אממונא חשוד נמי אשבועתא, אממונא לא חשוד מדלא כפייה בכוליה, דהאי כי אודי בפלגא בכוליה נמי בעי דלודי והאי דלא אודי ליה לאו דדעתו למיגזליה, אלא מישתמוטי מישתמיט לדחויי השתא (שם) לפי שבלשון היה מודה בכולו אלא שאין בידו לפרוע וסבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה (ב״מ ג.).

עד שישלח בו יד. והא דקתני לעיל (דף קו.) והעדים מעידים אותו שנגנבו משלם תשלומי כפל היינו ששלח בו יד:

הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה. דאע"ג שהודה ששלח בו יד. והא דקתני לעיל (דף קו.) והעדים מעידים אותו שנגנב משלם תשלומי כפל היינו ששלח בו יד:

הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה. דאע"ג שהודה ששלח בו יד. והא דקתני לעיל (דף קו.) והעדים מעידים אותו שנגנב משלם תשלומי כפל היינו ששלח בו יד:

ששלח נשבע אין חייב מן הדין לישבע פעם שניה שנגנב כמו שחוזר וטוען אלא נאמן שלא בשבועה לומר שנגנב ממנו דאי בעי אמר בחמת נשבעתי והיה פטור והא קמ"ל אע"ג שמושבע מפי ב"ד כגון שטענו בפני ב"ד אחר שלא היו יודעים שנשבע כבר קודם והשביעוהו עתה דפטור כיון שמן הדין לא היה לו לישבע: **ושלח בו יד פטור.** והא דאמר לעיל והעדים מעידים אותו שאכלו משלם תשלומי כפל ל"ל כגון שאכלו לאחר שבועה ונראה לדוקא קאמר ושלח דגזירת הכתוב היא כדקאמר אם לא שלח הא שלח פטור אבל כופר בפקדון אע"ג דאמר רב ששת לעיל הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן כפל מיהא מחייב דהא דקאמר נעשה עליו גזלן היינו להתחייב באונסין: **והלא** שלש שבועות **משביעין אותו.** ולרך כולהו דאי נשבע שלא פשעתי אבתי חייסינן שמא ברשותו הוא ובחמת נשבע וכשנשבע שאינה ברשותו איכא למיחש שמא שלח בה יד ומתחייב אע"פ שלא פשע ואינה ברשותו[ג]: **מאי לאו שלא שלחתי בו'.** ה"ג ה"מ לאותובי לרבי חייא ב"ר יוסף ולימא מאי לאו [שלא] שלחתי דומיא דלא פשעתי ולשנויי לא דומיא דאין ברשותי:

מה שבועה שלא פשעתי בה כי מגליא מילתא דפשע בה פטור. דהא מהכא דרשינן טוען טענת גנב מדכתיב אם לא ימצא הגנב אלא הוא עצמו גנבו וזה שפשע בה לא גנבו: **כגון** שטוען טענת גנב וחזר וטען טענת אבד. ואיפכא לא מצי למימר דאם כן לא מיחייב כפל כדאמר לעיל שכבר יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה והכי פירושו וחזר וטען טענת אבד ואומר מה שנשבעתי שנגנב לא כי אלא אבד והיה לי לישבע שאבד אבל אין לפרש שאמר אחר שבועה אבד שא"כ לא ה"מ למפטר נפשיה באבד כיון שהיא ברשותו בשעה שנשבע דאהיא שעה שנשבע לשקר מתחייב באונסין ולא מחייב אהך שבועה חומש ואשם דלא הוא כפירת ממון אלא כשבועת ביטוי בעלמא:

ובאו

צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת ואלו הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר אמר רבא מאי טעמא דרמי בר חמא שומר חנם בהדיא כתיב ביה [1]כי הוא זה שומר שכר יליף נתינה נתינה משומר חנם שואל [2]וכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון שוכר אי למ"ד כשומר שכר היינו שומר שכר אי למ"ד כשומר חנם היינו שומר חנם וא"ר חייא בר יוסף הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד שישלח בו יד מאי טעמא (ה) [3]ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו מכלל דאי שלח בה יד מיחייב למימרא דבשלח בה יד עסקינן אמר להו ר' חייא בר אבא הכי א"ר יוחנן בעומדת על אבוסה שנו א"ל ר' זירא לר' חייא בר אבא דוקא בעומדת על אבוסה קאמר אבל שלח בה יד קנה ושבועה לא מהניא ביה כלום או דלמא אפי' עומדת על אבוסה קאמר א"ל זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דא"ר אסי א"ר יוחנן הטוען טענת אבד ונשבע וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים פטור מ"ט לאו משום דקנה בשבועה ראשונה א"ל לא הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה איתמר נמי א"ר אבין א"ר אילעא א"ר יוחנן [4]הטוען טענת אבידה בפקדון ונשבע וחזר וטען טענת גניבה ונשבע ובאו עדים פטור הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה אמר רב ששת [5]הטוען טענת גנב בפקדון כיון ששלח בו יד פטור מאי טעמא הכי קאמר רחמנא ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו וגו' הא שלח ידו פטור אמר ליה רב נחמן והלא (ה)[6]שלש שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי מאי לאו שבועה שלא שלחתי בה יד דומיא דשבועה שאינה ברשותי מה שבועה שאינה ברשותי כי מיגליא מילתא דאיתיה ברשותיה חייב אף שבועה שלא שלחתי בה יד כי מיגליא מילתא דשלח בה יד חייב אמר ליה לא שבועה שלא שלחתי בה יד דומיא דשלא פשעתי בה מה שבועה שלא פשעתי בה כי מיגליא מילתא דפשע בה פטור מכפל אף שבועה שלא שלחתי בה יד כי מיגליא מילתא דשלח בה יד פטור מכפל בעי רמי בר חמא ממון המחייבו כפל פוטרו מן החומש או דלמא שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש היכי דמי כגון שטען טענת גנב ונשבע וחזר וטען טענת אבד ונשבע ובאו

חייב כפל משום שבועה שאין ברשותו: **כי מגליא מילתא דפשע בה.** ונגנבה: **פטור מכפל.** דהא אינו גנב עליה: **אף שבועה דשלח בה יד כי מגליא מילתא דשלח בה יד פטור מכפל.** אפילו עדיין היא אצלו: **בעי רמי בר חמא.** דקיימא לן בפרק מרובה (לעיל דף סה:) ממון שאין משתלם ברשם דאיכא כפל בהדיה אין מוסיף חומש ולעיל (דף קו.) נמי תניא לה אם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם אבל חומש לא מאן פטר ליה מחומשא ממונא או שבועה: **והיכי דמי.** כלומר למאי נ"מ כגון שטען טענת גנב כו':

ובאו

עין משפט נר מצוה

קנג א מיי' פ"ד מהלכות גניבה הל' ג טוש"ע חו"מ סי' (שז) שנב:
קנד ב מיי' שם הל' ב:
קנה ג מיי' פ"ו מהל' שלוה ופקדון הל' ו סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רלד סעיף ב וסי' רלה סעיף ג:

מוסף רש"י

צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת. בשבועות המסורות בהן כגון שומר חנם לישבע שנגנבה, ושומר שכר לישבע שנאנסה ושואל לישבע שמתה ממלאכה, צריכין כפירה וכו' (ב"מ צח.). שלש שבועות משביעין אותו. לשומר חנם שטוען נגנבה (שם ו.). שבועה שלא שלחתי בה יד. לעשות מלאכתי, דאי שלח בה יד הוי גזלן עליה ומיחייב באונסיה ואפילו נאנסה ברשותיה היא קיימא ודידיה היא (שם).

מסורת הש"ם

ה) ב"מ ו., ו) [שמות כב], ג) [וע"ר תוס' ב"מ ו. ד"ה שבועה],

תורה אור השלם

1. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח
2. וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם: שמות כב יג
3. אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: שמות כב ז

הגהות הב"ח

(ה) גמ' מאי טעמא דאמר קרא ונקרב: (ב) רש"י ד"ה לא התם וכו' לחיינו כפל ואי קשיא הא דאמרינן לעיל השביע עליו ה' פעמים בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד חייב על כל אחת ואחת והכא אמרינן פטור איכא לתרוצי דהתם ודאי חייב דהא בקרבן שבועה קמיירי ולא שני לן בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד דסתמא כתיב מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' אבל הכא בכפל קאמר דפטור דהא שבועה בתרייתא לאו שבועת הדיינין היא ואע"פ שנעשית בב"ד שלא היה להם לב"ד להשביעו שהרי כבר נפטר מכפל משבועה ראשונה דטוען טענת אבידה ונשבע לא משלם כפל וכפל לא משלם אלא בשבועת הדיינין דבהכי כתיב ונקרב בעל הבית וגו' לשבועה לשלם שנים ואין אלהים אלא דיינין דכיון דנשבע בתחילה שוב לא היה ממוצ שבועה לנעליס כע"ל:

וכאו עדים. דכשנשבע היתה אגלו לחייב כפל והדר הודה איהו אבתרייתא: **מאי.** מיחייב חומש אהך שבועה בתרייתא או לא: **והא איחייב ליה כפילא.** עליה דהאי ממון: **או דלמא שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש.** כגון אי הוה מודה השתא

ובאו עדים אקמייתא והודה אבתרייתא מאי ממון המחייבתו כפל פוטרו מן החומש והא איחייב ליה עילויה כפילא או דלמא שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש והא שבועה בתרייתא הואיל דלא קא מחייבא ליה כפילא תחייביה חומשא אמר רבא ת"ש [6]אמר לאחד מן השוק היכן שורי שגנבת והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל ואם הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם והא הכא עדים הוא דמחייבי ליה כפילא הודה מעצמו אין אבל הודה אחר עדים לא ואי סלקא דעתך שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש אמאי הודה אחר עדים לא מכדי הא שבועה לא קא מיחייבא ליה כפילא תחייביה חומשא אלא לאו שמע מינה [8]ממון המחייבו כפל פוטרתו מן החומש ש"מ בעי רבינא חומש וכפילא בתרי גברי מאי היכי דמי כגון שמסר שורו לשני בני אדם וטענו בו טענת גנב חד נשבע והודה וחד נשבע ובאו עדים מאי מי אמרינן בחד גברא קפיד רחמנא דלא משלם חומשא וכפילא [9] האי נשלם

כפילא והאי נשלם חומשא או דלמא עלויה חד ממונא קפיד רחמנא דלא נשלם עלה חומשא וכפילא והכא נמי חד ממונא הוא [2]תיקו: בעי רב פפא תרי חומשי או תרי כפילי בחד גברא מאי היכי דמי [3] שטען טענת אבד ונשבע והודה וחזר וטען טענת אבד ונשבע והודה אי נמי כגון שטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים מאי מי אמרינן [3]תרי גווני ממונא קאמר רחמנא דלא נשתלמו עילוי חד ממונא והכא חד גוונא הוא או דלמא תרי ממונא אמר רחמנא דלא לשתלמו עילוי חד ממונא והכא נמי תרי ממונא נינהו תא שמע [3]דאמר רבא [3][1]וחמישיתו יוסף עליו התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת [7]שמע מינה: תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ושילם והוכר הגנב כפל למי אביי אמר לבעל הפקדון רבא אמר [8]למי שהפקדון אצלו אביי אמר לבעל הפקדון כיון דאטרחיה בשבועה לא מקני ליה כפילא רבא אמר למי שהפקדון אצלו כיון דשילם מקני ליה כפילא וקא מיפלגי בדיוקא דמתניתין דתנן [7][1]המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי הוא משלם למי שהפקדון אצלו נשבע ולא רצה לשלם ונמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי הוא משלם לבעל הפקדון אביי דייק מרישא רבא דייק מסיפא אביי דייק מרישא דקתני שילם ולא רצה לישבע טעמא דלא רצה לישבע

הא

יצא בשבועה לאשונה היינו שאותו בית דין עצמו השביעוהו וטעו דאין סברא לחלק כלל ורבא דמיירי דאמר ליה בעל הפקדון שוב לאחר שנמצא שקרן בשבועה לאשונה רצוני שתהא עליו שומר חנם כבתחילה וחזר וטען לאחר שעשיתי שומר חנם נגנב ופוטר עצמו שהרי לא נתחייב באונסין במה שעשאו בפירוש ש"מ אבל תימה דא"כ לא הוי חד ממונא דהשתא הפקידו אצלו פעם שניה ומה לי לקחו בידו ונתן לו ומ"ל שלא לקחו אלא אמר ליה בעודו בידו תהא עליו שומר חנם: [1] **ותרי כפילי.** מחמת שנעשה פסול בשבועה שניה משעה שנמצא שקרן בראשונה אין לפוטרו משום דחשוד על השבועה מדרבנן הוא דמיפסל כדמוכח בשבועות (דף מה.) דקתני ושכנגדו חשוד על השבועה ומשמע התם דמדרבנן הוא וכיון דמלאורייתא שבועתו שבועה מחייב כפל: **רבא** אמר למי שהפקדון אצלו. וא"ת דהכא סבר רבא דאע"ג דאטרחיה לבי דינא מקני ליה כפילא ובפרק המפקיד (ב"מ דף לה.) גבי ההוא גברא דאפקיד כיפי גבי חבריה קאמר רבא שפיר עבד דלא אהדר ליה הכא אטרחיה לבי דינא התם לא אטרחיה לבי דינא ויש לומר דהתם שאני דאטרחיה לבי דינא ולא פרע ליה מידי אלא רב נחמן אגייה לאפדנא מייהי אבל הכא אע"ג דאטרחיה לבי דינא קנא שנשבע לו תחילה מכל מקום הרי שילם לו לבסוף ולא אטרח בי דינא הלכך מקני ליה כפילא:

ובאו עדים אקמייתא. תימה דע"כ כשבאו עדים אקמייתא ואומרים באותה שעה לאיעוהו ברשותו ונמצא שמכחישין גם שבועה שניה שנשבע שאבד וכשהודה אחר עדים אמאי משלם הא קתני לעיל [9] בברייתא דהיכן פקדוני כו' הודה מעצמו משלם קרן וחומש משמע דוקא הודה מעצמו אבל אחר עדים לא ויש לומר דלעולם בטענת אבד הודה לאחר עדים נמי משלם חומש כדמשמע בסמוך דקאמר מכדי האי שבועה לא מחייבא ליה כפל תחייביה חומש אלא שמע מינה ממון המחייבו כפל פוטרו מן החומש משמע הא היכא דליכא כפל בהעדאת עדים כמו בטענת אבד דמתחייב חומש בהודה אחר עדים ולעיל לאו דוקא נקט מעצמו אלא הוא הדין אחר עדים ואידי דתנא בסיפא הודה מעצמו גבי טוען טענת גנב תנא נמי בריש:

חד [נשבע] והודה וחד [נשבע] ובאו עדים. גרסה דוקא נקט מתחילה הודה דאי מתחילה כפר חד ובאו עדים ואח"כ הודה חד הוו עדים קודמין להודאה ומחייבין תרוייהו כפילא דעדים כשבאו להעיד על שניהם העידו אבל כשהודה חד קודם אע"פ שאח"כ באו עדים יש לומר דפטור והכי משמע בהודה הך שמעתא דמודה בקנס ואח"כ באו עדים דפטור:

טען טענת אבד ונשבע והודה וחזר וטען טענת אבד. גרסה דל"ג והודה דאם הודה מיד הויא ברשותו להתחייב באונסים משעה שנשבע לשקר ומה שיחזור ויטענו שוב אבד אין כופר כלום ואפי' אמר לאחר שבועה אבד אבל גרסה דלא הודה אלא לאחר שבועה שניה ומיהו תימה מאי קמבעיא ליה לרב פפא הא מתניתין היא דמייתי לעיל (דף קו.) השביע עליו ה' פעמים בין בפני ב"ד בין אבל בפני ב"ד וכפר עליו חייב על כל אחת ואחת:

וחזר וטען טענת גנב ונשבע. תימה היאך השביעוהו בית דין כיון שנפטר בבית דין בשבועה ראשונה ואפילו חזר וטען שלאחר שבועה ראשונה נגנב מ"מ למה השביעוהו והלא משבועה ראשונה שנשבע לשקר חייב באונסים נמצא שלא כפר כלום במה שטען שנגנב אחר שבועה ראשונה ואין לומר שבאו לפני בית דין אחר שלא ידעו שכבר נפטר והשביעוהו וכיון שנשבע על פי בית דין (אע"ג) שלא ידעו מיחייב כפל והא דאמרינן לעיל שכבר

מסורת הש"ס

(א) לעיל קו. [ע"ש] שבועות מט., ב) לעיל סה:, ג) [בס"א: ומתמיהין], ד) ב"מ לג., ה) מתניתין היא נקטן מע"ל וכן בשבועות ועיין בספר כ"ר, ו) שיין קודש ד"ה טען,

תורה אור השלם

1. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לְשֶׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ:

ויקרא ה כד

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא משלם חומשא וכפילא אבל בתרי גברי הא' נשלם כפילא: (ב) שם היכי דמי כגון שטען:

רבינו חננאל

דאמר רבא וחמישיתו יוסיף עליו התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת שמע מינה. כתב ר"ח ז"ל השתא איכא למימר ה"ה לכפלי ואיכא למימר דוקא חומש דרבייה קרא אבל כפל לא ולא מכרעה. **תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ושילם והוכר הגנב.** קרנא ודאי לשומר. כפל למי. אביי אמר לבעל הפקדון רבא אמר למי שהפקדון אצלו. פר"ח זצ"ל וקיימא לן כרבא.

עין משפט נר מצוה

קנו א מיי' פ"ד מהל' גניבה הל' ו:
קנז ב מיי' שם הל' ז:
קנח ג ד מיי' שם הל' ה [רב אלפס ב"מ פ"ג דף עט.]:
קנט ה מיי' פ"ח מהל' שאלה ופקדון הל' ד טוש"מ סי' רלד וסי' רלה:
קס ו מיי' שם הל' ח טוש"מ שם:

מוסף רש"י

אמר לאחד מן השוק כו'. הכא לא גרסינן משביעך אני, דהא בלא שבועה נמי מיחייב כפל שזה גנב ממש הוא ובגנב כתיב ישלם שניים בלא שבועה (שבועות מט.). **שילם ולא רצה לישבע.** שבועת שומרים אלא פשע בה ושלא אלא בה יד, שהיה יכול ליפטר בשבועה זו שהרי אמרו כו' (ב"מ לג:). **למי שהפקדון אצלו.** דכיון דשילם קנה כל תשלומיה (שם).

תבעו שומר והודה תבעוהו בעלים והביא עדים. משמע דהודה לאחר שאין בעל הדבר לגו הויא הודאה ותימה אמאי לא בעי לענין קרן גופיה בשלא באו עדים אי הויא הודאה אי לאו ואמאי נקט והביא עדים משמע דלא מצטרף אלא לענין כפל וי"ל דמשום דאקרן לא הוי מצי למיפטר הא דפטיר אם בשקר נשבע לא נפטר הגנב כו': **ולא** הניחוהו מהו. הקשה בקונטו' אהך גירסא דגרסינן אם באמת נשבע לא נפטר גנב וכו' דא"כ מאי בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מהו השתא נשבע לשקר ממש דאיסתליק ליה מבי דינא דתו לא רמיא עליה כ"ש היכא דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי ויש מתרצים דכיון דלא הניחוהו לישבע מחל לו והרי נפטר גמי שומר כאילו שומר נשבע באמת ותו לא רמיא עליה ולהכי קבעי ולאו מילתא היא דמשום דלא הניחוהו לישבע לא מחל לו ולא מיפטר שומר בהכי וכן פוסק בה"ג דאע"פ שמחל לו השבועה לנתבע בשביל כך לא מחל לו ממון לגמרי וכל שכן היכא דלא מחל לו שבועה אלא שלא הניחו לישבע באותה שעה:

נגנבה באונס. גרסה דאין שום גירסה קרויה אונס אלא בלסטים מזויין כדפירש בקונטו' וכן מוכח לעיל בהכונס (דף מז.):

לבניו או לאחיו. גרסה לבניו של גזלן או לאחיו של גזלן כלומר בתחילה לבניו אם יש לו דהם קודמים לכל אדם בחלק המגיעו ומשב אותו כאילו מת הוא והרי בניו יורשים חלקו עם אחיו והם אין באים מכחו אלא מכח אבוה דאבא כדאמר בסוף מי שמת (ב"מ דף קנט.) תחת אבותיך יהיו בניך הלכך אע"פ שאין לאביהן בהן כלום שהרי יש לו להחזיר גזילה אפ"ה הם קודמין בחלקו מההוא טעמא דב"מ או לאחיו כשאין לו בניס: **לוה** וב"ח באין ונפרעין. גרסה לפרש לוה על הקרקע שלו מאחרים אפי' בלא אפותיקי דקרקע משועבד לבעל חוב ואח"כ נותן קרקע שלו לבניו או לאחיו בעבור הגזילה וכגון שאין הגזילה קיימת וחוזרים ב"ח ונפרעין מאותה קרקע אע"ג דיש לו אחר נכסים במה לפרוע וגרסה דאין צריך לומר בשעת נתינתו לבניו או לאחיו ע"מ שיפרעו בעלי חוב מכח דבלאו הכי אין יכולין לזכות שלא מדעתו ואם הגזילה בעין צריך לפרש שילוה עליה או יעשנה אפותיקי למלוה ויחזירנה לבניו דנפלה ירושה קמיה דהאיך בעי למעבד השבה ואין מעכב אפילו כנגד חלקו: **אין לו.** נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו או שאין רוצה להפסיד חלקו: **לוה.** מאחרים ומשיב לאחיו לקיים מצות השבה: **ובעלי החוב באין ונפרעין.** מן [ז] ההשבה את חלקו כגון אם היו שנים אחין והוא שלישי נפרעים בעלי חובים מן [ח] (ההשבה שלש החוב) והשאר יגבו ממנו:

בחייו

הא נשבע אע"פ ששילם. כיון דאטרחיה בשבועה למי משלם גנב כפל לבעל הפקדון כטעמיה דאביי דלעיל [ע"א]: **מי נפטר הגנב.** מן הכפל כשאר מודה בקנס: **בהודאה.** שהודה לשומר: **או לא נפטר.** דכיון דנשבע שומר תחילה נסתלק ושוב אינה בשמירתו ולא הויא הודאה: **אם באמת נשבע.** השומר שטען נגנבה באונס ונמצא כן: **נפטר הגנב בהודאת שומר.** דכיון דנאמן הוא אן סהדי דאי הוה משתבעא בהמה ניחא ליה למריה דתיהוי בידיה דהאיך הלכך על שומר זה לחזר אחריה ותביעתו תביעה והודאת גנב הודאה: **ואם נשבע לשקר.** שטוען מת או נשבר או נשבה או נגנבה באונס ובא ומצא שאינו כן דכיון דמגליא מילתא דשקרן הוה אן סהדי דלא ניחא ליה למרה דליהוי תו שומר עלה ותביעתו אינה תביעה: **ולא הניחוהו מאי.** מדלא נשבע נאמן הוא עדיין לבעלים או דלמא כיון דעמד לישבע תו לא מהימני ליה (ג) בעלים: **נשבע לשקר מהו.** מי אמרינן אכתי עליה רמיא דכיון דלשקר נשבע סופו להתחרט ולשלם הלכך תביעתו תביעה או לא: **אית דגרס אם באמת נשבע דלא פשע לא נפטר הגנב.** דכיון דבאמת נשבע אפטר ליה שומר ותו לא רמיא עליה למתבעיה לגנב ואם לשקר נשבע כגון דפשע נפטר הגנב בהודאת שומר דאכתי עליה רמיא לשלומי. ורא"ש שמעתי ועיקר הוא דהכא איכא לאקשויי א"כ מאי בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מהו השתא נשבע ממש דאסתלק ליה מבי דינא דתו לא רמיא עליה לא שבועה ולא פרעון עד שיבאו עדים שפשע אמרינן דנפטר הגנב דאכתי אשומר רמיא למתבעיה כל שכן היכא דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי: **אם עבדה לו מילתא.** טובה ששילמת לפיס משורת הדין הלכך על דידן נמי רמיא למיעבד מילתא דטיבותא להדורי בתר גנבא ולמתבעיה ותביעתן תביעה: **נגנבה באונס.** בלסטים מזויין דשומר שכר פטור בו ואח"כ הוכר הגנב ויכול לכופו ולהוציא מידו: **רבה נשבע.** והבעלים יפרעו מן הגנב: **עושה עמו דין.** משלם לבעלים והוא יפרע מן הגנב: **ואם שומר שכר הוא.** אע"ג דפטור בלסטים מזויין הכא הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום עליו לטרוח אחריה לפיכך הוא ישלם לבעלים ויחזור ויפרע מן הגנב: **עושה עמו דין.** ישלם דמלוה עליו לחזר אחר האבידה: **לימא פליגא.** דרבא אדרב הונא בר אבין: **כגון שקדם ונשבע.** קודם שהוכר הגנב: **מתני' משלם קרן.** דאין חומש ואשם אלא אם הודה דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא (ד) והתודה: (ד) **ואחר כך מת אביו.** (ו) ואחר מיתת האב הודה: **הרי זה משלם קרן וחומש לבניו.** של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בניס ואף על גב

הדרה לשמירתו תיקו: **מתני'** (ט) היכן פקדוני אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם קרן [הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם] היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם [ב]הגוזל [א] את אביו ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש (ו) ואשם לבניו או לאחיו ואם אינו רוצה או שאין לו לוה ובעלי חוב באין ונפרעים (ז) האומר (ל) לבנו קונם אי אתה נהנה משלי אם מת ירשנו בחייו

עין משפט נר מצוה

קסא א ב ג ד ה מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה ח טוש"מ סי' שנב:
קסב ו ז ח מיי' פ"ח מהל' שאלה ופקדון הלכה ו סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רלד סעיף ו:
קסג ט י מיי' שם סמג שם:
קסד כ מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הלי' ב סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ה:
קסה ל מיי' פ"ה מהל' נדרים הלכה ו סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רטו סעיף ז וסי' רכג סעיף ב:

מוסף רש"י

היכן פקדוני. אמר לשומר מנס היכן שורי אמר ליה אבד (שבועות מט.). משלם קרן. וכפל לא דאין כפל אלא בטוען גנב, וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא בסהדותא, דכתיב בגזל הגר והתודו (לעיל קז.). הודה מעצמו. שלא באו עדים (שבועות מט.). משלם קרן וחומש ואשם. דכתיב אם מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו', וחזו אשם גזילות, ואינו בא אלא על הודאת פיו, דאע"פ דלא כתב בהאיש פרשה הודאה, כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם וגו' וחומש אינו בא בלא אשם (לעיל סג.); כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר, דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' (שבועות מט.). קונם אי אתה נהנה משלי. מכל נכסי, אם מת יירשנו. שלא אסר עליו אלא כל זמן שהנכסים שלו, כפיקר יירשנו אם מת (נדרים מב.).

מסורת הש"ס

א) ב"מ לג.; ב) לעיל סג: קו. שבועות מט., ג) [לריך תיקון ונפרש"י וכן בנרטונות ליתא תיבת ואשם], ד) [נדרים מב. מז.], ה) [במדבר ה], ו) עיין רש"א ובספר ה"ר, ז) ס"א בירושה, ח) ס"א מן שלש הירושה,

הגהות הב"ח

(א) גמ' דייק מסיפא דקתני נשבע: (ב) שם רב טביומי מתני הכי בעי: (ג) רש"י ד"ה ולא הניחוהו וכו' לבעלים הס"ד: (ד) ד"ה ונשבע לו וא"כ מת אביו:

הגהות הגר"א

[א] מתני' הגזל כו' לבניו נ"ב גירסת המרמ"ם לאחיו או לבניו ואם אין לו לוה כו' וכ"ל שאין לו אחיס ובניס ולא מלריך אלא שיבא מתחת ידו ואף באחיו מחשב עמהס אח"כ וכל זה בגזילה קיימת:

רבינו חננאל

ה"ג ר"ח ז"ל **אם באמת נשבע לא נפטר הגנב ואם בשקר נשבע נפטר הגנב.** פי' אם באמת נשבע השומר שלא פשע בה, כבר נסתלק השומר ממנה ואינו בעלים, והלכך מה שהודה לו הגנב אינו אלא כמי שהודה לאחד מן השוק ואין הודאה זו פוטרתו. אבל אם לשקר נשבע שהוא פשע בשמירתה, הרי נתחייב בה לשלם והוא בעלים, ולפיכך נפטר הגנב בהודאתו. מתני' **האומר לבנו קונם שאתה נהנה לי אם מת ירשנו.** ואם אמר בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו וינתן לבניו או לאחיו אם אין לו לווה ובעלי חוב באין ונפרעין. פר"ח דצ"ל תינתן הירושה לבניו או לאחיו של זה המודר הנאה, ואם אינו רוצה שתינתן ירושת אביו לבניו ילוה הוא ויבאו בעלי חובות וישלו ירושת אביו ויחשבוה פרעון לבן. ולא יטול הבן הירושה בידו אלא ישלוה אחרים אף על פי שנחשבת לו פרעון.

בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו ואם אין לו לוה ובעלי חוב לבניו או לאחיו ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים: **גמ'** אמר רב יוסף אפילו לארנקי של צדקה אמר רב פפא וצריך שיאמר זה גזל אבי אמאי נמחליה לנפשיה מי לא תנן מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש אלמא בר מחילה הוא אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי יוסי הגלילי הא רבי עקיבא דתניא ואם אין לאיש גואל להשיב האשם וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא בגזל הגר הכתוב מדבר הרי שגזל הגר ונשבע לו ושמע שמת הגר והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים ופגע באותו הגר וזקפו עליו במלוה ומת זכה הלה במה שבידו דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו לרבי יוסי הגלילי לא שנא לנפשיה ל"ש לאחרים מצי מחיל ולרבי עקיבא ל"ש לאחרים ולא שנא לנפשיה לא מצי מחיל ולר' יוסי הוא הדין דאפי' לא זקפו במלוה והאי דקתני זקפו עליו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפילו זקפן עליו במלוה אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו מתקיף לה רב ששת אי הכי לרבי יוסי הגלילי לשמעינן לנפשיה וכל שכן לאחרים לרבי עקיבא לשמעינן לאחרים דלא מצי מחיל וכ"ש לנפשיה דלא מצי מחיל אלא אמר רב ששת הא והא רבי יוסי הגלילי כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל לאחרים אבל לנפשיה לא מצי מחיל אלא אמאי זכה הלה במה שבידו משום דזקפן עליו במלוה רבא אמר הא והא רבי עקיבא כי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה אבל לאחרים מצי מחיל

מכלל

לבניו או לאחיו ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעין מן הירושה את חלקו: **גמ' ואפי' לארנקי של צדקה.** אם אינו מוצא יורש לאביו למי יש יתן אותה לארנקי של צדקה ולא יעכבנו בידו: **וצריך שיאמר.** כשהוא משיב לארנקי של צדקה זה גזל אבא: **ונמחליה לנפשיה.** היכא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו: **מי לא תנן מחל לו על הקרן.** ולא מקיימא מצות השבה. אלמא למיפך ידי גזילה בעינן והא נפקא ליה במחילה הכא נמי כיון דירושה קמייה נפלה נפק ליה מידי גזילה: **להשיב האשם.** זה קרן של גזילה כדתניא לקמן בפרקין (דף קי.): **גואל.** יורש: **וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים.** אם אין לו בן או בת או אח אח יש לו קרוב עד יעקב אביו הקרוב קרוב יורש: **אלא בגזל הגר.** ונשבע לשקר דכתיב[ג] למעול מעל בה': **והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים.** להכניס כדכתיב[ד] האשם המושב לה' להכן ואמרינן לקמן בשמעתין[ה] אשם זה קרן: **וזקפו עליו.** גר במלוה נפק ליה מתורת גזילה ולכי מיית גר הוה ליה האי מוחזק וזכה מן ההפקר: **לא שנא לנפשיה.** כגון הכא דמחיל ליה האי גברא גזל הגר לנפשיה וה"ה גזל את אביו ונשבע לו ומת אביו דמחיל לנפשיה: **ול"ש לאחרים.** נגזל לגוזל מצי מחיל ומתני' דקתני מחל לו על הקרן רבי יוסי הגלילי היא ואשמעינן לאחרים וה"ה לנפשיה היכא דנפק מידי גזילה כגון יורש או גזל הגר וקס"ל האי זקפו לאו דוקא כדמפרש ואזיל: **לר' עקיבא לא שנא לו.** ומתני' דקתני משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ר' עקיבא היא ולאשמועינן לנפשיה דלא מצי מחיל וה"ה לאחרים דאפילו מחיל ליה נגזל גופיה לאו מחילה היא: **ה"ה אפי' לא זקפו.** הלכך יורש את אביו ומי אע"ג דלא זקפו עליו במלוה ולא יצא מתורת גזילה בחיי אביו כיון דמת אביו ונפלו נכסים לפניו מחיל לנפשיה. ולקמן (ע"ב) פריך א"כ גזל הגר דנפיק להכניס היכי משכחת לה: **א"ה.** דבלא זקפו נמי קאמר ר' יוסי לנפשיה מצי מחיל מתני' דמחל לו על הקרן דאמרת ר' יוסי היא כיון דאמר לנפשיה מצי מחיל לשמעי' ביורש את אביו דמחיל לנפשיה וליתני פטור ולוקמה כר' יוסי וכ"ש דנגזל גופיה לגזלן מצי מחיל וגבי מחל לו על הקרן דלוקמיה כר' יוסי ליתני אינה מחילה ולוקמה כרבי עקיבא דלאשמועינן מתני' לרבי עקיבא דלאחרים לא מצי מחיל ומהתם שמעינן שפיר דכל שכן לנפשיה דזקפו במלוה היינו אחרים וקאמר ר' עקיבא דלא מצי מחיל אבל השתא דאשמועינן לאחרים הוא מחילה ולנפשיה לא הוא מחילה איכא למימר דדוקא קתני וחד תנא הוא רישא דמתני' וסיפא: **הא והא ר' יוסי.** הא דאמר בזקפו במלוה דכיון דאפקה גר גופיה דהוה נגזל מתורת גזילה דהוי כמוחל לאחרים הוי מחילה ולכי מיית קנייה האי הלכך מחל לו על הקרן דמתני' ר' יוסי היא דאי לרבי עקיבא בעי השבה משלו כדקתני אין לו תקנה עד שיוציא גזילה וסיפא נמי רבי יוסי היא דמודי רבי יוסי[ו] לנפשיה דלא מצי מחיל כיון דלא אפקיה נגזל מתורת גזילה: **רבא אמר הא והא רבי עקיבא.** דלרבי יוסי לנפשיה נמי מצי מחיל דזקפו לאו דוקא וכי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה הוא דקאמר דאע"ג דגר זקפו כיון דלא מחיל מחילה גמורה לא נפקא ליה מתורת גזילה אבל נגזל לגזלן מודה ר' עקיבא דמחיל:

מכלל

ורבא דמוקי לה כרבי עקיבא סבר דזקפו במלוה אינו מועיל כלום לכ"ע אי לא מצי מחיל לנפשיה הלכך רבי יוסי דקאמר זכה הלה במה שבידו ע"כ משום דסבר דמצי מחיל לנפשיה הלכך מתני' לא מיתוקמא כוותיה אלא כרבי עקיבא ומודה רבי עקיבא דלאחריני מצי מחיל והשתא הא דנקט זקפו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפי' זקפו במלוה לא מצי מחיל לנפשיה כיון דליכא מחילה דאחריני:

אלא

מסורת הש"ס

א) [לעיל קג.], ב) קדושין כח., סנהדרין סח:, ג) [במדבר ה], ד) [שם], ה) [דף קי.], ו) רש"ל, ז) [וע"ע שם],

תורה אור השלם

1. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו:
במדבר ה ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הא והא וכו' דמודי ר' יוסי דלנפשיה לא מצי: (ב) תוס' ד"ה לוה וכו' דכיון דליכא קנא לא מפסידינן ללקוחות: (ג) ד"ה כ"ח וכו' בפ' הסופרים האומר לאשתו קונם שאני נהנית לך:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה לוה וכו' אבל נתנו במתנה. עיין כתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא ועיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ח דחולק ע"ז: **בא"ד** הכי נמי לא משתעבדי מטלטלי. עיין יבמות לט ע"א תוס' ד"ה כתב וכתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא:

רבינו חננאל

עבודתה ועורה. פי' עבודתה מתנותיה שנאמר עבודת מתנה.

עין משפט נר מצוה

קסו א ב ממי' פ"ה מהלכות נדרים הל' ו ועיין בכ"מ הל"ו סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רכג סעיף ד:
קסז ג ד ממי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הלכה ג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ה:
קסח ה ממי' שם הלכה ד ה ועיין בהשגות ומ"מ טוש"ע שם סעי' ו:

מוסף רש"י

בחייו ובמותו. אם נדר בחייו ובמותו, כיון דמפרש במותו, אם מת לא יירשנו. דאלמא אוקר דבר שבראותו לכשילא מרשותו לאחר מותו (נדרים מב:). מחל לו. נגזל, על הקרן. לאחר שהודה לו (לעיל קג.). ואם אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר, דכתיב לעיל מיה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את האשמו בראשו, והאי אשמו קרן של גזלה (סנהדרין סח:). וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים. מזרע יעקב, בעוד אחד מכל ישראל קיים הוא קרוב לו (קדושין כא.) אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים, כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם (סנהדרין סח:). אלא בגזל הגר הכתוב מדבר. ומת ולאחר שנשבע לו ואין לו יורשים (שם).

בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו [א]ויחזיר לבניו או לאחיו [ב]ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים: **גמ'** אמר רב יוסף [ג]אפילו לארנקי של צדקה אמר רב פפא [ד]וצריך שיאמר זה גזל אבי אמאי נמחליה לנפשיה מי לא תנן [ה]מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש אלמא בר מחילה הוא אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי יוסי הגלילי הא רבי עקיבא דתניא [ו]ואם אין לאיש גואל להשיב האשם וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא בגזל הגר הכתוב מדבר הרי שגזל הגר ונשבע לו ושמע שמת הגר והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים ופגע באותו הגר וזקפו עליו במלוה ומת זכה הלה במה שבידו דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר [ח]אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו לרבי יוסי הגלילי לא שנא לנפשיה ל"ש לאחרים מצי מחיל ולרבי עקיבא ל"ש לאחרים ולא שנא לנפשיה לא מצי מחיל ולר' יוסי הוא הדין דאפי' לא זקפו במלוה והאי דקתני זקפו עליו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפילו זקפן עליו במלוה אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו מתקיף לה רב ששת אי הכי לרבי יוסי הגלילי לשמעינן לנפשיה וכל שכן לאחרים לרבי עקיבא לשמעינן לאחרים דלא מצי מחיל וכ"ש לנפשיה דלא מצי מחיל אלא אמר רב ששת הא והא רבי יוסי הגלילי כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל לאחרים אבל לנפשיה לא מצי מחיל אלא אמאי זכה הלה במה שבידו משום דזקפן עליו במלוה רבא אמר הא והא רבי עקיבא כי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה אבל לאחרים מצי מחיל

מכלל

[ז]עשה שוטו אפוטיקי ומכרו אין ב"ח גובה אימנו היינו דוקא מכרו דכיון דליכא קנא לא (ט) אפסדינא ללקוחות [ט] אבל נתנו במתנה דלא שייך פסידא דלקוחות ב"ח גובה אימנו דאין יכול ליתן מה שמשועבד לאחרים אבל לא עשאו אפוטיקי לא היה ב"ח חוזר וטורף מהם דכי היכי דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח [ט] ה"נ לא משתעבדי מטלטלי דמקבל מתנה לבעל חוב והוי כאילו נותן להם במתנה כיון שהוא עצמו אינו יכול לחזור ולטרוף מהן ומיהו נראה דלא חשיב הכא מה שמחזיר להן כאילו נתן להם דאינו נותן להם לשם מתנה אלא סתמא בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו אלא לקיים מצות השבה בעצמה הלכך לא הויא מתנה ויכול ב"ח לטרוף מהם והוא ודאי אינו יכול לחזור וליקח מהן דאז לא היתה מתקיים השבה כלל אם היה לוקח בעצמו מה שנתן אבל מה שב"ח נוטל מתקיימא שפיר מצות השבה כיון שבעצמו אין נוטל ומיירי אפי' בלא אפוטיקי:

ב"ח באין ונפרעין. אחר מיתה ואפילו בחיין הוי שרי בכה"ג כדאמרינן (נדרים דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל יצא אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו אים פלוני מודר הנאה ממני ואין לו מה יאכל ואיני יודע מה אעשה לו נותן לו ובא ונוטל מזה אלא לפי שזה אין רוצה שיהנה ממנו כלל בחייו ואין יכול לעשות תקנה אלא מדעתו והא דלא תני הכא ואם אין רוצה כדקתני ריש משוס שהרי ודאי [ו] [אינו] רוצה או שמא דוקא אין לו מה יאכל שרי כדקתני גבי המודר הנאה מחבירו אבל אם יש לו מה יאכל אפי' [ו] [אינו] רוצה אין לו תקנה בכך וא"ת והיאך נפרע ממנו והא תנן בפרק אין בין המודר (שם דף נג.) המודר הנאה מחבירו שוקל לו שקלו ופורע לו חובו ופר"ת דדוקא במזונות אשתו אבל אחר חובות אסור לפרוע דודאי קא משתרשי ליה ואסור וה"נ משתרשי ליה וי"ל דלא דמי דהתם כיון שמתחייב למי שפרע בעבורו אם יפרע בחנם בעבורו א"כ מהנהו ואסור אבל הכא מה שבאים ב"ח ונפרעין מן הנכסים אין זה נהנה מן הנכסים והיא דהולך אצל חנוני לא תקשה דהתם דרך מתנה מיירי שהחנוני נותן לזה פירות במתנה וחוזר ומקבל מזה מעות דרך מתנה אבל הא דאמר בפרק השותפין (שם דף מז:[ו]) [ג] קונם אשתי שאני נהנית לך כו' לוה וב"ח באין ונפרעין מבעל בשלמא קונם שאני נהנה לאשתי איכא למימר במזונות אשתו ואליבא דחנן אלא קונם שאני נהנה לך משמע שאומר לחבירו נמצא שהוא פורע חובו ויש לומר כגון שלוה הימנו על מנת שלא לפרוע דהשתא אין נהנה כלום במה שפורע חובו וא"ת וכי בשופטני עסקינן שילוה ע"מ שלא לפרוע וי"ל שהוא אוהבו שלא יניח מלפרוע בעבורו: **אלא** אמר רב ששת הא והא ר' יוסי הגלילי. וא"ת ואמאי לא מוקי מתני' כר' עקיבא ומודה דלאחרים מצי מחיל ולנפשיה לא מצי מחיל ודזקפו עליו במלוה הוא דפליג עליו רבי עקיבא ארבי יוסי דלא חשיב ליה זקיפה כמו מחילה דאחריני וי"ל דרב ששת סבר כיון דמחילה דאחריני מועלת זקפו נמי מועיל לכ"ע וכיון דאמר ר' עקיבא דזקפו במלוה אינו מועיל א"כ ודאי ס"ל דמחילת אחרים נמי אינו מועיל הלכך לא מתוקמא מתני' כר' עקיבא דקתני במתניתין מחל לו את הקרן משמע דמחילת אחריני מועלת

מכלל

[ז] עשה שוטו אפוטיקי ומכרו אין ב"ח גובה אימנו היינו דוקא מכרו דכיון דליכא קנא לא (ט) אפסדינא ללקוחות [ט] אבל נתנו במתנה דלא שייך פסידא דלקוחות ב"ח גובה אימנו דאין יכול ליתן מה שמשועבד לאחרים אבל לא עשאו אפוטיקי לא היה ב"ח חוזר וטורף מהם דכי היכי דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח [ט] ה"נ לא משתעבדי מטלטלי דמקבל מתנה לבעל חוב והוי כאילו נותן להם במתנה כיון שהוא עצמו אינו יכול לחזור ולטרוף מהן ומיהו נראה דלא חשיב הכא מה שמחזיר להן כאילו נתן להם דאינו נותן להם לשם מתנה אלא סתמא בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו אלא לקיים מצות השבה בעצמה הלכך לא הויא מתנה ויכול ב"ח לטרוף מהם והוא ודאי אינו יכול לחזור וליקח מהן דאז לא היתה מתקיים השבה כלל אם היה לוקח בעצמו מה שנתן אבל מה שב"ח נוטל מתקיימא שפיר מצות השבה כיון שבעצמו אין נוטל ומיירי אפי' בלא אפוטיקי:

ב"ח באין ונפרעין. אחר מיתה ואפילו בחיין הוי שרי בכה"ג כדאמרינן (נדרים דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל יצא אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו אים פלוני מודר הנאה ממני ואין לו מה יאכל ואיני יודע מה אעשה לו נותן לו ובא ונוטל מזה אלא לפי שזה אין רוצה שיהנה ממנו כלל בחייו ואין יכול לעשות תקנה אלא מדעתו והא דלא תני הכא ואם אין רוצה כדקתני ריש משוס שהרי ודאי [ו] [אינו] רוצה או שמא דוקא אין לו מה יאכל שרי כדקתני גבי המודר הנאה מחבירו אבל אם יש לו מה יאכל אפי' [ו] [אינו] רוצה אין לו תקנה בכך וא"ת והיאך נפרע ממנו והא תנן בפרק אין בין המודר (שם דף נג.) המודר הנאה מחבירו שוקל לו שקלו ופורע לו חובו ופר"ת דדוקא במזונות אשתו אבל אחר חובות אסור לפרוע דודאי קא משתרשי ליה ואסור וה"נ משתרשי ליה וי"ל דלא דמי דהתם כיון שמתחייב למי שפרע בעבורו אם יפרע בחנם בעבורו א"כ מהנהו ואסור אבל הכא מה שבאים ב"ח ונפרעין מן הנכסים אין זה נהנה מן הנכסים והיא דהולך אצל חנוני לא תקשה דהתם דרך מתנה מיירי שהחנוני נותן לזה פירות במתנה וחוזר ומקבל מזה מעות דרך מתנה אבל הא דאמר בפרק השותפין (שם דף מז:[ו]) [ג] קונם אשתי שאני נהנית לך כו' לוה וב"ח באין ונפרעין מבעל בשלמא קונם שאני נהנה לאשתי איכא למימר במזונות אשתו ואליבא דחנן אלא קונם שאני נהנה לך משמע שאומר לחבירו נמצא שהוא פורע חובו ויש לומר כגון שלוה הימנו על מנת שלא לפרוע דהשתא אין נהנה כלום במה שפורע חובו וא"ת וכי בשופטני עסקינן שילוה ע"מ שלא לפרוע וי"ל שהוא אוהבו שלא יניח מלפרוע בעבורו: **אלא** אמר רב ששת הא והא ר' יוסי הגלילי. וא"ת ואמאי לא מוקי מתני' כר' עקיבא ומודה דלאחרים מצי מחיל ולנפשיה לא מצי מחיל ודזקפו עליו במלוה הוא דפליג עליו רבי עקיבא ארבי יוסי דלא חשיב ליה זקיפה כמו מחילה דאחריני וי"ל דרב ששת סבר כיון דמחילה דאחריני מועלת זקפו נמי מועיל לכ"ע וכיון דאמר ר' עקיבא דזקפו במלוה אינו מועיל א"כ ודאי ס"ל דמחילת אחרים נמי אינו מועיל הלכך לא מתוקמא מתני' כר' עקיבא דקתני במתניתין מחל לו את הקרן משמע דמחילת אחריני מועלת

מכלל

ורבא דמוקי לה כרבי עקיבא סבר דזקפו במלוה אינו מועיל כלום לכ"ע אי לא מצי מחיל לנפשיה הלכך רבי יוסי דקאמר זכה הלה במה שבידו ע"כ משום דסבר דמצי מחיל לנפשיה הלכך מתני' לא מיתוקמא כוותיה אלא כרבי עקיבא ומודה רבי עקיבא דלאחריני מצי מחיל והשתא הא דנקט זקפו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפי' זקפו במלוה לא מצי מחיל לנפשיה כיון דליכא מחילה דאחריני:

אלא

אלא גזל הגר דקאמר (ג) היכי משכחת לה. ה"ה דה"מ למפרך בתחילת סוגיא כי קאמר ר' יוסי הגלילי לא שנא לנפשיה ולא שנא לאחריני מלי מחיל אלא משום דהוו ליה פירכי אחריני לא חש למפרך: **קטן** אי אתה צריך לחזור עליו. וא"ת גזל גר קטן היכי משכחת לה והא אין זכיה לקטן כדאמרינן בפ"ק דב"מ (דף יב.) דגזל קטן מדבריהם ולא מדאורייתא ובירושה ליכא למימר דגר אין יורש אביו דבר תורה [2] וי"ל דדוקא מציאה דאין דעת אחרת מקנה אותו לא הוה אלא מדבריהם אבל כשדעת אחרת מקנה אותו קני מדאורייתא ובקטן שנתגייר עם אביו מיירי דלכ"ע מטבילין אותו אבל בלא אביו פלוגתא היא בפרק קמא דכתובות (דף יא.) אם מטבילים אותו על דעת בית דין:

[ועי' תוס' סנהדרין סח: ד"ה קטן] **לכהן שבאותו משמר.** אין נראה לפרש דבשעת הולדה כשמתחייב אלא למשמר שהיה בשעת הבאה שהרי בכל הקרבנות חטאת ואשמות נדרים ונדבות אין אנו הולכים אחר שעת החיוב ליתנו לאותו משמר שהיה באותה שעה שנדר או נדב או חטא שהוא מתחייב בה אלא אחר הבאה אנו הולכים וכמו כן בכאן: **מנין שלא יאמר.** תימה דנקיט האי לישנא כיון דלא מקרא מייתי לה אלא מדינא:

ומה דבר שאין לו חלק בו עד שיכנס לרשותו. כגון תרומה וחלה וראשית הגז שטובת הנאה לבעלים ליתן לאיזה כהן שירצה משנכנס לרשותו אין אחר יכול להוציא מידו שיתחלק לבני משמר דאין מתחלק לאנשי משמר אלא מתנות: **לא אם אמרת בדבר שאין בו'.** ללשון ראשון נמי דקאמר ודין הוא בשל אחרים אני זוכה יכול להקשות דיו לבא מן הדין להיות כנדון שלא יזכה בשל עצמו אלא כפי חלקו כמו בשל אחרים:

אחוותו מה ת"ל. תימה לרשב"א למ"ל אחוותו לומר שיוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים דהיכי הוה אמינא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש הא הכא שייך נמי למפרך כמו לעיל דיו לבא כו' ויש לומר דאיצטריך אחוותו משום דה"א כיון שהיא תחת ידו תהא שלו דהוה יליפינן כהן כהן מגזל הגר ובגזל הגר ה"א דהוי שלו כדקאמר ואיש את קדשיו לו יהיו משום הכי איצטריך אחוותו: **מנין** ליוצאה לכהנים כו'. בריישא היא בערכין בפרק אין מקדישין (דף כה.): דכי

מכלל דרבי יוסי הגלילי סבר אפילו לנפשיה נמי מצי מחיל אלא גזל הגר דקאמר רחמנא נתינה לכהנים היכי משכחת לה אמר רבא [6] הכא במאי עסקינן [א] כשגזל את הגר ונשבע לו ומת הגר והודה לאחר מיתה דבעידנא דאודי קנאו השם ונתנו לכהנים בעי רבינא גזל הגיורת מהו [1] איש אמר רחמנא ולא אשה או דלמא אורחיה דקרא הוא אמר ליה רב אהרן לרבינא תא שמע דתניא איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר [1] המושב הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש [3] [ב] איש אתה צריך לחזור אחריו אם יש לו גואלים אם לאו קטן אי אתה צריך לחזור אחריו בידוע שאין לו גואלין [2] תנו רבנן [1] לה' לכהן [7] קנאו השם [3] ונתנו לכהן שבאותו משמר אתה אומר לכהן שבאותו משמר או אינו אלא לכל כהן שירצה כשהוא אומר [1] מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי לכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר ת"ר הרי שהיה גוזל כהן מנין שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא תחת ידי יהא שלי ודין הוא אי בשל אחרים הוא זוכה בשל עצמו לא כ"ש רבי נתן אומר בלשון אחר ומה דבר שאין לו חלק בו עד שיכנס ברשותו כשיכנס לרשותו אינו יכול להוציאו מידו דבר שיש לו חלק בו עד שלא יכנס ברשותו משנכנס לרשותו אינו דין דאין אחר יכול להוציאו מידו לא אם אמרת בדבר שאין לו חלק בו שכשם שאין לו חלק בו כך אין לאחרים חלק בו תאמר בגזל שכשם שיש לו חלק בו כך יש לאחרים חלק בו [ד] אלא גזילו יוצא מתחת ידו ומתחלק לכל אחיו הכהנים והכתיב [2] ואיש את קדשיו לו יהיו הכא במאי עסקינן בכהן טמא אי בכהן טמא דבר שיש לו חלק בו מי אית ליה אלא אתיא לכהן לכהן משדה אחוזה דתניא [ה] [3] אחוזתו מה ת"ל מנין לשדה היוצאה לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים מנין שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל [3] כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו אחוזה שלו ואין זו שלו הא כיצד [ה] יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים: תנו רבנן [ו] מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה תלמוד לומר [4] ובא בכל אות נפשו ושרת [ז] ומניין שעבודתה ועורה שלו תלמוד לומר [2] ואיש את קדשיו לו יהיו הא כיצד [ח] אם היה בעל מום נותנה לכהן שבאותו משמר ועבודתה ועורה שלו ואם

אלא. לעולם בכהן טהור והאי דמוציאין מידו משום דילפינן ג"ש כהן כהן משדה אחוזה ואיש את קדשיו במילי אחריני מתוקמא **אחוזתו.** לכהן תהיה היה לו למימר ודיו ומה ת"ל אחוזתו: **נשדה היוצאה לכהנים.** מקדיש שדה אחוזה ולא גאלה מן ההקדש ומכרה גזבר לאחרים כשהיא יוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים של משמר שנכנס בו יובל שנאמר [ויקרא כז] ואם לא יגאל את השדה בעלים ואם מכר את השדה גזבר לא יגאל עוד בעלים אלא והיה השדה וגו' והכי תניא בת"כ [ט] ובערכין [כה:]: **וגאלה אחד מן הכהנים.** כלומר והלוקח מן הגזבר כהן היה ומבני המשמר של יובל היה: **שבא ומקריב.** אם נדר קרבן או שהיה מוטל עליו חטאת ואשם חובה מקריב אף במשמר שאינו שלו: **שעבודתה.** שכר עבודתה דהיינו בשרה: **אם היה בעל מום.** ראוי לאכול ואין ראוי להקריב אין יכול לעשות שליח להקרבה מי שירצה אלא נותנה לבני המשמר והואיל והוא ראוי לאכילה קיימן ביה ואיש את קדשיו לפיכך עבודה ועורה שלו. לשון אחר גרסינן עבודה ועורה לאנשי משמר כיון דהם הקריבוהו: ואם

עין משפט נר מצוה

קסט א מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ה ועי' בהשגות ומ"מ:
קע ב מיי' שם הל' ז:
קעא ג מיי' שם הל' ה:
קעב ד מיי' שם הל' ט:
קעג ה מיי' פ"ד מהל' ערכין הלכה כג
סמג עשין קלא:
קעד ו ז מיי' פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ז וע"ש בהשגות ובכ"מ:
קעה ח מיי' שם הל' ח:

מוסף רש"י

מה ת"ל איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל, מאי טעמא כתיב איש, אלא משום דכתיב ואם, דמשמע פעמים שיש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמדך איש אתה צריך לחזור אחריו אם יש לו גואלים אם לאו. אם הוא דאיכא בנים משנתגייר ואינך יוליד בנים משנתגייר ואינך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שתדע שאין לו יורשים, אבל קטן גר מסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא, בידוע שאין לו גואלים (סנהדרין סט.). לה' לכהן. האשם המושב לה' לכהן, בגזל הגר הכתוב מדבר, שהרי בישראל אין לך אדם מישראל שאין לו גואלין, אלא הגזל את הגר ונשבע והודה לאחר כך מת הגר משלם קרן וחומש לכהן ואשם למזבח ואמרינן (לקמן קי.) האשם זה הקרן, המושב זה החומש, מלבד אל הכפורים זה איל אשם שמביא על שבועת שקר שנשבע (ערכין כח:). **הרי לכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר.** דה"ק קרא שלכהן המכפר בו באיל הכפורים יהא קרן וחומש (שם). **לשדה היוצאה לכהנים ביובל.** שראוי לצאת לכהנים ביובל, שהקדישה בעלים ולא גאלה, וגאלה אחד מן הכהנים. מיד גזבר (ערכין כה:). **בשל אחרים אני זוכה.** אם גאלה ישראל היתה יוצאת מידו ואני זוכה עם שאר אחיי (שם). **לכהן תהיה אחוזתו.** ואיכא למילרס הכי, אחוזה שלו. אחוזתו של כהן שיש מאביו תהא שלו אבל זו אינה שלו (שם). **שבא ומקריב קרבנותיו.** של עצמו אפילו במשמר שאינו שלו (מנחות עד.) אם יש עליו להביא חטאת או התנדב עולה או שלמים, אין צריך לתתה לאנשי משמר אלא הוא עצמו מקריב ויטול העור ואוכל הבשר (ערכין לד. וכעי"ז תמורה כ:).

מסורת הש"ס

(ג) ס"א משכחת לה כשגזל. רש"ש, ב) [מנהרי' סט.], ג) ערכין כח:, ד) [מנחות מה:], ה) ערכין כה:, ו) [מנחות עד.], ז) [במדבר ה], ח) [שם], ט) ס"א שאין לו חלק בו, י) [מחוקומי סוף פרק יז], כ) [כלאי' בקדושין יז:].

תורה אור השלם

1. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו:
במדבר ה ח
2. וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: במדבר ה י
3. וְהָיְתָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
4. וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ: וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהָיו כְּכָל אֲחִיו הַלְּוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְיָ:
דברים יח ו-ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה משנכנס וכו' נ"ב עיין בסמוך במשנה דף קי ע"א: (ב) ד"ה אי [נכהן] טמא וכו' וגזל הגר. נ"ב עיין לקמן סוף דף קי: (ג) תוס' ד"ה אלא גזל הגר דקאמר רחמנא נתינה לכהנים היכי משכחת:

ואם היה זקן. ורחוי לעבודה כדמפרש לקמן ואין רחוי לאכילה: **נותנה.** להקרייב: **לכל כהן שירצה.** דהוחיל דהוה חזי לעבודה מצי לשוייה שליח: **ועבודתה ועורה לאנשי משמר.** דכיון דלא חזי לאכילה לא משוי שליח לאכילה: **אכילה גסה.** שנפשו קלה בה: **אם היה זקן.** של המשמר טמא ויש לו קרבן צבור להקרייב: **נותנו לכל כהן שירצה.** דהוחיל דהוה יכול להקרייבו דהא קרבן צבור דוחה את הטומאה שליח נמי מצי עביד. קרבן צבור בא בטומאה ואין נאכל בטומאה בכילד גולין (פסחים ד' עו:): **אי דאיכא טהורין.** בההוא משמר: **טמאים מי מצו עבדי.** וכיון דלא מצו עבדי שליח היכי משווי: **נבעלי מומין טהורין.** מתחלקת דקיימא לן (זבחים ד' לח:) אין חולק וחפי' בעל מום בקדשים ובמנחות: **אם היה כהן גדול אונן.** ויש לו קרבן עצמו להקרייב: **נותנו לכל כהן שירצה.** דכיון דכהן גדול מקרייב אונן (ב) דכתיב (ג) לחביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא אם מת אביו ואמו דהוי אונן אפילו הכי מקדושתו לא יצא ולא יחלל כלומר דעבודתו שיעבוד באינות לא תתחלל הא אחר הדיוט שלא יצא חילל: **ואינו חולק לאכול לערב.** כשתסתלק אינותו דאינות לילה דרבנן דאינות דאורייתא אינו אלא יום מיתה דכתיב (עמוס ח) והחריתיה כיום מר אלמא אין מרירות אלא יום אחד: **מתני' היה מעלה את הכסף ומת.** בדרך: **הכסף ינתן לבניו.** של גזלן דהא זכה ביה ממיתת הגר אלא דבעי למעבד השבה כי היכי דתיהוי ליה כפרה אשבועתיה והשתא תו ליכא כפרה כיון דמית ליה: **האשם ירעה.** דהוי אשם שמתו בעליו וקיי"ל (ג) לקמן כל שבחטאת מתה באשם רועה: **לנדבה.** לשופרות קיץ המזבח עולות בשר לשם ועורות לכהנים: משמרת יהוריב דאשונה (ד) לכל המשמרות ושל ידעיה אחריה: **נתן.** הגזלן את הכסף ליהוריב במשמרתו ואח"כ נתן אשם לידעיה במשמרתו: **יצא.** כדמפרש ואזיל שהמביא גזילו עד אלא הביא קרבן אשמו יצא וזה זכה בשלו וזה בשלו: **אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה.** דקנסינהו ליהוריב להחזיר האשם דשלא כדין עבוד בני יהוריב דקבול אשם מקמי כסף ולידעיה ליכא למקנס מידי דבמשמר דידהו קבילי. ור' יהודה דפליג אברייתא בגמרא [קיא.] במתניתין מודה: **נתן הקרן.** לכהנים אין החומש מעכב מלהקרייב את האשם אם לא נתן עדיין ולבסוף (ה) נתן: **גמ' או אינו אלא אשם זה איל.** אשם ומשב זה קרן: **ומאי נ"מ.** דהא ממה נפשך תרוייהו קאמר קרא תיפוק ליה מינה לאפוקי מדרבא דאמר דאשם קרייה רחמנא לקרן ומה אשם אינו בא בגלילה דכתיב (ויקרא ז) ביום לוחו ואינו בא לחצאין אף קרן כו': **כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי אומר אשם.** דרישא קרן הוא: **או אינו אלא אשם זה חומש.** ומשב זה קרן וג"מ לאפוקי ממתניתין דתנן אין החומש מעכב נימא אדרבה חומש מעכב דאשם קרייה רחמנא לשון קרבן כשהוא אומר כו': **משאלם ברשם.** קרן לבדו שהוא ראשם: **לכל כהן וכהן.** שבמשמר ומוסיף משלו עוד להשלים: **אין בו.** שוה פרוטה לכל משמר יהוריב ויש בו שוה פרוטה לכל משמר ידעיה שהן מועטין מהו:

אין

ואם היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר האי זקן או חולה היכי דמי אי דמצי עביד עבודה עבודתה ועורה נמי תיהוי דידיה ואי דלא מצי עביד עבודה שליח היכי משוי אמר רב פפא [א]שיכול לעשות על ידי הדחק עבודה דכי עביד ליה ע"י הדחק עבודה היא ומשוי שליח אכילה [ב]דכי אכיל על ידי הדחק אכילה גסה היא [ג]ואכילה גסה לאו כלום הוא משום הכי עבודתה ועורה לאנשי משמר אמר רב ששת [ד]אם היה כהן טמא בקרבן צבור נותנה לכל מי שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר היכי דמי אי דאיכא טהורים טמאים מי מצו עבדי ואי דליכא טהורים עבודתה ועורה לאנשי משמר הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי אמר רבא [ה]אימא לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר אמר רב אשי [ו]אם היה כהן גדול אונן נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר מאי קמ"ל תנינא[ז] [ח]כהן גדול מקריב אונן [ט]ואינו אוכל [י]ואינו חולק לאכול לערב ס"ד אמינא כי חם רחמנא עליה דכהן גדול לקרובי הוא אבל לשוויי שליח לא מצי משוי קמ"ל: **מתני'** [יא]הגוזל את הגר ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר [1]ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו [יב]היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף ינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [יג] [2]נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשין יכולין להוציא מידם שנאמר [2]ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה [3]לנתן הכסף ליהוריב ואשם לידעיה יצא [4]אשם ליהוריב וכסף לידעיה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה ואם לא יחזיר ויביא אשם אחר שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו יצא הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא [5]נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב: **גמ'** ת"ר אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא אשם זה איל ולמאי נפקא מינה לאפוקי מדרבא דאמר רבא [6]גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא החזירו חצאין לא יצא מ"ט אשם קרייה רחמנא כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי אומר אשם זה קרן תניא אידך אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא אשם זה חומש למאי נפקא מינה לאפוקי ממתניתין דתנן נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש אין החומש מעכב אדרבה חומש מעכב כשהוא אומר [3]והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו הוי אומר אשם זה קרן תניא אידך אשם זה קרן המושב זה חומש ובגזל הגר הכתוב מדבר או אינו אלא המושב זה כפל ובגניבת הגר הכתוב מדבר כשהוא אומר והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו הרי בממון המשתלם בראש הכתוב מדבר גופא [7] אמר רבא גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא החזירוהו חצאין לא יצא מאי טעמא אשם קרייה רחמנא ואמר רבא [8]גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן לא יצא ידי חובתו מ"ט דכתיב האשם המושב עד שיהא השבה לכל כהן וכהן בעי רבא אין בו למשמרת יהוריב ויש בו למשמרת

דבי עביד ע"י הדחק עבודה היא. דלא מצינו בכהנים פסול בשנים אלא דנתנו חכמים שיעור עד שירתת בהכל שוחטין (חולין ד' כד:): **אכילה** גסה לאו כלום היא. מפיק (ד) מדריש לקיש דאמר בהמולן (יבמות ד' מ. וסס"ד) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור מלא (ו) תענו וא"ת דבפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע (נזיר דף כג. וסס) גבי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (ה) לדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל לשני בני אדם שלוו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה זה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו בם א"ל ריש לקיש רשע קיים ליה נהי דלא עבד מצוה מן המובחר מצוה מיהא עביד משמע דלא ידי חובה וי"ל דהתם לא קאמר דיצא אלא דלא מיקרי רשע ועוד דהתם לא מיירי באוכלו אכילה גסה ממש אלא כלומר שאין אוכלו לשם פסח אלא כדי להיות שבע תדע דלא קאמר אכילה גסה אלא לשם אכילה גסה ועי"ל דשני אכילות גסות הן (ו): **אי דאיכא טהורין טמאין מי מצו עבדי.** לרב ששת פריך דשמעינן ליה לרב ששת דאמר בפ"ק דיומא (דף ו:) טומאה דחויה בצבור ואי איכא טמאים וטהורין לא מצו עבדי טמאים ואיכא דפליג התם ואמר דטומאה הותרה בצבור ואפי' איכא טמאים וטהורים מצו עבדי טמאים:

[א] **לבעלי** מומין טהורין. תימה ועורה אמאי הוא לבעלי מומין: **תנינא** כ"ג מקריב אונן. תימה אמאי לא פריך נמי לרב ששת תנינא טמא מותר בקרבן ציבור:

למאי נ"מ לאפוקי ממתניתין. תימה אמאי לא קאמר לאפוקי מדרבא דקאמר לעיל: **או** אינו אלא המושב זה כפל. תימה היכי מ"ל זה כפל והלא אין מתחייב כאן אלא בהולאתו א' דכתיב והתולה וכפל לא מחייב בהולאה: אי

מסורת הגהות הב"ח

(א) במשנה נתן הכסף לגמרי משמר ומת. ג"כ פירוש מת קודם שהקריבו הקרבן: (ב) רש"י ד"ה נותנו לכל כהן שילה דכיון דכ"ג מקריב אונן משוי נמי שליח הס"ד ואח"כ מ"ה ועבודתה ועורה לאנשי משמר דהוא אינו ראוי להלוק הלכך שליח נמי לא מצי משוי הס"ד ואח"כ מ"ה מקריב אונן דכתיב: (ג) ד"ה כאשם וכו' וקיימא לן. נ"ב עי' סוף דף זה: (ד) תוס' ד"ה אכילה וכו' מפיק לה ריש לקיש בהחולין וקאמר האוכל: (ה) בא"ד מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' לדיקים ילכו:

גליון הש"ם

גמ' אמר רבא. כעין זה בב"מ דף קט ע"ב גופא א"ר מניומי וכו' ובשיטה מקובצת שם כתב בשם הרא"ש אע"פ שלא מידם דבר קאמר גופא משום דבעי מימר אחריתי ודכוותה בפרק הגוזל וכו':

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה לבעלי וכו' עד סה"ד מוסגר בב"מ עגולה למקום (ועיין בת"מ ולא בהפ"י):

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה לו אינו וכו' דכתיב והתולה וכפל לא מחייב. עיין שיטה מקובצת ודו"ק:

עין משפט נר מצוה

קעו א מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' ח:
קעז ב מיי' פ"י מהל' מעשה קרבנות הלכה יח:
קעח ג ד מיי' פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ט ועיין בהשגות וכ"מ:
קעט ה מיי' שם הלכה י סמג עשין קעב:
קפ ו מיי' פ"ב מהלכות גזילה המקדש הלכה ו ופרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה י:
קפא ז ח מיי' פ"ב מהל' גזילה המקדש הלכה ח:
קפב ט מיי' פ"ח מהל' גזילה הלכה ד ה:
קפג י מיי' שם הל' י:
קפד כ מיי' שם הלכה יח:
קפה ל מיי' שם הלכה יב:
קפו מ נ מיי' שם הלכה יג:
קפז ס מיי' שם ה"ו:
קפח ע מיי' שם ה"ז:

תורה אור השלם

1. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו: במדבר ה ח
2. וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: במדבר ה י
3. וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמָתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: במדבר ה ז

מוסף רש"י

כהן גדול מקריב אונן. דרמתמנא שריין דכתיב לאחיו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וגו' ודרשינן ליה בחמיטת קדשים (זבחים סז.) במת אביו ואמו, שאינו צריך לגאת מקדושתו כלל ויכול להיות עומד ומקריב, כי לא חילל עבודתו בכך, ומינה יליפינן הא כהן הדיוט שלא יצא חילל (יומא יג: וכנר"ז זבחים צט.). **ואינו חולק לאכול לערב.** כשיפטר מתניעותו (זבחים סס) שלא הותרה כאן אלא עבודה, וקדשים חמורים לאונן, קל וחומר ממעשר שקל שאמרה תורה לא אלכלה בחוצי ממנו (יומא יג:). **כשהוא אומר מלבד איל הכפורים.** זה איל אשם שמביא על שבועת שקר שנשבע (ערכין כח:).

או דלמא ביון דלא חזי ליהוירב לידעיה קאי. ויכול להניח אשם מיד וליתבה לפני יהוריב להתכפר אע"פ שהכסף נתון לידעיה כדקתני בפירקין נתן את הכסף ליהוריב והאשם לידעיה יצא: **למאי** נ"מ לגזל חמץ ועבר עליו הפסח. תימה אמאי לא פשיט ליה מדידיה דאמר לעיל גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל אחד ואחד לא יצא אלמא מקבלי מתנות הוו א] דאי יורשין הוו אמאי לא יצא מאי דשבק להון אבוהון יהב להון ונראה דנחד מנהון גרסינן רבה: **בכלל** ופרט וכלל וברית מלח.

הך שמעתא מפורש בפרק הזורע (חולין דף קנג.):

וגזל הגר. תימה אמאי חשיב גזל הגר מעשרה בגבולין דכי היכי דאמר רבא החזירו בגילה ולחגאין לא יצא דאשם קרייה רחמנא ה"נ אם החזירו בגבולין לא יצא כדין אשם: **כסף** מכפר מחצה. מכאן נראה דכהן אין יכול למחול כיון דהוי כפרה:

דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה. נראה דנגפלה מן האירוסין איירי דאי מן האישואין ואי מקדשה נפשה כדי שתהא נשואה לבעלה דמשום אחר מיתת בעלה לא מסקא אנפשה מלהיות נשואה אלא מן האירוסין איירי דמקדושין אין לה שום טובה ואע"ת אדם שקנה מחבירו שום דבר ונתקלקל יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה וי"ל דהתם נאו בלוקח לחודיה תליא מילתא אלא כמו כן בדעת מוכר ומוכר אקנה ליה אדעתא דהכי אבל הכא דקדושין בדידה קיימא והוא אינו חושש היאך דעתה להתקדש וכן גבי מקדיש נמי בדידיה קאי וכן נותן הגזל בדידיה קאי: [וע' בתוספות כתובות מז: ד"ה שלא] אמר

כל המקיימין כאילו מקיים כלל ופרט וכלל וברית מלח כל העובר עליהם כאילו עובר על כלל ופרט וכלל וברית מלח ח ואלו הן עשר במקדש וד' בירושלים ועשר בגבולים ט עשר במקדש חטאת בהמה וחטאת העוף ואשם ודאי ואשם תלוי וזבחי שלמי מצורע ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות י וארבע בירושלים הבכורה והביכורים והמורם מן התודה ואיל נזיר ועורות קדשים יא ועשרה בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר וקא קרי מיהת מתנה ש"מ לא מקבלי מתנות הוו ש"מ: נתן את הכסף לאנשי משמר [וכו']: אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר ליורשין מ"ט אדעתא דהכי לא יהב ליה אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה אמרי חטאת שמתו בעליה יב הלכתא גמירי לה דלמיתה אזלא אלא מעתה אשם שמתו בעליו ליפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשיה אשם נמי יג הלכתא גמירי לה יד כל שבחטאת מתה באשם רועה אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה התם אגן סהדי דמינה

למשמרת ידעיה מהו היכי דמי אילימא דיהביה לידעיה במשמרת ידעיה הא ט אית ביה לא צריכא דיהביה לידעיה במשמרתו דיהוריב מאי מי אמרינן כיון דלאו משמרתו הוא ולא כלום הוא או דלמא כיון דלא חזי ליה מעיקרא לידעיה קאי תיקו בעי רבא כהנים מהו שיחלקו גזל הגר כנגד גזל הגר מי אמרינן אשם קרייה רחמנא מה אשם א אין חולקין אשם כנגד אשם אף גזל י אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר או דלמא גזל הגר ממונא הוא הדר פשטה אשם קרייה רחמנא רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא אמר רבא ב כהנים אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר מ"ט אשם קרייה רחמנא: בעי רבא כהנים בגזל הגר יורשין הוו או מקבלי מתנות הוו למאי נפקא מינה כגון [א] שגזל חמץ ג שעבר עליו הפסח אי אמרת יורשין הוו היינו האי דירתי מורית ואי אמרת מקבלי מתנות הוו מתנה קאמר רחמנא דניתיב להו והא לא קא יהיב להו מידי דעפרא בעלמא הוא רב זעירא בעי הכי אפילו אם תימצי לומר ד מקבלי מתנה הוו הא לא איבעיא לן דההיא מתנה אמר רחמנא דניתיב להו אלא כי קמבעיא לן כגון שנפלו לו עשר בהמות בגזל הגר מחייבי לאפרושי מינייהו מעשר או ה לא יורשין הוו ו דאמר מר ז קנו בתפיסת הבית חייבין או דלמא מקבלי מתנות הוו ותנן ח ט הלוקח והניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה מאי ת"ש י יעשרים וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו וכולן ניתנו בכלל ופרט וכלל וברית מלח

אין חולקים מנחות כנגד מנחות וקרבן כנגד קרבן מלבל בני אהרן תהיה אים כאחיו [ויקרא ז] נפקא לן בקדושין (דף נג.) ומנחות פרק אלו מנחות (דף עג.): **יורשין.** הגר הן או מקבלי מתנות גבוה הן: **היינו האי דירתי.** ירושה זאת נפלה להן ולהי לפניהן שאילו היה הגר קיים היה זה אומר לו הרי שלך לפניך: **רב זעירי בעי לה הכי אפילו אם תמלי נומר מקבלי מתנות הוו הא לא מבעיא לן דהא מתנה יהיב להו מתנה.** והרי הן לפניהן: **כגון שנפלו לו.** לכהן: **קנו.** יתומים שקנו בהמות: **בתפיסת הבית.** כלומר נפלו להן בהמות בירושה עד שלא חלקו: **הלוקח.** לקח עשרה טלאים שלא נתעשרו מן השוק: **פטור.** ומסכת כתובות ב) מפרש טעמא: **בכלל ופרט וכלל.** לכל קדשי בני ישראל לך נתונים ג) למשחה כלל וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש פרט כל מתנה בפני עצמה וכל תרומת קדשים חזר וכלל והדר כתיב ברית מלח עולם הוא וגו' בסוף הפרשה (במדבר יח): **כל המקיימן כאילו קיים.** כל התורה כולה שניתנה לדרוש בכלל ופרט וכלל וכאילו קיים כל הקרבנות שניתנה בהן ברית מלח: **עשר במקדש.** נאכל לפנים מן הקלעים: **ארבע בירושלים.** בכל העיר: **ועשר בגבולים.** בערי ארץ ישראל: **אשם ודאי.** חמשה הן גזילות מעילות שפחה חרופה נזיר ומצורע וחד חשיב להו: **אשם תלוי.** בא על ספק כרת שלא נודע לו שעבר ודאי שיביא חטאת: **וזבחי שלמי צבור.** כבשי עצרת שנקראו שלמים דכתיב (ויקרא כג) ושני כבשים בני שנה ד) וקדשי קדשים הן דכתיב (שם) קדש יהיו לה' לכהן ונאכלים לפנים מן הקלעים: **ולוג שמן של מצורע.** מה שנשאר בלוג מיליקה לכף כהן של השמאלית נאכל לכהנים דתניא במנחות (דף עג.) **ובזבחים** (דף מד:) לכל ה) קרבנם ו) לרבות לוג שמן של מצורע דהוא נמי קרוי קרבן דכתיב ז) והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן וסמיך ליה לקרא קמא בקדש הקדשים תאכלנו בזיקא קרא ח): **מותר העומר.** מנחת העומר נקמצת ושייריה נאכלים ט) וכל המנחות קדשי הקדשים הן דכתיב לא י) (תאכל עליו חמץ) וגו': **ושירי מנחות.** כל מנחות הנקמצות מנחת נדבה ומנחת חוטא ומנחת סוטה: **הבכורה.** בכור תם נאכל בכל העיר. וכן הבכורים צריכין חומה דכתיב (דברים יב) ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו' ואמר מר תרומת ידך [שם] אלו בכורים (מכות דף יז.): **והמורם מתודה.** חזה ושוק ואחרבע חלות מארבע מינים שבה חלות ורקיקין חמץ ורבוכה וכתיב

מסורת הש"ס

א) נ"מ לגזל חמץ, ב) בכורות נה: [וד' יח.], ג) חולין קנג: [תוספתא חלה פ"ב], ד) [מיר כה: תמורה יח. בכורות נח.], ה) [דף נה:], ו) [ל"ל נתמיס], ז) [ל"ל כל], ח) [במדבר יח], ט) [ויקרא יד], י) [במדבר שם], כ) ס"ת תתקה ממן חלקם וגו'. רש"ת, ל) [דף קנג:],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אף גזל הגר אין חולקין: (ב) שם שגזל חמץ ועבר עליו הפסח וכו' אלי דירתי דקא מורית להון אבוהון ואי אמרת מקבלי: (ג) שם יורשין הוו ואמר מר: (ד) רש"י ד"ה חנמי וכו' בני שנה לזבח שלמים וקדשי: (ה) ד"ה מותר העומר. נ"ב אבל מותר עומר דחשיב פ"ל דחלה משנה ג דנפדה ונאכל לכל אדם הייט המותר מהשני קמץ שלוקח ומוליא ממנו עשירית איפה כדאיתא במנחות פרק ר' ישמעאל במשנה: (ו) ד"ה באשם רועה וכו' עולה בשר לשם ועורה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שגזל חמץ ועבר. כל"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה למאי נ"מ וכו' דאי יורשין הוו אמאי לא יצא. עיין מהרש"ל ושיטה מקובצת דו"ק:

מוסף רש"י

בכלל ופרט. בזיקה קדש, לכל קדשי בני ישראל לך נתמיס, והדר מפרש כל חד וחד חזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש וגו' (חולין קלג: לגירסת בבלל ופרט). **וברית מלח.** כתיב בסיפיה ברית מלח עולם הוא, כשם שברית מלח אינה שוכחת כך זו לא תשכוח (שם). **כאילו מקיים כלל ופרט וכלל.** שכתוב, וברית מלח. של קרבנות (שם). עשר במקדש. ניתנו להם בתוך עזרה לאוכלן שם (שם). **וזבחי שלמי צבור.** כבשי עצרת והם קדשי קדשים לאכול בעזרה (שם). **ולוג שמן של מצורע.** מה שנשאר מתמנותיו נאכל לכהנים, כדאמרינן במנחות (נח.) וזבחים (מד:) לכל קרבנם דכתיב בזיקא קרא לרבות לוג שמן של מצורע דקרוי קרבנם דכתיב ביה והקריב אותם לאשם ואת לוג השמן, וכתיב בזיקא קרא בקדש הקדשים תאכלנו אהלנו, לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם וגו'. עומר לא חשיב ליה בהדי שאר מנחת צבור, מפני שהיא מנחת נדבה הנקמצת ואינה לך עוד בצבור (שם). **ושירי מנחות.** של יחיד (שם). **וארבע בירושלים.** הנאכלים ומתחלקים לכל העיר (שם). **והביכורים.** אינם נאכלים אלא בירושלים דכתיב (דברים יב) לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ואמר מר ותרומת ידך אלו הבכורים (חולין קלג:). **והמורם מן התודה.** חזה ושוק וד' חלות דכתיב (ויקרא ז) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' לכהן הזורק וגו', מארבעת מינים חלות ורקיקים ורבוכה ומנן, אחת מכל מין (שם). **ואיל נזיר.** מורם מאיל נזיר, זרוע בשלה וחלה ורקיק דכתיב בפרשת נזיר שמניפין אותן, והני חד חשיב להו משום דדמו אהדדי, דתרוייהו מורם מקדשים קלים וניכו וחזה ושוק של שאר שלמים נמי בכלל זה הן והאי דנקט תודה משום דאית ביה מורם אחרינא ותניהו לכולהו בחדא שמע מינה. **ועורות קדשים.** של עולה חטאת ואשם, דכתיב עור העולה אשר הקריב, ותמות כהנים ממנו מרבה לן חטאת ואשם (שם). **ועשרה בגבולין.** ניתנין להם בכל ערי ישראל (שם). **והמתנות.** הזרוע והלחיים והקיבה (שם). **ופדיון הבן.** ה' סלעים (שם). **ופדיון פטר חמור.** שה (שם). **ושדה אחוזה.** שהקדיש ולא גאלה ומכרה גזבר לאחר ובהי היא יוצאה ביובל ומתחלקת להכהנים של אותו משמר שלידע בו יוכל שנאמר והיה השדה בצאתו ביובל וגו' להכן תהיה אחוזתו (שם). **ושדה חרמים.** שם (שם). **וגזל הגר.** דאשם המוצא לה' בפרשת נשא וגזל הגר שנשבע לו לעקר ואח"כ הודה לאחר מיתת הגר (שם).

עין משפט נר מצוה

קפט א מיי' פ"י מהלכות מעשה קרבנות הלכה טו טז:

קצ ב מיי' פ"ח מהל' גזילה הלכה ה סמג עשין עג:

קצא ג מיי' שם הל' ח:

קצב ד מיי' פ"ו מהל' בכורות הלכה יג סמג עשין ריב:

קצג ה ו מיי' שם הלכה י:

קצד ז מיי' פ"ח מהל' מיכורים הל' ח:

קצה ח מיי' שם הלכה יב:

קצו ט מיי' שם הלכה יג:

קצז י מיי' שם הלכה יד:

קצח כ מיי' שם הלכה טו:

קצט ל מיי' פרק ח מהלכות גזילה הלכה ח ופ"ו מהלכות בכורות הלכה יג:

ר מ מיי' פ"ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ח:

רא נ מיי' שם הלכה יד:

רבינו חננאל

עשרים וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו. כולן מנויין בתוספת' חלה פי' בכלל וברית מלח שנאמר כל תרומת הקדשים ואשר ירימו בני ישראל לה' נתתיך לך ולבניך [ולבנותיך אתך] לחק עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לך ולזרעך אתך. בפרט, חטאת שנאמר כל זכר בכהנים יאכל אותה קדש קדשים הוא חטאת העוף אשם תלוי ואשם ודאי שנאמר כחטאת כאשם תורה אחת להם (לכהן) [הכהן] אשר יכפר בו לו יהיה, זבחי שלמי צבור שנאמר על שני כבשים קדש יהיו לה' לכהן, לוג שמן של מצורע שנאמר לכל אשם, מותר העומר שנאמר ואם תקריב מנחת בכורים לה' זו מנחת העומר וכתיב וכל מנחה בלולה בשמן והרבה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו, וכתיב והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, שתי הלחם שנאמר והניף הכהן אתם על לחם הביכורים תנופה לפני ה' על שני כבשים קדש יהיו לה' לכהן, שירי מנחות דכתיב והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. **ארבע בירושלם** בכורה שנאמר כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך, בכורים שנאמר בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה, והמורם מן התודה ואיל נזיר שנאמר והניף אותם הכהן לפני ה' קדש הוא (לה') [לכהן] על חזה התנופה, עורות קדשים שנאמר עור העולה אשר הקריב הכהן לו יהיה. **עשר בגבולין.** תרומה וראשית הגז שנאמר ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו, תרומת מעשר שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, חלה שנאמר ראשית עריסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אותה ותרומה גרן לכהן היא, פדיון הבן לכהן שנאמר ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת וגו' ונתת הכסף לאהרן ולבניו פדויי העדפים בהם, פטר חמור שנאמר ופטר חמור תפדה בשה וגו', שדה אחוזה ושדה החרם שנאמר והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו, וכתיב כל חרם בישראל לך יהיה, גזל הגר שנאמר האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים וגו'. אלו כ"ד מתנות כהונה כל המקיימן כאילו קיים כלל ופרט וברית מלח וכו'.

דמינח ניחא לה. להתקדש לראשון שהוא שלם על ספק זה שאם ימות תזקק לאחיו: **טן דו.** גוף שניס. כלומר אשה בכל דהו ניחא לה: **זה וזה כשלו וזה כשלו.** והיי נמי לרבנן דקנסו ליהוריב דקבול אשם מקמי כסף אלא לרבי יהודה מ"ט דקנים לידעיה: **לדברי רבי יהודה.** ואע"ג דקנים ליה לידעיה ה"מ היכא דאשם ראשון קיים דיכולין בני יהוריב להקריבו בעוד משמרתן קיימת והכשר אבל אם קדמו והקריבוהו בפסול דאשם הבא קודם הקרן פסול הוא כדמפורש לקמן יצתן אשם השני לידעיה: **למאי חזי.** דקתני זכו: **לגון דנפק משמרתם.** דהני ודהני ולא תבעו בני יהוריב את הכסף במשמרתם ולא בני ידעיה את האשם במשמרתם ואיצטריך לאשמועינן דלא תימא טעמא דרבי יהודה בדתבעו בני יהוריב שיחזור בעוד משמרתן קיימת אבל היכא דלא תבעו מחלו לבני ידעיה: **קמ"ל.** דכיון דבני ידעיה נמי לא תבעו לאשם במשמרתן יחזור כסף אצל אשם ויקריבוהו בני יהוריב כשיחזור שבת משמרתם: **האשם המושב [לה'] לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו.** כלומר לא קרב האיל עדיין: **אלא מאשר יכפר קאמינא.** דכתיב בלשון עתיד מדלא כתיב אשר כיפר ומשמע דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו קרן הכסף עדיין לא כיפר: **מנין שאם הביא מעילתו.** גבי נהנה מן ההקדש קאמר: **מעילתו.** קרן דהקדש שמעל בו: **באיל האשם ונסלח.** משמע אין סליחה אלא בשניהם איל כמשמעו האשם קרן כדיליף לקמיה הקדש מהדיוט מה האשם דכתיב בגזל הגר קרן הוא כדאמר לעיל (דף קי.) אף אשם דכתיב בהקדש קרן הוא: **באיל האשם.** משמע באיל שהוא בא חובה לאשם שהוא קרן. אלמא קרן בריש מייתי: **אין החומש מעכב.** את הכפרה:

הדרן עלך הגוזל עצים

דמינח ניחא לה בכל דהו (ה) כריש לקיש (ו) דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו: נתן את הכסף ליהוריב וכו': תנו רבנן נתן אשם ליהוריב וכסף לידעיה [א] יחזיר כסף אצל אשם דברי רבי יהודה וחכמים אומרים יחזיר אשם אצל כסף היכי דמי אילימא דיהיב ליה אשם ליהוריב במשמרתו דיהוריב וכסף לידעיה במשמרתו דידעיה זה זכה בשלו וזה זכה בשלו אמר רבא [ב] הכא במאי עסקינן דיהיב אשם ליהוריב במשמרתו דיהוריב וכסף לידעיה במשמרתו דיהוריב ר' יהודה סבר כיון דלאו משמרת דידעיה היא לידעיה קנסינן ליה הלכך יחזיר כסף אצל אשם ורבנן סברי שלא כדין הוא עבוד בני יהוריב דקיבלו אשם מקמי כסף הלכך לדידהו קנסינן להו ויחזור אשם אצל כסף תניא אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קדמו בני יהוריב והקריבו את האשם יחזור ויביא אשם אחר ויקריבוהו בני ידעיה וזכו הללו במה שבידן אמרי למאי חזי אשם פסול הוא אמר רבא לעורו תניא אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קיים אשם יחזיר אשם אצל כסף והא רבי יהודה יחזיר כסף אצל אשם אית ליה הכא במאי עסקינן כגון דנפק משמרתו דיהוריב ולא תבעו והא קמ"ל דאחולי אחילו גבייהו תניא אידך אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קיים אשם יחזור כסף אצל אשם פשיטא הכי אית ליה הכא במאי עסקינן כגון דנפיק משמרתם דהני ודהני ולא תבעו מהו דתימא אחולי גבי הדדי קמ"ל דאמרינן כיון דלא תבעי להדדו ברישא: שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו [וכו']: מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא [1] האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו מכלל דכסף ברישא אמר ההוא מרבנן לרבא אלא מעתה [2] מלבד עולת הבקר הכי נמי מכלל דמוספין ברישא והתניא [3] [ג] מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר [3] וערך עליה העולה ואמר רבא העולה עולה ראשונה אמר ליה אנא [1] מאשר יכפר בו נפקא ליה ועדיין לא כיפר: נתן לו את הקרן וכו': ת"ר מנין שאם הביא מעילתו ולא הביא אשמו אשמו ולא הביא מעילתו שלא יצא תלמוד לומר [4] באיל האשם ונסלח לו ומנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא תלמוד לומר באיל האשם האשם בכבר יכול כשם שאיל ואשם מעכבים כך חומש מעכב תלמוד לומר באיל האשם ונסלח לו [ד] איל ואשם מעכבים בהקדש [ה] ואין חומש מעכב וילמד הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש הקדש מהדיוט מה אשם דהתם קרן אף אשם דהכא קרן והדיוט מהקדש מה הקדש אין חומש מעכב אף הדיוט נמי אין חומש מעכב:

הדרן עלך הגוזל עצים

אמר רבא לעורו. תימה דהכא משמע אפילו בפסול קודם זריקה וגם כשהעור מחובר עדיין בבשר ונעשה בו פסול קודם שמיטה שהביא קודם הכסף שרי בהנאה וזנחמיס בפרק טבול יום (דף קד. ושם) אמר רבי דס מרלה על העור בפני עצמו פי' כשהוא מופשט ואירע פסול בבשר הדס מרלה על העור וכשהוא עם הבשר [ג] וגולד בו פסול קודם זריקה הרי הוא כיולא בו אחר זריקה הוולה בשר שעה אחת יפשיטנו ועורו לכהנים אלמא כשהוא עם הבשר ונפסל קודם זריקה יולא לשריפה והכא אירע בו פסול קודם שמיטה שהוצא קודם הכסף ואמאי לא יצא העור לשריפה: **ת"ל** העולה עולה ראשונה. פי' ראשונה שבפרשת פנחס וכי היכי דמלבד עולת הבקר גלי לך בהדיא דמלבד דבר הקודם לו קאמר הכי נמי מלבד איל הכפורים דבר הקודם לו קאמר ותימה דיליף הכא מהעולה ובפרק כל התדיר (זבחים דף פט. ושם [ד]) יליף ממלבד עולת הבקר לחודיה וי"ל דהתם נמי מהעולה קסמיך ועוד יש תירוץ אחר ואין להאריך כאן [ה]:

וילמד הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש. תימה אמאי איצטריך קרא לעיל גבי הדיוט שאם הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא מילף מהקדש ויש לומר דאי לאו דאשכחן שהוה הכתוב הדיוט להקדש להך מילתא לא הוה ילפינן האי מהאי לענין שאר דברים אבל השתא דאשכחן שהוה אותן דבתרוייהו אם הביא אשמו תחילה לא יצא כמו כן יש להשוותם לענין שאר דברים:

הדרן עלך הגוזל עצים

מסורת הש"ס

(א) יבמות קיח: כתובות עה. קדושין ז. מא., ב) פסחים נח: יומא לג: כתובות קו: ב"מ נה. [זבחים קג.] מנחות מט. תמיד כח:, ג) וגולד בו פסול בין קודם זריקה בין לאחר זריקה הרי הוא כיולא בו (ולהרשב"א) [ולגא"ש] כשהוא עם הבשר וגולד בו פסול קודם כל"ל. שעתק מחילופי גרסאות, ד) [ד"ה כל], ה) [ועיין תוספות כתובות קו: ד"ה כלאמר ותוספות זבחים פט. ד"ה כל ומנחות מט. ד"ה מ"ל ופסחים נח: ויומא לד. ד"ה העולה],

תורה אור השלם

1. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו:

במדבר ה ח

2. מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה:

במדבר כח כג

3. וְהָאַשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלְבֵי הַשְּׁלָמִים:

ויקרא ו ה

4. וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֶּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ:

ויקרא ה טז

הגהות הב"ח

(ה) גמ' כדריש לקיש:

רבינו חננאל

דאמר ריש לקיש טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. פי' ר"ח טוב לאשה לישב באישות ואפילו בעלה כעור ופעוט, מלמיתב ארמלו. פ"א, מן גוף דו ב'. הדרן עלך הגוזל עצים

עין משפט נר מצוה

רב א ב מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הלכה יב:

רג ג מיי' פ"ל מהלכות תמידין הלכה ג:

רד ד מיי' פ"ל מהל' מעילה הל' ה [ועי' בהגהות וכ"מ]:

רה ה שם הל' ד סמג עשין רי:

מוסף רש"י

טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. משל הוא שהנשים אומרות על בעל כל דהו, שהוא טוב לשבת עם שני גופים משבת אלמנה (קדושין מא. וכנ"י בכתובות עה.) טן דו, גופים שניס, כל דהו בעל (יבמות קיח:) בגופים שניס, בעל ואשתו, ואפילו אינו לה אלא לעוות בעלמא (קדושין ז.). מנין שלא יהא דבר. נקטר במערכה משנערכה שחרית (פסחים נח:) קודם לתמיד של שחר. אלא יהא דבר ניתן על מערכה גדולה קודם לאברי התמיד (יומא לג:). תלמוד לומר וערך עליה העולה. כתב וצער עליה הכהן כתיב, דהוא סידור מערכה (פסחים נח:). העולה עולה ראשונה. מדלא כתיב וערך עליה עולה אלא העולה, הכי קאמר וערך עליה מיד העולה שחשובה תחלה המסורה תחלה לכל העולות, והיינו עולת תמיד דפרשת קרבנות (שם) העולה משמע העולה תהא ראשונה לכל הקרבנות (מנחות מט.) דאי לאוריי בעלמא אתא שיקטירו עליה עולה ואלמים, נכתוב וערך עליה (יומא לד.) ה' יתירה דרש (ב"מ נה.) העולה משמע העולה המסורה ראשון בסדרי קרבנות, והיא עולת הבקר, שנאמר ואמרת לאש זה האשם כו' וה"ל יתירה קא דרש (כתובות קו: וכנ"י ז' זבחים קד.).

הדרן עלך הגוזל עצים

הגוזל ומאכיל. לאו דוקא מאכיל דה"ה נותן להם דפטורין לרב חסדא דמוקי בגמרא מתניתין לאחר יאוש דהוה ליה יאוש ושינוי רשות אלא אורחא דמילתא נקט אי נמי דוקא נקט מאכיל אפי' לרב חסדא דלא חשיב שינוי רשות במה שנותן לבניו הסמוכין על שולחנו אפילו לשמואל דאמר בבבא מציעא (דף יב.) דמציאתן לעצמן כיון דלאכילה נותן להם ומזונותיו עליו לא חשיב שינוי רשות ומיהו לרב דאית ליה יאוש כדי קני ואמר נמי בפירקין (דף קטו.) דאית ליה לרב חסדא וא"כ לדידיה נמי צריך לאוקמי מתניתין לאחר יאוש כדמוקי רב חסדא לדידיה ודאי מאכיל לאו דוקא דה"ה נותן ועוד י"ל דלרב נמי מאכיל דוקא ובדבר המסויים:

גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר בו'. אבל נתייאשו אין גובה אלא מן הראשון כיון דאכלו האחרון ואפי' היכא דאילו לא אכלו היה חייב להחזיר כגון היכא דליכא שינוי רשות שנתייאש אחר שבא ליד השני וכן משמע לקמן דאוקים רב חסדא בריתא דר' אושעיא דקתני גזילה קיימת חייבין אחר יאוש משום דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי כדרבא ואפ"ה אין גזילה קיימת קתני דפטור ותימה כיון דכי הגזילה קיימת חייבין אמאי פטורין כשאכלום וכן קשה לרמי בר חמא דמוקי לה לפני יאוש ועוד לרב חסדא ולרבא כיון דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי מה לי לפני יאוש מה לי לאחר יאוש אפי' אין גזילה קיימת חייבין וי"ל דדרשינן מקרא לקמן בשמעתין דפטור באין גזילה קיימת אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר מכאן אמרו הגוזל ומאכיל כו' ומסתברא ליה לרב חסדא לאוקמי קרא דדוקא לאחר יאוש ורמי בר חמא מוקי לה אף לפני יאוש ומיהו לרב דאמר יאוש כדי קני וסבר נמי כרב חסדא לדידיה ל"ל דאסמכתא היא דבאלו קרא נמי פטורין כיון דביאוש כדי קני ומה שבגזילה קיימת חייבין נפרש בסמוך בע"ה ומיהו קשה למ"ד במרובה (לעיל דף סז.) דשינוי לא קני ודרש והשיב הגזילה מ"מ ולא דרש אשר גזל אם כעין אשר גזל יחזיר אלא למעוטי גזל חבוי מנא ליה האי דרשה ואין לומר דאותו אמורא יסבור דיאוש כדי קני דהשתא לא צריך להאי דרשה ואסמכתא היא דהא ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן דרש ברש הגוזל (לעיל דף נד:) דבר תורה גזילה המשתנית חוזרת בעין מושיב את הגזילה מ"מ ולית ליה דרשה כעין שגזל וסובר במרובה (לעיל דף סח:) ובפירקין דיאוש כדי לא קני וא"כ מנליה באין גזילה קיימת דפטורין מלשלם לכך נראה דהך דרשה דלקמן אסמכתא היא לכ"ע ומסתברא מחלק רב חסדא בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלא הוי כל כך ברשות מריה אחר יאוש כמו לפני יאוש שנקל לצאת מרשות בעלים בשינוי רשות או בשינוי השם ואין זה דומה דכי הוה מפקינן נמי מקרא לריך סברא זו דאמאי מוקמינן קרא טפי אחר יאוש מלפני יאוש כיון דגם אחר יאוש חשיבא ברשות מריה ורמי בר חמא ניחא טפי דאיהו לית ליה טעמא דרשות מריה כלל דכיון שהוא לא גזלן אינו יכול לתובעו כלל שהרי אין לגמרי ברשות מריה שהרי אינו יכול (לו) להקדישו וגם הגזלן יכול לקנותו בשינוי מעשה ותדע דהא רב חסדא הוצרך לפרש מ"ט כו' וגמרא נמי פריך ליה ממתניתין:

ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם. למ"ד מלוה על פה אין גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות בגט פשוט (ב"ב דף קעה:) איכא לאוקמי כשעמד בדין דהוה כמלוה בשטר כדמוכח בכמה דוכתי: [ועי' תוס' לעיל קד: ד"ה מלוה ע"פ]:

דמתריצנא מתניתין כוותיה. כך היה רגיל לתרץ משניות כמותו כדאשכחן באיזהו נשך (ב"מ דף סב:) גבי כילד לקח הימנו חיטים אבל בשביל שהיה מתרץ משנה אחת לא היה אומר כן: **אין** גזילה קיימת **פטורין לימא תיהוי תיובתא דרב חסדא.** מריש דקתני הגוזל ומאכיל את בניו פטורין ה"מ למפרך לרב חסדא כל כמה דלא ידע דלאחר יאוש מיירי כי היכי דפריך ליה לעיל ממתניתין אלא משום דניחא ליה למפרך מסיפא משום דפריך מינה לתרוייהו לרמי בר חמא ולרב חסדא:

רב חסדא מוקי לה לאחר יאוש. וא"ת רב דסבר יאוש כדי קני וסבר נמי כרב חסדא וע"כ צריך לאוקמי נמי לאחר יאוש א"כ כי גזילה קיימת אמאי חייבין כיון דיאוש כדי קני וי"ל דרב מוקי לה בדבר המסויים והא דקתני אין גזילה קיימת פטורין ה"ה דה"מ לפלוגי בגזילה קיימת גופה בין דבר המסויים לשאין מסויים אלא דניחא ליה לאשמועינן דאפילו בדבר המסויים באין גזילה קיימת פטורין אע"ג דאושא מילתא שאכלו מה שגזל אביהן וכן בריתא דלקמן דקתני הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם ומיבעי ליה לאוקמי אליבא דרב חסדא לאחר יאוש לרב צריך לאוקמי בדבר המסויים מדקתני אם הניח לבניו גדולים חייבין לשלם וכן באידך קתני בין גדולים בין קטנים חייבין ואי בדבר שאינו מסויים אמאי חייבין לרב כיון דאיירי לאחר יאוש ופליגי הני בריתות אליבא דרב אם קטנים חייבין משום כבוד אביהן אי לאו והא כסומכוס והא כרבנן דפלוגתא דסומכוס ורבנן בסמוך מיבעי ליה לאוקמי אליבא דרב דפליגי בהכי אי שייך בקטנים טעמא דכבוד אביהן אי לא אבל לרמי בר חמא דמיירי בריתות לפני יאוש ולרב חסדא דאיירי לאחר יאוש פליגי בגזילה גמורה שביד קטן ולא קנאה קטן אם מקבלין עדים להוציא מידו או לא וכן פלוגתא דסומכוס ורבנן:

הגוזל [ו]ומאכיל את בניו והניח לפניהם [א]פטורין מלשלם ואם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם: **גמ'** [ב]אמר רב חסדא [ג]גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו [ד]ממנו רצה מזה גובה רצה מזה גובה מאי טעמא כל כמה דלא נתייאשו הבעלים ברשותיה דמריה קאי תנן הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורין מלשלם תיובתא דרב חסדא אמר לך רב חסדא [ה]כי תניא ההיא לאחר יאוש: אם הניח לפניהם פטורין מלשלם: אמר רמי בר חמא זאת אומרת [ז]רשות יורש כרשות לוקח דמי רבא אמר [ח]רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי והכא במאי עסקינן [ט]כשאכלום [י] הא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם תיובתא דרבא אמר לך רב חסדא [יא]כי תניא ההיא לאחר יאוש: אם הניח לפניהם פטורין מלשלם: אמר רמי בר חמא זאת אומרת [יב]רשות יורש כרשות לוקח דמי: [יג]רבי אושעיא אומר [יד]רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי והכא במאי עסקינן [טו]כשאכלום [יז] הא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם מכלל דרישא בגזילה קיימת עסקינן אמר לך רבא הכי קאמר [יח]אם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם והא [יט]מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן אלא אמר רבא [כ]כי שביבנא ר' אושעיא נפיק לוותי דתריצנא מתני' כוותיה דתני רבי אושעיא [כא]הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם גזילה קיימת חייבין אין הגזילה קיימת פטורין הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם אמר מר אין הגזילה קיימת פטורין נימא תיהוי תיובתא דרב חסדא אמר לך רב חסדא כי תניא ההיא לאחר יאוש אמר מר גזילה קיימת חייבין לשלם נימא תיהוי תיובתא דרמי בר חמא אמר לך רמי בר חמא כי תניא ההיא לפני

מידי: **הניח להן אביהן אחריות נכסים.** קרקע משלו: **חייבין לשלם.** דאשתעבוד נכסיה: **דרב חסדא.** דאמר לעיל דלא מזה גובה: **לאחר יאוש.** ומלכוה: **תיהוי תיובתא דרמי בר חמא.** כיון דלאחר יאוש אוקימתה: לפני

הגוזל ומאכיל. והניח לפניהם. אי אם הניח לפניהם (ה) הגזילה קיימת: **פטורים מלשלם.** בגמרא מפרש טעמא: **אם היה דבר בו'.** בגמ' מפרשי לה מר הכי ומר הכי: **גמ' ברשותיה דמריה קאי.** וזה שאכלו נעשה כגזלו מבעליו: **זאת אומרת.** דקתני והניח לפניהם פטורין: **רשות יורש כרשות לוקח דמי.** והוא לה כרשות אחרת וכיון דאוקימנא למתניתין לאחר יאוש קני לו יתמי ביאוש ושינוי רשות דאי ביאוש כדי לא קני מדלא קתני פטורא באכוהון: **כשאכלום.** לאחר מיתת אביהן וגזל אין יכול לתובען שהרי לא גזלוהו: **והא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות.** כגון דבר היכר לרבים ונראה כל שעה כעין קרקע או כגון טלית וכסות: **חייבים להחזירה.** מפני כבוד אביהן שהבריות אומרות זו טלית שגזל פלוני: **מכלל דבגזילה קיימת עסקינן.** ואפ"ה היכא דלאו משום כבוד פטר להו בריש מתני': **הכי קאמר אם הניח להן אביהן.** קרקעות משלו אפילו אכלו את הגזילה חייבין דאשתעבד נכסיה דאבוהון מחיים: **לא דבר שיש בו אחריות ממש.** לא שגזל קרקע והניחה לפניהן: **אלא אפילו גזל פרה וחרש בה או חמור ומחמר אחריו.** והכל מעידין שהיה דגזל חייבין אלמא בגזילה קיימת עסקינן: **אמר רבא כי שביבנא רבי אושעיא נפק לווטי.** יצא לקראתי: **דמתריצנא למתניתין כוותיה.** באחריות ממש ובשאין גזילה קיימת וחסורי מיחסרא ולא מוקי לה בדבר המסויים ובגזילה קיימת כרבי [יט][דכיון דאשכחן (כא) הכי מתריצנא לה מתניתין בבריתא ולא חיישינן למאי דאמתני רבי לר' שמעון בריה דבריתא קיימת כוותיה]: **גזילה קיימת.** שלא אכלוה אחרי מותו ותבען הנגזל: **חייבין.** דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ויאוש כדי לא קני: **אין גזילה קיימת.** שאכלוה אחרי מותו: **פטורין.** דאינהו לא גזול מידי: **הניח להן אביהן אחריות נכסים.** קרקע משלו: **חייבין לשלם.** דאשתעבוד נכסיה: **דרב חסדא.** דאמר לעיל דלא מזה גובה: **לאחר יאוש.** ומלכוה: **תיהוי תיובתא דרמי בר חמא.** כיון דלאחר יאוש אוקימתה: לפני

מסורת הש"ס

(א) ב"ב מד., (ב) חולין קלד. [לקמן קטו.], (ג) בכ"ק [וכלא"ש ליתא תיבת ממנו], (ד) [ב"ב מד.], (ה) [לקמן קיג. קיד:], (ו) [ב"מ סב:], (ז) ס"ל,

הגהות הב"ח

(א) גמ' והא מדקתני סיפא: (ב) רש"י ד"ה הגזל וכו' שהגזילה קיימת: (ג) ד"ה דמתריצנא וכו' דאסכמן לבריתא הכי מתריצנא וכו' כוותי:

גליון הש"ם

גמ' אמר רב חסדא גזל. עיין פ"ז משנה ג' דתרומות ובירושלמי שם:

רבינו חננאל

פרק עשירי: הגוזל ומאכל אמר רב חסדא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו, רצה מזה גובה רצה מזה גובה. דכיון דלא נתייאשו הבעלים כמאן דמנח ברשותיה דמריה דמי. ולא שנא אכלו השני מדעת עצמו לא שנא האכילו הגזלן. ותדע לך מדמקשה ליה ממתניתין דהגוזל ומאכיל את בניו, וממאכיל את בניו קא מקשה, ולא מסיפא דהיינו והמניח לפניהם כמו שפירשו מקצת מפרשים, ולומר שאם האכילה להם הגזלן פטורין, וכן פירש ר"ח ז"ל, ומותבינן עליה מהא אין הגזלה קיימת פטורין, ופריק לאחר יאוש ע"כ.

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסא סעיף ז:
ב ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ה ו:
ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
ד ד מיי' שם פ"ב הל' ח סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שנג סעיף ד וסימן שסא סעיף ז וסי' שסב סעיף ח:
ה ה ו מיי' פ"ה שם הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סימן שסא סעיף ז:
ו ז מיי' שם ופ"ב שם הלכה ח סמג שם טוש"ע שם וסימן שסב סעיף ח:

מוסף רש"י

הגוזל ומאכיל את בניו. אע"פ שנתנו בניו עצמן מן הגזילה, פטורין, דאינהו לא גזול מידי (רשב"ם ב"ב מד.). **והניח לפניהם.** כלומר או שהניח לפניהם גזילה קיימת לאחר מותו (שם). **פטורין מלשלם.** דקניה ביאוש ושינוי רשות, אי נמי כשאכלום (שם). **גזל ולא נתייאשו הבעלים** כו' **רצה מזה גובה.** דכיון דקודם יאוש אכלו זה האחרון, הוה ליה אינו גזלן עלייהו, דהא כל מקמי יאוש ברשותייהו דמרייהו קיימי כל היכא דאיתנהו (חולין קלד.). **רשות יורש כרשות לוקח דמי.** דקנייה יורש ואע"פ שגזילה קיימת, כדקתני והניח לפניהם פטורין, דמשמע אפילו גזילה קיימת (רשב"ם ב"ב מד.). **רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי.** רשות יורש דגזלן לאו כרשות לוקח מגזלן דמי, דאילו גבי לוקח איכא יאוש ושינוי רשות וקני, דלוקח רשותא אחריתי הוא ואילו יורש כרעיה דאבוה וכברשות גזלן מורישו דמי ולא קניה ביאוש גרידא, דהא שינוי רשות ליכא גבי יורש וכל היכא דאיתא הדרא בעין לנגזל (שם). **כשאכלום.** דלא הוה גזילה קיימת והלכך פטורין (שם). **כי שביבנא ר' אושעיא נפיק לוותי.** כשאמות ר' אושעיא יצא לקראתי (ב"מ סב:).

לפני יאוש. דשינוי רשות בלא יאוש לא קני וכי אין גזילה קיימת שאכלוה אחרי מות אביהן פטורין דלית ליה דרב חסדא: **מאן דמתני לה.** להא דרמי בר חמא אברייתא כ"ש אמתניתין דליכא טעמא אחרינא למפטריה אלא האי כל כמה דלא מחסרת לה למתניתין משמע דגזילה קיימת: **מאן דמתני לה אמתניתין אכל אברייתא רמי בר חמא.** משום טעמא דקרא מתני לה כרבא. ל"א איפכא גרסינן מאן דמתני לה אמתני' כ"ש אברייתא דמתניתין איכא לאוקמא בשאכלוה אבל ברייתא קתני שיודעין שהן של רבית אלמא דקיימי בעין וקתני פטורים דרשות יורש כרשות לוקח ומאן דמתני לה אברייתא אבל אמתניתין רמי בר חמא בשאכלוה מתני לה כרבא (ג) ולאשון שמעתיו ועיקר: **גדולים חייבים.** ורמי בר חמא מוקי לה לפני יאוש: **קטנים פטורים.** דלאו בני דינא נינהו ואע"פ דגזילה קיימת מיהו מחסרא גוביינא וסומכוס הוא דפטר קטנים לקמן: **ואין אנו יודעין השבונות.** ושמא אבינו חישב לך דמים: **משום דאין יודעים פטורים.** בתמיה. הואיל ויודעים שבגזילה באה לידו דברי ושמא הוא ובני עליף: **לא יהא אלא דאויק אזוקי.** נכנס לחלר דנגזל והזיקו מי מחייבי קטנים לשלם והא אנן תנן לעיל (דף פז.) הסם שחבלו באחרים פטורים והכא כיון דאכלום מאן כפי להו לשלומי: **הניח לפניהם.** ועדיין לא אכלום אפילו קטנים חייבים כיון דגזילה קיימת ברשותא דמרה הוא ורבנן הוא דפליגי עליה דסומכוס ולא תקשי אברייתא דלעיל דאמר גדולים חייבין קטנים פטורים: **אין חייבין באונסיה.** דלא קבילו עלייהו נטירותא: **בזול.** כל זולא משבינא בארבע דנקי וכן כל היכא דתני בזול בפרק מי שמת (נ"ב דף קמו:) והיינו שני שלשי דמים וכולהו דמים לא נשלמו דאי הוו ידעי דבעו שלומי לא הוו אכלי בשרא והעור יחזירנו כמות שהוא: **איכא דמתני** (ד) **להא.** הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין: **אריש.** דקאמר מתה אין חייבין באונסיה ואם הניח להן אביהן קרקעות חייבין לשלם דאשתעבוד נכסים מחייב דאבוהון דקסבר רבא חיוב אונסים משעת שאלה מוטל על השואל ופליגא דרב פפא דאמר לקמן לא רמי חיוב אונסים אשואל עד שעה שתיאנס: **ואיכא דמתני לה אסיפא.** טבחוה ואכלוה משלמים דמי בשר בזול ואם הניח להן אביהן קרקע משלמין פרעון שלם דהוו אינהו במקום אבוהון והואיל והן אכלוה משלמין: **אבל אריש.** דמתה כדרכה לא דלא אמרינן אשתעבוד נכסים דלא רמי חיוב אונסין על השואל עד שעת אונסין והכא כי אתניסא ליתיה לשואל והני לא קבול עלייהו מידי: **והיינו דרב פפא דאמר היכא פרה גנובה לו.** כלומר גנב פרה מערב שבת וטבח בשבת חייב אף בתשלומין ארבעה וחמשה שהרי נתחייב בקרן קודם שיבא לידי איסור סקילה ואף על גב דקנסא לא אתי עליה עד שבת לא פטרינא ליה מקנסא משום חיוב מיתה דאמר באלו נערות (כתובות דף לד:) קנס חידוש הוא שחידשה תורה הלכך אע"ג דמקטיל משלם: **היכא פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור.** מן הכל דלא אמרינן משעת שאלה מחייב ליה אקרנא וקמה ברשותיה אפילו למלאך המות אלא בשעת טביחה הוא דגזליה ואיסור שבת וגניבה באין כאחד ונפטר מן הקרן משום דקס ליה בדרבה מיניה וקנסא ליכא דהא אין כפל ולא ארבעה וחמשה אלא בגנב עצמו שגנב מבית בעלים או בשומר חנם הבא לפטור עצמו בטענת גניבה[1] אבל שואל ונושא שכר ושוכר שאין יכולין להפטר בטענת גנב אין בהן כפל כדאמר בכמה דוכתי לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל תאמר בש"ש כו': **שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה** לא גרס ליה. ואנן שמעינן כאן ובכתובות (לד:) וכן פירש לנו רבינו שאם אין גניבה אחר שפטור מן הקרן משום דקס ליה בדרבה מיניה אין טביחה קנס נמי לא משלם ואף על גב דחידוש הוא ואין מיתה פוטרתו הכא דליכא קרן פטור דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא[2] ולא תשלומי ג' וד' וכי מדלית מהכא קרנא הוו להו ג' לגאן וד' לבקר. ולא היה לי לב להבין את מושל שטעם זה אין צריך לכאן שהרי אין קנס בשואל הטובח ואפילו אמרינן כרב פפא דעד השתא קס ברשותא דמרה אפילו הכי גזלן נעשה עליה ולא גנב שאין דין גנב אלא בטוען טענת גנב והוה שומר חנם. וכי גרס ליה בכתובות [שם] גרסינן ליה ובמלתא[3] דרבא דאמר התם גנב וטבח בשבת פטור שאם אין גניבה כו' דהתם בגנב עצמו קאי וליכא למיפטריה מקנסא אלא משום האי טעמא אבל בדרב פפא ליכא למגרסא לא התם ולא הכא ואידי דמילתא דרב פפא איתמר התם גבי מלתא דרבא אינגרסא נמי אגב שטעא בדרב פפא ותשובות רב האי גאון מסייעא לי: **נעין שגזל.** כלומר אם גזילה קיימת יחזיר אבל אין גזילה קיימת פטור ובדידיה ליכא לאוקמה אלא בבניו: **בר חמוה דרבי ירמיה.** קטן הוה: **טרק גלי.** דלת פתוחה בבית אביו סגר ולא הניח ליכנס לפי שהיה רואה רבי ירמיה להחזיק בה: **דאחזוקי בה בחיי דאבוה.** והיה טוען שאביו מכרה לו או נתנה לו:

אע"פ שהן יודעין שהם של רבית בו'. ולא"ת והיכי מדקדק מינה דכרשות לוקח דמי דאפילו לאו כרשות לוקח דמי א"ש דפטורין כיון דמדעת נתן לו ליתנהו גביה בתורת גזילה אלא בתורת הלואה [א] ולכך אין חייבין להחזיר דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין וי"ל דאע"ג דמדעת נתנם לו איתנייהו גביה בתורת גזילה דהוי כנתינה בטעות דלא נתן לשם מתנה אלא בתורת רבית ומיקרי גזילה בעיניה כיון שהמעות בעין והיו חייבין להחזיר אי לאו דכרשות לוקח דמי

והוי שנוי רשות:

ולא פש לך גביה ולא מידי פטורין. מגו שהיו יכולין לומר החזירו לך א"נ כגון שאין עדי גזילה אלא הודאת הבנים בלבד: **קטנים והא אמר קטנים פטורי'.**

ל"ג דהא לאו קושיא היא דההיא דלעיל כסומכוס והך כרבנן כדפירש בקונטרס אלא ה"ג בכל הספרים ואכילת קטן מידי משאשת אית ביה לא יהא אלא מזיק ותנן תש"ו פגיעתן רעה כו' וה"נ ה"מ למפרך מאכילת גדולים אמאי חייבין כי אכלו לרב חסדא לאחר יאוש ולרמי בר חמא לפני יאוש אע"ג דכי גזילה קיימת חייבין כי אכלו פטורים כדפ"ל אלא פריך טפי לההיא אקטנים וליכא לאוקמי כגון שהיה להן אביהן אחריות נכסים ולהכי א"ש הא דגדולים חייבין לשלם אבל קטנים קשה דמ"מ יש לפטור מטעם דאין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין דהא לא פטורים מהאי טעמא אלא לסומכוס ולא לרבנן:

אבל

אע"פ שהן יודעין שהם של רבית בו'. ולא"ת והיכי מדקדק מינה דכרשות לוקח דמי דאפילו לאו כרשות לוקח דמי א"ש דפטורין כיון דמדעת נתן לו ליתנהו גביה בתורת גזילה אלא בתורת הלואה [א] ולכך אין חייבין להחזיר דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין וי"ל דאע"ג דמדעת נתנם לו איתנייהו גביה בתורת גזילה דהוי כנתינה בטעות דלא נתן לשם מתנה אלא בתורת רבית ומיקרי גזילה בעיניה כיון שהמעות בעין והיו חייבין להחזיר אי לאו דכרשות לוקח דמי

והוי שנוי רשות:

ולא פש לך גביה ולא מידי פטורין. מגו שהיו יכולין לומר החזירו לך א"נ כגון שאין עדי גזילה אלא הודאת הבנים בלבד: **קטנים והא אמר קטנים פטורי'.**

ל"ג דהא לאו קושיא היא דההיא דלעיל כסומכוס והך כרבנן כדפירש בקונטרס אלא ה"ג בכל הספרים ואכילת קטן מידי משאשת אית ביה לא יהא אלא מזיק ותנן תש"ו פגיעתן רעה כו' וה"נ ה"מ למפרך מאכילת גדולים אמאי חייבין כי אכלו לרב חסדא לאחר יאוש ולרמי בר חמא לפני יאוש פטורים אמר רבא הכי קאמר גדולים שאמרו יודעים אנו חשבונות שחשב אבינו עמך ולא פש לך גביה ולא מידי פטורין תניא אידך הגוזל ומאכיל בני פטורין מלשלם הניח לפניהם ואכלום בין גדולים בין קטנים חייבין קטנים מי מיחייבי לא יהא אלא דאזיק אזוקי א"ר פפא הכי קאמר הניח לפניהם ועדיין לא אכלום בין גדולים בין קטנים חייבין אמר רבא הניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה כסבורים של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם איכא דמתני לה אריש ואיכא דמתני לה אסיפא מאן דמתני לה אריש כל שכן אסיפא ופליגא דרב פפא מאן דמתני לה אסיפא אבל אריש לא והיינו דרב פפא דא"ר פפא היתה פרה גנובה לו וטבחה בשבת חייב שכבר חייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד ת"ר והשיב את הגזילה אשר גזל מה ת"ל אשר גזל יחזיר כעין שגזל מכאן אמרו הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם בין גדולים בין קטנים חייבין משום סומכוס אמרו גדולים חייבין קטנים פטורין בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלי באפיה דרבי ירמיה אתא לקמיה דרבי אבין אמר שלו הוא תובע א"ל והא מייתינא סהדי דאחזקי ביה בחיי דאבוה א"ל וכי מקבלין עדים

מסורת הש"ס

א) ב"מ סב. לעיל לד: [ותוספתא דב"מ ספ"ה], ב) כתובות לד:, ג) [לעיל כ. ב"מ מב: ב"ב קמו:], ד) כתובות לד:, ה) [לעיל סו. וש"נ], ו) בס"ל נוסף: ומשלא שהוא עצמו נגנב, ז) [שמות כב], ח) [ל"ל דרבה וכן בסמוך],

תורה אור השלם

1. אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ:
ויקרא כה לו
2. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא מזהר ליה לחמנא (מאן דמתני וכו' מתני לה) תפ"מ וי"ב ס"א מאן דמתני אמתניתין כ"ש אברייתא ומאן דמתני לה אברייתא אבל אמתניתין רמי בר חמא בשאכלוה מתני לה: (ב) שם ומתקל את בניו: (ג) רש"י ד"ה מאן דמתני וכו' כרבא (ולאשון שמעתי ועיקר) תפ"מ וי"ב ס"א ראשון שמעתי ואחרון עיקר: (ד) ד"ה איכא דמתני לה להא דהניח:

גליון הש"ם

גמ' פרה שאולה משתמשים בה כל ימי שאלתה. עיין שיטה מקובצת בב"מ דף קנו ע"א ד"ה אר"י עד הלידנא בשם הרשב"א והר"ן:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה אע"פ וכו' ולכך אין חייבין להחזיר דמלוה על פה. עיין שער המלך פי"ט מהלכות מלוה ולוה הלכה ה' ד"ה ולאיתי:

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין קצ טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ו:
ח ב ג ד טוש"ע מ"מ סימן שמא סעיף ז:
ט ה ו מיי' פ"ל מהל' שאלה ופקדון הלכה ה סמג עשין לב טוש"ע מ"מ סימן שמא סעיף ג וסעיף ג [רב אלפס כאן ובב"מ פ"ח דף קכא]:
י ז ח מיי' שם ועיין בנ"מ טוש"ע שם סעיף ד:
יא ט מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ג טוש"ע חו"מ סימן שנא:
יב י מיי' שם הלכה ד:
יג כ ל מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה הלכה ז סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ו:

מוסף רש"י

הניח להן אביהן מעות של רבית כו' אין חייבין להחזיר. דכתיב ושביב את הגזילה אשר גזל, והני לא גזול מידי, דקנינהו בגיזול רשות וקסבר רשות יורש כרשות לוקח דמי (לעיל צד:). **משתמשין בה כל ימי שאלתה.** כל ימי משך הזמן ששאלה אביהן מן הבעלים (כתובות לד:). **מתה אין חייבין באונסיה.** דאינהו לאו שולחן ניהו עלה (שם). **דמי בשר בזול.** כל זמא משבינן בארבעה דנקי, הכי אמרינן בפרק מי שמת (נ"ב קמו:) והעור יחזירו לבעלים (כתובות לד:). **אחריות נכסים.** קרקעות (שם). **איכא דמתני לה אריש.** להאי הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם ואמרינן דחייבין באונסין דאשתעבוד נכסים דאבוהון ממייס משעת שאלה (שם). **ואיכא דמתני לה אסיפא.** דאיכא דטבחוה אם הניח להן אביהן אחריות נכסים משלמין תשלומי מעלית ולא בזול, דאיכבי להו למיקרב (שם). **כל שכן אסיפא.** כשטבחוה ואכלוה (שם). **ופליגא דרב פפא.** דאמר (לקמן) הניח שעתא דמתנו לה אונסין עליה ולא דאמי חיזא עליה ולא משעת שאלה (שם). **אבל אריש לא.** אם מתה לא מיחייבי לשלומי ולא אמרינן אשתעבוד נכסי דאבוהון משעת שאלה (שם). **והיינו דרב פפא.** דאמר לא אמרינן משעת שאלה דמו עליה תשלומין אלא משעת אונסין ואילך והניח שעתא ליתיה לשואל דליחייב (שם). **היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור.** דההיא שעתא דקא טבח לה גזיל לה ממרה ומיתה וממון באין כאחד. ולא גרסינן שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה, דגבי שואל לא שייך לא כפל ולא ארבעה וחמשה, שהרי חייב בקרן לעולם אפילו טוען טענת גנב ואין קנס אלא או בגנב או בשומר חנם הפוטר עצמו בטוען טענת גנב שאמר נגנבה (שם).

אבל היכא דאית ליה חזקה דאבהתא כו'. משמע דהיינו אפי' היה רבי ירמיה בתוך הבית מדלא מפליג התם בעל השדה מוחזק בשדה הכא רבי ירמיה לא היה מוחזק משמע דלא תלי בהכי מידי אלא במה דאית ליה חזקה מאבות אפילו היה רבי ירמיה מוחזק בבית:

ושלחו לו ולא בא. אור"י דמשמע דבעי שלחו לו [ס] ולא בא בהדי שהיו עדיו חולים או שהיו מבקשין לילך למדינת הים מדלא קאמר או שלחו כדקאמר או שהיו עדיו חולים או שהיו כו' ומיהו בסמוך משמע דבעי למימר או ושלחו דקאמר כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא משמע דמשום הא מילתא לחודיה דשלחו לו ולא אתא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ויש לדחות דשאני התם דפתחו ליה בדיניה ודין גדול הוא זה [ו] [ויש ספרים שכתוב בהן או שלחו אחריו ולא בא] וע"ע בספרים ישנים ובפי' ר"ח ובספר יש נמצא כתוב ושלחו לו:

מצי טעין לב"ד הגדול קאזילנא בו'. פירש בה"ג ומלי נתבע לאשתמוטי בהכי והיה נראה לומר דדוקא נתבע יכול לפטור עצמו בכך אבל לא תובע דאל"כ כל אדם יאמר לחבירו או תן לי מנה או בא עמי לב"ד הגדול אבל נראה לר"ת דכ"ש תובע דהשתא נתבע שנראה עושה ערמה כדי לפטור עצמו ממה שזה תובעו מלי למימר הכי כ"ש תובע שמתחילה תובע כך ואין נראה כמעריס ועוד דאפילו לוה דעבד לוה לאיש מלוה מלי למימר לב"ד הגדול קאזלינא כ"ש מלוה ואע"ג דאמר בפרק זה בורר (סנהדרין דף לא: ושם) אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך עמו למקום הועד ומסיק דהני מילי מלוה אבל לוה עבד לאיש מלוה ולא מ"ל נלך למקום הועד בית הועד לאו היינו ב"ד הגדול דבית הועד היינו מקום ב"ד קבוע אבל יש ב"ד הגדול ממנו בחכמה והילכתא אפילו לוה מלי למימר לב"ד הגדול קאזלינא אבל לבית הועד לא מלי אמר אלא כופין אותו ודן בעירו:

מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין. פי' בקונט' אם עדיו מבקשין לילך למדינת הים ואין נראה לר"י דא"כ אמאי נקט קיום השטר הא קבלת עדים אמר נמי לעיל דבכה"ג מקבלין שלא בפני בעל דין ונראה לר"י דבכל ענין קאמר דמקיימין דקיום שטר דרבנן ועדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי ואין לריך קיום ומדרבנן הוא דלריך הלכך מקיימין שלא בפני בעל דין ורבי יוחנן דאמר אין מקיימין סבר דלא פלוג רבנן בין קיום שטרות לקבלת עדות והא דקאמר אסברה לך טעמא דר' יוחנן ה"ק דאפילו בקיום שטרות אית ליה לר' יוחנן יבא בעל השור ויעמוד על שורו ומיהו רב נמי אית ליה בעלמא יבא בעל השור כו': **עד דאזיל שליח בתלתא בשבתא.**

דמסתמא בשני דנהו: **דקבעי למיתב זוזא לפתיחא.** כשקורעין אותה משלם הוא שכר הסופר:

ומר

שלא בפני בעל דין ולא והא קתני בין גדולים בין קטנים חייבין א"ל הרי מחלוקת סומכוס בצידך אמר איכפל כולי עלמא וקאי כסומכוס לאפקועין לדידי אדהכי איגלגל מילתא אתא ומטא לקמיה דרבי אבהו אמר לא שמיע לכו הא דרב יוסף בר חמא א"ר אושעיא דאמר רב יוסף בר חמא אמר רבי אושעיא [א]תינוק שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה של חבירו ואמר שלי הוא אין אומרים נמתין עד שיגדיל אלא מוציאין מידו מיד ולכשיגדיל יביא עדים ונראה מי דמי התם הוא דמפקינן מיניה דלא קיימא ליה [ח] אחזקה דאבוה [ב]אבל היכא דאית ליה חזקה דאבוה לא אמר רב [ג]אשי א"ר שבתאי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין [ד]תהי בה ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין קיבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא [ג]כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים או שהיו עדיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא אמר רב יהודה אמר שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אמר מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל [ד]כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא אבל לא פתחו ליה בדינא [ה]מצי א"ל אנא לב"ד הגדול אזילנא אי הכי כי פתחו ליה נמי [ו]מצי א"ל לב"ד הגדול אזילנא אמר רבינא כגון דנקט דיסקא מבית דין הגדול אמר רב מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ור' יוחנן אמר אין מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין א"ל רב ששת לרבי יוסי בר אבהו אסברה לך טעמיה דרבי יוחנן אמר קרא [ז]והועד בבעליו ולא ישמרנו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו אמר רבא [ח]הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצווח ואי אמר נקיטו לי זימנא עד דמייתינא סהדי ומרענא ליה לשטרא [ח]נקטינן ליה אי אתא אתא אי לא אתא [ט]נטרינן ליה בה"ב אי לא אתא [י]כתבינן פתיחא עלויה תשעין יומין תלתין קמאי לא נחתינן לנכסיה (ט) דאמר קא טרח בזוזי וניזוף מציעאי נמי לא נחתינן ליה לנכסיה דאמר דלמא לא אשכח למיזף וקא טרח ומזבין בתראי נמי לא נחתינן לנכסיה דאמר לוקח גופיה קא טרח בזוזי לא אתא כתבינן אדרכתא אניכסיה [כ]והני מילי דאמר אתינא אבל אמר לא אתינא לאלתר כתבינן [ל]והני מילי במלוה אבל בפקדון לאלתר כתבינן וכי כתבינן אמקרקעי אבל אמטלטלי לא דלמא שמיט ואכיל להו מלוה למטלטלי וכי אתי לוה ומייתי סהדי ומרע ליה לשטרא לא משכח מידי למיגבה ואי אית ליה מקרקעי למלוה כתבינן [מ]ולא היא אדרכתא אמטלטלי לא כתבינן אף על גב דאית ליה מקרקעי חיישינן שמא תכסיף וכי כתבינן אדרכתא [נ]מודעינן ליה והני מילי דמיקרב אבל מירחק לא ואי מירחק ואיכא קרובים אי נמי איכא שיירתא דאזלי ואתו התם משהינן ליה תריסר ירחי שתא עד דאזלא ואתי שיירתא כי הא דרבינא שהא למר אחא תריסר ירחי שתא עד דאזלא ואתייא שיירתא מבי חוזאי ולא היא התם אינש אלימא הוה אי הויא מטיא אדרכתא לידיה לא הוה אפשר לאפוקי מיניה אבל הכא לא נטרינן ליה אלא [ס]עד דאזיל שליחא בתלתא בשבתא ואתא בארבעה בשבתא ולחמשא בשבתא קאי בדיניה אמר רבינא [ע]האי שלוחא דרבנן מהימנינן ליה כבי תרי [פ]וה"מ לשמתא אבל לפתיחא כיון דממונא קא מחסר ליה [צ]דקא בעי ליה למיתב ליה זוזי לספרא לא אמר רבינא [ק]יהבינן זימנא אפומא דאיתתא ואפומא דשיבבי ולא אמרן אלא דליתיה במתא אבל

שאקף בעבדיו דין. והאי קטן כמאן דליתיה דמי: שאקף בעבדיו. שלקח עבדיו עמו שיסייעוהו. ג) [ליתנא אחרינא שתקף בעבדיו ואמר שלי הן]: וגרשה. אם שלו הוא: הפס. הוא דילד לתוך שדה חבירו לית ליה להך תיובתא דהכא אבל היכא דלית ליה להאי תיובתא בבית זה חזקה דאבוה לא מפקינן ליה מיניה ולכשיגדיל יביא רבי ירמיה עדיו ודון עמו: חולים. מסוכנים למות ואם לא עכשיו אימתי: נב"ד הגדול. שבארץ ישראל: כגון דנקט. בעל דין חבירו: דסקא. אגרת מנב"ד הגדול ששלחו לנב"ד של כאן ד) [לכופו]: מקיימים אם השטר. היו עדים החתומים מבקשים לילך למדינת הים מביאין מלוה לנב"ד ומעידין על כתב ידן וכית דין כותבין תחתיו במותב תלתא חוינא ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימת ידייהו ואשרנוהי וקיימנוהי כדחזי: ואע"פ שעומד. בעל דין ונווח אל תקיימוהו מזויף הוא אין חוששין: פתיחא. שטר שמתא על שאין פורע החוב: אדרכתא. פסק דין לירד המלוה לתוך נכסים של לוה וליטלם בשומא ה) בחובו: שמא תכסיף. קרקעות של מלוה תבור ותפחות מדמיה: מר אחא. זה שמו והיה לו חוב על חבירו ולא היה הלוה בעיר: שני וחמישי בתי דיינין קבועים בעיירות תקנת עזרא בפרק מרובה (לעיל דף פב.): שליח דרבנן. שהלך להזמין אים לדין וחזר ואמר לב"ד אינו רוצה לבא: מהימנינן ליה כבי תרי. דלא משקר בבי דינא: פתיחא. שטר שמתא. וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהיב זוזא דפתיחא לספרא: יהבינן זמנא. מזמנין בעל דין ליום פלוני לדין: על פי אשה. ההולכת אצלו לפי דרכה או ע"פ שכיניו וסמכינן עלייהו דעבדין שליחותייהו אי לא אמי מחזקינן באפקרותא ומשמתינן ליה: אלא דליתיה במתא. שאין אותו פלוני עכשיו בעיר שב"ד בה ואמר לשכניו כשיבוא פלוני אמרו לו לבא:

אבל

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ו סמג עשין סד טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ה:
טו ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ו:
טז ג מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה יא סמג עשין קנו טוש"ע מ"מ סי' כח סעיף טו ט:
יז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:
יח ה טוש"ע שם בהג"ה:
יט ו מיי' פ"ו מהלכות סנהדרין הלכה ו ועי' בכ"מ סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סימן יד סעיף ג בהג"ה:
כ ז מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה יא סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' מו סעיף ה:
כא ח מיי' פכ"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ב סמג שם טוש"ע מ"מ סימן לח סעיף ד:
כב ט י מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' ה:
כג כ ל מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ו:
כד מ מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ז:
כה נ ס מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ה:
כו ע פ מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין הלכה ה סמג לאוין רח טוש"ע מ"מ סימן מ סעיף ה וסימן יא סעיף ג [רכ אלפס כאן ומנמ"ק פ"ג דף רפ"ו והתם והכא גרים אמר רבא]:
כז צ מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סימן יא סעיף ד:
כח ק מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעי' ג:

רבינו חננאל

בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלי באפיה דרבי ירמיה וכו'. התם הוא דמפקינן מיניה דלא קיימא ליה אחזקה דאבוה אבל היכא דאית ליה חזקה דאבוה לא. פר"ח צצ"ל והכי קיימא לן. תהי בה ר' יוחנן ומי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. פי' תימה. ובפר"ח צצ"ל כתב מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, כגון שהיה הנתבע חולה או היו העדים חולים ומתיראין שמא יקרה מקרה בני אדם או היו מוכנים לפרש בים ושלחו לו לנתבע ולא בא וכבר פתחו ליה בדיניה מקודם, כי האי גוונא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. והני מילי דנקיט ההוא דיינא דיסקא מבית דין הגדול, דאי לא נקט מצי למימר לבית דין הגדול קאזלינא, עכ"ל. ובפ' ר"ח ובספר יש נמצא כתוב ושלחו לו. אמר רבא הילכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו עומד וצווח. פר"ח צצ"ל וכן הלכה. גבי ב"ח, דאמרי' אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמ' מכאן ולהבא הוא גובה, ופסקינן הלכת' כרבא. ואי זבין ליה אתי מלוה וטריף אע"ג דלית ליה למלוה רשות' לזבוני אלא עד דימטי זמניה, ואי זבין מלוה מקמי דימטא זמניה לא הוי דבינה דביני דלזמניה הוא דקני לה לארעא. כתב עלה ר"ח

מסורת הש"ס

ה) [אולי רב אמי הקדמון הוא או סיומא דתהי בה רבי יוחנן רב אמי אמרה], ו) [פירושו תמלא בכ"ש עירובין סו. ובכ"ש לעיל עו: ד"ה תהי], ז) רש"ל, ד) רש"ל, ס) בפ"א: בתלות, ו) יש"ש,

תורה אור השלם

1. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ או אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא קיימא ליה חזקה כל"ל ואות ל' נמחק: (ב) שם לנכסיה דאימור קא טרח בזוזי וניזוף וכו' לנכסיה דאימור דלמא לא אשכח:

גליון הש"ם

גמ' הלכתא מקיימי. עי' בב"מ דף טו ע"ב בכ"ש ד"ה כל מעשה ב"ד ול"ע: תוס' ד"ה ושלחו לו כו' ולא בא בהדי וכו'. עי' לעיל דף לט ע"א תוד"ה ור"ל:

מוסף רש"י

תהי בה. לשון מרית, כמו בת מיהא דמס' ע"ז (סו:) כלומר מעיין ומתפשר לדעת טעמו של דבר (ערובין סו.) לשון מריח בקנקן כמו (ב"ב כב.) תהי ליה אקנקניה, כלומר דייק לה ופריך (לעיל עו:). אדרכתא. שטר פסק דין לנכסי לוה שבכל מקום שימצאם משלו יקחם ומוסרים לו השטר (ב"ב לה:).

רבינו חננאל (המשך)

ד"ל שמעי' מינה מאן דקבע זמנא לחבריה למפרעיה מלוה דאית ליה עליה ומטא זמניה, לא קבעי ליה בי דינא זמנא אחרינא בתר ההוא זמנא קמא. ואי ס"ד יהבינן ליה זמנא אחרינא היכי קאמ' אביי כיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מלתא למפרע דברשות' דמלוה הוה קאי, ורבא אמ' השת' הוא דקני. אלא לאו ש"מ דלא יהבינן ליה זמן למאן דקבע זמן מתחילה. ועוד כתב הרב ז"ל דפלוגתייהו דאביי ורבא בדאיתא לארעא בידא דמלוה הוא דאי לאו הכי לאביי לא הוי מצי מלוה לזבוני ואקדושי לההיא ארעא ולרבא לא הוי מצי למקנייה לנפשיה אלא בבי דינא. שליחא דרבנן מהימן כבי תרי הני מילי לשמתא, אבל לפתיחא לא. מאי טעמא, ממונא קא מחסר ליה. פירוש, דבעי למיהב לספרא פשיטי ולממונא בעינן תרי סהדי, ולכך נקראת פתיחא דהא כתבינן עלה בתחילה, ואח"כ השמתא דהיא אחרמתא והיא יותר חמורה ממנה, ואח"כ אדרכתא הרשאה למיפרע מנכסיה.

אבל איתיה במתא לא דאמרינן אימר לא אמרו ליה דאמרי אשכחינהו שליחא דב"ד ואמר ליה [ב]ולא אמרן אלא דלא חליף אבבא דבי דינא אבל חליף אבבא דבי דינא לא אמרי אשכחוה בי דינא ואמרי ליה [ג]ולא אמרן אלא דאתי ביומיה אבל לא אתי ביומיה לא אימא אישתלויי אשתלי אמר רבא [ד]האי מאן דכתיב עליה פתיחא על דלא אתי לדינא עד דאתי לדינא לא מקרעינן ליה על דלא ציית לדינא עד דציית לא מקרעינן ליה ולא היא [ה]כיון דאמר צייתנא קרעינן ליה: אמר רב חסדא [ו]קובעים זמן שני וחמישי ושני זמנא וזמנא בתר זמנא ולמחר כתבינן רב [ז]אסי איקלע בי רב כהנא חזא ההיא איתתא דאזמנה לדינא בפניא ובצפרא כתיב עלה פתיחא א"ל לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא קובעין זמן שני וחמישי ושני א"ל [ח]ה"מ גברא דאנים וליתיה במתא אבל איתתא כיון דאיתה במתא ולא אתיא מורדת היא: אמר רב יהודה [ט]לא יהבינא זמנא לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי לא במעלי יומא טבא ולא במעלי שבתא [י]אבל מנינן לבתר יומי ניסן וביומי תשרי לבתר תשרי קבעינן [יא]ממעלי שבתא לבתר מעלי שבתא לא קבעינן מאי טעמא בעבידתיה דשבתא טריד אמר רב נחמן [יב]לא יהבינן זמנא לא לבני כלה בכלה ולא לבני ריגלא בריגלא כי הוו אתו לקמיה דרב נחמן אמר להו וכי לדידכו כנופייכו [יג]והאידנא דאיכא רמאי חיישינן: אם היה דבר שיש בו אחריות [יד]חייב לשלם: [טו]מתני ליה רבי לר"ש בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן בעי מיניה רב כהנא מרב מטה ומיסב עליה שולחן ואוכל עליו מהו [טז] אמר לו [יז]תן לחכם ויחכם עוד: **מתני'** [יח]אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין ואין נוטלין מהם צדקה [יט]אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק: **גמ'** תנא [כ]אבל נותן לו דינר ונותן לו את השאר: ומוכסין [כא]והאמר שמואל [כב]דינא דמלכותא דינא אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל [כג]במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי [כד]במוכס העומד מאליו איכא דמתני לה אהא [כה]לא ילבש אדם כלאים אפי' על גבי עשרה בגדים להבריח בו את המכס מתני' דלא כר"ע דתניא א] [כו]אסור להבריח את המכס ר"ש אומר משום [כז]ר"ע מותר להבריח את המכס [כח]בשלמא לענין כלאים בהא קמיפלגי [כט] דמר סבר דבר שאין מתכוין מותר ומר סבר דבר שאין מתכוין אסור אלא להבריח בו את המכס מי שרי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו ואיכא דמתני [לא] אהא [לב]שנודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא של תרומה שהיא של בית מלך אע"פ שאינה של תרומה אע"פ שאינה של מלך ולמוכסין והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל [לג]במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי [לד]במוכס העומד מאליו רב אשי אמר [לה]במוכס כנעני דתניא [לו]ישראל וכנעני אנס [לז] שבאו לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכותו ואמור לו כך דינינו בדיני כנענים זכותו ואמור לו כך דינכם ואם לאו באין עליו בעקיפין [לח] דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין באין עליו בעקיפין מפני קידוש השם ור"ע טעמא דאיכא קידוש השם הא ליכא קידוש השם באין וגזל כנעני מי שרי והתניא אמר ר' שמעון דבר זה דרש ר"ע כשבא מזפירין מנין [לט]לגזל כנעני שהוא אסור ת"ל [מ]אחרי נמכר גאולה תהיה לו

שלא

[מ] **ומר** סבר דבר שאין מתכוין מותר. ושרי אפי' לגבוס והא נמי (מ) דתניא מוכרי כסות מוכרין כדרכן ומוקי בבמה מדליקין (שבת דף כט: וזס) כרבי שמעון דשרי דבר שאין מתכוין התם נמי שרי אף לגבוס ולא שיאסר דוקא על כתיפיו:

אין פורטין לא מתיבת המוכסין. לרבנן דתמרי סתם גזילה לא הוי יאוש בעלים א"ש ומ"מ קתני דנותן דינר ויחזיר לו השאר הואיל ואין ידוע בברור שהם של גזל ור"ש נמי דתמר סתם גזילה הוי יאוש בעלים דהשתא ה"ל יאוש ושיעור רשות מ"מ אין פורטין משום דדבר מגונה הוא דתיבה וכיס מיוחדת להלניע שם גזילות שלהם ודרכו כל שעה להניח שם:

נודרין להרגים. בנדרים (דף כח.) מפרש דתמר בשפתיו סתם יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינם של תרומה ומחשב בלבו היום דאין נאסר אלא אותו יום בלבד ואע"ג דדברים שבלב אין דברים משום אונסא שרו ליה הכי מפרש התם וה"ה שיכול לחשוב בלבו שעה אחת או רגע וכן נוהגים כשהאנסים מדיריס היהודים הדריס תחתיהם אלא יצאו לדור בעיר אחרת יכולין לידור סתם אלא יצאו ובלבם יחשבו היום ואפי' הוא מפרש בשפתיו אלא יצא ממנו כל ימי חייו יכול להעריס ולחשוב בלבו שום תנאי ואם מבטל בשפתיו בלחש כ"ש דהוי ביטול גמור:

שלא

לא קבעינן מאי טעמא בעבידתיה דשבתא טריד אמר רב נחמן [יב]לא יהבינן זמנא לא לבני כלה בכלה ולא לבני ריגלא בריגלא כי הוו אתו לקמיה דרב נחמן אמר להו וכי לדידכו כנופייכו [יג]והאידנא דאיכא רמאי חיישינן: אם היה דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן בעי מיניה רב כהנא מרב מטה ומיסב עליה שולחן ואוכל עליו מהו [טז] אמר לו [יז]תן לחכם ויחכם עוד: **מתני'** [יח]אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין ואין נוטלין מהם צדקה [יט]אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק: **גמ'** תנא [כ]אבל נותן לו דינר ונותן לו את השאר: ומוכסין [כא]והאמר שמואל [כב]דינא דמלכותא דינא אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל [כג]במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי [כד]במוכס העומד מאליו איכא דמתני לה אהא [כה]לא ילבש אדם כלאים אפי' על גבי עשרה בגדים להבריח בו את המכס מתני' דלא כר"ע דתניא א] [כו]אסור להבריח את המכס ר"ש אומר משום [כז]ר"ע מותר להבריח את המכס [כח]בשלמא לענין כלאים בהא קמיפלגי [כט] דמר סבר דבר שאין מתכוין מותר ומר סבר דבר שאין מתכוין אסור אלא להבריח בו את המכס מי שרי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו ואיכא דמתני [לא] אהא [לב]שנודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא של בית מלך אע"פ שאינה של תרומה אע"פ שאינה של מלך ולמוכסין והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל [לג]במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי [לד]במוכס העומד מאליו רב אשי אמר [לה]במוכס כנעני דתניא [לו]ישראל וכנעני אנס [לז] שבאו לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכותו ואמור לו כך דינינו בדיני כנענים זכותו ואמור לו כך דינכם ואם לאו באין עליו בעקיפין [לח] דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין באין עליו בעקיפין מפני קידוש השם ור"ע טעמא דאיכא קידוש השם הא ליכא קידוש השם באין וגזל כנעני מי שרי והתניא אמר ר' שמעון דבר זה דרש ר"ע כשבא מזפירין מנין [לט]לגזל כנעני שהוא אסור ת"ל [מ]אחרי נמכר גאולה תהיה לו

שלא

זה שקיבל את המכס מיד המלך נכרי בהיתר: **נודרין.** קונס כל פירות עלי אם אין תבואה זו של בית המלך: **הורגים.** רוצחים: **חרמים.** בעלי תיגרה ומריבה וגוזלי ממון: **במוכס שהוא כנעני אנס** [מ]. ואין לחוש אם גוזלו היכא דליכא חילול השם שאין מבין שזה מכוז: **באין עליו בעקיפין.** בחכמה על שפוטרין את הישראל: **אחרי נמכר.** בעבד עברי הנמכר לנכרי בשוק משפחתי:

שלא

המלך הנהנו בעיר משום גזל (רשב"ם ב"ב נד:). נודרין להרגין. שהוא הורג על עסקי ממון, אלא בא לסורגו יכול לדור על זה שהוא של תרומה ואמר נדר זה עלי אם אינו של תרומה, אף על פי שאינו של תרומה, כדי שלא יטלם, לפי שיש חיוב מיתה לזו, והנדר מותר והיינו נמי נדרי אונסין (נדרים כז:). ולחרמין. שהוא לסטים בעצמה שאינו הורג (שם). ולמוכסין. עוטל מכס המלך ורוצה ליטול פירותיו בעל כרחו (שם). אף על פי שאינה של תרומה. יכול לידור שהן של תרומה כדי שלא יטלם (שם).

מסורת הש"ס

(א) [ל"ל אמ"ר], (ב) [ל"ל מייתין], (ג) [לעיל קיא: לקמן קיד:], (ד) גיטין י: נדרים כח. ב"ב נד: נה., (ה) כלאים פ"ע מ"ב, (ו) [ע' תוס' זבחים לא: ד"ה הא ר' יהודה], (ז) גרסינן במס' שמחות פ"ב הלכה ט' הגוגב את המכס ה"ז שופך דמים ולא שופך דמים בלבד אלא כאלו עובד ע"ז ומגלה עריות ומחלל שבתות, (ח) נדרים ס:, (ט) [נכס"מ: ישראל וגוי], (י) [מרגיסן לבתר ניסן כל"ל], (כ) נכס"מ: שהוא נכרי, (ל) שייך אחר ד"ה אין פורטין, (מ) נכס"מ: כשהאנסים, (נ) וכ"ז דוקא להנגזל מן האנסים אבל בלא"ה אסור לגנוב דעת הבריות מ"ו כל שהוא אפי' שלא בשעת גדר,

תורה אור השלם

1. תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסִף לֶקַח: משלי ט ט
2. אַחֲרֵי נִמְכֹּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: ויקרא כה מח

הגהות הב"ח

(א) גמ' דמתני לה אהא נודמן וכו' של תרומה אע"פ שאינה של תרומה שהיא של בית מלך אע"פ שאינה של מלך: (ב) רש"י ד"ה דינא וכו' אין זה גזלן: (ג) תוספות ד"ה ומר וכו' והא נמי דתנן בפ' בתרא דכלאים מוכרי כסות:

גליון הש"ם

גמ' א"ל תן לחכם וכו'. עירובין סה ע"ב: שם אבור להבריח. עיין פסחים דף קיג ע"ב: שם דמ"ם דבר שאין מתכוין מותר. זבחים לא ע"ב תוד"ה הא ר"י:

שיטה מקובצת

(א) כתב הרב המאירי ז"ל וזה דוקא בכנענים עובדי אלילים אנסים שאינם גדורים בדרכי הדתות כו' (ועי' לעיל דף ל"ח ע"א מה שמובא שם בשיטה מקובצת בזה) אבל באותן הגדורים בדרכי הדתות לא נאמר כן אלא אם באו לפנינו לדין אין מעבירין להם את הדרך כמלא מחט אלא יקוב הדין את ההר:

רבינו חננאל

ואמר רבא האי מאן דכתיבא פתיחא עלויה על דלא אתא לבי דינא וכו'. פר"ח זצ"ל הני כולהו דרבא הילכתא ניהו. אמר רב חסדא קובעין זמן שני וחמישי ושני דזמנא בתר דזמנא עד למחר לא כתבינן פתיחא וכו'. ה"מ גברא דלא שכיח במתא אבל איתתא דשכיחא במתא דיתבא ולא אתיא מורדת היא. פר"ח זצ"ל, וכן כל שהוא כיוצא בה לאלתר הוי מורד וכתבין עליה פתיחא לאלתר. **תנן לא ילבוש אדם כלאים אפילו על גבי י' מלבושין להבריח בו את המכס,** במקום שישר' נותנין מכס וגוים אין נותנין. ר' שמעון אומר משום ר' עקיב' מות' להבריח בו את המכ'. בשלמ' לענין כלאים בהא קמא סבר דבר שאין מתכוין אסור ור' שמעון סבר דבר שאין מתכוין מותר. מהכא שמע' דכל דבר שאין מתכוין מותר דקאמר ר' שמעון בכ"מ, משום ר' עקיבא קאמ'. **להבריח בו את המכס,** פי' כדי שיראה כי מבגדי מלבושו הוא ולא מבגדי סחורה פר"ח. **והא דתנן נודרין להרגים ולחרמים כול'.** מפורש במקומו כי נודר יאסרו כל פירות שבעולם עליו מחשב בלבו הי ומוציא בשפתיו

סתם, אע"ג דקימא לן דברים שבלב אינן דברים, לגבי אנסין איפשר דלא עקר לנידריה כי האי גונא שרו ליה רבנן. **רבי עקיבא אומר אין באין עליו בעקיפין.** פי' בערמומיות.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' דתניא אסור להבריח בהם כל"ל. וכ"ה בר"י"ף ור"ל בכלאים ובמומוקי יוסף הגירסא בו וכן בדר' עקיבא ויע"ש בנ"י דגרים לדעת בלשון הת"ק תניא אסור לגנוב עשרה בגדים כלאים זה על זה להבריח בו את המכס וכ"כ הרא"ש וכן נלע"ד שהיתה גירסת התוס' בזבחים דף לא ע"ב ד"ה הא ר"י ועוש"ה ולשון סוגיין בשלמא לענין כלאים וכו' הכי מוכח וע' פני יהושע ודו"ק:

מוסף רש"י

לא דבר שיש בו אחריות ממש. לא שגזל קרקע והניחה לפניהן, אלא אפילו פרה כו'. והכל מעידין שהיא דגנזל מיינן (לעיל קיא:). דינא דמלכותא. של עכו"ם (גיטין י:) כל מסים ומרגליות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותא, דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מלגזם מוקי המלך ומשפטיו והלכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון מבירו על פי חוק

כבט א מיי' פ' כה מהל' סנהדרין הל' י טוש"ע מ"מ סי' יא סעי' ג בהג"ה:
ל ב ג מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין הלכה י סמג עשין רח טוש"ע שם ס"ג:
לא ד ה מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' ד:
לב ו ז מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' ח:
לג ח ט י מיי' שם הל' ט סמג שם טוש"ע מ"מ סי' ה סעי' ח ב:
לד כ ל (מיי' שם) טוש"ע שם סעי' ב בהג"ה:
לה מ נ ס מיי' פ"ה מהל' גזילה הל' ט ועיין מ"מ סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שסט ס"ד:
לו ע מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעי' ב וסעי' ז ח ט:
לז פ צ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
לח ק מיי' פ"י מהל' כלאים הלכה יח סמג לאוין רטו טוש"ע י"ד סי' שא סעי' ה:
לט ר מיי' פ"ה מהל' גזילה הלכה יא סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שסט סעי' ו:
מ ש ת א מיי' פ"ג מהל' שבועות הל' א ב ופ"ד מס' נדרים הל' א סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רלב סעי' יד:
מא ב מיי' פ"ה מהל' גזילה הל' יא סמג שם ועשין עג טוש"ע שם וטוש"ע מ"מ סי' שסט סעי' ו:
מב ג מיי' פ"י מהל' מלכים הל' יב:
מג ד מיי' פ"א מהל' גזילה הלכה ב ופ"א מהל' גניבה ה"א סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' שמח סעי' ב וסי' שנט סעי' א:

שלא ימשכנו ויצא כו'. והני תנאי דפרק המקבל (ב"מ דף קיא: וסס) דסברי דגזל הכנעני מותר מוקמינ לה להאי קרא לדרשה אחריתי:

יכול יגלום עליו. פי' בקונטרס יכול יניח (ד) הכנעני לכפול ולהוסיף על הלוואתו לתבוע מה שלא נתן ותימה לר"י דאמאי אצטריך קרא להכי דאטו יפסיד ויניח את הכנעני להטעות את עצמו וגראה לר"י דה"פ יכול יגלום עליו שיטעה את הכנעני ויתן לו פחות ממה שנתן לו ת"ל וחשב עם קונהו וכן פי' בערוך בערך גלם אע"ג דטעות כנעני היה מותר אסור להטעותו במקום שהכנעני יודע שגוזל ועושה עצמו כלא ידע: **הכי** קאמינא אי דכותי נינהו. גראה לר"י שכן היה דעתו מתחילה כמו שהשיב להכותי ולא כמו שהיה הכותי סובר דאי"כ היה סובר דגזל הכותי מותר דאין חילוק בין גניבה לגזילה דבגניבה איכא (ה) חילול השם כשידע לבסוף וכל הנך שמעתא לא אייתי אלא הנהו דאסרי גזל כנעני ולא מייתי תנאי דהמקבל (שם) דשרי: **היכי מייאשי.** היה להם לתבוע בדין את כל אדם העובדים עליהם אלא ודאי לכך מתייאשים לפי שבדין אין משלמין להם כלום משום דדינא דמלכותא דינא ובקונטרס פי' היכי מייאשי כלומר מי הוי יאוש והא יאוש כדי הוא ולא קני דאין כאן שיוי רשות שהרי הן מונחים ברשות הרבים ושיוי מעשה נמי ליכא דהשתא נמי הוי גוזי דדיקלי מיקרו כדאמר לעיל בהגוזל קמא (דף לו. וסס): ולא

שלא ימשכנו ויצא יכול יגלום עליו ת"ל [1]וחשב עם קונהו [2]א"דקדק עם קונהו אמר רב יוסף לא קשיא הא בבנעני הא בגר תושב אמר ליה אביי והא תרוייהו גבי הדדי כתיבי [3]לא לך אלא לגר שנאמר [2]לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר תושב [3]משפחת גר זה העובד כוכבים כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים אלא אמר רבא לא קשיא כאן בגזילו וכאן [2]בהפקעת הלוואתו [3]א"ל אביי עבד עברי הפקעת הלוואתו הוא רבא לטעמיה [7]דאמר רבא [8] [3]עבד עברי גופו קנוי אמר רב ביבי בר גידל אמר ר"ש חסידא [9]גזל כנעני אסור [7]אבידתו מותרת [3]גזילו אסור דאמר רב הונא מנין לגזל הכנעני שהוא אסור שנאמר [3]ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן שהן מסורים בידך ולא בזמן שאינם מסורין בידך אבידתו מותרת דאמר רב חמא בר גורי' אמר רב מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת שנאמר [4]לכל אבדת אחיך לאחיך [10]אתה מחזיר ואי אתה מחזיר [11]לכנעני ואימא הני מילי היכא דלא אתי לידיה דלא מחייב לאהדורי בתרה אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה [12]אמר רבינא [4]ומצאתה דאתאי לידיה משמע: תניא ר' פנחס בן יאיר אומר [13]במקום שיש חילול השם אפי' אבידתו אסור [1]אמר שמואל טעותו [3]מותרת כי הא דשמואל זבן מכותי [14] לקנא דדהבא במר דפרזלא בד' זוזי ואבלע ליה חד זוזא רב כהנא זבן מכותי מאה ועשרים חביתא במאה ואבלע ליה חד זוזא אמר ליה [1]חזי דעלך קא סמיכנא רבינא זבן דיקלא הוא וכותי לצלחא א"ל לשמעיה קדם ואייתי מעיקרו דכותי מניינא ידע רב אשי הוה קאזיל באורחא חזא שיבשא דגופנא בפרדיסא ותלי בה קיטופי דעינבי אמר ליה לשמעיה [8] זיל חזי אי דכותי נינהו אייתי אי דישראל נינהו לא אייתי לי שמע ההוא כותי דהוה יתיב בפרדיסא אמר ליה דכותי שרי א"ל כותי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי גופא אמר שמואל [15]דינא דמלכותא דינא אמר רבא תדע [16]דקטלי דיקלי וגשרי גישרי ועברינן עלייהו א"ל אביי ודלמא משום דאייאוש להו מינייהו מרייהו אמר ליה אי לא דינא דמלכותא דינא היכי מייאשי והא לא קא עבדי כדאמר מלכא אמר זילו וקטלו מכל באגי ואינהו אזלו וקטלו מחד באגא [17]שלוחא דמלכא כמלכא ולא טרח ואינהו אפסיד אנפשייהו דאיבעי להו דאינקוט מכוליה באגי ומשקל דמי אמר רבא [5]מאן דמשתכח בבי דרי פרע מנתא דמלכא וה"מ שותפא [18]אבל אריסא אריסותיה הוא דקא מפיק ואמר רבא [19]בר מתא אבר מתא מיעבט [20]וה"מ [21]דברלא ארעא וכרגא דהאי שתא אבל שתא דחליף הואיל ואפיים מלכא חליף ואמר רבא הני דדיירי דרי בתוך התחום אסור ליקח מהן מאי טעמא משום דמערבא חיותא דמתא בהדייהו חוץ לתחום מותר ליקח מהם אמר רבינא אם היו בעלים מרדפים אחריהם אפילו חוץ לתחום אסור מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא ודנחתין לתתא [5]האי בר ישראל דידע סהדותא לכותי [א] ולא תבעו מיניה ואזל ואסהיד ליה בדיני דכותי על ישראל חבריה משמתינן ליה מאי טעמא דאינהו מפקי ממונא אפומא מס קרקע שאכל פירות: **וכרגא.** כסף גולגולת דשתא דא: **אכל שתא דחליף חליף.** (ג) והוא הגבאי כבר פרע למלך כל קצבה שקיבל עליו שנה שעברה ומעתה המס שלו ולו אין כח למשכן את זה על חבירו. **דדיירי דרי.** עכו"ס שיש להם בהמות ומזבלין מהן שדות בשכר: **אסור ליקח מהן.** בהמה שמא נתחברה עם בהמותיהם של ישראל ושל בני ישראל הוא: אפומא

המלוה ותפס את שמעון בן עירו ומשכנו בעבור ראובן, והלך שמעון ונתפשר עם זה המלוה ונתן לו כסף או משכון, אין הראובן חייב לשמעון כלום כי המלוה הזה שלא כדין תפס את שמעון, אלא בארנון ובגולגולת, פירוש אלא אם כן תפסו גבאי המלך את שמעון בעבור ראובן בן עירו שהיה חייב אותו ראובן ארנון או גולגולת, פירוש מס קרקע שאכל פירותיה או כסף גולגולת. ורב אמר אפילו היה חייב ראובן שאר חוב ותפס המלוה את שמעון בעבורו, יכול לומר, יכול אבידת שור, אי בעיבוד מיגאי, וחייב ראובן לפרוע לשמעון כמה שנתפשר עם המלוה. ומסיים עלה דרב פרק שני דייני גזירות, חייליה דרב מן הדא, הגוזל את השדה ונטלוה מסיקין אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ולא שמע דמר ר' יוחנן קנס קנסו בגזלן. ולקמן בירושלמי היא אמר ר' יוחנן והלא אמרו קרקע אינה נגזלת ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה אחר, קנס קנסוהו. הילכך ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן תרוייהו פליגי אדרב, הילכך ליתא לדרב וקיימא לן כר' יהושע בן לוי. הילכך אם ראובן חייב למלוה, גוי או ישראל, והלך אותו המלוה ותפש את שמעון בן עירו של ראובן, ונתפשר עמו שמעון ונתן לו כסף או משכון, אין הראובן חייב לשמעון כלום. אבל אם תפשו בעבור ארנון וגולגולת שהיה ראובן חייב לגבאי המלך ופרע שמעון בעבורו, חייב ראובן לפרוע לשמעון. **זה לשון רבנו חננאל ז"ל,** אבל אם עברה השנה ונתפייס המושל והניח לא, כלומר אינו ממשכן אחד על חבירו. ע"כ. **אמר רב בר מתא מיעבט והני מילי בבולרא וכרגא.** פירוש בולרא יבול הארץ כלומר מס הארץ. **ואמר רבא הני מידרי דדיירי בתוך התחום אסור ליקח מהם משום דעריבה חיות' דמתא בהדייהו. חוץ לתחום מותר ליקח מהם.** אמר רבינא אם היו בעלים מרדפין אחריהם אפי' חוץ לתחום נמי אסור ליקח מהן. ור"ח וז"ל פירש, מידרי דדיירי, הצאן שנכנסין לדיר בתוך התחום אסור לקנות מבעלים הדיר מזבל, מאי טעמא מיערבא בהמות של מדינה בדיר וכגון גזל הוא זה הזבל. אבל מחוץ לתחום זה הדיר מותר, שמתיאשים הבעלים. ואם היו בעלים מרדפין אחריהם לקבץ זבלם, אפילו חוץ לתחום אסור.

ידקדק עם קונהו. פירוש, יכול יגלום החשבון ויטעהו, תלמוד לומר וחשב. אמר רב ביבי בר גוזלא אמר ר' שמעון חסידא גזל גוי אסור, אבידתו מותרת. גזילו אסור בדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנין לגזל גוי שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך, בזמן שמסורין בידך ולא בזמן שאין מסורין בידך. אבידתו מותרת כי הא דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב מנין לאבידת גוי שהיא מותרת שנאמר וכן תעשה לכל אבידת אחיך, ולא אבידת גוי. תניא ר' פנחס בן יאיר אומר במקום שיש חילול ה' אף אבידתו אסורה. פר"ח וצ"ל מסקנא דשמעתין גזל הגוי בזמן הזה אסור. **שמואל זבן לקנא דדהבא במר דפוזיא מההוא גוי, ואבלע ליה זוזא וכו'.** פר"ח וצ"ל ואבלע ליה זוזא נתן לו זוזא יתירה, כדי שיאמר הגוי בדעתו הטעיתי הקונה בכסף, וימהר לילך ולא ידקדק מה מכר. **שמואל זבן לקנא דדהבא בכלל דפליגא.** פירוש ספל של זהב מכלל של נחושת מוצהב ואבלע ליה חד זוזא ונתן לו ה' בד' להתראות כמו שטעה וימהר הגוי לילך. **וכן פירש רבינו חננאל ז"ל,** וז"ל, שמואל קנה ספל של זהב מגוי בחזקת שהיא פליגא. פי' נחשת מוזהב בד' זוזי ואבלע ליה זוזא, נתן לו זוזא יתירה כדי שיאמר הגוי בדעתו הטעיתי הקונה בכסף וימהר לילך ולא ידקדק מה מכר. ע"כ. **רבינא זבן דיקלא [הוא וכותי] לסלותי.** ס"א לצלותי. פי' זבן דקל הוא וגוי בעיבוד תחיכות ותחלקו. א"ל לשמעיה אייתי לי מעיקר של דקל מאצל השרשים ששם עביו, דגוי מנינא ידע ובמנינא קא מיפיס. **הרי** פירש דרב אשי סבר גזל הגוי אסור. ובפר"ח וצ"ל כתב, ממעשה דרבינא ורב אשי טעותא דגוי שרי. **ואמר רבא בר מתא אבר מתא מיעבט והני מילי בכולדא ובכרגא דשתא דא אבל חליפא לה שתא כיון דמיפיס מלכא לא.** ופר"ח וצ"ל ראובן ושמעון במדינה אחת וברח ראובן, ושמעון מתמשכן על של ראובן ופרע מנת המלך וחזרו הוא ופורע מראובן. **ירושלמי לקמן בפרקין ובפ' שני דייני גזירות.** ר' יהושע בן לוי אמר אין אדם נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת. רב אמר דן יכיל למימר ליה אח שרי בעיבוטי מינאי. פירוש, אין אדם נתפס על חבירו וחייב ליתן לו, כלומר שאם

מד א מיי' פ"ז מהל' גניבה הל' ח סמג לאוין קנב:
מה ב טוש"ע מ"מ סי' שמח סעי' ב בהג"ה:
מו ג מיי' פ"ג מהל' מזיקין הל' יח:
מז ד ה מיי' פי"ח מהל' גזלה ואבדה הלכה ג סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' רסו סעי' ח:
מח ו ז מיי' שם הלכה ד ה סמג שם טוש"מ סימן שמח וש"ע שם סעי' ב בהג"ה:
מט ח ט י מיי' פ"ה שם הלכה יב טוש"ע שם סעי' ז:
נא ל טור ח"מ שם:
נב מ מיי' שם ופ"ח מהל' מוכל ומזיק הלכה ו סמג שם טוש"ע שם וסי' קכח סעי' ב וסימן שפח סעי' ו:
נג נ מיי' שם וע' בהגהות מיימוני שם סמג שם טוש"ע שם סי' קכח סעי' ב (בהג"ה):
נד ס מיי' פ"ו מהל' מ"ת בהלכות קטנות הלכה יד סי' ט סמג עשין קז טוש"ע מ"מ סי' כח סעי' ג וטוש"ע י"ד סי' שלד סעי' מג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ודלא (ולא תבעו מיניה) תפ"מ:

מוסף רש"י

שנאמר לגר. פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' (קדושין כ.) וריש"א דבריית"א במסכת ערכין (ל:) בא ודאה כמה קשה אנקה של שביעית, חדש נוטע ונותן בפירות שביעית סוף מוכר ממלטליו כו' עד לא בא לידו עד שמוכר עצמו שנאמר ונמכר לך ולא לך אלא לגר (ב"מ עא.). **זה הנמכר לעבודת כוכבים.** שהיה נעשה משרת לעבודת כוכבים לאמונו עליה ולשאוב מים (ערכין ל: וכעי"ז ב"מ עא.). **עבד עברי גופו קנוי.** עד שיגיעו ימי חיפוסו (קדושין סז.). **ומצאתה.** שתהא קרויה מצאתה, **דאתאי לידיה משמע.** ואפילו הכי אתיך ולא עובד כוכבים, ולמדך שאכילת כנעני מותרת ולא מימא כי אמעטו אכילת כנעני מלטרוח אחריה אמעטו אבל לי' נקטה מייב לאהדורה (ב"מ כז. וכעי"ז שם ב.).

רבינו חננאל

מניין לגזל גוי שאסור שנאמר אחרי נמכר גאולה תהיה לו, שלא ימשכנו ויצא. פי' לא ימשוך עבד עבדי מביתו של גוי בכח. **יכול יגלום עליו,** תלמוד לומר **וחשב עם קונהו**

תורה אור השלם

1. וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְּכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: ויקרא כה נ
2. וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: ויקרא כה מז
3. וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תָחֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: דברים ז טז
4. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ס היכי מיאשי וכו' דאין כאן וכו' נמי גובה. ר"ב ע"ל דף לו ע"ב: (ב) ד"ה והני מילי דבולא דרעיא כל"ל ותיבת אבולא נמחק: (ג) ד"ה אבל וכו' חליף הואיל דהגבאי כבר וכו' משנה שעברה: (ד) תוס' ד"ה יכול וכו' יניח את הכנעני: (ד) ד"ה הכי וכו' דבגניבה איכא נמי חילול:

גליון הש"ם

גמ' דקדק עם קונהו. עיין פי' המשניות להרמב"ם פי"ב מ"ז דכלים: שם עבד עברי גופו קנוי. עיין יומות דף מו ע"א וכנ"ל שם: שם זיל חזי אי דכותי. עיין בב"מ דף מא ע"א תוס' ד"ה נתנה לסיטון:

רבינו חננאל (המשך)

ראובן חייב למלוה שלו, גוי או ישראל, והלך אותו

(ה) קדושין כ. ב"מ עא. [ערכין ל:], (ו) [יומות מו.], (ז) לפי שנהגו הכנעניים מנהג הפקר בקניני אחרים. לכן מדלו להם ממתנה ודנום כדיניהם (וע"ל לעיל דף ל"ח ע"א מה שמובא שם בשמו מקובלת), (ד) קדושין טו. כח., (ט) [ב"מ מז: בכורות יג:], (י) שיש גם לו כמוך נמוסים ומשפטים דאיקים בדבריהם שבין אדם לחבירו, (יא) שהוהגים הפקר בקניני אחרים, (יב) [ב"מ ב. כז.], (יג) לפי שנאמרו הכתובים לגליני ז' אומות ולמנהגיהם לכן דנום כדיני ממונות כדין ז' אומות, (יד) [גי' הערוך ערך בלר ג' וכ"מ בבולרא פירוש יבול האדר כלומר מס האדר], (טו) [ויקרא כה], (טז) בס"א נוסף: כגון היכא דטענן ליה ליודע נתני לאחיך ומת דלא ידע נכרי בהדיא דמשקר, (יז) בס"א נוסף: לו שהבליעו, (יח) בס"א ליתא: היה,

תורה אור השלם

1. וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְּכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: ויקרא כה נ
2. וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: ויקרא כה מז
3. וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תָחֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: דברים ז טז
4. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג

אפומא דחד ולא אמרן אלא חד אבל בתרי לא וחד נמי לא אמרן אלא בדיני דמגיסתא אבל בי דוואר [ב]אינהו נמי (ח) חד אמומתא שדו ליה אמר רב אשי כי הוינא בי [ג]רב הונא איבעיא לן אדם חשוב דסמכי עליה כבי תרי מפקי ממונא אפומיה ולא איבעי ליה לאסהודי או דלמא כיון דאדם חשוב הוא לא מצי משתמיט להו ומצי לאסהודי תיקו אמר רב אשי האי בר ישראל דזבין ליה ארעא לעובד כוכבים אמצרא דבר ישראל חבריה משמתינן ליה מאי טעמא אי נימא משום דינא דבר מצרא [ד]והאמר מר [ג]זבין מעכו"ם [ד]וזבין לעכו"ם ליכא משום דינא דבר מצרא אלא [ה]דאמרי' ליה ארבעית לי אריא אמצראי [ה]משמתינן ליה עד דקביל עליה כל אונסא דאתי מחמתיה: **מתני'** נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר נטלו לסטים את כסותו ונתנו לו כסות אחרת הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן: [ו]המציל מן הנהר או מן הגיים או מן הלסטין אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתייאשו הרי אלו שלו

ולא אמרן אלא חד אבל בתרי לא. וא"ת והא לעיל שרי להפקעת הלוואה וא"כ מפסידים אותו הרבה שאם היה רואה יכול לכפור וי"ל דמכל מקום לא משמתינן ליה כיון שאין משלם על ידם משום **דינא דבר מצרא.** פירשתי בפרק המקבל (ב"מ דף קמ:): **עד** דמקבל עליויה בו'. אומר ר"ת דהיינו דוקא כשישראל רוצה ליתן לו כמו שנותן לו העכו"ם אבל אם העכו"ם רוצה ליתן לו יותר מ[ז] אין להפסיד נשבין כן:

תנא ואם נטל בו'. מפורש לעיל במרובה (דף סז.[ט]):

רבה אומר בידוע נמי מחלוקת. והא דאמר במרובה (לעיל דף סח.) ואף רבי אלעזר סבר חיוביה לאחר יאוש בו' עד דפריך ולמא דשמעי' דאייאש האי פירכא לא אתי אליבא דרבה דאיהו לא מפליג מידי בין סתם לידוע: **לפי** שאין יאוש לבעלים מתנינן לה. אין מגיה המשנה אלא כך מפרש אלא נתייאשו הבעלים בנגנב אפילו אומרים שנתייאשו: **היינו** גזלן. ואפי' למ"ד א] לסטים מזויין גנב הוא לענין שמשלם כפל אבל מ"מ גזלן הוא דמקרי **ת"ש** הגנב והגזלן. ומשום דמיטמר מאינשי קרי ליה גנב אע"ג דלא משלם כפל למ"ד (שם) גזלן הוא: דתקנה

אפומא דחד. ונמצא שהפסידו שלא כדין: **דמגיסתא.** בני כפר שאין יודעין לדון במשפט: **כי דוואר.** שלטון: **חד אמומתא שדו ליה.** על פי עד אחד אין מוציאין ממון אבל מחייבין בעל דין שבועה להכמיס העד כדין תורה. לשון אחר דמגוזתא אנסין בחזקה כמו אתו גוזלי וקא מטו ליה (מגילה כח.) סריסים [ז](של בית רבי) העומדין לרדות בחזקה: **והאמר מר וזין מעכו"ם כו'.** בנבא מציעא בהמקבל: **ארבעים.** הרבעת: **מתני' הרי אלו שלו.** דמסתמא נתייאשו הבעלים מיד וקנאום היאך ביאוש [ח] ושיעור רשות: **אם נתייאשו הבעלים.** דשמעינן דאייאש דאמר ווי לחסרון כיס אבל סתמא לא וקשיא לסטים דסיפא אלסטים דרישא וכגמרא פריך ומשני לה חדא בלסטים עכו"ם וחדא בליסטים ישראל דמייאש מסתמא: **גזיל.** גיור"ת: **לא יקון אם הסוכה.** נתייאשו דבורים על סוכת חבירו וירא ליטלן אחת אחת שלא יבריחו לא יקון את הסוכה להוליכן כולן ביחד ואפילו ע"מ ליתן דמיס: **גמ' אם נטל.** חמור מן המוכסין: **יחזיר לראשונים.** ופליגא בריישא אמתני': **יאוש בדי.** שנתייאשו הבעלים ביד מוכס לא קנה המוכס ביאוש לבדו בלא נתינת דמיס או שינוי מעשה וכי אתא ליד שני באיסור אתא לידיה: **אם בא להחזיר.** שחקיר הוא: **יחזיר לבעלים הראשונים.** ולא למוכס: **בגיוסא.** [ט]בגאות ובזרוע: **אמרי מימר.** לא ותן לו ואין חובטין במקלות. לשון אחר דאמרי לנגזל מי יימר דלקאמרת הכא עדים שגנבו ממך: **מחשבתו מטמאתן.** חיסב עליהם בדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון [י] לעובדא ולמטה ירדו לטומאה מיד: **ושל עבדן.** שאומנותו בכך סתמיה למכירה הלכך אין מחשבתו מחשבה שאם יבאו בני אדם לקנותו ימכרנו להן ונמצא שסופן למעבדין ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך: **של גזלן אין מחשבתו מטמאתן.** דלאו דידיה הוא דכיון דידע מאן שקליה מייניה לא מייאש: **ושל גנב מחשבתו מטמאתן.** דלאיאוש מרייהו דלא ידעי למאן יתבעו: **חילוף הדברים.** גזלן כיון דשקליה מייניה בהדיא ולא מצי קאי בהפיה מייאש גנב סבר בחיסנא ליה ומשכחינא ליה: **בספס.** דלא שמעינן דמייאש דבהא פליגי דמר סבר סתם גניבה יאוש בעלים הוא ולא סתם גזילה ומר סבר חילוף הדברים כדפרישית: **אבל בידוע.** דשמעינן דמייאש: **דברי הכל יאוש לדי קני.** ואפי' גנב לר"ש וגזלן לרבנן: **בידוע נמי מחלוקת.** דאי נמי דשמעינן דמייאש אמרי רבנן בגזלן דלא הוי יאוש דכל שעתא דעתיה למנקטיה בדינא וכן גנב לרבי שמעון: **דתנן במסכתין.** הך מתניתין דעורות דטהרות דקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים: **שאין יאוש לבעלים.** אין יאושן יאוש: מוכס גזלן לסטים גנב: **ומשני בלסטים מזויין.** דגזלן הוא: **היינו גזלן.** והא תנא ליה מוכס: **אגב.** דקתני גבי גזלן הוי חמסן דיהיב זוזי: **ורבי שמעון היא.** דאמר גזלן קני: וקיימא

א) [ל"ל רב כהנא וכן הוא גירסת הרא"ש, **ב)** ב"מ קח:, **ג)** [ל"ל דאמר יעב"ן], **ד)** לעיל סו., **ה)** ל"ל רב אסי וכן הוא גירס הרא"ש, **ו)** [מפירש"י ב"מ נ: ד"ה דיני דמגיסתא נראה דגרס הכא בגזלתא ע"ש ופירש"י דהכא וא"ע קנא וגי' הערוך בערך גת ב' דדיני בגיתי פי' בכח בגיאות בלי טענה], **ז)** לעיל סו: כלים פכ"ו מ"ת, **ח)** [קדושין נב:], **ט)** לעיל סז., **י)** [ב"מ אינו], **כ)** [ד"ה אמר],

הגהות הב"ח

(ח) גמ' אינהו נמי אחד מומתא שדוי: **(ב)** רש"י ד"ה מחשבתו וכו' לעובדא. נ"ב ע"ל בדף סו ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' קסבר יאוש בדי לא קני. תמוה לי בקוגיא דלעיל דף סו ע"ב דהקשה אביי לר"י מעמות של בעה"ב וכו' הא מתניתא דהכא מוכח כר"י דענ"פ יאוש לחוד לא קני: שם ל"ש אלא לסטים עכו"ם. עיין עירובין דף סב ע"ב תוד"ה בן נח: **רש"י** ד"ה הרי אלו שלו וכו' ושינוי רשות. ק"ל דא"כ הא"ן אמר"י בגמ' קסבר יאוש כדי ל"ק הא הוי יאוש ושינוי רשות אלא ע"כ דלא מקרי שינוי רשות כמ"ש תוס' לעיל דף סז ומ' דבסברא זו דתוספ' פליגי מתני' וכריתות מתני' מ"ל דמקרי שינוי רשות א"כ אין שינוי רשות אלא ע"כ דמר אמרי' ל"ד אם בא וכו' מ"מ יאוש כדי קני הא י"ל דס"ל כמתני' דמקרי ש"ר ול"ע: שם ד"ה בגיותא בגאות. כרש"י בב"מ דף ל ע"ב הבא הגי' כאן גזמיא ובעיון ערך מנסתא הגיר' בדיני דמגוסתא ופי' דדינן בגסות: **תוס'** ד"ה עד וכו' אין להפסיד בשביל כן. עיין ב"ב דף כא ע"א תוס' ד"ה ולא לסופר:

רבינו חננאל

לא אמרן אלא בדיני דמגוסתא. פי' דין של אומות העולם של הדיוטות שדנין בגסות, כדאמרינן בגמ' נטלו מוכסין, לא שנו אלא בליסטים גוי דדיני בגיתי, פי' גוים שדנין בשמא ובשחד ובאונס ובגאוה ובגאות, ולא מיאש. אבל בליסטים ישראל, כיון דכי מייתי ליה לבית דין אומר בית דין מי יימר דהאי ליסטים הוא ומי יימר שזה חמורך איושי מיאש דאמר מי יימר דמחייבי ליה בי דינא. וכיון דמיאש מותר ליקח מליסטים ישראל. גוים דדיני בגיתי. פי' בכח בגיאות בלא טענה.

עין משפט נר מצוה

נח א ב טוש"ע מ"מ סי' כח סעיף ד בהג"ה:
נו ג מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין כב טוש"ע מ"מ סי' קעה סעיף לח:
נז ד (מיי' שם) טוש"ע שם סעיף לט:
נח ה מיי' שם הלכה ז ופ"ו מהל' מ"ת הל' יד סי' ח סמג שם ומי' קז טוש"ע מ"מ שם סעיף מ וטוש"ע י"ד סי' שלד סעיף מג:
נט ו מיי' פ"ה מהלכות גזילה ואבידה הל' י סמג עשין מב טוש"ע מ"מ סי' שסט סעיף ה:
ס ז מיי' שם פ"ו הל' ב ועיין בהגהות ובמ"מ ופי"א הל' י סמג שם טוש"ע מ"מ סי' רנט סעיף ז ושימן שסח סעיף א:
סא ח מיי' פ"ו שם הל' ט סמג שם טוש"מ סי' שע:
סב ט י מיי' שם הל' יד סמג שם טוש"מ שם:
סג כ מיי' פ"ה שם הלכה י סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שסט סעיף ה:
סד ל מ מיי' שם פ"ו הלכה ג סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שסח:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תד"ה היינו גזלן ואפילו למ"ד. נ"ב לעיל מז ודף עט:

לעזי רש"י

גיור"א. (אינו לע"ז. אולי צ"ל: גדוד).

מוסף רש"י

עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן. בעל הבית אינו עשוי למוכרן ועושה מהן מעות ולולנקאות וקונבלאות ומשמשב עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה מקבלן טומאה מיד (לעיל סז:). **ושל** עבדן. העשוי למכור אין מחשבתו מטמאתו דעביד דממלין ומזבין והלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך (שם). **של** גזלן אין מחשבה מטמאתן. ואע"פ שחיסב עליהן לדבר שאין בו חסרון מלאכה, כגון לכיסוי חבילות פוסים ופרדים, כמו שעושין מעורות דוכין, מ"מ דסתם גזלות ליכא יאוש, דכיון דידע מאן שקליה אזיל ותבע ליה לדינא (שם). **חילוף הדברים.** סתם גזלה איכא יאוש, דכיון דלעייה גזלה מייניה אינש אגמא הוא, אבל סתם גניבה ליכא יאוש, דסבר משכחנא ליה לגנב (שם וכע"ז קדושין נב:). **והאנס.** חמסן דיהיב דמי (לעיל סז.). **הקדשן** הקדש. ואסור ליהנות (שם). **ותרומתן תרומה.** אסור לזרים (שם).

דתקנה בעלמא תקנו ליה. משום דרכי שלום כמו יוני שובך ותימה דאמאי לא קני להו מדאורייתא כהגבהת הכוורת:

המכיר כליו וספריו ביד אחר כו'. לפני יאוש וביני כדפירש הקונטרס דאי לאחר יאוש ושינוי רשות לא היה מתחייב להחזיר ונראה דבספרים הוי לעולם לפני יאוש שאין רגילות להתייאש מספרים ולא מיבעיא מגנבים עובדי כוכבים דלא מייאש אפי' מכלים כיון דדייני גויותא כדאמר לעיל אלא אפי' בגנב ישראל אין רגילות להתייאש מספרים דסוף יבאו ליד ישראל דאין גנבים מוכרין אותן רק לישראל ולסוף חוזרין לבעלים ובכלים נמי מיירי לפני יאוש ואפילו לרבנן נמי דאמרי סתם גניבה יאוש בעלים הוא מיירי כגון שהבעלים רודפין אחריו וידוע שלא נתייאשו מהן מעולם מ"מ נוטל מה שנתן מפני תקנת השוק כדאמר בגמרא וא"ת בלא תקנה יטול מה שנתן דמאי אמר להגיל נתכוונתי ולהשיב אבידה וי"ל דמיירי שהיה יכול לתבוע מבני אדם שלנו בתוך ביתו אפילו לא היה זה קונה אותם ועי"ל דלא שייך למימר הכי כלל שהרי הלוקח טוען שקנה מאדם אחר נאמן ולא מאותם שלנו בתוך ביתו כדתניא סיפא שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה ממנו והא דלא קאמר שאני אומר שהוא מכרן לו משום שאין הלוקח טוען שזה מכרן ומה שמקש' אמאי נאמן לומר לקוחין הן בידי והלא ספרים עשויין להשאיל ולהשכיר מפורש בסוף המקבל (ב"מ דף קנז. וסס"):

דקאמרי הללו כליו של פלוני. כלומר כשיש אלו כליו וספריו של פלוני שבני אדם הללו נושאין והן מכירין שהם חדשים:

אמר

וקיימא לן כגזלן לר"ש: גופא רבי אומר אומר אני גנב כגזלן איבעיא להו כגזלן דרבנן קאמר ולא קני או דלמא כגזלן דר"ש קאמר וקני ת"ש נטלו מוכסין חמורו וכו' מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא רבי כגזלן דר"ש קאמר וקני הא מני רבי היא משום הכי קני אלא אי אמרת כגזלן דרבנן קאמר ולא קני הא מני לא רבי ולא ר"ש ולא רבנן הב"ע בלסטים מזויין ור"ש היא אי הכי היינו גזלן תרי גווני גזלן ת"ש הגנב והגזלן והאנס הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא [ח] גנב כגזלן דר"ש קאמר משום הכי קני אלא אי אמרת גנב כגזלן דרבנן הא מני בלסטים מזויין ור"ש היא אי הכי היינו גזלן תרי גווני גזלן א"ל רב אשי לרבה ת"ש [ט]דמתני רבי לרבי שמעון בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן טעמא מפני כבוד אביהן הא לאו כבוד אביהן לא ש"מ רבי גזלן דר"ש קאמר ש"מ: וכן נחיל של דבורים: מאי וכן הכי קאמר אפילו נחיל של דבורים [א]דקנין דרבנן הוא סד"א האי כיון דרבנן בעלמא הוא דקני ליה אפילו סתמא נמי מייאש קמ"ל אם נתייאשו הבעלים אין אי לא לא: א"ר יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה וקטן כו': אשה וקטן בני עדות נינהו אמר רב יהודה אמר שמואל הכא במאי עסקינן [ב]כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם וקיימא לן. לקמן דהא גנב כגזלן דקאמר רבי כגזלן דר"ש קאמר דקני ולא כגזלן דרבנן דלא קני: **הא לאו מפני כבוד אביהם הא.** אלמא גזלן לרבי קני קני כר"ש וקאמר גנב כגזלן אלמא תרוייהו קני: **מאי וכן.** (ג) פשיטא דקני ביאוש דמ"ש נחיל מכסות: **קנין דרבנן הוא.** דאין כאן גזל אלא מפני דרכי שלום דהא דהפקר ניהו ותניא (חולין דף קמא:) יוני שובך ויוני עלייה אין בהן משום גזל אלא מפני דרכי שלום: **מרדפין אחריהם.** קודם דיבור הקטן דרגלים לדבר דשלו הם: **נעדוה אשה.** שמע מן התיבוקות שהיו אומרים הרי אנו הולכין לספוד ולקבור איש פלוני כפ' בתרא דיבמות (דף קכא.): **והטביעוני.** לפי שדרכו של תיבוק לטפח בשרלים ובטומאות: **בדילין ממני.** מפני תרומתי: **בתרומה דרבנן.** בזמן הזה דרכי לאחר חורבן היה ואיכא מ"ד לא קידשה לעתיד לבא (ד): **והשיאה רבי לכהונה.** ואע"ג דאיסורא דאורייתא היא משום זונה: **בשביה הקילו.** דספיקא בעלמא היא: **שיאה שופך יינו.** במתני' הוא זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נקדקה חבית של דבש (ה): **וטוען פשאנו.** אם מת חמור חבירו הטוען פשאנו בדרך וחמורו של זה טוען עליה: **מתני' שם גניבה.** שילא קול שנגנבו כליו: **נשבע לוקח ממה נתן ויטול.** ויחזיר לו כליו ולפני יאוש קמיירי: **גמ' הפגין.** לעק: **עילא מלא.** פירכא היא. כלומר עילא מלא כשמכר כליו ומתחרט וידע שמכרן לוקח לאחר עמד והפגין ולעק בגילה להאמין דבריו כשיערער: **אנבקראות.** חבילות: **בדמי קנגהו.** דהכא במחתרת בר מיתה הוא כדכתיב (ה) אם במחתרת ימצא הגנב וגו' וכיון דאי הוה בידיה פטור כי מכרן לאחר אמאי מהדר להו לוקח: לא

ואשה וקטן (ג)מסיחין לפי תומם ואומר מכאן יצא נחיל זה אמר רב אשי אין מסיח לפי תומו כשר (ד)אלא לעדות אשה בלבד א"ל רבינא לרב אשי ולא והרי נחיל של דבורים מסיח לפי תומו הוא שאני נחיל של דבורים דקנין דרבנן הוא ודאורייתא לא (ו)והאמר רב יהודה אמר שמואל (ז)מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואומר זכורני כשאני תינוק ומורכבני על כתיפו של אבא והוציאוני מבית הספר והפשיטוני את כתנתי והטבילוני לאכול בתרומה לערב ורבי חנינא מסיים בה הכי וחבירי בדילין ממני והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות והעלהו רבי לכהונה על פיו (ח)בתרומה דרבנן ואכתי דאורייתא לא והא (ט)כי אתא רב דימי אמר רב חנא קרטיגנא ואמרי לה רב אחא קרטיגנא משתעי מעשה בא לפני ריב"ל ואמרי לה מעשה בא לפני רבי בתינוק אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר אני ואמי נשבינו לבין העכו"ם יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקוט עצים דעתי על אמי (י)והשיאה רבי על פיו לכהונה (כ)בשביה הקילו: אבל לא יקוץ את סוכו [וכו']: (כא)תניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא שיהא יורד לתוך שדה של חבירו וקוצץ סוכו של חבירו להציל את נחילו ונוטל דמי סוכו מתוך נחילו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא שופך יינו ומציל את דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא שעע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ: **מתני'** (כב)המכיר כליו וספריו ביד אחר ויצא לו שם גניבה בעיר ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול ואם לאו לאו כל המנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה הימנו: **גמ'** וכי יצא לו שם גניבה בעיר מאי הוי ליחוש דילמא זבנינהו והוא ניהו קא מפיק שמא א"ר יהודה אמר רב (ה)כגון שבאו בני אדם בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו כליי כ"ש עילא מצא רב כהנא מסיים בה משמיה דרב (ו)כגון שהיתה מחתרת חתורה בתוך ביתו ובני אדם שלנו בתוך ביתו יצאו ואנבורקראות של כלים על כתפיהם [א] והכל אומרים נגנבו כליו של פלוני ודלמא כלים הוו ספרים לא הוו א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כגון דקאמרי נמי ספרים וליחוש דלמא זוטרי וקא טעין רברבי א"ר יוסי בר חנינא דקאמרי ספר פלוני ופלוני ודלמא הוו עתיקי וקא טעין חדתי (ז)אמר רב (ח)כגון דאמרי הללו כליו של פלוני הללו ספריו של פלוני ומי אמר רב הכי והאמר רב (ט)בא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מ"ט בדמי קנגהו ה"מ דקנגהו בבא במחתרת דמעיקרא מסר נפשיה לקטלא אבל הני כיון דלא מסרו נפשייהו לקטלא לא אמר רבא (כ)לא שנו אלא בעל הבית העשוי למכור כליו אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו לא

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ו מהלכות גזילה הל' יד טושו"ע סי' שע:

סו ב מיי' שם הל' טו:

סז ג מיי' פי"ב מהלכות גירושין הל' טז הל' יז ופי"ג שם הלכה כט סמג עשין ג טושו"ע אה"ע סי' סעיף ג:

סח ד מיי' פ"כ מהל' אישות הל' יד סמג לאוין קנב טושו"ע אה"ע סי' ג סעיף ח:

סט ה מיי' שם הל' ח:

ע ו מיי' שם פי"ח הל' יח סמג שם טושו"ע אה"ע סי' ז סעיף ח:

עא ח ט י כ מיי' פ"ו מהלכות גניבה הל' י והלכה יא ועיין בהשגות ובמ"מ וכ"מ סמג עשין עח טושו"ע מ"מ סי' שמ סעיף ח:

מוסף רש"י

והטבילוני. מפני שסתם תינוק מטופח בחשפות ושרלים מלויין שם (כתובות כב.). **לאכול בתרומה** לערב. ולריך הערב שמש (שם). **רב חנא קרטיגנא** כו' משתעי. רב חנא דמן קרטיגי היה מספר מעשה זה (שם כב:). **בשבויה הקילו.** דחשש בעלמא הוא דאיכא, שמא נבעלה לעכו"ם ונפסלה לכהונה (שם כג:). **להציל את נחילו.** נחיל של דבורים שהלכו לשדה חבירו ומתישבו על שוכתה של אילן ופס יטול אחד אחד הן פורחות ואוכלות, מאחר שנתנו עיניהן באותה שוכה, לפיכך קולקה ונותן לו דמיס (לעיל פא:). **ומציל את דובשנו.** זה בא בכדו של יין חה בא בכדו של דבש ונסדקה חבית של דבש, וכן זה בא בחבילת פשתן על חמורו וזה בא בחבילת עלים ומת חמורו של בעל פשתן, יפרק זה את עליו וטוענו (שם). **הבא במחתרת.** חתר את הבית ממש, **ונטל כלים ויצא פטור.** מלהחזיר שע"מ שהם קיימין, מאי טעמא בדמי קנגהו. בדמי נפשו קנגן הוסיל ונתמיד מיתה בלקיחתם (סנהדרין עב.).

רבינו חננאל

מתני'. אמר ר' יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה או קטן לומר מיכאן יצא נחיל זה וכולי'. נחיל של דבורים יש בו משום גזל מדרבנן הוא לפיכך אם נתיאשו הבעלים הרי אילו לנוטלם, ולפיכך הימנוהו רבנן לאשה ולקטן אם הוא מסיח לפי תומו, ואומ' מיכן יצא נחיל זה נאמן, הימנוה רבנן בדרבנן, שהם אמרו הנוטלו יש בו משום גזל דמדאורייתא לא. ירושלמי ובפורה, ובלבד על אחר אבל אם יצא הקטן וחזר אינו נאמן אני אומ' מפני יראה או פיתוי אמרו, אמ' רב אשי אין מַשִׂיח לפי תומו כשר אלא לעדות אשה, ואותיב רבינא עליה נחיל של דבורים, ושני שאני נחיל של דבורים דמדרבנן הוא. וכן שני בתינוק כי הימנוה רבנן בתרומה דרבנן אבל בתרומה דאורייתא לא הימנוה. וכן הימנוה בשבויה דאמרי' בשבויה היקלו. **וכן נחיל של דבורים אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו.** פי' לקיבוץ של דבורים המתקבצים בתוך כוורת לעשות דבש וקורין להן בלשון ישמעאל ומשנינן כי אמר רב התם דמעיקרא אדעתא דהכי אתו, ... מיבת עלי לא מסרי נפשייהו לא אמר רב פטור. זה הדין בשלא הוכר ... ירושלמי אמר רבי בא בר ממל בדין הוא שלא ישבע , ולמה תנינן ישבע שלא יהו בעלי בתים נטפלין לגנבים .

מסורת הש"ס

(א) [נעיל קיא: קיג.], (ב) [יומות קכא: נעיון יט: כח:], (ג) כתובות כו., (ד) שם מז:, (ה) [כתובות כג. וש"נ], (ו) [נעיל פא:], (ז) גי' הרי"ף מ"ל אבהנו, (ח) [סנהדרין עב.], (ט) [עי' שבועות טז.], (י) [לקמן קטו.], (כ) [שמות כב], (כא) [ל"ה והא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' א מי אמרת בעלמא גזלן לר' שמעון קאמר משום הכי קני אלא אי מי אמרת גזלן דרבנן קאמר מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא רבי כגזלן דר"ש קאמר וקני הא מני רבי היא משום הכי קני אלא אי אמרת כגזלן דרבנן קאמר ולא קני הא מני לא רבי ולא ר"ש ולא רבנן הב"ע בלסטים מזויין ור"ש היא אי הכי היינו גזלן תרי גווני גזלן תרי גווני גזלן ת"ש הגנב והגזלן והאנס הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא ב גנב כגזלן דר"ש קאמר משום הכי קני אלא אי אמרת גנב כגזלן דרבנן הא מני בלסטים מזויין ור"ש היא אי הכי היינו גזלן תרי גווני גזלן א"ל רב אשי לרבה ת"ש ג דמתני רבי לרבי שמעון בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן טעמא מפני כבוד אביהן הא לאו כבוד אביהן לא ש"מ רבי גזלן דר"ש קאמר ש"מ: וכן נחיל של דבורים: מאי וכן הכי קאמר אפילו נחיל של דבורים א דקנין דרבנן הוא סד"א האי כיון דרבנן בעלמא הוא דקני ליה אפילו סתמא נמי מייאש קמ"ל אם נתייאשו הבעלים אין אי לא לא: א"ר יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה וקטן כו': אשה וקטן בני עדות נינהו אמר רב יהודה אמר שמואל הכא במאי עסקינן ב כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם

הגהות הגר"א

[א] גמ' והכל (רשום עליו אות ג') אומרים כו' כגון (רשום עליו אות ב') דאמרי הללו כו'. נ"ב למסקנא (רשום על תיבת למסקנא אות ת"ב) כגון דאמרי הללו כו' ג"ל לכ"ז מכאן עד שם ועי' רמב"ם:

רבינו חננאל (המשך)

נחיל. יוחנן בן ברוקא אמ' תנאי בית דין שיהא ... דמי סוכתו מתוך נחילו וכן שופך זה ... היה זה מפרק עציו וטוען פשתן חבירו ... הנחיל יהושע את ישראל את הארץ. כולן פשוטין הן. ... ולא הוצרכנו לכותבן אלא מפני שהן הלכות . **תניא** ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי בית דין הוא שיהא יורד זה לתוך שדה חבירו וקוצץ סוכתו של חבירו מתוך נחילו שלו. ותנאי בית דין הוא שיהא זה שופך את יינו ומציל את דובשנו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו. ותנאי בית דין הוא שיהא זה מפרק עציו וטוען פשתן של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו, שעל מנת הנחיל יהושע לישראל את הארץ. פר"ח זצ"ל, כולן פשוטין הן ולא הוצרכנו לכותבן אלא מפני שהן הלכות. הרי סובר שהלכה כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה. **ועמד זה והבגין בלילה.** ס"א והפגין. פי' זעק. ויש שלועזין כן. **המכיר כליו כ"ש שעילה מצא.** פי' עלילה. **ואנבקראות של כלים על כתפיהן.** ס"א אנבוקלאות. **מתני'. המכיר כליו וספריו ביד אחר, אם יצא לו שם ... גניבה בעיר וכולי'.** ואקשינן ודלמא זבין והשתא מפיק ... מביתו והבגין פיר' השכים ומצא מחתרת ... משואות של כלים על כתפיהן והכל אומרין ... דבעינן ... בבעל הבית העשוי למכור כליו, אבל בעל הבית ... לא צריך למדיק [עליה] כולי האי. ואי איכא למימר הלכה איצטריך וזבין ... ואקשינן ומי אמר רב הכי, והאמר רב בפרק בן סורר ומורה הבא במחתרת ... בדמיה קנגהו.

הגוזל ומאכיל פרק עשירי בבא קמא קטו.

לא צריך לאהדורי עליה כולי האי ודלמא איצטריך ליה זוזי וזבין אמר רב אשי הרי יצא לו שם גניבה בעיר: איתמר גנב ומכר ואח"כ הוכר הגנב רב משמיה דרבי חייא אמר הדין עם הראשון ר' יוחנן משמיה דרבי ינאי אמר הדין עם השני אמר רב יוסף (ו) לא פליגי כאן לפני יאוש הדין עם השני כאן לאחר יאוש הדין עם הראשון (ז) ותרוייהו אית להו דרב חסדא א"ל אביי ולא פליגי דתנן (ח) אמר לו מכור לי מעיה של פרה והיו בהן מתנות נותנן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים לקח הימנו במשקל (ט) נותנו לכהן ומנכה לו מן הדמים (י) ואמר רב לא שנו אלא ששקל לעצמו אבל שקל לו הטבח הדין עם הטבח אימא אף דין עם הטבח מהו דתימא (יא) אין מתנות כהונה נגזלות קמ"ל ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי בדרב חסדא רב זביד אמר כגון שנתייאשו הבעלים ביד לוקח ולא נתייאשו ביד גנב ובהא פליגי מר סבר יאוש ואח"כ שינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני ומ"ס (יב) לא שנא רב פפא אמר בגלימא דכ"ע לא פליגי דהדר למריה והכא בעשו בו תקנת השוק קמיפלגי רב משמיה דר' חייא אמר הדין עם הראשון דינא דלוקח דלישקול זוזי מגנב ולא עשו בו תקנת השוק ור' יוחנן משום דר' ינאי אמר הדין עם השני (יג) דינא דלוקח דלישקול מבעל הבית ועשו בו תקנת השוק וסבר רב לא עשו בו תקנת השוק (יד) והא רב הונא תלמידיה דרב הוה וחנן בישא גנב גלימא וזבנה אתא לקמיה דרב הונא א"ל לההוא גברא זיל שרי עביטך שאני חנן בישא כיון דליכא לאישתלומי מיניה בלא הוכר (טו) דמי אמר רבא (טז) אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק והא חנן בישא דמפורסם הוה ועשו בו תקנת השוק נהי דמפורסם לבישותא לגניבותא לא מפורסם איתמר (יז) גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקיפו לא עשו בו תקנת השוק דאמרי לא אדעתא דהנהו יהיבת ליה מידי משכנתא שוי מאתן במאה עשו בו תקנת השוק שוה בשוה אמימר אמר לא עשו בו תקנת השוק מר זוטרא אמר עשו בו תקנת השוק (יח) (והלכתא עשו בו תקנת השוק) זבינא שוה בשוה עשו בו תקנת השוק שוה מאה במאתן רב ששת אמר לא עשו בו תקנת השוק רבא אמר עשו בו תקנת השוק (יט) והלכתא בכולהו עשו בו תקנת השוק לבר מגנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקיפו: אבימי בר נאזי חמוה דרבינא הוה מסיק בההוא גברא ארבעה זוזי גנב גלימא אתיא ניהליה אוזפיה ארבעה זוזי אחריני לסוף הוכר הגנב אתא לקמיה דרבינא אמר קמאי גנב ופרע בחובו ולא בעי למיתב ליה ולא מידי הנך ארבעה זוזי אחריני שקול זוזך והדר גלימי מתקיף לה רב כהן ודלמא גלימא בהני זוזי קמאי יהבה ניהליה גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקיפו וארבעה זוזי בתראי הימוני הימנה כי היכי דהימניה מעיקרא איגלגל מילתא ממטא לקמיה דרבי אבהו אמר (כ) הלכתא כרב כהן נרשאה גנב ספרא זבניה לפפונאה בתמנן זוזי אזל פפונאה זבניה לבר מחוזאה במאה ועשרין זוזי לסוף הוכר הגנב אמר אביי ליזיל מרי דספרא ויהב ליה לבר מחוזא תמנן זוזי ושקיל ספריה ואזיל בר מחוזאה ושקיל ארבעין מפפונאה מתקיף לה רבא השתא לוקח מגנב עשו בו תקנת השוק לוקח מלוקח מיבעיא אלא אמר רבא (כא) ליזיל מריה דספרא ויהיב ליה לבר מחוזאה מאה ועשרין זוזי ושקיל ספריה וליזיל מרי דספרא ולישקול ארבעין מפפונאה ותמנן מנרשאה: **מתני'** (כב) זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו אין

אמר ליה אביי הרי מתנות כהונה כלפני יאוש דמי ופליגי. דמשמע ליה לאביי דהדין עם הטבח לוקח וס"ל הדין עם הראשון מכאן קשה על פי' הקונטרס דפרק הזרוע (חולין דף קלד.) ואין להאריך בזה: **והלכתא** בכולהו עשו בו תקנת השוק. נ"ל דלא קאי אלא אהני דפליגי בהו אמוראי (כג) דאמימר ומר זוטרא [רבא ורב אשא] דאתו לפסוק כמ"ד עשו בו תקנת השוק אבל אמילתא דרבא דגנב מפורסם דלא פליג עליה אוס אמורא לא קאי: הרי

לא צריך לאהדורי עליה כולי האי. [א] דיימא ספר פלוני ופלוני: **הדין עם הראשון.** דינו של בע"ה ותביעתו על הגנב היא ואין הלוקח בעל דינו ואם בא לגבותו הימנו יתן דמיס ואע"ג שהוכר הגנב לא אמרינן יחזיר לוקח הכלים בחנם ויפרע מן הגנב: **הדין עם השני.** דינו של בעל הבית עם הלוקח הוא ויוציא הימנו כליו בחנם: **לפני יאוש.** לקחו מן הגנב לפני יאוש: **דרב חסדא.** גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ונטל ואכלו רצה מזה גובה כו' ברש"י פירקין [קיא:] והאי נמי אע"ג דיהיב דמי לגנב לגבי האי מיהא גזלן הוא ומיהו היכא דלא הוכר הגנב עבוד ליה רבנן תקנת השוק ליטול מה שנתן אבל היכא דהוכר לגנב עליו להחזיר אחריו: **כלפני יאוש דמי.** דכהן לא מייאש מינייהו: **ופליגי.** כלומר ואמר רב הדין עם הראשון: **מתנות.** קיבה: **נותן.** הלוקח קיבה לכהן דמתנות מתנות לא זכין ליה: **לא שנו.** לקח הימנו במשקל נותנן לכהן דמשמע דהלוקח ע"כ נותנן לכהן והוא יתבע דמיס מן המוכר: **אלא ששקל.** הוא לעצמו: **הדין עם הטבח.** דינו של כהן וערעורו על הטבח הוא. רב לטעמיה דאמר הדין עם הראשון דטבח כגנב דראשון ולוקח הוי שני וקאמר הדין עם הטבח אלמא רב לית ליה דרב חסדא: **אינו נגזלות.** דאלימא קנייה דידהו דמכח גבוה קאתו ליה וכל היכא דאיתנהו אימא דכהן ניהו ואפילו שקל לו הטבח יגבה הכהן ממי מן הלוקח קמ"ל: **פליגי בלפני יאוש ובדרב חסדא.** דרב לית ליה דרב חסדא: **רב זביד אמר.** היכא דלא אייאוש בעלים דכ"ע אית להו דרב חסדא והדין עם השני והכא כגון שנתייאשו כו': **לא שנא.** דקני לגמרי ואפילו בדמי לא מהדר לו: **רב פפא אמר.** לעולם בדלפני יאוש פליגי ותרוייהו אית להו דרב חסדא ובגלימא דגניבה כ"ע לא פליגי דהדרא למריה מיד בחנם ואין הלוקח יכול לעכבה על מעותיו וכדרב חסדא והדין עם הראשון דאמר רב לא בדין הבעל הבית קאמר אלא בדינו של לוקח קאמר (כ): **תקנת השוק.** על שקנאו לוקח בשוק בפרהסיא ולא הבין בו שנגנב עשו לו תקנה שישלם לו בעל הבית מעותיו: **ורבי יוחנן סבר עשו תקנה.** ונהי דאית לן דרב חסדא ולא מצי לוקח למימר לבעל הבית לאו בעל דבריס דידי את מיהו לאחר שישלם הגניבה יתבע מעותיו מבעל הבית. ואי קשיא מ"מ דמי שקיל מה לי משוס תקנה מה לי משוס טענת לאו בעל דבריס דידי את נפקא מינה היכא דגזל ובא אחר ואכל בלא דמיס דאמרינן כדרב חסדא ואם השני נוח לו מן הראשון גובה הימנו: **שרי עביטך.** התר משכונך כלומר פדה משכונך שבידו: **חוב.** מלוה: **הקף.** לאנוטי: **לאו אדעתא.** דהאי גניבה יהבתה ליה זוזי דמקמי הכי אוזפת ליה: **משכנתא שוה בשוה.** אין דרך לעשות כן להלוות על המשכון כל שויו הלכך לאו אדעתא דהאי משכנתא אוזפיה אלא הימוני הימניה: **רב ששת אמר לא עשו.** ואפילו ליטול מאה דכי היכי דמאה יתירין מתנה היא מאה דשויה ממי מתנה הוו: **ורבא אמר עשו תקנה.** אפילו ליטול מאתים דאורחיה למזדן בדמיס יקריס: **בר מגנב ופרע בחובו ובהיקיפו.** דלא יהיב זוזי להאי חפץ: **הלכתא כרב כהן.** דכיון דהימניה מעיקרא השתא ממי הימניה: נרשאה ופפונאה ובני מחוזאה על שם מקומן נקראו: **מתני'** אין

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא פליגי: (ב) שם במשקל נותנן לכהן: (ג) שם מהו דתימא מתנות כהונה אינן נגזלות: (ד) שם כלא הוכר הגנב דמי: (ה) רש"י ד"ה רב פפא וכו' קאמר הס"ד ואח"כ מ"ה ולא עשו בו תקנת השוק וכו' שנגנב לא עשו לו: (ו) תוס' ד"ה והלכתא וכו' אמוראי (אמימר וכו' השוק) תא"מ וי"ב ס"א אין זה:

גליון הש"ם

גמ' והא רב הונא תלמידיה דרב. עיין שבת קכח ע"א בפ"ה דף מ ע"א סנהדרין דף ו ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לא לא כו' דימא כו'. נ"ב אבל הרמב"ם כתב דא"ל לכל (ועבסגר"א סי' שנ"ז ס"ק ב'):

רבינו חננאל

איתמר גנב ומכר ואחר כך הוכר הגנב, רבא אמר הדין עם הגנב. ר' יחנן אמר הדין עם ... דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה, וכולי'. ... ותי'... וכולי' ...ה הדרה למרא ובתקנת השוק ... והילכתא בכולהו עשו תקנת השוק בין מכר בין מישכן, ואפילו מישכן שוה מאה ... במאתים , דשקיל לוקח זוזיה מבעל הבית, ובעל הבית מפיק מן הגנב. בר מגנב ופרע בחובו, גנב ... ופרע בהיקפו, שלא עשו בו תקנת השוק, אלא נונ[ן]לן בעל הבית מלוקח, והלוקח מפיק מן הגנב. והלוקח ... מגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק. חנן בי[שא] לבישותא הוה מפורסם לגניבותא לא הוה מפורסם. ... אגיד ליה גלימא בגויהו. פירוש מכרו לו בד' זוזי קמאי ... דהוה מסיק ביה, והוה ליה גנב ופרע בחובו, ולא עשו בו תקנת השוק והדרא גניבה למרה בלא דמי. והלוקח ... נרשא גנב סיפריה וזבניה לפפונאה בפ' זוזי, אזל פפונאה זבניה לבר מחוזא ... ר מחוזא ק"כ זוזי ושקיל ספריה, והדר מריה ... כה. איתמר גנב ומכר ואחר כך הוכר הגנב רב משמי' דר' חייא אמר הדין עם הראשון ר' יוחנן משמי' דר' ינאי אמר הדין עם השני וכו'. רב משום רבי חייא אמר הדין עם הראשון דינא דלוקח

רבינו חננאל (המשך)

גברא בעל הגלימ' משום דאילו האחרונ' סבר שבחובו הראשון פרע ואילו ארבעה הראשונ' עדיין על הגלימ' ולא נפרעו, וא"ל רב כהן שמא הטלת שהביא לו קודם

מוסף רש"י

אמר לו. לטבח, מכור לי מעיה של פרה. בני מעיה של פרה זו, והיו בהן מתנות. הקבה, נותנן. לוקח זה לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים. אין המוכר מנכה לו ללוקח מן הדמים, שהרי היה יודע הלוקח שהמתנות שם, וזה לא מכר לו הקבה (חולין קלא.) ואין הטבח מנכה לו כלום לפי שלא מכר לו את המתנות מפתמא (שם קלח:). לקח הימנו במשקל. הלוטרא כך וכך ושקל לו הקבה (שם קלא.) דהשתא ודאי זבין ליה (שם קלח:). נותנו לכהן. נותנן לו לוקח לכהן, שהרי הגזל אצלו וצריך להשיב (שם קלא.). ומנכה לו מן הדמים. הטבח יגבה לו מן הדמים, על כרחו, שמכר לו דבר שאינו שלו (שם) משנשתטה זכו הכהנים במתנותיהם והדין על הטבח (שם קלח:). לא שנו. היכא דלקח הימנו במשקל, דקתני נותנן לוקח לכהן ובוה שהלוקח נותנן לכהן שולא לו הדמים שעל הטבח היה מוטל ליתן (שם קלד.). אבל שקל לו הטבח הדין עם הטבח. הדין של כהן ומתלוקחו ומביעתו אף על הטבח הוא והטבח מחזר עליהן אם יש בעין נותנן לכהן (שם). והציל את הדבש לתוכו. מפני שהדבש דמיו יקרים (לעניל כז.).

עין משפט נר מצוה

עב א מי' ס"ע מהל' בכורים הלכה טו סמג עשין קמב טוש"ע י"ד סי' פא סעיף לב:

עג ב ג מי' פ"ה מהל' גניבה הל' ג ועיין במ"מ וכ"מ סמג עשין עא טוש"ע מ"מ סי' שנו סעיף ג:

עד ד מי' שם הל' ב ועיין בהגהות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ב:

עה ה מי' שם הל' ו ועיין בהגהות ובמ"מ:

עו ו מי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף מ:

עז ז מי' שם הלכה מ טוש"ע שם סעיף ט:

עח ח מי' שם הל' ט ועיין בהגהות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף י:

עט ט מי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ה סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' רסד סעיף ה:

קטו: הגוזל ומאכיל פרק עשירי בבא קמא

הרי שהיה טעון כדי יין וכדי שמן לא יאמר הרי הן כו׳. וא״ת אפי׳ אין משתברת נמי לא יאמר דאסור לתרום אלא מן המוקף וי״ל דנקט משתברות משום דצעי למיתני סיפא ואם אמר לא אמר כלום א״נ בשבתות וימים טובים איירי שמותר לתרום שלא מן המוקף כדאמר בהאשה רבה (יבמות דף לג.):

ובל היכא דאיכא פסידא לבתחלה לא. ג״ג ליה כדפי׳ הקונטר׳ דהא בברייתא דמייתי נמי אסור לכתחלה היכא דאיכא הפסד כהן דקתני ובשמן לא יעשה וא״כ לעיל נמי דאיכא הפסד כהן שפיר אסור לכתחלה אלא אמאי דקאמר לעיל דאפי׳ דיעבד לא אמר כלום פריך: **אלא** נתגלתה למאי חזיא. אבל משמן לא פריך דקתני בשמן לא יעשה אבל התרומה חלה וכי נתגלתה למאי חזיא דאיכא למימר דחזיא להדלקה ומ״מ איכא הפסד כהן כיון שאין יכול להדליק בו כי נתגלתה אלא בטורח כי צריך שלא יגע בשמן כלל ולא בכלי במקום שיש שמן: **ולא** ישקה מהן לבהמה. פי׳ בקונטרס שמא ישתטה ואיכא סכנת נפשות ואין נראה דאפי׳ לבהמה טמאה לא ישקה משום בל תשחית כדמשמע בפרק ב׳ דע״ז (דף ל: ושם) דמוקי התם הא דתניא שמותר להשקות לבהמתו בשורא שאין קשה לה ופריך א״ה דאבירו נמי ומשני כחש דידיה נמי כחש הדר ברא מדפריך דידיה נמי כחש משמע דאסור משום בל תשחית ועוד מדלא מוקי לה בכל בהמה טמאה שאין לחוש שמא ישתטה משמע דבשאר בהמות טמאות דקשה לה אסור משום בל תשחית ומיהו י״ל דבשאר בהמות טמאות לא בעי לאוקומי משום דאמרו בשופטני עסקינן שמשקין לבהמה דבר שמתה על ידן: **אימתי** בזמן שהתחתונה מגולה. וא״ת א״כ פשיטא דיש בהן משום גילוי דהוי כשאר מגולין וי״ל דס״ד שהגשם ירא לבא מפני הקול שהוא שומע שנופל היין ממסננת לתחתונה כדאמרינן בפ״ב דע״ז (דף ל:) טיף טיף אין בו משום גילוי קמ״ל דכה״ג שרואה היין שנשפך בבת אחת לכלי התחתון אין מתירא להיות סבור שהוא קול בני אדם אלא סבור שכך מסננין את היין:

אתי לידי תקלה. ומסיק אי חייש׳ לתקלה תנאי היא והא דאמר בפ״ק דשבת (דף י״ח: ושם) גבי י״ח דבר גידולי תרומה כתרומה בו ביום גזרו ומפרש התם טעמא משום תרומה טמאה ביד כהן דילמא משהי לה ואתי לידי תקלה והתם ליכא מאן דפליג דכ״ע אית להו י״ח דבר אור״י דשאני התם דפעמים שמשהה אותה ביותר ואין זורעה באותה שנה שאירע שום דבר אלא יזרע בעת הזרע וימתין עד שנה אחרת אבל הכא לעולם יכול הוא לעשות ליה בכלי מאום השתא לזילוף קא בעי ליה בכלי מאום קא מנה ליה ותקלה עצמה תנאי היא דתניא חבית של יין של תרומה שנטמאת בית שמאי אומרים

א) אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה: **גמ׳ ונימא ליה מהפקירא וזיגא.** דבשלב הכי הוה הולך כולו לאיבוד והרייני כמגיל מן ההפקר ואמאי אין לו אלא שכרו כוליה דבשלב ליתקול וגבי חמור ליכא למימר הכי דיכול להגילה הוה: **משתברות.** והכל נשפך ביחוד: **לא אמר כלום.** אלמא כיון דלאיבוד אזל ליה בהו זכייה והפקירא הוא: **דאמר ר׳ ירמיה.** לקמן: **בעקב.** דדובשא כרוך עליה חבית של דבש קשורה בעקב ולא יפסד הכל אלא מנטף מעט מעט וליכא הפקר: **הרי פירות.** של מעשר שני שיש לי בתוך ביתי מחוללין כו׳: (ב) **וכל היכא דאיכא.** קנא הפסד וליכא איבוד לגמרי כי הכא דמוקמת לה בשיכול להגיל ע״י הדחק ושמא יגיל: **לכתחלה לא יאמר.** בתמיה: **הרי שהיו לו.** לגוי: **עשר חביות של טבל.** הטבול לתרומת מעשר והוא טמא דתרומת מעשר דידיה לא חזיא לכהן לשתיה אלא לזלף ולקמיה מוקי לה ביין חדש דלא חזי כולי האי לזלף אלא ריחא ופסידא פורתא הוא דאיכא (ג) כמו זה שיכול להגיל על ידי הדחק: ה״ג **אומר הרי היא תרומת מעשר על תשע חבירותיה** (ד): **שמן.** דתרומה טמאה חזי להדליק וכי מפסיד לה לכהן איכא פסידא טובא: (ה) **כשעקל בין הבד כרוך עליה.** דלא חשיב פסידא כולי האי כגון זה שאין יכול להגיל אלא ע״י הדחק: **למאי חזיא.** ואפ״ה קתני אומר הרי הוא תרומה אלמא להפסד מועט לא חששו: **לא ישפכם.** שלא יעבור עליהם אדם יחף ויכנס אדם של נחש ברגלו ע״י מכת צרור וימות: ו) **(ולא יגבל בהן את הטיט) ולא ישקה בהן לבהמתו.** משום סכנת נפשות שמא ישתטה אחרי כן: **מסננת.** כלי ע״ג כלי ונותנין השמרים בתוך העליון והוא כבבר והיין מסתנן מאליו: **יש בה משום גילוי.** צריך לכסות העליון כדי שלא ישתה בו נחש ואף על פי שהיין מסתנן והולך חיישינן שמא יעבור האדם עם היין לתוך הכלי וכ״ש כשהתחתון מגולה: **שלא טרקו.** בשלא עירבו אדם וכגון הך מסננת שאין אים נוגע בה: **אבל טרקו אסור.** והכא בהך חבית כי מערה ושדי ליה מחבית למסננת מטריק ומתבלבל האדם עם היין ויולא דרך המסננת לכלי: **דמנח מידי.** בגד או שולי כבבר על פי חבית ושפי ליה ומסננו בנחת. שפי לשון שופך כמו השופה יין (לתמרי) [לחבירו] בבא מציעא (דף פ. ע״ש) רודיי״ר: **ורבי נחמיה.** ואי ההיא די׳ חביות רבי נחמיה היא: **מי תרמינן.** מן הטמא על הטמא: **אלא בשל דמאי.** הקילו משום דרוב עמי האדם מעשרין הן ז) וכבר נתעשר: **שותין מלוג בשלע ומזלפין מלוג בשאים.** לשתיה אם ימצא יין בזול לוג בשלע יקח אבל לזלף יקח אפי׳ ביוקר הלוג בשתים סלעים להגאה יתירא היא: **תקלה.** לשתותן והרי היא טמאה:

תשפך

ב) ע״ז ל: [תוספתא תרומות פ״ו], ג) סוכה כ. [וע׳ ב״ב לז: מ״ש שם], ד) [ל״ל ושפי], ד) פסחים כ:, ה) [שם לג: וע״ש תוס׳ גג:], ו) ס״א ל״ג, ז) [שבת יג.].

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ על ידי הדחק. (וכל היכא וכו׳ לא יאמר). תא״מ וע״כ רש״י ותוס׳ לא גרסי ליה: (ב) רש״י ד״ה (וכל היכא וכו׳ לכתחלה לא יאמר). תא״מ וע״כ זהו פי׳ למאן דגרס לכתחלה לא יאמר ואחר כך מתחיל הדיבור ה״ג והתניא וכו׳ ואמתניתין דלעיל קדמי דקתני ואם אמר לא אמר כלום ול״ג לכתחלה לא יאמר בתמיה הס״ד ואח״כ מ״ה הרי שהיו: (ג) ד״ה עשר וכו׳ לכהן לשתיה וכו׳ הוא דאיכא (כמו זה וכו׳ הדחק). תא״מ וע״כ גם זה למאן דגרס לכתחלה לא יאמר: (ד) ד״ה ה״ג אומר וכו׳ תרומתיה וקס״ד חבית המשתברת כאבודה דמיא דקתני לעיל ואם אמר לא אמר כלום הכא היכי מתקן טבלים במידי דליתיה בעין בשלמא אי תנא לעיל ואם אמר דבריו קיימים איכא למימר הכא דליכא הפסד כולי האי אומר לכתחלה אבל השתא דקתני לא אמר כלום וקשרי ההיא חבית לזרים דלא חל שם מעשר עליה הכא במאי מתקן האי טיבלא הס״ד: (ה) ד״ה (כשעקל בית וכו׳ לא חששו). תא״מ וע״כ גם זה למאן דגרס לכתחלה לא יאמר:

רבינו חננאל

מתני׳. זה בא בחביתו של יין וזה בא ... ואקשינן אמתניתין דקתאני [אין לו אלא] שכרו, לימא ליה כיון ... נא מהפקירא קא זכינא ו[דידי הו]א כוליה. מי לא תניא ... כשעקל בית הבד כרוך עליה. פירוש הכד שנסדקה ... שקשורה ומהודקת כמין ארוגה ... לגמרי, אלא דולף וטורד. ואקשינן ... מעשר על ט׳ חברותיה, ואם אמר כן לא ... יאמר כל הפירות שיש לי בבית הרי ה... הכא במאי עסקינן בשיכול להציל מי ... חביות טבל טמא וראה שנשברה אחת ... ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן. ... הערל בתחילתו ואני הנה נתתי לך את ... טהורה ואחת תרומה טמיאה, ואמר ר ... להא מתניתא בשעקל בית הבד כרוך עליו. ... הא. ולו, ויתכן יעשהו במסננת וכו׳ נחמי׳. ..... [סוגין] דשמעתא יין ... בענן טוב, מובחר מן השתיה, דאמרינן שותין מלוג [בסל]ע מזלפין מ... היא, דתניא חבית יין של תרומה שנטמאה כול׳ עד אין הכ... היא עוד

מסורת הש״ס

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) גמ׳ אין לו אלא שכרו. עיין לעיל דף נח ע״א תוס׳ ד״ה אי נמי וכו׳ בסוף הדבור מה שכתבו שם:

לעזי רש״י

רודיי״ר [רידיי״ר]. להפריד יין משמרים.

מוסף רש״י

אין לו אלא שכרו. כשאר פועל ואין בעל הבית משלם דמי היין (לעיל כז.). **הרי זה לא ישפכם.** שמא יעבור אדם יחף ויעמוד שארם בין קשרי אגבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בשבר שוב אין לו רפואה (ע״ז ל:). **ולא ירבץ בהן את הבית.** להשביב את הטפר ואבק שלא יעלה (שם). **מסננת.** קולי״ר בלע״ז, מסננת שמסננין בה קונדיטון כמו שעושין בעלי חנויות שתלוי כמין כברה וכו׳ אבקת רוכל ויין ותמציה כלי והקונדיטון מסתנן לתוכו, יש בו משום גילוי. אם הניחו בלא שמירה כשיעור שהיית גילוי המפורש בהכל שותקין (חולין י.) כדי שילא נחש מתחת אוזן כלי ושתה ויחזור לחורו, ואסורה בשמיה (סוכה נ.). **שהתחתונה.** כלי התחתון (שם). **וכי תימא דילוף לאו מילתא היא.** לא חשיב והרי הפסידו (פסחים כ:). **שותין מלוג.** שנמכר בסלע ומזלפין מלוג הנמכר בשתים, טוח לקנות לוג בשתי סלעים לזילוף מלקטוהו לשתיה, ומי שהיו עשיר יקח יין בזול לשתייתו לוג בסלע ויין היוקר לזילוף (שם). **בחדש.** לאין ריחו נודף ואין ראוי לזילוף (שם). **אתי ביה לידי תקלה.** אם ישתנו אלו עד שיתיישן אחי למשתי מיניה (שם). **השתא לזילוף קא בעי ליה.** ולכך שיהא לו ריחו טוב, וכבלי מאום דמי ליה, בתמיה (שם). **ותקלה עצמה.** אי תיישין לה ואסור לשתייה אי לא, תנאי היא (שם).

תשפך הכל. כולה ביחד: **בשדה תשפך הכל.** דלדממטי ליה לגו ביתא לתי ביה לידי תקלה: **אין הכרעה שלישית מכרעת.** טעם עלמך אתה אומר ולא כדברי אחד מהן שנייהם לא הזכירו בית ושדה והיכי דמי הכרעה כגון אי הוה תני ב"ש בין נטמאת בבית בין בשדה תשפך הכל וב"ה אומרים בין בבית ובין בשדה תעשה זילוף [ה] ר"ש אומר נטמא בשדה תשפך הכל בבית תעשה זילוף דטעמא דתרוייהו קמכרע והוו להו לגבי בית תרי ולגבי שדה תרי והלכתא כתרי שאין עומדין דברי יחיד במקום שנים דאמרי רבים להטות כתיב (שמות כג) כי ההוא דקולי מטלניות דבמה מדליקין (שבת דף כט.) אבל הכא דאינהו לא גלו דעתייהו דליהוי שום מידי חילוק בין בית לשדה טעמא דנפשיה קאמר: **מענורת.** ספינה דחבה שעוברים בה רוחב הנהר: **דאפסדתן כווני בזוזא.** והיינו בשכרו דקתני טול דינר בשכר שאתה מפסיד כאן ותעבירני נותן לו אותו שכר משלם ומתני' נמי הרי הפסידו ניכר: **דבידים קא פסיד.** שופך את יינו בידים בשבילו: **ירד להליל.** ע"מ שיתן לו דמי שלו: **ועלה שנו מאיליו מהו.** מי אמרינן מעיקרא דאפקריה כאבוד דמי ומחייב לו היתן לשלומי והדר זכה ביה מריה הפפקירא או דלמא כיון דסליק סליק: **מן שמיא רחימו עליה.** ויהיב ליה דמי כאילו מת: **לוינהו.** נתחבר עמהם מרי והיה משמר בהמותיהם מחיות וליסטיס: **קדיס רב ספרא.** קודם שיחזיק בהן אחר שהרי הפקר היה: **לרווחא דמילתא.** שלא יהא ערעור בדבר:

דורמסקינן

[ה] [פסחים כח. מזיר נג. חולין קלז.], [ו] יבמות קו., [ז] ל"ל שדו, [ח] [נדפיס ל: לב:], [ט] [ל"ל ר' ישמעאל], [י] [ל"ל ור"מ], [יא] [ל"ל ר"מ].

הגהות הב"ח

(א) גמ' מן היס דא"ל כל"ל:

גליון הש"ס

גמ' **וא"ל אפסדתני** בווורי. עיין בהרא"ש פ"ב דב"מ סי' כח: **שם אדעתא דאריה.** עיין ב"ב דף קלח ע"א תוס' ד"ה כאן בזווא:

רבינו חננאל

פירוש הכרעה כגון ב' חכמים חולקין ובא... כדברי המכריע. אבל אם הוא הבא להכריע קטן מהן, כגון ר' י... הגז, ומצאנו שהוא ר' יוסי תלמיד [ר' עקיבא, ור' עקיבא תלמיד] ר' אליעזר, ור' אליעזר תלמ... זכאי תלמיד הלל, וזו אינה חלוקת הלל ש... .... אלא ... הלל. ור' ישמעאל משום ר' יוסי אביו יבא להם שלישי, לפיכך ... ופירש שם אמר ר' יוחנן מפי שמרעה אמן[רה], מפי חגי זכריה ומלאכי ... הגז. **ואם אמר לו אצייל את שלך ותן לי דמי שלי חייב ליתן לו.** וא... אני בך. כדתניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מע... אין לו אלא שכרו. ודהינן לה משום דלא הפסידו כלום . ולא... דינר בשכרן[ך] והעבירני נותן לו שכרו משלם. וא... אלו הדגים ובוא והעבירני ואתן לך דינר חייב לי... ואפסדתן. כך זה אומר לו אמרת לי ש... **שטף נהר חמורו וחמור חבירו.** חמורו ומתו חבירו. וסוגיין דשמעתין, אילו הפסיד את שלו בידים להציל ממון חבירו ... בסתמא אם [לא התן]נה עמו אין לו אלא שכרו. ואם פירש והתנה עמו, אפי' אפסידא דממילא ... נותן לו דמי כולו [כאשר] פירש, וכל שכן אי הפסיד בידים. ... להציל של חבירו ועלה שלו מאיליו מהו, מי אמרינן ... ...ב ספרא .... קדים רב ספרא [וזכ]ה ביה בחמריה ... אמר לו ... ...ה מפקינן מניה. **מתני'. שטף נהר חמורו וחמור חבירו.** פר"ח זצ"ל סוגיין דשמעתין, אילו הפסיד את שלו בידים להציל ממון חבירו, בסתמא אם לא התנה עמו אין לו אלא שכרו. ואם פירש והתנה עמו אפילו אפסידא דממילא נותן לו דמי כולו כאשר פירש וכל שכן אם הפסיד בידים. **לא שנו אלא שלא טרקו אבל טרקו אסור.** פי' (ערבו) [ערבו]. **תשפך הבל.** פי' לאלתר. אמרו לו אין הכרעה שלישית מכרעת. הכרע, כגון שני חכמים חולקין ובא בן זוגם שהוא שקול

א תשפך הכל וב"ה אומרים תעשה זילוף אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי אני אכריע בבית תעשה זילוף ובשדה תשפך הכל איכא דאמרי בישן תעשה זילוף ובחדש תשפך הכל אמרו לו [ו] אין הכרעה שלישית מכרעת: אם אמר לו אציל את שלך וכו': אמאי ונימא ליה משטה אני בך מי לא תניא [ז] הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו אמר לו טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו אלמא אמר ליה משטה אני בך הכא נמי לימא ליה משטה אני בך הא לא דמי אלא לסיפא ואם אמר לו טול דינר זה בשכרך והעבירני נותן לו שכרו משלם מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רמי בר חמא [ח] בצייד השולה דגים מן הים [ט] ו"א"ל אפסדתני כווורי בזוזא: שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה וכו': וצריכא דאי אשמעינן קמייתא התם הוא דכי פירש יהיב ליה דמי כוליה משום דבידים קא פסיד אבל הכא דממילא נימא אין לו אלא שכרו ואי אשמעינן סיפא הכא הוא דבסתמא אין לו אלא שכרו משום דממילא אבל התם דבידים אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי כולה צריכא בעא מיניה רב כהנא מרב ירד להציל ועלה שלו מאליו מהו א"ל [י] משמיא רחימו עליה כי הא דרב ספרא הוה קא אזיל בשיירתא לוינהו ההוא ארי כל לילא קא [יא] שדר ליה חמרא דחד מינייהו וקא אכיל כי מטא זמניה דרב ספרא שדר ליה חמרא ולא אכליה קדים רב ספרא וזכה ביה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא למה ליה למיזבי ביה נהי דכי אפקריה [יב] אדעתא דאריה אפקריה אדעתא דכ"ע לא אפקריה א"ל רב ספרא לרווחא דמילתא הוא דעבד בעא מיניה רב מרבי ירד להציל ולא הציל מהו אמר לו [יג] וזו שאילה [יד] אין לו אלא שכרו איתיביה [טו] השוכר את הפועל להביא

לגזיר ועושה פסח וכרשתי הגז (חולין דף קלה.) גבי רשתי הגז אין נוהג אלא במרובה וכמה מרובה ב"ש אומרים שתים ב"ה אומרים חמש ורבי ישמעאל אומר ארבעה וקרי נמי התם (דף קלז.) לרבי ישמעאל הכרעה שלישית ואותה הכרעה אין חשובה אפילו כדהכא ודגזיר דבהני סבירא ליה למכריע פלגא כמר ופלגא כמר אבל התם לא ס"ל לא כמר ולא כמר והא דפריך בכל הני והא הכרעה שלישית אין הכרעה ה"מ למיפרך תלמיד הוא ואין הלכה כהכרעת תלמיד אבל עדיפא קפריך דלאו הכרעה היא כלל ואו"י הא דתניא בגילד מברכין (ברכות דף מג.) בש"א מברך על השמן ואח"כ על ההדס וב"ה אומרים מברך על ההדס תחילה וקאמר רשב"ג אני אכריע שמן זכיון לריחו ולסיכתו הדס לא זכיון אלא לריחו הלכך שמן עדיף וקאמר רבי יוחנן בגמרא הלכה כדברי המכריע לא שייכא ההיא הכרעה לשאר הכרעות שהבאתי דלא סבירא ליה פלגא כמר ופלגא כמר אלא דמפרש טעמא דחד מינייהו וס"ל כוותיה לגמרי וכן בכל מקום שאם תנא אחד יסבור כתנא אחר לא יקרא בכך מכריע תדע מדאיתקריך ר' יוחנן עלה למימר הלכה כדברי המכריע אע"ג דאיהו גופיה כבר אמר בבירה (שבת דף לט.) כל מקום שאתה מוצא שנים חלוקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע ש"מ דולאי לא שייכא להיא הכרעה דשבת והכא ולא קרי ליה הכרעה אלא מפני שהכריע דברי ב"ש [ט] ור"ת פי' הכרעה שלישית דור שלישית כלומר תלמיד אתה ואין זו הכרעה כדאמר ר"ע תלמיד הוה וה"נ הוה מ"ל דור שני דהיינו נמי תלמיד אלא כך היה המעשה ובגזיר (דף נג.) דקרי ליה הגמרא לב"ד של אחריס הכרעה שלישית לישנא דהך ברייתא דהכא נקט ות"ת בפ"ק דפסחים (דף יג.) גבי ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש רבי יהודה אומר אוכלים כל כו' ר"ג אומר חולין אוכלין כל ארבע ותרומה כל חמש וקאמר בגמרא ר"ג לאו מכריע הוא דטעמא דנפשיה קאמר ולפי' הקו' ניחא אלא לפי' [י] ר"ת אמאי לא מכריע הוא והא לאו תלמיד הוה וי"ל דלאו מכריע הוא דלא עלייהו קאי שלפניהם היה ופ"ה נראה לר"י עיקר וי"מ הכא טעמא דתשפך משום דריחא מילתא היא ואסור לזלף משום דהוי כשתיה ולא משום חשש תקלה ואין נראה דא"כ לא הוי רבי ישמעאל מכריע אלא טעמא דנפשיה קאמר דקמאי לא איפליגי במיחש לתקלה ואין להקשות לפי' זה לאביי דאית ליה מילתא היא לימא דאמר כר"מ אמאי לא מייתי נמי התם אפלוגתא דאביי ורבא פלוגתא דב"ש וב"ה דהכא איכא למימר דאביי א"ש כב"ה ומודו בה דריחא מילתא היא ליחשב הנאה והתם לענין איסור הנאת יין נסך איירי ודוקא לענין תרומה טמאה הכא המותרת בהנאה ריחא לאו מילתא ליחשב כשתיה ואע"ג דמייתי התם ההיא דתנור שהסיקו בכמון של תרומה וההיא דהרודה פת חמה והניחה ע"פ חבית של יין של תרומה התם ודאי אי ריחא מילתא ואסור בהנאה יש לנו כמו כן לאסור הפת לאכול לזרים שנקלט מן הכמון או היין של תרומה אבל ריחא לחודיה כגון בת תיהא וזילוף לא הוי כשתיה ומותר בתרומה: [ועי' תוס' ע"ז סו: ד"ה אמר רבא]: **אדעתא דאריה אפקריה כו'.** לא דמי להא דאמר באלו מציאות (ב"מ ד' כד.) המגיל מן האדי ומן הדוב כו' הרי הוא שלו מפני שהבעלים מתייאשים מהן דהתם ודאי שהאדי בא לטרוף כדמשמע המגיל מן האדי מתייאש לגמרי אבל הכא האדי היה עומד והיה מלוה אותם לשמור בהמותיהם מחיות וליסטים רק שהיו נותנים לו לאכול חמור בכל לילה ואפשר שפעמים היה שבע ולא אכיל הלכך אין מפקיר אלא אדעתא דאכיל ליה אריה והא לא אכיל ליה:

להביא

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' יב:

פט ב ג מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ז סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' רסד סעי' ז:

צ ד מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ג:

צא ה מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ד:

צב ו מיי' פ"ט מהל' שכירות הל' ח ועיין בהגשגות ומ"מ סמג עשין פב טור ש"ע מ"מ סי' שלה סעי' ג:

מוסף רש"י

תשפך הכל. כלומר תשפך יחד ולא לזלף דילמא אתמלא קלי קלי אפילו בו ביום אתי למשתייה (פסחים כב:). אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי. כמה שנים אחר בית הלל ובית שמאי היה (שם). ובשדה תשפך הכל. שאין מזלפין בשדה והא לא אתמרינן שיכיאנה בבית ונלפו, דלהיכי אתי ביה לידי תקלה (שם). איכא דאמרי. לשהייה מועטת כי הא מן השדה לבית לא חיישינן, אלא בישן תעשה זילוף כו' (שם). אמרו לו. בני דוכו, אין הכרעה שלישית מכרעת. דעה שלישית היא זו, שבית שמאי ובית הלל לא הזכירו לגלות דעתם דביהו חיישינן לתקלה כלל, דאי הוו אמרו הכי ב"ש אומרים בין בבית בין בשדה תשפך הכל וב"ה אומרים בין בבית בין בשדה תעשה זילוף ואתה בא להכריע ואומר בבית כב"ש, בשדה כב"ה, אבל הא הא דלא הזכירו בית ושדה, טעמא אחרינא הוא ולאו משום תקלה, ור' ישמעאל חייש לתקלה, והיינו תנאי (שם בא.) הכרע לשון כף מאזנים הוי בשנים חולקין ובא שלישי ומכריע המשקל כאחד מהן או בכל הדבר או באחיו מה ובאחיו מה (חולין קלז. עי"ש באר"כה, ונזיר נג.). **וזו שאילה.** בגמרא, שאילה גדולה שאלת (זבחים ל:) יפה שאלת ואשיבך עליה (שם צב:).

רבינו חננאל (המשך)

כמותם והכריע הלכה כדברי המכריע, אבל אם הוא הבא להכריע קטן מהן, כגון ר' ישמעאל בר' יוסי משום אביו וכו'. בפר"ח ז"ל. ירושלמי. הניח שלו להציל את של חברו ועלה של חברו מאליו אין נזקק לו כלום, אלא הניח שלו להציל את של חברו ועלה שלו מאליו מהו דיימר ליה נתייאשת א"ל נשמעינה מן הדה שטף נהר חמורו והיה צווח ואומר לא נתייאשת, י ר"ל אמר כל זמן שצווח לא נתייאש, ר' יוחנן אמ' חזקה מיואש הוא.

להביא כרוב ודורמסקנין לחולה. שכרוהו בשביל החולה יותר ממה שהיה ראוי לשוכרו דהכי משמע לשון נותן לו שכרו משלם וכ"ל דמיירי כגון דליכא למימר משהא אי בך שהוא מפסיד במקומו אחר כיוצא בזה: **ורשאים** החמרים להתנות ביניהם. פירוש רשאים להסיע ממון אם כבר עשו תנאי קודם כמו ורשאין בני העיר להסיע על קנתן

דב"ב (דף ח.):

יחסנינה סקאה. פי' בקונ' אריבה כמו [ומעלה את] הסקאין דבתענית (דף ו.) שהוא מין אריבה ואין נראה לר"ת דלשון ירושה ואחסנתא משמע דאבני אדם איירי ונטלוה מסיקין נמי איירי בבני אדם ונראה שהאויב קרי סקאה שעולין ומכסין את האדם כדכתיב (שמות י) [1]והנה כסה את עין הארץ ועל אם כך נקרא גלגל שמכסה כל הארץ כגלל כמו הוי ארץ גלגל כנפים (ישעיה יח) ר"ת ונראה דירושה שייכא שפיר בעופות וחיות כמו וירשוה קאת וקפוד (שם לד):

הא מרישא שמעי' מינה. תימה דבכמה מקומות איכא הכי שכופל דבריו וי"ל דדייק מדה"ל למיתני ואם לאו חייב מדקתני ואם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר משמע דמילתא באפי' נפשה היא:

לא צריכא דאחוי אחוי. פי' בקונט' שמע מבית המלך שהיו רוצין לגזול [2] לו קרקע והראה להם זה קרקע פלוני אמת הוא כמו שפי' דאפילו בענין זה מחייבים ליה אע"ג שאינו ברור שיטלוה שלא אמרו תחילה הראה לנו וגזול אלא מעצמו הראה להם דהא ה"ג אמר לקמן (קח.) ואם הראה מעצמו כמו שנא' ונתן דמי וי"ס דגרס הכא כגון שאנסוהו עכו"ם ואחוי ארעא ואחוי נמי הא בהדייהו ואין להקשות [3] לפ"ז מדאמר לקמן נאנס פטור דהתם אנסוהו להראות קרקעותיו של פלוני אבל הכא דאנסוהו להראות אלו חייב שלא היה לו להראות אותה שגזל אין אלו:

לא צריכא דאחוי אחוי. וחייב משום דינא דגרמי כדמשמע לקמן דמעמתין דקאמר זיל לגביה ר' שמעון בן אליקים ור' אלעזר בן פדת דדאין דינא דגרמי וחייבוהו ממתניתין ואם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ותימה לרש"י דלעיל בהגוזל קמא (דף ק. ושם) לא משכחת דר"מ דאין דינא דגרמי אלא בריית דמחיצת הכרם שנפרצה דלא שמעינן דאתא כר"מ אלא מכח הסיא משנה דהמסכך ואמאי לא מייתי התם ממתני' דהכא דמחייבינן בדינא דגרמי ואומר ר"י דלא ניחא ליה לאתויי ממתניתין דהכא דלא קתני בה בהדיא דאחוי אלא מיתורא דמתני' מוקי לה הכי:

לאו

[4] להביא כרוב ודורמסקנין לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא נותן לו שכרו משלם א"ל מי דמי התם עביד שליח שליחותיה הכא לא עביד שליח שליחותיה: ת"ר [5]א שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גיים לטורפה מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות [6]ואם שכרו תייר ההולך לפניהם מחשבין אף לפי נפשות ולא ישנו ממנהג החמרין [7]ג רשאין החמרין להתנות שכל מי שיאבד לו חמורו יעמיד לו חמור אחר [8]בכוסיא אין מעמידין שלא בכוסיא מעמידין לו ואם אמר תנו לי [9]ואני אשמור אין שומעין לו פשיטא לא צריכא [10]דאית ליה חמרא אחרינא מהו דתימא הא קא מינטר ליה קמ"ל שאני נטירותא דחד מנטירותא דבי תרי: ת"ר [11]ספינה שהיתה מהלכת בים עמד עליה נחשול לטובעה והקילו ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון ולא ישנו ממנהג הספנים [12]ז ורשאין הספנים להתנות שכל מי שאבדה לו ספינה יעמיד לו ספינה אחרת [13]אבדה לו בכוסיא אין מעמידין שלא בכוסיא מעמידין לו ואי פירש למקום שאין הספינות הולכין אין מעמידין פשיטא [14]לא צריכא דבניסן מרחקי חד אשלא ובתשרי מרחקי תרי אשלי וקא אזיל ביומי ניסן למקום תשרי מהו דתימא דוושיה נקיט ואזיל קמ"ל ת"ר [15]שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד גיים וטרפה ועמד אחד מהן והציל הציל לאמצע ואם אמר אני אציל לעצמי הציל לעצמו היכי דמי אי דיכול להציל אפילו סיפא נמי לאמצע ואי דלא יכול להציל אפילו רישא נמי לעצמו אמר רמי בר חמא הכא [16]בשותפין עסקינן וכגון זה שותף חולק שלא לדעת חבירו אמר פליג לא אמר לא פליג רבא אמר הכא [17]בפועלין עסקינן וכרב [18]דאמר רב [19]פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום וכמה דלא הדר ביה כברשותיה דבעל הבית דמי וכי הדר ביה [20]טעמא אחרינא הוא דכתיב [21]כי לי בני ישראל עבדים [22]ולא עבדים לעבדים רב אשי אמר [23]בשיכול להציל ע"י הדחק גלי דעתיה לעצמו לא גלי דעתיה לאמצע: **מתני'** [24]הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך [25]אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר: **גמ'** אמר רב נחמן בר יצחק מאן דתני מסיקין לא משתבש ומאן דתני מציקין לא משתבש מאן דתני מציקין לא משתבש דכתיב [2]במצור ובמצוק ומאן דתני מסיקין לא משתבש דכתיב [3]יירש הצלצל ומתרגמינן יחסנינה סקאה: אם מחמת הגזלן חייב: היכי דמי אילימא דאנסוה לארעא דידיה ולא אנסוה כולי ארעתא הא מרישא שמעת מינה אם מכת מדינה היא כו' אי לא לא לא צריכא דאחוי אחוויי לישנא אחרינא הב"ע [26]כגון דאנסוה עכו"ם ואמרי ליה אחוי ארעתיה ואחוי ההוא בהדייהו ההוא גברא דאחוי אכריא דחטי דבי ריש גלותא אתא לקמיה דרב נחמן חייביה רב נחמן לשלומי יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בר חייא ויתיב רב הונא בר חייא קמיה דרב נחמן א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן דינא או קנסא א"ל מתניתין היא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה [27] ואוקימנא דאחוי אחוויי בתר דנפק א"ל רב יוסף לרב הונא בר חייא מאי נפקא לך מיניה

אי

[1] דורמסקנין. פירוש"ס לשון מורי. לשון אחר אדרופיי"ס ועשב הוא הנאכל בשלקות קדירה: **לעורפה.** לבוזזה ונתפשרו עמהן בממון: **פייב.** מראה להם הדרך: **אף לפי נפשות.** שטעות הדרך במדבר סכנת נפשות היא: **ולא ישנו ממנהג החמריס.** שאם נהגו לתייר לפי ממון או לפי נפשות עושין: **כגוסיא.** בפשיעה: **אין שומעין לו.** שמא לא יקח החמור והם לא התנו אלא כדי שיקח החמור ויהיה מוסר נפשו לשמור עמהן בלילות מן החיות וליסטים: **קא מנטר ליה.** ואפילו אם יאמר האחד אני יכול לשמור יפה אבל שניים אינו יכול לשמור: **קמ"ל.** דאמרי ליה לא כ"ש דהשתא מסרת נפשך טפי: **מחשבין לפי משוי.** אם השליח זה מאה ליטרין והב ישליך זה מאה ליטרין ברזל: **כגוסן.** שגדל הנהר מהפשרת שלגים ומן הגשמים מרחקים חד אשלא מלא חבל משפת הנהר לתוך המים ובתשרי שהמים חסרים והספינה גושמת אצל שפת הנהר רגילים להתרחק לתוך עומק המים תרי אשלי: **ואזל היאך בניסן למקום תשרי.** בתחלת המים ומתוך שהנהר גדול וחזק נטבעה: **הליל לאמצע.** כל אחד מכיר את שלו ונוטל: **אי שיכולים.** בעלים להליל לא אייאוש ואפי' אמר בעלמו גזלן הוא: **הכא בשופף.** ובין יכולים להליל ובין אין יכולין להליל: **וכגון זה.** במקום איבוד ממון: **שופף חולק.** ואפי' לא ירלה חבירו: **אמר פליג.** ומעכב חלקו את מה שהליל: **לא אמר לא פליג.** ושפיר עבד דמסר נפשי' לעיסקא דתרוייהו הואיל והוא שותף עמו אורחיה למטרח אחולה עיסקא: **כפועל.** שהיה שכיר לבעלי ספינה וכשאין יכולין להליל: **הדר ביה.** וזכי מהפקירא: **רב אשי אומר.** לעולם באינים בעלמא וכגון דיכולין להליל ע"י הדחק: **אמר בעלמי.** ושמעו בעלים ושתקו ולא מסרו עצמן אמת דעתייהו וגלו דאייאוש ולא בעו ממסר נפשייהו ומיהו היכא דיכולין להליל להדיא אפילו שמעו ושתקו לא קני דמסתמא לא אייאוש: **מתני' ונטלוה מסיקין.** אנסין גזלוה מן הגזלן: **מכת מדינה היא.** דאנסוה ארעתא דאחריני והשתא: **ואם מחמת הגזלן.** מפרש בגמרא: **גמ' אגזל.** ארבה גזלן הוא שאוכל תבואות כל אדם: **דאחוי אחוויי.** שלא גזלה הוא עצמו אלא שמע מבית המלך שמבקשין לגזול שדות והראה להם טולו קרקע זו של פלוני:

מי

עין משפט נר מצוה

צג א ב מיי' פי"ב מהל' אבילה הל' יא סמג עשין עד טוש"ע א"מ סי' רעב סעי' טו:

צד ג ד ה מיי' שם הל' יב יג טוש"ע שם סעיף טו:

צה ו מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעי' ח:

צו ז ח ט מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעי' יח:

צז י מיי' שם הלכה ח ופ"ה מהל' שותפין הל' ז סמג עשין עד טוש"ע א"מ סי' קפא סעי' ס"ג:

צח כ מיי' פי"ב מהל' אבידה הל' י טוש"ע שם סעי' ג וסי' קנו סעי' כח:

צט ל מיי' שם טוש"ע א"מ סי' קפא ס"ג: ק מ נ מיי' פי"ט מהל' שכירות הלכה ד סמג עשין פט טוש"ע א"מ סי' שלג סעי' ג:

קא ס מיי' פי"ב מהל' אבידה הל' ט ופ"ה מהל' שלוחי' ושותפין הל' ז סמג עשין עד טוש"ע א"מ סי' קפא סעי' א:

קב ע מיי' פ"ט מהל' גזילה ואבידה הל' ג טוש"ע א"מ סי' שעא סעי' ג:

קג פ מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' ד:

מוסף רש"י

ודורמסקנין. שלקות מעשב שקורין אקרלפי"ט בלע"ז, כך לשמי בפירוש ב"ק של רבינו יאקב ב"ר יהודה (ברכות לט. ע"ש).

רבינו חננאל

בעא מיניה רב מר' יחיד להציל].. יכול הניח שלו ... .זו צריך שאלה אין לו אלא שו[כרו.] ותניא ....לו שכרו דמי השב ... .לחולה ... .[עביד שליחותיה,] הכא לא ... . ג[ייס] לטרפה מחשבין אף על פי ... [ממון] .... כול'. פיר' בוסיא, פשיעה. שיירא ... . והציל, מה שהציל לאמצע. ואם ... . אמ' ולא כלום הוא. או דאין יכולין ... . ר' חמא הכא בשותפין עסיקינן, ...לאמצע. רבא אמר הכא בפועל ....ביה [ברשותי]ה דבעל ... הבית ....ציל לעצמו לא אמר ה.... .. הבית. רב אשי ... אמר ביכולין להציל על ידי הדחק, אמר, גלי אדעתיה דאדעתא ד..... אדעתא דאחריני ... לא מסר נפשיה. לא אמר, מצו אמרי ליה אין אמרת] לן דלדידך אנת מציל הוה מסרינן נפשין אבל אמר ... ולא קמו בהדיה, אסוחי אסחי דעתיהו מיניהו. ... הא דר[אמי ר]רבא ורב אשי כולה איתנהו דלא פליגי ... אהדדי. **תנו רבנן** ספינה שעמד עליה נחשול [ש]ל ים ל[טובעה]. והיקלו ממשואה מחשבין לפי מ[שאוי] ... ואין מ[חשב]ין לפי ממון ואין משנין מ[מנהג הספנ]ין להתנות כדרך שמתנין החמרין כ[ולר] **השוכר את הפועל להביא כרוב ודרמסקין לחולה.** פי' פרוגנא. ובלשון ישמעאל אגאץ עין בקר, ומברכין עליו ברוא פרי העץ. **ואם שכרו תייר ההולך לפניהם מחשבין אף לנפשות.** פי' מלשון ויתרו ומלשון מן התרים [את הארץ]. **אבדה בכסיא אין מעמידין אותה.** פי' בסיא, פשיעה. **לא צריכה דבניסן מרחקי מהאי דוכתא חד אשלא ובתשרי תרי אשלי.** פי' אשלא הכל שעושין משפתן או קנבום. ויש שעושין חבלים מן הריחוח של דקל מושכין בהן את הספינה. **דוושיה נקיט.**

מסורת הש"ס

(א) [תוספתא דב"מ פ"ז], (ב) [תוספתא דב"מ פ' יא], (ג) גי' מ"ח תנו לי ומאי ליקח, (ד) [תוספת' שם פ"ז], (ה) [תוספתא דב"מ פי"א], (ו) [תוספתא דב"מ פ"ח], (ז) ב"מ י. עז., (ח) [ב"מ י. ע"ש קידושין כב: ושם אימא עבדי הם ולא עבדים כו'], (ט) [לקמן קח:], (י) ל"ל הנה כסה וכו' (במדבר כ"ג) רש"ש,

תורה אור השלם

1. כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כה נה
2. וְאָכַלְתָּ פְּרִי בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר וּבְמָצוּק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ: דברים כח נג
3. כָּל עֲצָךְ וּפְרִי אַדְמָתְךָ יְיָרֵשׁ הַצְּלָצָל: דברים כח מב

הגהות הב"ח

(א) גמ' שדה אחר ומוקימנא: (ב) תוס' ד"ה לא לריכא וכו' לגזול קדקע כל"ל ומיהא לו נמתק: (ג) **בא**"ד ואין להקשות לפי גירסא זו:

גליון הש"ס

גמ' **להביא** כרוב וכו'. עיין יבמות דף קו ע"א תוד"ה אין לו: **רש"י** ד"ה דורמסקנין. עיין בנדרים לט ע"א ברש"י ד"ה דומסקין:

לעזי רש"י

פרושי"ם [פרוני"ש]. שופים. אדרופי"ש [אדריליצי"ש]. מלוח (שיח-בר).

רבינו חננאל (המשך)

פי' הילוכו ומנהו וסידורו נקט. ת"ר **שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גיים וטרפה.** ועמד אחד מהן והציל הציל לאמצע ואם אמר אני אציל לעצמי הציל לעצמו היכי דמי אי דיכול להציל אפילו סיפא נמי לאמצע ואי דלא יכול להציל אפילו רישא נמי לעצמו אמר רמי בר חמא הכא בשותפין עסקינן וכגון זה שותף חולק שלא לדעת חבירו אמר פליג לא אמר לא פליג. רבא אמר הכא בפועל עסקינן שהיה שכיר לבני הספינה וכשאין יכולין להציל הדר ביה וכדרב דאמר רב פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום אמר מיהדר הדר ביה לא אמר לא הדר ביה. רב אשי אמר לעולם בשותף הכא במאי עסקינן ביכולין להציל על ידי הדחק לא אמרינן ליה ואי הוה אמתר לן הוינן מסרין נפשן אמר ויתיב אינהו אסוחי אסחי דעתייהו ומיהו היכא דיכולים להציל להדיא אפי' אי

לאו משום דקנס הוא. והא דמעיקרא לא גזרו על זה כמו על זה למאי דלא מסיק אדעתיה השתא טעמא דהפסד מועט איכא למימר דמעשה אירע במטמא ובמנסך לכך גזרו עליהם בשעת מעשה: **כיון** שנפל בידי עובדי כוכבים אין מרחמים עליו. כלומר שפיר מיקרי מסור שדבר ברור הוא שיקחו מאחר שהרגלהו: **השתא** יוני נינהו כו'. קשה לר"י דבפ"ב דגיטין (דף מז: ושם יז. ד"ה הא) אמר רבה בר בר חנה חלש על לגביה כו' אמר רחמנא אז בטולך וכו' ופריך למימרא דרומאי מעלי מפרסאי אלמא משמע שאז עדיין היו פרסיים בבבל ולכאורה משמע שאותו מעשה היה אחר מעשה שבכאן ואור"י שהשרים והפקידים היו משתנים והיו פעמים מפרסיים ופעמים מיוונים: דילכון

אי דינא אי קנסא לא גמרינן מיניה ומנא תימרא דמקנסא לא גמרינן דתניא [ה]בראשונה היו אומרים [א]המטמא והמנסך חזרו לומר אף [ב]המדמע חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו משום דקנסא הוא וקנסא לא גמרינן מיניה לא מעיקרא סברי [ג]להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ולבסוף סברי להפסד מועט נמי חששו איני והא תני אבוה דרבי אבין [ג]בראשונה היו אומרים המטמא והמדמע חזרו לומר אף המנסך חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו משום דלא גמרינן מקנסא לא מעיקרא סברי כרבי אבין ולבסוף סברי כרבי ירמיה מעיקרא סברי כרבי אבין [ד]דאמר רבי אבין [ג]זרק חץ מתחילת ארבע [ה]ולבסוף ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור שהרי עקירה צורך הנחה היא ומתחייב בנפשו ולבסוף סברי כר' ירמיה [ו]דא"ר ירמיה משעת הגבהה קנייה איחייב ליה ממון מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמיה דרבא א"ל כלום מעשה בא לידך א"ל ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתיו א"ל אהדר עובדא למריה דתניא [ז]ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונתן ביד חייב אמר רבה [ח]אם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא א"ל דרי ואמטי בהדן דרא ואמטי בהדייהו אתא לקמיה דרב אשי פטריניה א"ל רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב א"ל הני מילי היכא דלא אוקמיה עילויה מעיקרא [ט]אבל היכא דאוקמיה עילויה מעיקרא מיקלי קלייה איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול ענבים זה והושיט לו חייב הכא במאי עסקינן [י]כגון דקאי בתרי עברי נהרא [כ] דיקא נמי דקתני הושיט ולא תני תן ש"מ: ההוא שותא דהוו מנצו עלה בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא אזל חד מנייהו ומסרה לפרהגנא דמלכא אמר אביי יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי א"ל רבא וכל כמיניה אלא אמר רבא [יא]משמתינן ליה עד דמייתי ליה וקאי בדינא ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרב א"ל לא תחוי ולא תחוי א"ל מחוינא ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה [יב]לקועיה מיניה קרי רב עילויה [יג]בנוך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו א"ל רב [יד]כהנא עד האידנא הוו [טו]פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא [טז]יוונאי דקפדו אשפיכות דמים ואמרי [יז]מרדין מרדין קום סק לארעא דישראל וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין אזיל אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן אמר להו ריש לקיש היכא אמרו ליה אמאי אמר להו האי קושיא והאי קושיא והאי פירוקא והאי פירוקא אמרו ליה לריש לקיש אזל ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן ארי עלה מבבל לעיין מר במתיבתא דלמחר למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן אמר שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא א"ל רבי יוחנן לר"ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להוו חילוף שבע שנין דאמר לי רב קם אכרעיה א"ל נהדר מר ברישא אמר שמעתתא ואקשי אוקמיה בדרא קמא אמר שמעתתא ואקשי ר' יוחנן הוה יתיב אשבע [יח]בסתרקי שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה אמר שמעתתא ואקשי ליה עד דשלפי ליה כולהו בסתרקי מתותיה עד דיתיב על ארעא רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה אמר להו דלו לי עיני ואחזייה דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפרטיה שפוותיה סבר אחוך קמחייך ביה חלש דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה הדרא

אי דינא הוא שמסור ישלם: **גמרינן.** מהאי מעשה דרב נחמן לשאר גרמי דנזקין דעלמא: **ואי קנסא.** הוא דקנסיה רב נחמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מיניה: **המטמא.** טהרותיו של חבירו או מנסך יינו של חבירו לע"ז דאע"ג דקמיה מנח ואין הזיקו ניכר משלם: **לא חזרו לא.** היינו גמרי' מדמע ממנסך: **המדמע.** ערב חולין בתרומה להפסיק דמי החולין דלא חזו מהשתא אלא להמכר לכהנים: **להפסד מרובה.** מטמא תרומה הפסד מרובה הוא דתו לא חזיא לאכילה. מדמע הפסד מועט הוא דהא מזדכן לכהנים בדמי תרומה: **אף המנסך [כו'] לא חזרו לא.** גמרינן מנסך אע"ג דהפסידו מרובה ממדמע ומטמא דהפסידו מועט לגבי מנסך: **זרק חץ.** בשבת: **עקירה לורך הנחה.** דכיון דבין עקירה להנחה קרע נמלא מעשה שבת ומעשה (א) עקירה באין כאחד ולא אמרינן משעת עקירה חייב ממון ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת הנחת חץ. והכא נמי הגבהת יין לורך ניסוך הוא ותשלומין וחיוב מיתה דע"ז באין כאחד: **לבי אביוני.** מקום: **נשא ונתן ביד חייב.** דהליל עצמו בממון חברו: **מעצמו.** בלא אונס: **דרי ואמטי.** (ב) שלי והולך עמנו לבית המלך: **ה"מ.** דאם נשא ונתן ביד חייב: **היכא דלא אוקמינהו.** העובדי כוכבים על הממון מעיקרא ע"י האונס אלא הלך ונטל ונתנו להם אבל הכא דאוקמינהו על היין קלייה ואהניה שעתא פטור כי אמטי תו דידהו אמטי: **פקיע.** קשר: **חייב.** ואע"ג דקאי עכו"ם ע"ג הממון הואיל ונשא ונתן ביד חייב: **בתרי עיברי נהרא.** עכו"ם מגלד זה והעמיר מגלד זה דאי לא יהביה נהליה לא מצי אנס למשקליה: **שותא.** מכמורת לדגים או לחיות: **לקועיה.** לגוארייה. שבר מפרקתו: **תוא.** חיה והוא שור הבר כדמתרגם (דברים יד) תוא וזמר תורבלא תור שור בלא יעבר: **אין מרחמין עליו.** ושפיר עבדת דקטלתיה: **מסייס מסיכתא דיומא לרבנן.** היה מחזר ושונה להם מה שדרש רבי יוחנן אותו היום לפי שר"ל חכם גדול היה ולאחר ששמעו כולן מפי הרב חוזר ומכוונה בידם: **בדרא קמא.** שבע שורות תלמידים יושבים לפניו זו לפניו מזו: **בסתרקי.** תפי"ד בלע"ז: **מסרחי גביניה.** גבות עיניו גדולים ומכסין עיניו: **פריטא שפוותיה.** נקרעה שפתו על ידי מכה: הדרא

מסורת הש"ס

(א) גיטין נג. ע"ש, (ב) [שבת קנד: וש"נ], (ג) [גיטין נג. וע"ש בתוס' ד"ה בראשונה ותוס' מנחות נח: ד"ה וא"ל ודע דבתוספתא דגיטין פ"ג תני' כמו דאיתא הכא], (ד) [כתובות לא., (ה) [צ"ל לסוף יעב"ן], (ו) גיטין נב., (ז) [ע"ז ו:], (ח) בפ"ח מ"ל רב לרב כהנא, (ט) פ"ח יוומא, (י) פ"ח פרפאי, (כ) [עי' פרש"י ב"מ לט. ד"ה מתמת מרדין], (ל) פי' כריס וכפתות, (מ) [צ"ל אחר ד"ה המדמע], (נ) ברש"י שבריי"ף איתא שם,

תורה אור השלם

1. בְּנִיך עֲלָפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוֹא מְכֻמָּר הַמְּלֵאִים חֲמַת יְיָ גַּעֲרַת אֱלֹהָיִך:

ישעיהו נא כ

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עקירה וכו' מעשה שבת ומעשה קריעה באין כאחד ולא אמרינן משעת קריעה חייב:

גליון הש"ם

גמ' דיקא נמי דקתני חושיט כו'. כעין זה ע"ז דף ו ע"ב:

לעזי רש"י

תפי"ד [טפי"ד]. שטיח.

רבינו חננאל

[מתן]ני'. [הג]ויל את השדה וכו' אם מ[חמת הגזל]ן חייב להעמיד לו שדה . אוקימנה כגון דאנסוהו [לאחוי אר]עתיה, ואחוי נמי בדידהו. [ההוא גברא דא]חוי כריא דחיטי דבי ריש גלו[ותא. חייביה] רב נחמן ... לשלומי. אמר ליה רב הונא דינא או קנסא [וכו]ל'. ואסיקנה או דינא הוא גמרינן מינויה, ואי לא[ו] דינא ... הוא אלא קנסא הוא, לא גמרינן מינה. ירושלמי והלא אין קרקע נגזל ולמה חייב להעמיד [לו ש]דה. ר' יהושע בן ... לוי אמר אין אדם נתפש על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגלגלת. ורב אמר יכיל למימר ליה איהו ... שרי עביטך מלאי . קנס קנסו חכמ' לגזלן . ... ובנסך. מעיקרא סבר' הגבהה צורך ניסוך היא, ומשעת ... הגבהה קם ליה בדרבה מיניה. ולבנ[סוף] סבור משעת הגבהה קנייה ומתחייב בתשלומין, ומתחייב ... בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך. רבא חייב להההוא דאנסוה ואחוי ממון ישראל. ואמר ליה רב הונא ... אהדר עובדא. דתניא ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור, ואם נטל ונתן ביד דאמי וחייב. **מצאנו בתלמוד ארץ ישראל** בסוף פרק החובל . ישראל שאנסוהו גוים ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור, נטל ונתן להן חייב. אמר ר' יוסי הדא דאתמר כשאומר תן לנו] ממון ,] אבל תן לנו ממון פלוני אפילו נתן ונטל ביד פטור. ורב אשי... פטריה להההוא דאנסוה לאחוויי [ואחוי] חמרא [דרב מרי .] ואמר כיון דאחוויי אחוויי מיקלא קלייה, והא דדרא ... בהדייהו בתר [ד]קל[יא] ל[א] מיחייב עליה . **ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונתן ביד חייב. אמר רבא אם מצאנו** אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי. וזה לשון פר"ח זצ"ל אמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי וחייב. מצאנו בתלמוד ארץ ישראל בפ' החובל בסוף תני ישראל שאנסוהו גוים ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור, נטל ונתן ביד להם חייב. אמר ר' יוסי הדא דאתמר כשאומר לו תן לנו ממון סתם, אבל תן לנו ממון פלוני אפילו נטל ונתן ביד פטור. ורב אשי פטר לההוא דאנסוהו לאחוויי, דאחוי אחמרא דדרי בהדייהו, אמר כיון דאחוויי אחוויי מיקלא קלייה. והא דרא בהדייהו. בתר דקלייה לא מיחייב עליה כו', עד ההוא דאפקיד גבי חבריה כסא דכספא אתו עליה גנבי ושקיל להההוא כסא ויהביה להו. אתא לקמיה דרבה פטריה. אמר ליה אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא. אלא אמר רב אשי אי אינש אמיד הוא עליה דידיה אתו גנבי, והאי מציל עצמו בממון חבירו וחייב, ואי לא אדעתא דהאי כסא אתו עליה ופטור, וקיימא לן כרב אשי. דייקינן מינה דאי אנסוהו גוים ואמרו לו תן לנו ממון פלוני ונשא ונתן, פטור. עכ"ל.. **ההוא שיתא דהוו מינצו**.... פי' שיתא שחתא היא החי"ת מובלע בה, דלנ"ישנא קלילא] נקט , ו[היא] מצודה כדכתיב ויפרשו עליה גוים בשחתם נתפש. כלומר במצודתם נתפש. **ההוא שותא וכו'**. פירוש שותא, שחתא היא, החי"ת מובלע בה, והיא מצודה, כדכתיב ויפרשו עליו גוים בשחתם נתפס, כלומר במצודתם נתפש. **ההיא שיתא דהוו מינצו עלה בי תרי**. פירוש שיתא, ח' מובלעת. בשחתם נתפש, כלומ' במצודתם נתפש. אם תארגי תרג' אם תשתין, עם המסכת תרג' עם משתיתא. **קם רב כהנא שמטיה לקועיה**. פי' גרון. **הוו מדלי ליה במכחלא דכספא**. בפ' י"ג בכלי' מכחל שניטל הכף טמא מפני הזכר, ניטל הזכר [ט]מא מפני הכף. פי' מכחל צורת כרכר הוא מברזל או מנחושת, וראשו אחד כוחלין בו העין והא חד ונקרא זכר ואחד מנקין בו האוזן מן הרעי והנ[ו]א רחב ונקרא כף. **רב כהנא פריטן סיפוותיה**. פי' נראין שפתותיו כמשחקות בכל שעה.

עין משפט נר מצוה

קד א ב מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ח ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפה סעי' ח:

קה ג מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ב:

קו ד ה ו מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הל' ג ד ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפה סעי' ג:

קז ז מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ה:

קח ח מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעי' י:

מוסף רש"י

משעת הגבהה. על מנת לגחלו (גיטין נב:). לפרהגנא. ממונה של מלך (ב"מ פב:). מרדין. היא לשון לגלגון פרסי וכן מפורש בשערים דרב אלי גאון (ב"מ לט:). דלו ליה במכחלתא דכספא. שהיו עפעפיו מכסין את עיניו ומגביהן במזלגא דכספא (תענית ט.).

רבינו חננאל (המשך)

הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי. וזה לשון פר"ח זצ"ל אמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי וחייב. מצאנו בתלמוד ארץ ישראל בפ' החובל בסוף תני ישראל שאנסוהו גוים ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור, נטל ונתן ביד להם חייב. אמר ר' יוסי הדא דאתמר כשאומר לו תן לנו ממון סתם, אבל תן לנו ממון פלוני אפילו נטל ונתן ביד פטור. ורב אשי פטר לההוא דאנסוהו לאחוויי, דאחוי אחמרא דדרי בהדייהו, אמר כיון דאחוויי אחוויי מיקלא קלייה. והא דרא בהדייהו. בתר דקלייה לא מיחייב עליה כו', עד ההוא דאפקיד גבי חבריה כסא דכספא אתו עליה גנבי ושקיל להההוא כסא ויהביה להו. אתא לקמיה דרבה פטריה. אמר ליה אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא. אלא אמר רב אשי אי אינש אמיד הוא עליה דידיה אתו גנבי, והאי מציל עצמו בממון חבירו וחייב, ואי לא אדעתא דהאי כסא אתו עליה ופטור, וקיימא לן כרב אשי. דייקינן מינה דאי אנסוהו גוים ואמרו לו תן לנו ממון פלוני ונשא ונתן, פטור. עכ"ל.. **ההוא שיתא דהוו מינצו**.... פי' שיתא שחתא היא החי"ת מובלע בה, דלנ"ישנא קלילא] נקט , ו[היא] מצודה כדכתיב ויפרשו עליה גוים בשחתם נתפש. כלומר במצודתם נתפש. **ההוא שותא וכו'**. פירוש שותא, שחתא היא, החי"ת מובלע בה, והיא מצודה, כדכתיב ויפרשו עליו גוים בשחתם נתפס, כלומר

דילכון אמרי דילהון היא. פי׳ הקונטרס התורה היא של בני בבל וקשה בפרק לולב וערבה (סוכה דף מד. ושם ד״ה והא) גבי הא דקאמר ערבה יסוד נביאים היא וסכוחו וחזרו ויסדום ופריך מי א״ל יוחנן הכי וה״ר יוחנן דילכון אמרי דילהון הוא ופירש בקונטרס אלמא לא שכחוה בגולה ומאי פירכא היא וכי מפני שהיו בעלי תורה אין יכול להיות ששכחו תורת ערבה ועוד בכמה דוכתין אמר שכחום וחזרו ויסדום ולא פריך עלה הכי ואור״ת כפר״מ שלתלמידיו מבבל שהיו בפניו היה מדבר וה״ק דילכון אמרי רב כהנא שהיה שלכם אמר שערבה דילהון הוא כלומר מנהג של נביאים ופריך אמאי דקאמר התם לעיל תקתיים דרבי יוחנן דאמר יסוד נביאים היא והאמר ר׳ יוחנן דילכון אמרי דילהון הוא ולשון דילהון משמע ליה מנהג נביאים ולא יסוד נביאים וכן נ״ל בהמגרש (גיטין פד: ושם ד״ה ר״י) גבי ההיא דא״ר יוחנן דילכון אמר הואיל וקנאתו להתגרש בו שלתלמידיו מבבל היה אומר כן על רב כהנא ובקונטר׳ פי׳ שם דלחזקיה רבו שהיה תולק שם עליו היה אומר כן ואין נראה [לומר] שבשעה שלמד רב כהנא לפני ר׳ יוחנן היה רבי יוחנן רואה ישיבה בעוד שרבו חזקיה היה בחייו: [ועיין תוספות מנחות כג: ד״ה כין]:

ואי לאו אדעתא דכספא אתו. ואע״ג דאמר לעיל נשא ונתן ביד חייב אור״י דשמי שומר שלדעת כן הפקידוהו שיגיל עצמו בו אם יבואו עליו אדעתא דכסף דכספא: **אין לך פדיון שבויים גדול מזה.** אע״ג דמשמע דהוי אמיד מדלא מפליג כדמפליג לעיל מ״מ הואיל ולא היה לו באותה שעה מה ליתן להם חשיב פדיון שבויים: והלה הדרא ליה עכנא א״ל עכנא עכנא פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד ולא פתח יכנס חבר אצל חבר ולא פתח יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה בעא רחמי ואוקמיה א״ל אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי השתא ליתי מר בהדן א״ל אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא ואי לא אזילנא הואיל וחליף שעתא חליף תייריה אוקמיה שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה היינו [6]דאמר ר׳ יוחנן דילכון אמרי דילהון היא: ההוא דאחוי אמטכסא דר׳ אבא יתיב ר׳ אבהו ור׳ חנינא בר פפי ור׳ יצחק נפחא ויתיב ר׳ אילעא גבייהו סבור לחיוביה מהא דתנן [3]דן את הדין זיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו א״ל ר׳ אילעא הכי אמר רב והוא שנשא ונתן ביד אמרי ליה זיל לגבי דר״ש בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי אזל לגבייהו חייבי׳ ממתני׳ [3]אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ואוקימנא דאחוי אחוויי: ההוא גברא דהוה מפקיד ליה בסא דכספא סליקו גנבי עילויה שקלה יהבה להו אתא לקמיה דרבה פטריה א״ל אביי האי מציל עצמו בממון חבירו הוא אלא אמר רב אשי [8]חזינן אי איניש אמיד הוא אדעתא דידיה אתו ואי לא אדעתא דכספא אתו: ההוא גברא דהוה מפקיד גביה ארנקא דפדיון שבויים סליקו גנבי עילויה שקלה יהבה ניהלייהו אתא לקמיה [6] דרבא פטריה א״ל אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא א״ל [3]אין לך פדיון שבויים גדול מזה: ההוא גברא [7]דאקדים ואסיק חמרא למברא קמי דסליקו אינשי במברא בעי לאטבועי אתא ההוא גברא מלח ליה לחמרא דההוא גברא ושדייה לנהרא וטבע אתא לקמיה דרבה [2]פטריה אמר ליה אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא א״ל האי מעיקרא רודף הוה רבה לטעמיה [3]דאמר רבה [1]רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור שהרי מתחייב בנפשו [2]ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור [1]שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו אבל של כל אדם חייב [1]דאסור להציל עצמו בממון חבירו [1]ורודף שהיה רודף אחר רודף להציל ושבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין אלא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל את חבירו מן הרודף: **מתני׳** [1]שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך: **גמ׳** [1]ת״ר הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה אחר דברי ר׳ אלעזר וחכ״א אומר לו הרי שלך לפניך במאי קא מיפלגי ר״א דרש ריבויי ומיעוטי [1]וכחש בעמיתו ריבוי בפקדון מיעט [3] [2]כל אשר ישבע עליו לשקר חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל ומאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי וכחש כלל בפקדון פרט או מכל חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון אף [2]כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע״פ שמטלטלין אין גופן ממון והדתניא הגוזל את הפרה ושטפה נהר חייב להעמיד לו פרה דברי ר׳ אלעזר וחכמים אומרים אמר לו הרי שלך לפניך התם במאי קמיפלגי אמר רב פפא התם במאי עסקינן כגון שגזל שדה מחבירו והיתה פרה

[דאמר רבא רו]דף אחר חבירו להורגו ושיבר את הכלים בין של נ[רדף בין ש]ל כל אדם פטור, מפני שמתחייב בנפשו. הנרדף ששיבר כלים של רודף פטור שלא יהא מ[ממונו ח]מור מגופו, דקימא לן הבא להרגך השכם להורגו. וכת׳ נמי אם במחתרת ימצא הגנב והכה [ו]מת [וגו׳.] ואחד [שהי]ה רודף אחר הרודף להציל הנרדף, ושיבר כלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור, ולא [מן ה]דין הוא זה, אלא שאם אינך אומר כך אין לך אדם שמציל חבירו מיד הרודף. **מתני׳. שטפה נהר אומ׳ לו הרי שלך לפניך.** ובבריתא תנו לה בלשון ...הרי שלך לפניך. ואוקימנא דרבנן דרשי כללי ופרטי, וממעטי קרקעות ונ[כ]סים ושטרות. ור׳ אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי, ומרבי כל מילי וממעטי שטרות. והאי דקתאני הגוזל פרה ושטפה נהר חכמ״ם אומרים הרי שלך לפניך, אוקמה רב פפא בגוזל שדה ופרה רבוצה בתוכה ושטפה נהר. ורבנן לטעמיהו.

הדרא ליה עכנא. נחש גדול עשה עצמו כגלגל ומקיף את פי המערה ונותן זנבו לתוך פיו ואין אדם יכול ליכנס: **פתח פיך.** הרמיזני פתחיך להסיר זנבך מפיך ועשה פתח ליכנס: **אי מליא למצעי רחמי דמו לא שכיבנא.** אי אקאינא לך אזלינא בהדך ואעמוד אצלך בבית המדרש: **ואי לא הואיל וחליף שעתא.** ואתרמיז ניסא חליף ולא אלך עוד עמך שמא תכעוס עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי אי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת. ואית דמפרש הואיל וחליף שעתא וקבלתי צער מיתה לא אקבל עוד פעם אחרת שלא אלך לביתי אי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת. ואית דמפרש הואיל וחליף שעתא תכעוס עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי אי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת. **אי מליא למצעי רחמי דמו לא שכיבנא.** אי אקאינא לך אזלינא בהדך ואעמוד אצלך בבית המדרש: **ואי לא הואיל וחליף שעתא.** ואתרמיז ניסא חליף ולא אלך עוד עמך שמא תכעוס עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי אי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת. ואית דמפרש הואיל וחליף שעתא וקבלתי צער מיתה לא אקבל עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי אי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת. (דף מט.) מוכח שהלך לביתו דאמר רב כהנא אי לאו דנסיבנא כהנתא לאו אנא גאמי אמרי ליה והא למקוס תורה גלית א״ל לאו אנא גאמי כדגאו שאר אינשי שהרי לא בעבור מקום תורה גאיתי אלא מאימת מלכות ברחתי אלמא בתר הכי מי הוה ועוד אמרי׳ בברכות ירושלמי א) דפגע ביה ההוא גברא אמר ליה מאי עביד בשמיא כלומר שליגע עליו שהיה מת ואיה א״ל גזר דייניה דההוא גברא מחתם ומת ההוא גברא פגע ביה אחרינא אמר ליה הכי נמי ומית אתי לקמייה דר׳ יוחנן אמר ליה בר מינים דאמיה מבסרא ליה ואמתתיה דאבוה מיקרא כו׳: **פייריה.** הקילו משמו: **א״ל דילכון אמרי.** שלכם הייתי אומר תורה של בני א״י היא: **דילהון היא.** של בני בבל: **מעלסא.** תכשיט משי: **וישלם מביתו.** דאדבורא בעלמא חייב: **שנשא ונתן ביד.** ובכולם מפרש שנשא ונתן ביד באחד דיני ממונות בסנהדרין [4]: **אמיד.** עשיר: **אסיק חמריה למברא.** מכניס חמורו לספינה מעבר הנהר והיו בה אנשים: **בעא.** חמרא לטבועי מעברא: **מלח ליה.** דחפו לחמור והשליכו למים. לשון אחר מלח ליה כמו המלחים (יונה א) התחיל המלח להליל הספינה ודחפו והשליכו: **[האין].** בעל החמור רודף הוא להרוג נפשות: (סנהדרין עד.). **ורודף שהיה רודף אחר רודף.** שהיה רודף אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים כו׳ (שם). **חייב להעמיד לו שדה אחר.** דקסבר קרקע גנזלא וקיימא לה בדשמא גזלן וקרעין ביה ושביר את הגזלה (שבועות לז:). **הרי שלך לפניך.** קסבר קרקע אינה גנזלא וכי שטפה נהר ברשותיה דמרא קמא היא קיימא (שם). **מיעט שטרות.** שאין גופן ממון שאינו אלא לראיה שבהן (שם).

מוסף רש״י

דילכון אמרי דילהון היא. רב כהנא היה מתלמידי רב והיה תרוץ מאד וברח לא״י לפני ר׳ יוחנן מחמת מרדין, והוצרך לו ר׳ יוחנן לכתב ספיקות, והיה אומר ר׳ יוחנן לבני א״י קבור הייתי שתורה שלכם, שלא גליתם מתרגלים ולא היה לכם טירוף הדעת, אבל ראיתי שהיא של בני בבל, שאפ״פ שגלו, עמדה להם חכמת הדרש והמסגר שגלו עם יכיה כדכתיב (מ״ב כד) הכל גבורים עושי מלחמה, ותניא בסדר עולם וכי מה הגבורה עושין בני אדם הגתוין בשלשלאות של ברזל, אלא שגבורים היו במלחמתה של תורה (סוכה מד.). **ההוא שנשא ונתן ביד.** שנטל הוא הממעות ממנו בידו ופרע לנשא דין (בבורות כח:) וזיכה את החייב, שהיה לו משכון למלוה ממנו ונטל דיין למשכון והמזיכו לגוה, וחייב את הזכאי, נטל ביד ממון מן הנתבע ושילם למובע, וטימא את הטהור, נטל שרץ בידים וזרקו עליה לטמאתו ולא להחזיק בדברו, וטהר את הטמא נטל הדיין לטיהרו טמאים וערבון עם אחר פירות האיש הטוהלו, והוה ליה עושה מעשה בידים ומזיק, וכסי מפרש בסנהדרין (לג.) בפרק אחד דיני ממונות (לעיל ק.). **שהרי מתחייב בנפשו.** בגדיפה זו, שהרי ניתן להציל בנפשו, ואע״ג דכלים הללו של אחר כל אדם הן, דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור (סנהדרין עד.). **ורודף שהיה רודף אחר רודף.** שהיה רודף אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים כו׳ (שם). **חייב להעמיד לו שדה אחר.** דקסבר קרקע גנזלא וקיימא לה בדשמא גזלן וקרעין ביה ושביר את הגזלה (שבועות לז:). **הרי שלך לפניך.** קסבר קרקע אינה גנזלא וכי שטפה נהר ברשותיה דמרא קמא היא קיימא (שם). **מיעט שטרות.** שאין גופן ממון שאינו אלא לראיה שבהן (שם).

רבינו חננאל (המשך)

ויהביה להו. פטריה רבא אמר ליה אין לך [פדיון שבוים] גדול מזה. **ההוא דאסיק חמריה אמ[עבורה דסל[יק] בהא נאשי, הוה מיטבעא מעבורת, ...** [ל]חמרא בנהרא טביעה פטריה רבא האי ...ה.....א רודף הוא, ורבא לטעמיה

עין משפט נר מצוה

קטז א מיי׳ פ״ה מהל׳ שאלה ופקדון הל׳ ב סמג עשין פח טוש״ע מ״מ סי׳ רלב סעיף ח:
קי ב מיי׳ שם הלכה ח סמג שם טוש״ע שם סעי׳ ט ומ״ר שם סעי׳ ז:
קיא ג מיי׳ פ״ח מהל׳ מוכר ומזיק הל׳ טו ועיין בהשגות ובמ״מ סמג עשין ע טוש״ע מ״מ סי׳ שפ סעי׳ ד והסג״ה:
קיב ד ה ו מיי׳ שם הלכה יב הל׳ יג הל׳ יד טוש״ע שם סעי׳ ג:
קיג ז מיי׳ פ״ט מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ח ועיין שם טוש״ע מ״מ סי׳ שמא סעי׳ ב:
קיד ח מיי׳ פ״ז מהל׳ שכועות הל׳ ד ופ״ה מהל׳ טוענין ונטענין הל׳ ח סמג לאוין רמח ועשין לה טוש״ע מ״מ סי׳ לה סעי׳ ח:

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיְיָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֹת יָד אוֹ בְגֵזֶל אוֹ עָשֹׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא
2. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: ויקרא ה כד

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דפדיון שבוים וכו׳ לקמיה דרבה פטריה: (ב) שם בפקדון מיעט או מכל אשר ישבע:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] רש״י ד״ה ואי לא לא כו׳ בברכות ירושלמי. ג״כ פ״ב הלכה ח יעו״ש:

רבינו חננאל

[ר׳] יוחנן דילכון אמ׳ דילהון היא. רב כהנא שהוא שלכם, שהוא מבבל, אמר לי דילהון היא. פי׳ מדרבנן היא. ואמר ר׳ יוחנן כך ב..פרק לולב וערבה. ועוד אמרינן כגון זה בגיטין פרק המגרש את אשתו. אמר לחזקיה בנו של ר׳ חייא שהיו קורין אותו בבלי, כדאמרן בכמה מקומות מה בבלי אומר בדבר זה, ואע״פ שחזקיה רבו של ר׳ יוחנן, הוא אומר לו דילכון אמר, דהוא רב כהנא, שאני התם הואיל וקנאתו להתגרש בו. ואלו מקצת מן הקושיות ששאל ר׳ יוחנן לרב כהנא ופרקינהו ליה, והיה אומר אותם משמו. ה״פ, דקאמ׳ התם שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה, היינו דאמר ר׳ יוחנן דילכון אמרי דילהון היא, שהיה שונה שמועות משו של רב כהנא ההוא שעתא גמרינהו בביה. **היינו דאמר ר׳ יוחנן דילכון אמרי דילהון היא.** פר״ח ז״ל רב כהנא שהוא שלכם שהוא מבבל אמר ליה דילהון היא, פי׳ מדרבנן הוא. ואמר ר׳ יוחנן כך בפרק לולב וערבה. ועוד אמרינן כגון זה בגיטין פרק המגרש את אשתו לחזקיה בנו של ר׳ חייא שהיו קורין אותו בבלי, כדאמרן בכמה מקומות מה בבלי אומר בדבר זה, ואע״פ שר׳ יוחנן תלמידו של חזקיה אמר לו דילכון אמר דהוא רב כהנא שאני התם הואיל וקנאתו להתגרש בו. ואלו מקצת מן הקושיות ששאל ר׳ יוחנן לרב כהנא ופרקינהו ליה והיה אומר אותם משמו. ע״כ. **ההוא גברא דאחו מטכסא דר׳ אבא.** פי׳ משי מובחר הוא ובלשון רומי מיטכסי. **ההוא דאפקיה גבי חבריה [כסא דכספא, אתו] עליה גנבי שקליה להוא [כסא] ויהביה להו וכול׳.** אמר רב אשי חזינן אי איניש [אמיד הוא עלי]ה דידיה אתו , והאי מציל עצמו בממון חבירו הוא וחייב. ואי לא אדעתא דההוא כספא ... [א]תו ופטור. וקימא לן כרב אש[י. דייק]ינן מי[נה] דאי אנסוהו גוים ואמרו לו תן לנו מ[מון] של פלוני ונשא ונתן פטור. ...

מסורת הש״ס

א) סוכה מד., **ב)** לעיל ק. סנהדרין ו. לג. בכורות כח., **ג)** [לעיל קטז:], **ד)** [עיין בכל״ם גרס׳ אחרת], **ה)** סנהדרין עד. [וע׳ תוס׳ כתובות ל: ד״ה רב אמי], **ו)** [לקמן קיט.], **ז)** [לעיל ס:], **ח)** שבועות לז: [ע״ש], **ט)** דף לג., **י)** [סנהדרין עג.].

מסורת הש"ס

א) כתובות יב: ב"מ נז: קטן: ע"ש ב"ב קלה., ב) [קידושין מס: וש"נ], ג) [בי"ף מיתת רבה], ד) כן העתיק הב"י בגמרא וברש"י וכ"כ הש"ך בשם רש"ל.

פרה רבוצה בו. וגזלן לא משכח והוי כקרקעות ולר"א דאמר שדה נגזלת קונה פרה עמה וחייב לשלם דמטלטלין נקנין אגב קרקע ולרבנן לא קנה שדה ולא פרה שבה: **מתני' לא יחזיר לו במדבר.** אם אין זה תובעו אין זה יכול לכופו לקבל חובו או פקדונו במדבר דלאו מקום שימור הוא: **על מנת לאתא למדבר.** קס"ד שאמר לו לוה זה על מנת שלא למדבר ושם אפרע לך להכי פריך פשיטא והא מתנה בהדיא לקבלו במדבר: **גמ' ניתנה ליתבע.** אם ירצה מלוה דידו על העליונה: ד) **אי בעית לאהדוריה ניהלך האם מהדרנא לך.** ואשמועינן תנא דאע"ג דלא תנאי גמור הוא דהא אי בעית קאמר אפ"ה כיון דידע דאיהו נמי למדבר נפיק על כרחו יקבלם: **רב הונא ורב יהודה אמרי חייב.** דאמר שאם יודע לו כלום הוא עדיף שמא מבני דהא א"ר הוה טעין ליה אין לך בידי כלום הוי משכיעין ליה שבועת היסת: **דקא תבע ליה.** וא"ל גזלתני דהוי טענת ברי: **נלאה ידי שמים.** וכיון דקא מודי דודאי גזליה לא נפיק ידי שמים עד דעביד השבה אבל סיפא הואיל ולא גזלן ידע ולא נגזל ידע ליכא שום טענת ברי לא צריך למיפק ידי שמים: **אאמר נמי.** דהיכא דבא לאתא ידי שמים אפילו מאן דפטור ליה מדיני אדם מודה דחייב היכא דליכא קלת טענת ברי הלכך רב הונא דאוקמה ריש דבלא תבע הואיל ואיכא קלת ברי דהא גזלן ידע דגזליה מעיקרא חייב בבא לאתא ידי שמים: **מתני' חייב באחריותו.** דמכי גנבה קם ליה ברשותיה והשבה דעבד לאו השבה היא עד שמודע להו לבעלים: **ומנו את הגלן.** אחר שהחזירו והיא שלימה הרי יש כאן דעת בעלים: **גמ' לדעת צריך דעת.** אם הכירו הבעלים שגנב מהן טלה צריך שיודיעם כשיחזירנה ואי לא הודע להו אע"ג דמנו את הגלן והיא שלימה עדיין חייב באחריותה דכיון דידע הוא ליה גזילה גמורה ובעינן השבה מעליותא: **שלא לדעת.** לא הכירו בעלים קודם חזרה שתהא אאנס חסירה כלום ולאחר חזרה מנו את הגלן והיא שלימה פוטר מנין: **אסיפא.** לא ידעו הבעלים בגניבתו ובחזרתו ומנו את הגלן והיא שלימה פטור אבל ידעו לא מהני מנין: **ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני מנו את הגלן אכולה.** בין ידעו בין שלא ידעו והכי משמע מתני' הגונב טלה ובשהכירו בה הבעלים וידעו שגנבה מהן קאי מדקתני סיפא לא ידעו מכלל דרישא בידעו והחזירה ומת חייב באחריותו וכן לא ידעו בגניבתו ובחזירתו נמי חייב אבל מנו את הגלן והיא שלימה פטור בין רישא לדעת בין סיפא דלא ידעו: **ור' יוחנן אומר לדעת מנין פוטר שלא לדעת מנין לא צריך ומנו את הגלן חרישא.** והכי קתני הגונב טלה דהיינו ידעו אחרי כן והחזירו חייב באחריותן היכא דלא מנו אבל לא ידעו הבעלים בגניבתו ובחזרתו אפי' אין מנין או שמנו אפילו הואי ידיעה פטור: **ורב חסדא אמר לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך לאודיעו.** אם לא הודיעו אע"ג דמנו חייב ומנו את הגלן חרישא והכי משמע מתני' חייב באחריות בין מנו בין לא מנו אימתי בזמן שלא ידעו בעלים בחזרתו ובגניבתו ואם מנו הגן דרישא את הגלן לאחר חזרה פטור:

מ"ט

פרה רבוצה בו ושטפה נהר דר' אלעזר לטעמיה ורבנן לטעמייהו: **מתני'** א) הגוזל את חבירו ב) או שהלוה הימנו ג) או שהפקיד לו בישוב לא יחזיר לו במדבר על מנת לצאת במדבר יחזיר לו במדבר: **גמ'** ורמינהו מלוה משתלמת בכל מקום אבידה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן אמר אביי ה"ק ד) מלוה ניתנה ליתבע בכל מקום ה) אבידה ופקדון לא ניתנו ליתבע אלא במקומן: על מנת לצאת במדבר: פשיטא ו) לא צריכא דא"ל ליהוי האי פקדון גבך דאנא למדבר נפיקנא וא"ל איהו אנא למדבר נמי בעינא למיפק אי בעינא לאהדרינהו לך התם מהדרנא לך: **מתני'** ז) האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך חייב לשלם ח) אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אצלי פטור מלשלם: **גמ'** ט) איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ור"נ ור' יוחנן אמרי י) פטור רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף ר"נ ור' יוחנן אמרי פטור כ) אוקי ממונא בחזקת מריה תנן אבל אם אמר לו איני יודע אם הלויתני פטור ה"ד אילימא דלא קא תבע ליה רישא נמי דלא קא תבע ליה אמאי חייב אלא דקתבע ליה וקתני סיפא פטור מלשלם לא לעולם דלא קא תבע ליה ורישא בבא לצאת ידי שמים איתמר נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ל) האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים: **מתני'** מ) הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב חייב באחריותו לא ידעו לא בגניבתו ולא בחזירתו ומנו את הצאן ושלימה היא פטור: **גמ'** אמר רב לדעת צריך דעת שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה אסיפא ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו והיא שלימה פטור אכולה ורבי יוחנן אומר לדעת מנין פוטר שלא לדעת אפי' מנין נמי לא צריך וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה ארישא רב חסדא אמר נ) לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך דעת וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה ארישא אמר נ) רבא

מ"ט

והלה אומר איני יודע. פי' אם הפקיד אצלי אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב לכ"ע כמו רישא דמתני' ולסיפא דמתני' הוא דמדמה לה בסמוך:

רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור. וקי"ל כרב נחמן בדיני ופירש בקונטרס דמשביעין אותו שבועת היסת שאין יודע לא עדיף מאילו היה כופר לגמרי ונראה דסובר בקונטרס כלישנא קמא דרב נחמן דפרק שבועת הדיינין (שבועות מ: ושם מא. ד"ה מאן) דאריסא דקתני התם מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור קאמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת אבל איכא דמתני לה אסיפא אמנה לי בידך וא"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור דדוקא בסיפא דאיכא דררא דממונא קאמר ר"נ דמשביעין אותו שבועת היסת אבל אריסא לא וכן נראה הלכה כלשון הראשון דלישנא קמא סתמא דגמרא קאמר אבל לישנא בתרא רב חביבא הוא דמתני לה ובפ"ק דב"מ (דף ה. ושם ד"ה אין) גבי ההוא רעיא מייתי נמי לישנא קמא דר"נ אבל ר"ת אומר דמספק אין לחייבו שבועה היכא דליכא דררא דממונא כיון שיש ב' לשונות ובפ"ק דב"מ (שם) לאו דוקא נקט לישנא קמא דהא התם איכא דררא דממונא דאתו סהדי דאכיל תרי מייניהו ושמע ר"י שר"ת היה מניח לדיינין לחייב היכא דליכא דררא דממונא רק שהוא לא היה רוצה לדון כן היכא דמודה שחייב לו אלא שטוען לו פרעתי ראה ר"י (א) ר"ת לחייב שבועה אע"ג דליכא עדים בהיא הודאה והיה יכול לכפור בשעה שטען שפרעתי ואמר דחשיב שפיר דררא דממונא כמו ההיא דנתתיו לך אע"ג דבהך הודאה יש עדים ולפי פשט הלכה משמע דלמאן דמתני אסיפא חשיב לה דררא דממונא משום דאיכא עדים בהודאה אא"ל אתמול הן ואין יכול עתה לכפור ורב האי גאון פי' כמו כן דלא משביעין ליה היכא דליכא דררא דממונא ומיהו משמתינן ליה על תנאי שיהא בשמתא אם הוא חייב ואינו מודה לו:

שלא לדעת מנין נמי לא צריך.

והא דאמר ר' אלעזר לעיל בהכונס (ד' נז.) הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה אין י"ל דפליג אהא אלא יש לפרש הכל צריכין דעת בעלים היכא דהוי לדעת חוץ מהשבת אבידה שאין צריך אפי' הוי לדעת שידוע שאבדה לו אותה אבידה:

מאי

עין משפט נר מצוה

קטו א מיי' פ"א מהל' גזילה ואבידה הל' ז סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעי' ד [וכ"ש אלפס כאן ובכ"מ פ"ג דף פז. ושם כל הסוגיא]:

קטז ב מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הל' מ סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' עד ס"א:

קיז ג מיי' פ"ז מהל' שאלה ופקדון הל' יא סמג עשין כח טוש"ע ח"מ סי' רלג סעיף ב:

קיח ד מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הל' מ סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' עד סעיף א:

קיט ה מיי' פ"ז מהל' שאלה ופקדון הל' יא סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רלג סעיף א:

קכ ו (מיי' שם) טוש"ע ח"מ סי' עד סעיף א בהג"ה וסי' רלג סעיף ב:

קכא ז ח מיי' פ"א מהל' טוען ונטען הל' ט סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' עה סעי' י וסי' שסה סעיף ב בהג"ה:

קכב ט י מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע ח"מ סי' עה סעי' ט:

קכג כ ל מיי' פ"ד מהל' גזילה הל' יב סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנה סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה רב נחמן וכו' ולא ר"ת את ר"ת שחייב:

מוסף רש"י

ור"נ ור' יוחנן אמרי פטור. מלשלם, ומכל מקום משביעין ליה שבועת היסת שכן הוא כדבריו שאינו יודע שהוא חייב לו (כתובות יב:).

רבינו חננאל

מתני'. הגוזל את חבירו, או שלוה הימנו, או שהפקיד לו בישוב, לא יחזיר לו במדבר וכול'. ורמינהו מלוה משתלמת בכל מקום, אבדה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן. תירצה אביי מלוה ניתנה ליתבע בכל מקום, אבדה ופקדון לא ניתנו ליתבע אלא... מתני'. הגוזל את חברו או שלוה הימנו או שהפקיד לו בישוב לא יחזיר לו במדבר. ורמינהי, מלוה משתלמת בכל מקום אבדה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן. ותרצה אביי תני מלוה ניתנה ליתבע בכל מקום, אבדה ופקדון לא ניתנו ליתבע אלא במקומן. **על מנת לצאת במדבר יחזיר לו במדבר.** אוקימנה כגון דאמ' ליה נהוי האי פקדון גבך ואמ' ליה האיך אנא למדברא בעינא למיזל, אמ' ליה אנא נמי התם קא אזילנא דאמ' הכי קאמ' ליה אי מהדרת לי במדבר מקבילנא מינך. מתני'. **האומר לחבירו גזלתיך, הלויתני הפקדת אצלי וכול'.** אוקימנה כגון דלא תבע ליה אידך. והאי דקתאני חייב, בבא לצאת ידי שמים. איתמר מנה לי בידך והלה אומ' איני יודע רב נחמן ור' יוחנן אמרי פטור ובבא לצאת ידי שמים חייב. איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבה אמר ר' יוחנן מנה לי בידך והלה אומ' איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים.

מ"ע דרב חסדא. בשלמא טעמא דכולהו ניחא דעדיף להו לדעת משלא לדעת ועוד מתני' ניחא לתרוצי כוותייהו טפי: **הואיל ואנקטה נגרי ברייתא.** למדה לאמת מתן ומעמתה לריכה שימור יפה וכיון דלא ידעו בעליה לא מזדהרי בה אבל לדעת מנין פוטר שהרי הכירו שנגנבה והמזירה ומעכשיו יזהרו בה: **האי מאן דחזייה לחבריה דאגבה אימרא מעדרא דידיה.** כדי לגוזבה: **אע"ג דמני.** אלמא לדעת לריך דעת: **החזירו לעדר.** שיש לו לבעל הבית במדבר יצא ואע"ג דליכא לא לדעת ולא מנין ורב לא סגי ליה בלאו חד מהני: **ברקועתא.** שהטלה נייכר הוא כשנגנב ונייכר הוא לרועה במדבר כשניתוסף על צאנו ואפי' לא מנה: **אית ליה דרבי יצחק.** והבעלים יודעין בגנייבתו שמנו והיא חסירה ולאחר חזרה מנו והיא שלימה: **מאי לאו בסלע.** פליגי לדעת כדפריש"ת וידעו הבעלים בגנייבתו וקאמר רבי ישמעאל מנין פוטר שאדם עשוי למשמש בכיסו ומנה והיא שלימה פטור וקשמואל דאמר לדעת מנין פוטר ור"ע כרב דאמר לדעת לריך דעת: **בטלה פליגי שלא לדעת וכפלוגתא דרב חסדא ור' יוחנן.** דרבי ישמעאל דאמר למקוס שגנב יחזיר כרבי יוחנן דאמר שלא לדעת אפילו מנין לא לריך ור"ע כרב חסדא דאמר שלא לדעת לריך דעת: **ה"ג א"ר זביד משמיה דרבא בגונב מרשות בעלים דר"ע לא פליגי.** דסבירא להו כרב חסדא כדמפרש טעמא משום דאנקטה ניגרי ברייתא והכא בשומר שגנב מרשות עלמו עסקינן ובעי למפטר נפשיה מן הבעלים בטענת גנייבה או אבידה וכ"ע כרב חסדא דאמר שלא מדעת לריך דעת: **ר"ע סבר.** כיון שנעשה גנב כלתה שמירתו דתו לא מהימן להו לבעלים דהא ה"ל גונב שלא לדעת לריך דעת ולא אמרינן סגיא בדעת שומר והא מיהו ידע בחזירתו: **ורבי ישמעאל סבר.** עדיין הוא שומר עליו וסגי בדעת דידיה: **והבליע לו בחשבון.** לאחר זמן לקח הימנו מקח וכשנתן לו דמיס הוסיף עליהס מעות הגזילה והבליע בחשבון שהיה בוס לומר הרי גזילתך יצא: **אדם עשוי למשמש.** ולמנות כמה בכיסו וזה מיד מנה אחריו ומצא יותר מדמי המקח והכיר שהחזיר לו גזילתו: **אית ליה דר' יצחק.** ולילא מנין: **הא.** דקתני לא יצא דמני גזלן ורמא לידיה דנגזל הלכך איכא למימר דהשליכו זה לתיבתו ולא מנאן: **והא.** דקתני יצא דמני גזלן ורמא לכיסיה דנגזל וכיון דאית לן דר' יצחק מנין פוטר: **אית ליה זוזי אחריני בכיסיה.** ולא ידע כמה: **מתני' אין לוקחין מן הרועים.** דאיכא למימר שמא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם: **אמר ביהודה ופשתן בגליל.** זו היא מלאכת הנשים והן עצמן עושות ומוכרות ולדעת בעליהן הוא: **ועגלים.** הרועים בשרון בראבה לעין כל מאחר שמוכרין בפרהסיא לא גנבוס. ל"א שרון שם מקוס ומקוס גידול עגלים הוא ולוקחין עגלים בזול ומגדלין אותן ושלהן הן לשון זה עיקר דתניא במנחות בפרק כל קרבנות (דף פז.) אילים ממואב וכבשים מחברון עגלים משרון: **גמ' ולא אלושין.** שנתלש הלמר שעל הראל מעט מעט: **ספורים.** בגדים תפורים דאי נמי גנבו קנגהו בשינוי: **חלב וגבינה במדבר.** דאין דרך בעלים לילך שם וליטלס והרועה נטלן: **אבל לא בישוב.** שדרך להביאו לבית בעל הבית: **ארבע וחמש לאן.** שחסרונן ניכר בעדר ואין יכול לישמט ולומר זאב טרפה: **ביאסוף לוקחין מהן.** שהרי בעל הבית יודע מניינס: **מרגיש.** מבין: **ארבע מפוך חמש.** אס לא היה לו בעדר אלא חמש לאן ומוכר מהן ארבע מותר ליקח דכולי האי לא גניב מדבר מועט: **בברייתא.** בריאות. עין בעל הבית תמיד עליהן ומרגיש בשלס: **לחושות.** אין חשובות לו ואין עינו עליהס לפיכך אין מרגיש כלומר אין יודע כשמוכרס זה: **אריש קאי.** ארבע וחמש דשרי ת"ק: **אסיפא.** שתי לאן דקאסר ת"ק:

מדקאמר

מאי [1] **לאו בסלע כו' ובטלה שלא לדעת.** סתס כיס רגיל להיות לדעת כיון שעשוי למשמש בכיסו וסתס טלה רגיל להיות שלא לדעת להכי נקט בהא לדעת ובהא שלא לדעת:

חמש מבעיא. מפורש בתס' שבת בפרק במה אשה (דף ס: ושם ד"ה השתא) גבי שמעתא דסנדל המסומר:

הדרן עלך הגוזל בתרא

וסליקא מסכת בבא קמא

מ"ט דרב חסדא הואיל [6] ואנקטה נגרי ברייתא ומי אמר רבא הכי והאמר רבא האי מאן דחזייה לחבריה דאגבה אימרא מעדרא דידיה ורמא ביה קלא ושדייה ולא ידע אי הדריה אי לא הדריה ומת או נגנב חייב באחריותו מאי לאו אע"ג דמני לא דלא מני ומי אמר רב הכי והאמר רב החזירו לעדר שבמדבר יצא אמר רב חנן בר אבא מודה רב [7] [8] ברקועתא לימא כתנאי [9] הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר צריך דעת בעלים סברוה דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק דאמר רבי יצחק [10] אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה מאי לאו בסלע לדעת ובפלוגתא דרב ושמואל [7] (לא) בטלה שלא לדעת ובפלוגתא דרב חסדא ור' יוחנן אמר רב זביד משמיה דרבא [2] בשומר שגנב מרשות בעלים כ"ע לא פליגי כדרב חסדא והכא בשומר שגנב מרשותו [3] שיחזיר למקום שגנב קמיפלגי ר"ע סבר [4] כלתה לו שמירתו ור' ישמעאל סבר לא כלתה לו שמירתו לימא מנין פוטר תנאי היא דתניא [5] [6] הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון תני חדא [11] יצא ותניא אידך לא יצא סברוה דכ"ע אית להו [1] דר' יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה מאי לאו בהא קמיפלגי דמ"ד יצא סבר מנין פוטר ומאן דאמר לא יצא סבר מנין אינו פוטר אמרי אי סבירא לן כר' יצחק כ"ע לא פליגי דמנין פוטר אלא בדרבי יצחק קמיפלגי מר אית ליה דר' יצחק ומר לית ליה דר' יצחק ואי בעית אימא דכ"ע אית להו דר' יצחק ולא קשיא הא דמני ורמא ליה בכיסיה והא דמני ורמא לידיה ואיבעית אימא אידי ואידי דמני ורמא בכיסיה הא דאית ליה זוזי אחריני בכיסיה הא דלית ליה זוזי אחריני בכיסיה: **מתני'** [1] אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים [2] ולא משומרי פירות עצים ופירות [3] אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל ועגלים בשרון [4] וכולן שאמרו להטמין אסור [5] ולוקחין ביצים ותרנגולין מכל מקום: **גמ'** ת"ר [6] אין לוקחין מן הרועים לא עזים ולא גדיים ולא גיזין ולא תלושין של צמר אבל לוקחין מהן תפורין מפני שהן שלהן ולוקחין מהן חלב וגבינה במדבר ולא בישוב ולוקחין מהן ד' וה' צאן ד' וה' גיזין אבל לא שתי צאן ולא שתי גיזין ר"י אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן [7] כללו של דבר כל שהרועה מוכר ובעל הבית מרגיש בו לוקחין מהן אין מרגיש בו אין לוקחין מהן אמר מר לוקחין מהן ד' וה' צאן ד' וה' גיזין השתא יש לומר ארבעה זבנינן חמשה מיבעיא א"ר חסדא ארבעה מתוך חמשה ואיכא דאמרי א"ר חסדא [8] ארבעה מעדר קטן וחמש מעדר גדול הא גופא קשיא אמרת ד' וה' צאן ד' וה' גיזין ד' וה' אין אבל שלש לא אימא סיפא אבל לא שתי צאן הא שלש זבנינן לא קשיא הא בברייתא הא בכחישתא: ר"י אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן כו': איבעיא להו ר"י ארישא קאי ולחומרא או דלמא אסיפא קאי ולקולא ארישא קאי ולחומרא דאמר לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן הני מילי בייתות אבל מדבריות אפילו ארבעה וחמשה לא או דלמא אסיפא קאי ולקולא דאמר אבל לא שתי צאן ולא שתי גיזין הני מילי מדבריות אבל בייתות שתים נמי לוקחין ת"ש דתניא ר"י אומר לוקחין בייתות מהן ואין לוקחין מהן מדבריות ובכל מקום לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן

מדאמר

עין משפט נר מצוה

קכד א [עיין במגיד משנה בפ"ד מהל' גניבה הל' יב] [רב אלפס כאן ובכ"מ פ"ג דף פה.]:
קכה ב מיי' פ"א מהל' גזילה ואבידה הל' ח ופ"ד מהל' גניבה הל' י ועיין בהגהות ובמ"מ סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנה סעיף ג:
קכו ג ד מיי' פ"ד מהל' גניבה הל' י ועיין בהגהות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג:
קכז ה ו מיי' פ"א מהל' גזילה ואבידה הל' ח טוש"ע שם סעיף ג ופסי' שסו סעי' ג בהג"ה:
קכח ז מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ג סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנה סעיף ג:
קכט ח מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ב:
קל ט מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ה:
קלא י מיי' שם טוש"ע שם ובסעיף ג:
קלב כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
קלג ל מ נ מיי' שם הל' ו והל' ב טוש"ע שם סעיף ג:

מסורת הש"ס

1) [לעיל מז.], ב) ב"מ מ:, ג) [שם כח:], ד) ס"א ל"ג, ה) שם סד., ו) שם כח:, ז) עיין בכש"ל,

הגהות הב"ח

(א) גמ' מודה רב ברקועתא. נ"ב טלוא מרגוס אוקלוס רקוע וקן הוא במסכת שבת דף קז: (ב) שם שהחזירו למקוס שגנב קמיפלגי:

מוסף רש"י

צריך דעת בעלים. ואס לא הודיעס מייב באחריותס, אס מת או נגנב, דמדאקליס קס ליס ברשותיס והשבס בלא ידיעה לאו השבה היא (ב"מ מא.).

רבינו חננאל

הגונב טלה מן העדר וכולי'. ואוקמה רב זביד בשומר שגנב מצרור שהיה פקדון בידו או טלה מעדר שהיה מופקד בידו. ר' ישמעאל סבר לא כלתה שמירתו יחזיר הסלע בצרור והטלה במקומו ואם נאנסו אחרי כן ואבדו פטור, ור' עקיבה סבר כיון שגנב כלתה שמירתו, ועכשיו שהחזירו לכיס לא יצא מרשותו, עדיין ברשותו הוא ואינו נפטר עד שיכנס ברשות בעלים. תוב אמרינן לימא כי האי תנאי, הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון, תני חדא יצא, ותניא אידך לא יצא. ואוקימנה כולי עלמא אית להו מניין פוטר ואת אית להו נמי דר' יצחק דאמ' אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, וכגון דשקלינהו להני זוזי ולא מנה אותם ושדנהו בכיסיה, אי אית ליה זוזי אחרינו בכיסיה לא יצא דהא לא מנה אותם, לית ליה זוזי אחרינו בכיסיה כיון דאית להו הא דר' יצחק יצא ונפטר הגזלן. וקימא לן כר' יוחנן דהא הני תנאי כואתיה קיימי. **מודה רב ברקועתא.** פי' מטולאים מקצתם שחורים ומקצתם לבנים. **עגלים בשרון.** פי' מן והיה העקוב למישור בשביל ירושלים שהיא בנויה כהרים וכשתרד ממנה אל המישור כגון לוד וחברותיה שמן שרון, כמו ההר הכרמל והשרון, ואומר אני חבצלת השרון. וי"א מקום ידוע בארץ ישראל.

מדקאמר בכל מקום. לוקחין מרבעה וחמשה אלמא האי דקמפליג בין ביתות למדבריות אחשה לאן פליג ולקולא קאי: **שבישתא.** חצילי זמורות: שומר שכרו הוא טוטל במעות ואין לו חלק בעליס אבל אריס חולק בזמורות ובעליס ובין: **והטורטני.** מאזנים גדולים ומוכרין פירות במשקל כדרך התגרים דכיון דמוכרין בפרהסיא לא גנבוס: **רוב.** ממונו משלו בלא גזילה הולכין אחר הרוב ונהנין ממנו: **אפילו מיעוט משלו.** תלינן ואמרינן האי מידי דיהיב ליה מדידיה הוא: **אדא.** שם האיש: **דיינא.** שמש דרבנן: מ) **חמיר מגופו.** דקיימא לן בפרק שני דע"ז (דף כו:) דמותר לאכל גופו בידים דקתני המיין והמסורות מורידין אותן לבור ולא מעלין: **מסור.** מלשון המוסר ממון חבירו לאנסים ס): **תקיל ויהיב.** לרב חסדא: **תקיל ושקיל.** לנפשיה מדקדק בחלוקה ואינו מוותר מחלקו כלום. לשון אחר מחצה היה נוטל ולרך שאר האריסין ליטול שליש: **[קרא אנפשיה].** רב חסדא לדיק והאריס חוטא ונפסן חילו לרב חסדא דסלקו ונטל חלקו: **כי ישל אלוה נפשו.** משליך הקב"ה נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת: **אל תגזל דל כי דל הוא.** אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגחלו: **אל תדכא עני בשער.** מעשר עני ולקט שבחה ופאה המתחלקין בשעריך אל תדכאהו בס: **וקבע את קובעיהם נפש.** גחל נפש גחליהס: **נעלים דהשתא.** גזלן שנעשה עכשיו בעלים לממון: **ואכל קציך ולחמך.** ודומה לך כאוכל בניך ובנותיך לפי שאין לך שוב במה לפרנסס: **מחמס בני יהודה.** מגזל שעשו מעלה אני עליהס כאילו שפכו דס נקי: **המית הגבעונים.** כדמפרש לקמיה שהמית כהני נוב שהיו מספקים מיס ומזון לגבעונים שהגבעונים היו משמשין למזבח חוטבי עצים ושואבי מיס ומעלה עליו כאילו המית הגבעוני׳(ג): **[אבל נפש בניו ובנותיו לא].** הא מאת נפש בעליו יקח לא נפקא לן אלא נפש הגוזל(ה) אבל בניו ובנותיו לא נענש גזלן אנפש בני הנגזל: **[דלא יהיב דמין].** חמסן יהיב דמי וזה לא היה רולה למכור: **אבל לא ייגוס** ולא

מדאמר בכל מקום ש"מ אסיפא קאי ולקולא ש"מ: ולא משומרי פירות כו': [6]רב זבין שבישתא מאריסא א"ל אביי והא תנן ולא משומרי פירות עצים ופירות א"ל ה"מ בשומר דלית ליה בגופא דארעא מידי [8]אבל אריס דאית ליה בגוויה (ו) אימא מדנפשיה קא מזבין ת"ר [2]שומרי פירות לוקחין מהן כשהן יושבין ומוכרין והסלין לפניהם וטורטני לפניהם וכולן שאמרו הטמן אסור [3]לוקחין מהן מפתח הגינה אבל לא מאחורי הגינה איתמר גזלן מאימת מותר [3]לקנות הימנו רב אמר עד שתהא רוב משלו ושמואל אמר אפילו מיעוט שלו [7]אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא כדברי האומר אפילו מיעוט שלו ממון מסור רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד וח"א אסור לאבדו ביד מ"ד מותר לאבדו ביד [6]לא יהא ממונו חמור מגופו ומ"ד(ד) [7]אסור לאבדו דלמא הוה ליה זרעא מעליא וכתיב [1]יכין [9]רשע וצדיק ילבש: רב חסדא הוה ליה ההוא אריסא דהוה תקיל ויהיב תקיל ושקיל סלקיה קרא אנפשיה [2]וצפון לצדיק חיל חוטא [3]כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו [9]רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו דנגזל וח"א נפשו של גזלן מ"ד נפשו של נגזל דכתיב [4]כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח מ"ד נפשו של גזלן דכתיב [5]אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואידך נמי הכתיב נפש בעליו יקח מאי בעליו בעליו דהשתא ואידך נמי הכתיב וקבע את קובעיהם נפש מה טעם קאמר מה טעם וקבע את קובעיהם משום דקבעי נפש א"ר יוחנן [10] כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ואומר [6]ואכל קציך ולחמך [9]בניך ובנותיך ואומר [7]מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם ואומר [8]אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים מאי ואומר וכ"ת נפש דידיה אבל נפש בניו ובנותיו לא ת"ש בשר בניו ובנותיו וכ"ת הני מילי [9]היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי לא ת"ש מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי (בארצכם) [בארצם] וכ"ת ה"מ היכא דקעביד בידים אבל גרמא לא ת"ש אל שאול ואל בית הדמים [על] אשר המית את הגבעונים [9]וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להן מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן: אבל לוקחין מן הנשים: ת"ר לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל אבל לא יינות ושמנים וסלתות [1]ולא מן העבדים ולא מן התינוקות אבא שאול אומר מוכרת אשה בארבעה וחמשה דינר כדי לעשות כפה לראשה וכולן שאמרו להטמין אסור [2]גבאי צדקה לוקחין מהן דבר מרובה [3]והבדדין לוקחין מהן זתים במידה ושמן במידה אבל לא זיתים במועט ושמן במועט רשב"ג אומר לוקחין מנשים זיתים [4]במועד בגליל העליון שפעמים אדם בוש למכור על פתח ביתו ונותן לאשתו ומוכרת רבינא איקלע לבי מחוזא אתו נשי דבי מחוזא רמו קמיה כבלי ושירי קביל מינייהו א"ל רבה תוספאה לרבינא והתניא [5]גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה א"ל [6]הני לבני מחוזא דבר מועט נינהו: **מתני'** [7]מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו [8]והסורק מוציא הרי אלו של בעה"ב [9]כובס נוטל ג' חוטין והן שלו יתר מכן הרי אלו של בעה"ב [2]אם היה שחור ע"ג הלבן נוטל את הכל והן שלו [3]החייט ששייר את החוט כדי לתפור בו ומטלית שהיא ג' על ג' הרי אלו של בעה"ב [4]מה שהחרש מוציא במעצד הרי אלו שלו ובכשיל של בעל הבית ואם היה עושה אצל בעה"ב אף [5]הנסרים של בעה"ב: **גמ'** ת"ר לוקחין מוכין מן הכובס מפני שהן שלו הכובס נוטל שני חוטין העליונים והן שלו ולא

ושמנים וסלתות. שדרך האיש למוכרן ואין עושה את אשתו שליח לכך ושמא גנבתו מבעלה: **כפה.** לעיף ואין הבעל מקפיד: **והבדדין.** בעלי בית הבד שמגרין הן בשמן לוקחין מן נשיהס(ו) זיתים ושמן במדה כלומר דרך מכירה בפרהסיא ודבר מרובה דאין יכולה לגנוב כל זאת ולעשות בלינעא אבל לא במועט דגנבתו ויכולה לעשות בלינעא ולא ירגיש בעלה. ל"א במועט במעטן שנטלתן מן המעטן ואין דרך למוכרן כך: **גנזיל העליון.** שהשמן שם ביוקר ומקפיד על דבר מועט: **רגיעא.** גבאי לדקה היה: **כבני.** שרשרות זהב: **ושירי.** למידין: **לבני מחוזא.** עשירים הס: **מתני' הכובס מוליא.** מבגד למר דבר מועט על ידי שטיפה ואין הבע"ה מקפיד ומן הדין הן שלו והמקפיד לא הוי קפידא: **שהסורק מוליא.** ע"י הקוליס שקורין קרדונ"ש: **סורק.** פילונ"ש כך שם האומנות על שם שהוא סורקו בקוליס כעין מסרק: **של בעל הבית.** שדבר חשוב הוא ולא מחיל: **הכובס נוטל ג' חוטין.** דרך אורגי בגדי למר לארוג שלשה חוטין ממין אחר בסוף הבגד והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומייפהו: **ואם היה החוט שחור.** שארגו בבגד לבן רשאי ליטול הכל לפי שהשחור מגנה את הלבן: **החייט ששייר מן החוט לדי לתפור בו.** ובגמרא [ע"ב] מפרש שיעור תפירה: ה"ג **ומטלית שהוא ג' על ג'.** חייט שהשוה את תפירתו וקילע הימנה מטלית קטנה שלא אלבעות על שלא אלבעות הרי אלו של בעה"ב: **מעצד.** דילדיי"ר בלע"ז קטנה ומחליק בה את הנסרים ושפאין שהוא משוה דקין הן טנב"ש בלע"ז: **בכשיל.** קרדוס ומפיל שפאין גסין: **אצל בעל הבית.** שכיר יום: **נסורת.** אפי' דק דק היולא מתחת המקדח שהיא דק מאל של בעל הבית. ולישא בקבלן שקיבל לבנות הבית בדמים קלוביס: **גמ'** ולא

מדקאמר בכל מקום. לוקחין מרבעה וחמשה אלמא האי דקמפליג בין ביתות למדבריות אחשה לאן פליג ולקולא קאי: **שבישתא.** חצילי זמורות: שומר שכרו הוא טוטל במעות ואין לו חלק בעליס אבל אריס חולק בזמורות ובעליס ובין: **והטורטני.** מאזנים גדולים ומוכרין פירות במשקל כדרך התגרים דכיון דמוכרין בפרהסיא לא גנבוס: **רוב.** ממונו משלו בלא גזילה הולכין אחר הרוב ונהנין ממנו: **אפילו מיעוט משלו.** תלינן ואמרינן האי מידי דיהיב ליה מדידיה הוא: **אדא.** שם האיש: **דיינא.** שמש דרבנן: מ) **חמיר מגופו.** דקיימא לן בפרק שני דע"ז (דף כו:) דמותר לאכל גופו בידים דקתני המיין והמסורות מורידין אותן לבור ולא מעלין: **מסור.** מלשון המוסר ממון חבירו לאנסים ס): **תקיל ויהיב.** לרב חסדא: **תקיל ושקיל.** לנפשיה מדקדק בחלוקה ואינו מוותר מחלקו כלום. לשון אחר מחצה היה נוטל ולרך שאר האריסין ליטול שליש: **[קרא אנפשיה].** רב חסדא לדיק והאריס חוטא ונפסן חילו לרב חסדא דסלקו ונטל חלקו: **כי ישל אלוה נפשו.** משליך הקב"ה נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת: **אל תגזל דל כי דל הוא.** אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגחלו: **אל תדכא עני בשער.** מעשר עני ולקט שבחה ופאה המתחלקין בשעריך אל תדכאהו בס: **וקבע את קובעיהם נפש.** גחל נפש גחליהס: **נעלים דהשתא.** גזלן שנעשה עכשיו בעלים לממון: **ואכל קציך ולחמך.** ודומה לך כאוכל בניך ובנותיך לפי שאין לך שוב במה לפרנסס: **מחמס בני יהודה.** מגזל שעשו מעלה אני עליהס כאילו שפכו דס נקי: **המית הגבעונים.** כדמפרש לקמיה שהמית כהני נוב שהיו מספקים מיס ומזון לגבעונים שהגבעונים היו משמשין למזבח חוטבי עצים ושואבי מיס ומעלה עליו כאילו המית הגבעוני׳(ג): **[אבל נפש בניו ובנותיו לא].** הא מאת נפש בעליו יקח לא נפקא לן אלא נפש הגוזל(ה) אבל בניו ובנותיו לא נענש גזלן אנפש בני הנגזל: **[דלא יהיב דמין].** חמסן יהיב דמי וזה לא היה רולה למכור: **אבל לא ייגוס** ולא

תורה אור השלם

1. יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ וְנִכְסֵף נָקִי יַחֲלֹק:
איוב כז יז
2. טוֹב יַנְחִיל בְּנֵי בָנִים וְצָפוּן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֵא:
משלי יג כב
3. כִּי מָה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע כִּי יִשֵּׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ:
איוב כז ח
4. כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח:
משלי א יט
5. אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר: כִּי יְיָ יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ:
משלי כב כב-כג
6. וְאָכַל קָצִירְךָ וְלַחְמְךָ יֹאכֵלוּ בָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל צֹאנְךָ וּבְקָרְךָ יֹאכַל גַּפְנְךָ וּתְאֵנָתֶךָ יָרֹשׁ עָרֵי מִבְצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בּוֹטֵחַ בָּהֶנָּה בָּחֶרֶב:
ירמיהו ה יז
7. מִצָּרִים לִשְׁמָמָה תִּהְיֶה וְאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא בְּאַרְצָם:
יואל ד יט
8. וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיְבַקֵּשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי יְיָ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים:
שמואל ב כא א

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אימא מדנפשיה קא מזבין ר"ל מלישות דף כב כתו' ד"ה מר זוטרא: (ב) רש"י ד"ה המית וכו' הגבעונים הס"ד ואח"כ מ"ה וכ"ת נפש דידיה דהא מאת נפש:

גליון הש"ס

גמ' כל הגוזל את חבירו. עיין בב"מ ד' נח ע"ב תוס' ד"ה זה גנופו:

רבינו חננאל

ת"ר שומרי פירות לוקחין מהן בזמן שהן יושבין ומוכרין והסלין לפניהם והטורטני לפניהם. פי' טורטני בלשון יון קנה של מאזנים. **איתמר** גזלן מאימתי מותר ליהנות ממנו רב אמר עד שיהא (רוח) [רוב] ממונו משלו בלא גזילה. הולכין אחר הרוב ונהנין ממנו דמשלו הוא. ושמואל אמר אפילו מיעוט משלו, תלינן ואמרינן האי מידי דיהיב מדידיה הוא. מורי ליה רב יהודה לאדא דיאלא כדברי האומר אפי' מיעוט משלו. ופר"ח שז"ל יש מי שאומר כיון דמורי ליה לאדא דיאלא כשמואל הילכתא כוותיה. ואנו קיבלנו דהילכתא כוותיה דרב באיסורי, וזו איסורא היא. ומשנתינו קתני אין לוקחין משום דחיישינ לגניבה או לגזילה עכ"ל. **גירסת הספרים** אורי ליה ר"י לאדא דיילא כדברי האומר אפילו מעט משלו. וא"ר ז"ל גריס אורי אדא דיילא כדברי האומר אפילו מעט משלו. **ממון מסור** רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד, לא יהא ממונו חמור מגופו וחד אמר אסור לאבדו ביד דילמא הויא ליה זרעא מעליא ו[כתיב] יכין רשע וצדיק ילבש. ופר"ח זצ"ל, ממון מסור, בר ישראל דמסר ממונם של ישראל לגויים, ממון זה המסור, רב יהודה ורב הונא חד אמר מותר לאבדו ביד לא יהא ממונו חמור מגופו ממעשה דרב כהנא דשמטיה לקוביעה דההוא מסור, וחד אמר אסור לאבדו ביד דלא יהבינן ליה לנגזל אע"ג דאיכא סהדי דמסריה ביד אנס גוי, כיון דליכא סהדי כמה נענש לא מחייבינן ליה למסור לשלומי מידי(ה). ועלתה בתיקו, וקימא לן כל תיקו דממונא לקולא. וכל שכן דאסור לאבדו ממונו דיהיב **אריסא דהוה תקיל ויהיב תקיל ושקיל.** בפי' ר"ח כתיב ארישיה דרב חסדא הוה תקיל יהיב תקיל שקיל, והוא שקיל אגרא ופחתא. סלקיה ושקל מה דאית ליה, אמר רצפון לצדיק חיל חוטא. **מתני'. מוכין את שהכובס מוציא הרי אלו שלו.** לשון פר"ח. ת"ר לוקחין מוכן מן הכובס מפני שהן שלו. שני חוטין העליונים שלו באלימתא, ובקטיני שלשה. ולא יטול בו יותר משלשה חוטין. בעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דילמא אמטויי ואיתויי תרי, תיקו. לא סרוק הבגד לשיחיו אלא לערבו, בגלימו. ולערבו ולא לשיחיו, בסרבלי. ואיכא דאמרי איפכא. ומשוי לאורכו ולא לרחבו בהמיינה. לרחבו ולא לארכו, בגלימו. ת"ר אין לוקחין מוכין מן הסורק משום שאינו שלו. ובמקום שנהגו להיות שלו לוקחין. ובכל מקום לוקחין מהן כר מלא מוכין וכסת מלא מוכין מאי טעמא דקננהו בשינוי. **אף הנסורות של בעל הבית.** פי' אותו הדק שמוציא החרש במגירה.

מוסף רש"י

אל תגזל דל כי דל הוא. אף אם דל הוא ואין לו עזר, אל תגזלהו, והוא אחד מאלינעא לשונות שכי משמש בהן אם (ב"מ קיב.). **וקבע את קובעיהם נפש.** וגחל את גחליהם, ומה יקבע מהן את נפשם, שגורמים הגזלנים רעה לעצמן (שם). **שהיו מספיקין להן מים ומזון.** כהיס היו מספיקין להס מזון לגבעונים, שהיו חוטבי עצים ושואבי מיס למזבח, כדכתיב (יהושע ט) ולא יכלת מכם חוטבי עצים ושואבי מיס לבית אלהי (יבמות עח:).

רבינו חננאל (המשך)

דילמא נפיק מיניה זרעא כו'. ובסוף פרק הכונס בעי אמימר עשו תקנת נגזל במכור או לאו, ועלתה בתיקו, שמע מינה

לעזי רש"י

קרדונ"ש [ירדונ"ש]. דרדרים. פילונ"ש [פולונ"ש]. כוכסים. דילדיי"ר [דולדיוויר"א]. מעצד (מעין גרזן). טנב"ש [טינבי"ש]. דקים, רזים.

קלד א מיי' פ"ו מהל' גניבה הלכה ג סמג עשין עח טוש"ע ח"מ סי' שנח סעיף ד:
קלה ב ג מיי' שם שם טוש"ע שם סעיף ב:
קלו ד מיי' פ"ה מהל' גזלה ואבידה הל' ח ועיין במ"מ סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ג:
קלז ה מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפח סעי' יג:
קלח ו מיי' פ"ח מהל' גזלה ואבידה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנט סעי' ג:
קלט ז מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנח סעיף ה:
קמ ח מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הל' יב סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמח סעיף ד:
קמא ט מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ה ועיין במ"מ סמג עשין עח טוש"ע ח"מ סי' שנח סעי' ו:
קמב י כ מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הל' יב סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמח סעיף ד:
קמג ל מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ו סמג עשין עח טוש"ע ח"מ סי' שנח סעי' ז:
קמד מ נ מיי' שם טוש"ע שם סעי' ח:
קמה ס מיי' שם הל' ז ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם ס"ט:
קמו ע מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעי' י: